ta, nue-
...16.m.
lluuia
ero, y m.
conf.
...n ms. ✠
... Temp.
...Temp.
...f.Temp.
...el, y san
... de la

punto hasta el Domingo de Quasim.
15 Dom. *Ramos*. santa Basilisa, y Anastasia martires.
16 Lun. santa Engracia virgen, y m.
17 Mart. san Aniceto Papa, y martir.
Luna llena à las 10, y 43. ms. de la mañ. en Libra, lluuia, y truenos
18 Mier. s. Eleuterio Obispo, y martir.
19 Iuev. s. Hermogenes, y comp. ms.
** Medellin.*
20 Vier. santa Ines virgen.
Sol en Tauro.
21 Sab. s. Anselmo Arçob. y confessor, y san Simeon, y comp. ms. *Vig.*
22 Dom. *Pascua de Resurreccion, y san Soter, y Cayo, Pontifices, y ms.*
...3 Lun. *san Iorge martir.*
... Mar. *san Gregorio Obispo.*
Abstinencia.
Quarto menguante à las 5. y 15. minutos de la tarde, en Aquario, templado, con ayre humedo.
...Mier. san Marcos Euangelista. ✠
Ay Procesion general.
** Villa de Chiloeches.*
... s. Cleto, y Marcelino, Pontifi... martires, y Translacion de ...cadia.
... Anastasio Papa.
...tal martir, y san Pru...
...bispo.
...imo... s. Pedro martir.
** Andujar.*
...ta Catalina de Sena virg.

y san Seruacio Obispo.
14 Lun. san Bonifacio martir.
15 Mar. *San Isidro Labrador.*
Ay Procession general.
16 Mier. san Vbaldo Obispo, y conf.
Luna llena à las 11. y 48. minutos de la noche, en Escorpion, tiempo fresco, en partes lluuia.
17 Iuev. s. Restituta v. y m. ** Truxillo.*
18 Vier. s. Venancio, y san Felix ms.
19 Sab. s. Pedro Celestino Pap. y cóf. y santa Pudenciana virgen, y m.
20 Dom. s. Bernardino de Sena conf.
21 Lun. san Secundino martir.
Sol en Geminis.
22 Mar. s. Quiteria virgen, y martir.
23 Mier. s. Iulian, y compañeros ms.
Quart. meng. à las 10. y 6. ms. de la noche, templado, vario.
24 Iuev. san Robustiano martir.
25 Vier. san Vrbano Papa, y m. y santa Maria Magdalena de Pacis virgen.
26 Sab. san Phelipe Neri confessor, y san Eleuterio Papa, y martir.
27 Dom. san Iuan Papa, y martir.
28 Lun. san German Obispo. *Abstin.*
LETANIAS.
29 Mart. san Maximo Obispo.
30 Mier. *San Fernando Rey de España,* y san Felix Papa, y martir. *Absten.*
Luna nueua à las 9. y 25. ms de la noche, en Gemin, frio, y lluu.
31 Iuev. *La Ascension del Señor,* y santa Petronila virgen.

15 Vier. san Vito, y comp. ms. *Temp.*
Luna llena à las 9. y 21. minutos de la mañana, en Sagitario, humedo, y en partes lluuia, cō truen.
16 Sab. s. Quirico, y Iulita ms *Tēp.* ✠
17 Dom. *La Santissima Trinidad,* y san Manuel, y compañeros ms
18 Lun. san Ciriaco, Paula, Marco, y Marcelino martires.
19 Mart. san Geruasio, y Protasio m.
20 Mier. san Silverio Papa, y mart...
21 Iuev. *Corpus Christi,* y s. Eusebio Obispo, y martir, y B. Luis Gonzaga confessor.
Ay Procesion general.
ESTIO. *Sol en Cancer.*
22 Vier. san Paulino Obispo, y conf.
Quarto menguante à las 2. y 15. minutos de la mañana, en Aries humedo, lluuia, con truenos.
23 Sab. san Iuan Presb. y m. *Vigil.*
24 Do. *Natiuidad de San Iuan Baptista.*
*** Segouia, Leon, Soria, y Zafra.*
25 Lun. san Guilelmo confessor.
26 Mar. s. Iuan, y san Pablo martires.
** Burgos.*
27 Mier. san Zoilo, y compañeros ms.
28 Iuev. s. Leon Papa, y confessor. *Vig*
29 Vier. *San Pedro, y San Pablo Ap.*
Luna nueua à las 10 y 5. minutos de la mañana, en Cancer, humedo, en partes lluuia.
30 Sab. *Comemoracion de s. Pablo.*

RANCISCI

ETISO-

ESV

D. FRANCISCI

TOLETI SOCIETATIS IESV

COMMENTARIA,

vnà cum Quæstionibus.

IN OCTO LIBROS ARISTO. DE PHYSICA AVSCVLTATIONE.

Multò accuratius, diligentiusq; nunc denuò excussa.

Adiecto Indice Quæstionum.

CVM PRIVILEGIO.

COMPLVTI, *Apud* Ioannem Gratianum.
ANNO, 1580.

POR quanto por parte de vos el padre Doctor Francisco de Toledo, de la compañia de Iesus, nos fue fecha relacion diziendo, que vos auiades compuesto ciertos libros: el vno intitulado introductio in dialecticam Aristotelis, y el otro in vniuersam Aristotelis Logicam commentaria vna cum quæstionibus, y el otro commenraria vna cum quæstionibus in octo libros Aristotelis de Physica auscultatione, y otro intitulado commentaria, & quæstiones eiusdem in libro Aristotelis de generatione & corruptione, y otro intitulado commentaria, vna cum questionibus in tres libros Aristotelis de Anima: los quales dichos libros eran el curso de las artes, mandassemos dar licencia para los hazer imprimir, y priuilegio por el tiempo que fuessemos seruidos, al rector del colegio de la cōpañia de Iesus de la villa de Alcala de Henares, para que niñguno lo pudiesse imprimir sin su poder, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, y por quanto en los dichos libros se hizo la diligencia que la pragmatica por nos agora nueuamente sobre lo suso dicho fecha dispone fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien, por la qual damos licencia y facultad al Rector de la dicha compañia de Iesus, de la dicha villa de Alcala de Henares, para que el o la persona que para ello su poder vuiere, y no otra persona alguna pueda hazer imprimir y vender los dichos libros que de suso se haze mēcion, en estos

nue-

ſtros reynos, por tiempo y eſpacio de ſeys años cũplidos primeros ſiguientes, que corren y ſe quentan deſde el dia de la fecha deſta nueſtra cedula, ſo pena que el que ſin tener para ello ſu poder, le imprimiere y vendiere, o hiziere imprimir, o vender, pierda toda la impreſsion que hiziere y vendiere, cõ los moldes y aparejos della, y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis, por cada vez que lo contrario hiziere, la mitad de la qual dicha pena, ſea para nueſtra camara y fiſco, y la otra mitad para el dicho rector, y todas las vezes que ſe vuierẽ de imprimir los dichos libros, durante el tiempo de los dichos ſeys años, ſe traya al nueſtro Conſejo, juntamente con el original que enel fue viſto, que va rubricada cada plana, y firmado al fin de cada vno de Alonſo de Vallejo, nueſtro eſcriuano de camara, y vno de los que enel nueſtro conſejo reſiden, para que ſe vea ſi la dicha impreſsion eſta conforme al original, y ſe os de licencia para que los podays vender, y ſe taſſe el precio en que ſe ha de vender cada volumen, ſo pena de incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica, y leyes de nueſtros reynos: y mandamos a los del nueſtro Conſejo, y a otras qualeſquier juſticias deſtos nueſtros reynos, que guarden y cumplan y executen, y hagan guardar y cumplir, y executar eſta nueſtra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha en ſan Lorenço, a tres del mes de Agoſto, de mil y quinientos y ſetenta y ſiete años.

YO EL REY.

Por mandado de ſu Mageſtad.
Antonio de Eraſſo.

INDEX QVAESTIONVM, QVAE in octo libros Physicorum Aristot. continentur.

QVAESTIONES IN LIBRVM PRIMVM.

QVAESTIONES IN librum secundum.

QVAESTIONES IN librum tertium.

QVAESTIONES IN librum quartum.

QVAESTIONES IN librum quintum.

QVAESTIONES IN librum sextum.

QVAESTIONES IN librum septimum.

QVAESTIONES IN librum octauum.

FINIT INDEX.

IESVS MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI

SOCIETATIS IESV, COMMENTARIA

Vnà cum Quæstionibus.

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS. De Physica auscultatione.

PRAEFATIO.

De Philosophiæ Nomine, ac Definitione.

PHILOSOPHIA, tot hominũ pconijs, tot sapientũ laudibus iam olim celebrata est, vt nostris non magnopere indigeat, nullus enim est quantumuis indoctus, cui non aliquid sublime, ac penè diuinam philosophiæ nomen videatur. Hanc ergo modò nobis (Diuino auxilio) factis explicare aggredientibus, vtile sanè erit aliqua præmittere, quæ faciliorẽ ingressum efficiát, erant autem ista quinque: primum, quid Philosophia sit: alterum, quot eius partes. tertium, quis earum partium ordo: quartam, quis Philosophiæ ortus: tãdem quanta eius sit dignitas, & vtilitas.

De quibus agendum est.

Circa primum: vt à nomine ipso incipiamus, Philosophia olim sophia, id est, sapientia dicta est, & Philosophi sophi.i. sapientes nuncupati, vt auctor est Diogenes lib. 1 de vitis Philosophorum, Pythagoras verò huius nominis fuit primus institutor, qui se non sophium, sed Philosophum, id est, sapientiæ amatorem, ac studiosum Leonti tyrãno, quanam arte pollerct, petenti respondit, ac inde philosophia, quasi sapientiæ amor, deriuata est, vt idem Diogenes refert: idem igitur iã per philosophiam, quod per sophiam, vt intelligamus, iam vsus obtinuit, Nec oportet existimare, Philosophiam aliquã esse peculiarem scientiam, quæ aliquod ens particulare contempletur: non enim sic modò consideramus, sed vt vniuersale genus est, varias sub se scientias complectẽs. vt enim apud morales philosophos iustitia aliquãdo pro speciali quadam virtute inclinante voluntatem erga ea, quæ aliorum sunt, vsurpatur: aliquando pro omnium virtutum aggregatione, secundum quam perfectè homo iustus dicitur, ita & philosophia, quandoq; pro scientia peculiari, quæ Metaphysica dicitur, sumitur: quandoq; pro omnium scientiarum cumulo, vt philosophus non aliud sit, quã sciens omnia, vt sciri possunt, vt dicitur 1. Metaphy. cap. 2. hoc autem non vnico habitu fit, sed multis: sicut enim nõ vnus sensus inest animalibus, quo cuncta sentiant, sed varij, omnibus autẽ simul perfecta sit sensatio: ita nõ vnica scientia, & habitu cuncta cognoscuntur, sed multis, omnes autem simul perfectissimã, ac generalem cognitionem omnium faciunt, quæ quidem dicitur philosophia: ac ista significatione modò à nobis primo tractatur,

De nomine Philosophiæ.

Non esse Philosophiam particularem aliquã scientiã, sed cundũ vniuersale genus quod dam ad varias scientias.

 datur,

Definitio Philosophiæ duplex ex fine, & obiecto.

ctatur, & petitum, quid ipsa sit. Quid aút philosophia hæc sit, non omnes eodem modo explicarút, habitus enim, & scientiæ tripliciter definiri possunt, aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroq; ex obiecto quidem, vt Medicina est ars, quę in humanis corporibus versatur: Ex fine, Medicina est ars sanitatis effectiua: ex vtroque verò medicina est, quæ in humanis corporibus versatur, & sanitatis est effectiua: hoc etiā pacto multi alij habitus definiri possunt. philosophia aút ex fine, & ex obiecto definitiones inueniuntur.

1. Definitio ex fine. Plato de philosophia in Theage: & in amatoribus, vel de philosophia ex fine duas assignauit definitiones, quarū prior est: moralis philosophia est mortis meditatio, quam Ammonius explicatione Porphirij sic explicat: duplex enim vinculum animæ cum corpore habet: alterum naturale, quo ei secundū esse vnum cōpositi coniungitur: alterum volūtarium, quo anima se corpori subijcit, & ei seruit: cū igitur mors non sit aliud, quàm animæ, & corporis solutio, erit duplex mors, iuxta duplicis vinculi solutionem: altera naturalis, qua anima secundum esse à corpore separatur: altera voluntaria, qua homo ab istis sensibilibus se motus, totus cōtemplationi traditur, quod per philosophiam contingit, ac ob id dicitur meditatio mortis, vt philosophum mortē meditari non sit aliud, quàm animū à corporis sensibus auocare. Sic igitur primò definiebat Plato, quæ quidem definitio, præter quam, quòd metaphorica est, qđ Arist. damnat, est etiam diminuta, cum solam contemplatiuam partem exprimat.

2. Definitio ex fine. Posterior definitio à fine est. Philosophia est Dei similitudo, quoad fieri à nobis potest: id est, philosophia est, per quā Deo similes fimus: in Deo enim duplex operationum genus cōstituitur circa res has: altera operatio est rerum cognitio, qua omnia speculatur: altera actio, qua omnia gubernat, disponit, & prouidet, ita per philosophiam hęc duo cōtingunt homini: nam speculatur, & cōtemplatur res, & secundum eandem philosophiam gubernat, & regit, cum sit philosophia actiua & speculatiua: dicitur autem, quoad fieri potest: quia ista similitudo non est equalitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, sed est similitudo proportionis cuiusdam, secundum quam infima supremis comparari queunt. Hę duę definitiones à fine sunt, prior à proximo, posterior ab vltimo. Aliam definitionem ab ipso obiecto sumptā idem Plato tradidit in Phædone, & Theæteto, quam Cicero recepit sæpè, Philosophia est diuinarū, humanarumq; rerum cognitio: per res humanas quæcunq; sensibilia intelliguntur, per diuinas verò intelligibilia, & à materia separata: vnde definitio hæc perfecta est, omnē philosophiæ partē cōprehendens, cum quælibet, aut de humanis, aut diuinis tractet. 3. Definitio ex obiecto.

Ab Arist. verò vnam philosophiæ definitionem habemus. 2. Metaphy. 1 Philosophia est scientia veritatis, quæ à fine proximo est, quàmuis ista potius solius speculatiuæ partis videatur. Atque hoc de definitione sufficiat. 4. Definit. Arist.

De partibus Philosophiæ, eiusq; diuisione. Cap. II.

Prima diuiso philosophię.

De philosophiæ partibus varia fuerunt philosophorū placita. Zeno enim, Crisippus, Appollo dorus, & reliqui Stoici tres philosophiæ partes fecerunt. Physicā nempè, Ethicam & Logicā: physicam quidem, quæ rerum naturalium causas speculatur: Ethicam quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoscendi, & disputandi aperit: quas partes varijs cōparationibus explicabāt, vt li. 7. refert Diogenes: primò enim ipsam philosophiam animali cōparabant: ossibus & neruis logicam: carnibus Ethicam: animæ physicam conferentes. Rursus ouo assimilabant, cuius corticem Logicam, sequentia Ethicam, intima physicam dicebant. Rursus agro frugifero, cuius circumiecta seps Logica, fructus Ethica, humus, & arbores physica esset.

In

In qua quidem diuisione Logicam philosophiæ partem faciebant

2. Diuisio. Epicurus philosophus tres philosophię partes fecit, Ethicam, physicam, Canonicam: per Canonicam verò (quantùm mihi videtur) intelligebat Medicinam practicam: hanc enim Canonicam cum naturali cōiungebat: Logicam verò partem philosophiæ non censebat.

3. Diuisio. Cleantes sex philosophiæ partes fecit. Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam.

4. Diuisio. Alij verò alijs modis diuidebant. At vt, ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Aristote. imitatus, philosophiam in duas diuisit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, moralem intelligit: cōtemplatiuæ verò tres statuit partes, Mathematicam, physicā, & metaphysicam, vt patet. 6. meta. ca. 1. Dialecticā verò nō partem philosophię, sed instrumentum, & organum hic & aliqui alij Peripatetici faciunt, vt docet Alexan. 1. Priorum & ibidem philoponus: & Themistiu. 1. Posteriorū, ca. 24.

5. Diuisio Authoris ex triplici ignorātia desumpta. At si licet inter tot tantorum placita virorum iudicium nostrum adhibere: aliter philosophię diuisio constituenda est, in cuius gratiam, finem ipsius philosophiæ oportebit considerare, per hunc enim maximè ipsius diuisio fiet exacta, & manifesta Philosophia verò in hunc fuit finē inuestigata, vt ignorantia, quam miser homo propter peccatum incurrit, quoad fieri posset, expelleretur: homo autem per peccatum hęc tria pręter alia sibi comparauit, rerum veritatis ignorantiam: eorum, quæ secundum rationem agere oportebat similiter ignorantiam, & rursus eorum, quibus ad vitæ sustentationē, & conseruationē propter peccatum indigebat, ignorantiam: vnde omni ex parte ignarus factus est in speculabilibus, agilibus, & factibilibus: indiguit igitur scientia, qua eas verum cognosceret, quæ agenda, & facienda cōsideraret: & ista est philosophia in tres præcipuas partes diuisa secundū ignorantiarum numerum: in Speculatiuam nempè, qua veritates rerum tantùm cōtemplaretur: in Actiuam, qua ea, quæ secundum rationē agere oportet, doceretur: & in Factiuā, qua ea, quibus exterius indigeret, facere sciret: quam partē philosophi exprenerunt abiectam arbitrantes facere & exteriùs operari cum tamen, re vera, scientiæ sit pars, nec indignum homine laborare, qui suo peccato, & superbia id meruit, & Aristot. 6. Meta. ca. 1. inquit, omnis intellectus est speculatiuus, actiuus, aut factiuus: & est locus notandus. Sed tum autem hanc diuisionē multò melius philosophia dici potest Dei similitudo. Deus enim non solum cognoscit cuncta gubernat, & disponit cuncta, sed etiam operatur cuncta: ipse enim est, qui cum naturalibus causis simul effectus cunctos producit.

Sub diuisio speculatiua. Sit igitur prima philosophiæ diuisio à fine sumpta, in partem speculatiuā, actiuam, & factiuam. Speculatiua subdiuiditur in metaphysicam, quæ omnium commanifissima principia, & passiones genera les speculatur: in Mathematicam purā, quæ ea, quæ secūdū se à motu non dependent, secundū rationem abstrahendo à motu tractat, vt figuras, numeros, & his accidentia: & in Mathematicā mediam, quæ ea, quæ secundū naturā suam abstracta sunt, in motu tamen cōsiderat, vt Perspectiua, & Musica, & similes, & in physicam, quæ res sensibiles speculatur.

Subdiuisio actiuę. Rursus Actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea, secundū quę se rationabiliter ordinare debet, cognoscit: & in Aeconomicam, qua familiā, & domū regat: & Politicam, qua vsus rei publicæ, & ciuitatis, cuius pars est, rectos cognoscat, & exequatur.

Sub diuisio Factiuę. Factiua rursus, quæ Mechanica dicitur, bifariam subdiuidi potest: primò in artes necessarias, quæ nempè vsum vitæ necessarium ministrant, vt Lanificium, Agricoltura, Aratura & in vtiles, quę vsū faciliorem vita faciunt, vt Nauigatoria, Militaris, Equestris: & in delectabiles, quæ vsum vitæ iucundiorem reddunt, vt saltandi ars, venādi, cantandi, & similes. Rursus diuidi potest in eas, quę materiam

Aliæ artium, & scientiarum subdiuisio. præparant, vt ars fodiendi metalla, conficiendi ferrum, coquēdi lateres: & in eas, quæ materiā disponunt, & cōponunt, vt Domificatoria, Fabrilis, Satoria: & in eas, quæ materia composita vtuntur, vt Militaris, Equestris, Nauigatoria.

Præter has philosophiæ partes sunt quædam artes, quæ in ministerium philosophiæ inuentæ sunt: ac propterea philosophiæ partes nō censentur ab aliquibus Peripateticis, quamuis nihil citet ex eis, aliquas esse scientias hę aūt quinq; sunt: quędā enim m[illegible] m cognoscēdi, & verū à falsū distinguendi tradit, quæ Logica dicitur: & hæc necessaria est simpliciter ad philosophiam, ac ob id Antiqui huius solius meminerant: quædam alia est ad sermonis peritiam obtinendā, quò philosophia cōmunicatur, & hęc Grāmatica est. Tertia ad huius sermonis ornatum, & elegantiam, & hæc Rhetorica. Quarta ad delectationem in sermone, & ista est poetica. Quinta ad experientiam in rebus omnibus sumendā: & hæc est Historica. Sexta est ad absentiū cōmunitatem rerū: & hæc est epistolaris Hæ oēs ancillæ philosophiæ sunt, & ipsi deseruiunt.

De ordine partium philosophiæ inter se. Cap. III.

Circa harum partium ordinem fuerunt variæ sententiæ ante Aristo. & post ipsum Zeno, & Crisippus, Logicā primo loco discendam, secūdò physicā: tertiò Ethicam censebant. Apollodorus sic ordinem statuebat, vt post Logicam Ethicam, vltimò physicam iuuenes discerent, vt refert Dioge. lib. 7. atq; hi logicā à reliquis scientijs separabāt, & eius præcepta, & regulas seiunctas ab ipsis scietiis tradebant. Alij verò simul cōfundebant Logicam, & alias scientias nec eam separatam docebāt, vt refert Origenes hom. 1. super Cantica, versus medium: & hos reprehendit Ari. 2. Meta. cap. 3. Stultum, inquit est simul scientiam, & modū sciendi quærere. Et his fuit sententia quorundam qui ab Ethica esse incipiendū, in cen-

Prima opinio

Secūda opinio

Tertia opinio

sebant, qualis sunt Diogenes. Alij verò physicam prius, quales fuerunt Panetius & Posidonius: ita illi Antiqui sentiebāt de ordine philosophiæ.

At verò post Arist. tempus Ammo. in præfatione Porphyrij censet inter speculatiuas partes hunc ordinem obseruādū, vt primò discatur physica, secūdò Mathematica: tertiò Metaphysica. Ratio verò eius hæc est, quia physica est de his, quæ maximè sunt cōtracta ad materiam. Metaphysica verò est de summè abstractis, sed non fit trāsitus ab extremo ad extremū, nisi per medium: ergo prius est physica, quæ extremū est: Posterior Mathematica, quæ medias habet abstractiones: tractat enim de his, quæ in materia quidē sunt sensibili secūdùm rem, sed nō secundùm considerationem: nam physica de his est, quæ secundùm rem, & secundùm considerationem in materia sensibili sunt: Metaphysica verò in opposito de his, quę nec secundùm rem, nec secundùm rationē in materia sunt. Albertus magnus hoc prologo eandem habet sententiam: constituit enim duos ordines: alterum naturæ, alterum doctrinæ: naturæ est inter ipsas res, quarum est scientia: doctrinæ est inter ipsas scientias, secundum quòd vna prius altera dicitur. Dicit ergo primò, quòd secundùm naturæ ordinem Metaphysica est omnium prima, quia tractat de communissimis omnium principiis: post hāc verò est Mathematica, quę tractat de his, quę non dependent secundùm se à sensibilibus, ob id priora sunt: vltimum locum obtinet physica, quæ de sensibilibus, & posterioribus est. Dicit secundò quòd ordine doctrinæ, primo loco est discenda physica secundo Mathematica: tertio Metaphisica: ratio est, quia à notioribus est incipiendum: notior autem est physica, quàm Mathematica, nā Physica probat per sensum, à quo Mathematicus abstrahit. Metaphysica verò ob eius magnam abstractionem est difficillima. S. Tho. verò Opusc. 70 super Boetiū, de Trinitate, q. 5. art. 1. Post Dialecticam

Quarta opinio

5. Opinio.

Sexta opinio

Mathema-

Mathematicam, & post hanc physicam disci voluit: & Simplicius in præsentia primum locum Mathematicæ, secundũ physicæ, tertium Metaphysicę concedit. Alij verò Metaphysicam omnium primum discendam voluerunt, è quorum numero videtur S. Tho. in præsenti loco: cuius ratio est, quia sermo de vniuersalibus est præferendus sermonibus particularibus, vt dicitur 1. de partibus animalium, ca. 1. At Metaphysica agit de communißimis omnium scientiarum, ergo illa est præferenda in doctrina omnibus. Hæc sunt, quæ à viris illustribus recepimus erga ordinem partium philosophiæ.

7. sententia authoris. In qua quidem controuersia mihi videntur probabiliores conclusiones, quæ sequuntur, quarum prima est. Dialectica

Prima cõclusio. præponi debet philosophiæ partibus: hæc autẽ notißima est: tradit enim sciendi modũ, nec hic de practicis est sermo: rarò enim cum reliquis philosophiæ partibus coniunctæ in aliquo reperiuntur, nec multa indigẽt Dialectica præter eã, quæ naturalis est. Secunda conclusio.

Secunda conclusio. Mathematica est prior doctrina, quàm physica, & Metaphysica: hæc est contra Albertum, & Ammon. sed probatur expressè ex Arist. 6. Ethicorum, cap. 8. docet, pueros posse esse Mathematicos, sed non philosophos, quia physica postulat longam rerum experientiam, quæ nõ est necessaria in mathematicis, quæ quidem experientia non contingit pueris. Præterea probatur: quia Mathematicæ tractãt de sensibilibus per se. Physica de sensibilibus per accidens: hæc enim de substantia sensibili, illa de figura, & quantitate est. Constat autem quantitatem esse sensibile commune per se, substantiam verò nullus sensus percipit per se. Nec ratio Ammon. quicquã valet: nam quòd Mathematica sit magis abstracta, non facit eam posteriorem doctrina: si enim ea quę Mathematicus considerat, essent in eodem prędicamento cum his, quæ physicus tractat, tunc valeret per Mathematicã medium esse ascẽdendum ad Metaphysicã, medium enim debet esse eiusdem rationis cum extremis: non sic autem Mathematica, quæ de accidẽti est, Physica verò & Metaphysica de substantia. Tertia cõ- Tertia conclusio.

clusio. Physica est prior natura, quàm Mathematica, licèt sit posterior doctrina: probatur. Physica est de substantia: Mathematica de accidenti: sed substãtia est prior natura, quàm accidẽs 7. Met. cap. 1. ergo & physica prior est. Nec valet quicquam ratio: quòd abstractum magis sit prius minus abstracto: hoc enim est in eodem genere, vt inter substantias, quæ abstractiores, simpliciores sunt, & in accidentibus: at in diuerso gñe id nõ est: substãtia enim prior est accidẽti, siuè abstracto, siue nõ abstracto. Quarta conclusio.

Quarta conclusio. Post physicam est Ethica, vltimum verò locũ tenet Metaphysica, doctrina: probatur: quia difficilior est experientia in moralibus, quàm in naturalibus: sunt enim incertiora: & difficillima est Metaphysica, quæ de supremis est, quæ nullam cum sensu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrarium probat: si enim Metaphysica tantùm de vniuersalißimis in prædicando ageret, esset forsan anteponenda: at agit etiam de vniuersalißimis caussis separatis prorsus à materia: hę autem sunt difficillima cognitu, vt testatur Arist. 1. Meta. cap. 2. Est igitur vltima doctrina, quàmuis natura prima. Atque hæc circa ordinem sufficiant.

¶ *De ortu, seu inuentione Philosophiæ, ac primo de eius inuentionis modo.*

Cap. III.

Circa ortum Philosophiæ duo oportet considerare: primum de modo ipsius inuentionis: alterum de ipsis inuentionibus. Est autem notandum, quinque esse vias, quibus homines per se scientiam inuenere, similitudinis nempe viam, separationis, resolutionis, compositionis, pro portionis. Primò enim homo singula concreta intelligebat, non distinguendo substantiam ab accidenti, sed omnia sub vno conceptu cognoscebat, sicut se nisi

Quinque viæ, quibus scientię inueniuntur.

Prima via.

 com-

confusè percipiebat; ante omnia verò similitudines percipiens maiores cōgregabat, in vnā naturā ea, quę similia erāt, nam gloriosus Deus, quāmuis intellectū hominis sensibus alligauerit, & sensus sub stantiam per se cognoscere nō possint, tamen singulis naturis accidentia sensibilia dedit eis propria sensibilia, quędā cōmunia, quędā minus communia secūdum naturas ipsas, per quæ accidentia homo substantias distingueret; & ita dedit animalibus motū à se: speciebus animalium varias figuras, per quas varietas ipsarum intelligeretur; homo igitur has similitudines attendens, copulabat naturas magis, ac magis, ac vniuersalia concipiebat, vt videns figuram exteriorem similem in speciebus rerum, singula illarū indiuidua ad speciem vnam adunabat, postea in varijs speciebus alias percipiēs similitudines ad genus cōgregabat, & sic consequenter. Hæc fuit prima via.

Secūda via. Secunda via fuit separationis, per quā incepit accidens à substātia, & accidens ab accidēte secernere; fuit aūt hoc con siderando primò separationē accidētis à substātia; expertus enim est hominem modò calidū, modò frigidū, modò malè habere, modo benè; & quod idē homo perseuerabat, conie cit, aliquid esse in homine, & in rebus, quòd nō est ipsæ res, sed in eis sustentatur, quandoquidē nihil ex eiusmodi rebus per se fuerit, & vocauit vnū ens substantiam, rerum ens accidēs. Ad hùc viderat multa simul accidentia ne ceeorum distinctionē perceperat, postea experitur vnum ens accidens in alio subiecto, vbi alterū non est, colligit esse distincta, vt sentit albedinē in niue, & frigiditatem; postea experitur albedinem in calce sine frigiditate, comperit esse distincta, Præterea videt effigiem hominis simul cū quantitate, postea experitur effigiem sculptā sub minoris quantitatis imagine, percipit effigiem, & quantitatē rei non esse eandem rem, & hæc est via ampla, qua vsus est Aristoteles in Postprędicamentis, vt illic declarauimus.

Tertia est via resolutionis, qua nēpe causas, & principia rerum indagamus, re texentes ipsam rem, vt enim alicuius instrumenti causam, & partem cognoscimus, puta horologij, ipsum destruentes, & in ipsius partes redigētes, ita resolue tes rem in suas partes, & principia, passionum & effectum comperimus. 3. via.

Quartavia. Quarta via est compositionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & passiones inuenimus, quę aliàs occulta erant. Tandem est proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas experti sumus, ea cognoscimus, quæ non sumus experti, quo modo Aristoteles, naturam Melancholicarum per naturā ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles sæpe per sensibilium proportionem cognoscuntur. Hæc igitur breuiter de modis inuentionis, quos frequenter in Philosophia experiemur. Quinta via

De Philosophiæ inuentoribus.

Cap. V.

CIrca inuentiones autē breuiter dicamus aliquid. Græci sibi inuētionem Philosophiæ arrogarunt; nam Dialecticam à Zenone ortum dixisse, à Platone verò perfectionem testantur; moralem verò à Socrate; naturalem à Thalete primo Sapientū septem, vt dicit Aristo. 1 Meta. cap. 4. auctam verò à Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus Philosophorum; alterum Ionicum, alterum Italicum, vt refert Diogenes lib. 1. Et sanctus Augustinus de Ci ui. c. 2. Ionicum habuit originem à Thale e Milesio; Italicum verò à Pythagora, qui Samum patriam, à qua Samius dictus est, à Tyranno Polycrate videns occupatam, Crotonem in Italiam petiit, in ea ipsius parte quæ Calabria modò, olim magna Græcia dicebatur, à Thalete deriuati sunt philosophi Anaximāder, Anaxagoras & Socrates, & huiusq; perseuerauit nomen Ionicum; habuit aūt Socrates discipulos Platonē, & Anthistenem; hic fuit caput Philosophorum, qui dicti sunt

sunt Stoici; Zeno enim, Crisippus, & alij ab hoc sumunt doctrinæ originem, dicti autē Stoici, quia Zeno docebat in porticu, nam Stoa porticum significat.

Plato verò fuit caput Academicorum, dicti Academici sunt ab Academia loco, quo Plato docebat. Fuerunt autē discipuli Platonis Zenocrates, & Aristote. ille retinuit nomen academicum, Aristoteles verò docuit in Lyceo, ac quia deambulās docebat, dicti sunt discipuli Peripatetici, vnde tres sectæ Philosophorū fuxerunt à Thalete. A Pythagora verò Xenophanes, parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem sumpserūt, atque ab hoc dicti sunt Epicurei, vnde sunt quatuor Philosophorum sectæ, non solùm nominibus, sed etiam multis placitis, & opinionibus differentes, omnes tamen à Græcis originē ducunt. Sed nō est ob id existimandum verum ipsos primos esse inuentores, cum omnes sapientes septē Græci floruerint ab Olympia de trigesima octaua vsq; ad quinquagesimā sexcentis annis ante Christi natiuitatem; at multò antiquior fuit scientia, peruenit enim ab Adamo vsq; ad Noe, qui docuit ipsos Armenos, & postea Patriarchæ illi antiqui peregrinātes in Aegipto ipsos docuerunt, ad quos peruenerunt ipsi Græci discendi causa, vt refert Diogenes lib. 7. vnde sentētia originem traxit ab Hebræis, & Chaldæis, vt refert Iosephus. 1. lib. contra Appion. & Eusebi lib. 10. de præpara. Euāgelica, & Berossus lib. 3 sed hęc satis, nō enim est nostrū pręsens institutum hęc vlterius prosequi.

De vtilitate, & dignitate Philosophiæ.
Cap. VI.

Irca vtilitatem, & dignitatem omnibus cōpertum est, quantę sit vtilitatis, & dignitatis; cōducit enim multum ad conseruationem, & gubernationem hominum; nō enim respublicę consisterent absq; sapientia, conducit etiam ad elenandum mentem in ipsum Deum auctorē omniū, & vitā instruendā, & mores, non ꝙ philosophia sola hoc præstet, cū non sufficit virtutē, & bonē cognoscere ad exeqnendū, nisi adsit specialis auxilium Dei voluntatem mouens, sed quod sit magnū motiuū, & occasio bono- um morum, & si adsit Dei gratia per Philosophiā multa bona fieri posſūt, qua deficiē te philosophia, vanus & multus profectò labor est. Hęc de philosophia in cōmuni

De Physica, hoc est, naturali Philosophia, ac primò, De quibus agendum.

Osverò vnā partem Philosophiæ, Physicam nempe. i. naturalē profe- qui aggredimur. Circa quam quatuor po tissimū ante omnia trademus: primū, an sit scientia, secundū quid sit eius subiectū seù quæ sit intentio, & ipsius scopus; tertiū, quæ diuisio: quartū, quis modus procedēdi. Prius tantū quid sibi nomē Naturalis, velit, exponamus. Simplic. dicit, philosophiā naturalē dici, quę tractat de rebus naturalibus; sunt aūt res naturales, quæ motus sui principiū habēt in se, quales sūt oēs hę res generabiles, & sensibiles, vt elementa, aīalia, mixta, plantæ, & similia, & de his est physica ista scientia. Sed iā ad primam quæstionem accedamus. De quibus agendū.

Quæst. prima. An rerum naturaliū sit scientia.

Irca hanc quæstionem fuit opinio Heracliti, vt refert Aristot. 4. Meta. & Ptholomæi, vt refert Albertus tract. 1. ca. 2. afferentiū non esse scientiam de rebus naturalibus, quorum rationes hæ sunt. Prima opinio.

Prima, infinitorū non est sciētia, at res naturales sunt infinitæ, & indeterminatæ, vt patet ex assidua earū mutatione; ergo earum nō est sciēcia. Secūda, Generabiliū & corruptibiliū nō est sciētia. 1. Post. cap. 7. at res naturales, vt notum est, sunt generabiles & corruptibiles: ergo earū non est scientia. Tertia, Singularium nō est scientia; at res naturales sunt singulares, ergo earū non est scientia, Maior est nota; minor probatur, quia res naturales sunt sensibiles. s. i. quę sensu percipi possunt, at sensus non est nisi singularium.

1. Opin. At opposita sententia est cõmunis, Physicã esse partẽ philosophiæ, & rerum naturaliũ esse scientiã: & probatur, quia physica est de necessarijs per propriã causam: ergo est sciẽtia, patet antecedẽs, cũ fiant multæ demõstrationes in physica: demõstratur enim mixtũ corruptibile, quia ex contrarijs cõponitur, & animalia moueri à se, quia habent animã, & multa alia. Nota Est tamen notandũ ex Linconiensi, vt à Iandũno & cõmuniter alijs asseritur hoc loco, in physica esse duplices propositiones, quasdã necessarias, vt semper, vt ignis est calidus, mixta sunt corruptibilia: anima est actiuum principium motus: & harum est proprijssima scientia: quasdã necessarias vt plerunq;: vt homo nascitur cum duplici oculo: dextra manus est fortior: in hyeme sunt pluuiæ, & harum est scientia propria, quamuis non ita certa, sicut prior; non enim omnes scientiæ æqualem habent certitudinis gradum. Ad primũ. Respondetur igitur ad argumentum primum. Admittimus, res naturales esse indefinitas, tamen non eo modo, quo indefinitæ sunt, earum est scientia, sunt enim infinitæ in singulari: earum tamen scientia est, vt ad vniuersales naturas reducuntur, quæ finita sunt: non enim huius vel illius equi est scientia, sed equi.

Ad secũdũ Ad secundum respondetur, aliud esse generabile, aliud generari: generari enim dicit actũ, qui primò inest singularibus, quæ mutantur, & nõ perseuerant: at generabile primò inest naturæ, in qua est principiũ, & potẽtia generationis, vnde homo generabilis dicitur, seu corpus: & ista generabilia sũt vniuersalia, quæ semper sunt; & eorũ est sciẽtia: non. n. destruũtur, nisi per accidens in hoc, vel illo singulari, secundũm se tamen perseuerant.

Ad tertiũ Ad tertium dico, sensibile dici dupliciter: vno modo per se, nempè, quod primò terminat actum potentiæ sensitiuæ, vt coloratũ, calidum ratione qualitatũ, & ipsa singularia, & talium non est scientia: altero modo per accidens, quia, videlicet, est in his quę sentiuntur per se, sicut naturæ, & vniuersalia eorum, quæ per se sentiuntur: & horum est scientia.

Quæstio secunda, De subiecto Philosophiæ naturalis.

Sequitur igitur, cum constet Physicam esse scientiam, vt videamus, quæ sit intentio, & huius scopus. Auerroes respondet in hoc prologo, Physicam intendere manifestare causas & passiones harum rerum sensibilium, prout tales sunt, nempè mutationes, motus, aliasq; similes passiones, & harũ causas: dicit, prout tales sunt quia non omnia, quæ vni rei insunt, vnius est scientiæ considerare, sed propria illius rei, tã causas, quàm passiones. Circa hoc est quæstio satis celebris de subiecto Philosophiæ naturalis: oportet autem ex Logica supponere, quid sit subiectũ scientię, illud nempè, quod primò intenditur in scientia, cuius causæ, passiones, & species in scientia considerantur, à quo scientia vnitatem, & ab alijs distinctionem sumit. Nota. Circa hanc difficultatem inuenio tres præcipuas sententias: prima est sancti Thomæ in hoc prologo asserentis, ens mobile esse subiectum Physicæ: per mobile antem non tantùm intelligimus, quod secũdum locum mouetur, sed quod mutabile est quacunq; mutatione. Prima opinio. Hanc sententiam recipit Iandunus, quæst. 2. Et est Auerrois expressa. 4. Meta. com. 1. & in præsenti videtur idem dicere: nã constituit res sensibiles, vt motus habet principium. Constat autem, quod idem est ens, & res: & hoc idem, quod Auerroes, dicit Simplicius. Altera sententia est: corpus mobile esse subiectum Philosophiæ naturalis, quam sententiam recipit Albertus tractatu, 1. cap. 3. & Aegidius Romanus. 2. Opinio. Tertia est corpus naturale, seu sensibile esse subiectum: hoc asserit Auicenna, cap. 1. suæ sufficien. 3. Opinio. Rationes autem cuiusque sententiæ hæ sunt præcipuæ. Rationes primę opinionis. Sanctus Thomas vtitur hac ratione destruenti corpus naturale non esse subiectum: 1. Ratio. subiectum scientiæ non

pro-

probatur in illa ſcientia eſſe, ſed ſupponitur: at Phyſicus probat, corpus mobile eſſe, ergo non eſt ſubiectũ: minor probatur, nam maior certa eſt, 6. Phyſicorũ probatur omne mobile eſſe corpus, ergo phyſicus probat, corpus mobile eſſe. Aduerſus quam rationem inſurgit Aegidius: quia aliud, inquit, eſt, probare, quod corpus mobile ſit, aliud, quòd mobile ſit corpus: hoc facit phyſicus, non illud: vnde ratio videtur non probare intẽtum.

2. Ratio. Addunt aliam ſecundam rationem diſcipuli ſancti Thomæ, inter quos eſt Caietanus in quæſt. de ſubiecto Philoſophiæ naturalis: corpus mobile, vt Albertus, & Aegidius exiſtimant, nempè pro ſubſtantia naturali, non comprehendit omnia mobilia phyſica: at ens mobile comprehendit, ergo hoc potius, non illud, eſt ſubiectum, antecedens probatur: eſt enim corpus mobile triplex, aut ſecũdum ſubſtantiam, aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum quantitatem: hæc autem ſunt ſingula in ſingulis prædicamentis: nam primum eſt in ſubſtantia, ſecũdum in qualitate, tertium in quantitate, non ergo corpus mobile pro ſubſtantia, eſt commune iſtis, ſicut ens mobile: ergo hoc eſt ſubiectum.

3. Ratio. Alij diſcipuli Sancti Thomæ addunt tertiam rationem, nam corpus mobile non complectitur materiam, quę eſt ens mobile, cum ſit partim generabilis, partim corruptibilis: at ſubiectum debet complecti omnia, quibus paſsio ſcientiæ ineſt, ergo ens mobile eſt ſubiectũ. Hæc pró prima ſententia.

Rationes pro ſecũda opinione. Nota. Secunda ſentẽtia Alberti eſt declaranda: ipſe enim conſtituit triplex corpus Metaphyſicum, Mathematicum, & Phyſicum: corpus Metaphyſicum vocat ſubſtantiam compoſitam ex materia, & forma tantùm conſideratã cum aptitudine ad quãtitatem, quæ eſt prædicamẽti ſubſtantiæ, & hanc cõſiderare eſt Metaphyſici; ſubſtantiam vero compoſitam cum ipſa actuali quantitate vocat ipſe Mathematicum: at corpus cũ ipſa materia ſenſibili eſt Phyſicum, & hoc corpus mobile eſt ſubiectum Phyſicæ. Probat primò, 1. Ratio. Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, cuius partes, & cauſæ in ſcientia conſiderãtur: ſed partes corporis mobilis cõſiderantur in Phyſica, nempè materia, & forma; ergo illud eſt ſubiectum. Secundò argumentatur Aegidius Romanus contra Sanctũ Thomã. 2. Ratio. Mobile, cum additur enti vel limitat per ſe, vel per accidẽs ipſum: ſi per ſe: ergo Phyſica erit ſpecies Metaphyſicæ, ſicut ſciẽtia de animali rationali eſt ſpecies ſciẽtiæ de animali: ſi per accidẽs; ergo erit ſubalternata Metaphyſicæ, ſicut ſcientia de linea viſuali ſubalternatur ſcientiæ de linea ſecundum ſe, quorum vtrunq; eſt falſum, cùm Phyſica ſit genus ſcientiæ à Metaphyſica diſtinctum.

Tertiò argumentantur Scotiſtæ: Ens 3. Ratio. mobile competit Angelis, qui tamen ad Phyſicam non pertinent; ergo ens mobile non eſt ſubiectum, ſed corpus mobile. Hæc pro ſecunda ſententia. Tertiam Rationes pro tertia opinione, 1. Ratio. verò ſentẽtiam ergo probo. Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, quod continet oẽs paſſiones ſcientiæ: at corpus naturale continet paſsiones, non autem ens mobile, quod probatur: nam quieſcibile eſt paſsio phyſica, non tamen videtur ineſſe mobili, cum ſint oppoſita motus, & quies; at ineſt corpori naturali; ergo hoc potius eſt ſubiectum, non autem corpus, aut ens mobile. Secundò, 2. Ratio. paſsio non eſt ſumenda pro ſubiecto; ſed mobile & motus paſsiones ſunt Phyſicæ, ſicut riſus, & riſibilitas; non ergo ens mobile vel corpus mobile eſt ſubiectum, ſicut nec homo eſt riſibilis dicitur ſubiectum ſcientiæ, ſed ſolus homo, de quo demonſtratur riſibile. Hæ ſunt Quo agendum ordine in hac quæſtione. rationes pro qualibet parte probabiliores. In hac difficultate id quod certũ eſt, & quod ambiguum aperiam: ſentẽtiam S. Thom. explicabo; poſtea omnium rationes ſoluam, in quo exacte declarabitur ſententia S. Thom. Tandem, quod 1. Fundã. Duplex ſubiectum materiale & formale. mihi viſum probabilius fuerit, aperiam. Aduerte igitur, duplex ſubiectum eſſe in ſcientia; alterum materiale, & hoc eſt

res illæ, quæ in tali scientia conside-rantur, alterum formale, nempè ratio, secundum quam res illæ in tali sci-entia considerantur. Omnibus compertum est, materiale subiectum Physicæ es-se res omnes sensibiles; formale verò, quatenus habent aliquod intrinsecū sui motus, & mutationis principium, & hoc docet Aristoteles. 6. Metaph. ca. 1. Physicam, inquit, versari circa genus entis, quod in se motus principium habet, idē in libro. 11. capit. 3. Nec in hoc vlla est a-
a quo sita pud doctores difficultas. Sed controuer
t tota co sia tota ferè est in nomine posita, an ta-
nouersia, le subiectum sit dicendum ens mobile, vel corpus mobile, vel corpus naturale. Omnia ista quantum ad suppositionem æqualia sunt, nec pro pluribus supponit vnum, quàm aliud, imò inter se conuertuntur, sed modus significandi varius est.

Explica- Sanctus Thomas vult ens mobile dici
ur opinio subiectū, quia clarius iunguntur istæ par-
...i The- tes, ens mobile, quàm corpus mobile: nā
...æ, quòd mobile sit ens, nullus dubitat, quòd verò mobile sit corpus, est demonstrabile, & non per se notum: cùm igitur clarius res sensibiles explicentur per ens mobile, quā per corpus mobile, illud est subiectum, & hoc intendit S. Thomas, Nec contra hoc, modò quicquam valet repli
Solutio ca Aegidij Romani probātis corpus mo
argumēto bile non probari. Vt autem clarior fiat
...um Disci sententia ista, soluamus omnia argumē
...lorū Di- ta, etiam discipulorū S. Thomæ, qui uo
...i Thome, lentes defendere ipsius sententiā, non sa
...ui nou re tis id præstiterit. Ad illud Caietani ne
...e cum de gātur illud triplex corpus mobile, imò
...endunt. vnicum est corpus substantiæ, nempè cō
Ad argu- positum ex materia & forma, quod est
...ntū Ca- mobile secundū qualitatem, & quod est
...tani. mobile secundū quantitatē, & eadem sunt principia illorum motuum, nempè materia & forma, nō ergo multiplicare oportet mobilia corpora, & hoc nota.

Ad aliud Ad aliud argumentum aliorū respon-
rgumen. detur, sicut materia non dicitur corpus mobile, ita nec dicitur ens mobile, vt ip si existimant, nam ens mobile dicitur totum compositum, nec quantum ad rem est differentia inter corpus mobile & ens mobile, vt diximus: quod si dicas, materiam generari, dico esse falsum, materia enim nō generatur per se, sed ratione compositi, cuius est pars, vnde non dicitur ens naturale, sed natura. 2. Phy. c. 1 nec ens mobile, sed pars entis mobilis.

Circa opinionē Alberti, imprimis nō Solutio ra
mihi placet distinctio illa triplicis cor- tionum se
poris, non nego, posse substantiam com cunde opi
positam concipi intellectu absq; actuali nionis.
quātitate vel qualitate, tamen illa substā Nota.
tia sic cōsiderata ex intrinseca sua ratione habet aptitudinē ad illa, eo ipso, quo materialis est, erit ergo eiusdē scientiæ considerare substantiam quantificabilē, & quantam, & substantiam qualificabilem, & qualem, non enim alterius scientiæ est considerare hominem risibilem, alterius hominē ridentem; sed id dico, non esse nisi corpus Physicum, aut Mathematicum, vt vult Auerroes. 3 Meta. com. 17. & 1. Cœli. com. 1. quāmuis alia ratione procedat Auerroes, quam postea discutiemus. Ad primam ergo ipsius ratio nem respondetur facilè, cum ens mobile Ad primū.
& corpus mobile idem re sint, principia corporis mobilis sunt etiam entis mobi lis. Ad secundū Aegidij respondet Iandu. q 2. quòd licèt sit ens mobile inferius Ad. 2.
ente, sicut subiectum subalternatæ, tamen non est subalternata Physica, quia ipsius principia sunt immediata, nec in Metaphysica probantur. Aliter respōdet Niphus dicens, quòd etiam si sit inferius ens mobile ente ipso, tamē non est species, quia ens nō est genus, in quo videtur Iandu. concedere, mobile esse additum extrinsecum, Niphus verò intrinsecum. Ego vero vtrunq; nego. Et est summope Nota.
re aduertendum aliter se habere genus Differētia
ad sua inferiora, aliter ipsum ens ad sua, entis ad
genus enim dicit quandam naturam, & sua inferio
rationem obiectiuā, quæ per varias dif- ra, & gene
ferentias contrahitur ad species, aliter ris ad sua.
nō esset vniuocū, nisi præter vocē vnam, esset etiam ratio cōmunis, vnde addita

differentia generi facit compositionem, & additum accidẽs facit compositionẽ, sed accidentalem, vt animal album, at ipsum ens non sic; non enim dicit naturam cõmunem, sed omnes res immediatè, sicut nomen Petrus omnes Petros significat, non significando communem naturam: confusè tamen, & indistinctè significat omnia; vnde quando additur quicquam enti, non est compositio realis, sed explicatio quædam, & determinatio confusi. qui enim dicit ens substãtia, ens album, nihil reale cõpositum dicit, quàm substantiam, & album. Ex quo fit, quòd ens mobile non est compositũ in re, nam mobile est additum, significationem entis confusam determinans, & sic cessat argumentũ Aegidij, & hoc est valdè notandum, quod multi non aduertũt; non enim est compositum ens mobile, sed rem vnam dicit, sicut si vno vocabulo exprimeretur.

Dubium.

Dices, Saltem est inferius ipso ente, & eiusdem erit scientiæ considerare ens, & ens mobile.

Solutio.

Dico, & nota, quòd inferiora, & superiora eiusdem scientiæ est considerare, quãdo sunt sub eadẽ abstractione à materia, at quando non sunt eiusdem abstractionis, non pertinent ad eandem scientiam, ens autẽ abstrahit à materia omni; mobile vero est cum materia sensibili; ob id non eiusdem scientiæ genere est vtrunq; considerare.

Ad tertiũ.

Ad tertium argumentũ Scotistarum respõdetur, Angelos nõ esse entia mobilia, cùm ens mobile, & corpus mobile idem re sint. Angeli autem non sunt corpora, & quãuis ens mobile esset superius corpore, Angeli non dicerentur mobilia entia, non enim habent motum Physicum, cùm in loco, & tempori subiecti non sint.

Solutio rationũ tertiæ opinionis.

Ad primum argumentum pro tertia sententia respondet primo Albertus, c. 3 quòd quies est pasio corporis sicut motus, sed est priuatiua; quies enim est priuatio motus; cùm igitur priuatiuum per positiuum cognoscatur, non oportet dicere corpus quiescibile, sed positiuum, nempè corpus, seu ens mobile. Respondet secundò, quòd non est pasio vniuersalis, nã quies non inest cuicunq; corpori, cui inest motus; cœli enim mouẽtur, non tamen quiescunt. Quòd si dicas; Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Respondet, terram non moueri quidem secundum locum, tamen mouetur secundum alios motus, nam alteratur, frigesit, calesit. Respondet tertiò Iandu. quod etiam mobile est quiescibile, cùm priuatorum idem sit subiectum.

Ad secũdũ. Nota.

Ad secundum aduerte, quòd mobile dicitur tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, sicut dicitur risibile, quod aptum est ridere, & vtroque modo mobile est pasio, nec sic in præsenti sumitur. Tertio mobile dicitur, quod intrinsecum habet principiũ motus, & sic sumitur in præsenti, nec est pasio, sed pasionum principium. Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, imò etiam aliorum, sunt satis manifestatæ. Superest, vt dicã, quid mihi videatur.

Sententia propria authoris.

Ego quidem reputo opinionem Sancti Thomæ valde probabilẽm, & amplectendã, tamen mihi videtur probabilius, nõ ens mobile, sed ens naturale esse subiectum Physicæ.

Prima ratio.

Et præterquàm quòd Simplicius, & Auerroes videntur hoc dicere; ponunt enim, Philosophum considerare res naturales, rationes nostrę hæ sunt. Illud est subiectum, quod cum pasionibus non facit prædicationes ridiculas, & ferè identicas, sed tale est ens naturale, non autem ens mobile. Nam dices benè, ens naturale est mobile, & mouetur, sed quis dicet, ens mobile mouetur, seù ens mobile est mobile?

2. Ratio.

Secundò, quia subiectum clarius debet exprimere radicem pasionũ; at ens naturale clarius radicem pasionum exprimit, nam natura est principium motus; ens autem naturale, quod habet principium motus.

3. Ratio.

Tertiò, quia est multiplex illud mobile, vt dictũ est; modò enim pro pasione, modò pro principio pasionis sumitur; ęquiuocatio autem obscuritatem importat.

4. Ratio. tat. Quartò, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale; non enim sufficit dicere, quòd satis sit exprimere passionem positiuã, nam eodem modo posset dici, quòd in definitione naturæ nō oportebat dicere, natura est principium motus, & quietis, vt dixit Aristoteles. Propter hæc mihi talis sententia probabilior videtur, quàmuis in re non sit discordia, cum omnia significent idem, ob id apud Aristotelē, modò ens mobile, modò corpus inuenitur esse id, circa quod Physica versatur. Atque satis de quæstione hac.

De diuisione Philosophiæ naturalis.
Cap. III.

CIrca tertium de diuisione Philosophiæ naturalis, videtur mihi satis cōmoda illa, quam assignant Simplicius & Themistius; nempè, hæc quæ in Philosophia naturali cōtinentur, aut sunt de principijs, aut de his, quę ex principijs cōponuntur; de principijs omnium rerum naturalium, & de communibus est liber Physicorum, de compositis sunt reliqui. Quæ autem componuntur ex primis, aut sunt simplicia corpora ex alijs corporib' non cōstituta, aut sunt composita, & mixta. Si simplicia sunt, aut incorruptibilia, & sic sunt cœli, de quibus traditur in libris duobus prioribus de cœlo: aut corruptibilia, vt elementa, & de his agitur in duobus posterioribus libris de cœlo: de hisenim omnibus primò traditur, tãquàm de simplicibus corporibus. De cōpositis verò, quia hoc omnibus est cōmune, nempè generatio, & corruptio; & nō solùm his, sed etiam ipsis simplicibus elementis: ob id primò de generatione, & corruptione differitur, postea de ipsis seorsum. Hæc autem composita, quædã inanimata, quædam animata sunt. Primò de inanimatis agitur. Deinde de animatis, atque inter alia quædam sublimia sunt, quæ Metheora dicuntur, quæ supra nos fiunt, vt venti, pluuiæ, irides, halones, & similia, de quibus in libris Metheororum; quædam subtus in intrinsecis terræ partibus, vt metalla, lapides, de quibus in libro de mineralibus. Animata autem, quia animã habent communiter, prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibusdam ex anima procedentibus, videlicet de somno, vigilia, iuuentute, senectute, vita, morte, & similibus; in libro, qui parua naturalia dicitur, tractatur. Post hæc de ipsis animatis, atq; horum, quędã animalia, quędã plantæ. De animalibus in libro de Historia, & in libris de partibus animalium, & generatione ipsorum latè differitur. Tandem de plantis, atq; hæc est breuis summa librorum Arist. Nec intendimus modò determinare ordinē omnium horum, sat sit quantum ad præsens institutũ attinet hos libros omnium esse libros.

Quarto. De procedendi modo.

CIrca modum procedendi naturalē Auerroes dicit, esse maneriem disciplinæ, & viam demonstratiuã. per maneriem disciplinæ intelligit facilem, ac familiarem procedendi modũ, qualis est inductio, exemplum, definitio, diuisio, syllogismus, hypotheticus; per demonstrationem verò intelligit triplex demōstrationis genus; est enim demonstratio signi, demonstratio causæ, demonstratio simpliciter. Demonstratio signi est, quoties per signa, & effectus à posteriori rem demonstramus; demonstratio causæ est, cum procedit demonstratio per causam, sed effectus iam notus fuerat ante ipsam causam; vt si quis Eclypsim prius cognoscens, causam inquireret, & per hanc causam probaret effectum; talis demōstratio solùm ostenderet causam, sed nō probaret effectum esse: ob id dicitur demōstratio causæ; at verò cum effectus non fuit ante causam cognitus, sed tunc primùm per causam ipsam cognoscitur, dicitur talis demonstratio simpliciter, quia effectũ probat, & causam ostendit: dicit ergo Auerr. Philosophum his omnibus demonstrationibus vti, tamē frequētius demonstratione signi, & causæ, quia esse

& ne

ctus physici sunt notiores nobis suis causis. De ista demõstratione causę diximus latè 1. poster. Existimo enim etiam cum effectus præcognoscitur ante causam, demonstratioñe probare effectũ esse, quia effectus ante causam cognoscitur particulariter, & non ita necessariò: at cũ per causam probatur, vniuersaliter cognoscitur, & necessariò: & ad hoc fit ille regressus, vt effectum imperfectè cognitũ perfectissimè cognoscamus. quãuis adhuc sit distinguenda duplex demõstratio: & quę probat per causam effectum aliquo modo antè cognitum: & quæ probat effectũ nullo modo antè cognitum, licèt omnis demonstratio sit effectum esse probans, si per causam procedit. Hæc de modo procedendi.

De libris Physicorum Aristotelis, ac primò de eorum instituto, & subiecto eorum. Quæst. I.

Institutum & scopus

VT igitur ad libros hosce, quos primos omnium interpretãdos suscepimus, accedamus, tria ante ipsum textũ breuiter perstringamus: primũ institutũ horum: alterũ inscriptionem: tertium diuisionem. In instituto, & scopo horum librorũ omnes interpretes conueniunt, nempè hìc tradi cõmunia principia, & passiones entium naturalium: oportet enim cõmunia prius cognosci particularibus hæc autẽ cõmunia, secundùm Simplicium, sunt materia, forma, reliquæ causæ, motus, locus, tẽpus.

Subiectum librorũ physicorũ

Sed dices, quod erit obiectum horum librorũ? Dico, quòd vnusquisq; cõstituit pro obiecto horum librorũ illud idem, quod ponit obiectum totius physicæ: vnde secundùm Albertum horũ librorũ obiectum est corpus mobile simpliciter: secundum S. Thomã ens mobile: & nos consequenter dicemus ens naturale simpliciter. Dubitabitur, quo modo idem obiectum potest esse horũ librorum, qui sunt pars physicæ, & totius physicæ? Hoc dubium mouit Alber 1. Priorum, in principio. illic enim dixit, syllogismũ simpliciter esse obiectũ illorum librorum, qui tamen syllogismus simpliciter pertinet ad totam Logicã: & respondet, syllogismũ simpliciter duob⁹ dici modis: vno modo simpliciter, id est, vniuersaliter, vt cõprehendit omnes suas species: & sic ad totam Logicam spectat: altero modo simpliciter, id est, solùm vt syllogismus est, & sub ratione communi consideratus, & sic est obiectum illorum librorum. Cõsequenter nos possumus idem dicere, ens mobile, seu corpus mobile, aut ens naturale potest considerari vniuersaliter cũ suis omnibus partibus, & sic totius est physicę obiectum: altero modo præcisè sub illa ratione communi tantùm: & sic ad hos pertinet libros. Quamuis posset dici obiectum esse cõmune principium rei naturalis, non enim in omni parte physicæ oportet dare aliquod obiectũ cõpositũ, nam in libris de anima obiectum est anima: in libro de somno, & vigilia, somnus, & vigilia: sic etiam in alijs: ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

Dubium.

Solutio

Altera solutio

Secundò, De inscriptione, & diuisione horum librorum, Quæst. II.

CIrca inscriptionem, isti libri inscribuntur Græcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, id est, de naturali auscultatione notãdum est enim ex Themistio, & Cicerone, 5. de Finibus, & Aulo Gel. lib. 20. cap 4. libros conscriptos ab Arist. esse in duplici differentia: quidã erant cõscripti stylo, & modò procedendi vulgari, & communi, & facili, vt l. mediocriter eruditi possent percipere, ac ob id, exoterici dicti, quasi pro omnibus etiam extrinsecis conscripti. Alij erant libri profundiori stylo, & modò exactiori procedendi compositi, nempè demonstratiuo: & h dicebantur ausculatorij, quasi attentione. & studio indigentes, vt intellegerentur & dicebantur Acroamatici, huiusmodi sunt libri physicæ: & præsertim hi: ob id de naturali auscultatiõe dicuntur. Notat Simplicius, quãuis iste titulus posit vniuersaliter physicæ competere,

petere, tamen, quia communia omnium tractant, quæ reliqua virtute continent, peculiariter his attribuitur, hoc etiam dicit Albertus: Solent etiam ab Aristotele hi libri de motu dici, vt patet. 2. posteriorũ, cap. 12, & 1. Cœli, tex. 38, quia, vt in hoc textu notat Auer. maxima parte horũ tractatur de motu, nempè à tertio inclusiuè vsq; ad vltimũ librum.

De diuisione horum librorũ Physices.

Irca horum librorũ diuisionẽ, Adrastus, quem citant Simplicius, & Themistius in præsenti; & ipse Simplicius & Andron. vt refert idẽ Simpl. in principio 5. physicorum & Eudem. vt meminit idẽ Simpli. in principio, 6. physicorũ. Omnes hi in duas partes diuidunt hos libros: altera dicitur de principijs, & hæc cõtinet quinq; libros priores: alterã de motu, & hæc continet libros tres posteriores. In particulari autem, in primo libro de principijs intrinsecis agitur: puta materia, & forma: in secundo de extrinsecis, puta de agente, & fine: in tertio de motu, quia naturæ definitio fuit data per motum in libro secundo. & quia motus est de genere continuorũ: tractatur etiam ibi de infinito: cum autem quæ mouētur sunt in loco, & motus fit in tẽpore, agitur in quarto libro de loco, & tempore, & de vacuo, quod rationem loci videbatur habere. De speciebus verò motus, & de contrarietate ipsius traditur in quinto, & de quibusdam cõmunibus rerũ naturalium, vt esse simul, esse cõtiguum, cõsequenter, & alia In sexto verò de partibus motus quãtitatiuis differitur: in septimo verò, & octauo de principio extrinseco motus. Hæc ex dictis authoribus colligi possunt. Posses dubitare, quare tertius, quartus, & quintus liber dicuntur de principijs, cum potius sint de passione corporum, quæ est motus? Existimo, esse dicendum, quia in his agitur de motu, vt est pars definitionis principiorum, nempè ipsius naturæ: ob id totum inter libros de principijs cõputatur: in reliquis tribus agitur de motu secundum se. Dubitabis, nonnè etiam in secundo libro tractatur de materia, & forma, cum natura nõ sit alind, quã materia, & forma? quo modo ergo tractatur de efficiente, & fine? Dico præcipuè agi de efficienti, & fine, nam natura, quæ forma dicitur, habet rationẽ causæ efficientis, vt dicetur postea. Porphyr. verò vt refert Simplicius in principio 5. physi. tantùm quatuor priores libros dixit esse de principijs, reliquos verò quatuor de motu, quàm sententiam recipit Philoponus in præsenti.

Dubium 1 in ma...

Dubium secundum

Altera diuiso.

At si licet in hoc aliquid dicere, existimarem posse conuenientius dici, duos priores libros esse de principijs rerũ naturalium: reliquos verò de motu, & de his, quæ motum sequuntur: & hoc videtur sentire, Auerroes 1. Cœli, com. 38, vt diximus. Accedamus igitur tandẽ ad textum: interpretabimur aũt versionem antiquã, diuisionem textuũ sequentes.

Authoris sententia

¶ Quoniam cognoscere, ac scire.

Tex. I.

Quæ sit intentio & scopus Aristotelis.

Vinque textibus primis continetur proœmium horũ librorũ, quàmuis Simplicius existimet esse vniuersale pro tota physica: in primo textu manifestatur intẽtio, quæ consistit in hac conclusione, Ante omnia oportet determinare principia scientiæ naturalis: hanc probat hoc syllogismo, vt benè dicit philopo. In omni Methodo, cuius sunt principia, causæ, & elementa, intelligere, & scire contingit ex perceptione ipsorum principiorũ, causarum & elementorũ: sed naturalis scientiæ sunt principia, causæ, & elementa: ergo ex eorum perceptione cõtingit scire: aggrediendum ergo est ipsa tractare.

Primi textus expositio, id est Philoponi

Nec mihi placet syllogismus Simplicij, non enim litteræ consonat: sic enim ipse componit: omnia habentia causas, principia vel elemẽta ex ipsorũ perceptione feruntur: sed res naturales habent principia, causas, & elementa: ergo res naturales, ex horum perceptione, sciuntur: prior videtur magis ad mentem Aristotelis.

Secunda Simplicii expositio

Huius

Huius syllogismi maiorem ponit cum sua probatione, quę est per inductionem communem. omnes enim se arbitrantur scire, cùm principia prima, causas primas & vsq; ad elementa cognoscunt. minorē subiicet, quia, vt dicit Simplicius, tanquā per se notum accepit, res naturales habere principia. Hāc verò suppleuit Theophra & probauit, quia omnia composita habent principia, res autem naturales compositæ sunt, sunt enim corpora.

singulorū verborum expositio.

Sed consideremus verba Arist. inquit, Cognoscere, ac scire, Alexan. dicit, esse synomina, ac pro eodem accipi. Auerr. verò, & Simplicius dicunt diuersa significare: cognoscere enim est genus cōprehendēs quamcunq; cognitionē siuè per causam, siue sine causa, siue necessarium, siue non necessarium. At scire cognitionem demonstratiuam dicit: ponūtur autem ista duo verba, vt vnum sit velut appositio alterius, vt sit sensus, contingit sic cognoscere, vt sit scire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem fit, per scire verò eam, quæ per demonstrationem: tam aut in definitione, quàm in demonstratione causæ sumuntur. Sed commodior videtur expositio Simplicij. Alterum verbum est, Methodos: quàmuis autem Methodus pro quocunq; habitu speculatiuo, aut actiuo sumatur, tamen hic secundū Auerroem, pro arte quadam, & ratione sumitur, secundum quam ea, quę in scientia sunt, traduntur: & in hac methodo oportet à causis incipere, vt dicit, quando est de re habente causas.

Quid intelligat Aristote. per principia, causas & elementa.

Prima sententia

Sequuntur modo illa verba: Principia causæ, elemēta: in quibus innumeræ sunt expositiones: primas adducamus Alphara. Omnia hęc ad principia cognitionis refert, vt per principia dignitates communes, per causas præmissæ peculiares conclusionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur. ex horum enim cognitione scientia fit rei.

2. sñia

Reliquæ autem expositiones sunt de principijs rei, quæ in hoc conueniunt, vt sensus sit Aristotelis: oportet scientiam rei pcedere ex eius causis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus: licèt autem iste sit sensus omnium, tamen quid per singula verba intelligere oporteat, non omnes eodem modo explicāt.

Fuit igitur sententia secunda Alexandri, vt refert Simplicius, per principia, efficientem causam intelligi, per causam, formalem & finalē: per elementa materialem: & hanc sententiā recipit sanctus Thomas. Tertia sententia fuit Auerrois, & Alberti magni, per principia, causam efficientem, per causas, finalem: per elementa materiam & formam, quæ rem componunt esse intelligenda.

Tertia sententia

Quarta sententia

Quarta sententia fuit Porphirij, & Philoponi, quòd per principia, & causas idē intelligitur, nempè finalē, & efficientem causam, per elementa verò materiam, & formam. Vltima sententia est Simplicij, quæ mihi magis placet, vt per principia quid commune intelligatur ad causas, & elemēta: omnis enim causa, & omne elementū principium est, non è contra: per causas verò, extrinsecæ intelliguntur, nēpè finis, & efficiens: per elementa verò, intrinsecę materia & forma, vt sit sensus, oportet in scientia principia cognoscere: hæc autem, aut sunt extrinsecæ causæ, efficiens, & finis vel elementa, id est, intrinsecæ, materia, & forma, & profectò quòd principium communiter sumatur, patet ex cōclusione, quam infert: oportet principia Physicæ determinare: vbi clarū est, quod saltem materiā, & formam intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur disiunctinè, vt vniuersalior esset propositio, vt notat Philoponus: nam nō omnes scientiæ omnes habent causas: quędam enim formā, quædam finem simul, quædam omnes habent, in singulis autē cognitio fit ex perceptione earum causarum, seù principiorum, quæ habent.

Quinta sententia

Nota

Quid intelligat Ari. per principia prima, causas primas, & c

Circa probationē maioris occurrunt verba explicanda, Principia prima, causas primas, vsq; ad elementa. Auer. enim non

non in eadem significatione accipit hęc verba, in qua accipiebantur in ipsa maiori: nam per principia prima intelligit causas extrinsecas, efficientem & finalē, remotas & supremas: per causas primas intrinsecas materiam, & formam remotas etiam. Per elemēta verò omnes quatuor causas proximas: vt sit sensus, Scire arbitramur, cùm à causis primis, & remotis vsque ad ipsas proximas peruenimus. Dices tu, quæ sunt istæ causæ primæ, & proximæ? Respondet, remotas esse, primam materiam, primam formam, primum efficiens, primum, seu vltimum finem: per materiam primam intelligit ipsam materiam secundū se, ex qua sunt factę omnes res naturales: materia verò proxima est cum his dispositionibus induta, quæ sunt peculiares singulis speciebus: alia enim est materia lapidis, alia equi, proxima: nā remota eiusdē rationis est. Per formā primam intelligit solā formam, quæ cū materia facit cōpositam substantiam in cōmuni: per proximam formam verò eam, quæ facit hanc vel illam substantiā, puta animal, plantam, mixtum: per agentem primum, remotum, & vniuersalem intelligit, qualis ęst primus motor: per propinquum verò intelligitur agēs particulare: idē de fine. oportet ergo ab ipsis supmis vsq; ad particularia principia descēdere.

Confutatio expositionis Auer. ois

Hæc est expositio Auerrois, quæ mihi non placet, vt meritò refellitur sic, à D. Thoma, quia in tam breui contextu, & connexione verborum admittit tantam æquiuocationem. Quòd si ipse voluit admittere illa duo verba Cognoscere, & scire esse synonima, quia in scientia non debent admitti vocabula talia: multo minus profectò admittēda erant ęquiuoca.

Alexandri expositio

Alexander aliter intelligit: sumit enim ista pro principio cognitionis, vt primæ causæ dicātur dignitates cōmunes prima principia, intermediæ propositiones: elementa verò proximæ præmissæ cōclusioni, scientiæ enim per hæc procedunt.

Cōfutatio

Hanc expositionem non recipit Simplicius propter æquiuocationē verborū, & meritò: cùm enim in maiori, accepta sunt principia rei, non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, q; manet eadem significatio vocabulorum, sed restricta, per illud Prima: prima enim principia dicuntur quæcunq; causæ cuiusq; generis, sed supremæ, & declarantur per primas causas, quæ significant extrinsecas supremas, & elementa, primas & supremas intrinsecas, vt sit sensus: tunc scire existimamus, cū causas supremas, & immediatas non solùm intrinsecas, sed etiam extrinsecas cognoscimus. Hæc circa literam textus.

Tertia autoris expositio

An quilibet artifex demonstret per quodlibet genus causæ. Quæst. III.

Rationes in cōtrarium.

QVia inter exponēdum diximus, non omnē scientiam quodlibet genus causæ considerare, meritò dubitatur, an ita sit, & primò videtur, quòd Metaphysicus non consideret efficientē causam: Metaphy. abstrahit à mota, at efficiēs causa importat motū, nō ergo pertinet ad Metaphy. maior est certa minor probatur ex definitione: efficiens.n.est, vnde primò incipit motus.
Secundò videtur, quòd consideret ma-
teriam, materia est pars quędam entis, vt 2
notum est, ergo pertinet ad Metaphysicū. præsertim cum in 8. & 11. libro multa
dicātur de materia. Tertiò res Mathema 3
ticæ habent omnes quatuor causas, ergo Mathematicus vtitur quolibet gñe causę: antecedens est notum, nam res Mathematicæ sunt formæ saltem habentes materiam intelligibilem: & cum nō sint à se, necessariò habebunt causam extrinsecam. Quartò, sunt multæ conclusiones
Physicæ, quę non probantur, nisi per vnū 4
aut alterum genus causæ, vt notum est: ergo physicus non semper considerat quatuor genera causarū. Hæc sunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora vidētur.
Circa hoc primum dicamus, quid senserint philosophi antiquiores circa Metaphysicam. Auerroes censet, ipsam solam
vti fine, forma & efficienti, sed non mate 1
ria:

Opiniones circa Metaphysicam.

ria id ipſum Albertus. Alexander verò
formam tantum, & finem conſiderare
2 aſſerit. Burleus dicit, duplicem eſſe Me
taphyſicæ partem, alteram, quæ de in-
3 telligentijs tractat, & hæc materia non
vtitur, bene tamen alijs tribus: alteram.
quæ de communibus alijs omnibus enti
bus, & hæc materiam conſi erat.

Hoc autem non recipit Paulus Venetus, ſed quod nullo modo materia vtatur.

4 Circa Mathematicā vero Auerroes
opiniones circa mathematicā. ſola vti forma dicit, idem etiam Alexā-
der. Hoc tamen reprehēdit Simplicius,
dicit enim etiam conſiderare materiā,
1 nam in Muſica numeri habent rationē
2 materiæ, proportiones vero formæ.
3 Alij dicunt Mathematicam non vti
cauſa vlla, ſed procedere per quædam principia certiſsima, quæ nec cauſæ, nec effectus verè dici poſſunt, vnde ipſius demonſtrationes nec ſunt, quia nec, propter quid, certiſsimæ tamen, & notiſsimæ ſunt Hoc dicit Niphus, & videtur id cōcedere Paulus, licet non omnino, id etiam dicit Buridanus in procemio Metaphy. & Procul. 1. clem. vbi dicit, demonſtrationes Mathematicas procedere per ſigna quędā. Hæc ſunt de opinionibus aliorū.

Primum fundamētum. Pro huius autem determinatione ſit primum fundamentum, tunc probamus per cauſam formalem cum medium demonſtrationis eſt alicuius extremi forma, licet accidat aliquando, quod illa forma ſit efficiens vnius extremi. v. g. probatur, viuentia à ſe moueri, quia animā habent, eſt quidem demonſtratio per formam, quamuis anima ſit effectiuum principium illius motus, eſt tamen viuentium forma, & hoc ſæpe euenit, quoties per ſubiecti formam & naturam demonſtramus, quæ frequenter eſt cauſa effectiua proprietatum.

Nota. Aduerte autem, quod aliquando pro forma vtimur aliquibus rationibus intellectu diſtinctis, quæ dicuntur habere locum cauſarum formalium, licet verè nō ſint cauſæ, cùm ſint idem realiter cū effectibus, dicuntur tamen cauſæ, quia dū intellectu ſeparantur, ſunt velut antecedentes alias rationes, ſicut eſſe actū independentem in eſſe, eſt cauſa, quod anima rationalis ſit immortalis, quàmuis ſecundùm rem hæc duo idem ſint cum ipſa anima, & hoc demōſtrationum genere demonſtramus de Deo, & de ſimplicibus rebus aliqua, quo frequenter vtitur Metaphyſicus, & ad genus cauſæ formalis reduci debet.

Sit ſecundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicē materiam, nā pè ſenſibilem, & intelligibilem, quid ſit harum vtraq; S. Tho. enim, quem multi ſequuntur, per materiam ſenſibilē intelligit ſubſtantiam indutam qualitatibus elemētaribus, calore, frigiditate, humiditate, ſiccitate, & ex his compoſitis, per materiam vero intelligibilem, intelligit ſubſtantiā ſola quātitate conceptā, quam Mathematicus ſpeculatur, hoc cōmuniter dici ſolet. At vero quantum ad materiam intelligibilem, aliter mihi videtur dicendum, quod quantitas ſola ſit materia intelligibilis. Attende autē quod Mathematicus nō habet pro obiecto quantitatem, ſed figuras, & formas, quæ in quantitate ſiunt, vt enim faber ferrarius, nō de ferro, ſed de forma, quæ in ferro fit, agit, ita & Geometra, nó de quantitate, ſed de figura in ea facta. Secundū fundamētum.

Ex quo fit, quod multo aliter Phyſicus de quantitate tractet, & Mathematicus, Phyſicus enim de illa agit, vt eſt accidēs quoddam corporis ſenſibilis, at Geometra de ea agit, vt materia, in qua figuræ ab ipſo conſideratæ inſiſtunt ob id quantitas dicitur materia Mathematici.

At quia non accipit Geomet. vel Mathematicus hanc materiam, ſicut eſt in rebus, non enim ſic lineæ, & pūctis, & ſuperficies ſunt, ſicut Mathematicus ſumit, ſed prius per imaginationē .l. intellectū illas ſeparat, & ſic abſtrahit, ac in ſic abſtractis figuras conſiderat, dicitur materia intelligibilis, quàmuis (vt mihi videtur probabile) crediderim, has quantita

tes materiam dici intelligibilem. Hanc sententiam de materia intelligibili docuit Albertus in cap. 1. Physicæ, & est valde notanda. Materia igitur Mathematica est quantitas sic intellectu percepta, sicut materia Physica sunt accidentia sensibilia, in quibus res Physicæ sunt, vt à Physico considerantur.

Tertium fundamétum. Sit tertium fundamentum, quemadmodum Physicus materiam suam considerans, probat per eã aliquas proprietates ex ipsa prouenientes rebus, quarum est materia, ita Mathematicus probat etiam per suam intelligibilem materiã, aliqua, que ab ipsa figuris insunt, & hoc profecto est certissimum, nam quòd figura sit in duas partes æquales diuisibilis à Mathematico probatur, & non nisi per quantitatem ipsam.

Prima cóclusio. His suppositis, sit prior conclusio. Metaphysica non probat per efficientẽ causam, probat tamen per agentẽ, est enim differentia inter efficiens, & agẽs, nã efficiens dicitur id, quod motu agit, agẽs vero, quod sine motu, sed actione solum immanenti, Physici est considerare causas efficientes, at Metaphysici agentes, vnde Metaphysicus considerat causam primã, vt disponẽtem, vt gubernantem omnia, & vt ab ea omne deriuatur esse, sed non vt mouentem, & producentẽ cuncta motu celorum, hoc enim Physici est, vnde S. Thom. in præsenti dicit Metaphysicũ cõsiderare causas finales, formales, & agentes.

Secunda cóclusio. Secũda conclusio. Mathematicus frequẽtius per formam procedit, id est, probando passiones, per ipsarũ formas, vel subiectorum, præcipuè enim figuras considerat, & per ipsas probat, aliquando etiam per materiam suam aliqua demõstrat, vt diximus.

Rñsio ad argumenta. Respondeamus ad argumẽta, in quorum solutione, quæ super sunt, explicabitur. Ad primum solutio patet ex dictis: Ad primũ. admittimus enim non cõsiderare efficiẽtes causas, considerat tamen agentes. Ad secũdũ. Ad secundum respondet Albertus. Materiã considerari à Metaphysico tanquã entis partem, nẽpè, vt potentia est, & secundũ aliquot attributa, sed non vt causa est, & per ipsam probet. At contra hoc est argumentum, nam ab Aristotele considerabatur. 12. Meta. cap. 4. vt omnium rerum prædicamentalium principium. Docet enim eadem esse entium principia, quorum vnum est materia, ergo poterit demõstrare per ipsam, tanquam per principium, aliquid de ipso ente in decem prædicamenta diuiso, & ita mihi videtur, salua pace Alberti. Vnde dico, quod Physicus, ꝓbabit per materiã, vt motui subijcitur, sed non ita Metaphysicus, nisi in quantum est principium ipsius esse.

Ad tertiũ. Ad tertium negari non potest, res Mathematicas habere quatuor causas, sed nõ vt Mathematica sunt, quia Mathematicus cõsiderat suas figuras in facto esse, & non secundũ quod fiunt, aut fieri possunt, ob id abstrahit ab efficiẽte, & fine, nam si productionem illarum non contemplatur, nec efficientem, nec finem, opus erit speculari, hę enim causæ ad productionem, & actionem rerum conuenire solent, quòd si materiam considerat intelligibilem, hoc non vt alicuius mutationis principium est, sed vt in tali materia formæ illæ sustentãtur.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, quod Physicus à toto genere vtitur quatuor generibus causarum, quamuis non per quatuor has causas singulæ conclusiones Physicæ probẽtur, aliquãdo enim id fieri potest, sed non est opus, sat est quasdam per hanc, quasdam per illam causam Physicus probet.

¶ An ad rei perfectam cognitionem opus sit omnes eius causas cognoscere. Quæst. IIII.

Rónes in cõtrariũ. 1 VTile est, hoc examinare, vt intelligamus propositionem textus scientiam esse per principia, causas, & elementa, & quòd non sit opus ad scientiam perfectam omnes cognoscere causas, probatur primo, definitio explicat rem, at definitio conficitur sufficienter ex materia, & forma, vt dicitur

tur.8.Metaphy.cap.3 ergo ad perfectam rei cognitionem, non erit opus, omnes causas cognoscere.

Secundò, demonstratio facit perfectā rei scientiam: at demonstratio per vnicum genus causę procedere potest, vt notum est: non ergo omnes causæ cognoscendæ sunt.

Tertiò, si res non cognosceretur perfectè, nisi omnibus ipsius cognitis causis sequeretur, quòd nulla scientia perfectè faceret cognoscere rem, quia non tradit quælibet scientia omnes sui subiecti causas, vsque ad vltimam.

Prima opinio. Nota. Circa hanc quæstionem Paulus Venetus, quem communiter multi sequuntur, distinguit duplicem esse cognitionem, simplicem & complexam. Simplicem: qua res simplici notitia, vel definitiua cognoscitur, complexā, qua res per propositionem cognoscitur: vtraque dupliciter dici potest perfecta simpliciter, & secundum genus: illa dicitur simplex cognitio simpliciter perfecta, qua res secundum eos omnes conceptus cognoscitur, qui de re formari possunt essentialiter, vt quòd est homo, quòd est animal, quòd corpus, quòd substantia, quòd constat materia, & forma, & similia: illa simplex dicitur secundum genus, qua res simplex secundum aliquem gradum cognoscitur, nempè vt homo, aut vt animal Similiter complexa simpliciter perfecta est, cùm omnia prædicamus de re, quæ ei competunt: siue essentialia, siue accidentalia, secundum genus verò, cū cognoscitur res secundum aliquod prædicatum, puta homo, quòd est risibilis, aut discursiuus.

1 Respōdetur igitur primò: ad simplicē rei notitiam simpliciter perfectam oportet cognoscere omnes causas per se rei tam intrinsecas, quàm extrinsecas rei.

2 Dicit secundò: ad cognitionem simplicem perfectam secundum genus sufficit cognoscete definitionem rei essentialem.

3 Dicit tertiò, ad cognitionem cōplexam perfectam simpliciter, omnia ipsius prędicata essentialia, accidētalia, causas per se, per accidēs, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoscere.

Dicitq; 4 artiò: ad complexam perfectā secundum genus, id est, ad aliquam vnam propositionem de re sufficit cognoscere omnes causas vnius generis, aut efficientes, aut alias qua suis à proxima vsque ad primam, & immediatā: sic enim est perfecta demonstratio.

Hæc sententia & opinio Pauli Veneti est communis, & vera, tamē non videtur mihi adeo necessaria illa distinctio notitiæ perfectæ in simpliciter, & secundū genus, nam absolutè concedēda est notitia rei pfecta, quę in sciētia quauis traditur: & res dicenda est perfecte cognosci: cū omnia ea cognoscūtur, quæ de illa re in scientia, ad quam spectat, traduntur: perfectè enim cognoscitur equus cum omnia, quæ Physicus de ipso dicit, percepta sunt: quòd si de illa generali rei cognitione loquamur, vt loquitur Paulus, non dubium est rem cognosci perfectè, cùm omnia, quæ ad ipsam vtcunque spectanr, cognoscuntur: & tunc non per vnam scientiam contingit rem vnā perfectè cognoscere, sed per varias: vt homo secundum naturæ partes, & passiones à Physico cognoscitur: secundùm quòd ens substantia, & ea quæ ab his procedunt à Metaphysico: secundum virtutes, & actus humanos, à Morali: secundum quantitatem dimēsiones à Mathematico, ita, vt omnes scientiæ simul perfectam rei, & vniuersalem cognitionem faciant, nō tamen quælibet per se, vt dicit Iandu.q.3. — 2. Opinio.

Vude nihil differimus à Paulo, nisi in hoc quòd cognitio, quæ de aliqua re per vnam scientiam habetur, absque addito, vocetur perfecta.

Ad argumenta vna est respōsio, quod illa probant scientiæ perfectionem, quæ est secundum singulas sciētias, & modos sciendi, sed non vniuersalem hanc, de qua loquimur. — Solutio argumētorum.

Dices, de qua loquebatur Aristotel. in

fira maiori? Dico, de perfectione cuiusli bet scientiæ totalis, non huius vel illius demonstrationis, sed totius habitus specifici, & in hoc habitu, prius ordine doctrinæ proceditur à supremis causis illius scientiæ vsque ad proximas, qui modus est compositiuus. At in singulis scientiæ demonstrationibus à causis proximis vsque ad supremas resoluendo procedimus, ob id 8. Metaphy. cap. 4 de tali modo proceden. ii. dixit Aristoteles, quod prius est danda causa proxima & particularis. At in præsenti de ordine totius scientiæ à primis dicit esse incipiendū.

Innata autem est ex notioribus. Tex. II.

primæ ex pō S. Th. & Philoponi. Sanctus Thomas hos quatuor sequētes textus de ordine procedendi circa principia interpretatur, quod idem dicit Philop. quamuis varius, & incertus satis in hoc. Secundum igitur hos doctores sensus Aristotelis est, postquam dixit esse à principiis incipiēdum, constituit, qualiter a principiis oporteat incipere, ac dicit, ab vniuersalioribus, & confusis incipiendum esse principijs, vsque ad particularia.

Quod sic probat à notioribus nobis est secundum naturalem viam incipiendum, at vniuersaliora sunt nobis notiora singularibus, id est, minus vniuersalibus, ergo ab his est incipiendum.

Minorem probat triplici exēplo, primum à toto sensibili, totum enim integrale notius est nobis, quàm suæ partes, at vniuersaliora sunt sicut totum quoddam, quia multa, vt partes, continent, ergo sunt nobis notiora.

Secūdo, à toto definibili, notius enim est nobis definitum homo, quàm suę partes, animal, rationale, at vniuersaliora sunt, vt totum quoddam.

Dubium. Dices quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cùm partes sint vniuersaliores, nempè genera, & differētiæ, quæ dicuntur notiora? Respondetur posse hæc dupliciter considerari, & vt partes constituentes sunt, & sic minus notæ dicuntur. I. vt tota quædam vniuersalia sunt, & sic notiora sunt.

Tertium exemplum I. signum à pueris, quibus vniuersalia sunt notiora, primo enim vocant omnes viros patres, & omnes fœminas matres, ita exponunt S. Tho. & Philop. 3

Quāuis in vno differant S. Tho. enim per vniuersalia, & confusa, intelligit vniuersalia prædicando, vt sunt genera, at Philop. id reiicit dicēs, ista esse obscura, & pueris (quorū exemplum Arist. ponit) ignota, sed per confusa & vniuersalia intelligit Philop. indiuidua vaga, vt aliquod ens, aliquod corpus, aliquod viuēs, hæ enim sunt notiora, differunt autem ab ipsis vniuersalibus, nam vniuersalia naturas quasdam communes immediate significant, vt animal ipsum animal. At vaga ista ipsa singularia indiuidua significant, confuse tamen, & indistinctè, vt aliquis homo huuc vel illum confuse significant, ita S. Thomas, & Philop. Discrimē inter D. Thomā & Philoponum.

At Simplicius, Themist. Theophrast. & Auerro. volūt, vt hic Aristoteles velit Methodum & instrumentum indagandi principia assignare, nam cum dixisset à principio esse incipiēdum, posset merito dubitari (cùm principia non habeant principia, per quæ probentur) quæ Methodus erit indagandi principia? & hāc tradit in præsenti textu, nempe à signo, & à posteriori, qui modus est à notioribus nobis. Secunda expōSimplicij, &c

Sunt autē primum nobis dilucida. Tex. III.

At quia posset quis dicere, quę sunt ista nobis notiora, respondet esse confusa magis. Per confusa autem omnes hi intelligunt composita sensibilia, per quæ principia ostenduntur, nam ipse Aristo. per generationem, & mutationes sensibilium compositorum indagat statim materiam, & formam, & per effectus ipsorum causæ indagari solent, atq; ista expositio mihi placet.

Literam cōsidera, Innate, id est, naturalis, non arte, ac doctrina acquisita. Est enim modus cognoscendi noster, quem nullo magistro habemus, à nobis notioribus. Singulorū verborum expō tex. 2. & 3.

ribus ad nota natura procedere.

Via, id est, modus, methodus, ac demō ſtratio, ſecundum quam ignota nobis quærimus.

Natura, non hic naturam ſumit, ſicut in præcedenti textu, cum dixit ſcientiā de natura: illic enim pro re naturali ſumpsit habenti in ſe principium motus, hic autem pro ipſa rei ſubſtantia, vt id dicatur notum natura, quod ſecūdum ſe cognoſcibile eſt & notius natura, quod ſecundum ſe cognoſcibilius eſt, quamuis nobis non ſit ita notum: & hoc notum natura vocat etiam notum ſimpliciter, dicit enim, non eſſe eadem nota nobis & nota natura, id eſt, ſimpliciter, hoc autem poſtea examinabitur.

Confuſa S. Tho. vt diximus intelligit vniuerſalia in prædicando. Philop. ſingularia vaga, Alexan. dignitates vniuerſaliſſimas. Alij, vt refert Simplicius, quæſtiones communes, vt in ſequenti capite proponuntur: nempè, an principia ſint plura, vel vnum, & ſimilia. Simplicius vero, & Themiſt. & reliqui, quos ſupra diximus, compoſita ſenſibilia,

Quæ diuidunt hæc, id eſt, diuidentibus confuſa, & compoſita ſunt nota ipſa principia, per diuiſionem intellige reſolutionem effectus in cauſam, & compoſiti in ſua componentia: tali enim reſolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia. Tex. IIII.

1. Expoſitio. QVamus in textibus duobus præcedentibus, omnes illi conuenerint, tamen in hoc quarto, & quinto variant: vult enim Simplicius, vt adhuc in his fiat ſermo de via demonſtrandi, & inferat q; ex vniuerſalibus ad ſingularia ſit procedendum, quia illa ſint nobis notoria, vt oſte. it triplici ſigno ſuperius explicato.

Per vniuerſalia autem intelligit ſecūdum Simplici um, idem, quod per confuſa, ſcilicet, compoſita, quippe in cōpoſito multa comprehendantur.

Per ſingularia verò ipſas cauſas, quia ſicut ſingularia indiuidua à ſe habent e, ſe, ita & cauſæ: atque videtur iſta commoda expoſitio.

2. Expoſitio. Auerro. The miſt. & Theopha volūt, vt aliud fiat in his duobus textibus, nam cum intentio ſit propoſita in primo, & modus demonſtrandi in ſecundo & tertio, nunc in quarto, & quinto proponatur ordo doctrinæ, cum enim iam via indagandi principia ſit poſita, ſupereſt, vt tradatur à quibus principijs ſit incipiendum.

Et dicit, ab vniuerſalibus ad ſingularia, id eſt, a principijs communibus vſq; ad proxima, vbi per vniuerſalia principia communia, per ſingularia proxima oportet intelligere Quod autem à vniuerſalibus ſit incipiendum, probat, quia nobis ſunt notiora.

Ac ſic cōtinuari debet iſte textus cum præcedenti. cùm enim illic viam doctrinæ, & demonſtrandi à notioribus nobis eſſe docuiſſet, ac ob id à confuſis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab vniuerſalibus incipiendum, quia etiam hæc ſunt notiora nobis, vbi aliud per vniuerſalia aliud per confuſa intelligi vides. Atque hæc expoſitio ſine dubio eſt admodum conueniens, quamuis & reliquæ ſint probabiles, & bonæ.

Poſtea explicatur triplici ſigno, vniuerſalia eſſe notiora nobis: primum eſt ex toto ſenſibili, quod ſuis partibus notius eſt cauſæ autem vniuerſales ſunt vt totum quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ ſunt cauſæ inferiores, & ipſa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Tex. V.

ALijs duobus ſignis explicat, vniuerſalia nobis notiora, quæ ſuperius explicauimus. Solum eſt hic aduertendum, pueros vocare omnes viros patres, potius phantaſia, quam viu intellectus: non enim illud eſt vniuerſale, ſed vagum ſingulare, quamuis Auerroes videatur dicere, hoc eſſe per intellectum: ſed non ita eſt dicendum.

An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus? Quæſt. V.

De quibus agendum.

Non minus difficilis, quàm communis in hoc loco se nobis offert difficultas de primo cognito: explicandus erit primo quæstionis titulus, & punctum difficultatis ostendendum: postea quid viri doctissimi senserint, proponemus: ac tandem quid in hoc sentiendum sit, vt probabilius visum fuerit, determinabimus.

Tituli quæstionis explicatio. Nota primo.

Aduerte igitur, quòd non hic quæritur, quod sit obiectum intellectus, hoc enim, secundum omnium sententiam, est ens, quod significat actum, vt enim visus in colorem, auditus in sonum, vt in propria obiecta feruntur, ita intellectus in id, quod est, sed quomodo est, cũ multi sint entium gradus, quidam communes, quidam minus communes, petitur, qui sint primo ab intellectu nostro cogniti, an communes, an minus communes.

Nota secundo.

Aduerte præterea, vniuersale sumi, aut pro vniuersali in causando, aut pro vniuersali in prædicado: vniuersale in causando est causa, quę plures effectus differentes specie producit, cõcurrendo cum causis particularibus, vt Deus, intelligentiæ, & cœli: & talia sunt difficillima cognitu, nec de his est sermo. Vniuersale in prædicando est id, quod de multis prædicatur, vt species genera.

Et ad hucista dupliciter sumũtur, aut pro secunda intentione, quæ dicuntur vniuersalia Logica, nec de istis est sermo, aut pro prima intentione, nempe pro ipsa natura, quæ dicitur genus, aut species, vt homo, animal, viuens, & de his est sermo, quæ vniuersalia dicuntur in re, Logica post rem, in causando vero ante rem, quomodo loquitur Philop. hic & Albertus. Dubium igitur est de vniuersali in re: an primo cognoscatur à nobis animal, quam homo, & communius, quàm particularius.

Nota tertio.

Aduerte præterea, notitiã esse duplicem: alteram quidem confusam, alterã distinctam, confusa dicitur cognitio totius, non cognitis ipsis partibus, vt qui hominem cognosceret per aliquod accidens, non per partes naturæ ipsius, haberet cognitionem cõfusam. Distincta vero est cognitio totius per suas partes, vt qui hominem cognosceret per animal rationale, aut per rationalem animam, & corpus, distincte cognosceret.

Confusa autem duplex est, secundum quod duplex est totum: est enim totum actuale, & totum potentiale: totũ actuale est res respectu partium essentialium, materiæ & formæ, generis, & differentiæ totum potentiale est superius respectu inferiorum, quæ dicuntur partes potentiales, illæ vero actuales: est ergo confusa actualis, cum totum aliquod nõ per suas essẽtiales partes cognoscitur, & huic correspondet sua distincta actualis, cum totũ per suas essentię partes cognoscitur: est etiam confusa potentialis, cũ vniuersale non per sua inferiora cognoscitur, cui respondet distincta potentialis, cum vniuersale per sua inferiora cognoscitur.

Nota quarto.

Attende igitur, quòd non est quæstio, an ad dictam actualem alicuius cognitionem, opus sit ab vniuersalioribus procedere, nam secũdum omnes, cognosci nõ potest quidquam per definitionem, nisi præcognoscendo vniuersaliora genera, & ita à supremo illius rei incipere oportet. Nec est quæstio, an ad cognitionem distinctam potẽtialem alicuius superioris, incipiẽdum sit à particularibus; nam secũdum omnes distincte non cognosci tur superius potẽtiali notitia, nisi per inferiora: Nec est quæstio similiter, an distincta notitia sit post confusam, nã compertum est, primas omnium notitias in nobis fuisse confusas actuales: quibus res per accidentia sua, & proprietates, incepimus cognoscere, & de his est quæstio. An confusa actualis vniuersalioris sit prior, quã particularis, & singularis. Id est, posita re singulari sensui, Petro, nẽpe, sub qua ratiõe prius ab intellectu fuit cognitus, an quòd Petrus, quòd homo, quòd animal, & quòd viuẽs, à singulari incipiẽdo: vel contra, prius quòd viuens, &

quòd

quòd magis vniuersale: suminus autem hic singulare, pro individuo, & pro minus vniuersale.

Opiniones. Sic quæstione proposita, quatuor inter Latinos inuenio præcipuas opiniones:

1. Opinio prima est Burlei, & Buridanæ hoc loco, quem sequitur Gregorius. 1. Sent. dist. 3. q. 3. ar. 2. & Duran. 2. sen. dist. 3. q. 7. Hi asserunt primum, quòd intellectus cognoscit esse singulare ipsum indiuiduum, qđ primo obiicitur sensui, vt primum sensatum sit primum cognitum.

1. Ratio. Rationes huius opinionis hæ sunt præcipuæ: prima est Durandi: id quod ab intellectu primo percipitur, debet antecedere actum intellectus: at vniuersale nõ est ante actũ intellectus, ergo nõ est id, q primo percipitur, erit ergo singulare.

2. Ratio. Secũda ratio est Gregerij: vniuersale fit per abstractionem à singularibus, in quantum intellectus percipit similitudinem illorum, ergo intellectus primo cognoscit ipsa singularia.

3. Ratio. Tertia ratio est Burlei. Nullus potest imponere nomina rebus, nisi cognoscat ipsas: at intellectus imponit nomina singularibus, vt patet ergo cognoscit ipsa.

4. Ratio. Quarto. Sensus non discurrit, at sunt discursus singulares, vt patet in syllogismis expositorijs, erit ergo id minus intellectus. ergo cognoscit singularia, & cum sint, quæ primo occurrunt, erunt primo cognita.

5. Ratio. Quintò. Ens est obiectum intellectus, ergo quo magis ens, magis pcipietur ab intellectu; at singulare est magis ens, cũ includat vniuersalia, & amplius. 5. conditiones indiuiduantes, ergo magis est intellectum. Hæc pro hac opinione.

2. Opinio Est secunda senrẽtia, quæ adscribitur Scot. 1. Sent. dist. 3. q. 2. supponit intellectũ primo vniuersalia cognoscere, ac dicit, minus vniuersalia esse nobis notiora magis vniuersalibus: vnde primo species est cognita, postea genus.

1. Ratio. Huius sententiæ est primum argumentum discipulorum eius. Vniuersale est perceptum à similitudine reperta in singularibus, sed maior similitudo est inter indiuidua eiusdem speciei: ergo illorum vniuersale erit primo cognitum.

2. Ratio. Secundo. Vniuersaliora pertinent ad posteriores sciẽtias, vt ens ad Metaphysicam: ergo sunt ipsa vltimo cognita.

3. Ratio. Tertio. Causæ naturales non impeditæ producunt effectum perfectissimum, quem possunt. Sed phãtasma singulare oblatũ intellectui est causa naturalis ad producendum speciem, & cognitionẽ: ergo producet perfectissimam speciẽ, quam poterit, nempe speciei ipsius non autem generis primò.

3. Opinio Tertia sententia est S. Tho. 1. p. q. 85. art 3. & cap 1. opusc. de ente, & aliorum: hæc enim fundatur in duplici conclusione. Prior est. Ens est primò cognitum ab intellectu nostro.

1. Concl.

Nota. Vbi aduerte, ens dupliciter posse sumi: vno modo, vt commune decem prædicamẽtis significans immediatè ipsa decem rerum genera, & sic non sumitur in præsenti. Altero modo, vt significat immediatè quamcũque rem, siue singularẽ siue non: & adhuc dupliciter, aut trãscendenter. vt se extendit ad quãcunque rem cuiusque modi: aut vt se extendit ad res sensibiles, & sensibus subiectas, & tale ens est obiectũ intellectui pro isto statu, quo sensibus est alligatus: & hoc vocatur à quibusdã ens concretũ quidditati sensibili: & tale est. quod secundum S. Thom. primò occurrit intellectui nostro.

2. Conc. Posterior conclusio. Quò vniuersaliora sunt, & propinquiora enti, sunt nobis notiora: vnde primò genus, vltimò species vltima cognoscitur.

1. Rati Ratio huius sententiæ prima est: id, quod est in pura potentia non peruenit ad vltimum actũ, nisi per actus inter medios, sicut materia prima nõ peruenit ad formam perfectam speciei, nisi per inter medias. Embrio enim prius viuit vitam plantæ, postea vitam animalis, tandem vitã hominis, vt dicitur. 2. de generatione ani ma. c. 3. at intellectus in ratione cognitionis est in pura potẽtia, ergo nõ perue-

nit ad a[illegible]um speciei cognoscendæ, qui est perfectissimus, nisi per actus superiorum generum: sunt ergo prius cognita vniuersaliora.

2. Ratio. Secundò. Illud vniuersale prius cognoscitur ab intellectu, cuius singulare prius mouet sensum: at singulare vniuersalioris prius mouet sensum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, vt patet in visis à longe: ergo similiter erit in intellectu.

3. Ratio. Tertio. Quęq; potentia primo percipit suum obiectum: at obiectum intellectus est ens, ergo primo erit ab intellectu cognitum. Hæc pro sancto Thoma.

opinio. Quarta sententia est quorundam modernorum, qui non esse semper vnū ordinem dicūt. I. ab vniuersalioribus. I. à particularioribus, sed ab his, quorū accidentia magis sentiuntur: vnde aliquādo vniuersaliora sunt priora, vt viuēs, animal, quàm æquus, aliquando posteriora, nā vt dicitur. 7. Meta. cap. 8. Equus & asinus habent vnum cōmune genus præter animal, sed id est incognitum. Hæ sunt præcipuæ Latinorum sententiæ.

Auicennæ opinio. Inter Arabes vero Auicena, 1. Meta. c ap. 6. ens, & rē dicit esse primo impressa in anima, vnde colligitur, vniuersaliora esse primo cognita.

Aliquorū græcorum opiniones. Inter Græcos non video hāc quęstionem agitatam: videntur tamen omnes dicere, vniuersalia cognosci per abstractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius sunt cognita, vt patet apud Ammon in præfatione Porphyrij, & Themist. 1. Poster. cap. 30. & 36. & Philop. in p̄senti. & 1. Post. cap. 83 at alis cognitio est distincta potentialis, de qua non est controuersia, quin ab inferioribus incipiat.

Primū fundamentum. Sit igitur pro determinatione primo aduertendū. Duplex est vniuersale, & incomplexum, quale est cōmune prædicatum, & complexum, qualis est vniuersalis p̄positio: & sicut illa duplex notitia cōfusa, & duplex distincta fuit superi⁹ data pro incomplexo, ita etiā potest dari pro cōplexo: tunc enim distinctè actualiter cognoscitur propositio, cū per suam causam cognoscitur: tunc confusè cū à posteriori. Similiter distinctè potētialiter cognoscitur, cum per inductionē suorū inferiorū cognoscitur tunc confusè potentialiter cum sine inferioribus. At cū incomplexa notitia sit in nobis prior quā complexa, ac de primo cognito absolute sit sermo, de incomplexo vniuersali hic disputatur.

Secundum fundamentum. Aduertendum est secūdo, quòd intellectus nostri duplex potest status cōsiderari: alter naturalis cum priuatus est omni scientia, & primo per sensum incipit intelligere: alter est perfectus, cum iam sibi scientiam, & cognitionem comparauit vniuersalē. Nos non loquimur de statu posteriori: quia cum quis iam scientias habet vniuersalium, potest pro arbitrio in singularibus genus. I. speciem primo aduertere: loquimur autē de primo statu: & quæritur, vtrum primo sit cognitum vniuersaius, an minus vniuersale, quod alij dicūt sub his verbis, via originis, vtrum sit primo intellectum à nobis inter vniuersalia: & sic est determinanda præsens disputatio.

Tertiū fundamētum. Aduertendum est tertiò, cū intellectus non intelligat, nisi sensu ministrāte phātasmata sensibilia: illud primo intellectum erit, cuius phātasmata magis sensata sunt, id est, cuius accidētia sensūsmagis mouēt. Sed difficultas est adhuc: quæ accidentia magis sensum moueāt, generis, vt animalis accidentia, an speciei, id est, hominis: in hoc enim est tota cōtrouersia: nam cum accidentia illius vniuersalis non subsiant sensibus, erit minus notum sine dubio.

Vnde illa quarta sentētia modernorū nihil dicit cōtra Scotū, nec cōtra S. Thomā, qui nō negāt, aliqua vniuersaliora, & aliqua particulariora esse minus nota, si sensibus eorum accidentia distant.

Prima conclusio. Pro horum determinatione sit prima conclusio, Singulare sensibile sub ratione singularis sensibilis secundū Aristot.

viam,

viam, non est primò intellectum: dico singulare sensibile, seù materiale, nã singulare nó repugnat ab intellectu cognosci, si immaterialesit: at singulare materiale non est primo intelligile. Dicitur sub ratione singularis sensibilis, quia potest quidem singulare sub aliqua vaga ratione comprehendi ab intellectu, vt quòd sit indiuiduum, quòd sit sub specie, quòd sit aliquis homo: at quòd sub ea ratione, qua à sensu percipitur, sit primò intellectum, hoc dicimus esse contra Aristotelem expressè primò Phys. tex 49. vbi singularia tantum dat sensibus primo vniuersalia intellectui: & 5. Meta cap. 11. dicit vniuersalia priora secundum intellectum, singularia priora secundũ sensum: &. 3. animæ. text. 32. intellectum, & sensum separat, eo quod vnus singulare, alter vniuersale percipiat.

Ratio autem contra Gregorium hæc est. Nullum purum materiale agit in immateriale: at singulare sensibilis est purum materiale, intellectus vero immaterialis, non ergo per se primo potest agere in intellectum, nec sui speciem imprimere.

Ad argumentũ primæ opinionis.

Nec opposita argumẽta quicquam valent. Ad primum.

Ad primum.

Durãdi pro prima opinione respondetur, quòd vniuersale fit per intellectum agentem abstrahentẽ species vniuersalium a phantasmatibus, quæ abstractæ repræsentant intellectui possibili vniuersalia, ac ipse primo intelligit illa: non enim intellectus agẽs est, qui intelligit, sed possibilis, ante cuius actum præcedunt vniuersalia. Sed argumentũ Durandi procedit ex hoc, quòd negat intellectum agentẽ contra Arist. & quamuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentũ: nam in ipsis phantasmatibus sunt inclusæ naturæ vniuersales, sicut in Petro est homo, animal, & reliqua, & istæ primo mouerẽt intellectũ possibilẽ, sicut albedo primo mouet visum, & non frigiditas, quæ est cum albedine in niue, quæ videtur.

Ad secundum.

Ad secũdum Gregorij dico, quòd vniuersale colligitur quidem ex ipsis singularibus, sed non intellectu cognitis, sed sensu: vt enim in inductione singularia sensu, vniuersalis propositio intellectu colligitur, ita in simplici cognitione vniuersalis: & hoc est expressum dictũ Themisti. 2. poster. cap. 35. &. 36. & Philoponi in præsenti: vbi clarè dicunt, sensu occupato circa singularia, intellectũ vniuersalia ex eis colligere: nec hoc est mirũ, cùm enim sit vna anima, & vnum subiectum, quod cognoscit, potest quidẽ per vnam potentiam vnum, per aliã aliud, & per omnes aliqua simul cognoscere,

Et per hoc respondetur ad tertium, & quartum argumentum: nam anima cognoscit singularia sensu, vniuersalia intellectu & per vtranq; potẽtiam simul operatur, & coniungit vniuersalia singularibus ipsis. Ad tertium. & quartũ.

Ad vltimum dico, ens esse obiectum intellectus, sed in vniuersali intelligi: vnde singularia sunt quidem entia, sed in singulari non sunt intelligibilia, quia deest eis cõditio, nempe abstractio. Sicut color est quidem obiectum visus, at non videtur sic color, sed in suis indiuiduis, quia sentire est singularium: ita per oppositum in intellectu, qui respicit vniuersalia. Ad quintũ.

Secunda conclusio. Non fit vniuersale in anima, nisi ex collatione indiuiduorum inter se: percepta enim multorum conuenientia, & ipsorum differẽtia, colligit intellectus vniuersale. Secunda cõclusio.

Hæc est expressa sentẽtia Auerrois. 12. Meta. com. 4. vbi dicit, quòd intellectus ex consimilitudine multorum facit vnã intentionem, & id est vniuersale.

Et Aristoteles. 1. Meta. cap. 1. vbi dicit, vniuersale fit, cum ex multis consimilibus vna communis ratio fiat: nam licet hic textus sit de vniuersali ipso complexo, eadem est ratio in vniuersali incomplexo.

Idem etiam ex Themistio. 2. Post cap. 37. & est sentẽtia aliorum fere Græcorũ. Ex quo patet, quòd nullus potest habere

vniuersalis notitiam confusam actualem per inuentionem, nisi habeat simul aliquam ipsius distinctam potentialē, nempè per ea indiuidua, ex quorum consimilitudine vniuersale abstractum est.

Tertia cōclusio. Tertia cōclusio. Inter vniuersalia conceptus specificus est primò cognitum ab intellectu nostro. Dico inter vniuersalia quia forsan primò cognitum est via originis vagum singulare, vt dicit Philoponus: sed hoc non disputatur modò, sed inter vniuersalia. Per conceptū specificum non intelligo conceptum speciei specialissimæ cum Scoto, sed conceptū quemcunq; abstractum ab indiuiduis immediatè, siue sit species, siue genus: vt cōceptus viuentis abstractus ab his, & illis indiuiduis dicitur specificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum superiorum.

Hęc conclusio est certissima: & probatur: vniuersale non fit nisi per abstractionem ab inferioribus via originis: sed prima omnium inferiora sunt indiuidua, ergo prima abstractio fit ab illis, siue sint eiusdem speciei, siue diuersæ: & talis conceptus dicitur specificus.

2 Præterea conceptus genericus fit per abstractionem à speciebus: ergo præcedit specierum abstractio: ergo nō potest illud esse primum vniuersale.

Nota. Caue ne decipiaris: non enim est idem conceptus specificus, & cōceptus speciei: nam cōceptus specificus est, qui abstrahitur ab indiuiduis immediatè apprehēsis vt similibus, & eiusdem rationis, non percepta differētia illorum, quàmuis illud, quod abstrahitur, sit genus, & talem dicimus esse primò cognitum. At cùm hi conceptus specifici, quidam sint vniuersaliores, quidam minus vniuersales, quidam specialissimi, vt quando indiuidua formantur sub ratione entis. l. corporis. l. viuentis. l hominis dubium adhuc est, qui specifici sint primò cogniti, an communiores, an minus communes. nam in præcedenti conclusione non est discordia.

Quarta cōclusio. Quarta conclusio. In sensibilium perfecta applicatione primus cōceptus est speciei specialissimæ: duplex est enim sensibilium applicatio sensibus, perfecta & imperfecta; perfecta dicitur, cùm sic indiuidua sensibus admota sunt, vt omnia accidentia eorum sensibilia sentiri possint: imperfecta verò cùm non omnia eorum accidentia sensibilia distingui valent, vt cùm latent, aut remota sunt; conclusio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

1 Et probatur: vniuersale fit ex consimilitudine indiuiduorum percepta; ergo illud erit primum, cuius vehementior similitudo sensibilis occurrit: talis autem est inter indiuidua eiusdem speciei specialissimæ, cùm perfecte applicata sunt, erit ergo primum vniuersale speciei specialissimæ.

Secunda pars conclusionis. Addenda autem est altera pars cōclusionis: in imperfecta autem applicatione primò occurrit conceptus specificus superior, & quo magis imperfecta, magis superior, quia indiuidua diuersarum specierum minus tunc distinguūtur, & vnius apparent rationis: cuius signum est, cùm varia indiuidua remota sunt, vnius proximæ rationis apparent.

Duo ordines notatur digui. Vndè duo ordines sunt notandi: ab applicatione enim perfectissima incipiēdo, primum vniuersale est species: à minus perfecta ptimum est genus proximū, quia iam illa indiuidua minus discernuntur: postea in minus pfecta, est superior conceptus, vsq; ad suppremum, quia semper minus, & minus indiuidua distinguuntur, omnes tamen hi conceptus specifici dicuntur, quia ab indiuiduis semper vniformibus apparentibus colliguntur.

Alter ordo est, ab imperfectissima incipiendo applicatione, & primus est specificus supremus. Hæc omnia intellige in conceptibus sensibilibus: nihil enim prohibet esse conceptus intermedios occultos, quia ipsorum accidentia latent sensus.

Vnde infertur vnum notandum; quòd ordo horum conceptuū actualium con- Nota.

fusorum

sarum non fisimendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, sed ex parte applicationis indiuiduorum ad sensum.

Quinta conclusio. Quinta conclusio. In plurimum sunt istæ imperfectæ applicationes, quæ occurrunt, ac minus discernuntur indiuidua inter se, via originis: ob id vniuersalia dicuntur notiora nobis, & conceptus specificus vniuersalissimus primus: & hæc existimo esse mentem Sancti Thomæ, quàmuis enim in vno, aut altero sit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id simpliciter illud asseri potest.

Sexta conclusio. Sexta. Abstractis vniuersalibus semel ex vno singulari postea vniuersalia indifferenter abstrahimus, & abstracta alijs non diffensatis facilè applicamus, & facilius vniuersaliora ipsa, vt experientia ipsa monstrat.

Septima conclusio. Septima. Quantum ad abstractionem distinctam potentialem, nempè cùm vniuersaliora non ab indiuiduis, sed à suis immediatis inferioribus abstrahuntur. Vniuersaliora sunt posteriora nobis, & hoc semper via originis.

Est enim ordo necessarius hic, vt primum species ab indiuiduis, quàm genus à speciebus, & genus superius ab inferioribus abstrahatur.

Vnde resolutione, dico, actualis notitia distincta ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia est: potentialis distincta perfecta à minus vniuersalibus ad vniuersaliora: Actualis verò confusa, quæ est per abstractionem immediatè ab indiuiduis, via originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta licèt frequentius specifici vniuersaliores occurrant. Has conclusiones admodum obseruo, quas puto verissimas, & maximè ad mentè Aristotelis, & optimorum eius interpretum.

Ad argumentu ter tiæ opinio nis. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ & Scoti respondere oportet. Ad primū igitur S. Thom. dicendum, quòd ordo Ad pri mum. in notitijs confusis, nec ex parte rerum nec ex parte intellectus est sum endus, sed ex parte applicationis variæ indiuiduorum ad sensum, eo quòd potentia intellectus est immediata ad omnes formas secundum se, non sicut materia, & omnes illi conceptus specifici ab indiuiduis sumuntur immediatè, propterea inter se ordinem non habent. Secus fit in notitia distincta actuali, & perfecta potentiali, tunc enim est ordo necessarius inter ipsa vniuersalia, in hac enim à particularibus, in illa ab vniuersalioribus incipiendum ordinatè.

Ad secūdū. Ad secundum facilè respondetur, illas esse notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus: Hæ verò, vt plurimum occurrunt, tamen negamus, id esse ex natura intellectus, nec est ordo talis necessarius.

Notaq; Et nota, q qui ab eo, quod remotè videt, format ens, corpus, animal, est, quia iam ipse præhabuit talia vniuersalia, nā si nullum præhaberet, ex vno indiuiduo nullum primum vniuersale via originis, vt dictum est superius, sit.

Ad tertiū. Ad tertium, est magna æquiuocatio in argumento: dupliciter enim possumus intelligere, quòd potentia feratur in sui obiectum primò: vno modo tanquàm in id, sub cuius ratione fertur in quodcunq; quomodo sensus visus in colorem primò fertur, quia ea tenus videt album, nigrum, & reliqua, quia colores sunt, & sic vnaquæque potentia fertur in suum obiectum: & intellectus nihil intelligit, quod non sit ens: Altero modo intelligi potest, quòd feratur in suum obiectum primò abstractum, & tanquàm id, quod cognoscitur, vt si visus videret colorem solū: & hoc non est in vllo sensu, intellectus est; qui sic potest ferri in ens ipsum, tamen id non est necessarium, vt primò faciat, & de hoc procedit argumentum, & maior est falsa.

Ad argumenta Scoti respondetur. Ad primum, & tertium eadē est solutio, illa enim procedit in applicatione perfecta indiuiduorum, & sic cōceditur, primam esse

Ad argum ta secundæ opinio nis. Ad prim. & tertiū.

esse speciem vltimam, sed negatur, quòd id sit primo cognitum necessariam. nam frequentius nō sunt tales applicationes. cōceptus autem specificus est necessariò primo cognitum, licet in plurimum acci dat superior.

Ad secundum. Ad secundum respondēt Thomistæ, Metaphysicam dici vltimam ordine doctrinæ, non quòd ens sit vltimo cognitum, sed quod de intelligentijs tractet, quæ sunt difficillimæ: sed hoc non enaruat difficultatem, quia cū maxima pars Metaphysicæ sit in ente cōmuni istis, & minima de intelligentijs non est dicenda vltima doctrina,

2. Solutio. S. Tho. 1. Metaphys. lect. respondet, quòd quamuis ista vniuersalia sint confusa cognitione simpliciter notiora, tamen quantum ad eorum proprietates, & causas, quas scientiæ considerant, sunt difficillima.

3. Solutio. Possemus etiam dicere, quòd vniuersalia abstracta ista sunt difficilia, vt dixi mus, quia præsupponunt priorum abstractiones. Hæc de quæstione præsenti sint satis: ad sextam quæstionem iam accedamus.

An eadem sint nota nobis & natura.

Quæstio. VI.

Argumentum in contrarium. Primum argumentū. HAEC quęstio est ad examinanda magis verba capitis huius: & est primum argumentum. Hic cōfusa & cōposita dicūtur nobis notiora, sed libr. 2. de parti. cap. 1. cōposita dicuntur notiora suis partibus natura: & 9. Meta cap. 6 quibus locis dicitur, posteriora generatione sunt priora natura: ergo eadem sunt nota nobis, & natura, vel est contradictio locorum.

Secundum argumētū. Secundò, in Mathematicis causæ sunt notiores nobis. vt dicit Auerro. at causæ semper sunt notiores natura, ergo ea dem sunt, & nobis, & natura nota.

Tertium argumentum. Tertiò. Hic dicitur, vniuersalia esse nobis notiora singularibus: at. 1. Poster. cap. 2. vniuersalia dicuntur notiora natura singularibus: ergo eadem sunt illa duo & præterea videntur ista duo loca repugnare ad inuicem.

Quartū argumentum. Quartò Dicit Arist. se velle à notioribus nobis procedere, & tamen incipit à ea iis quæ sunt notiores natura ergo illa duo eadem sunt, vel cōtradictio videtur admittenda,

Primū fundamentum. Sit primum fundamentū, pro huius determinatione Inter alias acceptiones natura dupliciter sumitur vno modo pro substantia, & essentia cuiusq; rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturam rei altera modo natura pro sententia, quæ est principiū motus, & mutationis vsurpatur, & vtroque modo dicitur notum, seu prius natura, & quod secundū suū esse notum & prius est, & quod secundum generationem & motum prius est.

Nota. Ex quo tripliciter inuenimus apud Aristotelem, aliquid dici prius natura, & notius. vno modo, quod est prius genere, id est, quod sit primo quantū ad motum executionis, quo pacto 9. Top. ca. 13. Ele mēta dictionibus, & partes toto, & genera, ac differētię speciebus natura priora dicūtur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, sicut per oppositum composita, & tota partibus, & componentibus priora dicuntur, quia illa præcipue intenduntur: sunt enim generationis, & cōstitutionis finis: & sic loquitur. 2. parti. & 9. Meta. allegatis. Tertiò dicitur prius natura, & notum, quod plus habet entitatis, & actus, qui est ratio, pe. quam res sunt intelligibiles: & sic. 2. Meta. cap. 1. vocat entia immaterialia manifestissima natura, quia maximè entia sunt.

Secundū fūdamētū. Sit secundum fundamentum. Dupliciter possumus intellectionē nostrā considerare, vno modo quantum ad substantiam ipsius intellectionis. altero modo, quantum ad modum: si substantiam ipsius spectes, est vndique immaterialis, nam eius subiectum proximum, & principium est immateriale, nempe sola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiā id per quod intellectio fiat, considere-

tur

tur,est etiam immaterialis: sunt enim intellectiones per species immateriales abstractas a phantasmatibus: vlterius si obiectum respicias,immateriale est,cognoscimus enim vniuersalia,quæ immaterialia sunt. At si modum intellectionis inspicias, materialis est, fit enim per abstractionem speciera phantas: vnde per se intelligere nõ valet intellectus nisi ea,quæ a sensibus, & per sensus percipit.

Hinc est,quòd duplex solet constitui obiectum intellectus, vnum secundum substantiã intellectionis,& hoc est eus simpliciter,vt dicit omnia,quæ actũ habent: alterum est secundum modum, & hoc est ens sẽsibile,& materiale.

Rñdetur qõni. Atq; hinc fluxit,vt quædam dicuntur cognoscibilia secundum se, nempè quæ

1 plus entitatis habent,vt immaterialia, quædam nobis,quæ magis sensibus sunt manifesta,vt materialia.

2 Ex his colligimus sensum Arist. in hoc capite: vocat enim nota natura modo primo,id est,quæ sunt priora generatione,sicut sunt causæ,vt nota nobis sensibiliora,qualia sunt cõposita,& effectus. Hoc autem in Physica,nam in Mathematica causæ sunt notiores nobis,& natura,nõ enim illa propositio vniuersaliter intelligenda est,non sunt nota nobis,& natura eadem,sed in Physica plerumq; verum habet.

Vnde sequitur, quòd non dicũtur hic notiora natura,quæ plurimum habent entitatis,vt vult S.Tho. Sed quæ priora sunt generatione,nã materia & forma sic non essent priores natura composito.

Ad argumenta in oppositũ Ad primum. Per hæc patet solutio ad argumenta. primum enim dicitur aliter.in.2.de parti dici prius natura, quã hic. Illic enim prius natura dicitur,quod in generatiõe intenditur,sicut compositum. Hic vero quod prius est generatiõe,vt dicit Auerro.sicut principia.

Ad secundum. Ad secundum diximus iam, non esse vniuersaliter illam propositionem intelligendã,sed in Physica, vt in plurimum.

Ad tertiũ. Ad tertium,non omnes eodem modo, illa duo loca conciliant.S.Tho.enim hic & in Posterio.dicit illa verba Posteriorũ esse intelligenda de vniuersali in prædicã do,& de singulari,id est,indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem nostrã, tam sensitiuam,quàm intellectiuam.

Et tunc est sensus, singularia dicuntur notiora nobis,nempè quia sensu percipiuntur. Vniuersalia vero natura, quia à sensu remota solo intellectu percipiũtur.

Aduerte in hoc loco,singulare accipi tur pro minus vniuersali,& fit comparatio ad solum intellectum,vnde sensus est inter vniuersalia, vniuersaliora dicũtur nobis notiora.

Auerroes cũ sancto Thoma conuenit, quantum ad hũc locum,at de lib. Poste. dicit,per vniuersalia intelligi causas proprias,& de omni,& per se,quæ vniuersa les dicuntur, hæc autem difficiles sunt nobis.

Philoponus vero per vniuersalia in libro Poste.intelligit ipsa genera,& cõmunia,quæ eo sunt obscuriora,quo vniuersaliora. At hic per vniuersalia vaga singularia intelligit,vt diximus in ipsius expositione,quæ quidem sunt nobis notiora,quò vaga magis sunt.

At mihi cum Simplicio dicendum videtur,qui locum Posteriorum de vniuersalibus.quantum ad distinctam potentialem notitiam intelligit: hæc enim quo vniuersaliora, notiora natura, & minus nota nobis sunt particularioribus, quia plures præsupponunt abstractiones, at locum hunc intelligit de vniuersaliori- bus,quantum ad notitiam confusam, secundum quam immediatè à singularibus abstrahuntur,& vti latius diximus superiori quæstione,in plurimum notiora nobis sunt,quò vniuersaliora,& est expositio valde notanda.

Ad quartum. Ad quartum respondetur,quòd Aristoteles non dixit,se inceptururum à causis, quia sunt notiores nobis, sed quia ordo doctrinæ id postulabat. At in modo & via indagandi ipsas causas,dixit,se à no-

rioribus nō bis processurum, nēpè à composito: & inter ipsas causas ab vniuersalioribus inceptarum, quia vniuersaliora sunt nobis notiora. Hæc circa proœmiū istud sufficiant.

CAPUT SECUNDUM.

Quia Aristoteles in his sequentibus textibus vsque ad. 41. exclusiuè, nihil aliud, quā veterū opiniones extirpare contendit circa rerum naturaliū principia admodū vtile erit in breuē quendam epilogū redactas eas omnes primū proponere, vt facilius postea procedere possimus.

Opiniões antiquorū de principiis rerum naturaliū, ponētium vnū principium.

Omnes igitur Philosophi in hoc cōuenerunt, nempè rerum naturalium esse principia: quot autem, & quæ ista essent, variè senserunt: diuisi enim sunt in tres partes quidam vnum, quidam infinita, quidam plura, sed finita principia esse dixerunt.

Prima opinio.

Eorum, qui vnum posuerunt principium, Melissus vnum infinitum, & immobile principium esse dixit, quod autē hoc esset, non explicuit. Aduerte autem quòd hic de principio materiali, & intrinseco sermo fit.

2. opinio.

Secūda sententia fuit Parmenidis, qui vnum, & immobile principium posuit, finitum tamen: & in hoc à Melisso differebat. at quod hoc esset, nō etiā explicuit.

3. Opinio.

Tertia fuit Thaletis, vt habetur. 1. Meta. hic enim aquam omnium rerum principium dixit esse, forsan (vt dicit Aristoteles) quia humido videbat maximè victia consistere: & hanc sententiam secuti sunt reliqui sex sapientes Græci, vt dicit Cicero. 4. lib. Acad. q.

4. Opinio.

Quarta sententia fuit Diogenis, & Anaximenis, qui aerem omnium naturalium principium fecerunt.

5. Opinio.

Quinta Heracliti, qui fecit ignem.

6. Opinio.

Sexta Hesiodi, qui fecit terram omnium principium.

7. Opinio.

Septima, quorundam, qui medium inter aerem, & aquam, vt vaporem principium posuerunt. Quam sententiam Philoponus, & Simplicius ascribunt Anaximandro, sed re vera, alia fuit huius sententia, vt dicemus: forsan est error in nomine. Hæ sunt sententiæ ponentium vnum principium rerum naturalium, licet non eo ordine temporis fuerint philosophi isti, quo sententiæ numeratæ sunt: fuit enim Thales primus, & alij posterius enarrati.

Opiniões eorum qui infinita prīcipia posuerunt.

Prima opinio.

At eorū, qui infinita principia posuerunt. Anaxagoras dixit, rerum principia esse infinitas particulas indiuisibiles, ex quibus res naturales sunt cōpositæ, quas particulas vocabat athomos: particulas has diuidebat per omnes species, & singularum specierum ponebat infinitas, vt infinitas carnis, ossis, ignis, & aliarum rerum & non solùm specie has particulas differentes ponebat, sed etiam secundum accidentia contraria, vt quædā essent calidę, quædam frigidæ.

Ex his athomis compositum quoddā cōfusum prius posuit, in quo omnes erāt congregatæ, quod vocabat Chaos: & ab hoc mens, idest, Deus, secundū ipsum, postea separauit, & distinxit rerū species cōgregando athomos in varias partes.

Dicebat prætereà, in singulis adhuc cōpositis cōtineri athomos infinitas omnium specierum, sed non apparere, nisi athomos vnius speciei; atq; hoc modo fieri generationes, nēpè cū occultę athomi apparent, & manifestæ occultantur.

Aduerte autē, quod vocabat has partīculas indiuisibiles, non quòd essent sicut puncta, sed quòd iam vltrà actuali diuisione diuidi non possent. Hæc sententia fuit Anaxagoræ.

2. Opinio.

Secūda fuit Anaximandri, qui in hoc solū differt ab Anaxagora: hic. n. chaos ex athomis factum dicebat: at Anaximāder, ex chao factas athomos affirmabat.

3. Opinio.

Tertia sententia fuit Democriti: Hic enim ex athomis etiam infinitis cuncta componebat: at in his differebat à præcedētibus: afferebat enim has athomos esse eiusdem rationis, nec essentialiter differ-

ferre, sed tantum figuris, quia quædā n. triangulares, quædam quadrangulares, alia rumq; figurarum. Præterea habebāt varium situm, & ordinem inter se: atque ex his duobus proueniebant varia accidentia, & figuræ compositorum: ob id enim caput, vel corpora erant rotunda, quia athomis rotundis erant composita: obtusa verò: quia quadrangularibus: similiter calida, frigida, & alterius cuiusque rationis propter varium situm, & ordinem athomorum.

Opiniões eorū philosophorum, qui plura principia ponebant, sed finita. Alij Philosophi finita, plura tamē principia ponebant. Parmenides ignē, & terram principia posuit. Quòd si dicas, non ne iste vnum principium posuit? Respondet Philop. fecisse duos libros, & vulgares, & accuratiores: in his vnum dixit esse principium, in illis verò duo illa. Alij dicūt, hæc duo principia posuisse secundū apparentiam, erant tamen vnum secundum existentiam, sed parum hoc refert.

1. Opinio. Alij secundò, tria elementa posuerunt, excepta terra.

2. Opinio. Alij tertiò, omnia quatuor: atq; hæc fuit sententia Empedoclis, & Hippocr.

3. Opinio. Quartò, Plato dicebat, principia esse, magnum, paruum, & Ideā, per magnum & paruum materiam intelligens.

4. Opinio. Quintò, pythagoras, par, & impar rerū principia dixit, per par materiā, per impar formam forsan significās: materia. n. est diuisibilis sicut par: forma indiuisibilis, vt impar.

5. Opinio. Hæ sunt philosophorum sententiæ circa rerū principia, inter quos, aduerte primo, aliquos ponere causam efficientē, vt Anaxagoram, qui posuit mētem, id est, Deum separantē chaos: & Empedoclē qui litem, & amicitiam, causas efficiētes posuit: dixit enim elementa fuisse chaos componentia primum: postea per litem esse separata, ac mundum hunc cōstituisse: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos, & per litem iterum separanda: vnde mundum infinities corruptum, & generatum, corrumpendum, & generandum dicebat.

Nota primo. Philosophi qui posuerunt causam efficiētem.

Aduerte secūdo, quosdā ex his philosophis dici nō naturales, quosdā naturales: nō naturales dicuntur: qui disputātes de rebus naturalibus motū auferūt à principijs, qui est passio physica: sicut Parmenides, & Melissus principiū mobile ponētes: Naturales vero dicuntur, qui motum non auferunt, vt reliqui prædicti.

Nota secūdo. Philosophi non naturales qui auferūt motum.

Aduerte tertio. Omnes hi nullam substantiæ generationē ponebāt de nouo, sed omnes mutationes, aut esse secundū apparentiā, vt dicebat Anaxagoras: aut secundum accidentia, vt reliqui dicebāt: nā ex varia dēsatione, aut rarefactione, aut compositione elementorum erāt varia corpora, sed non erat substātia de nouo: non enim isti poterant intelligere, à quo talis posset substantia produci.

Nota tertio. Prædicti philosophi non ponebant generationē secundū substantiā, sed secundum accidētia, vel secūdū apparētiā.

Aduerte quarto. Aliquos ex his ob id ipsum, mundum ab æterno posuisse, aliquos vero materiam ipsam, ex qua erat ipsemet mundus, vt patet ex dictis.

Aristoteles vero multo aliter, quā hi processit, & quantū ad numerum principiorum, & quātum ad ipsa principia: tria enim principia posuit, materiā, formā, priuationem, materia est quædā imperfecta substantia simplex, non composita ex duplici parte essentiali: hæc cū altera simplici substātia, quæ dicitur forma, cōpositum naturale cōponit, sicut lignum & figura cathedram faciunt.

Nota secūdo. Aristotelis sententia.

Hæc materia secundum se nullam habet formam cum sit simplex. Dico secundum se, nam semper est coniuncta cū forma, tamen de se nō habet illam, nec est eius pars forma: quamuis autem non habeat de se formam, est tamen in potētia ad quamlibet formam, sicut lignū de se nullā habet rei artificiatæ formā, est tamen in potentia ad quamlibet talē formam: & ex hoc prouenit, vt ista materia dicatur habere priuationē formarū, quia cum nō habeat illas, potest habere: hoc autem est esse priuatum: vnde materia, quæ est huius ligni, est in potentia ad formam quamlibet substantialem.

Dices, ad quid est priuata ista materia? dico,

dico, vt sint generationes rerũ, nõ enim ex hoc ligno fieret ignis, nisi materia eius esset priuata forma ignis, nã, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo sunt necessaria. Alterum quòd illa materia non sit illud, quia si esset, non fieret, quod enim est non fit. Nec satis est nõ esse, sed quod possit esse, atque hæc duo habet ista materia, ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

4 Ex qno fit, quod generatio rei non est aliud, quàm eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis admoto ligno, ipsum disponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & inducat formam ignis, atq; sic fit generatio, non enim agens facit totam rem, aut corrumpit totam rẽ, materia enim non generatur, nec corrũpitur, secundum Aristotele, sed ista fiunt secundùm formas, vnde secũdum ipsum, tria sunt generationis rerum naturalium principia,

Hãc materiam finitam posuit, sed per mutuam generationem, & introdnctionem formarũ in eadem parte materiæ dicebat duraturas, & durasse generatiões æterno tẽpore. Atq; breuiter hæc est sententia Arist. qui locutus est probabilissimè omnium, & ob id hoc cõmuniter modo omnes docent, licet in hoc sit deceptus, quod mũdum æternum affirmarit, quod nostra fides damnat.

Necesse est autem. Tex. VI.

Disputatio Arist. cõtra prędictos Philosophos.

Disputat Aristoteles contra Philosophos de rerum principijs in his textibus triginta quatuor, ac primùm, cõtra eos, qui non naturaliter loquuntur, postea contra alios. Dicuntur antem nõ naturales, non q; de rebus naturalibus nõ loquantur, imo de eis disserunt, sed q; de principiis rerum naturalium loquentes non loquebantur, vt Philosophi naturales, cùm auferrent motum cuius principium est natura.

Diuiso, seu enumeratio

Vtitur igitur diuisione cõi circa principia, nec incipit probando principia esse, sed diuidendo, quia, vt dicit Simplicius, omnes Philosophi in hoc conuenerunt, principia rerum naturalium esse. Facit igitur diuisionem cum subdiuisione quinque partium. Necesse est principia, aut esse vnum, aut plura Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Melissus ponunt, illud vero naturaliter loquentes Si plura, aut finita, aut infinita: si finita, aut duo, aut tria, aut in aliquo aliò numero determinato. si infinita, aut differentia figura, & forma accidentali, & etiam contraria, vt dixit Democritus, aut non sic differentia, contraria tamen, vt dixit Anaxagoras. Omnes hæ diuisionum partes non habent medium, sed aut vnam, aut alteram necesse est cõsistere, propterea dixit, necesse est.

necessaria circa prĩcipia.

Nota primo.

Aduerte, quòd illa verba aut contraria, Themistius, & Porphirius volunt dicta esse propter Anaxagoram, vt priora ad Democritũ, hæc verò ad Anaxagorã referamus, at quia etiã Democritus posuit cõtrarietatem situs, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipsum Democritum retulerunt, & tunc opposita diuisionis pars est subintelligenda. At Simplicius attendens, etiã Anaxagoram posuisse contraria principia, ad vtrũq; retulit, vt sit sensus, aut sunt figura differẽtia, aut non vtroq; tamen modo contraria, & ita superius exposuimus, & videtur melior expositio.

Nota secundo.

Aduerte pręterea, q; Aristoteles, non assignauit omnia mẽbra diuisionis, omisit enim aliqua, nempè si plura, aut immobilia, aut mobilia. hoc autem omisit, quia vt dicunt Simplicius, Auerroes, & S. Tho. nullus dixit esse principia plura immobilia; quicquid dicat Philopon⁹, omisit etiam vnum immobile infinitum, vt dixit Melissus, & finitum, vt dixit Parmenides, qd̃ fecit breuitaris causa, vt notat Simpli. non enim referebat omnia statim proponere.

Perfecta diuisio, seu enumeratio.

At si libet completã habere dinisionẽ hanc, ita erit componenda, vt componũt Simplicius, Alexander, & Philoponus. Principia, aut sunt vnũ, ant plura, si vnũ, aut mobile, aut immobile, si vnum immobile

mobile.i.finitum, vt dixit Parmenides.i. infinitum, vt Melissus. Si vnum mobile, aut finitum, vt Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui aerem infinitum posuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia. Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Similiter autem quærunt. Text. VII

SAnctus Thomas, & Auerroes, hunc textum exponunt, vt velit Aristote. ostēdere apud hos philosophos eādem esse quæstionem de ente, & de principio entis, vt idem sit quærere, an vnum sit ens, an plura: & an vnum sit principium, an plura, & hoc dixit, vt notat Simplici. propter Parmenidē, & Melissum, qui nō dixerunt vnum esse principium, sed oīa esse vnum ens, & idem intelligebant, ac si dicerent, vnum esse entiū principium.

Dubium Prima exposi. S.Tho. Dices, quo modo apud hos, idem est dicere, an sit vnum ens, & an sit vnū principium? Rīdent benè S. Thom. & Auerroes, quia isti principium hoc existimabant esse totam rei substantiam, non enim ex eorum sententia differebant composita, nisi accidentaliter: omnia enim erant aqua, aut aer, aut arhomi, aut elementa: sic vel aliter se habentia, vti diximus: & cùm non essent alia substantia, nisi principium, idem erat vtrunq; petere, cùm ens, & principium sint idem.

Secunda exposi. Philopo. Philoponus autē ita exponit, vt dicat Arist. confirmare suā diuisionem exēplo aliorum Philosophorum, qui de entib9 disputantes statim principia quærunt, & sic quærunt per has diuisiones prædictas. vtraq; est conueniens expositio.

Itaque si vnum est, atque immobile.
Text. VIII.

PArmenidis, & Melissi opinionem ad Physicum non pertinere docet, quia negant in Physica, principium, uempè dum negant motum: & sicut Geometra non disputat contra negantes ipsius principia, sed id est alterius scientiæ, cui secūdum aliquid subalternatur: aut scien tia communis, f. Metaphysicæ, & Dialecticæ, vt dicit Simplicus. Sic etiam nec ille, qui de principijs inquirit, debet disputare contra hos, quia negant principia ipsa. Nam in hoc, quod dicunt, vnum esse principium, negant, principium esse quia si principium est, alicuius alterius entis. i. aliorum principium est: at isti non ponunt aliud ens præter principium, nō ergo erit princip iū, cùm desit principiatum. Similiter negant principium in hoc, quòd dicunt esse immobile, quia tunc ex eo nihil fieri posset, quod repugnat principio. Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubitatur. An Physicus probet sua principia. Simplicius mouet hoc dubium, & respondet in generali de qua i betscientia. Sunt enim duplicia principia, quædam per se fidem habentia, qua lia sunt immediata per se nota, vt dignitates. Quædam non per se nota, sed suppositiones, vt lineam esse longitudinem sine latitudine, per se fidem habet in Geometria: at quòd talis linea sit in corpore ipso, hoc non per se fidem habet, sed supponitur. Dicit ergo, quòd illa principia, quæ per se fidem habent, non demonstrantur in alia scientia, nec in eadem: alia verò demonstrantur in subalternante. i. à Metaphysico. A Dialectico verò probabiliter ostenduntur. quàmuis autem hoc ita sit, non deest aliquod instrumentum scientiæ circa sua principia licèt non sit demonstratio: hoc autem est inductio: hæc Simplicius. Dubiū. 1. An Physicus probet sua principia Solō Simplicij.

Hoc autem indiget declaratione, & limitatione, primò, nam dignitates sim mediatæ sunt, licèt à Metaphysico non demonstrentur, tamen à Dialectico Topico ostenduntur probabiliter. Explic: tio Authoris. 1

Dices, ad quid opus est hoc, uempè necessarium probabili ratione cōfirmare? Respondet Aegidius, quòd hæ dignitates non ostenduntur simpliciter, nisi isti lalli neganti eas: & ad hunc. i. illum conuincendum sufficit probabile argementum: nam ipsæ de se sunt necessariæ. Dia Cur inter dum ad probādū conclusiones necessarias afferantur rationes probabiles.

lecticus ergo non ſolum ſuppoſitiones, ſed etiam dignitates probare tentat.

2 Præterea ſecundo, ſunt aliquæ dignitates, quæ mediatæ ſunt, & cauſam habent, licet immediatè dicãtur, quia ſunt per ſe notæ, nec à cauſa habent cognitionis certitudinem: vt motus eſt, in Phyſica dignitas eſt, habet tamen cauſam, ſed nõ ita claram, nempè naturam; Omne totum eſt maius parte, cauſam habet, & ſimiles: has autem cauſas, cùm dignitates communes ſint multis ſcientijs, Metaphyſicus tradit.

3 Præterea tertio, ſunt principia cognitionis, & hæ non probantur ab illamet ſcientia, & de his loquitur Ariſtoteles in præſenti. Sũt etiam principia rei, vt materia, & forma in Phyſica, & hęc probantur eſſe in ipſa Phyſica, nam per mutationes à poſteriori illa demõſtrat Ariſt.

Et per hoc patet reſponſio ad dubiũ, Philoſophum non probare ſua principia congitionis, de quibus loquitur Ariſtoteles.

Simile itaque eſt conſiderare.
Texe. I X.

EVm, qui contra hos diſputationem parat, comparat ei, qui diſputare vult aduerſus opinionem ſermonis gratia dictam, illam autem vocat opinionẽ ſermonis gratia dictam, vt notant Simplicius, & Philoponus, quæ dicitur abſq; vlla probatione, & ratione: tales autem ſic opiniones proferentes non ſunt audiendi, nec cum eis diſputandum. & ponit exemplum opinionis ſermonis gratia dictæ, nempè de Heraclito, hic enim maximè extraneas opiniones habuit: dicebat enim contradictoria ſimul vera, omnia eſſe in continuo motu, non eſſe ſcientiam, & alia huiuſmodi. Similiter ponit exemplum aliud, nempè, ac ſi quis diceret, omnia entia eſſe vnum hominem. Vt igitur hi non ſunt audiendi, ſic nec Parmenides, & Meliſſus dicentes, omnia eſſe vnum immobile.

Aut ſoluere litigioſam. Tex. X.

NOn ſolum cum his diſputare eſt ſimile, ac ſi cum his, qui ſermonis gratia opinionem proferunt, diſputaretur, ſed etiam eorum rationes ſoluere. ſunt enim controuerſiæ vtriuſque, & Parmenidis, & Meliſsi rationes deficientes in forma, & in materia, vt inferius dicetur; magis tamen oneroſa, id eſt vana eſt Meliſsi ratio, eo quòd nihil habeat ſubtilitatis, & difficultatis, ſed vno inconuenienti dato, multa ſequuntur, id eſt, ex vno dato, & conceſſo abſurdo, multa alia ſequuntur, eo enim, quòd vnum principium ponit, infinitum eſſe dicit, & ſi infinitum, immobile.

Nota verba, Hoc autem nihil difficile eſt. Simplicius exponit primò, nõ eſt difficile, ex vno abſurdo, & impoſsibili aliud ſequi. Exponit ſecundò, non eſt difficile oſtendere, quo modo ex vno abſurdo alterum ſequatur. Philoponus exponit, non eſt difficile eorum ſoluere rationes.

Nobis autem ſupponatur.
Tex. X I.

CVm hos negaſſe principia ex negatione motus dixiſſet, oſtendit, non ſic ſe proceſſurum, ſed ſupponendo motum eſſe, nempè omnia, aut aliqua entia naturaliter moueri, quod inductione ipſa colligitur.

Dices, quare dixit, Aut aliqua? D. Thom. & Philoponus dicunt, id dictum eſſe propter formas, & animas, de quibus incertum eſt, an moueantur. Alexander, & D. Thom. etiam, propter polos, & partes cœlorum proximas polis, & centrum terræ. Vel denique cum Simplicio dicendum, quia ſolum conſtituere volebat motum eſſe, at quod ſufficit, quòd omnia, aut aliqua moueantur. Præterea, quia forma eſt ipſa natura, nõ conſtat ex natura.

Cur dixerit Ariſt. Aut omnia aut quędã moueri.

Statim addit, Simul autem, quæ verba ſint continuanda cum præcedentibus, quibus dixit, non eſſe diſputandum cum his, qui negant principia, ſubiigi-

tur

tur modo, quòd nec eorum rationes ſunt ſoluendæ in illa ſcientia, niſi quãdo procedunt ex principijs illius ſcientiæ. Sunt enim contentioſæ rationes in duplici differentia, & quæ ſupponunt principia ſcientiæ, & quæ non ſupponunt principia ſcientiæ, priores ſoluendæ ſunt in illa ſcientia, ſed non poſteriores.

Ponit exemplum de quadratura circuli, quam probare conati ſunt Hippocrates Chius, & Antiphon, vterque malè, ſed prior ſumebat principia Geometriç, poſterior nõ; propterea illius rationes ſoluendæ ſunt à Geometra, ſed non huius. Horum rationes pete à Simplicio qui latè eas tradit; nobis modo ſufficiat ſenſum percepiſſe.

Sed quoniam de natura quidem.

Tex. XII.

OStendit aliqua ex parte pertinere ad Philoſophum cum his diſputare, nempè quatenus de natura non naturales quæſtiones faciunt. Sunt enim quæſtiones extraneæ in aliqua ſcientia duplices, vt dicitur. 1. Poſt. cap. 9. quædam, quæ petunt ea quæ ſunt extra materiam illius ſcientiæ; vt ſi à Geometra petatur, an equus ſit animal perfectum, quædam quæ ſunt in materia illius ſcientiæ, ſed falſo, vt ſi petas, quo modo diameter ſit commenſurabilis; quem tamen conſtat eſſe incommenſurabilem. Priores quæſtiones nullo pacto in illa ſcientia ſunt diſcutiendæ; poſteriores vero aliquo modo, ita & iſtorum dicta ſunt aliquo modo examinanda, quia de natura licet nõ naturaliter loquuntur, tamen non omninò iſta ſunt in Phyſica differenda, ſed in Philoſophia i. Metaphyſicas vnde ſecundum Alexandrum; iſta, quæ hic diſputantur contra hos duos, Metaphyſico habitu diſputantur, vt patet, quia fit ſermo de ente, de ſubſtantia, quæ Metaphyſica ſunt.

Queſtiones extraneç in aliqua ſcia duplices.

Principium autem maximè omnium.

Tex. XIII.

EVm, qui alicuius opinionem euellere conatur oportet non ſolùm ipſam opinionem redarguere, ſed etiam argumentis, quibus innitebatur, reſpondere, ac ipſa diluere, vt notat Simplicius. Vtrumque Ariſtoteles in parte hac facit, nam opinionem ipſam Parmenidis, & Meliſsi impugnat, ac ipſorum euertit rationes, & quia ipſorum poſitio vocib' vtebatur multiplicibus, vno, nempè, & ente, dicunt enim, omnia eſſe vnum ens, incipit à diuiſione, quæ eſt principium maximè tali diſputationi proprium, & accommodatum, vt Philoponus aduertit, ac primo à diuiſione entis exorditur, poſtea à diuiſione vnius.

Sutentio Ariſt.

Ens igitur multiplex eſt decem prædicamenta comprehendens; qui igitur dicunt, eſſe omnia vnum ens, aut multa, ſimul intelligunt prædicamenta, nempè ſubſtantiam, quãtitatem, qualitatem; Aut vnum ex his; ſi vnum ex his, puta ſubſtantiam, peto, quæ ſit illa ſubſtantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huiuſmodi. Idem de qualitate, & quantitate, & de alijs prædicamentis, quorum non meminit Ariſtoteles, quia certiſſimum erat, hos de illis non intellexiſſe ſuam opinionem. Facta diuiſione, dicit multum intereſſe, vno, aut altero modo dicere, quàmuis ſint impoſſibilia dicto.

Aduerte, quod illa pars diuiſionis, quòd ens multa contineat genera, non exprimitur ab Ariſtotele. Sed virtualiter ponitur, quam Græci ſic explicant, ens vnum nomine dicentes, vt ſit diuiſio. Omnia ſunt vnum ens, aut igitur vnum nomine, ita vt ſub ente multa ſint prædicaméta, aut vnum re, puta aliquod genus ipſius. Hanc expoſitioné noſtram videtur docere Porphyrius, & recipit Simplici.

Nota de vi argumẽti Ariſto.

1. Expoſitio.

Sed Alexander, & Philoponus, hæc omnia de diſtinctione vnius intelligunt. Dicunt enim eſſe hanc diuiſionem; aut ſunt omnia vnum ens nomine, aut vnum re, ſi vnum re, aut vt ſubſtantia. l. quali-

2. Expoſ.

tas,& quantitas,id est,vnum genere, aut vt homo,æquus,calidum,idest,vnum specie & postea dicit,aut vnum numero.

Sed hæc expositio est contra textum, vt legenti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, supposita opinione illorum.

Cõfutatio, secũdæ expositionis.

Ob eius declarationem dubitatur, nam videtur petere principium: hic enim dicebant, omnia esse vnum: & Aristote. supponit ens esse multiplex, quod erat probandum.

Obiectiões cõtra vim argumenti Aristotel.

1 Præterea etiam,admisso, quòd ens esset multiplex,videtur sophisma commit-
2 tere. Cùm ita argumentetur,omnia sunt ens,ergo aut substantia, aut quantitas, aut aliud ex his, nam ens confusè supponit,sub quo non licet descendere: est enim,i.e. inde ac si dicas,omnis homo est resibilis,ergo aut hoc resibile, aut illud: ac propterea forsan Alexander,& Philoponus non de ente,sed de vno diuisionem exponendam esse voluerunt. nec est omninò facilè hoc dissoluere,licet Expositores in eo sileant.

Nota primo.

Aduerte igitur,quod omnes Philosophi antiqui principium rerum naturaliũ speculantes,aliquod ens actu,& omninò reale ponebant, puta aquam, aerem, athomos.l.aliquid aliud:nullus fuit, ita insipiens,qui genera, & vniuersalia, quæ à singularibus abstrahuntur, principia poneret vude dicentes,vnum aut plura esse principia, non de vnitate generum intelligebant, sed de vnitate alicuius entis actu existentis sermonem faciebant. Vndè merito ab istis,qui vnun dicunt principium, petitur quod illud sit ex his, quæ sunt,an aqua,an aer,an homo. Nec oportet de vnitate vniuersali, aut generica intelligere,sed de vnitate particulari entis existentis.

Explicatio authoris de vi argumenti Arist. quã partim tradat Porphirius & simplicius

Aduerte præterea, quod isti Philosophi imaginabantur totum mundum, sicut vnum omnino animal, ita vt omnia essent vnum ens determinatè,& reliqua entia ipsius essent partes,non essentia,sed apparentia distinctæ.: vnde omnia vnum corpus sunt, quàmuis Melissus dicat esse infinitum,& Parmenides finitum,vterq; autem immobile. Ob id Aristoteles petit: Si omnia sunt vnum ens actu, quod hoc est? & quia isti possent dicere,est vniuersus mundus; probat, quod non possit sic dici vnum ens.

Nota secũdo.

Ad primum igitur respondetur, quod Aristoteles in diuisione non petit principium, sed solùm nominis significationem petit,quam omnes tenentur dare: Significat enim quantitatem, substantiam,& cætera:Hic enim erit communis omnium consensus. Ad primũ.

Ad secundum dico, quod illud ens supponit determinatè ratione illius additi, vnum, perinde enim est dicere,omnia esse vnum ens, ac aliquod determinatum ens. Ad secũdũ

Si enim erunt, & substantia. Tex. XIIII

INcipit Aristoteles singulas diuisionis partes cõfutare,ac primò eã,qua quis posset dicere, omnia esse vnum ens, sub hoc tamen ente substantiam, quantitatem,qualitatemq; complecteretur. Tũc inquit Aristoteles, siuè ista tria separata sint, siuè coniuncta simul, iam non vnum ens,sed multa dicerentur: Sunt enim genera primò diuersa, quæ in nullo (præter nomen) conuenientiam habent realem,vt diximus in prædicamentis.

Et nota aliud esse substantiam,& quantitaté,ac qualitaté, esse separata, aliud esse diuersa. Separata dicerétur ista tria, si vnumquodq; per se extra aliud existeret: coniuncta vero,cùm illa duo substantiæ inhærerét. At vero diuersa esse est, quod natura,& essentia singulorum non communicet in aliquo essentiali ita, vt ipsorum definitiones.l causæ. l. quæ loco difinitionun dantur,descriptiones non sint idem, & huic diuersitati, & pluralitati non repugnat separatio. l. coniunctio: Quantumcunq; enim sint coniuncta.l.separata,nó sunt idé.sed diuersa & plura. Nota primo.

Impugnat aliam partem, qua quis posset dicere; omnia esse vnum ens, id est quantum, aut quale solùm; Docet, hoc

fieri

fieri non posse; quia nullum accidens potest absque substantia separatum consistere, siuè substantia sit, siuè non sit: Hoc enim priuilegium est solius substãtiæ, vt ipsa sit separabilis; reliqua enim in substantia sunt, vt in subiecto.

Nota. 2. Vbi aduerte cum Simplicio, quòd hic vocat, dici de substãtia, pro eo, quod est esse in substantia, seù ipsi inhærere. Nota præterea, quòd dicit, inconueniens esse sic dicere, nempè absque substãtia accidentia consistere, & postea corrigit verbum: vocando impossibile, nam inconueniens seù absurdum, quòd Græcè ατοπον, quasi non habẽs locum, nec consentaneum, dicitur quodcunq; falsum. At impossibile dicitur illud falsum, quod nec est, nec esse potest verum.

Nota. 3. Dices, quid est, quòd substantia dicitur separabilis, reliqua vero non sunt separabilia, cùm Porphyrius accidentia aliqua esse separabilia docuerit? quòd si dicas, hìc dici separabile, quod per se potest esse, accidentia vero separãtur à substantia, sed per sui corruptionem. Tunc insurgit difficultas, nam vt accidens non est separabile ab aliqua substantia, ita nec substantia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipuè est disputandum. 7. Metaphisico. cap. 1. At verò quia hic eadem verba proferuntur, breuiter sunt declaranda.

Dubiũ quomodo substãtia separetur ab accidenti.

Explicatur locus. 7. Meta.

1. Exposi. Aliquid dicunt substantiam esse separabilem non aliud esse, quàm independentem ab accidenti; natura enim substantiæ absoluta est. Sed hoc non placet mihi, nam cùm non possit actu ab accidenti separari, sine dubio quantùm ad hoc dependens est.

Expositio Authoris. Ob id dico, hic substantiam sumi pro prima substantia, nempè pro cõposito indiuiduo substantiæ, & hoc dupliciter dici separabile ab accidenti. Vno modo quia potest cõsistere absque accidentibus multis, quæ in eo sunt, sicut fuit absque illis, vt Petrus potest esse separatus à calore, à frigiditate, ab albedine, & alijs huiusmodi, quę in eo sunt, nullum tamen ipsius accidens potest absque eo cõsistere naturaliter. Vnde non est intelligendum, quòd ab omni accidenti sit separabilis, sed vniuersaliter loquendo ab accidenti separatur, nullum tamen ipsius accidens ab eo separatum consistit.

Altero modo dicitur substantia prior seu separabilis, quia in ratione substãtiæ datur aliqua ab omni accidẽti separata; puta Deus: tamen in accidentium generibus, nullum accidens extrà substãtiam consistens naturaliter datur. Dico naturaliter propter ineffabile sacramentum altaris, vbi datur accidens absque substãtiæ subiecto. Hanc declarationem separabilitatis nota.

Melissus autem quod est infinitum esse dicit.

Text. XV.

CVm partes diuisionis aliquot cõsutaberit, ad opiniones horum descendit, & dicit Melissum vnum quãtum omnia esse posuisse: nam dixit, omnia esse vnum ens infinitum. Constat autem, quòd infinitum nulli per se inest, nisi quãtitati, nam substantia, & qualitas non dicuntur infinita, nisi secundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quòd difinitio infiniti non est per substãtiam, aut qualitaté, sed per quantitatem: quòd si iste ponit esse vnum quãtum, cùm quantitas non sit absque substantia, necessariò ponit substantiam, & quantitatem, non ergo vnum ens, sed duo omnia sunt: quòd si substantiam tantum constituat, non erit infinita, cùm desit quantitas.

Hic aduerte, quod etiam hoc est intelligendum de Parmenide, qui posuit vnum finitum: nam sicut infinitum, ita & finitum quantitati insunt. Nota.

Solent in hoc loco Reales disputare. An quantitas realiter distinguatur à substantia, quia locus videtur illis fauere cõtra nominales. sed profecto aliena est quæstio; & Metaphysico disputanda: Satis sit nobis modo saltem definitione,

& essentia distingui, quod hic docet Aristo. non enim sunt scientiæ permiscēdæ nimium, præsertim cùm sint alia multa Physica dubia examinanda.

An substantia secundum se sit diuisibilis?

Quæstio. VII.

Explicatur sensus quæstionis. Difficultas hæc est grauis, & satis vtilis. Explicādus est à nobis primo sensus quæstionis, vt moris est: primo substantiam non in communi hic sumimus, sed pro substantia sensibili, & corporea, quæ materia, & forma componitur. Nec hic de diuisibilitate in partes essentiales aut in species, aut in accidentia loquimur, sed de diuisibilitate in partes eiusdem rationis, cum toto, nempè in partes extensionis, quæ dicuntur quantitatiuæ, & petimus, an substantia composita de se habeat diuisibilitatem hanc, & non à quantitate: Nec refert, quod quantitas sit realiter distincta vel non. nam saltèm est distincta essentialiter à substantia.

occasio disputandi quæstionē. Et meritò hoc dubitamus, nam dicit Aristoteles cōtra Melissum, quod si magnitudinem habet, quantum est. Posset ipse dicere, ens habere magnitudinem, & extensionem absque quantitate, propterea non extra rem quæstionem hāc examinamus.

Opinio quorundam. In hac quæstione est opinio quorundam asserentium, materiam de se habere partem, & non à quantitate, ac proinde ipsam substantiam compositā; quam videtur ex parte recipere Scotus. 2. sen. distin. 12. q. 2. & rationes, quæ pro hac sententia esse possunt, non sunt spernendæ, quarum prima est. Quod est causa

1. Ratio. antecedentis, est causa consequentis, sed quantitas est antecedens diuisibilitatis, hæc enim ex illa sequit: ergo causa quātitatis erit causa diuisibilitatis, sed substantia est causa quantitatis, ergo est causa diuisibilitatis: non igitur à quantitate habet diuisibilitatem substantia, sed ipsa est illius causa secundum se.

2. Ratio. Secunda. Materia est in potentia ad quamlibet formam, ergo potest plures formas secundum se recipere, non simul in eadem parte, ergo in diuersis, ergo materia secundum se partes habet, quibus possit recipere plures formas

3. Ratio. Tertia ratio est nostra. Sumo duo cōposita, nempe hominem, & leonem, & peto, an quælibet substantia ex istis sit prior natura omnibus suis accidentis. si non, iam substantia non est prior natura accidenti, si sic, ergo iam sunt duo composita ante quātitatem, & habebūt non eandem materiam: ergo ante quantitatem est materia diuisibilis, & diuisa.

4. Ratio. Quarta est contra verba Aristotelis, dicit enim, infinitū non esse, nisi in quantitate: videtur hoc falsum, nam Deus est infinitus, & Angeli finiti sunt, non tamē habent quantitatem, imò finitum, & infinitum primò insunt enti, non ipsi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuisum est.

Opinio Alberti, & Iādu. &c. Aliorum est opinio: Materiam, nec substantiam corpoream nullo modo esse diuisibilem, seclusa quantitate, sed tantum diuisibilitatem accipit ab ipsa quantitate, quæ est passio per se competens corporeæ substantiæ ratione materiæ. Hæc sententia est Alberti, tractat. 2. ca. 4. & Iandu. q. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primò. Materia secundum se, aut est diuisibilis, aut simplex non composita, quia tunc aut ex forma, aut ex accidenti, quorum neutrum esse potest, nullam enim secundum se formam, nec accidens habet: quod si simplex est, ergo est indiuisibilis: non igitur secundum se, partes habet.

2. Ratio. Secundo. Si secundum se diuisibilis est, diuidatur, & sumamus illas duas partes, tunc aut differunt hæ accidentaliter, aut essentialiter: non accidentaliter, cùm nullum secundum se accidens habeant: nec essentialiter, quia sunt eiusdē rationis, non ergo possunt differre: & ita non potest diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio, Logicæ, vbi inest passio, ibi est suum subiectum, sed diuisibile est passio quanti, vt patet. 5. Metaphi. cap 13. ergo

ergo vbi diuisibilitas est, quantitas erit.

4 Ratio. Quartò. I ašio definita per subiectum non se extēdit extra subiectū, sed diuisio definitur per continuū, ergo non erit nisi in cōtinuo: hoc autem quantum est.

2. Cōclu. Pro huius determinatione sit prima conclusio. Impossibile est substantiam cōpositam, aut materiam esse extensam, ac in partem diuisibilem absq; quantitate: & in hoc mihi placet sententia Alberti: Probatur, sicut ab albedine paries est albus, ita à quantitate substantia extensa, & diuisibilis: sed impossibile est, absque albedine parietem esse album, ergo & absque quātitate substantiā esse extensam, est impossibile. Loquimur autem hic de continua quātitate: probatur maior: nam quantitas est formalis ratio extensionis, & diuisibilitatis consequenter sicut albedo albi, nec enim aliā rationē, & naturam possimus imaginari ipsius quantitatis, quàm hanc: & præterea probatur eisdē rationibus Alberti Magni.

1. Ratio.

2. Cōclusio. Secunda conclusio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, nisi prius aliqua quantitate separata, & disereta ab altera parte materiæ: probatur ita est necessaria quantitas in materia, sicut qualitas, cùm qualitas non insit, nisi per quantitatem: at forma educi non potest è materia, nisi certis qualitatibus dispositæ; ergo etiam necessaria est quantitas. Præterea sicut forma accidentalis nō potest extra hi, nec induci, nisi in subiecto quanto, quia ipsa est diuisibilis: ita formæ substantiales, quarum plurimæ sunt diuisibiles, inducentur in materia quantitate disposita.

3. Cōclusio. Tertia conclusio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuisas absque actuali quantitate: nolo dicere, quòd materia diuidi possit absque quantitate, sed, quòd postquàm diuisa est per quantitatem, possint manere adhuc illæ partes distinctæ. Dico, non repugnare, non q naturaliter id fiat, sed q potest supra naturaliter fieri.

Probatur tertia cōc. Explico, & probo, quia potest Deus se mouere omnem quantitatem à Petro & ab aliquo leone, tunc sine dubio posset conseruare illas duas materias absque quantitate continuarum: & probo, q possit facere, vt enim conseruat quantitatem sine vlla substantia panis in sacramento, ita etiam posset, & panem absq; quantitate conseruare, & multos panes, sicut multas quantitates maior enim dependentia accidentis à substantia, quàm substantiæ ab accidenti; Potest illud, ergo hoc verum erit, quòd illæ substantiæ non essent extensæ, nec diuisibiles in partes, vt dictum est. Nec est contra nos argumentum Alberti Magni secundum: nam illæ materiæ differrent penes ordinem ad diuersas formas, quas habent vel penes ordinem ad quantitatem præcedentem.

Ad primum igitur prioris sententiæ respondetur, quòd substantia est causa media diuisibilitatis, qui eam non habet, nisi mediante quantitate, qua deficiente, substantia non est diuisibilis. illud autem locum habet, quando aliquid est causa vtriusque immediatè, & non dependet ex vnis ab altero. Ad primum primæ sententiæ.

Ad secundum dico, quòd licet materia sit in potentia ad omnes formas secundum se, non tamen recipit illas, nisi præcedentibus dispositionibus necessariis, quarum vna est quantitas. Ad secundum.

Ad tertium dico, quòd illæ duæ substantiæ possunt præintelligi absque quātitate actuali esset & distinctè, sed in ordine ad quantitatē, quā habuerunt. I possunt habere l. per ipsas formas: sed hoc nihil contra nos, qui tantùm negamus materiam. l. substantiam posse diuidi in partes, nisi existente quantitate. Ad tertium.

Ad quartum dico, duplicem assignari quantitatem, & virtutis, & molis. Virtutis, quæ attenditur in perfectione substantiæ rei. l. operationis ipsius, secundum quam Dicimus, Deum infinitæ perfectum, & magnum: & hæc in incorporeis etiam inuenitur, nec est de hac sermo, vt probat argumentum. Quanti- Ad quartum.

tas molis est, quæ attenditur secundum longitudinem, & cæteras dimensiones, & de hac est sermo in præsenti, nam isti Philosophi de his incorporeis non loquebantur. At finitum, & infinitum virtutis sequantur quantitatem priorem: molis vero sequntur posteriorem; sunt enim ipsius passiones, & de his procedit Aristoteles in suo argumento. Et hæc satis de quæstione.

Amplius quoniam & ipsum vnum.

Tex. XVI.

Aliud esse vnum continuum tri- pliciter. Exvnius diuisione probat dici non posse, omnia esse vnum: nam vnum triplex est: Aut vnum continuum, quo modo vnam lineam, vnū lignum, vnum corpus, quia continua sunt, dicimus: Aut vnum, quia indiuisibile, quomodo vnum punctum, vnum instans, quia indiuisibilia, dicimus: Aut vnum ratione, & diffinitione, quo pacto dicimus sinonyma idē esse, vt merū, & vinum, ensis, gladius. Impugnat, quòd nullo ex his modis dici posit, omnia esse vnum.

Dubium. Dices, quare non enumerat alios modos vnius, vt genere vnum, specie, per accidens, seu subiecto? Dico, quia illi Philosophi non loquebantur, nisi de vnitate entis alicuius determinati, vt supra diximus, & præterea quia aliæ vnitates manifestam habent pluralitatem entium.

Primam diuisionis partem reprobat quia si omnia dicuntur vnum continuū iam plura entia dicenda sunt, cùm in infinitum continuum sit diuisibile, & multa comprehendat.

Si igitur continuum est.

Tex. XVII.

Reprobat primam diuisionis partem, vti diximus: quia si continuum est, plura potentia est. Præterea, quia dubium est, an totum, & pars vnum, an plura sit, & quamuis hoc determinare non sit præsentis loci, est enim Metaphysicum, tamen secundum esse dubium est, & difficultatem habet, an vnum sit, an plura, & quo modo vnum, & quo modo plura; & probat, quòd non sit vnum, nam si pars, & totum vnum sunt, eo quod indiuisibilia, & non separata sunt, eadem ratio ne pars essent idem inter se, quia nō separata sunt, quod tamen falsum est.

Dubium. Dices, qua ratione hoc mobet dubiū? dico, vt hos arguat, quia absolutè omnia proferebant vnum, quia continuum, cùm sit difficile, & nō determinatum, an pars, & totum plura sint, vt magis videtur: & aduerte, quòd hic est sermo de toto, & vna eius parte, non de omnibus.

At verò si omnia velut indiuisibile.

Tex. XVIII.

Impugnat, quod dici non posit vnum esse omnia, vt indiuisibile, quia tunc non esset ens finitum, nec infinitum, nam indiuisibile potius est terminus, & finis alicuius, quàm finitum vel infinitum: hæc enim quantitatem dicunt, quæ diuisibilis est.

At verò si omnia, quæ sunt.

Tex. XIX.

Impugnat tertiam diuisionis partem, quòd omnia sint vnum definitione, nam tunc sequeretur primò quòd contraria essent idem, vt dicebat Heraclitus, nempè bonum, & malum, & quia malum est non bonum. Sequitur secundo, duo contradictoria idem esse. Tertio etiam duo disparata, vt homo, & æquus. Quarto, si contradictoria sunt idem, erit idem disputare, an omnia sint ens, & an omnia sint nihil, seu non ens. Tandem duo diuersa erunt idem, nempè quantum, & quale, & reliqua primo diuersa. Non ergo omnia sunt vnum ens.

An totum distinguatur realiter à partibus.

Quæstio. VIII.

Occasione textus decimi septimi solent cōmuniter disputare, an

an totũ distinguatur à suis partibus, quod etiam, vt conueniamus cum cæteris, nos hoc loco disputabimus. Pro titulo ergo declaratione primò aduertendum, est totũ esse multiplex. Primum vniuersale hoc autem est quodcunque superius respectu inferioris, vt genus respectu specierum, & species respectu indiuiduorum, nec de isto est quæstio, quia certum est huiusmodi vniuersalia sola ratione, & intellectu distingui ab inferioribus.

Declaratur titulus. Totũ multiplex. Vniuersale.

Potétiale. Alterum est totum potentiale, nempè subiectum respectu suarum potentiarum operatiuarum, vt anima respectu intellectus voluntatis, & memoriæ: & quamuis sit dubium, an tales potentiæ distinguantur à subiecto, in præsenti tamen id non discutimus.

Integrale. Tertium totum est integrale, nempè quantum aliquod respectu partium integrãtium, & quantitatiuarum, vt lignum respectu suarum particularum: & hoc est duplex, aut homogeneum, aut æterogeneum: Homogeneum est, quod constat ex partibus, quæ sint einsdem rationis cum toto, sicut lignum, cuius quælibet particula est lignum, & ignis, & aqua, & similia, Aeterogeneum est, cuius partes sunt diuersæ rationis inter se, & à toto, sicut animal, cuius partes sunt manus, pedes, caput. De vtroque igitur toto integrali est quæstio, an à suis partibus distinguatur.

Integrale duplex.

Essentiale. Quartum totum est essentiale, nempè compositum respectu materiæ, & formæ, quòd dicitur totum Physicum: & definitum respectu generis, & differentiæ, quod dicitur totum Metaphysicum: De hoc autem non est quæstio, quia genera, & differentiæ sunt idem re cum specie, de illo verò Physico est quæstio.

Per accidens. Quintum totum est per accidens sicut subiectum cum accidenti, vt homo albus, & totum per aggregationem, vt cumulus & de hoc non est quæstio, quia certũ est non distingui: tantum igitur est quæstio de toto Physico, & de toto integrali, tã homogeneo, quam etherogeneo.

Aduertendum est præterea, quòd nõ est disputatio, an hoc totum à singulis partibus suis distinguatur, certum enim est, realiter distingui, vt homo, & anima, lignum, & vna pars: sed disputatio est de omnibus partibus simul sumptis: nec de quacunque distinctione loquimur sed reali, vt sic sensus, an totum sit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, vt homo, an sit entitas quædam præter entitatem materiæ, seu corporis, & præter entitatem animæ, idem petitur de alijs totis, de quibus diximus disputationem esse. Hæc de tituli declaratione.

Nota non quæritur an totum distinguatur à singulis partibus, sed ab omnibus simul.

Circa hanc difficultatem Scotus 3. Sen. dist. 2. q. 2. quem multi Thomistæ sequuntur existimantes esse sententiã sancti Thomę, nempè Capreolus 3. dist. 2. & Herueus quodlibet. 2. q. 14. & alij dicunt, totum distingui realiter à suis partibus ad sensum superius expositũ. Rationes potissimæ huius opinionis sunt hæ.

Prima sententia Scoti.

Prima Scoti. Si totum hoc non distingueretur à suis partibus, sequeretur, quòd nullum esset discrimen inter hoc totũ, & totum per accidens: consequens est falsum, quia magna est vtriusque differentia: ergo totum id, cuius est disputatio, quod vocatur totum per se, distinguitur à suis partibus: probatur sequela, quia ita vnum esset suæ partes simul sumptæ, sicut & alterum.

1. Ratio.

Confirmatur argumentum: totum est terminus generationis, id est, id, quod generatur nõ partes, vt dicitur. 7. Meta. ca 2. ergo distinguuntur.

Confirmatur prima ratio.

Confirmatur secundo: nam partes sunt causa totius, ipsumque componunt, non ergo idem esse possunt.

Secunda ratio est. Stat totum corrũpi nulla corrupta parte: similiter & generari: non ergo sunt idem: probatur antecedens in homine: moritur enim homo, manent tamen & anima, & corpus: generatur homo, non tamen anima, nec corpus.

2. Ratio.

Tertia ratio. Totum existit, quia ip- 3. Ratio.

sum est, quod operatur, nō partes, vt notum est, ergo distinguuntur.

4. Ratio. Quarta ratio est. Sequeretur, quòd partes essentiales essent partes integrales sic, homo est materia, & forma: similiter pes, manus, caput, & reliqua sunt homo: ergo hæ partes sunt materia, & forma,

Secūda sententia D. Thom. In oppositam partem est aliorum opinio: nempe totū non distingui à suis partibus simul sumptis, quæ sententia est S. Thomæ, quicquid dicant alij, nam. 4. cōtra Gentes c. 51. dicit humanitatem esse materiam, & formam simul coniuncta, &. 1. par. quæst 75 art 4. dicit, hominem esse corpus, & animal simul, & prima secundæ quæstio. 13. art. 1. & eadem est opinio Nominalium.

1. Ratio. Et hæc sentētia probatur primò. Si totum est alia entitas distincta ab omnibus partibus, vel est diuisibilis, vel indiuisibilis. nō indiuisibilis, cùm tale totū corporeum sit, ergo diuisibilis Si autem diuisibilis, ergo in partes illas, non igitur est separata entitas, & distincta ab illis: Si enim esset entitas tertia præter partes omnes, quomodo in eas esset diuisibilis cùm sit extra ipsam?

2. Ratio. Secundò. Illa entitas, vel esset substantia, vel esset accidens: non accidens, quia homo, qui totum quoddam dicitur, substantia est: probo autem, quòd non sit substātia, nam si homo est entitas distincta ab omnibus partibus, ergo prius natura est partes simul esse, quàm totū. Demus igitur formam simul esse cum materia, erit iam materia in actu, & perfecta, & hoc est prius natura, quàm totum, ergo totū est accidēs, & nō substantia, nam quod aduenit enti in actu, accidens est.

3. Ratio. Tertiò. Illa entitas per quid distinguitur ab omnibus partibus simul? non seipsa, quia est diuisibilis: non per vnā partem, nam talis pars includitur etiam in omnibus simul partibus, id est, homo per quid differt à materia, & forma simul? nō seipso: nec per materiam, vel formam quia materia, vel forma est in ipso aggregatio ex materia, & forma: nō igitur habet, per quid distinguatur. Hæc est opinio horum Philosophorum.

Græci conueniūt cū D. Thom. At inter Græcos inuenio Philoponū, Themistum, Alexandrum, Simpliciū, Eudemium, vnanimes in hoc loco, & cōuenientes cum D. Tho. asserentes totū distingui quidem à suis partibus singulis per se, sed esse idem cum omnibus simul sumptis verum est, hos loqui expresse de toto integrali, tā homogeneo, quā & heterogeneo, vt patet apud Philoponum: at sine dubio idem videntur sentire de toto Physico, cum oppositum apud eos nō legatur. Idem etiā Auerroes com 17 & Auicenna. 3. Meta. cap. 3. & 5.

Arabes cō ueniunt cū D. Th. Quid Aristot. In aliquo loco de hac quæstione cōstituerit At si Aristotelē cōsideramus, videtur asserere, totum à partibus distingui, nā. 5. Meta. ca. 14 text. 19. dicit, sex non esse bis tria, sed semel sex. Et. 7 Meta. tex. vltimo dicit, syllabam, ba, non esse, B. &, A, &. 8. Meta cap. 6. text. 15 totum, inquit, non est coaceruatio partium, sed aliquid præter partes, & 4 Physic. text. 23. totū, inquit esse in partibus, & partes in toto, quod quidem esse non posset. nisi distingueretur, &. 2. Animæ in principio, &. 7. Metaphy cap 3. triplicem substantiam distinguit, materiam, & formam, & compositum, vbi distinctionem indicat totius, & partium. Hæc de opinionibus.

Sit igitur prior conclusio pro resolutione. Totum non distinguitur à suis partibus simul sumptis. 1 Conclu.

Explicatur conclusio. Aduerte. Dupliciter dicuntur partes simul sumptę, vno modo quoad omnium collectionem tantū, vt nulla sit excepta, altero modo quoad vnionem quandam inter se præter illam collectioné, vt partes simul sumptæ dicuntur omnes partes talem vnionem inter se habentes. Conclusio procedit de partibus simul sumptis modo posteriori, & est notanda distinctio, nam argumenta proposita procedunt de partibus simul sumptis modo priori.

Sensus igitur est: homo non est anima, nec corpus, nec anima, nec corpus aggregatiuè, sed anima, & corpus sic vni

m

ta inter se, vt altera alteram informet. Idem dico de alijs totis, & eorũ partium vnionibus.

Probatur cõclusio. 1 Probatur conclusio præter tria argumenta superius posita. Primò: si illa entitas est distincta ab entitatibus partium simul, vel facit compositionem cum illis vel nõ: Si non, ergo homo non est vnus per se, sed plura, quia habet substantias non componentes in se; Si verò facit, ergo præter compositionem materiæ, & formæ est illa compositio, quam nullus imaginatur.

2 Secundo Profectò est in intelligibile, quòd aliqua res tertia fiat ex duabus, nisi per mixtionem, & corruptionem illarum duarum, sicut mixtum fit ex elementis corruptis, & colores medij ex extremis: at materia, & forma non miscentur, sed manent vnitæ: non ergo intelligi potest, quo modo tertia substantia ab omnibus simul iunctis, & vnitis distincta producatur.

2. Conclus. Secunda conclusio. Quamuis idem prorsus, quod de toto prædicatur, de partibus sic simul sumptis prædicari possit, tamẽ non fiunt prædicationes ita propriæ, sicut cum de toto prædicantur propter modum significandi: verè enim dicitur, homo legit, & anima vnita corpori vel anima simul, & corpus legũt, sed non ꝓpriè; quia homo per modũ totius, hęc verò per modum partium significant.

Ad argumenta Scoti. Ad argumenta igitur priora respondetur.. Ad primum Scoti dicimus, esse magnum discrimen inter totum per se, & totum per accidens: totum enim per se, nõ solùm dicit coaceruationem partium, vt ipsum totum per accidens, sed dicit partes vnitas inter se, vel sicut actum, & potentiam, vel sicut continuum.

Ad cõfirmationes. Ad primam, & secundam confirmationem respondetur, quòd procedũt de partibus simul sumptis modo priori, vt explicuimus in priori conclusione, non autẽ de partibus simul sumptis modo posteriori, hæ enim sunt ipsum totum, illæ verò non.

Ad secũdũ & tertium. Ad secundum, & tertium eadẽ est responsio, procedunt enim de partibus nõ cum vnione sumptis.

Ad quartũ. Ad quartum respondetur, esse magnã fallaciam argumentari à partibus essentialibus ad integrales, quia homo respectu partium essentialiũ consideratur tantum secundum suam substantiam, at respectu partium integralium sumitur homo cum quantitate: idem de alijs totis: & tunc est fallacia figuræ dictionis, mutã tur enim prædicamenta.

Ad loca Arist. Ad loca omnia Aristotelis respõdetur solum loqui de partibus absque vnione consideratis: & hoc est, quod docere intendit, totum non esse tantum ipsas partes, sed superaddere vnionem, & coniunctionem certam ipsarum partium: propterea dicit, esse aliam substãtiam à partibus, quia totũ est ipsæ partes simul vnitæ, non quòd sit noua substantia ab istis sic sumptis, nam expressè docet. 2. Animæ tex. 10. Sicut pupilla, & visus sunt oculus, ita corpus, & anima animal.

Explicatur locus Arist. 5. Meta. Sed inter omnia ista loca Aristotelis peculiariter est notandus ille quinti Metaphysicæ, Sex nõ sunt bis tria, sed semel sex: est enim sensus multò alius, quàm alii qui existimant, hic enim intendit Aristoteles docere, quale non esse idem, quod quantum, vt esse album non est esse latũ: & quia in numeris duo hæc considerantur, nẽpe ipsorũ quãtitas, & hæc est ipsiusmet numeri, & ipsorũ qualitas, scilicet figura, quòd alius sit triãgularis, alius quadrangularis, vel alterius figuræ: ostendit quantitatẽ numerorum non consistere in ipsa figura, sed in vnitatũ aggregatione: & hoc est, quod dicit, sex non sunt bis tria, id est, figura ipsa quadrangularis, sed semel sex, id est, sed ipsarum vnitatũ aggregatio: vnde ex hoc loco nihil ad quæstionem præsentem deducitur, si benè intelligitur. Hæc de quæstione.

Conturbabantur autẽ, & quæstiones. Tex. XX

CVM aduersus illos Philosophos dicentes omnia esse vnũ, argumentatus esset, probando sequi, q vnũ ens. enti

esset contraria: & disparata, & quòd vnum esset multa: inquit, etiam posteriores Philosophos conturbatos fuisse, & time re, ne admitterent vnum esse multa: nam si vnus homo dicitur esse albus, & Musicus, & calidus, iam videtur vnum esse multa entia, nam ille homo albus est, Musicus est, calidus est, sunt ergo plura entia, ob id hoc cauentes asserebant, non esse ponendum illud verbum. Est, sed tantum dicendum, homo albus Musicus, calidus: & sic non multiplicatur ens: & huius placiti fuit Lycophron. Alij verò dicebant, non sic, sed vero aliter esse enunciandum, homo dealbatur, calefit, & reliqua. Sic enim non videtur vnū ens esse plura entia. Huius opinionis credit Alexander fuisse Platonem, quem defendunt Philoponus, & Simplicius, do centes hoc non fuisse Platonis: sed parū hoc refert, cuius fuerit, scire, dummodo sententia intelligatur. Crediderim tamen non esse Platonis.

Tanquam singulariter dicto vno.

Text. XXI.

Horum turbationem, & euasionem, irridet, dicens, eos turbatos esse, ac si vnum non esset multiplex, sicut ipsum ens. ita exponit Philoponus, vt, Aut, sit Velut, sicut, ac si diceret, est multiplex vnum, sicut ens, ob id non oportuit turbari, vt enim esse possunt diuersa entia definitione, idem tamen subiecto, vt esse album, & dulce, ratione diuersa sunt, sed subiecto, idem, nempe in late, ita similiter possunt esse multa ratione vnū subiecto, & hoc pacto vnum multa esse potest. Altero etiam modo sicut in continuo, vel in toto partes sunt diuersa entia in potentia, quatenus per diuisionem possunt esse separata, sunt tamen idem totum, ita sunt multa in potentia, vnum actu, hoc ergo pacto, vnum multa esse potest.

plura acci dētia possunt esse vnum sub iecto.

Hi igitur dubitabant, & consitebantur, & inferebant tanquam absurdum, vnum esse multa, cum tamen verissimum sit, vnum multa esse, vt diximus: sed non eo modo, quo vnum est, multa est: Sic enim fieri non potest, vt aliquid non est vnum ratione, & multa ratione, vnum subiecto, & multa subiecto, vnum actu, & multa actu, vnum potentia, & multa potentia; fieri tamen potest, vt sit vnum subiecto multa ratione, vnum actu, multa vero potentia.

Ex quo loco sumere poteris, aliqua distingui ratione, quæ habent diuersas definitiones: alia vero non, quæ habent eandem definitionem. Similiter aliqua distingui subiecto, quæ varijs insunt subiectis, aliqua verò non, nempe, quæ eidem insunt. Concludit ex his textibus contra hos Philosophos, impossibile esse, omnia esse vnum ens. Notæ

CAPVT. III.

Et ex quibus ostendunt soluere.

Text. XXII.

Horum opinione redarguta ad soluendas ipsorum rationes descendit, quas facilè solui dicit, cùm sint vitiosæ & in materia, & in forma: in materia quidem, quia propositiones falsas assumunt: in forma vero, quia non obseruant rectam syllogizandi rationem. Melissi tamen onerosam magis dicit esse argumentationem, id est, vanam, & minus habentem difficultatis, sed ex vno falso dato multa absque difficultate procedunt; horum verborum superius triplicem dedimus sensum, nunc iste sufficiat.

Quod igitur paralogizet Melissus.

Text. XXIII.

A Ratione Melissi incipit, atque forma, & materia peccare docet. In cuius gratiam aduerte, Melissi discursum hunc esse: probabat primò. Ens esse infinitum sic; Quod est factum, habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium: sed ens non est factum; ergo non habet principium: quod non habet principium, eadem ratione non habet finem, ergo ens non habet

Nota discursum Melissi.

bet finem: tale verò finem, & principiũ non habens, est infinitum, ens ergo infinitum est. Quòd autem ens factum non esset, probabat sic: Si esset factum, tũc, vel ex aliquo, vel ex nihilo. non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: nec ex aliquo, iam enim hoc esset ens, & ita non fieret, quod enim est, non fit.

Vtebatur secundo discursu Melissus probans ens esse vnum: eos est infinitũ, ergo est vnum, nam si infinitum omnia continet, omnia occupat, & ex hoc tertio inferebat esse immobile: nam si infinitum est, omnem implet locum, nõ habet vnde, & quò moueatur: sic ratiocinatus est Melissus.

Quomodo refellat Arist. discursum Melissi.

Aristoteles verò primũ discursum reprehendit in hoc textu, tãquàm forma, & materia vitiosum, illa enim prima pars peccat in forma, eo quòd procedit ab opposito antecedentis ad oppositum consequẽtis, ac si quis diceret. Est homo, ergo animal, ergo si non est homo, non est animal, ita ille dicebat. Est factum, ergo habet principium, non est factum, ergo non habet principium.

Dices, hoc aliquãdo licere, vt homo est risibilis, ergo non homo non est risibilis. Dico in conuertibilibus id licere solis, non in alijs: at habere principium, & esse factum non conuertuntur, vt postea dicetur, peccat igitur in forma.

Quòd verò peccet in materia, propositiones falsas sumens ostendit: & textus quidem est obscurus, sensum tamẽ hunc esse credo.

Nota primo. Duplex principium.

Propter quod aduerte duplex esse principiũ (quantũ ad præsentem disputationem facit) & rei, seù magnitudinis, & temporis. Principium temporis dicitur illud instãs, in quo primò aliquid habuit esse, siue tempus illi instanti proximum, vt dies Mercurij præcedens fuit principium ieiunij, & hoc præsens tempus est principiũ lectionis, nempè principiũ horæ. Principium verò rei est id, quod cùm principio temporis incipit, vt cor est primum rei, quia primò tempore fit in animali, & pars primò producta principium est rei. Similiter in alteratione pars primò alterata, dealbata, aut calefacta est principium albi, aut calidi.

Nota secundo.

Nota præterea, quòd hic Philosophus in illa propositione, Quod est factum, habet principium, non solùm loquebatur de principio tẽporis: sic enim nihil concluderet: nam quod nõ habet principium, nec finẽ temporis, tantùm est infinitum in duratione, sed nõ in magnitudine, vt iste asserebat de ente, sed de vtroque principio loquebatur, existimabatque, si aliquid fit, non solùm habere principium temporis, sed et iã magnitudinis, quæ primùm facta fit: & hoc siuè sit in generatione substãtiæ, quę dicitur generatio simplex, siuè sit in generatione accidẽtis, quę dicitur alteratio: ac in hoc sensu proferebat illã propositionẽ.

Quam Aristoteles dicit esse falsam: non enim quod fit, omne habet principium illud magnitudinis: nã aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & non prius vna pars magnitudinis, quàm altera, sed tota simul, licèt in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falsitas illius propositionis, atque hæ mutationes dicuntur momentaneæ, quia tota magnitudo simul, & nõ per partes mutetur, licèt successu temporis id fiat.

Aduerte sic literam esse legendam: inconueniẽs, & falsum est arbitrari, omnis & generationis non solùm simplicis, id est, substantialis, sed etiam alterationis esse principium rei, & non solùm temporis, cùm fiant multæ mutationes simul in aliqua tota magnitudine: ac si dicatur, potest esse in mutatione principium tẽporis, & non magnitudinis. Nota expositionem.

Deinde & propter quid est immobile.

Tex XXIIII.

Secundum Melissi discursum, præter mittens, tertiũ impugnat: inferebat enim, quia vnum est, immobile est, hoc tamen non valebat nam sicut in aqua, quæ pars est vniuersi, accidit, vt sit vnã, nihilo minus

minus mouetur in se etiam non mutando locum, per partium mutationem, qua vna cedit alteri, vt patet de aqua in vase inclusa, quæ moueri potest intra vas, & mare in suo mouetur alueo, & aer in sua sphera: ita & vniuersum licet vnũ sit, in se moueri poterit. Præterea, quia licet non moueatur localiter, saltem erit mobile secundum alterationẽ, cum nõ solũ esse mobile contingat secũdum locum, sed etiam secundum qualitates.

Ad secundum verò discursum rediens dicit, omnia posse quidem esse vnum ex quo, id est, vnum materia, & subiecto, vt Physici dicebant, vnum subiectũ omniũ ponentes, sed diuersitatẽ in ratione. At quòd vnum sint omnia ratione, impossibile est: essent opposita idem ratione.

Et ad Parmenidem autem. Tex. XXV.

Agit Aristo contra Parmenidem.

RAtione Melissi soluta ad Parmenidem conuertitur: erat autem ratio Parmenidis ista, vt exponit Auerroes, & S. Thom. Quicquid est præter ens, est nõ ens, sed non ens est nihil, ergo quicquid est præter ens est nihil: ens est vnum, ergo quod est præter vnum est nihil. Iste erat discursus Parmenidis.

At quia partim opinio huius erat cum opinione Melissi cõmunis, népe in hoc quòd ens esset vnum & immobile: partũ diuersa, & Parmenidi propria, nempe, quòd ens esset finitum: ob id dicit Arist. eundem esse modum rationũ, & disputationum contra Parmenidem, & contra Melissum: & sunt enim alij proprij, quà parte propriã habet opinionẽ, ipsius tamen rationem dicit esse vitiosam in forma, & in materia, sicut rationẽ Melissi.

Quòd verò in materia peccet, ostendit, vtitur enim Parmenides ipso ente, ac si esset vniuocum, vnam significans naturam communem, cum dicit, ens esse vnũ, & tamẽ plura est, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, vt notat Philoponus, solam vocem communem dicit: est igit illa propositio falsa, ens est vnũ, si sumatur (vt iste putat) ipsum ens in cõmuni omnia complectens, esse vnũ, hoc tamen falsum est: nam si ens pro singularibus particulariter sumatur, verum est, ens esse vnum, id est, singula, quæ entia sunt, vnum sunt, sed hoc non aufert pluritatem: falsa igitur est materia, vt ipse eam sumit.

Quòd vero peccet in forma ostendit instantia quadam. Demus, quòd albũ sit ens, ita vt non sit ens, nisi album, tunc nõ valet, etiamsi, quod est præter album sit non ens, quòd album sit vnum: est enim multa: alia enim ratio ipsius albi, alia ipsius, quod suscipit albedinẽ, est, non quòd sit aliquid præter album id est non quòd albedo sit separata à subiecto, sed quòd aliud sit esse vnius, & aliud alterius, licet cõiuncta sint: & hoc, inquit, non vidit Parmenides.

Qua ratione decipiatur Parmenides.

Vbi nota valde, quòd Parmenides existimabat ea, quæ eodẽ sunt subiecto coniuncta, esse idem; & quod esse diuersum, & multa erat, esse separata, & in hoc deceptus est, licèt enim simul sint multa, non ob id vnum, & idem secundum se sunt: quapropter quamuis non esset nisi album, adhuc non vnum, sed multa dicenda sunt esse.

Dices, non esse bonam instantiã, nã album dicit formam cum subiecto. Dico esse optimam, & notandam, nã ita etiã ens significat accidens, & substantiã, quæ revera non sunt vnum; ob id maxime albo assimilatur, vt hoc enim multa dicit, ita ipsum ens. Hoc nota.

Necesse est igitur accipere iis. Tex. XXVI.

CVM in textu præcedenti ostendisset ens vt absolute, & communiter sumitur, non vnum, sed plura dicere, sicut album, dicit modo, quòd hi, qui vnũ ens dicunt, necessario ipsum vnũ, & ens pro substantia, quæ vere est, & de qua ens propriè prædicatur, debent sumere, nõ autem pro vtroque substantia nempe, & accidenti, sic enim plura sunt, nec pro solo accidenti, & hoc probat in hoc textu: si enim solum accidẽs diceretur ens, cũ hoc per se nõ sit, debet in aliquo esse subiecto, hoc subiectum cum non sit acci-

dens

dens, non erit ens ex suppositione, ergo erit aliquid, quod non sit: non igitur ens hoc vnum poterit esse accidés alij inexistens nam non habebit rationem entis, nisi etiam subiectum sit, & tunc erit iam multa entia contra suppositionem.

Si verò quod vere est. Tex. XXVII.

Ostendit modo, quod nec posit dici vnum ens esse ita, vt per ens sola substantia, que nulli accidit, intelligatur: & ita sunt verba ista legenda cum interrogatione sic: Cur magis substantia dicetur ens, quam non ens, si ens solam dicat substantiam? & probat, quòd sit dicenda non solùm ens, sed etiam nō ens, ista substantia sit alba, vt potest re vera esse, tūc album non est, cum non sit substantia ratio albi, non autem accidit cuiq; esse, ni si sit verè, id est, substantia ex suppositione facta. Si igitur album non est, & substātia est alba, substantia non est, & ita erit ens, & non ens quòd si album sit ens, profecto multa erunt entia, non vnum.

Quòd si aliquis dicat, non esse absurdum, quòd album sit non ens, puta non ens hoc, aut illud, sicut homo potest dici non ens, hoc, puta leo. Respondet, non in hoc sensu album, & accidens dici non ens, quia substantia non sint, sed absolutè sunt non entia. Si enim sic essent non entia, particulariter essent entia, & ita non vnum, sed multa essent ens.

Neque igitur magnitudinem.

Tex. XXVIII.

Probat secundo, quòd non posit dici vnum esse ens, si pro sola substantia accipiatur ens, nam sequeretur, quod nullam haberet magnitudinē tale ens, aut esset plura. Si enim illud ens esset totū aliquod, cùm ratio partium sit alia à ratione totius, tunc aut non haberet partes, aut iam plura essent, quæ sunt. Sed quod illæ partes sint etiam entia, probat Aristoteles, quamuis possemus dicere esse nonum argumentum procedens adhuc, si substantia sola esset, plura esse entia, quia partes sunt etiā substantia; & tunc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Thom.

Est igitur argumentum: Si homo est ens verè, id est, substantia, ipsius partes etiā erunt vere entia, id est, substantia, puta bipes, animal, & sic erunt iam plura entia. Quòd autem sint substantia, patet: si enim non sint substantia, erunt accidentia; tunc autem erunt accidentia communia alijs ab homine, aut propria homini; vtrumque autem est impossibile, nam accidens commune, quod separabile dicitur, est, in cuius definitione non assumitur subiectum; proprium verò, in cuius definitione subiectum sumitur, vt in definitione simi nasus est. Ex hoc supposito Logico probat in sequenti textu, illas partes nullo modo esse accidentia.

Amplius quæcunque in definitiua ratione.

Text. XXIX.

Ratio hæc est. Ea quæ sunt de definitione, aut compositione alicuius, non definiuntur; intellige essentiali definitione per ipsum, vt genus, & differentia non definiuntur per speciem; Si ergo partes hominis, animal, bipes, sunt accidentia, & homo non est in definitione ipsorum; ergo sunt accidentia communia, & non propria; tunc sic, si sunt accidentia communia, ergo possunt separari ab homine, & alijs accidere; hoc autem impossibile est, nam homo posset esse non animal, & non bipes: & præterea homo esset accidens alterius, cuius suæ partes accidentia sunt.

Sed quòd vere aliquid est.

Tex. XXX.

HIC textus, quamuis ab Auerroe aliter exponatur, mihi tamen expositio sancti Thomæ, & Philoponi placet, vt sit continuus cum præcedenti, & sit sensus, cum dixisset, hominem esse accidés, si ipsius partes accidentia sunt, subiungit, hominem nulli esse accideus; & quia id non probat, dicit sit, id est, supponatur, nullius esse accidēs, vt interpretatur Philoponus; quòd vero sequatur esse

esse accidens, etiã alia suppositione con firmat: nempe de quo partes definitionis sim ldicuntur, de eodem etiam definitum dici. Ex his concludit, q cùm necessariò sequatur, ens non esse vnum, si partes habet, necesse dicere ens esse indiuisibile, si sustinendum est esse vnū: & ita exponūt S. Tho. & Philoponus, licèt Alexander dicat sensum hunc esse, substātiam ex indiuisibilibus esse, id est, partes substantiæ, vt hominis, non separari ab ipso homine, vt argumento est probatum. Melior est prior expositio.

Dubiū An partes definitionis significēt diuersas partes rei. Est hic vnum dubium de his partibus definitionis, an sint partes rei, ita vt sint duæ res componētes definitum. Nec loquimur de definitione physica, quæ datur per materiam, & formā, in hac enim id certum est, sed de ea, quæ est per genus, & differentiam, de hac enim loquitur in præsenti Aristoteles: dico secundū Auicembron, qui multiplicabat tot formas substantiales in vnica re, quot sunt prædicata substantialia genera, & differentiæ erant partes veræ rei, quia singula singulas importabant formas. At cùm secundum rei veritatem, & Aristotelem non sit in vnica re, nisi vnica substantialis forma, aliter dicendum est.

Quid Auicebron.

Ex vera sētentia. Propterea aduerte, quod genus & differentia componere substantiæ includūt totam substantiam, vt animal in homine non solam animam, aut corpus dicit, sed totum simul. Similiter rationale: at cùm discrimine: nam genera dicunt substantiam rei, vt est principium operationum communiorum, & vniuersaliorum: at differentiæ eandem substantiam, vt est principium operationum particulariorum. Homo enim dicitur animal, vt habet sensum: rationale, vt discurrit. Ex quo sequitur, q genus non dicit materiā solā, sed habet se, vt in materia, vt enim hæc est communis, & per formam cōtracta, ita & genus commune quid est, per differentiam & cōtractum: similiter differentia non dicit solam formam, sed habet formæ similitudinem, quia est determinans, & particularis.

Hinc patet, quod genus, & differentia sunt partes rei, sed non sicut materia, & forma, sed ad ipsarum similitudinē, quā uis non ita genera & differentiæ realiter distinctæ.

Quidam autem rationibus vtrisque.

Cum hucusque probauerit si omnia essent vnum ens, sumpto ente pro substantia, q sequeretur, ens esse nō ens, & quod esset totū indiuisibile: dicit, quosdam non habuisse hoc pro inconueniēti, sed concessisse, ens esse non ens, qualis fuit Plato, & concessisse magnitudinē esse indiuisibilem, quales fuerunt Zeno, & Xenocrates, diuisibilitatem totius in partes negātes. Hos autē non reprehendit Aristote. vsque in sextū librū: Platonem vero ex his, quæ dicet, impugnat.

Manifestum autem est. Tex. XXXI.

Quamuis variè isti duo textus exponantur, existimo sensum hunc esse, vt Aristoteles velit ad rationem superius positam Parmenidis respōdere, sic, q quāuis demus, quicquid est præter ens, esse non ens: & demus, duo contradictoria simul non esse: adhuc non est verum, non ens esse nihil. Nā duplex est nō ens: non ens absolutè, quod dicitur per negationē omnis entis, & tale nihil est: Aliud est non ens secundum quid, nēpe per alicuius negationem, vt accidens est non ens, id est, non ens perfectū, quod est substantia: & hoc non ens non est nihil, sed ens, necista sunt contradictoria. Et quia iste Parmenides dicens esse vnum ens, intelligebat substantiā, ob id illa sua propositio est falsa, non ens est nihil: nā accidens est non ens, sed nō est nihil: quod si hoc voluit Plato concedens, ens esse non ens, benè dixit.

Impugnat etiam aliud, quod si ens sumatur pro vno, nempe substantia, omnia erunt vnum: hoc dicit esse falsum: nā omnes intelligūt per ens, quod verè est, id est: substātiā, & hoctā plura sunt, vt diētū est. Hæc sint circa opiniones horum.

Simplicius dicit, hos Philosophos asseruis-

seruisse, hoc ens immobile esse, Deum, quem Plato dicebat non esse ens, non quod non esset, sed quod perfectissimo modo esset, sicut dicimus Albedinem non esse albam, quia albedo essentialiter dicit Albedinem, album vero per participationem: sed quicquid sit, credo hos non de Deo locutos fuisse, sed de mundo toto, vt superius diximus.

Au sic vera hęc ppositio tantùm vnú est ens

Dubitatur de veritate huius, Tantùm vnū ens est ens. Respōdetur, quod si inspiciatur sensum, in quo hic sumitur, sic est ꝑferenda, Ens est tantùm vnum, & est de exclusio extremo; & sic exponenda, ens est vnum, & non plura, in quo sensu ab Aristotele reijcitur. Potest aliter sumi, vt sit exclusiua, nempè tantùm vnum est ens, I. tantùm est ens vnum: & est sensus, omne vnum est ens. I. omne ens est vnum, & sic est vera, nec est sic ad præsentem locum attinēs. Et miror in re nihili, quàm aliter multi intelligant hanc propositio nem non penetrantes sensum Aristotelis in præsenti.

CAPVT QVARTVM.

Vt autem Physici dicunt. TEX. XXXII.

POSTQVAM contra non naturaliter loquentes disputauit, ad naturaliter loquentes conuertitur, ac ipsorum sententias in duas diuidit partes. Quidam, inquit, vnum principium faciunt, nempè vnum ex tribus elementis, puta ignem, aquam, & aerem, aut medium corpus inter ignē, & aerem: terram nullus solam posuit præter Hesiodum, qui non computatur inter Philosophos, sed inter Poetas. Hi autē hoc principium rerum ponentes dicebant, raritate, & densitate varias res fieri: densita: ē autem defectum, raritatem excessum vocant. quod idem dixit Plato, qui magnū, & paruum rerum principia esse dixit, quàmuis non eodem modo: illi enim rarum, & densum dicebant esse formas rerum, materiam vero illud elementum: at Plato magnum, & paruum materiam, vnum vero, idest, ideam, formā dicebat: in hoc tamen vno conuenere, quòd contrarietatem in principijs ponunt.

Alij vero Philosophi multa principia ponunt, quæ procedere unt ex vno, in quo omnia continebantur confusa, quod dicebant chaos: ob id vnum, & multa ponebant: atque hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, & Empedocles, quàmuis hic ab illis duobus differat in duobus. Primò hic multoties hæc principia ad chaos redijsse, & reditura, & iterū ex chao processisse, & processurum affirmabat: & hæc est circulatio: vnde multoties mundus corrumpetur, & iterum fiet; Illi vero semel mundo ex illo chao processisse; nec amplius rediturum dicebant. Præterea illi infinitas particulas omnium rerum faciunt contrarias, & specie differentes; hic vero quatuor tantùm principia facit nempè, quatuor ista elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus superius in epilogo opinionum Philosophorum de principijs.

Videtur autem Anaxagoras sic infinita. TEX. XXXIII.

DVo fundamenta Anaxagoræ, quibus ipse suam opinionem affirmabat, ponit. Alterum est; quia sibi persuasit illud principium commune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales receperunt, ac ob id dicebant, nihil de nouo generari, sed generationes esse quasdam alterationes, puta densationem, aut rarefactionem vnius principij: ita Anaxagoras, & alij credebant, propter eandem causam, nihil fieri de nouo, ac ob id generationes esse dicebant congregationes atomorum vnius speciei, & separationes ab alijs atomis: sic enim nihil fiebat de nouo, licèt appareret de nouo, alio modo, quàm antea erat.

Amplius autem ex eo, quod fiunt. TEX. XXXIIII.

ALterum fundamentum Anaxagoræ erat, quia videbat res transmutari inuicem, aqua enim in ignem conuertitur, caro in terram, & reliqua: tunc argumētabatur sic: Cùm ex aqua fit ignis vel in aqua erat ignis, vel non: si nō ergo

ex non igne fit ignis, & ita ex nihilo: sive ro sic, ergo iam in illa aqua præcesserant particulæ ignis, ex quibus congregatis ignis factus est: ante enim ꝓpter paruitatem ipsarum sentiri non poterant. Ex quo asserebat, omnia esse in omnibus, res tamen differentes apparere propter maiorem congregationem plurimi atomorum eiusdem rationis, non quòd res syncerè, ac purè ex vnica constēt natura. Textus est clarissimus.

Si igitur infinitum. Tex. XXXV.

1.Ratio cõtra Anaxagoram. INcipit multis hanc Anaxagoræ opinionem redarguere: ac primò ex ea sequeretur, compositum naturale non posse cognosci, nec ipsius esse essentiam, sic nullum infinitum, vt infinitum est, potest cognosci: at principia rei naturalis infinita sunt, ergo cognosci non possunt: sed scientia rei nõ est nisi ex principiorũ cognitione, ergo rerum naturaliũ non est scientia. Maior explicatur, dicitur, vt infinitum est, quia res infinita potest cognosci, sed non secundum id, quo infinita est, vt de linea infinita, si esset, posset cognosci, quò esset quantitas continua absque latitudine: at vero eius lõgitudo nõ posset cognosci, quia infinita est. Similiter si in qualitate infinitum aliquid est, in ea ignotum est. Loquimur autẽ de cognitione rei, non nominis, nam infinitũ cognoscitur esse id, quod fines non habet. Cum igitur compositæ res infinitis constet principijs, secundùm Anaxagoram, compositum cognosci non poterit nec erit essentia rei naturalis.

Amplius autem si necesse est. Tex. XXXVI.

2.Ratio. SEcundum facit argumentum contra quoddam dictum Anaxagoræ: ponebat enim rerum particulas minimas adeò, vt diuidi non possent: argumentatur modò Aristoteles, non cuiusque rei partes posse esse sub quacunque minori quãtitate. & ita non erunt omnium rerum particulæ illæ indiuisibiles. Argumentum est huiusmodi: non quodcunque totum potest indifferenter esse sub quacunque parua quantitate, ergo nec eius partes: nam totum à partibus dependet: antecedens patet; animal enim non potest esse sub quacunque quantitate perfectum, ergo nec partes ipsius, ossa, caro, nerui, & reliquæ, sed certam sibi determinant quantitatem, sicut & ipsum totum: & ex hoc maximè apparet in totis ętherogeneis, & eorum partibus.

Amplius si omnia insunt.
Tex. XXXVII.

TErtium argumentum est, in quo proponit quædam dicta Anaxagoræ, & vnum aliquid suum, & conatur ex aliquibus illis principijs reducere ipsum ad falsitatem aliorum principiorum. 3.Ratio.

Primum dictũ Anaxagoræ erat hoc, Omnia sunt in omnibus. Secundum, nõ fiunt res, sed ex illis principijs congregatis, & ad vnũ separatis fiũt. Tertiũ, vnumquodq; denominatur à pluribus illis principijs cõgregatis. Quartũ quodlibet fit ex quolibet, idest, ex quacunq; re fit quæcũq; res, cùm in omnibus omnium latuãt principia: Vltimum principium est omne finitum per ablationẽ finiti consumitur: intellige per ablationem cõtinuam partium æqualiũ consumitur, nã per partiũ medietates proportionales procedẽdo diuisio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quòd non in vnoquoq; sint omnia: sumo aliquam partem aquę, ab hac separetur caro, & iterum separetur caro, & iterum, clarum est, quòd semper minor pars carnis separabitur: cùm igitur caro non procedat in infinitum semper minor, vt dictum est proximè, peruenietur ad aliquam, qua minor extrahi non posit: tunc petitur, vel ab illa aqua adhuc separabilis est caro .l. non: si non, ergo habetur contra ipsum, non in omnibus esse omnia: Si sic, illæ, quæ separandæ sunt, erunt æquales, & sic consumabitur tota caro, quæ erat in aqua per quintum principium, vel erunt infinitæ partis æquales, & ita in magnitudine finita erunt partes finitæ æquales numero infinitę, quod omni rationi repugnat, atque impossibile est.

Ad

Ad hęc autem si omne quidem corpus.

Tex. XXXVIII.

4. Ratio. QVartum constituit argumentum contra idem: detur minima caro quæ possit esse, cum quodlibet fiat minus per remotionem alicuius partis, sequitur, q si ista sit minima, & ab ea possit separari aliquid, quòd fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod esse non potest.

5. Ratio. Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet est in quolibet, in qualibet parte erũt etiã infinita, & in his finita, & ita erunt infinita infinities in infinitis distincta inter se, & actu existentia: quod quidem rationes metas prorsus egreditur: non ergo in omnibus sunt omnia.

Nunquam autem non segregatum iri.

Tex. XXXIX.

QVoddam dictum Anaxagoræ laudat tanquàm verum, sed nõ scienter dictum, id est ipse in alio sensu proferebat, qui verus nõ erat. Dictum est hoc non posse quodlibet separari à quolibet: quodquidem verum est de accidentibus, quæ à substantia nequeũt separari, cùm non possint esse, quin alterum sit, nempè subiectũ. Similiter verũ hoc est de partibus cõtinui, quæ per diuisionẽ nequeunt finiri, cùm diuisibilitas in infinitũ procedat, nec minima magnitudo dari possit.

Ex quo reprehẽdit principiũ efficiens, quod posuit Anaxagoras, quam mentem vocabat: dicebat enim istud principium omnia segregasse in athomos proprias ex illo chao, in quo omnia erant confusa: dicit Aristoteles hãc mentem stultã esse, quia intentabat facere, quod nõ poterat. non enim accidentia, & partes omnes continui separari possunt.

Nota. Nec mireris, quòd Aristoteles superius dixit esse minimam carnem, hic vero dicit non esse minimam magnitudinem: nam hic loquitur de partibus solius quãti, quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali, & substantiali, cuius diuisio non procedit in infinitum: sed hoc posterius est examinandum.

Non rectè autem. Tex. XL.

MOdum generationis Anaxagoræ reprehendit, ipse enim per similia generationem ponebat, quia nempe congregantur partes similes vniustrationis, hoc reprehendit: nam aliquando non fit ex congregatione similium, nam lutum fit quidem ex multis partibus luti, sed aliquando ex dissimilibus, puta ex aqua, & terra. Similiter domus ex lateribus, & lignis, ita & aer ex aqua, non ergo omnis generatio ex similibus fit. Hæc sunt, quæ Aristoteles cõtra Philosophos de rerum principijs disputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis. Quæstio. IX.

Duplex sensus quæstionis. HVius quæstionis, quæ maxima notanda est, duplex est sensus, alter de re, nempè an res naturales suæ magnitudinis terminos habeant, vt non possint quoscunque excedere, similiter & terminos paruitatis. Alter sensus est de modo, nempe an hi termini intrinseci an extrinsici sint, & de hoc in quæstione sequenti disputabitur: prior in præsenti est discutiendus.

Primũ fundamentum. Quomodo hic intelligatur nomine rei naturalis. Aduerte autem per res naturales hic intelligi composita substantialia, tã homogenea, & inanimata, quàm æthe-rogenea, & inanimata, seu viuentia. Non enim modo de accidentibus, nec de actionibus, nec de potentijs, sed de compositis substantialibus est sermo: esset enim limites extra modum excedere, & materias confundere.

Triplex alius quæstionis sensus. De his autem substantijs quæstio tripliciter intelligi potest: primò de facto esse, nempè an ita modo sit, quòd detur maximum, & minimum corpus. Secundò, de potentia supernaturali. Tertio, de potentia naturali: & quia non in his omnibus est inter Philosophos dissensio, ea, quæ certa, & sine controuersia sunt, primò constituamus.

1. Conclusio. Sit igitur prima conclusio. In facto esse datur modo maximum corpus, & minimum non solum in genere, sed etiam in qualibet specie, & hoc est certum, nã

vltimum, supremumque cœlum est modò maximum omniũ, quę in natura sunt, & ita etiam est minimum aliquod, licèt nobis forsan sit ignotum, erit fortasse minimus acarus. Similiter in qualibet speciei datur, & maximum, & minimum illius speciei, siuè affirmatiuè, idest maximũ. l. minimum aliorum, siuè negatiuè, id est, quo nullum aliud sit maius. l. minus: vtroque enim modo exponi possunt comparatiua, & superlatiua.

2. Conclu. Secunda conclusio. Nullum corpus habet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis respectu Dei absolutæ potentiæ, sed quocũq; dato, potest maius. l. minus facere, prout ipsius omnipotenti libuerit voluntati. Hæc conclusio probatur, ex cõmuni consensu: quicquid non implicat contradictionẽ potest Deus facere: sed nõ implicat contradictionẽ, res sub maiori l. minori esse quantitate, ergo id Deo non est negandum.

3. Conclu. Tertia conclusio. Viuentia habẽt certos limites magnitudinis, & paruitatis de potentia naturali ita, vt natura non posit sub quacunq; quantitate maiori. l. minori indifferenter viuentia producere, & conseruare. Hæc conclusio est Aristotelis in præsenti tex. 36. vbi quia totũ ipsum animal quantitatẽ habet determinatam, quam excedere non posit: probat etiam partes determinatas esse, & 2. Animæ. tex. 41. omnium, inquit, natura constantium, id est, viuentium, certus est terminus augmenti, & decrementi, & 7. Politicorum, & cap. 4. ciuitates suos certos terminos habere docet, sicut animalia, & plantas. Præterea probatur. Causa & modus augmenti viuentium est limitata, ergo & ipsum augmentum: antecedẽs declaratur: causa instrumẽtalis augmenti, & quantitatis viuentis est calor naturalis, qui consumit partes viuentis, & nutrimento nouo easdem reparat: at dum magis reparat; fit remissior, & debilior ita, vt minus reparet, quàm deperdat: Si igitur hæc finita causa, & hoc modo auget; augmentum erit sine dubio finitum.

Præterea tertiò. In viuentibus sunt certa organa, & partes ætherogeneæ, quę non sub quacunq; quantitate possunt componi, ergo terminus, & limes determinatus est. Præterea quartò: quia quod natura nunquam fecit hucusq; signum est, non posse facere, sed nunquàm est compertũ, homines maiores montibus, aut minores formicis: non ergo id natura potest facere: si enim posset, potentia frustra esset, nisi aliquando perueniret ad actum.

Quarta conclusio. Non viuentia ex se & ab intrinseco non habent certum limitem suę magnitudinis, ratione tamen extrinseca habent: explicatur in igne: ignis ex se non habet certam magnitudinem, imò vt dicitur. 2. Animæ. tex. 41. Si infinita combustibilia ei apponerentur, in infinitum cresceret: tamen quia locus suus naturalis est secundum naturam determinatus, & desunt combustibilia, habet certam magnitudinem: idem de alijs elementis, & de mixtis inanimitatis. 4. Conclu.

Ratio huius conclusionis est notanda ex discrimine augmenti viuentiũ, & non viuentium. Viuentia enim augentur ab intrinseco, puta calore naturali conuertente cibum in substantiam viuentis, ex qua actione ipse calor deficit, & debilior fit. Similiter ipsa viuẽtis forma subintrat in illud nutrimentum: non enim noua anima in nutrimento producitur, & postea viuenti copulatur: hoc enim fit in igne, ob id non verè augetur: sed anima viuentis informat illam materiam nutrimenti: at non viuentia per appositionẽ similium augentur ab extrinseco; puta aqua additione aquæ, & reliqua similiter: idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius facit, postea sibi copulat: Ex hoc sumitur argumentum. Tota ratio augmenti non viuentium est ab extrinseco, ergo intrinsecè non terminantur, sed extrinsecè ad sensum expositum. Ratio notanda quartę conclusionis.

In his conclusionibus non est controuersia inter Philosophos, at de paruitate horum non viuentium est difficultas; an detur minimũ in homogeneis. Et atten- Differẽtia potissima quõnis est posita in minimo paruitatis nõ viuentiũ e-

de:

de, q̃ nõ est difficultas, an in homogeneis detur minima pars, certũ enim est, dari non posse: quia cùm omne cõtinuum sit in infinitum diuisibile, non poterit signari pars quantitatis ita parua, quin minor signari posit, nempè eius medietas, & iterũ, alia & alia. Sed quæstio est de minimo per se existeti, an dẽtur partes minores, & minores absq; limite per se existẽtes: nec est etiam difficultas, an istæ possint resistere cõtrario corrumpenti, sed an hoc repugnet ab intrinseco ex parte ipsius rei, semoto quouis cõtrario, ita, vt secundum se non posit esse minor, & minor absq; termino particula rei per se: & in hoc sensu disputatur de minimo naturali homogeneo, an detur, an non.

Explicatur sẽsus istius dubij.

Prima sententia Scoti de minimo non viuentium.

Scotus 2. Sen. dist. 2. q 9. putat, tale nimium non dari, sed quocunq; dato, potest ex se minus subsistere. Argumẽta huius sententiæ præcipua sunt.

1. Ratio. Primùm. In istis non datur terminus magnitudinis, vt dictũ est, ergo nec paruitatis æqua enim videtur ratio.

2. Ratio. Secundò. Ex parte materię non datur talis terminus, quia est diuisibilis in infinitum: non enim est tam parua materia, quin minor esse posit: ergo nec in ipsis compositis erit iste terminus.

3. Ratio. Tertiò. Forma horũ inanimatorum est diuisibilis in infinitum, vt accidentia ipsa secundum quantitatem, ergo nõ datur terminus in composito.

4. Ratio. Quarto. Illud tale minimum, si detur, est quantum: ergo est diuisibile: reducatur ergo ad actum diuisio, & tunc erit minus illo minimo.

5. Ratio. Quintò. Agens agit succeesiuè. ergo prius producit minus, quàm maius, & nũquam dabitur minimum, quin aliud minus primò productum detur: non ergo est terminus in his. Hæc sunt argumenta pro opinione Scoti.

5. Concl. cõtra Sco.

Sit igitur circa hoc quinta conclusio. Probabilis est sententia Scoti, sed multò probabilior est opposita opinio communis, quod detur minimum etiam in homogeneis.

1. Ratio. Probatur primò ex Aristo. qui tex. 38. dicit q̃ si à minima carne aliquid esset separabile, daretur minus minimo, quòd repugnat: vide q̃uo minimum admittat.

2. Ratio. Præterea manifestè probatur. Omne ætherogeneũ componitur ex homogeneis, sed per Scotum in homogeneis nõ datur terminus paruitatis, ergo nec in ætherogeneis dabitur, quod est cõtra ipsum Scotum, & contra Aristotelẽ, vt diximus in conclusione tertia: antecedens autem notum est, nam venæ, arteriæ, ossa, caro, è quibus partes æthærogeneæ componuntur, homogenea sunt.

3. Ratio. Præterea tertiò. Aristotel. 1. Animæ, tex. 24. inquit actus actiuorum esse in patiente disposito, non enim recipitur forma, nisi in materia disposita, sed vna ex certis dispositionibus, & præcipua est quantitas, ergo sicut reliquæ sunt determinatæ, etiam & quantitas erit.

4. Ratio. Præterea quartò. Et est argumentum Auerrois. 8. Physi. com. 15. ad actionem agentis est necessaria certa quãtitas, qua deficiente, actio non erit; potest enim securis esse tam parua, vt nõ scindat. Hinc sumitur argumentum: Res non potest esse in illa quantitate, in qua non potest operari: non enim est esse sine operatione, sed ad operationẽ est necessaria certa quantitas quo ad paruitatem, ergo etiam ad ipsum esse.

Ad argu. Scot.

Ad argumenta igitur Scoti respondetur. Ad primum negatur consequentia: est enim dispar ratio paruitatis & magnitudinis in homogeneis; nam magnitudo est ab extrinseco prorsus nempè per appositionem partium. l. additionem: at vero paruitas est ab intrinseco, eo q̃ omnis forma secundum se quantitatem petit, in qua operari posit, hæc autem nõ est minor, & minor sine termino.

Ad secũdũ

Ad secundũ neganda est etiam consequentia, nam licèt materia secundũ se sit diuisibilis in infinitũ tamen vt substat actioni agentis, & formæ introducendę necessario habet certam quantitatem, sicut & alias dispositiones.

Ad tertium dicitur, quòd quamuis ipsa forma sit diuisibilis ita vt partem extra partem habeat, & nō sit tota in qualibet parte materiæ, tamen non est diuisibilis ita vt quælibet pars, quantumcunq; minor, per se posit existere.

Ad quartum dicitur, quòd licèt illud minimum, vt quantum sit diuisibile, tamen actu diuidi non potest, quin partes corrumpantur, non propter magnitudinem, sed propter formam naturalem, quæ certam petit quantitatem: nec hoc est fictū: imò Scotus tenetur hoc ipsum fateri de cœlo, quod etiam sit quantum, actu diuidi nequit, propter ipsam cœli natura, quæ diuidi nequit.

Ad quintum respondetur, quòd quam uis agens succesiuè agat, tamen cùm passum debeat esse intra spheram actiuitatis illius agentis, necesse est, vt secundum plures partes sit, & perfectè, & æqualiter applicatū, & in eis simul aget, & non succesiuè per partes minores, & minores, quòd si solùm apponeretur particula materiæ minor minima distans ita, vt ignis non posset eam sibi vnire, non induceretur ignis forma propter rationes prædictas. Atque satis sint ista de priori quæstione.

An termini quātitatis rerum naturalium sint per intrinsecus. Quæst. X.

QVAESTIONE de re examinata, superest de modo ipsius terminidisputare. Ante omnia aduertere oportet, quæ sunt maximè modi in intelligendi, vt facilius postea determinatio procedat.

Circa magnitudinem aduerte, duos esse modos limitum, & terminorum: alter est intrinsecus, alter extrinsecus. Intrinsecus est, cùm datur certa quantitas, quā posit res attingere ita, vt maiorem non posit, & talis terminus dicitur maximū quod sic, & terminari per maximū quod sic, non aliud est, quàm quòd res aliquā quātitatem posit attingere, vt maiorem nō posit. Extrinsecus est, cùm datur quanti tas, quam propter ipsius magnitudinē res non posit attingere, tamen minorem illa potest attingere: vt si dicas, decē pondera non possum portare, quodlibet minus possum, tunc decem pondera essent minimum quod non, quia inter multa pōdera alia, quæ tu portare non potes, illud est minimum: ita dicendū de magnitudinibus, ad quas res per argumentum perueniunt.

Sunt etiam alij duo termini paruitatis, & intrinsecus, & extrinsecus. Intrinsecus est, cum datur aliqua parua quantitas, sub qua res esse posit, tamen sub minori esse non posit, & talis terminus dicitur minimum, quod sic, id est, sub hac quantitate res esse potest, sub minori esse non potest. Extrinsecus est, cùm datur parua quantitas, sub qua res esse non potest, tamen sub maiori esse potest, & talis terminus dicitur maximum quod non, quia inter quantitates, quas res non potest attingere propter suam paruitatem illa est maxima, ob id dicitur maximum quòd non, quia sub illa non, sub maiori vero quacunq; potest. Sūt ergo illi termini magnitudinis, maximum quod sic, minimum quod non. Isti vero paruitatis, minimum quod sic, maximum quod non affirmatiui sunt intrinseci, negatiui extrinseci.

Ex his est modo sensus quæstionis nostræ: petimus enim, supposito quòd res naturales terminētur quoad magnitudinē, & paruitatem (vt dictum est in quæstione præcedenti) quo modo terminatur intrinsecè, an extrinsecè?

Paulus Venetus, quem multi docti sequuntur, existimant, terminos hoc esse extrinsecos, puta per minimum, quod non, & maximum quod non.

Ipsius argumentū potisimū est hoc. Si enim magnitudo intrinsecè terminaretur, sequeretur, quòd res desineret per vltimum sui esse, quod est contra omnes Philosophos, & probatur. Detur istud maximum, & sit maximus homo, qui maior esse non posit, tunc morsu vespæ inflettur, tūc, l. morietur. l. non. Si non da-

tur-

tur maior maximo. si sic, tūc cùm iste per inflationem moriatur, & inflatio sit motus, qui incipit per vltimum non esse, erit tunc verum dicere, Nūc non est inflatio & immediatè post hoc erit inflatio: sed si est dicere, non est nunc inflatio: ergo erit dicere, nūc est homo, & immediatè post hoc erit inflatio, ergo immediatè post hoc non erit homo, & sic desinet ergo esse per vltimū esse, nēpè nūc est, & immediatè post hoc non erit; quod quidē est impossibile, vt postea est probandum.

2. Ratio. Secundum argumentum est eiusdem rationis de minimo. Detur enim illud minimum, tunc applicetur aliquod condensatiuum, tunc destruetur per condensationem: sed condensatio, cùm sit motus, incipiet per vltimum non esse, nō est, sed immediatè post hoc erit, vnde erit verū dicere de illo minimo. Nunc est, & immediatè post hoc non erit, quod est vltimum esse.

3. Ratio. Tertium argumentum. Si detur maximus ignis saltēm ratione loci, tunc applicetur ei stupa, finō comburit eam, profectò mirabile est, quòd tam magnus ignis non comburat: si verò comburit, dabitur maior maximo, quia per additionem illius crescet maximus.

4. Ratio. Quartò, Detur minimū, v. g. terræ, & cum sit corruptibile, diuidatur, tunc, vel partes permanebunt sub specie terræ, & sic erit minus minimo. I. corrumpetur: & tunc non apparet, quod ex eis fieri possit, cùm generatio alicuius sequatur corruptionem. Hæc igitur sunt argumenta pro hac sententia.

Primū fundamentū. Nota duplex nospos se agere de quātitate vincentium. Circa hoc distinguendum mihi videtur. De quātitate enim viuentium dupliciter loqui possumus. Vno modo de ea quantitate, quę à virtute naturali, & calore intrinseco augmenti factiuo prouenit, seu de ea, quæ ad introductionē formæ necessaria est, quæ dicitur quantitas via generationis: Altero modo de quantitate, quæ aliquando accidenti prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & similia sunt. In non viuentibus locū non habet ista distinctio, quia magnitudo ab extrinseco, paruitas ab intrinseco prouenit.

2. Conc. Quo supposito, sit prima cōclusio: Probabilis est sententia Pauli Veneti, ne cōposita demonstratur, potest què optimè sustineri.

2. Cōclu. Secunda conclusio, quæ mihi ratione abilis multò apparet, sit ista. Viuētia quoad quantitatem naturalem, quam virtute caloris proprij attingunt, determinātur intrinsecè per maximum quod sic, & minimum quod sic: at vero ratione quantitatis illius accidentalis extrinsecè terminantur.

1. Ratio prima conclu nis. Prior pars huius conclusionis videtur sine dubio Aristotelis. 2. Animæ tex. 41. Omnium, inquit, natura cōtrariū, id est, viuentium certus est terminus augmēti, & decrementi: vbi perceptum terminū intrinsecum videtur intelligere. Et confirmatur: causa instrumentalis puta calor naturalis ipsius argmenti, similiter & forma, sunt determinatè intrinsecè per maximum quod sic: ergo & ipsa quantitas ab eis proueniens.

2. Ratio secūda conclusionis. Secunda conclusionis pars probatur ex primo argumento Paulo Veneti, & etiam ex secundo, qua parte ad viuentia pertinet: illæ enim quantitates accidentales extrinsecè terminantur.

3. Cōcl. Tertia conclusio. In non viuentibus existimo, semper minimum esse intrinsecum, de maximo dictum est non dari ab intrinseco, & probatur ex Aristot. tex. 38. dicit, à minima carne nihil posse separari, vbi minimum datur etiam vi. separationis, & probatur, quia si illud minimum paulatim corrumperetur, vt aliqui dicunt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo quod non Fatendum ergo est, minimum illud intrinsecum esse, & simul totum corrumpi.

Ad argumenta. Ad argumenta respondetur. Ad primum, non est cōtra nos: illa enim quantitas est extrinseca viuenti, & secundū illam non datur maximum quod sic, sed minimū quod non: vnde ille homo non

moreretur propter solam illam inflationem, cùm possit etiam sub illa cōseruari quantitate. Aliqui vero concedentes, ꝙ moreretur, dicũt, quòd nō desineret per vltimum sui esse, nam illam inflationem precederet aliqua qualitas illius causatiua, & huius daretur primum esse: vt sit verum dicere, nunc est talis qualitas, & tale primum esse huius esset vltimum non esse inflationis, vt dicat, nō est inflatio, sed immediatè post hoc erit: Dicũt modo, quòd in illo primo esse illius qualitatis non esset homo, & ita desineret per primum non esse, nunc non est, sed immediatè ante hoc fuit. Ista respōsio manifestè est nulla, nam cum homo ille nō moriatur alia causa, nisi propter inflationem, quandiu ista non fuerit, erit ille homo: at in illo primo esse illius qualitatis non est inflatio, vt patet: ergo erit homo: & hoc considera: ob id dico, quòd nō moreretur ille homo iuxta nostram conclusionem.

Ad secũdũ — Ad secundum (si de minimo in nō viuentibus intelligatur) dico, ꝙ non est illa condensatio sine præuijs qualitabus illius effectiuis, & primũ esse harum ante considerationem est primum non esse minimi illius: quia sicut condensationē pati non potest, ita nec illam qualitatem condēsationis causatiuam: vnde ab hac corrumpitur per primum non esse.

Ad tertiũ Solutio aliorũ. — Ad tertiũ dicunt aliqui, quòd si ignis esset iam maximus ita vt omnem suum locũ occupauerit, si ei apponeretur stupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alij dicunt, quòd combureret, sed quòd non vniret eam sibi. Alij vero, quòd vni. et eã sibi, sed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur.

Ad tertiũ verior solutio. — Mihi videtur dicendum, quòd si iam totus locus naturalis ignis est occupatus, ꝙ combureret illam stupam, vniendo sibi, tamen condensabitur parum, quantum sufficit pro illa parte ignis. Quod si dicas, Quid si ille ignis sit iam in tota condensatione, quã eius natura potest pati? Dico, ꝙ etiam comburet, sed extra se, non vniendo illam sibi, sed in aere proximo. Quod si dicas, Quid si aer est in tota condensatione, vt iam maiorem non possit pati? Dico propter vehementem actionem ignis combureт illam stupam, & aliqua pars aeris condensabitur in aquam. Quòd si adhuc sis importunus, & dicas, Quid si iã aqua sit maxima, & omni elementa sint in dispositione illa, quę decresci non potest? Dico in isto casu imaginario, non comburet stupam illam totam defectu loci naturalis capacis illius.

Ad quartũ. — Ad quartum respondetur cum Iandu no. q. 16. quòd diuidetur illud minimum, tamen partes corrumpentur in medium circunstans. Quòd si dicas, Quo modo medium circunstans potest sub illis particulis esse? Dico, quod non erit sub illis particulis per se existentibus, sed simul cùm medio copulatis. Quod si petas, Diuidatur in vacuo: Dico, quod si est forma in natura quæ sub illis partibus conseruari possit: prouidente natura, in illis introducetur: quod si non, non poterit naturaliter corrumpi tale minimum, suprà naturaliter corrumpetur, sed tunc Deus illas particulas sub eadem forma minimi conseruabit, quia (vt diximus) respectu diuinæ potentiæ non datur maximũ, nec minimum. Ista non sunt paruipendenda, quia quamuis ex suppositione præcedant ficta, aperiunt tamen naturam rei. Atq; satis de quæstione. De accidentium vero, motuum, & potentiarũ termino postea dicendum est.

CAPVT QVINTVM.

Melius autem est pauciora.

Text. XLI

POSTQVAM nec vnũ, nec infinita esse principia ostendit, inmelius esse finita, & pauciora facere: plura tamen id, quod Empedocles facit, qui principia quatuor statuit. — Nota discursũ quo Arist. venatur numerũ principiorum.

At quia ipse Aristoteles principiorum numerum venari vult, principium quoddam primo statuit, nempe principia esse contraria: nec hoc ponit tãquam corollarium commune opinionibus Philosopho-

phorum, vt volunt Simplicius, & Themistius, sed tanquàm fundamentum intentum ad indagandũ principiorum numerum, vt exponit. D. Tho. licet illius probationem petat ex eo, quòd omnes ita sentiãt, & huius rei gratia, refert opiniones veterum: & hoc fortè voluerunt, Simplic. & Themist.

Nō tria ne cessario requiri in omni motu, & mutatione

In cuius declarationē aduerte, quòd in omni motu, & mutatione (secundum omnes etiam antiquos Philosophos) necessariò sunt tria, id cuius est motio, vel mutatio, id à quo, & id in quod mutatur. l. mouetur: vt est motus à loco hoc in illud, sunt, ista tria in eo, & quod mouetur, nempe animal, & locus à quo, & locus in quem mouetur. Similiter cùm ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione Inter hæc tria oportet, vt duo sint contraria, & opposita, népe à quo, & id, ad quod, quæ dicuntur termini, nam si nō essent opposita, sed idē, non fieret ab vno in alterū motus, aut mutatio, ex quo fit, vt in omni mutatione, & motu semper sint principia, id est, termini duo contrarij.

Nota quomodo probat Aristo. principia esse cōtraria. Prima via.

Hoc igitur est, quod hic Aristoteles intendit probare, principia esse cōtraria, nempe generationis, mutationis, & motus rei principia oppositionē habere: & hanc propositionem probat duplici via. Prior est ex communi omnium Philosophorum consensu, quo quidē pacto principia in scientijs probari solent. Omnes igitur Philosophi, & qui vnum, & qui plura posuerunt principia, non solum talibus principijs contenti fuerunt, sed etiā contrarietatem quandam in ipsis posuerunt, qua mediante fierent mutationes: vnde Parmenides calidū, & frigidum posuit, népe terrā, & aquā. Alij, qui vnū posuerunt, aquā, aerem, aut aliud tale, densum, & rarum posuerunt contraria, vt ista esset mutatio à raro in dēsum, & à denso in rarum. Qui verò plura (vt Democritus, de quo superius diximus) etiam contrarietatē posuerūt. Democritus enim, solidum, & inane, quæ vocabat ens, & nō ens, posuit, & sic ponebat generationē, & mutionem inter cōtra ia: vocabat solidū cū athomi erāt cōiūctę, vt nihil relinquerēt mediū vacuū. Inane verò spatia media inter athomos, & sic generationē ponebat, vt ex vacuo, & inani fieret dēsum, hoc est cōgregarētur athomi è cōtra verò in corruptione, propter hāc cōtrarietatē terminorum, & inter ipsas athomos ponebat cōtrarietatē, differebāt enim: quædam erant angulares, quædam sine angulo. Differebant præterea positione: quædam sursum, quædā deorsum: ante, & retro: differebant etiam ordine, quædam priores, quædam erāt posteriores. hæc autem contraria sunt.

Dubitatur, quomodo Parmenides duo principia posuit, cum nō nisi vnū superius posuerit. Rñdet S. Th. & cōiter oēs, quòd vnū posuit secūdū intellectū, & rationē, hæc verò duo secundū apparētiā, & sensum, Philoponus dicit, Parmenidē, non tanquā verum, posuisse duo, sed sequēdo vulgus: at ex propria sententia vnum posuit. Melior videtur prior expositio. Dubium. Solutio.

Quod igitur contraria quodāmodo. TEX. XLII.

Infert, omnes cōtraria principia quodammodo posuisse. Dicit, quodāmodo contraria, quia, vt dicit Simplic. ipsa non sunt vere cōtraria. sed ips. existimabant cōtraria, vel quia contraria hic pro priuatiuis sumit, & hanc ratione recipit Auerroes D. Tho. vero exponit quodammodo contraria, id est, modo quodam, quia non oēs eōdē modū ponebāt cōtrarietatis. Subiungit autē Arist. quòd meritò ponebant principia contraria; & probat tali ratione. Principia sunt, quæ non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed ex ipsis omnia fiunt, sed prima cōtraria sunt huiusmodi, ergo prima contraria sunt principia, & per conuersionem principia sunt contraria. Minorem probat, quia si prima contraria sunt prima, non fiunt ex alijs, alias prima non essent, si vero sunt contraria, ex alterutris, id est, ex se inuicem.

Vbi nota, quod ista dictio. Ex, dicit ha-

Nota quod significet præpositio ex.

bitudinem principij essentialis componentis, vt sit sensus, principia non fiunt ex alijs, nec ex se inuicem tanquam ex principio essentiali componenti: non enim vnum principium ex alio, nec vnũ cõtrarium ex alio componitur essentialiter. At vero in tertio loco, Ex, dicit habitudinem partis componẽtis, & etiam habitudinem termini à quo, sicut dicimus, ex nocte fit dies: & qua parte dicit habitudinem partis comprehendit materiam, & formam, ex quibus res componitur, qua parte vero habitudinem termini dicit priuationem, & contrarium includit, ex quo, vt ex termino fit res, vt ex non igne fit ignis: sed hoc posterius examinabitur.

Nota.

Aduerte, quòd prima cõtraria vocat ea, quæ ex alijs non fiunt: sunt enim contraria, quæ ex alijs fiunt, vt qualitates secundæ ex primis: & cõtraria positiua ex priuatiuis: quædam, quæ nõ ex alijs fiũt, vt priuatiua: & ista sunt principia.

Sed oportet hoc & in ratione considerare.

Tex. XLIII.

Ratione quadã ab inductione sumpta, vt notat Auerroes, probat tertiam partem assignatam in definitione contrariorum principiorum, nẽpe, quòd ex ipsis omnia fiant. Supponit autẽ tria. Primum non quodlibet agit in quodlibet. Alterũ, non quodlibet patitur à quolibet. Tertium, non quodlibet fit à quolibet. Hoc autem tertiũ explicat: reliqua enim duo in libris de generatione tractanda sunt, quòd actio, vel passio solum fit inter contraria. Quòd vero nihil fiat per se ex alio, nisi ex suo contrario, manifestat exemplis: album enim non fit ex Musico, sed ex non albo per se, quòd si acciderit, nõ album esse Musicum, fiet etiã ex Musico, sed per accidens. Eodem modo, Musicum primò fit ex immusico: & ne quis deciperetur existimans, non album, non Musicum, & similia sumi indifferenter pro qualibet re, quæ habet negationem talium formarum, subdit, quòd non ex quocunque non albo fit album, sed ex illo, quod est nigrum, vel medium: similiter de immusico, & de alijs.

1. Dubium quomodo vnum contrariũ fiat ex altero.

Dubitatur: quo modo vnum contrariũ hic ex alio fieri dicitur, cùm superius dixerit, contraria non fieri ex se inuicem? Respondet Simplicius, & Philoponus, quòd illic dixerat, contraria non fieri ex se inuicem, vt ex partibus: hic vero dicit, fieri vt ex termino: vt enim dicimus, ex nocte fit dies, id est, post noctem, ita ex albo fit nigrum, id est, post album fit nigrum.

Solutio Simplic. & Philopo.

2. Dubium, Cur ex contrario, vt ex termino fiat alterũ, & nõ vt ex subiecto.

Dubitabis iterum, quare ex contrario vno, vt ex termino, fit alterũ? Respondet S. Tho. quia subiectum, quod debet recipere alterum contrarium debet esse in potẽtia proxima ad illud: & quia quando vnum aliud, vt contrarium inest illi, est in potẽtia proxima, quia eadẽ est potentia, & subiectũ contrariorũ, ob id vnũ cõtrariorum fit ex altero, vt ex termino.

Solutio D. Thom.

Nota triplicem terminum generationis.

Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quòd triplicem terminum possumus assignare in generatione, primus est per se primus, & hic est priuatio formæ producẽdæ, vt ignis fit ex nõ igne, quia id, quod ante omnia est necessarium in termino est, vt non sit id, quò tenditur per generationem vel mutationem, alias ista nõ essent: ista autem priuatio non solam dicit negationem formę introducẽdæ, sed etiam potẽtiam, & propinquam ad talẽ formã, alias non esset primus terminus.

Primus terminus.

Secundus terminus.

Alter terminus est per se, sed non primus, & iste est ipsum contrarium, vel disparatum, in quo est talis priuatio, vt ex igne fit aqua, & iste terminus est per se propter rationẽ S. Thomæ: & etiã quia est necessaria actio alicuius agẽtis ex tali termino educentis formam, vnde debet agere in ipsum, non autẽ ageret, nisi esset dissimile sibi, & aliquo modo oppositum: ac ob id dixit Aristoteles nõ quodlibet agit in quodlibet, nec quodlibet patitur à quolibet.

Tertius terminus.

Tertius terminus est per accidens, nempe id, quod cùm termino coniungitur, quod ad generationem nihil facit, vt ex Musico fit album, vt diximus superius.

Neque

Neque igitur corrumpitur in contingens.

Tex. XLIIII.

SIcut ſuperius dixit, non quodlibet generari ex quolibet, ſed ex contrario vel medio. Habet enim rationem cõtrarij medium, ita etiam modo dicit eſſe in corruptione: vnumquodque enim non in quodlibet corrumpitur, ſed in ſuũ oppoſitum, primò, vt album in non album, l. mediũ, ſimiliter Muſicum in non Muſicum, nempe contrarium vel medium, ſi quod habet.

Nota. Attende, quòd non differt corruptio à generatione, niſi in hoc, quod generatio incipit ab eſſe priuato, corruptio vero ab eſſe poſitiuo, & affirmato, vt generatio ignis eſt à non igne in ignem mutatio, corruptio vero ab igne in nõ ignem: terminus à quo vnius eſt terminus ad quem alterius.

Similiter autem & in aliis.

Tex. XLV.

HOc principium, quòd quodlibet non à quolibet generetur, nec in quodlibet primò corrumpatur, in omni mutatione veritaté habere probat, ſiue ſit mutatio ſimplex, ſiue ſit mutatio cõpoſita. Simplex dicitur, cùm aliquod extremũ ſimplex ſit, vt cum ſit album, cum ſit muſicum. Compoſita, cum totum aliquod habens partes ſit, ſiue partes habeat ſecundum compoſitionem, vt domus, ſiue ſecũdum proportionem, vt conſonantia: in his omnibus ex contrario, & in contrarium ſit mutatio, vt ex immuſico muſicũ ſit, & muſicum in immuſicum corrumpitur. At hoc intereſt, quòd in compoſitis non ſemper habemus nomina, quibus tales contrarios terminos explicemus: nõ enim dicitur, domus ſit ex in domo, ſicut conſonantia ex in conſonantia: at re ipſa, talia contraria, ex quibus ſiunt, & in quæ corrumpuntur, ſunt.

Nota. Vbi aduerte, cum Ariſtoteles inter antiquos modo loquatur, exempla ſolum mutationum accidẽtalium ponit, vt etiã inter Antiquos receptũ fuiſſe confirmet hoc principium; illi autem mutationes ſubſtantiales non cognouerunt, propterea eas prætermittit, ſed veritaté in his etiam habet.

Differt autem nihil in conſonantia.

Text. XLVI.

EXcmpla poſuerat de toto ſecundũ quandam coniunctionem, & proportionem, hoc etiam modo veritatem habere in alijs docet, ſiue quæ in ordine conſiſtunt, vt exercitus, ſiue quæ in cõpoſitione, vt ſtatua, domus. In his omnibus ſemper quod ſit, compoſitum, ſeu totum ex ſuo ſit primo contrario, quamuis talia tota non ſint eiuſdem rationis, ſed alia in partium ordine, alia in partium compoſitione conſiſtant.

Si ergo hoc verum eſt. Tex. XLVII.

EX his concludit tertiam illam particulam, quam probare intẽderat omnia fieri ex contrarijs: probat autem ſic. Omnia quæ fiunt, ex contrarijs, aut medijs fiunt: quæ vero ex contrarijs, & medijs fiunt, ex contrarijs fiunt: media enim contraria ſunt: ergo omnia, quæ fiunt, ſunt ex cõtrarijs. Igitur quæ natura ſunt aut ſunt ipſa contraria, aut ex contrarijs fiunt, vnde conſtat, principia eſſe cõtraria, quo autẽ modo iſta ſit propoſitio intelligẽda, in quęſtione examinabitur.

Hucuſque igitur fere ſecuti ſunt.

Text. XLVIII.

HOc ipſum Antiquos etiam attigiſſe docet, quamuis non rationibus perſuaſos, ſed ſola veritate compulſos, vt enim Sanctus Thomas dicit, Lapis ſine cognitione naturaliter in centrum fertur, ita, & intellectus hominis aliquando in verum abſque vlla ratione trahitur. Differunt tamen iſti Antiqui. Quidam enim principia contraria priora ponunt, Quidam poſteriora. Illi priora ponunt, qui notiora ſecundum intellectum faciunt, vt qui dicunt magnum, paruum, par, & impar. Illi verò poſteriora qui notiora ſecundum ſenſum, vt qui calidum, & frigidum, aut ſiccum, & humidũ, principia faciunt: vnde differẽter loquũtur de contrarijs.

Qua-

Quare est eadem dicere.
Tex. x l i x.

A Tquamuis isti non idem dicant, aliquo modo idem videntur dicere. Dicunt quidem idem secundum analogiam, & proportionem, quia omnes contraria principia sumunt ex eadem coordinatione, id est, inter se opposita; aut vtraque posteriora, vt calidũ, frigidum; aut vtraque potiora, vt par, impar, nullus enim confundit contrarium prius cum posteriori, sic autem idem dicere videntur, sed non dicunt idem: nã alius sumit contraria vniuersalia, & continentia, vt magnum, paruum, alius particularia, & contenta, vt calidum, & frigidum, vnde euenit, vt alij melius, alij peius philosophentur. Illi melius philosophantur (vt notant Simplicius, & Philoponus) qui vniuersalia contraria faciũt: illi peius, qui particularia, & posteriora, nam princ.pia communia, & prima esse debent.

Vltimo explicat Aristot. quæ dicantur notiora secũdũ intellectum, illa nẽpe, quæ vniuersalia sunt vt magnum, paruum: illa verò notiora secundũ sensum, quæ particularia, vt rarum, densum, sensus enim singularium, intellectus vniuersalium est. Non est hic locus disputandi, an intellectus singularia cognoscat primò, non enim ex professo ab Aristotele id traditur modo, est enim id ad libros de anima pertinens.

An principia sint contraria.
Quæst. I.

. Argum. C Irca quæstionem hãc est primum argumentum. Principia rerum sunt substantiæ, sed substãtiæ nihil est contrarium, principia ergo non sunt cõtraria.

. Argum. Secundo. Inter hæc principia tantũ est priuatiue contrarietas, sed priuatio nihil est, cum sit negatio, ergo non côuenit ei esse principium.

. Argum. Tertiò. Principia componunt rẽ, sed contraria non possunt componere rem, non enim res ex contrarijs componitur non ergo sunt principia contraria.

4. Argum. Quarto, cum dicitur, ex contrarijs fieri rem, vel est tãquam ex partibus, & hoc non, vt diximus in tertio argumẽto, nec tanquam ex termino à quo, quia hoc nõ nisi priuationi inest, vt ex non igne fit ignis, non ergo ex contrarijs fiunt res.

1. Fũdamẽtum. Quomodo intelligat Arist. principia esse contraria. Circa hoc aduerte, quòd cum Aristoteles dicit, principia esse contraria, non hoc vniuersaliter de omnibus principijs intelligere oportet: nã secũdũ Aristotelẽ materia, & forma non sunt cõtraria, & secundum Antiquos etiam principium materiale non erat contrarium formali bus, vt aqua non erat cõtraria raritati, & densitati. Propositio igitur illa indefinita est, principia sunt contraria, id est aliqua principia.

2. Fũdamẽtum. Quomodo intelligitur principia nõ fieri ex alijs. Aduerte secundo, cum audis, principia non fieri ex alijs principijs, vt partibus, non intelligas, quòd nõ fiãt ex alijs principiis Logicis, aut Metaphysicis, puta generibus, differentijs, & esse, & essentia, & alijs: nec quod non fiant ex partibus quantitatinis, nam materia, & forma diuisibiles sunt, & partes habent secundum quantitatem, sed intelligo, quòd nõ habẽt alia principia Physica, ex quibus sint, non enim materia ex materia, nec forma ex forma, nec priuatio ex priuatione conficitur.

3. Fũdamẽtum. De diuersis sententijs circa definitũ in definitione principiorũ. Aduerte tertio, quod circa illam definitionem principioũ est duplex opinio. Communis opinio est, quod illic omnia principia comprehendantur, & tunc illa duo priora. Ex, dicunt habitudinem partis componentis, vt sit sensus: Principia sunt, quæ ex alijs non componũtur, nec ex se inuicẽ. At illud aliud. Ex, dicat habitudinem partis componentis, & habitudinẽ termini, vt sit sensus, sed ex ipsis oia fiũt, nẽpe aut ex partib⁹, vt materia, & forma, aut ex termino, vt ex priuatiõe.

At vero Themist. hoc solum de contrarijs principijs intelligi vult, & tunc illud vltimum. Ex, solam termini habitudinem dicet, & ratio huius est, quia Aristoteles nihil intẽdit modo de materia, sed solum de principijs contrarijs,

At

Quid sentiat Autor de definito illius definitionis.

Atquamuis hoc verum sit, negari nõ debet, illam esse definitionem omnium principiorum communem, præsertim cũ nullam aliam ab Aristotele alibi habeamus. Propterea dicendum est cum opinione communi, vt explicuimus. Oportet ad argumẽta deuenire, ex quibus declaratio eorũ, quæ dicta sunt, dependet.

Ad primũ.

Ad primũ respondetur, quòd hic non loquimur de immediata contrarietate, hæc enim solùm est inter formas mutuo actiuas, & passiuas secundum se, quales sunt qualitates. Substantiæ verò, cũ non mutuo secundum se agãt, non habẽt hãc contrarietatem. Nõ enim cum Alexandro, & alijs Græcis sentio, qui calorẽ, & reliquas qualitates formas substantiales elementorum ponunt: atque ob id con trarietatem in substantijs põnũt, nos verò propriam contrarietatem, & immediatam à substantijs semouemus. Cũ antem Aristo. hic contrarietatem ponit, priuationem oportet intelligere, & non purã oppositionẽ priuatiuã, vt dicemus in argumento secundo: sed habentẽ partem positionis, & affirmationis.

Nota contra Alex. & alios enim esse contrarietatem immediate inter substantias.

Ad secũdũ

Nota qualis sit priuatio quę est vnum ex contrarijs principijs

Ad secundum aduerte, quòd illa priuatio, quam contrariam dicimus formæ producendæ nõ solum dicit negationẽ illius formæ, sed importat potentiã quãdam, proximam in subiecto, in quo est illa priuatio & præter hoc ponit aliquã formam positiuam, aut contrariam, auc oppositam aliquo modo formæ producendæ. Vnde cùm audis ex non albo albũ, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cum potentia proxima in subiecto ad albedinem, vel ad formã ignis, & p̃ter hæc oppositas formas, puta aquã aut aerẽ vel aliud oppositũ igni, & nigrũ l. mediũ, positũ albo, vt supra declarauimus in textu. Vnde igitur ad argumentum, quòd non est tantum negatio ipsa priuatio, quæ principium dicitur.

Ad tertiũ

Alia sunt principia

Ad tertium admitto omnia principia componere, sed generationem, & mutationem rei: at vero rem ipsam tam tum duo componunt, puta materia, & forma, priuatio vero nõ, vnde est intrinsecum generationis principium: & hoc sufficit, non autem ipsius rei.

relia rei alia rei sũt.

Ad quartum.

Ad quartum dico; quòd inter illa duo principia cõtraria, vnum componit rẽ, puta forma, alterum vero cõtrarium est terminus generationis rei, puta priuatio, vt benè dixit Burleus. Vnde cùm audis, res fieri ex contrarijs, intellige, ex vno, vt ex termino, & ex altero, vt ex parte formali.

CAPVT. VI.

Quod igitur contraria oportet esse principia.

Tex. L.

Discursus, quo colligit Aristo. tria esse principia rerum naturalium.

POstquam principia esse contraria probatum est, nunc ipsorum principiorum numerum indagare contendit: atque, vult constituere hãc propositionem. Principia sunt tantum tria, in cuius gratiam (vt nihil improbatũ relinquat) probat has: principia sunt plura vno: principia non sunt infinita; principia sunt plura duobus: principia nõ sunt plura tribus: Oẽs autẽ ex illo principio deducit, principia sunt contraria.

Principia sunt plura vno.

Probat igitur primam propositionẽ: contraria sunt plura vno, principia sunt contraria: ergo sunt plura vno.

Principia non sunt infinita. 1. Ratio

Probat secundam multipliciter. Primò, si principia essent infinita, composit non esset scientia: quod falsum est, & probatur antecedens, nam compositũ, scitur ex principijs, hæc antem si infinita sunt, sciri nõ possunt, cum infinitum non sit scibile.

2. Ratio. In vno genere vna contrarietas.

Secũdo, in vno genere vna est cõtrarietas, sed substantia vnum est genus: ergo in ipsa vna est contrarietas: vnius autem cõtrarietatis nõ sunt, nisi duo extrema: non sunt ergo principia infinita.

Notaṫ

Attẽde per substantiam hic compositam substãtiam sensibilem intelligi: per genus verò prædicamentum, in quo tales substantiæ cõtinẽtur. In hoc autem vnica est prima contrarietas, nempe priuatio, & habitus, vt substantia nõ subiã tas reliquas sub se cõtinẽs, scilicet homo,

non

non homo, ignis non ignis, & similes, nã ad hanc omnes reducuntur, atque eadẽ contrarietas est etiam in alijs prædicamentis, puta priuatina.

3. Ratio. Frustra fit per plura quod põt per pauciora.

Tertiò probat. Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora: Est enim natura maximè ordinata, nec abũdat, nec deficit in necessarijs, sed sufficiunt ad omnes mutationes finita principia, non ergo opus est infinita facere. Patet minor, nam omnia, quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empedocles facit etiam per quatuor, non ergo sine necessitate sunt multiplicanda.

4. Ratio.

Quartò probat, & est sic intelligenda ratio. Si infinita sunt principia, cùm illa sint contraria, sine dubio omnia contraria essent principia: at constat, multa esse contraria, quæ principia non sunt, nõ ergo principia hæc contraria sunt infinita. Quod verò sint contraria, quæ principia non sunt, patet, nam album, nigrum dulce, amarum non sunt principia, cùm ex alijs contrarijs fiant: at principia semper manere debent.

Dubium. Solutio. Philop.

Dices, quid est, quòd principia contraria semper maneant? Dico cum Philopono, quòd in omni mutatione inueniantur, vnde illa contraria, quæ ex alijs fiunt, non semper manent, id est, non in omni mutatione sunt, nam in mutatione illa contrariorum, ex qua ipsa facta sunt, non manent: & per hæc dat intelligere priuatiuam oppositionem, quæ est in omni mutatione, & ad quam aliæ contrarietates reducuntur, non igitur principia vnum, nec infinita sunt.

Quòd igitur neque vnum. Tex. LI.

Principia sunt plura duobus. 1. Ratio. Valde obseruanda

TErtiam propositionem probare aggreditur, nempe principia esse plura duobus, & facit primã rationem sumptam etiam ex cõtrarietate principiorũ sic. Nullum contrarium alterum contrarium facit, non enim calor frigiditatem facit, nec lis amicitiam, nec raritas densitatem; vt ergo aliquid fiat, vnum tertiũ subiectum est constituendum, à quo mutuo se illa expellãt cõtraria, & hoc adeo verum est, vt quidam Philosophi nõ solum præter contraria vnicum subiectũ posuerint, ex quo res fierent naturales, sed plura, imò & infinita: & hæc ratio est notanda: conuincit enim, præter cõtraria principia esse aliquid tertium constituendũ, nõ enim aliter imaginari potest, quomodo ex vno contrario alterũ fiat.

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis.

Tex. LII.

2. Ratio.

SEcunda ratione idẽ probat, & sunt hæ duæ maximè attẽdendæ. Sic procedit nulla contraria sunt componentia substantiam rei, principia sunt componentia substãtiam rei, ergo principia non sunt contraria; maior est certissima minorem probat, & exprimitur, maior enim tacita est, probat sic: si principia non essent substantia rei, essent de subiecto, hoc est, accidentia: sic autem posteriora essent, cùm subiectum sit prius, hoc autem repugnat principijs: nõ ergo sunt contraria.

3. Ratio.

Tertia ratione idem probat sic substãtia non fit ex non substantijs: at contraria sunt non substantiæ, cum substantiæ non insint contrarium, ergo principia, ex quibus fit substãtia, nõ sunt cõtraria.

Nota vim in discursu Arist.

Nota ingenium Aristotelis; nam per hæc argumenta concludit, non posse fieri, vt omnia principia sint contraria, vt inde deducat, esse ponendum aliud principium tertium, quod non sit contrarium, puta materiam, ex qua cum forma fiat, & componatur res, & non posse similiter omnia principia esse non substantiam, sicut priuatio est non substantia, vt ponatur aliud, quod sit substantia, puta materia, sicut etiam forma est substantia, & ex vtraque fit compositum.

Nota.

Vnde illa est indefinita, principia sunt contraria, & etiam hæc, principia non sunt contraria, & vtraque vera est, quod non posset esse sine tertio principio: & hoc est, quod dicit in textu sequẽti: quod si vtraque est vera, debet esse tertium principium.

Qun-

Quocirca si quis & priorem.

Tex. LIII.

DIcit igitur, quòd si defensa re volumus vtramque rationem, puta principia esse contraria, vt superius est probatum, & principia nõ esse contraria, vt modò probatum est, est necessarium tertium principium subiectum facere, id, quod antiqui faciunt, ponentes præter contrarietatem, aquam, aërẽ, aut aliud simile, licèt isti nõ rõne id persuaserint.

Et nota diligenter horum textuum expositionem, multi enim multa dicũt, & nescio, an mentem ipsam Aristotel. attigerint.

Viderunt autem medium magis.

Tex. LIIII.

LAudat eos, qui potius corpus mediũ posuerunt principium, quàm elemẽtum aliquod; nam hoc tale mediũ plus distat ab ipsis contrarijs vtrisque. Elementa enim habent qualitates inseparabiles, at id, quod principium est, debet æque se ad contraria habere, propterea melius corpus medium, quàm vllum elementum principium fecerunt, propterea, quia posuerunt aërem melius dixerunt, & post hos, qui posuerunt aquam, quàm illi, qui igneum, nam illa duo minus sensibiliter contraria habent, & facilè patiuntur, & recipiunt contraria, vide igitur, quanti referat subiectum præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Tex. LV.

OStendit, non fuisse Philosophos contentos cum hoc solo materiali principio, sed præterea etiam contrarietatem superaddunt, quidam rarum, & densum; quidam abundantiam, & defectum, nempe magis, & minus, seu magnũ & paruum ponentes.

Nota. Addit autem, quòd ista opinio de magno, & paruo, & vno est antiqua, quãuis non eodẽ modo à Platone proferatur: nã illi magnũ, & paruũ pro forma, ipsum verò vnum, puta aquam, aut quid simile pro materia constituebant, at Plato magnum, & paruum materiam, vnum verò puta idem, formam existimabat.

Tria igitur dicere elementa esse. Tex. LVI.

QVartam propositionem probat, nempe principia non esse plura tribus, duasque rationes facit. Prior est, Si sunt plura tribus, oportet aliam saltẽ contrarietatem facere, cùm principia debeant esse contraria, tunc illa contrarietas, vel habebit idem subiectum cum altera, vel non; alterum non habebit, quia ad patiendum, sufficit vnum subiectum; si verò habebit idem, tunc quicquid generatur ex vna, generatur ex altera vel non; Si sic, superflua erit vna cõtrarietas; si non, neutra erit principiũ, cùm ex ea non generentur omnia; hęc est ratio integra Aristotelis. — *Principia non sunt plura tribus. Rõ Aristo.*

Potest etiam aliter componi, & forsan melius sic. Si sunt principia plura tribus, aut ex eo, quòd multiplicatur subiectũ, & hoc nõ, quia ad patiendũ respectu vnius contrarietatis sufficit vnum subiectum, imo vnius cõtrarietatis nõ est nisi vnicum subiectum; aut ex eo, quòd multiplicantur contraria, ita vt sint quatuor contraria prima, & tunc non, quia oportebit multiplicare subiecta, quod esse nõ potest. Nam demus aliud subiectũ cũ sua contrarietate, tũc peto, an sint sufficientia generare ista tria per se, an non, clarũ est, esse, cùm ad actionem sufficiant duo cõtraria cũ vno subiecto, ergo superflua est alia cõtrarietas, cũ ex vna possit esse generatio, & ratio ista est sic cõponẽda, & est admodum notãda expositio. Laborãt enim multi in rõne ista exponenda. — *Eadẽ ratio Arist. aliter cõstruitur.*

Dubitabis, primò; quare subiectũ vocet naturam mediam. Dico medium triplex esse, aut per mixtionem extremorum, sicut rubrum, viride, dicuntur media inter album, & nigrum; quia ex mixtione albi, & nigri facta sunt. Est aliud medium per extremorum negationem, vt lapis est mediũ sani, & ægri, quia nec est sanus, nec est æger. Aliud est medium per potentiam ad vtrumque extremũ recipiendum, & sic in præsenti subiectum, & materia dicitur natura media, quia est — *1. Dubium cur subiectum vocatur ab Arist. natura media. Nota triplex medium.*

in po-

in potentia receptiua vtriusq; extremi.
Secundum dubium. Dubitabis vlterius, quo modo quelibet contrarietas habet suum subiectum? nõ nè calor, frigus, & alia contraria mixto insunt? Dico, quòd hic nõ loquimur de contrarietate particulari, puta hac, vel illa, sed in genere: nam clarũ est, in vnico subiecto posse multas priuationes multarum formarum inesse, & varia cõtraria, puta calorem, albedinem, amaritudinem. sed loquimur de prima contrarietate, puta priuatiua, & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat subiecta.

Posterior rõ Aristot. Posterior ratio Aristotelis est. Vnius generis non est nisi vnica prima contrarietas, intellige communem contrarietatem: possunt enim esse multæ particulares, quædam priores, quædam posteriores, vt qualitates secundæ, quæ ex primis componuntur. At substantia vnicũ genus est, ergo ipsius est vnica contrarietas prima, & sic principia substantię, de quibus est sermo, nõ poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, vt dictum est.

CAPVT. VII.

Quod igitur neque vnum sit.

Tex. LVII.

Concludit, principia necesse vnũ, nec plura tribus. At quia nõ satis probatũ est, an vnum sit materiale principium, dicit adhuc, quę dicta sunt, dubitationem habere: id autem tractare aggreditur, ac primùm in communi de subiecto mutationis loquitur, postea particularius de subiecto substantiali dicet, sic enim est ordo maximè naturæ, id est, Physico accommodatus, vt à communibus ad particularia deueniat, quod etiam in proœmio docuerat.

Nota primo. At vt intentum Aristotelis possis penetrare, quia hęc, quæ hoc in loco dicūtur, sunt fundamenta Philosophiæ ipsius, aduerte, quòd per mutationes accidẽtales indagatea, quæ sunt in mutationibus substantialibus. In mutatione autem accidentali inuenimus primò duo extrema, inter quæ fit mutatio, vt cùm aliquid ex calido fit frigidum, est calor, & est frigiditas. Secũdò inuenitur aliquod subiectum distinctum ab vtraque forma, puta corpus aliquod, in quo est calor, & frigiditas. Tertiò, illud subiectum permanet idem sub vtroque extremo, tamé vnum extremum recedit, alterum manet cũ subiecto eodem, vt cum ex calido fit frigidũ, est aliquid, quod ante habebat calorem, & per mutationem recedit calor, & succedit frigiditas cũ eodem tamẽ subiecto, & sic est talis mutatio accidentalis: sic proportionaliter intelligas in mutatione substantiali, quæ sic secundum formas substãtiales, oportet dari vnicam cũ substãtiam, & subiectum, in quo fiat talis mutatio, & ista erit sub illis vtrisque formis modo sub vna, posita sub altera: tamen reeadem erit materia v.g. cum ex aqua fit ignis, quæ est mutatio substãtialis, oportet dare aliquid vnum, quod sit sub vtroque extremo mutationis, hoc est materia, quæ modo est sub hac, modo eadem sub illa forma. In hoc tamẽ differt hæc materia à subiecto mutationis accidẽtalis, quòd hoc est aliqua substãtia composita: at in mutatione substãtiali subiectũ est substãtia de se non habẽs formam, vt possit mutari secundum formas.

Explicatur vis discursus Arist. de principiis quia est funda- | mentũ totius philosophiæ naturalis.

Nota secũdo. Quã viã tenuit Arist. Attende autem diligenter, quòd modus procedendi Aristotelis iste est: probat enim, quòd in mutatione qualibet id, quod mutatur, est compositum, id est, habet aliquid, quod amittat, aliquid quod permaneat sub alio termino mutationis vt cum album fit nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedat, puta albedinem, & aliquid, quod permaneat sub nigredine, & id est subiectum. Hoc igitur etiam dare oportet in mutatione substãtiali, est nãque aliquid, quod recedit, aliquid, quod permanet, & hoc est subiectũ, & materia, reliqua sunt formæ. Hoc est, quod Aristote. docet: & multo latius à nobis hæc examinanda sunt. Ad literã interpretandam accedamus.

Dicimus enim fieri ex alio aliud.

Tex. LVIII.

Du-

Duplicitér loqui possumus in mutationibus.

DVplicem loquendi modū assignat in mutationibus substantialibus, quibus dicit,aliud fieri,ex alio,& in mutationibus accidentalibus, quibus ex altero fit alterum. Nam,aliud, in substantia diuersitatē facit:alterum, vero in accidenti. Exempla tamen in accidentali mutatione constituit,quia de substantia li nihil adhuc certum est. Accidētali ergo mutatione aliquādo dicitur fieri simplex,aliquando aliquid compositū. Simplex est,cum id, quod fit,id est, primum extremum,seu subiectum verbi,& quod fit,id est,alterum extremum,seu prædicatum.Simplicia sunt,vt homo fit Musicus,seu immusicum fit musicum:Compositum vero est, cum vtrumque extremū complexum quoddā est,vt homo immusicus fit homo musicus.

Et aduerte,quòd illud primū extremū dicitur,quod factū est,alterū vero, quod fit,tam in simplici, quam in composito.

Simplex autem distinguitur, aut cum extremum primum, puta quod factum est ipsum subiectū, vt homo fit musicus, aut cum est oppositum, vt immusicum fit musicum.

Hæc autem simplicia dupliciter differunt.Primo,quantum ad ipsam locutionem,nam per oppositum dupliciter loquimur:aut in recto,dicendo, immusicū fit musicum,aut per obliquum,ex immusico fit musicum,at per ipsum subiectum, quāmuis aliquando in obliquo loquamur dicendo ex ære fit statua. Id tamen non est semper in omnibus,non dicitur, ex homine fit musicus, sed homo fit musicus. In compositis vero,quāuis non meminerit Aristoteles,tamē vtroq; modo loquimur, nempe ex homine immusico factus est homo musicus,& similiter homo immusicus factus est homo musicus. Rationem horum inferius intelliges.

Eorum autem,quæ vt simplicia.

Tex. LIX.

ALterum discrimen ponit inter illas mutationes quoad rem. Nam subiectum semper permanet cum forma quæ aduenit,vt homo cum musico:at oppositum siue in simplici,siue in composito recedit,vnde immusicum non manet cum musico. Et nota hic attente textū, nam propterea dixit superius esse duos modos loquēdi,& per oppositum,& per ipsum subiectum,vt intelligas, in mutatione esse vtrumque & ipsum subiectum, & ipsum oppositum,quamuis in locutione per oppositum,tantum oppositum exprimatur,& in altera simplici subiectū, in composita verò vtrumque. Et etiam discrimen assignauit,vt scires subiectum ab extremis distinctum, & sub vtroque permanere. Hæc multum meditare.

Determinatis autem his. Tex. LX.

EX his,quæ dicta sunt,cōcludit,in omni mutatione semper dari vnicū subiectum,quod mutatur, & permanet sub vtroque extremo,etiam in illa mutatione,qua oppositum dicitur fieri, nempe immusicum fit musicum: nam immusicū subiectum dicit,non distinctum secundū numerum à se tamen, distinctum secundum rationem,& definitionē: quod est dicere,immusicum dicit subiectum cum forma, vel priuatione aliqua: ratione vnius permanet,ratione alterius recedit Et nota,vt significaret subiectū hoc non esse separatum à formis ipsis,cum modo cum vna,modo cū altera sit,dicit, vnum esse numero cum ipsis formis, & extremis,definitione tamen nō vnum. Dicit, vnum numero accidens cum subiecto, id est, vnum subiecto. Hoc idem accidere docet,cum id,quod fit, est compositum, vnum enim manet,alterū non, vt immusicus homo fit homo musicus.

Sed ex aliquo fieri aliquid.

Tex. LXI.

DOcet, quamuis oppositum,& subiecto vnum sint numero, tamen quā tum ad locutionem est discrimen. Nam in opposito magis loquimur per obliquū dicentes,ex immusico fit musicum, quā per rectum dicendo, immusicum fit musicum. At in subiecto è contra magis per rectum loquimur,quam per obliquū di-

cendo, homo fit musicus, licet in aliquibus per obliquum, nō autem per rectum loquamur. Dicitur enim, ex ære fit statua, sed non æs fit statua, tamen in opposito quocunque vtroq; modo loquimur. Similiter etiam in composito, in quo apparet distinctio oppositi, & subiecti. Vbi aduerte, in opposito esse duo, & ipsum subiectū, & ipsam oppositā formam, quæ est terminus, à quo ratione subiecti fit locutio in recto, immusicum fit musicū. sensus est: id, quod est immusicum fit musicū: Ratione priuationis fit obliqua locutio, ex immusico fit musicum. Sensus est, à priuatione Musicæ peruenit aliquid ad musicam ipsam habendam.

Multipliciter autem cum dicatur.

Tex. LXII.

POstquam in mutatione in vniuersum subiectum aliquod permanens dari ostēderit, nunc ad particulares descendit mutationes, etiam subiecta particularia in eis inquirens. Distinguit autem duplicem mutationem, & accidentalem qua fit aliquid hoc, id est, secundū quid, vt fit album, musicum, calidum: & substātialem, qua fit aliquid simpliciter, vt fit homo, fit ignis, fit planta. Colligit, secūdum diuersa, quæ fiunt, oportere, subiecta diuersa statuere. In accidentali enim ponimus primā substātiā, quia ipsa est, cui omnia insunt accidētia, & ipsa nulli inest, ob id ipsa est quæ modo hanc, modo illam formam cuiuslibet prædicamenti accidentis recipit.

Mutatio duplex, accidentalis, & substantialis, & diuersum vtriusque subiectum.

At in substantiali, in qua ipsæ substantiæ transmutantur, & non secundum accidentia, oportet, aliud statuere subiectū permanens in mutatione, quod esse non potest, nisi ipsas substantias composita dicamus ex forma, & materia, & materiā esse hoc subiectum, quæ secundum formas varias substantiæ transmutatur. At quod in his mutationibus aliquod subiectum sit, patet: nam videmus has substantias semper ex aliquo præsupposito fieri, vt plantæ, & animalia ex semine, quod profecto argumento est materiam, & subiectum hoc sub tali præsupposito latere.

Fiunt autem, quæ fiunt.

Tex. LXIII.

VNiuersali quadam inductione per artificialia (vt vult Alexāder) oste dit omnia fieri ex aliquo præsupposito, quāuis Philoponus ista ad naturalia applicet, sed non est opus, nā iā dixit de naturalibus, cum dixit, ex semine fieri plantas, & animalia: & etiam in vltima parte inductionis ex his quinque de illis dicet, inquit igitur, quæ simpliciter, id est, vniuersaliter, quæ fiunt, aut fiunt transfiguratione, sicut quæ fiunt à figulis, aut fiunt accessione, & augmētatione, sicut quæ fiūt arte pingendi. Et hoc nota: aut fiūt subtractione, sicut quæ fiūt sculptura, aut cōpositione, sicut arte domificatoria, vel similiter facta, aut alteratione secūdum materiam, sicut quæ fiunt arte coquēdi, fundendi, vel quæ fiūt à Pharmacopolis: & sub hoc membro mutationes naturales inanimatorū concludi possunt: in his omnibus semper aliquod præsupponitur subiectum, ex quo fiant omnia ista.

Quare manifestum est. Tex. LXIIII.

EX quibus concludit, semper quod fit, esse compositum, id est, habere aliquid, quod permanet sub forma adueniēti, & aliquid, quod recedat, puta formam oppositam, & priuationē. Describit igitur in supra positis id, quod permanet, puta æs, lapis, aurū, & id quod recedit, puta infiguratio, informatio, inordinatio: nā ex infigurato fit figuratū, & ex informato formatum, & ex incomposito compositum, similiter in alijs. Vnde patet, in omnibus esse terminos, & mutationis subiectum.

Manifestum igitur est, quod siquidē sunt causæ.

Tex. LXV.

CVm materiam, seu subiectū, & formā in mutatione esse probauerit nunc, vt Simplicius dicit, & D. Tho. ea esse principia, & causas rerum naturalium probat, & facit hūc syllogismum. Ea, ex quibus vnumquodque primo, & non secundum

Nota quales sint causæ compo nentes rē.

cundnm accidens, sed secundum substantiam est; & factum est, sunt principia, & causę: at materia, & forma sunt ea, ex quibus primo, & non secundum accidēs est factum, & est vnumquodque: ergo materia, & formæ sunt principia, & causæ; maiorem, & conclusionem huius syllogismi ponit, minorem subticuit.

Nota. Aduerte, quòd dicitur, ex quibus primis: quia sunt aliqua, quæ rem componunt, sed non primo, cum ipsa principia habeant, qualia sunt elementa, ex quibus mixtū componitur: at ipsa adhuc ex materia, & forma componūtur, ob id nō dicuntur principia.

Nota. Aduerte præterea, quòd dicitur, nō secundū accidēs (vt notat Simplicius) propter priuationē: ex hac enim, non componitur res, ob id nō est principium componens, nisi per accidēs, at vero est principium per se, & intrinsecum generationis, quamuis possemus dicere, quòd illud secundum accidēs sit ex parte rei factæ, vt sit sensus, vnumquodque ex principiis sit secundum substantiam suam: & non secundum accidens aliquod. Quòd vero ex materia, & forma res intrinsece componatur, probat exemplo totius accidētalis: nam homo albus ex albo, & homine quodammodo componitur: quod manifestatur ex eo, quòd si definitionē hominis albi velis assignare, per definitionem hominis, & albi assignabis. Nota quòd dicitur, cōponi quodāmodo, quia re vera nō est cōpositū, nisi per accidens.

Manifestum igitur est, quòd quę fiunt.

Tex. LXVI.

IVxta Simplicium, & D. Tho. hæc prima verba sunt conclusio syllogismi præcedentis: vnde infert, quę fiunt ex his esse, id est, ista esse principia eorum, quæ sunt res naturales. Materiam rursum distinguit dicēs, materiam esse vnū principium numero, sed duo ratione. Vnū quidem numero cum priuatione: quia ipsa priuatio est in materia, ratio vero est diuersa, nam aliud est esse auri, æris, & materiæ, aliud est esse priuationis. At cum materiam vnum numero potius, quam priuationem dixisset vnā, huius rationē reddit, Materia, inquit, magis est numerabilis, id est, magis accedit ad id, quod vnum est numero, puta primam substantiam, ipsius enim est pars: at priuatio, & contrarietas, quod idem est, accidēs est, intellige rei factæ, vt diximus: forma autem non est, sicut materia, duo ratione, sed vnum est principium ratione. Per ista dat intelligere, quod materia est, quæ habet priuationem formæ: & quòd, nisi talem priuationem haberet, generationis non esset principium: quia (vt diximus) rem producendam necessariò ipsius priuatio præcedit.

Quocirca est quidem vt duo.

Tex. LXVII.

INfert ex dictis veritatem harum propositionum, principia sunt duo, & sunt tria: sunt contraria, & non sunt contraria, & non sunt plura contrarijs. Sic enim veritatem habēt: sunt duo numero. sunt tria ratione: sunt cōtraria forma cū priuatione, non sunt contraria materia, & forma: nec sunt plura contrarijs numero, quia priuatio vnum numero est cum materia.

Aduerte, quod dicit, esse duo numero vt ita dicam, quia re vera, vnum numero est totum compositum ex materia, & forma, at forma, & materia imperfecte duo numero dicuntur, quia duæ res sunt, licet non separatæ, & per se existentes, sicut prima substantia. Nota.

Quot igitur principia sunt.

Tex. LXVIII.

EPILOGAT, dictum esse iā, quot sint principia generationis rerum naturalium, nempe, & esse tria, & esse duo & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictum est, præter ipsa contraria, esse vnum tertium principium subiectum, & quod duo contraria sufficiant ad mutationem: vno enim adueniente, altero recedente, sic fit mutatio.

Subiecta autem natura scibilis est.

Tex. LXIX.

MOdum, quo materia cognoscatur indicat dicens, materiam cognosci per proportionem ad materiam artificialem, vt enim lignum, & aurũ, & quodlibet se habet ad formas artificiales, ita intelligimus se habere materiam ad ipsas substãtias perfectas: vt enim illud subiectum est in potentia ad recipiendas illas formas, ita, & hoc ad substantias. Discrimen est, quòd illud subiectum est ens perfectum, puta, cõposita substantia, materia vero est ens imperfectum, & substãtia simplex: atque talem materiam vnũ dicit esse principium: alterum est forma, quam rationẽ dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationẽ ipsam, quæ in materia est.

Hæc autem quomodo duo.

Tex. LXX.

EPilogum generalem ponit eorũ, quę dicta sunt. Primò enim dictũ est, principia esse contraria, postea dictum est, ꝙ præter contraria oportebat tertiũ subiectum facere. Vltimo dictum est, quomodo ista contraria se habeant: alterũ enim forma, alterum priuatio est: & quomodo subiectum cum vtroque se habet. Restabat difficultas, an forma, & materia sint substantia. Hoc enim nondum patet, sed id discutere non est huius loci, vel (secũdum Themistium) quia est Metaphysici, vel secundum Sanct. Thom. & Auerroem, quia pertinet ad secundum Physicorum, vbi forma dicitur magis natura, quam materia. Quod autem principia sint tria, & quomodo, & quæ sint, etiã dictum est. At antequam vlterius textũ exponentes, procedamus, vtile erit de ista materia aliqua disserere: eius enim cognitio multũ Physico necessaria est.

Vtrum materia sit. Quęst. XII.

Quatuor de materia sunt tractãda.

QVatuor de materia disputanda occurrunt: Primum, an sit. Alterum, quid sit. Tertium, qualis sit. Quartum, quibus nominibus apud Philosophos significetur: ante omnia tamen explicanda se offert significatio nominis.

Tituli explicatio.

De multiplici materia.

Est autem materia multiplex, nec de omnibus est quęstio in pręsenti, est enim materia alterationis, id nempe, ex quo aliquid fit, non tamen permanẽti in substantia sua, sicut cibus est sanguinis materia, non enim cibus manet, sed destruitur, & fit sanguis, & elementa sunt materia mixti, quia sui corruptione mixtum componunt.

Prima alterationis.

Alia est materia compositionis, sicut lapides, & ligna domus. partes quantitatiuę dicuntur materia respectu totius, & etiam partes quæcunque respectu cõpositi materia dicuntur.

Secunda cõpositionis.

Tertia est materia inhęsionis, qualis est substãtia, cui omnia insunt accidẽtia.

Tertia inhęsionis.

Quarta est materia scientiæ, quæ dicitur subiectum. De his autem non loquimur in præsenti.

Quarta scientiæ.

Alia est materia mutationis substantialis subiectum, quæ sub diuersis formis, modò sub vna, postea sub altera in mutatione inuenitur substantiali: & de hac petimus, an sit. Et respondetur ex omnium consensu talem materiam esse.

Quinta materia, quę est subiectum transmutationis substantialis.

Ad hoc autẽ inuestigãdũ, omissis his quas Albertus li. 1. Phy. tract. 3. c. 11. ex Auicẽbrõ, refert, sex viæ esse possũt. Prima est via trãsmutationis: est. n. hoc fundamẽtũ maximè obseruãdũ in Arist. In omni mutatione, quæ fit ab extremo in extremũ, oportet dare subiectũ mediũ distinctũ ab vtroque extremo, quod idẽ pienerãs modo sub vno, modo sub altero sit extremo vt enim aliquid dicatur mutari, necessariũ est, ꝙ idẽ aliter se habuerit, & aliter se mõ habeat, aliter. n. impossibile est, aliquid dici mutatũ. Oportet ergo idem manere sub vtroq; extremo mutatiõis, & hinc est, ꝙ debet esse distinctũ ad vtroq; extremo, nõ. n. posset, modo sub vno, postea sub altero, illo recedẽte, esse, nisi esset ab vtroq; distinctũ. Verissimũ igitur est fundamẽtũ, quod traditur latè. 11. lib. Meta. c. 11. & 8. lib. c. 1. tex. 4. alias sæpe.

Sex viæ sũt ad inuestigandã materiam esse.

Prima via transmutationis inter extrema accidentalia.

Cum igitur duplex sit mutatio, & accidentalis, quæ fit secundum accidẽtia, & substantialis, quæ fit secundũ substantias, opor-

Quomodo sit subiectũ in trans[...]

Mutatione substantia li, & accidentali. oportebit in his subiectum constituere, in accidentali quidem est ipsa prima substantia, quæ cũ a omni accidenti distinguatur, & omnis sit susceptiua, potest secundũ varias accidentales formas trãsmutari. In mutatione verò substantiali hæc esse non potest, nã in tali mutatione ipsa prima substãtia est, quæ corrumpitur, & non accidens: oportet ergo, si subiectũ debet dari, quod ipsũ substantiã ex duplici parte cõponamus, & ex forma, quæ recedat, & adueniat, & ex materia, quæ eadẽ perseueret sub hac, & sub illa forma, & tũc mutatio talis erit, quòd sub illa materia recepit vna forma, & altera aduenit, & hoc est, quod dicebatur tex. 64. quod sit esse cõpositũ: & hæc est via trãsmutationis indagandi materiã, quæ sicut substantia prima nullã de se habet formã accidentalẽ, ita ista nõ habet substantialẽ.

Ad hanc viam reducit quædam alia, qua substantiam ex materia, & forma compositam esse probamus. Nam vt ait Aristoteles. 1. de generatione. 78. Id quod est omnino vnum nulla ratione est possibile (quod fusè prosequitur ibi Philoponus Explicat etiam Diuus Thomas, dispu. 3. cap. Algaz. in solutione dubij. 18.) impossibile, inquam, est actionem, & passionem Physicã ab vno prouenire principio. Nam enim eo, quo agimus, eo principio patimur. Cum igitur in rebus, vt elementis, viuẽtibus, & alijs experiamur actionem, & passionẽ, agũt enim in alia, & patiuntur ab alijs, oportet, in his duas partes substantiæ assignare: alteram, secundum quam agant, & hæc est forma, alteram, secundum quam patiantur, & hæc est materia: vnde dixit Auerroes. 8. Metaphy. com. 12. & 4. Physi. com. 38. sicut transmutatio, inquit, fecit cognoscere materiam, ita actio forma.

2. Via ex mutua trãsmutatione rerum substantialiũ. Altera via indagãdi materiam est ex mutua rerum transmutatione, experimur enim vnam rem in aliam conuerti, vt ignis in aerem, aer in aquam. Hic impossibile est imaginari, quòd ipse ignis fiat aer, nec vna substantia altera: nõ ergo modus est alius, nisi quòd recedit forma vnius, & succedit forma alterius in eadem materia. Cum enim sint diuersa, nisi aliquid haberẽt commune, puta materiam, non possẽt talis inter ea esse trãsitus. vnde res simplicissimę & spirituales, non ob aliud inuicem mutari ne queũt, nisi quia principium non habent, secundum quod communicent, & muteutur.

Tertia via est, ex eo, quòd in mutatione aliquid maius fieri experimur, vt ignis crescit, consumpto ligno, & animal, consumpto cibo, tunc vel manent cibus, & lignũ, vel non prorsus: ipsum non manere, notum est, nihil autem manere, impossibile apparet, cum illud aliud fiat maius: oportet ergo aliquid ponere, quod non maneat, & id est forma, & aliquid, quod maneat, & id est materia. 3. Via ex augmẽtione.

Quarta via est ex eo, quòd experimur omnem generationem ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiam in aliquid terminari, quod profectò non esset, nisi aliquid commune esset, quod est in corrupto, & manet in ipso genito, & id est materia. 4. Via quòd omnis generatio fiat ex aliquo.

Quinta via est potius ad probandum materiæ vnitatem: corruptio, & generatio est vniuersalis effectus naturalibus cõpetens: ergo danda est aliqua causa vna communis, in quam referatur, nõ est forma, quia res per formas differunt: ergo erit materia. 5. Via ex generatione, & corruptione, quod debeant principio vnire ab aliquo principio.

Sexta, quia subsistere in est substantijs istis, non à formis, quæ in alio sunt, ergo ab aliquo subiecto nullo modo alteri inexistenti, & id est materia. Hæ sunt viæ certiores, & firmiores, quibus hanc esse materiam, constitutum est, accedamus ergo ad explicandum, quid ipsa sit, quod proxime sequitur. 6. Via ex eo quod substantiæ subsistant.

An materia sit substantia.

Quæstio. XIII.

In hac quæstione ea, quæ præcipuas difficultates circa naturã materiæ tangunt, argumẽta proponã, vt ipsorum solutione natura ipsius materiæ nota fiat.

rgumentum ex eo, uod materia prima est pura potentia.

Pro parte igitur negatiua est primum argumentum: quod est pura potentia, nõ est substantia; materia est pura potẽtia: ergo non est substantia. Maior est certa: quia substantia est actus, potentia verò est contra actum: Minor patet ex Aristotel. 1. Phy tex. 78. & 1. Gene. tex. 11. & 12. lib. Meta. c. 2. eam esse potentiã, docet.

Secundum

Secundò. Id, quod non est per se, non est substantia, sed materia nõ est per se, cum absque forma esse non possit: ergo non est substantia.

Tertium.

Tertiò Materia non habet esse à se, sed à forma, ergo non est substãtia. Probatur antecedens ex primo Gene. text. 83. Materia, inquit, habet esse actu ab ipsa forma.

Quartũ.

Quartò. Materia nõ est quid, nec quãtum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis ergo non est substantia, antecedens est Aristot 7. Meta. cap. 3.

Quintum.

Quinto. Materia non est vna, cum nullius sit speciei, nec vllam habeat formã, ergo non ens, nec substantia.

Sextum.

Sextò. Materia nõ est bona: ergo nec substantia: antecedẽs patet, quia distat à summo bono, cum sit vilissimum entium omniũ. Hæc sunt argumenta, quæ partẽ magnam cognitionis materiæ explicãt.

I. Fũdamentum.

Materia pertinet ad Physicum, & Metaphysicum.

Sit primum fundamẽtum. Materia ad Physicum, & Metaphysicũ pertinet. Physicus eam cõsiderat, vt est mutationis subiectũ, & altera pars cõpositi naturalis: at Metaphysicus, vt est substantia quædã, vt vnũ ex principijs entiũ, & secundum alia, quæ Metaphysico insunt: vnde aliter à Physico definitur, aliter à Metaphysico.

Materia aliter definitur à Physico, aliter à metaphysico.

Explicatur definitio Physica.

Nam à Physico per motum definitur sic, vt colligitur. 1. Physi. text. 82. materia est primum subiectum, ex quo fit aliquid, cum insit, & non secundum accidens, est id, ex quo, tanquam ex parte intrinseca per se componitur res naturalis. Dicitur, primum subiectum, ad excludendũ subiecta accidentium, quæ absolutè non sunt prima, cum adhuc ex alio fiant. Dicitur, ex quo, vt ex parte, ad differẽtiam elemẽtorum, quæ non manẽt in mixto, sed corrumpũtur, & solùm in virtute manent. Dicitur non secundum accidens, vt remoueamus modum, quo ex priuatione est res: est enim id per accidens, nempe ad generationem rei, sed non ad esse: sic igitur à Physico consideratur, & definitur.

Definitio Metaphysica materiæ p negationem entiũ perfectorũ

A Metaphysico vero definitur per negationẽ entium perfectorum, nempe nõ est animal, nec viuens, nec elementũ, sed his imperfectius: solemus enim res negatione definire, aut propter ipsarum excellentiam, aut propter ipsarum imperfectionem. Sic autẽ definitur materia ab Aristotel. 7. Metaphysi. cap 3. quod non est quid, nec quantũ &c. & de hac cognitione loquitur Augustinus. 12 confess. c. 5. dicẽs, humana cogitatio materiã ignorando noscit, & noscendo ignorat. Nos verò in præsenti materiã consideramus, vt subiectum mutationis substãtialis, & sic per similitudinem, & proportionem subiecti rerũ artificialiũ cognosci potest, vt supra textum exposuimus superius.

2. Fũdamẽ. Duplex discrimen inter subiectum mutationis substantialis, & accidentalis.

Sit secundum fundamentum, duplex esse discrimen obseruandum inter hanc materiam, & subiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim subiectum est substantia perfecta iam, & cõsummata, vnde accidẽtia aduenientia nõ absoluũt ipsum subiectum, cũ sit absolutũ, & factum perfecte, sed ornant, & disponũt ad aliquid aliud, & hinc est, quòd subiectum non accipit esse ab accidenti, imo accidentia à subiecto esse habent.

Materia est ens quoddã medium

At materia ista est quoddam ens imperfectum, & nõdum factum integre; per formam autem consummatur, & absoluitur, vnde fit, quod forma adueniens materiam ipsam perficiat, & compleat, & ipsi det esse. Est enim velut medium ens ipsa materia, fit integrum per formam. Gloriosus enim Deus, cũ rebus virtutes productiuas rerum daret, & res ex nihilo non possent ex nihilo aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res postea per formam consummarẽt: sicut magister, qui paruulo dimidium characte-

rem

rem literæ delineat, vt paruulus absoluat, vnde agentia naturalia finiant, non tamen totum ens producũt: vt enim colligitur ex primo Physico. 76. agentia naturalia non producunt totum ens: quia non producunt in quantum ens, producerent enim seipsa. Vnde D. Thom. prima part. quæstione 45. articul. primo, ait productionem totius entis esse creationem quæ solum potest cõpetere primo principio & Auerroes. 8. Metaphy, commen. 15. & 16. & 12. Metaph. commen 88. agẽtia naturalia non faciunt pluralitatem entium, sed perfectionem.

Attende tamen, quod istam materiã nõ sic Deus fecit, vt esset separata à qualibet forma, imo eam varijs indutam formis creauit: reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas à materia expellerent, aliasque inducerẽt. Non enim est omnino materia sicut dimidia litera, quæ non nisi vnica certa figura potest fieri: Materia enim varias formas, modo has, modo illas suscipere potest.

Ex his est alterum discrimen inter subiecta ista: nam ex subiecto accidentalis mutationis, & ipsa forma accidentis, non fit vnum, quia iam subiectum est factum, solum fit vnum per accidens, nempe quod simul sunt: at ex materia ista, & forma fit vnicum ens per se: quia ex eo, quod consummatur, & completur, & ex ipso complemento non fit, nisi vnũ per se: & hoc docet Aristotel, 8. Metaphysic. cap. 6. text. 15. & 2. Animæ capit. 1. text. 7. Ob id, inquit, ex forma, & materia fieri vnum per se, quia vnum est potentia, alterum est actus, id est vnũ perficitur, alterum perficit.

2 discrimẽ inter subiectum transmutatiõis substantialis, & accidentalis.

Sit tertium fundamentum. Substantia est duplex, quædam perfecta, & completa, & ista est compositum substantiale: quædam imperfecta, quæ alterã componit, qualis est pars substantiæ. Adhuc ista imperfecta est duplex: quædam determinans ad aliquam certam speciem ita, vt ad aliam determinare non possit: & hæc dicitur formalis, quædam determinabilis, quæ ad varias species determinari potest, quæ dicitur pars materialis. Vt magis fiet modò manifestũ, his suppositis ad quæstionem respondetur.

3. Fũdamẽ. Substantia est duplex perfecta, & imperfecta quæ & duplex est.

Prima conclusio. Materia non est substantia perfecta, & composita secundum se. Probatur, quia si secundum se esset cõposita, non reciperet formam substãtialem, hæc enim aduenit, vt perficiat materiam, & cum ea componat.

1. Conclu.

Secunda. Materia non est imperfecta substantia determinans. Hæc etiã est nota, quia materia vna potest ad varias species trahi: illa vero substantia determinans ad vnicam speciem contrahit: materia vero est sicut cera, quæ modo hac, modo illa induitur forma.

2. Conclu.

Tertia. Materia est substantia imperfecta, & simplex ad varia composita, & varijs formis determinabilis: quod sit substãtia docet Aris. 2. Animæ. c. 1. & 7. Meta. c 3. & patet, quia componit, & est pars substantiæ. Quod sit imperfecta, patet, quia componit. Quòd sit simplex, probatur, quia receptiua est formarũ, & est primũ subiectũ, q̃ sit determinabilis per varias formas, patet etiam, quia est subiectum transmutationis, quæ inter plures fit formas: & sic patet solutio quæstionis, sed argumenta sigillatim sunt examinanda.

3. Conclu.

Circa primum argumentum est difficultas de entitate materię, solet enim distingui actus, & esse triplex. Formalis, qui ab aliqua forma speciei alicuius prouenit, vt esse aquam, esse ignem. Existẽtiæ actus, secundum quem res existere dicuntur: & entitatiuus, quem alij actum essentiæ vocant, secundum quem res dicuntur esse substantiam, aut accidẽs in cõmuni.

Circa primum argu difficulta an materia prima habeat propriam entitatem. Triplex actus.

Iuxta hãc distinctionẽ est triplex opinio: quædam Gregorij 2. Sent. dist. 12. q. 2. opinantis, materiam secundum se non habere actum formalẽ sed à forma, habere tamen reliquos actus proprios.

1. opinio Gregorij.

Alia est opinio Scoti ibidem dicentis, materiam de se habere actũ entitatiuũ at actum existentiæ, & formalem habere quidem, sed à forma.

2. Opinio Scoti.

3. Opinio Thomistarum.

Tertia opinio est Thomistarum assententium, materiam de se nullum actum habere, sed omnem accipere à forma, de se enim est pura potentia ad actum quemcũque. At quia singulas opiniones discutere, & inutile & præter Physicum negotium esset, dicam, quæ mihi probabiliora, & veriora apparent.

Primũ fundamentum pro sententia authoris.

Aduerte igitur, quòd actus est duplex alter esse rei, vt esse hominem, aut esse album: alter operatio ipsius rei, siue sit actio, siue passio: actus prior ab Aristo. 2. Animæ, cap. 1. dicitur actus primus: operatio actus secundus, nec oportet actum essentiæ, & existentiæ distingnere, quia non distinguuntur realiter. & quia essentia nõ dicitur actu ens, nisi in ordine ad existentiã: ob id non distinguitur ab Aristotel. duplex actus, esse, & operari, licet non negemus essentiam, & existentiam ratione distingui.

Actus primus qui est esse adhuc duplex substantialis & accidentalis.

Iterum actus primus, qui est esse, duplex est, & accidentalis, qui est secundũ formam accidentalem, & substantialis; qui est secundum substantiam, vt esse album, esse hominem.

Actus primus substantialis duplex, perfectus, & imperfectus.

Iterum substantialis duplex: quidam perfectus, qualis est actus cõpositi, vt homo, leo, ignis; quidam imperfectus, qualis est actus componentis aliud,

1. Conclu.

1. Ratio.

His suppositis. Dico primò, quòd materia nõ est in potẽtia immediata actionis, & actus ipsius secundi, quod est dicere, materia secundum se nullius est actiuitatis, nec agit, sed patitur: hoc est Aristotelis. 2. gene. tex. 50, vbi id probat: & patet: agere prouenit à principio certo, & alicuius speciei: at materia non est certę speciei principium, cum sit indeterminata ad omnes formas secundum se: non ergo agit, sed patitur.

2. Conclu.

1. Ratio.

Secundò. Materia non est ad actũ quẽcunque substantialem in potentia, quod est dicere, materia habet actum aliquẽ secundũ se, & non est pura potentia: Hæc est profectò adeo certa, vt oppositum intelligi non possit. Probatur primo, quæ sunt in patientia ad omnem actum, prorsus sunt nihil, nec dicuntur in potentia esse, nisi quia agens potest ipsa facere: at materia secundum se, est extra nihil: ergo secundum se habet actum.

2. Ratio.

Præterea potentia esse non potest per se, nisi sit alicuius, quod sit in potentia: ergo potentia prę supponit actum.

Præterea materia secundum se est substantia: ergo secundum se ens, & secundũ se actus est.

3. Ratio.

Præterea materia secundũ se est subiectum actionis agentis: ergo secũdũ se antecedit actionẽ agentis: ergo etiã antecedit formã, quæ nõ est, nisi per actionẽ agentis: igitur actus secundum se.

Probatur testimonijs.

Dicit etiã Themist. digress. 1. Physic. quòd materia secundum se etiã nullo ordine ad formam, actus est, & Alber. 1. Meta. tract. 2. cap. 4.

3. Conclu.

Dico tertiò. Materia est actus imperfectus in potentia ad quemlibet actum perfectũ: id est, materia est substantia imperfecta in se, at si comparatur ad actus perfectos, quæ sunt compositorũ, est pura potẽtia, sicut lignũ est ens in se, sed in genere artificiali est pura potẽtia, q̃a nec est arca, nec sedes, nec quid simile sed est in potẽtia ista: ita materia est potentia ens perfectũ, vnde nõ est ignis, non aqua non leo, nec quid simile: sed in potentia ista omnia, & hoc est illud Aristotelis, materia nõ est q̃d, nõ est quãtũ, &c. vt diximus in argumẽto quarto, hoc tñ nõ impedit, quin materia actũ aliquẽ in se habeat, & hæc doctrina est obseruãda, per hęc solutũ est argumentũ primũ, q̃ enim in tali potentia est, potest quidem esse substantia, quamuis imperfecta.

Ad. 2. arg. principale

Ad secundum argumentum distinguitur, duplex esse per se: Vno modo esse per se dicitur subsistere, & nullo modo in alio esse, qualiter prima substantia per se existit: Altero modo non esse in alio, vt in subiecto, & sic etiã forma per se est, & materia, & hoc sufficit ad rationẽ substantiæ imperfectæ, licèt nõ possint materia, vel forma extra ipsum compositũ per se existere.

Difficultas an materia possit esse sine forma opiniones aliorum.

Sed hic est vna difficultas, an per potentiam diuinam possit materia absque forma existere S. Thom. 1. par. q. 66. ar. 1 & quodlibeto. 3. ar. 1. existimat, id esse impossibile: quia implicat contradictioné: idem Durandus. 2. sen. dist. in 12. q. 2. At Scotus, & Gregorius dicunt, id fieri posse supra naturaliter.

Sententia authoris

Et mihi placet ista sententia, quia opinio sancti Thomæ fundatur in hoc, q̃ existimat, materiam nullum habere actum, nisi à forma. Nos vero opinamur, materiam secundùm se actum habere imperfectum, non solùm essentiæ, sed etiam existentiæ, cùm existentia non distinguatur realiter ab ipsa essentia, & quàmuis distingueretur, adhuc haberet existentiam aliquam præter existentiam formæ: nam sicut essentia est distincta, ita habere debet existétiam distinctam: est enim actus essentiæ ipsa existentia: posset ergo Deus sua potentia sub tali existentia materiam absque forma conseruare. Sed satis de hoc: sat sit, naturaliter id nullo modo esse posse: & per hæc patet solutio ad secundum.

Ad tertiú arg. principale.

Ad tertium dico, q̃ sicut materia habet suã entitatem imperfectã, ita etiam habet suam existentiam imperfectam: tunc autem perfectè est, & existit, cum coniuncta est formæ: & hoc est, quod Aristoteles dicit illo loco de Generatione, ex quo patet, quod materia & forma distinguuntur realiter, non sicut duo entia perfecta, & per se, ac separatim existentia, sed sicut duæ partes realiter existentes duæ, & quarum vna non est altera, licèt cõiunctæ sint: coniunctio enim nõ facit identitaté, vt diximus superius.

Ad quartú.

Ad quartum patet solutio in primo.

Ad quintú

Ad quintũ distinguitur duplex vnitas: Altera est transcendentalis, quæ consequitur omne ens: eo enim: quo aliquid

Nota de duplici vnitate trascédentali & particulari.

est quocunque modo, si indiuisum est, dicitur vnum, & talis vnitas inest materiæ secundùm se, quia vt diximus, est ens secũdùm se, licèt imperfectum: Altera vnitas est particularis, quæ consequitur ens perfectum, & tali vnitate nõ est materia vna sicut nec est ens perfectum.

Dubium an materia sit vna specie.

Dices, est materia vna specie, an nõ? Dico dupliciter esse vnum specie. Vno modo positiuè, & hoc est habere formam vnius speciei, & sic materia secundum se non est vna, cùm non habeat formam. Altero modo negatiuè dicitur vnum specie, quia non habet formã differenté specie, & sic materia est vna specie, quia non habet formas secundum se differentes specie. Aduerte tamen, quod materia non facit speciem, sed reducitur ad species compositorum, sicut partes, & forma.

Ad sextum

Ad sextum Ploti. existimabat, materiam esse malam, non quia haberet qualitatem malam, sed quia secundum se nõ haberet qualitatem bonam. Proculus, eam esse non bonam, dicebat. At breuiter est dicendum, materiam secundum se, sicut est ens imperfectum, ita esse bonum imperfectum, at vt est in potentia ad ens perfectum, ita esse in potentia bonum perfectum, actu vero non bonum.

Cur materia dicatur infimũ ens & medium inter ens & nihil.

Ex his patet, quare materia dicatur infimum ens, & medium inter nihil, & ens perfectum; vnde Augusti. lib. 12. confes. cap. 5. Duo, inquit, fecit Deus, alterũ propè se, quo ipse esset superior, & hoc est primus angelus, quem vocat cœlum: alterum propè nihil quo nihil esset inferius, & hoc est materia, quam terram vocat. Intellige autem esse infinitam inter substantias: nam perfectior est accidentibus cum sit substantia. Atque satis de quæstione hac.

An potentia sit de essentia materiæ.

Quæst. XIIII.

CVm materia secundum se sit quędam simplex substãtia expers cuiusque formæ, tamen in potentia ad omnes formas, dubitare quis posset, an talis potentia sit accidés quoddam superadditum ipsi materiæ, an sit potius de essentia, & definitione ipsius, circa quam difficultatem est duplex philosophorum opinio: altera est Themist.

Inquen. Tho. & Auen.

vltima.1.Physicorum, qui asserit materiam in suo primo, & essentiali cóceptu non includere potentiam, sed esse accidens quoddam ipsius: idem docet Auerroes com.69.& Iandu. 1.Physi.q.25. Rationes duas huius ponit Auerroes; altera est si potentia est de essentia materiæ, sequitur, quod adueniente forma, destrueretur materia, quod falsum est: & probatur sequela: cum duo sunt idem essentialiter, vno destructo, destruitur alterũ, sed potentia per formam destruitur, quæ est actus oppositus potentię, ergo etiam destruetur materia, si idem est.

1.Ratio.

Altera ratio est. Potẽtia est ad aliquid: materia est substãtia, ergo nó potest materia esse essentialiter potẽtia. Hæc est horum opinio.

2. Ratio.

Altera opinio est S.Thomæ, hoc lib. 1.tex.79. nempè materiã esse potentiam essentialiter, nec potentia esse accidẽs ipsius, cuius ratio duplex est.

2. Opinio D. Thom.

Altera, si potentia esset accidens materiæ, materia non immediatè vniretur formæ substantiali, sed per illud accidẽs, quod est expreßè contra Aristotelem.2 Animæ.cap.1.& lib.8 Meta.cap 6.

1. Ratio.

Altera: si potentia est accidens materiæ, cũ illa sit prius natura, quàm forma, sequitur, quòd materia cum accidẽti pręcederet natura formam; sed illa materia cum accidenti est ens per accidẽs, ergo per accidens ens præcedit id, quod est per se. Hæc est opinio S. Thomæ.

2.Ratio.

Pro determinatione horum sit primum fundamentum obseruandum. Potentia materiæ non solùm est receptiua, sed etiam paßiua, & causatiua rei: volo dicere, q̃ materia non sic recipit actum, sicut aqua in vas, sed causa est generationis illius actus, vt materia: non solùm enim materia recipit formam aquæ, aut aëris, sed ipsa est talis, vt ex ea fiat aqua, fiat aër, non aliunde ab extrinseco forma ducta; ex quo fit, q̃ non solum ipsa sit subiectum mutationis, sed ipsius causa, & principium paßiuum.

1.Funda.

Vnde sequitur vnum maximè notandum, q̃ potentia ista materiæ immediatè, & primo non tẽdit in formam, sed in ipsum compositum, quod fit: at quia hoc non est sine forma inde etiã potẽtia materiæ est ad formã: volo dicere, q̃ potentia materię est, vt sit aqua vt sit ignis, vt sit leo primo, consequẽter est in potẽtia ad formas, per quas ad illũ actum peruenitur; & hoc docet Aristote. tex. 69. sicut inquit, ad lecticam lignũ, ita materia ad hoc aliquid, & ens per se, atq; substantiã, & tex.84 4.Physi. dicit, id fieri quod erat in potentia: non fiunt autẽ primò & per se nisi cópofita, vt latè postea dicemus. Hęc ergò primò sũt in potẽtia materiæ.

Potentiã materię immediatè nõ tẽdit in formam sed in cópositũ.

Sit secũdum fundamentũ. Ista potentia materiæ primò tendit in substãtiam, consequenter in accidẽtia: quod est dicere: hęc materia primò nó est, nisi vt ex ea fiat aqua, leo, planta, & substãtia: at cum ista composita indigeãt accidentibus ad suas operationes, & cóseruationes, inde materia consequẽter, & immediatè tendit in ea quod probatur. Quælibet potẽtia primò terminatur in actus sui generis sed materiæ potẽtia est substantia, ergo primo terminatur in substantiam. Secundò. Omne imperfectum tendit primò in id, quod perficit, sed sola forma substãtialis imperfectioné materiæ perficit, ergo primò materia tendit in ipsam. Tertiò. Accidentia præsuponunt ens in actu, cui insunt, sed non fit in actu nisi per formã substantialem: ergo prius natura materia formæ substantiali vnitur. Nolo tamen per hoc negare nonnulla accidentia inhærere immediatè materiæ, sed tamen iam per formam actuari.

Secundũ fundamẽtũ Potẽtia materię immediatè nõ tẽdit ad accidens sed ad substãtiam.

Sit tertium fundamentũ. Potẽtia dupliciter sumitur. Vno modo pro quadam aptitudine ad agendum. I. recipiendum proxima, & hæc accidens est in predicamento qualitatis. Altero modo potentia, dicitur principium substantiale, vnde talis aptitudo fluit, sicut dicunt Logici, quod rationalitas aliquando dicit aptitudinem, & sic est paßio, aliquando dicit principium, à quo aptitudo

Tertiũ fundamentum Potẽtia dupliciter sumitur.

fluit

fluit, & sic est substantia. Hæc autem distinctio clarior fiet in his, quæ sequuntur modo in determinatione quæstionis.

1. Conclus. Sit prima conclusio. Si materiæ potentia sumatur pro aptitudine ad recipiendam formam, i. pro aptitudine passiua, secundũ quam transmutari proximè potest, talis potentia accidens est propriũ ipsius, vt argumenta Auerrois probant.

2. Conclus. Sed nondum quæstioni satisfactũ est: propterea sit secunda conclusio. Ipsa potentia pro principio, nempe potentia illa, secundum quam materia tendit in ipsum compositum, & in formam, non solum vt receptiua, sed etiam vt materialiter causatiua, est de essẽtia materiæ: quod est dicere, materia ipsa est in se, & essentialiter talis, vt ad actum perfectum tendat, & formæ proportionetur recipiẽdæ: nam materia essentialiter non solùm est substantia non perfecta, sed imperfecta taliter, vt perfici possit: & hoc est esse materiam primam. Vnde potentia est de essentiali conceptu ipsius cum absque hac nec intelligi possit, nec integrè diffiniri: & forsan hoc voluit etiã Auerroes: nam lib. de substãtia orbis. cap. 1. potentiam de difinitione materiæ esse asserit. Attende igitur essentiam materiæ esse actum immixtum potentiæ, nec existimo posse oppositum dici.

Ad primũ Auerrois. Ad primum igitur argumentum Auerrois dico, quòd adueniente forma, nõ destruitur potentia ista, sed priuatio, quæ erat coniunctã cum illa potentia, quod est dicere: illa proportio, & modus materiæ, quæ imperfectus sit, & perfici potest, semper manet, quamuis antè erat cum priuatione formæ, nũc autem adueniente forma, non manet priuatio: ac ob id Themist. loco citato dicit, non esse appelandam materiam, sed subiectum illius formæ, nam materia dicere videtur priuationem: imò Aristoteles. 9. Meta. cap. 3. reprehendit Megarenses asserentes actum non esse cum potentia: dicebant enim, si curro non possum currere, quod reprehendit, oppositumque docet.

Ad sec. Ad secundum dico, quòd potentia quatenus ad suum principale significatum, nõ est relatiuum, importat tamen relationem quandam cõsequentem, sicut scientia principaliter non est relatio. Quòd si dicas, erit qualitas, dico, esse substãtiam nam potentia ad actuma ccidentalem est quidem accidens, sed ad actum substantialem, qualis ista est, substantia est: ex quo sequitur, quòd sicut materia est vna ita & potentia, quàmuis secundum respectus, quos importat, multiplex sit iuxta multiplicitatem formarũ specificarum, ad quas tendere potest.

An aliquid sit in materia manens in mutatione.

Quæst. XV.

Ostquam ea, quæ ad quid sit materia, vtcunque discussimus, superest, vt qualis sit, nunc explicemus præter ea, quæ in argumentis præcedentium quæstionum diximus. Est autẽ sensus quæstionis propositæ, cum dictum sit in mutatione materiam manere sub termino vtroque mutationis est dubium, An aliquid cum materia etiam maneat & perseueret in omni mutatione. Nempè, an sit aliquid coæuum materiæ, quod semper sit cum ea manens in omni mutatione: & dico in omni mutatione, quia non disputo modò an aliquando accidẽs aliquod, quod erat incorrupto maneat in genito, hoc enim discutietur in primo de generatione, vbi disputabitur an semper in corruptione fiat resolutio vsque ad materiam primam, sed loquor de omni mutatione. Sensus quæstionis.

Circa quam difficultatem existũt quatuor sententiæ philosophorum.

Prima sen ten. Auer. Prima est Auerrois, hoc lib. com. 63 & lib. de substantia orbis, cap. 1. & 4. quam sequitur Gregorius Arimen. 2. sen. dist. 12 q. 2. ar. 1. Dicũt hi, materiam habere in se quantitatem longam, latam, & profundam, quæ quidem quãtitas est solius materiæ, ratione cuiusuis recipit formas ad varia composita cõstituenda, quæ quãtitas, quia varijs formis adaptatur, dicitur interminata, non enim in se termi-

nam

tum certum habet, nisi forma accedente: hæc enim est: quæ ipsam tãtam, & tantam facit. quia vere semper manet cum materia, nec destruitur destructa forma, dicitur coæua materiæ.

1. Ratio. Præcipuum fundamentum huius opinionis est hoc. Materia non recipit formam aliquam, nisi sit separata ab alijs partibus materiæ: sed hæc separatio in partes non est, nisi per quantitatem, ergo ante aduentum formæ præcedit in materia quantitas.

2. Ratio. Præterea: si quantitas non esset coæua materiæ, sequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimensio ex non dimensione, quod videtur falsum. Hæc est opinio Auerrois de demensionibus interminatis in materia existẽtibus, & ipsi coexistentibus.

2. Opinio Auicen. Altera opinio est Auicenæ lib. 1. suffi. cien. cap. 2. inquit, Materiã habere quandam formam substantialem, ratione cuius est corpus quoddam indeterminatũ, & ex hoc corpore postea fiunt determinata composita per particulares formas vt ignis, aqua, leo, lapis, &c. hæc forma non est producta ab aliquo agente particulari, sicut nec materia, nec in corruptione destruit, sed est incorruptibilis, & ingenerabilis, cũ ipsa materia, quã (quia ab ea materia habet esse tantùm corpus) vocat formam corporeitatis.

Ratio Auicen. Fundamentum Auicenæ fuit, quia ante formas particulares debet quantitas præcedere in materia, vt in partes varias ipsam separet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes. sed ista quantitas secundum Auicenam nõ potest esse in sola materia, cùm sit potentia, ergo habet aliquã formam, qua sit acta, vt possit quantitatem recipere, & postea formas particulares. Hæc Auicenna.

3 Opinio Scoti. Tertia sententia fuit Scoti. 4. sen. di. 11. q. 2. ar. 2. admittit eandem formam corporeitatis, sed differt ab Auicenna in tribus: primò, quod tantùm in viuentibus ponit eam: secundò, quòd eam producidicit ex mixtione elementorum; & corrũpi, cum viuens dissoluitur in elemẽta per corruptionem.

Ratio Scoti. Fundamentum Scoti est, cum plura esse possunt ab vnica prouenire forma, nõ sunt multiplicandæ formæ, cum vero ab vnica non possunt prouenire, tunc sunt multiplicandæ in eadem re; sed in viuentibus esse corpus, & esse animarum non possunt prouenire ab eadem forma, ergò opus est, duas formas constituere, alteram, à qua sit corpus, alteram, à qua sit animatum. minorẽ probat, quia esse corporeum est esse extensum, at anima est indiuisibilis, ergo ab ea non potest prouenire esse corporeum, ponẽda ergo est alia forma. Hæc Scotus.

4. Opinio D. Thom. Quarta sententia sancti Thomæ. q. de anima, ar. 9. &. 1 par. q. 76. ar. 6. nihil præcedere docet in materia cõtra Auerroẽ.

Fũdamen. D. Thom. Fundamentum huius sententiæ est: quia materia substantialis immediatè vnitur formæ substantiali, vt dictum est, non ergo per quantitatem. Hæ sunt opiniones philosophorum cum præcipuis ipsorum fundamentis.

1. Conclu. cõtra Aui. Pro cuius difficultatis determinatione, quàmuis omnes sunt opiniones probabiles, sit tamen prima conclusio. Non est ponenda forma corporeitatis, neqse secundum Aristotelem, nec secundum rationem. Quòd non sit talis forma secundum Aristotelem certissimum est: nam in hoc vehementer reprehendit antiquos, quòd ponebant aliquod corpus actu, puta aquam, ignem, aerem, aut medium pro principio, docens, id quod subiectum est mutationis, non esse compositum: isti vero non defferunt ab his antiquis, nisi quod illi aquam, aut aërem, isti corpus aliud ponunt.

Probatur secundum Aristo. Ratione autem probatur ex D. Thoma in aureo illo opusc. de pluralitate formarum & ex Auerroe com. 69. primo: si subiectum generationis est compositum aliquod substantiale, sequitur, quod generatio non esset aliud, quàm alteratio, quæ est secundùm qualitates: Et probatur

tur: nam in nullo alio videtur generatio ab alteratione, & mutatione accidentali differre, nisi quod subiectum alterationis est compositum in actu, quod si isti dicant, discrimen esse, quod in alteratione est subiectum cõpositum perfectum, puta homo, leo, aqua in generatione vero est imperfectum: hoc nihil valet, nam solùm probat, esse diversam alterationem, sed non probat, quòd non sit alteratio, postquàm subiectum est compositum actu, & confirmatur, Nã antiqui ob id dicebant, non esse veras generationes, sed alterationes, quia ponebant subiectum actu: & hoc Aristoteles contra illos infert. Quòd si dicas, illos ponere entia determinata, puta ignem, aut aquam: dico, nihil esse nam etiam alij ponebant ens medium, quod non esset elementum determinatum: & hoc argumentum aduerte.

2. Ratio. Secundò ex eisdem. Nihil recipit, nisi quod est in potentia, ergo subiectum quod debet formam substantialem recipere, debet esse in potentia ad formam: si enim vllam habet, iam esset consummatum ens, nec forma aduenïens esset substantialis, sed accidentalis.

3. Ratio. Pręterea tertiò. Si ista forma substãtialis esset in materia, altera aduenïẽte corrumperetur, quia duæ simul esse nõ possunt, vt alibi probandum est. Multis profectò, & fortissimis argumẽtis posset ista redargui sententia, sed ista sufficiãt cùm manifestè constet cõtra Aristotelem.

2. Conclu. contra Auerroem. Secunda conclusio. Nulla quãtitas pręcedit in materia ante formam semper perseuerans cum ipsa. Hanc latè probauimus in præcedẽte quæstione dũ ostendimus, materiæ potẽtiam esse immediatè ad actum substantialem.

3. cõclu. D. Thom. Ex his sequitur tertia conclusio. Nihil esse in generatione & corruptione idem semper perseuerans in sola materia, ac quod id dicitur subiectum primum, ex quo fit aliquid, & vltimum, in quod omnia resoluuntur: quia nihil fit in mutationibus perpetuum, nisi sola materia. Et vltimò hæc confirmatur, ostendẽdo fundamenta positarum opinionum esse infirma satis, & nullius difficultatis: ob id ad singula respondetur.

Ad primũ argumẽtũ Auerr. Nota. 1. Ad fundamentum Auerrois primum, quod præcipuum est, aduerte, omnẽ generationem præsupponere aliquod compositum, ex quo res generanda per transmutationem fit, cùm materia nuda non subijciatur actioni agentis, quod debet generare.

Nota. 2. Aduerte etiam, quantitatẽ præcedentis compositi separare materiã illam ab alijs omnibus, & durare, donec ab agẽte forma generãda introducatur, qua aduenïẽte, destruitur illa altera forma cũ sua quantitate, & accidentibus, & succedit noua quantitas cum isto nouo composito, ita vt huius primũ esse sit alterius primum non esse. Quòd si petas, à quo corrupta sit altera quantitas. Dico, ab ipso corrumpente præcedens compositum; nam accidentia ad corruptionem compositi subiecti destruuntur.

Dubium & Solutio. Quod si dicas, à quo noua quantitas producitur? Dico, ab eodem agente, qui de potentia subiecti educit quantitatem in actu. Sicut enim calor, & albedo, & reliqua accidentia educuntur de potentia subiecti, in quo non erant, ita & quantitas.

Ad secũdũ. Nota. Per quod soluitur secundũ fundamentum Auerrois: & nota quod suprà diximus, priuationẽ non solùm dicere carẽtiam venturæ formæ, sed etiã formam aliam in materia, vt agẽs possit in illam agere: & etiam vt illa materia sit distincta ab alijs, vt distincta introducatur forma, & hanc doctrinam attentè considera.

Ad fundamentum Auicennę. Per hoc etiã patet destructio fundamẽti Auicennæ. Non enim opus est, hâc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, sed formas particulares compositorũ, quæ ab agentibus transmutantur.

Ad argu. Scoti. Ad Scotũ dico, quòd fundamentum ipsius est omnium debilissimum. Nam non omnis anima est indiuisibilis, cùm animæ plãtarum, & imperfectorum animalium sint diuisibiles: imò secundum

sen-

sententiam multorum Philosophorum, sola anima hominis sit indiuisibilis: oportebat ergo solam in homine hanc formam corporeitatis ponere.

Et præter ea etiã si id admittatur, nihil valet: quia etiam si anima secundum substantiam sit indiuisibilis, at secundum operationes suas est diuisibilis, cùm non in eadem parte omnia operetur: ob id fit cur reliquæ formæ propter suum esse quãtitatem in materiã inducunt, ita animæ propter suas operationes. Patet igitur cum Sancto Thoma esse dicendum, & cum opinione communi, solam materiam esse perseuerantem, & perpetuam omnibus mutationibus substantialibus. Hæc de quæstione. 15.

An materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Quæst. XVI.

Rónes in oppositũ prima ró. Ensus quæstionis clarus est: argumẽtum autem est probans, non esse ingenerabilẽ, nec incorruptibilem: Motus quilibet denominat suum subiectum per se, sed subiectum generationis est ipsa materia ergo ab eis denominabitur, & corruptionis, diceturque generari, & corrumpi.

Secunda. Secundò. Si materia esset incorruptibilis, esset nobilior forma, & toto cõposito quæ corruptibilia sunt, quod tamen falsum est. Et sequela patet, quam incorruptibile præstantius est corruptibili.

Primũ fundamentũ. Circa hoc aduerte maximè in generatione, seu corruptione esse duo, & subiectum ipsum, ex quo fit aliquid, & id est materia: & terminus ad quem, & hic est ipsum compositum, quod generatur, aut corrumpitur, puta homo, leo, aut aliquid eiusdem.

In generatione sunt duo scilicet, subiectum, & terminus ad quem.

Secũdum fũdamẽ. Duplicitèr consyderat generatio. Aduerte autẽ, q esset vna, & eadẽ operatio, per quam ex subiecto fit aliquid cõpositũ, tamen differt, eam cõsiderare ex parte ipsius subiecti, & ex pte ipsius termini: ex parte enim subiecti dicitur mutatio: quia mutatio ex alicuius transitu ex vno in aliud, & sic subiectum, & materia dicitur mutari, quia ab vna forma in aliam transit. At ex parte termini est productio, quia productio dicit acquisitionem ipsius esse in se, & hoc acquirit compositum: vnde homo producitur, sed non mutatur per generationem, materia vero mutatur, sed non producitur, quamuis eadem re sit operatio.

3. fundã. Hinc etiam aduerte, quod talis operatio aliquando significatur respectu termini: aliquando respectu subiecti, & tunc illa verba non de vtroque prædicabuntur: sic accidit in præ senti: hoc enim nomen, generatio, & generari, dicunt illã operationem, vt est productio quædam, ob id de materia non prædicantur, sed de termino: at mutari, fieri aliquid, dicunt eam ratione subiecti, ob id de materia dicimus esse mutabilem, & q materia fit ignis, fit aqua, &c. In accidentibus sunt propria verba, quæ significant operationem ex parte subiecti, vt alterari, augeri, quæ de subiectis prædicantur: vnde cùm aliquid generari, vel corrumpi dicitur, intelligitur, non de subiecto, sed de cõposito, & de eo, quod per generationem acquirit esse, vel per corruptionem ipsum perdit. Hoc nota.

1. Conclu. Sit prima conclusio. Materia non est generabilis, nec corruptibilis per se, id est, in generationem suam esse non accipit, nec in corruptione perdit. Probatur prima ratione Aristotel. text. 82.

1. Ratio. in omni generatione oportet subiectum antecedens dare: si ergo materia generabilis, oportet, aliud subiectum constituere: vnde non esset subiectum primum.

Secunda. Præterea, quia adhuc quærendũ esset de illo alio subiecto, an fieret, & tunc ex alio fieret, aut esset deueniendũ ad vnũ, quod nõ fieret, aut esset processus in infinitum, qui nullo modo est admittendus.

Tertia. Possumus etiam tertiò probare. Cum ex aqua fit aër, aut tota aqua perit ita, vt nihil in aëre maneat, ex quo ipse fiat, aut aliquid manet. Si aliquid manet, habemus intẽtum, non corrumpi materiam. Si verò tota aqua corrumpitur, ex nihilo fit aër, & in nihil redigitur aqua, quæ natura-

naturaliter esse non possunt.

Quarta. Quarto. Omne agens præsupponit aliquid subiectum, in quod agat semper, & ex quo faciat aliquid, hoc autem non potest esse contrarium purum. Nam si tota aqua esset contraria igni, aqua non posset calorem vllum recipere in se: ergo aliquid est in aqua non contrarium igni, ex quo faciat aliquid, puta alterum ignem, quod non corrumpetur ab igne, cùm non sit contrarium.

Quinta. Quinto. Quia quod generatur, aut corrumpitur est ens actu. Materia est potentia non ergo generatur, aut corrũpitur.

Sexta. Denique ex analogia rerum artificiatarum, ex quarum destructione, vel constructione, nec destruitur, nec fit ipsarum materia, ergo idem est intelligendũ in subiecto naturalium.

2. Conclu. Secunda conclusio. Materia est gñabilis, & corruptibilis per accidẽs. Est quidẽ corruptibilis per accidens, quia amittit priuationem, quæ est ipsius accidens cũ ea coniunctum. Est generabilis per accidens, quia acquirit se formam, quã non habebat: sed forma non est ipsamet materia. Nota autem, quod nõ amittit omnem priuationẽ materia, sed illius formæ, quam acquirit. Est enim impossibile, quòd omnem priuationem amittat eò, quòd sit in potentia ad omnes formas, & simul plures habere non possit, vnde fit, vt quandiu sub vna est, aliarũ habeat priuationem.

Ex his conclusionibus sequitur, quod tanta est modò materia, quanta à principio mundi, & vsque ad finem erit: quia ipsa, nec generatur, nec corrumpitur; hæc enim secundum formas fiunt. Vnde materia, quæ modo est sub vna forma, potest sub multis præfuisse formis, & sub multis successiuè erit. Imò quæ nunc est facta vna, potest in plures partes diuidi, & sub singulis singulas recipere formas, & è contra diuisæ partes in vnam coniungi, vt notum est.

Ad primũ Ad argumenta igitur respondetur: & ad primum patet solutio ex fundamento præsupposito metris denominat subiectum ea tamen ratione, qua illius subiectum est. At generatio potius dicit illum motum, seu mutationem ex parte termini, ob id terminus dicitur generari. Materia vero dominator secundũ nomen exprimens illum motum ratione subiecti, puta materia mutatur.

Ad secũdũ Ad secundũ respondetur: Tripliciter aliquid esse incorruptibile. Vno modo, quod extra materiam, & motũ est, vt Angeli. Altero modo, quod non extra mate-
1. Solutio riam, sed extra priuationẽ, & potentiam transmutandi, vt cœli, quorum materia non est in potentia ad alias formas. Tertio modo, quod est subiectum primũ trãsmutationis, vt materia prima Quæ sunt primo, & secundo modo incorruptibilia sunt perfectiora, sed non quæ tertio modo. Sic respondent aliqui,

2. Solutio Sed mihi videtur sic dicendum: q incorruptibile est perfectius corruptibili, quando vtrunq; est in eodem genere prędicamẽtali, & ens simpliciter. Cũ verò alterũ ens simpliciter, alterũ secundũ quid, præstat id, qđ est ens simpliciter (quãuis corruptibile) enti secundum quid, licèt incorruptibili. Materia autem est valde diminutum ens, & imperfectum, compositum verò perfectum: ob id cõpositũ est perfectius simpliciter, quãuis secundum quid, puta, quoad durationẽ materia possit perfectior dici, sed non simpliciter.

An materia appetat formã. Quæst. XVII.

ISTA quæstio mouetur propter Aristo. qui materiam appetere formam, docet, quod non admittit Ai-
Sñia Aui cennæ. cenna, dicens, se nescire, in quo sensu sit ista propositio Aristotel. vera: nam si materia dicitur appetere formam, vel est, quia nuda est omni forma, & hoc non, cũm semper sit sub forma sit. Vel quia habet tædium illius formæ, quam habet, & hoc non, quia æqualiter se habet ad omnem formam. Vel quia non est contenta illa forma, sed plures vellet, hoc non, quia simul plures recipere non potest. Vel quia habet aliquem mo-

tum

tum circa formam, sicut lapis mouetur ad centrum: & hoc non, quia nullũ motum ex se habet materia. Vel quia in ea est aliquod principium intrinsecum impellens eam ad formam, & hoc non, quia ipsa est simplex substãtia nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formã.

sũa Alber. Albertus tract. 2.3. cap. 17. dicit, materiam appetere formam, esse dirigi à causa vniuersali prima in singulas formas, vnde talis appetitus non est in materia, sed in dirigente, & mouẽte ipsã in formas.

1. Funda. Quid sit, & cotuplex appetitus. At vero circa hoc aduerte, appetitum non esse aliud, quàm inclinationem quãdam in bonum aliquod conueniens ipsi rei. Iste autem appetitus est triplex, intellectiuꝰ, sensitiuus, naturalis. Intellectiuus est inclinatio rei in bonum, quod iudicat suo intellectu esse bonum, & hic appetitus est in rationali creatura. Sensitiuus est inclinatio rei in bonum, quod ipsa res iudicat bonum per sensum, qui appetitus etiam inest brutis, & vterque dicitur cognoscitiuus, eo ꝙ inclinatio sit in bonum cognitum, & existimatum ab ipsa re esse bonum. Naturalis est inclinatio rei in bonum suum, quod tamen ipsa non cognoscit, qui appetitus inest inanimatis, etiam & insensibilibus, vt lapis appetit centrum. Hic autem appetitus nõ est aliud, quàm propensio, & conuenientia quædam ipsius rei ad tale bonum. Dixi autem, ꝙ talis res non cognoscit esse bonum. Nam Deus gloriosus, qui vnamquanque rem ordinauit in suos fines, & propensionem dedit singulis in sibi conueniẽtia, ipse cognouit talia, in quæ res absque cognitione tendunt, esse illius conuenientia.

1. Conclu. Iuxta hoc dico primo: Materia non appetit formam appetitu intellectiuo, nec sensitiuo: hoc autem est motũ: quia materia nullo modo cognoscit, nec sensu, nec intellectu.

2. Cõclu. Dico secundò, quòd materia appetit formã naturali appetitu. In primis, quod appetat patet, quia habet inclinationẽ in singulas formas, vt in id, quo perficit: ergo appetit: nec ista inclinatio aliud est quàm ꝙ materia sic sit proportionata singulis formis, vt quàmuis sub vna sit, sub alijs æqualiter esse possit: tamen dicitur appetitus, quatenus cùm proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen est priuata, vnde appetitus hic propriè carentiã dicit, & priuationem, sed formaliter illam proportionem ad formam. Vnde patet error Auicennæ: nõ enim sumpsit hunc modum, quo materia dicitur appetere.

Ex his sequitur, ꝙ appetitus materiæ est æqualis ad singulas formas, non magis ad perfectas, quàm ad imperfectas, sed sicut priuatio est æqualis, ita & potentia, & appetitus. Appetitus materię ẽ ęqualis ad omnes formas.

Quæ sint nomina materię. Quęst. XVIII.

NOmina materię in duplici differẽtia sunt, quædam propria, quædam Metaphorica. Propria Auicenna. 1. libr. suffi. cap. 2. assignat sex, quæ etiam recipit Albertus tractat 3. cap. 12. Dicitur enim chyle, subiectum, materia, massa, origo, elementum, Hyle dicitur, quatenus est in potentia ad formas cum ipsarum priuatione: subiectum vero respectu formæ, quam habet, quam distinctionem receperunt ex Themist. 1. Physi. digress. de materia. Notat autem Auicenna, quòd hoc subiectum est primum ad differentiam subiectorum accidentium, quæ sunt composita, & posteriora. Dicitur materia, vt ex ea omnes res naturales sunt confectæ: & ob eandem rationem secundum Auicennam dicitur massa, quàmuis secundum Albertum dicta sit massa, quatenus in diuersas portiones diuisa varia composita faciat. Dicitur origo, quatenus est principium generationis rerum. Dicitur elementum, quatenus ex ea omnia primò componuntur, & in eam vltimo resoluuntur. Attẽde, non esse aliud, omnia in materiam resolui vltimo, quàm quod ex corruptione nihil sit superstes ipsius rei, nisi sola materia, cętera corrumpuntur. Hæc sunt propria nomina. Sex nõia materiæ primę secũdũ Auice.

Sed

Nota. 1. An sint di uersa noia hyle, & materia.

Sed est circa ista primò notandum, quod non oportet, hyle, & materiā duo nomina reputare ita, vt diuersa significēt, cùm prorsus alterū sit Græcū idem significans quod apud nos materia. Id igitur, quod tribuitur hyle, tribuat materiæ: & quod materiæ dedimus, detur etiam massæ.

Nota. 2. Materia duplex prima, & secunda.

Vlterius est notandum, duplicem esse materiam, & primam, & secundam. Materia prima non aliud est, quàm ista substantia de qua diximus, nude, & secundum se considerata. Secunda vero est eadem dispositionibus, & qualitatibus induta: vnde non differunt istæ substantiæ, ac si sint duæ substantiæ, sed sicut eadem nuda, & eadem cum qualitatibus. Si prima consideretur, est eiusdem rationis in omnibus rebus naturalibus. Si vero secunda, non est eadem, sed varia, secundum quòd variæ formæ varias habent in materia dispositiones, & de talibus dixit Aristoteles quarto libro de cœlo, capite quinto, non esse vnam omnium materiam.

Quatuor nomina metaforica materiæ primę, secundum Alber.

Circa nomina Metaphorica Albertus assignat quatuor. Dicitur enim materia, sylua, mater, fœmina, turpe. Sylua propter confusionem, vt enim multa artificiata continentur, & in potentia, & confusè in sylua, sic formæ in materia: hæc autem confusio est indeterminatio, & indifferentia materiæ ad formas. Dicitur mater, quia ex ea procedunt formæ. Dicitur fœmina, quia recipiens ab agente formam producit compositum. Dicitur turpe, quia caret secundum se forma, quæ est pulchritudo, potestq; per talem formam fieri pulchra.

Nota.

Circa hæc omnia aduerte, quòd quamuis ita verum sit, tamen iuxta Aristotelem materia non dicitur mater formarum, sed eorum, quę fiunt, nempè compositorum. Hæc satis de materia. Ad textū Aristotelis redeamus.

CAPVT OCTAVVM.

Quot igitur, & quę sint principia.

Tex. LXXI.

EX his quæ dicta sunt de materia Arist. vult soluere rationes Philosophorum, quę præcesserunt ex huius materiæ ignorantia. Ob inexperientiā enim, id est, ob paucā in Dialectica exercitationem, qua nesciuerūt per se, & per accidēs distinguere. à veritate longè remoti sunt. Dubium igitur ipsorum apponit. Si fit aliquid. I. fit ex ente, vel ex non ente: ex ente fieri non potest, quia iam esset ens, antequam factū esset: nec ex non ente, quia non ens nihil est, ex nihilo autem nihil fit, semper enim aliquid est præsupponendum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et sic itaque, quod consequenter accidit.

Tex. LXXII.

NOn solùm illo errore contenti sunt nam consequenter dixerunt non esse, nisi ens vnum, & non multa. Multitudo enim generationem præcedentem importat: & vt dicit Philoponus: si multa essent, vnum non esset aliud, & ita esset non ens, vnde esset non ens, & ex tali generatio esse posset.

Nos autem dicimus, quod ex eo, quod est.

Tex. LXXIII.

VOlens Aristoteles errorem Antiquorū aperire ex indistinctione ipsorum, conatur illorum proportiones distinguendas esse probare, nempè ex ente fit ens, seu ex non ente fit ens, ob cuius gratiam dicit eas esse aliquo modo similes alijs, quæ tamen sunt distinguendæ. Dicit igitur, nihil differre, quantum ad modum loquendi, inter has proportiones, ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid. Non ens agit, aut patitur, seu ens agit aut patitur. Et inter has ex medico fit aliquid, seu ex non medico fit aliquid medicus agit, aut patitur, denique nihil differt in locutione per ens, aut per aliū quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur.

Tex. LXXIIII.

Similitudine inter illas propositiones posita, vnã illarũ distinguit. Dicitur igitur de medico dupliciter enũtiamus, aut per accidens, aut per se: Per accidẽs, cũ illa enũtiamus, quę ipsi ipsum, sed non vt medicus est, sed vt aliquid aliud coniunctu a habet, vt si dicas, medicus edificat, medicus sit albus: hæc enim non illi vt medico, sed vt ædificatori, & nigro insunt. Per se vero insunt, quæ illi, vt tali insunt, vt medicus medetur, medicus fit non medicus. Cum autem ea, quæ ei, vt tali insunt, enuntiamus; sine dubio maxime proprie enunciamus. Ita similiter fit in ente, & non ente: enũciamus enim per se, & per accidens, licèt maxime proprie cum per se, vt ea, quæ enti, vt ens est, & nõ enti, vt non ens est, insunt. Sed non ob id non sunt tales propositiones multiplices possumus enim enuntiare per accidens: atque in hoc errauerunt, inquit, Philosophi, quòd non diuiserunt, sed contenti fuerunt cum sensu per se. Hic considera breuitatem Aristotelis: noluit enim propositiones enarrare, in quibus de non medico aliquid dicitur per se, vt non medicus fit medicus, aliquid per accidens, vt non medicus fit musicus. Similiter de non ente tantùm dixit, non autem de ente, quia in textu sequenti dicturus erat id latius, ne esset eiusdem repetitio:

Nos autem, & ipsi dicimus.

Tex. LXXV.

Distinctionem modo applicat, dicit que primo, ex non ente nihil fieri simpliciter, idest, per se: fieri tamen ex non ente aliquid per accidens, fieri aliquid per se ex non ente est, quod non ens, vt non ens faciat aliquid, & hoc fieri non potest: fieri vero ex non ente per accidens est, quod non ens faciat aliquid sed non, vt non ens est, sed secundum aliam rationem, & hoc fieri potest, & istud est materia, quæ est non ens per accidens ratione priuationis, non est per se non ens: & ex tali materia fit res, vnde ex non ente fit ens, sed per accidens. Nam materia est non ens ratione priuationis, hæc tamen est per se non ens, nec ex ea fit per se res. Et aduerte, quòd cum dicit, ex non ente fieri per accidens, intellige, vt ex parte componente, de hoc enim est sermo, nempè de principio, ex quo intrinsecè res factæ sunt. At quia Antiqui non cognoscebant hanc materiam, quæ esset per accidens non ens, sed omne non ens arbitrabantur esse per se non ens, & nihil, ob id dicit, adhuc est mirabile, & non dum patet, quomodo ex non ente per accidens fiat aliquid. Non enim ipsi tale principium cognoscebant, quod per accidens esset non ens.

Similiter autem, nec ex eo. Tex. LXXVI.

Postquàm vnam propositionem distinxit, nẽpe ex non ente fit aliquid, ac docuit, veram esse, si sensum per accidens faciat, nempè ex aliquo, quod fit non ens, licet non vt non ens est, aliquid fieri posse.

Alteram modo distinguit propositionem, nempè ex ente fit aliquid, dicitque ex ente per se, non fieri aliquid, id est, ex quatenus ens, sed per accidens. i. ex illo, quod est ens fit aliquid, sed non vt ens est, ita similiter dicendum est, & hæc sit ens: est enim per se sumpta falsa: non enim fit ens, vt ens, quia oportebat ante illum nullũ esse ens, aliàs non fieret, sed per accidens est vera, puta fit aliquid, scilicet ignis, aqua, leo, quæ quidẽ sunt ens, sed non fiunt in quantum ens. Quõ ex ente, & ex non ente fiat aliquid.

In cuius declarationem aduerte, quòd semper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt si fiat vnde fieus, vt ens, fieret, oportebat nullũ præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod esse non potest. At eum non fiat ens, vt ens, sed hoc l. illud ens, satis est, quòd præcedat aliquod non ens, puta nõ ens illud, quod debet fieri, licèt hoc non ens sit aliud ens: & hoc est, Nota.

quod

quod Aristote. intendit docere, quod vt fiat hoc ens (vt re vera fit) non oportet ex nihilo fieri, sed ex aliquo ente, quod non sit illud, quod debet fieri.

Quòd si dicas, si fit hoc ens, puta lapis, & hoc ens est ens: ergo fit ens. Respõdet Aristo. id probare, q̃ fit per accidens, quatenꝰ hoc ens, quod per se fit, est ens. Hoc etiam intellige ex parte subiecti, ex aliquo fit aliquid, non ex eo, q̃ illud, ex quo fit, sit ens, quamuis illud sit ens: Sed ex eo quod est in potentia id, quod debet fieri: ac propterea per accidens fit ex ente.

Nota. Hæc autem omnia veritatem habẽt ponendo materiam, vt ab Aristotele ponitur, quam non cognoscentes Antiqui has propositiones non distinxerunt. Tu aduerte hanc expositionem.

Post hæc exemplo ostendit Aristoteles, quomodo ex ente aliquid accidẽs fieri dicatur: fiat animal quoddam ex quodam animali, vt canis ex equo, seu vermes ex cane, tunc animal non solùm fit ex quodam animali, sed etiã ex animali sed per accidẽs: quia quoddam illud animal est animal, per se enim animal non fit ex animali: quia iã animal est, sed ex non animali.

Et si aliquid fit. Tex. LXXVII.

CONcludit, id quod est, nec fieri per se ex ente, nec ex non ente, imò non fieri ex ente, quia tales propositiones, vt dictum est, faciunt sensum per se. At quia posses dicere, quomodo nec ex ente, nec ex non ente fiunt, & fiunt ex aliquoꝰ videtur iam medium inter contradictoria dari. Respondet, non esse contradictoria: cum enim dicimus, nõ ens, non negamus omne ens, sed aliquod, puta nõ est, quod debet produci. Similiter cùm dicimus ens, aliquod ens dicimus, potestque esse, quòd fiat ex aliquo, quod secundum se non sit ens aliquod, nec sit non ens aliqoud, & id est materia, quæ non secundum se est non ens producendũ, sed ratione priuationis, nec secundum se est id ens, puta aqua, aut ignis, aut aliud, ex quo illud fit, sed est in potentia vtranq;

Vnus igitur modus. Tex. LXXVIII.

HVnc modum prædictum soluendi esse docet, alterum tamen ponit, Nempè per distinctionem entis in ens actu, & ens potentia, vt dicamus, id quod est actu, fieri ex eo, quod est potentia, & ex eo, quod non est actu. Vnde fit ex ente, & ex non ente: hæc enim omnia verificantur ponendo hãc materiam huius naturæ, vt diximus, quam non aduertentes Antiqui dubitarunt, sed per eius cognitionem ipsorum soluuntur dubitationes.

CAPVT NONVM.

Tangentes igitur. Tex. LXXIX.

IN considerationis priuationis modo Antiqnos reprehendit quosdam, qui cum materiam attigissent, tamen sufficienter dixerunt non separantes, & distinguentes priuationem. Inter hos fuit Plato, qui materiam à priuatione non separauit, ac inde cõcessit per se aliquid fieri ex non ente, admittens argumentũ Parmenidis: Quicquid est pręter ens, esse non ens. Ductus autem est Plato ad idem existimandum, priuationem esse cum materia, quia numero, & subiecto compererar esse vnum, ac inde esse vnum potentia, id est, ratione, collegit, quod quidem falsum est. Non enim, quæ numero vnum sunt, ratione statim vnum sunt. Probat autem priuationem, & materiam differre. Primò, materia est non ens, secundum accidens tamen, at priuatio est non ens per se, non ergo priuatio est non ens per se, non ergo priuatio est materia.

Aduerte, quòd aliud est per se non ens esse priuationem, aliud simpliciter non ens. Simpliciter non ens, est nihil, hoc autem non est priuatio. At per se nõ ens est id, quod intrinsecè claudit aliquod non ens, & talis est priuatio: dicit enim, negationem, sed cum aptitudinę: alterũ non ens alterum ens. Nota. 1a quõ priuatio sit per se non ens.

Vnde nota differentias quatuor secũdum se nõ ens, hoc est priuatio per accidẽs nõ ens, hoc est materia quæ nõ clau- Nota. 2a

dit intrinsecè priuationem Simpliciter non ens, & hoc est nihil: nō ens simpliciter,& hoc est ens imperfectum.

Secundò probat, priuationem non esse materiã. Materia est prope substantiã non autem priuatio: non ergo priuatio est materia. Per substantiam intelligit perfectam substantiam, qualis est prima. Dicitur autem materia propè substantia, quia est pars intrinseca huius primę, & perfectæ substantiæ.

Quidam autem quod non est. Quæst. LXXX.

Respõdet obiectioni. QVantum existimo, obiectioni respondet: Posset quidam dicere, nonne Plato materiam magnum, & paruum dixit; ergo distinxit illam in duo, sicut ipse Aristoteles Respondet, non sic Platonem tria principia posuisse: nam per magnum: & paruum, siue singula per se, siue vtraque simul, idem principium significauit, puta materiã, sunt enim duo nomina eiusdem principij, priuationem verò neglexit quam Aristoteles principium facit.

Et subdit rationem, quare Plato priuationẽ despexit inter principia cõputare: quia materia est permanens in re, & est mater eorum, quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginem, id est, ipsam cõtemplanti, videbitur potius ad maleficium, id est corruptionem rei facere. Obid enim corrũpitur res: quia materia est priuata alijs formis. Non ergo priuatio debet inter principia computari, cum principia potius faciant ad esse ipsius rei, quàm ad non esse, ad generationem, & non ad corruptionem.

Existente enim quoddam diuino.

Tex. LXXXI.

Quæ tria principia secundũ Ari. & qualia. SVam opinionem constituit, tria principia distinguens. Primũ est diuinum quid, & appetibile, & hoc est forma, non Deus, vt vult Themist. Forma autem dicitur diuina: quia est quædam participatio, & similitudo esse diuini, iuxta illud. 1. de Cœl. cap. 9. ab illo supremo principio omnibus alijs exactius, alijs offuscatius esse, viuereq; depēdet.

Alterum principium est huic oppositum, puta priuatio. Tertium est ipsa materia appetens formam hanc. Istis vero qui priuationem à materia non separãt, accidit dicere, q priuatio appetat formã cum sit idem cum materia. Et ita idẽ appetit sui ipsius corruptionẽ per se, quod esse non potest. Vnum enim contrarium per se non appetit alterum, nec forma se ipsam appetit, quia careret sui, cum nihil appetat, nisi id quod nō habet. Relinquitur, q materia appetat formã, sicut turpe appetit esse pulchrum. At ne quis existimaret, materiã esse turpem, addit, id esse per accidens, puta ratione priuationis. Et nota intentũ Aristo. vult enim ostendere, cum forma sit quid appetibile, ponendũ esse appetitum, hoc nõ erit in priuatione, erit in materia, & nõ secundũ se, sed ratione priuationis. Oportet ergò priuationẽ non neglegere, alias forma non erit quid appetibile, cum sit diuinum, quod falsum est.

Corrumpitur autem, & fit. Tex. LXXXII.

MAteriæ singularẽ proprietatẽ vltimo loco tradit Aristo. nempè esse per se incorruptibilẽ, per accidens vero corruptibilem: explicat autem vtrunq;. Est quidem per accidens corruptibilis, quia amittit priuationem formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidẽs ipsius materiæ, sed substantia eius, & potentia semper manet, ob id incorruptibilis est per se. Hoc autem probat: si enim materia esset corruptibilis, tunc fieret. cum autem in omni mutatione oporteat aliquod præsupponere subiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod subiectum, sequitur iam, quod esset, antequàm esset, nam illud subiectum esset materia prima. Nam materia est primũ subiectum, ex quo inexistente fit aliquid per se, hæc enim est ipsius definitio. Vlterius si corrumpitur, in aliquod vltimum resoluitur: ergo esset corrupta, antequàm corrumperetur, illud enim vltimum materia est, ac si clarius diceret, cùm in omne generatione

semper

semper per aliquid fit præexistens subiectum, & in corruptione aliquid permanens, non poterit materia generari, nec corrupi, illud enim subiectum permanés & antecedens esset materia, non autem id, quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem secundum formam.

Tex. LXXXIII.

Postquàm sufficienter de materia dictum est, dicit de forma, nempè prima, an vna sit, an plures, quot, & quę sint, non esse Physicum tractare, sed Metaphysicum. De formis vero generabilibus Physici est differere, & in sequentibus differeretur. Nunc satis est, quot sit principia, & quæ determinasse. Prosequamur vlterius, aliud, inquit, sumentes principium, intellige cũ Auerroe, aliud principium scientię, nam hacusq; principia plura esse ostendit, in secundo libro ab alio orditur principio, quæ fiunt, aut natura, aut alia causa fieri.

Hic ad certe, quod compositum naturale, ex materia & forma constat, tamẽ nõ est eiusdem modi vna, & altera pars. Nam materia est eiusdẽ rationis in omnibus naturalibus, ita vt detur vna numero materia secũdum se omnium eorum, non tamen datur vna forma prima, sed plures secundum rerum compositarum pluralitaté. Quòd si datur aliqua forma communis, illa est abstracta, & separata à rebus, nec est pars ipsarum rerum, sicut Idea secundum Platonem, aut gloriosus Deus. vnde Physicus talem formam non considerat, sicut materiam: est enim separata à sensu: Metaphysicus est, qui illã considerat cum diligentia, id est, quantum ad quid sit: nam quantum ad an sit, hoc est Physicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi ostendemus.

Nota quòd compositũ cõponatur ex materia & forma.

Hinc est, quod Physicus nõ agit separatim de forma, sicut de materia, sed de singulis speciebus formarum sigillatim: hæ enim Physicæ sunt

Quòd physicus agat de forma.

Dices, quare sicut fuit vna materia, non fuit vna forma? dico, non esset tunc generatio, nec corruptio Quòd si dicas, potentia materiæ est communis, debuit ergo terminari in formã aliquam, communem. Aduerte, q; hoc fuit vnum motiuum Auicennæ ad ponendam formam corporeitatis, & sine dubio, nescio, an benè perpendit naturam potentiæ materiæ, nam potentia ista non est determinata ad vnum, sed indifferens, vt enim potentia ad contraria recipienda. Et potentia generis ad differẽtias non est ad vnũ quid, ita nec potentia materiæ, sed semper manet apta ad recipiendam formam: & sic est conuenientissimũ principium ad mutationes naturales.

Dubij solutio.

An aliquid formæ præfuerit in materia.

Quæst. XIX.

Sensus huius quæstionis est, cum constet, compositum materia cõsici, & forma, ac materia sit ingenerabilis formæ verò de nouo producãtur, dubium est, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, alias enim videtur ex nihilo facta, materia enim non est pars formæ.

Sẽsus quæstionis.

Circa hanc quæstionem multæ extiterunt sententiæ. Prima fuit illorum Philosophorum ante Aristotelem, qui non intelligentes, ex quo possent de nouo tales produci formæ, prorsus de medio abstulerũt generationes substantię de nouo, docentes, generationes esse quasdam alterationes, aut quasdam atomorum præcedentium congregationes, vt latè dictum est. I sententia

Altera sententia fuit quorundam, quos refert Duran. 2. senten. d. 18. qui dicebant, in materia præcedere quasdam entitates, ex quibus fiunt factæ postea formæ, vt singulæ sint pro singulis formis, quas entitates: vocabant possibilitates formarum. 2. sententia

Tertia sententia fuit aliorum, qui dicebant, partes formarum præcedere in materia, sed remissas valde, postea generatione intendi: & ita quælibet forma præcedit in materia sub esse remisso, & debili. 3. sententia

Alberti. Quarta sententia fuit Alberti tract.3 cap.3. & cap. 15. qui dicit formas omnes secundum esse, & existere produci, tamé in materia secundum essentiam præcedere, ita vt materia sit, vt quidam habitus formas omnes secundum essentiam præhabens. Non quod sint plures, sed vnum sunt ne spe ipsa materia. Rationes horu n omnium hæ sunt.

Ratio. Prima, & omnium fortissima est, Cum forma, ignis, v. g. producitur, vel aliquid illius formæ præfuit, in materia, vel non: si præfuit habetur intentum Si non, ergo ex nihilo est facta, quod nó est concessum agentibus naturalibus.

Secunda. Secundò: omne simile appetit suum simile: Si ergo materia appetit formam aliquid habet, in quo ei similetur, & hoc non est, nisi aliquid formæ.

Tertia. Tertiò Si nihil formæ præcedit in materia: ergo non est discrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quòd nihil ipsius præcedat in materia, quòd autem sit discrimé huius, & illarum notum est, hæc enim non educitur de potentia materiæ, illæ verò sic.

Quarta. Quartò. Priuatio est principium naturale per se generationis: ergo aliquid dicit præter generationem; hoc non est forma, cuius est priuatio, nec ipsa materia, ista enim sunt principia per se: ergo aliquid aliud, & hoc est principium formæ. Hæc sunt argumēta communia omnioni opinioni prædictæ ex tribus vltimis, & sunt præcipua eorum.

1. Conclu. Vt autem hanc difficultatem à principijs aperiamus, sit prima conclusio. Præter materiam oportet aliquam aliā partem substantialem ponere, qua sit compositum, & ea est forma, probatur Primò

1. Ratio. compositum substantiale est quoddam perfectum, & completum in substantia, hoc nō fit per materiā: est enim imperfecta, & in potentia, vt dictum est: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. vlterius. Nullum imperfectum in aliquo genere perficitur in illo genere, nisi per aliquid illius generis. Sed materia est imperfecta substantia, & efficitur perfecta in composito substantia: ergo per aliquid substantiæ, ergo præter materiam est alia substantia in composito, & hæc est forma.

Secundò. Omne agens, tam intellectuale, quàm naturale propriam in effectu facit similitudinem: ergo in producto est propria similitudo agentis: hæc non est materia, quia materia vnius rationis est in omnibus, ergo aliquid aliud est, quo peculiariter agenti assimiletur, & id est forma. Maior explicatur, vocamus agens intellectuale, quod agit secundum arté: naturale, quod secundum naturā suam agit, vtrumq; quidem similiter producit, sed cum discrimine. Nam naturale agit simile in natura, vt ignis ignem, leo leonem: intellectuale verò agit simile in arte, seu in imagine, quàm se cundū artem sibi format in mente, vt agat. 2. Ratio.

Tertiò. In omni motu, & mutatione non solùm est subiectum, sed terminus, in quem talis motus, & mutatio terminetur. Sed materia est subiectum mutationis substantialis: ergo præter eam, oportet ponere aliam substantiam, vt terminum, & hæc est forma. Multis posset probari conclusio hæc, sed sufficiant ista. Vide sanctum Thomam quæst. 1. de formis articu.2. 3. Ratio.

Secunda cóclusio. Forma est actus simplex formalis, vnum per se cum materia componens, principium propriarū operationum rei. Hæc conclusio est velut definitio explicans ipsius formæ naturam, ob id singulæ partes sunt explicādæ. Forma dicitur actus, quia dat esse materiæ perfectum, & determinatū in specie certa. Nam actus materiæ est imperfectus, & cōmunis, ac potentialis; forma determinat, & perficit ad certam speciem, ob id actus determinatè dicitur, quia nihil habet potentiæ, vt ab ipso ero actu possit determinari Physicè. Dicit simplex ad excludendum actum, qui est totum compositum; qui simplex non est, cū in duas substan- 2. Cóclu. Nota formæ definitionem.

substantias partiales diuidatur: at forma est simplex, & incomposita substãtia, vt diximus de materia, quod probat S. Tho. q. 3. de formis ar. 1. At quamuis forma sit simplex, non tñ est simplex in vltimo gradu simplicitatis, quia oportebat, q̃ non solùm non esset cõposita, sed nec cũ alio cõponeret, & in hoc anima est minus simplex, quàm Angelus. Vide S. Tho. q. 3. de formis, arti. 1. & Albert. ã tract. 3. cap. 13. Dicitur formalis, vt intelligas, quomodo forma det esse materiæ nempè seipsa informando, & vniendo sibi materiam, sicut albedo seipsa facit parietẽ album. & hoc ad discrimen causæ efficientis, quæ dat esse, puta ignis facit lignum ignem, sed non dando seipsum, sed aliquid aliud extra se producendo. Dicitur, vnum cum materia per se faciens, ad excludẽdas formas accidentales, hæ enim actus sunt simplices, & formales, sed cum eo, cuius actus sunt, non faciunt vnum per se, sed per accidens; non enim complent accidentia subiectum, at forma complet materiam: est enim materia dimidium ens, vt diximus, ac ob id dicitur facere vnum per se cũ materia. Dicitur principiũ operationum propriarum, quæ actio formę tribuitur, & ea omnia, quę insunt omnibus rebus naturalibus, sed quibusdam hæc, quibusdam illa. Ex his poteris naturam formæ contemplari.

3. Conclus. Tertia conclusio. Nihil formæ praecedit in materia ante ipsius introductionem Hæc est contra illas tres sentẽtias, quę sunt profectò inintelligibiles? & ꝓbatur conclusio. Primò. Illud formæ, quod in materia ponitur. l. est idem numero cum forma, vel non: si est idem cum forma producenda, iam forma producenda non de nouo fit. Si vero non est eadem vel ipsa conuertitur in formam, hoc est naturaliter impossibile, q̃ vna substantia in aliã conuertatur prorsus ita, vt vna fiat altera: si vero nõ sic, sed ex ea fiat altera, tũc oportet, aliud super addere, ex quo simul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum est illud additum, esset enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

1. Ratio.

2. Ratio. Secundò: id quod in materia ponitur. l. est idem cum ipsa, vel nõ: si est idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes soluunt, si verò non est idem cum materia, iam compositum facient, aut per se, aut per accidens ante formam, quorum neutrum est verum. Multa possunt argumenta proponi contra has sententias, sed cum ex ipsis met earum cõstat impossibilitas, & falsitas, prætermittantur.

4 Conclu. Solum cõpositũ per se generatur vel corrũpitur. Quarta conclusio. Id, quod primò, & per se corrumpitur, generatur, producitur, est compositum ipsum, ita quòd actio non terminatur primò, nisi in compositum, fit enim leo, aut ignis, aut aliud simile, non autem formas, aut materia, & hæc cõclusio est maximè tenenda, ex cuius veritate pendent multæ graues Physicę determinationes, quam docet Aristoteles hoc textu. 84. & probauerat per textus aliquod antecedẽtes, & est notandũ caput octauũ. lib. 7. Meta. vbi per multa verba eam docet.

1. Ratio. Et probatur. Id primo fit, quod primo erat in potẽtia materię: Facere enim est id quod erat in potentia, ad actum reducere, vt dicitur. 4. Physi. tex. 84. sed in potentia materiæ (vt diximus superius) est primo ipsum compositum, & ad hoc est ordinata talis potentia: ergo id primò fit, ac ꝓducitur. Præterea, id primo fit cuius est esse, cum productio sit via ad esse; sed compositi est esse, cum ipsius sit operari: ergo ipsum primò fit.

5. Conclu. Formę per se non ꝓducuntur, sed cõproducuntur. Ex hac autem sequitur, quinta conclusio. Forma non producitur per se, sed comproducitur ad productionem compositi quod est dicere, actio in ipsum compositum terminatur primò, & consequenter, ac velut per accidens in ipsam formam. Hæc est singularis doctrina S. Tho. 1. p. q. 90. art 2. Ex quo patet, quid sit formas educi de potentia materiæ: non enim est aliud, quàm eadem actione consequẽter fieri, & habere esse, qua fit com

positum, quod educitur de potentia materiæ.

Nota discrimen inter alias formas, & animā rationalem. Ex hoc colliges discrimen animæ rationalis, & aliarum omnium formarum: Hæ enim omnes eadem actione habēt esse, qua compositum fit. At anima rationalis a solo Deo creatur, & habet esse, agens verò naturale vniendo eam materiæ facit compositum, ob idq; anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Aristoteles 2. de gene. Animalium cap. 3. dicit, animā de foris aduenire. Vnde fit, quòd destructo etiam composito, ipsa non destruatur, reliquæ vero sic se enim se habent generatione, & corruptione.

Per hæc possumus ad argumenta respondere, in quorum solutione magis difficultas declarabitur. Ad primum, quod erat omnium positum, negandum est prorsus cum Aristotele fieri formas, aut produci, sed composita fiunt, non ex nihilo, sed ex materia: formæ vero consequenter fiunt, & comproducuntur. vnde non est ipsarum creatio: quia creatio est actio, qua aliquid primo fit, formæ vero non primo fiunt: hæc autem est vis concessa agentibus naturalibus, vt compositum producerent, ac simul mediante formas attingerent, quod non est creare, nec aliam philosophiam habemus ab Aristotele, & est optima & notanda.

Ad argu. Ad primū. Ad secūdū. Ad secundum negamus, simile appetere semper simile sibi in forma: appetimus enim cibos, & alia, quæ nobis non sunt similia, sed conuenientia: ita materia formam appetit, sicut imperfectum perfectum.

Ad tertiū. Ad tertium diximus iam discrimen inter formas reliquas, & animam rationalem.

Ad quartū. Ad quartum dico, quòd priuatio dicit potentiam in materia: cum generatione formæ, & hoc sufficit, vt sit principium generationis, vt dicemus inferius.

Nota discrimen differ. Ex hac determinatione vnum sequitur, nempè differre generationē à creatione: generatio enim est ex aliquo præsupposito, vnde non facit totū ens, quod generat; sed materiam perficit: at vero creatio est productio ipsi⁹ rei totius creare ergo equum, est totam equi substantiā de nouo facere: generare vero est ex præsupposita materia, & ex parte illum facere, ac ob id creare est de nihilo, id est, post nihil facere aliquid, & sanctus Thomas. 1. p. q. 45. arti. 1. dicit creatio est productio totius entis. rat generatio à creatione.

Dubitabis, an agens naturale possit creare. Dico, q̄ non, quia omnis actio naturalis præsupponit aliquod subiectū, & partem, ex qua fiat res at creatio nihil præsupponit. Aliam rationem adhibet sanctus Thom. 1. part. quæst. 45. art. 5 quia est opus virtute infinita ad creandum, cum sit distantia infinita inter ens, & nihil, virtus autem infinita non potest esse in agenti naturali. Dubiū an agens naturale possit creare. Snia D. Thom. & Authoris.

Scotus. 4 d. 1. q. 1. repræhendit hāc rationem dicēs, q̄ ens non distat à nihil in infinitum, nisi secūdum esse ipsius entis: vnde tantùm formica ab ipso nihil distat quātum est ipsum esse formicæ quod est infinitum. Snia Scot.

At quidquid sit de hoc aduerte, q̄ virtus nō solùm est pensanda ex effectu, qui fit, sed ex remotiori potētia materię ex qua educitur, vnde maior virtus, & actiuitas est necessaria ad faciendum ignē ex ferro, quàm ex stupa, cum ergo non fit vlla potentia remota ab actu tantū, quantum est nihil, sine dubio colligitur, virtutem infinitam essene cessariam ad creandum, aut saltem tantam, qu nta naturaliter non est concessa vlli agenti naturali. Et hæc sufficiant de quæstione præsenti. Nota vnde sit æstimāda virtus agētis.

An materia sit causa corruptionis, an forma.

Quæst XX.

CVm iam duplicem hanc partem in composito constituerimus, & quid sit vtraq; explicatū sit, dubitare quis posset, cum talia cōposita corruptibilia sint, vndè eis corruptio aduenit, non enim patet, an à forma, an à materia id sit, & procedat.

1. Sent. Aut. Auicēna. 1. suæ Phys, c. 3. opinatur à cōtrario prouenire corruptionē, ob idque res corruptibiles esse, quia cōtrariū habent.

2. senten. Auerro. Auerroes lib. de substantia orbis contrariū, & materiā causas corruptionis ponit, eo quòd Arist. 7. Metaphysic. text. 22. & 29. materiā, inquit, esse secūdū quā res potest esse, & non esse.

3. Aliorū sententia. Alij à forma corruptionē prouenire dicunt; nā Aristoteles hoc primo libro text. 68 dicit, formā sui absentia, vel præsentia facere mutationem.

4. Senten. Autho. Dico ad hoc, quòd aliud est loqui de principijs corruptionis, aliud loqui de principio, vnde ista passio proueniat cōposito, nempe corruptibilitas. Si de principijs loquamur, sunt ista, materia, forma, priuatio & causa efficiens: hæc enim in mutatione qualibet necessaria sunt. Si vero de principio: vnde corruptibilitas prouenit, sit sermo, id est, materia priuationi annexa, id est, capax formę, & ipsius priuationis: vnde Aristoteles text. 80. dicit, priuationē ad corruptionē, & maleficiū facere, & idē ibi explicat Simplic. Themist. D. Tho. & Philopo. Materia ergo est causa, & principiū in cōpositio quantitatis, & dimēsionis: est etiā causa alterationū secundū contrarias qualitates, est etiā causa corruptionum rerū. At forma est causa, quòd res sit sub certa specie, est causa actionū rei: sola enim forma est actiuū principiū: est causa eorum, quæ peculiara sunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales sunt proprietates, passionesq; rerū propriæ. Est causa etiam figurarum naturalium: figuræ enim rerum naturalium maxime specificant, & substantiales formas comitantur, ipsasque indicant.

An priuatio sit principium naturale.

Quæst. XXI.

1. Argum. Multa in præcedētibus diximus de priuatione, & in expositione textus, & in quæstionibus præcedentibus: vt autem melius intelligantur, sit primū argumentū. Non ens non est principium rei naturalis, at priuatio est non ens, cum sit negatio quædam, & id Aristoteles fatetur, non ergo est principium,

Secundo Materia est prorsus idē re, & ratione cum priuatione: non ergo opus est, ipsam distinctū principium facere à materia: probo antecedens: materia, & priuatio sunt idē nume. vt dicit Aristoteles, ergo idē specie, ergo idē definitione ac per cōsequēs ratione: hæc enim consequētia videtur bonæ ex ipsa logica, quæ enim sunt idē numero. 1. diuersa solo numero, specie, & ratione eadē sunt: maior n. vnitas includit minorem, vt patet. 2. Argum.

Tertiò Si priuatio esset aliquid præter materiam, sequitur, quòd oporteret multiplicare tot priuationes, quot sunt formæ quod videtur extra rationem. 3. Argum.

Circa hæc aduerte primo, quòd priuatio, vt antea dictū est: differt à negatione pura: Hæc enim dicit absentiā alicuius, nihil positiui ponens, vt nō homo solam hominis negationem dicit: At priuatio dicit, non solum negationem formę, sed in aliquo subiecto, vt non homo priuatiue est aliquid, quod nō est homo ob id, 4 Meta. tex. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec solum priuatio ponit subiectum, sed aptitudinem in subiecto ad illam formam, cuius est priuatio, vt negatio formæ in subiecto apto ad illam fit priuatio, & talis priuatio est in materia prima. 1. Fundam. Quō differant priua. tio, & negatio.

At ista non sufficit ad generationem, sed vlterius priuatio dicit aptitudinē, & potētiam propinquam ad illam formā vnde non homo non dicitur lignū: quia est potentia remota, sed embrio, qui est in proxima dispositione, vt fiat homo: idem de quocunq; alio dicendum est talis priuatio est, quæ dicitur principium.

Aduerte secūdò: quòd si puram essentiam generationis consideremus, & mutationis: priuatio non dicit formam aliquam precedentē in subiecto, sed q. non dū sit id, quod debet fieri: ponit enim sub iectum cū aptitudine: atquia naturaliter tale subiectū nō est sine opposita aliqua forma, 2. Fūdam. Quid dicat forma liter priuatio.

forma, nec agens aliter posset transmutare, & agere in subiectum, sit, quod priuatio ponit oppositam aliquam formam in materia: vnde non ignis est aqua, aut quod vis aliud, quod in ignem transmutatur.

Tertium fundamé-tum. Alia sunt principia generationis, alia rei genitæ. Adiecere tertio, Principia rei compositæ non esse, nisi duo per se, formā, & subiectum: generationis verò, & productionis est etiam priuatio principium; quod est dicere, et ex subiecto fiat aliquid; oportet, quòd subiectum nondum sit id, quod debet fieri, aptum tamen, vt fiat, hoc autem est habere priuationem.

Prima conclusio. Prima rō. His suppositis, sit prima conclusio. Materia, & priuatio non sunt idem ratione. Hanc multis probat Aristoteles. Primò: quia priuatio secundum se est nō ens, priuatio claudit negationem, non autem materia. Secundo: quia priuatio nō est pars substantiæ, materia verò sic. Tertio: Priuatio non appetit formam, materia verò appetit. Quartò, materia perseuerat in cōposito, priuatio recedit: non ergo sunt idem ratione. Alia argumenta Aristoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia sunt in textu, & res est nota.

Secunda ratio. Tertia.

Secunda conclusio. Prima rō. Secunda conclusio. Priuatio est principium intrinsecum productionis naturalis, non tamen ipsius compositi, id est, priuatio nec est subiectum, nec forma, sed terminus à quo, generationis.

Tertia cō lusio. Tertia conclusio. Ex priuatione hæc sequitur appetitus materiæ ad formam: quod est dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quòd cùm sit apta ad eam, non dum habet, ipsi tamen, vt suæ perfectioni proportionabilis est, ad aptari potest.

Ad primū. Per hæc ad argumenta respondetur. Ad primum dicitur, quòd priuatio non est omninò non ens, non enim est pura negatio, sed quid reale ponit, & hoc sufficit, vt sit generationis principium, quàm uis non rei.

Ad secundum. Nota dupliciter aliquid dici quid dicitur. Ad secundum possumus vno modo dicere secundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid vnum numero, intrinsecè, aut extrinsecè: id est, vnum numero intrinsecè, quòd est vltimus actus id amplius in plures partibilis, qualia sunt indiuidua cuiuslibet speciei. Extrinsecè verò quæ vnum subiectum habent, & tali vnitate extrinseca omnia accidentia vnius subiecti vnum sunt numero, non tamen intrinsecè. Per hæc respondetur, quæ sunt vnum intrinsecè numero sunt vnū specie, sed non quæ sunt vnum extrinsecè. Sic autē dicitur materia, & priuatio vnum, ob id non sunt idem ratione.

Secunda solutio. Nota de vnitate numerica accidentium. Possumus etiam dicere, quòd accidentia non habent aliam vnitatem numericam, quàm à subiecto, ob id quæ insunt vni subiecto, vnum numero dicuntur. In accidentibus autem non valet illud, quæ sunt vnum numero, sunt vnum specie.

Ad quartum. Ad quartum dico, quòd materia secūdum se vnam habet priuationem, quæ si respectu ipsius comparetur, vna est: at ad formas relata, plures dicitur.

Nota, quòd in materia vna sit, vel multiplex priuatio. Sed aliter respondeo, & est notanda solutio, quòd dupliciter loqui possumus de priuatione: aut de ea, quæ est in materia prima, quæ dic tpotentiam primam ad quālibet formam, & hęc vna est ex parte ipsius, vt modò dicebam: aut loqui possumus de ea, quæ est in materia proxima ad quamlibet formam, quæ est terminus propinquus generationis, & hæc multiplex est, sicut multiplex est materia proxima, & multiplex forma introducēda.

Cùm autem dicitur: priuatio est principium, intellige in genere, siuè sit hæc, siuè illa: sicut etiā cùm dicitur forma est principium, non de vna forma sed vniuersaliter de qualibet forma intelligitur: & ita argumentum manet solutum. Nec reputamus inconueniens, multas admittere priuationes, sed non in vna materia, sed in singulis proximis materijs singulas proximas priuationes. Ipsius verò materiæ secundum se, vna est priuatio secundum se. Atq; hæc pro præsenti sufficiant dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

FINIS PRIMI LIBRI PHYSICORVM

IN LIBRVM SECVNDVM

DE PHYSICO AVDITV.

De intentione ac diuisione huius libri.

Aliorū sententiæ.

DVBIVM statim se primo offert de intentione libri huius: non enim omnes in ea conueniunt. Auerroes enim, & Sanctus Thomas hic, Principia scientiæ tradi docet, nempè incomplexa, subiectum, passionem, & medium, & est congrua expositio. Simplicius verò dicit, hic tradi principia propria substantialis mutationis: nā in primo de vniuersali mutatione: tam substantiæ, quàm accidentis dictum est sed hęc non placet, nam quæ dicta sunt de accidentibus in primo gratia exemplorum, & declarationis dicta sunt. Philoponus non malè dicit hic agi de forma: nam in primo abundanter de materia, parùm de forma dictum est, sed in hoc amplius de forma, parùm de materia dicitur.

Sententia Autho.

Sed mihi videtur posse dici, quòd in primo libro de principijs generationis rerum naturalium dictum est: Hic verò de principijs motuum, qui consequuntur res naturales, & postea in tertio de ipso motu: & credo hoc esse magis ad mentem Aristotelis.

Diuisio libri.

Diuiditur ergo iste liber in tres partes In prima de natura est sermo, qui est principium motus: in secunda, quomodo physic⁹ à Mathematico differat, quia videntur de re naturali vterq; disserere: In tertia, de causis est sermo, vt quę causa sit natura, intelligatur. Atq; hæc circa libri intentionē.

Caput Primum.

Eorum quæ sunt. Tex. 1.

Methodus Arist. in inueniendo quid sit natura.

OPtima methodo, quid natura sit indagat; vt em. 1 de Anima cap. 2. inuestigaturus quid esset anima, animata in animatis comparauit, ac in quo differret, percepit, nempè q̃ animata à se mouentur, & cognoscunt, indeq; collegit animā esse principiū quoddā motus, & cognitionis: ita & modò naturā quid sit ostensurus, id, in quo naturalia à nō naturalibus discrepēt, quęrit; per id enim cōstabit definitio naturę. Ante omnia verò distinctionē ponit eorum, inter quæ est comparatio facienda. Eorum, inquit, quæ sunt, quædam sunt natura, id est, constant natura: quædam ob alias sunt causas: id est, quædā sunt naturalia, quædā nō naturalia. Quæ autem naturalia sint, exēplis explicat, nēpe animalia, ipsorum partes, plantæ elementa quatuor, & alia huiusmodi, puta mixta, inanimata ex elementis composita.

Dubiū primum.

Sed quid per alias causas intelligit? Rñdet Themist. & alij, artē, electionem, fortunā quædā enim arte, quędā electione, vt actus morales, quædam fortuna, & casu fiunt vt monstra, & alia huiusmodi & hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita sit secundum veritatem, existimo tamen Aristotelē hic de artificiatis agere, hæc enim maximā habēt cum naturalibus proportionem, & solùm est sermo de compositis, non de actionibus, aut accidentibus; sed sensus est, compositæ res, quæ in rebus comperiuntur, quædam arte, quædam à natura sunt facta.

Nec

Nec modo monstra à naturalibus separantur, modo enim communiter loquitur, vt omnes sentiunt, ex hac enim cõmuni opinione, idquod intẽdit, nempe definitionem naturæ vult indagare.

Secũdum dubium.

Sententia Alexandri

Dubitabis, quare dicit animalia, & ipsorum partes esse naturalia entia? Themist. Alex. & Philop respondẽt, quia in hoc differũt partes naturaliũ à partibus artificiatorum, quòd partes naturalium sunt etiã à natura, vt manus, pes, caput, & reliqua: At partes artificiatorum non sunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides, à natura, non ab arte sunt.

Sententia Simplic.

Simplicius hoc non recipit, dicit enim quòd partes etiam ab arte sunt, vt cubicula, muri, tecta, & in statua etiã partes ab arte sunt: nam lapides, & aurum, & lignum materia est, non pars: Materia autẽ, nec in naturalibus est naturale quid, sed est natura, & mihi hoc placet, presertim, quia hoc modo nõ partes animaliũ solũ, sed etiam elemẽtorum & mixtorũ oportebat dicere esse naturalia entia.

Sententia Autho.

Ob id dico (quantum existimo) ob id Aristotelem distinguere partes viuẽtiũ, quia non sunt eiusdem rationis cum ipso toto; non enim caput est animal, aut manus: propterea erat ratio dubitandi, an essent naturalia entia. In elemẽtis vero & mixtis, cum partes sint eiusdem rationis cum toto, sicut totum cõstat esse ens naturale, ita & partes. Vnde id intellige etiam de partibus plantarũ, sicut de animalibus, quamuis non sint tam diuersę à toto, sicut partes animalium; ob id in his explitat Aristoteles, & attẽde, quòd est sermo de partibus integrantibus, nó de materia, & forma, hæc enim nõ sunt naturalia, sed naturæ.

Omnia autem, quæ dicta sunt.

COnstitutis naturalibus, modo differentiam eorum à non naturalibus ponit. Est autem hæc differentia, q naturalia in se habent aliquod principium sui motus, vel quietis, id est, eo, quo naturalia sunt, aliquo motu mouẽtur, cuius in se principiũ habent, vt lapis mouetur deorsum, ignis sursum, animalia progrediũtur, reliquaq; naturalia, vt talia, aliquẽ participant motũ. Artificialia vero, vt talia sunt, non mouentur, vt cathedra ratione figuræ artis nullum motum participat. Distinguit autẽ Arist. motus hosce: est enim motus localis, qui fit secundum locum. est augmenti, & decrementi, qui fit secundum quantitatem: est alterationis qui est secũdum qualitates, atque his mouentur res naturales.

Dubium.

Quæ autem quibus moueantur motibus, non facile est explicare, propter diuersitatẽ opinionũ. Simplicius existimat hos tres motus esse tribuendos elemẽtis solis, vt omnia dicantur moueri secundũ locum, ignis secundũ augmentum, aqua secundum alterationem qua densatur, & condensatur: & hoc asserit Simplicius, quia existimat animam, non esse naturã quę est in viuentibus, ob id motus viuentium, vt talia sunt, non sunt naturales.

Sed pace Simplicij, hoc est fingere ad libitum. Etiam fundamentum est falsum anima enim natura est actiua, vt dicemus postea Adde quòd esset sibi ipsi cõtrarius, nam expresse. 8. Phy. tex. 27. animalia probat à seipsis secũdũ naturã moueri, quę in se motus præsentes habeant.

Ob id dico primo cũ Themist. & Alexan. quòd non sic est sumenda ista motuũ diuisio, vt quibus vnus inest motus, non insit alius, imo quibusdã possunt omnes inesse, sed distinctio est diuersorũ motuũ, quorũ vnus nõ est alius. Vnde secũdũ Auerroẽ dico secundo, quòd secundũ locum mouentur animalia, elementa, mixta, cœli, licèt non omnia eodẽ modo, vt posterius dicemus. Secũdũ augmẽtũ mouentur sola viuentia, reliquorũ enim nõ est augmentũ propriũ. Secundũ alterationem omnia mouẽtur præter cælos, quãuis non eodẽ modo: vnde patet, quædã esse, quæ non mouentur omnibus motibus, quædã verò sic: Nã animalia omnibus mouentur: cœli tantũ secundũ locũ elementa vero, & mixta inanimata secũdum locum, & alterationem.

Lectus

Lectus autem, & indumentum.

TEX. II.

Cum naturalia, vt naturalia aliquo moueri motu docuisset, nunc artificialia, vt talia sunt, nullo modo moueri docet, vt lectus à forma artis non habet in se, nec motum secundum locum, nec alterari, nec augeri, sed totus motus est ab extrinseco. Quod si dicas, nonne lectus est grauis, vt lapis, & deorsum descenderet, nisi impediretur? Similiter calesit, & alteratur? Respondet Aristoteles id non esse, vt ab arte est, sed vt naturale quid participat, puta, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio est, quæ quidem naturalia sunt.

Tanquam natura sit.

Tex. III.

Ex proposita differentia inter naturalia, & nō naturalia colligit egregiè, quid sit natura. Cùm enim naturalia in hoc à reliquis differant, quòd motus in se principium habeant, erit igitur natura principium, & causa motus, & quietis eius, in quo est primum per se, & non secundum accidens.

Nota primò. In cuius declaratione m aduerte, quòd motus duplex esse potest principium, alterum intrinsecum, alterum extrinsecū. Extrinsecum est illud principium, quod non est in eodem subiecto cùm illo motu, vt ignis est extrinsecum principium calefactionis aquæ, quia ille motus calefactionis est in aqua, at ignis non est in aqua, intrinsecum principium est, quod est in illo subiecto, in quo est ipse motus, vt cùm lapis deorsum fertur, est principium quoddam in lapide, quo fertur, idq; est intrinsecum: quia est in illo, in quo est ipse motus. Attende ergo, quòd natura est principium motus intrinsecum, id est, est principium, vt moueatur illa res, in qua ipsum est, ac ob id dicitur, est principium, motus eius, in quo est.

(Margin: Duplex principiū motus intrinsecum & extrinsecum.)

Nota secūdò. Aduerte vlterius, q adhuc istud principium est duplex, instrumentale, & principale: vt in motu lapidis instrumentale est grauitas, in reliquis sunt quædam virtutes, & accidentia ipsorum. Principale verò in lapide est forma ipsius substantia lis, in reliquis verò, aut forma, aut materia.

(Margin: Principiū intrinsecū motus duplex principale, & instrumentale.)

Attende, quòd natura non est principium instrumentale, sed principale, & substantiale, ideò dicitur in illa definitione, primum, est enim illa particula coniungenda cum principio, vt sit sensus, est principium primum, & non cum sequenti, vt putauit Auerroes.

Aduerte præterea, quòd principium alicuius motus in aliquo potest esse duplex, aut per se, aut per accidens. Per se est (loquimur autem de intrinseco) cum illi rei competit moueri, quia tale principium habet, vt forma lapidis est principium intrinsecum per se, quia lapis ob illam formam mouetur: per accidens est, cum res non habet moueri, vt tale principium habet, sicut Medicus sanat se, tūc Medicina est principium motus intrinsecum, quia sanatio est in ipso Medico, sed est per accidens quia vt medicus non habet sanari, sed vt infirmus & ægrum, quòd sit per accidens, est, quia aliquando recipitur sanatio, & sanaturis, qui nō est Medicus, quod quidem ostendit, Medicinā per se nō efficere motum intrinsecum.

(Margin: Nota tertiò. Principiū motus in aliquo duplex. I. per se, vel per accidens.)

Attende ergo, quòd natura debet esse principium intrinsecum per se, ac propterea ponitur illa pars definitionis per se, & non secundum accidens, ad excludendas aliquas formas artificiales, quæ per accidēs sunt principia motus intrinseci, quamuis aliæ sint, quæ nec per se, nec per accidens sit motus principium intrinsecè, vt ars domificandi, & similes, quæ nullo modo possunt in se operari. Atq; hæc sufficiant pro explicatione definitionis, est enim postea magis examinanda in quæstionibus.

Naturam autem habent.

Tex. IIII.

Cum quid sit natura, docuisset, quæ dicantur habere naturam, scilicet entia naturalia, explicat, dicitq; substantias tale principium habentes esse entia naturalia

turali a, nihilq; nisi substantiam dici habens naturam, quod quidem probat. Natura aut est subiectum, puta materia, aut in subiecto, puta forma, sed nihil habet materiam, & formam per se, nisi compo sita substantia: ergo ea sola est habésnaturam.

Nota quid forma sit in sub. ecto Adverte q forma dicitur esse in subiecto, non sicut accidens, & materiæ dicitur subiectum, non sicut accidentium subiectum: quæ omnia latè in primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam.

Tex. V.

Cum quid natura quid, habens naturam explicuisset, declarat modò, quid sit ens secundum naturam & dicit, ens secundum naturam dici, tam compositum, & habens naturam, quàm passiones, & proprietates, quæ à natura procedunt, vt ferri sursum, ferri deorsum, sunt secundum naturam ignis, & terræ, quæ quidem proprietates non dicuntur, nec natura, nec habentes naturam. Ex quo habes, naturam esse ipsum motus principium, habens naturam ipsum compositum substantiale, ens secundum naturam, & tale compositum, & proprietates naturam consequentes.

Quid igitur est natura.

Tex. VI.

Explicato iam, quid sit natura, quid habens naturam, quid ens secúdum naturam, posset quis dicere, quomodo ostensum est, quid sit natura nondú discussò, an sit natura? Respondet huic dicens, q est per se notum, naturam esse: constat antem ex. 1. Poste. cap. 8. de per se notis non est opus tractare aut inter rogare, an sint: dubitare eñ de pse notis, an sint, est signũ hominis, q nó potest distinguere pse nota, à nó pse notis, & tali bus hominibus accidit id, q accidit cæco disputanti de coloribus: hic enim potest quidem syllogyzare, & disputare, sed nó habebit scientiam rei, nisi solum scientiam nominum, quia non distinguit, & cognoscit id, quod per se notum est: ita similiter isti, qui per se nota non cognoscunt, ostendunt se non habere potentiá cognoscendi per se nota, ideoque scientiam solam nominum habebunt, nó rei. Hoc est, quod dicit textus, quod contingat hoc pati, id est quòd istis eueniat eò q per se nota ignorent: manifestum est nempè q quantumcunq; disputent, sicut cæcus de coloribus, quos nó vidit, solam vocum cognitionem habent, non rerú ipsarum, & non hanc expositioné, quia nescio, an à multis locus sit intellectus.

Videtur autem nonnullis natura.

Tex. VII.

Placet in hoc loco expositio Sancti Thomæ, & Auerrois, qui docent Aristotelem velle materiam probare esse naturam ex antiquorum etiam opinione. Hi enim id, quod secundum se est informe permanens in generatione, & corruptione vocabant materiam vt in artificiatis lignum, æs, aurum, & similia sunt materia. hæc enim, reliquis destructis formis permanent, & inducebantur hoc argumento. Id quod est substantia cuiusque, est natura: sed materia est substantia: ergo ea est natura, quòd esset substantia, ostendebant: quia id, quod permanet, & patitur semper, nec corrumpitur, est substantia, talis est materia, quod Antiphon hoc signo ostendebat. Sumatur statua lignea talis vt possit lignum putrefieri, & germinare, & condatur sub terra, tunc producitur lignum, non statua: ergo lignum erat substantia, non forma statuæ, atq; id est natura.

Si autem & horum aliquid.

Tex. VIII.

Ostendit etiam materiam esse naturam in rebus naturalibus, sicut in artificiatis, ob eandem rationem: vt enim lignum aurum, æs permanet sub diuersis formis artificialibus, ita est etiam materia permanens in istis, ex qua facta sunt, puta aqua, aer, aut quid simile, quæ materia dicetur etiam natura horum, sicut illa erat natura artificiatorum.

Quo-

Quæ circa sensibili quidem. Tex. IX.

Concludit, Antiquos omnes materiam posuisse naturam, sed non omnes eodem modo: quilibet enim ponebat naturam illam substantiam, quam existimabat esse principium vnde: quia quamquam esse principium putauit illam esse naturam dicebat: Similiter qui aerem, aut ignem, aut horum medium, aut omnia simul, denique pro diuersitate principiorum erat diuersitas in assignāda hac natura: omnes tamen conuenere materiam esse naturam, & substantiam: formas autem esse accidentia, & dispositiones quasdam huius substantiæ, quorum opiniones in libro primo satis sunt enarratæ, & dispositæ.

Et horum quidem quodlibet.
Tex. X.

Declarat, qualiter isti huiusmodi principia ponebant. Dicebant enim ista principia esse perpetua, nec corrumpi inter se, reliqua verò corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat semper manere ignem, aquam, & reliqua duo: cætera omnia, nempè mixtiones varias quæ erant formæ, destrui infinities. Concludit ex omnibus, materiam dici naturam.

Nota. Vbi aduerte, quòd non probat opinionem Antiquorum in positione materię, cùm multò aliter (vt visum est) sentiat, de materia, sed in hoc, quòd materiam naturam esse fatebantur, quamuis quæ vera esset materia, non intelligerent. Postea subiungit contra Antiquos, formam esse etiam naturam. At ne videretur æquiuocatio de forma accidentali, quæ figura dicitur (hæc enim non est natura) addit. Quæ secundum rationem dicitur: id est, à qua sumitur definitio hæc est substantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur.
Tex. XI.

Tribus rōnibus pbatur formā esse naturā. Tribus rationibus ostendit, formam dici naturam, quarum prima est. Vt se habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: sed artificiale dicitur à forma artis ergo: & naturale etiam à forma. Et aduerte, quòd per artem intelligit ipsam formam ab arte factam. Minorem ostendit lectus, & vnumquodque artificiale non dicitur tale per hoc, quòd est in potentia, & nondum habet formā sed per ipsam actu formam. Probat etiam conclusionem: quia caro, ossa, & reliqua nondum dicuntur suam habere naturam, quousque habeat formam, per quam vnumquodque definitur: ergo forma est natura.

Quare alio modo. Tex. XII.

Concludit ex præcedenti ratione, formam esse etiam naturam eorum quæ habent principium motus. At ne quis existimaret se de forma abstracta loqui, dicit, se sermonem facere de formis particularibus, quæ sunt in ipsa materia, nec ab ea separatæ consistunt, nisi tantum ratione, & intellectu. Intermittit autem vnum verbum, nempè compositum ipsum, cuius est forma, non naturam, sed secundùm naturam dici (vt superius est dictum) non solùm autem formam naturam esse contendit, sed etiam magis naturam, quàm materiam: quia vnum quodque magis est, cùm est actu, quam cum est potentia: sed per formam fit ens naturale in actu, per materiam in potentia: ergo magis natura forma, quàm materia.

Amplius fit ex homine homo. Tex. XIII.

Secunda, ratione materiam esse naturam probat. Figura statuæ, ob id non dicebatur natura, quia ex statua non fiebat statua, sed ex ipsius ligno lignum: at ex homine homo procedit, & ex leone leo: ergo horum formæ erunt naturæ ob eandem rationem, qua lignū, cùm in his similitudo in forma seruetur, & permaneat.

Amplius autem natura dicta vt generatio.
Tex. XIIII.

Tertia ratio est, Generatio dicitur via ad formam: sed generatio dicitur natura: ergo forma, ad quam tendit, dicetur natura, A termino enim

ad

ad quem fit denominatio, vt de albatio motus est ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices non videtur denominatio esse à termino ad quem, nam medicatio dicitur, nō q̃ fit ad Medicinā sed potius quòd procedat à Medicinā. Respondet, non sic dici medicationem, sicut generationem: nam medicatio significatur per modum actionis, & est motus à quodam in quiddam, at generatio est per modum passionis, & mutationis, & est motus ex aliqua materia in aliquā formam. Cùm igitur non denominetur à materia, dicetur à forma, vt dealbatio, & denigratio. Quod autem generatio sit motus ex aliquo in aliquid, patet per ipsum concretum: nasci enim, seu generari est, ex aliqua materia in aliquam mutari formam.

Nota primò. Hic aduerte primò, quòd hoc argumētum magis habet robur Græcè: nam loco generationis habetur φύσις quod etiā significat, naturā, & est perinde, ac si nos diceremus, nationem, quæ est motus in formam: ergo forma natura est.

Nota secundò. Aduerte præterea, quòd non quæcūq; generatio dicitur φύσις, sed viuentium generatio. Differt enim multum generatio viuentium à generatione non viuentium. Generant enim viuentia præbendo virtutem productiuam, & etiā materiam, ex qua effectus fiant, & etiam ali quod incrementum ministrant, vt animalia dant semen, in quo est virtus productiua, etiam materia: & postea per aliquod tempus fœtum per se alunt. Animalia enim vitupera fœtum intra se alunt; ouipara verò in ouo luteam partem ministrant loco sibi pullo, dum est intra corticem ex parte autem alba pullus fit, vt refert Arist. 1. Histo. cap. 5. & lib. 2. de Generatione animalium, cap. 1. vnde talis viuentium generatio dicitur φύσις, & generari, hoc est nasci. At non viuentia non ministrant ex se materiam, nec augmētum sed in extrinseca materia generant, ipsam disponentes. Per hæc patet sensus Aristotelis, qui ex viuentium generatione

Quo differat generatio viuentium à generatione nō viuētiū.

quæ dicitur natura, ipsorum formas naturas dici contendit, & per has omnes etiam reliquas aliorum entium naturalium formas,

Forma itaque natura est. Tex. XV.

Formam naturam esse concludit. At cùm priuatio, vt exponit Albertus, sit aliquo modo principium generationis, & aliquo modo forma, etiam aliquo modo esse naturam docet. Vnde per priuationem terminum à quo mutationis intelligit, vt in primo libro, quicquid velit Philoponus, & alij. Vt aūt superius diximus, priuatio ponit aliquam formam in materia, vt non ignis est aqua, aut quid simile, in accidentibus est forma opposita, aut media, vt non album est nigrum, aut mediū. An autem in mutatione substantiali hoc ita sit, quod priuatio importet formam, contrarium potiùs docet esse examinandum, nempè in libris de generatione, & corruptione.

Et quibus colligimus, quid sit natura, & quòd natura est duplex, materia, & forma: & quòd forma est magis natura, quā materia: & quòd priuatio quodam modo dici possit natura: & quid dicatur habēs naturam: quid ens, à natura, seu secundū naturam.

An definitio naturæ sit bona.

Quæstio I.

Argumenta in oppositum.

Vt magis ea, quæ in textu dicta breuiter sunt, elucidentur, oportet ea argumentis, & quæstionibus discutere. Igitur aduersus definitionem naturæ est primum argumentū. Absolutum non debet per respectiuum definiri, vt notum est, at natura, cùm sit substantia est quid absolutum: principiū verò, & causa quid respectiuum. non ergo debuit per ea definiri. Primum argumentum.

Secundò principium: & causa videntur idem, vel saltem est vnum superius altero: ergo in definitione tanti momenti non debuit quid superfluum poni. Secundum.

Tertiò, Ab eo cui inest natura, quod tamen non quiescit, vt cœlo, quod cùm sit ens naturale nunquàm quiescit, & similiter Tertium.

ter & contra, terra est ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur: non igitur natura est principiū motus, & quietis simul.

Quartum. Quartò. Materia est natura, tamē nō videtur esse principium motus, cùm sit subiectum, hoc autem non dicitur principium nec causa diminuta: ergo videtur definitio &c.

Quintum. Quintò. Natura est æquiuocum quid, vt patet. 5. Meta. cap. 4. non ergo debuit definiri.

Sextum. Sexto. Vnum non est principium primum contrariorum, motus, & quies contraria sunt, vt notum est: non ergo natura pōt motus, & quietis esse principium.

Septimum. Septimò. Ars cantandi, saltādi, & aliæ similes non sunt naturæ, & tamen sunt principia motus intrinseca de per se, nō sicut Medicina, quæ sanat alios, hæ verò motum efficiunt in his, in quibus sunt: quisq; enim per artem, qua in se habet cantat, & saltat. Hæc sunt argumēta, quorū solutione declaratur naturę definitio

Primū fundamentum Definitio naturæ secundū Platonem. Sit primum fundamentum. Natura aliter à Philosophis alijs, quā ab Aristotele definita est. Plato enim, vnde recepit Philoponus, sic definit. Natura est vita, seu vis quædam per corpora diffusa, ipsorum gubernatrix, & rectrix, imaginabatur enim esse quandam substantiam à Deo procedentem, quæ in hęc inferiora diuidebatur, vt singulis singulæ responderent partes maiores, vel minores, prout magis, vel minus Deo accedebāt atque has partes in singulis naturas vocabant ab ipsique motus, & reliqua proueniebant. Hanc substantiam, vt à Deo pcedit, vnam asserebant: vt vero corporibus erat communicata, plures, Quod lu minis exemplo explicabant, quod, vt à sole procedit, vnum est, vt verò inferioribus communicatur plura.

Definitio secundum Pythagoras, & Her. Trim. Vnde Pythagoras, & Hermes Trimegistus sic definiebant naturam: Natura est vis, & forma absoluta, egrediēs à causa prima, quæ postquā egressa est, diffusa est p corpora naturalia, & in singulis est principiū motus, & status. Aristoteles ve ro lōgè aliter philosophans nihil ponit in corporibus substantiale, præter materiam & formam, quæ sunt principia motus, atque talem substantiam à Deo procedentem rebus communicatam præter substantiam reijcit merito: isti enim præterquàm q ipsorū opinio est falsa, dicunt tamen & non probant.

Sit secundum fundamentum Natura, vt tradit Aristoteles. 5. Meta. cap. 4, quinque modis dicitur. Primo, pro ipsa generatione, & productione viuentium, vt in textu expositum fuit. Secundò, p materia prima ex qua facta sunt entia naturalia. Tertio pro materia proxima cuiusque generis vel speciei entium, vt aurum dicitur natura vasorum aureorum, & lignum natura scannorum ligneorum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi hæc enim sunt materia ipsorum proxima. Quarto, pro forma, quę in vno quoque est principium motus. Quinto, pro substantia cuiusque rei, & essentia, quomodo dicimus etiam naturam in spiritualibus, Vnde Boetius li. de duabus naturis, dixit, persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. In præsenti autem vt modò definitur, tantum pro materia, & forma sumitur.

Secundum fundamēt. Nota acceptiones naturę.

Sit tertium fundamentum, Definitio naturæ, vt ex textu colligitur, est sic intelligenda: Natura est principium, & causa, ad denotandam naturæ multiplicitatē, quæ materiam, & formam comprehendit, Motus, & quietis eius in quo est, ad excludenda principia extrinseca motuum quæ non dicuntur propter illos motus naturæ. Non enim quia ignis est principiū motus, aquæ natura dicitur, sed quia motum in se facit, puta à forma habet sursum ascendere.

Tertium fundamēt. Explicatio definitiōis naturę.

Dicitur, Primum, ad excludenda instrumentalia principia motuum, qualia sunt accidentia, & potentiæ, quæ sunt in compositis, quibus formæ, aut materia operantur.

Dicitur, Per se, & non secundum accidens, ad excludēdas aliquot formas arti-

 ficiales

ficiales, quę faciunt motum in his, in qui bus sunt, sed per accidens, vt dictum est de Medicina, quæ formæ non sunt naturæ. Ex his constat, bonam esse definitio nem naturæ, at vt notior fiat, oportebit argumentis respondere, quorum solutio nes exacte eam declarabunt.

Ad primũ. Ad primum respondet Albertus secũ do Physi. tract. 1. cap. 3. & Sanctus Thomas in præsenti, quòd in his, quæ absoluta quidem sunt, tamen aliquem secum ordinem important: non est absurdum, quòd etiam aliquid, quod talem ordinẽ explicet, ponatur, dum definiuntur, sic est natura, nam materia, & forma considera tur dupliciter: aut vt ad esse pertinẽt, sub stantiamque compositi faciunt: & sic materia, & forma, vel substantiæ dicuntur: aut vt motus ipsius compositi causæ sunt, & sic natura dicuntur, ob id per motum, & ordinem ad ipsum definiuntur, nec ideò natura relatio est, sed aliquid relationis importat. Vnde frustra Philoponus aliam definitionem assignare contẽ dit, vt diximus in primo fundamento.

Ad secun dum. Ad secundum dico etiam cum Sancto Thoma, & Alberto, quòd principium, & causa non dicunt ibi idem, nec vnum est superius altero, sed ponuntur duo ad explicandum naturam non vno modo dici. Vnde Burleus, & Auicenna dicunt, quòd principium dicit formam, causa verò dicitur propter materiam, quamuis Sanct. Thom dicat, quòd principium dicit ordinem, causa verò influxum, & operationem, & vtrumque dici optimè potest: vndè patet, non esse quicquam superfluum.

Ad tertiũ. Quõ natura sit prin cipiũ motus & quie tis. Ad tertium respondent Porphirius, & Philoponus, quòd illud, Et, æquiualet in illo loco, Vel, vt sit sensus, est principium motus. l. quietis. Sanct. Tho. verò & Auerroes dicunt, non esse opus hoc dicere, sed quod sensum faciat copulatum, & sit sensus natura est principium motus, & quietis, in quibus est motus, & quies, & quietis solius, in quibus solum est quies & motus solius in quibus solum est motus, vt sit suppositio accommoda, nem pè motus, & quies à natura prouenium, non ab alio. Vtraque expositio quantum ad rem coincidit, & vera est. Non enim dicendum est cum Alexandro, quòd hic solum definiantur, quę simul mouentur, & quiescunt. An verò cœli quiescant, & an verò sint entia naturalia, postea examinabitur.

Ad quartũ. Ad quartum dicitur, quòd materia non est subiectum motus, sed compositum. Hoc enim est, quod alteratur, augetur, & secundum locum mouetur: & etiam si esset subiectum adhuc causa, & principium dici posset, nempè causa materialis, & principium materiale: Nam causa, & principium etiam de materia dicuntur.

Ad quintũ. Ad quintum. Aliqui rectè volunt, naturam esse vniuocum materiæ, & formæ sicut genus: non enim in omnibus acceptionibus hic sumitur, quæ enarrantur in quinto Meta. & est magis probabilis opinio: quamuis dici non admodum improbabiliter possit cum Alberto, & Auerroe, esse analogum: possunt autem analoga definiri, vt dicitur. 6. Topicorum, &. 4. Meta. cap. 2. de hoc autem in logica dictum est.

Ad sextũ. Ad sextum aduerte, quòd duplex est quies. Altera naturalis, quam attingit natura per motum, vt est illa, qua quæque res in suo naturali loco quiescit, vt lapis in centro, ignis in sua sphæra. Similiter cum res naturalis per augmẽtum in proprio termino suæ magnitudinis quiescit Altera violenta, vt cum extra locum proprium corpora continentur. Natura est principium quietis naturalis, nec inconuenit, vt dicit Albertus, quòd vnum sit contrarium principium, cùm vnum ordinatur in aliud, vt in finem: sic autem se habet natura, motus enim est causa, vt quietem consequatur in his, quæ quiescere apta sunt.

Ad 7. Ad septimum respondet Auerroes, quòd illa ars est causa actionis, sed non alicuius rei actæ. Sed mihi non satisfacit ista

ista solutio: ob id dico, quòd in motu est ipsa res, quæ est motus, & est modus, & qualitas motus, quòd fit sic: vel aliter dico, quòd ipsius motus saltandi .i. cantandi non est principium ars, sed natura: modum vero præstat illa ars, ideo nõ est natura, non enim est motus principium. Ex his patet naturæ definitio.

An omnia entia naturalia dicantur naturalia à principio intrinseco actiuo motus.

Quæstio. II.

Explicat sensus quæstionis.

EXponendus est quæstionis sensus, antequam quicquam determinemus. Aduerte, quòd motus alicuius rei duplex est principium & actiuũ, quod illius est efficiens causa: & passiuum quod illũ recipit. Petimus igitur, an quælibet res naturalis, quæ mouetur, habeat in se vtrumq; principiũ, ita vt se moueat, & moueatur a se secundũ locum, aut qualitatem, aut quantitatem. Nec hic vocamus ens naturale, vt distinguitur contra supra naturale, sed omne id, quod in se sui motus principium habet. vnde Adamus, licèt supra naturaliter esset factus, erat ens naturale: quia motus sui in se habebat principium. Nec similiter hic disputamus de cęlo: de hoc.n. erit qõ peculiaris, sed de elementis, & mixtis, tã animatis, quam inanimatis,

1. Expõ, Auerro.

Circa quam duplex est opinio opposita. Altera est Auerrois. 2. cęli. com. 28. quam recipit Iandu. 8, Physi. q. 12. & Græco 2. sen. d. 6. q. 1. art. 3. & alij multi, quæ cõsistit in duplici diuisione, & conclusione. Prior diuisio est. Aliquid dupliciter est in potẽtia ad motũ aliquẽ, aut in potẽtia essentiali, aut in potentia accidẽtali. Id dicitur in potẽtia essentiali, quod nõ solùm est in potentia ad motum, sed & in potentia ad formam, vnde fluit motus: vt Rusticus est in potẽtia ad philosophã dum essentiali: quia ad actum, & habitum est in potentia. & id, quod nõ habet calorem est in potentia hac ad calefaciendum, quæ potẽtia ab alijs dicitur remota. Potentia accidentalis est, quæ habet formam, nondum tamen ad operandum venit, vt calidum actu est in potentia hac ad calefaciendum, quæ potentia dicitur propinqua: ita similiter graue, aut leue dicitur in potentia accidentali ad motum, cum iã est graue, aut leue sed non dum mouetur: dicitur in potẽtia essentiali, cũ nondum est graue, aut leue.

prima distinctio secundũ expositionẽ Auerro.

2. Expositio pro opinione Auerrois

Posterior distinctio est. Mouens est duplex. coniunctus, & per se, vt manus tactu mouens baculum: separatus, vt proijciẽs ex se lapidẽ. Quibus suppositis, ponitur.

1 Conclu. Sẽsus Auerrois.

Prima cõclusio ipsius. Inanimata imò nullum ens naturale reducitur actinè ex potentia essentiali ad motum, quòd est dicere, Nihil habet in se suæ generationis actiuum principium: & clarius, Nihil seipsum generat.

2. Cõclus. Auerr.

Secunda conclusio. Inanimata habẽt in se actiuum principium per se cõiunctũ quo se ex accidentali potẽtia ad actũ reducunt. i. lapis in se habet actiuum principium, quo se mouet deorsum, & sic de alijs: & tale principium est ipsa forma inanimati, mediante aliquo accidenti, puta grauitate, aut leuitate: vnde patet, quòd motus inanimatorum prouenit à principio actiuo per se intrinseco.

Quòd si dicas, in quo differrent à viuẽtibus? Dicunt aliqui horum, quod viuentia nõ solũ habẽt sui motus actiuũ principium, sed etiam initiatiuum, eo quòd à se mouentur, & incipiunt à se moueri, at inanimata non incipiunt à se moueri, vt patet de lapide, & de alijs, sed incepto motu ab aliquo extrinseco, puta generante, remonente prohibens, continuant actiuè suum motum per formam, & virtutem formam comitatem.

Primũ argumentũ p Auerroe.

Hæc est opinio horũ: & probatur. Primò: cum lapis mouetur deorsum .l. mouetur à suo loco naturali l, à medio. l. à generãte l. à se. Non à loco, quia locus non ꝓpriè mouet, nõ à medio, quia mediũ est indifferens ꝑ motu sursum ignis, & pro motu deorsum terræ. Non à generante, quia potest esse iã corruptus, dũ lapis mouetur. est.n. separata causa potentia

ris, quæ facit lapidem. Ergo mouetur à se.

Secūdo. Aqua calida, remoto calefaciēte, infrigidat se, ac reducit se ad frigiditatē antiquā. Ergo mouet, & alterat se.

Tertio. Si inanimata solùm haberēt principium passiuum motus, sequeretur, quòd motus eorum essent violenti, quod falsum est. Et patet. Nam motus lapidis sursum est violentus, & tamen habet principium passiuum. Nam ratione materiæ non repugnat motus ille lapidi: nō ergo sufficit principium passiuum, vt motus sit naturalis.

Opposita est opinio S. Thom. hic, & 8 Phys. tex. 32. & 3. p q. 32. ar. 4. qui asserit, inanimata non moueri actiuè à se, sed ab extrinseco, puta à generāte. l. remouēte prohibens, ita vt omnia sint principia passiua, quæ in ipsis sunt inanimatis.

Et probatur expressè ex Arist. 8. Phy-

1. Ratio D. Thom. sic. tex. 32. Grauia, inquit, & leuia non habent principium agendi. sed patiendi. & ratio est ipsius Arist. si haberēt. n. actiuū principium, & passiuum sui motus, tunc vel forma esset actiuū principium, & materia passiuum. l. aliqua pars composita inanimati esset actiua, & mouens, & altera pars mota neutrum potest esse. Primum enim, quia forma nō mouet per se, nec materia per se mouetur. Nec secundum dici potest, quia cū inanimata sint homogenea, & ipsorum partes sint eiusdem rationis, non videtur quare, vna debeat mouere, altera moueri.

Nota Hic aduerte, quòd vim huius rationis nō soluit, quod sit actiuum principium continuationum iam absolute impossibile est imaginari, quòd forma moueat per se, nec aliqua pars eiusdem rationis aliam: In viuentibus cū sint æterogenea, potest à sibi gnari pars composita, putà cor, quæ mouet reliquas, se l non in homogeneis.

2. Ratio. Altera ratio est ex tex. 28. eiusdē libri octaui dicit, quòd de istis inanimatis quæstio est quid est id extrinsecū, à quo mouentur, est enim manifestum, quòd non à se: hoc enim est officium vitæ, & viuentium proprium. Quid clarius. Sit ergo ratio viuere est à se moueri: inanimata non viuunt, ergo non à se mouentur. Quod. n. isti dicunt, quòd non initiū motus habent, hoc nil est; nam solùm erit, vt dicātur aliter viuere, sed non quòd non sint viuentia. Hæc igitur est sententia S. Th. opposita Auerrois in secunda conclusione, in prima enim nulla est controuersia.

Prima cō clusio. Pro huius determinatione sit prima cōclusio. Viuentia habent in se intrinsecū essentiale principium motus, non solùm passiuum, sed etiam actiuū, ita vt à se moueantur, & se moueant. De hac nulla est controuersia, sed tamen est declaranda.

Nota. Aduerte, cum duplex sit principiū primum motus, & actiuum, & passiuum aliquando ista sunt disiuncta, vt principium actiuum sit extra motum, & motus solùm sit, vbi est principium passiuum, vt calefactio aquæ. Non enim actiuum principium est in aqua, sed passiuum tantùm: aliquando simul sunt coniuncta, vt vbi est motus, ibi sit ipsius actiuum, & passiuum principium, vt cum animal progreditur. Et ista principia aliquando coniunguntur ad omnes motus, sicut in animalibus. Hæc enim se mouent secundum locū se augent secundum quātitatem, se alterant secundum qualitatem in nutritione aliquando coniunguntur ad duos motus vt in plantis, quæ se augent, & se alterant dum se nutriunt.

Nota quid sit viuere. Aduerte autem, quòd viuere nō aliud est, quàm quoddam se mouere, & ita quiddā motus sui: & omnia, quæ se aliquo motu per se, & à principio essentiali, putà forma, mouent, viuunt. Hinc fit, quòd ea quæ apparent mouere se, licèt nō se verè moueant dicimus viua analogicè, vt aquas viuas, argentum viuum, ignem viuacem: talis motus, qui est à se ipso per se dicitur, comprehensiuus ab Auerroe. 12, Meta, com. 39. Vide igitur, quomodo vita consistat in hoc, quòd aliquid habeat essentiale principium, puta formam, actiuum alicuius motus in se.

Secunda conclusio. Secunda cōclusio. Nec forma, nec materia inanimatorum est principium actiuum

nam motus illorum, sed tantùm passiuum, & in hoc tales formæ differunt à formis viuentium: hæ enim sunt actiua principia motuum ipsorum viuentium: vnde cum lapis deorsum fertur, ignis sursum, nec à forma, nec à materia actiuè mouentur. Hanc persuadeo rationibus superius positis pro ratione Sancti Thomæ, præsertim cum argumenta oppositæ opinionis prorsus sint nullius momenti.

Tertia conclu. Tertia conclusio. Grauitas, & leuitas, similes virtutes sunt instrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter secundum locum: vt enim impetus impressus sagittæ à proiiciente, ipsam actiuè fert violenter sursum, ita grauitas, & leuitas sunt virtutes naturales impressæ à generantibus, quibus naturaliter feruntur non violenter grauia, & leuia ab id talium motus generantibus tributur: hæ enim virtutes sunt velut virtus semen actiuè mouens, & alterans.

Ratio. Hane mihi persuadeo, quia intelligere non possum quo lapis deorsum feratur, nullo mouente extrinseco principio manente, nisi aliquid sit in lapide, quod actiuè moueat, hoc non erit forma ipsius, vt probatum est: erit ergo grauitas: Et quod sola grauitas sufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorsum descendunt, sicut lapis, cuius motus anima non potest esse actiuum principium nisi sola grauitas. Per hæc autem possumus argumentis respondere.

Ad primum. Ad primum conceditur motum inanimatorum non esse à medio, nec esse ab eo, sed à generante, qui impressit hanc virtutem actiuam instrumentalem ipsis, vt extra locū naturalem posita, sublato impedimento, mouerentur, quamuis ipse generantia aliquando non sint tunc.

Ad secundum. Nota de reductione aquæ calidæ. Ad secundum autem multiplex opinio de reductione aquæ calidæ ad frigiditatem Prima est Auerrois 2. Animæ com. 115. dicit esse vapores quosdam aquæ coniunctos, atque horum ratione ipsam calefieri sublato autem calefaciente, aquam infrigidare hos vapores, & sic reduci ad frigiditatem, non quod eadem aqua seipsam ad fregiditatem reducat.

In prislinū frigus. Ista opinio sine dubio est falsa, potest enim aqua in se ipsa calorem recipere, & talis reducit ad frigiditatem, remoto calefaciente.

Nota contra Auerroem. Secunda sententia est Auicennæ lib. 1. suffici. cap. 5. dicit illam reductionem fieri à forma substantiali aquæ, quæ reducit se actiuè ad suam naturalem dispositionē, quoties est extra eam: sed hæc nō placet quia forma substantialis non potest agere, nisi per accidentia media. Nō ergo poterit se reducere in frigiditatē per se.

Secunda sententia Auicen. Tertia sententia est Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidens se infrigidare, nam cum est calefacta, est rarefacta, ablato calefaciente, intendit se condēsare, ac inde se infrigidat consequenter Hoc non placet, nam infrigidatio est causa condensationis, prius que est infrigidare, quàm condensare, non ergo aqua per accidens infrigidat condensando.

Tertia sententia Pau li Veneti. Quarta sententia est Aegidij, qui dicit, aquā per accidēs se infrigidare hoc modō, quia per se corrumpit calorē, ac inde cōsequitur frigiditas Sed nec hoc placet nam natura nunquam per se intēdit corruptionē, nec corrūpit, nisi generādo aliquid: non ergo aqua per se corrumpit calorem, nisi per se generando frigiditatem.

Quarta sententia Aegidi. Quinta sententia est Iacobi Forliuiensis, qui dicit aquæ partes non esse æqualiter calidas, sed quasdam minus, quasdā magis, & ideò sunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidant minus frigidas Hoc non plene satisfacit, nā illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare vltra gradum suum, & cum ipsæ sint remisse non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in suā frigiditatem naturalem. Et præterea, nil vetat tum has, tum illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri.

Quinta sententia Forliuiensis. Sexta sententia est quorundam, qui asserunt

Sexta sentent

tentia alio rum. ferunt aquam per frigiditatem quandam virtualem reducere se ad suam frigiditatem actualem, quam dicunt posse corrupi totam in aqua. Hoc videtur falsum, nō solum quia duas frigiditates ponit in aqua, sed etiam, quia actualem frigiditatē totam deperdi posse, manente aqua, do cet: quod non est philosophicum. Nam in illa aqua, aut est calor in summo, aut non. Si est in summo, ergo est ibi forma ignis, summus enim calor non est nisi cum forma ignis, sicut quælibet vltima dispositio cum sua propria forma substātiali. Si verò non est in summo, ergo quantum deest caloris, inerit frigiditatis, cum contrarium non sit remissum, nisi ex admistione contrarij. Præterea quælibet forma non potest conseruari sine vlla sua naturali dispositione: sed frigiditas, & humiditas sūt naturales dispositiones aquæ. Ergo sine his prorsus non potest consistere.

7. Sñā Burlei. Septima sententia est Burlei, qui dicit ab aere circunstante aquā infrigidari, & quia à nobis ista est defendenda sentētia oportet, eam declarare, & corroborare.

Primū fundamentū pro sententia autoris Aduerte igitur, quòd maior. l. minor actiuitas alicuius qualitatis non arguit intentionem ipsius maiorem. l. minorē. Potest enim esse; quòd vna qualitas magis agat in vno subiecto, quā altera eiusdē rationis in altero: & quæ minus agit, sit intensior, si illa sit in materia densiori, vt flamma minus comburit, quàm ferrum candens & tamen calor flammæ est intēsior, cum sit illic forma ignis, non autem in ferro candenti. Hoc dixerim, vt intelligas non propterea, q aqua vehemēter calefaciat, esse calorem illius intensissimum. Potest enim calor non admodum intensus id facere, propter materiæ densitatem.

2. Fundamentum. Aduerte vlterius, quod aer circunstās duplici ex parte infrigidat, & per frigiditatē, quę aliqua ei non deest, & per motū quo semper mouetur: motus. n. aeris infrigidat, vt patet in flatu ipso: vnde in hac infrigidatione non debes attendere solūm frigiditatem aeris, sed motum ipsius, quæ duo faciunt causam magnam infrigidationis.

Tertium fundamentum. Aduerte etiam, quòd calor aquæ, deficiente calefaciente, est multum debilis, & citò corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipsius aquæ resistit, & quia deest conseruans.

1. Ratio. Quibus suppositis. Dico primò, mihi videri impossibile, q frigiditas, & forma aquæ se intendant, nec per se, nec p accidēs: & loquor in eadem parte aquę. Vna. n. potest infrigidare alterā, sed nō vltrà frigiditatis gradum, quem habet: atq eadem se intendat, mi hi videtur improbabile, imo de motu locali, id nō concesit Arist. animalibus, sed asignauit vnam partē mouentē, puta cor, & alteram motam, puta reliquas partes. Et ratio est, q productio alicuius est ex potentia, ab eo quod est in actu. sed talis frigiditas actu non est. v. g. vt octo, quæ est summa dispositio aquæ, non ergo faciet se, vt octo.

Dico secundò. Quòd illa infrigidatio ab extrinseco pueniat, puta ab aere circūstante, vt diximus exponendo vltimā sententiam, & in hoc credo esse nō nihil deceptionis: Quia illi solùm in aqua id ponunt, cum idem prorsus sit in ferro calido in ligno, & in alijs, quæ infrigidantur separata ab igne, quorum formis non est hoc tribuendum, cum non sint actiuę frigiditatis.

Dubiū qd si aqua poneretur in vacuo. Quòd si dicas, quòd si aqua poneretur in vacuo, vbi non esset aer, nec aliud circunstans? Dico, q calor corrumperetur tandem, quia consumeretur humidum. l vinceretur ab eo, sine quo non consistit, non tamen noua frigiditas induceretur ex defectu generātis eam. Quod dico de aere circunstante, dico de terra: hæc. n. colorē extinguit sua frigiditate: & p hæc patet solutio ad argumentum secundum.

Ad tertiū principale. Ad tertium. Dico motus illos non esse violētos, est. n. alia ratio in eis, & in motu sagittę sursum proiectæ. Hic. n. motus est contra formam grauis, & contra inclinationē eius: at in illis non solum mate

ria

riã est principium, sed etiam ipsorũ formæ habẽt naturalem inclinationem vndè sunt naturales à forma, & à materia: & propterea est virtus naturalis horũ actiua, vt dictum est.

Nota. Dices hoc modo calefactio ipsius aquę erit motus violentus, cum sit contra formam aquæ, & ipsius virtutem, sicut proiectio sagittæ. Dico esse diuersam rationem nam calefactio & est motus ipsius aquæ, & dispositio ad generationem ipsiꝰ ignis, quæ naturalis est, vnde quamuis vt motus quidam aquæ est, sit aliquo modo violenta, tamen simpliciter est naturalis, quia disponit ad generationem substantiæ, quæ naturalis est: quod non fit in proiectione illa.

Ex his sequitur quæstionis determinatio. Non omnia esse naturalia à principio actiuo, sed viuentia ab vtroque, reliqua verò à passiuo, tàm materia, quã forma, & quòd non semper forma est actiuũ principium motus, vt patet in inanimatis omnibus.

An motus cœli sit naturalis. Quæst. III.

Huius quæstionis sensus manifestus est: petimus, n. an sicut lapidi motus deorsum naturalis est, sit etiam cęlo circularis suus motus naturalis. Circa hoc Auicenna lib. 9. suæ. Metaphysicæ, cap. 2. quem sequitur Scotus. 2. sen. d. 2, q. 6. in fine, dicit cęli motum non esse naturalem: nec violentum sed præter naturalem nec esse à natura dicendus est, quod etiam docet Albertus 2. Physi. tract. 1. cap. 3. — Sententia Auicennæ Scoti, & Alberti.

1. Ratio. Huius opinionis ratio prima est Alberti: Motus naturalis nõ est infinitus est enim natura finita: sed cœli motus est in finitus: non ergo est naturalis.

2. Ratio. Secunda ratio est Auicennæ. Motus naturalis est ad consequendum suam pfectionem in rebus: sed cęli nihil sibi per motum parant, non ergo ipsorum motus est naturalis.

3. Ratio. Tertiò. si motus cęli esset naturalis, sequitur, q duo motus contrarij naturales inessent cœlo, puta cum ab oriente pars infernaad occidens cõuertitur, & ab occidente iterum in orientem; sunt enim termini contrarij.

Quartò. si cęli motus esset naturalis, esset à natura, sed in non est natura, cum non sit quies: ergo non est naturalis, hæc est horum sententia. — 4. Ratio.

Opposita verò est Phylop. & Simpl. & S. Tho. 1. p. q. 70. ar. 3. Ad quartum. qui docent, motum cęli esse naturalem, & est expressa Arist. sniã. 1. cęli tex. 13 & sequentibus, vbi dicit, sicut deorsum moueri est naturale terræ, ita cęlo circulariter moueri. — Secunda sententia Philopon. Simpli. & The. aiit.

Prima conclusio. At pro huius declaratione sit prima cõclu. Motus cęli (si pro orbe sumatur cęlum) nõ est à principio actiuo. Vbi aduertere apud Auer. aliquando cęlum sumi pro aggregato ex ipso orbe, & intelligentia mouẽte ipsum, aliqñ ꝓ ipso tãtũ n orbe. Dico aggregatum, quia intelligentia nõ est vnita cęlo, sicut forma, sed sicut nauta naui assistit ei: & ob id vnum per se non facit, & sic aliquando dicitur cęlum viuere. 2. cęli c. 12. & mouere se: sed istæ sunt locutiones impropriæ, sicut nauis mouet se, quia, à nauta, qui in ea est, mouetur. Propriè cęlum pro orbe sumitur, & sic dicit conclusio, quòd non mouetur à principio actiuo, q patet: nam si actiuè se moueret, esset viuens, vt dictum est: hoc autem esse non potest cum nullam viuentium operationẽ habeat: non enim sentit, nec se auget, nec motu animaliũ mouetur, cum nulla habeat organa — Explicatur cõclu.

2. Cõclu. Secunda conclu. Motus cęli, orbis est à principio passiuo tãtum. Hoc intellige nõ solũ, q materia cęli sit principium passiuum, sed etiã forma, ita vt ille motus passiuè proueniat ab vtroq; principio.

Q uòd si quis diceret cęlũ nõ habere nisi solã materiã. Dico, q à tota substantia cęli, siue simplex sit, siue cõposita tota illa, pueniat motus, vt à principio passiuo.

3. Cõclu. 1. Ratio. Tertia concl. Motus cœli est naturalis & à principio passiuo, vt diximus probaẽ primò: cęlum est ens naturale ergo ipsius motus est naturalis: si enim naturale est,

 naturã

naturam habet si naturā, & motus est naturalis, non est autem alius motus pter hunc, de quo est disputatio, ergo est naturalis. Probo primum antecedens ex 7. Meta. c. 2 vbi inter entia naturalia cœli ponuntur. & 12. Meta. c. 2 duas naturales ponit substantias, alteram corruptibilē, alteram sempiternam, & hęc est cœlum. Probatur praeterea ratione: antecedens de cœlo tractare, aut est Physici, aut Astrologi, vt patet, vterque autem artifex naturale considerat.

Secūda ratio. Secundò probatur: cœli figura est naturalis illi: sed hæc est naturaliter apta ad motum, putarotunda: ergo & ipsius substantia tendit ad motum: accidentia enim sensilia manu ducunt nos ad substantiam cognoscendam.

Tertia ratio. Præterea tertiò. Actio propria cuiq; rei, qua eius perfectio consistit, ei est naturalis, sicut homini intelligere: sed motus, cœli est, actio ipsius propria, & perfectio. 2. cœli cap. 12. ergo est ei naturalis.

Ad primū. Per hæc ad argumenta respōdetur ad primum dicitur primò, q falsum est infinitum motum duratione intelligēdo nō prouenire à principio naturali, cum notū sit, materiā esse primum naturale, & se cundum se esse principium generationū infinitarum, Dico secundò q etiā si principium actiuum motus infiniti non sit naturale, at principium passiuum potest esse, & tale est cœlum.

Ad secūdū. Ad secundum dicitur, q non est opus q motus sit ad consequendam aliam perfectionem, cum ipse motus est talis perfectio: huiusmodi est cœlum, & hoc patet in viuentibus, quorum perfectio in vita consistit, quæ motus quidam est.

Ad tertiū. Ad tertium dico, q ille motus cœli vni cuseft, nec contrarium habet, ob id non oportet ipsum separare, ac fieslent duo.

Ad quartū. Dubiū de quiete cœli opinio. Auer. Ad quartum de quiete cœli est varia opinio. Auer. 12. Meta. com. 41. & lib. de substantia orbis cap. 2. existimat, cœlum habere principium, vt possit quiescere, & probat ex Aristo. 9. Meta. tex. 17. Non est, inquit, timendum q cœlum quiescat timor autem est de eo, quod esse potest: cœlum igitur potest quiescere, sed non quiescet.

Nota contra Auer. rocm. Ista sententia est falsa, nam frustra esset potentia illa, quæ nunquam ad actū esset reducēda, & præterea, quia in sempiternis nō est posse esse, sed esse, nec Arist ibi aliud dicit, quā q nō sit vlla timoris ratio, cum non possit, cælū quiescere.

Quo aliqui defendunt Auer. reicit defensio. Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, q à motu vnius, dici cœlū quiescit altera die, quamuis enim ista dici soleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur, ista enim ponitur in actu, sed de quiete, quæ est cessatio motus & hāc cœlo inesse posse est falsum, vt bene dicit Themist. hoc Secundo capite, & S. Tho. q. 5. de potentia art. 5. qui in hoc cęlos ab elemētis differre docet, q illi à motu naturali non possunt quiescere, hęc verò sic Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri sicut ignē nō calefacere.

Expositio Philop. Philop. dicit, cœlum habere quietem nempè, quia est in sua perfectione, quæ est motus, & vltimus status cuiusq;, quies dicitur.

Opinio Simplicii. Simplicius, verò dicit, cœlos quiescere, nempè secundùm axem, & centrum: quia nec ad dextram, nec ad sinistram declinant quomodo orbis, & machina mundi quiescit: & hoc etiam dicit Aristoteles, 8. Phy. tex. 76. mouetur, inquit, & quiescit omne scilicet cœlum.

Nota duplicē quietem. Aduerte tamē ex Philop. in principio in explicatione definitionis Naturæ, q quis est duplex, altera est immobilitas q̄dam, & fixa statio: & sic possumus dicere, cœlum quiescere: Altero modò, p priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & sic non est quies illo cœli immobilitas, cū non possit ad latera moueri, & talis quies est propria, & sumitur in definitione naturæ, quidquid velit Philop. talis, nō est in cœlo vnde ad argumentum dicitur, nō semper naturam esse principium quietis & motus simul. Quo antem pacto illa naturæ definitio esset intelligenda, diximus iam satis superius.

Vnum

Dubiũ de motu quo fiunt artificiata, vt dolatione lapidũ, aut sit naturalis.

Vnum est dubium de motu, quo fiunt artificiata, an sit naturalis, vt dolatio ligni, & similes. Communiter dicitur, esse motus artificiales, nec naturales, nec violentos, sicut ipse formæ. Mihi cum distinctione videtur esse respondendum; nã hi motus possunt aliquando secundum substantiam suam considerari, & sic aliqui naturales sunt, vt sectiones, diuisiones: habent enim aliquid violẽti. Si vero, vt ab arte sunt, & ad formam artis tẽdunt, considerentur, sic nec sunt naturales, nec violenti: sed proprium nomen habent, nempè motus artis, nec potentia ad eos dicitur passiua naturalis, sed ineptitudo, vel aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc satis de quæstione. An motus cæli sit naturalis.

CAPVT SECVNDVM.

Quoniam autem determinatum est.

Tex. XVI.

Discrimen Physici à Metaphysico ponit, cum vterq; videatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quæstiones. Altera est. An Mathematicus à Physico differat, & per Mathematicũ, vt notat Simpli. Geometram intelligit. Ponit argumẽtum ad probandum, quòd non differant; artifices de eisdem rebus considerantes nõ videntur differre, sed Geometra, & Physicus de eadem re differunt: non ergo videntur differre. Probat minorem: nam vterque agit de corporibus, de lineis, de superficiebus, & punctis.

Amplius autem si Astrologia. Tex. XVII.

Altera quæstio est An Astrologia, quæ non est pure Mathematica sit distincta à Physica, & videtur eodem argumento, quòd non sit distincta, cum de eisdem tractent, puta de cœlo, de astris. Reijcit autem quandam solutionẽ, quam quis posset adhibere, nempè quòd Physicus tractet de substantia cœli, & solis, & aliorum, non de accidentibus, sed Astrologus. Hoc dicit esse inconueniens, cum scientia tractans rei substantiam, ipsius etiam consideret accidentia. Et præterea Physici tractantes de cœlo, & astris, ipsorum etiam accidentia tractãt Quòd sit sphericus sol, aut cœlum, vel non, & sic de alijs huiusmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Tex XVIII.

Soluit dubinm propositum primum: dicitque, Physicum, quidem, & Geometram tractare de eisdem rebus, sed nõ eisdem rationibus: Physicus enim solida, superficies, & similia considerat, sed vt sunt fines corporis naturalis, ac in eis sunt: at Mathematicus ipsa secundum se considerat, non vt terminos corporis naturalis. Vnde Physicus ista de corpore naturali ostendit. Geometra de his secundum se ipsa dicit.

Nota quò de eisdẽ rebus agere possint diuersæ scientiæ

Vnde sequitur aliud discrimen, quòd Physicus hæc non abstrahit à motu, & materia sensibili; Geometra verò abstrahit ea non quidem re, sed intellectu, & nihil refert, id est, & hoc fieri potest. Abstrahentium enim non est mendacium: ac si dicat, non ob id, quod abstrahat intellectus quæ abstracta non sunt re, mentitur, & falsum dicit: est enim illa abstractio simplex consideratio rei, quæ nihil habet falsitatis. De hac abstractione multa dicimus in logica, nec opus est repetere.

Nota abstrahentiũ non est mendacium.

Themist. & alij volunt, quòd in primo discrimine etiam differat astrologia à Physica, & illud sit pro Geometria, & pro Astrologia, hæc enim considerat figuram astrorum secundum se, & motum ipsorum, vt quãtum quoddam est: at Physicus ea tractat, vt corporis sunt naturalis passiones, vnde motũ, vt à natura est, vt sempiternus est, vt causa aliorum est, deniq; motum ille secundum qualitatẽ, Mathematicus secundum quantitatem considerat, vt notat Themist.

Latent autem qui hoc faciunt. Tex. XIX.

Reprehendit Platonem ex hoc vltimo discrimine. Plato enim ponebat ideas separatas rerum naturalium, quod reprehendit, dicens esse ignorantiam, & probat. Nam cum Mathematicæ res, quæ magis sunt abstractæ, quàm Phy

ficæ, non sunt separare re, sed intellectu à materia sensibili, non oportuit formas Physicas realiter separare, vt Plato putat. Quod autem Physicæ minus abstractæ sint Mathematicis, probat ex diffinitione eorum, quæ in Physica, & quæ in Mathematica sunt, & ex passionibus ipsarum rerum, res enim Mathematicæ, vt figura, numerus, ipsorum passiones par, impar, curuum, rectum a biq; motu, & materia sensibile desiniuntur: sed non res Physicæ, puta caro, os, neruus, hæc enim absque materia definiri nequeunt.

Vtitur autem quodam exẽplo ad explicandum quomodo se habeant Physicus, & Mathematicus in desiniendo. Physicum enim est sicut simum, res autem Mathematica, vt curuum: curuum, & simum obliquitatem dicunt, sed differentes: simu n enim obliquitatem in materia determinata, & sensibili, puta naso: curuum autem obliquitatem in commu ni, ita res Physicæ materiam habẽt sensibilem, & determinatam, & per hanc desiniuntur, non autẽ Mathematicæ. Hoc autem in quæstione examinabitur inferius.

Demonstrant autem. Tex. XX.

VT omnes fere exponunt, Aristoteles hic probat secundò Physicam esse contractiorem Mathematica pura, exemplo illarum Mathematicarum, quæ mediæ sunt, partim Mathematicæ, partim Physicæ, nempè Perspectiua, Musica, Astrologia: hæ enim differũt à pura Mathematica, quod tractant eandem quidem rem, verbi gratia, lineam: sed Physicæ, puta in materia sensibili: at Mathematica tractat lineam Physicam, nempè corporis Physici, sed abstrahendo, vt non sit aliud discrimen inter purũ Mathematicum, & Perspicuum, ac similes, quàm quòd ille extra materiam, hi in materia idem considerent: & vis argumẽti consistit in hoc: cum Perspectiua, & reliquæ quæ idem cum Mathematico tractãt, quod abstrahi potest à materia, nõ abstrahant: ergo & Physicus, qui considerat formas, quæ abstrahi nõ possunt, non abstrahet ita exponit Themist. & est ex positio cõmunis. At si licet præter cõmunem expositionem aliquid dicere existimarem hũc locum aliter posse exponi, & Arist. velit soluere secundã quæstionem propositam de Astrologo, quæ etiam poterat esse de Perspectiuo, & Musico, cùm de sensibilibus tractent: & intendit dicere, quòd Physicus tractet non de rebus Mathematicis, nisi vt fines, & proprietates sunt corporum naturalium: secundum se verò minimè, & in hoc à purè Mathematico differt. Perspectiuus verò, & similes de rebus Mathematicis, sed nõ abstractè, sed in materia, & in hoc differunt à Physico. Explico clarè. De linea Physicus considerat, vt est longitudo corporis naturalis. Geometria de linea secundum se. Perspectiuus de linea secundum se, & nõ vt est lõgitudo corporis naturalis, sed vt est in materia aliqua sensibili. Vlterius, figuram considerat Physicus, vt terminum corporum naturalium. Geometra secundum se. Astrologus figuram secundum se, sed nõ omnem, sed eam, quæ est cœli: & multum refert, aliquid in materia considerare, & aliquid considerare, vt insit alteri. Nota.

Cùm autem natura duplex sit.

Tex. XXI

INfert ex dictis, physicum non solùm formam, sed etiam materiam in definitione sumere; nam res physicæ sunt sicut simitas, at hæc & per formam, & per materiã diffinitur: ita & res Phisicæ non sunt sine materia, ac non sunt secundum materiam, id est, non definiuntur sola materia, vt exponit Philopon. Albert. & sanctus Thomas, quamuis Simplici. exponat, non sunt secundùm materiam, id est, non ratione materiæ, sed ratione formæ præcipuè considerantur. Themist. & Auerro. non sunt secundùm materiam, id est, de eorum essentia non est materia, quàmuis essentia non sit sine materia, sed verior, & melior est expositio prior, vt diximus, secundum Philoponum, & Albertum.

Etenim

Etenim iam, & hoc dupliciter dubitabit quis.

Nota. NAtura in duas diuisa, dubium proponit item duplici via, & modo. Et attende, quod non sunt duo dubia, vt volunt Expositores, sed idem dupliciter propositum, & ita sumenda est illa particula, dupliciter, quæ locum fecit obscurissimum, Dubitatur igitur, cùm due sint naturæ, an physici sit materiam solam, an formam solam considerare, an vtrunq; nempe ex vtraque compositum, quod si hoc detur, népe, quòd cópositum cóside-ret, etiá vtramq; considerabit naturam.

Dubium. Dices, nonne dixit in principio textus, quòd physicus materiam, & formam considerat; cur modò dubitat? Respondet Simpli. ob id dubitare, vt demonstret, q; tantum dixerat.

Responsio.

Vtrum igitur eiusdem. Tex. XXII

IDem dubium altera via proponit, an vnius sit scientiæ considerare materiã & formam simul, an vero vnius sit formã, alterius materiam cognoscere. Circa q; dubium dicit, quòd si Antiquos inspicimus, non est difficile; hi enim materiam solam cognouerunt, parùm autem de forma, vt patet de Empedocle, & Democrito, qui multa principia aliquo modo forma differentia posuerunt, reliqui materiam tantum. Probat autem tripliciratione quò physici sit, non solùm formam sed etiam materiam cognoscere. Prima ratio est sumpta ab analogia artis, & naturæ. Ars imitatur naturam, vt notũ est: ergo ita se habebit physica circa considerationem naturæ, sicut artes circa cõsiderationem artificiatorum: sed artes non solum formam, sed etiam materiam, vsque ad certum tamen limitem cõside-rant: ergo, & physica formã etiam, & materiam considerabit. Minorem probat. Medicus enim non solam formam sanitatis considerat, sed etiam materiam, puta phlegma, bilem, & reliqua, in quibus est sanitas. Nec considerat materiã omnino, puta remotam: non enim considerat hominem, vt corpus, vt substãtiã, sed

Probatur tripliciter physicum cõsiderare formam, & materiam. Primo.

vt ex contrarijs humoribus constitutũ. Similiter domificatoria ars cõsiderat formã domus, & materiã, sed nõ remotã pu ta terrã, ex qua fiunt Lateres, & arbores, sed lateres, ligna, & calcem solùm, & vna quaq; deniq; ars materiã ad certum limitem cognoscit.

Insuper eiusdem est. Tex. XXIII.

SEcundã facit rationem ad idem probandum. Eiusdem est artis, & scientiæ finem, & ea quæ ad finem sunt, media cõ siderare: sed forma est finis, materia verò est ad finem: ergo eiusdem scientiæ erit formam, & materiam cognoscere. Maior est nota, minor probatur, q; forma sit finis, & per finem intellige causam finalem, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremũ, & limitem significat aliquando causam finalẽ & ad hanc significandam dicitur, finis, cuius gratia.

Probat autẽ sic. Terminus alicuius motus interrumpi, sed continuati est vltimum & finis, cuius causa, illius motus, sed generationis cõtinuæ forma est terminus, ergo ea est vltimum, & cuius causa.

Vbi aduerte, ad causam finalẽ duo esse necessaria. Vnum, q; sit vltimum & extremum operationis. Alterum, quod sit gratia cuius illa operatio sit, ac ob id dicitur finis bonum, & optimum quia reliqua ordinentur in ipsum. Primum non sufficit, nempe, q; sit extremum. Si enim ego modò irem in diui Petri, vt indulgentiã cõsequerer, & media via occurreret aliquid impediens, quo minus absoluerẽ: aliud esset terminus, & extremũ meæ viæ, sed non causa finalis, propterea est opus, vt sit gfa cuius est via, & operatio. Propterea benè dixit Aristoteles, id, quod est extremũ motus continui, nõ impediti aliunde, id verè non solùm vltimũ est, sed etiã finalis causa. Vnde reprehendit Poëtã, qui de morte alicuius loquens dixit, habet finẽ, cuius causa factus est: errauit, nam mors est quidem terminus vitæ, sed non finalis causa, cùm non sit optimum, id est, cùm non concesserit naturæ

Nota ad cãm finalẽ duo sunt necessaria.

vitam

vitam vt moriantur; non enim omne vltimum finis est. cuius causa, & sic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis Sanctus Thom. longè aliter exponat, referens illud verbum, vult, ad Poëtam, & non debet fieri, sed est sensus affirmatiuus, ac si dicat, ita est, nó omne vltimum esse finem. Hunc Poetam Philoponus dicit esse Euripidem.

Quoniam & faciunt artes. Tex. XXIIII.

His duobus textibus probat materiã ordinari, vt medium ad formam: & quia locus est obscurus valdè: primo sensum aperiam.

Nota artes mechanicas in tripl. differentia. Aduerte primò: Artes mechanicas esse in triplici differentia: Quædam versantur circa materiam, & harum quædã faciunt materiam ipsam, vt ars, quæ facit lateres, tegulas, calcem, ex quibus domus est facienda: Quædam non faciunt materiã, sed factam disponũt, vt ars dolandi, & leuigandi ligna, scindẽdi lapides. Quædam artes sunt in altero gradu, quæ in materiam talem formam introducunt, vt ars, quæ ex leuigatis iam, & dolatis lignis triremem facit, & ex lateribus præparatis domum erigit, & tales artes Architectonicæ dicuntur, qua si imperantes primis. Quædã sunt in tertio gradu, quæ forma iam introducta vtuntur, vt Nautica, quæ triremi vtitur, Equestris, Militaris, & aliæ, quæ sunt in primo, & secundo gradu, sunt factiuæ, tertia non dicitur factiua.

Nota. 2. causa artiũ quæ in vsu cõsistit. Aduerte secundò, quòd si velis scire causam harum artium, quæ in vsu consistit, ea est, quia homo est finis harum rerum quæ arte fiunt: sunt enim ipsius gratia: propterea est ista ars, secundum quam artificiatorum vsum tenet.

Nota. 3. Quæ artes quibus imperant. Aduerte tertiò, quòd sic se habent istæ artes; tertiæ præsunt secundis, imperat enim nauta illi, qui triremem facit, vt talem & talem faciat, prout ipse vsui videt fore accommodatam. Secundæ imperãt primis; qui enim triremem facit, imperat his qui circa materiam versantur, vt sic, vel sic preparent, prout ipse fore aptã suæ formæ intelligit: vnde vsualis est Architectonica, & inter factiuas ea, quæ formam inducit, quia hæ imperant.

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinatur in formam, cùm hæ, quæ circa materiam versantur artes, ab eo qui formam inducit, regãtur, & hoc est quod Aristoteles voluit monstrare exemplo harum artium materiam ordinari in formam, & admodum obserua hanc declarationem.

Nunc ad textum accedamus, quàmuis non sint hæc ita in litera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuisionem artium considerantium materiam, & vsualium. Sunt artes considerãtes materiam simpliciter, id est, quæ faciũt materiam & quæ considerãt materiam operi accõmodam, id est, disponunt, & præparant materiam, & sunt etiam artes quæ vtuntur, & reddit harum rationem, nempè; quia nos sumus finis quodãmodo omnium. At quia duplex est finis, alter cuius hic autem est id propter quod operamur, vt Deus est finis cuius nostrorum laborũ: & amicus est finis cuius alius sc illius amore in negotijs occupat. Est etiam finis, quo, nempe quo illum finẽm cõsequimur, qui semper est operatio nostra, vt finis quo, supernaturalis est visio ipsius Dei; finis quo illius, qui ad amicum tendit, est videre, colloqui cum ipso. Homo igitur finis est cuius harum rerum. At qua de hoc vtro que fine non est modò locus tractandi, dicit se in Philosophia, puta morali hoc dixisse. Tex. XXV.

Duæ igitur sunt. Tex. XXV.

Distinguit duas esse dominatrices materiæ, nempè vsualem, & quæ formam facit, & has cognoscentes vocant, id est, non faciẽtes materiam: vsualis enim nihil facit, formalis operatur, sed non materiam, ob id cognoscens, & speculans aliquo modo est, & in hoc differt ab effectrice, nempè materiali, quæ tantum operatiua est, quo fit vt illæ duæ Architectonicæ sint, & imperent: sed vnus artifex imperat materiæ, qui nempè

formam considerat: dicit enim ex quo ligno,& qualis fiat triremis:alter imperat formali, dicendo ex quibus motibus, & quos ad vsus illa sit.

Ex his omnibus concludit, q in artificiatis materia propter opus & formam sit:in naturalibus autē materia propter formam est,non dicitur,sit,quia nos non facimus materiam in naturalibus. Atq; hæc est pro ratio minoris præcedentis syllogismi,nempe formā esse finem materiæ,intellige esse finem partialem:compositum enim,& totum est finis, & terminus totius generationis,& materiæ.

Amplius eorum, quæ ad aliquid. Tex. XXVI

Tertia ró. TErtiā, rationē proponit. Materia, & forma sunt correlatiua , sed eadē est scientia correlatiuorū: ergo Physici est non solam formam considerare , sed etiam materiam. Nec existimes materiam,& formam esse correlatiua secundùm substantiam,& essentiam suam , sed quòd habent quendam ordinem,& relationem annexam,sicut scientia, & scibile,vt dictum est in logica.

Nota verba Aristotelis: materia , inquit, est ad formam , & alia materia ad aliam formam: Per materiam intelligit materiam primam indifferētem ad quācunque formam substantialem:& per formam intelligit formas confusè, & indistinctè,nempe in communi. Per materiā verò aliam intelligit materiam secundam, nempe cum dispositionibus, & accidētibus necessarijs ad formas quaslibet in particulari,quas vocat formam aliam vt sit sensus,materia secundum se ad formam secundùm se refertur;at hæc materia ad hanc formam: quælibet enim forma habet suas certas dispositiones in materia distinctas ab alijs aliarum formarum,& non solùm in specie, sed etiam in indiuiduo, vt alia est materia secūda hominis,alia equi,&alia huius,alia illius hominis,alia huius, alia illius equi,quod docet Aristoteles de animalibus cōtra Pytagoram.1.Animæ.tex 54.

Quonsq; ergo Physicū oportet cognoscere formam.

LOcum hunc bene exponit Simplicius.Mouet dubium Arist.quousque Physicus consideret formam. Respondetq; sicut Medicus neruum, & Fauer æs considerat,non absolutè , sed vt sunt suæ formæ accommodata ; ita Physicus formas vt ad generationem sunt:hæ autem sunt quæ sunt in materia, licèt ratione sint separabiles:per has enim formas generationes fiunt,vt Sol,& homo generant hominem Sol,& equus equum. De formis autē separatis,quid sint, Metaphysici est speculari.

Dubiū quo forme Physicæ sint separabiles à materia ratione. Dices,quomodo formas Physicas vocat ratione separabiles à materia, cùm oppositum docuerit superius? Aliqui dicunt quòd debet legi, quòd sunt inseparabiles. Hoc tamen est contra literam Græcam , quæ modò habetur. S. Tho. id de anima rationali intelligit , quæ suprema est forma naturalis, vltra quā physicus non ascendit, & hac ratione est separabilis: quia secundum se non indiget organo corporeo ad suam operationem. Id ipsum dicit Auerroes, & est bona responsio:quamuis posset dici, q sunt separationes à materia ratione, id est, differunt ratione,& definitione,sed non subiecto cùm non sint extra materiam: quomodo priuatio , & materia dicuntur duo ratione , sed vnum numero.hoc autem non impedit quin forma definiatur per materiam.

Nota. Aduerte vlterius,quòd Sol est causa vniuersalis concurrens cum omnibus particularibus ad generationes , vt dicemus inferius.

An Physica à Mathematicis distinguatur.

Quest. IIII.

Nota quid assignet differentiam scientiarū inter se. TItulus quæstionis clarus est: nempè an ea que physicus considerat & quæ Mathematicus sint distincta,an eadem:& similiter an Physica scientia à Mathematica diuersa sit. Notat autem Auerro. in præsenti, com. 16.quòd assignare differentiam in communi,& in particulari scientiarum Logicum est, quàmuis sit vsitatum differentiam

tiam particularem in proprijs ſcientis tradere,& huius rationem poſſumus dare, ex.2. de anima.146. Nam ad ponendam differentiam inter duo, requiritur, vt cognoſcatur, quid ſit vtrumque: nõ eſt autem vnius ſcientiæ particularis quid altera ſit cognoſcere, ob id ad communem aliquam, quæ in communi, quid ſcientia ſit, conſideret, id pertinet. Ea autem eſt logica vniuerſalis, quàmuis id nõ faciat, niſi aliquo modo adiuta ſcientijs particularibus, quibus ipſarum obiecta cognoſcit. Tractare igitur modò oportet in particulari de differentia harum ſcientiarum. Nec omnia quæ hic dici poterant proponemus, quia multa diximus in poſterioribus.

Argumẽta in oppoſitum. 1. argum. Sit igitur primum argumentum circa Quæſtionem. Mathematici tractant de ſenſibilibus, ſicut Phyſica: ergo non eſt diſcrimen. Antecedens patet, quia omnia quæ Mathematici tractant, ſunt in corpore, & in corpore ſenſibili.

Secundũ. Secundò. Aſtrologia eſt Mathematica, & tractat de ſubſtantia ſenſibili, vt Phyſica: ergo non eſt ſcientia diſtincta, nec res conſiderata ab Aſtrologia eſt extra genus Phyſicum: Antecedens eſt expreſsè Ariſt. 12. Meta. tex. 44.

Tertium. Præterea, tertiò: res phyſicæ ſunt ſubſtantiæ, & accidentia ſunt ſenſibilia: ſed ſubſtantia poteſt abſtrahi ab accidentibus, ergo res phyſicæ abſtrahi poſſunt à ſenſibilibus: non ergo differẽt à Mathematicis.

Quartum. Præterea, quartò ex Ariſto. Perſpectiua, Muſica, Aſtrologia ſunt Mathematicæ: non ergo dicẽdæ ſunt eſſe magis phyſicæ, & adhùc dicit, quòd Perſpectiua agit de linea, vt phyſica eſt, ergo prorſus Perſpectiua eſt phyſica, cùm conueniat in obiecto formali.

1. Concl. Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Sciẽtia phyſica, & Mathematica licèt conueniãt in re conſiderata, nunquam tamen in ſubiecto cõueniunt. Hęc cõcluſio eſt declarãda, ob id aduerte primò: non quicquid eſt de conſideratione alicuius ſcientiæ, eſſe ſubiectũ illius ſcientiæ. Sunt enim tria in ſcientia, & paſsiones demonſtrandæ, & cauſę per quas demonſtrandæ ſunt: & ea de quibus demonſtrandæ ſunt, & hæc tantùm dicuntur ſubiecta, ſiuè ſit vnum in communi, quod eſt primum in ſcientia, ſiue multa particularia, quæ illius ſunt ſpecies. Tria igitur cùm ſint de conſideratione ſcientiæ, vnum illorum ſubiectum eſt, vnde res conſiderata in ſcientia per ſubiectum habent ſe, vt ſuperius, & inferius. Omne. n. ſubiectum eſt res conſiderata in ſcientia, non è contra. 1. Notandum Nõ oĩs res conſiderata in ſciã ẽ ei ſubiectũ

Nota, 2. Quod ſit Phyſici ſubiectum, & mathema. Aduerte ſecundò, quòd phyſicus habet pro ſubiecto ſubſtantiam non quamcunque: Mathematicus verò pro ſubiecto accidens, non quodcunque. Explico. Phyſica eſt quædam ſcientia quæ ſubſtantiæ paſsiones, & cauſas ſpeculatur, ſed nõ cuiuſcunque ſubſtantiæ, ſed illius quę motus principium habet, ac mutationibus, & accidentibus ſenſibilibus eſt ſubiecta vnde pro ſubiectis habet ſubſtantias ſenſibiles & naturales. Mathematicus verò paſsiones ſpeculatur, non vllius ſubſtantiæ, ſed de accidenti oſtendendo, nõ autem de quocunq; accidenti.

Eſt enim duplex accidens: quoddam ſecundum ſe mutationi expoſitum, id eſt quod non eſt, niſi ex mutatione aliqua procedens vel mutationis alicuius eſt cauſa, vt ſunt primæ qualitates, & ex his compoſitæ, vt colores, ſapores, odores, & huiuſmodi ad phyſicum pertinẽt, nec de his ſcientia vlla, præter phyſicam eſt, cùm non niſi mutatione, & motu conſiſtant, nec aliter quàm per mutationem, vel ad mutationem ſint. Quædam ſunt alia accidentia, quæ licèt cum mutatione ſint, tamen ex ſe à mutatione non dependent, nec mutationis cauſa ſunt, quales ſunt quantitates, & ea quæ quantitatem ſequuntur. Hæ enim non ſunt mutationum cauſa, nec ex ſe ex mutatione proueniunt, cùm in cœlo ſint quantitates & figuræ non ex mutatione factæ, ſimiliter dimenſiones, proportiones, & ſimilia

lia non ad mutationem pertinentia, nec tanquam ipsius effectus, nec tanquàm ipsius causæ. Et talium est scientia Mathematica, agit enim de quantitatibus, de figuris, & proportionibus, & proprietatibus ipsarum, quæ ab ipsa absque motu proueniunt.

3. Fundamatica sunt in duplici differentia. Aduerte tertio, quòd Mathematicæ sunt in duplici differentia. Quædam quæ huiusmodi accidentia in vniuersali cognoscunt, vt quæ agit de figura in communi, & qualibet specie, non determinando ad materiam, sic quæ agit de numero in cõmuni, abstrahẽdo à quolibet subiecto, & hæ dicuntur purè Mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiusmodi accidentibus in particulari, vt de figura cœli, de motu ipsius, tanquam de quodam quãto, de numero sonoro, de linea visuali, & tales vocãtur mathematicæ mediæ.

Quo earũ subiectum differat à Physico. Vbi attende maximè cũ Auer. com. 18 q; hæ non tractant de substãtia subiecta istis accidentibus, nec de ipsis, vt alteri insunt, sed de ipsis secundùm se, alia demonstrando de eisdẽ, & in hoc differunt à physica omnes hę; physicus enĩ talia accidentia de substãtijs ostẽdit, vt ipsis competunt: At Mathematicus eadẽ ac cidentibus aliud ostendit, vt physicus de corpore ostendit quantitatem, figuram, motum: Mathematici de his secundarias alia ostendũt, vnde dixit Lincon. benè, quòd id, quod physicus habet pro prædicato, & passione, id habet mathematicus pro subiecto, cùm tale est quod absq; mutatione possit intelligi, quãmuis physicus, vt in subiecto mutabili illud est, cõsiderat, & hoc est quod diximus in cõclusione prima, nempè quòd coueniunt physicus, & Mathematicus in re considerata sed non in subiecto, nam quod vnius est subiectum, alterius est passio: & hoc est quod alij dicunt, physicum, & Mathematicum differre in modo considerãdi. Et hæc sufficiant pro declaratione primæ conclusionis, & sunt memoriæ mandanda. & magis in solutione argumentorum ista nota fient.

Secunda conclusio. Phisicus, & Mathematicus differunt in modo definiendi. 2. Conclu.

Aduerte, duo esse quæ in scientijs præcipuè definiũtur, & subiecta, & passiones in quibus definiendis est discrimen inter physicum, & Mathematicum. Physicus quidẽ definit per materiam sensibilem, id est, per materiam motui, & mutationi, & qualitatibus sensibilibus subiectã, at cùm magno discrimine, nam passiones definit per materiam, non tanquam partem rei definitæ, sed tanquam subiectum, vel tanquam causam, vt qui dicit serenitas est ventorum quies, tranquilitas est maris quies, per materiam quæ subiectũ est, definit. Qui verò dicit, tonitruus est sonus percussionis exhalationis cum nube materiam dicit, sed causam. At cũ subiecta definit, materiam, vt partẽ substantiæ dicit: nam substantiæ naturales includunt materiam, vt partem sui: & sic definitur homo per os, carnem, & c. quæ ipsius partes sunt. 1. Fundamẽ. Diuersus modus definiendi Physicæ, & Mathematicæ.

Ad explicandum hunc diuersum modum includendi materiam, quem docet Aristoteles. 7. Met ca. 10. tex. 34. sunt duo exempla, alterum est simum, per hoc enim intelligitur modus definiẽdi passionem [illegible] enim nasum dicit, vt subiectũ & carnem [illegible] est flama, & domus, & cætera [illegible] hæc enim materiã, vt partẽ [illegible] pars [illegible] statuæ est æs, & figura [illegible] docet Aristote. sicut materia & pars [illegible] vnde in. 8. Meta. c. 2. laudatur Architas, qui in definitione hominum [illegible] materia: Similiter in definitione naturalium: hic est modus definiendi physicus.

Mathematicus verò passiones suas, & subiecta definit, sed non vtitur materia sensibili, vtitur tamen sua materia, puta quantitate; vt enim est materia sensibilis & forma compositum naturale faciẽtes, ita figuræ illę, & quantitates faciunt triangulos, quadrangulos, & reliqua Mathematica: vnde Mathematicus passiones per subiectũ sua, vt per materiã definit: vt dicendo par, impar, & reliqua. Similiter

militer subiecta per quãtitatem definit, vt figuras per lineas, & hoc docet Aristoteles 7. Metaphy, c. 11. tex 38. vbi reprehendit Platonem, qui omniuo ista sine vlla materia desenire contendebat, & docet habere suam materiam, sicut homo habet os, & cætera, licèt non sit sensibilis. & sic patet proposita conclusio.

3. Cõclusi. Diuersus modus demõstrádi Physicæ, & Mathema.

Tertia conclusio, Physicus, & Mathematicus differunt in modo demonstrandi, Explicat hoc. Physicus frequẽter vtitur demonstratione effectus & signi, quia ipsius causæ frequẽtius sũt occultę, nec per sensibiles, effectus vero sensibiles sunt, vt mors, corruptio generatio, motus, & similia ad sensum patent, ipsorũ causæ à sensibus sunt remotæ: At Mathematicus frequẽtius à priorib' procedit, cũ causæ notiores sint effectibus: à sensu enim abstrahit, & in intellectu notius est, quod prius est. Nec intelligas propter hoc, q̃ physicus per causas non demonstret: demonstrat enim vt dicemus inferius in hoc libro.

4. Conclu. Diuersa certitudo Physici, & Metaphy.

Quarta conclusio. Physicus, & mathematicus differũt in certitudine. Explicatur. effectus physici non semper in vniuersum eueniunt, sed fit defectus aliquãdo: vt non semper in senectute canities contingit, non semper viri habent barbam, non semper homo habet duos oculos: & hoc ex eo, quòd materia, ex qua huiusmodi res constant, indifferens est, & multorum receptiua, ob id impeditur aliquãdo multis distracta. vnde. 2. Meta. tex. 16. tradens huius non exactę certitudinis rationem, dicit, natura materiam habet. Non tamen ob id putãdum est, non esse scientiam horum: est enim, vt diximus in Posterioribus, sunt enim gradus in certitudine scientiarum.

At res Mathematicæ, cùm ab hac materia separent, simpliciter necessariæ sunt, semper enim triangulus habet tres angulos, & reliquæ passiones sibi cõis insunt. His igitur sic expositis possumus ad argumenta respondere.

Ad primũ. Ad primum admittimus Mathematicas de sensibilibus tractare, sed quæ secundùm se sensibilia, & mobilia non sunt, vnde aliquæ ipsarum abstrahunt.

Nota. Quid sit abstractio, & quotuplex

Vt autem intelligas quid sit ista abstractio, aduerte non esse aliud abstractionẽ, quàm separationẽ vnius ab altero sibi cõiuncto. Hæc abstractio duplex est, altera realis altera rationis, seu cognitionis. Realis est, cùm re ipsa vnũ ab alio separatur, vt cùm aĩa per mortem à corpore separat, & manus a manu cõiuncta separatur. Rationis est, cùm id nõ fit, nisi tantum cognitione, & consideratione, vt cùm vnum intelligo, non intellectis alijs illi coniunctis, nempè intelligo animal non intellectis speciebus, talis est abstractio rationis.

Ista adhùc est duplex, quædã simplex, quæ ab Alberto diffinitiua dicitur, quædam composita. Simplex est, cùm vnum simplici cognitione cognosco, non intellecto alio sibi coniuncto. Composita est, cùm intellectus enunciando vnum ab alio diuidit, vt cùm hominem nõ esse leonem cõcipimus. In hac abstractione semper inest verum, vel falsum: at in simplici non est veritas, nec falsitas.

Simplex rursùm triplex est, vniuersalis cùm superiora non intellectis inferioribus consideramus. Subiecti, cùm subiectũ absque consideratione accidentium cognoscimus. Formalis, cùm accidens ab accidenti, aut remà re abstrahimus, vt cùm dulcedinem ab albedine lactis abstraho, & formam à materia, & similes formę abstrahuntur ab alijs.

Omnes hæ simplices abstractiones non sunt aliud, quàm simplices cõsiderationes rerum, non consideratis alijs quæ cum eis erant, in quibus omnibus nulla est falsitas, aut veritas.

Abstractio mathematica vna est ex his, puta formalis, cum accidentia, puta figuras, & quãtitates à sensibilibus accidentibus separamus, id est, illa intelligimus, sensibilibus nõ intellectis, quo dabsque falsitate fit.

Ad secũd. Ad secundum respõdetur, quòd Astrologia non tractat de aliqua substantia,

vt

vt subiecto, id est, nec q d sit substantia aliqua, nec qualis sit ma ostẽdit, sed agit de substantia, tãquam determinatione subiecti ipsius enim subiectum est figura, & motus huius corporis, nempè cœli, & de his demonstrat nõ de cœlo, id est, de substantia ipsa, hoc enim est Physicum, & illud est, quod Aristot in Metaphys. voluit circa Astrologiam.

Ad tertiũ. Ad tertium respondetur, quòd substãtię naturales in sua essentia, & substantia non habent motum, & mutationẽ, & accidẽtia, sed ipsa est extra accidẽtia, in eo quod non sunt ipsarum essentiæ, & naturæ, tamen ipsę substãtię intrinsecè, & essentialiter habent esse tales, vt habeant principiũ motus, & mutationis; vnde mutationis principium in ipsis essentialiter est, & hinc est, quòd à sensibili materia non abstrahant: homo enim, & animal, de se principium habent motus, non sic res mathematicæ.

Ad quartũ. Ad quartum S. Tho. hic, & Paulus volunt, illas medias esse magis Physicas, quã mathemathicas, quamuis S. Tho. super Boet. de Trinit 9. de diuisione sciẽtiarũ artic. 5: ad tertium, cẽseat esse magis mathematicas. Quidquid sit, illæ sunt magis mathematicæ, cum in subiecto, quod est forma scientiæ, cum pure mathematicis conueniant, nec Aristoteles oppositum dicit. has enim non dicit esse magis physicas, quam mathematicas, sed quòd inter mathematicas hæ proprius accedunt ad physicam.

Ad quintũ. Ad aliud respondetur, cum dicitur, vt Physica, illic denotatur cõditio, vt cum dicimus, ignis vt approximatus comburit, sed non notatur ratio formalis, ac si diceretur, ignis, vt calidus, cõburit, Hæc de quæstione.

An Physicus consideret materiam primam.

Quæst. V.

Sẽsus quæstionis. CVm duplex sit materia, & prima ac remota, quæ eiusdẽ rationis est in omnibus rebus naturalibus corruptibilibus, & secũda, ac ꝓpinqua, quæ varia est pro formarum varietate, qualibet enim forma suas certas dispositiones petit in materia: petimus, an Physicus materias hasce proximas tãtum consideret, an etiam primam, & remotam, Hoc dubium mouet Auer. Com. 22. vbi citat Auicen. dicentem. Physicũ non considerare materiam primam, sed tantùm proximas, illa enim ad Metaphysicum pertinet.

Opinio Auicen.

Et ratio Auicen. est, quod ita se habet Physicus, sicut qui libet alius artifex, sed nullus artifex considerat, nisi materiam proximam & particularem vnius generis formæ, vt notum est, nec ergo Physicus nisi proximam considerabit materiã. Fundamẽtum eius.

Secundò, si Physicus materiam primã consideraret, posset, illam esse demonstrare, sed hoc nõ potest, cũ sit primũ principium sui subiecti, nec ipsius in Physica causa sit: ergo non pertinet ad ipsum. Secũda ratio.

Tertio possumus contra rationẽ Aristotelis argumẽtari, & probare. quòd nec materiam consideret Physicus; nã si materiam consideraret, esset, quia materia ad formam refertur, vt ipse dicit, sed materia, & forma non sunt correlatiua, cum sint substantiæ; imo materia nõ refertur nisi ad materiarum, seu id, cuius est materia, hoc autem compositum est. Tertia ratio.

Circa hoc Auer. ibidẽ tenet, materiã primam pertinere ad Physicum, & communis est opinio, quàmuis Græci non id exprimant; existimo, quia id erat certum satis, & ratio huius potest esse. Primò artifex considerat materiam communẽ omnibus formis suæ artis, sed Physicus considerat omnes formas naturales: ergo cõsiderabit materiam communẽ illis, hæc non est nisi prima. Sententia cõmunis circa quæstionẽ Prima ratio

Præterea. Physicus cõsiderat generationes, & mutationes substãtiales in cõmuni: ergo cõsiderabit ipsarũ causam, & subiectum: hoc autẽ est prima materia. 2. Ratio.

Præterea materia prima est subiectũ mutationum, sed sub tali ratione non est Metaphysic. qui motus non considerat: ergo erit Physici. 3. Ratio.

Alber. tract. 1. cap 11. arguit Auerroẽ Nota, sed

 tanquam

Ad Alber. ad de hoc se asserit A vicen. contra Auer roem. tanquam imponenté hoc Auicen. & dicit, quod materia dupliciter potest cōsiderari: Vno modo, vt refertur ad ipsam ens, est enim potentia quædam, quę est altera enim pars, cui respondet actus, ex quibus duobus perficiatur ens, & sic non dicit priuationē, & est conceptus materiæ primus, & suo tali cōsideratione materia dicitur primo prima: Altero modo pōt cōsiderari, vt est subiectū mutationū, & sic dicit secū priuationē, & sub hoc conceptu, qui posterior est, dicitur secundo prima. Modo vult quod primus cōceptus ad Metaphysicū, secūdus ad Physicū spectet & hæc sit intentio mentem Auicennæ. Doctrina quidē hæc vera est, parum refert, quod fuerit illa mens Auicennæ, vel non.

Ad primū. Ad primum argumentum respōdetur quod est dispar ratio, vt dicit. Auerr. inter Physicum, & alios artifices: alij enim considerant aliquas formas artificiatorum, non omnes: ob id non habent considerare materiam omnium artificiatorum cōmunē, at Physicus cōsiderat oēs, formas naturales, ob id cōsiderabit materiā illis omnibus communem, & hæc est prima.

Ad secūdū Ad secundum respondet Auer. quod Physicus nō demōstrat à priori materiam esse, sed à posteriori, per ipsas mutationes vt dictum est, & sic materiam considerat

Ad tertiū Ad tertium, aduerte quod materia est in potentia, & ad cōpositum, & ad formam. Ad compositum quidē est in potētia per sua primo, quia ex materia cōpositū primo fit, & secundario ad formā, quę simul producitur cum composito: ad formā autē est in potētia receptiua, vnde ad vtrūque referri pōt. varijs. rōnibus, & modis. Nec existimes, quod materia, & forma propter sui relatiua sint: sunt. n. absoluta simpliciter, vt dicit S. Tho. & Alber sed tamē ferunt aliquam relationem, & respectū.

Nominales dicit materiam essentia liter esse relationem, sed denotatiue

Barleus dicit materiā esse aliquid, id est, substātiam, in se tū habere ad aliquid i. respectū, seu esse ad aliquid in secundo modo dicendi per se. Omnes autem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam.

Quæst. VI.

Quæstio hæc solum ad declarationem est proposita, non quod sit controuersia inter Philosophos. Hæc ppositio ars imitatur naturā triplicem sensum facit. Primus est effectus artis, seu, artificiata sunt similia naturalibus. Alter est, agens secundum artē assimulatur agenti naturali. Tertius est, forma artis est similis formæ naturali, & omnes tres sensus verisunt. Tamen vt manifesti fiant, est primum argumentum. Artificialia non habent in se motus principium, vt talia sunt: naturalia verō habent: non ergo sunt similia. Sēsus quę ftionis triplex.

A rgumen ta in oppo situm.

Secundo agens naturale non est liberum, sed necessario agit; ignis enim non potest non comburere, si combustibile sit appositum, sed agens secundum artē est liberū, agit enim quādo vult, & quousque vult, non ergo similantur. 2. Argum.

Tertio. Forma naturalis est substantia, vt diximus, at formæ artium, & artes ipsæ accidentia sunt: non ergo similitudo vlla est. 3. Argumē tum.

In huius declarationem sit prima conclusio. Res artificiales similantur naturalibus in forma, in materia per se, & in toto ipso composito. 1 Conclu.

Aduerte primo accidentia sensibilia fere omnia natura multis cōmunia fecit vt pote albedinē, nigredinem, calorem, frigiditatem, magnitudinem, sapores, & reliqua. Hæc enim animatis, & inanima tis absque discrimine insunt. Vnum tamē inter hæc reseruauit natura proprium singulis speciebus, & id figura, ac forma exterior est, quam diuersam diuersę entium species, imò aliquando species rerum indiuidua sortiuntur. 1 Fūdam

Et hoc optimo consilio factum est: nam cum homo, qui huius mundi rex est & in cuius gratiam hæc facta sunt, à sensu dependeat in sua intellectione, ac sensibus substantias non percipiant, nisi per accidētia, profectò deciperetur sem per

per, nec posset rerũ formas ac substãtias distinguere, nisi accidẽtia aliqua sensibilia essent, quibus tales formæ substãtiales designarentur, & tales sunt rerum figuræ, & formæ exteriores, quas cum visus discernat, maxime ad cognitionem visus prodest, vt dicitur. 1. metap. cap. 1.

Hæ igitur figuræ sequũtur formas substantiales. Vide Sanct. Tho. 7. phy. lectione. 5. adeoq; sunt illis coniunctæ & illarũ comites, vt multi existimarunt ipsas esse rerum substantias, vt refertur. 3. cæli. c 4. & hoc volebant dicere illi qui asserebãt lineas & superficies esse rerum substantias, vt dixit Pytha. 1. Meta. cap. 7. tex. 24 Et id dubitatur. 3. Met. cap. 5. & 7. meta. c. 2. At re vera non sunt formæ substãtiales, sed ipsarum indicia. Hinc est, quòd perfecta similitudo duarum rerum maxime attendatur in figura, adeò vt eiusdem speciei videantur quę figurã participant, eandem & eodem nomine nominentur: vnde propter hoc pictum hominem vocamus hominẽ & imagines eisdẽ nominibus, quibus ea, quorum imagines sunt nominamus, vt notum est.

Secundũ. fundamẽt. Aduerte secũdò, quòd artes circa has figuras versantur: conãtur enim effectus in figuris cũ naturalibus similare. Est tamen duplex ars: quædam, quæ versatur circa actiones, vt ars cantandi, saltandi, nauigandi, & aliæ quædam quæ versantur circa res factas, vt domificãdi, pingendi, faciẽdi statuas & aliæ: & in his est præcipua similitudo, de qua loquimur adeò vt ars, quæ pingit leonem videatur quodammodo leonem facere propter illã figurã, quæ comes est formæ substantialis, & nõ solum propter figuram, sed etiã propter modum ipsius materiæ, ex qua sunt res hę: materia enim in naturalib. patitur aliquã mutationem, vt ex ea fiat aliquid, vt ex aqua fit aer: mutata tamen aqua, ita etiam ex ligno fit statua, aliquo tamen modo ligno mutato, nempe dolato & scisso, & passo aliquam dispositionẽ vt illam recipiat formam.

Nota. 1 duplicẽ artem.

Nota. 2. Ex quo fit, quòd sicut non dicitur homo est terra, sed terrenus, quia ex terra mutationẽ passa, homo est factus: ita nõ dicitur statua est aurũ, sed aurea, domus est lapis, sed lapidea, vt dicitur, 2. gene. cap. 1. & 7. physi. cap. 3: & hãc rationem huius dat Arist. 7. metaph. cap. 7. tex. 26.

Aduerte tertiò, quòd statua & ista artificiata nõ sunt sicut reliqua nomina accidentalia, album, calidum, curuum, hæc enim dicunt corpus, non vt partem, sed vt subiectum, at ista ipsam materiã habent ꝑ parte, vnde sicut caro & anima faciũt hominem, vt duæ partes, ita aurũ & figura statuam in genere artificiali: vnde bene dixit Paulus Venetus quòd huiusmodi nomina non dicunt formam, vt alia connotatiua, sed totum ipsum cõpositum, & hoc docet. 7. metaph. cap. 10. tex. 34. Ac in hoc maxime similãtur naturalibus. Ex his omnibus patet sensus, & veritas cõclusionis primę, nempe ꝙ artificialia similantur naturalibus in formis exterioribus, & in materijs aliquo modo, & etiã in ꝓpriis totis compositis ad sensum prædictum in fundamentis. 3. Fũdamẽtum.

Secunda conclusio. Artifex imitatur agens naturale in modo operãdi. Ista similitudo cõsistit in duobus: primò, sicut agẽs naturale effectum producit assimilando eum sibi in forma, secundum quã producit, ignis enim ignem, leo leonem homo hominem producit. ita artifices tales effectus producunt, vt similes sint idolis & imaginibus, quas sibi in mente fingunt, & secundum quas operantur. 2. Cõcls.

Secundò, sicut agens naturale operatur materiã disponẽdo, & ab imperfectis incipit: sic & artifex ipse, & ex hoc sequitur, quòd artis forma assimilãtur formæ naturali aliquo modo: ꝓducit enim res quælibet sibi similem, licet in arte nõ sit similis specie effectus factus arti, & idolo secundum quod fit.

Tertia conclusio. Ars aliquando imitatur effectus naturales præexistentes, aliquãdo eos, qui debebant præexistere. 3. Concl.

Aduerte duplicem artem. Est quædã simia naturæ, quę ea, quę natura facit imitari Nota' duplex genus artis.

tari suo modo conatur, ut a's'que pingit, quæ facit statuas, & similes, & hæc imitatur naturæ effectus præ existentes. Altera est, quæ supplet ea, in quibus natura deficit, ut ars faciendi domos, vestes, & similia necessaria vitæ, & hæc non imitatur effectus præcedētem naturæ, sed qui deberent præcedere. i. tales facere conatur quales faceret natura, si eos faceret.

Ex his omnibus colligitur, illam propositionem, Ars imitatur naturam, esse veram in illo triplici sensu, qui propositus est.

Differunt tamen in his, quæ argumenta probant: hæc enim verè concludunt artem, & naturam in illis esse dissimiles, tamē, quia in alijs est similitudo, ut diximus, propositio est vera non enim ad illius veritatem opus est, ut in omnibus imitatio fit. Ad textum redeamus.

CAPUT TERTIUM.

Determinatio de causis agit. Tex. XXVII

Nota quā ob cāu. Arist. instituerit tractationem de causis.

HAEc est tertia pars libri hu', in qua de causis agit. Philop. continuat hūc sermonē, ut postquàm Arist. de causis egit, puta de materia, & forma, velut nunc de causis agere, puta de efficiente, & fine. Simpli. verò non de efficiente, sed de solo fine intentionem esse docet: at quia de fine volebat disserere, causā in cōmuni distinguit. At vera non video cur hic de efficienti, sæpè proximo, non agatur, & de omnibus causis in cō.muni, ut ie, pcessu patebit.

Ob id aduerte, quod ratio tractandi modò de causis duplex est. Altera, qua in ipse Aristoteles in præsenti textu proponit, nempe, ut cum Physicus scrutetur causas generationum, & mutationum naturalium, sciamus, quot, & quę sint istæ causæ in genere, quas physicus inquirit, ob id Mathematicus non habet causas sic distinguere Non enim nisi vnam, aut alteram; & non propriè causam aliquando speculatur. Altera est, quia dictum erat in definitione naturæ, eam esse causam: oportebat ergo scire, quæ esset causa est enim formalis, & materialis, & efficiens & finalis, ut dicemus, ac propter id de causis modo fit sermo. Et hęc est materia huius secundi libri.

Aduerte tamen, quòd de causis agere & ad logicum, & ad physicum, & ad metaphysicum pertinet, varijs tamen rationibus. Logicus enim, ut patet. 2. Poste. causam diuidit, & explicat, licet non proprio habitu, ut ad perfectam pertinet demonstrationem. Physicus verò causas, ut ad mutationes pertinent, & ad naturales effectus, tractat Metaphysicus autem, ut ad esse atrinēt, ut dicit Auer. 2. Meta. com. 6 Similiter, quia esse causam est vna pars entis excedēs res naturales, cū extra naturalia etiā causæ sint, vnde absolutè demonstrare, quot sint causæ. est Metaphysici: quot verò mutationum causę. Physici: quot potissimæ demonstrationis media, logici. Textum igitur exponamus.

Nota, ad quos pertineat agere de causis, & sub qua ratione.

Quot, & quæ sint causæ, tractandum pponit: cuius rationem subdit, quę talis esse potest in forma. Artificem sciētificū eorū, quæ tractat, quot, & quæ sint causę docere oportet. Physic' est artifex sciētificus naturalium mutationum: ergo ipsum Physicū causas omnes docere oportet, ac distinguere. Maiorem illam virtualiter intellectam probat: quia non contingit scire, quousque causam primā. i. ppriam, & immediatam percipiamus: nec reducere quæ que poterimus ad talē causam nisi quid, quæque causa sit, sciamus, præsertim in Physica, que non vnam, aut alteram, sed omnes quærit causarum modos.

Vno igitur modo causa dicitur. Tex. XXVIII.

INcipit varias causas assignare. Est, inquit vno modo causa id ex quo, cū insit, aliquid fit. Per hanc descriptionem notat causam materialem, hęc enim est ex qua dicitur aliquid fieri, ut ex ære statua, ex argento phiala. Nec sufficit, ut ex aliquo fiat aliquid, ad hoc, quòd sit materia, sed quòd permaneat in eo, quod ex ipsa fit: nā ex primatione fit aliquid, ut ex nocte dies, & ex non albo album, sed nō ut ex materia, sed ut ex termino, quia non

Nota primò definitionē causę materialis.

non permanet, ob id dicitur ex quo cùm insit.

Nota. 2. Et aduerte, quod hic non dicitur. Primò, & non secundum accidens, vt definita est materia superius in libr. 1. tex. 82. quia illic definita est materia prima per se, hic autem tàm prima, quàm secunda, tàm naturalis quàm accidentalis, per se, & per accidens: vt inferius declarabitur: ob id illa duo permissa sunt.

Nota. 3. Aduerte vlterius, cum aliquid dicitur causa quæcunque illi conueniunt, etiam dicuntur causa, vt æs est causa statuæ, & æs est corpus, & substantia, etiam ista dicuntur causæ statuæ, & hoc non solùm in causa materiali, sed in omni alia, & ob id dicitur, Horum genera: quo autem modo ista causæ sint, posterius ipse Aristoteles explicabit.

Alio autem modo forma, & exemplar.

Quid forma ALIVM modum causę ponit, nempè formam, & exemplar, quæ est ratio, quod quid erat esse, id est, vnde sumitur definitio rei, dicitur enim forma, vt dat esse: dicitur exemplar, quatenus agens producit effectum sibi similem in forma, dicitur ratio definitionis, quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma est.

Ponit exemplum, vt forma: diapason est proprio dupla, & numerus, & partes definitionis. Nam sicut in materia aliquid dicebatur causa materialis, & etiam ipsius genera, ita in forma: nam diapason quod est consonantia perfectissima, habet pro forma proxima proportionem duplam, & numerũ, qui superior est, & denique partem definitionis, vt proportionem, nã dupla proportio, proportio est. Exẽplum est musicum parum ad nos attinens, dummodo res intelligatur ac si dicas, forma hominis est animal rationale, & animal, & rationale, & horũ genera: definitio enim quidditatiua, & ipsius partes locum habent formæ respectu suppositi.

Amplius vnde principium mutationis primum.

Text. XXIX.

Quid efficiens. TErtium modum causæ ponit, nempè, id vnde est principiũ motus, aut quietis primum. Hoc denotat causam efficientem: ipsa enim est, quæ primò incipit operari à qua procedit motus, & quietis principium primum.

Ponit exemplum: consultor est causa eorum, quæ consilio fiunt, & pater filij, faciens facti, & mutans mutati. Philopo. & alij hæc duo referunt, vt sint superiora assignatarum causarum, sicut supra dixerat, horum genera: nam faciens est superius patre, & mutans superius consultore.

Sanctus Thom. melius hoc interpretatur diuersis causis efficientibus, & licèt ipse assignet eas, tamen non videntur textui conformes.

Ob id sic dicamus, per consultorẽ, intellexit causas morales: per patrem, causas naturales substantiæ productiuas: per faciens, causas artificiales per mutãs, causas naturales alterantes: est etiam in his semper repetendum, Horum genera.

Præterea, vt finis hic autem est id.

Quid finis. VLtimum modum causæ ponit id cuius gratia aliquid fit, per quod intelligitur causa finalis, vt deambulationis, finis sanitas: deambulatur enim propter sanitatem. Ostendit autẽ finem esse causam, quia dubium poterat esse, cum non dum sit, vt cum sumitur potio propter sanitatem, quæ nondum est, & dicit, quod tunc existimamur reddidisse causam, cum finem expressimus: est ergo finis cuius gratia fit aliquid, causa.

Declarat autem quorum sit finis, causa, dicens; eorum omnium esse causam, quę sunt inter primum efficiens, & ipsum finem: vt à medico, qui est efficiens primus, vsque ad sanitatem, media sunt potiones, purgationes, euacuationes, dietæ, instrumenta scindendi venam, & alia huiusmodi, quorum aliqua sunt operationes, vt scissio venæ, purgatio, euacuatio alia organa, & instrumenta, quibus tales operationes exercentur, & horum omnium sanitas est finis, & idem dicendum

dum in alijs finis, enim est causa omnium mediorum, quæ sunt ad finem.

Causæ igitur ferè tot modis Tex. XXX.

Tria, quę insunt causis. Primum.

TRia, quæ causis his insunt ponit. Primum est, eiusdem effectus plures esse possunt causæ per se, non tamen vnius generis, sed diuersorum, vt statuæ vnius quatuor sunt causæ, materia æs, forma ipsa figura, efficiens statuarius, finis id, propter quod statua fit: idem euenit in rebus naturalibus.

Secundū. Secundum, quædam possunt sibi inuicem esse causæ, sed non in eodem genere causæ, vt sanitas est finis deambulationis, & deambulatio est efficiēs sanitatis. Idem intellige de materia & forma, vt dicit Auer. nam forma est causa materię, vt ipsam perficit, materi etiam est causa formæ, vt ipsam sustentat, & recipit.

Tertium. Tertium. Eadem potest esse causa cōtrariorum per se, sed vnius positiua, alterius priuatiua, sicut nauta sua præsentia est causa conseruationis nauis, absentia autem submersionis.

Nota. 1. Hoc exemplum intellige non in vniuersum, sed tunc dicitur causa submersionis, quando, si ipse esset præsens, nō submergeretur nauis: tunc conseruationis cum nisi esset præsens, non conseruaretur: potest enim aliquādo esse causa per accidens horum. intellige etiam, quod est causa suo genere, nota tamen totalis, nam etiam venti, & aquæ sunt pariter causa illorum effectuum.

Nota. 2. Potest aliud exemplum huius asignari nempè Sol, qui sua presentia in nostro hemisphero facit diem, sua absentia noctem, & vtrumque per se facit.

Omnes autem nunc dictæ causæ.

Tex. XXXI.

Nota. Oēs causę reducūtur adqua. nor genera.

HVcusq; causatum varia posuit exēpla, & illa etiam occurrit præter illa propter quæ forsan aliquis existimasset, plura esse causarum genera. Hoc remouet Aristoteles docēs, ad quatuor causarum genera prędictas omnes causas reduci, præsertim cum hacusque nondum declarauerit Aristoteles, quot sint causæ sed tantum eas enumerauerit, vt dicit Auerro. Ad materialem causam reducit omnia ista elementa syllabarum respectu, materiam factibilium, ignem, & reliqua elementa mixtorum corporum, partes totius, præmissas conclusionis: in quibus triplicem indicat materiam, vt notant Themi. & Alex.

Materia alterationis, cōpositionis & vtriusq; simul.

Est enim materia alterationis, materia cōpositionis, materia compositionis, & alterationis simul: materia alterationis est id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, vt ex pane sanguis: cōpositionis est ea materia, quæ cōponit aliquid, nulla in ea mutatione existente, vt literę sunt materia compositionis syllabæ: Cōpositionis, & alterationis simul est, cum multa componunt aliquid, sed corrupta, aut altera, vt elementa faciunt mixtum, & acetum, ac mel componunt oximel. Has materias indicant ista exempla.

Materia cōpositionis varia.

Per elementa, & partes syllabarum, & totius intelligitur materia compositionis, quia non est vnius ratio compositio in compositis, aliqua enim solum aggregatione componitur, vt cumuculus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione, & omnia in telliguntur sub materia compositionis, ob id duobus exemplis explicantur. Vide. 8. Meta. cap. 1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmissas conclusionis, per elemēta vero materia compositionis, & alterationis simul.

Dubiū primum. Solutio. Tria sunt materię alterationis genera.

Dubitabis, quæ materia sit illa prima. secunda substantialis, de qua locuti sumus? Themist. vult esse alterationis solū respectu formæ, & bene dixit. Sed aduerte esse tres materias alterationis. Primò est, quæ per alterationem aliquam in se facit aliquid, & talis est materia, sua prima, nā non generatur quicquam ex ea, nisi amittat priuationem, & etiā alia ab ea expellatur forma: partim enim dicebat corruptibilis. Alia est, ex qua fit aliquid, sed per corruptionem sui, vt ex pane fit sanguis, tamē forma panis destructa. Tertia

tia est, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ære fit statua, æs autem prius mutationé, nempè partium aliquam subtractionem. 1. decisionem suscipit: omnes igitur hæ materiæ alterationis dicunt, sed non est eodem modo.

Dubiũ. 2. Vlterius dubitabis, quomodo dicitur materia id quod corrumpitur, vt patet de pane, & elementis? non enim permanẽt. Dico, quòd manent quidem non tamen secundum se tota, sed secundum sui partem, puta materiam, & secundum virtutes, ac proprietates aliquot, vt in mixto manent materiæ elementorum, & virtutes ipsorum, puta qualitates: & hoc sat est vt materia dici possint. Solutio.

Dubiũ. 3. Vlterius dubitabis, quomodo hìc partes dicantur materia, cũ superius tex. 28. dictæ sunt forma. Auer. vult illud de partibus diffinitionis esse intelligendũ, quæ forma sunt, hoc verò de partibus integrãtibus. S. Tho autem melius, etiam de partibus diffinitionibus, vult hoc intelligi, & distinguit benè partes definitionis: si enim ad ipsum definitũ comparẽtur, formæ locũ habent. si vero ad ipsam definitionem, cuius partes sunt, rationẽ habẽt materiæ, & tota definitio est, vt forma. Solutio.

Dubiũ. 4. Sed tunc quæres, quomodo definitio, quæ datur per materiam, & formam, posit hoc habere: non enim partes definitionis erunt definiti forma, sed vna tantùm. Respondet S. Thom. quòd materia, & forma in communi, vt sunt de natura hominis, & cõpositi habent rationẽ formæ respectu ipsius suppositi, quàmuis vna respectu alterius partis sit materia, vnde humanitatem dicimus formam hominis, & tamen humanitas dicit materiam, & formam. Sed hoc postea magis declarabitur.

Dubiũ. 5. Vlterius dubitabis, quomodo præmissę dicantur materia conclusionis. Respõdet S. Tho. quia extremitates præmissarũ componunt conclusionem. Melius respõdet Simpl. quòd si totum syllogismũ consideremus, tunc præmissæ sunt, vt materia, conclusio, vt forma: quia conclusio determinat, & perficit syllogismum. Hoc etiam recipit Auerro. dicens præmissas esse, vt potentiam, conclusionem vt actum.

Harum autem alię quidem sunt.

ALex. & Philo. ista verba legenda esse censent à principio textus, vt cũ dixisset, quatuor esse modos causarum: sequatur, harum, quædam sunt, vt subiectum, & materia. At Simpl. non recipit hoc, & magis ad literam dicit, q̃ in exẽplis propositis non solum materia, sed etiam forma cõtinebatur, vt puta syllaba, & elementa, totum, partes, præmissæ, cõclusio: ob id dicit, horum enumeratorum quędam esse materiam, vt omnes partes respectu totius: quædam esse quod quid, id est, formam.

Et nota, quòd formam triplici nomine explicat, dicit enim totum, compositionem, speciẽ, vt notet tres modos formarum correspondentes tribus materijs, vt notant Themist. & Alexan. & Auer. Est enim forma alterationis, quæ est forma respectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur species. Est forma compositionis respondens materiæ cõpositionis, vt forma domus est talis compositio, similiter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hę formę dicitur compositio. Est forma compositionis, & alterationis, vt forma oximelis, forma mixtorũ, quę. 8. Meta. dicitur ab Aristotele mixtio, & hęc dicitur totum, quamuis totum sit vocabulum commune includens etiam compositionem, huic tamen modo appropriatur. Nota. Forma triplex. Alterationis & compositionis & vtriusque simul.

Semen autem, & Medicus.

COnstituit modò causam efficientẽ, ad quam reducit ea omnia, vnde incipit motus, vt semen, Medicus consultor, & ipsum faciens oĩa. Vbi nota per semen intelligi causas instrumẽtales: per faciens omnia, intelligi efficiẽtes principales. Plato enim separabat nouum genus causę instrumentalis: Aristote. verò ad efficientem causam reducit, & instrumentalem, & principalem, sicut causam

exemplarem etiam reduxit ad ipsam formalem, vnde in numero causarum quantum ad rem cum platone conuenit.

Aliæ autem, vt finis, & bonum aliorum.

QVartum genus causæ ponit, nempè finem, cuius gratia aliquid fit, & est bonum aliorum, quæ ad ipsum ordinatur, quia id quod mouet ad operãdum & est finis, semper habet rationem boni, quamuis non semper veri, sed aliquando apparentis, præsertim in animalibus, & homine, quæ mouentur ad operandum semper propter bonum, sed illud bonum non semper verum est, vt patet: nam in naturali appetitu finis semper vnum verum est: in animali, & rationali non semper, hoc dicit benè Albertus hic: vtrobique tamen finis bonum quid est, vt finis est. Ex his concludit quatuor esse causarum genera, ad quæ omnes causæ reducuntur.

Causæ igitur tales, & tot sunt. Tex. XXXII.

Varia differentia causarum. VNamquamque causam, vel genus causæ in plures diuidit differẽtias, quæ quamuis sint numero multæ, tamen redactæ ad summam, & ad communia membra, sunt pauciores Dupliciter igitur vnumquodque genus causæ diuiditur, Primò, quædam est causa prior. 1. Diuiso causarum. vniuersalior, quædam posterior, & particularior, vt si in efficienti dicas, Medicus sanat, est causa posterior, item artifex sanat, est vniuersalior, & prior adhuc agẽs sanat vniuersalior. Denique superiora causarum cuiusque generis dicuntur etiã causæ in illo genere priores, quod supra dictum est, & horum genera. Similiter ex parte formæ, vt diapason, forma est, & proportio, & numerus: in fine similiter studeo propter habitum, & propter sciẽtiam, & scientia est habitus, & bonum etiam studeo propter habitum, & propter bonum. Item fit statua ex ære, ex metallo, ex corpore, hæ superiores causæ dicuntur priores, particulares posteriores in quolibet genere.

Amplius autem, vt accidens.

Tex. XXXIII.

SEcunda diuisio est. Causarum quædam per se, quædam per accidẽs. Per se, quæ ad effectum, vt tales sunt, concurrunt: vt statuarius causa est per se statuæ, quia vt talis est, causa est statuæ: per accidens, est id quod coniunctum est cum causa per se, licèt secundum se non operetur, vt Policletus est per accidens causa statuæ, quia accidit quod Policletus sit statuarius. 2. Diuiso causarum.

Nota Et nota, quòd ista causa per accidens aut est ipsum subiectum causæ per se, vt Polycletus, aut id quod in eodem subiecto est cum causa per se, vt Policletus est albus, & Musicus, dummodo statuarius. tunc albus est causa statuæ, & Musicus causa statuę per accidens tamẽ, quanuis inter has per accidens magis accedat Musicus ad causam per se, quia musica est in eodem subiecto, in quo est ars statuaria, quæ est causa per se, puta in anima: albedo enim est in corpore. Est igitur causa per se, & per accidens, & inter has quædam vniuersalis, quædam particularis, vt per accidens particularis, est Polycletus vniuersali homo, vniuersalior animal, viuens: similiter Musicus habituarius, qualis: idem in causis per se, vt statuari⁹ artifex, sciens. Hoc idem intellige in omni alio genere causæ, & habebis magnum causarum numerum.

Preter omnes autem, & propriè dictas.

Tex. XXXIIII.

TErtia diuisio est: Quædam sunt causæ in potentia, quędam in actu: dicuntur causæ in actu operantes: dicuntur in potentia, quæ possunt operari, quamuis actu non operentur, vt ædificans causa operans, ędificator causa potentia. Hoc intellige in quocunque genere, & in quocunque causa prędicta, tam per se quàm per accidens, vniuersali, quàm particulari, vt facile est ad exẽpla reducere. 3. Diuiso

Perinde autem dicitur. XXXV.

HAs tres distinctiones ex parte effectum posse assignari docet: est enim effectus singularis, & vniuersalis: vt hic statuarius facit hanc statuam, & statuam & ima- Nota effectus ipsi eas dem differentias habent.

& imaginem: similiter per se, & per accidés, vt qui facit statuam, si accidat, quòd sit alba, magna, calida, facit hæc per accidens. Idem in alijs differentiis intellige, & diligens auditor philosophiæ omnes hos modos ordine, & exemplo conabitur distinguere, quod vt est facillimũ, ita est vtilissimum pro multis, quæ in scientijs, & extra scientias occurrunt.

Amplius autem connexæ. TEX. XXXVI.

Quarta diuiso. QVarta diuisio est. Causarum, quædam sunt simplices quales sunt p accidens, & per se, singulæ secundum se sumptæ. Connexæ, quales coniunctæ ex per se, & per accidens, vt Polycletus statuarius est causa statuæ. Has omnes causas ad duodecim modos reducit: sunt enim hæ diuisiones tres, quæ faciunt sex modos causarum, uempè vniuersalis, particularis, per se, per accidens, connexa, simplex. Quælibet autem ex his diuidit in causam potẽtia, & causam actu. Fiet itaq; duodecim, nẽpè vniuersalis actu, uniuersalis potẽtia, particularis actu, particularis potentia, per se actu, per se potentia per accidens actu, per accidens potẽtia, simplex actu, simplex potentia, connexa actu, connexa potentia, & hoc in quolibet genere causæ. Vide magnam multitudinem causarum breuissimis verbis expressam.

Differunt autem tantum. TEX. XXXVII.

DIscrimen vnum assignat inter has causas actu, & potentia, quod causæ actu, & singulares simul sunt cũ effectu, vt si hic ignis comburit, hoc comburitur: si hic ædificat, hoc ædificatur: & hoc etiã intellige in vniuersalibus, vt benè dixit Themi quidquid alij dicant, vt si ædificans est, ædificium fit. At causæ in potentia non sunt simul cum effectu: non enim ædificator, & domus simul sunt: potest enim vnum absque altero esse.

Nota. Et nota cum Simpl. quòd effectum vocat, id non quod potest esse, sed quod est iam factum, atque extra operationem agentis consistit, & sic tolletur contradictio. Postea enim dicet, quòd causa in potentia est cum effectu in potentia: tunc enim sumitur pro eo, qui potest esse, & tunc si domificator est, domus esse potest, & è contra.

Oportet autem semper causam.

Tex. XXXVIII.

Tria theoremata causarum. TRia theoremata ponit circa causas prædictas. Primum, vt effectus propositi semper quæramus causam summam.

primum. Causa autem summa, vt notat Themist. debet habere tria. Primò, vt sit per se: nam effectus propositi non est reddenda causa per accidens. Secundo, vt sit ppria non vniuersalis: non enim dices Medicus sanat: quia agens, aut quia artifex. Tertiò, vt sit immediata: i. vt nõ habeat vllam supra se propriam, sed ipsa sit aliarum causa: vt si dicas, Sanat, quia Medicus: est medicus, quia artem Medicinæ tenet, hæc est summa causa, & huiusmodi causæ in quocunque causæ genere quærendæ sunt à Philosopho: reliquæ enim scientiam non faciunt perfectam.

Nota. Alterum theorema est. Effectus communis causa est danda communis, & particularis causa est reddenda particularis vt statuarius est causa statuæ, hic statuarius huius statuæ, & artifex artificij.

Tertium. Tertium theorema est. Causæ in actu ad effectũ in actu, & causæ in potentia ad effectus possibilitatem est referenda: vt si domificans est, domus fit, & si domificator est, domus esse potest. Hæc de causis At oportet, multa ex his examinare. causarum enim cognitio omni artifici, præ serti naturali, vtilissima, & necessaria est

Antantum sint quatuor genera causarum.

Quæst. VI.

QVia in primo libro de materia, & forma diximus satis, nunc de efficienti & fine in particulari differere oportet, si prius tamẽ in communi aliqua circa singulas causas tractemus. Est igitur primum argumentum contra numerum causarum præfixũ ab Aristotele.

Calor ignis, serra artificis, & similia

 causæ

causæ sunt, tamen non videntur esse alicuius generis ex his: ergo non est numerus sufficiens. Probatur minor: nam maximè essent causæ efficientes: hoc autem esse non potest: nam efficiens est, vnde primo incipit motus: sed motus non à calore, sed ab igne, nõ ab ascia, l serra, sed ab artifice incipit: non igitur sunt efficiẽtes causæ.

Et vlterius: imago ad cuius similitudinem artifex facit imaginem aliam, causa est, nec videtur vlla ex his, cum non sit efficiens non enim illa operatur: nec formalis, cum non det esse artifici, sicut albedo dat esse albo: nec vlla ex alijs, nõ ergo sunt quatuor solum genera causarum.

Secundò. Secundò. Materia nullius est actiuitatis, nihilque agit: non ergo est inter causas annumeranda: causa enim videtur aliquid agere.

Tertium. Tertio. Forma nullum esse dat, ergo nõ est causa: probatur antecedens, quia non dat esse composito; accipit enim ab eo esse, cum ad ipsius productionem forma sit nec dat esse materiæ, cum prior sit materia, & ex ipsa fiat quodammodo forma.

Quarto. Quarto. Sol, Deus, Angeli videntur causæ, & non sicut ignis, homo, leo, quia hæc producunt sibi similia, non autem illa: ergo est nouum aliud genus causæ ponendum.

Quintum. Quinto. Finis non est causa posteriorum se: quia ipse est vltimum non habẽs posterius: nec est causa priorum se, cum nihil sit causa eorum, quæ ante ipsum habent esse: non ergo finis est causa.

1. Funda. Sit primum fundamentum. Quid causa sit, Aristoteles non docuit, contentus definitionibus singulorum generum: sic enim facit in his communibus, præsertim cum in ipsis analogia quædam est, & definitur à Proculo libro de causis. Causa est ad cuius esse sequitur aliud, vbi nota, ꝙ sequitur, non dicit consecutionem logicam antecedentis, & consequentis, sed processum, & emanationem realem, vt sit id causa, quod influit, & à quo aliud emanat. Aduerte etiam, quòd dicitur, aliud, vt intelligas, effectum habere aliud esse ab ipsa causa, & aliã entitatẽ, & dicitur etiã, ad cuius esse, vt denotetur causam eam esse, quod suo esse, & virtute ꝓpria habet hoc, vt ex ipsa aliquo modo emanet aliud, Causæ definitio secundum Proclum.

At circa causarum numerum variæ fuerunt sententiæ, nam Antiqui ante Aristotelem, & Platonem non cognouerũt nisi materiam. de forma substantiali nil dixerunt, finẽ & efficientẽ abstulerũt, dicẽtes nil de nouo generari. Aliqui parũ de efficienti cognouerunt, nã Anaxagoras mentẽ, Empedocles litẽ, & amicitiã posuit: sed non posuerũt hæc semper efficere, sed à principio, cum separatũ fuit chaos: Plato verò sex causas posuit naturales, præter quatuor eñ ab Aristotele recitatas, addidit exẽplarẽ, & instrumẽtalẽ. Nota opiniones circa numerum causarum.

Aristoteles vero tantùm quatuor causas recipit in generatione rerum naturalium. Dico in generatione rerũ naturalium, nam in artificialibus nõ negat exẽplarem esse causam; sed hoc discrimẽ cõstituit inter naturalia, & artificialia, ꝙ quæ secundum artem agunt, vltra habitum artis sibi proponunt aliquod idolũ, & imaginem cuius imitatione operãtur: at naturalia nõ habent præter suas particulares formas aliquod aliud exemplar. Plato enim constituebat Ideam omniũ exemplarem causam: & hoc bene notauit Philop. in præsenti, non ergo reijcit absolutè Arist. exemplares causas, sed à generatione naturalium, formas autem ipsas particulares exemplaria vocat. Nota quòd posuerit Aristo. causam exemplarem.

Dices, cum ignis producit ignem, vtrà forma exemplar dicitur, ignis producti, an ignis producentis: Simpl vult, formã ignis producti esse exemplar, quia ipsa est, quam agens producere intendit, ac sibi assimilari. Alex. & Philop. formas ꝓducentes magis dici exemplares docẽt, quia agentia ad ipsarum similitudinem producunt effectus, exemplar autem antecedit id, cuius est exemplar. Dubiũ de causa exẽplari.

Nec intelligas, quòd ipsa agentia cognoscant suas formas, & cognoscendo

eas

eas operentur:nõ enim cognitione hoc fit sed naturaliter in forma sibi similantur effectus.ob id tales formæ exemplaria dicuntur.

Causam autem instrumentalem noluit Aristoteles distinguere ab alijs, cum non proprio motu, sed vt ab alio regitur, operetur.

Causæ quatuor secũdũ Arist. — Sunt igitur, secundum Aristotelẽ causæ quatuor ad generationem naturalẽ conuenientes:id,ex quo fit aliquid,hoc est materia:id per quod fit aliquid,id.est forma,id à quo fit,id est efficiens:id propter quod fit,idque est finis.

Secundũ fundamentum. — Sit secundum fundamentum de ordine harum quatuor causarum. Notat Albertus tract.2.cap.5.& bene, quadrupliciter posse has causas considerari, nẽpè aut secundum effectum, aut secundum intensionem, aut secundum esse, aut secundum rationem agendi: Primo, si secundum effectum ipsum considerentur, prima omnium est materia, quę est quidem de substantia ipsius, & in qua recipitur motus,quo fit effectus, secundum locum tenet forma, Nec enim etiam est ipsius pars effectus.& terminat materię motum:tertium locum obtinet efficiens, est enim extra effectus substantiã,tamen est principium motus,quo fit effectus, vltimum locum finis habet, qui motus est extremum vltimum.

(Nota de ordine causarũ inter se. — Primò.)

Secundo — At si secundò causæ considerẽtur quo ad motionem,& intentionem operandi tunc fit præposterus ordo, primum locũ obtinet finis,hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum, secundũ locum obtinet efficiens causa, quæ à fine mouetur,tertium forma,nam secundum hanc materia mouetur, & perficitur vltimum materia, quæ perficitur. Ex his duobus ordinibus [illegible] obseruauit Aristoteles in textu; considerauit enim causas ex parte effectus.

Tertio. — At si tertio,secundum esse consideren tur, tunc prima est efficiens causa, hæc enim est, quæ materiæ dedit, & materiam disponit, & aptam facit formæ [illegible] locum habet materia, tertiũ forma, quæ ex potentia materiæ habet esse, vltimũ finis, qui quantum ad executionem vltimo habet esse.

Quartò. — Tandem quartò, si ratio agendi consideretur, prima causa est forma, ipsa enim est secundum quam actio est, secunda est efficiens, quæ per formam operetur, tertia finis, qui cum forma in specie conuenit. vltima est materia, quæ nihil agit, sed solum recipit. Vide igitur, quomodo non idem sit causarum ordo.

Tertium fundamentum. De causa materiali. — Sit tertium fundamentum de materia hic nõ de materia, in qua, est sermo, quæ le est subiectum respectu accidentiũ nec de materia, circa quam, quæ le id, ergo [illegible] scientia versatur, sed de materia, ex qua fit aliquod totum siue naturale, siue artificiale, materia autem dicitur causa, non quia quicquàm agat, modus enim causandi ipsius non est quicquam agere, sed esse id, ex quo agẽs aliquid agit. vnde esse materialem causam, est cõcurrere tanquam id, ex cuius potentia passiuá aliquid fit, aliquid producitur.

Diuisio materię. — Hæc materia potest diuidi iuxta tota ipsa, & composita, quæ fiunt ex ea, et quędam dicatur substantialis, ex qua totum fit substantiale, & per se: quædam accidẽtalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Substãtialis materia multiplex est, quędam simplex, quædam composita. Simplex est, quæ non recipit formam, cum precesserit ipsa materia sub diuersis specie formis, sicut materia elementi, puta ignis, aquæ, terræ aëris: horum enim materię primę immediatè respiciunt formas eorum. Materia composita est, quæ est congregata ex diuersis materijs [illegible] [illegible] materia mixta [illegible] enim est cõgregata ex materijs elementorum, [illegible] ex [illegible] sed fit [illegible] ex illis pluribus [illegible] simplici materia non fit lapis plante [illegible] aliud [illegible].

[illegible] hæc materia composita [illegible] Quędam cõgregata [illegible] terræ [illegible]

torum, vt lapis, ferrum, argentum, quæ ex elementis immediatè conficiuntur. Quædam verò est congregata ex diuersis materijs aliorum mixtorum, vt triaca, pharmaca, electuaria, quæ ex diuersorum mixtorum materijs in vnam conuenientibus conficiuntur: tertia materia plantorum, & animalium, quæ petit etiā compositionem organorum, & instrumentorum ad suas operationes obeundas.

Ex quibus sequitur, quòd materia prima non habet ordinem immediatū ad omnes formas: aliter enim ex quolibet fieret quodlibet: sed primò ad elementorum formas, postea ad mixtorum, & aliorum formas ordinatur, hoc autē est propter dispositiones varias, quas diuersæ formæ in materia petunt, quas materia vna non habet, nisi ex diuersis rebus sit congregata.

Diuisio materiæ accidentalis. Vt autem ad materiam accidentalē accedamus. Quædam est simplex, quæ est vnius speciei, vt ex auro annulus, ex ligno statua: & non multæ materiæ ad compositum conueniunt. Quędam est composita, cum plures materiæ conueniunt ad componēdum aliquid, siuè per aggregationem, vt in cumulo, siuè per colligationem, vt in manipulo, siuè per affixionem vt in archa, quæ clauo partes habet affixas, siuè per conglutinationem, vt in libro, siuè per aliquam alterationem, vt in luto, siuè per aliquam partium ordinationem, vt in dictione literę, cōueniunt, siuè per partium ordinationem, & situm, vt in domo. Omnes hę materiæ compositæ dicuntur, sed accidentales: quia huiusmodi tota sunt per accidens.

Quartum fundamētū de causa formali. Sit quartum fundamentum de causa formali. Forma non aliud est, quàm id, quod subiectum, aut materiam determinat ad aliquod esse, siuè substantiale, siuè accidentale, vt superius diximus: vnde modus causandi formæ iste est, se ipsa aliquid determinare, & determinando cōponere totum aliquod. Forma enim duo habet: & compositum facere determinādo materiam, & respectu huius dicitur causa formalis: & similem aliquando formam producere, & respectu huius est efficiens causa.

Diuisiões formarum Prima. Hæc forma diuidi primo potest in substantialem, & in accidentalem secundū naturam, & accidentalem secundum artem: voco accidentalem secundum naturā omnia accidētia, quę ab arte sola nō proueniunt: & est diuisio hæc notanda.

Secunda diuisio est in formam partis & formam totius. Forma partis est cuiuslibet compositi altera pars, quæ alteram determinat, vt anima respectu corporis, & forma respectu materiæ, & accidēs respectu subiecti. Forma totius est natura rei respectu suppositi habentis naturam: vt natura humana respectu suppositorū: & tales formæ significantur per nomina abstracta, vt humanitas, animalitas.

Et aduerte, quòd etiam huiusmodi formę potius inueniuntur in totis per accidens, vt albedinitas respectu albi, & vt ita loquar, statuitas respectu statuæ. Differunt autem hæ formæ totius à formis partis: Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, vt anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem statuæ. At formæ totius, dicunt integram naturam rei, quæ locum habet formæ respectu habentis naturam, vt humanitas dicit naturam constantem ex anima, & corpore, respectu suppositi habentis naturam, & sic in alijs totis.

Tertia est subdiuisio formæ accidētalis partium: quædam sunt simplices, quædam compositæ: & per accidentales intelligo & quæ sunt secundum naturam, & quæ secundum artem. Simplices, quæ partes habent eiusdem rationis, vt albedo, nigredo, color. Compositæ, quæ partes habent diuersæ rationis, vt figura domus, figura statuæ, effigies viuentium, & animalium.

Quarta est subdiuisio formæ partis substantialis. Diuiditur enim in sex gradus sic, quæ dam formæ sunt, quæ immediatum ordinem habent ad materiam primam, quales formæ elementorum,

quæ

quæ sunt infimæ omnium: quædam quæ consequuntur formas elementorum, vt mixta imperfecta, lapides, niues, & similia: quædam, quæ consequuntur mixta alia, vt formæ farmacorum, & similiũ: quędam formæ viuentium, vt plantarum, & hæ excedunt præcedentes, quòd sunt actiua principia motus: quædam sunt adhuc superiores, quæ cognitionem faciũt, quales formæ animalium.

Nota.

In supremo gradu est forma rationalis, quæ est quidem corporis forma, vt reliquę, tamen simul cum corpore non habet suam operationem propriam, nempe intelligere; operationes enim aliarũ omnium formarum non sunt in ipsis tantùm, sed in compositis, at intelligere in sola est anima, & inde prouenit ei immortalitas, quod enim extra materiam operari potest, est immortale; dixi autẽ operationem propriam, nam cõmunes, putat sentire, vegetare, mouere simul habet cum corpore, vt patet de somno, & vigilia cap. 2.

5. Fundam. de efficiẽti & fine.

Duplex motus, intentionis, & executionis.

Sit quintum fundamentum de efficienti. Est enim efficiens id, à quo est principium primum motus: vbi aduerte, esse motum intentionis, & executionis: motus intentionis est, secundùm quem aliquid ab aliquo secundùm appetitum, aut voluntatem mouetur ad aliquid faciendum, & istius motus principium à fine est: motus vero executionis est ille, secundùm quem agimus. l. facimus aliquid: ille enim alius est motio passiua appetitus, & voluntatis à fine, vt dicemus posteà: & quantùm ad motum hunc executionis efficiens est, quod primum excitare incipit hunc motum.

Diuisionis efficientis.

Et quàmuis multipliciter diuidi posset efficiẽs, tamen sufficiet aliquot principales attingere diuisiones. Prima est. Efficientium causarum, vna est vniuersalis, altera particularis: vniuersalis est, quæ plures effectus specie differentes producit; sicut Sol, Cœli, intelligentiæ Cœlorum motrices, gloriosus Deus. Particularis est, quæ vnius speciei effectum principalem producit, vt ignis, ignem, homo, hominem. Vniuersalis causa dicitur æquiuoca, quia effect' sibi dissimiles producit: Sol enim non producit Soles, nec cœli cœlos. Causa particularis vniuoca dicitur, quia frequentius effectus similes sibi in specie producit.

Item particulares causæ dicuntur, secundæ, vniuersales primæ, & inter vniuersalis vniuersalissima, gloriosus Deus prima absolutè dicitur. Item effectus causarum particularium depẽdent ab eis quãtum ad fieri, tamen postquàm facti sunt, non ampliùs dependent in esse, cum sunt eiusdem speciei cum causis: at respectu vniuersalium dependent in esse, & conseruari: motus enim solis, & calor conseruant corruptibilia, ne postquàm facta sunt, pereant, & multò magis omnia in vniuersum ob omnipotenti Dei manu semper dependent, quæ si cessaret tantùm ab ista conseruatione, omnia in nihilum redigerentur citiùs, quàm lumen perit extincta lucerna.

Secunda. Nota. Causas alias essentialiter, alias accidentaliter subordinatas.

Secunda diuisio est causarum plurium. Quædam sunt accidentaliter subordinatæ, quædam verò essentialiter: illę dicuntur accidentaliter subordinatæ, quarum vna absque altera potest operari, vt pater, & filius sunt accidentaliter subordinatæ: nam licèt filius à patre dependeat; tamen mortuo patre, etiam potest per se generare. Illæ verò dicuntur essentialiter subordinatæ, quarum neutra absque altera operari valet, vt causæ particulares cum vniuersalibus; non enim particulares suos valent effectus producere sine vniuersalibus, nec è contra; leo enim sine sole, nec sol sine leone producit leonem: & gloriosus Deus, licèt per se omnia solus facere possit, tamen dum naturaliter, & non miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus causis ad producendos suos particulares effectus, nec eis deficit.

Tertia. Causę mediatæ, & immediatæ.

Tertia distinctio est. Quædam est causa mediata: quædam immediata. Mediata est, quæ non sua virtute proximè attingit.

git effectum, sed media alia causa, vt Medicus est causa sanitatis mediata: non enim se ipso, sed per medicamenta sanitatem attingit. Immediata vero est, quę se ipsa attingit, vt ignis immediata est causa calefaciendi lignum.

4. Cā totalis & partialis.

Quarta diuisio: quædam est totalis, quædam partialis: Totalis est illa, quæ in suo genere, & modo potest per se producere effectū, vt ignis est causa totalis producendi ignem, quia non indiget alio efficienti particulari ad producendum ignem, vnde licèt indigeat materia, & forma, & causis vniuersalib⁹ ad producēdum ignē, adhuc dicitur causa totalis: quia illæ causæ nō sunt eiusdem generis, & modi similiter etiam si duo ignes concurrerent, quando vterque per se sufficeret producere effectum, adhuc essent causæ totales.

Causa partialis est ea, quæ per se non potest effectum producere, nisi cōueniat alia causa eiusdem rationis simul, vt duo homines ad portandum pondus, quod neuter per se portare sufficeret.

5. Cā principalis, & instrumentalis.

Quinta diuisio. Quædam est causa principalis, quædam instrumentalis. Principalis est, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Instrumentalis est, quæ mota ab alio, & alterius virtute operatur, vt calor ignis.

6. Instrumētorū, alterū coniunctū, alterum separatum.

Vltima subdiuisio est. Instrumentorum quoddam est coniunctum, quoddam separatum. Coniunctum est, quod moueri non potest, nisi actu moueatur à causa principali, vt calamus ad scribendum, calor qui est in igne, ad calefaciendum. Separatum est, quod quamuis alterius operetur virtute, tamen potest absque illius præsentia operari, vt virtus seminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, qui etiam ab igne separatus calefacit, & huiusmodi alia. Possent aliæ diuisiones fieri, sed hæ sufficiant.

Conclusio quæstionis

His suppositis fundamentis, ad quæstionem patet solutio, ad generationem rerum naturalium sufficere causas has quatuor, vt dictum est, nam Ideæ non sunt, & instrumenta ad efficiens reducuntur.

Ad primū.

Ad argumenta solutio est facilis. Ad primum dicitur, quòd calor, & instrumenta; cum non nisi virtute aliorum operentur, non sunt distinctæ causæ ab ipsis, quorum instrumenta sunt, præsertim de coniunctis: vnde ego dicor scribere, non calamus, quàmuis calamo scribam: & ignis calefacere, quàmuis per calorem, instrumenta autem separata inter efficiente possunt computari.

Ad aliud autem de idolo admittimus quidem in arte, sed in naturalibus non est ab ipsa forma agentis distinctum.

Ad secundum. & Tertium.

Ad secundum, & tertium, est eadem: concedimus materiam non agere, non tamen omnis causa agit, sed modus causandi materiæ est passiuè concurrere ad rei productionem, ita similiter forma in genere causæ formalis non agit efficienter, sed materiam determinat, & quamuis illud à materia recipiat, adhuc tamen ei dat esse: nam ipsa producta materiam perficit, & ens absolutum, ac completum constituit.

Ad quartū

Ad quartum dicitur, quòd sat fuit causam efficientem attigisse, quæ vniuersalem, & particularem tāquàm species cōplectitur: Arist. autem genera earum dicit esse quatuor, non species.

Ad quintū

Ad quintum solutio patet, finis est primum omnium in intētione, licèt in executione sit vltimum, de hoc tamē magis post dicemus, & hoc sufficiat in communi de his causis.

An causæ particulares aliquid efficiant.

Quæst. VIII.

Sensus quæstionis

QVęstionis sēsus satis est notus: petitur enim: an istę causę particulares, puta, ignis, homo, leo, & similes habeāt virtutem in se, qua possint producere sibi similes substātias, an verò non sic, sed quod effectus a talibus prouenientes causis sint facti ab alia superiori causa, non autem ab ipsis: in qua difficultate multæ sunt sententiæ.

1. Sētentia Arab. quorūdam, & Gabriel.

Fuit enim sententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer. 9. Metaph.

Com-

Com.7.& dispu 3.c. 18. qui dicebant causas has inferiores nihil operari, sed Deũ solum ab ipsarum præsentiam effectus facere: vnde solus Deus ad presentiam ignis comburit, ad præsentiam cuiusque alterius agẽtis operatur. ipse particulares causæ solum se habent vt signa actionis diuinæ,

1. Fũdam. Hoc recepit inter Theologos Gabr. 4. sent. distin. 1 q. 1. contra quam sententiã disputat S. Tho. 2. cõtra gen. c 69. &. qq. de potẽtia. q 3. ar. 7. & 1 p. q. 105. ar. 5. fundamenta Gabr. sunt duo: alterum est, Frustra sunt per plura, quæ possunt fieri per panciora: sed potest Deus se solo operari cuncta, ergo frustra ponitur cooperatio causarum particularium.

Secũdum. Alterum: si istæ causę possent formas producere, possent errare, cum formę ex nihilo fiant: at creare nihil, præter Deũ, potest: non igitur hæc inferiora quicquam agunt.

2. Senten. Auicc. Secunda sententia fuit Auic. cuius meminit Auer. 7, Metaph. Com. 31. hic dixit causas particulares habere virtutem solùm disponendi materiam, qua desposita forma producebatur à causa quadam vniuersali: constituebat enim quendam vnam substantiam separatam vniuersalem, cuius erat materijs dispositis per agentia particularia substantiales inducere formas, & hanc cholchodeam, id est datricem formam vocabat, quæ sententia fuit etiam Themist. 1. de anima. c. 24. &. 3. de anima. c 52.

Quõ hęc sententia differat à priori. Hęc autem opinio differt à priori dupliciter. Primo, quia prior anfert omnẽ causalitatem à rebus: dicit enim, q̃ causæ particulares, nec accidens, nec substãtiam producunt: at posterior, particularia agentia accidentia producere, & materiam disponere affirmat. Secũdò prior causam producentem omnia dicit esse Deum. Posterior verò dicit esse quandam intelligentiam à Deo mediate procedentem. Fundamenta huius sententiæ in sequenti opinione proponentur, fere enim communia sunt.

Tertia sententia fuit Platonis; hic Ideas posuit, à quibus hi effectus particulares prouenirent, sed multo aliter quàm Auic. Nam Auice. vnam posuit omnium specierum: at Plato tot posuit quod erãt species preterea Auice. dixit hanc cholchodeam formas in singulis materijs à se distinctas producere, sed se cum materijs ipsis coniungere dixit, ob id causas formales esse asserebat. 3. sẽtentia

Fundamenta Plato. erant duo contra quę disputat Aristotel. 7. Meta. à text. 16. vsque ad. 32. 1. Funda. Platonis. secundum

Alterum, quia nisi ideę istę vniuersales essent, nulla esset scientia, cum particularia omnia sunt corruptibilia.

Alterum, & hoc etiam est Auic. quia vnũquodque fit à suo simili, sed videmus multos effectus, quorum nulla similis causa particularis pręcessit; debent ergo referri in causam ipsam vniuersalem, vt patet in animalibus generatis ex putrefactione, in forma mixti ex dissimilibus elementis proueniens, in igne producto ex lapidum concussione, ex motu vehementi, & radijs solaribus, quorum omnium formę manifestant esse causam vniuersalem, & non à particulari vlla procedere.

Quarta sententia fuit Duran. 2. sen. d. 1 q 5. qui valde opposito modo sentit, dicit causas particulares producere effectus suos nulla alia adiuuante superiori causa, ita vt Deus postquàm facit rem, quàmuis solum conseruet eam, sed ipsa per se solam operatur posteà non cooperante Deo: & ita remouet primam causam effectiuã omniũ effectuum ac particulares tantùm causas constituit pro particularibus effectibus. 4 sentẽtia Durandi.

Quinta sententia fuit Arist. qui tria in hoc docet. primò, formas substantiales ipsas particulares dicit esse actiuas, & productiuas similium sibi, vt ignis ignem, & leo, leonem, per suas formas [illegible] ducant; hoc tradit lib. 2. text 70. vbi formas dicit esse causas finales, formales, & efficientes simul diuersis rationibus [illegible] 5. sentẽtia Arist.

[illegible]

Meta tex. 18. & 7. Meta. c. 9. vnumquodq; inquit, à suo vniuoco. i. simili fit, vt equus ab equo, cuius causam tradit. 2. de gen. anima. c. 1. quia vnumquodq; appetit sem piternum esse, & Deo similari quantum potest. Cum autem ista inferiora corruptibilia sint, ac indiuidua durare perpetuò non possunt, in specie similia producendo conseruare se intendunt.

2. Dictum. Tradit secundò præter particularia agentia concurrere solem, & cœlum ad istos effectus producendos, vt patet tex. 26. superiori, Sol &, homo generāt hominem. & lib. 1. Metheor. c. 2. oportet mundum inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, vt inde regatur, & 2. de gen. cap. 10. motum solis causam vnam esse principium generationum, & corruptionum rerum.

3. Dictum. Tradit etiam tertio, præter cœlos etiam Deum, & intelligentias esse causas horum inferiorum, vnde. 12. Meta. tex. 38 loquens de isto ente separato dicit: Ab hoc principio tum cœlum, tum natura dependet, & 1. de cœlo. c. 9. ab his intelligentijs dicit esse, & viuere omnibus cō municari, alijs magis, alijs minus, & 2. Meth c. 1 dicit eas esse omnibus alijs causas, vt sint, hæc Aristo.

1. Conclu. Pro huius determinatione sit prima conclusio. Auferre efficiētiam ab his causis particularibus, nec est sacræ doctrinę, nec Doctoribus sanctis, nec verè Philosophiæ consonum. Hæc conclusio profectò patet Gen. 1 Germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferum faciēs factū iuxtà genus suum, ibi clare patet efficientia in terra, & in lignis, & arboribus, & Dama. 2. de fide. c. 9. Dedit, inquit, Deus plantis virtutem altricem, auctricem, & generatricem. Et Ambro. lib. 3. Examer. c. 6. & 8. Dedit, inquid, Deus terræ virtutem germinandi herbas ex se metipsa sine alterius adiutorio. Et Aug. 3. de Tri. c. 3. & 4. Vocat creaturas proximas causas, Deum vero primam. Deniq; S. Thom qui modestissimis verbis in reprehendendis aliorum falsitatibus vtitur hanc tamen opinionem stultā, impossibilem, & erroneam vocat.

1. Argum. S. Thom. Est argumentum S. Thom. vnum inter multa quæ ponit, 2. contra Gen. c. 69. Sūmum bonum docet effectus suos creare omni cum perfectione, quā secundum naturam talem habere possunt: sed multò perfectiores sunt effectus, & res naturales si operentur, quàm si non operentur, idque Deus præstare potuit: ergo præstitit.

secundum Auerr. Alterum argumentum est Auer 9. Metaph. com. 7. quia esset scientias destruere, cum per proprias operationes essentias cumque cognoscamus. Quod si tu dicas satis esse adhoc, q Deus cū rebus singulis determinatas operationes facit, vt cum igne comburat, cum leone leonem, cum equo equum producat, dico quòd esset hoc profectò fallere omnes homines mundi, & omnes sensus, quibus ignem igne ꝑducere experimur, & fortiores sunt istæ communes experientię, quàm ipsorum oppositæ rationes, vnde addit Auerro. q hanc habentes opinionem habent cerebrum debilitatum.

Tertium. Tertium argumentum ex eo, q sunt monstra defectus, & peccata in natura, quæ non essent si solus Deus produceret qui infiniti est vigoris: sicut peccatum in arte nō prouenıret, si artifex ignarus nō esset, nec posset [illegible]re: alia igitur est causa particularis præter Deum.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Formæ substantiales particularium agentiū non omnium, sunt efficiēter productiuę similiū medijs qualitatibus tanquàm instrumentis. Explico. Forma substantialis est actiuū principium, quo ign. s simul cum calore, vt instrumento producit ignem, & similiter formæ viuentium animalium, & plantarum per virtutes seminales, à formis acti uè productas, sibi similia producunt.

1. Ratio. Huius cōclusionis prior pars probatur. Agētia particularia, vt diximus in prima conclusione, sunt effectiua, non per materiam, quæ nullius est actiuitatis: ergo per formam. Posterior probatur: actio

non

non prouenit, nisi mediante contrarietate, sed forma substantiales secundum se, non sunt contrariæ, sed secundũ qualitates, ergo per illas, vt instrumenta est actio. Item quia actio est, secundũ contactum, hic autem nõ est immediatè per substantiam, sed per qualitates.

Tertia conclusio. Tertia conclusio, agentia vniuersalia vt cœli astra, sol agunt, & concurrunt ad hos effectus inferiores, non quidem tangendo, sed producunt qualitates actiuas, quibus agẽtia particularia simul effectus particulares producunt.

1. Ratio. Vt non solus equus, & sola virtus semi nis producunt rem, sed etiam calor cœlestis simul, & hoc profectò patet ex corruptione, & generatione mutua ex vario cœlorum motu, & astrorũ influxu, quæ indicant non sola ista particularia agẽtia causas esse suorum effectuũ, nisi adsit virtus superior simul producens.

4. Conclu. Quarta conclusio. Deus cõcurrit immediate cum omni causa particulari ad quẽcunq; effectum, contra Durand. & profectò hæc conclusio ex scriptura videtur manifesta Iob. 10. Manus tuæ fecerũt me & plasmauerũt me, & c. 38. per multa verba, & Psal. 146. Qui producit in mõtibus fœnum, & Matth. 6. Si fœnum agri vestit sic Deus, & Ioan. 5. Pater meus vsque modò operatur, & ego operor: sunt etiam alia innumera loca, præter etiam illa Aristo. testimonia supra citata. Præterea, Proculus propriè dicit, q causa prima in fluit in effectus, plusqua n causæ secũdæ, & probatur pluribus rationibus.

1. Ratio Primò, quia entitas est vniuersalissimus effectus, & ita vniuersalissimæ causæ: vniuersalissima a ũt causa est Deus, ergo eius est pprius effectus. Itẽ quia est primus effectus, ergo est primæ causæ effect⁹: igitur quicquid est entitatis in rebus fit à Deo.

Secunda Secundò cõfirmatur, quia nõ solum entitas in comuni conuenit rebus singulis, sed etiam de omnibus eorum prædicatis, & attributis essentialibus, & de omnibus eorũ accidentibus prædicatur: nam. v g. rationalitas est ens, & humanitas est ens, & animalitas est ens, quare Deus etiam intimè omnia, quę fiunt in rebus singulis operatur.

Tertiò, quia oportet necessario naturã omnem dirigi ab intellectu non errãte, cum ipsa non cognoscat, & nesciat quò tendat: quare necesse est, vt ad suos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur. Tertia.

Quartò quia constitendum est Deum intelligere omnia, quæ fiunt, nẽ sit ignorãs: & velle illa, ne dicam præter eius voluntatem fieri, aut contra eius voluntatẽ ipso inuito: sed Deum intelligere, & velle, vt sit illud, est Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectum, & voluntatem, tum quia aliàs eius voluntas esset impotens. Quarta.

Quintò, quia oportet sit vnus, qui in vniuerso orbe totum rerum ordinem constituit, vt cum omnibus concurrant ordinandò. Quinta.

Sextò item: eadem est difficultas de alijs causis vniuersalibus essentialiter ordinatis vt cœlo, & intelligẽtijs: si ergo illi agũt cum inferioribus causis, multo magis Deus, quia Deus suspendit actionem cuiusque agentis habendo se solam negatiuè, id est, non dando auxilium: ergo signum est, quòd operatur cum eo. Explicatur antecedens, quia Deus facere potest, vt ignis non comburat tãtum per hoc. q nihil cum eo facit. Præterea, quia nullo alio argumento ita forti probatur præsentia Dei in omnibus, nisi quia in omnibus, immediatè operatur. Sexta. 7. Ratio.

At, vt modum, quot Deus cum particularibus causis operetur, intelligas, aduerte quadrupliciter dici aliquid causa actionis alicuius rei. Nota distin. p nota qõe deq ua druplici modo quo Deus operatur. Primo.

Primò, quia tribuit virtutem operandi, sicut generans dicitur mouere graue, quia tribuit grauitatem, qua mouetur, & equus generat equum: quia tribuit virtutem semini, quæ facit equum, & hoc modo Deus dicitur causa actionis rerum naturalium, quia eis virtutes, quibus operarentur, impertitus est.

Secundo modo aliquid est causa actio nis, Secundo.

nis, quia conseruat virtutem, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur causa visionis, quia conseruant virtutem visiuam, & hoc etiā modo Deus est causa actionis rerum, quia ipsarum esse & facultatem, & omnia conseruat.

Tertio. Tertio aliquid dicitur causa actionis, quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignem domui, & ipsam cōburit: & sic etiam Deus est causa, quia nihil mo- Quarto. uetur sine Deo. Præter hos modos est vnus alius quartus, quo aliquid mouet per instrumentum, vt artifex penicilo pingit ex parte effectus vna est operatio, at ex parte principiorū duplex est: nam instrumentum agit, artifex etiam agit, sed non separatim, non enim instrumentum sine artifice, nec artifex sine ipso instrumento operatur: vide igitur quomodo actio instrumenti ab artifice dependet, & effectus ab vtroq; sed magis ab artifice.

Sic te oportet eleuare mentem, & intelligere de Deo glorioso, qui cū his causis, sic operatur, vt simul, & ipsæ operētur, sed à Deo motæ, & directæ, sicut instrumentum ab artifice. Et quemadmodum artifex non eodem instrumento omnia facit, sed pro diuersitate effectū accōmodatis vtitur instrumentis: ita Deus non idē omnibus causis facit, sed diuersis diuersa, & concurrit cum ipsis iuxta ipsarū naturam cum liberis liberè, cum necessarijs necessariò, cum debilibus debiliter, cum fortibus fortiter, pro sua suauissima dispositione vniuersali operando.

Nota differentiam inter Deum & artificē in operando. Est autem notandū modum, quod differt inter modum concurrendi Dei cum causis naturalibus, & artificis cum instrumento, dupliciter. Primò, artifex non assimilat effectum instrumento, sed arti, & idolo, quod habet in mente: At Deus effectum similat in specie non sibi, sed causæ particulari, vt cum igne producit ignē cum leone leonem. Secūdò artifex non tangit effectum, nisi mediante instrumento, at Deus propter suā infinitatē immediate tangit sua virtute effectū quēcunq; cum sit vbiq; essentia sua præsentissimus.

Nota quo res omnes sunt Dei creaturæ. Est alterum aduertendum, q. ista actio, qua res fit, si cōparetur respectu causæ particularis non sufficit, vt secundum eam talis causa dicatur creare, quia causa particularis non facit totam rē, sed ex materia præsupposita. At respectu Dei considerata sufficit, vt effectus dicatur creari à Deo, quia, & si modo non fiat tota res per hāc actionem, sed secundum formā: materia tñ fuit à principio creata à Deo, ob id Deus totā facit rem, ex quo fit, vt omnia quæ modo fiunt, dicantur propriissimæ creaturæ Dei. Vnde Augu. super illud Psal. 73: Domine, quis similis tibi? inquit, Parentibus generātibus Deus creat, & epistola ad Consentiū, & 8. super Gen. ad literam. c. 19. dicit res modo creari à Deo. Et hæc omnia nota.

5. Conclu. cōtra Sco. Quinta conclusio. Qualitates quę sunt instrumenta formarum, & agentium particularium actiuè concurrunt ad productionem substantiæ, vt calor ignem producit, & virtus seminis ipsum viuens: hæc est contra Sco. 2. distin. 12. q. 3. qui nullo modo vult admittere accidentia attingere productionem substantiæ: quia imperfectum non potest producere perfectius: at re vera hoc est contra manifestā experintiam, cui ipse præcipit non esse fidendum, sed sine ratione. Physicus enim nō debet destituere sensus iudicium omninò: monstrant autem clarè experientię accidentia substantiam producere, vt patet de motu, de ferro candenti, quæ producunt ignem per solum calorē. Nec ipsius ratio est alicuius momenti, videmus enim, quòd imperfectum, vt est instrumentum perfecti attingit perfectius se vt penicillus imaginem pulcherrimam, quia ab arte mouetur, ita accidentia, vt virtutes substantiarum sunt, substantiam valent producere. Soluitur rō Scoti.

Nec patiaris dictū Scoti dicentis ignē in illo casu à solo Deo produci: nam tūc forma illa esset creata, quod nulli contingit, nisi animæ rationali: aut esset ducta de potentia materiæ, & tunc esset generatio vera, vnde solus Deus sine casa particulari

culari generaret, quod indignum est Philosopho Theologo.

Dicendum igitur accidentia, quæ in strumēta sunt substantiæ, posse attingere productionem substantiæ, & hoc passim docet Arist.

Solutio argum. Ad. I Possumus per hæc respondere ad argumenta facta superius.

Ad primum Gabr. dicimus illud argumentum nullius esse momēti: cum enim æquè decenter, & benè possunt res fieri per vnum, frustra fiunt per plura: at Deus suam bonitatem, suam mirabilem dispositionem, sapientiam, & prouidentiā cōmendat per creaturas suas, & ipsarū operationes, quę quidem non essent ita nota, si solus ipse cuncta faceret.

Ad. 2. Ad secundum dicitur, quòd non ob id agentia particularia creant, non enim formæ per se fiunt, vt diximus supra, sed composita ex materia.

Ad. I. fundam. Plato. Ad primum fundamentum Platonis respondetur cū Arist. post. c. 20. quod scientias non est opus vniuersalia separata ponere, secundum rem, sed solùm secūdùm rationem, vt alibi latè diximus. Ad alias omnes experientias respondetur, quòd vnum quodq; fit à suo simili, vel secūdùm speciem, vt homo ab homine, vel secundum genus, vt mulus ab equo, vel secundum figuram, vt domus ab arte in mente vel secundum virtutem. Id dicitur simile secundum virtutem alteri, quod facit ea, quæ aliud facit, & sic motus est si milis igni, ratificat enim & dissoluit, sicut ignis ob id producit ignem, idem de radijs solaribus, & percussione lapidis, & calor solis produci animalia ex putrefactione, sicut calor naturalis, & ita declarat illam propositionem Arist. 7. Meta. c. 9. nec opus est ad ideas recurrere.

CAPVT QVARTVM.

Quæ igitur causæ. Tex. XXXIX.

De casu & fortu. 99. Generibus causarum enarratis, de quibusdam communibus causis, putà casu, & fortuna loquitur, ac tres quæstiones examinādas proponit. Prima est. Quæ causæ sint, casus, & fortuna, & quid vtrumq; sit. Hęc autē tria ordine præpostero discutit, nam à tertia incipit, & primam vltimo loco tractat. Reddit aūt rationem, cur de his tractet, dicēs, casum, & fortunam causas cōmunes generationis, & esse multorum omnes sentiunt. hic vero communia traditur.

Quidam enim, & si sint, an non. Tex. XL.

Prius quid antiqui senserint, in medium propoit. Fuerunt inquit, quidā qui casum & fortunam non esse dicebāt, & hi duplici mouebantur ratione. I. Opinio quorundā antiquorū

Prior est, omnia quæ à casu & fortuna fieri debēt, habent iam determinatam aliquam particularem, in quā singula referri valeant, non ergo ponenda fortuna. Antecedēs patet, si aliquis adierit forum animo emendi aliquid tantum, & illic occurit alicui, qui debebat ei pecunias, à quo eas recipit, tunc à fortuna dicitur ei occurrisse, & recepisse, sed horū causa est: quia in forum venit, ergo quod à fortuna est, causam habet determinatam, idem contingit in alijs fortuitis, & casualibus effectibus: singuli. n. suas habet causas particulares, nō ergo est fortuna.

Quoniam aliquod esset. Tex. XLI.

Posterior ratio horum est. Si fortuna esset, antiqui Philosophi causas generationum tractantes de illa differerent: at nihil illi dixernnt: ergo opinabantur non esse: non ergo est fortuna. In come niens enim est dicere, quod illa sit, & Philosophi nihil de illa dixerint, cum reliquas tractauerint causas. Argumentum est ferè ab autoritate. 2. Ratio.

Sed & hoc mirabile. Tex. XLII.

Aristo. Reijcit has vtraque horum rationes. Ad primam dicit, oēs cōmuniter bene sciunt ista, quæ à casu, & fortuna dicūtur habere cāa determinatā, vt dicūt illi antiqui auferētes fortunā cū hoc tñ oēs fatentur aliquid à fortuna aliquid nō à fortuna esse: ergo nihil phibet qeorū, quę à fortuna dicuntur, sint causę determinatæ, quo minus fortuna sit. Et nota q ex cōmuni consensu rationē illorū euertit: omnes. n. admittentes illud an Solu. primæ rationis anti.

tecedens, formam tamen ponunt, & profectò, id verum est: nullus, enim est ita rusticus, qui nesciat causam, q; ille occurrerit debitori esse, quia venit in forũ, cum hoc tamen fatetur esse à fortuna: aliquid id igitur de fortuna oportet tractare.

Quo circa, & quodammodo. Tex. XLIII.

Sol. secundæ rõnis.

SEcundam ipsorum euertit rationem, dicens, oportuisset aliquid dixisse de fortuna, vt probatum est ratione præcedenti, quod si dixerit, antiquos nil dixisse de fortuna, respondet non dixisse nec tractasse quicquã: nam qui mentem, aut qui ignẽ aut qui litem, & amicitiam, aut qui simile posuerunt rerum principium, non dixerunt ista esse fortunam, vnde omni ex parte sunt reprehendendi isti. Si enim non putarunt esse fortunam, arguendi sunt, cum id sit contra omnium opinionem Si vero putarunt esse, & non tractarunt, ob id etiam reprehendendi sunt, cũ causas insufficienter inquisierint, & discusserint, & ob id maximè, quòd fortuna vtã'ur asignantes eam causam aliquorum effectuum, vt patet apud Empedo. qui dicebat mundum sæpè generatũ & corruptum, generandum, & corrumpendum, atque aërem esse modò super aquam à fortuna: nam in alia generatione mundi, non sic erit, nec fuit, vnde à casu ordo elementorum est. Similiter animalium partes à casu prouenire sæpè dicebat debuit igitur de tali causa differere. Et nota, q; hic non est sermo de omnibus, sed de quibusdam antiquis.

Sunt autem quidam, qui & cœli.

Tex. XLIIII

2. Opinio aliorũ philosophorũ

SEcundam aliorum citat sententiam, inter quos (secundum Philo. & Themist.) fuit Democ. hic fortunam tantum constituerat in mundi generatione, non autem in generationibus entium naturaliũ Democ. enim posuit infinitos mũdos factos ex athomis, quod si ab eo peteres quare hic mũdus hoc loco, alius illo loco esset, respondebat, casu id esse ex motu athomorũ, q; si rursus, quare cœli primò, postea elementa; & inter elementa quædam prius, quædã posterius facta, id etiã casui tribuebat: quia accidit tales athomos sic conuenire, vnde casum in mundi partibus præcipuis tantùm ponebat.

Et valde hoc ipsum admiratione. Tex. XLV.

Cõfutatio secundæ opinionis.

HOrum opinionem reprehendit, & meritò. Reprehensio autẽ cõsistit in hoc, quod isti horum inferiorum puta animalium plantarum, & reliquorum ponunt causam determinatam, puta intellectum, aut naturam, aut quid aliud: non enim ex quolibet fit quodliber, sed ex principio determinato, vt ex proprio semine fit quodlibet animal, & plãta: mundi autem, & cœlum, quæ diuiniora sunt istis, nullam causam determinatam ponunt, sed solum fortuitum athomorum motum: debuerunt ergo causam multo magis determinatam ponere, cum dixerint cœlos, & mundum esse factum.

Atqui si sic se habeat hoc ipsum.

Tex. XLVI.

Secunda

OB hoc tale absurdum admissum dicit oportere, an ita sit, tractare, & inqurere, & non solùm absurdũ, hoc est, cœlos à casu factos, sed absurdius est dicere simul casum non esse in his inferioribus, quod reprobat ratione hac. In istis sensibilibus multa à casu venire experimur in cœlis aũt nihil à casu venire expertum est, cum motus sint regularissimi, & indeficientes: ergo potius in his sensibilibus casus, & fortuna constituenda sunt, quàm in cœlis, & vniuerso.

Sunt autem quidam, quibus fortuna videtur.

Tex. XLVII.

3. Opinio aliorũ Philosophorũ

TErtiam sententiã recitat, quæ est Stoicorum, vt notat Simpl. qui fortunam quandam causam diuinã ponunt humano intellectui occulta, à qua omnes effectus istos fortuitos prouenire dicunt, atq; Deam quandã fortunã faciunt. His igitur enarratis circa aliorum sentẽtias, repetit illa tria, quæ discutiẽda proposuit, ac modò eo ordine ponit, quẽ in eis discutiendis obseruaturus est, quid sint casus, & fortuna: quo differãt, i nter quas causas sint constituenda.

CAPVT

CAPVT QVINTVM,

Primum igitur cum videamus. Tex. XL.

Sententia Aristo. 1. Distin. ad inuentiendum quid sit casus, & fortuna.

ALiquot permittit distinctiones, ex quibus quid casus, & fortuna sit colligit. Prima est effectuum. Alij quidem semper, & similiter eueniunt, vt solis occasus, & ortus, quòd nocti dies succedad: q animal sit cũ sensu. Alij frequenter eueniunt, licèt aliquãdo deficiant, vt q homo nascatur cũ duplici oculo, quòd lienes caneſcant. Neutri horum dicuntur à casu, vel fortuna, & si nullus alius esset, non esset fortuna, vel casus. At cõstat esse alios, qui nec semper, nec frequenter eueniant, sed rarò: & in his est casus, & fortuna, vt omnes dicunt, vnde fortuna vel casus est eorũ, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt: & quæ talia sunt, à casu, vel fortuna fiunt: vt quòd fodiens vineam inueniat thesaurum, rarò fit, & à fortuna est: vnde patet fortunam esse, & casum.

Eorum autem, quæ fiunt. Tex. XLI.

2. Distin. SEcundam ponit distinctionem, eorum quæ fiunt tàm frequenter quàm semper, & rarò. Quedã fiũt propter finem aliquem: Quædam vero non: vt deambulatio, qua gratia sanitatis est, propter finem fit, & motus grauis deorsum propter finem est, vt quietem naturalem consequatur. Quæ vero inconsideratè fiunt, vt fricatio barbæ, cum quis contemplatur, vt alia similia, quæ accidunt, absque fine fiunt.

3. Distin. Nota. Tertia distinctio est subdiuisio quædam eorum, quæ propter finem fiunt. Quædam secundum electionem. Quædam non secundum electionem fiunt. Vbi aduerte, quòd id operatur secundum electionem, quod dirigit operationes, & res in finem, quem præcognoscit & intendit, & tale agens est rationale, & hominiactiones dicuntur in finem secundum electionem, sicut operationes, quæ secundum intellectum, aut secundum artem fiunt. Id vero operatur propter finem tantum, & non secundum electionem, quod finem non præcognoscit, sed naturali quodam instinctu propter finem operatur, & huiusmodi operationes dicunt non secundum electionem, vt operationes animatorũ, & viuentium & ipsius hominis, quas absque intellectus directione facit, sicut nutritiones, generationes, & aliæ, quæ dicuntur operationes secundum naturam.

Hanc distinctionem applicat ad rem Aristo. dicens: Cum ea, quæ fiunt in communi, & propter finem, & non propter finem fieri contingat, & quæ propter finem, aut secũdum electionem, aut non: Manifestum est profectò, quòd in particulari inter ea, quæ rarò fiunt, quædam propter finem, quædam non propter finem, & quædam secundum intellectum & electioné, quædam non, sed natura fieri inuenitemus. v. g. q aliquis cogitabũdus manu aliquid faciat, non aduertés, quod nunquàm fecit, rarò fit, & non propter finem. Quòd autem occurrens tauro murum ascendat salutis gratia, raro fit, & propter finem, & secundum electioné, quod equus in itinere consternatus remeet, rarò fit, & propter finem, à natura.

Huiusmodi igitur, cum secundum accidens.

Tex. L.

EX præcedentibus colligit, qui effectus dicantur fortuiti, & casuales, dicit que, effectus rarò contingentes, cum ab his qui præter finem agunt, per accidens fiunt dici fortuitos aut casuales. Qui nam effectus dicantur casuales, & fortuiti.

Vbi aduerte maximè, quòd causa per accidens duplex est. Prior illa, quæ cum causa per se coniungitur, vt albus, & Polycletus sunt causa per accidés statuæ, quia coniuncti sunt cum statuario, & talis dicitur causa per accidens ex parte causæ. Posterior causa per accidens est illa eadem, quæ est per se, si comparatur ad id, quod per accidens coniungitur cum effectu per se, vt ignis comburens trabé, cuius domus innititur, per se quidem est causa combustionis, per accidens vero ruinæ, quia hæc est coniuncta per accidés cum effectu per se, & talis causa dicitur per accidens ex parte effectus, & hęc distinctio Nota duplex causa p accidés.

est Themist. & notanda.

Nota 2. Implicitèr coniungitur effectus per se & accidens cū effectu per se.

Aduerte vlterius quod talis effectus duplicitèr coniungitur cum effectu per se, aut rarò, aut frequenter, vel semper, vt in exemplo proposito: Semper coniunctus est, ille effectus, nempè ruina, cum tali cōbustione trabis: similiter bibit quis vinum postea nocet podagræ, itud non mentum non est rarò coniunctum cum simili potatione vini, aliquando effectus per accidens raro est coniunctus cum effectu, per se, vt quod fodiens vineam inueniat thesaurum, raro cum hoc vineæ fossione cōiungitur.

Nota. 3. effectus ra ro contin gens dupliciter.

Aduerte vlterius, quòd isti effectus raro contingentes aliquando sunt intenti, aliquando non sunt intenti à causa sua principali, præsertim in agentibus secundum electionem, nam in alijs semper nō sunt intenti, v.g. fodiens terram, seu vineam, potest inuenire thesaurum, aut intendendo inuentionem, aut non

Quis effectus casua lis & fortuitus.

Hisuppositis attende effectus illos esse fortuitos, & casuales, qui per accidens, & rarò consequuntur effectus per se alicuius causæ, nec sunt intenti à tali causa, & talis causa per se respectu effectus non intenti raro contingentis dicitur fortuna, vel casus. vnde fortuna. l. casus est causa per accidens ex parte effectus non intenti, raro autem cōtingentis: & hoc est quod modò dicit Aristote. nempè effectus isti rarò contingentes, cum per accidens fiunt, à fortuna dicuntur.

Ostendit autem effectus esse quosdam per se, quosdam per accidens argumēto ipsarum causarum: nam etiam causæ, & per se, & per accidens dicuntur, nempè quæ cum per se causæ iunguntur, per accidens causæ sunt, vt ædificator est per se causa statuæ, per accidens verò albus, Mu sicus, & alia quæ ædificatori insunt: ita similiter effectus per se est respectu causæ per se, & effectus per accidens, qui cū eo coniungitur.

Nota. 4.

Attende hic maximè, nec decipiaris, quòd non dicit has causas per accidens, quæ ex parte causæ sunt, esse fortunam, Hoc enim falsum est, nec hactenus ipse quicquam dixit de fortuna, sed de effectu ipsius. Verum hic solum vtitur argumento hoc à simili, effectus dici & per se & per accidens, nēpè ea, quæ effectui per se coniunguntur, esse per accidens effectus, sicut etiam causa diplex, & per se, & quod ei adiungitur, quod est causa per accidens, & vlterius assimulat: sicut causæ per accidens indeterminatæ sunt, quia multa vni accidunt, causa vero per se, vna est: ita effectus per se vnus, & vnius rationis: at effectus per se vnus, & vnius rationis: at effectus per accidēs multi sunt: vnde cum homini sint à fortuna, effectus fortuiti sunt indeterminati.

Ipsa autem ad inuicem.
Tex. LI.

Differentiam inter casum & fortunam posterius tradendam dicit, at nunc ea, quibus, quæ à casu, & quæ à fortuna sunt, conueniunt, tradit. Hæc autem sunt tria. Primum quòd vtraque sunt in his, quæ agunt propter finem, vnde tàm casualis, quàm fortuitus effectus est respectu causæ agentis pro finem, & hoc probat: quia effectus huiusmodi est aptus, vt sit inuētus, vt finis à tali causa, v.g. si quis veniat in forum emendi gratia, & recipiat pecunias à debitore, casus est & fortunæ effectus illa receptio. & licèt modò non sit intenta, potuit esse intenta: nam si illæ sciuisset se recepturum pecunias in foro, venisset vtique propter illud.

In quibus conueniūt quæ à casu & fortuna.

Secundo, Conueniunt, quod vterque effectus accidit, id est, non est per se intentus, sed finem intentum consequitur.

Secundo.

Tertio. Quod non consequitur finem intentum, seu effectum per se semper, aut frequenter, sed raro.

Tertio.

Vnū tamen præter hæc inest effectui à fortuna, nempè quòd ipsius causa non est natura, sed intellectus, & electio, vt re portatio pecuniæ, est effectus per accidēs huius quod est venisse in forum, hoc autem

Quarto.

tem ab electione, procedit: quod est clarius dicere, Effectus fortuitus non est, nisi ab agente rationali, nec consequitur, nisi actionem, quæ fit secundum electionem, & intellectum: & hoc est dicere, non habet causa in se ipso, id est, non est à natura sed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multū, quòd effectus non dicitur fortuitus, quamuis non sit intentus à causa, sed consequitur effectum per se: hoc enim non sufficit, sed raro, vt diximus debet consequi, alias non dicetur fortuitus, nec casualis.

Manifestum itaque, quòd fortuna.
Tex. LII.

Quid fortuna. MIRABILI methodo Aristoteles, postquàm effectum fortuitum indagauit, quid ipsa fortuna sit, ostendit, dicitque: Fortuna est causa per accidens in his, que rarò fiunt, & propter finem secundum electionem ac si dicat, fortuna est actio aliqua secundum electioné procedens, quam cōsequitur fini aliquis non intentus, & raro contingens. Diximus enim, quòd causa per se illa est fortuna respectu per accidens effectus, siue talis sit actio, siue ars, vel intelectus, vt in finem tēdunt: vnde colligit, quòd fortuna est in his, in quibus est intellectus, & electio, hæc definitio nota: est ex his, quæ notauimus tex. 50.

Indefinitas igitur causas.
Tex. LIII.

Varia epitheta fortunæ. VAria epitheta fortunæ per definitionem hanc declarat. Primò: fortuna dicitur occulta, & immanifesta hominibus: cuius ratio est, quia cū effectus fortuitus non habeat causam per se, nisi per accidens, potest multas habere causas, quia varijs effectibus per se potest cōtingi, vt occurrere pontifici in via, potest esse aut quia deambulatum ieras, aut negociatū, aut emptum, aut alijs ex causis. Cum igitur non habeat determina tam causam is effectus, à qua per se procedat, meritò dicitur occulta.

Vlterius, à fortuna possumus dicere, q nihil fit, & quod aliquid fit, vtrumque enim verè, & cum ratione dicitur, Nihil enim fit per se à fortuna, fit autem per accidens, hoc autem est, secundum quid, fieri. Secundò.

Et est causa, vt accidens.
Tex. LIIII.

PRosequitur attributa declarare, dicitque. Fortuna quodammodo est causa & non est causa. Non est quidem causa simpliciter, sed est causa secundum accidens: & repetit has causas per accidens esse infinitas, id est, numero indeterminatas, & exemplo vtitur. Vt enim causæ per accidés ex parte causæ sunt indefinitæ, quia multa possūt accidere causæ, vt domificator est causa domus per se, multa tamen per accidens, vt tibicen, albus, musicus: ita & causæ per accidés, ex parte effectus multæ sunt, & indeterminatæ, quia effectus fortuitus ex multis causis huiusmodi potest prouenire, vt recipere pecuniam à debitore, potest esse, quia ei occurri, dum fugerem ab aliquo, vel dū persequerer aliquem, vel dum inuiserē aliquem. Vbi semper attende, quòd non vocat fortunam causam per accidens ex parte causæ, vt notat Themist. & supra nos diximus. Tertiò. Nota.

Et dicere aliquid esse præter rationem.
Tex. LV.

ALiud fortunæ attributum declarat: dicitur enim fortuna sine ratione: & meritò, quia ratio intendit finem, qui aut semper, aut frequenter sequitur: at fortuna est alicuius non intenti, & raro contingentis: huiusmodi autem causæ indeterminatæ sunt, ob id fortuna irrationalis, & indeterminata meritò dicitur.

Attamen etiam in quibusdam dubitabit vtiq;.

Dubium ?rist. qd ?otius di endũ for?una cã ne ?er acci?ens pro ?inqua, an emota.

DVbium mouet, quod tale est: Illa dicitur fortuna, quæ est causa per se alicuius effectus, alterius vero cum eo coniuncti per accidens esse potest, quod sint multæ causę huius effectus, quæ- effectui per se: tunc dubium esset, quæ illarum esset fortuna, vt si aliquis toto deripit caput, & vẽtus seu æstus aliquis superuenit, & præter opinionem sanatus est, vtra causa erit fortuna, tonsio, quę est remota, an ventus, quæ est propinqua? Et vult, secundum Philopo. q; proxima magis dicatur fortuna, vel casus. Et ponit exemplum Philop. Aliquis it forum emendi gratia, occurrit amico, cum quo moram facit, postea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, à quo pecuniam recipit: duplex huius receptionis est causa, & mora cum amico (si enim prius venisset non occureret debitori) & etiam ipsa itio in forum, & vtraque dicitur fortuna, sed magis fortuna est, quòd venerit in forum, quia magis propinqua, & potuit etiam venisse illo tempore alia ex causa, etiam si cum amico moram non fecisset.

Fortuna autem bona.
TeX. LVI.

Alia epitheta fortu næ. qd sit infortuniũ & eufortunium.

ALia epitheta fortunę declarat, quę nota sunt, fortuna dicitur bona. l. mala ab effectu, qui accidit, si bonus, vel malus sit, quòd si magnum bonun accide rit, dicitur eufortunium: si vero magnum malum, dicitur infortunium. Et nota, quod sicut, si bonum magnum accidit, eufortunium, seu prospera fortuna dicitur, ita si magnum malum euadere acce derit. Similiter, erit infortunium magnum bonum casu perdere, & non solum quando mala, vel bona præsentia sunt, sed quando proxima sunt; quod enim parum distat, quasi non distare videtur, vnde à magno malo imminenti liberari, eufortuniũ est, & à spe proxima magni boni decidere, casu tamen infortunium est. Vlterius eufortunium est incertum, sicut & fortuna, quod enim raro accidit, incertum est.

CAPVT SEXTVM.

Sunt igitur ambo causæ.
TeX. LVII.

MOdò differentiam casus, & fortunæ indagare contendit, ac repetit, ea in quibus conueniunt. Sunt enim vtræque causæ per accidens, & effectum rarò contingentium, & in his, quæ sunt, & agunt propter finem. Sed differentia est, quod casus est superior: omnis enim fortuna est casus, sed non omnis casus est fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi videtur) triplici argumento ostendit, primũ sumitur à denominatiuo sic. Ijs inest fortuna, quæ fortunata dicuntur: sed nõ omnibus quibus inest casus, conuenit fortunata dici: ergo non sunt idem casus, & fortuna. Maior est nota Minorem declarat dicens, quòd fortunata dici, inest ijs, quibus inest actio, id est, libera operatio, & humana, quę hominibus inest solis: ac ob id solùm hominibus inerit fortuna secundum actiones liberas, & secundum electionem, vt sit sensus, non est fortuna, nisi cum agens secundum electionem intendit aliquid, ad quod aliquid raro contingens præter intentionem ipsius consequitur.

In quibus differat casus, & fortuna.

Primo. Omnis fortuna est casus sed nõ è contra.

1. Ratio.

Quo circa, & necesse est.
Tex. LVIII.

Probatio minoris q; s. vt fortuna nõ insit nisi in ijs q secũdũ electionem agunt.

MInorem probat, quòd fortuna nõ insit, nisi in quibus actio, id est operatio, secundum electionem inest. Fortuna aut est fœlicitas, cum est prospera, aut propè fœlicitatem; sed fœlicitas est quædam.

dam actio secundum electionem: ergo fortuna etiam est, vbi talis est actio.

Nota, quòd fortuna dicitur felicitas secundum eos, qui in voluptate, & bonis externis fœlicitatem constituerunt, dicitur propè fœlicitatem secundùm Aristotel. qui non nisi in contemplatione eam posuit bona autem externa, vt instrumenta fœlicitatis posuit, quæ bona externa dicuntur à fortuna, quia maximè sunt fortuitis casibus exposita: fœlicitas autem non consistit in quacunque actione, sed in actione libera, & secũdum rationem: vt dicitur. 1. Ethico. c. 7. vnde cum fortuna sit coniuncta fœlicitati, sequitur, quibus inest fœlicitas Aristoletica, solis inesse fortunam.

Ob id neque inanimatum quippiam.
Text. LIX.

Carentia rõnis nõ dicũtur fortunata, nec in eis est fortuna, nisi me taphoricè & passiuè

EX hoc infert, quòd inanimata, bruta, pueri carẽtes sub rationis, non dicantur fortunata, nec eis inest fortuna, non enim agunt propter finem secũdum electionem. Duo tamen modi sunt, quibus fortunata dici possunt. Primò metaphoricè, sicut Protarchus Philosophus lapides ex quibus altaria fiebãt, vocabãt fortunato: alios vero cum ipsis copulatos, id est eiusdem speciei, ex quibus solaria fiebant, infortunatos, eo, quòd illi honorarentur, hi conculcarentur, sed hoc est fortunata esse per metaphoram, ac si illi lapides per electionẽ operati fuerint.

Altero modo dicuntur ista fortunata passiuè, eo, quòd secundum electionem agentibus secundum fortunam accidit, vt quia accidit Ciceroni consuli, q̃ tunc Catelina malũ machinatus fuerit, quod Cicero euertit vrbemq; liberabit. Roma dicta est fortunata passiuè: & deniq; ea fortuna dicuntur, quibus fortuna tribuimus, sed non quod fortunam habeãt actiuè ita vt secundum fortunam agant.

sed casus, & alijs animalibus.
Text. LX.

Casus & conuenit inanima- tis, & irrationalibus

QVòd autem pluribus se extendat casus, vt minor illa sumpsit, probat: nam in animalibus, & in animatis inest casus, quibus, vt dictum est, fortuna nõ inest, & probat. Nam si æquus in prælio fitiens prælium deserat ad fluuium confugiens, & accidat, omnes equos tũc qui erant in prælio occidi casu iste saluatus, & liberatus dicetur: non enim intendebat saluari, sed bibere. Vlterius: si subsellium aliquod tripes cadat ex alto, & super pedes steterit aptum ad sedendum, casu profectò ita stetit: non enim cecidit, vt sic staret. Vide igiř casum his inesse, quibus non inest fortuna: ille ergo est superior.

Quare manifestum est.
Tex. LXI.

COlligit argumenti conclusionem, quæ est definito causalis effectus, vnde definitio casus extrahitur. Ille est casualis effectus, qui prouenit à causa agente propter finem, siue secundum electionem siue non, cum à tali causa non est intentus, sed per accidens consequitur causæ effectum: per se, & rarò: & hoc est dicere, cuius extra est causa, vt dicit Philop. causa enim dicitur extra effectũ cum ipsum per se non facit, nec intendit.

Quid sit casus.

Ex quo possumus definire casum, est causa per accidens in his, quæ agunt propter finem, eorum, quæ rarò contingunt. His autem superaddit fortuna, quòd ea, quæ eueniunt, sint eligibilia, & in habẽtibus electionem, hoc exponit bene Philoponus dicit, quæ à fortuna eueniunt, dici eligibilia, vt intelligas nõ omnia, quæ hominibus à casu præueniunt esse à fortuna, sed ea, quæ accidunt, cum secundũ electionem operantur: nam multa accidunt à solo casu, sicut in brutis, & inanimatis, vt si cadens vulnere sanatus fuerit, casus est, Vlterius dicitur fortuna esse in habentibus electionẽ, ad excludẽdum ea, quæ passiuè à fortuna dicuntur, vt supra declarauimus.

signum autem est ipsum frustra.
Tex. LXI.

1. Differ. casus & fortunæ, & Ethymologia.
SEcundum argumentum est ab ethymologia, pro cuius declaratione aduerte primò. Quod nos dicimus frustrà, Græce dicitur *μάτην*, & quod nos dicimus à casu Grecè dicitur *αὐτόματον*, qua
Nota. 1. si ipsum frustra factum.
Nota. 2. Aduerte vlterius, quòd frustra dicitur, quod non consequitur finem, propter quem est factum: vt si quis ambulet gratia ventris purgandi, si non purget, frustra dicetur deambulatio, dùmodo tamé illud quod fit, sit aptum ad talem finem consequendum, alias non dicetur frustrà: si enim quis labet manus, vt sol eclipsetur, si postea non eclipsatur non ob id lotio dicetur frustra, quia nihil faciebat ad illum finem.
Nota. 3. Aduerte vlterius, quod vbi est casus, ibi est frustra, licet non omnino, nam causa respectu finis non intenti frustrà dicitur quamuis posfit esse, quod simul cum fine non intento consequatur intentum, vt potest lapis cadere simul in locum suum, & casu percutere aliquem, tamen respectu finis non intenti, frustrà dicitur, cum intentum in eo non consequatur.
Differētia colligitur. Ex his colligitur argumetum ab ethymologia, cum frustra, & casus secundum nominis significationem, & vocem conueniant, frustra autem sit superius fortuna, etiam erit & casus, huius argumenti Arist. sola duo notabilia superiora, vnum in hoc textu, alterum in sequenti, id vero quod concluditur notatur in illo verbo, signum huius est, scilicet quod casus sit superior fortuna. Vocat signum argumentum à posteriori, quale hoc est.

Sic igitur casus iuxta nomen.
Tex. LXIII.

CVm quid frustra esset declarasset, nunc casum secùndum nomen à frustra denominari dicit, vt superius explicuimus: vt cum lapis cadit, & percutit, casu ea percusio est, & quodāmodo respectu ipsius lapis frustra cadere dici potest. Quod si dicas, nō percutit casu, quia quæ casu fiunt, apta fiunt vt fiant tanquam finis. Respondet id etiam his euenire: nā illa percusio potuit esse intēta ab aliquo, nam lapis potuit proijci ab aliquo intentione percutiendi, quamuis modò nō sit proiectus.

Maximè autem est separatum.
Tex. LXIIII.

TErtium argumentum est quo dicit maximè cognosci diuersitatem inter casum, & fortunam, nam casus aliquando procedit à principio intrinseco naturali, vt fit in monstris, quæ à casu fiunt, & casus in ipsis est causa interna, puta materia, vt dicemus pòst: at quæ à fortuna eueniunt, causam habent extra se: nō igitur idem sunt. Fortuna enim est actio humana, cui accidunt multa externa præter intentionem: ob id effectus fortuiti dicitur habere causam extra se, casuales vero non semper, vt diximus. 2. Differ. casus, & fortunæ.

Quid igitur sit casus.
Tex LXV.

REpetit duas quæstiones superiores, quæ solutæ iam sunt, nēpe quid casus, & fortuna, & quo modo interse differāt: tertiam autem solutam, nempè, in quo modo causarum sint, dicitque esse in eo modo causarum, in quo est causa vnde principium motus, id est, efficiens, sunt enim causæ efficientes per accidens: & probat, nam effectus horum, aut est natura aut intellectus: agens naturale, aut agens secundum electionem, vtrunque vero est causa efficiens, quamuis huiusmodi causæ, cum per accidens sint, nō habeant determinatos effectus, vt iam supra declarauimus. In quo genere causarum sint casus & fortuna.

Quoniam autem casus.
Tex. LXVI.

Vnum

Nota quid potissimũ sit casus & fortuna.

VNum ostendit, quo maximè fortunam, & casum declarat. dicit, q̃ intellectus aut natura id est, agens naturale, aut secundum electionem respectu effectus per accidens, dicitur fortuna. l casus. At quia omne per accidens sequitur aliquod per se, oportet, quòd illa agẽtia sint primo per se, causa alicuius effectus: quod est dicere, cum causa per se agit effectũ, & aliũ per accidẽs attingit, rarò tamẽ, fortuna est .l. casus, vnde vt sit fortuna .l. casus, prius natura debet esse alicuius causa per se, & hoc est pulchrũ documentũ.

Posterior itaque casus est.

Tex. LXVII.

Nota ante omnem casum, & fortunam debere esse intellectũ & naturam

COncludit fortunã, & casum esse posteriores intellectu, & natura: sẽsus est iste. Prius natura intellectus, & agens naturale sunt in aliquem finem per se intentum, quàm in effectum per accidens respectu eius casus, & fortuna dicũtur. Ex quo egregiè impugnat Democritum: si enim ipsi cœlos dixit à fortuna factos, oportuit ponere aliquod agens naturale, aut secundum electionem, quod prius facere aliquid per se, cum nõ sit effectus fortuitus, nisi agens aliud per se intendat: cum ergo Democritus tale nõ posuerit. nõ debuit dicere cœlos à fortuna factos fuisse. Hæc Aristot. dicit de casu & fortuna, & benè de omnibus tamen disputandum est gratia declarationis.

An sint fortuna, & casus.

Quæst. IX.

QVamuis in textus enarratione, satis casus, & fortuna fuerint explicata; tñ quia aliq superfunt difficultates, quæ determinatione maiori indigent, non erit inutile rursum hanc aggredi materiam, & quia aliqui etiam post tẽpora Aristot. fortunam esse omnino negant ipsorum argumẽta proponemus, vt veritas manifestetur.

1. Argum.

Primũ sit. Omne ens per accidẽs reducitur ad ens per se, ergo omnis effectus per accidẽs, reducetur ad cãm per se: sed tales effectus fortuiti sunt per accidens: reducendi sunt ergo ad causam per se. nõ ergo fortuiti erunt, cum cãm habeãt per se.

Secundum

Secundò, omne, quod verè est, & [illegible] causa, causam habere veram: sed tales effectus dicti fortuiti verè sunt, & habent esse: ergo veram habent causam: non ergo sunt à fortuna: hæc n. est causa non vera.

Tertium.

Tertio. Vna est causa vniversalis concurrens ad omnes effectus, vt dictum est: ergo nullus [illegible] effectus præter illius intẽtionem, vnde non erit fortuitus.

Quartum

Quartò, quia videtur contra finem ponere fortunam. Vnde Augu. lib. tract. in in principio, accusat se, quòd aliquando vsus fuerit hoc vocabulo, fortuna.

Quintum

Quintò, etiam si esset fortuna, vt vult Aristot. ad huc nõ videtur tradẽda sciẽtia de ea, eorũ. n. quæ per accidẽns sunt, non est sciẽtia. at fortuna, & casus sunt causæ per accidẽs: ergo ipsorũ nõ est sciẽtia. Hęc sunt præcipua argumenta in hac parte.

1. Funda.
Duplex causa per se, & per accidens.

In cuius declarationem sit primũ fundamentum: inter causas efficiẽtes quædã sunt per se, quædam per accidẽs, vt dictũ est. Per se illa est, quæ secundum se, & secundũ suã virtutẽ effectũ operatur, ac ipsum attingit sicut ignis est cã per se alterius ignis, per accidẽs vero est, quę secũdũ se nõ attingit effectũ, sed quia cõiungitur causæ per se attingẽti. l. quia ipsa attingit aliquẽ effectũ, ad quẽ aliꝰ effectꝰ cõsequãt

Duplex est causa per accidens.

Vnde iuxta hoc duplex est causa per accidens, & causa per accidẽs ex parte causæ, & causa per accidẽs ex parte effectus. Dicitur causa per accidẽs ex parte causę illa, quæ ob id dicitur causa effectus, quia inest causa per se illius talis effectus, quo modo musicus, & albus, & Philosophus, sunt causa per accidẽs statuæ, si accidat. q statuarius, qui est causa per se, sit albus, musicus, & Philosophus. At causa per accidẽs ex parte effectus est illa causa, quę ob id alicuius effectus est causa, quia ille talis effectus coniungitur cũ effectu per se ipsius causæ, vt fossio terræ est causa per accidens inuentionis thesauri quia inuentio thesauri est effectus coniunctus cum effectu per se ipsius fossionis effectus enim per se illa terræ apertura.

Diffe-

Quomodo differentia duo generacausarum per accidens.

Differunt autem hæ causæ per accidens. Prior enim, putà ex parte causæ ha bet eundem effectum cũ causa per se, at posterior habet alium effectum ab ipso effectu per se: hic enim sunt duo effectus illic vero vnus solum, nam eadem causa per se respectu vnius effectus, est per acci dens respectu alterius; at causa per accidens ex parte causæ habet vnum effectũ, cuius dicitur causa ob id, quia coniuncta est cum causa per se, vt notum est.

Quinq; modi causæ p accidens ex parte effectus, Primus.

Huius causæ per accidens ex parte effectus quinq; sunt modi obseruandi, quo rum primus est, quo vna causa dicitur esse causa remouens prohibens, nempè quando attingit alicuius separationem quod impediebat effectum, sicut qui remouet columnam, qua innitebatur domus, est per accidens causa ruinæ domus; & medicina quæ remouet impedimentũ aliquot motus, est causa motus.

Secũdus.

Alter est modus, quo vna causa dicitur causa contrarijs sui, nempè cum remouet aliquid, quod debebat operari contrariũ illius effectus. v. g. scamonea est calida; & tamen dicitur corpus infrigidare: quia re monet coleram, quæ calefacit, & sic sal dicitur conseruare carnes, quia remouet humiditatem, quæ corrumpit.

Nota.

Et aduerte, quòd multum distat hæc causa à præcedenti: nam remouet prohibẽs per solam impedimẽti ablationem, effectum facit: at ista causa non per solã contrarij ablationem facit effectum, sed relinquit alijs causis, vt ipsum efficiant: di citur autem causa, quia facit vt tales cau sæ operentur, & applicentur ad opus. vnde scamonea non est, quæ secundum se infrigidat: nec sal conseruat: & hos duos modos causarum per accidens, docet Al her. tract. 2. c. 8.

Tertius.

Tertius est, cum aliqua causa attingit aliquam dispositionẽ, quæ requiritur ad effectum, sed non ex ipsa sola sequitur effectus, sed ipsa absque effectu ponit potest: & ista causa dicitur occasio, vt tyran ni fuerunt occasiones martyrij, quia insti gebant mortem, quæ erat necessaria dispositio ad martyrium; non tamen mors sufficiebat, nisi fides, & patientia ad mar tyrium accederent, & pœna quibusdam inflicta, est occasio aliorũ emẽdationis.

Quartus.

Quartus est, cum causa effectum aliquem operatur, quem alius non intẽtus sequitur, & talis dicitur casus, cum ille ef fectus non intentus raro sequitur, vt satis est in textu dictum, quæ causa si fuerit secundum electionem procedens, dicitur fortuna, & erit quintus gradus causæ, vnde fit, quod casus, & fortuna sint causæ ef ficientes per accidens ex parte effectus in his, quæ raro contingunt, & propter fi nem agentibus.

2. Fundã. Ad effectũ casualem semper due causæ particulares concurrũt & quo illi se habeant

Sit secundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus casualis. Ad effectum casualem semper conue niunt duæ particulares causæ, quarũ vtraq; aliquando est casus, aliquando for tuna, aliquando altera casus, altera fortuna, aliquando altera causa per se, altera fortuna. l. casus, v. g. si quis eat in forũ emẽdi gratia, & occurrat amico vel debi tori, à quo recipiat pecuniam, tunc rece ptio pecuniæ est effect⁹ fortuitus, habẽs, duas causas, nempè aduentum huius, & illius in forum: si neuter intendebat talẽ pecuniæ receptionem, vtraque causa est fortuna: si alter intendebat, alter nõ vna est fortuna, altera vero per se causa.

Vlterius, fodit quis vineam, & inuenit illic aurum, huius inuentionis duplex est causa, & fodiens, & producens illic aurum illud: tunc vna causa est fortuna, altera ca sus: casu enim illic aurum productũ est, vt ille inuenire posset.

Vlterius, si equus currens ad fontem bibendi gratia percutiatur à lapide caden te percussionis vtraque causa est per accidens, & casus, cum non sit secundum electionem, ex quo habetur, quòd fortuna. l. casus non est sufficiens causa effectus for tuiti, aut casualis, nisi duæ cõueniant cau sæ particulares, vt dictum est.

3. Fundamen. quod

Sit tertium fundamentum. Differunt valde ista, casus, seu fortuna, frustra, te merè, vanum: casus enim, & fortuna di citur

casus & fortitur causa, quam sequitur effectus ali- quis non intentus, licet differat casus à frustra, quia vniuersalior est, vt supra diximus: at frustra dicitur causa, quæ suum, effectum non consequitur: vnde ratio, vt sit frustra consistit in hoc, quòd non consequatur effectum: vt autem sit fortuna, vel casus, quòd consequatur effectum, nõ tamen intentum.

Potest autem esse, vt sit aliqua causa simul frustrà, & fortuna, & quod nec sit frustra, nec fortuna. Et quòd sit frustrà, sed non fortuna, & quòd sit fortuna, sed non frustrà: v g si aliquis eat, vt alloquatur amicũ, & occurrat Pontifici nõ tamen amico, tũc illa via frustra est, quia non est consequn ta suum finem: & est fortuna, quia attigit finem non intentum. At si occurat amico solum, tunc nec esset frustra, nec fortuna at si vtrumque fieret, & cõcurreret Põtifici, & alloqueretur amicum, tunc esset fortuna, sed non frustra, quòd si neutrum fieret esset frustra, sed non fortuna. idem dico de casu, & intelligenti exempla satis nota sunt.

Verum est, vt in textu diximus, vbi est fortuna, dicitur aliquo modo frustra quatenus effectus non intentus, non est effectus non intentus.

Temere dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de se non est ordinata, vt si quis bibat vinum ad expellẽdam febrim. & effectus dicitur temere factus, qui actionem sequitur, quam nõ est aptus consequi.

Vana vero dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari posset vnde vanus labor est, qui non ordinatur in requiem veram, in quam ordinari posset. his igitur suppositis sit damentis sit prima conclusio.

1. Conclu. Fortuna non est aliqua vna causa communis diuina, à qua effectus omnes fortuiti prouenirũt. Antiqui enim considerantes effectus fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad consequẽdũ, vel cauendum, ad diuinum fauorem, & auxiliũ recurrebant, quasi per se non sufficerent à talibus se effectibus liberari, cum mali sint, nec eos obtinere, cũ boni sint, sed errantes Deam quãdam huius gratia constituebant.

Quam vt notat Alber. sic depingebãt nempe in rota stantem ad significãdã varietatem, & inconstantiam, quæ in effectibus appareat: cæcam, ad denotãdam imprudentiam effectuum fortuitorum: non enim secundum electionem sunt: similiter dimidiam albam, & dimidiam nigram, ad exprimendos effectus & fœlices, & infœlices. Imago Fortunæ apud Antiquos.

Istorum sentẽtia falsa est, & erronea & hanc etiã Aristotel es reijcit. nõ enim diuina agunt quicquàm inconsiderate, & imprudenter, nec est numerus Deorũ multiplicandus, & in hoc sensu Doctores sancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ.

Secunda conclusio, Effectus casuales, & fortuiti non sunt respectu Dei gloriosi, & causarum vniuersalium, sed respectu causarum particularium tantum. Explicatur hoc. Cum accidunt aliqui effectus casuales, licet non sint intẽti à causis particularibus, & proximis, ac ob id casuales sint ipsis, tamen à glorioso Deo præuisi sunt & si fuerint naturales, sunt etiam intenti à causis vniuersalibus, & ob id respectu ipsarum non sunt casuales. v. g. Cùm Petrus it ad forum emendi solum gratia, à fortuna recepit pecuniam quam nõ intendebat, ob id illa receptio illi est casualis. At gloriosus Deus monẽs Petrum ad forum, sciebat optimè illum effectum ob id Deo non fuit casualis. Cùm autem Deus omnium absque exceptione sit præscius, fit, vt ipsi, & ipsius actioni, quæ cum omnibus causis particularibus concurrit, nihil sit fortuitum, aut casuale. Fortuita enim sunt in his, in quibus est imprudentiæ aliquid, secundum quam minus prævidet, quæ futura sunt. Vnde Aristo. 8. cap. 2. lib. magn. moral dicit. Ibi minus esse fortunæ, vbi plus est intellectus. 2. Conclu. Respectu Dei nullus casus aut fortuna. Notabi minus esse fortunæ, vbi pluralis est intellectus.

Similiter effectus naturales, quia à casu sed à natura sunt, non sunt à casu respectu

Respectu cælorum, ut monstra. Hæc enim respectu particularis agentis non intendĕ tis illa sunt: à casu, quòd fœtus sit duorū capitum, vnius oculi, & similia, hæc à generante particulari non intenduntur. At à generante vniuersali, puta cœlis, & motoribus ipsorum intenduntur, quia talis materia, ex qua illa mōstra fiunt, ad talem monstri figurā est disposita, vel quia abundans, vel quia deficiens, vel alijs de causis, vt dicemus. Cœli autem, & vniuersales causæ id intēdunt, ad quod materia talis ordinatur, vnde ex tali materia talē effectum puta monstrum intendunt, non autem causa particularis, quæ solum sibi simile intendit.

Respectu cœlorũ non sunt casu effectus naturales nec à fortuna.

Notatur exēplū D. Thomæ.

Vtitur S. Tho. hoc exemplo ad ostendendum, quomodo non sit effectus fortuitus respectu Dei, sed respectu causarum particularium. Si quis dominus habeat duos seruos, & mittat vnum ad locum quendam, postea alterum mittat ad alium locum, quò iste non perueniet, nisi alteri occurrat, & dominus quidem sciat id, sed neuter seruus id sciat, nec intendat, tunc quòd vnus alteri ocurrat, illis quidem fortuitum est, sed non domino talem occursum præscienti: ita Deus gloriosus cum omnium euentuum sit præscius, & causa, nihil habet fortuitum.

Alterum exemplum.

Possumus etiam vti alio exemplo ad ostendendum, quod in casibus naturalibus non sit casus respectu cœlorum. Sit sartor, qui tales vestes facit, qualem accipit pannum ab alijs. Sit autem quidam, qui eā existimans se offerre pannū album offerat pannum nigrum, tunc præter intentionem suam, & à fortuna accipiet vestes nigras, tamē respectu sartoris non est fortuitum id, quod vestes nigræ fint: ita sunt causæ vniuersales, quæ secundum materiam subiectam operantur effectus, ob id cum de se ad monstrū est apta, monstrum intendunt: & modò sufficiant ista.

3. Concl.

Tertia conclusio. Fortuna est causa efficiens particularis respectu effectus nō intenti, similiter & casus. Eadem conclusio est contra Boetium lib. I. de consola. prosa I. effectus ipsos præter intentionē euenientes censet esse fortunam, aut, casum non aūt ipsam causam respectu effectus non intenti, contra Aristotelem. Est autem eadem conclusio satis in textu exposita vbi & casus, & fortuna definitiones explicuimus.

Modo solum hoc aduertendum est quia conducit pro disputatione sequenti, nempè casum, & fortunam esse efficientes causas, per accidens tamen, & in hoc sensu optimè, & sine errore concedimus fortunam esse, & casum, multaque fieri à fortuna, & casu: & per hoc patet quæstionis solutio. In hoc enim sensu casus est, & fortuna, sed superest, vt ad argumenta proposita respondeamus.

Ad primũ.

Ad primum argumentum oportet declarare illam maiorem, omne per accidens reducitur ad per se: habet enim triplicē sensum, & verū Primus est, omne accidens reducitur ad ens per se, id est, nō est vllum accidens, quin sit substantia, cui tale innixum sit accidens. Alter sensus est compositi intelligendo: quod alicui conuenit per accidēs, debet alicui alteri cōuenire per se. Tertius sensus est in causis omnis causa per accidens innititur causæ per se, seu omnis effectus per accidēs præsupponit aliquem effectum per se: & hi sensus veri sunt, & multum obseruandi, sed nihil concludit argumentum, nā effectus per accidens sunt quidem resoluendi in causam per se, non que sit causa per se illorum effectuum, sed aliorum quibus hi per accidens coniunguntur, vt receptio pecuniæ reducetur in causam per se, nempè in itionem ad forum, quæ est per se causa alterius, non illius receptionis, vnde semper manet fortuitus effectus, & hoc nota.

Ad 2.

Ad secundum respondeo cum Alber. tract. 2. c. 21, est distinguenda maior. si. n. fit sensus de veritate pro esse reali nēpè omne quod realiter est, & non est causa habet realem causam, est cōcedēda: sed nihil concludit, nam fortuna, & casus reales

reales sunt causæ, quòd si faciat sensum, omne quod verè est, idest realiter, habet causam veram, idest, propriam, & per se, hoc falsum est, nã effectus per se causam habent per se, & effectus per accidens, causam per accidens.

Ad tertiũ Ad tertium facilis est solutio ex cõclusione secunda. Non enim effectus casuales ponimus, nisi respectu causarum particularium

Ad quartũ Perinde patet solutio ad quartum esset enim contra finem ponere fortunam iuxta primam conclusionem quomodo antiqui ponebant vt dicit Aug. 4 Ciuit. c. 18. & id Aug. reprehendit, sed fortunã ponere vt diximus, verum est, & licet.

Ad quintũ Ad quintum dicimus, quòd fortunæ non est scientia ad hunc sensum, quòd fortuna non est causa por quam vllus demonstretur, & sciatur effectus, nam effectus per causas p se demonstrãdi sunt, nõ p causas per accidens, nec sic vtitur Philosophus fortuna: at fortunę est scientia, quantũ ad hoc, quidquid ipsa sit, & qualis cognoscimus. Hæc. n. per se sunt, & non per accidens: definitio enim fortunæ, & ipsius passionis ipsi per se insunt, & huius est scientia: & hæc satis sint de quæstione hac.

An quæ nec semper, nec frequenter sunt, sint à casu. Quæst. X.

sẽsus Quæstionis. Difficultas hęc est circa textum, quam Arist. fortunam, & casum dicit esse eorum, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt, cũ autem hæc sint duo, nempè quæ raro eueniunt, & quæ ad vtrumlibet, quod enim thesaurus inueniatur, raro euenit, sedere verò aut stare, ad vtrumlibet est: nõ enim frequentius vnum accidit, quam alterum. Dubium igitur est, an in vtrisque sint casus, & fortuna tam in his quæ sunt raro, quam in his, quæ sunt ad vtrumlibet, cum neutra sint semper aut frequenter.

In qua difficultate est summa discordia inter Auic. & Auer.

sñia Auicẽ Nota. 1. Existimat enim Auic. 1. lib. suffici. c. 13. quæ sunt ad vtrumlibet etiam esse à fortuna & casu Et quia ista sententia est obscura satis, declaratione opus est. Ob id aduerte, quod sunt aliquæ potentiæ, quæ de se nõ magis determinatum ad vnum quam ad alterum oppositorum, vt potẽtia corporis ad colorem nõ est magis ad album, quam ad nigrum.

Potentia motiua animalis nõ est magis ad standum, quam ad sedendum, ad motum, quam ad quietem. Cum autem determinantur potẽtiæ hæ ad vnum oppositorum, ab altero determinãtur, vt ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem, animal ab appetitu determinatur ad sedendum, vel standum, comedendum, vel nõ comedendum,

Aduerte vlterius, quod isti effectus possunt dupliciter cõsiderari. Primo modo respectu ipsius potentiæ indifferentis & æqualiter se habentis ad oppositorum vtrumque. & tunc ad vtrumlibet dici possunt, vt album respectu corporis potentiæ, non plus est, quàm nigrum, & respectu potentiæ motiuę in se, non est magis sedere, quàm stare. Altero modo possunt considerari respectu agentis seu potentiæ determinatæ, vt album respectu suæ causæ propriæ, & sedere respectu appetitus determinati ad sedendum, & comedere respectu voluntatis inclinarę ad comedendum: & tunc aut semper, aut frequenter sunt: ex huiusmodi enim causis, aut semper, aut frequenter tales sequuntur effectus. Similiter si cõsiderentur respectu materiæ proximæ, & non indifferentis, non sunt ad vtrũlibet. ex proxima enim materia actus proprius aut semper, aut frequẽter sequitur. Hinc sequitur, vt quæ sunt ad vtrumlibet respectu vnius principij, sint semper, aut frequenter respectu alterius. Nota. 2

Quibus suppositis aduerte, quòd Auic. vult, quòd si tales effectus respectu causarum propriarum considerentur, non sint à casu, quia a causis determinatis procedant, & frequenter, aut semper eueniat Nota. 3.

& si

& si respectu potentiarū indifferentiū cōsiderentur, tunc esse à casu: vt respectu ipsius corporis absolutè casu est, quòd album sit: & respectu potentiæ motiuæ absolute à casu est, quòd animal sedeat, & respectu voluntatis, & potentiæ indeterminatæ à casu est, quòd homo comedat cum tales potentiæ ex se indeterminatæ sint ad vnum, aut alterum oppositorum.

1. Ratio. Auicen. Hanc sententiam probat Auicen. primò ex Aristo. cuius opinionem esse hāc existimat: dixit enim Aristot, quæ nec semper, nec frequenter sunt, à fortuna vel casu esse: cum autem hæc sint quæ rarò, & ad vtrumlibet eueniunt, profectò hæc vtraque à casu dicentur: quòd si Aristot. per ea, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt, tantum intellexit ea, quæ raro accidunt, tunc ipsius diuisio esset insufficiens, nempè quædam semper, quædam frequenter, quædam rarò euenire, cùm præter hæc quædam ad vtrum libet eueniant.

2. Ratio. sententia. Auerró. Probat secundò, ex communi modo loquendi, quem dicit reijciendum non esse: dicimus enim; Accessi visurus regem & à casu comedebat, vel deambulabat: sunt autem ista ad vtrumlibet, ergo in his aliquo modo etiam est casus. Hæc est sententia Auicen. fideliter exposita, & est notanda, non enim passim intelligitur.

Auerr. autem hoc libro. com. 48. censet oppositum, nempè tantum, quæ rarò eueniunt à fortuna, vel casu dici, quæ sententia est communis, Græcoū Themist. Alexan. & aliorū. Est etiā Albert. tract. 2. c. 12, & S. Tho. & aliorum Latinorum. Ratio istius sententiæ duplex. Præcipua est prima, Fortuna, & casus est causa vnū intendens, quod consequitur aliquid non

1. Ratio. intentū, sed potētiæ illæ indifferētes nō intendunt aliquid, ad quod sequatur effectus non intentus, vt potentia corporis non est ad aliquid, quod consequatur album, nec potentia motiua est ad aliquid, quod consequatur sedere, aut stare ergo tales effectus nō sunt casuales respectu harum potentiarum, nec tales potentiæ casus & fortuna sunt: quod si effectus ad sua agentia comparentur, iam non à casu, sed intenti sunt: quo argumento vtitur Albertus. Vide igitur quomodo illi effectus non sunt vllo modo dicendi casuales Altera ratio est: Fortuna & casus

2. Ratio. sunt efficientes causæ, at potentiæ indifferentes oppositorum non sunt effectiuæ sed passiuæ ex parte m[illegible]tiæ se habētes: non ergo sunt casus aut fortuna. hæc tamen ratio paulò post examinabitur. Ista est Auerrois sententia, & D Th mæ, & Græcorum ac latinorum cōmunis, & mihi etiam placet.

1. Conclu. Vt tamen magis hoc manifestum fiat oportet aliquot conclusiones proponere, quarum prima sit.

Non omnes effectus, qui raro eueniūt à fortuna vel casu sunt, sed qui per accidens respectu causæ per se eueniūt: hæc cōclusio est Auic. loco citato, & est vera

Nota dupliciter aliquē effectū prouenire raro. Pro declaratione aduerte dupliciter modo effectū aliquem raro prouenire. Vno modo, quia causa eius raro ponitur, tū ipse per se ex tali sequitur causa, quales sunt eclipses solares, multæ metheoricę impressiones, & huiusmodi alia, hæc enim rarò eueniunt, quia ipsorum causæ raro ponuntur, sed cum eueniunt non à casu, aut à fortuna accidunt, sed per se, si fuerint causæ ipso. um per se, per accidēs vero, si fuerint causæ ipsorū per accidēs ex parte causæ, vt iam dictum est.

Altero modo effectus raro eueniunt ex parte efficientis causæ, & per accidens, quia raro sequuntur ad effectum per se illius causæ, vt inuentio thesauri raro euenit, quia raro iūgitur cum effectibus per se causarum, possunt; poni effectus per se, quin hi ponantur, & tales effectus raro accidentes à casu vel fortuna dicuntur.

Dubiū cur etiā posita causa rarò eueniāt. Dubitabis, vnde est, quòd isti effectus etiā posita causa rarò eueniunt? dico, quòd id ex eo fit, quod talis causa nō est per se illius effectus, nec secundum seipsum attingit, vt de ratione fossionis non est, quòd sit inuētio thesauri, quòd si talis effectus sequitur, est, quia alia etiam causa concurrit

currit ad illum, & raro concurrit, vt si inuentio thesauri est, non solum est fossio sed etiam præcessit causa ibi ponens thesaurum, que rara est.

Quãdo effectus pro semper aut frequenter.

Cùm autem effectus causam habet per se, posita causa sequitur effectus, aut semper, aut frequenter, vt dicit Albert. c. 13. tract. 2. Si enim est causa per se, & nõ habens vllam contrarium impediens effectum ipsius, effectus semper sequitur, ipsa posita, vt sequitur eclipsis, sequitur dies, nox, & alij immutabiles effectus: si verò est causa, quæ habet contrariũ, id est, que operatur circa materiam, quæ receptiua est multorum, tunc accidit ipsius effectũ impediri, sed frequenter euenit effectus, licet aliquãdo deficiat, quomodo homo nascitur aliquando cum sex digitis in vna manu, sed raro, frequẽter verò cum quinque: & naturales effectus cùm impediri possint, hi nempè, qui circa materiã sunt frequenter eueniunt, sed non semper.

2. Concl.

Secunda conclusio, nulla potentia naturalis proxima est actiuum principium effectus ad vtrumlibet. Hæc conclusio est ad declarandũ argumẽtũ, in quo dicitur, quòd potentia effectus ad vtrumlibet nõ est actiua: hoc aũt declaratione indiget.

Notauaria genera potentiarum pasiuarũ.

Tu igitur aduerte, quasdam esse potentias actiuas, quasdam verò pasiuas. Pasiuæ sunt secundum quas recipitur aliquid. Actiuæ secundum quas agitur. Pasiuæ sunt, aut proximæ, aut remotę. Proximę sunt determinatæ ad vnum actum, & formam, vt materia proxima cuiuslibet cõpositi ad vnum est, puta ad formam illius compositi: & ita forma respectu suæ materiæ proximæ non est ad vtrũlibet, sed semper sequitur, aut frequenter eò, quod talis materia ad ipsam inclinatur. Potentiæ verò pasiuæ remotę æqualiter se habent ad opposita, cùm nõ magis ad vnũ, quàm ad alterum aptæ sunt, vt potentia materiæ primę ad formas, & potẽtia corporis non cõmuni ad album, vel nigrum: vnde tales formæ respectu materiæ remotæ sunt effectus ad vtrũlibet, cum ipsa materia non magis ad vnum, quàm ad alterũ apta sit: & hoc inest omni potentiæ pasiuæ remotæ, vt æqualiter, & ad vtrũlibet se habeant respectu formarum, & effectuum.

Nota varia genera potentiarũ actiuarum

Potentiæ autem actiuæ similiter se habent. Quędam enim sunt proximæ, quędã remotæ. Proximæ sunt quæ sunt principia actionum per se, vt potẽtia ignis ad cõburendum. Remotæ quæ non sunt per se, & sufficientia principia ad actionẽ, vt potentia motiua non mouet animal, nisi accedente appetitu ipsius animalis.

Aduerte, vlterius inter has potentias actiuas esse quasdã rationales, quæ libera principia sunt, vt voluntas humana: quasdam naturales, vt potentię aliorum agentium sine libertate. Potẽtiæ actiuæ naturales proximæ nõ sunt oppositorũ, sed vnius, vt potentia ignis tantum est ad comburendum, non est ad non comburendum, ab extrinseco enim accidit nõ comburere defectu obiectæ materiæ: similiter potentia oculi ad videndum est, non ad non videndum.

Vlterius potentiæ actiuæ remotæ naturales actiuæ esse possunt aliquando ad vtrumlibet, vt potẽtia motiua est ad mouendum, & quiescendum, potenti ad stãdum, & sedendum: sed hæ remotæ dicuntur, quia non agunt, nisi determinante eas appetitu: ac ob id aliquid habet pasfionis, vt posit dici, nulla potentia naturalis est omnino actiua effectus ad vtrũlibet. & hoc est quod diximus in conclusione secunda, ac propterea benè dicitur in documento, quòd talis potentia non est efficiens, nec fortuna, vnde cum sedere, stare, comedere, non sint à sola potẽtia, nisi determinãte appetitu, illi effectus sunt comparandi non ad solam potentiam, sed simul etiam cum appetitu, & tunc non sunt ad vtrumlibet, nec præter intentionem.

Sed nota, quòd diximus de potẽtia naturali, nam voluntas, quæ dicitur potentia rationalis, est ad vtrũlibet, & est principium proximum, sed de ea dicendum est alibi.

3. Concl. Tertia conclusio, quæ ex his sequitur est. Illi effectus adverumlibet non sunt fortuiti, aut casuales: & hæc est propositio communis, ratio est. Si enim comparentur ad solam potentiam indifferentem, tunc ex ea non sequuntur, quia non est sufficiens per se operari: si vero comparentur ad principium proximum, est iam potentia determinata, & tunc non sunt ad vtrumlibet.

Ad. 1. Ad primum argumentum Auice. dico cum Albert. & Auer. q per ea, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt, intelligantur, quæ raro accidunt: nec est insufficiens diuisio: illic enim diuiduntur effectus procedentes à causa agente & efficiente proxima, & hi sunt tres, nã ad vtrumlibet effectus ad materiã referuntur.

Ad. 2. Ad secundum dico, quòd ille dicitur à casu de ambulare nõ respectu sui, sed respectu huius inuenientem ipsum deambulantem, hoc enim præter intentionẽ huius, & rarò euenit, quãuis respectu deambulantis id potuerit esse ex ipsius intẽtione. Hæc satis de quæstione.

An sit fatum. Quæst. XI.

De quibus agendum ac quid sit fatum. Quia fortuna aliqua videtur habere conuenientiã cum fato, cum aliqui effectus fortuiti fato soleant ascribi, quid ipsum sit & an sit, & quæ sub ipso sint, breuiter explicabimus.

Fatum autem variè definitum est à multis. Appuleius enim, & Firmitius, & Ptolomeus, vt refert Alber. tract. 2. c. 19.

1. Defini. fati. dicunt fatum esse causarum colligantiã ex astrorum motibus, ac vi efficientiam trahentem: existimant enim omnes inferiores effectus à cœlis tanquam à causa vniuersali prouenire, sed non immediatè, sed mediantibus causis particularibus: vt autem sunt effectus particulares determinatæ ad tales effectus: ordo igitur iste causarum vniuersalium, & particularium ad effectum quemlibet conueniens, dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet à virtute astrorum influente in hæc inferiora, & per certas causas particulares operante effectus particulares.

2. Defini. Alij aliter definiunt, Seneca. 2. lib. q. natur. cap. 39. dicit. Fatum est inebitabilis necessitas rerum omnium, & actionũ, quam nulla vis potest irrumpere eo q secundum scientiam à Iouis descriptione, & à consilio definito Deorũ dependeat.

Nota. In cuius declarationem aduerte duo: Alterum, est Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouisse simul: omnia enim, quæ successiuè per totum tempus futura erant, Deo simul ab æterno fuerunt præsentissima, imò ab ipso ordinata, vt essent.

Alterum est, q si Deus voluit hæc omnia esse, vt quædam mediantibus causis particularibus, & vniuersalibus essent: ac ob id præcognouit, & ordinauit eas causas, vt quædam communes essent, quædam particulares, quædam horum, quædam illorum effectum: ac iste ordo constitutus in causis particularibus, & causis extra se ordinatus ad effectus dicitur fatum, quasi factum & præordinatum.

Hanc duplicem veritatem coniunxerunt Stoici cum quodam errore: dicebãt enim ob id q istæ causæ in effectus proprios præordinatæ sũt, & præuisæ à Deo, omnes effectus necessario prouenire, vnde fatum ponit necessitatem in rebus, & aufert libertatẽ nostram: quod quidem falsum est, vt dicemus mode. Ex hoc patet definitio Senecæ proposita.

3. Defini. Alij attendentes illas duas veritates aliter definierunt, nempè, Fatum est cõplexio causarum à prouidentia primæ causæ depedẽns. Ita definit Hermes Trime, vt quidam illi tribuunt.

4. Defini. optima. At omnium optima est definitio Boe. lib 4. de consol. pros 6. Fatum, inquit, est inhærens mobilibus dispositio, secundũ quam diuina prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. Ac si dicat, est ordo in causis naturalibus constitutus ad effectus à Deo glorioso præordinatus, & præcognitus.

Vbi nota, q ordo causarum iste potest

consi-

consyderari, vt est in diuina mente ordinante omnia, & sic prouidentia dicitur. Altero modo, vt est in ipsis rebus ordinatis & dispositis, & sic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo dispositio rebus inhærens, vt illic exponit S. Tho.

Et ista est optima definitio fati. Prima enim, quæ erat astrologorum, non sumpsit primam originem, & radicem fati, quæ Deus est, sed secundam, puta cœlorum virtutem. hæc enim licet vniuersalis causa sit horum naturalium, sed non est prima, quia ipsa est præordinata à Deo. Definitio autem Senecæ miscuit falsum cu vero, puta necessitatem esse in fato. Tertia definitio bona est, sed non ita clare fatum explicat, sicut ista Boe. ob id ista recipienda est.

Confutatio aliarū definitionum.

Dubitabis tamen, an fatum vere sit: nam videtur Christiano nō licere loqui de fato. Dicit enim Grego. in Homil. Epipha. absit a fidelium cordibus, vt fatū aliquid esse dicant.

1. Dubiū, an verè sit fatum.

Dico: quòd fatum esse nulli dubium est, & id à Theologis conceditur, quod tamen Christiana veritas negat, est fatum imponere necessitatem rebus omnibus: hoc enim falsum est. Deus enim gloriosus ad effectus contingentes causas præordinauit contingentes, ad necessarios autem, necessarias. & hoc est, quod dixit Boe in definitione, Suis quæq; nectit ordinibus. Vnde Deus præsciens, & præordinans causas, & effectus, non imponit ob id rebus necessitatē, quia quam quę causam agere secundum modum suę naturæ, & effectus pariter modo suæ naturæ prouenire permittit: & hæc etiam est sententia Peripateticorum, vt videre est apud Simplici. Themist. & Philopo. sic, & Ammon. primo, Periher. c. de fut. contingentibus, & Psellium, & Magentinum ibidem. Theodorum, item Metochi. hic, & Alex. Aphro. in libr. de fato. Plutarchū in opere de fortuna, Plotinū in lib. de fato. Vide itē Grego. Nisenum in lib. de fato, & inter recētiores Iuliū Scenium in opere quod de fato cōscripsit.

Responsio in quo sen su fatū cōcedendum sit, vel ne gandum.

Ex quo colligitur triplex quorundam error. Quidam. n. existimātes fatale fatū esse à Deo præordinatum, omnia prouenire necessario, existimarunt non esse fatum, nec Deum esse futurorum omnium præscium, in quo grauiter errauerunt, & hi fuerūt Aber. & Cice. lib. de natura deorum, quē reprehendit Aug. 5. ciui. c. 9.

Triplex error de fato F. inus.

Alter fuit error Crysippi, vt refert Aulus Gel. lib. 6. c. 2. & quorundam Stoicorum, qui Deum præscium dixerunt, & fatum esse, sed tamen omnia prouenire necessario, vnde ab homine libertatem abstulerunt, in quo etiam errauerunt, se vt bruta necessaria in suis actionibus constituentes.

Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales posse mutari dicunt non alia ratione nisi placādo Deū, qui suam sententiam potest mutare, sicut sapientes homines sępè faciunt, ob id dicebant propter hos euentus esse ferendū Deo caput agnæ albæ: caput ad notandum Deum esse sapientem: agnæ, vt notetur, quòd sit mansuetus: albæ, vt mutet euentum ex malo in bonum: Sed hi errarunt, non enim Deus mutatur, hanc sententiam refert Alber tract. 2. c. 19.

Tertius.

Veritas autem est, q̄ effectus mutari possunt, non ob id mutationem, sed quia causæ, quæ applicantur, secundùm se mutabiles sunt, & impedibiles.

Dubitatur, quæ dicantur subiacere fato? dico omnia, quæ sub cœlo sunt, hæc omnia motibus, & mutationibus, & alijs passionibus à cœlo, & elementis prouenientibus subduntur: cœlum verò cùm nō ab alia naturali causa corporea dependeat, non dicitur esse sub fato: nō enim generatione, & mutatione factum est.

2 Dubiū, quæ nam fato subiaceant.

Vlterius homo, quantum ad suas actiones humanas, & liberas, nō subditur per se fato, quia non à cœlo, sed à Deo ipso hominis voluntas regitur: per accidens verò mouetur à cœlis corpus, in quo ipsa est, alterantibus, ac ob id ipsam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus, non tamen cogētibus, & ista

 satis

satis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

CAPVT SEPTIMVM.

Quòd autem sint causæ, & quod tot numero.

Text. LXVIII.

Quod nõ sint plura quàm quatuor causarum genera assignata.

POstq̃nam causas, & ipsarum numerum, ac modos exposuit, nunc tot causas esse, puta quatuor genera, & per ea omnia Physicum demonstrare probat: primò autem ostendit, quod non sint plura genera, quàm quatuor assignata, idq; ratione logica, vt notat Auer. sic. Tot sunt causæ, quot propter quid & media, & vltima, & immediata, in quæ resoluuntur, ac causæ reducuntur demonstrationes: sed hæc propter quid non sunt, nisi quatuor: ergo & quatuor sunt. Maior est nota. Minorem inductione probat exemplari. In rebus enim immobilibus, puta Mathematicis vtimur pro vltimo, & immediato, & propter quid definitione ipsa, vt quid rectum, quid commensurabile, & huiusmodi dicat definitiones huiusmodi formæ vicem gerunt.

I. Ratio logica.

Nota.

Et nota, quòd Geometra non semper vtitur definitionibus pro medijs, sed per passiones quasdam probat alias: sed vltimum medium, & immediatum definitio extremi est.

Aut ad mouens primum. Tex. LXIX.

PRosequitur complere inductionem. Fit, inquit, reductio aliquãdo ad mouens primum, id est, ad efficientem causam, vt propter quid certauerunt? efficiens causa est, quia furati sunt: alludit ad exemplum. 2. Post. nempè bellum Thebanorũ contra Phocenses, cuius efficiens causa fuit, quòd Phocenses inuaserant Thebanorum templum, illudque spoliauerant. Ponit rursus exemplum causæ finalis, vt dominarentur eorum: alludit ad bellum Regis Persarum contra Græcos, vt sibi eos subijceret. Rursus ponit exemplum materiæ, dicens in rebus, quę fiunt, & producuntur, illis materiam esse vnum ex propter quid, vt quare serra dura est? quia est ex ferro: & per ea quæ fiunt, tam naturalia, quàm artificialia intelligit secundum Philopo.

Cum autem causæ quatuor sint.

Tex. LXX.

Ad Physicum spectat considerare omnia causarum genera, & per ipsa demõstrare.

NVmero causarum probato, alterũ probare aggreditur, nempè Physicum omnia hęc causarum genera cõsiderare, & per ipsa demõstrare, & id vt Physicus est, & non mendicando, causas ab alijs scientijs. At ne existimaret, quis dum audit has causas semper diuersas esse, & realiter distingui, dicit, quòd plerumque tres causæ, puta forma, finis, & efficiens vnum sunt, forma quidem, & finis idem numero, nam forma rei genitæ finis est generationis: est igitur eadem res, & forma, & finis, sed ratione diuersa: dicitur enim finis respectu ipsius generationis, quæ est gratia formæ introducendę: dicitur forma, vt dat esse ipsi genito, & forma rei generantis est efficiens causa formæ genitæ, cumque illæ duæ formæ sint eiusdem speciei: simile enim sibi simile in forma generat, ob id efficiens causa, & forma, & finis, vna res specie sunt: finis enim, & forma vnum numero, sed cum efficiente vnam specie.

An causæ semper inter se differant.

Nota.

Nota quòd dicit, plerumque: quia vt Notat Philop. id non semper fit, nam in agente æquiuoco, qualis est sol respectu horum inferiorum, non est efficiens eiusdem speciei cum effecta forma.

Nota.

Vlterius dicit Alex. quòd formæ mathematicæ non sunt finis: quia ibi nõ consideratur generatio vlla, hic locum habet in formis generabilibus tantùm, hæ enim sunt fines generationum, sed non rerum genitarum: finis enim rei genitæ est sua operatio.

Atque omnino quęcunque mota. Tex. LXXI.

Fundamentum ad inuestigandũ quibus causis demonstret Physicus.

VNum iacit fundamentum probaturus Physicum vti quatuor causis in demonstrando, & inuestigando rerum suarum naturas, quod fundamentum etiam conducit ad declarandum, quo pacto Physicus vtatur efficienti causa: dicit igitur duplex esse efficiens. Alterum, quod motum mouet, id est, dum alia mouet ipsum

ipsum mouetur: sicut ignis, dum agit in aquam, repetitur ab aqua, & manus dum monet aliquid mouetur & ipsa, alterum est monens immotum, sicut Deus, & intelligentiæ: mouent enim alia absq; eo, quod moueantur in se, vel ab ipsis motis. Id ergo efficiens, quod motum mouet Physicæ est considerationis, quod vero immotum mouet nō est Phisicæ, sed metaphisicæ, secundum se, secundum quid enim ad Physicum spectat, non tamen secundum ipsius essentiam.

Duplex efficiens alterū mouens motū alterū immobile.

Vnde distinguntur tria negotia, id est, tres considerationes, & scientiæ iuxta varia mouentia. Quædam enim sunt immobilia prorsus, sicut Deus, & intelligentiæ, quæ nullo Physico motu mouentur, & talia ad Metaphysicam pertinet. Quædam mobilia, sed incorruptibilia, sicut cœli, & hæc ad librum de cœlo pertinent, vt notat Philop. quædam mobilia, & corruptibilia, & hæc ad reliquam Physicæ partem spectant, quæ amplissima est.

Scientiarum diuersitas ex diuersitate mouentium.

Dices, quare scientiam de cœlo, cum Physica sit, distinguit à reliquis partibus? Puto ob id esse, quòd cœlum vnicum participat motum, puta localem, qui causa est vniuersalis aliorum, & reliqua omnia naturalia omnes motus species participant, ab eoque dependent, nec dicas cū Auer. quòd per negocia, & cōsiderationes intelligit res consideratas, idenim est contra Græcorum expositionem, & literam Arist. peruertit.

Dubium. Solutio. Nota legitimā sensū Aristo. contra Auer.

Quare ipsum propter quid. Tex. LXXII

EX fundamento proposito componit rationem Aristo. ad probandum Physicum considerare, & demonstrare per omnes causas sic. Physicus generationes rerum considerat: sed in generationibus hæ causæ conueniunt: ergo per eas demonstrat, & ad ipsas reducit propter quid, & demonstrationes medium. Minorem explicat, & probat, nam generatione considerat, quid fiat, post quod népe, an ex igne, vel aqua fiat aër, & hoc est forma: similiter quid primum facit generationem, & hoc est efficiens: similiter

Concludit rōnē Aris. physicū p ōes cās demonstrare.

quid passum est, id est, subiectum, & hoc est materia, & sic semper vna causa post aliam queritur secundum ordinem, quem inter se causæ habent, vt superius diximus.

Duplicia autem sunt principia. Tex. LXXIII

REpetit distinctionem superiorem duplicis efficientis, alterius, quod motum mouet, alterius, quod immotū mouet, sed vtrumq; mouet alia motu Physico, vt motus, quo inferiora à Deo mouentur, ex patre ipsorum, Physicus est, & in ipsis est: modo tamen explicat, quod sit mouens immotum, dicitque id esse id, quod nōhabet in se motus principium, sed alia mouet, & hoc est primū eas omnium principium.

Quod sit illud mouens immotum.

At quia nondum probatū est tale ens esse, quod moueat immotum vsq; ad lib. 8. Physi. ob id loquitur conditionaliter, non tamen q̄ de eo dubitet.

Nota.

Et ipsum quid est, & forma. Tex. LXXIIII.

MVltipliciter locus exponitur, sed mihi cū Philop. dicendū videtur, vt cū Aristot. posuit duo esse mouentia, & vnum asignasset, nunc velit alterum asignare & hoc Physicum est, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter repetit hanc diuisionem mouentium, quam iam text. 71. posuerat. Illic enim non explicuerat, quæ essent illa mouentia, sed cuius considerationis, nunc quæ sint, docet. Cumque dixisset esse moués immotum, quod est omnium primū ens, hic dicit alterum mouens motum, esse formam.

Quod sit mouēs motū de quo propriè Physicus.

Nequis autem diceret, quomodo formæ mobiles sunt, nam formæ Mathematicæ, & Metaphysicæ non mouentur, nec per se, nec per accidens, id declarat dicens, se loqui de formis in materia, quæ sines sunt generationum, ac obid mobiles, & mutabiles sunt intellige, non per se, sed ratione compositorum, quorum formæ sunt.

Quare cum natura propter aliquid.

Qđ Physicus etiã demõstret per finem & illum cõsideret.

TRes causas solum probauit in generatione esse, ac ob id à Physico considerari, finem reliquerat, hunc verò modo probat sic, natura agit propter finẽ: sed hæc scientia naturam speculatur: ergo & finem ipsum, Vnde ex omnibus his infert Physicum considerare omnes causas, & per eas demonstrare, vt quòd hoc fiat; quia hoc est, id est, per causam efficientem, & quòd hoc fiat, sicut conclusio ex præmissis, id est, per materiam, & ꝙ quid erat, esse, id est, per formam, & quia melius est sic propter rẽ hanc, id est, per finem, & nota, ꝙ finis dicitur optimũ, & melius, non simpliciter, id est, respectu omnium rerum, sed secundùm quid respectu eorum, quæ ad finem sunt, hæc omnia clara sunt ex præcedentibus.

CAPVT OCTAVVM.

Dicendum igitur primum quidem.

Tex. LXXV.

Qõ, an natura agat ꝑꝑ finem, & vnde necessariũ proueniat.

DVas quæstiones admodum præsenti instituto cõuenientes proponit determinandas, altera est an natura propter finem agat, id est, an actiones, & res naturales, quæ factę sunt, propter aliquem finem factæ sint, & hæc quæstio oritur ex eo, ꝙ præcedenti textu dictum est, naturam esse propter aliquid.

Altera quæstio est vnde sumatur necessarium in rebus naturalibus, id est, cũ res naturales sint necessariæ, puta quod oculi huiusmodi sint, quod animal tali modo, quod planta tali, quod diuersę partes modis diuersis, an id proueniat à materia, vel ab aliquo fine.

Opinio antiquorũ, ꝙ natura nõ agat propter finem

Antiqui enim ad solam materiam recurrebant, puta ad calidum, frigidum, & elementa, vnde nõ aliam rationem reddebant, quare essent tales, nisi propter materiam: ex tali enim materia necesse hoc fieri. Quòd si dicas antiquos præter materiam alias posuisse causas efficientes: posuit enim Emped. litem, & amicitiam Anaxag. mentem. Respondet Aristot. quòd non posuerũt has causas in generationibus, & rebus particularibus, sed in sola mundi constitutione, post quam nullam ponunt efficientem causam. Et iste est sensus illorum verborum: Tangentes valere sinunt, id est, à principio ponẽtes talem causam, postea permittunt, & remouent. Ista quæstio vtilis est ad cognoscendum, quomodo potissime demõstrandum, an à fine, an à materia.

Habet autem dubitationem. Tex. LXXVI.

Argum. ad probandũ naturã nõ agere propter finem

PRrimam quæstionem determinaturus, ponit rationem pro parte negatiua, dicens hoc facere dubitationem, vt dicamus naturam non agere propter finem, quod antiqui existimabant dicentes res omnes tales esse propter materiam, ꝙ autem materia talis sit, à casu dicebant fuisse, vt dentes sunt tales, & oculi tales propter materiam talem, quòd verò talis fuerit materia, & quod dentes acuti in parte anteriori, oculi in loco superiori sint, à casu factum est.

Argumentum autem hoc erat, cum fit pluuia, tunc fit, quia vapores ascẽdentes infrigidantur, & graues facti cadunt in terram: non autem pluuia fit, quia frumẽtum crescat, nisi per accidens. Nam si frumentum sit in area, & non seminatum, adhuc plueret, & tũc potius nocumentũ, quàm augmentum illi fieret: si igitur in his nõ est finis aliquis, propter quem pluuia fit, nec erit in ipsis animalium partibus, sed solùm per accidens: vt sicut pluuia per accidens est augmentum frumenti, ita per accidens oculi sunt in loco eminenti ad viuendum, & reliquę partes per accideus factæ sunt tales ad actiones, & fines suos, non enim intenditur finis in rei generatione per accidens.

Quòd si quis obijciat, quòd res nõ conseruatur, nisi cum aptæ sunt ad tales fines: ergo sunt intenti à causis. Dici posset, & dicebant illi Philosophi, verum est quòd res non cõseruantur, nec sunt, nisi ad tales fines aptæ sint, sed non ob id à natura intendunt, sed per accidens, sicut in exemplo de pluuia.

¶ Vnde citat Emped. admittentem non conseruare res, nisi sit apta ad aliter operandum

randum, puta secundum naturam suam: cum enim nascitur animal dimidium habens tauri, & dimidium hominis, tunc non conseruatur, cum nō possit propriā exercere operationem: dicebat tamen, q non sit animal tale propter operationem, nec propter finem, nisi per accidēs, hanc igitur dicit esse rationem dubitandi, & si qua est alia similis.

Ratio igitur quam dubitauerit. Tex. LXXVII.

Quod nā agat propter finem 1. Ratio. Multis rationibus redarguit opinionem, probatq; naturam agere propter finem, ac facit argumentum primū in secunda figura, vt dicit Philop. Quæcunque à casu, vel fortuna fiunt, nec semper, nec plerunque fiunt: at res naturales semper, aut frequenter tales eueniunt: ergo res naturales à casu non sunt: sunt igitur propter finem, quæ enim à casu non sunt, propter finem sunt. Maiorem ostendit exemplis: quod enim pluuia fit in hyeme, non videtur à casu, cum plerunque fiat, sed si fiat, cum sol est in cane, puta in æstate similiter quod cauma, id est, æstus sit in æstate, non est à casu, sed si fiat in hyeme: illud enim plerunque, hoc nō plerunque fit. quæ igitur plerunque fiunt, nō à casu, sed propter aliquem finem fiunt: huiusmodi sunt naturales effectus: natura ergo propter finem est: ipsi enim met Philosophi admittunt effectus natura les fieri plerunque.

Amplius in quibuscunque. Tex. LXXVIII.

2. Argum. Locus hic aliter a Themist. & Simpl. aliter à Philop. aliter ab aliis exponitur, omnes tamen conueniunt esse nouum argumentum secundum: quod antè sit, non eodē modo docent, mihi videtur sine dubio sic esse componendum, omissis illorum expositionibus, quę nō consonat toti textui. Est igitur argumentum hoc sumptum ex arte, in qua constat res agi propter finem, cum secundum intellectum fiant, & electionem. Vbi finis est aliquis, illic, & priora, & consequentia aguntur propter finē: sed in arte finis est: ergo in ea tam quæ fiunt prius, vt fundamenta, muri, domus, quàm quæ fiunt consequenter, vt tecta, & reliquæ partes, agūtur propter finem. Totum hoc verū est: sed vlterius colligit. Quæ agūtur propter finem, apta sunt ex natura sua esse propter finē, & cōtra: ergo illæ res artis, quę ab arte propter finē aguntur, aptæ sunt propter finem esse secūdum se natura ergo rei propter finē est. Quod verò sit res apta fieri ex natura sua propter finem, sicut agit ur ab arte, probat: quia si natura domum faceret, nō aliter, quam ars faceret: & si ars hominē, aut plantā, vel aliam rem naturalē faceret, sicut natura faceret vtraq; igitur propter finem est. Et ad uerte hanc argumēti huius expositionē.

Et omninò ars alia. Tex. LXXIX.

3 Argum. Tertium facit argumētum ad idem probandū. Ars aut perficit naturā, aut ipsam imitatur. Sed ars ppter finē facit ergo, & natura. Vocat artē perficientem naturam, quæ ipsam iuuat, vt medicina, agricultura naturæ operationem iuuant, siue quæ facit ea, quæ natura non facit, sicut vestes, domos & similia. Vocat artem imitantem naturam, quę similitudines effectum naturalium facit, vt ars pictoria, sculptoria, & similes. Potest etiam dici hoc non esse nouum argumentū, sed præcedentis confirmationē.

Maxime autem manifestum est. Tex. LXXX.

4. Argum. Quartum facit argumentum, quod est velut inductio quædam. In animalibus comperimus illic actiones, & res propter finem esse, vt in araneis telas cōstruentibus, & in hirundinibus nidum facientibus, & in aliis animaliū mirandis actionibus, quæ propter finē apparent esse, adeo, vt talia animalia videātur habere intellectum, & artem, & re vera nō habent. Vlterius in plantis, si scrutamur ipsarum opera, propter finem videntur: producunt enim folia, quibus fructus defendāt ab extrinsecis nocumentis; mittunt radices deorsum, quibus terram fugant: ramos sursum: quæ omnia videntur non temerè, sed gratia alicuius fieri: agit ergo natura propter finē, etiam in aliis, licet non ita appareat.

Et quoniam natura duplex. Tex. LXXXI.

QVintum argumentum est: Duplex est natura, materia nempè, & formæ, sed materia & reliqua sunt propter formam, quæ finis etiam est, ergo natura propter finem agit.

Peccatum autem fit, & in ijs. Tex LXXXII.

6. Argu. IVxta expositionem Themist. & Philop. S. Thom, & aliorum, Arist. soluet rationem antiquorum, quam naturam non agere propter finem existimabant, ita tamen soluit, vt solutio simul fit argumentum nouum ad probādum intentū: & erit sextum argumentum: dicebant ergo illi: Si natura ageret propter finem, non erraret à suo fine, sed errat aliquando, fiunt enim multa monstra. Respōdet Aristo, quòd sicut in arte etiam errare contingit, non tamen ob id ars non agit propter finem, ita in natura.

Et argumentum ex hoc sumitur, non contigeret peccatum, & error in arte, nisi propter aliquem finē ageret: hic enim est error, & pecatum artis, cum finem intentum non attingit, vt Medicum, cū non benè potionem ministrat, vt sanitatem consequamur, & Grammaticum, cū non benè scribit, peccare dicimus: ergo ita similiter in natura non error, aut peccatū accideret, nisi ipsa finē intenderet, quem non consequens, errat.

Vnde dicit cōtra Emped. qui in prima cōpositione mundi homines natos esse dicebat dimidium habentes bonis, & alia huiusmodi, & hoc à casu fuisse, non quòd natura propter finem ageret. Dicit autē Aristo. illa monstra tunc accedisse, quia natura intendebat finem aliquem, & ob aliquius defectum non attingeans eum, errauit: sicut modò natura intendit animalia rectè constituta, ac ob defectum seminis monstra fiunt, hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius necesse est. Tex LXXXIII.

7. Argum. PRosequitur intentum confirmare, dicta antiquorum simul reprehendendo, quòd à casu fierent res naturales, & facit argumentū septimū. In quibus ordo certus, & constitutus inuenitur, illic vnū est propter aliud, & propter finem: sed in generatione animalium ordo constitutus est: sunt enim animalia ex semine præcedente, & non statim ex semine fit animal, sed mollescit, & disponitur prius semen: igitur generatio hæc secundum aliquem finem fit, & non à casu.

Amplius, & in plantis.

8. Argum. ARgumentum octauum facit præcipuè contra Empedo. qui dicebat monstra ex varijs animalibus composita fieri quia natura agit à casu, & non propter finem, argumentum est ex hoc. Si ob id illa monstra sunt, puta bouigenea, viriprora, id est, animalia ex medio bouis, & medio viri consistentia, quia natura agit à casu, sequeretur, quòd vbi minus apparet finis, & magis videtur casus, essent illa monstra frequentiora, puta in plantis, sed id non est: non enim est monstrum ex duabus speciebus plantarum, vitigeneum oleoprorum, id est, habens dimidium vitis, & dimidium oliuæ, nō ergo ob id monstra eueniunt.

Nota. Et nota, quòd non negat Arist. monstra esse in plantis, sunt enim, sed talia monstra, qualia in animalibus ponebat Emped.

Nota. 2. Nota etiam, quod hic loquitur de naturali generatione, in qua partes geniti continuantur: nam per insitionem tales plantæ compositæ inueniuntur, sed illæ partes non sunt ita continuæ.

Nota. 3. Nota etiam, quod hæc nomina sunt simul legenda, nempè bouigenea, viriprora, id est bos habens anteriorem partem hominis, similiter vitigenea oleoprora: id est, vitis habens superiorē partem oliuæ.

Nota. 4. Vbi aduerte, quod quando accidit aliquod monstrum in natura, non est prorsus alienum ab effectu intento: nō enim homo pro homine equum, aut equus pro equo lapidem generat, sed aliquid accedens effectum intentum, & hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus suis, propter finem aliquem agere.

Am-

Amplius oportebat,& in feminibus.

Nonum argumen.

Tex. LXXXIIII.

NOno probat argumento. Si enim casu accidunt res naturales, vt isti dicunt, posset etiam casu esse in feminibus, vt ex quolibet fieret quodlibet, cum nullum propter finem sit. quod tamē im possibile est: non ergo à casu eueniunt ista naturalia.

Decimum argu.

Et quę finem auferunt, ac dicunt naturam non intēdere finem, perfectò & tollunt naturam, & entia naturalia, & hoc est argumentum aliud decimum. Et probat id. Hæc enim sunt entia naturalia, quæ ab aliquo interno principio mota non cessant, quousque finem attingant, & quiescant in eo, nec ipsum transgrediantur, nec in omnibus vnus est finis, aut quilibet finis in singulis, sed in his vnus, in illis alius, quem si non semper, saltem frequenter attingunt, & semper attingerent, nisi impedirentur: sunt ergo naturalia, & natura propter finē, & hoc experimur in motibus elementorum, & animalium, plantarum, & reliquorū, quę non nisi certo obtento fine cessant, nec ipsum transgrediuntur.

Id autem cuius gratia. Tex. Lxxxv.

Solutio rōnis cuiusdam Antiquorum.

ALiud dictum antiquorum reijcit: dicebāt enim antiqui, quòd effectus naturales sunt à casu, quia non sunt intēti à natura, licèt sequantur à natura. sicut si quidam veniret huc non vt lauaretur, tamen re vera lotus est, tunc esse lotum sequitur ex eo, quod iste venit, sed quia non intendebat id, à casu dicitur. Reijcit hoc Aristot. dicens, quòd non satis est quòd nō intēdatur ab illo, sed quod nec fit semper, nec plerumque: cum autē naturales effectus semper, aut plerumque fiant, à casu non sunt, sed intenti: effectus enim semper, aut frequenter prouenientes à causa secundum intentionem sunt.

Inconueniens autem est non opinari.

Tex: LXXXVI.

Solutio alterius rationis antiquorum.

VLtimum motiuum, & maximum antiquorum redarguit: dicebāt enim naturam non agere propter finem, quia non deliberat, & vtitur cōsultatione, nō enim agentia naturalia cognoscunt, & in hoc decipiebantur, cum aliud sit agere propter finem, aliud agere ex proposito: Agere propter finem solùm, dicit actionem ex se, & res ex se in aliquem finem tendere: Ex proposito verò agere superaddit cognitionem illius finis in eo quod agit, hoc autem solùm est in homine, vt dicemus.

tiquorum potissimæ.

Arist. tamen hac via reijcit dubiū dicens, quòd nec ars vtitur cōsultatione: non enim consulit faber lignarius, an ex ligno fiat archa, sed absq; deliberatione ex ipso ligno facit, vnde si in ligno esset illa ars, non secus faceret arcam, ac modò, cum est in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturæ, q hæc à forma interna, illa ab externa procedit, vnde assimilat actioni naturali, cū medicus seipsum sanat, licèt non sit verè ars natura.

Altera solutio Arist.

Nota, quod ars sæpe deliberationem, aut consultationem non habet in his, quæ effectus sunt, sed certam materiam sumit absque deliberatione. Prudentia consulit de tempore, de circunstantiis, quibus effectus fieri debet.

Nota.

CAPVT NONVM.

Quod autem ex necessitate est.

Tex. LXXXII.

PRiori quæstione determinata, posteriorem aggreditur, nempe quo modo necessitas sit in effectibus naturalibus, & aduerte quòd in præsenti duplex est necessarium. Vnum quod à materia proficiscitur, vt necesse est ferram esse duram, quia ex ferro facta est, & hoc dicitur simpliciter necessitas: Alia est à fine, vt cibus dicitur necessarius animali propter vitæ conseruationem, & tale necessariū dicitur ex suppositione.

Secunda quæstio in Arist. quo necessitas reperiatur in naturalibus.

Est igitur quæstio, an res naturales necessariò tales sint à materia, vel à fine postquàm iam finis in natura constitutus est.

Sensus quæsti.

Citat opinionem antiquorum: Hi enim non ponentes finem in natura terrā

rum opinio à sola materia sumi necessitatem.

necessitatem materiæ tribuebant, vt si peteres ab eis, quare domus habet quasdam partes superiores, quasdam inferiores necessariò. Respondebant: quia constat ex partibus grauioribus, quæ locum inferiorem petũt, quales sunt lapides: & constat ex leuioribus, quæ locum superiorem appetunt, qualia sunt ligna. Idẽ in rebus naturalibus dicebãt semper necessitatis causam totam materiæ reddẽtes. Non enim aliam causam cognoscebant, vt superius dictum est.

Autem non sine his. Tex. LXXXVIII.

Arist. sententia q̃ nõ solũ à materia sumatur necessitas, sed etiam à fine. Primò exẽplo ostendit.

QVæstioni respondet dicens necessitatem quidem esse à materia, tamen adhuc materia sumit necessitatem à fine, quod alij dicunt, necessitas est a materia: ratio verò necessitatis est à fine, vt domus quidem talis est, quia talem materiam habet, vt dicunt ipsi, tamẽ adhuc talem habet materiam, quia ad talem finem est, puta ad defendendum se, & occultandum à noxijs externis: similiter serra necessariò est dura, quia ferrea est, ferrea tamen est à fine, quia ad scindendum est.

Vnde concludit necessarium esse à materia, sed non vt in fine, in forma verò, vt in fine est, rationem enim vocat formã, quia à forma ratio, & definitio procedit.

Est autem necessarium, & in disciplinis.

Tex. LXXXIX.

Secundò similitudine.

VTitur comparatione quædam, qua necessitatem finis explicat similitudine necessitatis, quod est in syllogismis, & discursibus, seù demonstrationibus, quas doctrinas vocat, in quibus præmissæ inferunt conclusionem sic: quòd si præmissæ sunt veræ, conclusio vera est, non tamen si conclusio vera est, ob id præmissæ veræ sunt, sed negatiuè valet, si conclusio non est vera, nec præmissæ veræ sunt. Ita similiter est necessarium in fine, & materia, sed finis habet locum præmissarum, & principij, materia verò similatur conclusioni, vnde si finis est, vel futurus est, & materia est, vel erit, non tamen econtra, sed si materia non est, nec erit finis, & forma nec est, nec erit.

Nota principium in speculatione est finis in operatione.

Vnde fit, quòd eundem locum in actionibus teneat finis, quem principia, & præmissæ in syllogismo: Ob id dici solet, principium in speculabilibus est finis in operabilibus, id est, finis in actionibus tenet locum principij primi.

Quo finis sit principium.

At quia posses dubitare, cuius est finis principium? Respondet, finem non esse principium actionum, & operationum quibus res agitur, aut fit, sed ipsius cogitationis, quæ non est actio, qua fiat aliquid ac si dicat, finis nõ est principium factionis rei, puta domificationis, sed est principium, quod præcognoscitur antequã domus fiat, & mouet appositum, vt fiat domus.

Nota.

Nota hic, quod per rectum esse intelligit præmissas vnius demonstrationis: Per triangulum habere tres angulos, intelligit cõclusionem. Quæ autem sit demonstratio ista scire parum præsenti loco conducit, & ijs & quę Euclidis elemẽta didicerunt, notum est.

Quare si erit domus. Tex. XC.

Exempla eorũ, quæ dixit.

EXempla ponit eorum, quæ dixit. Sũmamus enim finem, puta domus formam, si forma est, & lapides, & ligna, ac materia est, non tamen econtra, nisi negatiuè, sicut à negatione cõclusionis ad negationem principiorum proceditur: Similiter serra non erit nisi ferrum sit, & si ipsa est ferrum est, non tamen si ferrum est, ipsa est.

Nota. Finis duplex generationis, & rei genitæ.

Aduerte duplicem esse finem. Alterũ generationis, & hic est forma geniti, ad quam materia ordinatur, & hoc vtitur hic Aristoteles. Alterũ rei genitæ, & hic finis est operatio rei ipsius, vt finis oculorum est videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem, & econtra, sicut à forma ad materiam, vt dictum est: Vnde si habitatio, & visio sunt, & domus, & oculi sunt, non econtra, nisi negatiuè: non est oculus:

lus:ergo nec visio, non est domus: ergo nec habitatio.

Necessariũ est à materia, & à mutationibus ipsius.

Vnde concludit esse necessarium in rebus naturalibus à materia, & motionibus ipsius, id est, mutationibus, & alterationibus, quæ in ipsa sunt. non solùm enim necessarium ad materiam refertur, sed interdum etiam ad ipsius mutationẽ vt quare verecundiam patiens rubefactus est, quia mutatio sanguinis facta est: hæc necessitas à motione materiæ est, quæ etiam à materia dicitur.

Et vtramque quidam Physico.

Tex. XCI.

Vtraq; necessitatis causa ad Physicum pertinet finis, & materiæ sed finis potius ac formę.

DVabus causis necessitatis positis, dicit vtramque ad Physicum pertinere, sed magis finem, & formam, quã materiam, quod dupliciter probat. Primò, quia adhuc causa necessitatis materiæ forma est, & finis, non ecõtrà, vt diximus. Secundò: quia in demonstratione potius vtimur forma tanquàm principio, quàm materia, & hoc tàm in naturalib9, quã in artificialibus, vt exẽplo de domo, & sanitate explicat, & textus notus est.

Fortassis autem, & in ratione.

Tex. XCII.

MAteriam non excludẽdam dicit, nam etiam demonstratio eam sumit, vt si serra est demonstranda, quòd secet, medium sumi potest, quòd dentes tales, puta duros habeat, hos autem, quia ferrea est. hæc Aristot. sed oportet ista examinare, multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigẽt, ob id textus expositione breuiter proposita, quæstiones aliquot ad ipsum attinentes determinare oportebit, sicut in alijs fecimus.

An natura agat propter finem.

Quæstio. XII.

1. Argumẽtum.

HAec quæstio est, vt aliqua dubia quę in textu prætermisimus, exponantur, ob id singulis argumẽtis singula proponemus. Primũ est contra text. 70 vbi dicitur finem, & formam idem esse re, videtur hoc falsum: finis enim cuiusque rei operatio est ipsius, vt finis ignis calefacere, & hominis intelligere, & oculi videre: at operatio, & forma idem non sunt, igitur nec forma, & finis.

2. Argumentum.

Secundum contra tex. 75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad causam materialem, vt ad calidum, & frigidum: sed ista sunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ sunt qualitates, igitur falsò dicit Arist. illa esse materiam.

3. Argumẽtum.

Tertium contra text. 77. Illic enim dicitur: quòd non sunt à casu esse propter aliquid, & propter finem: videtur non esse ita: nam corruptio non est à casu, cum sit frequenter, nec est propter finem: non enim natura intendit corruptionem.

Quartum

Quartum contra text. 73. superiorem, dicitur enim quòd principium immotũ mouens non est Physicum: videtur hoc falsum, cum in lib. 8. Physi. de tali principio agatur, & in Metaphysica per rationes Physicas disputatur de eo.

Quintum

Quintum contra text. 80. quòd non operetur araneus per artẽ, & intellectũ: opera araneorum, & huiusmodi animalium sunt magis artificiosa, quàm opera procedentia ab aliqua arte: ergo sunt illa secundum artem: & præterea, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam.

Sextum

Sextum contra text. 91. vbi finem, & formam causam materiæ non econtrà dicit esse, videtur hoc contra id, quod diximus superius text. 30. de mẽte Auer. quòd materia, & forma sunt sibijnuicem causæ. Hæc sunt argumenta præcipua in hac parte.

Ad. 1.

Ad primùm igitur aduerte, quòd duplex est finis, vt notãt Simpli. Auer. & S. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipsius est, finis verò generationis est forma rei genitæ. Si fuerit generatio substãtialis, erit forma substãtialis: si verò accidẽtalis, erit forma accidentalis. Hic autẽ in communi sumit finẽ, nec dicit Arist. omnem finem esse idẽ cum forma, sed

Ad. 2.

plerumq;

plerumq; finem, & formam idē esse: hic autē pro fine generationis verū habet.

Cum verò dicitur, quod à fine ad materiam, & ad ea, quæ ad finem sunt licet affirmatiuè procedere, econtra vero negatiuè, non solùm finem pro forma respectu materiæ, sed pro operatione respectu compositi sumit, & in vtroq; verū habet, vt in text. 90. expositum inuenies.

Responsio Auerrois. Ad secūdum rńdet Auer. q in agente duo possumus considerare, & actionem ipsam, & rationē agendi formalē. Actio ipsa est ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis est, quòd actio sit in finem, & quòd agens ad agendum moueatur à fine. cum autē antiqui negassent rationē formalē actionis auferētes finē, reliquerunt actionem materialiter, ob id dicitur, quòd ad materiam reducebant.

Refellitur solutio. Auerrois. Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, q sit in finem, non est substantia ipsius actionis, vnde ablata etiā relatione ad finem, actio manet.

Nota. Ob id aduerte causam agentem duplicem esse. Alterā purè agentem, quæ rem facit non componēdo ipsam, vt ignis facit ignem, sed non seipso facit ignem. Alteram non purè agētem, quæ sic agit, vt rem seipsa componat, quomodo elemēta se habent ad mixtum: agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipsum componēdo, ac ipsius partes materiales efficiūtur. & huiusmodi agentia materiæ locū respectu mixti facti obtinent, & sic antiqui reducebant effectus factos ad elemēta, quæ ipsam rem componunt.

Vera solutio. Vnde patet solutio argumenti. Licèt enim elementa, & illæ qualitates actiuæ sint, tamen mixtum materiale cōponūt.

Ad tertiū. Ad tertium Auer. dicit corruptionem esse ex materia tantùm, & nō ex fine: nec hoc mirum esse debet, cum corruptio sit quid priuatiuum. Sed sine dubio dicendū est, quòd corruptio dupliciter consideratur. Vno modo ex parte ipsius corrupti, & sic non est propter finem. Altero modo ex parte corrumpentis: & sic propter finem est, non quòd ipsa sit intenta tanquam finis, sed quia agens corrumpit, vt generare possit, ac ob id in finem est ordinata: vnde bene dicit Arist. Quę à casu non sunt, esse ex intentione.

Ad quartum. Ad quartum respondetur, duplex est cognitio, an sit, & quid sit. Quantùm ad cognitionem an sit Deus, & intelligētię pertinent ad physicam consideratioǹe, quia non est medium naturale aliud ad ostendendum talia entia esse, nisi res sensibiles, motus, & mutationes, quæ omnia physica sunt, ac ob id in. 8. physic. de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantum ad cognitionem quid sit, ad Metaphysicum pertinet: & hoc dicitur in isto textu, vbi traditur duplex agens, vt expositum est: & idem dicitur. 2. lib. de gen. animal. cap. 3.

Ad quintū dubiū, quō moueātur bruta ad suos fines. Circa quintum est difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad suos fines consequendos, & ad sua opera exercenda. Fuerunt enim multæ sententiæ.

Prima sententia. Quidam dixerunt, q naturaliter habeant insitam præcognitionem finiū, ad quos mouentur: quod enim homo discursu, & intellectu præcognoscit, talia animalia à natura præcognoscunt.

Confutatio primę sniię. Sed hoc non videtur verum. Oporteretur enim fines præcognoscere, aut in vniuersali, & hoc non est concessum brutis, puta vniuersalia cognoscere: aut in particulari: & tunc non sufficeret: non enim semel operantur, & sua faciunt opera, sed sæpè.

Secunda sententia. Alij dicebant, q operantur secundùm intellectum, & artem, & huius operationis meminit in textu Aristot.

Confutatio secundæ sententię. Hoc autē falsum est, quia quæ secundū artem operantur temporis successu perfectius operātur: & preterea nō ęquè perfectè omnia indiuidua speciei illius artis operantur: nō sic in brutis: semper enim æquè benè, & perfectè sua opera faciunt vt araneus suam orditur telam, hirundo suum componit nidum non igitur arte operantur.

Alij dixerunt, quod operantur per memoriā, quā habēt præcedentiū effectuū.

Sed

Quarta sententia, & eius cõfutatio.

Sed nec hoc videtur verum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquam vidit alteram nidum componentem. non igitur memoria operantur.

Quinta vera sententia.

Primum fundamentum animalia per phantasiã percipiunt conueniẽtia, & disconueniẽtia sibi.

Alij dixerunt, q̃ operantur instinctu, & impulsione naturali. Sed nec hoc videtur verum, quia non differret modus agendi horum animalium, à modo agẽdi inanimatorum, & insensibilium, quæ solo instinctu aguntur absq; aliqua cognitione.

Ob id aduerte, q̃ animalibus à natura est quædam cõcessa facultas, qua sibi cõuenientia, vel disconueniẽtia percipiãt. quę dicitur phãtasia, vel ęstimatiua, vel imaginatio: secundum hanc omnia animalia, quod sibi vtile, vel nociuũ est, indicant absque alio discursu, & ratiocinio, sed solũ simplici cognitione: hęc autẽ semper fertur in præsentia obiecta, & quæ sensibus substant, vel subiecta fuerunt, vnde nũquã animal vllũ de futuro indicat.

Quòd quædã animalia prouideant futura, & quędã non & quomodo.

Tamen sunt animalia in duplici differẽtia, Quædam percipiunt conuenientiã, vel disconueniẽtiã præsentẽ ita vt nullo modo de futuro prouideant, sicut animalia, quæ cibo præsenti pascuntur semper, nec nidum, nec quicquã aliud, quod futuro tempore eis sit vsui futurũ, faciũt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non sub ratione futurorum, sed ea in præsenti iudicant, quæ postea vsui futura sunt, licèt nõ id percipiãt ipsa animalia, & talia dicũtur prudẽtia animalia.

Non agũt animalia libertate aut consultatione, sed inclinatione imaginatiua.

Et illa imaginatio ipsorum vt fertur in conuenientia futura, licèt non futura cognoscat, dicitur per analogiam prudentia, hoc igitur est principium, quo animalia sua opera faciunt, semper enim præsentiæ cognoscentia operãtur, nec quicquã de futura cogitantia, dũ præsentia semper operãtur ad suos fines peruenniũt.

In his autem operibus nõ libertate aliqua, aut consultatione ferũtur, sed inclinatione ipsius imaginatiuæ, quæ naturalis est, sicut oculus in coloris naturaliter tendit, & ob id dicũtur moueri instinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera; nã formica aliquam memoriam habet, per aliquod tẽpus cumuli, à quo grana sumpsit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus, sed nõ sola memoria hęc facit opera, nec ipsa est sẽper necessaria.

Discrimen in mõ quo agant propter finem animal a, & insensibilia, & homo.

Vnde est notandum discrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & insensibilia, & homo ipse, quod notauit S. Thom. 1.2. q. 1. Insensibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex se, & ex natura ipsorum ad tales fines inclinantur nulla finium in ipsis cognitione existente, Bruta verò agunt propter finem, quia naturaliter feruntur in finem, quem aliquo modo cognoscunt, puta materialiter: cognoscunt enim ea, quæ ad finem sunt, & faciunt, sed quòd ad finem sint, non cognoscunt: Homo verò finem præcognoscit sub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finẽ secundùm propositum.

Dubium.

Dices, quo modo potest esse quòd aliquid in certum finem tendat, & non præcognoscat illum. nõ enim poterit ipsum attingere, sicut qui clausis oculis aliquò tendit.

Dico, quòd hoc cõuincit esse aliquam vniuersalem causam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinantem omnia in proprios fines, & hic est groriosus Deus. Vt enim sagitarius scopum inspiciens impetum sagittæ imprimit, quo illum attingat, sic Deus gloriosus omnibus naturam dedit, qua etiam non præuisis finibus absque errore vsque ad eos perducerentur, & hoc est quod dicit Arist. 2. Physicor. 58. & 59 & 1. Ethic. cap. 13. & 10. Ethy. c. 10. hominem agere, cæteras res naturales, potius agi, quàm agere, id est, ab alia intelligentia, quæ ipsarum fines cognoscit, ad illos dirigi ob id dicitur opus naturæ esse opus intelligentiæ non errantis.

Vnde isti antiqui negantes naturam agere propter finem, in alio principio peius errabant, nõ enim existimabãt Deũ

omnium esse causam vniuersalem omnia prouidentem, ac disponente, vnde Auer. Com 75. dicit hanc quæstioné naturam agere propter finem, vtilem esse pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipse postea nescuit vti ad eã dem Dei opti. prouidentiam dignoscen dã, vt suo loco explicabitur. Hoc enim argumento non solùm cõcludit in Deo cognitionem, & prouidentiam rerum omnium in vniuersali, qualem ipse ponit, verùm cum hi fines particulares sint, etiam in particulari.

Quasi ex ipsa prouidentia sequatur, quod vnum quodque in suum propositum fine sine vllo errore dirigatur.

Vnde patet solutio quæstionis, & declaratio, nempè naturam propter finé agere, nec opus est hoc argumentis alijs probare, quàm his, quę in textu ab Arist. posita sunt.

Ad 6. Ad sextum dico, quòd materia, & forma adinuicem sunt causæ, si forma consideratur, vt forma est at si vt finis est, tũc non habet causam: finis enim vt finis, est prima causa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Arist. in textu dicés (materia non est causa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: si enim finis causam habet, tunc non finis, sed effectus rationem habet, & hæc satis de quæstione.

An monstra sint in natura. Quæstio. XIII.

De quibus agendum. Circa hanc materiam de mõstris tria tractãda sunt: primum quid sit monstrum: alterum, quibus ex causis monstra procedant. Tertium, an monstra sint à natura intenta per se.

Definitio monstri. Quid autem monstrũ sit, definit Aristot. in 4. de gen. animaliũ in c. 4. esse olæsionem rei prçter naturam eius, in ijs quæ non semper, sed vt plurimum aguntur ex tex. etiã. 82. hinc talis alia descriptio colligi potest. Est peccatũ naturæ agẽtis ob aliquem finé, à quo frustratur aliquo principio corrupto: Cuius etiam natu: âego cõmodè existimo describi posse. Mõstrum est effectus naturalis à recta, & soli ta secundum speciem dispositione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nã in arte non est propriè monstrum, nisi simi litudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum à recta regula artis deuiatur, sed talis effectus monstrũ non est. Dicitur, degenerãs à dispositione recta: quia effectus natura lis non dicitur monstrum, nisi sit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat secundum rationem illius effectus, ac ob id mõstra dicuntur peccata naturæ, quasi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, solita, tunc enim mõstra sunt, quando rarò, & non secundum similitudinem aliorum effectuum, quę frequenter procedũt, vnde modò apud nos gigantes monstra essent, quæ olim non erant. Dicitur, secundum speciem: quia tunc monstrum dicitur, cum similitudinem specificam non seruat cum sua proxima principali causa: vnde si canis ex se mine humano procederet, monstrum esset.

Aduerte tamen, quòd etiam si mõstra præcedant à causæ similitudine, non tamen ita in totum recedunt, vt nullam similitudinem obseruent, nõ enim ex homine nascitur oliua, nec ex arboris semine animal, aut lapis, sicut error artis nunquam est tantus, vt in totum deuiet ab effectu recto artis. Nota.

Hæ autem obliquitates effectuũ monstruosorum fiunt tripliciter. Primò secũ dum quantitatem, vt cum excedit propria quantitas, aut totius, aut alicuius mẽ bri: vel deficit, tàm in continua quantitate: quàm in discreta, quo ad numerũ partium, & membrorum. Secundò, cum nõ est debita qualitas, quæ attenditur in figura, & colore, & dispositione, ac ordine membrorum, & partium. Tertiò, cum tẽ pus non obseruatur, etiam si reliqua sint, vt puta, nascitur animal cum dentibus, puer cum capillis & barba, vt refert Alber. omnes hæ obliquitates, effectum naturalem, Quot mo dis cõ mingãt effectus in mõstris.

turales, aut omnes, aut singulæ monstrum reddunt: vnde patet declaratio descriptionis.

Vnde dicatur monstrum. Sed quare dicatur monstrum, colligi potest ex Cicer. 2. de natura deorum, à monstrando, quasi aliquem futurum euẽtum monstret, & nunciet: scribit enim his verbis. Monstra, prædictiones, & presentiones rerum futurarum, quid aliud declarant, nisi hominibus, ea, quæ futura sunt, portendi, & prædici: at quia nõ semper monstra notabile quid ostẽdũt futurum, dicunt alij monstrum dici quasi quòd digito monstretur ab omnibus: cùm enim aliquid inconsuetum apparet tunc ab omnibus signari solet, sed hoc parum refert ad institutum.

De causis monstrorũ. Circa causas autẽ aduertere oportet in generatione animalis cõuenire quinque. Primum est virtus seminalis, quæ dicitur formatiua, & hæc est in ipso semine ab animali deciso. Alterũ est materia ipsa, ex qua futurus est fœtus. Tertiũ, qualitates elementales quatuor, & calor, & humiditas naturalis, quorum contẽperamento cõsistit animalis corpus. Quartum est locus, & contẽtiuum seminis, putà matrix fœminæ. Quintum est circunstans extrinsecum, & per hoc intelligo virtutem cœlorum, & astrorum quæ ad generationem conuenit: similiter aerẽ & locum circunstantem: similiter imaginationem ipsorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæc quinque ad effectũ rectè, & debitè generandum debent inter se maximè habere proportionem, quæ si non seruetur, monstrum, & defectus in effectu contingit: quæ cum multa sint, multipliciter & error prouenire potest, vnde mõstrorũ diuersitas procedit.

Primò Ex defectu materiæ. Primò fit error ex parte materiæ in quantitate quo ad defectũ. Est enim aliqua materia pauca nimis ita, vt virtus nõ possit omnes partes formare, & tunc homines, nani paruæ staturæ procedũt. Aut defectus non est nisi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo mẽbro, putà quod manus breuior est altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quo ad paruitatem. Nascitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut absq; mẽbro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte semen esse virtute ethereogeneũ, constat enim ex partibus virtute diuersis. Nõ enim quælibet partes sunt aptę, vt sint ossa, vt sint nerui vt sint aliæ partes: sed sunt partes virtute, & potestate diuersæ. Vnde patet, quod defectus vnius partis nõ poterit suppleri altera parte, ob idque monstrũ ex defectu prouenit non vno modo semper.

Iste error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis seminalis, cum debilis est, siuè sit materia deficiens, siuè non cuius signum tradit Alber. quod monstrum frequenter accidit in partibus distãtibus à corde, & iecore, vbi residet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexistentibus. virtus enim minus agit in distantia. Ex defectu virtutis.

Secundò ex super abundantia materiæ, vel multitudine. Secundò fit error in quantitate, secũdum magnitudinem, & pluralitatem ex materiæ abundantia, cui si adiungatur virtus formatiua fortis, fiunt effectus magnæ staturæ, & immodicæ, sed tamẽ benè proportionati. Si verò accedat debilis, & per totũ semẽ sparsa, fit effectus magnæ quãtitatis, sed mẽbra indebitè sunt proportionata, quod si ista materiæ abundãtia vni accidat membro, vel aliquibus, fit in eis improportio, aut secundum quantitatem, aut secundum numerum membrorum, vt plura sint, quàm oporteat: & hoc pendet ex diuersitate, quam partes seminis in se habent, vti diximus.

Tertiò ex qualitatũ nimia intẽsione vel remissione. Tertiò fit error in qualitatibus. Cùm enim calor vehemens est, vel valde remissus: & idem in cæteris qualitatibus, necesse est totã corporis, & partium eius cõstitutionem, quæ ab illarum tẽperamento pẽdet, euerti. Aliquñ etiam in fœtu ante tẽpus abũdat adeo calor cordis, vt faciat euaporationem partium terrestrium, &

generes

generentur capilli, & barba: & est in maxillis aliquando calor cum aliqua copię materiæ, vt generentur dentes.

Quartò ex separatione vel coniūctione materię materiæ in loco vbi res generatur.

Quartò fit error ex parte loci, vbi res generatur. Nam accidit materias loci diuersitate separari, & postquam genera ri incipiunt postea confundi materias, & nasci bicorpora multis modis, aut parte superna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando, ex motu materiæ, vel motu loci ipsius accidit materiā diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & nasus Et Albert. narrat de quodā monstro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiusmodi.

Quintò ex impressione corporum cœlestium, & aliorū externorum.

Quintò accidit error ex parte impressionum cœlestium, & aliorum externorū & fiunt monstra habētia capita, & pedes diuersorum animalium, & multa huiusmodi, quæ accidere soleant. Cùm enim multa requirantur ad perfectionem effectus, quæ deficere possunt, absque dubio error multipliciter potest accidere. Sed satis sit de hac materia: non enim vlterius procedere præsentis est instituti sat sit causas in generali attigisse.

An natura intēdat monstrū. 1. Sententia.

Circa intentionem naturæ, an natura intendat monstrum, sunt multæ opiniones: Aliqui dicunt esse intenta de per se propter pulchritudinem vniuersi, quæ maior fit ex effectuū varietate, sed hoc non videtur verum: illud enim est cùm effectus perfecti sunt: sed monstra sunt imperfecta, nec diù durant: & sunt adeò rara, vt sua varietate nullum speciei addant decorem.

2. Sententia.

Alij dicunt, q sunt intenta per se secūdario: cùm enim primùm effectum attingere non possunt, illum attingunt cum defectum.

3. Sententia.

Nominales dicunt, q natura non intendit monstrum, sed monstrū intendit ac si dicant, q effectum, quo ad ipsius substantiam intendunt, sed non quo ad illius obliquitatem, & defectum. Idem Themist.

4. Sententia authoris.

Sed mihi videtur in hoc esse dicendum monstrum dupliciter posse comparari, & ad causam proximam efficiētem, puta ad generans particulare: & ad causam vniuersalem, siue etiam ad causam particularem impedientem effectū per se. nam vbi monstrum est, ibi causa fuit impediens ne effectus perfectus produceretur. si comparetur ad generans proximum, tunc est effectus fortuitus, nec per se intentus, vt respectu hominis generantis monstrum non est per se intētum: at si ad impedientem causam comparetur, dicitur per se intentum: nam licet causa impediens primò illam deformitatem non faciat, tamen quia id facit, ad quod frequenter deformitas sequitur, dicitur monstrum per se ab ea intentum: eodē modo respectu causarum vniuersalium, quæ concurrunt ad modum causarū particularium, vnde qua parte cum impediente causa concurrunt, monstrum intendunt.

Dubiū quo modo se habeat actio Dei optimi & concursus eius, in mōstrorum creatione. Solutio.

Dubitabis tamen, quomodo gloriosus Deus concurrat cum causa impediente, & cum causa generante: si enim cum generante concurrit, quomodo ipsius concursus impediri potest?

Dico non esse dubium, quin cum omnibus causis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipsarum, vnde cū causis fortioribus fortius concurrit, cum debilioribus debilius, & hinc prouenit, q concursus in hac causa impediatur à concursu cum altera causa, non ex parte cōcursus, sed ex parte causarum, ad quarum modum Deus ipsas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam spectat.

Simile.

Sicut si esset supremus imperator subse habens varios reges, quæ ab ipso, & arma, & exercitus peterent, ac acciperent pro ipsorum conditione, & modo ac postea vtrisq; inter se dimicantibus, alter corrueret, quia debilior erat, sic Deus omnium primum, ac supremum principiū omnia sustentat, omnibus dat virtutes ad operādum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod si congrediātur, fortius vincit, quāuis omnia à Deo iuuētur, inæqualiter tamē pro modo naturę,

&

& virtutis ipsorum, & hæc de quæstione.

An finis sit causa, & principium.

Quæst. XIIII.

Dubium hoc tractandum erat in eo loco, quo de efficiente causa formali, ac materiali disputatũ est: at quia in fine libri de fine erat sermo, hucusque distulimus.

Ratio in opposita. Difficultas igitur est. An finis sit causa. Et rō præcipua difficultatis est, quia q̃d non est, non est causa: sed finis, antequã efficiens operetur, non est: non ergo potest esse causa.

Quod si dicatur finẽ, vt est in intẽtione & apprehensione esse causam, puta sanitas in mente infirmi concepta dicitur causa, licèt nõdũ sit in rebus: tunc est argumentum, quia illud esse in intellectu est intentionale, & rationis: at ens rationis nõ est causa ẽtis realis, nõ ergo illo modo finis est causa, & præterea, quia in carentibus cognitione, vel in nõ valẽtibus finem præcognoscere, puta in brutis, nõ esset causa finalis, quod falsum est.

Sententia cõmunis. In hac quæstione est respõsio cõmunis: non enim puto esse quo ad rem multas doctorum opiniones, licèt in modo dicẽdi videatur aliqua controuersia.

Aliud est principiũ operandi aliud conditio operandi. Aduerte pro declaratione, esse in aliqua operatione duo, & principiũ operãdi, & cõditionẽ operandi. v.g. In calefactione principiũ est operãdi, puta ignis. Conditio similiter est, puta approximatio agẽtis, & passi in operatione: ergo finis hæc duo sunt, & id, quod operatur, & hoc est ipse finis, secũdũ esse, quod realiter habet, vel habiturũ est, vt sanitas secundũ esse reale suũ mouet infirmũ: at q̃ sit in apprehensione, est cõditio, vt finis moueat, vnde esse in intentione nõ est principiũ operandi, sed cõditio. Hæc est cõmunis opinio, quæ vera est, tamen declaratione indiget.

Primũ fundamentum. Duplex finis quo & gr̃a cuius. Primò nota esse duplicem finem, vt tãgit Arist. tex. 24. & ibi Simpl. Philop. D. Tho. & quo, & gratiæ cuius. Finis gratia cuius, est illa res ob quã operamur, sicut Deus est gratia cuius nostrarũ actionũ bonarum, & si quis profectus esset Mediolanum ipsum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia cuius. Finis quo, est illa operatio, qua obtinemus ipsum finẽ, gratia cuius. sicut visio qua Deũ videbimus, est finis quo, & visio qua etiã Mediolanum videt ille, finis est quo: gratia enim videndi venit.

Finis gratia cuius, duplex. Finis gratia cuius duplex est. Alter, qui fit per illã actionẽ, quæ dicitur finis quo, sicut domificatoris finis gratia cuius operatur, domus est: & ipsa operatio causa est domus: similiter forma est finis gratia cuius generat viuens, vel agens naturale: & forma effectus est generationis. Alter est finis gratia cuius, qui præexistit, & antecedit actionem agentis, sicut Deus qui est antequam nos ipsum consequamur, & Mediolanum antequàm ille veniat. De omni fine puta quo, gratia cuius hoc, & illo est quo, q̃n fiunt finis, sed p̃cipua difficultas est de fine quo, & gratia cuius nõ præcedẽte: quia cũ hi non sint, cum efficiens operatur, q̃o causæ sint.

Prima conclusio. Ob id sit prima cõclusio modus causandi finis est, vt sit id, gratia cuius aliq̃d fit.

Nota primò finis cõsideratur duobus modis, & vt obiectum & vt gratia cuius. Circa quod nota diligẽter, quod finis dupliciter cõsideratur. Vno modo in ratione obiecti mouẽtis intellectũ, & appetitũ nostrũ ad operandũ, & respectu huius motionis non est finis, sed habet rationẽ causę efficientis: nã obiectũ ad potentiã apprehensiuã, & appetitiuã se habet vt agens, & hoc est quod dixit Auer. 12. Meta. Com. 36. balneum in anima se habere, vt causam agẽtem, vnde in hoc non consistit ratio finis, aliter finis non esset, nisi vbi apprehẽsio est. Altero mõ consideratur vt est id, gr̃a cuius aliquid fit, ita vt non esset operatio rei, nisi tenderet in illud, & iste est modus causandi finis, puta, vt ipsius gratia reliqua sint.

Nota secũdò. Ex quo sequitur vnum, quod iste modus causandi non est realis, sicut agens agit, vnde Arist. 1 gen. tex 55. hũc motum finis Metaphoricum vocat.

Nota tertiò. Sequitur etiam vnum notandũ, quòd ad istum causandi modum non opus est,

quod finis præexistat actu, sed quod sit ens reale, quod possit actu esse, & actu obtineri, siue præexistat, siue non.

Secunda conclusio. Secūda cōclusio. finis aliquo modo præexistit ante motionē efficientē hæc cōclusio est notanda, finis enim ne sic posset mouere, vt dictū est, nisi aliquid finis præexisteret, hoc autē in agētibus secūdum intellectū est præcognitio, & appetitus finis: nisi enim ista in homine essēt, finis non esset id. gratia cuius operatur.

In his verò, quę intellectu carēt, pcedit qdā pportio, & inclinatio naturalis ad finē, & rōne huius agunt propter finē: sed causa ista finis nō alia est, q̄ esse id, cuius gratia operatio fit, vti diximus: nec aliā definitionē Arist. inuenit, & est optima.

Ad argu. Vnde ad argumētū patet solutio, dicimus. n. quod finis secūdū id quod causat, non est opus quod actu procedat, quam uis sit quædā cōditio ad causandū, quòd illo modo procedat, puta, sub apprehēsione, aut sub propensiōne, & proportione rei ad ipsum finem.

Tertia conclusio dedi uisione finis. Tertia cōclusio potest finis multis modis diuidi, sicut reliquæ causæ, quos modos assignauit superius Aristo. in per se, per accidens, vniuersalē, particularē, & alios, qui ex his, quæ illic diximus, noti sunt, & faciles: Et sufficiant ista de quæstione hac, nam in Metaphysica profundius examināda est, hic tn̄ veritas breuiter est posita, & declarata, atque hæc de. 2. libro.

FINIS SECVNDI LIBRI.

IN LIBRVM

TERTIVM DE PHYSICO AVDITV.

CAPVT PRIMVM.

Quoniam autem natura quidem. Tex. 1.

De quibus agat Ari. in hoc lib. nempè de motu, & in finito. NON opus est intētionē Aristot. præmittere quā ipse dilucidā, & clarā ponit. se igitur aliqua tractaturū proponit. Primū est, motus quid sit, cuius causam talē dat. Physico de natura disserere cōuenit, at natura cognosci nequit sine motu: ergo sciētiam de natura qui sit motus tradere oportet.

Dubium. Sed statim fortè dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturā ignorari, cū supra dictū sit naturam esse per se notā.

Solutio. Respōdeo, quòd natura duplicē habet cognitionē, & an sit, & quid sit. Ipsam esse per se notum est, quid aūt sit, nō est per se notū, sed ignorari potest: & de hac cognitione definitiua dicit, quod q ignorat quid sit motus, ignorabit etiā qd natura sit. Per motum. n. natura definitur.

Alterū proponit se tractaturū, puta infinitū, cuius causā dat. Motus est quid cōtinuū: sed cōtinuū sæpè per infinitū definitur: ergo de infinito oportet tractare. Si cut ob id etiā dicimus oportere tractare de motu, q a natura definitur per motū, ponit definitionē cōtinui per infinitū, nempè, Continuum est quod est diuisibile in infinitum.

Nota quo continuū definiatur per infinitum. Aduertēdū est aūt, q dicit plerunq; definiri per infinitū, q a nō semper id est, vt dicit Auer. vnde notat hic Alber. quòd dupliciter cōtinuū definitur: Vno modo per ordinē partiū ad ipsum, quo pacto in Prædica. quātitatis dicitur cōtinuum est, cuius partes copulantur ad vnicum terminū cōmunē. Altero modo definitur per ordinē ipsius ad suas partes: & sic per infinitum definitur, vt dictum est. Adde etiam, quòd aliquando per ipsum motū definitur à posteriori, quo modo ab Ari. stot.

fot. definitur. 5. Metaphysic. cap. 6. continuum est, cuius motus per se vnus est.

Adhæc autem sicut loco. Tex. II.

De quibus postea agitur sit lib. 4. de loco vacuo, & tempore & cur de illis.

EA etiã, quę post hęc tractaturus est sępè in libro quarto, proponit, ea sunt, Locus, Vacuũ, & Tẽpus: & reddit huius duas rationes. Prior est, qa motus nõ est sine his: qui ergo motũ cognoscere intẽdit, ista tradere oportet. Nõ. n. motus est, nisi in tẽpore, & in loco: & secũdũ opinionẽ. Antiquorũ erat locus vacuũ, ideo secũdũ h. s nõ erat sine vacuo. Altera ratio est: quia in hoc libro traditur cõmunia, qa scientia cõmunis debet antecedere eam, quæ est particulariũ, & ista cõmunia sunt omnibus entibus naturalib⁹, puta locus, & tẽpus. Oportet ergo hic tractari in speculatione ipsorum cõmunium.

Primum autem sicut diximus.

Tex. III.

Cur prius agendum sit de motu, deinde de infinito

INter ea, quæ dicenda, & tractanda, ꝑposita sunt, primum motus est, quia ipse est, ad quem cætera sequuntur, & quæ in definitione naturæ constituitur. Post motum verò de infinito prius dicit, quã de vacuo loco, & tempore, qui (vt dicit Sanctus Thomas) infinitum est motui intrinsecum: reliqua verò extrinseca: illa autem sunt his priora.

Est igitur eorum, quæ sunt, aliud, quidem actu.

Prima suppositio ad tractionẽ de motu: illa quę sũt alia sunt a ctu, alia potentia.

GRæci, & Arabes conueniunt Aristotelem prætermittere quatuor suppositiones necessarias ad ea quæ de motu dicenda sunt, quorum prima est diuisio quædam, nempè eorum, quæ sunt, Aliud est actu, Aliud est potentia: in quibus verbis est multa differentia, eo, quòd litera Græca passa est varias lectiones, & vt dicit Simpl. in vno codice legitur vno modo, in alio verò aliter: vnde etiã Latinæ interpretationes variæ sunt, ob id non est certa Aristotelis lectio, magis sensus est attendendus.

Prima expositio Auerr. & Alberti, & Latinorum, & eius con-

Sed imprimis expositio Auer. & Alber, & aliorum nulli lectioni, nec Græcę, nec Latinæ quadrat: Nã ipsi has duas diuisiones faciunt, eorum, quę sunt, aliud actu, aliud est potentia. Iterum eorum, quæ sunt, aliud est substantia, aliud quãtum, aut vnum ex reliquis prædicamentis. Constat autem quod ista secunda non est diuisio, sed subdiui o, nam Græcè bifariã legitur textus, Aut sic: Eorum, quæ sunt, aliud actu, aliud est potentia, & eorum, quæ sunt actu aliud est substantia, aliud quale, & reliqua, & sic vertit Boetius noster, & Vatablus. Aut etiam legitur sic: Eorum quæ sunt aliud actu solum, aliud potentia, & actu, & horum aliud substantia, aliud quantum, &c. & sic vertit Argirop. non ergo illa secũda diuisio, sed subdiuisio facienda est.

futatio.

Illam tamen priorem diuisionem explicat Alber, vt quædã dicantur in actu, vt omnia prædicamenta cum existunt, album in actu cum existit album, quantum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potentia, cum nondũ existunt, sed esse possunt.

Secũda expositio Porphi.

Græci verò omnes sequentes literã, qua illa secunda fit subdiuisio, variè exponunt. Porphir. enim sequitur literam quam Boet. vertit; & tunc explicat benè & dicit, quod per actum intelligitur forma omnis prædicamentalis, per potentiam verò intelligi materiã ipsam, quæ est in potentia ad quamlibet formã, vt sit sensus; in entibus aliud est actus, puta forma: aliud est potentia, puta materia. Et quia potentia vna est ad actum quẽlibet, actus verò multiplex est, ideò postea subdiuidit actum, secundum decem prædicamenta, non q in omnibus prædicamentis non sit potentia: est enim in omni prædicamento actus, & potentia, vt dicit. 5. Meth. c. 7. sed quod potentia nõ multiplicetur, sicut actus atq, ista est sentẽtia Porphi. fidelissime exposita.

Tertia eas positio Themist. Ale. & cæterorum.

Alij Græci legentes literam aliter, quę modo Græcè habetur, puta Eorum, quę sunt, aliud actu solum, aliud potentia, & actu: Aliter exponũt, nempè entiũ, quæ dam sunt actu tantum, quales sunt intelligentiæ, & separata à materia, alia potentia, & actu simul: & hæc sunt omnia

 prædica-

prædicamenta substantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu simul esse, sed respectu diuersorum: quæ dicunt differrespectu eorū quæ habēt; potentia respectu eorū, quæ habere pos sunt, vt homo actu est respectu formæ, quam habet, potentia respectu caloris, quem non habet.

Ista expositio est magnæ authoritatis propter eos quorum est enim Themi. Alexā Simp. Philop Michaelis Pselli. Græci, qui omnes literam Arist. sic legē dum dicunt contra Porphir. & mouētur ad hoc, quia plures codices ita habēt. Et quia dicitur aliud est actu tantū, oportuit ergo aliud mēbrū sumere aliud est actu, & potentia, aliter illud, tm̄, esset inutile. Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendū est codicē verum habuisse, forsam ita legendū est, sed ipsorum expositio mihi in hoc non placet, quia nō dant in vno quoq; prædicamento, quod sit in actu, & potentia simul nam quantum, quale, non videtur ad quid sint in potentia in illo genere. Ipsi enim dicūt, quòd respectu vnius est in actu, respectu alterius in potentia, sed album, vt album, ad nihil est in potentia, sed in actu solum, quod si dicas.

Adiicitur horum expositio.

Quòd est in potentia vt sit nigrum, iā illa potentia non est ipsius albi, sed subiecti, quod substantia est, & ipsum album secundum se, non est in potentia: & hæc præsertim in relatiuis, & alijs prædicamentis: in substantijs quidem id videtur magis verum: homo enim actu est secūdum se, sed in potentia ad accidens: hoc autē est, quia substantia est receptiua accidētium, at accidentia nō omnia sunt receptiua aliorum accidentium.

Quarta alia expositio.

Melius fortasse per id, quod est actu, & potentia, intelligi pōt quodlibet prædicamentum, non tamen quod simul sit in actu, & potentia, sed quod successiuè, & diuerso tempore, vt album in potētia, & album in actu, calidum in potentia, calidum in actu, & hoc in vnoquoque prædicaméto inueniri potest, & tūc est sensus diuisionis: Entium quædam sunt actu tātū, id est, quædam semper actu sunt, vt intelligētiæ, & immaterialia: quædā quandoque actu, quandoque potentia, vt sunt omnia prædicamenta.

Sed nec mihi videtur ista expositio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actū, vt motus ostendatur esse actus, at actus immaterialis est, prius extra motū.

Reiicitur hæc expositio.

Itaque si licet, quid mihi videatur, aperire, existimo non esse mutandam literā nisi textus, & sufficiat autoritas Porphi. Græci, & illorum cōsentium codicem Græcum, etiam sic aliquādo lectum fuisse, & etiā Boet. authoritas: & quòd magis est, veritas, & cōtextus ipse, qui magis admittit literam hanc.

Quę sit vera lectio literæ Arist.

Igitur aduertendum primò, q; aliud est esse actū, aliud esse in actu: aliud esse potentiam, aliud esse in potentia. Esse actum, est aliquam formam accidétalem, vel substantialem, successiuam, aut permanentem: loquimur autem in sensibilibus, nā in perpetuis immaterialibus, idem est esse actū, & esse in actu: in istis verò sensibilibus esse in actu est pticipare aliquam formā, vnde propriè in actu est compositum aliquod tam substantiale, quàm accidétale: actus vero forma ipsius est, vt homo in actu est, ipsius forma actus est: album in actu est, albedo actus est, & sic in cæteris.

Primū fundamentum. Aliud est esse actum aliud esse in actu, ita aliud esse potentia, aliud esse in potentia.

Esse autem potentiam, est esse principium agendi, aut patiendi aliquid: id verò, quod in potentia est, est habens tale principium, vt lignum dicitur in potentia ignis, & principium, quo fieri ignis potest, potētia dicitur. Ista autem potētia; vt notant hic Græci benè, & Alber. nunquàm est sola, nisi fundetur in aliquo actu, ob id non est potentia, nisi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potentia. At actus de se nō est opus, quòd sit in aliqua potétia, cum possint actus esse separati, quales sunt intelligentiæ, licèt in sensibilibus actus per se non sint, nisi in aliqua potentia, vt patet in ipsis formis.

Ad-

Secūdum fundamentum qualis fuit illa diuisio Arist. in ens actu & ens potentia.

Aduertendum vlterius, quòd Aristo. nō diuisit entia in actum, & potentiam, vt sumebat Porphi. sed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidū, frigidum, homo, animal, & reliqua de se non necessariò habent potentiam ad aliud ob id dixit esse actu solùm. Et quia nihil est potentia, nisi necessariò simul habeat actū, siluit in altero mēbro particulam exclusiuam.

Tertiū fundamentum Non esse omnino diuersa ens actu, & ens in potētia.

Aduerte etiam, quòd cum audis ens in actu, & ens in potentia, ne existimes esse prorsus diuersa, sed ens in potentia dicit subiectum expers actus illius, & formæ, ad quam est: ens vero in actu dicit subiectum cum illa forma, vt corpus est albū in potentia cum nōdum albedinem habet, at cum albedinem habet, actu albū est, similiter in alijs omnibus.

Expositio vera Arist.

Hinc patet diuisio Arist. Eorū, inquit, quæ sunt, quędam in actu, quædam in potentia. Id est, omnium, quæ dicitur esse secundum aliquam formam, aut id est, quia eam in actu, aut quia eam habēt in potētia, vt quod calidum dicitur, aut est, potentia calidum, aut actu calidū, similiter homo, aut est aliquid, quod homo in actu, vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam adest subiecto, in actu tale est, cum nondum adest, potentia est. Postea sub diuidit ea, quæ actu sunt, id est, quæ talia sunt secundum formam aliquam, in decem prædicamenta,

Dubium.

In quo dubium occurrit. Cū sit verū, ꝙ quodlibet compositum cuiusque prædicamenti, vt sit actu, aut potentia, quare per actum diuisit prædicamenta.

Prima solutio Porphyr.

Porphyrius respondebat superius, quia actus multiplex est, secundū prædicamētorum numerum, sed potentia vna est, puta materia, q̄ est quodlibet in potētia

Confutatio eius solutionis. Primò.

Sed ista respōsio non videtur mihi vera, est n. cōtra Arist. & veritatē: nā sicut sunt plures actus, & formæ, ita sunt plures potentiæ proximæ ad illas formas: proprius enim actus propriam habet potentiā Et probatur ex Arist qui paulò inferius diuersam potētiā ponit alterabilis ad qualitatē, & augmentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationē, & hoc profectò satis est notum. nam potentia ad substantiam in materia est, ad quantitatem verò in cōposito, ad qualitatem verò in composito quāto, & sic in alijs. Præterea. 12. Metap. c. 4 ponēs principia prædicamentorū actū, potentiā dicit non esse vnum actum numero, nec vnam potētiam, sed esse eadem proportione, ꝓportio verò multitudinē dicit.

Secundò. Tertiò. Quartò.

2. Solutio vera.

Dicendum est igitur, quòd quàmuis potentia multiplex sit, sicut & actus, tamē per potentiam non distinguuntur prædicamenta, sed per actus. Potētiæ enim non multiplicant prædicamenta, nā potentia ad actionem qualitas est, similiter potentia ad ipsam passionem imò ferè omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus in prædicamenta diuiduntur, ob id, (licèt ad quemlibet actum cuiusq; prædicamenti sit sua ferè potētia,) tamen prædicamentum per actum constituitur, propterea ratione ipsius facta est diuisio ab Arist. Vide igitur sensum Arist. manifestum esse secundum lectionem Porphyr. & Boet.

Eorum autem quæ sunt ad aliquid.

2. Suppositio Aristo. ad tractationem, de Motu.

SEcūda suppositio est ista, quāuis Auer. existimans subdiuisionem illarū, prædicamentorum esse diuisionem, constituat hanc tertiam suppositionem, & illam diuisionem pro secunda. Ad nos cū Græcis omnibus istam tertiam facimus, quæ talis est: Quædam ad aliquid referūtur dupliciter, aut secundum excessum, vel defectum vnius ad alterū, sicut sunt relatiua, quæ fundantur in quantitate. Quædam verò ad aliquid referuntur. q. a se habent sicut mouens, & mobile actiuum, & passiuum.

Nota.

Nec numerat alia, quę adinuicē dicuntur, quia vt notant Gręci, non opus erat ad præsentem tractationē, solùm enim vult motiuum, & mobile dici adinuicē, vt ostendat postea motū esse inter duo.

Est autem notandum, quòd actiuum,

& passiuum vocat ea, quæ secundum qualitates elementares agunt, mouens verò & mobile superius est comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios.

Non est autem motus preter res.

Tex. IIII.

Suppos. Tertia suppositio est: motum nõ esse præter res. Explicant Græci motũ non esse extra ea, quæ mouẽtur, & mouent, & addit S. Tho. & Auerr. quòd non est alterius generis, quàm res, & forma, quæ motu acquiritur: sed hoc posterius examinabitur: intendit autẽ ex hoc ostendere non esse motum aliquem cõmunem præter hos, quos esse experimur circa hæc prædicamenta, quę sunt quatuor, puta secundum substantiam, vt generatio, corruptio: secundum quantitatem augmentatio, diminutio: secũdum qualitatem alteratio: secundum locum latio. Quod autẽ nõ sit alius motus communis, probat: non est motus pręter res quarum est motus: sed sunt hę res quarũ est motus tantùm, & nulla res est eis cõmunis: omne enim ens aliquod prædicamentum est, & nihil est eis commune, ergo nec motus vllus est communis.

In quo Simp. & Psellus volunt hoc esse cõtra Platonẽ, qui ponit separatũ motũ ab his vnde dicũt motũ esse æquiuocũ, nec quicquam cõmune dicere: idẽ dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnum quodque autem dupliciter. Tex. V.

4. Suppositio. Quartam ponit suppositionem. In quoque prædicamento esse duplicem actum, & formam, puta duo opposita, secundũ quæ duplex est motus, in quolibet prædicamento; & secundum vnum contrariũ perfectũ, quod dicitur forma; & secundũ alterũ contrarium, quod dicitur priuatio: vt in substantia est generatio, & corruptio. In qualitate sunt multi motus secundum multa contraria. In quantitate augmentatio, & diminutio, secũdum locũ motus sursum, & motus deorsum: ille motus est secundum leuitatem, hic secundum grauitatem. Vnde colligit tot esse species motus, quot sunt entis species, intellige, quot sunt entis species, in quibus est motus, sunt enim quatuor, & in singulis sunt duo opposita, tot ergo motus species sunt.

CAPVT SECVNDVM.

Diuiso autem secundum vnumquodque genus. Tex. VI.

Definitio motus ex prima suppositione collecta. Motus definitionẽ ponit ex prima suppositione collectam, dicens, cum in vnoquoque genere sit aliquid in potentia, & aliquid in actu, actus illius, quod in potentia est, vt tale est, id est, vt potentia est, est motus, & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile est, alteratio est, & actus augmentabilis vt tale est, est ipsa augmentatio; similiter generatio est actus generabilis, vt generabile est, & latio mobilis localiter, vt tale est, actus est omnis ergo motus est actus existentis in potentia, vt in potentia existit.

1. Expositio definitionis motus. Circa declarationẽ definitionis not. Themist. duplicem esse actum potẽtiæ, Aliter est perfectus, qui aufert totam rei potentialitatem, & iste est ipsa forma, ad quam res est in potentia. Alter est imperfectus, non auferens omnino potentiam, cum adhuc possit manere, & iste actus est operatio secundum formam, vt calefactio, frigefactio, & reliquæ operationes, hæ enim non auferunt totã rei potentiam, sed adhuc restat potẽtia ad ipsam formam, & talis actus dicitur motus Et ad denotãdum esse actum imperfectum non auferens totam rei potentiã fit illa reduplicatio, prout in potẽtia est. (Duplex est actus potentiæ secundum Them.)

Nota. Quòd si dicas, calor remissus, & alia huiusmodi forma, esset motus, etiam si quiesceret in subiecto, cum subiectũ adhuc sit in potentia, quod tamen videtur falsum, tunc enim non est vllus motus.

Solutio S. Tho. Respondet S. Thom. quod ille calor non est motus, quia tunc habet rationẽ solius actus: vt autem motus sit, debet etiam esse actus respectu ipsius existentis in potentia, & potentia respectu alterius gradus coloris, quod fit, cũ est in successione

cessione, & in fluxu ad ipsum. hæc est cõmunis explicatio defintionis, & bona.

Secunda alia expositio definitionis motus. Sed possumus adhibere aliam explicationem sine dubio non spernendam. In cuius gratiam aduerte, quod omnis potentia Physica, aut est actiua, aut passiua. Vt dicitur 5. Met. cap. 12. potentia actiua vt ibi dicitur est principium transmutandi alterum, vel ipsummet in quo est, vt alterum est, vt potentia ignis, qua lignum in ignem conuertit, actiua est. similiter potentia animalis, qua se mouet actiua est, licèt non sub eadem ratione, qua se mouet, mouetur.

Nota 1. Duplex potentia acti ua, & passiua.

Potentia verò passiua est principium alicuius ab altera transmutandi, vel à se vt alterum est. Id est, principium, quod in aliquo est, vt ab aliquo, vel à se mutetur, & moueatur.

Nota 2. Omnis potentia Physica est per se ad operationem, & transmutationem, & per operationem tendit ad formam. Ex hac potentiæ natura, & definitione vnum colligo notãdum, quod omnis potentia Physica est per se ad operationem, & transmutationem, tàm actiuam quàm passiuam, & per operationem tendit in ipsas formas. Huius autem duplex est signum. Alterum quòd nomina, quę potentiam subiecti exprimunt, aut actio nem, aut passionem significant, & à verbo trahuntur, potentia enim calidum dicitur calefactibile, potentia ad calorem ex parte agentis, calefactiuum, & reliqua huiusmodi.

Alterũ signũ est magis Philosophicũ. Nam potentiæ non solùm ad operationem, sicut sensationes, volitiones, & huiusmodi, quæ operationes sunt, & nõ formæ, in quo apparet, potentiã vt potétiam respicere operationem tanquàm mediatam, & propriũ suum actũ. Ex hoc vide definicionem motus: est actus potétiæ, vt potentiæ, vt actus calefactibilis, vt tale est, calefactio est, & non calor, actus, n. potentiæ transmutatio, est, siue actiua, siue passiua: hæc autè motus est.

Nota. Quid denotat illa particula, put. Et nota, quòd illa reduplicatio, vt in potentia est, non ponitur, nisi ad notandũ, quod illud, quod mouetur potest etiã esse alia via in actu, sed motus nõ est nisi vt in potentia est, quod inferius ipse Arist. explicabit.

in potentia.

Quod autem hoc sit motus. Tex. VII.

Probat motum esse actum. Definitione motus cõstituta, ipsam probare ac declarare aggreditur, ac primò ostendit priorem partem puta quòd actus sit. Sic autem probat. Id, quo posito, quod in potentia erat, in actu est actus est: sed motu posito quod erat in potẽtia, est in actu, ergo mot. est actus. Minorem exemplis ostẽdit varijs. Aedificabile est, actu est, cũ ædificatur, at ædificatio motus est: similiter in alijs Nota, q; per adolescentiam diminutionem intelligit, vt dicit S. Thom.

Quoniam autem quædam.

Tex. VIII.

Idẽ nõ respectu eiusdem posse simul in actu, & potentia, idẽ respõnsus etiã, non in eodem tempore. Alteram partẽ explicat, nempè, q; sit actus entis in potentia, vt in potentia. Præmittit tamen ad idem vnum fundamentũ, népè: Vnũ posse esse actu, & potentia, sed nõ respectu eiusdem, vel sire spectu eiusdem, nõ simul, & eodem tempore. vt idem corpus potest esse calidũ in actu, & calidum in potentia, sed tempore diuerso. Similiter eodem tẽpore, sed respectu diuersorũ, vt potest esse calidũ in actu, & frigidũ in potentia.

Ex hoc infert, quòd mouens physicum mouet, & mouetur, agit, & patitur: qua parte enim est potentia patitur, qua parte actus, agit, vt calidũ in actu, frigidũq; in potentia, qua parte frigidum in potentia est, patitur ab alio, sed qua pte calidũ est, agit in alterũ, ac ob id agendo patitur, & patiẽdo agit. An tamẽ omne agẽs sit huiusmodi, vt quidam Philosophi dicunt, posterius dicit esse tractandum: nõ enim omne agens patitur, est enim mouens immobile, puta ens immateriale.

Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omne mouẽs moueri dicebant, sed id falsum est, vt dicetur in. 8 lib. Est igitur fundamentũ aliquid simul actu esse, & potentia, sed respectu diuersorum, & pati, vt potentia est.

Eius autem quod potentia existit.

Tex. IX.

Nfert ꝙ motus est actus existentis in potentia, qui motus procedit ab aliquo in actu existente, tanquam ab agente, siue ipsum agens agat in aliud, siue in se. Est autem motus eius, quod est in potentia, non qua parte actum est, sed qua parte potentia est, vt ęs actu, est ęs, sed statua in potentia: motus igitur non est ipsius, vt actu ęs est, sed vt potẽtia est, statua, ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia est. Quòd aũt non sit motus actus ęris, vt ęs est, probat: quia tunc idẽ esset re, & ratione, esse ęs, & esse potentia ad statuam, quod falsum est.

Motum esse actum entis in potentia, ꝑ.

Perpende autem, ꝙ sensus verborum in principio textus secundum literam ita ordinandus est, vel motus est actus eius, quod est potentia, quatenus mobile est, quando aliquid actu existens operatur aut in se, aut in alio. Est enim varietas in lectione grȩca, vt notat Simpl. Hanc lectionem sequitur Alex. quam noster vertit Boetius.

Nota.

Manifestum est autem, & in contrarijs.

Tex. X.

Per ipsa cõtraria ostendit nõ esse idẽ ratione esse in actu, & esse in potentia in eodẽ: demus enim, ꝙ aliquod actu subiectum sit in potentia ęgrotum, & in potentia sanum: tunc si idem est, ratione hoc subiectum actu esse, & esse in potentia ęgrotum: tunc similiter idem erit esse tale subiectum, & esse in potẽtia sanum: erit ergo idem ratione esse potentia sanum, & esse potentia egrum: & sic idẽ ratione esset sanũ, & ęgrum: vt enim actus diuersi sunt, ita & potentię, non ergo dicẽdum est, idem esse, esse actu, & esse in potentia in eodem, secundum rationem: sed quod sunt idem subiecto, sed nõ ratione, ob id meritò ponitur illa particula, prout in potentia.

Nõ est idẽ ratione esse in actu, & potentia, licèt sint idem subiecto, vbi non ita non omnia, quæ sunt idem subiecto, re esse rõne etiam.

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuersa contrariorum.

Respondet Auerr. cœli. com. 120. Potentiam propinquam esse vnam vnius contrarij, aliam alterius, remotam verò eandem.

Obiectio.

Ob id supra diximus Porph. distingue re etiã potentias, sicut & actus, quod docuit Philop. benè tex. 14. sequẽti, vbi ad singula prȩdicamenta singulas cõstituit potentias.

Solutio.

Aduertendum, quòd subiectum sanitatis, & ægritudinis, dicit sanguinẽ, aut humiditatem, id est phlegma, humores volens designare. Dicit etiam, quòd calor, & esse visibile non sunt idẽ ratione.

Nota.

Quòd igitur est hic, & quòd accidit tunc moueri. Tex. XI.

Vm desinitionis partes probauerit nunc desinitione probat, ostẽdẽs, ꝙ talis actus motus sit, ac inde cum ʋo desinito conuerti constabit: probat verò sic. Cum talis actus est, res mouetur, nec antè, nec pòst mouebatur, igitur actus ille motus est: idenim motus est, quo posito mouetur quid. Sed antecedẽs probat: ædificabile, aut mouetur ante ædificationem, aut post, nẽpè cũ domus iam est, ante non mouetur, cum potentia tantum sit: pòst verò moueri non potest, quia nõ amplius ædificabile est: igitur mouetur, cum ædificatio est, quæ actus est imperfectus: talis igitur actus motus est. Idem est dicendum in quocũque alio motu cuiusque mobilis.

Probatur motum esse talem actum quarum definitus est.

Quod autem benè dictum sit. Tex. XII.

Efinitione motus constituta, ostẽdit eam esse bonam, quod duplici ter posse cognosci dicit. Primo ex definitionibus antiquorũ, quæ non sunt bonæ. Secundo ex eo, quòd difficile inuenimus aliã definitionẽm eo, quòd motus non possit sub alio genere constitui, quàm sub genere actus, vt dictum est. Citat autem aliorum definitiones: quidam enim motus alteritatem esse dicebant, quidam inæqualitatem, quidam nõ ens: sed nullus ex his benè dicebat, quod tripliciter probat.

Probatur definitionem esse bonam ex definitioni bus veterum, quæ Proponuntur, & refelluntur.

Primò, quia inuenimus alteritatẽ, inæqualitatem, non ens, vbi tamen nõ est motus. Vbi tu aduerte, ꝙ ista ratio ꝑcedit, ac si illi nihil aliud dixissent motũ, nisi alteritatem, aut inæqualitatem,

Prima rõ contra veteres.

aut

sunt non ens, quod an verum sit, parum re fert, sat sit id Arist. supponere.

Sed nec mutatio, aut ad hæc.

Tex. XIII.

2. Ratio eo nauetetes

Vitur secunda ratione ex parte terminorum, ad quos motus tendunt, quia potest esse motus quia id, quod motum est fit alterum aut inæquale, aut nõ ens, quia motus tendunt aliquando ad simile, aut æquale, aut ad ens.

3. Ratio.

Tertia ratio est ex terminis, à quibus, non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut à non ente procedũt, sed ab oppositis: non ergo per ista motum definiri oportuit.

Nota quã sibi habeant vim istæ rationes ad uersus veteres.

Rationes hæ non sunt admodum efficaces, & solui ab aduersarijs possunt. Dicẽt enim motum alteritatem, & inæqualitatem esse, quia quod mouetur, secundum vnam formam aliter, & aliter se habet, quia illa in fluxu est.

Subdit Arist. causam, quare isti esse nõ ens motum existimabant, nempe, quia erat indeterminatum quid, cum nec sub stantia, nec quale, nec aliquid ex his sit: ob id in coordinatione indeterminatorum ipsum ponebant.

Nota dupli cem coordinationẽ prædicamẽ torũ apud Pythagorã.

Fuit enim diuisio prædicamentorum Pythagorica in duas partes, & in vna entia, & determinatæ naturæ ponebat, in altera non entia, & indeterminata, entiũ erat ista, finitũ, impar, vnum, dextrum masculinum, quiescens, rectũ, lumen, bonum, quadratũ. Non entiũ coordinatio erat ista, infinitum, par, multa, sinistrum, fœminum, motum, curuum, tenebra, malum, altera parte longius: sic ponit Aristo lib. 1. Meta. Vide igitur quo modo motum in coordinatione indeterminatorum constituentes ipsum esse non ens ponebant, & inæqualitatem, & alteritatem.

Cur autem Videatur. Tex. XIIII.

Nota natu ram motus videre inde terminatã.

Vbdit adhuc rationem, cur naturæ indeterminatę visus sit istis motus: hec autem erat causa, quia nec potentiam esse motum comperiebant, cũ quæ potentia solum sunt, non mouẽtur, nec esse actũ, quia quę actu sunt, iam nõ mouentur, quod n. quantum est, non mouetur ad quãtitatem: nec reliqua, quæ actu sunt: ob id igitur cum nec actus, nec potẽtia sit non ens est, & inter indeterminata computandus visus est.

Et motus actus quidem. Tex. XV.

Nota esse motus ẽs determinatũ, & quo nõ.

Risto. vero non esse indeterminatum motum docet, quam uis enim non sit actus perfectus, nec sit potentia pura, est actus imperfectus, qui partem potentiæ, partem habet actus, & quã uis talis actus difficilis sit cognitu, vere tamen est. Reddit autẽ causam, quare motus sit actus imperfectus, nempẽ quia ens in potentia, cuius actus ipse motus est, im perfectum quid est.

Obiectio

Sed obijcies, hoc pacto quęlibet forma substantialis esset imperfectus actus, quia est materiæ imperfectæ.

Solutio.

Respondetur, sensum Aristotelis esse, actũ hunc, puta motum, esse imperfectũ, quia id possibile, quod per talem actum sit in actu, imperfectum est, & inconsummatum ita, vt non sumat solum possibile seu ens in potentia, sed simul cũ ipso motu, puta calefaciens frigefiẽs: talia enim entia actu imperfecta sunt, cum nondum terminum attigerint: ergo ipsi actus, puta motus imperfecti sunt.

Mouetur autem. & mouens. Tex. XVI.

Nota de cõ nexione hu ius tex. cũ antecedẽ tibus.

Arijs modis hic textus, & connecti antecedẽtibus, & exponi solet. Crediderim sensum esse, vt Arist. velit explicare cuius subiecti sit motus actus, & quia intendit docere, q per se est actus mobilis, vt mobile est, præsupponit, q mouens etiam mouetur, sed nõ qua ratione mouens est, nisi per accidens, vt ante m mobile est per se mouetur.

Mouens in quantũ mo uens moue tur nõ per se sed per accidens.

Explicat igitur, quod mouens sit hoc, quod mouendo mouetur, & quo modo per accidẽs, vt tale est moueatur. Dicit, illud moueas mouẽdo moueri, quod aptum est moueri, quod propter mouẽtia immaterialia dicitur, quæ cum non sint apta moueri, nec in potentia ad motum mouent, sed non mouentur. Addit autẽ quòd ista, quæ moueri sunt apta, quando non

non mouentur, dicuntur quiescere: non moueri enim in his, quæ in potētia sunt ad motum quiescere est.

Quæ sunt, quæ mouē do mouentur, & quæ non. Cœlū agit alterando & non alteratur.

Hæc aūt verba existimo sensum hūc facere, q̄ illud agens mouendo mouetur quod mouere, & quod quiescere est aptū, & hoc est propter cælos, qui mouent aliquando alterando, & non alterantur, licet enim localiter moueantur, non tñ omni motu mouentur, sicut omni motu mouent. ecce igitur, quid mouēs sit, quod mouendo moueatur.

Explicat modo, quomodo per accidēs moueatur, & non per se, quia mouens, vt mouens solum agit in aliquod mobile, vt tale, & sic agere mouere est: at quia non agit, nisi tangendo ipsum mobile, hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cum igitur mouens, vt mouēs non moueatur, sit vt motus sit per se actus mobilis & si est mouentis, id est per accidens, & vt ipsum mouens mobile est.

Quomodo intelligendum sit motus esse actus mobilis vt mobile est, et in subiecto.

Omnes ferè hic existimant esse nouā aliam definitionem motus hanc: motus est actus mobilis, vt mobile est; sed profectò mihi non placet, imò dico Aristotē. solum hic concludere, quod est motus in mobili, vt in subiecto. Præterea, quia, si il la esset definitio, esset mala, quia motus etiam est actus agentis, & mouētis, vt mo uens est, & est in potentia actiua solùm, ergo hic docemur motum esse actū mobilis, vt subiecti: & tota expositio huius textus est consideranda.

Accidit autem hoc tactu. Tex. XVII.

Motum est in mouente per accidens.

ISta priora verba sunt continuanda cū superioribus, vt cū dixerit motum esse in mobili, dicat modo, quòd per accidens est in motiuo, & mouente quatenus tactu agendo patitur. Nec intelligas, q̄ idem motus est tunc in mobili, & in mouente quod per accidens mouetur: sunt enim duo diuersi, vt cum ferrum cadens agit in aquam, alio motu mouetur aqua, puta calefactione, alio ferrum, puta frigefactione, vt alibi dicendum est.

Ratio cur mouens vt

Statim subdit rationem, quare mouēs, vt mouens nō mouetur, nempè, quia mouens, vt tale, semper est in actu secundū aliquam formam, aut hanc, id est, substantialem, aut talem, id est, qualitatem, aut tantam, id est quātitatem, quæ forma est principium motus cum mouens mouet: mobile verò est in potentia ad talem formam: sed motus est actus existen: is in potentia: est ergo ipsius mobilis. Maiorem ostendit exēplo: homo actu facit ex homine in potentia, hominem actu, similiter calidum in actu facit ex potentia calido, calidum actu.

mouēs nō mouetur

Obserua verbum illud, moueatur, legendum actiuè moueat.

Nota.

CAPVT TERTIVM.

Et quod dubitatur. Tex. XVIII.

Aggreditur Aristo. probare motum nō esse in mouente, sed in mobili

EX prædictis dicit solutū esse dubiū, nempè motum esse in mobili, vt in subiecto, quod declarat. Motus, inquit, est actus huius ab hoc, id est, mot⁹ duo habet in se: est quidē actus, sed a[illegible] no p[illegible] ocedit, vt à principio; in altero [illegible] cipitur, v[illegible] in subiecto: mouentis est a[illegible] [illegible] stanquam p[illegible] incipij, mobilis verò, vt subi[illegible] cti.

E[illegible] q[illegible] o infertur [illegible]num esse actum vtriusque, nem[illegible] è mo[illegible] entis, & moti, sed ratione diuersum, nam potentia mouentis & moti diuersa est: mouentis enim potētia est posse mouere, & actiua moti vero posse moueri, & passiua. Ille igitur actus, vt pet cum mouens, quod poterat mouere, mouet, actio est, vt verò per ipsum motum mouetur, passio est, tamen te vnus actus est, licet ratio, & ordo duplex sit sicut idem est spacium duorum ad vnum, & vnius ad duo, ratio diuersa est. nā duorum ad vnum dupla est proportio, vnius verò ad duo, subdupla: similiter idem est spacium accliue, id est, sursum, & decliue, id est, deorsum, sed ratio diuersa, ita idē motus, & actus mouentis, & moti, sed ratio diuersa ex parte illius actio est, ex parte verò huius, puta moti passio.

Habet autem dubitationem rationalem. Tex. XIX.

Circa

Disputatin vtraque parte, & idem esse eundē actum motoris, & mobilis.

Circa id, quod dixerat, nempe eundē esse actum agentis, & patientis, modò logicè pro vtraque parte, probabiliterque disputat. Primò probat, q̃ non sit vnus actus vtriusq; dupliciratione. Prior est, agentis actus est actio, patientis actus pasio est: sed actio, & pasio non sunt idē ne cip sum agēs, nec patiens: ergo nō est vnus vtriusque actus.

1 Ratio. Secunda. Secunda: finis, & effectus actionis est alius à fine pasionis, ergo nō sunt idem actus, antecedēs patet: finis enim, & effectum actionis est factum ipsum: finis vero pasionis est effectus, id est, receptum: differt autem factum à recepto, ergo nō est idem actus.

Cum igitur Vtraque sint motus.

Probatur eundē esse actum vtriusque. Exposita parte argumentatur, ac probat, quòd nō sint duo actus, & motus. Vtitur autem hac diuisione. Si duo sunt motus actio, & pasio, vel vterque est in agente, vel vterq; in patiente, l. actio in agente, pasio in patiente, vel ecōtra, actio in patiente, pasio in agente, quorum nullum fieri potest. Arist. non explicat primum membrum, quod vterque sit in agente, quia superius probatū est motum in mobile esse, saltem vnum motum in eo esse, si duo sunt motus.

Vel actio in agente pasio in patiente. l econtra a ctio in patiente. Explicat primū mēbrum rōnis 4. Mēbrū.

Quartū vero excludit, vt exponit Themist. nempè, quòd pasio in agente actio sit in patiente. Tunc, inquit, erit æquiuocatio in nomine, vt actionem pro pasione, & econtra sumamus.

3. Mēbrum Quòd si tertium membrum sumamus quòd actio sit in agente, & pasio in patiente, id etiam non potest esse, & probat vnico argumento. Si actio est in agēte, cum actio sit motus, sicut pasio, motus erit in agente, ergo omne agens mouetur, quod falsum est, vt diximus, quòd non omne agens mouetur. Cum autem motum habeat, sequetur, quod aliquid habens motum non mouetur: quod impoßibile est, sicut quod habeat aliquid albedinem, & non sit album.

Si autem vtraque in moto sunt.

2. Mēbrum rationis. Secundum membrum, quod restabat, nempe, quod vterque actus sit in mobili, impugnat dupliciter. Primo, q̃ actus alicuius non erit in ipso: actio enim, quæ agentis actus est, non erit in agente qđ absurdum videtur. Secundò, quod vnū mouebitur duobus motibus tēdentibus ad vnam formam, puta motu actionis, & motu pasionis.

Et nota, quòd dicit vnius, & ad vnam formam: quia motibus secundum diuersas formas potest vnicum subiectum moueri, vt sanationis, & calefactionis motu. Præterea duo subiecta duobus motibus ad vnam specie formam tendentibus, vt duo bus calefactionibus moueri possunt: at vnum subiectum, & secundum vnum formam numero moueri duobus motibus fieri nequit: nō igitur actio, & pasio, si in mobili sunt, duo motus esse pośsūt.

At ratio vtabile est duorum specie.

Obiectio Arist. cōtra Id q̃ē dictum, vnū esse motū actionem & pasionē. Iterum redit ad impugnandum hoc, q̃ non sit vnus actus probat multipliciter. Primo, quia diuersorum vnus est actus, puta agentis & patientis, quæ diuersa sunt.

Secundò, si vnus est actus actio, & pasio, docere actio, & disciplina erit idem.

1 Obiectio. Secunda. Tertiò idem erit agere, & pati, docere & discere.

Tert a. Quarto docens erit dicens, & discēs docens, & agens patiens, & econtra, cum vnus sit actus vtriusque.

Quarta. Notes Aduertendū est aūt, q̃ rationes superiores, quibus probauit non esse duos motus actionem, & pasionem sunt veræ, & firmæ: hæ vero sunt contra veritatem ob id statim, soluitur ab Arist. in sequēti

An neque alterius actum. Tex. XX.

Solutio obiectiōis. Rationes has vltimas soluit, & duas etiam primas, quæ allatæ fuerunt contra veram determinationem, puta, quod vnus sit actus actio, & pasio, isque sit in patiente, & mobili.

Ad. 1. Respōdet igitur non esse incōueniens, vnum actum esse duorū, vt doctio (si ita licet dicere, est actus docentis, & discētis quando talis actus non est sic in vno q̃

ab altero pendeat. Cùm verò vnus actus est in aliquo simul, etiam est ab alio procedens. tunc duorum vnus, potest esse actus re, sed ratione diuersus.

At si dicat. Motus sic est in mobili, q non sit decisus, & separatus à mouenti, id est, est in mobili, sed à mouente procedens, & depédens ob id duorum est vnus actus: & motus, sed vt à mouente est, habet aliam rationem: vt in passo, & mobili est, rationem aliam, sicut id, quod est potétia simul potest actus esse, sed diuersa ratione, At si vnus esset ratione, vt vestis, & tunica, tunc non posset vnicus esse duorum actus.

Aduerte igitur, quòd motus est actus inter duo, videlicet mobile, vt subiectum mouens, vt principium, nec sine vtroque potest consistere, ob id vnus potest esse duorum, ac ob id superius supposuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Motus est actus inter duo mouēs vt principium, & mobile, vt subiectum.

Neque necesse est docentem discere.

Tex. XXI.

Soluit alia tria vltima argumenta dicens, quòd si vnum esset re, & ratione actio & passio, ita vt vtriusque esset eadem essentialis definitio, tunc argumēta concluderent. At cū ratio diuersa sit, licet vnus actus sit, non ob id tales prædicationes sunt veræ. Hæc enim non insunt, nec cōpetunt his, quæ quolibet modo sunt idē, sed quæ sunt idē re, & rōne.

Ad tria alia argumenta.

Hinc est ne duo aliquā possent eadem re, di uersa rōne

Et ponit exēplum, quomodo actio, & passio dicantur eadem re, sicut à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas eadem via est, sed ratio diuersa est, vt est ab Athenis, & vt est à Thebis, & propter id non dicimus idē esse distare ab Athenis & distare à Thebis. sic nec idem sunt ratione actio, & passio, nec agere, & pati, licet vnus re sit vtriusque motus.

Omnino verè dicere est. Tex. XXII.

Concludit propter diuersitatem rationis, quæ est inter actionē, & passionem: licèt motus, cui istæ rationes diuersæ accidant, vnus sit, esse absolutè negandas illas propositiones, actio, est passio, doctio est disciplina, & dicere oportet actionem non esse passionem, cùm actio sit motus ab hoc, passio motus in hoc, quæ duo ratione differunt.

Nota absolutè negandam esse hāc propositionem, actio est passio.

Quid igitur motus sit. Tex. XXIII

Epilogat dicta, nempè quid sit motus in generali se dixisse, & ex tali definitione facile esse singulos motus in specie definire, vt alteratio actus est alterabilis, vt tale est, & augmentatio actus augmentabilis, vt tale est, & sic in reliquis.

Atquia in definitione motus superiori non erat declaratum, de qua potentia esset sermo de actiua, an de passiua, cum dictum est, motum esse actū entis in potentia. Constat autem, quod vtroq; modo illic sumitur potentia: ob id dicit modò, q clarius procedet definitio motus sic: motus est actus actiui, & passiui, vt tale vnumquodque est.

Concludit Arist. motū esse actum potentię actiuę, & passiuæ, sed diuersi modo.

Simili modo singulas species definire poterimus, alteratio enim actus alterantis, & alterabilis, vt cana sunt, & simile in alijs: & hūc existimo esse verum Aristo. sensum in hoc textu.

Quæstio prima. An motus sit per se in aliquo prędicamento, & in quo prędicamēto. An videlicet sit qualitas fluens, Vel fluxus ipse qualitatis, & Via: an sit actio, vel passio, Vel quid aliud?

Multa, quę de motu dici possent, ac ipsius speciebus, ad alios pertinent Physicorum libros: hic solùm ea, quæ ad ipsius naturā, & essentiam pertinent, tractauimus.

De quo agendum.

Est igitur nō parua difficultas, ad quod genus motus spectet, & quæ eius sit essentia, quod dubium tractauit D. Thomas hic in digressione. tex. 22. Alber. tracta 1 c. 3. & Auicen. 2 lib. sufficientiæ, cap. 2. & Simp. in præsenti.

Sunt autem variæ de hoc sententiæ, & omnes penè in hoc cōueniunt esse fluxum quædam: sed tamen varia ratione differunt, & in diuersis prædicamētis collocant.

Varia sentētia circa essentiam motus.

Dubitandi autem causam præbent aliqua Aristotelis loca inter se, vt videtur, non ita consentientia. Nam in prædicamentis motum cūnumerat inter species quanti-

Arist. loca quę causam prębeāt dubitandi.

quantitatis: deinde extra prædicaméta reponit in post prędicamentis. Hoc loco videtur dicere esse actionem, vel passionem, actum videlicet actiui, vel passiui. At in Metaphysicis ait, motum esse quantum per accidens,

1. Opinio Auer. Prima igitur opinio est Auerrois, hoc libro, commento. 4. qui dicit motum considerari posse dupliciter: vno modo pro forma ipsa fluente secundum acquisitionem partis post partem, vt est calor imperfectus, qui in acquisitione est successiuus: & ista est, inquit, consideratio vera, & ad locum præsentem pertinet, vbi res secundum veritatem tractatur, & sic motus non est in prædicamento alio, quam vbi est sua forma, nam forma imperfecta quæ motus est, non differt essentialiter à forma perfecta: vnde fit, ꝙ motus sit analogum ad istas motus species, quæ sunt secundum diuersas formas prædicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes cum Simpl. & cum quibusdam alijs Græcis, cum Alberto.

Altero, inquit, modo motus prouia in formam consideratur, & sic ab Aristote. in prædicamentis ponitur in prædicamẽto passionis: & dicit hoc esse secundũ sententiam cõmunem, & famosam, sed non ita veram. Hæc est eorum opinio,

Reijcitur Auer. snia. Primo. Sed contra hoc illud est. Primò, quòd si formaliter loqui volumus, forma fluẽs duo includit, formam, & fluxum: esset igitur ens per accidens ipse, si esset forma fluens.

Secundo. Secundò, quia fluxus, vt fluxus, formaliter non est, forma, cuius est fluxus, oportet igitur assignare in quo propriè sit prędicamento fluxus, vt fluxus, atque adeo non effugitur difficultas si dicatur secundum antiquorum cõmunem sententiam esse passionem, sed oportet secũdum veritatem dicere in quo sit prædicaméto.

Tertio. Tertio, quia localis motus non potest dici forma fluens, nec spacium fluẽs, nec locus fluens, sed esse solum videtur ipse fluxus per spacium.

Quarto. Quartò, quia generatio motus est, & non est forma imperfecta fluens secundum partes, cum in instanti acquiratur.

Solutio Auer. Ad hoc respondet Iandun. q. 2. quod generatio dupliciter sumitur. Vno modo pro ipsa mutationi substantialis formæ, quæ in instanti fit, & sic motus non est. Altero modo pro alteratione præuia generationi: non enim est generatio, nisi præcedat alteratio secundum qualitates disponentes: & sic est motus generatio pro illa alteratione, & tunc est ille fluxus in qualitatibus.

Ita respondent etiam quidam alij, qui dicunt cum secunda opinione sequenti, motum non esse qualitatem fluentem, sed esse fluxum, & tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Cõfutatio solutionis Primo. Sed hæc solutio mihi non placet, imò generatio ipsius substantiæ motus est dicenda, vt in præsenti definitur motus: actus entis in pottẽia, & actus actiui, & passiui, & patet apertè, nam hic distinguuntur quatuor motus, quorum vnus est generatio, & corruptio, qui si pro alteratione sumitur, non esset distinctus essentialiter ab ea.

Præterea Simpl 5. Physi. & S. Thom. dicunt, quòd motus hic definitus est in genere latè sumpto vocabulo, vt omnem mutationem includit. Secundo.

Tertio. Præterea, quia generatio est vera actio & vera passio, & generare agere est, generari moueri, ergò motus est, nam esse actum actiui, & passiui essentialiter motus est, non igitur sententia, hæc videtur vera.

2. Opinio Gilberti. Secunda sententia est Gilber. lib. sex. Principiorum, putat motum esse prædicamento actionis, quia motus est forma procedens, sed hæc primò ab ipso agẽte procedit: ergo motus ad actioné potius pertinet. Sed hęc opinio satis fuit ab Aristo, in textu reprobata, cum motus sit potius actus mobilis, & in ipso mobili, nõ in mouente.

3. Opinio aliorum. Alij tertiò ad passionem referunt, cũ motus in patiente subiectetur.

Sed nec hæc sententia est vera, quia mo

tus tam est actus actiui, quam passiui: nō ergo magis ad hoc genus, scilicet passionis, quàm ad illud genus actionis referri ab his debuit. Secundò. Deinde, quia motus inter post prædicamenta, aut in prædicamento quantitatis collocatur, at actio, & passio diuersa constituunt prædicamenta. Tertio, quia si passio est motus ergo, & actio eius correlatiuum erit motus: ita erunt duo motus vnum correlatiuum alterius: quod est absurdum.

Reijcitur vtraque sententia.

4. opinio. Alij sunt in quarta sententia, nempè motum formaliter videlicet pro fluxu, & fieri, esse genus quoddā superius actione, & passione.

Reijcitur hæc opinio. Sed hæc sententia non est tenenda, quia iam actio, & passio non essent duo prædicamenta, quod est contra Aristotelem, & modo id verum esse supponimus: in Logica enim numerus prædicamentorum probatus est.

5. opinio. Quinta opinio est cuiusdam, quòd ratio prima motus non est forma, nec ad formam via, sed quòd sit actus existentis in potentia: via igitur illa in formam, materiale est motus, & hoc videtur esse Aristotelis, qui definitione sua nō aliud esse motum dixit, quàm actum potentiæ, vt potentia est: At definitio formale rei explicat.

Ex hoc infert, quòd cum esse actum potentiæ non sit vniuocum, nec vnā dicens rationem: alius enim est actus actiuę, alius passiuę potentiæ, ꝗ etiam motus erit analogus, id enim docet Arist. 7. Phy. tex. 26. nec inconueniens est, quòd analogum definitione definiatur analoga, vt hic docet Simpl. cum igitur sit motus analogum, ait, non exquirendam in eo aliquam rationem communem actioni, & passioni, sed sola est communitas nominis: nam actio est actus potentiæ actiuę, passio, passiuę, quando vero actum potétiæ in cōmuni aliquis sumit, seu motum, analogum quid, & solam vocem cōmunem sumit. & idem in quouis motu particulari considerandum ait, vt calefactio est analogum ad calefactionem actiuā, quæ est actio calefacientis, & actus actiui & ad passiuam, quæ est actus passiui, scilicet passio, atq; in cæteris motibus.

Vnde concludit, quòd actio, & passio formaliter sunt motus, & quod formaliter sunt duo motus, & duo actus, sed re non, nisi vnus, puta vna via in formam, & vnum medium inter agens, & patiens.

Hinc ait, quod si motum materialiter consideremus, reducitur ad prædicamétum ipsius formæ: est enim sic via in formam, vt communis dicit opinio: at si formaliter, vt actus est potétiæ, duo illa prædicamenta facit, quia sunt duo actus formaliter actio, & passio, quæ vniocè non conueniunt, alios auté, asserit, quod materiale est motus, puta viam in formam, seu fluxum, formale esse, putasse.

Reijcitur hæc quinta opinio. Primò: quia si in motu hæc opinio distinguit materiale, & formale, iam facere motum esse aliquid compositum ex duobus accidentibus: ex illo, inquam, materiali, & forma li, videlicet fluxu & actione, vel fluxu, & passione, atque adeò, nec vnū esset accidens, neque ens per se, sed aggregatū ex duplici accidétali ratione, materialis, & formalis, vt album in concreto, & alia accidentium concreta. Reijcitur 5. opinio. Primo.

Secundò. Quia superest adhuc per se de illo ipso materiali difficultas, nempè de fluxu per se, vt si fluxu est, si non est per se motus quę ergo res sit per se, vt talis, & cuius prædicamenti: nil autem per se, vt talis esse videtur, nisi ipsemet motus, similiter, & de ipso per se formali, scilicet actione, vt actio, & passione, vt pa ctio, etiam secluso fluxu, quæ sint res. Secundo.

Tertio, quia si formale motus est actio, & passio, ergo duo sunt motus formaliter, nam actio formaliter non est passio, nec passio formaliter est actio, ergo in quouis motu duos simul esse motus formaliter dicemus, quod est absurdum, & paradoxon, vt duos simul motus locales, cum res mouetur localiter, duas simul augmentationes formaliter, cum res augetur. Tertio.

getur,& ita in cæteris, nam si motus est actio,& passio,& vbicunque est actio,est passio,& è contra, ergo vbicunque vnus erit motus, erunt duo formales motus, quod est absurdum:quod absurdum cum cócedat hæc opinio,est planè reijciéda

Quarto. Quarto sequitur etiam hos formales motus esse correlatiuos, si sunt formaliter actio,& passio,siquidem actio,& passio sunt formaliter inter se correlatiua.

Quinto. Quintò:sequitur etiam q motus,vt motus,non sit res absoluta, sed res relatiua, nam actio, & passio res sunt formaliter relatiuæ,& sibijnuicem oppositæ.

Sexto. Sextò, quia actio,vt actio per se nō dicit successionem,cum possit esse actio in instanti,& similiter passio, vt passio , sed abstrahunt à successione,& ab instáti: at motus saltem propriè acceptus per se,& in se dicit successionem,vt successiuè fiat & quod nunc mouetur antea mouebatur, & post hoc mouebitur, vt latè ostendit Aristoteles superius. Ac quod agit,nō est necesse, quod prius egerit, & post hoc etiam agat, neque quòd patitur etiá patiatur posteà, & antea pateretur, cú (vt diximus) esse possint actiones instantaneæ, neq; in sua intrinseca ratione hoc per se includet ipsum agere, vt antea, & posteà sit actio.

Septimo. Septimò, hinc etiam fit contra eandé opinionem, motum non esse analogum superius ad actionem,& passionem: quá doquidem aliqua est actio, quæ propriè non est motus, præsertim, quia si cócederetur,esse quid commune ad actioné, & passionem vniuocum potius censeri posset, quàm analogum, nā nō apparet analogia actionis ad passionem, vel contra non magis quàm inter alia quæuis correlatiua, vt patris ad filium,& cótra, non n. vni propter alterum conueniet, aut per alterum, nec prius vni quàm alteri, cum sint correlatiua actio,& passio.

Octauo. Octauò quia in motu, imo etiam in omni mutatione alij sunt, & aliter assignantur, & diuersa longe ratione termini à quo, & ad quem, & id, quod per motū fit, vel acquiritur , quàm in actione, vel in passione.

Nam primò motus præsupponit mobile, quod moueatur, & in quo fit motus, vt in subiecto: at actis, seu effectis non præsupponit in quantum talis, subiectum: nā etiam agens potest sibi fabricare subiectum, & in subiecto postea operari, & agere , vt in Creatione Deus, & artifices plerique sic parant materiam, in quá agant.

Deinde in motu sunt hæc tria. Et qđ mouet, scilicet, mouēs v.g. ignis, & quod mouetur, nempè mobile v.g. aqua, & calor, quo aqua mouetur: quod videlicet ea lesit: Si actionis vero terminos consideremus reperiemus esse diuersos: erit quidem ignis agens, sed tamen aqua non est quæ agitur, seu efficitur: est autem aqua, quæ vere mouetur, & fit aqua calida, sed non mouetur aqua calida.

Et in motu locali idem reperitur: nā mobile, vt puta corpus, mouetur sed non dicitur fieri, id mobile, puta corpus: & mouens mouet illud, sed non dicimus mouēs facere mobile.

Dicimus item agens, vt ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili, non autem moueri motum, vel mouēs mouere calorem.

Quamobrem perspicuè apparent alij termini à quo, & ad quem, & id quod fit & aliter in motu, aliter in actione, & passione assignari. Nó ergo dici potest, motum formaliter idem esse, quod actioné, & passionem.

6. Opinio D. Thom. & cōmunis. Sexta sententia est D. Tho. & Auicc. quam sequuntur multi ex discipulis D. Tho. & est modò communior, motum dupliciter posse considerari. Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo est prædicamento ipsius formæ, sicut & ipsa forma permanens. Vel pro ipsa acquisitione, & fluxu formæ, & hæc est vera ratio, & intrinseca motus ipsius. Hæc sententia quoniam & verior est, & Aristoteli confirmior, à nobis erit fusius explicanda.

Ad-

1. Funda. In motum sunt quatuor agens, forma, & via ad formam.

Aduertendum est ergo primò, quòd in motu Physico sunt omnia ista agens, patiens (siue hæc, duo sint supposita, siuè vnum, habens tamen rationes, & principia diuersa: vt cum aliquid mouet se) vlterius est forma acquisita, est via est mediũ quo acquiritur, & hæc ipsa est motus formaliter, nec enim motus est agens, nec patiens, nec forma, sed illa via, vt via in formam est.

2. Funda. Via ad formã põt esse successiua l instantanea.

Itaque motus formaliter est illa via, & medium, & operatio, qua forma adquiritur, quatenus est actus potentiæ, siuè actiuæ, siue passiuæ, id est quatenus per talem viam, & operationem agens, siuè patiẽs dicuntur esse in actu imperfecto.

Aduertendum secundò, quòd ista via quam formaliter dicimus esse motum, non est opus, q̃ sit successiua, licèt enim in instanti sit, adhúc medium est inter agens, & patiens, & id sufficit, vt actio, vel passio, & motus sit. Vnde, vt supra dicebã generatio verè est motus, late, accepto vocabulo: quod si aliquando, nempè in lib. 5. Aristoteles dicit, Generationem non esse motum, illic motum, non vt hic definitus est, sumpsit, sed strictè, vt supra ex Simpli. & S. Tho. notaui, pro motu, cuius subiectum est aliquid in actu perfecto & præterea habens contrarium aliquod quod resistit introductioni illius formę, qualis motus est alteratio, augmentatio, & latio.

3. Funda. Quadruplex diuisibilitas in motu. Prima.

Tertiò aduerte, vt deueniamus ad motum propriè dictum, in ipso esse quadruplicem diuisibilitatem, ex quibus videndum est, quænam insint ipsi per accidens vt illis exclusis remaneat propria, & intrinseca ratio motus.

Prima diuisibilitas est, quam possumus vocare subiectiuam: cum enim motus accidens quoddam materiale sit, nõ potest non extendi ad extensionem subiecti in quo est, & de hac indiuisibilitate agit Aristo. 6. Phy. à tex. 33. vsque ad. 36. hanc certum est, ipsi per accidens competeré. vt & cæteris accidentibus quare nõ erit ipsius ratio formalis.

Secundã

Secunda est, quæ sumitur ex spatio, vt prima pars motus sit illa, quæ fit in prima parte spatij: & quod dico de spatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intensiua in qualitate, & extensiua in quantitate. Et hæc etiam diuisibilitas, non est dubium, quin non sit ratio formalis motus: datur enim illa, & in spatio, & qualitate ante, & post omnem motum, & de hac agit Arist. 4. Phy. tex. 99.

Tertia.

Tertia est, quę est propria motus, nempè successiuo illa, l. acquisitio successiua diuersorum situum in latitudine, vel terminorum in qualitatibus, & quantitatibus, quam esse ab illa secũda distinctam est manifestum, cũ illa posit sine hac reperiri, & hæc est, quam dicimus, intrinsecè esse motum, de qua agit Aristo. hic.

Quarta.

Quarta est successio motus penes moram, vt sit vnius horæ vel duarum, &c. & hæc est formaliter tempus, quam esse ab illa tertia distinctam est manifestum: acquisitio enim sucessiua eiusdem spatij. l. qualitatis modo fit in hora, modo in duabus horis, &c. v. g. vt homo ęgrotus in duabus, vel tribus horis sanatur, & similē cum ergo illa diuisibiltas, sit eadem mora variata, non est dubium, quin distinguatur, & de hac agit Aristoteles. 4. Physic. à text. 100. vbi hanc moram constituit esse tempus.

4 Funda. In qua sit prædicamento illę diuisibilitates.

Quartò aduerte illam primam diuisibilitatẽ esse in prædicamẽto quãtitatis, vt manifestum est. Secunda verò, si est latitudo spatij, est in eodem prædicamento quãtitatis. At si est latitudo in qualitate cum sit modus quidam ipsius, erit reductiuè in qualitate. Quarta aũt quoniam habet propriam, & completam rationẽ entis, & est diuisibilitas distincta à cæteris debet habere sedem propriã, vnde cõstituit propriam speciem quantitatis, vt videre est in prædicamentis &. 5. Meta. c. de quãtitate. At tertia illa diuìsibilitas licèt sit à cæteris distincta, non tñ habet completam rationem entis, vnde nõ potest esse distincta species quantitatis.

5. Fundam.

Pro quo quinto aduerte, vt aliquid faciat

Quod requiratur esse ẽ per sectam, vt faciat speciem in aliquo prędicamento.

ciat speciem in prædicamento, nõ sufficere vt habeat propriam rationẽ illius prædicamenti à cæteris distinctã. habẽt enim materia, & forma, tamen non sunt species substantiæ. sed præterea oportere, vt habeat esse completum, vt non sit pars, vel via, vel modus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & successio motus: quòd mora illa in ratione moræ non est via ad aliud, nec pars alterius, sed passio: esse autem passionem nõ tollit rationem speciei, at verò motus, licet habeat illam propriam diuisibilitatem, tamen quia illa est in ratione viæ, est in ratione entis imperfecti, vnde nõ potest constituere nouam speciem prædicamentalem.

Sextũ fundamentum. *Quomodo cõcilientur loca Aristotelis.*

Sexto aduerte hinc cõciliari loca Aristotelis. Hic enim videtur tribuere verã diuisibilitatem propriam quantitatis, at in Prædicamentis cap. de quantitate, & in 5. Metaphysicæ cap. de quanto, ait esse quantum per accidens, quod rectè factum est. hic enim, quia agebat de diuisibilitate abstrahendo ab ente perfecto, & imperfecto, eam illi tribuit. at verò in illis locis, quoniam quærit eam diuisibilitatem, quæ requiritur ad constituendã nouam speciem, & hanc non habet motus, nisi per accidens à subiecto, spatio, vel tempore, ideò illum connumerat inter quanta per accidens.

1. Conclusio.

His suppositis sit prima conclusio. Motus intrinseca ratio est esse viam ad formam, seu fluxum formę, quæ si sit successiuè, erit propriè motus, si in instãti erit mutatio.

Primò.

Quod ergo sit ille fluxus, & via ad formam ex dictis maximè in tertio notabili manifestum est, cũ illa diuisibilitas, & fluxus formę nulli' alterius rei posit esse ꝓpria, & necesse sit assignari cuius sit.

Secundò.

Et ex cõmuni etiã modo concipiendi: omnes enim motum cũ fluxu, quodam à termino ad terminum intelligunt.

Tertiò.

Et præterea impossibile est ad terminũ peruenire, nisi via præcedente, nec aliud potest intelligi, quàm per viam ad terminũ accedere, saltem ratione distinctam: nam aliud est ire, aliud peruenire.

2. Conclusio.

Secunda conclusio. motus propriè dictus, prout distinguitur à mutatione intrinsecè, & essentialiter includit, ꝙ ille fluxus sit successiuus, & non instãtaneus.

Primò.

Probatur primò. Nã aliàs peto de illo fluxu formaliter, an habeat esse permanens, vel successiuum. Si secundum, habeo intentum. Si primum contra, sequeretur id, quod habet totum suum esse simul, & ens permanẽs intrinsecè, posse extrinsecè recipere cõtradictoriũ suæ essentię: quod mihi magis videtur implicare, quàm id, de quo disputat Aristoteles primo de cœlo, a text. 110. Implicare, videlicet, vt quod est incorruptibile per naturam, extrinsecè posit corrumpi.

Secundò.

Secundò, id per quod aliquid à cæteris essentialiter differt, per id etiã formaliter constituitur, ex Porphyrio in cap. de Differentia: sed in nullo possumus fingere differre motum à mutatione instãtanea, nisi per hanc successionẽ: ergo. Probatur minor: nõ enim differt in diuisibilitate subiectiua: habet enim eandem illuminatio: non in diuisibilitate latitudinis, quòd videlicet motus sit via ad rem habentem latitudinem, est enim idẽ in illuminatione, quæ tamẽ propriè est mutatio, non in successione tẽporis, probani enim iam illam esse extrinsecam motui, ergo. non etiam in diuisibilitate intẽsionis formæ, seu graduum, qui acquirũtur: nam etiam hoc cernimus in illuminatione, ergo superest vt in hoc solo distinguatur motus à mutatione, ꝙ in illo fluxu ipse est successiuus intrinsecè, at in mutatione instantaneus.

Tertiò.

Tertiò accipiamus hanc successionẽ, quam dicunt esse intrinsecam, & separemus illam à motu, seu fluxu, quæro, Aut esset sic considerata mutatio propriè dicta, & hoc non, vt supponimus. Aut esset instantanea, & sic rursus esset propriè dicta mutatio. Aut abstraheret à successione, & instantaneo, & tunc esset mutationis tertia quædã species, nec successiua,

nec instantanea. Præterea si motus propriè dictus abstrahit in sua ratione à successione: ergo etiam mutatio propriè dicta abstrahet ab instantaneo: quare sursus relinqueretur eadem prorsus intrinseca ratio mutationis propriè dictæ, & motus propriè dicti: quod est absurdũ, & falsum, igitur per fluxũ abstrahendo in vniuersum, à successiuo, & instantaneo, explicatur essentia ipsa motus in communi, lato accepto vocabulo, quæ posteà per successiuum contrahitur ad motum proprium, & per instantaneum cõtrahitur ad mutationem propriam: non sicut instans, & tempus differũt specie, ita etiã motus propriè, & mutatio propriè, licèt in communi conueniant.

Obiectiones cõtra positã sententiam. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc cõmunem opinionem quas oportet dissoluere.

1. Obiectio. Prima obiectio. Actio etiam ipsa agentis est successiua, & passio, scilicet, ipsum agere, & pati: ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, seu spatij, qui est motus, alter actionis, alter passionis, & ita erunt tres fluxus.

Solutio. Respõdẽdum est, quod est solus vnus fluxus formæ, seu spatij formaliter: qui est ipsemet motus, à quo extrinseca denominatione denominãtur successiua hæc omnia: & mouens mouere dicitur successiuè, & mobile moueri successiuè, & formã fieri successiuè seu spatiũ pertrãsiri, vel acquiri successiuè, & agens producere formã successiuè, & patiens recipere formã successiuè. & ipsum motũ esse successiuũ: sed motus quidẽ formaliter, & intrinsecè, alia verò extrinseca ab ipsa denominatione, ac de his hactenus.

2. Obiectio. Secunda obiectio. Videtur aliud esse fluxũ formæ, aliud verò esse viam in formã ipsam. nã si formalẽ rationem ipsam per se spectemus, via est antè terminum saltẽ natura prior: nã est ad terminũ: & ita via ad vbi, ad calorẽ ideò erit ante calorẽ, & ante ipsum vbi, quod acquiritur, saltẽ natura at fluxus formæ videtur quid cõsequens ad formam, & esse posterius natura: nã vt aliquid fluat, oportet prius sit, & si non sit, fluere non potest.

Solutio. Respondeo. Duplex est fluxus formæ, seu duobus illum modis possumus imaginari. Vnus modus est, sicut fluit aqua, oleum, vel butyrum liquefactum, & hoc modo prius est forma, & deinde fluxus, vt in argumẽto obijciebatur, siue fluat motu locali, siuè fluat deficione paulatim. Alter modus est, vt sit fluxus formę, sicut dicimus fluxũ specierũ visibiliũ ex obiectio, fluxũ luminis ex luminoso, in quo vna species post alterã emanat, & est in priori natura hæc illam præcedit per spaciũ se difundendo, & vnum lumẽ post alterum, licèt in eodem instanti temporis, sicut etiam est fluxus sonus successiu' & fluxus etiam odoris per medium & talem fluxum possemus commodè vocare acquisitionem formę successiuam, siuè emanationem successiuam: hic autẽ via ipsa est ad formam, & ante ipsam formam, saltem natura prior, & talis formę fluxus, est motus. Et nota solutionem.

3. Obiectio. Tertia obiectio. In motu locali apparet quidẽ esse viã ad vbi, quod per illum acquiritur: sed non apparet, si fluxus sit, cuius rei sit fluxus: non enim mobilis, neque spatij, nec vbi, nec loci fluxus, nam hæc omnia sunt permanentia, vel in instanti acquiruntur: ergo non videtur hic saltem motus esse fluxus, sed via ad terminum, videlicet ad vbi. Confirmatius fit, quia fluxus dicit successionem: at generatio fit in instãti: ergo generatio nõ esset fluxus, sed solùm via ad formã substantialem.

Solutio. Respondeo. Non omnes motus habẽt eandem rationem fluxus, sed vt differũt natura, ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem esse fluxum nõ formæ alicuius: sed termini successiuã esse acquisitionem, alterius, inquã, & vlterius vbi, atque adeò vbicationem ipsam paulatim succedere, & fieri successiuè. Potest aũt hic fluxus propriè vocari, fluxus per spatiũ, sicut alij motus, fluxus per formã. Sed in hoc differunt, quòd in illis acquiritur

ritur forma, & manet acquisita, & augetur eadem, vel contrà aucta minuitur at in hoc fluxu terminus acquisitus, videlicet, vbi, non manet, sed corrumpitur, & ad aliud transitur.

4. obiectio. Quarta obiectio. Fluxus dicit successionem: at generatio, & corruptio fit in instanti, ergo generatio, & corruptio non esset fluxus, & ita non esset motus, si motus est fluxus.

Solutio. Respondeo. Quòd (vt anteà diximus) motus propriè acceptus dicit successioné, at motus largè, vt complectitur mutationes etiam instantaneas, non dicit successioné, sed abstrahit à successione, & ab instáti. Diximus autem generationem, & corruptionem esse quidem motus largo accepto vocabulo, vt sit actus entis in potentia, sed non strictè, cú fiat in instanti. Ita ergo nunc dicimus fluxú esse duplicem, & successiuum in motu propriè dicto, & fluxum instátaneum, qui est illa emanatio instantanea, seu acquisitio instantanea in mutationibus, seu motibus impropriè dictis, qualis est generatio, & corruptio: ac de his hactenus.

An actio sit in agente, & quæ ipsa res sit actio. Quæst. II.

Sēsus quæstionis. Non est hic quæstio de actione immanéte, hanc enim certum est non esse extra suum principium effectiuum, quales sunt volitiones, & cognitiones, quæ in ipsis fiunt potentiis: sed est quæstio de actione transeunti, puta de actione, per quá fit mutatio subiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an sit talis actio in igne, an in aqua, quæ patitur, similiter de alijs huiusmodi actionibus.

1. Opinio. Circa hoc tres existunt præcipuè sententiæ. Prima est quorundam Thomistarum, qui putant in agente esse quatuor, est videlicet ipsa substantia, puta ignis: est virtus actiua, nempè calor: est relatio ad ipsum passum: & est entitas inter ipsam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas absoluta est fundamentum relationis, & talis est actio, quæ in agente est. Vnde primùm est ipse ignis secundò virtus, scilicet calor. tertiò ipsa actio quæ est fundamentum relationis superuenientis.

1. Ratio huius opinionis. Primum argumentum huius sententiæ est ex Arist. 8 Physic tex 15 q. si Deus de nouo produceret mundum, quod mutaretur. Est igitur argumentú. Si Deus producendo mundum mutatur secundum Arist. se atentiam: ergo aliquid in se reciperet, non videtur quod hoc sit, nisi ipsa actio: est ergo actio in agente: si nihil reciperet, non mutaretur.

2 Ratio. Secundú. Sit vnus ignis, qui comburat duo ligna, tunc vel est vna actio vel duæ: dicere quòd duæ, videtur absurdum, cùm vna cum sit agens: si verò vna ergo est in agente, si enim in patiente esset, nó vna sed duæ essent, cum sint duo passiua.

3 Ratio. Tertiú. Esse agens, est effectus formalis sicut esse album: sed esse formale nó est, nisi à forma inhęrēte: ergo agés nó dicetur, nisi per actioné sibi inhærenté, sicut nec esse albú, nisi per albedinem in se.

4. Ratio. Quartú. Cuius est potétia, eiusdem est actus. sed potentia, & virtus actiua est in ipso agente, ergo etiam actio ipsa.

5. Ratio. Quintum. Perfectio est in eo, cuius est perfectio, sed actio est perfectio agétis, ergo est in ipso. Hæc sunt argumēta præcipua pro hac sententia.

2. Opinio. Secunda sententia est Scotistarum, qui dicút in agéte esse duas relationes. Vná ad ipsum effectú, vt ignis ad caloré, & aquæ ad frigiditatem: alia est relatio ipsius agentis ad subiectú patiens, dicunt hác relationem posteriorem esse actionem, quæ in ipso agente est,

1. Ratio secundæ opinio. Mouentur ad hoc, quia actio, & passio formaliter relatione distinguūtur: ergo actio formaliter relatio ipsa est. nā motus est in passo, vt in subiecto: sed actio, quæ relatio est, & causa illius motus, in agéte est, sicut etiá passio, quę relatio est etiá, in patiente est hęc est hórú opinio.

Tertia opinio est communis Thomistarum, quam habet Sonzi. 5, Met. q. 37. dicunt quòd actio dicit fluxum formæ

qui motus est formaliter, relationem tamen agentis, minus principaliter, & in obliquo: vnde constituunt ista, quòd forma si consideretur in esse quieto, dicitur aut qualitas aut quantitas, aut vbi: si verò vt est in fluxu, & tendētia ex imperfecta ad perfectam, & sic est motus: si verò consideretur vt est in fluxu, sed cum relatione agentis ad passum, actio est, cum relatione autem passi, & recipientis, passio

Dicunt igitur, quòd actio ratione motus, in patiente est, ratione verò relationis in agente.

Differt hæc opinio à secunda præcedenti, quòd secunda actionem principaliter, & formaliter dicit esse relationem agentis, ista vero principaliter, & formaliter motum, secundariò, & ex connotatione, relationem importat.

3. Rō pro. 3. opinionē. Mouentur ad hoc, quia cum actio, & passio vna sint res, eadem inquam qualitas, vel quantitas, idem ue motus nisi relationes importarent, distingui inter se non possent: constat autem distingui, cū sint duo prædicamenta diuersa. Hæ sunt opiniones præcipuæ, fideliter expositæ.

4 Sententia auctoris. Sit prima conclusio. Motus non dicit rationem vnam communem actioni & passioni, si motus formaliter sumatur,

1. Conclusio. Aduertendū enim est, quod hæc quinque sunt in quauis actione considerāda.

Primū fundamentum Agens, Patiens, Forma quæ fit, fluxus formæ, & respectus, ac relationes variæ, inter hæc consequentes, quocunque inter se modo conferantur, vt agentis ad formam, vel ad patiens, vel ad fluxum formæ, vel contrà, item horum, & aliorum inter se varia ratione.

Probatur conclusio contra tertiam opinionem. Primo. Probatur autem conclusio præsertim contra tertiam opinionem, quæ communis est Thomistarum. Si actio, & passio dicunt vnum, & eundem motum formaliter, tunc vel talis motus est formale actionis, & passionis, vel illa relatio agētis, & patientis: si motus est, ergo nō differunt formaliter, nec sunt duo prædicamēta diuersa: si relatio est, ergo iā actio, & passio sunt relationes essentialiter, quod est falsum, & ipsi multum abhorrent: non ergo motus formaliter vnus, & idem est actioni, & passioni.

Secundò. Si actio, vel passio dicunt simul motum, & relationem determinatē ipsum motum: ergo iam non sunt conceptus simplices generalissima illa, cum in conceptum motus, & in cōceptum relationis resoluantur. Secundò.

Tertiò. Tertiò contra Scotum. Si actio, & passio formaliter sunt motus: ergo non sunt relatio, relatio enim motus non est.

Quartò. Quartò, Relatio agētis cessante actione, ergo illa non est actio, q si dicant, talis relatio non est actio nuncas, ergo nō tantùm relatio, illa actio erat formaliter.

2. Conclusio. Secunda conclusio. Actio, & passio sunt realiter quidem res eadem, videlicet vna via, & operatio, & fluxus seu ipsa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamē ratione duplex est. vt enim agentis est, actio, vt patiētis est passio dicitur, & hæc conclusio nota est ex præcedenti. Nam hæc cōsideratur, vel vt procedit ab agēte, & sic est actio eius: vel vt recipitur in recipiente: & sic est passio. Hæc autem conclusio est expressa Arist. in text.

3. Conclusio. Tertia conclusio. Actio hæc, de qua loquimur, est in patiente per se, in agente vero per accidens. loquimur autem tanquam in subiecto. Hæc conclusio satis est nota in textu, & ex ratione Aristotel. Si enim actio esset in agente, tunc omne agens moueretur: actio enim motus est: id autem aperte est falsum.

Nota. Declaratur tamen cōclusio, cum dicimus, agens per accidens moueri, nō sic me per intelligas, q illo motu, quo mouet, sed diuerso, v.g. Cum ferrum cādens agit in aquam, mouetur non illo motu, quo agit, nam per calefactionē agit in aquā, & hęc in aqua est, per frigefactionem vero quæ in ipso est, ab aqua mouetur, vnde vt patiens est, motum in se habet: aliquando accidit, q eodem motu quo mouet.

mouet, moueatur, sed per accidens, vt cũ quis mouet se ipsum.

Conclu. Quarta conclusio. Ad hanc actionem dictam, & passionẽ consequuntur quædã relatio agentis ad passum, & ad rẽ factã, & vicissim patientis ad vtrunque, & contrà, quæ etiam ijsdem nominibus actio nis, & passionis significari solent, quæ non tam actio, & pass. o dici deberent, quàm relatio actionis, & passionis: certum enim est otriuicissim inter hæc res pectus, & relationes, seù habitudines quasdã inter se, cũ non eodẽ modo se habeant inter se, sicut antea.

Responsio ad argumẽta. 1. opinionis ad primum. Per hæc facile erit ad argumẽta respõdere. Ad primum primæ opinionis respondeo, quòd non dicit Arist. quòd illo motu quo Deus faceret mundum moueretur, sed quã l aliò quia ipse purabat, ꝙ vt de nouo ageret, oporteoat mutari voluntatem ipsius, vt de nouo vellet aliqd, vnde textus nihil contra nos. Verum est quod in eo decipitur Arist. quia etiam si de nouo faceret, vt re vera fecit, non ob id mutatus est: nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciendi mundum processit mũdus in tempore, sed de hoc aliàs dicendum.

Ad secũd. Ad secundum dico, ꝙ ex parte passibilium sunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ passiones, at ex parte agentis vnica potentia, & vnus processus, propterea vna est actio non enim opus est, ꝙ insit actio agenti, vt dicatur vna, sed ꝙ ab vno agente sic procedat.

Quamuis nihil vetat ibi duas dicere actiones, vel totales, si separata essent ligna, vel partiales, si sunt cõiuncta, si qui dem diuersos numero calores vtrobiq; producit, & diuersis motibus alterationis saltem partialibus.

Ad tertiũ Ad tertium dico: quòd esse agens, & agere, nõ est omnino formalis denominatio, sicut esse album, tamen est denominatio formalis non habentis in se formam sed formæ ab ipso dimanantis, & præcedentis, & à tali forma denominatio si nõ potest, & si non inhæreat denominatio, vt etiam in textu dixit Arist.

Ad quartũ. Ad quartum dico, cum sit potentia, eiusdem & actus est, sed non quòd semper illi inhæreat, sed quòd inhæreat, vel ab ipsa procedat.

Ad quintũ. Et similiter respondetur ad quintum nõ enim opus est, quòd omnis perfectio sit interna, quamuis aliqui dicant actiones transeuntes non esse perfectiones agentium, sed mihi non placet, nam in vniuersum actus agentium naturalium sunt etiam perfectiones suam, vel certè viæ ad perfectionem suam: naturalis enim actus perfectio est, & hæc omnia ex ipso Aristot. deducuntur. Verum est autem, quòd si actus agentis non tenderet ad ꝓpriam perfectionem acquirendam, sed ad perficiendum aliud subiectum, quod quidem posset accidere cum res in se esset omninò perfecta, vt in perfectio artifice aliquid operante, vt etiam in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit, tunc per talem actionem nõ perficeret seipsum, sed aliud, nempè opus, quod facit, atque ita Arist 6. Ethic, concedit prudentiam ab arte in eo differre, quòd prudentia seipsam perficiat, ars vero alia à se, & res quas facit: & ex dictis liquet solutio ad aliarum opinionum fundamenta.

An motus distinguatur à suo termino.

Quæst. III.

Diximus motum esse viam in formam aliquam, puta qualitatem quantitatem, substantiam, & locũ: modò dubitatur, an talis via seu fluxus, & motus ab ipso termino, & formam quam tendit, distinguatur.

Et circa hoc est prima sententia Pau. Ven. dicentis motum esse entitatẽ quandam successiuam, absolutam, realiter distinctam ab ipsa forma, vt calefactio est entitas realiter distincta à calore, & subiecto, & non est relatiua, sed absoluta & successiua, quæ nõ permanet, quando forma est acquisita. idẽ dicit de motu locali, est enim entitas a mobili realiter 1. Opinio.

distincta: similiter generatio, & corruptio sunt entitates realiter à formis distinctæ, licèt non sint successiuæ.

1. Ratio. Hæc sententia probatur. Primò: motus est quid successiuum reductiuè ad prædicamēta pertinens, at ipsi termini sunt formæ permanentes ad prædicamentū pertinentes per se, nō ergo idem est motus cum ipsis.

2. Ratio. Secundò. Ipsa forma manet motu cessante, & transacto: ergo motus non est forma.

3 Ratio. Tertiò. Motus est causa, & via informa[m] seu formæ fluxum: ergo non est ip[sa]met.

2. Opinio. Secunda sententia est ferè communis Realium, dicēt motum esse quidem realiter distinctum à forma, sed esse entitatem relatiuā vnde fluxus formæ, qui motus est, nō est aliud, quàm relatio formæ imperfectæ tendentis in perfectā, duas que relationes constituant, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem.

3. Opinio. Tertia sententia est Nominalium, qui motū à formæ non distingui putant, sed calefactionē esse ipsum calorē, & motū ipsam rē, & terminū, & motum localem ipsum mobile, quod mouetur, ac propterea propositiones, quibus ista inuicē affirmantur, veras esse docent.

1. Conclusio. Sit ergo prima cōclusio. Ista via, & motus, quantū ad tres eius species, puta quā tum ad alteratione, augmentationem, & generationem cū suis oppositis nō est, distincta realiter à termino, & forma.

1. Ratio. Probatur, & sumo generationē. Si generatio est entitas realiter distincta à forma, vel est in eodē instāti, quo est forma vel in alio. Pau. dicit esse in alio, tūc sic argu nētor. Inter duo instātia sēper mediat tēpus: ergo inter instās, quo generatio est, & instās, quo forma est, datur tempus quo neutrū est: ergo datur tempus in quo absoluta iā generatione, nōdum sit forma, & termin⁹: quod est falsum: nō igitur talis entitas distincta realiter est: nec separabilis est ab ipsa forma, & termino.

2. Ratio. Secundò. In communi est argumentū. Si motus est entitas distincta realiter à forma suam habens propriam iuexistentiā in subiecto: ergo per aliquā mutationē habet esse. impossibile enim q̄ sit aliqua entitas absoluta ab alijs distincta, quæ non sit producta aliqua productione, præsertim cū illa talis autē nō fuerit & postea sit, quod si per mutationem aliquē habet esse, petā de illa mutatione, an sit distincta, q̄ si non sit distincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat à principio, q̄ mutatio, & motus non est distincta entitas à forma producta: si verò sit distincta, tunc erit processus in infinitū, non ergo est multiplicanda illa entitas realiter distincta.

2. Conclusio. Secunda conclusio motus localis non distinguitur realiter à mobili, quod mouetur, in hac conclusione fuit opinio Greg. 2. sent. dist. 1. q. 4. qui putabat motū localē esse ipsum spaciū, per quod est mobile, secūdum quod alter, & alter se habet ad ipsum, quod mouet. vnde cum spacium distinguatur realiter ab eo, quod est in spacio: motus etiā, qui est spacium, distinguetur ab eo, quod mouetur.

Sed communis opinio est in oppositū, videlicet quòd motus localis est ipse modus, quo mobile aliter se habet, & aliter ad spacium, & secundum nostram opinionem est via ipsius mobilis, quæ se in loco cōstituit hoc, vel illo, nec est distincta realiter ab ipso mobili, vt in præcedenti conclusione probatum est.

3 Conclusio. Tertia conclusio nihilominus motus, & terminus, seu motus localis, & mobile ratione, & definitione distinguuntur ad eo, vt talis distinctio sufficies sit ad negandas affirmationes illas, puta calefactio est calor, actio est passio, & similes, quas expressè negat in textu Aristotel.

Solutio argumentorum primæ opinionis. Ad primū & secūdū. Et per hanc conclusionē soluuntur omnia opposita argumenta adducta, & alia quæ possunt adduci: non enim posse vnū esse sine altero, aut vnū habere prædicata, quæ nō habet alterū, arguit distinctionē realem illorum, sed solam distinctionem rationis, vnde. 1. Physic. materiam

riam,& priuationem numero idem, ratione duo docet esse Aristo. ac propter distinctionem rationis materia dicitur substantia, non autem priuatio: materia incorruptibilis, non priuatio, & alia huiusmodi dicta de motu, & termino: distinguuntur enim ratione. ob id, non quę de vno dicimus, de altero affirmamus: quę tamen non arguit distinctionem realé.

Ad tertiū. Tertium argumentū est præcipuè notandum, & iam nos in quæstione prima satisfecimus. motus enim natura præcedit formam: sed non quòd realiter, sed ratione distinctus sit, hæc de motu satis.

CAPVT QVARTVM.

De infinito.

Quoniam autem de natura. Tex. XXIIII.

Probatur ad Philosophum pertinere agere de infinito, 1. Ratio. Postquam de motu disputauit, de infinito nunc differit, ac probat duplici ratione ad Physicum pertinere de infinito agere. Prior est: Physicus tractat de magnitudinibus, de motibus, de temporibus, sed horum omnium passio est finitum, vel infinitū: ergò etiā Physicus de infinito tractat, & an sit, & sit, quid sit.

Quâ ratione agat Physicus de magnitudinibus motibus & temporibus. Aduertendum est autem, quòd de his Physicus considerat in ordine ad corpora naturalia: nam agit de magnitudine, vt de termino corporum, & de motibus, & de tempore in ordine ad tale corpus: de magnitudine enim secundùm se, & abstracta mathematicus differit, & de tempore secundum se, & secundū suas dimensiones Astrologus.

Quid sit finitum priuatiuè. Atne quis existimaret omnes passiones Physicas esse finitas aut infinitas, dicit id non esse: nam punctum, & affectus nec infinita, nec finita sunt. Vbi nota quòd hic infinitū sumitur priuatiuè pro eo, quod nō habet terminos, cum posset habere, & sic priuatum non est infinitū, nec

Quid infinitum negatiuè. finitum, est enim ipse terminus. Sienim sumeretur infinitum negatiuè pro eo, quod non habet terminum, tunc punctū infinitum dici posset, vt ip semet Aristo. ipsum vocat inferius infinitum.

Dubium. Dices, quid per affectum intelligit? Themist. & Philop. intelligunt qualitates omnes, vt calorem, & albedinem, ac habitus, & potētias: & reliquas, hæ enim nullam habent magnitudinem per se, nisi ratione quantitatis, secūdum quam extensę in subiecto sunt, propterea quā ta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis, secundum se verò nō sunt quāta, ob id nec fin. ta, nec infinita. Hęc enim quantitatis passiones sunt, non alterius accidentis. Quid intelligat Aris. per affectū.

Qualitates non sunt quantę per se, sed per accidens. Piellus per affectum intelligit quodcunque accidens præter quantitatem: his enim per se non competit diuisibilitas, nec finitum, vel infinitum.

At quàmuis hec verum sit, existimo esse dicendum cum Simpl. & S Tho. per affectus intelligi sensibiles solum quantitates, hæ enim sunt, quas Physicus considerat, de talibus enim affectibus sermo est.

Signum autem est, quòd huius. Tex. XXV.

Secunda ratio, quâ Physicum probat de infinito agere. Posterior em rationem ponit, qua ad Physicum pertinere de infinito tractare probat, nempe omnes Physici qui benè de rebus naturalibus tractarūt, de infinito mentionem fecerūt, imò ipsum infinitum faciunt entium principium, licèt non eodem modo.

Varijs modis veteres posuerunt Principiū entium esse infinitū quorū aliquid dicebant esse, & se alia per accidens. Ponit autem differentiam inter Philosophos, qui infinitum principium fecerunt, ac prima differētia est. Quidam dixerunt, infinitum esse substantiam non alicuius accidens, ac isti dixerunt infinitum esse principium per se, & hi fuerunt Pythagorei, & Plato. Quidam dixerunt infinitum esse accidens substantiæ illius, qui principium erat, ponebant aliquam substantiam esse principium, quæ cū infinitatem haberet, dicebant infinitum esse principium, sed per accidens, ac de his Philosophis inferius dicetur.

Discrimen inter Pythagor. & Plato. Modò ponit discrimen inter eos, qui infinitum per se dicebant esse principiū, nē pè inter Pythagoreos & Platonem: ac duplex inter hos statuitur discrimen. Alterum est, quòd Pythagorai non ponebant numerum, nec infinitum separatum

à sensibilibus, sed in ipsis sensibilibus tãquàm ipsorum substantiam, & præterea ponebat hoc infinitũ intra cœlum, & extra.

Et vt benè dicit S. Thom. nõ dicebat duo infinita, quia mundus hic intra cœlum infinitatem non habet, sed dicebat numerum infinitum esse in his, quæ intra, & extra cœlum sunt: nam totũ quod extra cœlũ est, sensibilibus replebat: putabat autem numerum esse rei substantiam,

At Plato nihil dicebat esse extra cœlũ, nec ipsas idæas: Cũ enim hæ non sint corpora, in nullo loco dicuntur, tamen numerum, & infinitum ponebat, & in sensibilibus, & in idæis separatis.

Et hi quidem infinitum. Tex. XXVI.

Secundum Plato. ex magno, & paruo prouenit infinitas.

ALterum discrimen ponit inter hos nempè in causa infinitatis, Plato enim tribuebat magno, & paruo: hinc enim prouenit infinitas eo, quòd diuisio continui tàm versus maiores, quàm versus minores partes procedit in infinitũ: at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem, eo, quòd diuisio secũdum duas medietates procedit in infinitum.

Nota.

Et aduerte, quòd nihil aliud significat hoc, quàm quod vterque materiam facit causam infinitatis, quæ diuisibilis est in infinitum, at hanc materiã Plato magnum, & paruum, Pytagoras verò numerum parem vocabat.

Not. quam ob causam Pytha. vocabat materiam numerum parem, formã verò imparem.

Notat enim Philop. quod materia vocatur numerus par, forma verò impar: nã vt par est radix diuisionis, forma verò indiuisionis, & vnitatis, ita materia tribuit rebus diuisionem, forma vnitatem: vnde, quia binarius est primus par, ternarius verò primus impar, materia binarius, forma trinarius, ex vtroq; cõpositũ quinarius dicitur, ac propterea dicit Aristotel. quod par coniunctum cum impari tribuit diuisionem, ac infinitatem: ac si dicat, materia est radix, vnde formæ etiam diuisibilitas proueniat.

ratio Pytagoricor.

Ponit tamen rationem, qua Pytagorei vtebantur ad ostendendum, quòd diuisibilitas, & multiplicitas sit attribuenda numero pari, vnitas verò numero impari. In cuius gratiam aduerte, quod sicut Geometrę ex lineis figuras cõstituũt ita etiam ex numeris Arithmetici. Inter figuras geometricas vna est quadrangula quatuor rectis lineis constans: similiter est numerus arithmeticus quadratus, qui resultat ex quolibet numero ducto, & multiplicato per se, vt bis duo faciunt quadratũ, quæ sunt quatuor, & ter tria, & quater quatuor, & similia.

Cur diuisibilitas debeat tribui numero pari.

1. Nota figuræ sunt & ex lineis & ex numeris.

Aduerte secundo, quòd hoc inuenitur in quadratis geometricis, vt tradit Aristotel. in post prædicã. quod per additionem gnomonum nunquàm deperdant figurã, sed quæ semel est figura quadrata manet semper talis. Est aũt gnomõ additamentũ, quod fit ad duo latera quadrati super ipsius diametrũ, quæ omnia nota sunt vel parũ exercitato in Geometria, & nos declarauimus in postprædic,

2. Nota Gnomon neciu figuris linearũ nec numerorum mutat figurã.

Hoc etiam inuenitur in numeris quadratis, quibus si gnomones adduntur, nõ mutant figuram.

Aduerte tertiò, quod gnomones sunt omnes impares dispositi à primo quadrato; primum enim quadratum est quaternarius, reliqua vnitate relicta, quæ nõ verè dicitur quadratum, cum in eo, & quadratum, & radix sint idem. Impares sunt gnomones, nempè. 5. 7. 9. 11. 13. & reliqui, si ordine addas quadratis tales impares, semper efficiẽt quadrata, vt quaternario adde primum gnomonem, erit nouenarius, qui etiam est quadratus, puta ter

3. Nota. In figuris numerorũ ex vno numero quadrato addito gnomone, consurgit alterũ quadratũ, vt etiam

tertria: vlterius quadrato huic nouenario adde secundum gnomonem, puta septenatium, erunt sexdecim, qui est numerus quadratus, quater quatuor, & huic si addas gnomonē tertium, erit quadratus, & sic consequenter, quòd si pares addideris, tunc mutantur figura numerorum, vt in toto est. hac ergo de causa, impar, formæ, & vnitate simulantur, par vero materia, & diuisibilitatis, ac infinitati.

Hoc est igitur, quòd dicit Aristo. (circumpositis gnomonibus circavnum) gnomones vocat numeros omnes positos post vnitatem, tàm pares, quàm impares, dicitque quò dā circa vnum singuli ponātur, seorsum, id est, omnes ordinate põnātur tunc ex quibusdam semper fit vna figura, puta ex imparibus modo prædicto ex alijs vero semper diuersæ figuræ, vt patet si quadratis addas pares, mutantur figuræ, & hic est sensus huius loci, quàmuis aliqui aliter exponant, est enim obscurus locus.

Quę ponebant quidā Veteres principiā infinitum peraccidēs

Qui autem de natura. Tex. XXVII.

Explicat modò, quo pacto posuerint infinitū ij philosophi, qui ipsū nōper se, principiū fecerunt, sed peraccidēs, quatenus alia principia ponebāt, quib⁹ accidebat esse infinita, quorum aliqui vnum principium ponebant, puta ignē, aquā, aut aerem, aut medium, qui enim plura elementa ponebant, vt fuit Empedo. finita illa facit.

Alij ponunt non vnum, sed plura principia: infinita tamen, non cōtinuatione, sed tactu, & constitione ac numero, atque hi fuerunt Anaxagoras, & Democritus. Hi enim chaos posuerunt, in quo congesta erant infinita rerum principia, vt in seminario quodam, ex quo omnia po stea facta sunt.

Primū discrimen inter Anaxa. & Democ

Sed differenter, nam Anaxagor. dicebat esse infinitas partes omnium rerū similares, at Demo. figura differētes constituebat, vt diximus in 1. lib.

Atque ille quidem quamlibet. Tex. XXVIII.

Secund discrimen inter Anaxago. & Democ.

Alterum constituit discrimen inter Anaxagor. & Democri. nempè q Anaxag. quālibet particulam existimabat esse sicut totum chaos, quia in ea erant contenta particulę omnium rerum: ad hoc inducebatur, quia videbat quodlibet fieri ex quolibet, cumque nihil de nouo fieret, dicebat in quolibet pręcedere quodlibet, sed latere, donec per generationem manifestetur, ac propter hoc etiam dicebat q omnia fernat permixta simul in illo chao, vnde postea singulorum fuit seperatio.

Et ita duas ponit separationis. Vna est ab illo cha, in quo oīa, & simul confusa erant. Altera est à singulis modo corporibus, in quo etiam latent modo, licèt aliter sit ista, aliter illa separatio; & hic est sensus illorum verborum, principium disgregationis, non solum in vnoquoq; sed omnium, id est, non solum est separatio & segregatio ista, quæ in vnoquoque est, sed etiam fuit segregatio omnium rerū à chao illo, & ita explicat Pellus.

1. Ratio Anaxago

Addit autem duas rationes, propter quas Anaxago. putabat talem segregationem vniuersale fuisse. Prior est, suppo nebat vnumquodque ex suo simili fieri, vt ex materia: quia nihil de nouo fiebat, tunc dicebat, omnia generabilia sunt, licèt non simul: ergo oportet ponere aliquod chaos in quo omnia contineantur: vt omnia possint generari, & aēri, sucessive tamen.

Alterario est, quia erat vna causa efficiens, puta mens, causa illius segregationis, ergo vnum erat principium, in quo omnia continebantur, vt omnia posset segregare. Hunc existimo esse locis sensum, & aduerte locum esse obscurissimū, vt omnes fatentur, aliæ vero expositiones mihi non placent, sed ea solum quā attullimus.

Democritus autem. Tex. XXIX.

Explicat sententia Democ.

Quid vero Democr. diceret, modo adducit. Hic enim nō dicit in qualibet particula, & a thomo esse alorum omnium particulas esse singulas impermixtas.

mixtas, figura differētes, ex quibus chaos illud compositum erat, tanquàm ex multis, & infinitis partibus figura differentibus.

Concludit igitur ex hoc discursu, Physico conuenire de infinito disserere cum omnes hi Philosophi de infinito loquantur.

Rationabiliter autem, & principium.

Tex. XXX.

Commendat Philosophos, qui infinitum ponentes, cōfitebantur ea, quæ ex infinito sequebātur, nō laudat, quia in finitū posuerūt, sed cum ipsum posuissent, ipsum tale posuerunt, quale fuisset, si ipsum esset. Dixerunt autem tria de infinito. Primum, ipsam esse principium, & hoc rationabiliter dicebant: nam infinitum si est, non debet esse frustra, & nullius virtutis, cum autem omne quod est, aut sit principium, aut principiatum, infinitumque principiatū esse non posset, fuisse principium. Probat autem, quòd principiatum esse non posit, nam si principiatum est, principium habet: non ergo erit iam infinitum, nam infinitū principio caret.

[...]risci philo. post[...]àm infinitum ma[...] posuerūt [...]ene alia [...] ipso di[...]ant. [...]rimum

S.Tho. dicit hanc esse rationem non ex sententia Arist. sed ex mente antiquorum: est enim æquiuoca, & non conuincit. Nam primo sumit pro principio rei, postea pro principio magnitudinis: infinitum vero, id est, quod principio magnitudinis caret.

Quid sen[...]at S. Tho. de hac [...]tione.

Græci verò hanc rationem esse bonā dicunt, vtrunque enim infinitum non habet principium. De mus enim quod habe ret materiam, & formam, tunc aut essent finitæ, aut infinitæ: si finitę, principiatū non posset esse infinitum: si infinitę, iam infinitum esset principiū, & ita benè dicunt antiqui, ita expoīt Simpli. & Alexand. & Philop.

Quid Alex. Simpli. & Philop.

At Anax. dicit, quòd non possent esse materia, & forma infinita, nec principia illius, quia duo infinita esse non possunt, sed hoc examinabitur postea.

Quid A[...]ax.

Præterea nec efficiens, aut finem poterit habere, quia vel essent finita, & hoc non cum infinitum non dependeat, nec fiat à finito: nec infinita, quia iam esset principiū infiniti, & quia duo infinita distincta, & separata essent, quod repugnat: vnum enim replet omnia, benè ergo dicebant antiqui infinitum esse principium.

Dicebant secundò, illud esse ingenerabile, & incorruptibile: si enim generaretur, haberet principium, & si corrumperetur, haberet finem: hæc autem repugnant infinito.

2 quod dicebant antiquos de infinito.

S. Tho. existimat etiam hanc rationē æquiuocam: nam a principio temporis procedit ad principium magnitudinis, quod infinito repugnat, at reliqui expositores bonam esse dicunt, & benè, quia si animal vnum nec totum generari, aut corrumpi simul posse videmus, multò minus infinitum similiter in reliquis generationibus rerum, vnde si principium generationis habet, saltem infinitum esse non potest.

Dicebat tertiò, illud continere omnia, & gubernare omnia: hæc tamen nō dicebat Anaxago. qui hoc menti tribuebat, nec Empedo. quilitē, & amicitiæ hoc dabat.

Tertium.

Et aduerte, quod id non laudat Arist. nam materialis principij non est gubernare. Dicebant similiter illi physici plurimi qui non nisi malè principium ponebant, illud esse diuinum, & immortale, & perire non posse.

Esse autem aliquid infinitum.

Tex. XXXI.

AN sit infinitum disputaturus, ponit quinque notāda motiua, quibus esse infinitum sibi quis posset persuadere. Primum est, quia tempus est infinitum successiuè, nec videtur principiū habuisse, nec habiturum aliquando.

Argumenta quibus [...]bari pos[...] sit dari infinitum. Primum à tempore.

Alterum est ex diuisione mathematica, quæ fuit continui. Hæc enim infinitū tum procedit, ac ob id mathematici vtuntur infinito, diuidentes quamlibet magnitudinem ad hæc in alijs diuisibiles.

2 Et diuisione continuum.

Tex

. Tertium ex perpetuis, & continuis generationibus. Cum enim generatio in infinitum multiplicetur, semper & generatio ex aliquo principio fit, videtur non posse aliter generatio esse perpetua, nisi infinitū sit principium, ex quo paulatim sumatur pars ad generationem quamlibet.

4. Ex extrinsecis terminis corporum. Quartum est: quia omne corpus terminatur alio, vt terra per aquam, aqua ab aere, & sic de reliquis, si ergo vnumquodque circumscribi debet, oportet esse infinitum, nec adultimum non circumscriptum peruenietur,

Maxime autem. Tex. XXXII.

5. Ex mente nostra. Quintum motiuum ponit, quod omnium præcipuum est. Dicit, cū omnibus dubitationem faciat, & magis ad rem pertineat, nempè q cogitatio nostra non deficit nec sistit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quantitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari potest: sic ergo cogitatio mathematica esset ficta nec mens impossibile cogitat per se: erit profecto in rebus numerus, & magnitudo sine termino, & infinita.

Confirmatur cū spacio qd' est extra cœlum. . Præterea, quia extra cœlum est spaciū infinitum, ergo, & corpus infinitum, & ita vtraque quātitas magnitudo, & nnmerus erit infinita. Nam illud infinitū spacium vel est repletum, vel non, si repletum, ergo est corpus infinitum: ipsum enim infinitum est, si vacuum est, cur magis hoc, in quo iste mundus est, est repletum, quā m illud, in quo nihil est.

In æternis idem est esse & posse, nō est maxima Aristo. ex aliquorum sententia. Et præterea, quia si vacuū est, ergo est locus aptus repleri, hoc enim est vacuum, puta quod caret corpore, sed aptum est repleri (at in sempiternis non differt posse, & esse: quod enim potuit esse fuit) sed illud spacium potuit repleri, & sempiternum est, ergo repletum est,

Vbi nota, hanc maximam non esse Aristotelis adnotasse Burleum, & Simplicium, & alios ex Græcis, sed Architæ, & Epycureorum, quorum erat hoc argumentum, imo in Aristotele cœlum est æternum, & tamen non est idem idem in eo posse moueri motione crastina, & motu eius modo enim potest, & non mouetur: idem in luna respectu luminis, &c. Alij tamen putant esse Aristot. de eius vero sensu in quæstione sequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem.

Tex. XXXIII.

His concludit habere difficultatem hāc materiam de infinito, siue enim dicatur ipsum esse, siue ipsum non esse, ex vtraque parte accidunt in conuenientia multa & vlterius dato, quod sit, adhuc restant difficultates multæ, nempè an sit substantia, an sit accidēs alterius, an neutro modo, sed sit aliquid infinitum magnitudine; aut aliqua infinita numero, & multitudine, quicquid enim dicatur, semper ex vtraq; partes sunt difficultates, & inconuenientia. At quia non hæc omnia physico discutienda sunt, concludit physicum debere solùm tractare, an sit magnitudo aliqua sensibilis infinita. Concludit Arist. difficilem esse tractationem de infinito.

An Physici sit de infinito tractare, & de quibusdam aliis dubiis de infinito circa tex. Arist.

Quæst. IIII.

Væstio hæc proponit, vt ea, quę in textu dicta sunt, magis factis obiectionibus declarentur. Prima est circa titulum quæstionis, apparet difficultas, nam infinitum non solùm quanto, sed etiam enti in communi inest, cum ens aut infinitum sit, aut infinitum, sed consideratio entis non est physica, ergo nec consideratio infiniti. 1. Argum.

Secunda, quia infinitum non est, & si esset, illud esset incognoscibile, non ergo physicus tractat de ipso. Secundum.

Tertia: circa id quod dicitur, si esset in finitum, non esset principiatum, videtur falsum, nam si esset aliquod quantum in finitum, non esset summum ens, igitur dependeret ab alio, atque esset principiatum. Tertium.

Quarta: quia esse infinitum inest quan titati: at quantitas cum accidens sit, non potest

potest esse principium substantiarum.

Quinta circa id, quod dicitur in æternis posse, & esse non differre, videtur falsum tum secundum ipsum Aristot. Luna est quid æternum, & materia, & Luna potest eclipsari, nō tamē eclipsatur semper, & materia potest recipere aliquam formam, non tamen semper illam recipit, & intelligentiæ possunt facere, quæ non semper faciunt.

xtum. Sexta circa id, quod dicit tex 33. an sit substantia, aut accidens, an neutro modo. Videtur inepta diuisio, omne quod est aut substantia, aut accidens est: nō ergo datur medium, quod nec sit substātia, nec accidens.

Circa primum aduertendum est, multiplex esse infinitum. Primum est infinitum in entitate, nempè quod perfectionem in se ac sua essentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit opposito vero modo finitum, quod perfectionem in sua essentia limitatam ac ad genus contractam aliquod habet. Primum soli Deo nostro, secundū omnibus, præter ipsum, conuenit, ac tale finitum, vel infinitum ipsum ens diuidunt, nec à Physico consideratur, vt probat argumentum.

d. I. No . mu ti- ex infini m in qui tione, in gore, in antitate duratio , & per determi tionem, de quo rum tra et Physi s.

Alterum est infinitum in vigore, puta quod potentiam habet operandi infinitam, & tale per se ad Physicum non spectat quātum ad quid sit, quia tale infinitū est immateriale; bene tamen quantū ad an sit, eo, quod per motum talis virtus, & vigor probatur, vt dicetur in. 8. lib.

rimum. ecundum

ertium. Tertium infinitum est duratione, id nempe quod durat tempore infinito, sicut motus, tempus, cœlum: & tale infinitum, vt infinitum est, quia in duratione consistit, à Physico consideratur.

Quartum Quartum infinitum est per indeterminationem ad recipiendum: sicut potētia materia dicitur infinita, quia indeterminata ad formas sine limite, & tale infinitum etiam Physicum est, nullum tamen ex his in præsenti tractatur.

gintum Quintum est infinitum in quantitate, puta quod extensionis, aut numeri terminū non habet, siuè actu, siuè potētia: & hoc si fuerit abstractum a materia, est Mathematicum: si vero in materia sensibili, est Physicum, & hoc in præsenti tractatur, vt ipse Arist. docet, & per hoc patet solutio argumenti, non enim infinitum in communi Physicus speculatur.

Ad secundum, respon. duplex esse infinitum in quantitate, aut actu, aut potentia. Infinitū actu est, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudine, quale esse vnum vtrinque interminatū continuum, aut vnus illimitatus numerus & hoc infinitum non est, vt dicetur postea. At scientia est de ipso quantum ad quid nominis, quantum vero ad quid rei ipsius, est scientia per negationem, puta quod non sit: nec esse possit. — Ad secundū dubium an de infinito possit habere sciētia. Nota duplex infinitum actu, & potētia.

Infinitum potentia est, quod ipsius diuisio terminari nō potest, nec ipsius augmētū, nec paruitas, qualis est numerus, quia quocunq; dato datur maior, non tamen vnquam actu infinitus est. similiter lignū, & quodlibet continuū, qđ nunquàm diuisionem absumi, & finiri potest, & tale physicum est cū extensione, vt diximus, & hoc bene cōprehendi potest, quāuis ipsius infinitas non comprehēdatur distinctè, quo ad numerum partium, ad quas est in potentia, tamē absolute ipsius infinitas intelligitur, dū tale cognoscitur, quod nunquàm cesset ipsius quātitas: hoc est enim esse potētia infinitū. an vero tale infinitū in rebus Physicis esse possit, discutiemus, hoc tn̄ à physico cōsideratur, an sit, & quid sit, & sic soluitur argumentum.

Ad tertium aliqui dicūt, quòd si esset vnum infinitum quantum, illud esset infinitū ens, quia haberet infinitas partes quarum singuli haberent suam perfectionem, vnde haberet infinitam perfectionem, sed hoc esset esse infinitū ens, vnde non haberet vllum principium. — Ad tertiū dubiū. An si infinitū esset deberet esse principiū, & nō principiatum.

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio nō excederet genus quātitatis, at infinitum ens omnē perfectionem omnium generum, quæ sunt, & esse possunt — Solutio quorūdam Reiicitur ista solutio

possunt

possunt in se habet: non ergo conceden dum est illud ens omnino, & simpliciter esse infinitum, sed finitum ens, & limitate perfectionis & haberet principium, imò multi doctores dicunt Deum posse infinitum facere, nō tamen, ob id docent illud tale infinitum quantum esse infinitū ens, vnde si esset infinitum, non esset summū ens, sed dependeret à summo ente, imò posset materia, & forma constare.

z. Vera solutio. Quod si Arist. dixit nullum habiturū principium, si esset, sed ipsum futurum esse principium, intellige de principijs, quæ ad generationem concurrunt, & ita est re vera, quòd non posset esse factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ab efficiente, nec à fine, sed potius ipsum generationis debuit esse principium, non per generationem principiatum: hic enim est sensus Aristo, maximè, quia hoc infinitum cum sit quātum debebat esse in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis.

Ad argu. Soluitur igitur argumentum nō enim loquimur nisi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere, quòd si haberet, non infinitū esset eò, quòd materia, forma efficiens, finis, quæ ad generationem conueniunt, finita omnia necessario sunt ad singulos effectus, potius, ergo infinitum esset materia infinita, ex qua singulas partes detrahēdo singulas faceremus generationes.

Ad 4. Nota si infinitum esset tripliciter posset con siderari. Ad quartum notandum ex Iandu. hoc lib. 3. q. 8 q infinitum si esset, tripliciter posset considerari Primò secundum formale suum, quod priuatio est, puta negatio extremorum, & limitum. & secundū talem priuationem non esset principiū. Altero modo secundum quantitatem ipsam cuius terminos non habet, & tunc non esset principium per se, sed per accidens substantiarum. Aut tertio secundum substantiam illam, quæ tali quantitati subst aret, & sic esset principium per se vnde omni ex parte principium esset: non enim quantitas sola per se esset separata propterea in textu vidimus, quomodo illi Philosophi, qui dicebant substantiā substare infinito. consequenter dicebāt infinitum esse principium per accidens.

Quod si nihil subesset infinito, sed ipsum perse staret, tunc dicendum erat illud esse substantiam secundum se infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ, & hoc dicebant Pythag. & Plato dicentes, infinitum esse principium per se. sed id esse non potest. non enim tale infinitum secundum extensionem contingit, nisi ratione quantitatis: hinc soluitur argumentum.

Ad quintum, aliqui illam propositionem (vt in textu dixi) non esse Arist. sed Architæ asserunt, vt Burlæus, Simpl. & alij Græci. Alij vero ipsius Arist. esse dicūt, nam, & a b Arist. concessa est in. 9. Meta. text. 17. quam obrem examinanda est: quia aliquid veri continet, & in alio sensu accepta falsa esse potest. Ad. 5. dubium. An in æternis sit idē esse, & posse.

Iand. ergo. q 9. huius lib dicit duplicem esse potentiam, secundum quòd duplex est esse. Est quoddam esse accidentale, quoddam substantiale, vt esse hominem & esse album. Ita est duplex potentia, ad esse substantiale, & ad esse accidentale, loquendo de potentia passiua: dicit ergo immaterialia, si sint sempiterna, nō sunt in potentia ad vllum esse, sed potentia illorum est esse.

Dicit secundò, q materia etiam sempiterna, vt cæli, & materia prima, secundū Aristo. non sunt in potentia ad esse substantiale, sed posse in eis est esse, nec vnquàm fuerunt in potentia tali, sunt tamē etiam secundum Aristo. in potentia accidentali, vt materia est in potentia ad formas, quæ cum non sint de ipsius essentia, possunt dici velut eius accidentia, & cœli sicut cœlorum partes sunt in potentia ad locū, & Luna ad eclipsim, & sic patet explicatio illius maximæ, & propositionis. Potentia substantialem nō esse in æternis esse tñ accidentalē.

Hæc doctrina vera est, & mihi placet, & Aegid. videtur idem dicere, dum docet illam propositionem intelligi de esse, & potentia substantiali.

Quod si obijcias, non videri sic facere Obiectio.

ad rem illam propositionem: nam locus non est in potentia essentiali ad locatū, & corpus, sed accidētali magis quàm materia ad formam, & tamen per hanc propositionem probat Arist. q deberet habere corpus: nam posse, & esse, idem sunt in sempiternis.

1. Solutio secundū veritatem. Respondeo dupliciter. Vno modo, secundum veritatē nostram, qua tenemus solum Deum æternū, Altero modo secū dùm Aristo. qui multa æterna posuit. Secundum veritatē de Deo dupliciter possumus loqui. Vno modo quantum ad ea, quæ in eo sunt, & tunc non differt posse, & esse: simul enim, & idem est vtrunque: vnde posse generare suum Filium, & generare simul fuerunt cum ipso Deo: posse esse bonum, & esse, imò nihil est potentialitatis receptiuæ, sed motum est esse. Altero modo quantum ad ea quæ extra ipsum sunt, quorum habet potentiam actiuam tantùm, & quia ista potentia actiua est libera in eo, non sunt simul posse, & esse, sed posse est æternum: quia est ipse Deus, creare verò, & esse, quæ in creaturis sunt, non sunt idem, & simul cum posse creare, non enim cum potuit creare, creauit, sic enim ab æterno crearet.

2. Solutio secundum Aristo. At secundum Aristo. qui multa esse æterna falsò putauit; respondeo, quòd potentia, tam actiua, quàm passiua, siue substantialis, siue accidētalis, fuerunt simul si comparentur potentiæ ad proximos actus. Deus enim simul habuit potentiam faciendi mundum, & fecit, materia simul habuit potentiam recipiendi formam, & recipit. Luna simul habuit potētiam recipiendi lumen, vel amittendi, & amisit, vel recipit; vnde si ille locus esset in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepisset iam antea, & ita procedit argumentum. Sed soluitur hoc argumentum, quia illi actus non sunt proximi, & adæquati; proximus enim actus materia est recipere formam aliquam hanc, vel illam, & hoc simul cum potentia recepit, proximus actus cœli, & causa rum vniuersalium est motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipsis potentijs fuit.

Itaque in particularibus actiuus, & motiuus, & formarum particularium receptionibus, nō est idem esse, & posse, etiam si secundum Aristo. essent æterna, sed in communi solum, vt explicauimus. Posset tertiò dici in vniuersum simpliciter, & per se in æternis idem esse esse, & posse, intelligendo formaliter, id est, in eo, in quo est æternum, siuè sit essentia, siuè accidens eius.

Itaque quicquid sempiternum sit essentia, in ea esset simul esse, & posse esse, si accidentalis ratio eius esset æterna, simul esset, esse tale, & posse esse tale, & hoc modo maxima illa vniuersaliter, & per se esset vera, formaliter eam intelligendo atque hoc diligentius adnota.

Ad textum Alex. vt refert Simpl. aliter exponit illum locum, & mihi placet, expositio, quòd illud verbū, Neutro modo, sit negatio duarum illarum partium, substantiæ, & accidentis, singularum per se, vt sit sensus, an sit substantia: nec neutrum, an sit accidens, nec ne, & ita exponit etiam Albert. & est bona expositio Sed tunc videtur secūda quæstio inutilis, quia si non est substantia, est accidens, & si est substantia, non est accidens. Ad. 6. expositio Alexand.

2. Solutio aliorum. Alij dicunt, quòd non dixit, an sit accidens, sed an sit accidens per se, & passio alicuius subiecti, & inter proprium accidens, & substantiam, datur medium, vt a commune accidens. Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad propositum.

3. Solutio veritatis. Propterea respondeo duo. Alterum est quòd per substantiam & accidens intellexit ea, quæ sensibilia sunt, & pe. ea quæ neutro modo sunt intellexit separata: alterum est, q non ponit hanc secundam partem tanquàm concessam, sed tanquam dubitatam. qui enim dicit an sit homo, nec ne, non ob id dicit non esse hominē, sed dubitat, ita in quæstione hac. Atque de his hactenus:

Maximè autem Physici est.

Tex. XXXIIII.

Cum

Primum autem diuer sig-nificationes illius vocabuli, infiniti ponit. Cum de infinito opiniones Philosophorum recēsuisset, ac rationes dubitandi de infinito posuisset, nunc disputationem aggreditur, at quia infiniti vocabulum est multiplex, ipsius significationes exponit prius. Et quāmuis S. Thom. aliter in his numerādis procedat, tamē Græcorum omnium, & Alber. expositionem sectabimur: Omnes hi quinque modos, & significationes infiniti faciunt.

1. receptio Prima est. Infinitum dicitur, quod nō est pertransibile eò, quòd non habet spacium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carēt sic infinita dicuntur. Et ponit exēplum, vox dicitur inuisibilis, non solùm, quia nō videtur, sed quia etiam caret potentia, vt videatur.

Secunda. Altera est. Infinitum dicitur, quod cū spacium habeat, & transitum, sed is est in cōsumabilis, & hoc (vt notat Simpl.) dupliciter prouenit, aut propter spacium ipsum, quia nimirum est quantitas non habens terminum, propter interminatam extensionem, aut multitudinem eius, & sic propriè dicitur infinitū. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitus, quia ratione figuræ non est terminus assignabilis.

Tertia. Tertia est. Infinitum dicitur, quod habet transitum, & finem, sed vix consumari potest, aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem spacij, quo modo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figurā, vt Labirinthus dicitur sic infinitus, & sic exponūt hunc modum Psellus, & Philop.

Quarta. Quarta est. Infinitum dicitur, quòd cum posśit habere transitum, non tamē habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum sic est infinita; quia ratione aquæ transitum non habes, & ita explicant Themist. Alexan. & Albert. similiter via à tropico in tropicū dicitur infinita, ratione enim æstus non potest transiri.

Quinta. Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipsius quantitas, aut in appositione, vt in additione cōtinuā, aut in diuisione, aut in vtroque modo, vt tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec vltimam diuisionem accipere possumus.

Hic notandum est Simpl. quòd dicit, omne infinitum esse huiusmodi, non quòd ista significatio comprehendat alias, sed quod huiusmodi infinitum sit in rebus, & propriè dicatur, reliqua, autem non sunt, aut impropriè infinita dicuntur: in præsenti vero disputatio fit de infinito secundo modo, vt propriè sumitur.

CAPVT QVINTVM.

Separabile igitur esse. Tex. XXXV.

Nota. De infinito quantitatis in substantiis abstractis. Probatur non dari in suum in quantitate in substantiis abstractis. 1. Ratio. Aggreditur modò disputationem de infinito secūdo modo, ac probat non posse esse substāriam solam, & hoc est quod dicit, nō esse infinitū separabile à sensibilibus, vt Græci exponunt, illo enim modo Pythag. & Plato dicebant esse infinitum, ac facit argumentum, nullum indiuisibile est infinitum eo modo, quo hic disputamus: at omnis substātia est indiuisibilis, ergo nulla substantia est infinita. Minorem hoc argumento probat, omne diuisibile aut est magnitudo, aut multitudo, nulla substantia est magnitudo, aut multitudo: ergo nulla substantia est diuisibilis: erit ergo indiuisibilis.

Nota. Vbi nota omnia hæc argumenta concludere solum de infinitate quātitatiua: hanc enim probant non dari in abstractis: vnde nec de infinitate Dei, nec de numero animarum vel Arist. vel aliquis ex Græcis interpretibus cōstituit in hoc libro; quare licèt & Deus sit infinitus secundum Arist. vt est, & animæ hominum sint immortales, nullum hunc summi potest argumentum, vel contra veritatem, vel contra ipsum Aristo. cum hic de sola infinitate quantitatiua ipsius substantiæ loquatur.

Si vero secundum accidens.
Tex. XXXVI.

Nota quo ... sit intelligẽ... lus Arist. Probatur, nec abstra... ta esse in... finita, per accidens.

QVòd si respondeatur illam substantiam nõ esse per se diuisibilem, sed per accidens, puta ratione quantitatis, & sic poterit esse infinita per accidens, argumentatur cõtra hoc: sequitur, quòd non erit principium, & elementum entium secundum id, quo infinitum est, sicut vox secundum id quo indiuisibilis est non materia dictionis, & ita non erit infinitum principium per se, vt Plato volebat.

Amplius, quomodo contingit.

2. Ratio. SEcundò probatur, q̃ illa substantia non sit secundùm se infinita. Minus est separabile infinitum à quantitate, cũ sit ipsius passio, quàm quantitas ab infinito, cum sit subiectum. passio autem magis dependet à subiecto, quàm subiectum à passione: sed non est quantitas sine finito, vel infinito: ergo nec ista sine quantitate ergo infinitum est per se substãtia: Et nota q̃ loquitur de infinito secundum extensionem, vel multitudinem, de quo illi etiam Philosophi loquebantur ponẽtes principium infinitam substantiam.

Manifestum autem, & quod non contingit.

Tex. XXXVII.

TErtiò probat, q̃ infinitũ non sit secũ
3. Ratio pro eodẽ. dum se substantia: pro declaratione notandum. Primò, q̃ in simplicibus, &
1. Nota. compositis entibus aliter se habent esse, & id quod est: non in compositis enim tàm substantialibus, quàm accidentalibus, aliud est esse, aliud quod est. esse. n. præcipuè à forma est, vt albedo dat esse albi, & anima dat esse homini: at id quod est, est totum compositum ex materia, & forma, aut ex subiecto, & accidenti, vt homo, & album. At in simplicibus substantijs non inuenitur huiusmodi distinctio, sed idem est esse, & id quod est, propter ipsarum simplicitatem.

2. Nota. Aduertendum secundo q̃ cum infinitum secundum hos sit principium, debet esse substantia simplex, ac consequenter idẽ est esse, & id, quod est, sicut idem est forma, & esse formæ: quia simplex est. Ex his sumit Arist. quòd si istud infinitum est substantia per se, & non est accidens alterius cum sit principium, erit simplex, & ita idem erit in eo esse infiniti, & infinitum. Vnde quicquid habet esse infiniti, erit infinitum.

Tunc ergo sic nectitur argumentum. Illa substantia, vel est diuisibilis, vel indiuisibilis. Si indiuisibilis non erit infinita, vt notum est. Si diuisibilis: cum sit simplex, quælibet partes participabunt esse totius, hoc autem est infinitum. ergo quælibet partes habebunt esse infiniti. ergo ex fundamento quælibet pars erit infinita, sicut quælibet pars aeris est aer: quia partes sunt eiusdem rationis cum toto: id autem absurdum est. non ergo infinitum secundum se est substantia; nota rationem hanc, quæ est Metaphysica ac ob id obscura.

Secundum ergo accidens. Tex. XXXVIII

COntinuat rationem. Cum nõ possit esse substãtia per se infinita, erit per accidens, id est, mediante aliquo accidẽte, tunc autem iam infinitũ non erit principium, sed potius illa substantia, cuius accidens est infinitum: vnde repræhendit Pithagoreos, qui dicunt infinitum per se esse substantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum sit secundum quantitatem. Cõtinuat rationem.

Sed fortassis hæc quidem. Tex. XXXIX.

AT quia quæstio ista, nempè an substantia secundum se possit esse infinita, transcendebat limites Physicos, cõtrahit sermonem dicens, an in vniuersum sit infinitum. In Mathematicis, & intelligibilibus tractare non est Physicum, sed solum disputare, an sit infinitum quãtum in corpore sensibili, & hoc determinare præsentis est disputationis. De qua infinitate agat Arist.

Sed dubium non est, nullam substantiam intelligibilem posse infinitam esse, nec ipsam substantiam secundum se, nisi ratione quantitatis, loquendo de infinito extensiue, quia extẽsio, est ratio propria magnitudinis, quæ ab ipsa nequit separari, & nos supra docuimus in lib. 1. vbi non est quãtitas, nullã esse posse extensionẽ.

Vbi

Vbi iterum aduerte, q; superius diximus de solo infinito in quantitate hoc loco tractari.

Logicè igitur speculantibus. Tex. XL.

Incipit modo circa infinitum sensibile rationibus logicis disputare, ac primo probat, nó esse corpus sensibile, imò nec intelligibile, id est, Mathematicú, & abstractum infinitum sic. Corpus est, qd superficie, aut superficiebus terminatum est: ergo infinitum non est: infinitum enim non est terminatum. Antecedés est notum: hoc enim est esse corpus quantitatis: dicitur, superficie contextum, propter corpus circulare: dicitur superficiebus propter alia corpora.

De infinito sensibili qđ non sit disputat rönibus dialecticis.

Notandum autem, quòd hic argumentatur contra eos, qui ponunt substátiam infinitam, sed per accidens, nempe ratione quantitatis.

Obiectio. Solutio. Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cũ à definitione procedat? Respondet Philop. & benè, quia illa corporis definitio non est data ab his, qui infinitum posuerũt, imo negarent ipsam, sed probabiliter est sumpta.

At verò neque numerus. Tex. XLI.

2. Ratio. Ponit secundam rationem logicam de numero, ac præmittit (vt dicit Simpl.) numerum nõ esse separatum, sed in ipsis rebus numerabilibus. Est autem huiusmodi ratio. Numerus autem habens numerum, numerari, & computari potest: hoc enim est esse numerum, vel numerabile, sed infinitum non potest computari: ergo non est numerus: non igitur est infinitum in numero.

Physicè autem magis speculantibus. Tex. XLII.

Physicis ratio. n. egit Arist. 1. Ra. Si esset corp͂ infinitum. 1 esset simplex, vel mixtum.

Post rõnes logicas ad rationes Physicas se conuertit, ac nullum sensibile corpus infinitum esse posse probat, at quæ huiusmodi facit argumentum. Si esset posset tale corpus, vel illud esset simplex, quia sunt elementa, vel mixtũ. Sed neutrum esse potest: non ergo possibile est infinitum corpus.

Aduerte autem, quòd loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nam de cœlo alia est ratio pertinens ad libros de cœlo.

Probat singulas partes illius minoris, & primò, quòd non sit mixtum. Si esset mixtum, tunc vel componeretur ex infinitis elementis, & principijs multitudine & hoc iam reprobatum est in lib. 1. contra Anaxago. vel ex elementis numero finitis, puta ex his quatuor, igne, aqua, & cæteris. Quod autem hoc fieri nõ possit, probat, vel omnia erunt infinita in continuo, vel vnum tantum infinitum, vel nullum infinitum, hoc tertium clarum est fieri non posse: ex finitis enim non constat infinitum.

Probatur non posse mixtum rõne ducta ab elementis compo nentibus.

Secundum verò, quòd vnum sit infinitum reprobat. Mixtum componitur ex contrarijs æquali proportione se habé tibus ita, vt vnum non conuertat in se aliud: non enim sic mixtum fieret: sed si vnum esset infinitum, ipsius virtus omnia alia vinceret, ac in se conuerteret: non igitur ex vno infinito, & alijs finitis fieri potest mixtum.

Nota si poset vnũ eé infinitum, & cætera finita.

Et ponit exemplum. Sit ignis finitus alicuius virtutis: sit aliqua aeris pars correspondens igni, qui sit minoris virtutis, quàm ignis, re vera, si aer infinitus sit, ignis autem finitus, quantuncunque ignis vincat singulas partes aeris per se, tamen à toto aere infinito vincetur.

Vbi nota, quòd crescit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiuæ rei, quamuis nõ admittat hoc Philop. sed hoc posterius est examinandum: solum hic notandum est, quòd in mixto vnum elementum non vincit aliud, vt in se conuertat, sed ad temperiem omnia redacta inuicem se corrumpunt, & mixtũ tertium componunt, idque est in mixtione: in hoc enim differunt mixtio, & generatio. Nota.

Vnumquodque autem infinitum esse. Tex. XLIII.

Reijcit aliud membrum, quòd omnia sint infinita, quia tunc cum corpora sint, & singula secundum omnem di- 3. Nõ posse esse oia esse infinita.

dimensionem essent infinita, cum non maior esset ratio, quare secūdum vnam potius, quàm secundum alteram essent infinita, & præterea, quia corpus, vt corpus, trinam dicit dimensionem, si ergo vnum aliorum vndique esset infinitum, omnia repleret, nullumque alijs relinqueret locum, & iam plura esse non possent, nec esset mixtum infinitum.

At vero neque vnum, ac simplex.

Tex. XLIIII.

2. Probat alteram partē argumēti. Superioris argumenti alteram partē probauit, puta non esse infinitū corpus aliquod mixtum: modò probat alteram, quod nec sit corpus simplex, ac probat quòd non sit corpus simplex aliquod ex his elementis, nec quale posuit Anaximander, vt refert Themist. & Philop. hic

5 Non posse dari corpus simplex infinitū. enim dixit principium esse corpus quoddam infinitum, non elementum aliquod ex quatuor, sed mediam substantiam inter ignem, & aerem, ac simplicem, ex qua etiam elementa sunt facta.

Ponit autem rationem, qua mouebatur Anaxim. vt tale corpus poneret. Ratio autem erat: quia cum principium sit infinitum, si esset aliquid ex elementis, quia in eis est qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia atq; ad sui potius naturam traheret: posuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, vt quamuis infinitum esset, non tamen omnia corruperet.

Impossibile autem est esse tale.

Tex. XLV.

Probatur primo de facto tale corpus nō dari. Reprobat non posse esse tale corpus infinitum, a c primò reprobat nō ratione infinitatis, sed quia tale corpus non est in natura, n qua parte dicitur infinitum simul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de alijs simplicibus non esse infinita.

Ratio autem, qua probatur non esse illud corpus, est hæc. Omne mixtum resoluitur in elementa, ex quibus componitur: at solum sentimus quatuor corpora, nullo autem sensu experimur illud, non ergo compositio est ex illo corpore vlla Et, hæc ratio bona est, nā Physicus quàmuis rationalis sit, non debet in vniuersum destituere sensum. præsertim quòd si illud esset sensibile corpus, sentiretur vtiq; ac elementa in illud resoluerentur, & verterentur, quod non apparet.

Neque igitur ignis, neque vllum.

Tex. XLVI.

2. Ex loco corpus infinitū nullum locum alijs relinqueret. & preterea ex conuersione omnium in se Probat autem modo, quod nullū simplex elementum posit esse infinitum & dicit, quod præter incōueniens supra positum, nempè q si esset infinitum, non relinqueret alijs locum suum, est adhuc aliud impossibile, quòd omnia conuerteret ad se, quòd esse non potest quamuis Heraclitus dixerit, omnia, & mundum ipsum, cum finitus sit, tandem in ignem esse conuertendum, quod falsum est: nō ergo aliquod ex elementis infinitum est.

Eandem autem ratio est

Tex. XLVII.

3. Nec illud corpus posset esse naturę eiusdam mediæ. Dicit hoc idem esse, si corpus illud esset medium nam si esset elementum, haberet aliquam contrarietatem, non enim generatio fit, nisi secundum cōtrarietatem, cum autem infinitum sit, omnia etiam conuerteret in se: at quia de igne mentionem fecerat, concludit per has rationes, non solū de igne, aut de medio corpore, sed de quouis elemento probari posse nō esse infinitum, ita Philop.

Dubium. Dubitatur, quomodo principium generationis debet habere cōtrarietatem, nam nec materia habet qualitates cōtrarias secundum se, non ergo elementum hoc habebit.

Solutio. Respondeo, si materia secundum se non habet contrarietatem, in se tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri posit, & materia cum illis cōtrarijs, & formis, quæ se inuicem transmutāt facit elementa. At cum isti Philosophi ponerentur substantiam simplicem ipsum elementum, tenētur dare contrarietatem illi elemēto, sicut modo dat Arist. elementis, vnde non debent comparari materiæ primæ, hæc enim sola nō facit generationem, sed per contraria, quę de

bent

bent admittere hi, qui elementum simplex faciunt.

Quod autem omnia impossibile.

Tex. XLVIII.

1. Rō prin cipalis nō posse eē io cōi corpus infinitum. Probat modo in communi nullum posse esse sensib. le corpus infinitum & facit hoc argumentum. Vel illud esset homogeneum, & similare, cuius partes essent eiusdem rationis cum toto, vel dissimilare, & etherogeneum, neutrum aūt esse potest. Probat in hoc textu, q̄ non sit similare, & supponit duo. Alterum est,

1. Supposi tum. omne corpus sensibile esse in loco proprio naturali, ac esse locum etiam cuiusque corporis sensibilis. Alterum est, q̄

2. Supposi tum. idem est locus naturalis totius, & partis, vt locus terræ, & glebæ, & locus ignis, & scintillæ, quæ est pars ignis.

Si pars infi niti sensibi lis separa retur, nec esset mobi lis, nec im mobilis. Est modo argumentum ingeniosum de parte huius infiniti aliqua separata, & abscissa à toto. Si esset infinitum sensibile, ipsius pars, nec esset mobilis, nec immobilis: hoc aūt est falsum, ergo non est infinitū. Probatur sequela, demus illam particulam, probo quod sit immobilis.

Probatur id prim o. Si moueretur, moueretur ad locū totius sed locus totius cum infinitum sit, & occupet omnia, & sursum, deorsum, & vndiquaque, illa igitur particula non magis ad locū sursum, quàm ad deorsum, quàm ad latera est inclinata, non ergo mouebitur, cum non habeat vllam determinationem.

Secundo Præterea, quia si moueretur, tenderet in infinitum, quia locus suus infinitus est. nec ipsa replet totum: mouebitur ergo sine termino, quod est impossibile, non igitur est mobilis. Quod vero nec sit im mobil s.

Tertio Patet: Locus ipsius est totum spacium totius, cum igitur non sit occupatum, nō magis quiesceret hic, quam illic non ergo immobilis erit, si enim esset immobilis, alicubi quiesceret, at nō est maior ratio, cur hic, quàm illic quiescat, non igitur erit mobilis, nec immobilis, & consequenter nec ipsum totum, quod est eiusdem rationis cum parte, & hoc procedit ex natura ipsius rei, quæ vere non esset mobilis, nec immobilis.

Quòd si dicas, eadem est ratio modò de partibus elementorum. Dico nō esse quia elementa habent determinatum lo cum sursum, aut deorsum, & terminos loci determinatos, quos ipsa nec ipsorum partes transgredi possunt. Obiectio & solutio.

Si vero dissimile sit.

Tex. XLIX.

ALTERAM prosequitur argumenti partem, nempè quòd non sit dissimilare, vocat autem dissimilare in hoc loco, quod partes habet diuersæ speciei, sicut similare quod partes habet eiusdem speciei. & facit hoc argumētum. Si partes illius infiniti sunt diuersarum specierum, vel sunt finitæ species, vel infinitæ, vtrunq; autem esse non potest. Probatur altera pars secundi argumenti, q̄ tale corpus non possit esse etero geneum.

Probatur primum. Si enim sunt finitæ species, necesse est, quod vna pars ad minus sit infinita in quantitate, nam ex finitis partibus speciei non fit vnum infinitū, nisi vna pars sit infinitè magna loquimur autem, quod singulæ partes sint propriæ speciei, quòd si vna esset infinita, tunc ea esset causa corruptionis aliarum atque ad se traheret, vnde non esset dissimilare, sed vnius speciei, illius nempè, quæ esset infinita, hæc enim alias in se conuerteret, vt dictum est superius. Illa spēs partium eē sī nō possunt eē finitæ.

Si autem infinita, & sint plicia.

REPROBAT alteram partem, puta, quòd sint infinitæ species, quia tunc essent infinita elementa, & infinita loca, pro diuersitate enim rerum specifica est locorum diuersitas, at elementa, & loca infinita esse nō possunt, vt alibi, puta. 2. Gen. &. 2. de cœlo probat: non ergo tale corpus esse potest infinitum. 2. Nō posse infinitæ.

Nota tale corpus nō posse esse cōtinuum.

Et notandum, quòd hoc corpus si esset, non posset esse continuum, sed conti guum, & vnum per aggregationem, vt in principio textus dixit: quia res diuersarum specierum non possunt esse continuæ.

Solutio quam quis posset afferre. Refellitur.

At posset quis dicere, quamuis locus sit finitus, potest tamen corpus infinitum esse. Hoc reijcit docēs, locum, debere esse æqualem locato, cuius rationem subdit: si enim esset minor, non posset locatum solum in eo consistere, & ita locatū esset extra locum naturalem suum. si vero esset maior, non repleretur à locato suo naturali, & sic maneret vacuum ex parte: quæ duo fieri nequeunt.

Et propter hoc nullus eorum.

Nota hanc partē tex. vkimo esse loco posi dam, in eo tex 49. vt clarus sit sensus.

HAEc verba magna difficultate affe runt expositoribus Græcis, & Latinis, nec aptam inueniunt expositionem adeò, vt Philoppo. arbitretur deficere, aliquid textui crediderim esse traspomen da verba aliquot, qđ nos facimus, videlicet ab illo loco, & propter hoc nullus eorum, vsq; ad illā, si autem infinita, & simplicia sunt collocanda in fine ipsius text. 49. & apparet sensus ita clarus, & distinctus, vt manifesto conuincamur id debere fieri, & scriptorum iniuria prouenisse difficultatem.

Cum igitur dixisset, nihil esse extra locum naturalem proprium, laudat antiquos quosdam, qui ponentes infinitum elementum, non posuerunt illud ignem, aut terram, quia experientia ostēdit hęc loca certa habere sursum, aut deorsum, quòd si infinita essent, nec ad sursum, nec ad deorsum determinarentur, sed posuerunt aquam, aut aerem: quia ista partim sursum partim sunt deorsum, nec extrema determinat sibi. Vide clarissimū sic reddi sensum: est autem id obseruatione dignum.

Anaxagoras autem inconuenienter.

Tex. L.

Reprehen sio Anaxa. qui dice- bat infinitū immobile esse ex se.

FACTO argumento hoc bimembri, puta, quòd nec corpus infinitum posset esse similare, nec dissimilare arguit Anaxagoras, qui circa priorem argumenti partem dicebat, quòd infinitum ex natura sua est immobile, & se quiescere facit, quia est in se ipso.

Addit autem Arist. parenthesim (alind enim nihil continet) ad denotandū non esse in se ipso, sicut amphora vini, est in se ipsa, ratione vini, quod continet, vt di ceturin lib. 4. infinitum autem non sic di cebatur esse in seipso, ab Anaxag. nihil enim continet, sed in seipso per se.

1. Reprehē sio causæ cur esset im mobile.

Reprehendit primo ipsum, quia dicebat, quod in seipso est, ex natura sua esse immobile, & esse in se; non enim valet argumentum, corpus est in hoc loco: ergo natura sua aptum est esse in hoc loco, quia corpora sunt sæpe, vbi non natura liter, sed violenter sunt: vt corpus graue quod detinetur in aere, non ibi naturaliter est: nō ergo vbi res est, statim ibi naturaliter est, nec si in seipsum infinitum est ob id naturaliter est, & in hoc errauit Anaxagor.

Si igitur quàm maximè non mouetur.

Tex. LI.

2. Reprehē sio causæ cur ex se esset immobile.

REprehendit secundò Anaxagor. quia & si verum sit, quod in seipso est, moueri non posse, tamen non inde colligitur, q́ ex natura sua est immobile nam aliqua manent immota, quę ex natura sua moueri sunt apta. Vnde oportuit aliam assignare rationem, cur est na tura sua est illud immobile; & ponit exem plum. Si terra esset infinita, & cœli & reliqua ita, vt maneret terra sic sita, infinita tamen, tunc esset in seipsa, quia infinita, non tamen ob id esset ex natura sua immobilis, sed quia grauis & graue naturaliter est in centro, quod est immobile. Sic igitur oportebat reddere ratione aliam naturalis immobilitatis illius infiniti, non solùm, quia infinitum, quam rationem non dedit Anaxagoras, sed arbi tratus est se euasisse periculum, & cōclusisse, dicendo, quia infinitum ex natura sua immobile est, & non valet.

Et non quia infinitum. Tex. LII.

Verba

3. Falsum Anaxag. sumpsisse infinit esse in seipso.

VErba prima textus cum præcedentibus copulantur, vt notum est: in reliquis vero probat, quòd illud infinitũ nõ sit in ipso. Partes sunt eiusdẽ rationis cum toto, si ergo totum in seipso est, ergo etiã partes in seipsis erunt: vt enim totum est in loco, ita & partes, at in seipsis esse non possunt, nam si partes, cum finitæ sint in seipsis sunt, etiam quodlibet finitum in seipso erit, & non ratione infinitatis aliquid in se ipso dicetur esse.

Omnino autem manifestum est.

Tex. LIII.

3. Rõ principalis ad probandũ non dari corpus infinitum ex loco talis corporis.

TErtium argumẽtum Physicum principale facit, quod huiusmodi est.

Omne corpus naturale sibi propriũ locum vendicat, at imposibile est in infinitum proprium habere locum: ergo non potest corpus naturale esse infinitũ. Probat maiorem. Omne corpus naturale, aut est graue, vel leue, loquitur autem de his, quæ in generatione sunt, ergo determinat proprium locum, graue deorsum, leue quidem sursum. Minor probatur, quia infinitum omnia replet, & tunc totum non determinat sibi naturaliter sursum, aut deorsum.

Solutio & eius confutatio.

Quòd si dicas, dimidium est deorsum, dimidium verò sursum, hoc dici non potest, nam infinitum non habet medium, nec vltimum, nec principium, ob id nunquàm dabitur, quid sursum, quid deorsum sit.

Si enim duæ partes æquales signari possent, tunc singulæ, aut essent finitæ, aut infinitę, finitæ non, nã totum finitum esset: nec infinitæ, quia eadem esset difficultas vbi esset. & præterea, quia vnum infinitum duobus constaret infinitis. Arist. non tulit hæc inconuenientia, quia certum est infinitum in duo æqualia diuidi non posse, cum medio careat,

Amplius omne corpus. Tex. LIIII.

Quartum etiã ex loco.

QVartum ponit argumẽtum, & quã tum existimo videtur hoc esse. Supponit enim, quod si infinitum esset in loco, locus esset infinitus, & probat locum non posse esse infinitum. Loci species, & differentię sunt autem, retro, sursum, deorsum, dextrum, sinistrum: sed hæ in infinito signari non possunt, cum talis partium diuisio fieri nequeat: ergo locus non potest esse infinitus.

Declarat autem, quòd illæ differentiæ non sunt respectu nostri, vt illud dicatur sursum, quod est supra nostrum caput, illud deorsum, quod est sub pedibus, & sic de reliquis, sed illę differentiæ sunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differentię intelligendę sunt, dicemus satis in libr. 4. vbi id ex professo traditur.

Simpliciter autem si impossibile.

Tex. LV.

Quintum etiam ex loco.

HAEc propria verba textus ad rationem præcedentem pertinent, quibus vniuersaliter concludit, si locus infinitus esse non potest, quòd nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumẽtum, Quod in loco est, in aliquo loco est, & quod in genere, in aliqua specie, aut indiuiduo. sed si corpus infinitum est: ergo in aliquo loco, puta sursum, aut deorsum est, si est in loco, & præterea, aut bicubitum, aut tricubitum, aut aliquid ex his est: hæc tamẽ repugnant infinito, non ergo corpus vllum naturale infinitum est.

CAPVT SEXTVM.

Quòd igitur actu non sit corpus.

Tex. LVI.

In contrariam partẽ argumentatur Arist. & probat dari corpus infinitum.

POstquàm ad partem negatiuã quæstionis est argumentatus, ac probabit non esse corpus actu infinitum regreditur pro parte affirmatiua, probabiliter probare esse infinitum, vt eas soluat obiectiones, idq; ex tribus probat. Primùm ex tempore, quòd nisi infinitum esset haberet principium, & finẽ: quod esse non potest,

1. Ex tpe.

2. Ex diuisione cõtinui.

Secundò, quia si non est infinitum magnitudini, diuisio terminabitur, & non semper, magnitudo in magnitudines diuidetur, sed perueniet at indiuisibilia, vt dixerunt aliqui philosophi.

Tertio ex numero, qui non augetur

Ex nu- cero, qui tur in infinitum.

in infinitum, ex quibus apparet esse infinitum, cum ergo vtrinque sint difficultates, concludit opus esse Iuste determinante:

Atque manifestum est, quòd quodammodo.

Pro solutione praesiorū dubiorum principium fundamentum infiniti esse duplex actu & potentia.

Soluit propositam difficultatem distinctione praeposita. Duplex est infinitum: actu, & potentia. Actu quidem, quod habet actu magnitudinem, vel multitudinem interminabilem, nec limite vllo circunscriptam, potentia vero, quod licet actu finitum sit, ipsius potentia est inexhausta, vt non sit tantum, quin adhuc maius fieri possit, siue sit appositione sicut numerus dr infinitus potentia, quia non ei tāta fiet additio, quin maior fieri possit, siue diuisione, quomodo continui diuisio est infinita, quia non fit in tot partes, quin in plures fieri possit.

Solutio dubiorum.

Supposita igitur distinctione, respondet, actu infinitum non esse, & hoc probant rationes priores, potentia vero in finitum esse, & hoc conuincunt rationes posteriores, vnde quodāmod oinfinitum est, quodā modo non: potentia infinitum est, actu non: loquimur autem de infinito quantitatis.

At quia infinitum esse secundum diuisionem dixit, cuius oppositum dicebant Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes diuisionem finiri, & peruenire vsque ad indiuisibilia, dicit facile esse hoc reijcere, & negare, id enim non est necesse, vt latius dicetur lib. allegato.

Relinquitur igitur potentia.

Tex. LVII.

Qualis sit illa potentia infiniti in potētia.

Declarat qualis sit ista potentia infinita, dicens q̄ non oportet sic intelligere esse infinitum in potētia, q̄a liquando erit in actu perfecto, sicut domus potentia, aliquando erit actu, non sic est infinitum in potentia, vt actu sit totum in finitum, sed dicitur in potentia, sicut certamen, & olimpia, & dies. haec enim dicū tur in potentia, antequam fiant, sed non vt actu sint tota simul, sed successiuè, vnde certamen a esse, est quòd fiat: ita est potentia infinitum, non vt totū actu sit, sed cōtinuè, & incessanter fiat, vnde sem per quod fit, & qd̄ fiet, finitum est, quod restat faciendum est infinitū, & hoc modo dicitur diuisio, & numerus esse infinita potentia, quòd actus diuisionis, & augmenti nunquàm cesset.

Nota duplicem eē potentiam in rebus ral terum ad actum perfe ctum alteram ad actū imperfectū.

Vbi aduertendum duplicem esse potentiam. Alteram ad actum perfectum, vt potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui semper in continuo fluxu consistat, & sic est potentia infinitum.

Varia genera infinitorum in potentia.

Diuersa infinita ponit. Vnum in continuum successiuo, vt est tempus, motus. Alterum in discreto successiuo, vt in generationibus hominum, & aliorū. Tertium in diuisione permanētis totius. Dicit q̄ haec oīa conueniunt in hoc, quod semper quae sumuntur, finita sunt, vt quotquot dies, quotquot homines sumpseris finita sunt, quotquot secueris partes fini tae sunt: tamen semper plures, & plures incessanter sumi possunt. Quod igitur restat, finem non habet, quod est, finitū est ac propterea non est actu infinitum.

Tamen differentiam horum infinitorum ponit in fine textus sequentis: in successiuis enim quae sumuntur, transeunt, & recedunt: in diuisione vero permanentis partes maneant, quàmuis semper, quae actu sunt, finitae sint.

Amplius ipsum esse. Tex. LVIII.

Qualiter est infinitum in potentia.

Vm dixisset qualiter potentia infinitum est, modo docet, qualiter ipsum esse dicatur: & dicit ipsum non dici esse, sicut substanti e permanentes, quae tota simul sunt, sed sicut res successiuae, quarum aliqua parte actu existente dicimus ipsas esse, vt dies est, motus est, certamen est, sic infinitum est, quia diuisio, vel fluxus, qui nunquam finitur, secundum aliquid sit: vnde ipsius esse in continuo transitu consistit, licet quicquid transit, finitum sit, & quàmuis non semper id, quod transit, permaneat, vt declarauimus in textu praecedenti.

Quod

Quod autem est secundum appositionem.

Tex. LIX.

Quõ se habent infiniti tum in potentia quo ad diuisionem, & quo ad diminutionem.

CVM superius duplex infinitum statuerit, vnum secundum diuisioné, quod ad paruitatem, & diminutioné fit, alterum secundum appositionem, quod ad magnitudinem, & secundum additionem fit, vtrumque autem in potentia, vt dictum est: nunc quomodo vtrunque se habeat, ostendit ac dicit idem esse quodammodo vtrunque.

Pro cuius declaratione aduertendum est, quod in vno subiecto actu finito reperitur simul vtrunque infinitum, sed nõ modo eodem, verbi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, vt altera medietas semper alias duas, & illa in alias: & sic consequenter diuidatur, atque medietates, quæ non diuiduntur iterum, semper apponantur primæ medietati totius quæ indiuisa maneat sit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum est, quod quanto diuisio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tãto altera medietas indiuisa fit maior, quia ei additur nouæ medietates, quamuis minores, & minores. Alterũ est, quod quia diuisio illius medietatis in infinitum procedit, quia non peruenietur ad aliquam medietatem, quæ non possit iterum in alias duas diuidi ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia semper erit ei additio. Cum igitur vna crescat in infinitum, altera diminuatur, fit vt sint duo infinita, vnum appositione illius nempè partis, quæ augetur, alterũ diuisione illius quæ minuitur cumque hæc duo sint circa vnum continuum, merito dicuntur idem. Sed cum non sit modo eodem, nam alterum est diuisione, alterũ appositione, non dicitur absolute idem, sed quodammodo.

Hoc igitur est, quod hoc dicit Aristo. nempè, quòd infinitum appositione fiat simul cum infinito diuisione, licèt non secundum eundem modum, ac dicit, vtrunque infinitum esse idem quodammodo. Et declarat, quare idẽ: quia circa eandem quantitatem finitam actu fiat vtrunque. Declarat, quare quodammodo idem, quia videlicet infinitum secundum appositionem fit è diuerso. Quod autem per è diuerso intelligat, ipse explicat: quia quàtam demitur ex diuisa parte, per diuisionem in infinitum, tantũ apponitur alteri determinatæ parti, quia dicat, Vnum infinitum est per diuisionem vnius partis oppositæ: alterum per appositionem eorũ, quæ ab opposita parte remouentur, & alteri determinatæ, & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

EXplicat, quomodo fit ita diuisio faciendo in aliquo finito, vt in infinitũ procedat, & nunquam terminetur.

Aduerte autẽ, quod dupliciter potest fieri diuisio alicuius totius finiti. Vno secando, & separãdo partes æquales primis separatis in quantitate, vt si ab vno ligno separes vnam pedalitatẽ, & à residuo alteram pedalitatem, & à residuo alteram & sic cõsequenter, & talis diuisio dicitur secundum magnitudinem, & non secundum proportionem æqualem, quia pedalitas secunda quæ aufertur à residuo, nõ est in eadem proportione ad suum totũ, sicut pedalitas prima ad suum, licèt pedalitates sint æquales, similiter nec tertia, nec aliæ sunt in eadem proportione.

Not. ptes posse esse æquales secundum quantitaté vel proportionem.

Verbigratia, sit lignum duodecim pedalitas habens, auferatur vna, & à residuo, qđ vndecim habet, auferatur alia & à residuo, quod decem habet, alia, & sic consequenter, constat has pedalitates ablatas esse æquales, sed proportiones, secundum quas habent ad sua tota, non sunt æquales, nam duodecim ad vnum aliam habent proportionem, quàm vndecim ad vnum, & quàm decem ad vnum ob id ita diuisio dicitur secundum magnitudinem, sed non secundum rationem & proportionem.

Altero modo potest fieri diuisio secũdum eandem proportionem, sed non secundum eandem magnitudinem, vt si

partes nõ æquales, sed in æquali proportione se habentes ad residua, secueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme vnã medietatem, & ab ista medietate iterũ suam medietatẽ, & ab hanc iterum aliã, & consequenter à residuis medietatibus medietates seca. tũc diuisio erit secundũ eandem proportionem, quia id, quod sæcatur ab eo, à quo sæcatur, se habet in dupla proportione, cum sit sua medietas, tamen medietates non sunt æquales, sed minores, & minores fiunt, & tota ob id talis diuisio dicitur secundum proportionem, sed non secundum magnitudinem æqualem.

Iam ergo, si priori modo diuidas quodcunque finitum, nempè sumendo semper magnitudines ęquales, non procedet semper diuisio, quantumcunque minime sint particulæ, finietur enim, ꝙ si posteriori modo diuisio fit, in infinitũ diuisio procedet.

Et hoc est, quod dicit Arist. nempè si quis accipiat in aliqua continui finiti diuisione determinatam, & finitam particulam in eadem proportione, non absolnet finitum diuidere, quod si econtra in diuisione acceperit eandem magnitudinem absoluet.

Nota, 1.

Nota vero discrimẽ inter sumere magnitudinem in eadem proportione, & inter sumere magnitudinem eandẽ in proportione: hoc enim faciens absoluitur finitum, quia omne finitum per ablationẽ æqualis finiti consumetur, illud vero si fiat, non cessabit diuisio,

Nota. 2.

Nota deinde illud verbũ (augeat) quod annotauit benè Philo. cum enim æquales sumimus magnitudines à residuis, augẽtur & fiunt maiores proportiones. v. g. Si à ligno duodecim pedum auferas vnum, & iterum à residuo auferas alium, & à residuo alium, semper crescunt proportiones, nam prima erat duo decupla, secunda vndedupla, tertia decupla. Maiores autem sunt proportiones multiplices quanto à minori numero denominãtur, vt omnium maxima dupla est, & post hãc tripla, quia maior est medietas, quàm tertia, & tertia, quàm quarta, & minorem secundum numerum maioribus.

Aliter igitur non est, sed sic est infinitum.

Explicat ex superioribus cõcludendo infinitum non aliter esse, quàm modo, qui dictus est, puta in potentia, & aliquo modo in actu, & in diuisione, exemplisque duobus explicat vtrumque. Dicitur in actu, vt dies in actu dicitur, non quòd tota dies simul sit, sed quod in fluxu est, & partem habet actu, ita infinitum: non enim totum simul est, nec erit, sed secundum continuam diuisionem actu dicitur. Vlterius dicitur in potentia, sicut materia prima, cuius potẽtia partem habet actus, quia cum forma est, nunquàm tamen perfectè ad actum completum reducetur, vt omnes simul habeat formas, sed in continua est illarum generatione: ita infinitum.

Infinitum in potẽtia aliquo modo esse in actu.

Et secundum appositionem igitur.

Tex LX.

Ostendit Arist. qualiter sit infinitum secundum appositionem in potentia. Posset enim aliquid existimare, ꝙ dicitur in potentia secundum appositionẽ infinitum, quia absolutè potest excedere quamcunque magnitudinem datam, vt non detur tanta, quin maior fieri possit. Hoc autem non ita est, nã dubitatur tanta quantitas, vt maior esse non possit, puta quantitas totius orbis finita: nõ enim est infinitum actu extra cœlũ, vt illi Philosophi dicebant.

Infinitum secundum appositionem eẽ in potentia & nõ actu sicut etiam secundum diuisionẽ.

Cum ergo audis esse infinitum potentia secundum appositionẽ, intellige non esse separatum ab infinito secũdum diuisionem, nec alio modo crescit secundum appositionem, quam per additionem partium, quæ fiunt secũdum diuisionem modo prædicto, talibus autem partibus crescit infinitum secundum appositionem, non tamen in tãtum crescit, vt omnem finitam super & magnitudinem, cũ non possit æquare illud continuũ in quo est, si enim additio fieret secundum pares æquales.

æquales semper, superaret omnem magnitudinem: sed id non fit, quia diuisio nō fit secundum partes æquales in infinitū, nec aliter crescit infinitum secundum appositionem, nisi per talem diuisionem.

Quo differat infinitū secundum diuisionē, & secūdū appositionem.

Vnde in hoc differt infinitum secundum diuisionem, ab infinito secundum appositionem. In illo enim non datur pars, nec quantitas ita minima, quin minor esse posit: tamen in infinito secū dum appositionem datur quantitas ita magna absolute, quam non posit æqua re ipsum infinitum secundum appositionem, nec maior esse posit.

Hæc omnia eò tendunt, vt intelligas sicut infinitum secūdū diuisionem non fit secundum partes æquales, (sic enim esset actu infinitum), ita nec infinitum secundum appositionem, sed vtrumque fit secundum partes inæquales in eadem proportione sumptis, vt dictum est in textu præcedenti. Consideratione autem digna est expositio horum textuum.

Quoniam & Plato. Tex. LXI.

Confirmatū hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

Hoc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui ista etiam intellexit, per magnum enim infinitum secundūm appositionem, per paruum secundum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonem, qui cum duplex posuisset infinitum, nullo vtitur: quia numerum, quem dixit esse rerū sub stantiam, finitum posuit: & secūdum paruum, quia vsque ad vnum decrescit: nec quo ad magnum, quia vsque ad denarium crescit, vltimum enim numerum dicebat denarium, reliquos verò numeros compositos ex denario, & præcedentibus dicebat: ob id non sibi constat. Si .n. principium infinitum est, & numerus principium est secundum ipsum, debuit esse infinitus, quod tamen ipse negabat.

CAPVT SEPTIMVM.

Accidit autem contra.

Tex. LXII.

Reprehendit Aristo. definitionem quam Veteres assignabant infinito.

Definitionem, quā Antiqui de infinito dabāt, reprehendit. Dicebāt antiqui infinitum esse, cuius nihil est extra, quasi omnia cōprehenderet, & nihil ipsius esset extra ipsum. Arist. verò nō sic, sed aliter esse definiendum docet, puta. Infinitum est, cuius aliquid semper extra est. Id est, est id, cuius quibuscunque partibus sumptis ali qua alia semper accipi posit. Et probat, quod sic definiēdum, etiā ex his, quæ ipsimet dicunt. Nam annullū dicunt esse infinitum: quia sumptis quibusque parti bus propter vniformem, & circularem eius figurā, adhuc ipsius partes sumi posunt: non enim in eo, secundum se, terminus est vllus propter figuram.

Nota definitio infiniti potētia est in quo sem per est summere aliquid extra.

Vide igitur, quomodo ipsi infiniti dicūt cuius aliquā partē semper est accipere.

Declarat tñ, q̄ antiqui non dicebāt annullū propriè esse infinitū, sed ratione figuræ, vt enim esset propriè infinitū, non debēt eædē partes multoties sumi, quod in annulo fit. Non inuenientes enim terminum eundem sępe diuidimus, & ipsius easdē partes sæpe signamus. In infinito autē diuersas oportet sumere semper partes: ac ob id additur illa particula extra.

Nota.

Notandum circa literam, quòd vocat annulos nō habentes palam, illos, qui sunt vniformes, nec habent illam partē distinctam, cui solet apponi gemma: hi n. annuli, videtur actu principiū habere: at cū vniformes sunt, actu finē & principiū nō habent ob vniformitatē figurę.

Infinitum igitur, id est. Tex. LXIII.

Confirmatur illa definitio etiā ex Antiquis.

Concludit etiā ex antiquorū dictis Infinitū esse, cuius secundū quanti tatē accipiētib⁹ semper aliquid accipe re est extra. Id est, cuius partibus quātita tiuis quibuscunq; sumptis adhuc diuiden tes, & accipiētes posit preter illas acci pere alias: cū ergo ita definiēdū esset pro basset, probat non esse definiendū, vt illi definiebant, & efficit rationem hanc.

Nota totū & infinitū esse valde diuersa.

Illa definitio est totius, sed totum, & infinitum sunt valdè diuersa, nec simil stant: ergo nō potest esse definitio infiniti.

ti. Maiorem ostendit in hoc textu, dicēs totum non esse aliud, vt dictū est. 5. Meth c. 26. quā cuius nulla pars abest. Quod inductione patet totus enim homo dicitur, cum nulla pars hominis deest: tota cistella, cuius nulla pars cistellæ deest & sic quolibet singulare totum definitur, ergo in communi etiam definietur totum, cuius nulla pars abest, nec extra ipsum est: nam cum aliqua pars abest, & extra est, totum non dicitur: id ergo est totum cuius nihil est extra.

Totum autem, & perfectum Tex. LXIIII.

Idem esse totum q̄ perfectum

Minorem probat. totum, & perfectum, aut idem omnino sunt, aut proxima in natura: sed infinitum nullo modo est perfectum ergo nec totum. Et minorem probat: quia perfectum est, qđ finem habet, & terminum: hoc autem repugnat infinito: nō ergo est perfectū.

1. Nota. Et notandum est, quòd maiorem efficaciam habet hoc Græcè: nam perfectum Grecè à fine denominatur: dicitur enim τέλειος à τέλος quod est finis, & Latinè ferè idem etiam est. nam perficere, est vsque ad finem facere.

2. Nota. Totum, & perfectum sunt idem re, differūt tamen ratione.

Notant preterea Simpl & Philop. & Alber. quòd totum, & perfectum re idē sunt, ratione differunt, nam totum dicitur respectu partium, quarum nulla deest, perfectum vero ratione finis, quem res est consecuta.

3. Nota totum, & oē q̄uo differant.

Et vlterius notant Simpli. & Philop. quòd totum dicit partes cum quadā coniunctione, & copulatione: at omne, dicit solùm ipsas partes nulla deficiente.

Qua propter melius existimandum est.

Reprehensio Melissi, qui dicebat esse totum infinitum.

Ex dicta doctrina commēdat Parmenidem, qui melius dixit quàm Melissus. Ille enim vniuersum dixit totum esse & finitum, cuius partes æqualiter distabāt à centro. At Melissus dixit esse totū infinitum. Errauit autem in hoc, quòd copulauit ea, quæ nequaquam possunt esse simul, puta, esse totum, & esse infinitum, hæc enim non cohærent, nec connectuntur, sicut linum lino: sunt enim illa opposita valdè.

Prouerbiū græcum linum lino annectere

Scias autem illud esse prouerbium, vt notat Philop. quo denotamus dicta alicuius esse contraria vel implicātia, cum enim implicuerint, & inter se repugnant, non vt linum lino, cohærere dicimus.

Quoniam hinc quidem. Tex. LXV.

Qua ratione inducti veteres ita definierint infinitum eiusque reprobatio.

Causam ostēdit propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem est, quia putarunt infinitum esse totum quoddam. ac cū totum cōtineat, hinc etiam dixerunt infinitum continere, & gubernare, vt supra etiam dictum est. Quòd si quæras, quare hi existimarunt infinitum esse totum dicit. quia similitudinem habet cum ipso toto hæc verò similitudo consistit in hoc, quia sicut totum suas partes comprehendit, ita infinitum suas.

Infinitum hoc potius se habere vt materiā quàm vt totum.

Hoc autem Arist. reijcit, docetque infinitum non esse totum actu, sed materiā perfectionis, & magnitudinis, id est, formæ, & totius, ac est totum in potentia, quod patet ex diuisibilitate. Nam totū aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, sed ratione materiæ diuisionem habet, cum videamus formam eiusdem rationis manere in omnibus partibus, infinitum ergo, quod diuisionem continet, materiæ potius locum habet.

Præterea secundò: quia totum finitū est, & completum, at infinitum nō completur secundùm se, sed secundum aliud, puta secundùm formam, vt apparet in partibus, quæ in vno toto secundùm formam aliquam colligantur: potius ergo est materia. & hinc est quòd secūdùm se ignotum est, sicut materia sine forma.

Et nota, quòd in omnibus his hoc docemur, quòd materia quantumcunq; habeat partes secundū se, non tamen ideò dicitur totum, sed habet rationē partis quia cum forma vnum construit totum.

Quare manifestum est. Tex. LXVI.

Hoc infinitum potius habere rationē partis quàm totius.

Concludit (vt dicebam,) infinitū magis habere rationem partis, quàm totius cum locum habeat materiæ, materia autem sit pars.

Et iterum probat, quòd infinitum non conti

continineat, nec sit totum, præsertim secũdùm opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus: si ergo infinitum continet, sequitur, quòd in ideis etiam contineret: hoc autem absurdum est, quòd indeterminatum, & ignotum, quale est infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare, cũ tamen ab ipsis potius determinatur, quæ causæ sunt formales.

Alia ratio quòd infinitum nõ sit totum nec contineat.

Secundum rationem autem. Tex. LXVII.

QVædam theoremata notanda de infinito ponit, atque primum est illud, quod supra dixit. tex. 60. Infinitum diuisione sic procedere, vt quæcunq; parua quantitas superetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor esse posit: at cũ est infinitum in appositione non transgredimur quamcunque magnitudiné absolutè, sed solum trãsgredimur illam magnitudinem, quæ fit ex diuisarũ partiũ additione, non tñ ex tali additione poterit crescere quantitas ita, vt excedat etiam cœlum.

Quod sit discrimẽ in ad'ditione & diuisione cõtinui infinita.

Obiectio. Posses tu dicere, quare diuidendó superamus absolutè omnem minimã quãtitatem assignatam dando minorem: at in apponendo non superamus omnem magnitudinem: quia saltem non superabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio. Respondet Arist, quia materia continetur, & est intra rem, infinitumq; materia est, forma continet ac si dicat, ꝙ cum diuidimus procedimus ad materiã, quæ indeterminata est, & infinita: cũ autem apponimus, procedimus ad formã, quæ continet, & determinata est.

Notat S. Thom. circa explicationem quòd totum habet rationem formæ respectu partium, partes verò rationé materiæ, & meritò, nam forma determinatã est, materia verò indeterminata, & indifferẽs, ita totũ determinatũ. singula enim per se vnum totum sunt, tamẽ partes multis modis sumi possunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis. Hoc verò interest inter infinitum secundum appositionem, & secundum diuisionem: in infinito enim secundum appositioné à partibus ad totum procedimus, in infinito verò secundum diuisionem à toto ad partes descẽdimus: ob id in hoc à forma ad materiã, in illo à materia ad formam peruenimus.

Nota ex D. Thom. quo se habeat totũ, & partes, & infinitũ secundum appositionem, & diuisionem.

Hinc fit, quòd cum forma, & totũ determinatum sit, quantumcunque partes diuisas in infinitum apponamus, non excedemus illud totum, cuius partes sumimus: at cum à toto ad partes ꝓcedimus, & partes indeterminatæ sint propter multiformem ipsarum diuisibilitatem, cum ad ipsas prouenimus diuidendo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quantitas minima, qua non posset esse minor.

Rationabiliter autem. Tex. LXIIII.

ALterum constituit Theorema, puta. Infinitum esse in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus enim sursum crescit infinitum, non enim datur tantus numerus, quin maior posit dari. Ad deorsum finem habet, nã ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non sic. datur enim maxima quantitas actu, cum non sit infinitum in actu: at non est dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, sed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, sed non minima.

Quõ infinitum accipiatur in numero, & magnitudine, & quõ differũt inter se.

Cur diuisio numeri terminetur, dat causam: quia numerus ex indiuisibilibus vnitatibus cõponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi potest, at magnitudo cum non sit composita ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, ipsius nunquam cessat diuisio.

At cum numerus crescat ex diuisione, & partitione continui: qui in infinitum procedit, hinc est ꝙ numerus augeatur in infinitum, quamuis non sit actu infinitus, sed potentia superans quamcunque datam, & determinatam multitudinem.

Cur numerus augeatur in infinitum.

Quo

Quō numerus cōponitur ex indiuisibilibus.

Quo autem modo numerus ex indiuisibilibus componatur, ostendit, quia numerus est ex vnis, & numerus non aliud est, quàm plura vna, & ita numeri à b vnis denominantur, ternarius enim qui tria vna est, quaternarius, qui quatuor, & sic consequenter, at vnum indiuisibile est, vt vnus homo, qui in plures homines diuidi non potest, & vnus leo, & reliqua: si ergo numerus ex vnis est, ex indiuisibilibus est, nam vnum indiuisibile est.

At non separabilis est numerus hic bipartitionis.

Numerum non esse aliquid separatum à rebus numeratis, nec actu infinitum.

CVm numerum ex diuisione continui crescere dixisset, ne quis putaret numerum esse quid separatum ab ipsis continui partibus, vt putabant Platonici ponentes numeros separatos, huic obuians dicit, numerum non esse separatum ab ipsis continui sensibilibus partibus: non enim aliud est numerus, quam plura vna, & plures continui partes. Nec etiam est intelligendum, quod numerus actu infinitus vnquàm sit: non enim est eius infinitas, nisi potentia, sicut motus, & tempus, & numerus temporis partium quæ dicuntur esse, non tamē tota simul: ita est numeri infinitas.

Explicatio Ihylo. & Auerrois.

Philop. vult, Aristot velle hic comparare numerum tempori, vt enim tempus dum fit maius, & maius, non habet partes permanentes, sed quædam recedunt quædam de nouo adueniunt. Ita numerus dum crescit, non permanet: nam tum fit quaternarius, non manet ternarius, nec cum fit alius numerus, manet alius: & idem videtur Auer. dicere.

Explicatio verior D. Thomæ.

Sed S. Thom. hoc non placet, & meritò: quia si formaliter loquantur de numero, etiam hoc fit in infinito secūdum appositionem. nam cū additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationem alterius totius, & alterius mensuræ. Vt si primus erat pedalis, posteà additione mutatur. Quòd si materialiter loquantur de numero, re vera etiam manet numerus præcedens, puta, ipsius vnitates, sicut in infinito secundùm appositionem: at temporis & numeri partium tēporis, nec formaliter, nec materialiter partes manēt quia tempus nullo modo permanet, nec ipsius partes, similiter, nec motus.

In magnitudinibus autem.

TEX. LXIX.

In magnitudinibus Contrario modo se habere augmentum, & decremētū quàm in numeris in infinitum.

CVm dixisset numerum sursum in infinitum tendere, deorsum verò stare in indiuisibile, modò non sic in magnitudinibus fieri docet, imò oppositum, versus enim maius datur vltimum eo, quod sit maxima quantitas, quæ posit esse naturaliter, vt quantitas, & magnitudo orbis, vnde magnitudo tanta actu est, quāta potentia esse potest. At versus minus non est terminus, sed diuisio in infinitū procedit. Si autem magnitudo nō esset determinata, tunc esset corpus actu infinitum, quod nullo modo esse potest.

Obiectio.

Dices quomodo magnitudo determinata est, cum sit infinitum in additione, quod fit secundum magnitudinem? Si enim in infinitū additio esse potest, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio.

Hoc dubium facile est intelligenti quæ dicta sunt superius. Additio enim duplex est. Altera quæ fit secundū partes proportionales, per quas etiam in infinitum fit diuisio, verbi gratia, Diuidis lignum in duas medietates, iterum aliā in duas, & sic semper producendo per eādem proportionem, tunc si partes vnius diuisæ medietatis apponas alteri, crescet in infinitum. Et quia nunquàm cessabit diuisio alterius, nec cessabit augmētum prioris, tamē ipsius magnitudo quātuncunque crescat, non superabit quantitatem totius ligni. quia nunquam finietur diuisio, & ita nunquam habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus esse infinitum per appositionem, & sic magnitudinem crescere in infinitum.

Nota duplex genus additionis Primum.

Secundum

Altera additio est, quæ fit secundū partes æquales, & si ista fieret in infinitū, re vera magnitudo perueniret, vt superaret

cœlos

cœlos,& quodcúque corpus, sed talis additio non potest esse in infinitũ, nec sic magnitudo potest secundum appositionem in infinitum crescere.

Et hoc est quod hic dicitur, quòd absolutè loquendo datur maxima magnitudo, quæ posit esse,& quàmuis in infinitum in appositione sit secũdum ipsam magnitudinem, non tamen ob id perueniet, vt quamcunque magnitudinem datam superet.

Infinitum autem non est idem. Tex. LXX.

Infinitum non est genus ad motum, tẽpus & magnitudinem.

CVm de infinito in motu, tempore & magnitudine locutus sit, posset quis arbitrari infinitum esse genus quoddam ad illa tria. Hoc autem non ita est, imò analogum quoddam. Infinitũ enim prius magnitudini,& per magnitudinẽ motui,& per motum tempori inest. At quia hoc explicare non est præsentis loci, sed ad librum quartum pertinet, se illuc remittit,& nos etiam id ibi tractabimus, quod faxit Deus.

Dubium Aristot.

Viterius dixerat, numerum terminari deorsum: quia peruenit vsque ad indiuisibilia: at non magnitudinẽ, hęc enim semper in magnitudines iterum diuisibiles diuiditur: posset quis huiuspetere rationem, quare nempè magnitudo in magnitudinem semper diuidatur. At quia hoc in lib. 6. demõstraturus est latè, hoc etiam in præsenti supponit,& probationem prætermittit,& nos etiam suis in locis ista examinabimus.

CAPVT OCTAVVM.

Non remouet autem ratio. Tex. LXXI.

Obiectio ex Geometria, quòd illa vtatur lineis infinitis,& ita sit actu infinitum.

TErtium theorema ponit, dubio satis faciens. Cum enim actu infinitum non sit, videntur theoremata aliqua Geometricæ destrui. Dicunt geometræ datam lineam rectam in infinitum protendere, quod esse nõ posset, nisi actu sit infinitum, aut excedatur quæcunque magnitudo sensibilis.

Solutio Aristot.

Huic respondet Aristot. dicens. Ratio, qua negatur esse aliquod actu infinitum, non destruit vllum theorema geometricam,& huius reddit rationem. Nã geometra non indiget infinito, nec vtitur actu infinito in vlla demonstratione quod vtitur linea infinita: id non est, quia sumat actu infinitum in demonstratione, sed vt habeat quamcunque finitã lineam.

Nota quomodo geometra ergo vtatur infinito.

Ac si dicat. Mathematicus finitis vtitur lineis semper: at cum lineas sumit, nequis ipsum limitaret dicendo nõ posse lineas maiores, aut minores esse, sumit lineas continuè produci posse: vnde illud infinitum,& continuum non extẽditur nisi ad lineas, quibus vtitur, quæ omnes finitæ sunt.

Quòd verò nõ indigeat lineis infinitis geometra, pbat. Quia lineæ minima æqua pportione diuidi possõt, sicut maximæ, quod demonstrat Eucli. lib. 6. theo. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiam in minimis potest ostendere: non ergo lineis infinitis indiget: non dicit nihil differre ad demonstrationem mathematicam, quòd sit in lineis minimis, aut maximis, imò etiam aliquando fictis,& extensis vltra id, quod naturaliter possunt esse, vt cum lineam extra cœlũ imaginatur, tamen esse,& id verum, quod mathematicus probat, solùm reperitur in quantitatibus existentibus, & veris, quæ finitæ sunt, id est, quamuis lineas aliquando maiores fingat, quia ęquè poterat probare per lineas veras, ob id verũ probatur,& id quod est.

Quoniam autem est. Tex. LXXII.

Infinitum hẽt rationem materiæ priuatæ formæ.

QVartum theorema est. Cum quatuor sint genera causarum vt dictum est, infinitum ratione habet materiæ, non alterius causæ,& non materiæ vt cum forma est, sed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo, vnum formale,& id priuatio est, puta (negatio actus perfecti & consummati mixti cum potentia,) est enim actus imperfectus in successione continua consistens, materia le verò est quantũ sensibile, hoc. n. est qd diuiditur,& in quo talis est infinitas: vnde infinitum ratione habet materiæ.

Nota infinitum dici de duo vno materie, alterum formale.

Et hoc etiam antiqui posuerunt dicētes, & vtentes infinito, vt materia, sed reprehendendi sunt. Cum enim infinitū posuissent materiam, dixerunt ipsum cōtinere, quod quidem non ita est: materia enim potius contentum, & determinatum quidquam continens, & determinans est.

Nota

Aduerte autem quòd infinitum non est sola materia, nam materia secūdum se non dat rebus diuisionem, sed materia cum quantitate, radix ergo prima diuisionis infinitæ materia est, proxima verò quantitas, totalis autem materia cum quantitate.

Reliquum est autem aggredi. Tex. LXX III.

Soluuntur argumenta ponētium infinitum.

QVid infinitum sit, & quemodo verè sit, elucidatis, nunc soluere rationes aggreditur, quas in principio cap. quarti proposuit tex. 31. ad probandum infinitum esse, non solùm potētia, vt determinatum est, sed etiam actu: atque harum rationum quasdam dicit non esse necessarias, nec demōstrare, quod intendūt: quasdam verò habere obiectiones veras, id est, ipsarum rationum oppositę sunt veriores, & certiores.

Soluitur tertia ratio

Incipit autem soluere tertiam rationem, quæ sumebatur ex infinita serie generationum. Cumque ex nihilo generatio non fiat, videtur aliquod esse futurū principium. Hoc soluit, docens, esse satis principium, & materiam finitam, quę vnius corruptione alterius generationis principium est, & ita vna materia potest multarum generationum esse principiū cum nihil generetur, nisi per corruptionem, & expulsionem alterius formę, seruata eadem materia, & hoc satis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere, & finitum. Tex. LXXIIII.

Soluitur quarta rō.

SOluit, quartam dubitationē, docens, aliud esse tangere, aliud esse finiri, seu finitum esse. Tangere est ad aliquid extra se, & tangere est res finitæ. At finitum esse non est ad aliquid aliud: sed in se finitur res proprio termino: ac si dicat. Omne tangens præsupponit aliud extra se quod tangat: at finitum nō supponit aliquid extra se, quo finiatur: nam suo termino intrinseco, & extrinseco finitur. Vnde falsum est, omne quod finitur, finiri aliquo circunstante: intrinsecus enim est finiti terminus.

Quòd autem tangere fit aliquid, ostēdit, vt explicat Philop. quia non quodlibet corpus tangit quodlibet, sed quę materiam communem habent. vnde cœleste corpus non tangitur ab elementari corpore: tactus enim propriè est inter ea, quæ mutuam habent generationem vt videbitur lib. de gener.

Intellectioni autem credere. Tex. LXXV.

Soluitur quinta.

QVintum soluit dubitationem dicens, quòd non est credendum illi intellectioni, qua absque termino intelligimus, quasi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta est: cuius ratione subdit quia talis magnitudo, vel paruitas, sub qua remsæpe imaginamur, non est in re: ob id non est credendum imaginationi. Et id probat: quia non ob id res est, vel non est, quia ita imaginatur, aut intelligit aliquis esse, vel non esse: sed econtra, quia res est, vel non est, indeimaginatio, & intellectio veræ vel falsæ sunt. Cum ergo accidat rei, quòd ita intelligat, aut quis ita eam imaginetur, non ob id talem esse credendum est qualem quis imaginatur.

Et ostendit id exemplo, potest enim quis imaginari aliquem numerum multò maioris quantitatis, quàm sit, & quòd extra vrbem sit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quòd non est argumentum bonum sumere quantitatem rerum ab imaginatione, quam hic intellectum vocat, vt notat Psellus.

Tempus autem, & motus.

Soluitur prima rō.

SOluit primam rationem de motu, & tempore, cum adiungit intellectione quæ nunquam cessat. Et dicit esse infinita, sed succesiua, & ita nō tota simul: ob id non actu, sed potentia infinita sunt: quia id, quod accipitur non est permanēs. At magnitudo nec diuisione, nec ad di-

ditione etiam imaginatiua, est actu infinita: secundæ vero rationis satis ex dictis patet solutio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum esse, quid sit infinitū, & quomodo sit, & quomodo etiam non sit, hęc Arist.

An vnum sit indiuisibile. An verò in infinitum etiam possit diuidi. Quæst. V.

Ratio dubitādi qua probatur vnum esse diuisibile.

QVæstio hæc non aliena est à loco præsenti: nam Aristot. docet numerum deorsum non tendere in infinitum: quia ex vnis cōponitur, vnum autem indiuisibile est, vt dicitur tex. 68. quod profectò difficile videtur: nam homo vnus est, vt ipse fatetur, & tamen diuisibile est.

Instatur primò. Quòd si dicas, non est diuisibilis in duos homines vnus homo, hoc non satis facit, sumamenim ignem vnū, qui vnus est, nō tamē indiuisibilis est, imò in duos & multos ignes diuidi potest.

Instatur secundò. Quòd si dicas satis est, quòd actu nō sit diuisus, quàmuis potētia sit diuisibilis nō valet tunc ratio Aristotel. vult enim quod numerus nō solùm nō diuidatur in infinitum deorsum, sed nec diuidi possit: quia ergo hoc dubium habet aliquid difficultatis, ideò in hac quæstione ipsum tātùm enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præsupponere fundamēta, quorum primum sit.

Primū fundamentum Vnum idē est quod indiuisum. Quòd nihil aliud est vnum, quàm quod indiuisum est, & impartitum: dicitenim rem quatenus in partes nō est separata nec diuisa: vnde dicitur vnus homo, qui non est plures & vna linea, quæ non est facta plures, & vnus ignis, qui non est plures.

Vnum indiuisum duplex est, vel per priuationem, vel per negationem. Sed hoc vnum duplex est. Alterum, quod dicit partium priuationem, Alterum quod dicit negationem, quod sic clarius dicetur. Est quoddam vnum, quod nō est actu in partes diuisum, tamē diuidi potest, aut re ipsa, aut intellectu, parūm enim refert vtrouis fiat modo, sicut dicitur vnus ignis, quia cum in multos diuidi possit, actu nō in sus est, & vnū lignum, & vnum cōtinuum & hoc vnum dicitur per priuationem. Alterum est, quod indiuisum quidem actu est, & etiā potentia quia tales partes in quas diuidatur nō habet. Sicut punctum vnum est, quia nec actu, nec potētia partitionem habet. Similiter in ratione hominis, Petrus vnus est, quia nec actu diuisus, nec potentia in duos homines diuidi potest. Hoc duplex vnum breuissimè quidem sed notanter distinxit Aristot. 4. Meth. text. 4.

Secundum fundamentū vnum priuatiuē duplex transcendentale, & prædicamentale. Sit secundum fundamentum. Vnum priuatiuē, id est, quod actu indiuisum est in partes, cum diuidi possit, est duplex. Alterum transcendentale: Alterum prædicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum distinguitur secundum partes, quæ sunt in duplici differentia. Quædam enim partes sunt substantiæ, & essentiæ rei: quędam sunt partes quātitatiuæ. Partes essentiæ, & substātiæ vt materia, forma, genera, & differentiæ, actus, potentia, & reliqua ex quibus rei definitionem & naturam cōponimus. partes verò quātitatis, sunt quę rei à quantitate procedunt, vt sunt partes integrantes, partes secundum extensionem, vel secundum discretionem.

Quid nū transcendentale. Est igitur quoddam vnum, quod dicit actualem indiuisionem partium substantialium, & essentialium, & isto modo quæque res, siuè materialis, siuè immaterialis, quæ partes habet definitionis, & substantiæ, dicitur vna, vt non est diuisa in eas, siuè substantia sit, siuè accidens: & tale vnum dicitur transcendentale, & sic quicquid est, vnum est. Huic vni opponuntur multa, multa enim dicuntur quorum substantia, & esse diuisum, & distinctum est, vt multa accidentia, multi Angeli, multi homines.

Quid quātitatiuum. Alterum vnum est vnum quantitatis, quod actu indiuisum est secundum partes quantitatis, quomodo dicimus vnū continuum: quia suas partes indiuisas habet, & vnum numerum, qui non est diuisus in suas partes, ex quibus constat, & tale

le vnum est in rebus, quæ quantitate participant, nec in materialibus reperitur hæc vnitas, sed in substantijs, & accidentibus, quæ cum quantitate sunt.

Nota partes continui, & discreti non sunt eiusdem rationis.

Oportet tamen te meminisse continui, & discreti non esse eiusdem rationis partes, nam partes continui habent positionem, cum permanentes sunt, vel in vniuersum copulantur termino communi. At partes discreti nullam habent positionem, nec termino communi copulantur, vnde continuum dicitur vnum cum partes, habet termino cõmuni copulatas, discretum verò, cum partes habet non copulatas termino communi, sed sub vnica forma numeri, vt ternarij, quaternarij, & reliquorum.

Tertiũ fundamentum vnũ quod est principium numeri, est indiuisibile diuisione quantitatis discretæ licet diuidi possit in ratione continui.

Sit tertium fundamẽtum. Vnũ quod est principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod est indiuisibile ratione discreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter discretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino communi. At discretũ in partes, quæ erant disiunctæ, nec termino communi copulatæ, vnde quodlibet cõtinuum, (si continuum est,) non habet partes discretas, ideoque dicitur indiuisibile in ratione discreti, ac vnum, quod est principium numeri, seù vnitas, & ex huiusmodi vnis, cum multa sunt, numerus cõstat, & talia vna sic dicuntur indiuisibilia.

Prima cõclusio.

Sit ergo prima cõclusio. Vnum quod est principium numeri est indiuisibile non simpliciter, sed ratione discreti: potest enim esse aliquid vnum diuisibile simul esse, & indiuisibile, sed nõ ratione eadem: verbi gratia, Sumo vnum continuum, vt lignum, aut ignem, hoc potest quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino cõmuni: at ratione discreti diuidi nequit, non enim habet partes discontinuas, & positionem non habentes, in quas diuidi posit: vt igitur indiuisibile est ratione discreti, vnum dicitur, ex quo numerus constat, & de hoc loquitur Aristot.

Solutio argumenti facti in principio.

Vnde patet solutio argumenti, vnus enim homo, vnum lignum, & reliqua dicuntur vnum continuum, & vnum, quod est numeri principium: vt vnum continuum sunt, diuidi possunt in partes continui: at vt vnum principium numeri dicuntur, non sunt diuisibilia ratione discreti, quia sic diuidi solius est numeri cõtinentis partes disiunctas, & positionem non habentes, & hoc nota.

2. Conclusio. Vnũ quod est principium numeri non dicit entitatem continuã à quãtitate continua.

Secunda conclusio. vnum, quod est numeri principium nõ dicit entitatem aliquam distinctam realiter à cõtinua quãtitate, vt imaginantur multi reales, inter quos est Sonzi. 4. Meth. q. 25. dicunt enim quòd in continuo sunt duæ entitates distinctæ, vna est continua quantitas qua est vnum continuum diuisibile, altera est entitas indiuisibilis, qua dicitur vnum principiũ numeri: ratio ipsius est, quia quantitas continua diuisibilis est, at vnitas hæc indiuisibilis est.

Opinio Sonzinatis, & eius ratio. Refellitur.

Sed nobis non placet ista entitatum multiplicatio absque ratione, & necessitate, & præter quàm quòd euidentibus posset redargui ista sententia argumentis, ratio ipsorum nulla est, ob id dicimus quòd quantitas continua est, à qua est vnum continuum, & à qua est vnũ, quod est numeri principium, sed non eadem ratione. Vt enim à tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum, est numero, vt verò à tali quātitate procedit, quòd si continua est, non habeat partes discretas, & res per talem quantitatem diuidi nequeat in discreta, principiũ est numeri, & res ab ea indiuisibilis est ratione discreti.

3. Conclusio. Numeri materia sunt ipsæ Vnitates.

Tertia cõclusio. Numeri materia sunt vnitates ipsæ, forma verò est illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter verò vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Quòd vltima vnitas sit forma, vel dici solet

Hinc intelligitur id, quod dici solet, quòd vltima vnitas adueniens est forma reliquæ materia; vt in ternario duæ vnitates sunt materia, tertia determinans for-

forma, quod videtur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Tho. 8. Meth. quod non ita simpliciter debet intelligi numerus enim formaliter diuisibilis est illa vnitas verò diuidi non potest. *Nam nume ro cui addi tur.*

Prætereà, quia cum omnes vnitates sint eiusdem rationis, esset eadem forma omnium numerorum, nec specie differrent quod nemo concedat, nec S. Tho. nec Alber. id dixerunt, vt sonat. sed sensus est quòd illa vnitas habetse vt forma, quia ipsa adueniente intelligitur cópleri numerus: sed non quòd re vera illa esset forma, sed vnitatum aggregatio, quæ variatur qualibet addita vnitate, atque ideò videtur forma, sed non est.

Quarta cõ clusio. Numeri diuisio non procedit in infinitũ deorsum. Quarta conclusio. Numeri diuisio nõ procedit deorsum in infinitum Hęc est Arist. quæ patet ex dictis: quia cũ numerus diuidatur ratione discreti, & sit deuenire ad vnum indiuisibile in ratione discreti, non procedit ipsius diuisio in infinitum. Non sic in continuo: non enim in diuisione cõtinui deuenimus ad aliquod indiuisibile in ratione continui, cũ non sit compositum continuum ex indiuisibilibus in ratione cõtinui, sed ex diuisibilibus, ob id ipsius diuisio terminum non habet, vt dictum est.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum. Quæst. VI.

Primũ argumentum CVm numeri diuisionem deorsum descendendo non in infinitum procedere determinatum sit, consequenter quęritur, an in multiplicatione sursum ascendendi sit processus infinitus. Et videtur quod nullo modo. Si enim talis esset processus maximè propter illam rationem Arist. qua numerus crescit ex diuisione cõtinui, hęc autem in infinitũ procedit sed hæc ratio nulla est, vt videtur. Nam vel loquimur de continuo mathematico, vel de sensibili. Nõ de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Physicum. Si vero de sensibili, vt re vera est, tunc ipsius diuisio non procedit in infinitum: quia vt dixit in libro. 1. Physic. tex. 36. datur minima caro, à qua nihil iam est separabile: & nos determinauimus dari minimum in his rebus naturalibus etiam homogeneis: nõ igitur procedit ipsorum diuisio in infinitum, & sic consequenter nec numerus.

Secundum. Secundò videtur, q. si diuisio in infinitum procedat, q. sit numerus actu infinitus: est enim argumentum. Si lignum aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum est diuisibile: ergo in ipso, sunt infinitæ partes actu indiuisæ, sed potétia diuisibiles: numerus igitur illarum partium infinitus est: nam dato quouis numero finito, partes plures sunt.

Tertium. Tertiò, si numerus actu infinitus esse nõ potest, vel esset, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis est, vel propter numeri materiam, quia res infinitæ non possunt esse, quarum sit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam secundum Aristot. qui mundũ ab æterno posuit, potest quis petere, quot homines sint transacti, & quot dies, re vera nõ est, quid dicatur, nisi infinitus numerus. Si igitur numerus infinitus esset impossibilis, nõ fuisset præteritus, quia impossibile ad actũ nõ venit sed numerus infinitus transactus est, & hoc non nisi simul cum rebus numeratis non ergo est repugnantia, vt sit numerus infinitus quòd si dicas, nõ est permanens, talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Quartum trimembre argumentum. Et est quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus v.g. lectionum est verus numerus, tamen non permanet.

Primò. Et vlterius secundùm Aristot, qui tenet animam hominum esse immortalé, & in singulis hominibus singulas animas tunc si mundus fuit ab æterno, & homines infiniti transacti sunt, re vera etiam & animæ infinitæ, quę cum immortales sint, sequitur actu esse illarum infinitum numerum. *Secundò.*

Tertiò. Et vlterius secundum Reales, qui dicunt pũcta esse in corpore actu, & realiter

ter distincta à quantitate, tunc cum sint infinita puncta actu existentia in corpore, erit & numerus actu infinitus.

Quintum argu. Quintum est etiam argumentum cõtra tex. 59. vbi dicitur, quòd diuisio quæ fit secundum partes æquales alicuius finiti, nõ procedit in infinitum. Videtur hoc falsum, & probatur. Sumatur lignũ bipedale, tunc in hoc possunt dari infinitæ partes equales, quarum vna nõ est altera, sed omnes equales inter se: ergo diuisio finiti procedit etiam secundum partes equales in infinitum: & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates & postea singulæ diuidantur in partes proportionales: tunc coniungendo partes proportionales vnius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt si medietas vnius coniũgatur cũ medietate alterius, & tertia vnius cũ duabus tertijs alterius, & quarta vnius cum tribus quartis alterius, &c. vt in exẽplo patet infrà scripto.

Hæc sunt argumenta, quæ potissimum habere videntur difficultatem, quę quidem sigillatim oportet iam soluere.

Ad primũ solutio Albert. Circa primum Alber. cap. penult. huius libri, dicit, quãtitatem sensibilem dupliciter posse considerari. Vno modo, vt terminus corporis naturalis, & sic nõ dubium est, cum detur minimum corporũ naturalium per eam, etiam mensurab. lia sunt corpora: & sic diuisio reali sunt diuisibilia corpora in infinitum.

Reiicitur. Ista solutio mihi non placet: quia cum mensura, qua mensuratur finita ſit, & minima, vt dicitur. 10 Meth. re vera mẽsurabile non mensurabitur, secundũ omnes partes, sed sub partibus certæ quãtitatis, quanta est mensura. Vlterius, quia mensura est equalis, & vna: non igitur mensurabile, vt tale est, diuidetur in infinitũ, quia iam haberet partes equales omnes inter se infinitas, quod esse non potest.

Secũda solutio. Pau. Ven. supra tex. 60. aliter respondet ad hoc de mente Commenta. dicit, quòd quantitas sensibilis dupliciter cõsiderari potest. Vno modo vt substat formæ naturali, & sic non datur in ea diuisio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui inest, & sic eius diuisio procedit in infinitum. Auer. ex Paulo Veneto.

Reiicitur. Ista solutio mihi non admodum placet: quia cum ipse loquatur de diuisione reali, non videtur talis diuisio posse fieri in materia, quia semper est, & erit, cũ aliqua forma, quæ impedit talem diuisionem. Dicerem ergo, quòd non debet intelligi de diuisione, quæ dicit actualẽ partium separationem, sed de ea, quę fit per partium signationem, vel consideratione resolutionem, & secundum hanc nõ datur minimũ in homogeneis quod enim suprà dictum est, intelligi debet de minimo per se existenti, vt illic declarauimus.

Tertia solutio verior & fit diuisio per imaginationẽ, & non per naturalem diuisionem in infinitũ. Probatur solutio. Primo. Et inducit me ad hoc dicẽdum ratio: quia ista diuisio fit etiam in tempore, & in motu, vbi non fit talis partium separatio, nisi modo, quo dictum est.

Secundò. Præterea quia nõ potest particula extra modum minima naturaliter cõsistere, etiam secundum eos qui minimũ auferunt: dicunt enim posse tam paruam esse, vt non consistat quin à cõtrario corrumpatur: ergo iam talis separatio naturaliter non procedit in infinitum.

Tertiò. Præterea quia cœlo, & lineis cœlestibus ista inest diuisio: quæ tamen non potest esse nisi intelligatur de actuali separatione, cum cœlum sit incorruptibile.

Ad secundum. Circa secũdum argumentum aduertendum erit, quòd numerus non dicit quocunque modo partes, sed disiunctas & positionem, & terminum cõmunem non habentes: quòd si contiruæ sint, numerum non faciunt, sed vnum continuũ & hæc est notãda solutio, vnde illæ partes vnius continui numerum nõ faciũt, nec finitum, nec infinitum actu, sed solũ vnum continuum, quousque separentur diuisione, & tunc numerus nũquàm erit actu infinitus. Numerus requirit partes disiunctas aliter non facit numerum, vt in continuo sunt.

Quòd

Quod si petas, quot illic sunt partes? dico actu non esse numerum certu, quousque diuisio, vel signatio accedat, quæ nũ quam infinita esse poterit in actu.

Ad 3. Prima solutio Iandani. Circa tertium, Iandu. q. 11. huius tertij, dicit, duplicem esse numerũ. Alterũ rerum corporearum, quæ non multiplicantur, nisi secundum quantitatẽ, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem esse infinitum negat, nec esse posse permanẽtem, quia tunc occuparet omnia, & non admitteret se cum alia corpora. Alter numerus est rerũ quæ nõ occupant locum, vt sunt accidentia, quæ per se quantitatẽ non habẽt, & hunc numerum, dicit, q de facto modò est infinitus: nã materia prima cuiuslibet habet infinitas potẽtias actu ad singulas formas, quas recipere potest. Vnde secundum Iandu. non repugnat infinitum esse, cum sit.

Sed re vera hæc sentẽtia quamuis in alijs accidentibus, vt pũctis, habere possit aliquid probabilitatis, de quibus tamen mox dicemus, tamen exemplum al latum falsum est: non enim est, nisi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere potest, loquendo de potentia materiæ primæ: at potentiæ proximæ sunt variæ pro varijs formis: sed nõ sunt hæ potentiæ finitæ actu: quia non sunt, nisi cum forma generari debet.

2. Solutio aliorũ reijcitur. Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ: alij ratione materiæ, qui omnes mihi non satisfaciunt.

Ad tertiũ & quartũ vera solutio. Pro solutione igitur tam tertij, quam quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet, dierum, & aliorum successiuorum, animarum, & punctorum, iacenda erũt aliqua fundamenta.

1 Fũdamẽtum multitudo, & numerus differunt. Aduerte igitur primò, quòd multitudo, & numerus differunt, nec idem omnino sunt. Multitudo enim solum dicit partium diuersarum aggregationem: at numerus dicit ordinem illarum partiũ secundum prius, & posterius: numerus enim à numerãdo dicitur: qui numerat autem ordinem habet.

Numerus & multitudo triplici reperitur. Iste igitur numerus, aut multitudo triplicier inuenitur. Primò in ente vbi enim diuersitas est, & pluralitas entium quæcumque sint, siue substantiæ, siue accidẽtia, siue corporea, siue incorporea, ibi numerus est, & multitudo, talis autẽ numerus, & multitudo transcendentalis dicitur.

In ente transcẽdẽs, in quantitate prorius in accidentibus. Secundo, inuenitur ista multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iste numerus est proprius quantitatis speciei.

Tertiò, numerus est in his, quæ in quãtitate sunt, sed nõ sunt multiplicata per quantitatem, vt est numerus, & multitudo plurium accidentium, quæ in vnico subiecto esse possunt sub vnica quantitate.

Numerus & multitudo successiuus, & permanẽs. Et omnis hic numerus, & multitudo, aut successiuus, potest esse ita, vt non sint simul vnitates, vt numerus hominũ, quorum aliqui transierũt, aliqui permanent, aut potest esse permanẽs totus, vt facile est intelligere.

2 Fũdamẽtum. Non dari infinitum causarum per se subordinatarum. Aduerte secũdo, inter fere omnes Philosophos non esse dubium, numerũ causarum essentialiter subordinatarum, nõ esse infinitum: quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque essent infinitæ, vltima nõ posset operari, quia sub ab infinitis dependet, & hoc docet Aristote. 2. Meth cap. 2.

Nõ datur in infinitũ numerus permanẽs, corporum nec accidẽtiũ, quæ sunt in corporibus. Similiter non est dubium, numerum permanentem corporum non esse, nec esse posse, cũ locus omnis naturalis finitus sit, loquimur autem modo de potentia naturali: similiter nec est numerus permanens accidẽtium, quæ in corporibus sunt: nam cum corpora sint finita, & accidentia erũt. alias in vno corpore oporteret esse accidentia infinita, cumq; nõ possent differre numero, cum in sint vni subiecto, esset differentia in specie, & ita infinitæ essent species, quod nõ fit naturaliter, nec fieri potest.

At dubiũ est de numero infinito successiuo, & de permanenti rerũ spiritualiũ.

De infinito numero successiuo secundum Aristotelem.

Dico ergo primò, quòd secundùm Aristotelem optimè datur multitudo infinita successiuorum, vnde multitudo dierū, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationum, & motuum datur infinita: nec hoc negari potest, licèt propriè loquendo illa multitudo infinita nō sit numerus, quia numerus dicit ordinem partium: at in infinito nullus esse potest ordo, cum nec principium eius sit nec finis, & quia numerus in ratione sua propriè dicit mensurabilitatem, quæ nō conuenit infinito: erit ergo multitudo infinita, sed non propriè numerus infinitus successiuorum.

Vera solutio.

Ad illud de infinita animarū si mundus fuisset ab æterno. Solutiones quorūdam minus rectæ. Prima Alexandri. Secunda Auer.

Illud verò de infinitate animarū multum torsit Aristotelis interpretes cum secundùm eius sententia mundus fuisset ab æterno, vndè vt illam à contradictione liberarent, in varias inciderunt solutiones parùm consentaneas. Alexāder ergo impiè, & cōtra ipsum Aristotelem, ei imposuit fecisse animam mortalem, sed ea sententia ab aliis interpretibus reprobatur, & falsò id imponit Aristoteli, vt alibi ex Theophrasto, Themistio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & alijs ostendemus contra Alexandrum.

Hinc etiam delirauit Auerroes cū suo illo vnico intellectu communi non minus impiè, quàm Alexander, imò duplici impietate cumulatior, & corruptione animarum, & illa ficta vnitate intellectus.

Tertia Ṗſtātʼoi quorundam aliorum.

Alij dicunt, quòd Aristoteles solùm negauit numerum infinitū ex diuisione continui, & in rebus corporeis, nō tamē negauit numerum infinitum spiritualiū, & non occupantium locum: & hæc propius ad veritatem accedit.

Quarta Auicennæ.

Alij, vt Auicena, asserūt, negasse Aristotelem infinitum numerum entium cōpletorum, & perfectorum, non verò incompletorum, qualis est anima, & partialium entium.

Quinta aliorum sequētium Pytagoram.

Alij fabulosè potius, quàm philosophicè dicunt, esse finitas animas, sed migrare ex corpore in corpus, vt dicebat Pythagoras, & hanc fuisse mentem Aristotelis, quod tamen ne somniauit quidem Aristoteles.

Sexta.

Alij dicunt esse contradictionē in ipso Aristotele. qua cum mundi æternitate non sibi constitit, dum reprobauit infinitum, & meritò quidem hoc vexauit. Interpretes, nam hoc argumento satis efficaciter conuincitur mundum nō fuisse ab æterno.

Septima verior omnium. Primo.

Respondeo ergo ad illud de infinitate animarum, quòd probabiliter inò necessariò debemus fateri, cum sint animę immortales secundum Aristotelem, & si, mundus esset ab æterno, vt ille putauit esse multitudinem actu infinitam, non quantorum, non tamen numerum prædicamentalem, & proprium. Et ista distinctio multitudinis, & numeri, ac numeri duplicis transcendentalis, & prædicamentalis, quanti, & non quanti, multùm est obseruanda pro doctrina Aristotel.

Secundō De eodem dubio secū dum veritatem non repugnat ex natura rei esse infinitum numerum

Dicendum secundò, si de veritate sit sermo, infinitū nullum, nec etiam multitudinē processisse, cum mūdus ab ęterno non fuerit.

Quòd si petas an repugnet ex natura rei, quòd multitudo infinita sit, siue actu simul, siue transacta. Quāmuis id soluere non sit præsentis loci, sed octaui libri existimo tamen multitudinem infinitā actu consummatam implicare, & esse non posse, nec pertransiri posse, vnde non solùm infinita hominū multitudo, & aliorum non fuit, sed nec fuit possibilis vllo modo, nec (vt videtur) imaginatio humana potest capere id, vt infinitū fuerit transactum, & hoc conuincere videtur necessariò non fuisse mundum semper.

Prima ratio.

Secūda ratio.

Et ratio præterea talē multitudinē prohibens hæc est, quia si esset infinita multitudo, multitudo nō cresceret additione multorū, nec minueretur ablatione multorū. Patet, nā si homines modò infiniti sint transacti, quæro, an post centū annos plures erunt transacti. Si id neges videtur stultum: Si verò concedas; quomodo

infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus aut minus? Et idem quæram, an ante centū annos sint tot homines transacti, quot sunt modo. Re vera si datur infinitum ablatione, vel additione, nec fiet maius, aut minus.

Solutiones quorū dā insufficientes. Sunt enim qui dicunt infinitum crescere, & minui posse manens infinitum, quod gratis dicitur.

Alij dicunt vnum infinitum non suscipere plus, quam alterum, & admittūt æquale esse infinitum, siue additis, siue ablatis finitis, hoc tamen fateor me credere non posse.

3. Ratio. Præterea, quia omnis multitudo ad numerū reducibilis est aliquē, alias esset prorsus extra genus, & nihil esset. At quod illa multitudo infinita sit proprie numerus infinitus, impossibile est, vt ante ostendimus: quia numerus dicit ordinem partium, & mensuram.

4. Ratio. Preterea, quia si infiniti homines sunt transacti, & infinitæ generationes: ergo non sunt infinitæ: infinitum enim nō est consumabile.

Sat scio responsuros aliquos esse transactos infinitos homines, tamen nō datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, q̄ detur causa æterna vna productiua hominum, & nō dentur homines primi, quos illa causa produxit ab æterno: sed satis sit ista in præsenti, ex quibus constat repugnare ex natura rei esse multitudinem infinitam. An verò per diuinam potentiā infinitum esse posit, hoc in præsenti prætermittimus.

Ad illud de infinitis pūctis. Ad illud de punctis, dico non esse actu pūcta realiter distincta, sed potētia sunt actu per diuisionem, quæ cū infinita nō fit actu, nec sunt actu infinita pūcta: sed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita plane satisfactum est argumento tertio, & quarto.

Adquintū. Ad quintum facilis est solutio. Nō negamus esse infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: sed id est, quia eadē quātitas multoties repetitur, & sumitur cum alijs, & alijs partibus proportionabilibus, quę dicuntur partes communicantes. At partes non communicantes non sunt æquales omnes inter se, vt diuisio procedat in infinitum.

Est autem aduertēdum quòd esse infinitum in diuisione non aliud est, quam quòd nunquam cesset diuisio partium, hoc est, quod non sit signabilis minima pars continui, qua non sit alia minor, & minor. Hæc de quæstione.

Vtrum sit corpus actu infinitum.

Quæst. VII.

Haec quæstio satis ex ipso textu constat, tamen propter quorūdam terminorum explicationē à nobis breuiter est dilucidāda. Est argumentum. Infinitum est passio quantitatis: ergo datur subiectum & quātitas actu infinita. 1. argum. quod detur corpus infinitum.

2. secūdum. Secundò. Materia est indeterminata in se: ergo ipsius quantitas, ergo est infinita.

distinctio de infinito cathegorematico, & syncatetc. Aduertendum itaque, quod est distinctio vulgaris apud Nominales, vt habet Alber. Saxo. hoc lib. q. 9 de qua etiā ante meminimus, duplex esse infinitū. Cathegorematice, & sincathegorematice & quātum ad sensum idem est infinitum cathegorematice, & quod nos dicimus infinitum in actu, siue secundum magnitudinem, siue secundum multitudinem. Infinitum verò sincathegorematicè idem est, & quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponūt ipsi dicētes, infinitus numerus est, cum non sunt tot, quin plura possint esse. At si dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quoniam quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari potest. In magnitudine verò infinitum exponūt sic. Nō tātū, quin maius. i. cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis proportionalis dari potest, vt explicuimus in textus expositione.

Solent iterum diuidere infinitum

Infinitum cathego- rematicam duplex, simpliciter & secundũ quid.

cathegorematice in infinitum simpliciter, & infinitum secundum quid, & hoc præsertim in corporibus. Illud dicitur actu infinitum simpliciter, quod secũdũ omnem dimensionem, latitudinem, lõgitudinem, profunditatẽ est infinitum. Id vero secundum quid, quòd secundum vnam, aut alteram dimẽsionem, aut ex vna parte esset infinitum: vt si hinc, vbi ego sum, corpus in infinitum tẽderet sursum, vel secundum vnam, vel secundum omnem dimensionem.

Nota.

At verò notatu dignũ est, quòd si corpus, vt corpus, est infinitum, quòd simpliciter, & secundùm omnẽ dimensionem, debet esse infinitum: & si naturaliter esse posset corpus infinitum, simpliciter esset, cum non esset maior ratio vnius, quam alterius dimensionis.

1 Conclus.

Sit igitur conclusio. Nullum corpus naturale potest esse actu infinitum Præter rationes Arist. etiã hæc esse potest.

1. Ratio.

Nam omne quantum figuram necessario habet: at infinitum figuram habere non potest, nam figura est terminus quãtitatis, quæ nõ est, si corpus est infinitũ: non ergo esse potest. Et hæc ratio procedit etiã de corpore Mathematico, & de qualibet dimẽsione: nã linea necessario claudi debet termino, aliter nõ esset vllius figurę linea, similiter superficies.

2. Ratio.

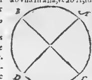
Altera ratio est partim sumpta ex Aristot: Si corpus aliquod naturale esse posset infinitum, tunc vel esset elementum vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud simplex corpus: Sed nullum ex his esse potest, & patet. Non enim potest esse elemẽtũ, nam (vt dictũ est in textu) haberet virtutẽ infinitam, vel tantã saltem, quãta sufficeret reliqua omnia corrumpere, & in se trahere, quod naturaliter esse non potest.

Præterea, si esset mixtum, tũc vel cõponeretur ex elemẽtis numero infinitis & hoc non: quia, vt diximus, multitudo infinita esse non potest, præsertim actu. Aut componeretur ex finitis numero, & tunc necesse esset, quòd aliqua, aut vnũ illorũ esset magnitudine infinitum: aliter enim numero finita non facerent actu infinitum Si ergo illorum vnum est infinitum, alia in se corrumpet, & non erit mixtum tale corpus, sed simplex.

Quod nullum posse habere motũ corpus infinitum & primo de locali.

Quòd si sit aliud, tũc, cum naturale sit, vel mouetur sursum, vel deorsum, vel circulariter. Sed nullus motus, ex his potest esse in corpore infinito non igitur mouebitur, nec erit naturale.

Quòd non moueatur sursum vel deorsum si infinitum est, constat, quia nõ potest mutare locum. Sed quòd non circulariter probatur. Corpus circulare non mouetur nisi mutando diametros, id est ab vna in aliã, vt ab A, in B, & à B, in C,

sed non potest hoc fieri, quia A, & B, distãt in infinitũ, & sic transitus est incõsumabilis. Quòd verò distent infinitè, patet, quia ab eodẽ puncto, linee protractæ, quãto magis tendunt, magis distãt. Cum ergo A, & B in infinitũ distent, & sint protractæ à centro, cum corpus sit infinitum, distabunt infinitè, nec motus esse poterit.

Obiectio De motu alterationis. Solutio.

Quòd si dicas, non mouebitur motu locali secũdùm se totum, sicut terra, sed motu alterationis. Dico, quod moueri motu alterationis non potest, nisi mixtum aut elementum sit: At supponitur nõ esse, quia id probatum est non posse fieri. Cum ergo secundum se totũ debeat habere motum aliquem, non erit nisi localis; & hæc sufficiant pro conclusione. Reliqua in textu vide.

Ad. 1.

Ad primum dico, quòd cum infinitũ ponitur quantitatis passio, non ponitur actu infinitum, sed in potentia: quia in diuisione consistit, vel ex diuisione prouenit, vt fit in infinito secundum appositionem.

Ad. 2.

Ad alterum dico, quòd materia nõ est in potentia ad quantitatem infinitã, vt

ali-

aliqui putant, sed finitam: non enim reci pit quantitatem nisi cum forma nec ten dit ad quantitatem, nisi per formam ad quam ipsius potentia terminatur pri mò. sed forma finita est: ergo, & quælibet quantitas, ad quam materia est in potentia. Et hęc sint satis de quęstione, & de libro tertio Physicorum.

FINIS LIBRI TERTII.

IN LIBRVM
QVARTVM PHYSICORVM
CAPVT PRIMVM.

Similiter autem necesse est. Tex. I.

De quibus agat in hoc libro Arist. De loco inquã pri mò, deinde vacuo, & tempore & cur eo ordine

IN hoc libro quarto, de loco, vacuo, & tem pore tractatur. De lo co quidem, tanquam de quadam communi corporum proprieta te & de eo, quod admodum necessarium est. de vacuo, quia antiqui ad motum necessarium esse vacuum, arbitrabantur: de tempore, quia motuum omnium mensura est.

Prima tamen de loco fit cõsideratio quia locus & motum, & tempus antecedit. Imo, vt refert Simpl. ipsum corpus: ac nisi corpus substantia esset, quam Physicus præcipue considerat, prius tractasset de loco.

Tractandũ de loco, an sit & quo & quid sit.

Constituit igitur Aristo. propositionem, nempe Physicum oportere tractare, de loco, an sit, quomodo sit, & quid sit, sicut etiã de infinito ista tradita sunt.

Per quæstionem quomodo sit, intelligit Themist & Auerro. an sit substantia, vel accidens Simplic. vero qualis sit locus, & totum est verum.

Nota.

Quod si dicas, quare præposuit quæstionem qualis sit quæstioni quid sit. Respondet Simpli. quia per ea, quæ per se insunt loco, indagamus quid sit, passiones autem, quæ per se iuuant, pertinent ad qualis sit.

I. Ratio.

Duplici ratione probat oportere Physicũ tractare de loco. Prior est, quia omnia quæ sunt, in loco sunt, & patet hoe, quia quæ non sunt, in loco non sunt, vt chimæra, & monstra.

Circa quam ratione offertur statim dubium, quomodo omnia quæ sunt, in loco sint: & vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non sunt, non sunt in loco, igitur quæ sunt, in loco sunt. Videtur enim procedere ab opposito antecedẽtis ad oppositum consequentis. Dubium.

Sed ad hoc non est difficilis solutio, si intelligas Aristo. hic ex sentẽtia aliorũ Philosophorum loqui, vt omnes interpretantur, & ipsemet ostendit, de alijs hoc dicens, cum dicit (existimant,) nec omnium aliorum est sententia ista, vt di cunt Alex. & Simpl. sed eorum, qui sola corpora esse arbitrati sunt, & nihil incorporeum, & spirituale. Hi enim dicebant omne ens esse in loco, quia apud hos ens cum corpore idem erat: est autem omne corpus in loco. Solutio.

Et hinc patet solutio alterius dubij Nã esse in loco, & esse ens cõuertũtur apud hos: in conuertibilibus autem valet ab opposito antecedentis, vt dicit Simplic. Respondet etiam secũdò Simplic. quòd potest illa consequentia apud hos sic formari, Non est in loco: ergo non est, & tunc ab opposito consequentis: est, ergo in loco est. Hoc dicitur secundum horum opinionem, nam secundum veritatem, cum spiritualia sint, quæ in loco Alterum dubium Solutio.

non ſunt, non omne ens in loco eſt.

3. Dubiũ. Hinc patet ſolutio tertij dubij, quod ſuboriri poterat. Nã ſi eſſe in loco omni ineſt enti, iam nõ Phyſici, ſed Metaphy-

Solutio. ſici erat de loco tractare. Solutio inquam nota eſt, quia hi ens tantum corporeum ponentes, non ſeparabant Phyſicam à Metaphyſica, vt bene aduertit hic Sanct. Thom.

2. Ratio. Poſteriorem rationem adhibet, qua Phyſicum aportere de loco tractare docet. Ratio autẽ eſt, quia motus omniũ cõmuniſsimus, & maximè proprius, eſt localis, qui ſecundum locũ fit & latio dicitur: ſed Phyſicũ oportet de motu tractare: ergo etiam de loco. Motus localis dicitur cõmuniſsimus, primò: quia omnes communiter motum localẽ motũ eſſe cognoſcunt, & ita exponit Simpli. Secundo: quia omnibus ineſt corporibus, nõ ſolũ ſimplicibus, ſed etiam compoſitis, & ipſis cœlis, quibus alij motus non inſunt, & ita exponit Auerr.

Varia lectio interpretum. Alij legunt pro communi maximè, primum, vt refert Simpl. de Eudemo, & verum eſt: motus enim localis eſt primus, non ſolum, quia cœlorũ motus eſt omnium primus, ſed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus, loco præſuppoſito, quem motu locali acquiſierunt. Dicitur etiã motus localis omnium maxime proprius. i. principalis, vt Simplic. dicit, quia eſt digniſsimus, cum ſolus ipſe cœlis, & aſtris inſit. Similiter dicitur maximè proprius, quia motus localis vere eſt continuus, vt dicit S. Tho. vel quia vocabulo motus maxime localem omnes intelligãt. Hæ igitur ſũt cauſæ, propter quas Phyſicũ oportet agere de motu.

Dubium. Dubitat Simpli. cum locus ſit immobilis, vt poſtea docet Ariſt. vt quid de eo Phyſicus tractet, qui mobilia cõſiderat.

Solutio. Reſpondet, & bene, quòd licet immobilis ipſe ſit, tamen motus terminus eſt, & per ipſum motus fit, & hoc ſufficit, vt à Phyſico conſidetur.

Habet autem multas dubitationes.

Tex. II.

Difficultatem tractationis de loco ponit, atque ab ea difficultate doctrinam commendat. Duas autem difficultatis cauſas ponit. Altera eſt, quia cum ex paſsionibus rei viam cognoſcendi ipſam habeamus, cum tales paſsiones difficile rem indicant, abſque dubio quid illa res ſit, difficile erit cognoſcere. Hoc autem habent loci proprietates, nam modo vnum, modo aliud locũ eſſe oſtendunt: quædam enim oſtendũt eſſe materiam, quædã formam: quædã neutrum, cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipſis paſsionibus, etiam difficile erit quid ſit cognoſcere. — Difficultas tractationis de loco. 1. Ratio.

2. Ratio. Altera difficultatis cauſa eſt, quia nihil habemus, aut traditũ, aut dubitatum ab antiquis. Multum enim iuuat aliorum doctrina vel ſaltem dubia: pars enim facultatis eſt bene dubitare, vt dicit Ariſto. lib. 3 Meth. cap. 1.

Quod igitur locus ſit, videtur manifeſtum.

Tex. III.

Incipit primam quæſtionem diſcutere, puta an locus ſit: ac rationes aliquot proponit, quibus locum eſſe probat: quarum prima ſumitur ex mutua corporũ ſucceſsione in eodem loco, quæ talis eſt. Vni loco multa ſuccedunt corpora: ergo locus quicquam eſt diſtinctũ ab ipſis corporibus. Antecedens experientia patet: nã vbi aer erat, aqua ſuccedit aliquando, & contra: & vbi vnum erat corpus alterum ſubintrat. Conſequentia nota eſt: quia niſi eſſet locus quicquam ab vtroque corpore diſtinctum, non poſſe vnum alterius eidem loco ſuccedere. Et nota, quod argumentum nõ ſolum probat locũ eſſe, ſed etiam diſtinctum à corporibus quæ in loco ſunt. Hoc enim quæritur, an ſit natura aliqua p ſe diſtincta ab his, quæ in loco ſunt. Hoc genere argumentãdi ſupra vſi ſumus ad indagandum materiã diſtinctam à formis generalibus, & corruptibilibus. — Rationes ad probandum locũ eſſe. Prima ex motu.

Dubium. Dubitatur Cum locum eſſe ſit per ſe notum, vt quid probet eſſe.

Aliqui

Solutio quorūdam. Aliqui dicunt, quia sunt tam fortes rationes circa quid est, & est adeo difficile ipsum quid ipsius cognoscere, vt videatur non esse.

Sol. Auer. & aliorum. Auer. dicit esse rationes has dialecticas, & hic possumus circa per se nota, ꝓcedere, neutra respōsio mihi multū placet,

Verior solutio autho. Mihi videtur dicendum, q̄ non solùm hic locum esse probatur: id enim per se notum est locum sic esse, idest, vt distinctum à corpore locato: & similiter locum vniuersaliter est pro quocunq; corpore sensibili, quod non est per se notum. Et hoc natet, quia post has rationes hæc duo infert Arist. in tex. 6. sequenti,

Amplius autem lationes. Tex. IIII.

2. Rō ex motu grauium, & leuium. SEcundum facit argumentum, sumptū ex motu naturali grauium, & leuium: hæc enim mouentur sursum, aut deorsum cum non prohibentur ab aliquo: mouentur autem ad locum suum: ergo locus re vera est, nam motus realis terminum debet habere etiam realem. Addit Arist. quòd ista ratio non solùm probat locum esse, sed etiam habere virtutem, & potentiam quandam, qua ipsa locata, & corpora ad se trahat, quod dicebat ille: Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos Ducit.

Dubiū, an locus naturalis hēat virtutē trahendi loca tum. Dubitatur, An locus naturalis habeat virtutem, & potentiam hanc circa locatum. Respondet sanct Thom. & benè, q; locus naturalis rei cuiuslibet habet virtutem, & qualitatem conseruatiuam locati corporis.

Solutio. Vnumquodq; enim naturale corpus in loco naturali maximè conseruatur, & habet etiam locus virtutem, & potentiam hanc attractiuam non in genere causæ efficiētis, sicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, sed in genere causæ finalis: quia omnia mouentur, & naturaliter inclinantur in proprium suum naturalem locum:

Aristo. vlterius cum dixisset quædam sursum, quædam moueri naturaliter deorsum, addit hæc etiā loci species, & partes esse, & non solum hæc, sed reliqua puta, dextrum, sinistrum, antè, & retro.

Dubitabis, cur ista, partes & species dicantur.

Dubium de partibus & speciebus loci. Aduerte vero ex Auer. Com. sequenti, quod ista dupliciter possunt considerari. Vno modo, vt sunt termini motuum naturalium: nam latio naturalis, pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur species loci, quia sunt varia, vbi, & diuersorum motuum termini: tunc autem non sunt nisi sursum, & deorsum; quia motus naturalis horum corporum non tendit, nisi sursum, aut deorsum. Possunt secundo considerari, vt sunt partes integrātes loci vnius, vel corporis existentis in loco aliquo, & sic partes sunt, & sex, vt dicitur in textu. In loco quidem vt in cœlo, qui locus est vniuersalis, sgnātur differentiæ sex dictæ. Septentrio est deorsum. Auster sursum. Oriens à destris quia ab eo incipit motus, Occidens à sinistris. Vbi est Zenith nostrum, est antè, vbi Nadir, retro.

In corpore etiam locato ista assignantur, at in animalibus solis distinctæ, (vt notum est,) sunt hæ differentiæ

Hic in præsenti, vt species loci considerantur. Et quamuis non sint, nisi duæ, tamen connumerantur reliquæ, quia bis coniunctæ sunt, non quia corpora naturaliter moueantur ad omnes differentias, vt ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Tex. V.

Remouet obiectionē Arist. estē des sursum & deorsū, & alias locidifferentias nō esse respectiuad. nos. QVia sursum, & deorsum loca esse naturalia dixerat, ac potentiam habere, & virtutem circa locata: posset quis dubitare de eo, existimās sursum, & deorsum nō esse loca naturalia, sed solū relationes, & respectus corporū ad nos, vt dicantur sursum respectu capitis, deorsum respectu pedum, & sic consequenter de alijs differentiis. Hoc in præsenti remouet, docens illas differētias esse ex natura rei, & non solum ex parte nostra: quod sic ꝓbat. Quæ sunt ex parte nostra sæpè mutantur, & variantur, fiuntq; dextra sinistra, & quæ sursum, deorsum, cum nos mutamur, & variamur: at ipsa natura liæ non mutantur, sed fixæ manent. locus

enim, quò leuia feruntur, semper est sursum, quò grauia, deorsum: partes enim mundi suum semper seruant situm, etiã nobis varietatis: non igitur sunt respectu ad nos distinctæ illæ differentię, sed natura, & virtute.

Nota duplex sursũ & deorsũ natura, & positione.

Vnde collige, quod est duplex sursum, & deorsum, & ante, & reliquæ differẽtiæ, & naturale, & positione solum. Naturale non mutatur, nec relatio est, imo cõtrariæ opponuntur inter se sursum, & deorsum, & reliquæ. At positione sumuntur in corporibus respectu nostri, & sic variantur, & relatiua sunt, vt columna dextra positione dicitur respectu nostri, & tectum suum respectu nostri, & aër sub pedibus deorsum positione. Secùs autem fit cum ista naturaliter sumuntur: inuariata enim semper manent.

Ostendit autem, & mathematica.

Exemplum ad idem.

DIstingui ea, quæ natura, ab his quę positione sunt, etiam exemplo ostendit. Mathematicæ enim figuræ locũ non habent naturalem: sunt enim separata de se à sensibilibus, tamen positionem habent ad nos. Nam in triangulo signare possumus, qui angulus sursum, qui deorsum sit, qui ad dextrum, qui ad sinistrum, positione, & ordine ad nos, nõ igitur ista sunt idem in naturali loco, aliter mathematica haberent locum naturalẽ vt talia sunt, quod falsum est.

Nota.

Et hic hic sanè est sensus illorum verborum, vt solum intelligatur, id est, consistit tantum positio siue loco naturali: cũ igitur separata inueniatur hæc duo, idẽ non sunt.

Nota artificialibus, vt sic non debetũ loc.

Notat vero Simp. quòd naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, nisi per accidens, quatenus in naturalibus subiectis sunt, sicut nec motus naturalis eis per se inest. Ac si diceret triangulus, & reliquę figuræ, & arificialia locum naturalem per se non habent, nec sursum, nec deorsum, nisi vt lignea, vel terrea sunt, vel aliqui naturali insunt subiecto.

Amplius vacuum. Tex. VI.

3. Rõ ad probãdum locum esse

4. Rõ ex Hesiodo.

TErtium argumentum facit ad probandum locum esse quid præter corpora locata ex antiquorum dictis. Vacuum enim definiunt esse locum priuatum corpore. est igitur locus, & distinctus à corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus concludit locum esse disiunctum à locato, & vniuersaliter locum esse pro quocunq; sensibili corpore.

Et superaddit quartum argumentum, ductum ex auctoritate Hesiodi, qui docẽs terram esse factã de nouo, dixit ante terram fuisse chaos, in quod terra reciperetur, vt in locum, & receptaculum, ex quo apparet locum esse quid præter ipsa locata corpora.

Adducit rationem, qua Hesiodus mouebatur, vt ante terram poneret locum, nempè: quia existimabat omne corpus esse alicubi, & esse in loco, quod postea examinabitur.

Si autem tale est. Tex. VII.

Locus secundũ Hesiod. prior corpore.

COoncludit Arist quòd si ista est natura loci, qualem Hesiodus ponit, puta quòd antecedat locatum corpus: mi randa profectò est, quia est prior omnium corporum naturis, quòd patet. Illud enim prius est, quod sine alijs esse potest, non autem alia sine ipso: at locus sine corpore, corpus nõ sine loco ponitur, est igitur natura loci prior. Et hoc secundum Hesiodum.

At vero dubitationem habet. Tex. VIII.

Quid sit locus, an vero omnino sit nil

POstquàm locum esse probauit, nunc ad quæstionem quid est, descendit, & sunt variæ in hac parte opiniones. Quidam dicunt, quòd velit pro parte negatiua probare modò locum non esse probabiliter, idque faciat ostendendo nullum quid, nullamque naturam esse loci, & huius expositionis auctores sunt D. Thom. Themist. Auerro. Albert.

Variæ expositiones textus. Prima. Secunda

Alij dicunt, quod velit non pro parte negatiua argumẽtari: quia locum esse verum est. Non enim est, vt infinitum, quod aliquo modo est, & aliquo modo nõ est, sed quod solum hic circa quæstionẽ quid sit præsuppositam disputet, & huius expo

sitionis

fitionis autor est Simp.& philop.

3. Expos. authoris. Et re vera mihi placet, dummodo ad damus hoc, quòd præcipuè, quid est in da gat, & circa ipsum versatur, & dum multis modis disputat, & ipsum oppugnat, consequenter etiam minus principaliter disputatio est circa id an sit: & hanc expositionem videtur probare tex.13. sequens, vbi hæc vtraq; tali modo inferuntur.

1.Rō, qua probatur genus loci nō esse corpus. Est igitur primum argumentum circa genus, hoc enim maximè ad quid est facit, ac probat, quòd genus loci non sit corpus. Omne corpus habet tres dimensiones, longum, latam, profundum, sed hæc impossibile est inesse loco, ergo locus nō est corpus. Maior est nota. Minorem probat. Locus debet adæquari ipso locato: sed si haberet tres dimēsiones, nō posset ipsi adæquari, nisi se penetrando cum ipso locato, quod esse non potest: nam duo corpora in eodem, & penetratiuè esse non possunt: non igitur locus est corpus.

Amplius, si est corporis locus. Tex. IX.

2. Quòd locus nō sit receptaculum. Secundum facit argumentum, quo probat locum nec esse receptaculum eorum, quæ succedunt inuicem sibi. Ratio autem hæc est. Si locus esset receptaculum sibi inuicem succedentium, sequitur q; esset locus puncti, & superficierum, & linearum, quia ista etiam succedunt, vt enim aqua aeri, ita aquæ pūcta punctis aeris succedunt: debet ergo eadem proportione horum esse locus: hoc tamen videtur non ita esse: nam puncti non videtur esse locus vllus, nisi ipsum punctum: pari ergo ratione non esset corporis locus, nisi ipsū corpus, nec aliquid præter corpus, vnde nō esset locus receptaculū aliquod

Quid enim tandem, & nos ponemus. Tex. X.

3. Quòd locus nō possit habere quantitatē. Tertium facit argumentum, quo probat, quod si locus sit talis naturæ, q; habeat magnitudinem, & quantitatem, quòd non posit, quid ipsum sit, assignari: nam vel est elementum, vel ex elementis compositum. Et si compositum ex elementis, vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principijs intellectualibus. Sed nihil horum esse potest: non enim est elementum corporeū, aut ex huiu'modi elementis compositū: esset enim corpus, quòd esse non potest, vt superius probauimus. Nec potest esse quicquam intellectuale, & incorporeum quia magnitudinem habet: non igitur videtur compertum quo in genere sit locus constituendus.

Amplius autem, & cuiusnam. Tex. XI.

4. Quòd locus nulla sit causa. Quartum facit argumentum, quo probat locum, non esse causam aliquam. Posset enim quis existimare, cum locus sit prior eo, quod est in loco, forsan esse causā. Hoc remouet: quia nulla species causæ est, nec formalis, nec materialis, nec finalis, nec efficiens. Cum. n. res non cōficiatur ex loco, non videtur, q; sit forma, aut materia: ex his enim componitur constāt. Et ex his apparet, q; nec sit efficiens, aut finis. Hæc enim coincidunt cum forma, ac re idem sunt, vt superius dictum est, in secundo libro: loquitur enim de fine generationis.

Solutur dubiū quod posset occurrere. Et ita cessat dubium quod poterat occurrere. Quia diximus superius, quod locus naturalis mouet, vt finis. ille enim finis erat externus, hic de proprio & interne fine sermo est, qui est finis generationis, qui à physico consideratur, quod dubium mouit etiam Simplic. quāuis ipse multipliciter conatur soluere, sed nostra solutio magis conueniens est.

Amplius autem, & ipse. Tex. XII.

5. Quod locus nō sit eus, quia d'beret esse in loco. Quintum facit argumentum, quo Zeno vtebatur contra eos, qui dicebant omne ens esse in loco, dicebat sic, Omne ens est in loco, locus est ens, ergo locus est in loco. Et iterum argumentum fiet de illo loco alio', sic que processus in infinitum, qui non est admittendus. Videtur igitur locus nihil esse, & sic nullius erit naturæ, nec sub aliquo genere collocabitur.

Amplius si vt omne. Tex. XIII.

6. Etiam locum non esse. Sextū facit argumentum, quo pariter probat locū non esse, & sic nou haberegen', & supponit dicta aliquot de loco, nēpè, q; locus sit æqlis locato, similiter

quòd

quòd omne corpus est in loco, & similiter quod in omni loco est corpus, nec de turvllus vacuus corpore. Supponit etiam alterum, quod verum est, nempè, corpora augeri, & fieri maiora.

Tunc est argumentum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cum sit ei, æqualis: at locus non potest augeri: non igitur videtur locus esse. Cósequentia nota est ex primo supposito, quòd si augetur corpus, locus augeatur,

Atqui posset dici, q non est opus, sed quòd tale corpus sumat partem alterius loci ob id posuit tertiam principium, q omnis locus sit corpore repletus, & ob id dici non poterit, quod illa pars quæ augetur, non sit in loco propter secundum, vbi dictum est, omne corpus in loco esse,

At quòd locus augeri non possit, ex eisdem principijs patet, quia non est, vnde tali loco argumentum proueniat: quia omnia occupata sunt. Est autem notanda huius loci expositio.

Vnde concludit, quòd ex his argumentis non solùm dubium est, quid locus sit, quod disputare præcipuè intédebat, sed etiam dubium manet, an sit.

CAVPT SECVNDVM.

Quoniam autem illud. Tex. XIIII.

Affert rationes Arist. quibus probari posset locum esse formã, vel materiam. Loci distinctio. Quid locus cõis

Cum superius dixisset locum nec esse formam, nec materiam, ostédit modo rationes, quibus forma aut materia esse videri poterat, ac ipsas refutat. Supponit tamen distinctionem de loco, quæ vulgaris est. Duplex enim locus dicitur, alter communis alter proprius, & primus.

Loccus communis dicitur qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis nostrum dici potest esse in cœlo, quia est in terra, & terra est in aqua, & aqua in alijs quæ sunt in cœlo sed locus talis communis est huius corporis. Sic etiam nos dicimur singuli esse Romæ, vt in loco communi.

Quid proprius

Alter locus est proprius, & primus, qui non nisi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego sum, proprius dicitur, & primus. Et nota, q locus communis dicitur respectu eorum, quæ particulari loco continentur; nam cœlum non dicitur locus communis ignis, sed proprius. quia ipsum solum propriè continet. Hinc patet q locus proprius est, qui continet, & primo terminat locatum.

Prima rõ, qua probatur locum esse formã.

Ex hoc colligit argumentum, quòd locus sit forma. Nam forma est terminus quantitatis, & magnitudinis, & ipsius materiæ, cui ineit magnitudo: at loc' terminus est talis: est igitur forma.

Nota.

Et notandum, quòd materia terminatur à forma ad esse quoddam substãtiale similiter quantitas materiæ determinatur ab ipsa forma: iuxta formã enim est ipsa quantitas.

Quæ sit vis huius rõnis

Hoc argumentum solum affertur disputationis gratia: nam forma continet, & terminat intrinsecè, locus intrinsecè, & vt circumscribens, vt dicetur postea.

Nota.

Nota cum Simpl. qui benè dicit, Aliud esse secundum aliud continere, aliud secũdum accidens. Vnde locus communis secundum aliud, puta per propriũ continet, sed non secundum accidens. Per se autem continere est primo continere. Et proximè, & hoc etiam in logicis est verum, nam potest quoddam prædicatum secundum aliud competere, subiecto, quod non tamen per accidens, vt sensibile inest homini per se, & secundum aliud, puta per ipsum animal: idem enim est hic per se, & secundum aliud, quod immediatè, & mediatè, hoc etiam docet Aristote. lib. 5. Metaph. c. 18.

Sic ergo considerantibus.

Tex. XV.

2. Ratio qua probatur locum esse materiam.

Verba hæc prima textus cum superioribus sunt copulanda, quibus locum formã esse infert, si sic cósideretur, puta, vt minus, & continens. Ex alia vero parte probatur esse materiã: nam locus non videtur aliud esse, quam interuallum, & spacium in quo magnitudo, & quantitas totius continetur, vt locus vini interuallum, & distantia magnitudinis

tudinis visi, quæ tanta est, quantum interuallū inter latera interna vasis: quod si hoc est, locus est materia ipsa totius compositi: hæc. n. est distātia à quantitate, & in ea recipitur quantitas, & forma, quæ ipsam materiā determināt. cū secundum se sit indeterminata. Quòd autem sit materia locus, & non aliud, patet: nam si auferamus formas, & quantitatē nō videtur quicquam superesse, quod sit tale interuallum, nisi ipsa materia.

Nota. Aduerte vero, quòd non loquitur de illo interuallo externo, quod est intra latera vasis, vt imaginatur Philop. sed de interno ipsius rei: nam cùm vinum est in vase, illud tale interuallum non videtur quid sit, nisi materia rei, cùm non sit corpus aliud. Et hoc est argumentum Arist. quòd si locus sit interuallum à quantitate rei determinatum, quòd locus nō sit aliud quàm materia: quia nihil ibi est præter ipsam, quod determinetur.

Quamobrem, & Plato.

Confirmat locum esse materiam. Confirmat locum esse materiam ex Platonis dicto: hic enim & receptaculum, & locum idem esse arbitratur. Materiam autem, & susceptiuum dicebat esse receptaculum, ac consequenter materia erat locus: quàmuis materiam nō eodem nomine semper vocabat: nam in Timæo hoc nomine materiæ ipsam vocabat, at in dogmatibus non scriptis magnum, & paruum appellabat.

Nota. Vbi aduertendum est Platonis tunc temporis duplicem fuisse doctrinam, quandā quidem scripto iam traditam, alteram quam solo verbo discipulis tradebat, quā hic vocat dogmata non scripta.

Dicitur enim omnes aliquid. Tex. XVI.

Concludit ex dictis difficile esse agere de loco. Commendat Platon cùm enim alij Philosophi omnes tantum locum esse dixissent, ipse solus quid locus esset, declarare aggressus est. Cōcludit autem ex argumento præcedenti, quòd siue locus sit materia, siue forma, est difficile de loco differere, quia speculatio materiæ aut formæ altissima est, & difficilis valdè, & neutra per se absque altera cognosci potest, ob id maior sit difficultas. Dicit autem non facile esse vnam sine altera cognoscere, quia mutuò materiæ, & formę naturales habitudinem inter se habent.

At vero quid impossibile sit. Tex. XVII.

Contrariæ rationes & veritate locum non esse formā, nec materiam. Multis argumentis probare nititur locum, nec esse formam, nec esse materiam, quorum primum est. Materia & forma nequeunt separari à re ipsa manente: at locus separatur à re ipsa manēte: nō igitur locus est materia, aut forma: imò nec pars, aut habitus, aut quicquam à re inseparabile. Maior est certa. Minor patet: nam in locum vnius rei recedentis altera succedit, quod non esset, si locus esset materia, aut forma: sic enim recederet vtique cum ipsa re. Vnde concludit perinde esse locū, ac vas, quod manet recedentibus liquoribus, & nihil est intrinsecum ipsorum liquorum. Prima ratio ex separatione vtriusque.

Quatenus igitur separabilis. Tex. XVIII.

Prosequitur rationem. Nota. Prosequitur dicere, quod quatenus est separabilis à re, non videtur esse forma ipsius rei. Et nota, quod hoc argumentum, quàmuis sit cōmune pro materia, & forma, tamen peculiarius applicatur formæ, quia ipsa est, quæ nullo modo potest esse absque re, siue res maneat, siue non: at materia quodammodo est separabilis, quia manet corrupta re. Propterea aliquam exilem similitudinem videbatur habere cum loco: ob idque alio argumento reijcit, materiam esse locum: quia nempè materia continetur, & determinatur: forma vero continet, & determinat.

Videtur autem semper.

Secunda ratio à modo loquēdi. Secundum facit argumentum sumptū ex vi, & energia locutionis. Cùm enim dicimus corpus esse alicubi, & in loco, re vera non dicimus esse in seipso, sed videmus significare ipsum corp⁹ aliquid esse & existere in aliquo extra se, & distincto à se, non igitur materia, & forma locus sunt, cùm intra se sint.

Post hęc digreditur parùm cōtra Platonem

Digressio circa Platonem. tonem, qui non constare sibi visus est. Nam dixit numeros, & ideas non esse in loco. Dixit etiam ideas participari à materia: ipsarum enim participatione composita esse. Dixit etiam materiam sine magnum, & paruum, locum esse, se quã ex his, quòd ideç in loco sint, quod si non sunt, tenebatur horum reddere rationem, & causam.

Amplius quomodo ferretur.

Tex. XIX.

3. A motu Tertiũ facit argumentum ad idem probandum, quod tale est. Si materia, aut forma locus sunt, sequitur, quòd res non moueretur sursùm, aut deorsùm, quod falsum est. Patet sequela: quia habet intra se, ad quod deberet moueri. Cùm igitur videamus sursùm, aut deorsùm moueri res, habentes tamen suam materiam, & formam; non est materia, aut forma locus, non enim mouentur res ad materiam, & formam motu sursùm, aut deorsùm. At in his locus quærendus est, id est, locus non est alius naturalis, nisi ad quem res motu naturali feruntur.

Nota. Notandum vero est, quòd loquitur de motu toti⁹ rei, qui non potest esse ad materiam, vel formam.

Si vero in ipsa locus est. Tex. XX.

4. Quod alias loci est locus. Quartò facit argumētum. Si materia, & forma locus sunt, sequitur qđ loci esset locus, quod falsũ est. Patet sequela: nã corpora particularia. cũ hinc inde moueatur localiter, non est dicendum, quod in vno loco semper sint, ac permaneant: si igitur locum mutant, cùm semper cum materia, & forma perseuerent, sequitur, quod illarum etiã erit locus: erit igitur loci locus.

Amplius quando. Tex. XXI.

Variæ ex positiones textus. Prima Alpasii. Non est omnium eadem expositio loci huius. Alpasius (vt refert Simp. dicit hæc verba esse continuanda cum textu decimo tertio. Illic enim probatum est, locum non posse augeri: in his vero probatur, nõ posse corrumpi, aut diminui, quod si esset æqualis locato, diminueretur: nam aliquando locatum fit minus, vt cũ ex aere multo fit parua aqua. Et re vera, si ista verba illuc transferatur sensus notus est. Sed difficile videtur tantam verborum facere transpositionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

2. Alex. & Philop. Alia est expositio Alexand. Philopo. & Pselli. Dicunt hic probare Arist. tantùm locum non esse formam, & tunc argumentum est. Si forma esset locus, cùm aliquid corrumperetur, vtique locus corrumperetur, nam corruptio formæ est: locus autem corrumpi non potest, cùm contrarium non habeat.

3. Simp. & D. Thom. Aliter Simpli exponit, quem sequuntur Albert. & sanct. Thom. nempè, quòd probetur locum nec esse formam, nec materiam, quia vtroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta: & vtitur exemplo, quo non solum forma corrumpitur, sed materia mutatur, puta cùm aer condensatur in aquam. Themistius aliter exponit, sed non conuenit literæ.

Expositio Authoris. Mihi videtur ita dicendum, vt Aristo. velit probare locum non esse materiam & tunc argumentum clarum est. Cùm ex aere fit aqua, non manet locus idem: nam minor est aquæ locus: & præterea quia alius est locus aquæ naturalis. At materia non corrumpitur, sed manet non igitur est ipsa locus. Vnde non deducitur Aristoteles ad inconuenieris, quod locus corrumpatur, vt illi volũt sed quòd materia corrumpatur, quod esse nequit.

Ex quibus igitur. Tex. XXII.

Epilogus dictorum. Epilogat rationem, & dicit se posuisse rationes veras, quibus locum esse probatum est, & rationes probabiles, & disputatiuas, quibus quid locus sit discussum est. Vbi nota, quod diximus supra: non enim argumenta posuit, quibus probaret locum non esse, sed tantum vera, & necessaria, quibus probatur esse: at circa quid locus sit, solum disputatiuè procedit, nec est quicquam determinatum circa ipsius naturam, & quid sit.

Circa

Circa aliqua dubia, quæ in textibus præcedentibus occurrunt

Quæst. 1.

1. Argum. NE in exponẽdo textu, nimis prolixi videamur, non erit abre dubia aliquot post expositionem aliquorum textuum congerere. Est igitur argumentum primum circa textum quartum, vbi dicitur, quod locus naturalis virtutẽ habet aliquam conseruantiam locati, Nam superficies aquæ concaua locus videtur terræ. tamen habet oppositã qualitatem: nam terra sicca est, aqua vero humida. Prætetea aer est in superficie ignis, tamen ignis siccus est, humidus autem aer: non igitur conseruat locus locatum.

Secundum. Secundum circa text. 5. vbi dicitur, corpus Mathematicum non esse in loco, quod videtur falsum. Nam id ratione cuius in loco est, & ratione cuius locus occupatur, sunt dimensiones; sed corpus Mathematicum est trina dimensio: ergo ipsum per se, & præcipuè est in loco.

Tertium. Tertium argumentum est circa text. 6. Laudat enim Hesiodum dicentem locum præcessisse terram, quæ facta est. Videtur hoc esse contra nos, qui ponimus mundi creationem nullo tamen præcedente loco.

Quartum. Quartum est circa text. 9. vbi dicit, quòd punctus non est in loco, quia nulla esset differentia puncti, & loci eius. Videtur hoc falsum, quia punctus locatus esset in corpore locato, punctus vero locans, seù loci esset in corpore continente. Et sic vnum punctum alterum contineret, & illius esset locus.

Quintum. Quintum circa tex. 11. vbi dicitur locus non esse causa efficiens. Videtur hoc falsum. nam locus est productiuus rerum multarum, vt patet. Quædam enim terra fert vuas, quædam metalla, quædam alia, & alia animalia.

Sextum. Sextum circa textum. 15. quòd forma contineat, Videtur falsum: nam materia habet ordinem ad formas multas, & est receptaculum ipsarum: igitur continet illas; non autem ab eis continetur.

Septimum. Septimum, circa text. 17. quòd eidem loco multa succedant corpora, Videtur falsum: nam cum ego discedo ab isto loco, locus perit, quia aer continuatur: cùm autem alter succedit, locus nouus fit, nec idem est: non igitur est successio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine respondere ex singulorum enim solutione tota quæstio dependet.

Ad primũ Locum naturalẽ duo dicere. Ad primum aduertendum est, quòd locus naturalis dicit duo. Alterum est, quòd ambiat, & circumscribat exterius locatum corpus, & hoc fit ratione quantitatis: locus enim cùm magnitudo sit, potest locatum corpus ambire. Alterum est, cõseruare locatum ipsum, quod non est aliud, quàm habere quandam conformitatem, & proportionem cum natura locati, & hoc prouenit à qualitate aliqua, quę est in subiecto vbi loc⁹ est, vt aqua est naturalis locus piscis, quia ipsum sua superficie ambit, quæ superficies locus dicitur, & similiter quia aqua ratione suæ humiditatis, & frigiditatis piscium naturæ est proportionata. Similiter de terra, & de alijs locis respectu locatorum. (Quam cõformitatẽ habeat locus naturalis locato.)

Ad locum naturalem confert cęlorum influxus. Nec solum ista qualitas conseruatiua est illa, quæ est ipsius elementi in generali: hoc enim non est sufficiens ad diuersificanda loca omnia, cũ videamus diuersa loca in terra pro diuersis, quę in ea non vbique generantur, sed conueniunt etiam aliæ qualitates à cœlo fluentes, & à virtutibus astrorum, quæ multum influunt in hæc inferiora.

De loco naturali elementorum. De loco autem elementorum, licèt nõ sit modo locus disputãdi, dicitur tamen quod vnum elementum locus est alterius secundùm suam superficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero cõseruari propter symbolas qualitates, quia quæ simul sunt in vna qualitate communicant

cant:& similiter ex virtute cœli, quæ con seruat ipsam secundum certam distantiã, intra quam vnumquodq; continetur.

Circa secundum aduertendum, duplex esse corpus. Alterũ naturale: alterum mathematicum. Corpus mathematicum est quantitas ipsa trinam habens dimensionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt per se consideratur nuda ab omni alio sensibili accidenti, sed solum figura terminata aliqua, quod corpus vocant prædicamenti quantitatis.

Ad secundũ corpus duplex naturale, & mathematicum.

Imaginantur. n. Geometræ, quòd sit vnum punctum in quo tres diametri se intersecent ad angulos rectos: non enim plures esse possunt, vt rectè demonstrat Simplic. ad initium primi de cœlo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatẽ, hoc igitur est corpus mathematicũ, quod in re quidem est, sed non tali modo nudum, vt Geometra considerat. Physicum verò corpus est substantia ipsa tales habens dimensiones, sed cum qualitatibus sensibilibus, & mutationibus subiectas, & hoc corpus sic est in rebus, & substantia est.

Corpus mathematicũ quatenus tale caret loco.

Hinc patet, quòd cum corpus mathematicum, vt tale, non sit, vt tale etiam nõ habet locum vllũ: quod si esset, haberet locum mathematicum quidem, id est, quoad continentiam, sed non naturalẽ, quia nullam habet qualitatem. Et sic possumus modò dicere, quod cum tale corpus in rebus sit, quàmuis non eo modo vtà mathematico consideratur, sed cum corpore naturali ratione diuersum, sic illi correspondet locus idẽ naturalis, non vt naturalis est, sed tantum, vt contentiuus: & sic intellige Arist. dicit enim, quòd nõ est in loco distincto à naturali, cum non separetur à corpore naturali, nisi solum ratione, & ei correspondet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debetur sursum aut deorsum, sed tantum contineri, & hæc nota.

Ad 3. Aduer. dicitur

Ad tertium Auert. dicit Com. 6. quòd in sua secta, quia ponunt mundus creatum esse, ideò, dicunt illi, qui in ea philosophãtur vacuum processisse, in quod receptus sit mundus, existimatque ipse non posse aliter factum fuisse, nisi esset vacuũ, & Burle. dicit difficile esse, quin concedatur fuisse vacuum spacium, in quo mundus sit factus.

Nos dicimus vtrumq; turpiter decipi.

Primò, quia si vacuo fuisset opus, id esset ex eo, quòd modò mundus secundum se totum esset in aliquo loco ambiente, quod falsum est: non enim est in loco secundum se totum, sed secundum partes, nec continetur, aut ambitur loco, vt dicemus postea, & ipsi hoc fatentur mundum per se totum non esse in loco: nõ igitur debuit aliquod præcedere vacuum, cum modo non sit in totius locus, qui dici posit repletum esse.

Cõfutatio Aue ro. An ante mundi creationẽ sit vacuus locus.

Præterea, vacuũ non est sola carentia. I sola negatio loci, l. corporis, aliàs extra cælum esse vacuum, quod negat Arist. in lib. de cœlo, sed vacuum est priuatio loci, vel corporis, in quo corpus naturaliter fuit, vel naturaliter esse potest. Hoc aũt non fuit ante creationem, cum per diuinam potentiam solam, & super naturaliter ibi, vbi est, fuerit vna cum ipso loco creatus mũdus, postquàm vero factus est locus, & corpore repletus, si corpus abesset, tunc esset iam corporis, & loci priuatio, quod ibi erat, & aptum esse naturaliter, & sic esset vacuum modo, non ante creationẽ, non secùs quàm modò extra cœlum, vt diximus, non est vacuum: quia illud nullum corpus naturaliter replere potest modò, licèt Deus de nouo ibi crearet nouum corpus & per consequens nouum locum, posset. Confirmatur sit, quia prior, saltẽ natura, est habitus quàm priuatio: ergo prior esse locus debuit, quàm sit loci priuatio, quæ est vacuum: & prius corpus in loco esse, quàm corporis priuatio in loco.

Secundò.

Nec Aristote. ex professo laudat Hesiodum, sed secundum apparentiam quãdam, quia videtur locum distinguere à locato.

Tertiò.

Et

Et perpende rationem, qua mouebatur Hesiodus: qui existimabat omne corpus esse in loco ambiente: quæ ratio falsa est, vt ipse sumebat. Non enim omne corpus in loco est ambiente, secundum se totum, de hoc tamen in lib. 8. dicetur.

Ad. 4. solu io simpl. Circa quartum Sim. & Philop. dicunt rationem Arist. esse hanc. Si punctus haberet locum, esset vtique alius punctus loci, si igitur punctus locus est puncto, esset ipsi appositus: tunc autem non esset differentia: quia punctum coniunctum pũcto facit cum eo idem punctum: non enim sunt duo puncta immediata.

Hoc mihi non placet: nam licet in eodem continuo duo puncta immediata esse nequeant, possunt tamen diuersa puncta diuersorum continuorum per contiguationem esse immediata: ob id, cum illorum punctorum vnũ sit corporis locantis, alterum sit locati, non erunt idem.

Solutio Alber. Albertus sic facit rationem, ꝙ cum punctus sit locus puncti, punctus erit locus, & locatum, & sic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet, quia sunt diuersa puncta diuersorum subiectorum.

Solutio autho. Ideo dicendum, sensum esse, ꝙ si punctum haberet locum, vtique esset aliud punctum, cum autem vtrumque esset indiuisibile, neutrum contineret, neutrum contineretur, quia non esset vllum discrimen, quo magis vnum, quàm aliud contineret, aut contineretur: & hoc est dicere quòd nulla esset illorum differentia.

De vi illius rationis Arist. Aduertendum vero, quod hæc ratio, vt Auerr. admonuit, non est necessaria, sed probabilis, & soluitur sic. Admittimus pũctum, & lineas non habere locum per se: quia quàmuis succedant mutuo in eodẽ loco, non succedunt per se, sed per accidens, cum non per se moueãtur: corpus tamen ipsum succedit per se, quia per se mouetur. Propterea alia ratio est corporum, alia aliorum in sua successione: si enim omnia pariter succederent, & mouerentur, esset argumẽtum ab vno ad alterum validum: sed non ita est.

Ad. 5. Ad quintum facilis est solutio. Locus enim formaliter dicit continentiã, quæ ratione quãtitatis est: & isto modo nihil producit, nullius causa est: quia magnitudo non est effectiuum accidens. At ratione qualitatum, quas habet vt locus naturalis dicitur, productiuus est. Arist. tamen loquebatur de essentia loci, quæ in quantitate cõsistit ob id dixit, nõ esse causam.

Ad sextum respondeo, quòd id propriè continet, quod ambit, & ad suos terminos trahit aliud, vt vas continet aquã, quam ad suam figuram internam trahit: si enim vas triangulare est, talis etiam aqua fit. Cum igitur materia terminetur à forma (nam forma adueniẽs materiam ac sui modum determinat, vt patet: nam aeris forma intrans aquæ materiam, ipsam dilatat iuxta sui naturam) ob id formæ est cõtinere. Nec idem est recipere, & continere: materia quidem recipit omnes formas, sed ab omnibus continetur, quia terminatur. Ad. 6.

Ad septimum respondeo, quòd non semper corrumpitur superficies, imò aliquando manet eadem, vt patet in vase. Ad. 7. Dico etiam, quod licèt corrumpatur, vt argumẽtum probat, tamen manet præcipuum formale loci, puta idẽ situs, & vbi. & quamuis aer ambiens me mutetur sæpe, dummodò non mouear ego, dicor in eodem manere loco, propter situm, & sic multa corpora succedunt eidem loco, de hoc tamen dicetur posteà.

CAPVT TERTIVM.

Vno igitur modo. Tex. XXIII.

Quor modis aliquid fit in alio. QVia loco præcipuè cõuenit quod in eo aliquid sit, describit modo, quot modis cõtingat aliquid esse in altero, & numerat octo. Primus est, quo pars dicitur esse in toto, vt digitus est in manu, & anima in homine.

Secundus. Secundus est, quo totum est in suis partibus simul, & ne videtur totum in partibus non esse, addit, totum non esse extra partes; id est, in ipsis partibus non extra est, sicut nec partes extra totum sunt.

Tertius. Tertius est, quòd species in suo gene-

re, & particulari in suo vniuersali, vt homo in animali.

Quartus. Quartus est, quo est genus in specie, vt animal in homine, & omninò pars definitionis in ipsa definitione.

Nota ex Simpl. Et notat hic bene Simplic quòd totum dicitur in partibus esse pluraliter, quia totum nō est in singulis partibus per se, sed in omnibus simul: at genus dicitur in specie in singulari: quia tota substantia generis est, in singulis per se species, vt totum animal in homine, totum in leone, totum in qualibet specie.

Quintus. Quintus est, quo forma in materia, vt sanitas in animali composito ex frigidis & calidis, ex aliisque humoribus. Et notat Alex. quod hunc potest reduci modus, quo est accidens in subiecto, non tamen eodem modo existimes formā materiæ, & accidens subiecto inesse, vt alibi declaratū est, sed similitudinē quandā habent. Nota ex Alex.

Sextus. Sextus est, quo aliquid est in aliquo, vt in causa efficienti, vt in rege est iudicium regni, & in patre fuerunt filii.

Septimus. Septimus est, vt in fine, vt amās dicitur esse in amato. Vltimus est sicut aliquid est in vase, & in loco, & hunc dicit esse modum omnium maximè proprium reliqui enim analogia, quadam dicuntur ad hunc, quatenus id quod dicitur esse in loco conseruatur, & recipitur in eo: hac similitudine reliqui dicuntur esse in alio. Octauus & maximè proprius.

Nota. Non meminit illius, qđ est esse in tēpore, quia paulò pòst dicturus erat de tēpore. De his modis diximus in Antepræd.

Dubitabit autem aliquis. Text. XXIII.

Posset quis post tot modos enarratos, quibus vnum in alio est, dubitare, an aliquid sit in seipso, an non, sed quicquid est, aut nusquàm est, aut si debet esse in aliquo, debet esse in alio distincto & nō in seipso, & hoc determinat Arist. ante cuius explicationē prius est à nobis res explanāda, postea textus exponēdus. Dubium an aliquid sit in seipso.

1. Notandum tripliciter. Aduertendum igitur primò, tripliciter aliquid posse esse tale. Vno modo secundum se, altero secundum aliud, tertio secundum accidens. Id in præsenti dicitur tale secundum se, quod immediatè recipit tale prædicatum, quomodo superficies huius corporis dicitur secundum se alba, quia ipsa est primò, quæ albedinem habet. Id dicitur secundo secundū aliud tale, quod secundum sui partem illud recipit prædicatum, vt homo secundum aliud est albus, quia superficiem habet albam, & secundū aliud sciens, puta secundūm animam, in qua est scientia. Id dicitur per accidens, quod est in eo, quod secundum se est tale, vt anima per accidēs mouetur: quia est in homine, qui per se mouetur. Sunt autem isti modi differentes inter se. citer aliquid posse esse tale se cundum se secundum aliud & secundum accidens.

Aduertendum secundo: quod sicut aliquid est tale tripliciter, ita similiter aliquid dicitur esse in aliquo, & esse in loco tripliciter, & secundum se, & secundum aliud, & secundum accidens. Id est in loco secundum se, quod primò, & proximè in loco est, vt ego sum in hoc loco. Id est secundum aliud, quod secundum sui partem aliquam in loco est, vt dicitur arbor in fluuio, quæ secundum radicem, vel secūdum aliquam partem est in fluuio. Id vero dicitur secundum accidens, quod est in eo, quod secundum se est in loco, vt nauta est in mari, quia est in naui, quę est in mari, & anima est in loco, quia est in homine, qui est in loco. 2. Notandum Aliquid eē in alio tripliciter.

Aduertendum tertio, quod aliquid esse in se ipso tripliciter intelligi potest. Vno modo secundū partē, quod nō aliud est, quàm quod totum habens duas partes, quarū vna sit in altera, dicatur esse ratione vnius in seipso ratione alterius: & hoc fieri potest, vnde dicitur amphora vini, est in seipsa. Sensus est amphora vini secundū vnam sui partem, puta secundum vinum, est in seipsa ratione alterius, s. amphoræ. Altero modo aliquid potest dici in seipso secundum se primò, vt q' in se sit vinum secundū se, & hoc non potest esse, vt probabitur postea. Tertiò modo q. aliquid sit in se secundum accidens, id est ratione alteri': nec hoc fieri potest, vt 3. Notandum tripliciter aliquid eē in seipso.

in textu explanabimus. Est quidê quartus alius modus, quo Deus benedictus est in seipso: sed de hoc non loquitur hic Arist. tantum enim agit de loco corporum, & modo, quo corpus potest esse in seipso.

Hæc sunt, quæ hic Arist. docet. Accedamus ad textum. Dicit igitur primò, dupliciter posse aliquid secundum se in loco esse. Aut secundum se, aut secundum aliud, vt declaratum est: puta, cum secundum totum, aut secundum aliquam sui partem in loco est: & ponit exemplũ prædicatorum, quę secundum partem dicuntur, vt homo est sciens secundum animam, in qua est scientia, & homo albus secundum superficiem.

Explicatio tex. Arist.

Dicit igitur, cum aliquid totum habet sic partes, quòd vna sit in alia, & altera recipiat illã sicut locus, tunc illud tale totũ dicitur esse in seipso, sed tamen ratione partium, sicut hoc totum, amphora vini, in seipso est, ratione partium: per vinum enim est in se ipso secundum amphoram vtrumque enim pars est illius totius.

Sic contingit quippiam
Tex. XXV.

Nihil pōt esse in se ipso primo sed tantum secundum partem.

Svbdit non aliter contingere aliquid in seipso esse, quam secundum partẽ non autem primo: ponit exempla, quando aliquid secundũ partem dicitur in se ipso esse, & litera non nihil est obscura. Dicit, album inest corpori, & hinc per superficiẽ, & scientia est in anima, & ab his appellamus hominem album, & scientem, sed secundum aliud: album enim secundum corpus, & superficiem ipsius, sciẽtem vero secundum animam. Vocat autem corpus alteram hominis partem, quę ab anima distincta est.

Ac si dicat, homo est albus, & homo dicitur sciens, seu secundum aliud, albus quidem secundum corpus, sciens vero secundum animam. Non tamen diceretur nec albus, nec sciens, si illa essent separata, non essent partes.

Similiter, cum vinum, & amphora per se sunt, & vinum nondum est in amphora, non dicetur amphora vini esse in seipsa, nec vinum per se, nec amphora: at cum simul sunt, & partes sunt illius totius, tunc potest amphora vini esse in seipsa ratione partium, vt dictum est.

Et ad denotandum, quod est in se ipso totum ratione partium, hoc exprimit exemplo dicens. Est in seipso, vt album in homine. quod idem est, ac si dicat secundum partem: nam albus est homo secundum corpus. hoc autem secundum superficiem, in superficie autem albedo est secundum se, & primo, diuersam naturam, ac potentiam habet ab ipsa superficie.

Quibus verb. Aristotel. denotat subtiliter, cum aliquid est secundum se in aliquo, esse distinctum prorsus ab illo, nec illius pars esse, sicut albedo à superficie distinguitur, in qua primo est.

Notæ.

Neque igitur inductione. Tex. XXVI.

Probat, quod nullo modo aliquid sit in seipso secundum se totam, idque dupliciter. Primo per inductionem modorum communem, quibus vnum dici tur esse in aliquo, vbi nullus est, quo aliquid esse dicatur in seipso secundum se. Secundo ratione. Si totum secundum se est in se ipso, demus hoc totum esse amphoram vini. Est argumentum. Si amphora vini est in seipsa secundum se, sequitur, quod sola amphora est amphora vini, & quod vinum etiam solum est amphora vini: quod quidem falsum esse constat.

Probatur nihil posse esse in se ipso, secundum se, dumtotum Primo inductione. Secundo ratione.

Probat autem Arist. Ponendo vnum, ex quo probatio deducitur. Nempè, quamuis ponatur amphoram vini esse in se, tamen hoc est euidens, quod non sit aliud quod recipiat, nisi amphora, nec sit aliud, quod recipiatur, nisi vinum: nec amphora recipit ratione vini, sed ratione amphoræ, nec vinum recipitur ratione amphoræ, sed ratione vini, vnde ratio vtriusque diuersa est.

Suppo.

Tunc sic. Si amphora vini secundum se totam est in seipsa: ergo amphora vini est, quod recipit, & amphora vini est, quod recipitur. Alter in seipsa primo nō

esset, sed id, quod recipit non est, nisi amphora ratione amphoræ: & id, quod recipitur, vinum ratione vini, ergo amphora vini, & est ipsa amphora per se, & est ipsum vinum per se: Hoc autem impossibile est: igitur nihil est in se ipso secundum se, & primò, sed tantum (vt dictũ est) secundum partem.

Atvero neque secundùm accidens.

Tex. XXVII.

Nihil est in seipso per accidens. Probat tertium, non esse aliquid in seipso secundum accidens, id est, quia est in eo, quod est per se: quia sequeretur quod duo corpora essent simul in eodé loco, & penetratiuè, quòd naturaliter est impossibile, Quod vero sequatur, nõ perfectè probat, sed incipit probare. Et aduerte locum esse maximè obscurum.

1. Ratio. Quantum existimo. ratio est hæc. Demus aliquid, quod sit in se secundum accidens, & sic hoc amphora sola, tunc est argumentum. Amphora est in se secundum accidens, ergo est in se, quia est in alio, quod secundum se est in amphora. Hoc enim est esse in aliquo secundum accidens. Nihil est autem, quod secundum se sit in amphora, nisi vinum, si amphora est vini plena, amphora ergo est in se secundum accidés, quia est in vino, quod secundum se est in amphora. Tunc vlterius. Cum duo corpora sic se habent, q; vnum est in loco, quia est in illo, quod per se in loco est, tunc quòd est per se, est magis proximum loco, vt manifestum est. Amphora autem est in se, quia est in vino, quod secundum se in amphora est: ergo magis est vinum amphoræ proximum, quàm ipsa sibi, sed ipsa non occupat, nisi vnum locum, nec est maior se ipsa, ergo vinum, cum sit magis propinquum amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupauit, quod est impossibile.

Explicatio tex. Arist. Hæc est ratio integra, & est sine dubio optima, & subtilis, qualis aduertatè probandam addgei potest. Vide literam dicit, q; sequetur duo corpora esse simul. Ostendit quomodo sequatur, dicens, Si cuius natura est susceptiua, id est, si ipsum vas, cuius est suscipere, dicatur esse in seipso per accidens, & id, quod suscipitur, puta vinum. Si illud vas vini est, vel alius liquor, si talis licoris fuerat vas. Si hoc inquam, quod suscipitur, si, id ratione cuius vas in seipso est: tunc sequetur penetrare se vas, & vinum, qua autem pacto id sequatur, non ostendit. Diximus tamen nos, quia, & quod est per se & primo in loco, est magis proximum ipsi loco, quàm ea res, quę est in eo, qđ est per se in loco, & nota expositionem. Cõcludit in seipso nihil esse primo, id est, totum, nec secundum se, nec secundum accidens, sed tantum secundum partem.

Quod autem Zeno dubitabat.

Tex. XXVIII.

Respondet modo argumento Zenonis, quo probabat, si locus esset in aliquo, fore processum in infinitũ. Dicit quòd locus in aliquo est, sed non vt in loco: non enim omne quod est in aliquo, est in eo, vt in loco. Locus autem in aliquo est, puta in locato, aut in suo subiecto: est enim locus superficies continens, quæ in corpore est aliquo, sed non vt in loco, sed vt forma in materia, vel accidés in subiecto. Est enim locus in locato, vt forma extrinseca, in subiecto vero suo intrinsecè, & in se sitũ. Solutio Arist. argu. Zeno.

In quibus verbis docemur vnum, non quicquid est esse in loco, nec quicquid in aliquo est, esse ob id in eo, vt in loco: in quibus deceptus est Zeno in sua ratione cum reliquis Antiquis. Nota.

Illud autem manifestum.

Tex. XXIX.

Concludit ex his notum esse materiam, aut formam locum non esse. Nam locus, & id, quod est in loco, sic sunt diuersa, vt neutrum sit alterius pars, at materia, & forma partes sunt ipsius compositi, ob id non possunt esse ipsius locus. Locum nõ esse materiam, vel formam.

Post hæc cum in his omnibus, quid locus sit, nondum determinauerit: sed solũ disputando processerit, finem dubitationibus & disputationibus imponens, quid locus sit explicare incipit.

CA-

CAPVT QVARTVM.

Quid autem tandem sit locus.

Tex. XXX.

sex pprietates loci, ex quibus tanquã pri mis princi pijs indaga bit quid sit locus.

Loci naturam ex propria sententia inuestigaturus ea, quæ loco per se insunt præmittit. Per propria enim, & per se accidentia, optima via est indagandi, quid res sit, vt dicitur. 1. Animæ. c. 1. Colligit autẽ sex, quæ loco per se videntur inesse.

Prima. Primum est, continere locatum, hoc est ipsum circumscribere, & terminare.

secunda. Secundum est. Non esse aliquid intrin secum locati, nec materiã ipsius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærẽs sed solum externum continens.

Nota. Hanc proprietatem cum prima quidam coniungunt, & vnam faciũt, nempè, continere sic, vt non sit aliquid contenti inter quos est Philop. Alber. S. Thom: & Auerro. Alij diuidunt, & duas faciunt, cùm re vera, aliud sit continere, aliud non esse contenti partem, & hi sunt Themistius, Simplicius, & Psellus: & mihi ita pl. cet, saltem, vt procedat cognitio distinctior.

Tertia. Tertium est, Locum primum & proximum non esse maiorem, vt minorem locato, sed illi æqualem, vt nec plus, nec minus, quàm locatum contine. t. Dicit autem, primum locum, & proprium, com munis enim maior est.

Quarta. Nota. Quartum. Locus non deseritur ab vno quo que, & separabilis est. Quæ verba du pliciter legunt Simpl. & Philopp. Primò affirmatiuè, & tunc idem significant, puta, quod locus separari, & deseri posisit à locato, vt notũ est. Secundò legunt primum verbum negatiuè, vt modo habet litera Græca, & versio nostra, & ita expo nit Themistius. Et tunc est sensus, quod Locus non est sine aliquo saltem locato isto, vel illo, non enim est vacuum, vt dice tur. Quamuis autem non posisit esse sine locato aliquo à singulis, tamen potest separari, siue ab hoc siue ab illo.

Quinta. Quintum est. Omne in locum esse sur sum, & deorsum. Sensus est, secundum Simplic. Philop. & Themist. quòd locus naturalis, aut est sursum, aut deorsum, nõ tamen, quòd omnis locus partẽ habeat sursum, partem deorsum, vt aliqui exponunt. Licet hoc partim verum sit, sed non ad mentem Arist.

Sexta. Sextum est. Vnumquodque corpus naturale in suũ locum naturaliter ferri, ibique manere, & quiescere: puta, sursum, aut deorsum. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis.

Hanc proprietatem ferè omnes cum quinta copulant. Simpl. distinguit, & sic multiplicat, parum refert, dummodo verus constet sensus Arist.

Suppositis autem his. Tex. XXXI.

His loci proprietatibus, vt fundamẽ tis præiactis, oportet reliqua specu lari, ac, docet loci definitionem esse tra dendam, quæ talis sit, vt tres habeat con ditiones. Prima est, vt quę proposita sunt dubia soluantur. Cum enim dubia circa quid est fuerint, ipso cognito cessabũt. Altera, vt passiones, & proprietates, quæ loco conueniunt, non auferantur, imo per ipsam competere videantur. Tertia est, vt causa difficultatis, & dubiorum ape riatur, ita vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonstratio nierit aptissima. Nota. I. Tria cõ da, afferẽ exactæ definitio 1 2 3

Primum igitur considerare oportet.

Tex. XXXII.

Ad naturam loci indagandam proponit viam, quæ locum esse cognitũ est. Hæc autem via, motus est secundum locum. Vt enim ex diuersa formarum suc cessione in eadem materia, materia m substantialem à formis distinctam esse per ceptum est, & ex accidentium in eodem subiecto mutatione, subiectum, & substantiam ab ipsis diuersum esse, est compertum; ita etiam ex corporum multorum circa eundem locum successione, & similiter ex vno corpore per motum mutato & deserente loca, ipse locus cognitus est quid esse præter corpora. Locus cognoscitur ex motu ad locum.

Confirmat autem ex antiquis, qui cùm

per motum locum cognosci comperirét cælũ maximè esse in loco arbitrati sunt, quia maximè mouetur: sed hoc non est secundum mentem Arist.

Duplici [ge]nere mo[tu]s cognos[ci]tur locus

Distinguit autem motus, quibus locus cognitus est, in duos. Quidam est latio; vt cùm corpus mutat totum suum locum & ad alium tendit. Quidam alter est, cùm nõ totum locum mutat, sed partem puta, dũ acquirit maiorum locum, quod fit per augmentationem, aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Est autem quod mouetur.

Ex quorũ mobilium motu cognoscatur locus. Dupliciter aliquid mouetur per se, & per accidens

CVm explicuisset quibus motibus dignoscitur locus, explicat quibus mobilibus, ac distinguit ea, quæ mouentur. Quædam, inquit, mouentur actu per se, quædam actu etiam, sed per accidens. Illa mouentur per se, quæ ratione sui mouentur, puta, sunt ipsa tota, quibus inest motus, vt homo mouetur per se: ignis per se, & similia. Illa vero per accidés mouentur, quæ mouentur, quia sunt in eo, quod per se mouetur.

Dupliciter aliquid mouetur per accidens.

Er hæc subdiuiduntur. Quædam enim sic per accidens mouẽtur, vt possint per se aliquando moueri; quales sunt partes integrantes, hæc enim dùm in toto sunt, ipsius motu per accidens mouentur, possunt tamen ab illo separari, & tunc per se moueri. Quædam alia sic per accidens mouentur, vt nunquàm per se moueri queant, qualia sunt accidentia, albedo, scientia, & similia, quæ à subiecto separari non possunt, naturaliter, ob id, si mouentur, per accidens semper mouentur.

Locus propriè cognoscitur per ea, quæ mouentur per se,

Cum igitur tripliciter moueri contingat, & per se, & per accidens, per se vt homo, vt partes & per accidens, vt accidentia, & inseparabilia: motus propriè cognoscitur per ea, quæ per se mouentur, quàmuis aliquo etiam modo per ea, quæ vt partes mouentur; Intellige de parte secundùm quantitatem.

Quoniam autem dicimus in cœlo esse

Tex. XXXIII.

Natura loci pręcipue consistit in hoc quòd locus contineat locatum.

NAtura loci præcipuè consistit in eo, quòd non vt pars rei contineat rem, sed vt quid externum proximè tangens, & circumscribens ipsam: ob id aggreditur discrimen ponere inter modum, quo continet pars, & quo continet locus, & quando continet, vt pars, quã do continet vt locus.

Aliter cõtinet locus cõis alter proprius.

At quia non est similitudo inter locum communem, & partem (quia locus communis non proximè continet, nec immediatè rem, sicut totum partem vt vltimum brachij manum, sed similitudo est cum loco proximo, qui immediatè continet, separat locum communem à proprio, vt distinguat hunc à parte. Ob id dicit, dupliciter dici esse in loco. Et communi, vt quisque nostrum est in cælo, quia in aere, & adhuc in aere, quia in hac ipsius parte, vel in aliquo contento ab aere. Et in loco proprio, vt quisque in suo loco sibi proprio, & adæquato dicitur esse.

Alius est locus communis, alius proprius

Quod autem locus communis non sit proprius, notũ est. Locus enim proprius est æqualis, & adæquatus, at communis non est æqualis rei, totus enim aer, aut cœlum non est æquale cuilibet corpori horũ, quorum loca communia sunt. Est igitur proprius locus in quo quid est, ipsi æqualis, & adæquatus.

Cum igitur non diuisum est.

Tex. XXXIIII.

Diuersè modè continet loc⁹ locatum, & totum suã partem.

TRes differentias constituit inter id quod proximè continet vt locus, & id, quod proxime, vt totum suam partem, nam pars est immediata suo toti, & locatum loco proximo & proprio.

1 Differentia.

Prima differentia est, quod pars est continua ipsi toti, at locus non est continuus locato, sed contiguus, & ipsum tangens, ab eo quod continetur diuisus. Illa autem contiguitas est secundum superficies, puta, vltimum continentis, quæ concaua dicitur, & locus est, & primam contenti, quæ connexa, & exterior dicitur, atq; has duas superficies dicit esse equales in spacio, vt vna prorsus nõ aliud

quàm

quàm alteram ambiat: nec altera ab alio, quam a o illa ambiatur.

Cuius rationem subdit, quia in eodē sunt illæ superficies, id est, simul sunt, vt exponunt Simplicius, & Philopp. Quod si nō sit continens, tunc non erit pars continēs, nec aliquid illius intrinsecum, talis autem est locus.

Et cum continuum sit, & non in illo mouetur.

Alias duas differentias cōstituit, sumptas ex diuersa ratione continui, & contigui.

2. Differ. Secunda in ordine est: quod est alteri contiguum, mouetur in ipso, id est, suum motum habet per se, etiam illo, in quo est, manēte immoto. vt patet ī aqua, quę in vase immoto mouetur. At quod est alteri continuum, mouetur cum ipso, id est, per se non habet motum, nisi cum ipso toto, & nunquam potest moueri, quin moueatur ipsum, in quo proximè est.

3. Differ. Tertia differentia est, quòd id, quod est alteri continuum, dicitur esse in ipso, vt pars in toto: quod vero est contiguum, est in eo, vt in vase. Hi autem duo modi existendi in alio diuersi sunt, vt dictum est.

Colligitur dictus locū eē vltimū cōtinentis æquale cōtento, & cōtiguum. Ex quibus patet, locum esse vltimum corporis continentis, æquale primō contento, ipsi contiguum, & proximum, nihilque ipsius intrinsecum.

An locus sit æqualis locato.

Quæst. II.

De loco communi nulli dubium est, quin sit maior, quàm locatum, de proprio vero videtur dubium esse.

Est enim argumentum primum. 1. Argum. Continens maius est confesso, vt communiter dicitur, locus est continens: ergo maior est locato, quod contento est.

Secundum. Secundū. Si locus esset locato æqualis, haberet ęquales dimēsiones cū ipso: hoc aūt est falsū, nā dolū nō habet æqualem profunditatem cum vino, vt notum est.

Tertium. Tertiū quia, q̄ locus pro superficie cōtinēte sit æqualis locato, secundū primā ipsius superficiē contentā, videtur hoc nō posse dici, quia si locus esset circularis tūc supra idem centrum describi duo circuli æquales posse t, quod videtur impossibile vnus supra circūferētiā locati, alter per superficiē loci supra centrū locati. Et vltetius, illi duo circuli haberent æqualē diametrum, quæ videntur esse contra propositiones geometricas.

1. Fundam Locus communis non est æqualis locato. Circa hæc aduertendum primò, vt dximus, difficultatē non esse de loco communi, sed de proprio, & proximo. Communis autem is est, qui ita locatum cōtinet, vt alia præter ipsum contineat, vt cœlum, & aer est locus communis omnium nostrum. Proprius autem est, qui nil nisi locatum illud cōtinet. Potest autem esse, quod locus communis sit simul, & proprius, sed respectu diuersorum, vt concauum Lunæ locus est communis nostri respectu, sed proprius est ipsius ignis, quem adæquatè continet.

2. Ex Alb. & Auerr. duplex ē æqualitas continentiæ, al tera dimensionis. Aduertendū secundo, ex Alb. & Auerr. hoc quarto libro Coment 77. quod duplex est æqualitas. Altera dimensionis altera continentiæ, quæ dicitur ab Alber. secundum extensionē. Aequalitas dimēsionis est, cum vnum alteri æquatur secundum omnem dimensionem, puta, lōgitudinem, latitudinē, & profunditatē.

Constat autem, quòd est æqualitas non est loci, & locati, non enim secūdum omnem dimensio. Exunt æqualia: si enim cum locus sit ipsius receptiuum locati, penetraret se cum ipso, quod esse non potest. Altera est æqualitas secundum con-

1. Conclu. superficiem concauam loci, & cō nexa n locatice om nino æqua les. tinentiā, & hæc est secūdum latitudinē, & longitudinem solam, qualis est æqualitas, quæ ostēditur in duobus corporibus secundum solas superficies.

De hac est difficultas, puta, an superficies concaua continentis, & connexa locati sint æquales. Est autem conclusio vnica communis omnium ferè, illas duas superficies esse æquales ita, vt vna non sit altera maior. Ad cuius probationē oportet præmittere vnum fundamentum, latius lib. 6 tractandum, Nempè, indiuisibi le additum indiuisibili, non facere ipsum maius, nec similiter indiuisibile, ad

Fūdamētū indiuisibili additū. Indiuisibili nō facit maius.

situm quanto, ipsa augere. Quod est dicere, punctum additum lineæ, non facit ipsam longiorem, & linea addita superficiei nō facit ipsam latiorem. nec superficies addita corpori, ipsum facit profundius, aut crassius. Et hoc est vnum fundamentum magnæ partis philosophię peripateticæ.

1. Pro qua probatur illud fundamentum

Et probatur, quia si additione horum indiuisibilium cresceret quantitates, sequeretur, q; partes diuisæ non essent tante, sicut quantum totum continuum, & sic nunquam posset continuum in duas suas medietates diuidi. Sequela patet, nā per diuisionem, nouæ in diuisis partibus resultāt superficies, quæ augerēt partes illas.

Secunda

Præterea, quia experientia docet, q; diuisio aliquo continuo, si iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant vt nihil maneat inter medium, tunc non occupabunt maiorem locū ob illas nouas superficies, quā antè, cū erant continuæ.

Tertia

Præterea, quia non quantum non potest augere quantum, & non extensum, non potest augere extensum, & non profundum, non potest augere profundum. Non igitur crescunt quantitates additione illorum indiuisibilium secundum id, quo indiuisibilia sunt.

Et hoc fundamento ℞ batur conclusio.

Stante igitur hoc fundamento, ratio cōclusionis hæc est, Superficies loci concaua, & superficies cōuexa locati, termināt æqualem profunditatem, ergo sunt æquales. Consequentia est certa, sed antecedens probatur, Quia superficies conuexa locati est terminus intrinsec⁹ totius profunditatis locati superficies: vero, concaua locantis pari modo. Vlterius tamen circundat superficiem locati cōuexam: sed hæc nullam addit locato profunditatem, vt diximus, ergo tantam profunditatem terminat vna, quantam altera.

Nota.

Sunt igitur æquales ita, vt ea quæ est locati, posset æqualiter terminare quantitatem locantis. & eaque est locus terminare intrinsecè locatum.

Ad primū

Ad argumenta patet solutio. Ad primū dicitur, quod locans est maius locato, & continens contento, secundum superficies conuexas vtrinque comparatione facta: at si concaua continentis proxima cum conuexa contenti comparetur, tūc vtrique inest æqualitas.

Ad.2.

Ad secundum nota est solutio ex primo fundamento: Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnem dimēsionem corporis continentis, & contenti sed extensionem solam.

Ad 3.

Ad tertium dicendum, quòd in eadem superficie non sunt duo circuli æquales supra idem centrum: nec vnius diameter diuersorum circulorum cōcentricorum: tamen in diuersis superficiebus contiguis id fit, ac si duo circuli æquales vnius alteri superponeretur. Veruntamen esset dicere vnum esse supra alium, sicut verum est dicere superficiem concauam locantis esse super conuexum locati, sed tamē non occupando diuersum situm loci, sed omnino eundem, quasi alteri superinferiptum. Nam indiuisibile cum locum non occupet vllum, aut spacium, additum alteri immediatè, non facit spacium, in eodem vero corpore id contingere nō potest. Et ratio est, quia in vno corpore, & vno continuo non sunt duo indiuisibilia immediata: quin mediet diuisibile: at in diuersis corporibus se tangentibus possunt esse simul, & immediata: sed de hoc inferius in lib. 6.

Quō ab eodem centro possunt describi duo circuli eiusdem magnitudinis, & vnus supra alterum.

Iam igitur manifestum est. Tex. XXXV.

Cōcludit quænā sit genus loci

EX prædictis loci proprietatib⁹ genus loci infert, ac ratiocinatur à sufficienti quadam partiū diuisione: quæ talis est. Locus aut est forma, aut materia, aut interuallum, & spacium intereeptum inter latera superficiei continentis, aut ipsa superficies continens: sed non est forma, nec materia, nec tale interuallum. Est igitur superficies continens.

Locus nō est forma

Excludit autem, q; sit forma, soluendo rationem, propter quam forma videtur locus. Ratio autem est: quia forma est continens, & continens est in eo, qđ continetur, Si igitur locus continens est, forma esse debet. Respondet Aristotel, quòd

quod tam forma, quam locus terminat, & continent, sed non eodem modo. Nã forma terminat rem ipsam, cuius est for ma ita vt in ea sit, at locus est terminus, & continens extrinsecus, quia est ipsius continentis.

Vel potest esse sensus, quod locus est etiam forma, sed non locati, sed continentis corporis: & respectu cõteti locus est. Sed sensus prior est melior, quòd for ma terminet ipsum locatum, locus verò ipsum continens, & simul vtrumque fit: sed non ob id idem erunt. aliud enim est simul esse, aliud esse idem.

Ex eo autem, quod mutatur.

Tex. XXXVI.

Locum nõ esse inter uallum. Quid sit interuallũ

Ostendit locum non esse interuallum: ac primo ponit rationẽ, propter quam locus videtur esse interuallũ. Vbi aduerte, quòd antiqui existimabãt inter latera superficiei alicuius continẽtis esse quoddam spacium interceptum, quod afferebant esse dimensiones quasdam, & corpus de prædicamẽto quãtitatis soliũ absq; substãtia, & istæ erãt locus, in quẽ corpus adueniens recipiebatur, & iterum aliud adueniẽs recipiebatur prior i recedente, semper enim illæ dimẽsiones permanent, atque hæc cum corpore adueniente penetrantur, sũtq; ipsi çquales, etiam secundum profunditatem, & has vocat Arist. interuallum.

Quam ob causam veteres pone bant locũ esse interuallum.

Et ponit rationem, propter quam po test videri locus interuallum. Nempe, quia quolibet corpore contento & contiguo recedente, videtur illud spaciũ, in quod recipiebatur, idem manere, quod quidem loco inest. Hoc tamen Arist. reij cit, docẽs egregie, quòd inter latera cor poris continentis nõ est vllum spacium, & interuallum reale, nisi quantitas cuiuslibet corporis contenti, quod incidit, & succedit. Vt spacium inter latera vasis, est ipsa aqua, cum plenum est aqua, & aer cum plenum est aere, vel alio corpore, cum plenum est, ipsum tale corpus est. Nisi enim illud corpus esset, latera vasis iungerentur, vt latera vtris subtracto interius corpore.

Est autem notandum, quòd dicit spacium esse quodlibet corporum, quæ apta sunt tangere. Nã cum est corpus eiusdem rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non est locus, nec interuallum. Vt cum aeri continenti lignum, succedit aer, tunc locus destruitur propter continuationem. Vt igitur seruetur locus, & dicat esse interuallũ, corpora debent succedere, quæ apta sint contigua fieri, & latera continentis tangere.

Si autem esset aliquod spacium.

Tex. XXXVII.

Probatur locum non esse interuallum. 1. Ratio.

Dupliciter probat tale interuallum non esse locum. Prior ratio est, sequeretur, quòd infinita essent loca pro quolibet corpore succedente: Nam quæ libet pars per se haberet et locum, sicut & ipsum totum.

Vbi aduertendum, quòd pars non habet locum per se, quia non potest vndiq; ambiri loco: qua parte enim cõtinua est cum toto, nulla superficie loci circunscribitur, quòd si ambiretur, vtique per se in loco essent singulæ partes. Si igitur datur interuallum, quod se penetret cũ locato, vtique omnes ipsius locati particulæ ambirentur vndique, atque per se in loco essent: quæ cum infinitæ sint, erunt loca infinita per se vnius totius, quod impossibile videtur, non igitur interuallũ tale locus est.

Simul autem & locus erit mutatus.

2. Ratio.

Posteriorem ponit rationem dicẽs, quòd loci erit locus per se, & vnius per se multa loca, quod falsum est. Sequela patet, mutetur locus, puta, vas, vbi interuallum est cum aqua, & ipso interuallo, & totum simul collocetur in spacio alterius vasis, tunc dimensiones huius spacij penetrabunt se cum vase, & aqua, & attingent ipsam aquam, & dimẽsiones, quæ præerant, alterius spacij, & sic locus erit per se secundum spacium ipsius aquæ, & alterius spacij.

Vlterius constituatur totum hoc in

alio spacio, & in alio, & alio, profectò in numera loca per se vnius erunt, imo locorum erunt loca. Ita est exponendum hoc argumentum, licet non sit expressum in Aristot.

Non est autem alius locus partis.

1. Ex contrario quę illa incommoda non incidant. In opin. Arist. Haec absurda non sequi ex sententia propria Aristoteles docet: & sensus est. Cum locus aquæ non sit dimensio illa penetrans, sed superficies vasis concaua, in qua modo aer, modo aqua recipitur. Cū vas mutatur, ille locus prius idem manet, nec locum alium proprium acquirit aqua, sed vas est, quod illo cum mutat, & consequenter locus est aquæ, verùm non per se, sed sola superficies interna vasis.

Nota. Notandum est autem, quòd locum, quem vas acquirit, vocat partē loci cœli, id est, mundi. Ac si dicat, esse locū mūdi, & quantum existimo, locū mundi vocat locum, qui non est secūdum aliquod vas, quod est locus aquæ, sed est locus alius, sicut pro alijs corporibus, quæ non in vase sunt, & videtur Philopo. aliquo modo sic exponere. Vnde quod alicubi est, & non in vase, dicitur esse in parte loci mundi, id est, in loco mūdano, & nō arte aliquo facto, vt vas est.

Dicit ergo Aristo cum vas aquę trāsfertur, manet locus aquæ, qui est superficies vasis ipsi proxima, sed non manet locus mundi, qui est ipsius totius, id est, vasis cum aqua, tamen hic locus solum per se tangit vas.

Nota. Nota, quòd vocat partem, cùm dicit (locus partis) ipsum contentum.

Hunc locum difficillimum esse confitentur interpretes, atque adeò quisq; exponit, vt intelligit, mihi verò sic videtur exponendus.

Et materia etiam videbitur vtique.

Tex. XXXVIII.

Locus nō est materia. Consequenter probat nec locum esse materiam, licet aliquam habeat cum ipsa similitudinem, & ponit similitudinem loci cum materia, quę hęc est. Si locus cōsideratur, vt quiescens est, & idem manens, ac continuo suscipit corpora, id est, vnum post aliud, vt dicit Philop. nec separatus est ab aliquo corpore, sic videtur materia, quę eadem manens modo vnum, modo aliud recipit, nec nuda vnquam inuenitur: vt corpus, quòd idem modo album, modo nigrum, modo molle, modo durum. Hac igitur triplici similitudine, materia locus videbitur, & vocat imaginationem, similitudinem.

Quomodo conueniat locus cū materia

Ostendit tamen differentiā triplicē. Prima est ex transmutatione, nā in mutatione materiæ, dicimus, quod erat aer modo factum aquam. At in loco aliter, nempe, vbi erat aer, nunc esse aquā: nō igitur eodem modo materia, & locus receptiua sunt.

Quomodo differat locus & materia. Primo.

Altera differentia: materia est pars rei, & nō est separabilis ab ipsa manēte: nō enim aqua manet, materia separata, at manet separata a loco, in quo erat. Secundo.

Tertia. materia continetur, & determinatur, at locus continet, & determinat, non igitur idem sunt. Tertio.

Si igitur nihil horum trium.

Tex. XXXIX.

Concludit ex præcedentibus Cum locus non sit aliquid ex tribus propositis. Non enim est forma, non materia, non interuallum, relinqui quartum, quod sit terminus continentis, id est, vltima superficies corporis continentis. Conclusit locum esse terminum continentis. i. superficiem continentis.

Atque quod continet, aliquid continet, explicat quid sit, quod continetur, & dicit, esse corpus mobile secundum locum, quod existime esse dictum, vt intelligamus res corporeas esse in loco tantum, non tamen omnia quæ sunt: & ex hoc postea soluet vnum argumentum Aristoteles ex præpositis. Nota.

Videtur autem aliquid magnum.

Tex. XL.

Quātū existimo Aristote. hic vult differentiam loci inuenire: nōdū enim tota est loci definitio tradita, sed solum ipsius genus, quod sit superficies vltima continentis, non sū autem hæc locus Inuento iam genere loci quęrit Arist. differentiā

locus est. Vas enim continet, sed nō locus propriè est, vt est vas, & solùm continet. Ob id iterum repetit difficile esse locum inuestigare, quia, cum habeat cum multis similitudinem, non ita facile ab illis distinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallum, propter similitudinem.

Not. Methodum Aristo. Considera vero subtilem methodum Aristo. modo enim ponit similitudinem cum interuallo: ex ea enim colliget differentiã vltimam loci, & totã definitionem. Interuallũ locus videtur, quatenus fixum manet, & quiescens motus corporibus, quæ in ipso sunt, ob id non superficies corporis vltima tantum, sed ipsum interuallum locus videtur quasi locus sit immobile quid.

Ratio propter quam aliqui ponebant interuallum. Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponendum. Nam cum aer non videatur, & in corporeus appareat, cum vas plenum est aere, apparet, præter latera vasis, esse interuallũ illud, in quod corpora recipiuntur, quod idem semper manet, quod re vera non ita est. Est enim aer corpus sua raritate inuisibile, occupans tamen locum: nec ibi vacuum est, nec aliud interuallum præter aerem eum aer est, sicut cum est aliud corpus crassum.

Vt autem vas locus est. Tex. XLI.

Quomodo differũt rem esse in vase, & in loco. Differentiam ponit inter modum, quo in vase aliquid est, & modum, quo in loco: & inter ipsum vas, & locum. Et dicit, quòd vas similitudinem cum loco habet, & differentiam: pariter locus cũ vase. Vas enim continet, vt locus: sed vas est mobile. Locus continet, vt vas, sed locus est immobilis. Vnde in hoc differt locus à vase, quòd immobilis est.

Aduertendum autem, quòd locum esse immobilem, est, quòd non simul cum re ipsa moueatur, sed quòd maneat, & quiescat, remota, & recedente. Id enim, quòd sic continet, vt simul feratur hinc inde cum re, continet, vt vas, non vt locus. Proprium autem est loci continere sic, vt non feratur cum ipsis rebus, sed quiescat ipsis recedentibus.

Et exemplo explicat. Cũ cymba fertur per fluuium, illa aquæ pars, quæ cõtinet cymbam subtus, & cũ cymba fertur, nõ dicitur locus proprie cymbę, sed vas quia cũ ipsa fertur. At totus fluuius, qui immotus, secundũ se totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, vt in loco, & per ipsum fertur, vt per locum. At in aqua illa, in qua fertur, quia mobilis est, manet, vt in vase.

Collegit ex hoc definitionẽ loci perfectam. Locus est terminus primus cõtinentis, immobilis. Dicitur, terminus, id est, superficies, ad excludendũ interuallum, formam, & materiam. Dicitur, primus, ad excludendũ locum communem qui nõ secundum se locus est, sed secundũ proprium. Dicitur, immobilis, ad excludenda vasa, quæ non continent, vt loca, vt talia sunt, nisi immobilia, & fixa maneant, & tunc loci rationem habent. Definitio loci perfecta. supersicies continctis immobilis.

Atque propterhoc medium cæli.

Tex. XLII.

Locũ esse immobile. Confirmat locum immobilem esse, & fixum ex communi sententia. Omnes enim dicunt duo esse loca propriissima omnium. Vnum sursum, alterum deorsum. Vnus locus est vltima superficies cœli versus nos, id est, concauum Lunæ. Alter est medium cœli, puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca sunt propriissima, est propter ipsorum immobilitatem. Nam superficies cœli quantumcunq; circunferatur, semper tamẽ obseruat locum eundem, nec ascendit, aut descendit, nec ad dextram, aut sinistrã deuiat. Similiter terra inæqualimanet sem per distantia: ob id hæc loca maximè loca sunt. Locus igitur fixus debet esse.

Quare cum leue quidem sit.

Quid sit locus sursum, & deorsum. Ex his duobus locis vter sit sursum, aut deorsum explicat per motum corporum in talia loca, dicit: Cum sit locus sit deorsum, quo grauia feruntur, atque

atque ad medium, & ad terram ferantur sequitur, quod locus ille, qui medium ambit, qui est concauum aquæ, & ex parte concauum aeris, qua parte terra discooperta est aquis, sit locus deorsum, & ipsum medium, puta, terra, quæ in tali loco est, dicitur esse deorsum.

Vlterius, cùm is sit locus sursum, quo leuia feruntur, & ferantur in cœli superficiem vltimā versus nos, sequitur, quòd tale vltimum sit locus sursum, & ipsum vltimum, quod in tali est loco, puta, ignis est in loco sursum.

Vnde colligit locum esse superficiem continentem, & vt quoddam vas: talia enim loca dicta superficies, & plana continentia sunt. Et huius textus hanc esse expositionem existimo, quamuis nō eodem modo omnes exponant.

Amplius simul cum ipsa re.

Occurrit Arist. obiectioni. Videtur obiectioni respōdere, quia cùm locus non sit interuallum penetrans se cum locato, quis dubitaret, quomodo locatum in loco sit, & cum eo coniungatur.

Respondet quodammodo coniungi, & simul esse secundùm superficies. Sunt autem simul, sicut finis est cum eo, cuius est finis, & terminus. Coniunctio enim finis, & finiti secundum extremitates tātum est.

CAPVT, V.

Cui igitur corpori est aliquod.

Tex. XLIII.

Ex definitione loci colligit Arist. quę sint in loco, & quę non. Ex loci definitione vult ostendere quæ dicantur esse in loco, quæ vero non, dicitq; e, illud corpus, quod extra se habet aliquod continens esse secundum se in loco, quod vero nō extra se habet aliquod tale, in loco se cundum se non esse, secundum tamen partes esse posse. Et explicat per motum: vt si aqua sit vnum corpus, quod non haberet extra se aliquod, tunc secūdum se totam non esset in loco, nec moueretur: secundum partes tamen moueretur, & esset in loco, quia vna pars ab altera contineretur.

Diuersa interpretum expositio. Hoc in loco est magna controuersia inter expositores, quid sit, quod in hoc textu dicitur, esse in loco secūdū partes, nō autē secundum se totum. S. Thomas enim vult, quòd loquatur de vltima sphæra, & primo mobili, quod quidem est in loco secundum partes continuas, quia vna cōtinetur in altera, nō sicut in loco actu, quia sunt cōtinuæ, sed sicut in loco in potentia. Si enim diuisæ essent, tunc in loco essent actu. Vnde vltima sphæra non est in loco secundum se totam, sed secundum suas partes; non quidem in actu, sed in potentia.

Prima D. Thom.

Huic expositioni fauit exemplū Arist. de aqua. At, re vera, non est admodum consona hæc expositio textui, vt videbitur in processu: & exemplum de aqua solum est, vt doceat aliquid esse in loco, & moueri secundum partes, nō tamē quòd eo modo se habeant partes in hoc toto de quo loquitur, & in ipsa aqua.

Secunda Græcorum expositio. Alia expositio est Grecorum fere omnium, qui per cœlum totum aggregatū ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt nō esse in loco secundum se totum, sed secūdū partes. Et vocāt partes, orbes cōtiguos, vnus enim in altero cōtinetur.

Tertia Alber. verior expositio. Tertia expositio est Alber qui per totum & cœlum, vniuersum mundum intelligit, qui, secundum se totum, in loco non est: est tamen secundum partes. Et re vera huic expositioni admodum fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpl.

Sensus Aristot. Dicit ergo Arist. quòd totum, id est, vniuersum quodammodo mouetur, quodammodo non. Secundum se quidem, non mouetur, vt mutet locum. At secundum partes mouetur. secundùm quādā circulariter, & nō sursum, & deorsum, vt secundum orbes cœlestes. secundū alias verò sursum, & deorsum, vt secūdum elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen, quòd hic locus est partium, id est, sicut secundum partes mouetur, sic est secūdum partes in loco aliter, & aliter pro partiū diuersitate: vbi profecto

fecto expositio nostra nota sit. Si enim per totum vltimam sphæram intelligeret, nullo modo secūdū sursum, aut deorsum moueretur, vt secundùm partes: nec etiam si solum aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum est.

Tex. XLIIII.

Aliquid est in toto dupliciter vel in actu vel in potētia.

VVlt declarare quomodo sit in loco totum hoc, cū explicuisset quomodo moueatur. Per motum enim locus apparet. Distinguit igitur dupliciter aliquid esse in loco. Vno modo potentia: sicut pars inest toti continuo similari, vt loco, non tamen actu, sed potentia, quia diuidi potest, & contigua manere. Et vocat totum similare, quia in hoc est perfecta magis continuitas.

Ponit exemplum, quo vna pars contigua est alteri: népe partes in aceruo ex multis continuis insunt aliæ alijs actu, quia iam diuisæ sunt ad inuicem.

Et hæc distinctio mouit satis probabiliter S. Tho. vt existimaret loqui Aristotelē, de vltima sphęra, quę est in loco in potentia, secundū partes. Attamē Arist. si diligētius cōsideremus, hoc nō dicit, sed solum vtitur distinctione hac ad ostendendum, mundum secundùm partes esse quidē in loco, non potentia, sed actu, vt patebit in textu.

Atque alia quidem per se

Tex. XLV.

Quę sunt in loco actu, alia sunt per se alia per accidens.

SVbdiuidit ea, quę actu sunt in loco. Quædam enim secundùm se, quædā secundum accidens. Nec declarat quid vnumquodq; sit, quia superius dictum est nisi exemplis.

Nota.

Omne corpus, inquit, mobile secundum locum, aut secundùm augmētum, vel decremētū, per se in loco est. Et mobile secundum locum vocat id, quod mouendo totum suum locum mutat. Vnde quæ circulariter mouentur tantum, non dicuntur hic mobilia secundùm locum, & lationem: talis enim motus nō latio, sed circumlatio dicitur, vt notat Alex.

Dicit igitur, quod cœlū, id est, vniuersum non sic est in loco per se, cum non ambiatur aliquo corpore, vt dictum est. Partes ipsius sunt quidē sic in loco, quia vna contigua est alteri, & ab ea ambitur, sed non totum ipsum, cum nulli alteri extra se sit contiguum.

Alia vero secundum accidens, vt anima.

Nota. Quæ sint in loco per accidens.

POnit aliam diuisionis partem: Alia esse in loco per accidens vt anima, & cœlum.

Et nota, quòd per esse secundum accidens in loco comprehendit ea, quæ superius dicta sunt, esse secundùm aliud, id est, per partem: & similiter, esse per accidens, id est, esse in eo, quod est per se, vt anima est per accidēs in loco, quia est in composito, quod est per se. Et ob id posuit hic duo exēpla, puta, animam, quæ est in loco p accidēs, quia est in eo, quod per se in loco est: & cœlum seu totū quod etiam est in loco per accidēs: verū nō eodē modo, sed secundū aliud, & per partes. Et ob id dicit, cœlū esse in loco p accidēs, quia oēs partes in loco habet

Dicit (quodāmodo) quia nō omnes. Vna enim in loco non est, puta, vltima sphæra continens.

Nota.

Et attende, quod loquitur de loco in actu, & consequenter de partibus contiguis, quorum vna est in altera, vt in loco vt vnum elementum in altero, & vnus orbis in altero.

Et propter hoc omnia in cœlo sunt.

Tex. XLVI.

Quæ nam partes cœli. i. mundi sint in loco, & quæ non.

VNiuersum in loco secundùm partes est, dubitare quis posset, quæ partes in loco sint, & quæ partes aliarū sint locus: Hęc enim oportet vtraque dare, vt secūdū partes suas aliquid in loco sit loco, inquam, non extra se.

Ad hoc dicit Arist. omnia esse in cœlo, puta elemēta, vt terra in aqua, aqua in aere, aer in igne, ignis in cœlo, ipsum autem cœlū est quod dā totū, in quo ista continentur, & ipsum non iam in alio.

At quia non cōtinet cœlū, nisi secundum vltimam suam superficiem, qua tangit mobilia corpora, id est, elemētaria, ideo

ideo addit, locum esse secundũ vltimum terminum, quem vocat quiescentẽ, quia non mutat secundum se totum locũ, sed intra locum mouetur.

Nota. Vbi notandum, q̃ noluit diuidere cœlos in orbes, sed totum cœlũ sumpsit pro vnico corpore. Non enim sunt orbes diuersę rationis, sicut sunt elementa, quod si velimus diuidere, nulli dubiũ est, quin vnus sit in alio, donec ad vltimum & supremum omnium deueniamus, qui nullum actu habet locum. Vide igitur quid Aristot. sentiat de loco in actu ipsius vniuersi, quid secundum locum in toto non est, secundum quidem partes est, & quod quædã partes in loco sunt: vna est, quæ iam amplius in loco non est.

Manifestum autem ex his.

Tex. XLVII.

Soluuntur argumẽta contraria. Oluit rationes superius positas, nec curat solutiones exprimere, quia notæ sunt ex declaratione loci: sed argumenta solum recitat: & non omnia, sed quatuor illorum: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Ad primũ. Primum argumentum est de augmẽto loci, quod erat in tex. 13. Dicit, q̃ nõ est opus augeri locũ cum augetur locatum. Philop. reddit rationem. Augmentum enim propriè fit secundum trinã dimensionem, cum enim viuens augetur secundum latitudinem, longitudinem, ac profunditatem augetur. Cùm igitur locus sit superficies circũstans, non corpus aliquod, cum augetur locatũ, non est opus, q̃ locus augeatur, sed quòd cedat illi aer in quo est, & superficies extendatur.

Obiectio. Dices, nunquid condensatur, & constringitur aer, cum corpora augentur?

Solutio. Respondet Philop. q̃ non est opus, quia cum non fiat augmentum, nisi ex subtractione cibi alicuius, quod in rei substantiam conuertitur; locus ille à quo cibus aufertur, ac aer, vel alio corpore impletur, & manet semper, quo aer diuerti possit, & cedere augmẽto corporũ. Præsertim cum minus sit augmẽtũ, quàm loca, quæ deferuntur à cibis, & alimẽtis. Nõ enim quanta est cibi quantitas, augmentũ est.

Ad secũdũ. Soluit secundam rationem, qua probatur puncti esse locum, & hoc negat. Cum enim locus sit superficies ambiens ac tantũ corpora per se ambiantur, per se sola habebunt loca.

Ad tertiũ. Soluit tertium, quòd duo corpora simul essent. Et dicit, quòd locus non est æqualis secundum profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus esset illud spacium, & interuallum æquale toti locato, tunc esset illa penetratio: sed negatum est, tale spacium, & interuallum esse locum, sed superficiem exterius ambientem.

Ad. 4. Soluit quartum argumentum, quod erat Zenonis, docens locum esse in aliquo non tamen, vt in loco, sed vt terminus est in terminato, & sic dicitur esse in ipso locato. Vnde non quicquid est, in loco esse debet, vt illi existimabant.

Et fertur igitur ad suum.

Tex. XLVII.

Declaratur sexta proprietas loci. Extam loci proprietatem tãdem declarat, vt Simpli. notat. Nempe, omnia ferri naturaliter in locum suum, & ibi manere, & quiescere. Hoc vtrumque modo declarat, & primo dicit, merito omnia naturaliter in suum tendere locum, vt ignis ad concauum lunæ; aer ad concauum ignis, aqua ad concauũ aeris, & sic consequenter.

Cur omnia feratur ad suũ locum. Cuius ratio est: quia locata habent quandam naturalem cõuenientiã cum corporibus hisce, quæ ipsa continent, & loca ipsorum sunt. Vnde ad ipsorum superficies locata tendunt propter cõformitatem, quam cum corporibus habẽt. Sunt enim ipsis congenea, & connaturalia, Vocat congenea corpora quæ cõsequenter sunt. Illa dicuntur consequenter, quorum vnum est immediatè post aliud, vt aer, & ignis consequenter se habent, & aqua, & aer, terra, & aqua; ignis, & cœlum. Ista autem, quæ sic consequenter sunt, congenea sunt, & symbola, id est, communicantia in vna qualitate. Ignis enim calidus, sicut & aer sibi proximus,

ximus. Aqua humida, sicut & aer, & frigida sicut terra: propterea magis inter se proportionata sunt. Et dicuntur tangere se, non vi aliqua, sicut lapis sursum missus tangit aerem violenter: non sic vnum elementum sibi proximum tãgit.

Dicuntur etiam adnata, & compassibilia, id est, quia à natura sic ordinata sunt, & non se destruunt mutuo, cùm in locis proprijs sunt, & maximè propter cœli influxum, vt superius diximus, cum verò se tangunt alias extra locum proprium, inuicem se destruunt.

Hæc igitur ratio est, vt vnumquodque ex his elementis proprium in locum merito tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur omnia suis locis quiescant.

REddit rationem alterius, cur vnũquodque maneat in suo loco. Et dicit rationabiliter id esse, quia ad locũ suum vnumquodque tendit, sicut diuisa pars ad suum totũ, vt pars aquæ ad aquã, & terræ ad terram. Hæc autem vlterius non procedit, cum totum suum attingit. Ita & totum ipsum non procedit, cum locum suum attingit. Est enim vt pars, locus autem vt totum, vt in sequenti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer se habet.

Tex. XLIX.

Locus se habet vt totum & forma, locatum vt pars, & materia.

OStendit, quòd locatum est vt pars, locus autem vt totũ, & dicit, quòd aqua est vt materia, aer vt actus, & forma. At materia rationem habet partis, actus vero rationem cõplet totius, quia in ipso, & per ipsum actum totũ cõsumatur. Quòd autem aqua sit materia aeris, ostendit, quia est potentia aer. Et quamuis aer sit etiam potentia aqua, tamen alio modo, quàm aqua est aer.

Nota. 1.

Notandum, quòd elementa habent inæqualem nobilitatis gradum. Quædã enim sunt perfectiora, quædam imperfectiora. Perfectiora locum obtinent propius cœlum, qualis est ignis, post ignẽ aer. Sunt enim minus materialia alijs: & & ita quæ perfectiora sunt, locus aliorũ imperfectiorum sunt.

Nota. 2

Aduertẽdũ etiã vlterius, quòd cũ ex perfecto fit imperfectum, dicitur corruptio. Cùm verò contra est, ex imperfecto perfectũ generatio. Vnde cum ex aqua aer, & ex inferiori elemento fit superius, generatio dicitur. contra vero corruptio. Ob id dicit Arist. quòd aqua est in potẽtia aer, sed non contra, nisi altero modo, quia illa est generatio hæc vero corruptio.

Ex his vult Arist. dicere, quòd elemẽta inferiora, cùm imperfectiora sint, tendunt ad locum superiorum, quæ perfectiora sunt, & habent se, vt partes, quia inferiora sunt quodãmodo materia, ex qua superiora generantur: hæc enim generatio est. Dicitur autem pars inferius respectu superioris, verum non est absolute pars, sed quodammodo, quia aqua non componit aerem, nisi sui corruptione.

Determinandum autem est de his.

QVia hoc ad libros de generatione potius pertinebat, se remittit illuc, & excusat se de his, quæ dixit extra locum. Hoc tamen fuit, quia parum attinebat ad tractationem hanc de loco, vt redderetur ratio, quare vnumquodque maneret in loco proprio.

Cõcludit, q̃ cũ aqua, & inferius quodque sit simul actus, & materia (quãquã nõ eodẽ modo, nã est potẽtia aer, qui dicitur actus, est vero actu materia ipsa,) & aqua habebit se, vt pars ad ipsum totũ, & dum aqua perseuerat: & pars, tãget aerẽ & erit i[illegible] co: at cũ cõuersa fuerit in aerem, iã nõ erit in loco, sed vnũ cum ipso.

Locus & locatũ vnũ quodã modo componunt.

Possemus ista explicare sic, q̃ locus, & locatũ vnum totum quodãmodo componant, in quo materiæ locũ habet locatũ, formæ verò ipse locus. Et sicut materia tẽdit ad totum ipsum, copulãdo se formæ, nec vltra formæ procedit, ita locatũ ad locũ. Est cõueniẽs expositio.

Epilogus Arist.

Concludit Arist. se iam de loco quid sit, & quòd sit, ostendisse, vt dictum fuit à principio, ac cõsequenter qualis sit. Hæc Aristot. de loco.

An locus sit superficies cõtinentis.

Quæstio. III.

A Equum est, vt quę diximus de loco circa textus expositionem, diligentius examinemus. Et enim de loco tractatio profecto admodũ difficilis, in qua antiqui laborarunt multum. Ideo quid ipsi senserint circa loci naturam, oportebit cõsiderare. Quatuor fuerunt sententiæ præcipuè de loco, alijs præter missis, quæ fuse habes apud Simplicium in digressione de loco. Primæ tres existimabãt: cum esse spacium illud totum, quòd occupatur à corpore, quod dicitur esse in loco: quod quidẽ spacium est longũ, latum, & profundum, nec est idem cum ipso corpore, qđ in illo est: imo eidẽ spacio succedunt multa corpora. Itaque locus cuiusq; corporis, est spacium totum, quod ipsum corpus occupat secundum suam trinam dimẽsionẽ. Vt si imaginaremur vas omni corpore vacans, illud spacium esset distinctũ ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale spacium locum esse dixerunt.

Diuersitas sententia ru de loco

In quo cõueniebant tres primæ

1. Sententia Procli.

Quid tamẽ spacium hoc esset, nõ eodem modo omnes dixerũt, ac in hoc fuerunt diuisæ tres sententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simplic. dicẽtis, hoc spacium esse corpus animatũ, indiuisibile, immobile, & immateriale.

Corpus quidẽ dicebat esse: quia spacium debet esse æquale locato, at nõ est æqualitas hæc nisi in corporibus, & quãtis. Indiuisibile dicebat esse, id est, cuius partes non possunt separari: quia nõ est possibile separare aliquam particulã ab altera, nisi mediet spaciũ, hoc autem est ipsum corpus, est igitur inseparabile, & ob id immateriale dicebat esse. Vlterius erat immobile, quia non posset moueri nisi ad spacium aliquod. Hoc autẽ fieri non potest: esset enim locus ad locũ motus, & locus in loco. Imaginatur itaque hanc substantiam per totum mundum sparsam, in qua tota mundus est: & in cuius partibus varia corpora particularia continentur, quæ & mouetur succesiue.

Secunda sententia fuit aliorum, qui hoc spacium non substantiam, sed solam quantitatem, & dimensiones existimabant, & isti fuerunt Crisippus, & Epicurus, vt refert Themist. & Academici, vt refert Albert. Huius etiam sententiæ fuit in præsenti Philop. Non tamen omnes eodem modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando esse has dimensiones sine vllo corpore recepto in eis, & ita vacuum esse in natura: Academici verò, & Philop. non admittunt tales dimensiones vnquam esse sine corpore aliquo vno, aut altero, esse tamen distinctas à dimensionibus corporum singulorum: & sic defendit Philop. contra Aristot. & soluit rationes eius, & ipsum multum redarguit.

2. sententia Crisipi, Epi. & Philop.

Tertia sententia est quorundã, quos citat Auic. 2. lib. suffici. cap. 6. Hi dicebant hoc spacium nõ esse quid reale, sed secũdum se, vacuum quoddam, cuius esse est carẽtia corporis ita, vt repleri possit. Et possumus hoc declarare Demus secundum potentiam diuinam, vacuũ vas, cũ id posit esse, tunc vasis extrema manebunt, sicut modo sunt distantię, & erit illud spacium medium, quod non est quid reale, tamen est vacuũ, quod repleri potest. Hoc modo dixerunt isti esse locum, quamuis non detur expers corporis alicuius: quia vno recedente, alterum succedit.

3. sententia

Quarta sententia est Arist. & est ad veritenda. Putat spacium non esse quid distinctum à corpore, quod est inter extrema, vt spacium vasis interius non est aliud quam ipse aer, cum plenum est aer aut aqua, cum plenum est aqua, aut quod nis aliud corpus, quod illic est. Tot enim sunt spacia, quod subintrant corpora. Nihil est idem illic nisi eadem superficies, continens modo vnum, modo alterum corpus. Ob id existimat locum non esse spacium, cum nullum sit præter ipsa corpora, sed superficiem vltimam corporis contiuentis. Hanc sententiam sequitur Themist.

4 Aristot.

Themist. & eam defendit Simpli. Alex. & reliqui omnes, & modo recepta est omnium probabilissima inter Latinos.

At quia ita sententia non ita certa est quin multis possit redargui, & oppugnari argumentis: proponam octo argumenta Philop. & Epicureorum, quibus ipsorum sententia probatur, & etiã aliquot, argumenta nostra, quæ magnam etiam afferunt difficultatem.

1. Obiect. contra sententiã Aris. ex trina dimensione.

Primum argumentum Philop. Corpus, vt corpus, in loco est: sed corpus trinam diuisionem dicit. locus igitur trina dimensio est. Si enim corpus secundum superficiem suã vltimam in loco esse dicas, hoc iam profecto, nõ est corpus, sed corporis superficiem in loco esse.

2. Ex æqualitate loca

Secundò, locus est æquali locato: at locatum est corpus trinã habens dimensionem: locus igitur trina dimẽsio est. Si enim æqualitas loci solum sit ad superficiem locati, hoc non est, locum locato esse æqualem, sed superficiei locati.

3. Ex immobilitate loci.

Tertiò. Si locus est superficies, cũ hæc sit in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis, cuius est superficies: at locus immobilis est.

4. Ex vltima sphæra

Quartũ est argumentum forte contra Aristo. sequitur enim, quòd vltima sphęra nõ esset in loco: hoc tamẽ est falsum. Patet, illa sphæra mouetur verè localiter, igitur est in loco. Quo enim pacto, quod non est in loco, localiter moueri potest? Nec sufficit dicere, quod est in loco secũdũ partes, nã talis locus est in potentia, at motus localis iste in actu est.

5. Ex motu locali.

Quintò. si locus esset superficies, sequitur, quòd dum quis mutat locum, non mutat nisi superficiem, ex hoc autem sequitur, quòd nulla distantia posset pertransiri: quod probatur. Quia cum superficies sint indiuisibiles, quantumcunque cumulentur superficies superficiebus, nõ augebitur spacium, sicut nec cum adduntur puncta punctis.

6. A ratione mẽsuræ

Sextò probatur, quod sit spacium aliquod à corporibus distinctum. Mensura debet esse vna distincta à corporibus mẽsuratis, sed corpora, verbi gratia, quæ vasis mensurãtur, non solum quoad superficies, sed quoad profunditatem ipsorum totam mensurantur: ergo reuera, est aliquod spacium mensurans dimensiones corporum, distinctum ab ipsis.

7. Ab experientia.

Septimò. Multæ experientię docent non posse vnũ corpus egredi ab aliquo loco, quin intret alterum, quod ideo fit, ne detur spacium vacuum, vt omnes fatẽtur: est igitur aliquod tale spaciũ, quòd suaui trahit semper corpus, & quod natura non patitur corporis expers esse.

8 A modo nostro intelligendi.

Octauò. Intellectu concipimus distantiam, & spacium inter latera vasis, nullo concepto corpore ex his, quæ illic sunt: igitur spacium in sua ratione nullum dicit corpus, sed illam ipsam dimensionem. Hæc sunt argumenta Philop.

9. Ex mobilitate superficiei, quæ ponitur locus.

Sunt etiam argumenta alia ad probãdum non esse superficiem locum. Vnde sit nonum: stat aliquid in eodem loco manẽre mutatis multis superficiebus ambientibus: non igitur superficies est locus. Antecedens probatur. Ponamus corpus aliquod in aere positum per tempus aliquod quiescere, & quòd aer venti flatu moueatur, est argumentum: illud corpus quiescens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur, aer noua, & noua secundum se totum, ambitur superficie: non ergo superficies locus est: esset enim tunc in pluribus locis.

10. Ex conueniẽtia loci & locati.

Decimò. Si superficies esset locus, tũc superficies ignis esset locus aeris, sed hæc esse non potest, nam ignis aduersatur aeri, locus autem naturalis rei est conseruatiuus, nõ ergo est superficies. Quòd si dicas, quòd est locus naturalis, quia communicat in vna qualitate. Nihil valeat responsio, nam hac causa facilius corrumpentur inuicem, quàm duo contraria elementa, quia minor est pugna. & minor resistentia. Duo autem omnino contraria magis durant: quia ratione duarum qualitatum contrariũ, & licèt

vna agit,altera defendit,&resistit.

11. A motu grauiũ. Vndecimò. Si superficies,puta,aquæ, locus esset terræ,terræ partes mouerentur ad illam superficiem aquæ, & lapides,&reliqua grauia.at hæc prorsus ad centrum descendunt:non igitur superficies est locus.

12. Quia vnum corpus duo haberet loca. Duodecimò. Quia vnum corpus duo haberet loca,imo plura, quia est corpus partim in aere,partim in aqua, partĩ in terra collocatum:at nullus dicet, nisi q in vno est loco superficies tamen multæ sunt,& distinctæ. Hæc sunt præcipua argumenta,quæ contra sententiam Aristot fieri communiter possunt. Pro huius quæstionis determinatione respondetur aliquod conclusionibus.

1. Conclus. cõtra Proclum. Prima conclusio. Spacium illud non potest esse talis substantia,quam Proclus constituebat,probat. Si talis substantia est,vel est incorporea,vel corporea. Si incorporea,non poterit extensa esse, & profunda cum locato:hoc enim corpori inest. Si corporea, quantitatẽ ergo habet, penetrabiturque cum corpore quolibet: at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur,vt alibi probandum est,non igitur est spacium illud substantia.

2. Contra Philop. 1. Ratio. Secunda conclusio. Spacium illud nõ est sola quantitas,aut dimensio realis,vt imaginabatur Philop.probatur. Si illa esset quantitas vlla realis, vtique penetraret se cum corpore locato,quod etiã admittit Philop Sed quòd id non possit esse,probat Themist. Nã sequitur, quòd duo corpora se possent eodem modo penetrare.

Si enim dicatur nõ posse,quæro, Aut id prouenit ratione qualitatũ,aut ratione solius substantiæ,aut ratione quantitatis Ratione qualitatum esse nõ potest quia multæ se penetrant in eodẽ subiecto,nam albedo,dulcedo.humiditas,frigiditas,in vnico late simul sunt.Non ratione substantiæ,quia substãtia de se penetratur cum substantia , vt forma cum materia,anima cum corpore. Id igitur prouenit ratione quantitatis,q si quantitas nõ obstat secundũ opinionẽ hanc, profecto duo corpora se penetrabunt.

Præterea secundò Si illud spaciũ quãtitas est,datur iam accidens sine subiecto,quod sine dubio magis est absurdum quam dicere locum esse superficiẽ, imò illud est impossibile. 2. Ratio.

Respondet Philop.quòd illa quãtitas semper est cum corpore locato aliquo. Ista responsio nulla est,nã,vel est in eo, vt in subiecto in hæ siue,vel non. Si non, iam est idem inconueniens: si autem sic, cum postea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur vnum accidens,quod migrat de subiecto in subiectum,quod profecto difficilius sustinetur quàm nullum esse locum : non est igitur tale spacium locus.

Tertia conclusio,iudicio meo, probabilis est opinio,asserens illud spaciũ vacuum secundum se locum esse,nec in oppositum video rationem demõstrantẽ. Non enim admittit ista opinio tale spacium vacuum vnquam dari quin sit repletum corpore,tamẽ in re esse tale spacium vacuum secundum se . Nec facile hoc negare possunt qui extra cœlum ponunt spacium inane,& qui dicunt Deum posse vacuum facere. 3. Conclu.

At non obstante hoc,est argumentum contra opinionem hanc. Vel illud spacium,secundum se est aliquid, vel nihil: si nihil,nõ ergo locus est: si aliquid,tunc vel substãtia,vel accidẽs, & recurrunt argumenta superiora. 1. Ratio.

Quòd si dicat,esse quid priuatiuum,nẽpe,quòd potest recipere secundum se: tũc argumẽtor Vel illa potentia est aliquid,vel nihil,& semper argumẽtũ procedit,donec conuincat illud esse nihil. Solutio eius & confutatio solutionis.

Possem ego respondere argumento, quod est quid priuatiuum habens potentiam,vt repleatur. Verum ista potentia non est in ipso,cum sit priuatio sola, sed in corpore,quod illud replere potest quidquid tamen dicatur,re vera difficultas,manet.

Quarta

4. Conclu. Quarta conclusio omnium opinionũ facillima, & quæ minus patet calumnijs est Aristotelica, quod locus sit superficies continentis, & modo communiter est recepta, & iuxta eam nos procedemus in sequentibus, & conabimur argumentis omnibus propositis satisfacere.

Superficies dupliciter consideratur. Ad primum est aduertẽdum, quòd superficies dupliciter potest considerari. Vno modo, vt superficies est, & sic nõ est aliud, quam latitudo sine profunditate. Altero modo, vt terminus est totius profunditatis ante se, & quod huic accidit hac cõsideratione dicitur toti accidere corpori, vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cum tamen sit secundum superficies: tamen, non est tactus ratione superficierum, vt superficies sunt, sed vt profunditatis, & cuiuslibet dimensionis termini sunt.

Modò respondeo ad argumentum, q corpus non est in loco ratione superficiei, vt superficies solùm est, sed vt totius vltimus terminus est. Ob id totum corpus in loco est, & locus tãgens, totũ corpus locatum dicitur tangere: & sic respõdet Albert. tract. 1. c. 10. & sumpsit ex Auicen hanc solutionem.

Ad 2 duplex æqualitas. 1. Solutio. Ad secundum respondeo ex Auerro. Com. 77. quòd duplex æqualitas est, & secundum dimensionem, & secundum continentiam. Locus quidem no est æqualis æqualitate dimensionis, quia sic haberet profunditatem: sed est æqualis secundum continentiã. Nec hoc est esse æquale tantum in superficie, quia (vt diximus hic,) superficiem, vt terminus est totius corporis, consideramus.

2. Solutio Aliter respondet Albert. tract. 1. c. 7. dicitque, quòd locus etiã habet profunditatem, nõ aliam à profunditate locati, sed eãdẽ. Verũ locati est intrinseca, quã vocat per essentiam, loco est extrinseca, qua vocat secundũ effectũ, quatenus illa superficies externa, quæ locus dicitur cũ ipso locato vnũ totũ ambitũ, & circũscriptũ constituit: & vnũ est centrũ corporis locãtis, & locati, vt supius diximus.

Ad tertiũ respondet. S. Tho supra tex. 41. pro cuius intellectione aduerte, q locus non solum est superficies continens: sic enim nõ differret à vase: sed vlterius addit immobilitatem, q sic contineat, vt sit immobilis, & fixus. Hæc autem immobilitas est secundum distantiam quãdam à partibus mundi, & secundum situ, qui distãtia immobilis est: vt hic situs, & distantia, quam ego à cœlo habeo, & à reliquis omnibus non mutatur, sed quoquo tendam, situs, & distantia alia erit. Locus igitur est superficies continẽs cũ certo situ, & distãtia. Et ratione huius, locus mutari non potest, nec vllo modo cum re ipsa discedere, sed ipse manet re non manente. Ad 3. locus vltra superfic ẽ addit immobilitatẽ

Respõdeo ergo ad argumentũ: quòd superficies, vt talis est, mutatur ad subiecti mutationẽ: at cũ distantia, & situs, qui ad loci naturam requiritur, sit eadem, & non varietur, locus immobilis est. Non enim esse in loco, est cõtineri: sed sic cõtineri, cum distantia, & situ determinato, & immobili. Solutio notanda est.

Ad argumentum quartum non oportet respõdere, quia de loco cœli fiet quæstio paulo post, & id examinabitur. Ad 4.

Ad quintũ responsio facilis est, admittendo superficies additas superficiebus non augere profundũ. & locũ esse superficiem. Tamen neganda est consequentia, quòd non pertrãseat distantia. Debebat enim Philop. aduertere, quòd spacium, quod pertransitur, lõgum est, & locus etiã lõgus est non enim est simpliciter indiuisibilis, ob id spacium transitur. Nec via secundum profunditatem, sed secundũ longitudinem consideratur, & peragitur: nõ fit enim localis motus per profundum, sed per longitudinem. Ad quintũ

Ad sextum respondeo, q vas, & locus potest esse mẽsura profunditatis: sed nõ est opus, quòd per profunditatẽ, & distãtiam aliam à corpore, quod in loco est. Mensuramus enim profundum, quia ex corporibus receptis in vase cognoscimus quãtũ distẽt extrema vasis, qua distã- Ad sextũ.

tia postea à quocunque corpore particulari abstracta, postea mensuramns singula corpora. Sicut qui duos digitos distantes poneret, & aliquo corpore cognosceret quãtũ distarẽt: postea distãtia illa à corpore tali cognita, & abstracta mensuraret quidquid inter digitos esset.

Ad septimum. Ad septimum argumentũ respondeo veras esse illas experiẽtias omnes, quod nõ intrat vnũ corpus, nisi aliud egrediatur: nec potest vnum egredi, nisi aliud intret: & verũ est causam esse, ne detur vacuum, sed non dari vacuum est dicere ne partes cõtinẽtis simul iungantur: nõ q̃ sit aliquod spacium, secundũ se, vacuũ cum nõ sit aliud spacium, quàm corpus inter mediũ, quo ablato, opus est, sit spacium inter duo extrema: si nõ aliud esse potest, extrema iunguntur.

Hinc apparet, quòd cũ extrema fortia sunt, non potest egredi corpus, nisi aliud succedat, vt in clepsydra: quòd si debilia statim iunguntur, vt in vtre: quod si fortia sunt, tamẽ sit magnus impetus, vt corpus egrediatur, nec cita facile aliud intrare potest, rumpitur continens, qua causa sæpe rumpuntur bõbardæ, quia ab aere non ita facile repleri possunt, igne fortissimè egrediente.

Quòd si re vera illud spacium esset, dicat mihi Philoponus, cur saltem per pancum temporis non datur expers corporis, cũ tam stupenda fiant in natura, nec vacuum maneat. Signum ergo est nõ esse aliud spaciũ præter corpus egrediẽs, quo deficiente, ab alio succurri debet. Atque hæc solutio in via Arist. est tenenda: sed iam dixi, quod opinio Arist. probabilitatem habet, non necessitatem.

Ad.8. Ad octauum dico, quòd quantum cunque spacium intelligatur inter duo latera vasis nõ intellecto corpore aliquo in particulari, non tamẽ sequitur, quòd sit tale spacium præter particularia corpora, Mathematicus enim separat quidem, & abstrahit triangulum à corpore, non tamen ob id triangulus est in re aliquis, quis sit præter particulares.

Dicit enim Themist. & Simpl. & bene, quod ex eo, quòd in illo vase omnia corpora, quæ recepta sunt, vidimꝰ æqualia, inde in communi sumpsimus certã distantiam inter illa latera abstrahẽdo à particularibus corporibus: Et sic argumẽta Philop. manẽt soluta, saltẽ probabilioribus solutionibus, quã sit ipsius opinio concedẽtis penetrationẽ, & transmigrationẽ accidẽtis in plura subiecta.

Supereſt ad alia quæ proposuimus argumenta respondere.

Ad nonũ. Ad nonum ergo aduertendum, quod diximus solutione ad tertium, quòd locus non solum est continens, sed distantiam, & situm dicit. Est autem hoc obseruandum, quòd vnitas, vel pluralitas locorum non ex sola superficiei vnitate, vel pluralitate est sumenda, sed præcipuè ab ipsa distantia, & situ: Potest enim esse, q̃ plures sint superficies, & succedãt aliæ alijs: non tamen multiplicetur locus, quia manet eadem distantia, & situs: Et contra, mutato situ, mutatur locus, etiam perseuerante superficie.

Nota quò locus concludat distãtiam ad pũcta cœli. Nec propterea dicimus solam distantiam locũ esse: est enim superficies etiã vt dicetur postea: Dico igitur ad argumentum, quòd si solã nos diceremus superficiẽ locũ, tunc mutata essent loca: at locus superficies immobiliter continens est, & donec manet superficies aliqua cum eodem tamen situ, idem est locus: non tamen esset locus si nulla esset superficies ambiens.

Ad decimum. Ad decimum diximus iã de loco elementorum in prima quæstione. At circa dispositione m hanc, & constitutionẽ elementorum aduerte, quòd illa elemẽta coniuncta sunt, vt locus, & locatum quæ contrarietatẽ habent, sed non nul tum actiuam, & destructiuam, sicut ignis & aer, cõmunicant enim in calore, quæ qualitas est actiua valde, quòd si contrarietatem habent, id est, in sicco, & humido, quæ non multum actiua sunt, ob id melius cõseruantur, quàm ignis, & aqua. Vlterius, terra cũ aqua in frigiditate cõ-

Nota de locis, & cõstitutione elementorum.

ueniunt,

ueniunt, quæ actiua multum est: at in humido, & sicco pugnant, quæ non sunt valde destructiua, Aer vero, & aqua, quãuis in calore, & frigiditate pugnent, non tamen est admodum intẽsius calor aeris, vt possit corrumpere aquam frigidã, nec frigiditas aquæ præualere potest contra magnitudinem aeris. Vide igitur, quàm conuenienter, & pro conseruatione cuiusque propria sint disposita elementa.

Ad vndecimum. Solutio. Alberti. Ad vndecimum Alber. tract. 1. cap. 11. notat, quòd quanto corpus magis proximum est cœlo, tanto est calidius, quanto autem magis elongatur, tanto frigidius est. Hinc est, quòd ignis est calidissimus, aer minus calidus, aqua frigida, centrum terræ frigidissimum. Notat vlterius, quòd corpus tendit ad locum naturalem præcipue, vt conseruetur, vnde fit, vt vbi magis conseruari possit, & magis viget virtus conseruatiua, illuc tendat. Cumque ignis magis conseruetur prope cœlum, cum ipse calidissimus sit, ideo tẽdit semper vsque ad cœlũ: & aer consequenter vsque ad ignem, quia ibi suum habet calorem non ita vehementem. At terra non ad aquæ superficiem tendit, quia licet locus sit naturalis, non tamen ibi virtus ipsius cõseruatiua residet, sicut in centro, propter maximam elongationẽ cẽtri à cœlo, ob id ad centrum tendunt grauia.

Contra Albertum. Sed contra hoc est argumentum. Nã quo tendit lapis, vel est locus naturalis, vel non. Si non: non est motus naturalis: si verò est; ergo præter locum aquæ est alius naturalis. Quòd si dicas esse locum partis naturalem, non valet. Nam qui locus est totius, idem & partis. Præterea, si superficies aquæ locus est naturalis, iam descensus lapidis versus centrum esset violentus, quia elongatur per eum lapis à loco naturali. Est autem motus violentus, per quem corpus magis à naturali loco elongatur, eadem solutio ne Albert. vtitur Iandu. q. 7.

Solutio Authoris. Mihi videtur esse dicendum, locum terræ naturalẽ esse sub aqua, & aere ita, vt nunquam super aquam, aut aerem esse possit, vbicunque sit: ita aqua sub aere est, vbicũque sit: sit igitur lapis deorsum descendit in centrum, ex eo est, quòd aerem, vel aquam sub se inuenit, & locum habet sub ipsis, & sic descendit aqua, dũ aerem inuenit sub terra, quousque terram attingat. & aer statim ascẽdit, cum ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obseruanda est.

Ad vltimum respondetur ex 5. Meta. c. de vno, vbi dicitur: Quæ sunt vnum in vno genere, sunt plura in alio genere, & quæ sunt plura in vno, in alio genere vnum sunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cum tamen multæ sint sub ratione figuræ, cum tamen multæ sint sub stantiæ. Ita multæ superficies, & discontinuæ in ratione superficierum faciũt locum vnum, & continuum in ratione loci, continuus enim locus dicitur, cum cõtinui partes omnes nulla intermedia amplectitur: & sic manent argumenta soluta, quæ contra Aristot. facta sunt. Hæc de quæstione. Ad duodecimum. Nota quæ sunt vnum in aliquo genere posse esse plura in alio.

An locus formaliter sit superficies.

Quæst. III.

HOC dubium mouetur propter Latinos, qui exactius omnia perquirere solent. Est autem difficultas: cum locus non sit tantum superficies, sed quid aliud, an forma, & natura loci consistat in alio, an in superficie. Ratio difficultatis.

Circa hoc Iandu. q. 5. dicit. In loco duo esse. Alterum est ipsa superficies, & hoc est subiectum loci. Alterum est virtus conseruatiua, & hoc est ipsius forma. Adeò quòd tota natura loci sit ista virtus: superficies enim subiectum est, non de natura eius, vnde infert, locum esse in secunda specie qualitatis. I. Sententia Iandu.

Hanc sententiam probat primò. Locus diffinitur per superficiem, vt per subiectum, cum sit accidẽs, accidentia autẽ per subiectum definiuntur: igitur aliud quid locus est præter superficiem. Non videtur autem quid aliud locus sit, nisi la virtus conseruatiua. I. ro Iand.

Secunda. Secundò. Quia sursum, & deorsum sunt contraria loca, & contrarietas non est in superficiebus, sed in qualitatibus: ergo locus qualitas est.

Tertia. Tertiò. Quia locus conseruat locatũ: hoc antẽ qualitati potius, quam superficiei tacit: ergo qualitas est. Hæc Iandu.

Secũda sententia Scoti. Altera est opinio Scoti, Quodlib 11. quæ communiter est opinio Realium. Hi dicunt, locum dupliciter considerari. Vno modo materialiter, & sic superficies est. Altero modo formaliter, & sic relatio est: hæc autem relatio est alia continentiæ, qua locatũ cõtinet; & alia distantiæ, quam habet, vt sit immobilis ad mundi partes, vt superius diximus.

Probatio Scoti. Probatur hæc opinio. Locus est superficies cũ tali relatione duplici: sed superficies contrahitur per talem relationem, vt sit locus: ergo locus formaliter est relatio: nam constituens, vt determinans, formæ locum habet.

Tertia sententia. Tertia est opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum esse in prædicamento Vbi: & probant. Quorum sunt eædem species, sunt idem genus: sed locus, & Vbi easdem habent species, puta. sursum, & deorsum: ergo sunt idem genus. Probatio. Minor probatur: nam maior cum consequẽtia nota est, quia ad Vbi respõdetur per sursum, & deorsum: vt vbi est ignis? sursum, vbi terra? deorsum. Vlterius, etiam de loco prædicantur: omnis locus aut sursum, aut deorsum est, dixit Aristot. text. 30. Hę sunt aliorum dicta, & rationes.

In hoc tamen sit prima cõclusio. Locus non est qualitas essentialiter. Hæc est contra Iandu. & quamquàm satis est certa, probatur tamen. Aequalitas, & cõtinentia sunt passiones saltem fluentes à natura loci, & forsan differentiæ ipsius: sed qualitatẽ nulla sequitur æqualitas, & continentia, hæc enim quantitatis propria sunt, non ergo locus est qualitas.

1. Conclu. contra Iãdu.

Probatur primo.

Secundò. Præterea. Si locus esset qualitas conseruatiua, vtique susciperet magis, & minus: quod falsum est. Locus enim non est magis locus, sed maior locus, quod quantitati conuenit. Attende autẽ, quòd nõ negamus esse qualitatem cõseruatiuam in loco. Est enim: sed dicimus non esse illam essentiam loci, sed proprietatẽ adiunctam, & comitantem locum ratione subiecti, in quo illa superficies, quæ locus est, inest.

Secunda conclusio. Locus formaliter non est relatio aliqua Hanc eisdem argumentis probo. Quia, re vera, locus, vt locus, non esset æqualis: & locus, vt locus, non esset in prædicamento quantitatis, contra Aristot. In re enim formale inspiciendum est. 2. Cõclusi. contra Scotum. 1. Ratio.

Secunda. Sed præcipuum esse arbitror argumẽtum nostrum contra illam Scoti distinctionem. Peto enim, an essentia tota loci sit relatio, an superficies cum relatione. Dicere, quòd sola relatio, videtur omnino nõ recipiendũ. Si ergo est superficies cũ relatione, locus profecto esset vnum per accidens, quia ex duplici prædicamento cõponitur, puta, ex quantitate, & relatione. Non ergo distinguere oportet vnũ materiale, alterũ formale, & quod absurdius est vtrũq; in recto prædicare de loco, vt ipsi faciunt, dicẽtes, locus est superficies, & locus est relatio.

Tertia conclusio. Locus non est prædicamentum Vbi. Hæc conclusio ex declaratione vtriusque, puta, loci, & ipsius Vbi nota fiet. 3. Conclu. contra tertiã sententiam.

Perinde igitur, quòd sicut album esse, & albedo differunt, ita quodãmodo Vbi & locus. Album esse, est effectus ipsius albedinis, eo enim, q albedo in subiecto consideratur, fluit albũ esse. Ita intellige locus est superficies continens, Vbi, est esse in loco, & contentum esse à loco. Vnde dicebat. Gilber. Vbi, est circũscriptio corporis à circunscriptione loci proueniens, id est, Vbi, est circunscriptio passiua à loco circũscribente proueniens. Vt ergo aliud est Roma, aliud esse Romæ, aliud classis, aliud est in classe: sic Vbi, aliud est à loco.

Quarta conclusio. Locus formaliter 4. Conclu.

loquen-

loquendo)est superficies, nō quæcūque sed corporis continentis immobiliter.

I. Fūdam. Quomodo differāt essentiæ substantiæ, & accidētiū.

Pro declaratione aduertendum, mō to aliter se habere naturam substantiæ à naturis accidentium. Substantiæ natura est absoluta, non completa per aliquid; quod nō sit substantia. Accidentiū verò natura incōpleta est: à substantia enim pendet, & in substantia perficitur.

Vnde sequitur vnum notandum, q̃ cū substantiæ naturæ nō depēdeāt ab alio extra se: omnia sua genera, & differētias habent in se, quæ sunt pariter substantiæ.

At accidētia, cùm à substantia dependeant, non habent in se completam naturam, nec omnes differētias in proprio genere habent, sed dependenter à substantia, & à subiecto habent.

Prædicamenta accidentium distinguuntur penes substantiā.

Hinc est, quòd Arist. 4. Metaph. c. 2. Prędicamenta penes substātiā distinxit, & lib. 7. c. 5. docet accidētia definiri per additamentū, id est, per differentiā extra proprium suum genus, & sic definimus cōmuniter passiones proprias per subiecta, nec aliter definiri possibile est.

2. Fūdam. Non omne quòd in definitione ponitur, ut determinans, est forma essētialis.

Ex hoc etiā sequitur secundum fundamentū, quòd non omne id, quod in definitione proponitur, vt determinans, est formare essentialis, & ei interna, cùm differentiæ in accidētibus à subiectis sumantur: vt simitas est nasi curuitas, nasus cōtrahit, sed nō ob id simitas est formaliter nasus, sed est curuitas, & tota ipsius essentia est talis curuitas pura, nasi.

Nota essētiam loci.

Sic pari modo dico, locus deniter per subiectum: subiectum loci est tale corpus, quod continet re immobiliter, vt declarabitur postea. Locus autem est huius corporis superficies prima; essentia tamen loci formaliter superficies est, cō tracta quidem differentia materiali subiecti, sicut in definitione simitatis. Vnde locus non est relatio, sed superficies habentis relationem ad locatum.

Nota. 2. Locus est quantitas formaliter

Et proinde locus quantitas est formaliter, nam cum differentia à subiecto sumitur, non est constituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius à quo sumitur differentia: sicut simitas non est in prædicamento, vbi nasus, sed in qualitate formaliter.

Nota quō à subiecto sumatur differentię accidētiū.

Et vt exactius intelligas, non dico tibi, quòd ipsummet subiectum sit differētia, sed quòd penes ipsum sumatur differentia. Differentia enim est modus accidētis ad tale subiectum ita, vt subiectum sit, quod complet differentiam, & demum perinde iudica de loci definitione ac de definitione simitatis, & alterius proprij accidentis in abstracto. Et hæc sunt notatu digna.

Solūtio argumētorū. Ad primū Ianduni.

Superest, vt soluamus argumenta. Ad primum Ianduni responsio est, quòd non tantum superficies est locus, sed talis superficies, puta, corporis continentis, non tamen, quòd sit virtus conseruatiua. Nec locus definitur per superficiē, vt per subiectum, sed vt per genus, sicut simitas per curuitatem. Nec locus est, vt album: est enim abstractum locus, nō cōcretum: Abstracta autē per propria genera definiuntur.

Ad. 2.

Ad secundum dicimus, sursum, & deorsum esse loca contraria, sed non ratione qualitatum. Sic enim essent contraria actiua, & passiua inter se, quod falsum est, seu sunt contraria, quia oppositas habent distantias, & situs, & ob id sunt termini motuum diuersorum corporum, puta, grauium, & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum, sed non propterea sequitur, q̃ essentia loci sit qualitas, sicut ignis, & aqua contraria elementa sunt ratione contrariorum qualitatē, sed nō ob id elementa ipsæ qualitates essentialiter sunt. Argumentum certè est satis debile.

Ad. 3.

Ad tertium pari modo respōdeo. Locus conseruat quidem ratione qualitatum, quas habet, sed non ipsa qualitas locus est. Et sunt multæ instantiæ circa argumenta ista, quæ aduertenti vel minimum nota erunt.

Ad argumēnt. Scoti.

Ad argumentum Scoti respondeo, quòd relatio illa contrahit, sed se tenet ex parte subiecti ipsius loci. Locus enim

est superficies continentis, & talem relationem habentis: ob id locus non est relatio, sed superficies. Et iterum nota solutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in suam sententiam propter vim apparentē, sed iudicio meo puto non esse doctrinam certam, & peripateticam.

Ad vltimū. Ad vltimum dicendum est, quòd sursum, & deorsum sunt in loco, & sunt in vbi, sed æquiuocè, sicut acutum in ferro, & in voce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem vox, & ferrum, sursum, & deorsum sic sunt in loco. Locus enim est superficies continentis, hæc autem est continentis sursum, aut deorsum.

Vbi verò, est esse in loco, hoc est, aut esse sursum, aut deorsum, vnde vt differunt locus, & esse in loco, ita locus sursum, & deorsum differunt ab esse sursum in loco, aut esse deorsum. Quare cùm dicimus ignis tendit sursum, terra deorsum, tunc significant locum, cum verò dicitur ignis sursum est, terra deorsum est, significant. Vbi. Ob id non sunt in re eædem species, ac consequenter non sunt idem Locus, & Vbi. Ex prędicamentis constat.

An locus sit immobilis.

Quæst. V.

Quibus rōnibus veteres asserunt locum esse immobilem. Nzìqui locum esse immobilem cognouerunt, vt referunt Simplici. Themist. & Philop. vnde in ter suppositiones loci, vnam po suit Eudemus, locum esse immobilem. Et meritò, vt dicit Themist. quia locus est terminus motus localis. Termini autem est immobilem manere, aliter vix attingi posset.

Præterea quia moueri, est locum mutare, quòd si locus mutaretur profectò, qui per se mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus sit immobilis, nō omnes conueniunt.

1. Argum. locum non esse immobilem. Vnde circa hanc quæstionem est argumentum in oppositum. Locus est accidēs corporis alicuius mobilis, puta, ipsius continentis, sed omnia accidentia mouentur ad motum subiecti, locus igitur mobilis est.

Secundò. Cœlum est locus ignis, tamē mobile est. Et vnum elementum locus est alterius, at elementa mobilia sunt ergo & locus. Secundū.

Tertiò, si locus immobile quid esset, à Physico non consideraretur, qui mobilia speculatur, at Physici est de loco disserere, ergo mobilis. Tertium.

Aduertendum, quòd circa loci immobilitatem duo sunt modi dicendi. Alter est Iandu. q. 6 sequentis Auerro. com 41 locum mobilem quidem esse non per se, sed per accidens ad motum subiecti: sed immobilem dici dupliciter. Vno modo, qui ad motum corporis, quod in loco est, non necessario mouetur, sed manet locus recedente corpore. Altero etiam modo, quòd nō mouetur illo motu, quo mouetur corpus ad ipsum locum. Non est sicut albedo, quæ mouetur aliquo modo motu tendentis ad albedinem. Non sic locus, sed ipse manet, corpus est, quod ad ipsum mouetur, nec locus versus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatem, & videtur Philo priori modo explicare. Et non est dubium hanc doctrinam esse veram. Est enim locus sic immobilis, vt non moueatur ad corporis motum. Cum enim cū corpore locato mouetur, iam non loci, sed vasis obtinet rationem. 1. Sententia Iandu. ex Auer. Idē Phil.

Alij verò longe meliùs aliam maiorē loci immobilitatem ponūt, vt nullo modo moueri possit, idem perseuerās, & est opinio Realium, & sumunt eā ex Sanct. Thom. supra text. 41. dicunt vnumquemque locum habere certam quandā distātiam à mundi partibus, qua variata non est, idem locus, & qua manente idē est locus, etiam mutatis superficiebus continentibus, & secundum hāc relationē distātiæ, locus est immobilis prorsus. Nam licèt recedat cū corpore cōtinēte superficies; iam non est idem locus, vbi cū que sit, quia non habet eandē distantiæ relationem: 2. Sententia prēstan tior. Diui Thomæ.

tionem, quæ loci vnitatem præcipuè facit, & sic explicant loci immobilitatem.

Et re vera mihi placet hæc immobilitas, alter enim oportebat dicere, quòd si ego quiesco hic, & mutatur superficies q non sum in eodem loco, quod non est concedendū, Vt ergo dicar in eodem loco perseuerare, oportet loci immobilitatem prorsus constituere.

1. argum. contra sententiã D. Tho. At contra horum sententia solét duo fieri argumenta. Primū est, Illa relatio distantiæ, quæ est in superficie continente, est accidens in subiecto existens, ergo mouetur ad motū subiecti, & ita est mobilis per accidens; imò sequitur, quod etiam si quis nō moueatur, quòd loca omnino mutentur, mutatis superficiebus, quia mutantur relationes, & succedunt nouæ relationes ex parte subiectorum quæ multa succedunt.

solutio. Ad hoc respondet subtiliter profectò Reales, quòd illæ relationes mutātur in indiuiduo mutatis subiectis, & superficiebus continentibus; non tamen mutātur in specie, quia omnes sunt ad eundē terminum distantiæ, & sufficit ad vnitatem loci numeralem, quòd sint relationes distantiæ eiusdem speciei, & ad eūdem terminum, & consequenter sic non mouetur ad motum subiectorum; nam in specie eadem manet relatio.

2. argum. contra D. Thom. Alterum fit argumentum. Quia, dato casu, quòd cœlum mutaretur, profectò ego manerem in eodem loco isto, si non discederem ab eo; & tamen relatio mutaretur, quia iam partes mundi mutatæ essent.

solutio quorundã. Ad hoc respondent, q non est opus intelligere has orbis partes veras, sed imaginarias; quod est dicere, relatio distantiæ non est opus, quòd sit, & sumatur à pólis mundi his, sed à polis, & partibus, à quibus imaginamur aliquid distare, & hæc semper restat, quantumcunque mutentur corpora cœlestia, & orbis partibus, ita dicunt Reales locum esse immobilē, ac mihi hæc opinio placet: nā re vera, locus videtur sic esse immobilis ita vt variari nequeat.

Sed tamen non est dicendum, q locus sit talis relatio distãtiæ, nec quod in loco relatio includatur, vt quæstione præcedenti ostendimus contra Scotū, sed q illa immobilitas sumatur penes eundem modum sic se habendi, nempè quòd superficies sic se habet, vt talis modus se habendi non sit alibi: at hunc modum se habendi explicamus per relationem distantiæ, non tamen quod sit re vera illa distantiæ relatio. Et credo sine dubio hoc esse admodū rationabile. Quis enim credet esse relationem realem ad terminos imaginarios, nisi illa relatio non esset, nisi imaginaria ad loci immobilitatem explicandam? solutio 3m thomis.

Ad argumentum igitur primum respondeo, quòd superficies quidem moueatur ad motum corporum, tamen illa situs, & immobilitas, quæ per distantiam explicatur, eadem manet, etiam superficiebus succedentibus pluribus. Ad primũ

Et eodem modo respondetur ad secundum. Corpora enim mouentur, & elementa id tamen, quod loci rationem facit, non mouetur, & hoc etiam docet Aristo. qui cœlum, locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen situm, & velut distantiam non mutat, & hoc est testimonium contra Iandu & Auerro, quòd de hac immobilitate, quam sanct. Thom. exponit, sic Aristo. intelligendus, cùm dicit, locum esse immobilem. Ad secũdũ

Ad tertium dicimus ex Simpl. in principio lib. quòd locus, quamuis sit immobilis, à Physico consideratur, vt est terminus motuum corporum naturaliū. Quæ enim Physicus considerat, sat est, q aut mobilia sint, aut ad motum habeant ordinem. Ad tertiũ

An res incorporeæ sint in loco.

Quæst. VI.

Reuiter à nobis hæc difficultas est determinanda, vt saltem explicationem terminorum habeamus, nudam duntaxat veritatem. Non enim loci præsentis est eā omni ex parte:

te discutere, cum sit potius quęstio Theologica.

Dupliciter aliquid est in loco definitiuè, & circumscriptiuè sit.

Aduertendum igitur, quod dupliciter apud Theologos, dicitur aliquid esse in loco. Vno modo definitiuè: altero modo circumscriptiuè. Id definitiuè est in loco, quod sic est alicubi, quod extra illum locum non sit. Sic enim suo quis est loco, vt ibi existens non sit in alio. Hoc enim est diffiniri, vel esse definitiuè in loco, esse loco alicui præsentem secundùm suā propriam substantiam: vt Angelus hoc modo potest esse in loco, tum est præsens loco alicui per suam præsentiam cū ibi operatur.

Quid sit esse definitiuè.

Nec est esse definitiuè in loco, vt aliqui putant, quod sit aliquid totum in aliquo toto, & totum in qualibet parte, sicut anima est in corpore, quia est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte: hoc enim non est ratio formalis existendi in loco definitiuè, esse sic alicubi, quod nō simul alibi: hoc enim est definiri loco, & terminari loco, vt diximus, siuè sit totum in toto, & totum in qualibet parte, siuè non. Vnde anima non dicitur esse diffinitiuè in aliqua sui corporis parte, vt, v.g. in pede, quia etiam simul est in manu: at in toto corpore est definitiuè quia non est alibi.

Quid sit esse in loco circūscriptiuè.

Esse autem circumscriptiuè, est sic esse in loco, vt non solum non sit alibi, sed etiam cōmensuretur loco, vt vbi vna est pars, non sit alia, & pars locati parti loci respondeat, sicut corpora in loco sunt circūscriptiuè, habētia ergo, vt superius & inferius. Quidquid enim est circunscriptiuè in loco, est etiam definitiuè, non tamen, quod est definitiuè, est circumscriptiuè, nam incorporea esse possunt in loco definitiuè, sed nō circumscriptiuè, vt modo dicetur.

1. Conclu. Est ergo prima conclusio, Gloriosus Deus est quidem in omni loco, & vbique, sed tamen, nec circumscriptiuè, nec definitiuè est alicubi, sed alio modo. Hęc est nota. Non enim est circumscriptiuè, quia non est diuisibilis, vt circumambiatur loco, & pars parti loci respondeat: nec est definitiuè, quia vbique est, & in toto mundo, & extra mundum, nullo definitus termino, nullo circumscriptus spacio. Motus itaq; existendi Dei in omni loco est potius vocandus incircumscriptus, & indefinitus, secundum essentiā præsentiam, & potentiam.

Secunda conclusio Angeli, licet incorporei, in loco esse possint definitiuè; sed non circumscriptiuè. Definitiuè quidē, quia sic alicubi, quòd non sit simul alibi: dum enim in cœlo sunt, non sunt in terra, & dum in hoc terræ loco sunt, simul alibi non sunt nec in omni loco esse possunt, vel in pluribus simul locis, nisi fortè per diuinam potentiam. Sed circumscriptiuè non sunt, quia non habent quantitatem, nec corpulentiam: & inde pronit, quod non sic occupent locum, vt partes partibus loci respondeant, vel circūscribatur, imò in puncto, possunt multi simul Angeli esse. 2. Conclu.

3. Conclu. Tertia conclusio. Sola corpora in loco sunt, tàm definitiuè, quàm circumscriptiuè, per se: at ipsorum partes, & accidētia per accidens, quia in ipsis totus sunt. Et de hoc modo existendi in loco Aristotel. loquitur in præsenti, & ad Physicum de hoc tantum pertinet tractare. Sic enim in loco esse, ratione quantitatis fit, & similiter ratione motus, qui corporibus inest naturalibus. Et ita est intelligendus Aristotele. cum dicit, incorporea substantias non esse in loco. At de his satis.

An vltima sphera sit in loco.

Quæst. VII.

Dubium hoc præcipuum est in hac materia propter summam ipsius difficultatem. Sunt enim variæ sententiæ insignium Philosophorum, qui rem fecerunt difficilem. Quantum ego potuero, conabor sentētias aliorum ex locis proprijs proponere fideliter, atque discutere.

Ratio difficultatis. Causa ergo huius difficultatis est, quia cum vltima sphera alicubi sit, & motu locali

-ali moneatur, absque dubio ei debetur locus aliquis, cum tamen nō habeat ex ra se aliquid continens, & circundans, iuxta Aristot talis debeat esse locus, non videtur esse loco, vel saltem alterius rationis locum habebit, & quis hic sit, quæritur in præsenti. In hac parte quid Arabes, quid Greci, quid Latini sentiant, aperiā, & quod mihi probabilius est, proponam.

I. sen-tent. Alpharab. & Auemp. Apud Arabes fuit res hæc varia. Auēpace, & Alpharabius, vt refert Auerro. Com. 43. fuerunt in hac sententia, quòd aliter debetur locus corporibus motis rectè, puta, sursum, aut deorsum, & corporibus motis circulariter. Ratio sumitur ex diuersitate lineæ rectæ, & circularis. Linea recta de se imperfecta est, & additionem patitur: quare si terminari debet, est per aliquid extra lineam, quod ipsam vlterius ambire non sinat. Linea vero clarius perfecta est, nec patitur additionem, ob id non indeget aliquo terminante extra se, sed solum terminatur per id, quod intra se ambit, quia ipsi commensuratur. Hinc dicunt, quòd corpori quod mouetur per lineam rectam, debetur locus ambiens extra, & sic talia corpora sunt in loco circumscribēte extrà. At corpori circulariter moto solum debetur locum intra, hic autem est conuexum corporis contenti, & sic putas sphæras superiores esse inferioribus, vt in locis, non econtra.

Not. diffe. rentiā in-ter corpo-ra quę mo-uentur mo tu recto & illa quæ cir culariter.

Not. qui lo cus vtrique illorū cor-porum de-beatur.

Refellitur hæc senten tia. Ista sententia subtilis est, sed non mihi placet. Primo est contra Aristotel. qui inferiores orbes in superioribus constituit in text. 46. Præterea, quia isti fugientes difficultatem, quomodo vltima sphæra sit in loco, incidunt in aliā, nam cœlum lunæ non erit in loco, nisi in igne, ignis in aere, aer in aqua, aqua in terra, iam terra non habebit locum vllum.

2. Sentētia est Auice. Secunda sententia est Auicen. 2. suffi. cap. 8. quòd vltima sphæra non est in loco vllo modo: dicit tamen, quod nō mouetur localiter, sed motus ipsius est ad situm, & ita contra Aristo. habet motum esse aliquem, qui non est ad substantiā nec ad quantitatem, nec ad qualitatem nec ad locum, puta, illum, qui est ad situ, & talis est motus circularis.

Refellit vr hæc senten tia. Ista sententia non est recipienda, cū sit contra Aristo. & præterea est vna ratio contra ipsum: quia situs essentialiter claudit locum, vel certe supponit locum vt partes rei situentur in loco. Est enim situs ordo partium ad locum: non igitur situm potest habere, nisi simul locum.

3. sen tētia est Auer. Tertia sententia est Auerro. com. 43. plane absurda. Dicit cœlum esse in loco per suum centrum, nempè, quia centrum suum habet in loco, & ita fatetur cœlum per accidens habere locum, imo ait (quod peius est) quòd talis locus per se competit corporibus circulariter motis.

Rō Auer Ratio Auerro. est, quia per id res habet locum, per quod habet firmitatem, & immobilitatem: at per centrum firmitatem habet, quatenus idem semper manet, per id igitur locum habet.

Notat autem, quòd cœlum totum per se mouetur non secundum subiectum, sed secundum formam. Vocat moueri secundum subiectum, cum totum cœlum moueretur mutando centrum, vel ad vnam partem, vel ad alteram partem: & hoc non fit. Semper enim circa idem centrum mouetur cœlum. Vocat moueri secundum formam, quia nouo, & nouo modo se habet secundum omnes sui partes cum centro. Quod apparet, si lineis ipsum cœlum diuidas per centrum, videbis nouo modo se habere cœlum, dum mouetur ad ipsum centrum: permutantur enim lineæ, & succedunt aliæ alijs: & hoc est moueri, vt ipse ait secundum formam. Sed non mihi placet hæc sententia, & fanè miror aliquos fuisse, qui hanc receperint, vt Iandu. quæst. 9. Albert. tractat. 1. cap. 3. c. est tamen hæc opinio omnino reijcienda. Primo quia, vt sanct. Thō. rectè obijcit, centrū non est aliquid cœli intrinsecum: nec enim

se cundum Aue. aliud est moueri cælum secū dum subie ctum, aliud secundum formam.

Reijcitur sententia Auer. tan-quam absur da.

1. Ratio cō tra Auer. secunda. Tertia.

enim est pars, nec totum, nec accidens ipsi, non igitur per ipsum potest dici esse in loco.

Præterea: quia centrum est indiuisibile, hoc autem non est in loco. Præterea cùm esset idem centrū omniū orbiū, per idē essent corpora diuersa in loco, & ita essent in eodem loco: nam Auer. cōcedit quoq; q reliqui inferiores orbes sunt in loco in superioribus per se, vt circulares sunt, & ratione motus proprij sunt per cētrum in loco, quæ sanè omnia sunt paradoxa, & male secum consentient. Adde q ex Græcis Arist. interptib' null, vnquā est, qui vel innuere videatur aliquē hominū fuisse in hac sentētia, nedū Aris.

Quarta. Præteria. Quia si ob id per centrū essent in loco, quia per ipsum habent immobilitatem, eadem ratione ianua per cardinem, & per anchoram nauis essent in loco, non igitur videtur, quod cœlum dicatur esse in loco, quia centrum ipsius sit in loco. Hæc dicunt Arabes, & malè.

4. Sententia Themist. Græci vero non omnes etiam conueniunt. Themist. enim dicit, quod vltima sphæra, quæ secundum Arist. est octaua, non est in loco secundum superficiē conuexam, sed secundum concauam, & est in septima sphera sibi proxima, quæ est Saturni. Vnde conuexum penultimę, est locus vltimæ secundum concauum.

Explicatur sētētia Themist. Quo autem modo id fiat, attende. Si diuidas spheram Saturni in multas portiones similiter & spheram vltimam: videbis, quomodo cuique portioni superioris respondet portio inferioris. Et vlterius, cùm inferior sit tardior, in eadem parte, & portione inferioris succedunt variæ, & multæ portiones superioris, & ita partes videntur mutare locum ista est fideliter sententia Themist.

Et quamuis aliquid habeat probabilitatis non tamen placet, quia vt dicunt Philop. & Simp. non potest esse, quòd idem sit locatum alicuius, & locus eiusdem: at sphera septima, est in vltima, vt in loco non igitur vltima erit in ipsa, nisi vt in locato, & velut in materia.

5. Sententia Alexand. Altera sententia fuit Alexan qui, vt Simpli. refert, dixit vltimam sphærā nullo modo esse in loco, nec per se, nec per accidens, nec moueri localiter, vnde motum illū noluit localē esse. Qui vaūt' mo tus esset, non explicuit, vt dicit Simpli.

Reijcitur hęc senten. Hæc sententia in hoc non videtur vera, quòd neget cœlum vllo modo esse in loco, cum sit quoddā corpus: in eo, quòd motum cœli localem esse negat. non. n. videtur quis alius esse posit.

6. sententia simplic. Simplic fatetur quidem nullo modo in loco esse, & tamen concedit motum esse localem, & tunc est noua alia difficultas, quomodo si localiter mouetur, in loco non est.

7. sententia Pselli. Vltima sententia inter Grçcos est Psellli, quā breuiter docet, nempe, cœlum vltimū esse in loco secundum partes: quia nempe partes in loco sunt. Quod si petas, quis est locus partium, dicet, q vna est locus alterius, sed non locus actu, quia ipsi continua est, sed locus potentia quæ sententia, absq; vllo dubio est etiā sanct. Thom. tex. 43. & clarius. 45. vbi docet vnā partē, locum alterius in potentia, & continere & contineri ab altera: & q ratione harum partium mouetur, & mutat locum ipsa vltima sphæra.

Hæc sententia proximè videtur ad veritatē accedere, quāuis non omnino euacuet difficultatem, quia si vna pars locus esset alterius, cum semper sit continua illi, nunquā altera mutaret locum, & sic nō moueretur cœlū, nec mutaret locū, secū dū partes, quāuis respōdere posit mutari distantiam, & modū, quē partes habēt illa relatione, vt ante diximus, sed hoc nō explet intellectum omnino. Præterea. Quia etiam si esset cōtigua pars, adhuc non videtur locus, cum non vndique locatum ambiat. Preterea: non video quo modo actu moueatur localiter, & locum habeat potentia.

8. Quæ est Philop. Philop. & hi, qui locum ponunt spacium ab his angustijs liberati sunt, cum locum vltimæ sphæræ dicant esse spacium occupatum ab ipsa. Et hoc argumentum de

de cœlo fuit vnum ex his, quæ posuit Phi lop. contra Aristo. Et re vera, vt diximus spacium illud, vt aliqui ponebant, nō est omnino improbabile. At postquàm illud exclusimus, cum Arist. quod mihi videatur proponam. Si hoc secundum veritatem examinemus, non est saltē tan ta difficultas. Nam nos ponimus cœlum empyreum omnium supremum immobile, quod etiam cognouit Plato, & alij veteres, vt est videre apud Simplic. qui id etiam asserit, in digressione de loco non longè à principio, vbi etiam ait illum esse locum, vbi Deus optimus is, qui digni sunt, communicat ea quæ sunt per se spectanda, & in hoc primum mobile est, vt in loco, ipsum tamen cum non moueatur, non esset tantum inconueniens si quis diceret non esse in loco: at secundū Aristo. qui cœlum primū mobile videtur posuisse, maior est difficultas. Et re vera dico, vel opi. D. Thom. esse veram, vel nullo modo esse in Loco secundum Arist. vt ait Alex. & Simpl. imò hæc videtur esse doctrina Arist. tex. 28. vbi contra Zenonem dicit, locum primum non esse alicubi, vt in loco, sed vt sanitas i n subiecto toto; ita primus locus, qui cœlū illud est. Et in hoc reprehenduntur Antiqui ab Arist. quòd locum in loco volebant eol locare dicentes, omne ens esse in loco.

Senten. Authoris.

Nota de cœlo empireo al men tem veritatē veterū.

Vltimū cœlum nō eē in lo co secundum Arist.

EtEt ratio potissima pro hac sentētia Alex. & Simp. hæc est. Si in loco est, vel est secundum se, vel secundum aliud, vel secundum accidens. Secundum se, non vt notum est. Secundum aliud, minimè, quia secundum aliud in loco est, quod se cundum suī partem in loco est, vt explicat Arist. Cœlum autem non habet in loco partem vllam, nisi in potentia, vt dicit sanct. Thom. sed hoc non est habere locum, aut certè non actu locum. Quod enim in potentia est, absolutè nō est, aut vt dixit Themist. quia est in sphæra sub se & hoc iam reiectum est. Nec habet locum secundum accidens, cum non sit in eo, quod est in loco per se; non igitur in loco est. Nec mireris, cum primus sit omnium locus, quòd non sit in loco.

Ratio quare vltimum cœlū non est in loco secundum Aris.

Quòd si dicas, quo modo corpus non est in loco aliquo? Respondeo, quod nec ipsi Philosophi, qui dicunt esse in loco, dant locum, nisi per accidens, si ergo nō miraris, quòd locum non habeat per se, & contentus est cum loco per accidens: profectò non debes mirari, quòd nullum locum habeat, nam dicere, quòd locum habet per accidēs, magis est verba afferre, quàm dare in re locum aliquem, talis enim modus existendi, in loco ferè nullus est.

Obiectio. Solutio.

Attende tamen, quòd quamuis in loco non sit, si teneamur opinionem Alex. & Simp. localiter tamen mouetur. Vtenim localiter moueatur, non oportet, quòd sit in loco, sed quod circa locum sit, Est enim motus ad locum, & est motus circa locum.

Vltimū cœlum quāuis non sit in loco tamē mouetur localiter.

Quod si dicitur esse alicubi, id est, vt dicit Arist. contra Zeno. quia in aliquo est, sed non vt in loco, sed vt in contento vel alicubi dicitur esse, non quod in loco sit, sed quod circa locum sit, hoc mihi rationabile satis videtur, vel certe sequaris D. Thom. opinionem, non esse per se in loco secundum se totum, sed esse in loco secundum partes, eo modo quo explicat D. Tho. & videmus. Et hæc de loco probabilem secundum Arist. sint satis.

De concordia quadam scitu digna, omnium opinionum de loco.

Quæst. VIII.

Hactenus Aristot. opinionem de loco defendimus, vt potuimus, quòd pauciores, & minores, quā cæteræ aliæ opiniones videretur pati difficultates. At vero cuiusdam recentioris extat valde probabilis opinio, quæ omnes quodammodo opiniones conciliat, & omnes difficultates dissoluit, & omnes loci proprietates, & quæ de ipso dicuntur, sine magna difficultate tuetur, quam quidem ea de causa ad finē vsque volui reseruare, quòd sit quasi omnium dictorum de loco epilogus quidam & compendium, & eò quidem libentius feci

Opinio cuiusdā Neoterici conciliās omnes opiniones, & oēs facile dissoluens difficultates de loco.

feci, ne vllius rei, quę vtilis eſſe poſſet, cognitionem lectori denegarem.

Hæc igitur conſtituit duplicē locum. Alterum intrinſecum rei, quòd ſi quantitati quoddam proprium ad eam conſequens, quod vocamus ſpacium: alterum extrinſecum locum, de quo locutus eſt Ariſtoteles.

Pro cuius opinionis intelligentia erit

Diſtinctio loci.

hæc notãda diſtinctio loci. Locus alius eſt verus, alius imaginarius. Imaginarius

1. Locus alius verus alius imaginarius.

quidem eſt, vt extra cœlum ſpacium illud imaginarium, quod ibi quiſque imaginari poteſt. Et vacuum etiam hic in mũdo, ſi eſſet, imaginarius eſſet locus, imaginarium videlicet ſpacium poſſet etiam imaginari ſuperficies vacua.

Eſt autem notatu dignum, locum, ſeù

2. Imaginatius locus duplex, fictus vel abſtractus ex ſingularibus,

ſpacium imaginarium bifariam nos poſſe conſiderare vno modo, vt ſi res ficta omnino, & fingamus eſſe, quod non eſt, vt extra cœlum, vel in vacuo, vt diximus. Altero modo, in communi abſtrahẽdo ab hoc, vel illo ſpacio vero ſingulorũ corporum ſpacium in cõmuni totius mundi in quo modo ſunt corpora, abſtrahendo, inquàm, ab hoc, vel illo corpore, & hæc conſideratio non eſt ficta, ſed vera. Siquidem abſtrahentium non eſt mendacium, vt ait Ariſtote. Nam, vt huic corpori, hoc ſingulare, vt proprium ſpacium conuenit, ita in communi corpori conuenit ſpacium in communi & ita conſideramus hoc ſpacium abſtractum in communi non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia, ſicut Mathematicus conſiderat quãtitatē in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpacium in communi totius mundi, tanquàm quieſcens, id eſt, abſtrahendo à motu eiuſdem, & à particularibus ſubiectis, & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, vt mathematicus figuras. Sed dices

Dubium.

quomodo omnes ſic aſtrahunt, etiam ruſtici, & imperiti, qui ſolo ſenſu indicant?

Solutio.

Reſpondeo cauſam hanc eſſe, quia per ſenſum nõ facile cognoſcitur numeralis differẽtia accidentiũ eiuſdē ſpecie. Vt verbi gratia, ſi modo aqua calefiat vt vnũ, & poſtea frige facta iterũ calefiat vt vnũ neſciet ſenſus iudicare, an ſit idem numero calor, qui antea, an diuerſus numero, ſolum licet ſibi videri idem, id eſt, eiuſdem gradus. Sit etiam, cum flat ventus, ſemper putat idem eſſe numero medium lumen, cum tamen ſit numero in alio, atque alio aere ſuccedẽte diuerſus, licèt æqualis, & ita ſimilis, vt putet ſenſus idē eſſe numero. Ita omnino accidit in ſpacio, cũ videatur æquale manere ſemper, mutatis corporibus, putat eſſe idem numero, cum non ſit idem, niſi ſpecie, & æqualitate tantum. Atq; eo magis ſic putat, quòd viſus exterius quieſcentibus, & fixis; vt, verbi gratia, lateribus vaſis, vel ambitu cœli, & à latere ad latus, videt ſemper eandē diſtãtiam etiã numero, putat idem quoque medium eſſe numero, id eſt ſpacium. Et hinc eſt, quòd ſpacium in communi omnes ſic abſtrahunt, quia vident illa accidentia in communi remanere: nã quãuis mutetur ſpacium hoc, tamen manet ſpacium, & ęquale ſpacium.

Verus autem locus eſt duplex. Alter in- 3. Verus locus duplex intrinſecus & extrinſecus.

trinſecus rei ipſi; alter extrinſecus. Extrinſecus quidē eſt circumambiens ipſum corpus locatum, videlicet, corpus continens, aut eius ſuperficies vltima, de quo locutus eſt Ariſto. Intrinſecus verò locus rei eſt ſpacium illud ipſum, quod ipſa res verè intra ſe occupat, ſecundum ſuamet corpulentiam.

Hoc autem ſpacium, ſi petas, quid eſt. Quid ſpacium intrinſecum corporis.

Reſpondetur eſſe propriũ quoddã conſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis videlicet ipſius extenſionem. Conſequitur autem hoc ſpacium tanquàm proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam vt in quantitate ſucceſſiua ſe habet tēpus ad motum, illum menſurans; ita in permanente quãtitate, ſe habet ſpacium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

An

Nota. An distinguaē spacium à quantitate

An vero ſpacium illud, ſe extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, l. formaliter, vel ratione, non magnopere refert. Eadem enim eſt difficultas, de tépore, an diſtinguatur realiter, vel forma liter, vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris, idem de hoc ſpacio, ſeu extenſione reſpectu quantitatis diceri poteris, & quicquid illorum dixeris, vel realiter diſtingui, vel formaliter, vel ratione probabiliter dixeris, vt in motu, & tempore.

Eſt autem hoc ſpacium vnicuiq; quantitati ſuū proprium ſicut vnicuiq; motui ſua propria temporis ſucceſſio, & menſura propria, & particularis. Et vbicunq; ſit corpus, locum ſemper idem habebit ſuū intrinſecum hoc numero ſpacium: Et totius mundi ſpacium commune eſt, ſicut vna eſt vniuerſalis totius temporis menſura vniuerſaliſſimi motus.

Quid ſit ſpacium intrinſecum.

Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpacium negari non poteſt, vt videtur: quia inuicem ſeſe mutua conſequentia inferant. Nam ſi corpus eſt, ſpacium eſt, & ſi verum ſpacium eſt, in eo corpus eſt.

Ita vt ſi extra cœlum vnus homo collocaretur, vere diceretur eſſe en ſuo loco in ſpacio ſcilicet illo ipſo proprio ſui corporis, & ſi in vacuo medio ſimiliter collocaretur corpus ibi in medio vacuo intra ipſum corpus, verum eſſet ſpacium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra ipſum corpus eſſet ſolum ſpacium imaginarium.

Imo vero ne intelligi quidem corpus, vel quantitas poſſe videtur ſine ſpacio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræque Philopo. hoc ipſum ſpacium intrinſecum, & quantitati proprium oſtendunt, ſed non ſeparatum, vt ipſe ponebat, ſed in rebus ipſis inherés tanquam proprium earum accidens.

Extrinſecus locus triplex. Proximus remotus, remotiſsimus.

Rurſus extrinſecus locus triplex eſt. Vel proximus, & immediatus, videlicet ipſa ſuperficies concaua corporis continentis. Vel diſtans, & remotus, videlicet corpus aliud, vel ſuperficies ad certam diſtātiam circumambiés, vt verbi gratia, cùm alıquid eſt in cubiculo, cubiculum eſt illius locus, & latera ipſa cubiculi, vel domus, inter quæ continetur. Aut etiam remotiſsimus locus eſt, quomodo Ariſto. omnium locum dicit eſſe cœlum, quòd omnia ab ipſo contineātur. Et partialis eſt etiam locus extrinſecus, in quo res eſſe dicitur quandoq;, vt homines ſunt in terra, & in tecto, quòd pedibus ſolum tangunt. Et totalis locus, vt piſcis in aqua, cū vndiq; circumambitur.

Proprietates omnes conſtāt, & difficultates diſſoluuntur de loco.

Et hac ergo diſtinctione loci, & locorū diuerſitate, omnes prorſus difficultates, quæ de loco proponuntur facillimè diſſoluuntur, & quòd plus eſt, iuxta commu nem modum concip endi omnium hominum, cum de loco loquuntur, ita mens quieſcit cuiuſque.

Quædam enim proprietates, loco illi intrinſeco cōueniunt, videlicet ſpacio ipſi vero, quædam aliæ ſpacio, & loco imaginario ficto, vel abſtracto, aliæ vero extrinſeco loco, nempè ſuperficies, aliæ proximo loco vel remoto; aut remotiſsimo, aut tàm ijs, quàm illis locorum differentijs. Eadem tamen ſub aliqua diuerſitate conueniunt ſub illa, videlicet, qua differunt inter ſe, quod quider breuiter enumeratione quadā de ſingulis oſtēdamus.

Ex quibus etiā apparebit iſtius opinionis, quæ omnia ſic concordat, & ſaluat probabilitas. Namquia alij conabantur vni tantùm ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates; ideo in magnas coangustias aliquando.

1. Proprietas loci.

Primæ ergo omnium proprietates loci, notiſsimæ & maximæ ſic apparent. Quarum prima eſt: Ipſum corpus eſſe in loco, igitur eſt in loco non ſolam extrinſecè in ambiente, aut in loco ſecundum extima ſuperficiem, ſed ſecūdum ſe totum eſt in loco, & eius partes etiam internæ, ſunt in partibus loci.

Secunda.

Secunda. Si dicitur corpus occupare locum, & occupare ſpacium, & partes corporis partes occupare ſpacij. Et hic dicimus

mus, hoc est in hac parte spacij, illud in altera, & partes corporis respódere partibus spacij, &c.

Tertia. Tertia proprietas constat. Locum esse æqualem locato nó maiorem, nec minorem, Nam quàmuis secundum superficiem dicatur, superficiem concauam locantis esse æqualem vltimæ superficiei locati: tamen vera æqualitas & perfecta loci, vt oés intelligunt meate, est de toto ipso corpore. Vt si diceremus, hoc corpus esse alteri æquale, quia æqualem quátitatem habent, vel æquale spacium occupat vterque secundum omnem dimensionem: nam alia est æqualitas lineæ ad lineam, alia superficiei ad superficiem, alia corporis ad corpus.

Quarta. Quarta. Locum continere locatum. Nam hoc ad superficiem quamuis commodè referri posit, ta men verius, & perfectius continet, quod secundum totam corpulentiam continet, vt dicimus lumen contineri in aere, & virtute in herbis, & tempus continere omnia: & animam contineri in corpore, & formam in materia. &c.

Quinta. Quinta proprietas ex præcipuis, quòd omne corpus sit in loco, & quod est (vt videtur) eodem modo, quia locus conuenit. Quia corpus quantum est, nec in loco solum extrinseco sed intrinseco, nè absolutè cogamur dicere, cœlum nó esse in loco, vel eius locum esse centrum, quæ duo sané sunt absurda, & paradoxa, & præter communem sensum hominum: sed non est in loco extrinseco ambiente vt rectè in hoc ait Arist. est tamen in loco & spacio intrinseco sibi.

Aliæ proprietates quæ potius conueniut extrinseco. At vero è contra hæ aliæ proprietates, videlicet. Locum circumscribere, & ambire locatum: potius conueniunt externo loco, videlicet superficiei corporis ambientis, quamuis de intrinseco spacio dici posset quodámodo circumscribere locatum in se existentem.

Prima.

Secunda. Item, locum non esse aliquid intrinsecum locato, sed esse aliud à locato, quam uis & hæc conueniat non solum superficiei, sed spacio: nam est aliud etiam à locato, & à quantitate, si non te, saltem formaliter, vel ratione.

Tertia item, Locum non posse esse sine aliquo locato, sed posse esse sine hoc vel illo; cuius quidem proprietatis secunda pars solum extrinseco loco superficiei conuenit, nempè, posse esse sine hoc, vel illo locato eandem superficiem. Conuenit etiam loco imaginario, & abstracto, tamen prima pars non posse locum esse sine aliquo locato: verum etiam est non solum de superficie, sed de intrinseco spacio loci cuiusque corporis proprio.

Quarta: locum vero esse immobilem vix potest extrinseco superficiei loco cóuenire, cum etiam ipsa superficies mouea tur & mutetur vna cum corpore: nec vero eadem manet numero distatia ad cœli latera, id est vere respectus numero superficiei, ipsa mota, Sed dicitur immobilis secundum speciem, vt diximus, quia videlicet illa, vel altera superficies in tãta distantia, & cósimili respectu ad mundi partes, & cœli latera succedit. Et ita dicitur manere locus immobilis secundum speciem, abstrahendo, inquam, in communi locum & distantiam, vt diximus. Hoc eodem prorsus modo, hoc cóuenit spacio proprio cuiusque corporis: nam eo moto, aliud succedit in eius locum cum consimili respectu ad cœli latera, & æquali distantia, & erit loci proprietas in cómuni abstracti, non in singulari. Sed præterea, immobilem dici merito alia ratione poterit, quia non potest spacium propriũ cuiusq; rei separari ab ipso corpore, vel quantitate, cuius est proprium. Quarta

Nota. Quàmuis hæc profectò proprietas immobilitatis loci videatur, vt illam solemus concipere, propria esse loci tantum imaginari, spacij videlicet imaginarij, quod imagina mur, vel extra cœlum, vel etiam intra corpora, quasi quiescens semper, & immobile, vt diximus, abstrahendo à motu in quo succedunt alia corpora in cuius partibus sic imaginamur similem semper, & eundem situm cum æquali distantia

stantia, & respectu ad coeli vltimam superficiē quiescentē, si sit intra coelum, vt in illo dicto secundo modo loci imaginarij, id est, veri, sed abstracti à motu, & subiecto, & si sit extra celū respectu ad alias ptes, ipsas eiusdē spacij imaginarij fictitij, vt in primo modo fictitij videlicet loci, & spacij imaginarij. Et vtroq; modo concipimus immobilitatem, vel abstrahendo, vel in illo ficto.

Quinta. Quinta. Differentiæ etiam sursum & deorsum, antè, & retrò, cōmilibus respectibus, sicut immobilitas conueniunt vel superficiei, vel spacio vero corporū, vel imaginario abstracto, vel fictitio.

Sexta. Sexta. Moueri localiter sic etiam intelligimus, id est, pertransire spacium illud imaginarium, vel abstractum, quod plenum est, vero spacio alicuius corporis huius, vel alterius. Aut pertransire superficiem concauam corporis, intra quod aliud mouetur, vel extremam superficiem si supra illam fiat motus. Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum, id est, ad superficiem alterius corporis continentis. Nam in descēsu semper nouam, & nouam superficiem acquirunt corporis ambientis, quæ fit terminus motus illius: fiue etiam imaginarium illud, vel abstractum occupat spacium, quod anteà alterum corpus occupabat, quod terminus etiā illius motus localis dici merito pōt.

Septima. Rursum dicimus esse homines in platea ciuitatis, vel foro tanquā in loco partiali; nam ex alia parte aere ambitur, & solis pedibus plateam contingit. Pisces aūt sunt in aqua, vt in totali loco extrinseco, sed remoto, in vltima, pxima aquæ superficie tanquàm in proximo, &c.

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa posita loci distinctione, intrinseci & extrinseci, veri, & imaginarij, fictitij, & abstracti in cōmuni: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates dissoluūtur, & omnes penè opiniones conciliantur, & Aristotelis prætereà opinio defenditur, ita vt sit locutus de loco extrinseco tantùm. Quòd si cui sola Aristotelis placet opinio liberum ei esto iudicium. Ac de hac materia sit satis. Iam de vacuo, quod loco opponi videtur, quid dicat Aristoteles, videamus.

CAPVT SEXTVM.

Eodem autem modo existimandum.

Tex. L.

Postquam de loco dixit, nunc de vacuo disserit, ac primò ad Physicum pertinere de vacuo tractare, an sit vel non, & quomodo sit, seu quid, sit, sicut de hoc proponit. Ostendit autem, in quo assimuletur loco. Vt etiam locus & esse, & non esse videbatur ex rationibus oppositis, quæ circa ipsum afferebantur, ita & vacuum & v. esse, & non esse ex his, quæ circa ipsum dicunt. Et hoc est, quod dicit, quod (incredulitatē, & fidem similem habet) id est, esse, & nō esse simile videbitur, quàmuis (vt notat Philop.) non eodem prorsus modo. Nam locus apparenter videtur non esse, vacuum verò necessariò. Tract. de vacuo. Ad Physicum pertinere agere de vacuo.

Statim probat Physicum oportere de vacuo tractare. Nam vacua cum loco coniunctionem habent. Antiqui enim locum, vacuum, plenum idem esse putabant, subiecto quidem, sed non ratione. Nam id, quod corporis susceptiuum erat, locum vocabant, cùm corpus aliquod actu habebat, dicebantur plenum, cùm verò corpore vocabat, dicebatur vacuum. Ratio igitur non est eadem, sed in re idem sunt. Ratio.

Incipere autem oportet consideratione.

Tex. LI.

Triafe consideratum à principio proponit. Primum ea, quæ dicunt affirmantes vacuum. Alterum ea, quæ dicunt negantes. Tertium ea, quæ communiter vacuo inesse videntur secūdùm communem opinionem. Incipit tamen ab his, qui negant esse vacuum, ipsosque reprehendit eo, quòd probantes esse vacuum, non argumentati sunt contra intentionem principalem eorum, qui posuerunt vacuum, sed argumentati sunt contra id, quod illi exa- Intentum Arist. in hac disputatione. Quod ma lè impugnarunt vacuū qui illud negarūt.

 lio

lio errore dixerunt, & iste fuit Anaxagoras. Aduerte, quòd qui vacuum ponunt dicunt esse ipsum quoddam spacium distinctum à corporibus sensibilibus, in quo nullum est corpus sensibile.

Error quorundam ponentiũ vacuum, putãtium aerẽ non esse corpus.

Istorum quidam habebant alium errorem, nihil esse nisi corpus sensibile, cũ que aliquod vas experirentur, in quo solum esset aer, putantes aerem nihil esse, dicebant vacuum.

Qui benè erat impugnaturus sententiam, oportebat probare nullum esse tale spacium, nõ autem occupare se in probando aerem esse corpus: hoc enim non est intentum impugnare, at Anaxagoras hoc fecit.

Quibus rationibus cõtra alii, vt impugnarent vacuum, probabant aerẽ esse corpus.

Impugnabat vacuum, probando aerem esse corpus. Probabat autem duplici experimento. Alterum est, quòd vtres pleni aere, ligato ore, fortiter resistunt ponderi, & non comprimentur partes, sicut cùm os apertum est: igitur aer aliquid est. Alterum ex clepsydra, quę si eius orificium superius claudatur cùm plena est aere, non recipit ipsam aquam si verò aperiatur, ingreditur aqua: aer igitur resistens aliquid est.

Aestimantes autem omne. Tex. LII.

Causa erroris illorũ veterum.

POnit id, quod errantes Philosophi dixerunt, non autem ex intento, nẽpè credebãt, nihil esse, nisi sensibile corpus, ob id putabant aerem non esse, cum non sentiretur, ac contra illum talem locum vacuum non esse.

Qua via & modo debeat impugnare vacuum.

Statim ponit quid oportebat eos ꝓbare contra ponentes vacuum. Nempè, nullum esse spacium inter duo corpora, distinctum à corporibus, quod spacium diuidat corpora, & seiungat, ne continuetur, vt putabant Democri. & Laucip. siuè spacium sit separabile, id est, siuè actu nõ habeat corpus, siuè habeat. Et vlterius. quòd nec extra cœlum aliquod sit continuum spacium. Denique absolutè debebant probare nullum esse corporum inter nullum distinctum à corporibus, & non debuerunt sistere in probando aerem esse corpus.

Hi igitur non secundum portas.

Tex. LIII.

Nota quid sit prouerbium, ad portas occurrere.

COncludit, hos sic impugnantes nõ occurrere problemati secundùm portas, id est non directè, & ad intentum procedere. Qui verò vacuum ponunt, & affirmant, magis directè procedunt, probant enim, quod intendunt directè.

Quinque argumenta eorum qui vacuũ destruebãt

Sunt autem horum quinque argumenta, quorum vnum est ex motu locali, siuè sit augmentatio, siuè latio. Cùm enim motus sit, quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno, vel recipitur in aliquo vacuo. Si in vacuo recipitur, habetur intentũ. Si verò recipiatur in pleno ita, vt penetretur cũ corpore, sequitur, quòd corpus minimum recipiet adæquatè maximum, quod falsum est. Patet sequela. Demus, quòd plenum pedale recipiat corpus pedale adæquatè, tunc qua ratione primũ plenum se penetrauit cũ hoc corpore, vtrunque se iterum penetrabit cũ altero pedali adæquatè, & iterum cum alio, cum non sit differentia vnius pleni, & alterius, tunc primum spacium pedale continet adæquatè tria, aut plura corpora pedalia, ergo continebit vnum corpus tripedale adæquatè; quia si partes continet, continebit totum. Hoc autẽ falsum est, nam licèt vnũ corpus cũ alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Melissus igitur & ostendit. Tex. LIIII.

Confirmatio ex Melisso.

COnfirmat motum recipi in vacuo ex Melisso: ob id enim Melissus negabat mundum esse mobilem, quia si moueretur, oportebat dare vacuum, quod ipse dicebat non esse, quare immobile vniuersum posuit, tanquàm consequens, ex motu sit vacuum: at cùm re vera motus sit: dandum igitur vacuum est, & Melissus daret, si motum poneret.

Vno igitur modo demonstrant. Tex. LV.

Secũdum ab experiẽtia.

HOc vnum esse horum argumẽtum dicit. Alterum est ex quadam experientia: experimur enim, quòd si dolium sit vini plenum, & vinum totum in vtres infundatur, tunc in eodem dolio erunt si

mul

mul vtres, & vinum: hoc autem non aliū de prouenire videtur, nisi quia datur vacuum intra vini partes, & postea comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorē occupat locum ipsum vinum, est igitur vacuum, de qua experientia inferius.

Amplius autem argumentatio.

Tertiū ex augmentatione.

Tertium argumentum est ex viuentium augmentatione. Quod enim augetur, est quia in se recipit cibum, & alimentum, quod quidem corpus est: tunc illud augmentum non potest recipi cum corpore, & pleno: aliter esset penetratio: recipitur ergo in vacuo, & ita vacuum erit.

Testimonium autem & illud. Tex. LVI.

Quartum.

Quartum argumentum ponit etiā ex experimēto ductum. Vas enim plenum cinere, tātum aquæ capit, & plus cum ipso simul cinere, quantum capiebat cum sine cinere, hoc igitur non posse videtur fieri, nisi intra corpora detur vacuum, ratione cuius ipsa comprimantur corpora.

Vltimū argumentum.

Vltimum argumentum facit ex Pythagoreis. Hi enim dicebāt causam, quare corpora, quæ consequenter se habent & vnum est post aliud, non confundūtur inter se, & in vna massa eam esse, quia inter corpus, & corpus mediat vacuum, & hoc etiam in numeris ponebant. Vnum enim cum alio non confunditur propter intermedium vacuum: & hoc vacuum dicebat ingredi ad ista sensibilia per cœlum ex illo magno vacuo, quod est extra cœlum, & est velut spiratio quædam.

Vbi nota, quòd vacuum aliquando est minus, aliquando est maius. Et ficut corpus animalis dilatatur, cùm recipit spiritum, contrahitur, cùm emittit: ita cùm multum vacuum sit intra cœlum, velut spirando recipitur ab illo vacuo, quod est extra cœlum: emittitur verò cùm contrahuntur corpora hæc. sic isti imaginabantur.

Est igitur argumentum hoc sumptum à diuisione, & corporum inter se separatione, & determinatione, quod non videtur esse aliter posse, nisi vacuum inter ipsa sit corpora.

CAPVT SEPTIMVM.

Ex quibus igitur alii quidem dicunt.

Tex. LVII.

Quid sit vacuum secundū Antiquorū opinionem & cur sic definierūt. Descriptio Vacui Antiquorum.

Concludit hoc esse & ea, quæ dicunt negantes vacuum, & ea, quę dicunt affirmantes. Ad determinandum tamen, quid circa hoc dicere oporteat, definitionem nominis accipit. Describebant autem sic. Vacuū est locus, vbi nihil est. Arist. autem vult reddere rationem harum duarum particularium. Primò quare, vbi nihil est, dicitur. Causa, inquit, ratione, & syllogismo nota est. Hi enim omne ens corpus esse putabant, & non corpus, & nihil idem: vndè si vacuum est, vbi non est corpus, profectò vacuum est, vbi nihil est; perindeq; est dicere, vbi nihil est, ac, vbi corpus non est.

Vlterius. Putabant corpus omne, aut esse graue, aut leue, quæ corpora sunt tāgibilia. Vnde sillogismo etiam sequitur vacuum esse, vbi non est graue, nec leue. Declaratum ergo est, quid per, nihil, intelligatur.

Declarat deinde quare dicatur, locus. Et dicit, quòd nisi ita dicatur, punctum erit vacuum, quia in eo est nec corpus graue, aut leue, bene igitur additur illa particula, locus.

Nota.

Nec existimes, quòd hic reprehendit Antiquos, quasi ex ipsorum descriptione sequatur, punctum esse vacuum, quod alij interpretes putant, & sanè absque ratione. Nam & ipsi Antiqui describentes dicebant, locum esse vacuum, vt patet ex descriptione posita, locus, vbi nihil est, Sed solùm in his verbis Aristot. declarat partes descriptionis, & reddit causam, vt notum satis est.

At tamen videtur dici vacuum.

Tex. LVIII.

Alia Vacui descriptio.

Verba hæc sunt inferentis ex dictis. Vnam vacui descriptionem, puta, Vacuum esse non plenum corporis tangibilis, seu corporis grauis, aut leuis,

quod idem est. Et quia definitio vacui nondum est finita, colligit duas has particulas, vt addat aliam.

Dubium. Et ita dubitat. Si vacuum est non plenum corporis tangibilis, si in tali loco esset color, sonus, aut alterius sensus sensibile, an esset vacuum.

Solutio. Respondet cum distinctione, quod si illud esset adhuc susceptiuum corporis tangibilis, esset vacuum, sin autem, minimè.

Nota. Completa Vacui definitio. Ac si dixisset, integra descriptio vacui est. Vacuum est locus carens corpore tangibile, aptus recipere tale corpus. Et ista est expositio horum textuum, quæ notanda est.

Dubium. Solutio ex Themist. Dices, quid per calorem intelligit? Respondeo cùm Themist. & Philop. omissis alijs, quæ dicuntur hic, quòd non intelligit purum accidens, sed corpus non graue nec leue, sed habens aliud accidens sensibile, quale cœlum est, & tunc spaciũ cœli non est vacuum, licèt ibi non sit graue, aut leue, ob id tertia particula additur in descriptione.

Alio autem modo. Tex. LIX.

Tertia vacui definitio. Descriptionem vacui vniuersaliorem aliorum ponit, puta: In quo nulla est corporea substantia: reprehendit id, quod aliqui circa hoc dicebant: Nempè, materiam esse vacuum, cùm non sit vlla substantia corporea. Materia non est vacuum. Isti autem non rectè dicebant. Nam cùm vacuum locum esse ponerent, tale debet esse vacuum, vt ab eo posit res separari sicut à loco; at non potest res sine sua cõsistere materia. Vt ergo materia non est locus, sit nec vacuum.

Quoniam autem de loco. Tex. LX.

Explicat Arist. quid sentiat de vacui existẽtia, Videlicet si esse vacuũ. Primò. Quid de vacui existentia ipse Aristotel. sentiat, proponit, dicitq; quòd de vacuo sit dicendum, patere per id, quod de loco dictum est. Nam si vacuum esset, locus esset corpore priuatus: at locum dictum est esse superficiem cõtinentis solam, non spacium aliquod à corporibus distinctum; hinc colligit nõ esse vacuum. Nam hi, qui ponunt ipsum, tale ponunt quale impugnatum est superius, puta, spacium præter corpora, quæ in eo sunt.

Qua propter vacuum videtur aliquid esse. Tex. LXI.

Secundò. Ostendit vacuum ob id constitui, vt sit locus. Nam non est alia ratio, nec finis, aut vtilitas, in quam vacuum esse videatur, nisi vt sit locus. Et vlterius, eadem ratione probatur, & locus & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud à corporibus succedentibus per motum diuersorum in eodem loco succedentium. Ita similiter probatur vacuum distinctum esse spacium à corporum spacijs; gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus; & gratia eiusdem motus ponitur vacuum ab alijs. Itaque non est differẽtia loci, & vacui apud hos: quod enim idem vocant vacuum, & constituunt, alij locum faciunt. Si ergo locus talis non est, vt hi ponunt: nec igitur vacuum erit, cùm non differant inter se ista.

Nulla autem necessitas est. Tex. LXII.

Solutiones rationes propositas pro vacuo. Rationes propositas pro vacuo incipit diluere, ac dicit, non oportere vacuum esse propter motum. De motu enim alterationis id motum est: nã potest in pleno esse alteratio secundùm qualitates. Vndè reprehendendus est Melissus, qui ne daret vacuum, negauit omninò motum: cùm tamen vacuum non sit necessariũ ad alterationis motũ.

Ad primũ. Ostẽdit etiã, quod nec ad motũ localẽ sit necessarium vacuum. Nam corpus cùm moueatur, non quidem in pleno, nec in vacuo recipitur, sed locum acquirit per id, quod cedit illi corpus aliquod, v. g. cũ piscis mouetur per aquam, nõ recipitur in aqua penetratiuè, nec in vacuo aliquo sed illi cedit aqua: quia tantũ separatur, quantũ corpus ipsum est, quod est in aqua.

Nota primò. Aduertendum est autem, quòd rationes istæ probabant esse vacuum sine aliquo corpore, & iuxta id solõnes sunt, nõ eẽ necessarium tale vacuum.

Nota secundò. Vocat verò Aristo. reuolutiones continuorum in humidis: quia cùm lapis, vel

aliud.

aliud corpus aquis immittitur, aqua circulos quosdam facit, vt notum est. Alij aliter hoc exponunt, sed ita dicit, & bene S. Thom.

Contingit autem & densari Tex. LXIII.

Ad secundum.

SOluit argumentum secundum de vtribus, de qua tamen re fusè agit in. 25. Sect. Probl. 8. de quo etiam vide Vicear hinc qui ait, se id esse expertum, & dicit, quòd non est opus dare vacuum ad istam corporum constrictionem, sed quod aliæ partes, quæ subtiles erant in corporibus illis extrahantur, vt vinum habet quosdam poros subtiliori aere plenos: aut aqua ipsa habet etiam partes aeris in se, cùm constringitur in vtribus, extrahitur aer. Sicut spongia constringitur, & minus occupat spacium, non propter vacuum, quod sit in ea, sed propter aquæ, quã habebat, expulsionem.

Ad tertiũ.

Respondet etiam ad tertium argumẽtum de augmento. Et primò reprehendit ipsum argumentum, quod procedit de augmento per susceptionem alimẽti acsi nõ contingeret aliter res augeri, & maiores fieri. Dicitq; etiam per alterationẽ & corruptionem fieri accretionẽ, vt patet, cùm ex aqua fit aer, tunc enim aer maior fit, & non susceptione alimenti. Similiter cùm ex aere fit ignis.

Nota.

Non autem intelligas hic de verò augmento fieri sermonem. hoc enim solùm inest viuentibus: sed de accretione quacunque, qua corpus maius fit, quàm antè erat.

Omninò autem de augmentatione.

Retorquet Arist. in aduersarios argũ de augmentatione, & cinere.

ARgumentum igitur de augmentatione, & de cinere iterum retorquet in illos, & ipsos suis argumentis conuincit, & quatuor absurda ponit, ad quorũ aliquod necesse est eos reduci, qui propter augmentum viuentiũ posuẽt vacuũ.

Primũ inconueniẽs.

Inconuenientia sunt hæc. Primum, quòd non quælibet pars viuentis augeretur, quod falsum est. Alterum, quòd alimentum non esset corpus. Tertium, quòd duo corpora se penetrarent. Quartum, quòd totum corpus viuentis esset vacuum.

Secundum

Tertium.

Quartum.

Quo autem modo reducantur ad vnũ ex his, sic attẽde. Si, vt augeatur viuẽs per alimentum, requiritur vacuum, cum quęlibet pars quantumcunq; minima corporis augeatur, profectò totum corpus erit vacuum: quòd si neges, quamlibet partẽ augeri, incidis in primum absurdum: si verò concedas augeri, aut dabis vacuum totũ: aut si non, alimentum, quod corpus est, penetrabitur cum corpore, aut alimentum non erit corpus. Vide quàm subtiliter retorsit argumentum contra eosdẽ.

Ad experientiam de cinere.

Idem dicit de cinere. Cùm enim cinis aquam recipit, totus cinis est madefactus vt patet: quod si vt reciperet aquã, opus erat vacuo, totus cinis esset vacuus, aut nõ totus cinis reciperet aquam, aut aqua non esset corpus: aut si esset, penetratio esset. Vndè concludit, quòd per vacuum volebant isti soluere difficultatem communem de augmento, quomodo fit sine penetratione. Et re vera nihil soluerunt, nec intentum demonstrarunt.

Arist. autem nihil de augmento dicit, quia id erat admodum arduum, & satis erat pro presenti ostendere rationẽ non concludere.

Nota.

Circa literam aduertendum, esse ordinẽ mutandum, vt illud verbum, aut totum, cum verbis sequentibus, quibus absurdum illud quartum continetur, legas ante verbum illud, dubitationem, & sic est sensus clarissimus, & facilis.

Nota primũ circa explicationem textus.

Aduertendum præterea circa illud de cinere, quòd Arist. Probl. sect. 25. q. 8. id quæsiuit. Est autem solutio: quòd cinis habet poros, qui repleti sunt aere: non enim res admodum compressas, quin aeris in se partes admittat, & aer expellitur ab his partibus ratione aquæ. Aqua etiam euaporatur ex parte. Vndè ex euaporatione aquæ, & aeris expulsione, & cineris cõpressione, ratione aquæ, euenit, vt duo simul recipiantur, & capax sit ipsorum.

Secundum notandum circa illud cineris argum.

Aduertendum tertiò circa augmentum, quamuis nõ sit præsentis loci id tractare, quòd in quolibet membro, nostri

Tertium notandum circa argumentũ aug

corporis sunt pori, & vacuitates plenę spiritu subtili, aut humore aliquo. Sanguis autem, qui alimentum est proximum, in minutissimas diuiditur partes, atq; cedente spiritu, vel illo, quod parum occupabat, coniũgitur cum particula nostri corporis solida per iuxta positionẽ: & illa pticula alterat sanguinem, & conuertit in se, si fuerit caro, conuertit sanguinem in carnem si os in os, si neruus in neruum, & similis in similem: & tunc, præter illam mutationem, qua sanguis in partem viuẽtis conuertitur, quæ dicitur nutritio, ipsa pars, & membrum acquirit maiorẽ quãtitatem aliquando, & talis est augmentatio. Vnde fit augmentũ absq; vacuo per receptionem alimenti in poros, recedẽtibus ijs, quæ occupabant poros: & per appositionem alimenti ad partes solidas, quæ poros continent: & sic nulla est penetratio. Et hoc sufficiat de hac materia augmentationis, difficillima enim est, & alterius loci.

CAPVT OCTAVVM.

Quòd igitur ea, ex quibus.

Tex. LXIIII.

Probatur nõ dari vacuum.

INcipit multis argumentis contendere, non esse sic vacuum, vt isti ponunt, puta, separatum ab omni corpore, & in quo nullum actu sit corpus, de hoc enim tantummodò disputat.

Primum argumentũ.

Est autem primum argumentum, quo probat vacuum non esse causam efficientem motus, vt Philop. exponit: nec antiqui hoc ponebant, sed tantùm dicebant esse vacuum propter motum, tamen ex doctrinæ abundantia id Arist. probat, vt vniuersaliter vacuum extirpet. Ratio est, Motus naturales determinati sunt, & à causis determinatis procedunt, puta, grauitate, aut leuitate: at vacuum, cùm nihil sit, indifferens est ad vnum, & ad alterũ: non ergo vacuum efficiens est motus naturalis. Si igitur non est motus causa, nullius est causa: & ita non erit causa efficiens.

Amplius, si est aliquid.

Tex. LXV.

Secũdum.

SEcundum facit argumẽtum, quo probat, vt dicit Philopo. nec esse causam finalem motus. Nam si demus vacuum spacium, & ponamus mobile in vacuo, revera, non erit ratio maior, quare ad hoc, quàm ad illum spacium moueatur, cùm totum sit eiusdem rationis, & sic nihil propter ipsum mouebitur imò sequitur, quod manebit potius. Et adhuc non videtur, cur debeat magis manere hic, quàm alibi, cum in vacuo non sit differẽtia vlla. Eandem rationem applicat loco sursum, & deorsum. Cùm enim hi, qui vacuum ponunt, locum esse dicant, ipsum sursum, aut deorsum debent distinguere, hæc autem differentia in vacuo non videtur quomodo assignari possit, cùm vacuum vniforme sit.

Et quoniam modo inerit.

Tertium.

TErtium facit argumentum, si vacuũ esset locus. Nam posset quis dicere, quòd vacuum non est causa, sed esse id, in quo recipiatur corpus motum, vt in loco, Argumentatur. Si in vacuo est aliquod corpus, tum in ipso erit, vt in toto quodam permanente, id est, penetrabitur cum ipso quiescente, hoc enim est esse in toto permanente. Hoc autem esse non potest, quia pars existens in toto, haberet locum per se, & in actu, quod falsum est. Non enim pars, & totũ eodem modo locum habent. Quo autem pacto id fiat, diximus iam superius: nam ambiretur pars vndique ab illo spacio penetrante, & locum actu haberet. Colligit, quòd cùm vacuum locus esse non possit, non erit, cùm si esset, futurũ esset locus corporum.

Accidit autem dicentibus.

Tex. LXVI.

Quartum argumẽtũ.

QVartum facit argumentum. Si vacuum esset, res vndique vacuo circumuallata quiesceret, cùm æqualiter se haberet omni ex parte. Patet Nam ob id terram hi immobilem dicũt, quia similiter se habet, id est, æqualiter distat ab vniuersis cœli partibus, cùm sit centrum: nec magis est, cur huc, quàm illuc

moueã-

moueatur. Similiter se haberet corpus in vacuo constitutum, vnde istis Philosophis, qui vacuum propter motum ponūt, oppositum eueniet: vacuum enim ponentes, motum auferunt.

Primum igitur, quoniam omnis motus.

Tex. LXVII.

Quintum argumētū. Qvintum facit argumentum, & intendit probare, q si esset vacuum, nullus esset motus. Supponit tamen vnum. Duplicem esse motū, alterū violentum, alterum naturalem. violentus est contra naturam, & inclinatione rei, vt cùm motus lapidis fit sursum, antiquis deorsum. Naturalis est secundùm rei naturam, vt motus leuium sursum, grauiū deorsum. Inter hos duos motus, is qui secundùm naturam est, prior est, quam is, qui contra naturam est. Ex quo sequitur, q si non esset motus naturalis, non esset violentus: & qui aufert naturalem, aufert omnem motum, quia aufert naturalem, & violentum: non enim est motus alius, præter hos. Probat: hoc supposito, q qui ponit vacuum, omnem motum auferat, quia aufert, ex supposito, aufert omnem naturalem, & qui hunc aufert.

At verò nulla quidem quomodo etc.

Si vacuum & infinitū poneretur nullus esset locus naturalis. Argumentum igitur hoc est, quo probatur non esse motum vllum naturalem supposito vacuo, & supposito infinito, quale isti ponunt. Motus naturales differunt per sursum, & deorsum, at in infinito non est sursum, aut deorsum, vt in lib. 3. dictum est.

Præterea, In vacuo, cùm nihil sit, & priuatio quædam, non sunt differentiæ villæ, sicut nec ipsius nihil: ergo vacuo, & infinito posito, nullus est naturalis motus. Cùm verò motus naturales differentias habeant, vacuum non est profectò.

Nota. Est etiam aduertendum, quòd de solo vacuo etiam procedit ratio, & de solo etiam infinito per se. Litera facilis est.

Amplius nunc quidem mouentur.

Tex. LXVIII.

Sextū argumentum. Sextum argumentum facit de motu proiectorum, vt cùm lapis, aut sagitta sursum mittuntur. Dubium enim esse potest in tali motu: cùm lapis est in medio motu separatus à proijciente, à quo feratur, & sustineatur, quo minus redeat deorsum, imò maiori impetu fertur, quā cum deorsum venit.

Huius redduntur duæ causæ. Altera est quorundam Philosophorum, qui dicebant aerem succedere in spacio, quod post se relinquit sagitta, ne detur vacuū, & ex citissimo concursu aeris sagittam percuti, & vlterius mitti, & sic consequēter: & hoc est quod dicit, ferri per antiparistasim, quod vertit Boet. contrarij circumobsistentiam.

Nota. De motu proiecto, à quo fiat. Altera causa erat aliorum, ob id ferri quia aer primò à proijciente percussus, secum fert sagittam, alias partes aeris diuidens suo impetu, nec sinit sagittā deorsum tendere. Hoc modo exponit Themist. Quicquid sit, siue hoc, siue illud, quod postea libro. 8. examinabitur; ad motum proiectorum, aliquod corpus in spacio est necessarium, in vacuo autem nihil est, igitur per vacuum non fiet motus.

Amplius nullus vtique poterit.

Tex. LXIX.

Septimum argumētū. Si vacuum esset, nec esset motus, nec quies naturalis. Septimum argumentum facit, & est attendendum, quo probat, nec esse, motum naturalem, nec quietem naturalem. Si vacuum esset, tunc cum non sint differentiæ vacuis, non magis restaret parte, quam in alia fistet, & ita mouebitur in infinitum, quod est contra rationem motus naturalis. Si verò quiesceret alicubi, nō potest alia ratione id fieri, nisi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipsius motum, sicut cœlum opponitur igni, ne transeat ad vlterius vacuum. Quod si ita est, iam quies non naturalis, sed violenta est, cum non sit quies in illo vacuo, nisi ob impedimentum.

Amplius autem nunc quidem.

Tex. LXX.

Octauum argumētum. Octauum facit argumentū. Ob id vacuū ponunt admotis, vt cedat corpori mo-

Vacuum fet, moue ftur cor- us nō ma is in vaa- urté, quā naliam.

to: sed vacuum omni ex parte cedit: ergo, re vera, corpus nō magis ex hac, quā illa parte mouebitur, imò in omnem partem feretur, quod est impossibile, nisi in omnes suas diuidatur partes: quod etiā est impossibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, quod naturaliter mouetur.

Amplius autem & ex his. . Tex. LXXI.

Nonū argumentum vacuum fet, motus localis fet in instanti. Vis ratio is Arist.

Nonum facit argumentum, & est ad modum considerandum. Huiusmodi est breuiter. Si motus localis esset per vacuum, esset in instanti. Cōsequēs est falsum, cum motus secundū locū sit successiuus: igitur nec potest esse per vacuum. Sequela sic probatur. Si moueatur aliquod mobile per spacium aliquod in aliquo tempore, & iterum idē mobile per aliud æquale spacium moueatur aliquo tēpore, quanto minus resistit spaciū vnum, quām alterum, tāto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt si per aquā moueatur in hora, & aer est in duplo subtilior aqua, & minus resistens, idem spacium aeris transibit in media hora, & si adhuc minus resistit, in minori tempore. Sed vacuum nihil resistit: ergo non tempore motus fiet per vacuum. Patet, quia quāta est proportio spacij resistētis ad spacij alterius resistentiam, tanta est proportio temporum, quibus motus per spacia peraguntur. Sed plenum ad vacuum nullam habet, si legatur proportionem cum nihil resistat. ergo nec tēpus habebit proportionē. Debet igitur in non tēpore motus per vacuū fieri. si enim tempore fieret, esset iā aliqua proportio, nā tempus quantumcunque minimum proportionem habet ad tempus quantūcun que maximum. Notanda est ratio.

Explica. text.

Ad literam autem descendamus. Proponit igitur primò duplici ex causa, cur motum esse altero velociorem, aut tardiorem. Vno modo, cū idem est spacium tamen mobilia diuersa sunt, vnum altero fortius, quia aut grauius, aut leuius: & ideo fortius mouetur, citius, velocitas hęc ex mobilis virtute prouenit.

uplicies us mo- sit ve- cior, alte tardi.

Altera causa est, quæ ad præsens facit. Cum mobile est idem, spacia verò, æqualia quidem, sed diuersa, quia alterum magis, alterum minus resistit, & tunc citius fit motus per spacium minus resistens, et in qua proportione sunt resistentiæ, sunt & tempora, quibus motus peraguntur.

Explicat autem, quæ spacia magis resistant. Hæc sunt duo. Cum eiusdem quidem rationis sunt, id magis resistit, quod mouetur contra mobile, vt cum aer, vel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuersæ rationis sint, & manēt, ac quieta sint, tunc quod subtilius est, & facilius diuiditur, minus resistit, semper tamen resistentia est quocunque modo.

Que spacia magis resistant, quæ minus.

Id autem, in quo est A, mouebitur per B.

Exemplis explicatur ratio supposita.

SVpposito fundamento, argumentum ponit vtendo exemplis. Et nota literam, quòd idem est dicere, in quo est A, & in quo est B, & reliqua, ac dicere ipsum A, aut ipsum B. Argumentum est. Sit A, mobile, quod moueatur per spacium B, quod sit aqua, in tempore C, puta hora, & idem mobile A, moueatur per spaciū D, quod sit aer subtilior aqua, in tempore E, supposito tamē, quòd spacium, vtrūq; sit æque longum; Tunc quāto subtilior est aer, quàm aqua, tanto minus tempus erit E, quàm C, vt si in duplo subtilior, tēpus erit in duplo minus, vt si illud erat hora, hoc erit media, & sic consequenter, quanto minus resistit, & quanta est proportio resistentiæ spaciorum, tanta est proportio temporum. Et hæc est maior propositio argumenti cum sua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed vacuum nullam habet proportionem cum spacio pleno, sicut Nihil cum ente proportionē nō habet, & Nihil cum numero: ergo nec tempora habebunt vllam proportionem, & sic oportet, quòd sit non tempus, in quo mouetur per vacuum: si enim esset tempus, esset iam proportio vlla: in instanti ergo fit motus.

Si enim quidem ex quo ... nos.

Osten

Ad nihil nō est proportio.

OStendit, quòd ad nihil, non sit proportio: & ratio hæc est. Vt sit proportio ad aliquid, debet includi ab alio, & vltra id, aliquid vlterius. v. g. proportio est vnius ad quatuor, nã quatuor includunt vnum, & vlterius, tria. Similiter quatuor ad duo est proportio, quia includunt duo, & vlterius alia duo. Quatuor ad tria est etiã proportio quia tria, & vnum claudunt: at quatuor nullam habēt proportioné ad nihil: nec linea ad punctum, cum non sit punctũ vlla lineæ pars. Cum igitur vacuũ nullam habeat resistentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non resistentia non est in proportione ad resistentiam: ita ergo erit in tempore, erit nulla proportio, quod non esset. nisi vnum esset non tempus, & instans, in quo oporteret motum fieri per vacuum.

Sed si per subtilissimum in tanto tempore.

Tex. LXXII.

10. argumē. si motus fieret p vacuũ æquè velociter moueretur aliquod corpus per plenum & vacuum.

DEcimum facit argumentum, quo probat, si motus fieret per vacuum q̃ æquè velociter mobile aliquod moueretur per plenum, ac per vacuũ, quod impossibile apparet.

Sequela probatur. Demus tempus, in quo mouetur per vacuum (cum in instãti non fit motus) & sit horæ pars quarta: demus etiã, quòd moueatur per aliquod plenum, per vnam horam: tunc, dum mobile per vacuum mouetur, puta, per quartam horæ, mobile per plenum transiuit aliquam pleni partem: igitur in eodem tempore transitur plenum, & vacuum.

At quia posses dicere, non est tãtum plenum, quantum est vacuum; si vtrumque esset æquale, non posset id fieri, tũc procedit vlterius argumentum: Demus spaciũ aliquod æquale vacuo, & demus illud, quod per horam peragitur, tũc subtilius fiat duplo illud, peragetur per mediam horã: fiat vlterius quadruplo subtilius, sine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore vacuum peractum est, ergo in eodem tempore æquale spacium plenum vnum, alterum vacuum peragentur. Hæc est ratio.

Explicatio tex.

Litera perpẽdẽda, nã verba puta, potius ad rationem præcedenté referẽda videntur, vt notat Alex. Ponit propositum argumenti. Demus vnum spacium vacuum, sit F æquale spacijs illis plenis superioribus. D, & B, si tale spaciũ in tẽpore transitur sit G, hoc quidem tempus quamuis minus sit, quàm E, in quo plenum transitur, saltem aliquam habebit proportionem: quòd si aliquam habet proportioné, sequitur, quod A, mobile transibit illo tempore, quo vacuum transitur, aliquam saltem parté ipsius D, pleni, & sit K. Iam colligitur, quòd illud plenum æquali tempore cũ vacuo, peragetur, ex quo sequitur plenum, & vacuum æquali in tempore pertransiri, quamuis æqualia non sint spacia.

Transibit autem si etiam sit quippiam.

VLterius probat, quod æquale spacium plenum, & vacuum æquali tẽpore transibit: & quærit, quòd posito pleno illo quod tempore maiori transitur, quam vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipsius E, sit aliud spacium plenũ subtilius tanta proportione, quanta tẽpus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tunc re vera, si A, mobile feratur per tale spacium, mouebitur in tempore, G, & non in alio, quod G vacui erat tẽpus: & ita plenum. & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dubiũ cōtra rōnem Arist.

Dubitabis. Nam ista ratio videtur petere falsum, petit enim, quod sit plenum subtilius altero pleno in tãta proportione in quanta tempus vacui est ad tempus & pleni, & è cõuerso, hoc autem debuit probari, quod esse posit. Dicitur è conuerso, quia magis subtile medium minori tempore, & minus subtile maiori tempore pertransitur, contrario enim modo se habet magis, & minus in tempore, & subtilitate.

1. Solutio Auer.

Ad hoc dubium respõdet Auer. quòd subtilitas dupliciter potest considerari. Vno modo secundùm se, & sic in infinitum procedit ipsius diuisio, & sic in qua-

cunque proportione sumi potest. Altero modo, vt est in aliquo corpore naturali, & sic non procedit in infinitū, quod exemplo intelliges. Calor dupliciter cōsideratur. Vno modo vt calor, & sic diuiditur in infinitum eius intentio. Altero modo, vt ignis dispositio, & sic certus requiritur calor, ita de subtilitate.

Reiicitur sol. Auerro. Sed hæc ratio non sufficit profectò. Nam subtilitas sola non est medium, sed subtilitas in corpore: si igitur hæc diuidi semper non potest, nec medium erit in quacunque proportione.

2. solu. Iandu. Ianduq. 10. dicit quòd Aristot. sumit duas proportiones, puta, motū esse per vacuum, & corpus diuidi in subtilitate, ac diminui in proportione quacūque, & ex his conditionaliter infert impossibile, puta, quòd si ista darētur, sequeretur, q̄ motus esset ita velox per æquale vacuum, sicut per plenum, quod cum sit impossibile, sequitur, quòd illud vtrumque est impossibile.

Reiicitur solutio Iādu. At verò minus satisfacit ista respōsio: nam vt sequatur vnum impossibile, sufficit vna antecedētis pars impossibilis. Et ita dicet aduersarius, quòd illa propositio est impossibilis, quod in tāta proportione sumatur corpus, in quanta est tempus vacui ad tempus pleni.

3 solutio S. Thom. S. Thom. dicit, quòd sumat illam propositionem, quæ licèt non habeat verū in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore verum habet. Sed, quia vniuersale in particularibus reperiri debet, dicerē esse hec in communi, vt ait D. Thom. intelligendum tamen per intellectus operationem, vt sit sensus, imaginari possumus, corpus in tanta proportione subtilius, in quanta porportione tempus vacui se habet ad tempus pleni: tamen non est imaginabilis proportio vacui ad plenum, & sic nec quòd eodem tempore fiat motus per vacuum, & plenum.

Manifestum igitur est, quòd si erit.

Tex. LXXII.

INfert conclusionem ex ratione præcedenti, nempe, quòd sequetur in tēpore æquali vacuum, & plenum transiri, si detur spacium in tanta proportione subtilius altero, in quanta proportione tempus vacui minus est tempore, quo peragitur plenum. Si vacuum esset, sequeretur in tempore æquali transiri vacuū & plenum.

Ratio autem, quare id sit impossibile hæc, inquit, est. Quia motus ad motum est proportio, sicut temporis ad tempus, quod est mensura motuum, quando motus, & tempus finita sunt, aliter non est porportio, at plenum, & vacuum nullam habent proportionē: nē ergo motus, & tempus in vtrisque esse, potest: aliter haberent proportionē. Nam (vt dictū est) quanta est proportio tēporis ad tempus tanta est resistētia ad resistētiā spaciorū.

Quatenus igitur differunt.

Tex. LXXIIII.

COlligit rationes duas præcedentes esse sumptas ex parte diuersorum spaciorū, nempè pleni, & vacui, aliā rationem colligit ex parte mobilium, quæ est vndecima in ordine, & talis est. Si per vacuum motus fieret, sequeretur, quòd minus graue, & magis graue, seu minus, & magis leue æque velociter mouerentur. Hoc autem falsum est, nam experiētia docet, grauiora, & leuiora non æque ferri per plenum, cùm figurā æquā habent: multum enim facit figura ad motum: ergo & in vacuo talis debet obseruari differentia. Sed, quod non fit ita probat. Grauia, & leuia, ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis, vel minus resistentiam medij vincunt: non enim libertate, sed necessitate feruntur: ergo vbi nulla est resistentia, omnia æquè velociter ferētur, qd̄ impossibile videtur. Vndecima rō. sequeretur minus & magis graue; vel leue in æquali tēpore moueri.

Quod igitur si vacuum est. Tex. LXXV.

COncludit istis accidere oppositum illius, quod intēdūt. Ipsi enim propter motum localem ponunt vacuum separatum à quocunque corpore, vt sit locus corporum mobilium, & ex hoc ipso sequitur quicquam moueri localiter nō posse, vt probatum est.

An si esset vacuum, motus esset in nõ tempore.
Quæst. IX.

sensus quæstionis. Merito ista difficultas examinatur cum Aristo. ita fortiter aduersus Antiquos id demõstrare videatur. Et vt sensum quæstionis intelligas, aduertendum; quòd Aristot. loquitur, de illo vacuo ab Antiquis concesso, puta, de dimensionibus distantibus, in quibus nullum esset corpus: sicut si imagineraris inter cœlum, & terram nullum esse corpus, sicut modo oculis apparet, sed esset distantia, & dimensio quædam. Et de tali vacuo est cõditio

1. Notãdũ de quo vacuo loquatur Arist. nalis quæstio apud nos, & apud Antiquos absoluta quæstio; An motus esse posit successiuus per tale vacuum.

2. Notãdũ quid intelligat Arist. per nõ tẽpus. Aduertendum secundò, quòd per non tempus, intelligimus instãs indiuisibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta, breuissimum tempus, cum expressè Aristo. de instanti loquatur. Vt enim, inquit, non est vlla prorsus proportio inter vacuũ, & plenum, ita nec in tempore, quo peraguntur, perinde debet esse vnum non tempus. Si enim tempus vacui est quantumcunque minimum, haberet proportionem vllam ad tempus pleni, vt dicit text. 73. quod non admittit Arist. Quæstio est igitur intelligenda de instanti.

3. Notãdũ Aduertendum etiam, ꝙ supponimus, quòd mobile mutet locum, vt si est in cœlo, ꝙ perueniat ad terram, & quærimus, an id fiat in instãti. Et est quæstio, vel ex suppositione si vacuum esset, vel absolutè, apud nos qui fatemur per Dei absolutam potentiam vacuum dari posse. Hic est igitur quæstionis sensus.

Quid videatur Arist. docere circa quæstionem. Circa quam difficultatem Aristoteles videtur docere in præsenti, quòd per tale vacuum mobile vtique in non tempore, id est, in instanti moueretur, vt ipsius ratio manifestat.

Notandum verò, quòd fundamenta Aristo. sunt duo. Alterum est, quòd graue magis, aut minus, propterea tantum velocius, aut tardius mouetur, quia magis, vel minus vincit resistentiam medij ita, vt si non esset resistentia, non esset iste excessus velocitatis, imò, idcirco succesiuè, & in tempore mouetur, quia resistentia est aliqua medij, & ex hoc sumitur. Alterũ principium est, quòd tãta est proportio temporis, quãta resistentiæ solius medij ita, vt vbi nulla resistentia, nullum tempus sit. Cumq; in vacuo nullam poneret resistentiam, cum nullum ibi sit corpus, collegit ibi motum futurũ in nõ tempore, & in instanti. Hic est totus neruus huius doctrinæ.

Quomodo Auerr. defendat Arist. Auerr. digres. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quòd debet intelligi in motibus naturalibus grauium, & leuium, vbi tota resistentia est ex parte medij. Notat autem, quòd est triplex resistentia in motu.

Not. triplicẽ resistentiã in motu. Prima. Prima ex parte situs, sicut Sol in Oriente habet diuersum situm ad Occidente, & ratione huius non põt in instanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secũda Secunda est ex parte mobilis, vt cum proijcimus lapidem sursum, hic resistit mobile, etiã si esset vacuum, similiter cũ animal progreditur, resistit grauitas corporis, & dicit, quòd de his mobilibus nõ loquitur Aristo. quia cum habent aliam resistentiã à medio, nõ erunt motus ipsorum per vacuum in instanti, quamuis oppositum docet Iandu. q. 14.

Tertia. Tertia est resistentia ex parte medij, & hæc sola inest grauibus, & leuibus naturaliter motis: & si talia per vacuũ mouerentur, in instanti mouerentur.

Opposita sententia Din. Thom. Philop. &c. Hanc sententiam sequitur Alber. tra. cta. 2, cap. 7. & Paul. & Burle. & Grego. 2. sen. d. 6. q. 3. art. 2.

Opposita sententia est Sanct. Tho. super textu. 75. & Philoppo. in longa sua digressione, hac de re hoc loco, vbi affert multa notatu dignissima, & Scot. 2. distinct. 2. quæstio. 9. & Auicen. & Auempac. Dicũt enim motum per vacuum futurum in tempore. Fũdamenta

1. Fũdam. Secunda. huius sentẽtiæ sunt. Dicũt enim, velocitatem non solum sumendam ex spacio, sed

sed ex ipsa virtutis, puta, grauitatis, & leuitatis intentione, ita vt ex se tantę virtuti, tanta respōdeat velocitas nullo medio impediente: & hanc velocitatē vocat naturalem Auempac. reliquā verò, quæ à subtilitate medij sumitur, accidentalem. Nec solùm grauitatem, aut leuitatem penes resistentiam mensurāt, sed penes intrinsecam graduū intentionis.

Duplex velocitas in moto naturalis & accidentalis.

Quòd autem motus per vacuum in instanti non fiant, probatur. Demus vacuū à cœlo in terram, & columna sit fixa in terra vsque in cœlum: tunc si lapis in instanti à cœlo in terram descendit, vtique in vno instanti transibit omnes partes huius columnæ sibi correspōdentes, quarū quælibet potest illi esse locus vnde in vno instanti erit in locis innumeris, quod re vera est inimaginabile.

Probatur sententia Diu. Tho. 1. Ratio.

Præterea si in instanti descēdit ergo erit verùm dicere, nunc lapis est in cœlo, & immediatè post hoc erit in terra. Quæro an in eodem instanti, in quo est in cœlo, sit in terra, vel in alio. Si in eodē, hoc clarè dici non potest. Si in diuerso, cū non sint duo instātia, quin mediet tempus, necessario intercedet tempus, in quo transibit ad terram. Hæc est sententia horum Doctorum.

Secunda.

Vt autē, quid mihi in hac parte videatur, aperiam, existimo cū S. Tho. non solùm motum in instanti, sed successiuè, non solùm in vacuo illo Aristot. puta pro dimensionibus solis sumpto, fed in vacuo purè priuatiuo: Nec ego aliud vnquā potui, aut credere, aut intelligere, & vix aliud imaginari potest.

Sententia authoris & sequitur D. Tho.

Vbi nota, quod præter illam resistentiam medij, & præter intensionis grauitatis, vel leuitatis differentiā, quæ facet velociorem, vel minus velocem motum, etiam in vacuo, esset resistentia intrinseca mobilis ipsius, sola dimēsio spatij nulla interueniente qualitate, puta subtilitate, aut densitate, resistit, & distantia ipsa extremorum opposita resistit, quo minus fiat in instanti.

Vnde respondetur Aristotelis ratio-

nibus quod plenū, & vacuum non sint comparabilia in resistētia ex parte qualitatum, tamen est alia resistentia ex parte dimensionum, quia longius spatium ratione longitudinis, resistit, & secundum hanc resistentiem, proportionē habet. Minus enim multo resistit solum spaciū, & sola distantia extremorum, quàm distantia cum grauitate, & leuitate.

Quid sit dicendū ad rōnes Arist.

Aristoteles autem contra Antiquos benè procedebat in suis rationibus. Illi enim nullā in vacuo resistentia ponebant, & ita contra hos argumēta procedunt. Si enim nulla prorsus resistentia esset, in instanti fieret, at non potest spacium esse, & vacuum sine resistentia, nec aliter (vt videtur) potest intelligi. Quis enim concedet, quòd per vacuum ita citò veniat à cœlo in aetem, & in terra mobile, vel tam cito sicut à tecto illo vsque ad solum? Ideo ergo cum D. Tho. existimo dicendum, non in instanti, sed in tempore in vacuo motum esse futurum.

Dubitatur Si medium resistit etiam mobilibus naturalibus, videtur, quòd patiantur aliquam violentiam?

Dubium

Respondet S. Tho. & benè, quod non est inconueniens id concedere, nam cū mouentur, sunt extra loca sua naturalia, & tendunt in propria loca, quid mirū, si patiantur violentiam aliquam à medio, quod locus est ipsorum nō naturalis? obidq; cum magis accedūt ad loca, fortius mouentur, quasi magis proxima loco proprio.

Solutio D. Thom.

CAPVT IX.

At verò per se considerātibus.

Tex. LXXVI.

Prosequitur vlterius probare nō esse vacuū, & hæ rationes cōmunes sunt, & cōtra vacuum separatum, & cum corporibus coniunctum. Et ratio intendit probare, quòd si esset tale vacuū, & dimēsio præter corporū particulariū dimensiones, esset quidē penetratio dimensionū, quæ nullo modo fieri potest. Et argumentum dignum est Aristotele quo reducere conatur, & probare hoc per sensum,

12. Ratio Aristot. contra vacuū separatū, & coniunctū simul

sensum, quod fieri potest. Si corpus aliquod materiale non potest se cũ altero penetrare, sed vnũ cedit alteri: at vacuũ est eiusdem rationis cum corpore: ergo non potest se penetrare, cum corpore aliquo.

Maiorem ostendit ad sensum. Sumatur corpus cubicum, vel alterius figuræ, ligneũ aut ferreum, & immittatur aquæ, tunc experimur aquam illi cedere. Similiter fit in aere, quamuis id non sit sensu ita manifestum.

Minor probatur. quia vacuum est dimensio quædam, sicut cubus: quòd si cubo cedit corpus, ita cedet vacuo, & non poterit per illud se penetrare.

Obiectio solutio. Dices cubus est ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuũ. Reijcit hoc, quia cubus nõ ratione qualitatũ cũ aqua non se penetrat, nec illi corpus cedit, vt ligneus est, sed vt quãtus, adeò, quòd si sola quantitas illi relinqueretur, ei cederet aqua vel aer. Cũ autẽ vacuũ talis sit quantitas, vtique cedent ei corpora.

Quòd verò cubo propter quãtitatẽ cedat aqua, sensu acutissimè probat. Videmus n. q aqua cedit illi pro modo quãtitatis ipsius, si enim triãgulare est, & aqua triangularis fit, similiter secundũ alias figuras: igitur ratione quãtitatis id prouenit, hoc est breuiter argumentum Aristo. quo probat, nec esse vacuũ separatũ, cum quo corpus penetrari possit, nec confictũ, cum quo sit penetratum: & est duodecimum argumentum in ordine.

Expositio tex. Literam perpende. Inquit. n. primò, q opinio vacui, si consideretur, verè vacua, & futilis videbitur. Ac primò maioris probationẽ ponit, q corpori cedat corpus dicens, quòd omne corpus habẽs translationem, id est, mobile sic se habet, quod medium, & corpus per quod est aptum natura ferri, illi cedat, nisi sit aliqua condensatio: tunc enim non est opus, q rũpatur tale corpus, sed quòd ad minorem quantitatẽ se contrahat, cùm verò non est densatio, laterã rumpuntur, in quæ subintrat corpus.

Ostendit autem, quo cedat corpus, dicitq;, q si fuerit terra, & graue cedit, descendendo deorsum, si ignis, sursum, si aer, cum est aliquid suppositũ impediens aerem nè ascẽdat, cedit ad latera, quia rumpitur, & separantur partes, similiter in aqua. At vacuum nõ posse cedere, inquit, cum non sit corpus: oportet ergo, q alterum corpus, quod in vacuo est, ipsi penetretur, quod esset, sicut si cubus penetraretur, cum aqua, nec ei cederet. Vt autem hoc fieri nõ potest, ita nec illud.

At vero cubus tantum habet magnitudinem.

Posset quis dicere, quòd cubus est corpus ligneum, aut ferreum, aut alterius materiæ, idcirco aqua cedit illi. Hoc reiicit, nam aqua cedit ob quantitatem ita, vt si qualitates omnes ab ipso separarentur, & relinqueretur corpus mathematicum, tantam magnitudinem occuparet, sicut modo, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat. Quòd si tunc, inquit, in vacuo constitueretur, re vera, non differret ab ipso. Quod est dicere. Si partem vacui sumemus talis figuræ, non differret ab ipso cubo sic sumpto: cum igitur hoc non penetretur cum corpore, nec vacuum penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, si existeret, de quo diximus in hoc lib. quæst. 1. Occurrit obiectioni.

Amplius autem manifestum.

Tex. LXXVII.

Decimum tertium argumentum facit, quo subtiliter probat, nõ oportere constituere aliquas dimẽsiones præter ipsa corpora, in quibus recipiantur corpora, siue illæ sint aliquando à corporibus separatæ, siue non: & argumentũ est huiusmodi, Si cubus esset separatus à materia sensibili, & alicubi poneretur, non oporteret pro tali corpore dimensiones, & interuallum constituere, cum eiusdem rationis sit tale interuallum, & vacuum cũ ipso cubo: ergo nec oportet ponere modo aliud spacium, & vacuum, etiam si qualitates sensibiles habeat: nã 13. argum.

quan-

quantitas de se impassibilis est, id est, nullam dicit qualitatem sensibilem ex natura sua, quamuis eis sit coniuncta: nō ergo oportet ponere, præter ipsas quantitates corporum sensibilium alias dimensiones distinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifestum esse.

Tex. LXXVIII.

Hic textus apud nullum Græcum inuenitur, & à quibusdam prætermittitur, tamen à D Tho. Alberto, & Auerro. cæterisque Latinis exponitur, & est conueniens præcedentibus, vt sit vltimū argumentum. Si tale vacuum, & spaciū esset, aliquo sensu distingueretur: nullo tamen sensu id distinguitur. nō ergo est. Quia autem posset dici, quod propter similitudinem cum spacio, & quantitate corporum sensibilium non apparet distinctum. Hoc reiicit: nam etiam si visus sensus non discernat, alio discerni posset: vt si pisces essent ferrei, id est, terulei eiusdem coloris cum aqua, & visus discerne re non posset tactus tamen distingueret. Hoc autem non fit in illo spacio: & si, re vera, esset, sensu perciperetur quantitas enim sensibilis est. — 6. Argum.

An sit vacuum. Quæst. X.

Quæstio hæc, cum tam fuse ab Aristotele sit disputata, breuiter est examinanda propter aliquot tantum argumenta, quæ fieri solent. Nam videtur esse vacuum. Primò, cum mundus finitus sit, videtur extra cœlum distantiam esse, præsertim secundum nos, qui tenemus, posse Deum alios extra hunc mundum producere: est ergo illa distantia absque vllo corpore. vnde oportet vacuum esse. — 1. argu. q sit vacuum

Secundò, si folles sumantur vndiq; cōplicati, & orificium folliū immitteretur vasi optimè occluso vndique, vt non possit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tūc vel intra folles oportebat esse vacuum, quia nō esset, vnde aer ingrederetur: quod si aer vasis intraret in folles, oportebat vas relinqui vacuum, quia non esset, qua aer in vas ingrederetur. — Secundò

Præterea tertiò. Sumatur vas fortissimum plenum aqua calida, & sit optimè conclusum, tunc applicetur frigidissima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, videtur absurdum, cum agens naturale suam actionem faciat necessariò. Si sic, tunc aqua minorem occupabit locum propter condensationem, & manebit reliqua pars vasis vacua. — Tertiò.

Quartò. Sumantur duo lapides plani, & vnus sit alteri suppositus: tūc ex æquo superior eleuetur, cūm aer non possit in motum illud spacium, quod lapis occupabat, intrare ita citò: dabitur per aliquod tempus vacuū. Multa sunt alia argumenta huiusmodi. — Quartò.

Respondetur, tamen notādo primò, quòd vacuum dupliciter sumitur. Vno modo, pro dimēsione illa separata à corpore, in quo actu nullum sit corpus. Altero modo, pro spacio cum priuatione cuiusq; tam accidentis, quàm substantiæ, quale esset, si Deus auferret aerem, & reliqua quæ sunt inter cœlum, & terrā, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque vacuum sit de potentia absoluta Dei, tamen loquendo physicè. — 1. Notādū Vacuū dici tur dupliciter.

Sit prima conclusio, quòd vacuum illud, p dimēsione, nec est, nec esse potest quia (vt diximus) non est concessum naturali potentiæ, vt sit accidens sine subiecto, cui inhæreat, & vlterius, cùm hoc oportebat penetrationem corporū admittere. — 1. Conclu.

Sit secunda conclusio: quòd vacuum etiam corpore priuatum, id est, spacium quod nullum habeat corpus, non est, nec esse potest, per naturalem experientiā, sed omnia spacia necessariò occupata sunt corpore. — 2. Conclu.

Hoc quippe multis experientijs conuincitur, quibus experimur res naturales circa motus proprios ferri, ne detur vacuum. Grauia enim ascendunt, & fiunt super aerem, vt apparet de aqua in situ lis absorto aere, & de aqua pendente in clepsydra, & in alijs multis. ex quibus est argumentū validū, si vacuum esset, tunc maxi- — Probatur cōclusio multis experientijs.

maximè esset, cùm res naturales coguntur circa suos motus naturales tendere, sed tūc non est, vt experiētia mōstrat. ergo nunquam, hinc videmus concursum aeris fortissimum in bōbardis, ne detur vacuum, & ingentia pondera leuari minimo instrumento eadem causa.

Dubium Prima ressponsio quorundam. Dices, quare vacuum semper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dari posit? Aliqui dicūt, quia esset superfluum: at in natura nihil est superfluum, nihil ociosum. Sed ista ratio non videtur conuincere, nam si illud tale vacuum multo tempore perseueraret, vtique non esset concedendum: cum autē sit tempore breuissimo, ac statim natura succurrat, non videretur propter hoc magnum inconueniens.

Secunda responsio secundum Arist. Secundùm Arist. ratio est clara, quia non est interuallum aliquod, nisi ipsum corpus, quod est inter latera continētis: vnde non possunt illa manere distantia, nisi sit corpus aliquod inter illa.

Tertia responsio Auctoris. At cùm esse posit per diuinam potētiam tale interuallum, non solùm per dimensiones aliquas reales, sed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum sit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Existimo esse dicendum, continuationem corporum omnium inter se esse maximam naturę dispositionem, ita vt sicut continua pars alteram sibi continuam suo motu trahit, ita contiguum trahit sibi contiguum, cùm aliud corpus succedere non potest. Atque hæc corporum contiguitas est secūdùm naturā vniuersi, & à virtute causarum vniuersalium dependens in inferiora hæc deriuata, vt inde virtus eorum per hæc media gubernetur, & fiat ille virtutis contactus causarum superiorum per media corpora: nā si vacuum esset inter medium interciperetur illa virtus in ipso vacuo contactus virtualis causarum superiorum. Nec ego aliam possum inuenire rationem.

Nota. Ex quo fit, quòd isti motus, & effectus, qui ad vitandum vacuum eueniunt, non sunt censendi violenti, vt quòd grauia ascendant, leuia descendant, & similia. Hæc enim, quamuis videantur non esse secundùm appetitum particularem ipsarum rerum, sunt secundùm ordinationē orbis vniuersi, & magis est naturale id, quod ratione totius, quàm quod ratione partis euenit.

Ad argumentum primum respōdetur, quòd etiam si fit extra cœlum illa imaginatiua distantia, non tamen dicitur vacuū, quia naturaliter nullū corpus ibi potest esse, à Theologis vocatur inane. Ad.1.

Ad secundum dicendum, quòd illo casu non eleuarentur latera follium, quòd si multa adhiberetur vis, rumperentur absque dubio, quod si rumpi nō possent, non possent separari. Ad.2.

Ad tertium admitto, quòd aqua frigidaretur, & congelaretur: hoc tamē nō potest esse sine vaporum subtiliorum exhalatione, qui replerēt locum relictum ab aqua. Ad.3.

Ad aliud respōdeo, q̄ in illo casu vnus lapis traheret alium, q̄ si parùm obliquè eleuaretur vnus, vt posset aer subintrare tunc non esset difficultas. Ad.4.

Aliqui dicunt ex Arist. 2. Animæ. tex. 113. quòd duo corpora dura nō possunt perfectè coniungi, quin mediet aer, vel aqua, & ita multi credunt. Sed parùm hoc refert ad propositum. Existimo tamen cum Philop. ibidem, quòd si perfectè plana essent, coniungi possent, communiter tamen nō sunt perfectè plana, & ideò illud asserit Arist.

Quòd igitur non sit separatum vacuum.

Tex. LXXIX.

Postquàm vacuum separatum nullū esse probauit, quorundam argumentum proponit, qui vacuum probabant eo, quia rarum, & densum sunt. Dicebāt enim. Si vacuum non esset, non contingeret condensari quicquām, quia aliter non sit densatio, quàm per vacuum: at impoßibile est non esse condensationem, nam sequerentur vnum ex his incōuenientibus. Argumētū sumptū, & dēso quo quidā probabāt dari vacuum.

Aut quòd nō esset motus localis. Quo modo

modo enim corpus transiret per corpus, nisi esset densatio aliqua?

Aut si motus est sine densatione, mundus fluctuabit, hoc est, corpus mobile 2
mouebit vnam partem spacij in locum vlteriorem, & illa aliam, & illa aliam iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur suos limites, & item per quietem regrediatur, sicut mare fluctuat yndarum motu.

3 Quòd si hoc non est, sequeretur aliud inconueniens, quòd si modo aliquod corpus crescit, vt cùm ex aqua fit aer, alibi opus sit, vt aliud corpus crescat, puta, tantum aeris fiat aqua, ne totus mũdus, fluctuet. Quòd si ita non contingere possunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condensentur, & ita dicebat Xuthus Philosophus, non enim condensatione aliter quàm per vacuum fieri putabat.

Si igitur ratum dicunt.

Tex. LXXX.

Disputat Arist. contra sic ponẽtes vacuum.

IMpugnat modo hanc sententiã, quæ vacuum intra corpus ipsum ponit, & distinguit, dicens: Aut isti ponunt multa vacua separata, aut vacuum non separabile. Si separata, iam impugnatum est, non esse vacuum separatum. Si verò non separabile, minus malè dicunt.

Not. quid sit vacuum separatum & nõ separatũ secundum Simpli.

Quid autem per hæc duo vacua intelligat Simpl. exponit, Dicit, quod per vacua separata intelligit, quod intra corpus sit aliquod vnum vacuum cõtinuum magnum, ratione cuius dẽsatio fiat. per vacuum verò non separatum, intelligit, quòd sint multæ particulæ vacui dispersæ per totum corpus: & tunc est sensus, cũ dicunt vacuum esse propter ratum, vel ponunt vnum vacuum in vno corpore, vel multas particulas vacui.

Reiicitur.

Hæc expositio non mihi placet: quia si hoc esset vacuum non separatum, cur dicit Arist. hoc esse minus impossibile, cũ vtrumque æquè sit impossibile?

Expõ. D. Thom.

S. Thomas aliter exponit, per vacuũ separatum intelligi vacuũ sine vllo corpore: per non separatum vacuum cõiunctum cum corpore, & hoc meritò dicitur minus impossibile, sed vult etiam. S. Tho quòd postea rationes, quæ sequuntur, sint contra vacuum non separatum: quæ tamẽ re vera non videtur correspõdere.

Quare conuenio quidem cum Sancto Thoma in declaratione vtriusq; vacui, sed dicendum vlterius, quòd inconueniẽtia, quæ postea infert Arist. sunt cõtra primũ vacuũ separatũ. Nã ad cõdensationẽ, nõ videtur sufficere vacuum separatum, ob id Arist. ipsum dimittit.

Dicit ergo Aristote. quòd ad rarum ponebant isti aut multa vacua separata id est, inter corpora multos poros inanes: vel ponebant non separata vacua, id est, poros refertos aliquo corpore, quod minus est impossibile, dicit iam probatum esse, non esse vacuum separatum, cùm probatum fuit non esse locum habentem spacium aliquod de se distinctum à locatis nisi solam superficiem cõtinentem.

Si vero non separabile.

Tex. LXXXI.

Quatuor incõueniẽtia, quæ talẽ vacua consequuntur.

HOc est alterum membrum diuisionis, quam textu præcedenti exposuimus, statim ponit incõuenientia quatuor, quæ sequuntur ex eo, quòd in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum esse posse, quàm per vacua illa separata, & inania intra corpus,

Primum

Primum, quòd vacuum non esset, nisi propter motum sursum tantùm, quia, cum rarum sit leue, & hoc sursum moueatur, vacuum non erit causa motus omnis localis, nisi tantum sursum.

Secundũ,

Secundũ, quòd vacuum non esset causa motus tanquã id, in quo mobile existit, sed tãquã id, quod fert mobile, sicut aer inclusus in vtre fert id, quod ei coniungitur, ita vacuum fert mobile. Hoc autem modo vacuum non potest esse causa motus: nam nullo modo potest ferre ipsum corpus, cùm nullus sit locus vacui: nec vacuum ferat, nisi ad vacuum, & tunc non ferret, cùm sit illud ipsum etiam vacuum, nec vtriusque sit discrimen.

Amplius

Amplius autem quomodo in grauis.

Tex. LXXXII.

Tertium. TErtium ponit inconueniens. Nam grauis nulla erit causa, qua feratur: densum enim est, nec vacuum intra se habet.

Quartum. Quartum inconueniens. Si vacuum est causa motus, quo magis aliquid fuerit vacuum, velocius feretur: vacuum ergo ipsum velocissimè ferretur, at vacuum impossibile est moueri, & ita non poterit, comparari velocitas ipsius, quia esset in non tempore, sicut nec per vaccuũ motus fieri potest, vt dictum est. Non enim comparantur motus vacui, & per vacuũ cum motu pleni, & per plenum; & ita operabat in non tempore motus esse locales: quod impossibile est.

Quoniam autem vacuum quidem.

Tex. LXXXIII.

Ad argumenta de raro. & denso. CVm vaccuum esse negauerit, dicit quòd inconuenientia tria illata videntur sequi, nisi enim sit densitas, aut motus nõ erit, aut vniuersum fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum.

1. Obiectio. Posset quis dicere, condensationem esse sine vacuo. per expulsionem corporis subtilis inclusi intra corpus densandũ

Solutio. vt dictum est, Hoc reijcit, dicitq; non sufficere. Nam illud corpus expulsum sibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet.

2. Obiectio. Dicet, quis posset esse motus absq; fluctuatione, nempè si circulariter moueantur res, quia tunc non mutant loca.

Solutio. Hoc etiam excludit, quia non semper res circulariter mouentur, sed aliquando sursum, aliquando deorsum.

Nota. Aduertendum autem, quòd Arist. probat rationes has, & inconuenientia, quę sequuntur, nisi densatio sit, & rarefactio, tamen non probat opus esse vacuo ad condensationem, & rarefactionem.

Nos autem dicimus ex suppositis.

Tex. LXXXIIII.

Sententia Aristote. de rarefactione. SVam sententiam de rarefactione exponit, quæ breuiter primo in hoc cõsistit; quòd raritas, & densitas sunt duæ contrariæ qualitates eductæ de potentia materiæ, sicut & aliæ Cũ aũt aliquid condensatur, aut rarefit propriè, nõ est quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, vel quòd partes cõiungantur inter se, vel separentur ratione vacui: sed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas, raritas, aut densitas, ita vt subiectum mutetur, sicut cum fit calidum, aut frigidum.

Nota. Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, vel densatione mutari dicebant, sed solum magis appropinquari, aut remoueri inter se. Aristot. vero non sic, sed cum rarefit, aut condensatur aliquid, totum mutatur, & partes mutatione accidentali recipiendo qualitatẽ eductam de potentia materiæ: quod apparet, quia in raro quælibet pars est rara q si rarum non solum esset per partium separationem inter se, partes vtique manerent densæ; quod falsum est, vt apparet in his, quę rara sunt, & maximè in elementis, Hoc autem posterius magis declarabitur.

Expositio text. Literam perpende, repetit enim primo ex his, quæ dicta sunt in lib. 1. Physi. quatuor propositiones de materia.

1. propositio. Prima est. Vna materia contrariorũ, id est, id, quod recipit vnum contrarium, & alterum, recipere potest. Et notãdum, quòd hic, vel de ipsa materia, vel de subiecto intelligi illa possunt; nam vt materia se habet ad formas ipsas substantiales, ita subiectum ad accidentia,

Secunda. Secunda propositio est. Cùm aliquid fit, non ex nihilo fit, sed ex potentia in actum educitur: vt aer fit ex eo, quod erat potentia aer: & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

Tertia. Tertia. Materia non est absque vllo cõtrariorũ, id est, absq; vlla forma, siuè hac siue illa tamen ratione, & forma distincta est, & separata, à qualibet forma.

Quarta. Quarta. Vna numero est materia contrariorum, id est, idem prorsus, quod ante erat album, nũ modo est nigrum nec est alia substantia, & cum ex aqua fit aer

eadem prorsus materia, quæ erat aqua, facta aer, nec quicquam illius deperditū, aut de nouo acquisitum. Hæc quatuor principia supponit ad declarandam rarefactionem, & condensationem, quæ cuilibet Physico debent esse iam nota.

Est autem & corporis materia, & magni.

Eadem est materia, magni, & parui.

Applicat principia. Cum ergo materia sit eadem contrariorum, ac magnum, & paruum corpus contraria, & diuersa sint, eadem erit vtriusque materia, & subiectum, sicut igitur cum ex aqua fit aer, eadem prorsus manet materia, & id quod in ea erat in potētia, actu fit, ita & cum ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, semper est eadem materia in potentia vtrumque.

Nota. 1 Est notandum, quod ex magno fieri paruum, est densari: ex paruo magnum, rarefieri.

Nota. 2 Notādum etiam, quòd rarefactionem coniunxit cum mutatione aeris ex aqua & dēsationem cum mutatione aquæ ex aere, vt intelligas, sicut in illis mutationibus quo ad substantiam manere semper eādem materiā, nec deperdi, nec de nouo adiungi, sed solū esse per eductionem de potentia in actum: ita esse in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatem quæ condensatio, & rarefactio sunt nihil etiam in his de nouo subintrat, nec recedit, sed solum ex potentia in actum fit eductio, & ita fit in alijs dēsationib⁹ & rarefactionibus, quæ sunt absque generatione substantiæ ipsius,

Vt enim ex frigido fit calidum.

Exemplis explic. Arist. sententiā suā Primum

Vtitur duplici exemplo Aristot. ad id explicandum: Alterum est de calido, Cum enim aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab extrinseco aduenit, sed id, quod erat potētia, idem omnino fit actu. Vlterius, cum ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidū erat fit magis calidum: ita eadem materia, quæ erat rara, fit densa, & è contra sui mutatione ex potentia in actum, & non quia partes recipiant inter se aliquod vacuum, vel eijciant.

Alterum exemplum est Si sumamus secundam partem circumferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulū minorem, tunc id, quòd ante erat curuum, fiet magis curuum, non accepto alio curuo, sed totum quod erat curuum, factum idem est magis curuum. Ita in magno, & paruo: raro, & dēso idem. Quod rarum ante erat fit densum, & quod erat densum, rarum, & non per vacui interpositionem partibus non mutatis, vt illi Philosophi volebant. Et nota exemplum de circulo linea enim circuli sic se habet, quòd non solum ipsa est curua, sed & quælibet ipsius pars, & similiter tota fit magis curua & quælibet ipsius pars. Sic de raro, & denso.

Amplius sicut circuli. Tex. LXXXV.

Repetitur idē exēplū

Idem exemplū de circulo repetit adeo, vt aliqui textum hunc non esse Aristot. putent ac proinde ab alijs interpretibus prætermittitur, legitur tamē à Philopono, nec est omnino reijciendus. cùm à D. Tho. etiam & alijs recipiatur. Dicit igitur, quòd linea curba dùm magis curua fit, non aliud fit magis curuum, nisi quod erat curuum: & ignis est calid⁹ & albus totus, & nō solum ipse, sed & partes Ita de raritate.

Notaudū, quòd albedo tribuitur igni, sicut alij colores elementis, non quia proprij colores sint, sed similitudine quadā, vt dicitur lib. de coloribus. Subiungit duas proprietates rarorum corporū, puta, leuitatem, & molliciem: densorum vero grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas opposito se habere modo docet: nam plumbum est grauius non tamen ita durum, ferrum autem durius, non tamen ita graue. Nota.

Cuius ratio est, quia plumbum est admodum terrestre, & id, quod aqueū est, minus habet digestum, & concoctum, at ea de causa minus resolutū, cùm sit mollius, sed grauius est, sicut limus ante concoctionē, & carnes grauiores crudę sunt. Ferrum autem habet aqueum concoctū, id circo durius est, & minus graue, quia magis resolutum. Nota

Ex dictis igitur manifestum est.

Tex. LXXXVI.

Epilogus disputationis de vacuo.

Concludit, nec esse vacuum separatum, id est, sine corpore: nec simpliciter, id est, extra corpora, nec in tantum intra ipsa corpora, necesse vacuū in potentia, id est, cum corporibus coniunctum, licet distinctū ratione ab illis, vt exponit Philop Nisi quis inquit, vtatur æquiuocè vocabulo vacui pro causa motus: tunc enim graue, & leue diceret vacua, quę sunt causa motus lationis, durum autem, & molle sunt causa alterationis cuiusdā puta, passionis, vel impassionis: nā molle cedit diuisioni, durum resistit: ob id hę qualitates dicuntur potentiæ, vel impotentiæ, vt dictum est in prædicamento. Quasi dicat, vacuum, qualiter explicatū est, nullum est, nisi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod sit, velit significare, & ob id concludit dictum esse quomodo sit vacuum, & quomodo non sit.

Quid sit condensatio, & rarefactio, & ex quibus causis, & quomodo fiant, Ex quo constabunt, An sine vacuo esse possit.

Quæst. XI.

Ria breuiter in hac difficultate præstabimus Plenior siquidé tractatio de rarefactione, & condensatione, non est præsentis speculationis. Primum quid rarefactio, quid cōdensatio sint. Secundo, quibus ex causis proueniant. Tertio, quomodo fiant. Ex quibus facile constabit esse posse sine vacuo illo Antiquorum.

Quid sit cōdensatio, & rarefactio.

Circa primum aduertendum, quòd condensatio non aliud est, quàm motus quidam in densitatem: sicut rarefactio motus in raritatem: cùm autem raritas, & densitas qualitates quædam sint: fit vt rarefactio, & condensatio alterationes sint, nam alteratio motus est in qualitatem,

Quid sit rarum, & densum.

Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ sub multa continet quantitate è contra, densum, quod sub parua quantitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cùm ex stupa fit ignis; illa enim materia stupæ, quæ sub parua erat quantitate postea sub magna ignis quantitate, ac raritatem recepit.

Est autem aduertendum duplicē esse rarefactionem, & condensationē, & propriam, & impropriā. Impropria est, quæ & sine mutatione, & alteratione aliqua partium rei, sed solum per approximationem, vel per ptium separationem, si cut spongia, cum ejecta est aqua, vel aer, condensata dicitur, cum vero plena est aere, vel aqua rarefacta est: talis autem densatio, & rarefactio non fit absq; corporis externi intromissione, vel expulsione, & hæc mixtis inest frequenter, elementa enim, saltim ignis, & aer non habent hanc densationem, vel raritatem, Antiqui itaque non cognoscebant, nisi hanc solum cum hoc discrimine, quòd illi ponebant contra corpora vacuos poros, nos vero plenos subtiliore corpore, & sic diximus superius cinerē cōdensari,

Duplex est rarefactio, & condensatio, propria, & impropria.

Quid impropria.

Alia est cōdensatio, & rarefactio ꝓpria, & hæc non fit corporis alterius expulsio ne, vel receptione, sed mutatione ipsius subiecti ex potentia in actū: vt sicut quod erat calidum, fit frigidum, nō quia ab intrinseco quicquam recipiat, sed quia materia, que erat in potentia frigida, fit actu frigida, ita fit rara, & dēsa actu ex eo, q erat in potētia, vt dicetur paulò post.

Quid propria.

Hæc igitur densatio vel rarefactio tribus ex causis prouenit. Prima est alteratio secundum calorē, & frigiditatem: calefactio enim rarefactionis est causa: frigefactio vero condensationis, non quòd ipsa calefactio fit rarefactio, aut frigefactio condensatio: sunt enim alterationes diuersæ: sed quòd ex illis istæ sequantur, vt ex causa.

Tribus ex causis prouenire potest rarefactio, & condensatio.

Sunt aliquot experientiæ. Primo, videmus igni appositas castaneas, & oua, & glandes magno impetu rumpi, & proijci quod non fit, nisi quia cum ista ventosa sint, ipsorum aer intus inclusus à calore rare fit, ac rarefactus maiorem petit locum, quem extra quærit.

I. Causa. Variæ huius causæ experientię. Prima.

ecunda. Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefacta vero ollam excedere.

ertia. Similiter, vtres, & pilæ plenæ aere si parum igni apponãtur, optimè comprimuntur, accidenti maximè resistũt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

Quinta. Similiter: si optimè calefacta interius postea vertatur, ita vt os deorsum aquæ superficie occludatur, ascendit aqua, quia aer illic inclusus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, postea aquæ frigiditate densatus minorem occupat locum, ac partem ollæ deserit prope os, quod proximum est aquę: hunc autem locum aqua ascendens occupat. Sunt etiam aliæ passim experientiæ, quibus solam calefactionem, & frigefactionem refactionis, & condensationis causam esse percipitur.

2. Causa. Altera causa est generatio. Cũ enim inferiora elementa ex superioribus fiũt, vt ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra, condẽsatio est: cùm verò è cõtra ex inferioribꝰ superiora, rarefactio est: & hoc satis est experientia compertum. Videmus enim fumum ex ligno procedentem, & vapore aquæ multo maiorem locum occupare.

Experiẽtię secũdę causæ.

Nota. In hac generatione interuenit etiã alteratio secundum calorem, & frigiditatem, sed quia talis alteratio est coniuncta cum generatione substãtię dicimus & attribuimus generationis causam rarefactionis, & densationis ad differentiam primi modi, quo sola alteratio sine generatione substautiæ causæ, & rarefactionis, & densationis, & quia post generationem ex vi ipsius formæ solet magis, vel minus densari materia, vel rarefieri.

3. Causa. Tertia causa est motus localis. Hic enim densationem facit; ex nimia enim partium compressione fit aliquando dẽsatio, & sic aer ex ventorum motu condensatur, quo cessante rare fit. Hæ igitur sunt causæ, quibus condensatio, & rarefactio proueniunt.

At circa modum, quo fiant aduerte mẽtem Aristot. esse hanc, quæ tibi sufficiet pro præsenti. Quod densatio, & rarefactio fiunt, quia sicut materia fit calida, vel frigida non recepto aliquo extrinseco, sed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia est in potentia ad maiorem vel minorem quantitatem, & cum maior fit, vel minor, ꝓpriè ex eo fit, quia erat potentia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde est rara, & densa.

De modo quo fiant rarefactio, & condensatio.

Nota. Est autem considerandum, quòd sicut ex materia educitur calor, qui tamen nõ erat in ea actu, nisi tantum potentia: ita educitur maior quantitas, vel minor quãtitas, vbi non erat nisi potentia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor, quantitas producitur. Raritas autem, & densitas qualitates sunt admodum cum quantitate coniunctæ ita, vt ipsam sequantur.

Vnde quantum ego existimo, imo ita est secundum Aristotelem non fit mutatio secundùm raritatem, vel densitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo, loquor autem de propria condensatione, & rarefactione.

Rarefactio & condẽsatio non fit sine acquisitione, vel diminutione in quantitate.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam semper habere coniũctã quantitatem sibi, vt nunquàm de nouo acquiratur vel perdatur, nec tota, nec vlla quantitatis pars, dicet, quòd in condẽsatione, vel rarefactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur sed aliter, & aliter se habet: & probabile hoc est.

At nos qui quantitatem non in sola materia, sed in composito constituimus ac ipsam deperdi, & acquiri diximus, nõ reputamus inconueniens dicere, quòd sicut in remissione caloris, & intensione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probabimus postea, ita in ista rarefactione, & condensatione circa quantitatem. Imò cum ex generatione proueniunt, sicut cum ex aqua aer, vel è contra fit, probabiliter etiam dicitur tunc tota quantitas mutatur, & noua acquiritur.

tur sub eadem manente materia. Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipsius accidentia corrumpuntur, de hoc tamen alibi latius dicemus. Satis sit de quæstione hac. Alius etenim est eius proprius disputandi locus. Ex dictis liquet ad rarefactionem, vel condensationem non esse necessarium vacuum vt antiqui Philosophi putabant, sed sine vacuo fieri posse.

An forma intendatur additione partium gradualium. Quæst. XII.

Hæc quæstio circa text. 84. mouetur, vbi Aristote. docet magis calidum fieri ex minus calido non adueniente calido nouo.

sēsus qōnis Pro sensu autem quæstionis aduerte, q intensio non aliud est, quàm motus quo vna forma fit perfectior in eadem parte

1. Nota. qd fit intēsio. subiecti, vt cum albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt secundum eam manus magis, & magis dicatur alba.

Qualitas dupliciter pōt augeri Dixi autem in eadem parte: nam aliqua qualitas dupliciter potest augeri. Vno modo secundum quod plures partis subiecti informat, vt cum calor crescit, & dilatatur per aliquod continuum successiue calefaciendo plures subiecti partes. & talis dicitur extensio formæ, Altero modo augetur in eadem parte subiecti acquirendo maiorem, & maiorē vim: vt cum calor in manu existēs fit maior, & maior, & tale augmentum intensio dicitur: oppositum vero decremētum remissio.

Nota. qūo differunt intensio, & extēsio formæ, Differunt ergo intensio, & remissio formæ ab extensione & diminutione eiusdem, hæc enim sumuntur secundum plures vel pauciores partes quantitatiuas subiecti, illa vero secundùm perfectionem maiorem, vel minorem in eadē parte subiecti; potestque esse, vt simul fiant intensio, & extensio, imò intensio, & diminutio,

Explicatur magis sensus qōnis. Semper tamen obseruandum est, hos esse valde diuersos motus. In præsenti autem loquimur de intensione & remissione, & petimus, An cum intenditur calor noua aliqua caloris particula producatur supra calorem præexistentem. in remissione vero corrumpatur: an non sic sed per eadem qualitas sit absque acquisitione, vel deperditione alicuius partis qualitatis.

In hac difficultate sunt quatuor sententiæ principales. Prima est Barlei, quam sequitur Duran. 1 Senten. distinctione decima septima, quæstione octaua, & Gofredus, vt recitat sanctus Thomas. 1. Senten. distinctione decima septima, quæstione secunda, articulo secundo. Dicunt in intensione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci, similiter de alijs qualitatibus, vt cum ex paruo calore fit maior, & intensior, calor ille remissus corrumpitur, & nouus intensior producitur, similiter in remissione corrumpitur intensior & producitur remissior. 1. sētentia.

Huius sententiæ præcipua ratio est: Intensio, & remissio sunt motus: ergo ex cōtrario in contrarium tendunt terminum: sed termini contrarij simul esse nō possunt: ergo calor, qui erat remissus, & calor qui erat intensus, cùm sint termini motus, simul non sunt, sed vnus corrūpitur altero accedente. Rō huius sententiæ.

Exemplum ponit Duran. sicut in motu locali semper sunt loca diuersa, & vnus corrumpitur, altero succedente, ita in formis, secundum quas est intentio, & remissio. Exemplū Durand.

Altera sententia est Aegid. lib. 2. q. 14 & Grego 1. Senten, distinct, 17. q. 4. arti. 1. Hi in forma accidentali considerāt duo: Alterum essentiam ipsius formæ: Alterum existentiam, puta, ipsam actualem inherentiam in subiecto, vt albedinis essentia est ipsius natura, & substātia: inhærētia vero in subiecto ipsius est existentia, ita in alijs qualitatibus. 2. sētentia Egid. & Greg.

Dicunt ergo, quòd intensio, & remissio non fit per additionem vel ablationē aliquam in essentia qualitatis, & formæ sed eadem prorsus est qualitas intensa,

quæ erat remissa absque acquisitione. 1. deperditione: intensio autem, & remissio tantum fit secundùm existentiam, & inhærentiam, hæc etiam suscipit magis & minus.

Probant ex. 8. Metha, tex. 10. vbi dicitur, quod essentiæ formarum consistūt in indiuisibili, vt vna non sit maior, & minor, vt ternarius vnus non est alteri maior: si igitur hoc ita est, non potest esse additio, vel ablatio in essentia. — 1. Ratio.

Præterea, quia natura rei est in certo gradu naturæ, non ergo suscipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciūt. — 2. secunda

Tertia sententia est Scoti. 1. sent. dist. 17 q. 3 quam sequuntur Nominales, putat qualitates intendi additione nouæ, qualitatis, vt calor intēsior fit, quia nouꝰ calor producitur & cùm calore præcedēte coniungitur, & vnitur in eadem subiecti parte, vnde differt à Burleo, q. Burle. dicit priorem qualitatem non manere, Scot. vero, quòd manet cum sequenti, & fit vnus calor intensus: in remissione vero perditur aliquid caloris, & residuū manet, donec fiat totius deperditio. — Tertia opinio scoti.

Hæc sententia probatur primò. Ita se habet augmētum intelligibile, sicut sensibile: sed sensibile fit partium additione ergo intelligibile vocat augmentum sensibile, quod fit in extensione, vt cum aqua additur aquæ: & cum calor extenditur per subiecti partes, constat aūt hoc fieri productione nouarum partium. Vocat augmentum intelligibile, quod fit in eadem parte secundum intensionem. — 1. Ratio.

Et argumentum est, quòd sicut cùm extenditur calor nouus, & nouus calor prodicitur, in diuersis tamen subiecti partibus: ita etiam cum intēditur, producetur vtique nouus, & nouus calor in eadē tamen parte.

Secundò. Motus realis terminum habet realem ad quem, distinctū à termino à quo: ergo calor quia intensione acquiritur non est idem calor, qui præcessit, sed pars de nouo producta, ita erit in remissione. — 2. Ratio.

Tertiò. Non fit transitus de contradictorio in contradictorium sine acquisitione alicuius realis, vel deperditione, sed cum calor intenditur, vel remittitur, subiectum ex non intenso fit intensum, & ex non remisso remissum. ergo in remissione, vel intensione noua qualitas acquiritur, vel deperditur. — 3. Ratio.

Quarta senten. est S. Tho. Prima secundæ q. 51 art. 1. ad. 2. & Secunda secundæ q. 24 art. 5. quem sequuntur plerique viri docti in. 8. Metaphy. Dicit, q. cùm qualiter remittitur, aut intenditur nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, sed eadem omnino manet intēsa, & remissa, solum intensio consistit in hoc, quòd magis est radicata in subiecto, remissio vero, q. minus est radicata. Esse autem radicatam magis vel minus, nō est aliud, quàm quòd magis sit educta, vel minus, ex potentia in actum. — 4. sententia S. Thom. Explicatur sententia eius dem.

Vnde radicem intentionis, vel remissionis ponunt in indifferentia formæ, secundum quàm magis, vel minus potest educi de potentia subiecti. — Nota in quo sit postita radix intensionis & remissionis, & de duplici indifferentia formæ,

Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, vt nō magis vni, quàm alteri insint in subiecto, vt albedo indifferens est, vt niui, vel cigno. I. alteri insit, & hæc indifferētia accidēs facit cōmune. — 1

Sunt etiā aliquæ indifferentes, vt à subiecto abesse, vel adesse possunt, & hæc indifferētia facit qualitates separabiles. — 2

Sunt tandem aliquæ indifferentes, vt plus minusuè perfectè à subiecto participari possint, & hæc indifferentia ipsas facit intensibiles, remissibiles. — 3

Hæc autem indifferentia aliquando prouenit ex diuersa natura subiectorum: vt calor ignis est intensior, aeris remissior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris vero talem. — Vnde proueniat illa indifferentia formæ.

Aliquando prouenit ex diuersa, dispositione eiusdem subiecti, vt mel dum magis, ac magis comprimitur, fit albiꝰ, quia deperdit humidum, & magis disponitur ad calorem.

Hæc est sententia fideliter exposita, in

quæ

Repetitur sententia D. Thom. qua dicitur intensionem, vel remissionē fieri per maiorem, vel minorem in subiecto radicationem, siue id propter naturam in subiecti, siue propter maiorem, vel minorem dispositionem.

I. Repro D. Thom. Probatur primò. Si intēsio fieret additione gradus ad gradum, quærn, cum illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compositione, vel cōtinuatione, vel subiecto. Non cōpositione: quia in accidenti non est cōpositio, nisi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ, quales non sunt illæ, quæ ex diuersis gradibus sunt, præsertim cum sint eiusdē rationis, & neuter se habeat, vt determināns, aut vt determinatū. Nec erunt vnū continuatione, cum illa graduum vnio non fit secundum quantitatis partes: intensio enim in vnica fit parte. Nec erūt vnum subiecto, quia quæ sic sunt vnum, sunt distincta specie, vt albedo, & dulcedo in lacte, cum ergo non possint vnam formam facere non sic erit intentio.

Secunda. Secundò. Ille gradus de nouo productus, vel est eiusdem speciei, vel diuersæ. Non diuersæ, nā duo gradus caloris non differunt speciei, si ergo sunt eiusdē speciei, differunt numero: at dun accidētia numero tantùm differentia in eodē subiecto adæquate esse nequeunt, cū numerica accidentium distinctio à subiectis sumatur: non ergo sic intensio fieri potest.

Tertia. Tertiò. Stat formam indiuisibilem magis, & minus suscipere: ergo non fit per additionem, vel ablationem. Antecedens probatur. Visio est indiuisibilis operatio, & intellectio, & stat has intēdi, & remitti, dum obiectum magis, vel minus comprae henditur, non igitur vllo modo intensio, & remissio fiunt. Hæ fuere de intensione opiniones.

I. Fundam. Explicatio terminorū ad quæstionem. Pro huius quæstionis determinatione quorūdam terminorū explicatio est maximè aduertēda, quæ apud philosophos in hac materia soleat occurrere, præsertim apud calculatorem Suyser, Termini aūt sunt hi gradus formæ, pars gradualis, non gradus, latitudo formæ.

Quid sit gradus formæ. Gradus formæ est illud minimum formæ quoad intensionē, quod potest actu per se manere in aliquo subiecto; sicut vocamus minimum in extēsione, quod per se potest existere ab alijs partibus separatum: ita vocamus in intensione, vel remissione gradum quo remissior non potest per se actu in subiecto esse.

Quid sit pars gradualis. Pars vero gradualis formæ est, quicquid formæ, quod non potest ob eius remissionem actu per se esse; sicut in extensione quantitatis, sunt particulæ ita minimæ, vt non possint esse per se, nisi cum alijs continuæ: ita in forma intensa sunt caloris particulæ ita remissæ, vt non sint vnquam per se: & has vocamus partes graduales. Vnde in vno gradu sunt plures graduales partes, quia est diuisibilis in infinitum in potentia.

Nota duplices partes in qualitate. Et vt facilius intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intensibili duas magnitudines. Altera est secundum quam plures subiecti partes informat, & hæc intensionis magnitudo dicitur, quæ est externa est, à subiecto proueniens. Altera est secundum quam in seipsa fortior est, vel debilior, maior aut minor. Dicimus enim plus albedinis inesse lacti, quam saccharo: & talis magnitudo dicitur intensionis, cuius partes quę actu possunt existere per se in subiecto, gradus dicuntur: quæ vero non possunt per se existere, nisi cum alijs coniunctæ, quæ existentes dicuntur, & in potentia graduales vocamus.

Quid sit nō gradus formæ. Non gradus formæ dicitur illud quod non est forma, sed in potentia proxima, vt sit forma, ita vt si verum in eo dicere, tunc non esse formam, sed immediatè post illud erit forma, vt non gradus caloris est, quod si cest calori proximum, vt immediatè post illud calor sit.

Quid sit latitudo formæ. Latitudo autem formæ est quantitas, extensionis formæ simul cum quantitate intensionis vt si sit aliqua forma in aliquo subiecto intensa, & extensa, tota illa ipsius intensio cum intensione formæ latitudo dicitur.

Nota. Et ne decipiaris existimans solam magnitudinem intensionis dici latitudinem, sed vtranque simul, & de latitudine hac scripserunt aliqui multa,

2. Funda. Duplex latitudo formarum vniformis, & difformis. Aduertendum secundò, q latitudo ista formarum est duplex, quædam vniformis, quædam difformis. Vniformis est, cum sic est forma extensa per aliquã quãtitatem, vt in singulis ipsius partibus sit æqualiter intensa: vt si demus, particulam ignis, latitudo huius caloris est vniformis, quia in omnibus partibus illius calor est æquè intensus.

Difformis vero est, cum sic est extensa forma, vt non sit in omnibus illius quãtitatis partibus equaliter intensa, vt si demus lignum calidum, cuius partes quædam sint alijs calidiores.

Duplex latitudo difformis. Latitudo difformis subdiuiditur in vniformiter difformẽ, & difformiter difformem. Vniformiter difformis est, cum etiam si forma sit inæqualiter intẽsa per omnes partes quantitatis, tamen excessus, quibus vnus gradus excedit aliũ, sunt æquales. Verbigratia, sit lignum habens decem particulas, in prima calor sit, vt vnum, in secunda, vt duo in quarta, vt quatuor, & sic consequenter, est diffor mis tota latitudo, cum sit intentio inæqualis: Sed vniformiter, quia excessus partium inter se sunt æquales: nam in tanto excesso duo excedunt vnum, quan to, duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter vero difformis esset, si excessus essent inæquales, vt si in vna esset, vt vnum in secunda, tria: in tertia, vt sex in alia, vt octo, & sic consequenter.

Latitudo difformiter difformis adhuc duplex. Latitudo difformiter difformis iterũ subdiuidıtur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quàmuis sint partes inæqualiter intensæ, & quàmuis excessus sint inæquales, tamẽ proportiones excessus sunt equales, ita, vt in eadẽ proportione excedat vna aliam, in qua altera alterã: vt si prima pars sit, vt vnũ altera, vt duo, tertia, vt quatuor, quarta vt octo, & sic consequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatem intensionis, sed difformiter, quia excessus sũt inæquales, & vniformiter, quia seruant eandem proportionem. At si eadem proportio non seruaretur, tunc latitudo prorsus esset difformiter difformiter difformis, hæc sunt valde obseruãda pro intelligentia multorum, quæ in Physica occurrunt.

1. Conclu. contra Burlæum. Pro determinatione igitur quæstionis propositæ, sunt aliquot proponẽdæ conclusiones quarum prima sit. In intensio ne non corrũpitur qualitas remissa, nec intensa in remissione, vt dicebat Burle.

1. Ratio. Hæc conclusio probatur primò. Quod corrumpitur, si accidens est, aut corrumpitur à cõtrario, sicut calor à frigiditate, aut defectu conseruantis, vt lumẽ in aere, extincta lucerna, aut ad corruptionẽ subiecti nã destructo subiecto, destruuntur ipsius accidẽtia: sed illa qualitas remissa non corrũpitur à cõtrario, quia intensa qualitas, & remissa non sunt contrariæ, cũ sint eiusdem speciei nec corrũpitur ex defectu conseruantis: nam adhuc manet ipsum agens intendens: nec ad corruptionẽ subiecti, cum semper sub iectũ in tota intẽsione maneat: nõ ergo corrũpitur si n. corrũperetur, ab aliquo ex his vtiq; corrumperetur.

2. Ratio. Præterea secundò. Si remissior qualitas corrumperetur in intensione, & intensior produceretur, sequitur, quod in instanti per primũ sui esse qualitas tota sit, & non successiuè. Patet. In quocunq; instanti est verum dicere, dum intensio fit, nunc est qualitas intensa, & ante nõ fuit talis: peto an tota illa in illo instanti sit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non potest: nam ante hoc instans erat remissa, & ita debuit corrumpi: si ergo tota illa in instanti producta est: iam tota qualitas per primum sui esse incipit nec successiuè facta est: quod est contra Arist. vt dicetur inferius.

3. Ratio. Præterea tertiò. Si in remissione corrumpitur

rumpitur intensior qualitas, & producitur remissior, sequeretur, quod contrarium per se produceret contrarium. Patet. Demus, quòd sit calor, vt sex, & incipiat remitti à frigido: tunc frigidum destruet totum illum calorem, & producet remissionem, vt fatetur: ergo frigidum producit calidum, vlterius si statim totũ illum calorem destruxit, ad quid alium produxit, cum etiam corrumpere illum debeat profectò hæc opinio indigna videtur Philosopho.

Argumentũ Burlæi soluitur. Nec argumentũ ipsius quicquam concludit, nam calorem remissum, & intensum dupliciter considerare possumus. Vno modo formaliter, vt intensus, & remissus est: & sic opponuntur: & sunt termini intensionis & remissionis, & cũ remissus est, intensus non est, & econtra. Altero modo, materialiter consideratur pro ipso calore, & sic non opponũtur, nec corrumpuntur. Quod est dicere, calor, qui erat remissus manet in intensione, sed non manet remissus, sic manet pars caloris, qui erat intẽsus, sed nõ manet ita intensus. sicut cum quantitas minor sit maior, & econtra, quantitates manent, sed quòd sit maior, vel minor non manet, & ita soluitur argumentum ipsorum.

2. Cõclusi. contra Aegidium. Secunda conclusio. Intẽsio, vel remissio non fit tantùm secundum existentiã, vt imaginatur Aegidi.

1. Ratio. Ista conclusio probatur. Primò, quia cum existentia dependeat immediatè ab essentia, non potest intelligi, quomodo si ipsa essentia consistat in indiuisibili, non consistat etiam existentia.

2. Ratio. Præterea, quia adhuc ipsa existentia est quędã entitas, & natura: debet ergo in indiuisibili consistere.

Tertia. Vlterius, quia petimus, an per radicationem, vel additionẽ suscipiat ista existentia magis, vel minus. remanet enim eadem difficultas.

4. Ratio. Præterea, quia supponit opinio distingui realiter essentiam, & existentiam, cuius oppositum posteà nos ostendemus.

Tertia conclusio. Non fit intẽsio, aut remissio per maiorẽ, vel minorẽ in subiecto radicationem tantùm, hæc sine dubio facilius intelligitur, quàm opposita opinio. Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in subiecto nullo prorsus acquisito, aut deperdito? fit quidem ista radicatio, sed per hoc quòd plures, vel pauciores qualitatis gradus sunt. Et ita consentio cum Diu. Thoma, in intensione fieri maiorem radicationem, sed tamen hanc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti. 3. Conclu.

Nec (vt existimo) huius oppositũ voluit Sanct. Thom. quamuis multi ipsius discipuli id putent, contra quos probatur conclusio, præter argumenta Scoti, quæ sunt optima, superius posita. Primò ex Aristot. hoc text. 84 dicit, Sicut ex non calido fit calidum, ita ex minus calido magis calidum, tam enim calidum, quàm magis calidum ex potentia educũtur, sic ergo argumentor ex hoc. Cũ magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actũ ergo producitur. Fit ergo intensio per productionem noui caloris, sicut remissio per deperditionem. Nota. 2. Ratio.

Præterea. Cùm fit aliquid magis calidum, verè mutatur per mutationẽ, quæ non erat ante: ergo acquisiuit aliquid, quod ante non erat. Secunda.

Præterea. Magis radicari vel est, quòd difficilius remoueatur à subiectò, vel quòd qualitas plures subiecti partes informet, vel econtra, quòd plures gradus qualitatis, & partes sint in singulis partibus subiecti. Non primum, quia sunt qualitates intensissimæ, facilè tamen mobiles, vt febris ephimera, & rubores ex verecũdia. Non secundum, quia illud est extẽdi, nõ intendi: erit ergo tertium. 3. Ratio.

Quarta conclusio. Intentio, vel remissio fiant per acquisitionem, vel deperditionem partium gradualium qualitatis circa eandem subiecti partem, manentibus semper remissis gradibus cũ alijs in intẽsione, & similiter in remissione, manenti- 4. Conclu. Quo fiat intensio & remissio.

rentibus illarum partium gra tibus, quæ erant iu intensa, aliquibus eorum partibus deperditis: & in hoc consentio cum Scoto.

1. Nota. Quo procedit in intensione. Notanda, tamen hic duo. Alterū est, quòd cum intenditur aliqua qualitas, vel remittitur, nō proceditur per gradus, vt in singulis instantibus singuli gradus producantur, sed per partes graduales, sicut in extensione formæ, postquā ignis in primo minimo est introductus, postea successiuè extēditur per minima coniuncta, nec alia minima subit, nisi paulatim: quia cum sint coniuncta cū primo, nō dabitur minus minimo per se. ita in diminutione paulatim, & successiuè fit, donec ad vltimum aliquando peruenia tur, & illud iam simul [illegible]rrumpitur.

Hæc ergo sic intellige suo modo in intensione, & remissione: dato enim vno gradu intensio successiuè fit per partes graduales aliorum graduum, similiter in remissione, donec perueniatur ad vltimum gradum. Dictum autem est, quòd inter gradum, & partem gradualem interfit.

2. Nota. Qualis ad dito gradus fiat in intensione. Alterum annotandum est, quòd cū dicimus intensionem, fieri gradum additione, non intelligas, quòd ista additio est propria, quasi addamus calorem aliquem, qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquam addimus, sed est impropria additio, quia id, quod additur, erat ibidem, cui additur, sed in potentia, educitur tamen in actum. Et hoc est quod ibi dixit Aristot. quod non fit calidum, aut magis calidum adueniēte calido, puta, in actu præexistenti, sed educto ex eadem potentia in actum.

Ad 1. Aegidii, & ad secundum. Duplici ter sumi tur essētia. Superest vt ad argumenta in oppositū respondeamus. Ad primum Aegid. dico, quòd essentia dupliciter sumitur. Vno modo pro quidditate, quæ per definitionem explicatur. Altero modo pro ipsa entitate, & ipsa re, vt essentia albedinis dicitur id, quod albedinē cōstituit in esse & natura albedinis, dicitur etiā ipsa albedo. Igitur essentie, vt quidditatē dicit nō fit additio, nec diminutio, sed certa est, & indiuisibiliter consistit, nā vnica est qualitatis cuiusque definitio, siue sit intensa, siue remissa: at ipsi entitati fit additio.

Explicatur. Lineæ quidditati non fit additio: vnica enim est ipsius natura: at ipsi lineæ partes possūt addi, & detrahi. Alij solent hoc idem aliter dicere, quod esse tia suscipit partes similares, sed non dissimilares per hoc patet etiam solutio ad secundum argumentum ipsius sententiæ.

Ad 1. pro opinione illorū qui opinionē D. Tho. sequuntur intelligunt. Ad primum pro opinione illorū, qui opinionem D. Thomæ, secus intelligunt de sola radicatione, siue additione graduum, dicendum, quòd gradus multi, faciunt vnum intensionem, sicut plures partes aquæ, vnum faciunt continuatione, per quantitates partium, quæ ad vnum vniuntur, sic plures gradus eiusdem qualitatis faciunt vnum intensione, per hoc quòd cum sint eiusdem speciei, sub vna, & eadem subiecti quantitate, submittuntur, & penetrantur, ac vnicam formā, latitudinem, & magnitudinem intensionis habentem componunt: & sic possumus dicere, quòd compositione sint vnū non compositione extensionis, sed intensionis vnius formæ.

Ad 2. Ad secundum dico, quòd ille gradus est distinctus numero imperfecte, quod est dicere. Gradus vnus distinguitur numero ab alio quando est in potentia, & alter actu. Similiter respectu actionis, qua talis gradus producitur hac productione, nō antè ille, qui erat ante similiter respectu tēporis, quia præcedens aliquādo fuit, cū nō fuit, quæ producitur.

Perfecte tamen numero non distinguitur, quia postquā productus est, & in actu, vnicam actu formam cum altero facit, sicut etiam partes continui vnū efficiunt cōtinuum. Nec Metaphysici dicūt, contra hoc quicquam, nam cum dicitur duo accidentia numero differentia non possunt esse in eodē subiecto, intelligit duo accidentia actu existentia, & de differentia perfecta numero.

Ad 3. Ad tertium similiter patet solutio. Nā vissio

visio intenditur, sicut, & aliæ qualitates per additionem, imò, & accidentia spiritualia, vt intellectio, & volitio, & habitus in anima existētes, quamuis enim extensionem non habeant, tamen intensionem habere possunt in subiecto. Nō enim partes intensionis, sunt partes extēsionis, nec his necessariò indigent, talia que accidentia habebunt intensionem, sed non latitudinem, quia latitudo vtrũque claudit, vt diximus, ac satis de quæstione hac.

CAPVT. X.

Tractatio de tempore.

Consequens autem est ad ea.

Tex. LXXXVI.

Intentum Arist. Postquam de motu, infinito, loco, vacuo disseruit, nunc tandem de tēpore facere sermonem aggreditur. Est enim tempus mensura rerũ sensibilium communis. Duo tamen tractanda proponit. Alterum, an sit, alterũ quid sit, nam quale sit ex ipsius natura se mel percepta facilè erit cognoscere.

At circa an sit, prius disputatiuè procedit, ac rationibus exteris, quæ logicæ dicuntur, (vt notant Themist. & Simplic.) contendit probare ipsum non esse. Nā quamuis tempus esse sit certissimum, est tamē adeò difficile cognitu (vt dicit Philop.) & rationes in oppositum fortes, vt videatur ex parte non esse.

Quid sint logicæ rationes. Aduertendum, quòd logicæ rationes sunt, quæ ex communibus principijs, & probabiliter, non necessario procedunt & probant: non enim faciũt scientiam, sed opinionem, vt alibi diximus.

Quòd igitur omnino non sit, aut vix.

Tex. LXXXVIII.

An sit tēpus. Incipit rationes proponere, quibus tempus non esse probatur. Inquit autem, rationes probare vix, & obscurè tempus esse. Quod dicit, quia rationes non conuincunt ipsum non esse, cum demonstrationes non sint, sed difficultatem faciunt, & persuasionem, vt non ita facilè, & distinctè tempus appareat esse.

1 Ratio. Est antē prima ratio huiusmodi. Cuius partes non sunt, nec ipsum est, aut en titatem, & substantiam habet: sed tem poris partes non sunt: non ergo tempus est. Minor probatur, nā reliqua sunt nota. Temporis partes sunt præteritum, & futurum: ex præterito enim tempore, & futuro componitur quodcunq; tempus, quod in infinitum procedit, & semper accipitur, id est, totum ipsum tempus, quod interminabile est, ex præterito, & futuro constat. At neutrum horum est: præteritum enim non est, futurum nondum est: Ergo partes totius temporis non sunt. Quod non sit tempus.

Nota. Notādum, quòd dicit, totum tempus, quod infinitum accipitur. Nam tempus in particulari nō semper ex duplici hac parte constat, vt præteritum per se, futurum per se, tamen tempus totum, quod in fluxu est, ex duplici hac parte constat.

Ad hæc autem omnis rei.

Tex. LXXXIX.

2. Ratio. Alteram facit rationem. Quæcunque res diuisibilis, & plures partes habens, si esse debet, necesse est, vt aliquam sui parte n, quæ sit, habeat, quando non omnes haberi possunt: sed nulla pars temporis est: igitur nec tempus est. Maior est nota. Minor probatur. Præteritum, & futurum sunt partes temporis, & nulla ex his est.

Obiectio. Dices tu, non sunt istæ omnes partes, nam nunc præsens, est pars temporis, & illud modo est.

Solutio. Reijcit hoc Arist. probādo nunc non esse temporis partem, & sic probat. Pars mēsurat totum, quia toties replicata totum adequat: similiter pars componit totum cum alijs partibus: at nũc non mensurat tempus, nec ex multis nunc componitur tempus: ergo nō est pars temporis.

Not. quo se habeat nũc ad tēpus. Aduertendum enim, quòd sicut punctũ in linea indiuisibile quid est, ita nunc in tempore: nam quod præsens est, non potest esse diuisibile: si enim diuisibile esset, cum sit successiuum, vtique partē haberet præteritam, partem, futurā tamē, non

non esset totum præsens, & nunc: quod igitur præsens est, indiuisibile est. Et sicut linea ex punctis non cōponitur, nec puncta partes sunt lineæ, sed continuatiua lineæ partium, ita nec nunc est temporis pars, sed partium temporis, puta, præsentis, & futuri continuatiuum: & hoc autem dictratio hæc.

Amplius autem, & ipsum nunc.

Tex. XC.

Probatur nō esse ipsū nunc. Et primo quod sit aliud & aliud in tempore. Connectitur ad ipsum nunc, & contendit probare, quòd non sit, & q difficile sit percipere, an ipsum sit, & ratio huiusmodi procedit. Si esset nunc, aut esset vnum, & idem per totum tempus, aut aliud, & aliud ita, vt vno destructo succedat aliud: sed neutrum videtur posse dici: non ergo est. Probat, quòd nō sit aliud, aliud ostendendo, quod non corrumpatur nunc, quòd alias dici potest tantas.

Vis rōnis Aristo. q nūc nō pot sit corrūpi nec in se ip so, nec in alio nunc. Et ratio est huiusmodi. Si corrumpitur ipsum nunc, aut corrumpitur in altero nunc, quod sit simul cum illo, aut corrumpitur in se ipso, aut corrumpitur in sequenti nunc: quia omne, quod corrumpitur, in tempore corrumpitur: nullo autem modo ex his corrumpi potest.

Prima pars argumenti. Primò, non corrumpitur in alio nūc, quod sit simul, quia nunc non est extra tempus: vergo duo nūc sint simul, id est quando est vnum, quòd sit alterū, debēt duo tempora esse simul, vt duo dies, aut duæ horæ sed hoc impossibile est: nā nūquam duo tēpora sunt simul, nisi cum vnū est pars alterius, vt dicimus, nunc est talis hora, talis dies, talis mensis, talis annus simul: ad hoc autem sufficit vnum nunc. sed duo tempora diuersa, quorum vnū non includatur in altero, simul esse nō possūt. Si ergo nūc ipsum corrumpitur, non corrūpitur in alio nūc, quod sit tūc, & simul: sicut ergo lectionem lego in hoc tempore; ita vt lectio & tēpus simul sint.

2. pars. Probat secundò, quòd non corrumpatur in se ipso: quia cum ipsum est, tunc est: non ergo possibile est, vt tunc dicatur corrumpi.

3. pars argumenti. Probat, quòd non corrūpatur in nunc sequenti: & petit suppositionem, quòd duo nunc non sint simul, & immediata, quia mediet tempus, sicut nec duo puncta, quin mediet linea, hoc enim postea in lib. 6. probandam est, dicitur igitur Si nunc corrumpitur in nunc consequenti, cum inter ipsum, & hoc mediet tempus consequenter sequitur, quòd in illo tempore durabit tale nunc: illud autem infinita nunc in qualibet particula temporis erit ergo simul vnum nunc cū aliis: quod esse non potest, ergo nullo modo nunc ipsum corrumpi potest: & ita non erūt diuersa nūc per totum tempus. Hæc ratio subtilis est, & notanda: & aduerte expositionem: nam primam argumenti partē multi non attigerunt.

At verò neque semper idem.

Tex. XCI.

Probat nō posse esse vnum nūc in toto tēpore. 1. Ratio. Ostendit alteram principalis argumenti partem, quòd non sit, vnicum nunc per totum tempus. Omne finitum, siue ad vnum, siue ad plura, id est secundum vnam dimensionem, vt lineæ: aut secundum plures, vt superficies, & corpus, vno termino solo nō potest esse terminatum, sed duobus ad minus: at tempus accipi potest finitū, vt dies, hora, mēsis. ergo ad minus erunt duo termini in tēpore, & sic duo nunc, sicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius, si simul esse. Tex. XCII.

2. Ratio. Probat secundo, nō posse esse vnum nunc, sequeretur enim, quòd quæ facta sunt ante mille annos, & quæ modo fiunt simul essent secundum tempus, patet, nam illa sunt in eodem tempore simul, nec est vnum altero prius, quæcunque in eodē nunc tēporis facta sunt: sigi tur vnicū est nunc in toto tempore, nihil rit prius, nihil posterius, sed omnia simul secundum tempus.

De his igitur, quæ insunt ipsi.

Tex. XCIII.

Quid sit tempus est valde Concludit satis dubitatum esse circa esse ipsius tēporis: postea ad quid sit conuertit se, ac docet, quid sit tempus difi-

difficile cognoscere. difficile esse cognoscere, & difficultatis causa est duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tempore dicunt: non enim omnes cõ ueniunt. Altera est ex rationibus positis circa an sit: nam ex illis videtur temporis natura esse solum secundum intellectum, vt dicit Philop. cum ipsius partes non sint. Incipit autem aliorum senten tias proponere.

Antiquorũ opiniones de tempore dux. Prima & secunda ratio q; motus cæli nõ sit tempus. Quidam dixerunt tempus esse motũ circularem cœli. Alij dixerũt esse ipsum cœlum, & sphæram. Impugnat autẽ dupliciter eos, qui motum circularem dixe runt esse tẽpus. Primò. Pars temporis est tempus, sed pars circularis non est circu latio: ergo circulatio non est tẽpus Secũ dò impugnat. Si essent plures cœli, tunc essent plures circulares: essent ergo plu ra tempora simul, quorum vnum non est pars alterius: quod est impossibile.

Nota. Dicit Philop. quòd quamuis plures es sent mũdi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum esset tẽpus pro omnibus, & vna communis duratio, sed hoc posterius ma gis examinabitur.

Nota. Hanc opinionẽ de circulatione Alexand. & Theophrast. tribuunt Platoni, quamuis Simpli. ipsum defendat.

Vniuersi autem sphæra.

Tex. 94. & 95.

Ratio qui quidã existimabant cœlum esse tempus. AD secundam opinionem se conuer tit, ac rationem ponit opinionis, nempe quia omnia continentur in tem te, & omnia continentur in sphæra cœle sti, inferebatur, sphæra cæleſtis eſt tempus: quam opinionem Aristot negligit impugnare dicens, esse adeo irrationa bilem, vt non opus sit contra eam quic quam inferre. Et merito, cum aliter dicantur res esse in sphæra, aliter in tempore. In sphæra enim, vt in loco commu ni, in tempore, vt in mensura vniuersali actionum, & motuum.

Reijcitur hæc sententia vt absurda.

Dubiũ. 1. solu. Dices, quis defectus est syllogismi? Re spondent Philop. & Auer quod est in se cunda figura ex duabus affirmatiuis: sic enim est formãdus syllogismus. In sphæ ra sunt omnia: in tẽpore sunt omnia: er go tempus est sphæra.

Dubiũ. 2. Dices rursus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapsi? Dico, q; debet formari in secũda, quia concludit vniuersaliter. Et quamuis in tertia esset, adhuc non deberet sic cõ cludi, sed sumendo totale extremũ. Sed de hoc satis: pertinet enim ad libros priorum Logicæ.

3. Sententia omnem motum esse tempus. Proponit tertiam sententiam, quam Simplic. tribuit Stoicis, nempe, quemlibet motum esse tempus, quamuis possimus dicere, quòd nullam sententiam di cat, sed tantum, quod tempus videatur esse quidam motus, & mutatio, quãuis non sit circularis. Quod reijcit dupliciter.

1. Ratio circa hanc sententiam quod non sit motus circularis. Primò. Motus, & mutatio sunt tantum in suo subiecto, & vbi est suum subiectum non alibi: at tempus in omnibus est, vt tempus, & duratio ista vbique est: non er go tempus motus est aliquis. Hic est text. 95.

Amplius autem mutatio.

Tex. XCVI.

2. Ratio. ALteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur sed tẽ pus non est tardum, aut velox: non ergo est motus. Probat minorem. nam velox & tardum tempore mensurantur: velox enim, quod in pauco tempore multum transit, tardum quod multo tẽpore paucum facit, & transit spacium: at tempus non mensuratur tempore.

Nota. Dicit autem, quòd tempus, nec vt qua le, nec vt quantum, tempore mensuratur. Vocat tempus quantum, ipsum abso lutè cõsideratũ pro duratione, vocat qua le, p duratione hac, vel illa, puta hyema li, vel æstiuali, nocturna, vel diurna.

Tempus quidem vnum altero breuius aut longius dicitur, non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas non tempori, sed motui in ordine ad tempus inest.

Nota. Est autem notandum, quòd hic iam in cipit indagare, quid tempus sit. Et quoniam determinaturus erat, quòd tẽpus esset aliquid motus, præmittit non esse motum:

motum postea addit, nõ esse absque mo tu. Est autem methodus bona docendi.

CAPVT. XI.

Quòd igitur non est motus.

Tex. XCVII.

Concludit tempus non esse motũ ex dictis. At quia indifferẽter vti tur vocabulo motus, & mutationis, cum tamen superior sit mutatio, quàm motus: dicit, quòd in præsenti parum refert dicere motum, aut mutationem, intelli gimus enim hic motum, pro quadam suc cessiua mutatione.

Licet tempus non sit motus est tamẽ aliquis ipsius motus.

Postquam autem probauit non esse tẽpus motũ, pbat esse aliquid ipsius motus, & ratio consistit in hoc. Tempus non percipimus, nisi aliqua percepta mutatione, & motu: tempus igitur aliquid est motus. Antecedens ponit, dicens (cũ nõ mutamur secundum intelligentiã) id est, cum intelligẽtia nullam apprehẽdimus mutationem, vt declarat Philop. & alij cõmuniter, quòd postea exponit per disiunctionem illam, vt dicit Simplic. (aut latet nos mutari) scilicet cum mutationem aliquam non apprehendimus, tem pus non percipimus.

Exẽplo id prob...

Probat antecedens exemplo, & ratione. Exemplũ est dormientibus. Qui dormiunt enim non percipiunt tempus, in quo dormiunt, sed nunc, in quo inceperunt somnum, coniungunt cum eo, in quo expergiscuntur, nec tempus mediũ cognoscunt, quia non perceperũt vllam mutationem.

Addicit dictum quoddam fabulosum de his, qui apud heroas in Sardo dormiunt narrat Simplic. cum Sardi captiessent à Græcis, in antro inuentos esse nouem herculis filios mortuos, ita tamen benè aromatibus conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas. Dicit autem Philop. quòd qui ma...e habebant, ferebantur ad hos, qui statim magno somno corripiebantur, ita ...t euigilantes non perciperent tempus ...ngum somni.

Quidquid autem sit, de hoc, rei veritas est certa, dormientes non percipere somni tempus.

Narrat Eudemus historiam conuenientem proposito. Dicit quosdam post epulas noctuenas dormiuisse per totam illam noctem, & sequentem diem, & noctem illius diei. Quidam, qui expergefactus nocte sequenti existimans esse illam eandem noctem, qua dormire incepit, iterum continuauit somnum vsque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, nõ distinguens secundũ.

Ratione id probat. Si vnicum esset nunc, tunc non esset tempus, vt si hoc nunc esset tantum, non esset tempus post hoc. ergo qui non discernit, nec apprehendit nisi vnum nunc, non percipit tempus.

Ratione id e probat.

Concludit. quòd cum anima non percipit mutationem aliquam, & variationem aliquorum, sed hæret fixa in vno sicut qui contemplatur, & exgustu fi...i manent, non percipiunt tẽpus ergo aliquid est ipsius motus.

Quòd igitur neque motus, neque sine motu.

Tex. XCVIII.

Cum igitur tempus non sit motus, sed aliquid motus, dicit oportere inquirere, quid sit ipsius motus. Repetit autem quantum dependeat apprehensio temporis ex apprehensione motus, dicens, quòd si nullus apprehenderetur motus exterior, sed esset quis in tenebris constitutus, tunc non apprehenderet tempus, nisi per mutationem aliquam, nempè, si secundum animam moueretur cogitando, aut imaginando, tunc enim ex cognitione mutationis factæ perciperet tempus. Sicut etiam, cum tempus percipimus, etiam motum factum percipimus, vt tempore horæ percepto, motum lectionis percipimus, prius tamen per motum tempus perceptum est. Cum igitur tempus absque motu non sit, nec sit ipse motus, erit ipsius aliquid.

Motu apprehensio né temporis oriri ex apprehensione motus.

Quoniam autem quod mouetur.

Tex. XCIX.

Quid

1. Fūdam. Arist. Motus & tempus continuitatē & prius & posterius habent ab ipsa magnitudine.

Quid sit tempus determinaturus accipit duo. Primum est motum, ac tempus continuitatem, ac prius, & posterius habere ab ipsa magnitudine, & spacio ita, q motus cōtinuus est, ac prius habet, & posterius propter magnitudinem, & spacium, quo fit: tēpus autē propter motum. Dicit igitur, quod mouetur localiter à quodā loco, & magnitudine in aliā mutatur: cum que omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid, continua sit, motus etiam continuus erit, ac tēpus similiter propter motum. Sequitur enim tempus motum, & motus magnitudinem.

Nota. 1. Aduertendum hic, quòd loquitur de motu regularissimo, cuius passio tēpus est, qualis motus est primi cœli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quātus motus, tantum tempus.

Nota. 2. Attende etiam, cum dicit, motum accipere continuitatē à magnitudine, nō intelligas tantum ab ea: plura enim necessaria sunt, vt dicemus in lib. 5. sed magnitudinis continuatio vnū est ex necessarijs ad motus continuitatē, quod sufficit pro præsenti, vbi supponimus vnicū esse mobile, quod etiam requiritur ad cōtinuitatem motus.

Prius autem, & posterius in loco.

Prius, & posterius in motu sunt à magnitudine, & in tempore à motu.

Ostendit etiam, prius, & posterius esse in motu à magnitudine. Magnitudo quidem habet prius, & posterius positione, secundum quòd habet quasdam partes priores, quasdam posteriores, tan quam locus, locus habet positionem, vt dictum est in Prædicam. Motus autem sumit prius, & posterius secundario habet, nempe ab ipsa magnitudine proportionaliter, & correspondenter, vt id sit prius motus, quod est in priori magnitudinis, id posterius motus, quod est in posteriori parte magnitudinis. Tempus autem habet prius, & posterius correspondenter à motu: prius enim est tempo ris, in quo fit prius motus, posterius verò temporis, sub quo posterius est motus: (Alterum enim, id est, tempus, sequitur alterum ipsorum, id est, motum, per magnitudinem sequitur)

Prius, & posterius in motu sunt idem cū motu licèt ratione differant.

Addit tamen vnum notatu dignum, quòd prius, & posterius, in motu sunt idē re cum motu, tamen ratio ipsorum diuersa est. Nam motus, vt motus, solùm est actus entis in potentia: q habeat prius, & posterius, hoc ei accidens est, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinē fit. Vbi vide sententiam nostram, quā proposuimus lib. 1. de motu, non consistere motus in communi accepti essentia in fluxu continuo, sed in processu formę ab agente, vel agentis in formam, siue etiā patientis: Quod est dicere, esse actum entis in potentia, prout est in potentia, quā uis motus propriè acceptus includat successionem, & fluxum successiuum, vt ibi diximus.

At verò & tempus quidem cognoscimus.

Tex. C.

2. Fūdam. Tēpus est aliquid motus. & tūc percipit cū prius, & posterius motus percipitur.

Accepto in primo fundamento motum habere prius, & posterius, accipit vnum alterum, puta, tempus esse aliquid motus, non motus secundum se, sed vt prius, & posterius habet. Inde enim optimè colliget definitionem temporis. Probat autē, quod dictū est: quia tūc determinatè percipimus tempus, cū cognoscimus, & percipimus motum: non quidem, vt actus est entis in potentia, sed vt prius, & posterius.

Explicatur. Cùm lectio, vt actus quidā est, percipitur, nō definitè tempus cognoscitur. at cùm in lectione id, quod præcessit, & id, quod secutum est, cōsideratur, tunc tempus impensum percipitur.

Nota in quo consistit apprehensio temporis.

Hoc igitur est, quod dicit Aristote. q cùm intellectus percipit duo nūc, vnū sub ratione prioris, & alterū sub ratione posterioris, tunc percipit tēpus: nam cū percipit extrema ac distinguit, & mediū extremorum distinguit. Est autem tempus quod inter nūc clauditur. At quia supponit Arist. id tēpus esse, quod terminatur nunc, dicit id verū esse, & supponi debet absque vlla in præsenti probatione.

Quan-

Quando igitur tanquam vnum.

Tex. CI.

Idem explicatur magis. Prosequitur explicare, tunc percipi tempus, cùm prius, & posterius in motu percipiuntur, diciteq; Cùm ipsa nunc non distinguimus, sed vt vnum apprehendimus, tunc tempus non percipimus Similiter, cùm vnum nunc est, & non ad prius, & ad posterius relatum percipimus, non adhuc tempus apprehendimus: quasi tunc tempus apprehendamus tantùm, cùm in motu prius, & posterius percipimus. Colligit ex his definitionem.

Definitio temporis. Tempus est numerus motus secūdùm prius, & posterius. Quasi dicat, non est aliud tempus quàm prius, & posterius simul ipsius motus. Clarius. Tempus est illa motus successio, & fluxus secundùm prius, & posterius. Est enim quædā quantitas motus, quę quantitas cōsistit in prioris ac posterioris fluxu. Vnde tempus motui inest, vt numerabile quid est, secundùm prius, ac posterius. Imò, est id, quod motū facit numerabilē secundùm prius, & posterius. Et hoc pro præsenti sufficiat: declarabitur enim hoc magis in futura quæstione hac de re.

Signum autem est. Tex. CII.

Tempus est se numerum. Signo quodam à posteriori ostendit, tempus numerum merito dici: nam numero mensuramus, quod plus, minusue est replicando enim vlnas, aut palmas, mensuramus. Cùm igitur tempore mensuremus motus partes, & mensurabiles sint: merito tempus quidam dicitur numerus.

Numerus duplex, numeratus & numerans. Quis autem sit numerus, explicat, dicens. Numerum esse duplicem. Etnumeratum, qui in ipsis rebus est, ratione cuius tales sunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum, et numerus in ipsis formaliter existens, ratione cuius sunt numerabiles, sicut est linea mensurata illa, quæ in corpore aliquo inherēs ipsum reddit mensurabile secundùm lōgitudinem. Alter est numerus numerans, puta, ille, quem anima apprehendit abstractum ab omni materia, vt cùm ternarium, quaternarium, & alios in se considerat.

Tēpus est numerus numeratus. Cùm igitur tempus numerus sit, non est numerans, sed numeratus, puta, existens in ipsis partibus motus, ratione cuius motus numerabilis est formaliter secundum prius, & posterius. Nec idem est numerus numeratus, & quo numeramus, id est, numerans, vt magis in quæstionibus elucidabitur.

Et vt motus semper alius.

Tex. CIII.

Tēpus est successiuē sicut & motus. Magna est horum sex textuum difficultas, & interpretum varia expositio. Proponam id, quod mihi magis ex Arist. mente visum fuerit. Tempus igitur numerum prioris, & posterioris motus dixerat, modo tempus successiuum quid, sicut & motum, esse docet. Inquit ergo: sicut motus alius est, & alius, id est, partes habet succedentes diuersitas, ita similiter & tēpus. At ne quis ob id, tempus non esse vnum arbitraretur, dicit, totum tamen esse idem, quamuis enim partes alias, & alias habeant, totum tamen vnum est.

Et reddit rationem. Quia vnicum est nunc re, licèt diuersum ratione. Sensus est. Prius, & posterius, quæ temporis partes sunt, diuersa inter se, vnum tamen continuum faciunt, cùm copulentur vnico nunc, quod est finis prioris, & principium posterioris, sicut punctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationem facit tex. 121. qui postea sequitur. Nota.

Ipsum autem nunc tempus metitur.

Tex. CIIII.

Quomodo se habeāt nunc ad tēpus. Duo explicat de nunc ipso, & quomodo se habeat ad tempus, & quomodo vnum sit. Igitur se habet ad tempus, quòd ipsum metitur.

Primò notandum. Notandum verò, quòd tēpus est numerus quidā habens duas vnitates. Altera est primus motus. Altera est posterius motus. Cùmque ista distinguantur duobus nunc, possumus dicere. Tempus esse numerum duorum nunc, alterius prioris,

ris, alterius posterioris, non quòd ex ipsis duobus nunc tantum, quæ indiuisibilia sunt, tempus componatur, vt arbitratus est Themistius: hoc enim esse nó potest: esset enim nunc pars temporis: sed componitur ex nunc terminante partē priorem motus, & termināte altero partem posteriorem motus, ita, vt tempus sit numerus ipsarum partium distinctarū per diuersa nunc. Et hoc est, quod dicit, nunc, vt habet rationem prioris, & posterioris, metitur tempus.

Secundò not. Notandum secundò, quòd cùm tale nunc sit sicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione sui numerū metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum: optime per huiusmodi nunc priora, & posteriora, quæ vnitatum rationem habent, tempus metimur, quod numerus quidam est.

Ipsum autem nunc est quidem, vt idem.

Nunc est idē cū tempore, sed ratione di uersum. Explicat modo quomodo nunc sit idem in tempore, & dicit quodammodo non esse idem: vt enim aliter, & aliter se habet, id est, quātum ad ipsum esse, & rationem ipsius non esse vnum, & idem in tempore composito ex priori, & posteriori, quantum tamen ad subiectum, & rem ipsam, idem, & vnum est: Quasi dicat, est vnum re, ratione tamen non vnum, nec idem.

Ratio. Hoc autem exemplo explicare nititur, quod & sit exemplū, & sit argumentum. Dicit igitur, quòd motus sequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum est. Modo superaddit, quòd punctum sequitur mobile, quod fertur, & per quod in motu prius, & posterius cognoscimus. Vt enim mobile aliter, & aliter se habet in spacio, distinguūtur prius ac posterius in motu.

Similitudo ergo inter pūctum, & mobile hæc est: quod punctum vnum est, & continuans diuersas partes mobilis, ratione diuersum, prout cùm vna, vel altera sumetur: est enim vnius principium, alterius verò finis. Ita mobile vnum est in diuersis spacij partibus ratione diuersum, vt hic, & alibi est sicut Sophistæ dicunt. Coriscum esse alium, cùm est in foro, & alium, cùm est domi.

Tam ergo punctum in diuersis partibus mobilis, quā mobile in diuersis partibus spacij est vnum, & idem, ratione verò non vnum, nec idem.

Ipsum autem nunc sequitur id, quod fertur.

Nunc in motu se habet sicut mobile. Applicat modo exemplum, & primò assimilat nunc mobili ipsi. Vt enim mobile aliter, & aliter se habens motū distinguit in prius, & posterius, sic etiam nūc ipsum, vt numeratur cum priori, & numeratur cū posteriori tempus facit, & per ipsum tēpus cognoscimus. Quod est dicere. Sicut mobile motus est causa, dū per diuersas spacij partes procedit. sic & nunc temporis est causa, dum numerabilé motū facit procedendo à priori in posterius: duo enim nunc, & prius, & posterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterū concluditur in tēpore esse idé nūc re distinctum ratione. Est igitur idem nunc re, quatenus prius, & posterius re vnum sunt cum motu, & motus vnus est, ob id, & nunc vnum erit subiecto, tamen ratio diuersa est. Nec vnum nunc, est formaliter: nam in ratione numerabilitatis, in quo consistit ratio temporis, & ipsius nunc, plura sunt nunc, vnum numerabile prius, alterum numerabile posterius, seu alterum accipitur cum parte posteriori, alterum cum priori numerabili, vt dictum est.

Et notum maximè hoc est.

Obiectio in Aristot. At quia posset quis dicere, non esse simile nunc mobili, quia per mobile cognoscitur motus in communi, & motus localis peri, quod localiter fertur, cùm mobile sit compositum, & hoc aliquid: at motus non est hoc aliquid, est autē cōpositū notius: de nūc verò nō sic.

Solutio. Hoc temouet Aristot. dicēs, esse etiā nūc magis notū: semper enim per ipsum cognoscitur. Vnde concludit nūc ipsum aliquo modo esse idem, aliquo modo non, cum sit simule ei, quod fertur, & mobili, & hoc est primum exemplum.

Explicat adhuc so-lu. Arist.

Et vt ipsum perfectè intelligas, nota similitudinem clarè esse hanc. Vt mobile sumptum in spacio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione sumptum dupliciter, puta, prius, & posterius, facit tempus, non quòd sit idē nunc ratione, quod sumitur in priori, & posteriori: sunt enim diuersa, sed re idem & vnum est, quatenus prius ipsum, & posterius nō sunt separata, sed in vnico motu continuantur.

Vnde non est tanta vnitas nūc, & mobilis: est enim maior mobilis, cùm sit intrinseca, ipsius verò nunc extrinseca à motu, sed est vnitas proportionalis. Et admodum nota hanc expositionem: nō enim opus est confugere ad imaginationum fluxum ipsius nunc per totum tempus, sicut puncti per lineam: sic enim doctrina nō esset vera, sed imaginatiua. Et prætereà, quia sic tempus, vt continuum consideratur: hic autem vt discretū consideratur, vt satis patet ex ipso contextu, ego sane ita intelligo.

Manifestum est autem, quòd etsi tempus non sit.

Tex. CV

Tps depēdet à nunc vt motus à mobili.

OStendit dependentiam temporis à nunc, sicut motus à mobili. Inquit, si non esset nunc, non esset tempus, nec nunc tempus non esset. Iterumq; cōparat nunc mobili, ponit hæc duo, motū & mobile, ex altera parte tēpus, & nunc & ostendit simul esse tempus cum nunc, quia motus, & mobile simul sunt, numerus ergo motus, & numerus mobilis simul erunt. At tempus est numerus motus, nunc autem quidem non est numerus mobilis, quia non est nisi vnum mobile, erit tamen vnitas mobilis, quæ pars est numeri, simul ergo erunt nunc & tempus, sicut mobile & motus.

Et continuum est tempus ipso nunc.

Tempus continuatur ipso nūc sicut linea pūcto.

OStendit modo vnitatem ipsius nūc alia via, puta, quia assimilatur puncto continuante lineæ, partes, ac ob id præsupponit, tēpus continuari ipso nūc, ac vnitatem ab eo habere. Prius enim, & posterius vnico medio nunc continuata vnum sunt.

Vnde etiam in hoc assimilatur nunc mobili. Nam ab ipso etiam sumatur motus continuitas, & vnitas, non ab ipso quidem se vno modo habente, sic enim nō esset motus, sed quies, sed ab ipso aliter, & aliter se habente, & faciente prius, & posterius.

Nunc est idem re in tēpore nō ne diue sū sicut pūctū in linea.

Cùm igitur nunc continuet temporis partes, vt punctum lineæ partes, erit idē re, ratione diuersum, sicut & punctum, quod est principium vnius, & idem re finis alterius partis: est igitur vnum nunc in tempore, siue tempus consideretur in ratione discreti, siue in ratione continui, vt expositum est, & per duo exēpla.

Sed cùm sic quidem. Tex. CVI.

Obiectio

SVbtiliter respōdet ad obiectionem. Cùm enim dixisset vnicum nunc esse re, & duo ratione, sicut punctum: posset quis dicere: An cùm dicitur, tempus esse numerum ipsorum nunc, sumamus vnum nūc re, & duo ratione, & sit numerus duorum ratione, sicut numerus duorum punctorum ratione.

Solutio.

Hoc remouet dicens, tempus esse numerum duorum nunc re, sicut si esset numerus duorum punctorum extremorum lineæ, nam sicut, si non esset, nisi vnum punctum re, quamuis essent duo ratione non esset motus, ita si non esset nisi vnicum re nunc, non esset tempus: vt igitur succedat tempus, & sic plura nūc re sunt necessaria, sicut sunt plures partes, puta prius, & posterius.

Et insuper manifestum est. Tex. CVII.

Nunc non est pars tēporis.

EX hoc autem, quod tempus continuum est, & nunc ipsius continuans, colligit non esse partem temporis, sicut nec punctum lineæ, nec diuisionem ipsius motus. Vocat diuisionem id, quod partes motus continuat, quod indiuisibile etiam est, & ab alijs vocatur. Mutatum esse, de quo latius dicetur lib 6.

Vnde cōcludit, quòd sicut lineæ pars linea est, & punctum nō est linea, sic nec nunc est tempus, cùm non sit ipsius pars sed accidit tempori, id est, est terminus

ipsius,

ipsius, vt exponit Philop.

Si tempus sumatur vtquid di screti núc se habet, vt eius parse. At si tempus in ratione discreti consideretur, & vt numerus est, tunc nunc numerat, & est pars, sicut vnitas numeri. Hoc tamen si sumatur cum ipsis partibus, quarum sunt nunc numeri, cùm ipsis enim debent computari, & tunc tempus numerus est duorum nunc, prioris, & posterioris, vt expo uimus supra tex. 104

Nota. At non, inquit, est numerus tempus, sicut numerus decem hominum, & aliorum, id est, numerus numerans, qui potest multis applicari, sed est numerus numeratus ipsorum nunc, quod etiam sudra docuerat.

Hunc esse sensum horū textuum existimo nec mireris si nullum expositorem in totum sequor, ex omnibus enim, quæ diligenti textu inspectione, probabilio ra mihi visa sunt, collegi.

CAPVT. XII.

Quòd igitur tempus numerus motus est.

Tex. CVIII.

Explicatur definitiō tempo ris. INfert ex dictis, tempus numerum esse motus secundùm prius, & posterius: sic autem esse numerum, vt sit continuum, cùm sit numerus motus continui, sicut numerus partium continuarum, continui & rationem habet. Vnde nec omnino discretum, nec omnino cō tinuum est, sed vtriusque rationem participat: ex his autem vult concludere alia quas proprietates temporis.

Licet omnis numerus numerãs habeat minimū f. vnitatē, nō tamen habet omnis numerus numeratus. Supponit autem, quòd numerãs simpliciter, id est, numerans, & numeratus etiā, qui ex discōtinuis cōponitur, habet minimum: nam dualitas ad summū vnitas est minimum numeri. At quidem numerus numeratus, puta, qui est partium continuarum, sicut numerus duarum par tium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, ali quo modo non. Nam qua parte discreti est, minimum habet, cùm vique ad duali tatem possit decrescere, qua verò parte continuum est, minimo caret, cùm diuisio continui in infinitum procedat versus minus.

Sic igitur et tempus. Ratione discre ti, minimum habet, est enim dualitas prioris, & posterioris, at ratione continui, non habet minimum. 1. proprietas téporis in ratione discreti habet minimum, non tamē in ratione cōtinui.

Manifestum autem est, & propter quid velox.

Tex. CIX.

2. proprietas tempo ris. Cōpetunt vocabula continui & discreti. OStendit aliam temporis proprietatem. Qua parte enim discretum est, vocabula sibi discreti vendicat: dicitur enim multum & paucum. Qua verò parte continuum, vocabula, & continui attributa, dicitur enim longum, dicitur breue etiam tempus. Velox autem, & tardum non dicitur: id enim velox, & tardum dicitur, quòd mensuratur tempore, vt superius dictum est: At tempus non mensuratur altero tempore extra se: non igitur tardum, aut velox dicitur.

Etidem etiam vbique simul est.

Tex. CX.

3. proprietas idē est, vbique tēpus. TErtiam temporis proprietatem aperit, puta esse idem vbique, id est, respectu eorum, quæ sunt in tempore, vt idem est modo annus, & talis duratio apud omnes simul. Non enim modo ad hos, postea ad illos tempus idem peruenit, sed idem est pro omnibus, quæ sub illo sunt, & simul. At temporis partes non sunt idem, & simul, sed quædam succedunt alijs diuersis recedentibus.

Probat hoc: Quia tempus est numerus numeratus ipsorum nunc, cùm ergo diuersa succedant nunc, diuersum succedit tempus, sicut numerus numeratus diuersus est pro diuersitate rerum numeratarum, quamuis numerus numerans, & formalis idem sit pro omnibus tali specie numeri numerabilibus.

Amplius autem vt contingit.

Tex. CXI.

4 proprietas eo mō quo reuertitur idem motus reuertitur idē tēpus. QVARTVM aliud habet tempus. Quòd sicut regreditur idem motus, ita regreditur idem tempus. Regreditur quidem idem motus specie, qui factus est, sed non idem numero:

vt redit eadem deambulatio, eadem, cœna, idem prandium, non numero, sed specie, ita idem dies, idem Ver, eadem tempora regrediuntur, non tamen numero, sed specie eadem.

Non solum autem motum.

Tex. CXII.

Quinta Tempus cõtingit mẽsurari motu, & motus tẽpore. SVbdit aliud temporis attributum, quòd motum mensuratur. Contingit enim tempore motum, & motu tempora mensurare: nam dicimus multum temporis, vel paucum temporis, in quo multa, vel pauca facta sunt. Sed differenter adinuicem mensurantur: nam tempore metimur motum, tanquam mensura ipsum mensurabile, sicut qui pecunia mẽsurat singulos equos, at cum motu tempus mensuramus, est sicut cùm mensuram mẽsurabili mẽsuramus, vt qui vno equo mensuraret pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit.

Tex. CXIII.

Rõ quintæ proprietatis. SVbdit rationem quare tempus mensuramus motu, & motum tempore. Quia sicut se habet motus ad tempus, ita magnitudo, & spacium ad ipsum motũ; Contingit autem spacium motu, & motum spacio mensurare: nam aliquando cognoscimus viæ factæ distantiam per motum factum, vt cum quis deambulando defessus est, sentit viam longam esse factam. Aliquando etiamècontra, motum distantia mensuremus, & spacio, vt cùm quis à Neapoli Romam venit, per distantiam ipsam cognoscit tantùm fuisse motum. Cùm igitur sic motus, & magnitudo se habeant, eodem etiam modo tempus, & motus se habebunt.

An tempus sit numerus motus secundùm prius, & posterius.

Quæst. XII.

NON ab re erit, intermissa textus expositione, circa temporis naturam parum immorari, est enim difficilis valde. Aliquot itaque argumenta, vt veritas elucescat, proponemus.

1. Argum. Et primò contra ipsius existentiã sic. Cuius partes non sunt, nec ipsum est: at temporis partes non sunt, non ergo erit ipsum. Minor patet. Nam nunquam de tempore est, nisi nunc indiuisibile, quod non est pars. Præteritum, aut futurũ non sunt, dum talia sunt: nam quod ipsorum est, instans est tantum.

Secundò. Si tempus esset vtique corruptibile esset: ergo cùm corruptio sit in tempore, tempus corrumpetur in tempore, ac duo tempora simul erunt. Iterũ petam de alio tẽpore, in quo tẽpore corrumpatur: & cum debeat esse in alio, dabitur processus infinitum: non ergo tempus est: nã incorruptibile esset: & sic non esset successiuum. 2. argumẽ.

Tertiò contra definitionem. Temporis partes continuãtur termino communi: igitur continuum est, nõ ergo debuit definiri per discretum. 3. Argum.

Præterea, quòd tempus sit numerus, vel est eius forma, vel non. Si nõ, vt quid definitur per numerum? Si sic. ergo tempus est in genere, & specie quantitatis discretæ, contra Aristo. in Prædicam. Confirmat argumẽtũ.

Quòd si dicas illum esse numerũ partium continui, ob id continuum est. Hoc non valet. nam si sic est tempus discretũ sicut numerus duarum partium lineæ cõtinuæ, profectò male definitur per numerum: sic enim quodlibet continuum numerus est. Obiectio. Solutio.

Quarto. Illud prius, & posterius, quod in definitione temporis ponitur. Vel est prius, & posterius spacij, & hoc non, quia tale est permanẽs, sicut spacium. Vel est prius, & posterius motus, & sic iam tempus esset motus, cùm sit aggregatum ex partibus motus. Vel tandem est prius, & posterius ipsius temporis, & tunc tempus definiretur per tempus, & idem per suas partes quantitatiuas, vt linea est numerus partium lineæ. Quartum.

Quintò. Dicitur, quòd tempus est mensura, mensura vt dicitur 10. Meth. est indiuisibilis, & minima: at tempus diuisibile est, & longissimum; non ergo est mensura. Quintum

Circa

1. sententia Stratonis circa definitione temporis. Circa hoc Strato Philosophus discipulus Theophrasti, vt dicit Simplic. existimauit no bene tēpus per numerum definiri, cùm sit, quid cōtinuum, ideoque ipse sic definiebat. Tempus est quantitas in actionibus. Cuius sentum hunc esse arbitror. Sicut corpora habent dimensionē aliquam, & longitudinem secundū quā ipsius corporis partes possumus permanētes sumere ita motus, & operationes, habent extensionem quandam, non eā, quę corporum est, sed durationis cuiusdā: secundùm quam habent partes nō permanentes, sed succesiuas, ac fluentes, & talis quantitas, & duratio tēpus dicitur, ita Strato sentiebat.

5. definitio Plotini. Aliter definiebat Plotinus, puta, Tempus est vita animæ in motu transeūte ex alia in aliam vitam. Cuius sentum existimo esse, quòd tempus est succesio trāsiens apprehensa tamen ab ipsa anima, ita vt non sit tēpus, nisi cùm anima totā successionem simul intelligit, & percipit: a cob id vitam animæ vocabat in motu trāseūte. De hoc tamē inferius dicemus

3. sententia Alber. de Saxonia, & Nominalis. Alber. Saxo q. 14. Tempus esse motū existimat, ita, vt res vna, sit vtrumq; quā uis diuersis vocabulis significata, quā opinionem sequuntur Nominales, fugiētes enim distinctiones realium, omnia idem esse volunt, & solam vocabulorum differentiam faciunt, at verò vtrumque extremum fugiendum est. Vt enim distinguere, quæ non sunt distincta, vitium est, ita non minus est vitiū idem affirmare, quæ eadem non sunt.

1. Fūdam. Motus duplicitèr habet partes à mobili, alias à spacio. Pro determinatione autem sit primū fundamentum. Quòd motus geminas habet partes, quasdam à mobili, quasdā à spacio, & latitudine, in qua fit motus. Verbi gratia: mouetur animal, cùm progreditur, hic motus, cùm quoddā sit accidēs in ipso mobili inhærens, est extēsum extēsione subiecti, sicut alia accidētia corporis nest: & secundùm has partes diuiditur motus, diuisione mobilis, vt alia sit pars motus, quæ est in capite, alia, quæ in manu, alia quæ in aliis corporis partibus. Hæ autem partes simul sunt, vt cū vna est, altera sit.

Partes motus, quę à spacio non sunt simul sed sibi inuicem pr. res, & posteriores. At cùm aliquid mouetur per spacium aliquod, quia in spacio sunt partes diuersæ, priores, & posteriores, euenit, vt motus per tale spacium factū habeāt partes correspondentes spacio priores, & posteriores.

Sed non sunt partes motus, sicut partes spacij. nam prius, & posterius in spacio permanentia sunt: at in motu non, sed in mutatione consistunt, quæ fluit, & non permanet.

Nota. Radix prioris, & posterio - ris in motu. Radix ergo prioris, & posterioris in motu, est prius, & posterius in magnitudine, sed alterum est vnum prius, & posterius, puta, motus à priori, & posteriori magnitudinis.

2. Fūdam. Et priori & posterio ri in motu prouenit successio quædā variabilis. Sit secundùm fundamentū. Hoc prius, & posterius motus, quod in succesione per spacium consistit, acinde sunt, efficit, & causat quandam durationem variabilem, vt alia sit duratio successionis prioris, altera posterioris, & hæc talis duratio, & dimensio quædā, ac extensio prioris, & posterioris motus, tempus est.

Vnde aduertendum, quòd tempus duratio est, non quæcūq; est enim duratio quædā semper manēs, nec variatione habens, sicut si singeres hoc nūc indiuisibile manēs, & nō fluēs, & talis duratio non est tēpus, sed dicitur æternitas, ab antiquis tēpus separabile: est aūt tota simul.

Nota differentiam æternitatis, & temporis. Non sic tempus, sed est duratio succedens, nec vno modo stans: ob id dicitur, est duratio motus prioris, & posterioris i. duratio semper mutabilis, & in eodem non permanens. Vnde tempus est effectus motus: & prius, & posterius in tēpore, quæ secundùm durationem sunt, ex priori, & posteriori motus consurgūt, quæ in successione circa spacium consistunt. Motus ergo prius, & posterius, successionē dicūt, tēporis verò dicunt durationē: est enim tēpus duratio variabilis.

3 Fūdam. Numerus duplex. Sit tertium fundamentum. Numerus duplex est. Et numerans, qui formalis dicitur: & numerans, qui materialis voca-

tur. Numerus numerans, est abstractus à materia quacunque: vt ternarius secūdū se, & quaternarius, & similes. Numeratus verò est contractus in materia, vt numerus hominū, numerus lapidū. Differunt autē numeri hi, sicut figura abstractè cōsiderata, & figura in materia aliqua.

Aduertendum prætereà, q; numerans, cùm abstractus sit cōmunis est omnibus rebus, vt ternarius secūdū se, cōmunis est lapidibus, hominibus, & alijs: at numeratus nō, sed solùm illis ines t, in quibus est, sicut ternarius hominū in ipsis est, & ternarius lapidum in ipsis lapidibus.

Vlteriùs, cùm numerus numeratus sit in ipsis rebus, sit vt per ipsum formaliter sint numerabiles. Vnde sicut albedo in pariete, ipsum facit visibilem: ita numerus in ipsis rebus, ipsas facit, vt numerari possint, ob id numeratus dicitur.

At qui abstractus est, nō facit ipsas res numerabiles, imò per ipsum numeramus res, quatenus res numerantes sub aliquo numero, quem mente habemus, comple ctimur: ac ob id talis numerus numerans dicitur.

Tempus ergo (vt dictum est) non numerus abstractus, sed numeratus est, puta, numerus partium motus prioris, & posterioris.

Aduertendum tamen diligēter, quòd numerus numeratus duplex est. Alter cuius vnitates, & partes discretæ sunt in qualitate, vt numerus hominum, numerus lapidum, & similium, & talis numerus non est tempus, cùm tempus continuum sit. Alter est cuius partes discretæ sunt qualitate, licèt non quantitate, vt dicimus numerum partium eiusdem continui, cùm partes etherogeneæ sunt: cùm enim similares sunt, non faciunt vllum numerum propriè: talis numerus est tempus: nam tempus essentialiter dicit fluxum, & variationem partium præcedentium, & subsequentium.

Ac ad explicandam hanc varietatē, dicitur numerus motus prioris, & posterioris, ac si dicatur. Est quantitas, & durratio quædam varias habens partes, pnta, priores, & posteriores: & ita tempus consequitur motum, qua parte motus ex diuersis partibus constat, puta, priori, & posteriori, & non quatenus motus similaris est. nā partes motus, motus sunt, sicut partes temporis tempus.

At in essentia sua tempus hoc habet, vt secundum diuersas partes fluat: ob id numerus dicitur, sed non numerus in indiscretione quātitatis, vt dicemus adhuc in solutione argumentorum.

His igitur suppositis sit prima conclusio. Tempus est, & non est motus, sed est aliquid motus. Quòd tempus sit satis ex communi omnium cōsensu patet. Quòd verò non sit motus, (prætereqnàm quòd manifestè id docet Aristoteles.) probatur.

Quorum species, & differentiæ sunt diuersæ, & ipsa sunt diuersa, sed motus, & temporis differentiæ sunt diuersæ, similiter & species, ergo & ipsa diuersa sunt. Minor patet de differentijs. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum, motus sic. Præterea, motus sursum, aut deorsum dicitur: non tempus. De speciebus patet. Nam augmentatio, alteratio, latio, species sunt motus, sed non temporis.

Prætereà secundò. Quia tempus, & motus diuersas habent definitiones, vt notum est: sunt igitur diuersa.

At quamuis non sit motus, aliquid tamen, motus est, puta, ipsius passio, est enim illa extensio prioris, & posterioris, motus secundum durationem. Et meritò motus passio ponitur: nam tempus cū variationem dicat, adiungitur naturæ, & accidenti, cuius esse variatione patitur qualis res est motus.

Secunda conclusio. Tempus duratio quædam est, non quæcunque, sed partes habens in mutatione continua consistē tes: differt enim duratio, quæ æternitas est, hæc enim tota simul est, nec partes habet, sed in indiuisibili consistit, at tempus partes habet, vt sæpe dictum est: ac ob id

Margin notes:

umerans / vt numera / us.

Numerus numerans est communis ex omnibus rebus.

Res sunt in se formaliter numerabiles per numerū numeratum, non vero numerans.

Numerus numerans & numerus numeratē.

Tēpus est numerus numeratus.

Nota. numerus numeratus dupl.

Cur tēpus dicatur numerus prio

ris ac posterioris in motu.

1. Conclu. Tēpus est

Tēpus nō esse motū, probatur primò,

secundò

Tēpus licet non sit motus est tamen aliquid mot'

2. Conclu. Tēpus est duratio sa ciens partes in mutatione cō tinua.

ob id optimè ab Aristotele dicitur numerus, quo explicaret partium variatio nem, & diuersitatem.

3. cõclusio Tertia conclusio. Tempus est mensura formalis motus.

Nota duplicẽ esse mensuram. Aduerte duplicem esse mensuram. Altera est formalis, quæ mẽsurata dicitur: Altera mensurans, quæ actiua dicitur.

Mensura formalis est, quæ inhærens alicui ipsum facit formaliter mensurabile, aut numerabile. sicut linea but ligno inhærens, ipsum facit formaliter mensurabile, id est, vt mensurari posit, & hæc ratio mensuræ inest cuicunque quãtitati respectu sui subiecti, eo enim quo subiectum quantum est, vel discretum, vel con tinuum, mensurabile, aut numerabile est formaliter: sicut partes per albedinẽ formaliter sunt visibiles.

Mensura mensurans est, qua sumpta, vt quadam regula certa alia extra se mensuramus, vt vlna, vel palmo mẽsuramus alia quanta.

Quo diffe rant hæc duo genera mẽsuræ Primo. Differt autem vtraque mensura, quòd formalis est in eo, cuius est mẽsura, cùm sit illius accidens, & forma, at mensurans est extrinseca rei numeratæ, cùm nõ sit illi inhærens.

Secundo. Vlterius, formalis inest cuicunq; quan titati: omnis enim quantitas subiectum facit mensurabile: at mensurans non in uenitur in omni quantitate, sed in certa quæ sit parua, & minor re mensurata, vt sui multiplicatione mensuretur, vt palmo mensuramus quantitatem magnam spacij, tota ergo spacij quantitas mensura est formalis, nam mensurabilem facit totum pannum, at parua quantitas mensurans est.

Vtrumque genus mensuræ inest tempori. Aduertendum igitur, quòd vtraq; mensura inest tempori. Primò tamen forma lis: ipsum enim est, quo formaliter motus mensurabiles sunt secundùm prius, & posterius: at mensurare inest parti tem poris, quæ assumitur, vt certa quantitas ad mensurandum totum motum. Vnde diebus, horis, annis, mẽsuramus ipsa mul tiplicando: quòd si aduertis tempore, & mensurante mensuramus motũ ratione tẽporis, vt mensuræ mẽsuratæ, sicut quãtitate actiua aliqua mẽsura mensuramus totum subiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius, tempore quodam mensuramus: vtraque enim mensura est tempus.

Tamen communiter, & vniuersaliter tempus est mensura formalis motus, id est, per ipsum motus formaliter redditur mensurabilis, & numerabilis secundùm prius, & posterius: & per hæc patet conclusio, & sunt ista valde notanda.

Possumus igitur respondere ad argumenta, ex quorum solutione adhuc ma gis ista clarabunt. Ad primũ facilius est solutio, dicimus enim tempus esse: nam res successiuæ, & quarum natura nõ est permanens, non sunt neq; existunt sicut res permanentes: barũ enim partes omnes simul sunt: at rerum successiuarum, non est vlla tota pars: id enim naturæ ipsarum repugnat: sed sat est, quòd aliquid cõtinuatiuum partium ipsarum sit: licèt enim tempus prius, & posterius non sint secundùm se tota motio, est tamen nune vtrũque coniungens, & terminus vtriusque, & hoc sat est ad ipsius existẽtiã affir mandam. Ad. 1.

Ad secundum, inuenio aliquos dicen di modos. Aliqui dicunt, quòd nunc tem poris corrũpitur in se ipso, per vltimum sui esse, vt sit verum dicere, nunc modo est, cum ipsum est, tamẽ immediate post hoc non erit, nec ex hoc sequitur, quòd sit cũ corruptum est, vt patet. De tempo re autem consequenter oportet dicere, quòd tempus corrumpitur in suo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc, & quæ cun que alia pars temporis, & sic per vltimũ sui esse definit, vel primum non esse: nõ tamen oportet: quod nunc corrumpatur in alio nunc, nec tempus in alio tempore, & sic dicit Simpl. Ad secũdã Variæ sẽtentiæ de termino corruptionis ipsius nunc. An sit in intrinsecus vel extrinsecus. 1. sententia. Simpli.

At Alex. 3 Meth. c. 5. tex. 17. dicit, tem pus nõ corrũpi, nec generari, similiter ip sum nũc, quod idẽ dicit hic Alber. tract. 3. c. 1. dicit nõ corrũpi, aut generari nũc, sed incipere, aut desinere esse, 2 sententia Alexand.

Explicat quo corrū patur. Nūc In cuius declarationē aduerte: quod non quidquid est, quod ante nō erat, nec quidquid est, & postea nō erat, est generabile, aut corruptibile: non enim valet cōsequentia Hoc non erat, & modo est, ergo generatum est: nam generatio, & productio, & motus ipse de nouo sunt, & ante non erant sæpe, tamen non est facta generatio alia generatione, nec motus alio motu, esset enim processus in infinitum, vt docet Arist. lib 4.

Si igitur motus non fit, nec generatur (nam est ipsum fieri, & generari, & tēpus est cum motu) nec tempus generabitur, aut corrumpetur, quamuis desinat esse, vel incipiat esse. Vnde nō oportet aliud tempus constituere, quo fit, & fiat tēpus, sicut nec est alia mutatio, qua fiat mutatio: quod si tempus desinit, vel incipit esse secundum partes, & nunc, id est, quemadmodum dixi prius. Hæc obserua.

Ad tertiū. Ad tertium attende, quòd tempus nō est numerus partium quantitatis discretione, sed qualitate partiū. Quòd est dicere, Non sic tempus numerus est prioris, & posterioris, quasi hæc in quantitate discreta sint, sed in qualitate, cū alia ratio prioris, alia posterioris sit. Quòd autem sic est numerus, est continuum quantum, & tale est tēpus vnde Stratonis definitio in re non est diuersa ab Arist. definiti ne, cum motus quantitas illa sit tempus, tamen exactior est definitio Aristo. quæ explicat, in quo tempus formaliter consistit, puta, in duratione variabili: nō ergo ad quantitatem discretam, sed ad continuam tempus reduci debet, vt dictum est in Prædicam.

Dubiū an tēpus sit numerus prioris, & posterioris illius q̃ est pars ipsius motus Primus motus di. cendi. Ad quartum, vna occurrit difficultas, An cum tempus dicitur numerus prioris, & posterioris motus, ibi prius, & posterius sint ipsius motus partes, ita, vt tēpus non sit aliud, quàm duæ partes motus: An non sic, sed quòd tempus sit alia quantitas præter prius, & posterius motus. Communiter enim videntur dicere interpretes, tempus esse illum numerū duarum partium motus; quod videtur inconueniens, nam tunc idem erit prius & posterius temporis, & motus, & eadem continuitas, cum tamen text. 104. aliud prius, & posterius in tēpore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur, similiter de continuo.

Alij dicunt, quòd tempus est quātitas quædam, & non partes motus: ponuntq; motum habere quantitatem cōtinuam, ratione cuius partes habet, & præter hanc ponunt tempus. Plures alij sunt modi dicendi, quos omitto, at secūdùm nos res est manifesta, qui superius propriā diuisibilitatem assignauimus tempori, motui, & spacio, & omnes illas ostendimus esse inter se distinctas. Secundus.

Vnde respondeo ad argumentum cū S. Thom. tex. 101. quòd prius, & posterius, quæ in definitione temporis ponuntur, sunt ipsius motus in ordine ad spacium: & hoc non tollit motum habere alias partes à spacio: nā definitur tempus per subiectum, & genus, sicut qui dicit, Risibilitas, est aptitudo hominis ad risum: ita tempus est numerus motus prioris, ac posterioris, ac si clarissimè dicas Tēpus est quædam duratio, & velut longitudo mouentis se per partes diuersas priores a posteriores spacij alicuius, & loci. Solutio. D. Thom.

Ad quintum facilis est solutio: mensura enim mensurans est, quæ debet esse certa, indiuisibilis, id est, minima, & parua, non tamen mensura mensurata: hæc autem primo tempori conuenit, vt declaratum est in conclusione tertia. Hactenus de quæstione hac. Ad. 5.

An sit vnicum nunc in toto tempore.

Quæst. XIII.

Circa titulum aduerte, quod sicut lineæ partes puncto indiuisibili copulantur, ita etiam partes temporis quodā indiuisibili cōtinuātur, quod dicitur Instans, aut Nunc. Est autem difficultas, an vnicū sit instans per totū tempus, ita, vt non sit aliud tempus, quàm vnicum instās aliter, & aliter se habens. Et in hoc difficultatem facit Arist. qui tex. 104. docet nunc esse in tempore sicut Sensus quæstionis

1. Sententia D. Thom.

sicut vnum mobile in motu, S. Thom. 1. p, q. 10. ar. 4 ad, 2, & Albert, lib, de quatuor coæquæuis, q, 3, art, 12, videntur esse vni cum per totum tempus,

Quo explicant aliqui D. Tho.

Discipuli autem S, Tho; explicant ipsum in hac sententia, quam sequitur Capre. 2. d, 2, q, 2, sic etiam explicans, dicit, quòd in linea est punctum intrinsecum, & est aliud extrinsecum. Intrinsecum est, quòd in ipsa est linea cōtinuans eius partes, & huiusmodi sunt multa puncta in linea. Aliud est extrinsecum, quòd suo motu lineam totam facit, & hoc vnicum est per totam lineam. Dicitur autē extrinsecum, quia non est in linea, vt cōtinuans, cum sit per totum: nec est pars cum sit indiuisibile. Ita dicit in tempore esse nunc intrinsecum continuans partes ipsius, & hoc non vnum, sed multa sunt est aliud extrinsecum, quod nō est aliud, quàm præsentia mobilis facientis tēpus, quatenus est sub mutato esse, & indiuisibili motus: & tale vnum est per totum tēpus. Hæc autem non secundum imaginationem tantùm ponūt isti doctores, sed etiam in re: imo dicunt motū distinguit realiter à tempore, sicut à mobili.

Reiicitur illa expositio.

Ista explicatio sententiæ D. Tho. nō probatur, Nā nō potest percipi: quæ res sit illud punctū extrinsecū, nisi ipsamet linea: nam quod dicitur, punctū suo motu lineam facere, id locū habet in imaginatione tantùm: nā multis probat Aristot. lib. 6. punctum separatum moueri non posse. Quod si sumas punctum existens in corpore mobili, cui videtur respondere linea tanquàm spacium, illud pūctum non facit lineā illam, imo presupponitur puncto, sicut spacium mobili. Quòd si sumas punctum aliquod separatum, impossibile est, quòd faciat lineam: non enim in vllo genere causę nō quantū, & indiuisibile, potest facere diuisibile: non igitur tale punctum est, nisi per imaginationem Mathematicam,

Vnde consequenter nunc non potest esse vnum: nam præsentia mobilis non est formaliter nunc, quàmuis sit eadem non tamen ob id, vnum nunc est. Nam si sumas mobile, vt est sub motu, sicut nunquam est sub vnica parte motus, nisi sub alia, & alia sub vno, & alio mutato esse ita non est semper sub vnico nunc. Adde quod si vnum nunc esset per totum tempus procedens, iam tempus esset ex nūc solis compositum: nam ideo Aristo, docet punctum si sit separatum, non posse moueri per lineam aliquam, quia linea tunc esset composita ex punctis, punctū per lineam gradiens non tangeret, nec mutaret aliud, quàm puncta.

Aliæ variæ sniæ quō sit vnum in tempore.

Quamobrem existimo non esse vnum formale nunc per totum tempus, sed plura, & plura, quod expressè docet Aristo. 3. Metha. c. 5. tex, 17, in fin,

Ad id autem, quòd Aristo, dixit esse vnum nunc respondet Simp. quòd ob id instantia, & nunc secundum se vnum dicūtur, quamuis plura sint, quia non habent per quid distinguantur, vt sola considerātur. Scot. lib. 3. Metha. loco citato, dicit esse vnum specie nō numero. Themist. dicit esse vnum subiecto,

sententia Authoris.

Existimo ergo esse dicendum, sicut in textu exposuimus, quod comparatio Aristo, in hoc consistit, quòd mobile diuersis in partibus sumptum spacij motus est causa: ita nunc sumptum in priori, & in posteriori facit tempus, non tamē quòd sit prorsus idem nunc ratione, sed subiecto, id est, quòd non debet multiplicari subiectum cum nunc, sed idem subiectū est, nunc tamen multiplicatur formaliter. Non enim est tāta vnitas mobilis in motu, quanta nunc in tempore, cum illa sit maior, quia ipsum mobile est subiectum, quod vnum est: at nunc ab ipso subiecto vnitatem habet. Hæc est etiam sententia Græcorum: nec oppositum reperitur sanct. Thom. vt etiam ex discipulis ipsius aliqui consitentur.

Consensio authoris cum sententia Græcorum, & D. Thom Quō differat tēpus à motu.

Circa distinctionem temporis à motu non opus est ex professo id contendere. Sat est, quòd tempus non realiter à motu sed ratione, sicut motum à mobili distinctum ponimus, & omnes rationes

oppositum probantium non conuincit, nisi hâc formalem distinctionem: nam hæc sufficit, vt res habeant diuersas definitiones sint in diuersis prædicamentis, & generibus, possint inuicem separari, vt multoties dictum est, quàmuis contraria etiam opinio sit probabilis. Ad textum redeamus: nam quæ circa temporis naturâ restant, in processu ipso examinabimus.

Quoniam autem tempus est mensura motus,

Tex. CXIIII.

Quid sit esse in tpe.

POstquàm explicuit quid sit tempus, explicat, quid sit esse in tempore, & quæ dicantur esse in tempore. Primò explicat quid sit motum esse in tempore, & hoc ex definitione: cum enim tempus sit numerus, & mensura motus, non erit aliud motum esse in tempore, quàm motum mensurari à tempore ita, vt ipsi tan quam mensuræ subdatur, vt sicut tempus partes habet nō simul, ita et ipse motus.

Quō motus mensuretur tpe.

Intermittit autem, quomodo motus mēsuretur à tēpore; & loquitur de mensura mensurante, de qua diximus. q. t2. Dicit, q motus aliquam partem mensuramus parte certa tēporis, postea per illum mensuramus totū motum multiplicādo: sicut in continuis sumimus vnā partem longitudinis certā, puta, vlnā, & hanc multiplicādo, totum spacium mensuramus; ita tempore certo partem motus mensuramus, puta die aut anno, aut mense, & postea talem partem multiplicando, totum motum mensuramus.

Quid mensuretur in motu.

Ostendit autem, quid mēsuretur in motu. Dicit duo in motu mensurari: Alterum est ipsius quantitas, quā à spacio habet. Alterum est ipsius esse, nā ens successiuum est, ob id totus motu tempore mensuratur; vnde ob id in principio textus dicit, tempus mensuram esse motus & moneri. Per motum intellexit esse motus, per moueri quantitatem ipsius, quam habet, dum fit in magnitudine, vt explicat S. Thom. Est igitur motum esse in tempore, ab eo mensurari.

Manifestum est, quod & alijs.

Tex. CXV.

Quid sit in vniuersum esse in tpe.

HInc colligit in vniuersum, esse in tempore non aliud esse, quàm mensurari à tempore, & habere successionem, & mutationem cum ipso tēpore, quod est mensura successiua, & mutabilis. Hoc autem probat distinguendo duplicem sensum, qui potest esse huius, quòd est esse in tempore, & excludendo illorum vnum. Esse in tempore potest facere hunc sensum; Esse, quando tempus est: Vtilla dicantur esse in tempore, quæ sunt, cū tempus est. Alter sensus est, vt esse in tempore sit, sicut esse in numero.

Esse in tpe potest facere duplicē sensum.

Nota.

Dupliciter autem aliqua dicuntur esse in numero. Vno modo, quia partes, l. accidentia ipsius sunt, vt par, impar, & vnitates in numero sunt. Altero modo, quia à numero continentur, & numerantur, puta, quia numerus ipsorum dicitur esse, vt denarius hominum, & aliorum.

Tripl'citer potest dici aliquid eē in tēpore.

Vnde possumus colligere tripliciter posse dici esse in tempore. Vno modo esse, cum tēpus est. Altero modo esse partem, aut passionem temporis. Tertio, à tempore mensurari. Dicit, quòd duobus vltimis modis aliqua dicuntur esse in tēpore: nam tēpus numerus quidam est: ob id sicut in numero, sic etiam in tempore aliqua dicuntur esse: nam nunc, prius, posterius tanquam aliquid temporis in ipso dicitur esse. At reliqua omnia, quæ in tempore esse dicimus, vt in mensura quadam in ipso sunt successiua tamen, sicut res in loco permanenti.

Manifestum autem, & quod non est.

Tex. CXVI.

Excludi tur p̄ inus modus essēdi in tpe

EXcludit primum modum, quo dicebat res esse in tempore, quia sunt, cū tempus est, Dicit, quòd sicut non dicitur esse in loco, aut in motu esse cum locus, aut motus est, sic necesse in tempore: nā sic possemus dicere, quòd cœlum est in grano milij, quia est, cùm hoc est, imò quodlibet esse in quolibet.

Primo.

Vlterius probat. Nam esse in tempore cum tempus est, profectò est quid accidenta

dentale: accidit enim, quod tempus sit illud cùm res est, & accidit rei, quòd tempus tale sit: similiter de loco, & motu: at esse in tempore dixit connexionem necessariam, vt vnū non accidat alteri: habet.n. habitudinem ad aliud intrinsecè, & necessario sicut mēsura ad mensuratū.

Quod est dicere, si non esset in alıud esse in tēpore, quàm esse cum tempus est accidentale hoc esset, & posset esse, quin tempus esset, at esse in tempore non sic: non enim potest esse id, quod est in tempore, sine tēpore quodam, sicut nec mensurantium sine sua mensura.

Quoniam autem est in numero.

Tex. CXVII.

Quomodo se habeant ea, quæ sūt in tēpore. O Stendit qualiter se habeāt ea, quę sunt in tempore. Hæc enim continentur, & exceduntur à tempore, sicut numerus excedit numeros minores, & vnitates sub se contētas. Hinc est, quod nulla eorum, quæ in tempore sunt, ipsi tempori æqualia sunt, sed alicui parti tātum, aut præteriti, aut futuri, aut vtriusq;.

Ratio. Et ratio huius superioritatis est, quia quæ sunt in tempore continentur ab ipso, sicut quæ sunt in numero ab ipso: quæ autem in numero compræhenduntur, minora sunt ipso, vnde euenit, quæ in tēpore sunt, omnia finita esse.

Res patiuntur à tēpo. Non solum autem à tempore excedūtur, sed ab eo patiuntur, quod probat ex communi dicto omnium. Nam dicere cōsuescimus, omnia tempore tabescere, & alia senescere, alia obliuisci.

Nota. Et nota per hæc tria vocabula notari omnia, quæ in tēpore sunt: nam tabescere, & corrūpi omnibus inest etiam inanimatis: senescere viuentibus: obliuisci hominibus. Hæc aūt tempore adueniunt.

Dubitā an sit generationis cau sa ipsum tēpus sicut, & corruptionis. Dices an tempus sicut est causa corruptionis, est ne generationis, vt causa pulchritudinis, & perfectionis circa talem iuuentutis circa senectutem, & recordationis circa obliuionem? Respondet, non; & causam dat: quia tempus in motu consistit: motus autem recessus est à propria dispositione quam res habet:

Esā Arist. ob id, quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt: & propter hoc tempus corruptionis potius est causa.

Obiectio. Solutio. Dices tu, nonne etiam tempore res perficiuntur, & tempore aduenit sapientia, & prudentia, vt quid tempus ne generationis causa etiam ponitur? Aduertēdum ergo, quòd nec generationis, nec corruptionis tempus solum causa est: effectus enim particulares hi à causis proueniunt particularibus, & tempus horū causa dicitur, quia in ipso fiūt, vt inferius in tex. 128. dicit Aristo.

No, tēpus præcise, nec eē causam generationis, nec corruptionis. At hoc interest inter generatiōes, & perfectiones, ac corruptiones, quod generationes habent sæpe causas determinatas, ob id non attribuuntur tempori: at corruptiones ex determinatis causis proueniunt, vt ruinæ mutationes, & variationes aliæ, & hæc tempori tribuuntur, & ita dicit Philop.

Curpotiꝰ corruptionis, quā generationis dicatur Primo. Adde etiam tu, quòd non solum cum causa indeterminata est, sed etiā corruptiones aliæ, quę secūdum naturā fiunt, tribuuntur tempori magis, quàm generationes; quia motus cōtinuus, qualis tempus est, potius est causa corruptionis, non vero perfectionis causa est, nisi quatenus inuenit rem dispositā, vt perfectioni sit proxima: tamen sua cōtinuatione ab illa perfectione expellit rem, & iu corruptionē impellit, ob id per se causa corruptionis dicitur, non tamen solum tēpus causa est, vt diximus, & patebit inferius.

Quare manifestum est

Ea quæ sēper sunt, non sunt in tēpore. CVm dixisset, quæ in tempore sunt, excedi, & superari à tempore, infert, res semper existentes no esse in tempore, cū non contineantur, nec superentur à tēpore, qualis est Deus glorio sus, & intelligentiæ. Adducit aūt signum, quòd non patiuntur à tempore, non enim corrumpuntur, non senescunt, non tabescunt, sed vno modo se habent, vt docet 1. cœli, text. 100. dicit autem, quæ semper sunt, quatenus semper sunt, nam ista quæ semper sunt, habent aliqua, quę non sunt semper, vt sol [illegible]

& secundum hos situs, & mutationes tẽpori subditur.

Quid sit pro pte esse in tempore. Ex quibus perfectè colligitur, quid sit esse in tempore, puta, mensurari à tempore, vinci à tempore, pati à tempore, qua parte res mensurantur tempore, euenit vt quæ fiaciunt, nõ possint, tota simul posidere: Vnde nõ est tota cœna simul, nõ tota lectio, sed pars expellit partẽ, pars expectat partem. Præterea, si vincuntur à tempore, non sunt perpetuæ, à tempore patiuntur, multis miserijs, varietatibus, ac mutationibus sunt exposita.

Quoniam autem tempus est mensura.

Tex. CXVIII.

Quietem esse in tpe. Cum dixisset quid sit esse in tempore, & motum esse in tempore, ostendit modo quietem esse in tempore, per accidens tamen, id est, per aliud, vt explicat Philop. nempè, per motum, nam tantam esse quietem mensuramus tempore mensurantes simul aliquem motum.

Obiectio. Obijcit quis, Quomodo, cum tẽpus sit, quid motus, potest aliquid esse in tempore, quin sit in motu: nõ ergo quiescentia videtur esse in tẽpore.

Solutio. Respõdet, tempus non esse motũ, sed numerũ motus, ob id potest aliquid quiescens esse in tempore, sicut etiã in numero, quin sit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quiescere: illa nempe, quæ sic non mouentur, vt moueri sint apta, vt iã dictum est igitur quies in tempore.

Esse autem in numero est esse.

Res aliæ sunt in tpe secundum motum, & quietem. Vult vlterius ostẽdere res alias esse in tempore, secundum motum, & quietem, ac propterea dicit, esse in numero est, quod sit numerus rei illius, & quod sit mensurabilis res per talem numerum. Si igitur numerus fuerit tempus: sic erit in tempore esse, quòd à tempore mensuratur, & quod tempus illius fit. Cũ igitur tempus sit aliquid motus, mensurabis vtique quæ mouentur, & quæ quiescunt, quies enim priuatio motus est: Priuationum autem eadem est regula.

Quare quod mouetur.

Tex. CXIX.

Concludit res ipsas, quæ mouentur, & quæ sciũt non esse in tempore secundum suam quantitatem, sed secundũ quantitatem suorum motuum, cum autem pars sit mensura motus; idem etiam de quiete, sed per accidens: illa autem, quæ nec mouentur, nec quiescunt, sed prorsus immobilia sunt, in tempore non sunt. Res non sunt in tpe ratione suæ quantitatis, sed secundum quantitatẽ suorum motuum.

Nota. Notandum igitur, quòd motus per se in tempore est: ipsius enim primo tempus est mensura, per motum quies: per motum, & quietem substantiæ sunt in tempore.

Manifestum igitur est. Tex. CXX.

Ea, quæ nõ sunt in tem pore. Ostendit ea, quæ non sunt, quomodo sint in tempore. Dicit, quæ ea, quæ non sunt ita, vt non possint vnquam esse, vt diametrum esse commensurabilem, & impossibilia, ista non sunt in tempore. Et ratio est, quia huiusmodi nullũ habent ordinem ad motum, aut quietẽ, per quæ res in tempore sunt.

Quæ vero sic non sunt, vt possint esse vel fuerint, vel futura sint, hæc in tempore sunt, qualia generabilia, & corruptibilia. Dat rationem; quia hæc separantur à tempore: nam maius est tẽpus his, quæ sic non sunt. Nam quæ erunt, excedunt à tempore secundum præteritum, quæ fuerunt, exceduntur secundũm futurũ: quæ autem nunquàm sunt, non vincuntur à tẽpore, ob id non dicũtur esse in tẽpore.

Eorum autem, quæ non sunt.

Diuisio re rũ quæ non sunt in tẽpore. Diuidit ea, quæ non sunt, sed in tempore sunt, & à tempore exceduntur. Quędam fuerunt, vt Homerus, quædam erunt, quædam partim fuerunt, partim erunt, vt manifestum est. Vocat autem futurum ad vtrumuis, quia potest esse, & non esse. At ea, quę nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, nec continentur à tempore. Explicat aut, quæ sint ista. Ea nempè, quæ sic non sunt, vt opposita ipsorum semper sint: id est, impossibilia, quorũ opposita necessaria dicitur: neutra autẽ in tempore sunt, quia non vincũtur à tempore: illa enim semper nõ sunt, hæc vero

ro semper sunt. At quorum opposita nō semper sunt, qualia sunt contingentia, hæc generabilia, & corruptibilia sunt, & talia omnia a tempore continentur, & superantur, ac ob id dicuntur esse in tēpore. Patet ergo motus, quietes, res mobiles, & quiescibile, generabiles, ac corruptibiles in tempore esse.

CAPVT. XIII.

Ipsum autem nunc. Tex. Cxxi

Ses diuersimodè sūt in tempore Et explicat uti illa differētiam temporis.

Differentias aliquot explicat, quibus aliqua diuersimodè dicūtur esse in tempore, quæ sunt sex puta, Nunc, Aliquando, Iam, Nuper, Quondam, Repente. Incipit autem ab ipso Nunc, duoque distinguit nunc. Alterum est, cuius hucusq; meminit, & hoc duplici proprietate, & officio distinguit, Alterum est, quòd est temporis continuatio, id est, quo tempus futurum, & præteritum cōtinuātur. Alterum, quòd est terminus vtriusque, puta, præteriti finis, principium vero futuri. Discrimē autem ponit inter tunc, & punctum lineæ, cui etiam hæc duo competere videtur. Punctum tamen est quidem permanēs, sed nunc nō permanet, sed recedit cum ipso tempore.

Quid sit nunc in primo acceptione.

Ocurritur obiectio.

Ne autem quis existimaret nunc tempus distinguere actu ita, vt duas partes temporis actu separatas faciat: id remouet, docetque nō actu diuidere: sed potestate, quatenus si actu tēpus diuidendū est, (quod quidem intellectu contingit, vt dicit Philop.) tunc in nunc esse diuisio facienda, sicut in puncto diuiditur linea.

Ostendit statim hoc nunc, quod diuidit, & quod etiam vnit, vnicum esse re, diuersum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abstracta, punctum, quod diuidit potentia, & punctum quod vnit, aliud est ratione, sed vnum re. Ita, & nunc, vt continuat, vnum est: vt huius principium, illius finis est, ratione diuersum est.

Ipsorum igitur nunc, hoc quidem.

Tex. CXXII.

HAec est proprior significatio ipsius nunc. Altera est, qua significatur tēpus proximum præsenti nunc: quod. n. parum distat à nūc præsenti, siue præteritū sit siue futurū, reparatur pro nunc, vt nūc veni, nunc veniam dicitur, quia hodie veni, aut veniam: at tempus remotum non dicitur nunc, vt satis notum est.

Quid sit nunc in secunda acceptione.

Ipsum autem aliquando tempus est.

Tex. CXXIII

EXplicat secundam differentiam temporis, puta Aliquando. Dicit aut. q tempus determinatum non nunc præsenti, sed præterito, aut futuro, vt aliquādo capta est Troia, aliquādo erit diluuium. Cum igitur, Aliquando, sit tēpus distans à nunc præsenti, alio nunc aut priori, aut posteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præsenti, vsque ad illud, seu futurū, seu præteritum, erit tempus quātum terminatū, quod dicitur Aliquādo.

Quid sit aliquando.

Si vero nullum tempus. Tex. CXXIIII.

DVbium proponit, quod ex dictis suboritur. Si enim aliquando est tē pus determinatum alio nunc à præsenti, cum omne tempus sit Aliquando, videbitur omne tempus esse finitū, quod remouetur per interrogationem, dicendo motum esse infinitum, ac ob id tempus consequenter esse infinitum.

Dubium.

Ad dubium aūt, quantum existimo, respondet, dicendo. q si esset idem, Aliquādo, sæpe sumptum, esset finitum tempus, cum tamen sit aliud, & aliud; semper Aliquando, tēpus erit infinitum q autem sumatur, & sit nouum, & nouum. Aliquādo semper, ex motu patet, qui semper alius & alius est. Consistit igitur eius solutio in hoc, quòd dato, quod omne Aliquando finitum sit, semper tamen, & incessanter sunt noua, & fuerunt noua Aliquando: ob id tempus in infinitum est.

Solutio.

Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt sæpe solet. Nota. 1.

Sed tamen Aristoteles ipse decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, vt latius dicemus in lib. 8. vbi id examinabitur ex professo. Nota. 2.

Quoniam.

Quoniam autem ipsum nunc.

Tex. CXXV.

Probatur temporis infinitas ex ipso nūc. Probat temporis infinitatem ex ipso nunc: nanc enim est principium, & finis: at hæc non habet respectu eiusdem alias opposita secundū idem, vni inesse: sed respectu diuersorum, præteriti quidē est finis, futuri principium.

Nota. Et hoc patet, q̄ semper tempus est in fine, & principio: nam est nunc, quod futuri est principium: non ergo desinit tēpus, cū semper sit in principio: est enim nunc quod principium est futuri, est autē tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua simul, & conuexa, ratione tamen diuersa, sed idem re: ita tēpus in principio, & fine: quare idem sunt.

Not. error in ratione Aristo. Aduertendum, quòd hoc falsum est: nō enim omne nunc, est principium, & finis, sed datur, quod fuit principium, & non finis, cum tempus inceperit, sicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ sint principium, & finis, vt dicetur in lib. 8.

Ipsum autem Iam. Tex. CXXVI.

Quid sit esse iam. Explicat tertiam differentiam tēporis, quæ est Iam. Iam enim dicitur futurum, aut præteritum parum distans à nunc præsenti, vt iam veni, iam legam, id est, parum est, quòd veni, parum restat vt legam.

In quo differt à Nūc Et non confundaris, non n. est iam idē quod nunc in posteriori significatione, vt aliqui existimant. Nunc enim dicit tēpus propinquum nunc præsenti: dicit aūt ipsum, ac si esset nunc, id est, per modum præsentis significando. at iam dicit propinquum, sed per modum futuri, vel præteriti: quæ vero distant à nunc præsenti, non dicuntur iam, vt notum est.

Ipsum autem nuper.

Tex. CXXVII.

Quid sit et quondā nuper repēte Tres alias temporis differentias explicat. Nuper dicit propinquū nūc præsenti, præteritū, tamen Quondam seu Olim, dicit præteritum distans. Repentè dicit tēpus paruū, in quo facta est mutatio: quod quidem tempus adeò est paruum, vt propter ipsius paruitatem distin gui, ac dignosci non posit, quantum fuerit. Hæc omnia notisima sunt.

Mutatio omnis natura remotiua est.

Tex. CXXVIII.

Quō tēpus sit cā corruptionis. Cum ostendisset differentias, quibus existunt in tempore entia, quæ nō sint, regreditur ad explicādum, quomodo tempus sit causa corruptionis, dicitq; Quidam sapientissimum vocabat tempus, quasi in tempore scientiæ compararētur: at Pythagoras dictus paro indoctissimum vocabat, quasi scientiæ pereant cum tempore. Laudat autem magis hoc dictum: nam tempus magis per se causa est corruptionis, quàm generationis: qđ probat ratione sic: atqui per. Quia mutatio, vt talis est, remotiua est, & corruptiua: magis per accidens verò generationis causa est. Hanc ratonem superius declarauimus.

Probat etiam signo, Videmus enim nō fieri quicquam, nisi sit causa aliqua: at videmus corrumpi, nulla apparente causa, & tales corruptiones damus temporis non quòd tempus sit causa illarum, sed quòd in tempore fiant, & causa particularis non apparet, sicut apparet in generationibus. Repete tex. 117.

Epilogus dictorum Arist. Post hæc epilogat quæ dicta sunt, puta tempus esse, quid est tempus, & quot modis dicatur nunc, & quæ sint aliæ temporis differentiæ, nempè, iam, nuper, & reliquæ prædictæ.

CAPVT. XIIII.

His autem nobis sic determinatis.

Tex. CXXIX.

Omnem mutationē & omnem motum eē in tēpore Repetit propositionem superius positam, vt modo ipsam probet. Est autem propositio. Omnis mutatio, & omnis motus est in tēpore, ac tempore mensuratur: & quod mouetur, ac mutatur, in tempore mouetur, ac mutatur. Hanc probat duplici ratione. Prior est, 1. Ratio. Velocius: aut tardius in tempore sunt, at motus motu velocior est: igitur motus in tempore est, Minorem explicat, dicendo, quis mo-

tus sit velocior, inquit, illũ esse velociorem, qui citius fit, & peruenit ad eundem terminum, quàm alius, duplici tamen conditione. Altera, vt fit per idem spacium: nam si vnum mouetur ab A, in B, per arcum, alterum per cordam, licet tempus sit æquale, tamen velocius mouetur id, quod per arcum. Similiter est altera, quòd motus sit regularis. Nam etiam si sit eadem magnitudo prorsus, tamen vnum difformiter, alterum vnifomiter monetur, non ob id erit velocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia pensanda, de quibus dicemus in lib. septimo latius: hæc enim obiter tangit Aristo. & non ex professo.

At vero prius in tempore est.

2. Ratio. Alteram facit rationem. Prius, & posterius in tempore sunt: at prius, & posterius sunt à motu: motus ergo in tempore est. Quod prius, & posterius sint in tempore, probat, quia prius, & posterius sunt distantiæ ab ipso Nunc: sed nunc in tempore est, nam distantia & termini ad idem pertinent.

Explicat autem, quòd alio modo prius, & posterius sunt in præterito tempore, alio in futuro. In præterito enim quod à nunc præsenti remotius est, prius dicitur, quod autem propinquius, dicitur posterius. At in futuro è contra, quod remotius erit, dicitur posterius: quod magis proximum, prius. Hæc omnia etiam parum aduertendi facillissima sunt, & textus clarissimus.

An omnia entia sint in tempore.

Quæst. XIIII.

Rõnes in oppositerũ QVAESTIO hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta Aristo. Primò dicit, Omnem motum esse in tempore videtur falsum; Mo-

1. argum. tus cœli motus est: at non est in tempore, cum non superetur à tempore: est enim ita æternus: sicut tempus, quod est ipsius passio.

secundum Secundo dicit, Omnem mutationem esse in tempore. Videtur etiam hoc falsum: nam mutatio substantialis est in instanti: similiter illuminatio, visio, & aliæ huiusmodi: non ergo sunt in tempore.

Tertio dicit: Res esse in tempore ratione motus. Contra: Esse rerum generabilium, & corruptibilium est mutabile, & variable: ergo subst at tempori, & experientia ostendit, quòd vitam rei, & esse, tempore metitur. Tertium

Quartò circa id, quòd dicit, Quæ semper sunt, non esse in tempore. Contra. Differentiæ ipsius temporis de Deo prædicantur. Est enim nunc Deus & fuit heri, & semper, ergo erit in tempore. Quartum

Aduertendum primò, vt in textus explicatione docuimus, esse in tẽpore non solum est, esse cum tempus est, sed mensurari ab illo, superari ab illo, & pati ab illo. Mensurari autem ab illo, est se illi adaptare iuxta ipsius materiam; vt sicut partẽ post partem tempus habet, nec simul est totum: ita etiam, quę ab illo mensurantur, superari est, quòd sint minora, quàm totum tempus, ita vt tempus maius sit quocunque sub se contento; & inde prouenit, quod passibilia sint, & altera billa, quę sub ipso sunt. 1. Funda. quid sit eẽ in tẽpore.

Aduertendum secundò, quòd secundum Aristo. (vt paulo inferius dicemus) cùm tempus sit solum in motu primi mobilis, aliter ipsum facit mensurabilem, aliter alios motus inferiores: similiter aliter est mensura motus illius, aliter horum inferiorum. 2. Funda. Tempus diuersimodè est mẽsura primi motus cœli, & aliorũ motuum.

Primo tempus facit motum primi celi mensurabilem formaliter, & intrinsecè: sicut mea quantitas me formaliter facit mensurabilẽ, quia in me inest reliquos vero motus facit mensurabiles extrinsecè, per hæc, quæ ipsi subduntur.

Accipe exemplum, Sume lignum magnum, & superpone spacio: tunc mẽsura lignum: mensurabis quidem spacium simul, quia ligni illius longitudo vtrumque facit mẽsurabile: sed differenter. lignum

guam intrinsecè, spacium extrinsecè. ita tempus, cùm sit primi motus passio, illū facit formaliter mensurabilem, at reliquos motus extrinsecè, quatenus velutip si supponuntur: sunt enim motus in tempore.

Idem est de mensura mensurā te. Similiter intellige de mensura mensurante. Aliter enim tempus mēsurat motum cœli, aliter horum inferiorum. Motum enim cœli mēsurat intrinsecè, sicut pars totum, at reliquos motus extrinsecè. sicut vlna pannum.

Exemplū. Accipe exemplum, sit pannus aliquis, dupliciter mensurari potest. Vno modo vnica ipsius particula, quam multiplicādo cognoscitur totius quantitas. Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cū motum cœli temporaneum mēsuras, accipis horum, aut diem, quæ est pars illius moti quantitat reliquos motus eodē die aut hora mensuras, sed ficut per vlnam externam. Hæc admodum nota.

3. Funda. Aduertendum tertio, quòd non solū hic loquimur de motu locali, sed etiam de reliquis motibus, puta, alterationibus & augmentationibus. Hi enim etiam tēpore mensurantur. Ad tempus non, nisi passio motus localis cœlestis, ab Aristot. ponitur.

Ad. 1. His suppositis ad primum argumentū respondetur, quòd motus cœli nō est mēsurabilis, nec est in tempore secundùm se totam, secundùm Aristotelē, sic enim infinitus est; est tamen secundùm omnes partes suas, & tales à tempore superantur, vnde quod de motu mensuratur, totum finitum est: mensuratur autem om nes partes copulatinæ, sed non copulatim, vt loquar Dialecticè. Et hæc est sententia Alber. Saxon. q.55.& benè dicit, in finitum enim immensurabile est, secundum se totum.

Ad. 2. solutio Auerr. Ad secundum, Auerr. com. 129. quem sequitur Alber. tract. 3. c.15. dicunt, quòd mutatio dupliciter accipitur. Vno modo, pro fine motus; vt cùm accipitur pro generatione sola substantiæ, quæ est terminus alterationis: non enim quicquam generatur, nisi alteratione præcedenti: similiter illuminatio pro productione luminis, quæ est terminus motus localis; nā dum sol fertur, lumen producit, & sic dicunt non esse in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cū termino, vt pro alteratione simul cum generatione, & illuminatio pro latione cum luminis productione, & sic est in tēpore; est enim successiua.

Reiicitur solutio Auer. Ista responsio nimirum mihi non placet; nam generatio, & illuminatio sunt mutationes distinctæ a motu locali, & ab alteratione, vt notum est: debent ergo habere aliquam mensuram. Cum enim dicuntur esse termini, non sic sunt termini, vt faciant vnum motum per se: sunt enim termini extrinseci: vnde latio cū illuminatione nunquam constituit vnicam per se speciem. Præterea, quia dici mus generationes, & mutationes rerum temporaneas esse: fatendum ergo est in tempore esse.

solutio authoris. Ob id dicerem, q esse in tempore dupliciter contingit. Vno modo propriè, & adæquatè, & sic sunt illa, quę successionē habent cum tempore diuisibilem. Altero modo: velut inadæquatæ, & talia sunt, quæ sunt in nunc temporis indiuisibile.

Nec existimes, quòd esse in non temporis est tantum habere totum suum esse in vno nunc; hoc enim nō sufficit, sed simul in nunc habere esse, & cū ipso nūc recedere: sic istæ mutationes dicuntur esse in tempore, cum in nunc temporis sint.

Ad. 3. ex Alber. Ad tertium Alber. tracta. 3. c. 10. dicit substantias quantum ad esse physicum esse in tempore; Vocat esse physicum substātiam cum sensibilibus qualitatibus dispositam, puta, formam in materia sensibili; at non est vtcunque cum tempore, cum sit permanens talis substantia: sed est in nunc temporis, prout aliter, & aliter se habet in tempore; nam tales substantiæ aliter, & aliter se habent, cum variabiles sint; at secundum essentiam, & definitionem suā non sub iacentur tēpori.

S. Th. 1

S. Thom. S. Tho 1. p. q 10. ar. 15. dicit esse rerum corruptibilium, esse in tempore: cuius mentem, vt intelligas, considerare oportet, quòd in tẽpore esse, dupliciter cõtingit, loquendo non de nunc, sed de ipso tempore. Vno modo per se primo, & hoc est, quod secundum se à tempore mensuratur, nec aliud esse potest, quam motus qui successiuus est. Altero modo, secũdariò, & per aliud, & hoc est id, quod motui & mutationi in se subditur, qualis est substantia corruptibilis: vnde in tempore quidem absolutè est, nec alia est ipsius mensura quærenda, sed non immediatè subditur tẽpori, nisi per actiones, & mutationes suas: dico mutationes suas quia substantia cœli non est in tempore, quamuis ipsius motus in tẽpore sit, quia non habet mutationem, nec alterationem aliquam circa suum esse.

Dupliciter aliquid est in tẽpore.

Ad vltimũ. Ad vltimum dico, Deus coexistit tẽpori: similiter & Angeli, quia sunt quãdo tẽpus est, non tamen sunt in tempore, cũ in se successionẽ habeant: præsertim Deus, qui nec in suo esse, nec in suis operationibus habet successionem in se.

Quòd si illi tribuimus differentiam tẽporis, id est secundum modum nostrum intelligendi: & per tales differentias non successionem, sed durationem volumus solùm significare, ipse tamen in æternitate indiuisibili est totus.

Angeli verò in Aeuo: Aeuum enim est mensura, qua mensurantur incorruptibilia, quæ tamen habent operationes successiuas, sicut Angeli, & cœli, reliqua sunt in tempore, vt dictum est.

Dignum autem consideratione.

Tex. CXXX.

Proponit Arist. circa rationes temporis duo dubia. POstquàm de tempore dixit, aliquot circa ipsum proponit dubitationes, quibus magis, quæ dicta sunt, explicantur. Est primum dubium. Cur tempus dicatur esse vbique, puta in terra, in mari, & omni in loco. Alterum dubium est, an tempus sit extra animam ita, vt ipsius essentia non dependeat ab intellectu.

Ad primũ. Ad primum respondet, quòd cum tempus sit passio motus, ac motus sit vbique, consequenter tempus vbique dicetur esse: in quocunque enim loco aliquis motus reperitur. quo tẽpus sit vbique.

Verum autem cum non sit anima.

Tex. CXXXI.

Adsecũdũ dubiũ quo tẽpus pendeat ab anima. SEcundum soluit dubitationem, & rationem hanc facit. Si non est possibile esse, quod numeret, vel numerare possit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam est: ergo si nullum sit possibile numerans, nec tempus erit. Cùm autem intellectus, & anima rationalis sit id, cuius est numerare, si non sit vllus intellectus, non erit tẽpus nisi quantum ad id quod est, id est, nisi ratione motus, & durationis materialis.

Imò addit, quòd si non esset anima, nec esset motus, si motus sit ab anima, quod dicit propter Platon. qui existimabat motum cœli esse ab ipsa anima eius: tunc autẽ remota anima, remoueretur motus cœli, quo oblato reliqui auferrentur. Vide igitur, quomodo tempus absq; intellectu non est numerabilis.

An tempus sit ens rationis, vel reale.

Quæstio. XV.

SEnsus quæstionis est, an ita tempus dependeat ab intellectu, quòd non sit, nisi existente intellectu.

Circa quam difficultatem, quæ digna est contemplatione, Auerro. com. 131. dicit in motu esse duo. Vnum formale, & id numerus est: Alterum materiale, & id motus est. Ratione materialis tempus ab anima non dependet, at ratione formalis dependet, vnde est mediũ ens, inter rationis, & reale, cum partim intellectu consistat: partim in rebus hoc sequitur Iandu. quæst. 27. 1. sentẽtia Auer. absurda.

Ratio pro hac sententia duplex est. Altera est, quia tempus formaliter in numerato esse consistit: at hoc non consistit absque intellectu numerante: ergo tempus formaliter ab anima dependet. 1. Rõ pro Auerr.

Altera est, tempus, nec secundũ totũ, nec secundum partem existit vnquam, quod enim in re est, indiuisibile est: at aliqua 2. Ratio.

aliqua pars diuisibilis, aut totum non est, nisi per intellectum apprehendentem: ergo tempus ab anima dependet:

Reiicitur sententia Auer.

At ista sententia est absque dubio intollerabilis, & est cōmentum, quoddam nullum habens fundamētum, quam merito reprehendit Alber. c. 3. & 10. & in primis sunt rationes aperte contra ipsam.

1. Rō contra Auer.

Prima, si tempus formaliter est ens rationis, ergo est in specie entis rationis: nam à forma sumitur species, & penes ipsum formale iudicium de re sumitur, cuius generis, & speciei sit: ergo non pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quantitatem: nam prædicamenta entia realia sunt formaliter.

2. Rō contra auer.

Secundo, Si tempus formaliter est ens rationis, cessante in intellectu ipsius operatione actuali, non erit actu tēpus, sed potentia, ita concedit Iandu. sed revera, falsissimum est: In primis, quia tunc essent motus locales, & aliorum generum: haberent ergo actu mensuram. Quia enim patitur audire, q motus elementorum non fierent in tempore actu, quod perinde est ac dicere, quod non fierent in tempore, nisi quis sit actu comprehendens tempus: quod asserere indignum est Philosopho: est enim tempus mensura physica, realis, sicut motus: sunt enim vtraque passiones entis naturalis.

Præterea, ergo si res est numerabilis ab intellectu, ergo aliquid est in rebus, ratione cuius sit numerabilis: sicut si paries est visibilis aliquid est in ipso, ratione cuius sit visibilis: hoc autem, cum sit reale, non destrueretur, destructa potentia, vt quamuis visus destruatur, non destruetur color, sed etiam in se, & ex se manet visibilis: non ergo destruetur destructo etiā intellectu id ratione cuius motus numerabilis est: id autem tempus est: Nam tēpus non est numerus numerans in anima, sed numeratus in rebus, puta, in motu, & hæc est ratio Alber.

4. contra auer.

Preterea, quarto ex Arist. in prædica. ad aliquid. Destructo sensu, & scientia nō destruitur scibile, nec sensibile: sed sic se habet id, quod est numerabile ad animā numerantem, sicut sensibile ad sensum, & scibile ad scientiam, ergo numerante ablato, non auferetur numerabile: Nec sat est dicere, quòd iam non erit numerabile; hoc tamen non aufert, quin sit id, quod est numerabile, & ratione cuius erat numerabile; vnde rectè dicit Simpl. digiti quinq; essent, etiam si nullus vnquam numeraretur.

5. contra auerro.

Præterea quintò. Secluso, & remoto quocunq; intellectu, in motu est prius, & posterius, & ratio vtriusque non est eadē ergo est tempus, secluso intellectu.

6. Contra auerro.

Sexto circa primam rationem oppositæ opinionis arguitur. Nam ex illā probatur, q omnis numerus est ens rationis, cum numerabile sit, q si ens rationis est, iam discreta quātitas non est genus reale, quod est absurdissimum.

7. Contra auerro.

Præterea, septimo circa alteram rationem, Nam ex illa etiam probatur motum esse per intellectum, cū nulla ipsius pars consistat, nisi tota simul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui passio est potissima entis naturalis, & via est in formam realem, concedere ipsum esse ens rationis?

sententia D. Thom. & alber. & simpli.

Igitur dicamus nos cū Alber. & S. Tho. opuscu. de tempore. c. 1. & in præsenti, q tempus formaliter est ens reale, & hoc etiam egregiè fatetur Simpl.

1. Funda.

In cuius declarationem aduertēdum primò cum Simpl. q in tēpore duo consideramus. Vnū quod ipsius est essētia, & hoc est duratio quædam partium motus prioris, & posterioris. Alterum est, velut quædam passio, puta numerabilitas quædam, & mensurabilitas partium. Essentia quidem temporis absoluta est, & ablato quouis intellectu maneret: at passio respectiua est, & ad numerantem refertur. Sed hoc duob' modis. Vel actu, vt cū res numerata est, & mēsurata, & tunc requiritur alterum terminum & correlatiuum numerantem, & mensurantem, & ita ablato eo, aufertur esse numeratum actu. Altero modo in potentia, est pas-

sio

sio. i. mensurabilitas ipsa, & numerabilitas: & hæc refertur ad numerum mensurantè in potentia, vt scibile ad sciētiam.

Aliud men surans, & mensuratū actu aliud mēsurabile potentia.

Quare, ablato eo actu mensurante, non aufertur rei mensurabilitas; ablata tamen potentia eius, si non esset posibilis numerus numerans, nec posibilis mensura mēsurans, tunc necesse poten tia mensurabile, aut numerabile.

Mensurabile, & numerabile, tū potentiarum apti tudine siu non re pugnantia

Sed tamen adhuc esse mensurabile, & numerabile bifariam intelligi posiunt. Aut vt dicant potentiam physicam ad hoc vt posint mēsurari & numerari, & hæc potentia si non esset posibilis potentia actiua, quæ posset mensurare & numerare, absq; dubio nulla esset pasiua. Aut dicunt solam aptitudinem, i. non repugnantiam, & hæc aptitudo esset etiam, si nullus posset mensurare, vt cœlū est diuisibile, etiam si nulla sit potentia naturalis quæ illud diuidat: & species Solis est ex se apta, vt sit in pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex se, etiā si per nullam causam naturalem id fieri posit.

Igitur potētia actiua ablata, aufertur potētia & pasio numerabilitatis: & hoc est quod hic dicit Aristoteles licet ex: e, & in se talis esset res, & eius essentia non poteut tam habens, sed aptitudinem, ad id tantum, & non repugnantiam.

Et hæc doctrina bene consonat cum his, quæ diximus aliàs. Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extēsionis, aut discontinuationis partiū consistit, p: sto est mensurabilitas, aut numerabilitas.

2. Fundam. ex D. Th.

Aduertendum secundò cum S. Tho. in præsenti text. qui optimè notauit, quòd ista numerabilitas, aut mensurabilitas non dependet ab intellectu creato: hic enim non est rerum causa: sed ab intellectu primo, qui omnium est causa. Vnde quantuncunq; nullus esse homo, nullus intellectus creatus, adhuc res numerabiles, adhuc mēsurabiles essent respectu diuini intellectus. Vnde antiqui numeros non dependētes à nobis, sed rerum causas ponebant.

Nota.

Quòd si Arist. dicit, q; si nulla esset anima, i. si nulla esse posset nullus esset numerus, vt numerabilis: pcedit ex suppositione, scilicet, q; sola ipsa sit quæ numeret: quicquid per ai: m non nostrā solam intelligit, sed omnem intellectum lato sumpto vocabulo, vt patuit, cum dixit, q; etiam motus auferretur, anima ablata.

Nota, 3. Funda, ex D. Th. & albert.

Aduertendum tertiò, q; tempus quantum ad suam totalitem, vt cōtra suas partes distinguitur à nobis in dies & annos, & omnes eas simul concipimus, non est nisi per intellectum: quia in re non habet partes has simul; si quas tales simul habet, id est, per intellectum apprehendentem aliquod tempus simul totum, vt diem, horam, au: annum, non tū hoc sacit ipsum esse ens rationis: habet enim existentiam realem, quæ cum succesiua sit non est sicut aliarum permanentium, vt habeat omnes partes simul, sed per instans, vel per aliquod indiuisibile sui. Et hoc fundamentum est ex Alber. c. 10. & ex sanct. Thom. in præsenti.

In hoc aliquot ex discipulis Thom. male ipsum intelligunt.

In quo aliquot discipuli eius, nescio an ipsius mētem perceperint, putant. n. falsò ipsum dicere esse ens rationis, cum tamen id non dicat: dicit enim realiter existere, sed nō habere totalitatem aliquā, scilicet, respectu partiū sic apprehēsarum simul existentium, nisi per intellectum; & hoc quode etiam de motu, & de quocunq; succesiuo est verum: nō tamen ob id colliges esse ens rationis, & hæc sentio de ista difficultate.

Argumenta autem in oppositum ex dictis manēt soluta: primū. n. ex primo fundamēto, secundū ex tertio soluuntur.

ad argum

Dubitauerit autem aliquis TEX. CXXXII.

3. Dubium cuius motus sit numerus ipsum tēp.

TErtiam ponit dubitationem. Cum enim tēpus numerus motus sit, dubium est, cuius motus sit numerus. Sunt enim motus plures, puta: alteratio, augmentatio, latio, generatio. Respondet, quòd est numerus vniuscuiusque, quatenus motus est, non, vt alteratio est, non vt augmentatio, aut latio, sed vt motus in communi, & simpliciter.

At ne quis putaret tempus eſſe numerum duorum motuum, id excludit, dicẽs ꝙ eſt numerus vnius motus continui, ſed cuiuſque, puta, aut lationis, aut cuiuſuis alterius: ita exponit Philop. & alij.

Sed eſt nunc motum eſſe, & aliud.

4 Dubiũ num ſit vnũ tãtũ tẽpus. QVartam ponit dubitationem cõſequentem ex præcedẽti. Si enim tempus eſt numerus cuiuſuis motus, cum ſint diuerſa mota, ſeu mobilia, vnum, & aliud, erũt etiam diuerſi motus: & ſic ſingulorum motuum erunt ſinguli numeri: erunt ergo plura, tñ æqualia ſimul, puta,

Solutio. ſi plures æquales motus ſimul ſint, Et per interrogationẽ dicit non eſſe plura tempora ſimul, dicẽs: Tẽpora quæ ſimul ſunt & æqualia vnũ eſſe, & idẽ: atque ſimul nõ ſunt, tantùm ſpecie vnũ ſunt, vt duo dies, duo menſes, quæ ſimul non ſunt.

Exẽplum. Ponit vnum exemplum notandum: ſi ſint plures ſeptenarij ſimul, lapidum, hominum, & equorum, hi quidem materialiter differunt, tamen idem numerus formaliter ſunt, Sic plura ſunt tempora materialiter ſecundũ motuum pluralitatem, vnus enim latio, alius alteratio, vnus velox, alter tardus eſt: at tempus idem eſt.

An tempus ſit vnum numero.

Quæſt. XVI.

QVæſtio hæc diligenti indiget contemplatione. Themiſtius duo argumenta facit contra Ariſtot. quæ inſoluta reliquit nobis, quæ à nobis erunt examinanda, quorũ primũ eſt contra tex 132. vbi dicit

1. argum. Ariſt. tẽpus eſſe numerum aliorũ motuũ. non ſolum localis, ſed alterationis, & reliquorum, ſic argumẽtatur. Quia illi motus non habent prius, & poſterius, cum non, per ſpacium aliquot fiant: nã Ariſt. à ſpacio ſumpſerat prius, & poſterius motum, cũ definiuit tempus. Alterum, cum

2. argum. dicit, tempus eſſe idem, & vnũ omnium motuum, aut loquitur de identitate ſpecifica, aut numerica: Si ſpecifica iam tẽpora duo ſimul ſunt æqualia, & duo nũc: ſi de numerica vnum numero tempus, quomodo in multis poteſt eſſe motibus ſubiecto differentibus,

Quod ſi in illis non ſit, quomodo tempus eſt paſsio, & habitus motus, vt dixit tex: 130. Hæc Themi.

De vnitate autem temporis inuenio quoſdam aſſerentes eſſe vnicum numero in omnibus motibus: in vno quidem, puta, primi mobilis intrinſecè, in reliquis extrinſecè, vt dictũ eſt ſuperius. Huius ſententia eſt Alber. c. 17. eſt etiam S. Tho. in tex. hocuſq; in fine libri: eſt Auerro. etiam quidquid velit Iandu. nam in comm. 132. dicit tempus eſſe numerum motus cuiuſuis, ſed differenter: nam motus primi eſt numerus, & forma ipſius, aliorum numerus tantùm, ac ſi dixiſſet, illius motus eſſe intrinſecam menſuram aliorum extrinſecam. Cum igitur ille ſit vnus motus, erit vnum tempus: nam non habet, niſi vnicum ſubiectum; Et in comm. 133. dicit, quod tempus eſſe idẽ, poteſt intelligi dupliciter: Aut quod ſinguli motus habeant ſua tempora, quamuis dependeant à primo: Aut quod omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non ſit aliud, & hoc ſecundum approbat. 1. Senten. D. Thom. Albert. Auer. tẽpus eſt vnum numero.

In oppoſita ſententia eſt Greg. ſen. d. 2. q. 1. & Ocha. cum Nominalibus, & Iand. q. 22. & (quod notandum eſt) Simplici. etiam reſpondens argumento Themiſti. cuius ſententiam explanabimus poſtea, Hi omnes dicunt, tempora eſſe plura ſecundum pluralitatem motuum, ita vt quilibet motus ſuum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop. huius opinionis, quamquam variè loquitur, vt patet, in text. 99 & 134. Aliqui autem Græci, vt Alexand. Eudemus, & Iamblicus in hac quæſtione explicanda apertè videntur confugere ad decreta Platonis de Idæis. 2. Grego. Iand. Philop. &c.

Sed quia eſt à nobis partim ſuſtinendum eſſe tempora plura in motibus pluribus, probo id ex Ariſto. & ratione. Ex Ariſt quidem, primùm, text. 130. dicit tempus vbique eſſe, quia vbique motus repe- 1. Probatio à teſtimonio Ariſt.

reperitur, cuius passio, & habitus est tempus. Ex hoc collige, si tempus vnum est, non potest inesse pluribus motibus differentibus: quia id implicat: si non inest ipsis, non ergo erit, vbi motus sunt nec dicitur ipsorum habitus: habitus enim inest.

Obiectio Quod si dicas: sat est, quòd mensuret omnes motus, licet non sit in ipsis. Hoc nil valet: nam non sufficit id, vt dicatur

Solutio esse, vbi motus est: non enim mensura, puta, vlna, vbique dicetur esse, nec habitus dicetur propter mensurata extrinseca, quæ vbique sunt.

Præterea tex. 132. dicit tempus esse numerum cuiusuis motus. Quæro, An sit

2 à testi. Aristo. numerus numeratus, an numerans. Numerans non est, vt dicit Aristo. Si numeratus, ergo non est distinctus, nec separatus à ipsis motibus: debet ergo plurificari cum motibus: nam vnum numero impossibile est esse inhæsiuè in pluribus.

3. à testi. Aristo. Præterea, eodem text. vt dicebamus, dicit, quòd sicut plures septenarij vnus numerus dicuntur, ita est idem tempus: sed illa est identitas, & vnitas specifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tempus, alias exéplum esset ineptissimum.

1. Rópro eadem sententia. Sed ad rationes deueniamus. Sit primũ argumentum. Vnusquisque motus habet suum prius, & suum posterius distinctum ab alijs: ergo & suum tempus. Consequentia est nota; Nam ex priori, & posteriori fit tempus. Antecedens est certissimum. Nam sicut sunt diuersa spacia, per quæ fit motus, ita diuersa erunt priora, & posteriora.

2. Ratio. Secundò. Tempus consequitur motum, vt motus est, siue ille sit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens ergo vbicunque motus est, ibi suum proprium est tempus. Et hoc argumentum profectò conuincit. Quis enim potest intelligere, quod motus primi mobilis habeat tempus in se, & non motus aliorum orbium, cum sit per aliquam potentiam auferretur illud primum, ad huc maneret tempus?

Tertiò argumentor ex Aug. 11. Confess. cap. 23. in illo prælio Iosue cessauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus 3. Ratio.
tempus fuit absque motu cœli. Per hoc autem cognoscimus hanc veritatẽ Physicam motum illum non solum habere in se tempus, sed etiam alios.

Ob id existimo esse dicendum primò, 1. Conclu.
quòd duplex est tempus. Vnum primum Duplex é
& principale: alterum secundarium. Tẽ tempus pri
pus primum est, quod aliorum est causa, mum princi
& ipsa antecedit, quale est tempus cœ pale, alte
li: fundatur enim in motu, qui omnium rum secun
aliorum est causa: & tale vnum est, nec darium.
plura esse possunt, & de hoc negat Aristo. de æqualia esse simul.

Secũdarium tempus est extrinseca duratio cuiuslibet motus, & hoc plurificatur, & multiplicatur secundum multitudinem motuum, vt probatum est.

Ex proculdubio S. Tho. & alij dicẽtes Vnum tan
esse vnicum numero tempus, loquuntur tum est té
de hoc primo, & principali, & extrinse pus primá
ca mẽsura & cõmuni omniũ aliorũ, quòd at secunda
sit vniuersalissimum, & communissimũ. rium plura
Et sic est D. Thom. defendendus & inter Nota.
prætandus, sic etiam viri plerique doctissimi ex eius discipulis interpretantur.

Secundò annotandum, q̃ quamuis ista tempora sint in ipsis motibus, tamen 2. Conclu.
non vtimur illis ad ipsos mensurãdos mo Non vti
tus, sed tẽpore cœlesti, & hoc, quia nõ sit mur tempo
nota, & manifesta. Scias enim, q̃ tẽpus re secunda
nisi coniungatur cũ aliquo sensibili, notũ rio ad men
non est, vnde prouenit, quod tẽpora alio surandum.
rum motuum, tunc discernimus, cum aliqua qualitate ex illo afficimur, puta quia mouentes defessi sumus, vel quid simile. At tempus cœli est notissimũ propter lumen quo fiunt dies, & noctes, ob id talimotu vtimur pro mensura mensurata, & mensurante mot um omnium aliorum eo modo, quem. q. 14. explicuimus: ac ob id vnum esse tẽpus fatẽtur oẽs, videlicet cõmune, & vniuersale, omnium mẽsura: tamen hoc non aufert, qui multa sint

 parti-

particularia, tempora, hoc est particulares, & propriæ durationes, singulorū motuum propriæ.

3 Conclu. Tempore primi cœli vtimur pro mēsura propter quatuor rōnes

Dicendum tertio, q isto tempore cœli vtimur loco vtriusque mēsuræ, propter quatuor. Et quia notissimum est omniū, & quia maximè est vniforme, & regulare & quia perpetuū est, & ita continet sub se quodcunq; aliud, & quia commune est omnibus, nā assistit cuicunq; alij motui, & tempori. Mēsura autem debet esse cōmunis omnibus mensuratis, ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, si Arist. tempus motui cœli tribuat, cum illud sit mensura cōmunis omniū motuū, quam cōmunem mensuram physicus indagat, & contemplatur, & ob has etiam causas hoc solum vocari solet tēpus per antonomasiā, aliæ verò particulares durationes singulorū motuū propriæ nō ita dicūtur quidē durationes, sed non tēpora absolutè, nec simpliciter, & obserua istam doctrinam,

Ad argum. Themi.

Iuxta quam possumus respondere, ad argumenta Themist, nam alij non habent aliud argumentum quā doctrinam Arist, sed nō nōs dimus secundū Arist. mē templura etiā particularia tēpora esse, vnū tamen omnium primum.

Ad. 1.

Ad primum Them. licet non sit ad rē presentem admodum, dicitur, quod in alijs motibus etiam est prius, & posterius non penes spacium, sed penes latitudinem formæ, Vt diximus enim in præcedentibus, forma secundum quam est alteratio, & augmētatio gradus, & partes habent intensionis, aut extensionis: at Arist. explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpl.

Generatio verò, & corruptio non habēt prius, & posterius, quia substantia in instanti producitur: at Arist. numerauit inter motus hosce, quia non est solicitus modò determinare, an sit instantanea, neue.

Ad. 2.

Ad secundum dico, quòd tempus dicitur vnum numero, si primum est: dicitur autem absolutè vnum specie, sicut plures septenarij vnus sunt numerus, vt docet ipse Arist, & apparebit hoc in sequenti expositione, Et duo tempora prima nume ro simul non sunt, ad duo alia tempora, quæ non sint idem specie tempus.

Quoniam autem est latio. Tex. CXXXIII

Tempus esse mensura aliorum motuum.

Vlt ostendere, quòd tempus sit aliorum mensura, & supponit esse lationem, id est motum localem, & huius vnam especiem esse circularem, Supponit secundò, quod vnumquodq; alio sui generis numeratur, & mensuratur, vt decem homines vno homine, decem lapides vno lapide, decem vnitates, vna vnitate.

1. Suppos. secundum

Tertium

Supponit tertio, quod tempus mesurat motum, & ipsum tempus, & etiam motus mensurat aliquando tempus, sed motus, qui tempore iam determinatus est, sicut pannus mensuratus vlna mensurat reliquum pannum. Dicit autem, quod tempus finitum mensurat tempus, id est quædam pars certa temporis sumitura d mēsurandum totum tempus.

Ratio.

Ex his concludit circularem cœli dimnam esse mensuram mensuratē, quia est primus, & maxime regularis, & ipsius tēpus notissimum est, vt diximus quæstione præcedenti Reliqui motus, & ipsorū tempora non sunt primo mensuræ, quia difformes & irregulares sunt cum non habeant cōtinuitatem tantam, quantā cœli latio.

Qua propter & videtur tempus esse.

Excusatio antiquorū.

Excusat modò antiquos circa naturā temporis, dicens quod ob id illi cœli circularem motum existimabāt tēpus, cùm illo mēsure mus motū, & tēpus at re vera non est ille, sed illius numerus tempus,

Quo sit ve rum omnes res huma nas esse in circulo, & in rota,

Declarat etiā distinctū cōmune vulgi. Dicitur. n. res humanas esse, in circulo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodāmodo bene dicūt, nam circulatio est mensura omniū horū durationis, ob id finem, ac principium videntur habere simul, quod est in circulatione. Nec aliud est dicere esse res in circulo, quàm mensurari circulatione: hæc

enim

enim mensura est.

Imo & totum tempus circulatio est, nã sicut totũ non est aliud, quã multæ mensuræ simul sumptæ, vt multæ vlnæ panni est totus pannus: ita multę circulationes tempus. loquitur autem de tẽpore omnium primo, & notissimo.

Dicitur autem rectè. Tex. CXXXIIII

Nota. Regreditur ad explicãdum id, quod superius dixit, plures septenarios esse eundem numerum ac ponit documentum, Cum aliqua cõueniunt in aliquo ita vt per illius differentias differant, nõ dicuntur idem in illo, v.g. Scalenus, & Isocheles non sunt idem triangulus, quia differunt per trianguli differentias, dicũtur tamen eadem figura, quia nõ differũt differentia figuræ, imo sub vna illius differentia continentur.

simile cur dicantur vnũ tẽpus

Circulus, & triangulus, nõ dicentur eadem figura, quia sub diuersis figuræ differentijs sunt: Sicut homo, & equus nõ dicentur idem animal.

At cũ nõ differũt differẽtia illius, sunt idẽ in illo, vt Scalenus, & Isocheles eadẽ figura, ita septenarius hominũ, & leonũ, nõ sunt idẽ septenarius sunt, tñ idẽ nũo. Nota.

Ex hac doctrina vult Simp quod intendat docere diuersa priora, & posteriora motuum dici idem tẽpus, nam tẽpus numerus est, & diuersa priora & posteriora sunt sicut diuersi binarij, vnitas ergo temporis specifica est. Mihi itaq; hæc præ cæteris placet expositio Simplic. Hæc de tempore, & de libro quarto.

Finis Libri quarti.

IN LIBRVM

QVINTVM PHYSYCORVM.

CAPVT PRIMVM.

Mutatur autem omne, quod mutatur. Tex. I.

Intentio Aristo. QVid Arist. intẽdat in hoc lib. 5. omnes vnanimes explicãt, puta, species motuũ: ita dicunt Simp. S. Thom. Auer. Alber. cum. n. de his quæ mo[tum] a cõmuni consequũtur, dixisset, puta, loco, tẽpore, infinito, nũc de ipsis essentiali diuisione tractat. Ita aũt intentio nõ est sic præcisè intelligẽda, vt existimetur solũ de speciebus motus tractare sed simul agit de contrarietate, vnitate, & alijs, quæ species motus sequuntur. At quia species motus sumuntur ex motibus per se, non aũt ex motibus per accidens: separat primo ea, quæ per se mouentur, à mobilibus incipiens, vt à clarioribus, vt dicit Auerr.

Tex. expo. 1. Thore- Statuit igitur in hoc textu vnũ Theorema, in quo continentur trimẽbris diuisio mobilium. Quædam enim mouẽtur per accidens, nempè, quæ ob id dicũtur moueri, quia sunt accidẽtia ei; quod mouetur per se: vt albũ currit per accidens, quia accidit, q equus nõ currẽs sit albus, q pacto motus rei potest attribui omnibus accidẽtibus illius rei in concreto. ma d[e] tr[i]... ci mobi... differẽ...

Secũdo. Quędã mouentur secundũ parte, vt cum motus partiũ toti tribuitur, vt cũ oculus sanatur, aut manus, aut pectus absolutè dicitur, homo sanatur.

Nota differentiam inter ea, q[uæ] mouent[ur] per ac[ci]dens & partem. Nota vero differẽtiã inter hos duos modos, nã quod mouetur per partẽ, sic mouetur, vt eius pars verè per se moueatur: oculus. n. per se sanatur, & caput. At id, ratione cuius mouetur per accidẽs, nõ per se mouetur, non. n. albedini inest cursus per se, & ita est differentia, & nõ illa, quã dat Auer, quòd pars potest separata moueri, non aũt accidens, Hoc. n. licèt aliquãdo sit verũ, tñ sæpe partes non mouẽtur motu, quẽ habebant in toto, cũ separatæ

atæ ſunt: non enim ocul[?]s abſtractus anabitur.

Tertio. Tertiò, quædam ſecundum ſe ipſa mouentur, vt ignis ſurſum mouetur, & animal ſecundum ſeipſum augetur. Iſta autem, quæ ſic mouentur, deſtinguuntur ſecundum diuerſitatē motuum. Nam quædam alterabilia ſecūdum qualitatē, quædam ſecundum quantitatem augmentabilia, & iterum in his ſingulis ſunt variæ ſpecies mobilium, ſecundum ſpecies motuum. Eſt enim in alterabili calefactibile, condenſabile, rarefactibile, & alia huiuſmodi. Similiter in augmentatione in motu locali, & alijs, vt magis declarabimus in ſequentibus.

Eſt autem & in mouente ſimiliter.

Text. II.

2. Theorema de triplici mouētium differentia. Secundum conſtituit Theorema, in quo eandem prorſus diſtinctionem ponit in mouente quā poſuit in mobili, puta: Quædam mouent per accidens, vt quæ accidunt moueri per ſe, vt album ædificat: Quædam per partē, vt homo percutit, quia manus percutit: Quædam per ſe primò, vt ipſa manus percutit, ignis calefacit, medicus ſanat, & eſt ſatis nota diſtinctio.

Quoniam autem eſt quidem aliquid. Tex. III

Quinque in quouis motu requiruntur, quid mouet, & mouetur tempus, & terminus à quo, & ad quem. Tertium conſtituit Theorema, vno tamē præſuppoſito, Scilicet, in motu quolibet eſſe quinque, Quod mouet, quod mouetur, tempus in quo mouetur, terminus à quo mouetur, & in quem mouetur. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua, vbi iſta quinq; inueniuntur. Aqua eſt quod mouet lignum, quod mouetur: frigidum, terminus ad quem quia in ipſo terminatur motus: calidum, terminus à quo: eſt etiam certum tempus, quod id fit. Ita etiam inuenitur in alijs motibus.

3. Theorema motū eſſe in eo, in quo eſt. Eſt igitur Theorema. Motus eſt ſolum in eo, quod mouetur, non autem in termino ad quem, hunc autem vocat, Formam, Locum, Tantum, Per formam, ſubſtantialem, & qualitatiuam: pro motu, generationis, & alterationis intelligit, vt notat Auer. per locum, & per tantum reliquos motus ſignificat, vt dicit Simp. nempè, localem, & augmentationem.

Sed mouens, & quod mouetur. Tex. IIII

Terminū non moueri dixerat, ſed motum in mobili eſſe, ob id colligit eſſe qđ mouet, & quod mouetur, & in qđ mouetur Quaſi dicat, eſſe alia, quæ mouēt & mouentur, diuerſa a terminis ad quos.

Nota. Motus de nominatio nem ſumit à termino ad quem. Hi autem non ſunt adeo motus expertes, quin aliquid motū ad faciāt, nā motus denominationē ſumit à termino ad quem. Vt calefactio dicitur motus in calorē, licēt pcedat à frigido. & frigefactio motus in frigiditatem, licet ſit ex calido in frigidum. non enim à termino à quo, denominatio eſt. Similiter corruptio eſt mutatio in non eſſe, quàmuis enim ſit ab eſſe, tamen, quia tendit in non eſſe, cotruptio dicitur: econtra generatio à non eſſe in eſſe. Obſerua igitur, cùm duo termini in motu ſint diuerſi, à termino ad quem motus denominatio ſumitur.

Quod igitur motus ſit, dictum eſt.

Tex. V.

Termini motus ſunt immobiles. Motus definitionem ſe tradidiſſe docet, ac terminos non moueri dicit, quaſi illis nō inſit motus definitio. Sunt enim accidentia per ſe immobilia vt ſcientia, albedo, & reliquæ eſſe autem formas immobiles per ſe, Metaphyſici eſt oſtendere, vt dicit Auerrro. ob id prętermittitur probatio, ſed ſupponitur.

Dubium Obijcit tamen ſtatim dubium. Nam qualitates, puta, albedo, calor, & ſimiles, quæ dicuntur termini motus, ſunt paſsiones: nam ſunt de tertia ſpecie qualitatis: at paſsio motus eſt: ergo motus eſt terminus motus, & ita eſt motus ipſius mutatio, qđ poſtea oſtēdetur, fieri non poſſe.

ſolutio. Reſpondet ad hoc, has qualitates nō dici paſsiones, quia motus ſint, ſed tantū quia temini motus ſunt: vnde calor non eſt motus, ſed calefactio, nec albedo, ſed dealbatio.

Eſt autem & in illis, & quod eſt.

Tex. VI.

Ter-

Triplex di visio termi ni ad quē, mobilis, & mouētis & termini à quo.

Terminum ad quem, sicut & ipsum mobile,& mouens tripliciter diuiditur. Nempe,in per accidens, in secūdùm partem,in per se,quod idem etiā in termino à quo intelligi potest. Id dicitur per accidens, quod accidit termino per se: nam terminus per se est, in quem primò terminatur motus, vt in albedinem dealbatio: at quia albedo est visibilis,& intelligibilis, cùm dealbatur aliquid,dici potest,quòd est mutatum in quid intelligibile,sed per accidens.

Similiter in dealbatione,color est terminus,sed secundum partem, puta secundùm albedinem:& Europa est terminus secūdùm partem tēdentis Athenas,quæ sunt pars Europæ:at dealbationis color albus terminus est per se.

Idem etiam explicari potest in termino à quo,vt notum est.

Epilogus. Ex his epilogat ea,quæ dicta sunt, nempe,quòd tripliciter contingit moueri,& idip um etiam in mouente:& quòd motus nō in forma est,sed in mobili in actu: per formam autem modo intelligit siue substantiam,siue qualitatem, locum,aut quantitatem,vt dicit D. Thomas: quæ sunt motuum termini ad quos.

Quę igitur secundùm accidens est mutatio.

Tex. VI.

Ab Arist. reijcitur motus per accides & ideo de motu per se agendū.

AD mutationem per se conuertitur omissa mutatione,& motu per accidens. Reddit autem rationem, cur id fiat,dicens,quòd motus secundùm accidens est in omnibus, & omnium & semper. Per quæ verba dat intelligere, motum per accidens ex parte termini,& ex parte mouentis,& mobilis. Dicitur motus per accidens in omnibus,id est,in omnibus prædicamētis,vt dicit Simp.& Alber nam cum omnia prædicamenta in vno possint inueniri,per accidens, moueri dici possunt Vt si homo currit,quantum currit,coloratum currit, filius currit agens currit,& reliqua, Dicitur etiā,motus per accidens esse omnium, quantum ad terminum,quia omnia prædicamenta termini possunt esse per accidens. Dicitur,semper,vt vult Simpl.ac si dicat, quia etiam res,cum non sunt, mouentur secūdùm accidens: vt corpus Petri mouetur ipso mortuo,ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Est igitur sensus integer, quòd in motu per accidens nec est determinatū obile,aut mouens,nec terminus, nec tempus:ob id ab arte reijciatur. Auerroes motum per partem,ob indeterminationem cum per accidens,coniungit.

At motus per se,non sic,imò inter terminos determinatos fit: est enim inter cōtrarios,aut cōtradictorios, vt ab albo in nigrum,& à non nigro in nigrum:à calido in frigidum,& à non frigido in frigidum:à non aqua in aquam:& hoc inductione per omnes motus patet.

Posset quis obijcere. Nam fit mot..à medio,& ad medium,vt à fusco in albū. Dubium.

Respondet,quòd medium habet rationem duorum cōtrariorum quodam modo:relatum enim ad vnum, habet alterius rationem, vt fuscum respectu albi nigrum est, respectu nigri,album est: & media chorda acuta dicitur respectu primę & grauis respectu vltimæ : ob id de medio,sicut de contrario iudicium haberi debet. Dicitur quodāmodo, nam mediū non est perfectè contrarium, cum extrema in eo remissa sint, & forsan non in actu, sed in potentia, de quo postea dicetur. Solutio.

Quoniam autem omnis transmutatio est.

Tex. VII.

MVtationum numerum venatur, vt qui ex eis motus dicatur, ostendat. Ab ipso autem nomine mutationis, fumit is mutatione esse duo extrema: mutatio enim Græcè dicitur μετα- βολή qua si fit mutatio ex vno in aliud, & vnū post aliud,est enim vnū prius,alterum posterius:est igitur mutatio ex vno in aliud. Quòd mutatio est ab vno in aliud.

Nota.

Hæc autem quadrupliciter intelligi potest,aut ex subiecto in subiectū,aut ex nō subiecto in non subiectum, aut ex nō subiecto in subiectum,aut ex subiecto in nō subiectum. Per subiectum autem intelli- Quadruplex mutationis modus.

git terminum, siue à quo, siue ad quem affirmatum, & positiuum, vt cum dicitur ab albo in nigrum, vtei que terminus est sub iectum. Per non subiectum, intelligit terminum negatum, vt non albū, non ignis.

Tres esse per se mutationes. Ex his igitur quatuor cōcubinationibus tres dicit esse mutationes. Illa autem quę est a nō subiecto in nō subiectū, nō est per se mutatio, nā tales termini, nec co atrariè, nec contradictoriè opponuntur, cum vterque sit negatus, reliquæ tres sunt, vt ordine declarabuntur.

Quæ igitur ex non subiecto est.

Quæ mutatio sit generatio, & corruptio, & quę plex. Mutationes duas, quæ inter terminos contradictorios fiunt, distinguit, dicens, quòd illa quæ à nō subiecto in subiectum est, generatio dicitur: quæ verò econtra, à subiecto in non subiectū corruptio: differunt enim, terminis transmutatis.

Vtraque autē est duplex, simpliciter, & secundùm quid. Simplex generatio, aut corruptio est, quæ est substantiæ alicuius: quæ verò accidentis, secūdum quid est: Vt generatio albi ex non albo, secundùm quid est hominis verò ex non homine simpliciter: ita in corruptione. Et textus clarus est.

Si igitur id, quod non est.

Tex. VIII.

Generatio & corruptio nō sunt motus. Inter has adhuc tres mutationes, nec generationem, nec corruptionē motum esse contendit. Facit autem ratione hanc priorem de generatione. Quod nō est, non potest moueri: quod generatur non est: ergo quod generatur nō potest moueri: generatio ergo non est motus.

Sumit autem tanquam notū: Quod non est, moueri non posse: distinguit tamen de quo non ente loquatur.

Triplex nō ens. Triplex enim est nō ens. Vnum quod in cōpositione, vel diuisione intellectus consistit tantum, qualia fictitia, & falsa, vt dicit Albertus: & hæc nullo modo mouentur. Alterum non ens simpliciter, puta, substantia in potētia, quæ opponitur actui simpliciter, vt ignis potentia, Leo potentia, & hoc est, quod nō potest moueri, cū esse non habeat. Tertium est, nō ens secundùm quid: vt quod non est album, quod non est lanum, & tale nō ens, cū sit ens aliquod simpliciter, mouer i potest. At quia posses dicere: Non ne materia est, & ipsa generatur? igitur generatio motus est. Hoc reijcit, dicens, quod quamuis maxime accidat esse generationem per accidēs, id est, quamuis id, quod generatur per accidēs, puta, materia sit, tamen id, quod simpliciter generatur, nē pe, compositum no est: vnde respectu ipsius, generatio non est motus.

Expositio Auerr. reijcitur. Vbi aduertendum, quòd Auerro. cum alijs rationem Aristotelis ita intellexerunt: vt velit dicere, generationem non esse motum, quia materia, quæ ipsius est subiectum, est non ens, quod autem non est, non habet motum. Sed mihi hoc nō placet, quia diceret aduersarius, quod materia est, & est substantia, licèt autem non ita perfecta, quæ tamē sufficeret moueri tali motu. Nec video, quomodo qui hoc diceret, impugnari posset: vnde enim habet, quod ad quemcunque motum oporteat esse ens actu perfecto, cū tamē motus sit actus entis in potentia?

Vera expositio. Quid dico, quod Aristoteles, per quod non est, non materiam, sed compositum quod generari dicitur, intelligit, & tunc sensus est certissimus, & verus, cùm illud non sit, dum generatur, non potest moueri.

Nota. Generatio respectu materiæ est motus, respectu cōpositi nō est motus, sed mutatio. Vnde patet, quod si generatio ad materiam referatur, ipsius motus est: si ad compositum, quod propriè, & per se generatur, non motus, sed mutatio est.

Est enim hoc discrimen, quod notauimus in libro primo, inter alios motus, & generationem. Nam motus aij sui subiectum simpliciter denominat. est enim homo, qui albescit, & aqua, quę calefit. At generatio terminum per se nominat. homo enim, nō materia, per se generatur. Et hoc est, quod hic docet Aristo. id quod per se generatur, non moueri, nec ipsius respectu, generatio est motus at si ad materiam referatur, negari non potest, mo

tum

tum esse, cum sit passio quædam, & propria, ac vera.

Similiter autem, & in quiescente.

Quod generatio nō sit quies. Ostendit etiã, quòd nec generatio est quies. Nam quod non est, quiesceret. Et denique absurda, quæ sequuntur adhoc, quod non ens moueatur, sequuntur etiã, ad hoc, quod non ens quiescat. Statim adhibet posteriorem rationem ad ostendendum, quod non est, non moueri: quia non est in loco, cum non sit in aliquo loco. Cum igitur quod generatur, non sit, non erit in loco, & sic nō mouebitur.

Quod corruptio non sit motus nec quies. Quòd verò corruptio non sit motus, probat. Quia si corruptio motus est, generatio ei contraria motus esset, at quies. Nã motui non nisi motus, aut quies opponitur: At generatio nec est motus, vel quies: ergo nec corruptio.

An generatio sit motus.

Quæst. I.

Arg. quod non sit motus. Primum. Sensus quæstionis manifestus est. Videtur autem multis, generationem non esse motum. Primò: quia ita videtur docere Aristot. in præsenti textu.

Secundum. Præterea: quia motus est successiuus: at generatio est in instanti: non ergo motus est.

Tertium. Præterea: Motus est inter cõtraria: at generatio est inter contradictoria: non ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione.

Arg. quod sit motus. Primum. In oppositum tamen facit, quia videtur actus entis in potentia, vt est in potẽtia: est enim actus materiæ existentia in potentia.

Solutio. Nec valet glossa Simplicij, quòd per ens in potentia intelligitur compositum quod est in potẽtia. Hoc enim fictũ est, cũ Aristoteles dicat, ens in potentia, sub quo etiam materia comprehenditur. Cõfutatio solutio.

Secundum. Præterea, quia potentia materiæ est vera potentia transmutabilis: ergo actus eius, vt talis est, motus est.

1. Fũdam. Pro resolutione huius difficultatis. Notandũ est, motũ duobus modis accipi posse. Aut lato vocabulo, quo pacto definiuit Arist. motũ actũ entis in potẽtia. Aut strictè, & propriè, vt tex. superiori 8. quo reijcit generationẽ, & corruptionẽ à motu, per motũ intelligens quo moueri res dicitur, scilicet successiuè, quia spaciũ, l. forma, quę acquiritur, habet latitudinẽ.

1. Conclus. His positis sit prima cõclusio. Si generatio, & corruptio ad materiam comparentur, sunt ipsius motus, & actus imperfecti, quibus venit in formas, ad quas est in potentia: sicut subiectũ peruenit in accidentales formas per alios motus. At si ad id, quod generatur, aut corrũpitur, comparatur, motus nõ sunt, cum per eos non dicatur moueri, sed fieri id, quod generatur, vt diximus supra textũ, nec successiue, nec in instanti.

In cuius declarationem aduertẽdum primò, quòd de ratione motus in cõmuni, non est successio illa temporanea, vt aliqui existimãt: sunt enim veri motus in instanti perfecti, vt patet de illuminatione, secundùm Aristotelem, & de coagulatione, & congelatione, quæ in instãti extenditur. Ratio motus in cõmuni in eo tantùm consistit, quòd sit actus entis in potentia, successio verò ei aduenit, motui propriè dictõ, & est ipsi cõsequẽs, & cõsurgẽs ratione spacij, aut ratione extremorum, inter quæ sit. Nam cum termini latitudinem habeant, & præterea sit resistentia, non potest trãsitus fieri in instãti perfectus ab vno in alterum, nisi cum in indiuisibili consistant.

Differẽtia multiplex generationis ab aliis motibus. Prima. Aduertendũ præterea, Generationẽ differre ab alijs motibus multipliciter. Primò in subiecto. Nã generationis, & corruptionis subiectum materia prima est: hæc enim est, quæ permanet sub extrinsecis formis, at aliorum motuum subiectum compositum ipsum est.

Secunda. Secundò, differt in terminis. Nam termini generationis, & corruptionis contradictorij sunt: at reliqui motus sunt inter contrarios, sit enim motus ab albo in nigrum, at generatio ignis ex non igne.

Nota discrimen inter formas substantiales & accidentales.

Dices: quare hoc ita fit? Respõdeo, maximè discrimen esse inter formas accidentales, & substantiales. Nam accidentales formæ habent nõ solùm repugnãtiam, sed determinatem repugnantiam vt album cum nigro, vel medio: calidum cum frigido, & similia. Hæc autem determinata repugnantia consistit in hoc, quod circa proprium subiectum, aut vna, aut altera inueniatur, nec absit vna, nisi adsit altera. At inter formas substantiales est repugnantia quædã, sed nõ est determinata eo, quòd forma substãtialis ex æquo cuilibet repugnat: nec circa materiã cõsequenter se habet, cum materia absque illis duabus, aut tribus esse possit.

Nota. 2. Ex hoc procedit vnum notatu dignũ, quòd in accidentalibus formis est mutatio determinata. Cum enim in vnam tẽditur, ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum, & econtra. At in substantijs hoc non est: modo enim ignis, ex aqua, modo ex aere, modo ex alio fit. Quod si in substantijs aliquando ex determinata forma proceditur, vt in viuẽtibus ex embrione, aut ex semine, non tamẽ ecõtra proceditur, neque est æqua vtriusque ratio.

Nota. 3. Hinc, etiam processit alterum notandum: quòd terminos in tali substantiarũ mutatione sumamus penes contradictionem, & non penes formas positiuas, cum non sit forma determinata semper, quã sumamus. At in accidentali motu, nõ solùm per cõtradictionem, sed penes affirmationem terminos per se sumamus: & hæc est secunda differentia, & differẽtiæ ratio, & est notanda.

3. Differentia generationis ab aliis motibus.

Tertiò, differt generatio in mensura. Hæc enim instanti mensuratur: reliqui motus frequentius tempore, eo, quod quantitatem diuisibilem habeant. Ex his igitur patet, quid inter generationem, & reliquos motus differat, quæ ob differentiam hanc dicitur ab Aristotele mutatio: at reliquos vocat motus nomine cõtracto, tamen in communi sumendo nomen motus, vt definitur in .3. Physicorũ, motus dicitur etiam generatio, & corruptio, vt dictum est.

Ad .1. Ad Aristotelem dico, solum negare generationem esse motum illius, quod generatur, & motum propriè, non tamẽ respectu materiæ.

Ad .2. Ad secundum, negatur prorsus de ratione motus in communi esse successionẽ, vt diximus: sed est de ratione motus illius, cuius spacium, vel terminus, qui acquiritur, habet latitudinem cum renitẽtia, quem propriè, & strictè ob id, motum vocamus.

Ad. 3. Ad tertium dico, quòd motus propriè particulariter dictus, inter contraria fit, non tamen motus in communi sumptus: sic enim comprehendit etiam mutationem, siue inter contraria, siue inter contradictoria fiat. Sic autem sumitur in libro tertio: & sic nos generationem, & corruptionem dicimus motum, latè sumpto vocabulo, quia videlicet est verè actus entis in potentia.

Quoniam autem omnis motus.

Tex. IX.

Que illarum trium mutationũ fit motus.

Concludit ex tribus mutationibus dictis, vnam esse motum, puta, eã, quæ est à subiecto in subiectum. Quæ enim inter contradictorios terminos fiunt, mutationes dicuntur. Explicat autem, per subiecta intelligere contraria, aut media, aut priuatiua, quæ affirmatiua significant, vt nudum tenebrosum, mortuum, cæcum: quæ pro contrarijs reputantur.

Quotuplex fit motus.

Statim motum, qui à subiecto in subiectum fit, diuidit in tres species, in eũ, qui secundùm quantitatẽ, & eum, qui secundùm qualitatẽ, & eũ, qui secundùm locũ fit: quorum sufficientiã probat, diuidẽdo prędicamenta, & excludendo alia septẽ, ad quæ non est per se motus.

C A P V T. II.

Secundum substantiam autem.

Tex. X.

In substãtia; relatione, actione

Incipit à substantia, dicens, non esse motum in substantia. Ratio est. Motus est inter contraria: at substantiæ nihil

& passione non est motus.

hil, est contrarium, in ipsa ergo non est motus. Similiter nec ad relationẽ. Quia stat, inquit, vnum relatiuum acquirere relationem sine aliqua sui mutatione: vt si ego sum albus, & aliquis fit albus, acquiro absque aliqua mei mutatione similitudinem: non ergo ad relationem motus est. Probat vlterius de actione, & passione. Si enim ista per motum acquirerentur, tunc motus ipsius esset motus, & mutationis mutatio. quod esse non posse statim probare incipit.

Dubiũ. 1. Quõ in substantiis nõ sit contrarietas.

Duplex tamen hic occurrit dubiũ. Alterum est, quomodo in substantijs nõ sit cõtrarietas, cum eleméta sint cõtraria. Præterea, vel loquitur de perfecta cõtrarietate, vel non. Si loquitur de perfecta, profecto nec ad quantitatem, nec ad locum est motus: in ipsis enim non est perfecta contrarietas. Quòd si non loquitur, sed de oppositione quadam extremorum positiua, cum in substantia inueniamus duas formas sic repugnãtes, erit profectò motus. Sine dubio non est facile hoc soluere.

Sententia Alexand.

Mouet dubium Simplicius, & Auerro. de eodem, & citat Alexandrum dicentem, elementa esse propriè cõtraria, eo quòd existimat, qualitates esse formas substantiales elementorum. Ad Aristo. autem dicentem substantijs nõ esse contrarium, respondet, quòd dupliciter intelligi debet. Vno modo de substantijs compositis, & mixtis his enim non inest contrarium. Aut secũdo, quòd nulla substantia est contrarium habens ratione materiæ, benè tamen ratione formæ.

Refellitur sententia Alex.

Ista sententia, quamuis non sit in præsenti examinãda, mihi nõ placet. Primò, quia qualitates substantiam elemẽtorũ existimat: & quod est pasio, cum forma
1 confundit. Secundò, quia adhuc non de
2 clarat Arist. Nam posset dici, quòd sufficit contrarietas in formis, vt sit in substãtia motus, nam mutatio secundùm formas fit.

Auerro. elementa cõtraria putat, sed ratione qualitatum. S. Thom. verò etiã ipsas formas aliquam cõtrarietatem habere docet, secundùm quod substantiæ omnes inæqualitatem habent in perfectione substantiali.

Sed quicquid de hoc sit, nõ video, quid ad Aristotelem dicendum sit, quomodo in substantia non sit cõtrarietas, & sit in quantitate.

Refellitur sentẽtia Auerro.

Auerr. dicit, sermonem Aristotelis esse probabilem, & posse dici, substantijs esse contrarium. Sed hoc profecto non est rem soluere.

Dubij solutio vera. Nota.

Oportet igitur maximè perpendere, quod etiam in præcedẽti quæstione cœpi dicere. Hic Arist. non vocare propriã contrarietatem, sed repugnantiã duarũ formarum determinatam, quæ est in qualitate, & quantitate: nam à maiori in minorem, &ècontra, determinatè proceditur, & à loco sursum in deorsum, & ècõtra. At in substantijs non est illa determinata formarum repugnãtia, vt diximus: ob id non sit inter cõtraria mutatio substantiæ: & hoc nota.

Dubiũ. 2. Quõ acquiratur relatio sine mutatione.

Duplex relatiuorũ genus.

Alterum dubium est, quomodo relatio absque mutatione acquiratur. Aduerte igitur, quòd. 5 Metaph. c. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Aristotele. Alterum est mutuum, putà, quod ad terminum suum, & terminus ad ipsum mutua relatione reali refertũtur, vt filius ad patrem, pater ad filium: album albo similitudine mutua refertur. Alterum est nõ mutuum, quod nõ refertur vnũ ad aliud, nisi quia hoc refertur ad ipsum: vt scibile, non refertur relatione reali ad scientiã sed ob id dicitur scibile, quia scientia refertur ad ipsum. De priori relatiuorum genere est sermo.

Circa quod notandum est, quod relatiuorum natura non solùm est dependens inter se, sed etiam à fundamento, puta, ab alio accidenti absoluto, cum quo simul producitur, & destruitur.

Nota & D. Tho. quõ producantur relationes.

Notat verò S. Tho. Vnum dignũ consideratione in præsenti. Qnòd cũ producitur vnum fundamẽtũ, ibi in virtute, & in radice producitur relatio: & cũ insur-

git

git alterum relatiuum, tunc consumatur relatio. v. g. cũ quis fit albus, iã in virtute, & radice fit similis: formaliter verò cũ est alterum album: vnde cum aliud albũ fit, tunc insurgit similitudo in altero nõ per aliam mutationem, quam illã, quæ erat ipsius fundamenti. Est enim dependens maximè relatio à fundamento.

Primum enim dupliciter contingit.

Tex. XI.

Quod ad motũ nõ fit motus nec ad mutationẽ mutatio. Sẽsus quæstionis duplex & reiicitur primus.

MVltis argumentis probare nititur, motum non esse motus, nec mutationem mutationis. Primò tamen distinguit duplicem sensum, huius mutationis est mutatio, seu ipsius motus est motus. Alter est, quòd motus, & mutationis sit mutatio tanquã subiecti ita, vt motus dicatur moueri, sicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hunc sensum reijcit, dicens, motum non esse eorum, quæ subiecta sunt, sed potius ipse in subiecto est. Nec aliter id probare nititur, quia satis notum est, motus non esse sic motum.

Aut ex eo, quòd aliquod aliud.

Tex. XII.

Alter sensus quæstionis.

ALterum sensum ponit. Nẽpe, quòd mutationis sit mutatio, vt termini, ita vt sicut aliquod subiectum ex vna forma in aliã mutatur, puta, ex sanitate in ægritudinẽ, ita ex vna mutatione vnius speciei in alterã formã, id est, in alterius speciei mutationem per se mutetur. Et ostẽdit, hoc fieri nõ posse, nisi p accidẽs.

1. Ratio Arist. q ad motũ nõ fit motus, nec ad mutationem mutatio.

Perpendẽdus est sensus, nam ratio in litera est valde obscura. Supponit, itaq;, q motus, & mutatio quælibet inter duos terminos oppositos fit, differenter tamẽ: contrarios, si fuerit motus: contradictorios, si fuerit generatio, vel corruptio.

Facit ergo hanc rationẽ. Si ex vna mutatione in aliam mutatur aliquid, tũc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius, vt postquam per sanationem mutatus est in sanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationem: sed postquam in vna mutatione mutatus est, nõ est opus ad aliam mutari, quia potest quiescere in ea: ergo per se non est mutatio ex vna mutatione in aliam.

Quasi dicat: Omnis mutatio ex suis terminis procedit per se, quibus positis, non est opus alia mutatione, alios habẽte terminos: quod si ponitur, id non est per se, vt dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliam proceditur, erit hoc maximè in contrarijs mutationibus: sicut ab albo in nigrum mouetur, ita à sanatione in ægrotationẽ, quòd si hoc est, vnũ mouebitur motibus contrarijs. Nam per sanationẽ ab ægro in sanum, per ægrotationẽ à sano in ægrum mouebitur, & hoc simul: quia quod mouetur, simul est sub termino à quo, & ad quem. Id autem impossibile est. Hæc est ratio Aristotelis paulo vberius explicata.

Addit tamen, quòd per accidẽs potest esse, quod idem ab vna in aliam mutationem mutetur, vt si à sanatione in deambulationem mutetur, & ab obliuione in recordationem: & sic accidit vnam mutationem in aliam sæpe terminari, sed non per se.

Amplius autem in infinitum. Tex. XII[I].

2. Ratio ad idem.

SEcundam rationem facit ad idẽ, qua probat mutationẽ non fieri alia mutatione, nec motũ alio motu, & ratio nõ minoris obscuritatis est in litera, Sic est componenda. Si generatio, aut motus fit per alium motum, hic etiam fiet per aliũ & hic rursus per alium, cum nõ sit maior ratio vnius, quàm alterius: eritque processus in infinitum.

Quo admisso, sequitur, q nullus erit motus. Et probat. Supposito, q res, dũ fit, nondũ est: tunc si res per motũ fit, ergo nondũ est, dũ fit, sed secũdũ quid tantum est. Quòd si rursus motus etiã fiebat: ergo dũ motus fit, non est: vlterius, si ille rursus alio motu fiebat, pariter nõ erit, dum fit. Sed non datur primus motus, quo motus fiat. ergo nullus erit motus, aut mutatio. In infinito enim non datur primum.

Solutio rationis. Secunda

Quòd si dicas, Ista ratio nõ videtur bona: nã non datur secũdũ Arist. primus homo, tamẽ relinqui homines dicũtur esse.

Respon-

Cõfutatio. Respondeo, q non est eadẽ ratio. Nã homo vnus nõ est subordinatus per se al teri, cũ possit absque illo cõsistere: at mo tus, qui fit, est subordinatus motui, p quẽ actu fit, nec sine eo consistere potest. Ia his autẽ, quæ per se subordinata sunt, nõ potest esse talis processus. Nisi enim de tur primum, impossibile est dari vltimũ: vt si hoc lumen dependet ab illo, & hoc ab alio, & id à Sole: nisi vnum primum, non dabitur vltimum.

Amplius eiusdem est motus.

Tex. XIIII.

3. Ratio. Tertiam facit rationem. Si motus fit motu, eadem ratione quiesceret mo tus, & corrumperetur motus alia corrup tione. Nam cuius est vnum contrarium est etiam alterum. Tunc si motus ipsius est corruptio, peto, vel corrumpitur, an te quam fit: & hoc non. Vel postquam est iam non est: & hoc non, quia quod non est, non corrumpitur. Vel cum est: q si, cum est, corrumpitur, tunc etiam gene ratur, quia motum esse, est motum fie ri: ergo simul generatur, & simul corrum pitur, quod esse non potest: nõ ergo mo tus fit motu.

Amplius oportet materiam subesse.

Tex. XV.

4. Ratio. Quartam facit rationem. Quod fit, materiam habet, vt patet. In eo, quod alteratur, est corpus, aut anima: si militer in eo, quod augetur, in alijsq́ue. Si ergo motus fit alio motu, oportet da re materiam, cũ qua fiat, & iterum aliam pro alio motu, & aliam, quæ materiæ non sunt.

Notandum, quòd alias dictum est, for ma non fit, sed compositum: non albedo non nigredo, sed albũ fit, & nigrũ. Simi liter in substantijs. Si igitur motus fit, nõ ipse, sed cum aliquo subiecto fit. Hoc an tem non est: nam subiectum est formæ, quæ cum motu fit, non ipsius motus: non ergo motus alio fit motu, sed ipse est, quo alia fiunt.

Et rursus aliquid in quod mouentur.

Tex. XVI.

5. Ratio. Quinta ratio est. Terminus motus ali quid debet esse, in quod motus terminetur, vt in eo cesset: & quiescat: at motus, & mutatio non est huiusmodi, vt in ea cesset motus: non ergo est per se terminus motus, sed aliqua forma manens.

6. Ratio. Sexta ratio est. Quia si motus esset mo tus, esset vnius speciei vterque, vt genera tionis generatio: at hoc non fit, nẽ enim est disciplinationis alia disciplinatio, nõ ergo motus ipsius erit motus, nisi sint mo tus alterius rationis, præter assignatos, quod nullo modo verum est.

Amplius si tres species. Tex. XVII.

7. Ratio. Motus mo ueri pt per accidens sed nõ per se. Vltimam rationem facit. Si enim motus esset motus, vt termini, aut vt subiecti, tunc de alio vnus præ dicaretur, vt locomotatio alteraretur, & alteratio loco moueretur, quod nullus admisit.

Forsan ista nõ est noua ratio, sed pars præcedentis. Nam postquam probauit per motum, eiusdem speciei non produ ci motum, ostẽdit modo, quòd nec per motum alterius speciei.

Postea docet, quomodo vnus motus moueatur, nempe per accidens, ratione subiecti, in quo est, quòd accidit simul alio motu moueri, vt currens frigescit, at quia hoc est per accidens, dicit esse in quendum, sermo enim est iam de motu per se.

Quoniam autem neque substantia.

Tex. XVIII.

Concludit, cum nec in substantia neque in ad aliquid, nec in actio ne, & passione motus fit, cum non sit contrarium in ipsius, solùm erit triplex species motus, ad Quantitatem, Quali tatem, & Vbi.

Nota ad tria prædi camenta nõ motum. Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autem, se nõ de qualitate substãtiali, qua lis est differẽtia, loqui, sed de accidẽtali qualis est prædicamenti quarti. Motus ad quantitatem, non habet vnum cõmu ne nomen, tamen dupliciter nominatur

Si-

Si fuerit ad perfectam, dicatur augmentatio, si ad imperfectam dicatur, Diminutio. Motus verò ad Vbi, non habet nomē, nec in communi, nec propriū, at dicatur Latio, quamuis hoc vocabulū non conueniat, nisi his, quæ naturaliter motum incipere, aut finire: ista enim propriè dicuntur ferri. At vocabulum extendatur iam ad quemcunque motum secūdùm locum.

1. Dubiū. Duplex hic occurrit dubium. Alterum est, quo modo Aristoteles omisit alia tria prædicamenta, ad quæ videtur motus, Nā in situ motus est, à statione ad sessionē: similiter in habitu, à nudo ad vestitū: similiter in tempore abvno in aliud.

Solū simplici ex Theoph. Simpli. monet dubium, & citat Theophrastum dicentem ad omnia prædicamenta esse motum: ipse dicit, quod Aristoteles omisit ista tria, quia sunt extrinseca subiecto; habitus enim, & tempus externa sunt.

Reiic'tur solū Simplici. Sed mihi non placet hoc. Nam locus etiam extrinsecus est, & debuit prætermitti. Præterea, quia situs non est omnino extrinsecus: dicit enim ordinem partium cum loco.

2. Vera solutio. Præterea dico, quòd aliud est, esse motum ad aliquid, aliud, esse per se motum: Motus quidem est ad omnia accidentia, eò quòd motu acquirantur, sed non est ad omnia per se motus eo, quòd non omnia sint per se, & immediati termini motus. Et hoc est, quod Aristoteles docet, vnde ad situm non est per se motus, sed ad vbi, quod sequitur situs. Similiter ad tempus non est per se motus, sed ad id, quod est in tempore. Ad habitum videntur per se motus: at quia habitus non est forma naturalis, sed artificialis, ab ipso Aristotele est prætermissus.

2. dubium. Alterum dubium est. Quare in qualitate non fuit duplex nomen, sicut in quantitate.

Solutio. Respondeo, quia in quantitate reperitur contrarietas vna totū genus amplectens, puta, maius, & minus, perfectum, & imperfectum: at in qualitate non est vna communis contrarietas, sed multæ particulares: ob id vnum nomē fuit omnibus communiter impositum, puta alteratio: in quantitate vero duplex, augmentatio, & diminutio. At in particulari multa sunt nomina in qualitate, secundū multos motus contrarios.

Quæ autem est in eadem forma.

Tex. XIX.

Ostendit, eam mutationem, quæ fit secundùm magis & minus eiusdem formæ, etiam esse alterationem, & fieri à contrario secundùm quid, vt quæ fit à minus albo in magis album, quæ verò fit ex nigro in album fit à contrario simpliciter. Explicat autem quomodo quæ fit secundùm minus, & magis fiat à contrario. Quia vbi est minus, ibi est permixtio cum contrario: nam minus albū participat nigrum, ob id quod ex minus albo procedit, à nigro procedit. Dicit autem, quòd cum in minus tendit forma, vt cum ex albo fit minus album, tunc tendit forma in suum contrarium. at cum fit magis, nempe, ex minus albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in seipsam. Quod est dicere, per remissionem tendit forma in suum contrarium: per intensionem è contra, à suo contrario tendit in se ipsam: semper tamē motus hic alteratio est. Duplex alteratio: diuersitas, altera simpliciter ex cōtrario: altera in contrarium, altera secūdū magis, & minus.

Immobile autem est.

Tex. XX.

Postquā de eo, quod mouetur, & motu dixit, nunc de opposito dicere aggreditur, nempe, de immobili. Triplex autem statuit immobile. Primum, quod non est capax motus, vt intelligentiæ, & Deus. Alterum, quod ægrè mouetur, sicut saxum difficile mobile, immobile dicitur: & similiter homo, qui ob aliquam infirmitatem difficilem habet motum. Tertium, quod non mouetur, cum posset moueri, nec est aliquod impedimentum, & tale dicitur quiescens: & quies nō est aliud, quam priuatio motus. Tractat de ingredi mobili quod triplex est.

Textus clarus est.

Caput

CAPVT. III.

Post hæc autem dicamus.

Tex. XXI.

De septẽ quæ ad motus vnita-tẽ,& plura litatẽ cognoscẽdam sunt neces saria.

Vocabula aliquot ad ea, quæ mouentur, pertinẽtia, explicat. Hæc autem sunt septẽ, Simul, Separatim. Tangere, Inter, Consequenter, Continuum, Contiguum. Hæc enim omnia mobilibus, aut motibus competunt, ob id explicari oportuit antequam motus vnitates, vel pluralitatem ostenderet, nam illa motibus pluribus insunt.

Similiter igitur dicitis hæc esse secundũ locũ.

Tex. XXII.

Quid sit simul.

Incipit explicare terminos, ac primũ ipsum. Simul dicens, illa dici Simul secundum locum, quæ in eodem loco primò sunt. Dicit, Simul secundum locum: nam etiã contingit esse simul secundũm tempus, quæ in eodem sunt tempore. Dicit, in eodem loco primò, & proprio: nã quæ in eodem loco communi sunt, non ob id simul esse dicuntur.

Nota.

Aduertendũ, autem quòd duo corpora simul esse naturaliter non possunt: non enim in eodem loco primò sunt: at anima, & corpus simul dicuntur esse: similiter substantia, & ipsius accidentia. Hæc enim eundẽ primũ locum occupant.

Quid separatim.

Explicat secundũ vocabulum, puta, Separatim, ea dicuntur separatim esse, quæ diuersum habent locum primum, vt duo corpora dicuntur separatim esse.

Quid tangere.

Tangere autem dicuntur, quorum extrema simul sunt, vt duo corpora se tangunt, quorum superficies simul sunt absque aliquo intermedio. Similiter duæ lineæ duæ superficies se tangũt quæ, extrema simul habent.

Quid inter

Inter autem id dicitur, in quod peruenit prius id, quod ab vno extremo, & cõtrario in alterum mutatur continuè, id est cum aliquid naturaliter mouetur cõtinuè ab vno extremo in alterũ. Id quod antequam ad extremum oppositum perueniat transit, id dicitur esse, Inter.

Nota.

Vnde concludit, quòd vbi est Inter, ibi ad minus sunt tria, duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur esse.

Continuè autem mouetur. Tex. XXIII.

Quid sit continue moueri.

Cum dixisset, id esse Inter, ad quod primò peruenit, quod ab vno contrario in aliud continuè mouetur, antequam ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continue moueri dicatur, & quid contrarium in loco. Dicit, id contĩnuè moueri, quod sine aliqua tẽporis interruptione mouetur, quamuis parum spacij interrumpatur. Ponit exẽplum. Si quis pulset primam chordam, & immediatè pulset vltimam, talis motus continuus est, quia quamuis in termissa fuerit chorda media, tamen tempus non est interruptum. Similiter in alijs motibus, vt cum quis ambulat, quamuis spacij aliquid intermittat, quia non totum continuè tangit, tamen, si nihil temporis intermittat, ambulatio continua est. Hoc tamen posterius examinabitur.

Contrarium autem secundum locum.

Tex. XXIIII.

Quæ sint loca contraria.

Statim explicat, quomodo loca contraria sint sumẽda, vt inueniatur, quod inter est: dicit, esse sumenda secundum lineam rectam: quæ enim maximè distant secundum lineam rectam, opposita loca sunt. Et hoc benè fit, nam linea recta est breuissima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci possunt: ob id ea maximè mensura est. Nam mensura est finita, & breuis. Diuersa igitur loca secundum lineas rectas sumẽda sunt. Et id propriè dicitur. Inter, quod medium est inter duo loca secundum lineã rectam distantia.

Consequenter autem est inter quod.

Tex. XXV.

Quid sit cõsequenter.

Explicat quintum vocabulum, puta esse Consequenter, vt aiũt aliquid sit consequenter ac aliud multa sunt necessaria. Vnum est, quòd sit vnum principium, ad quod aliud consequenter dicatur. Quod autem est principium, non dicitur consequenter, sed id, quod post principium ponitur. Vt se-

X

cundus

cundus dies lunæ consequenter se habet ad primum: & binarius ad vnitatem: & ternarius ad binarium non autem ècontra.

Requiritur præterea, quòd nihil sit eiusdem generis inter id, quod consequenter se habet & id ad quod consequenter se habet. vt vnus miles consequenter se habet ad alium, qui sibi est proximus. Dicitur, Eiusdem generis: quia quamuis aliud sit intermedium, dummodo nõ sit eiusdem generis, adhuc dicetur consequenter, vt vnus miles consequenter se habet ad alium, quando inter eos non mediat miles, licèt mediet lapis. l. aliud alterius rationis.

Esse consequéter va riis modis. Præterea id, quod cõsequenter se habet ad aliud, multiplex est. Quoddam positione, cum id quod consequenter se habet, continuum quid est: vt domus ad domum, linea ad lineam. Aliud natura, sicut vnus numerus ad alium. Aliud alio modo, sicut perfectione, vt elephãtus est consequens ad hominem in perfectione. Et est consequenter tempore, alijsque modis.

Contiguum autem est. Tex. XXVI.

Quid contiguum. Explicat, quid contiguum dicatur, putà, id quod consequenter se habet, & tangit: sicut duo corpore immediatè se tangentia dicuntur contigua, in terque non est aliud.

Occasione autem huius regreditur ad ostendendum, quando reperiatur: Inter & medium, quamuis verba hæc videantur cum superioribus cohærere. Dicit, in motu esse Inter, non autem in generatione, & corruptione. Et ratio est, quia motus fit inter contraria, in quibus est medium: at generatio in contradictorijs terminis, in quibus non est medium: ob id illic est Inter, non autem hic.

1 Nota in motu est inter non in gene ratione, & corruptio ne.

Sed hic est dubium: nam. 2. Metaph. tex, 7. dicit, quòd inter terminos generationis media est generatio: & inter id, quod est, & id, quod non est, medium est, id, quod fit. Vlterius, quia non omnia cõtraria medium habent.

Aduerte igitur circa hoc, q termini generationis non sunt puri contradictorij, alias enim ex nihilo fieret res. Vnde cum dicitur nõ homo, non ignis, & similia, nõ oportet intelligere, esse purã negatio nẽ, sed priuationẽ, quæ ponit potentiam propinquã in materia ad formã. Vnde non ignis est, quòd nõ est ignis, sed est in potentia proxima, vt fit ignis.

Nota. termini generationis non sunt pure cõtradictorij.

Aduertendum vlterius, quòd in contrarijs datur medium per participationẽ extremorum, & per remissionẽ: vt inter album, & nigrum, est fuscum: & inter calidum, & frigidum in summo, datur remissus gradus. In priuatiuis verò datur medium, sed non eiusdem rationis cum extremis, sed per negationem extremorũ: & sic generatio, & id, quod fit, est mediũ, quia nec est, quod est, nec quod non est.

Nota. 3. quo debet medium in cõtrarijs & priuatiuis.

Modo ad dubium. Respondeo, quòd in Metaphysica locutus est de medio quo cunque: at in præsentiarum de medio eiusdem rationis cum extremis: & hoc solùm est inter contraria, nõ inter termi nos generationis. Loquitur autem de huiusmodi medio: quia hoc facit, ne termini sint consequenter se habentes, nõ autem quod alterius est rationis.

Solutio dubii.

Continuum autem est quiddam.

Quid continuum. Explicat quid continuum sit, putà, contiguum quoddam. Nempè, id alteri continuum est, quod sic ipsum tangit, vt vtriusque terminus vnus, & idem sit, vt media linea alteri est continua. Differt à contiguo: nam vbi contiguitas est, duo sunt termini se tangentes: at vbi cõtinuitas, vnus est terminus: vt vnum punctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea superficies, & superficies corpora. Ob id enim dicitur continuum, quasi vno termino contineantur, quæ continua sunt.

Hoc autem determinato.
Tex. XXVII.

Quæ sint apta vt fiat continua, & quæ fiat. Ostendit illa posse vnum continuũ fieri, quæ apta sunt, esse vnum rotum, secundùm contactum: quæ verò vnum totum fieri nõ possunt, vt lapis, & aqua,

modis con tinuum. aquâ, neque erunt vnum continuũ. Fiunt autem vnũ continuum, cum vnicum habent communẽ terminum. At quia varijs modis vnicum totum fit, multipliciter etiam continuum se habet. Quædã enim clauo, quædã glutine, quædam infitione, & tactu vnum continuum fiũt, & vnum totum. Sed non est hæc tam propria continuitas, sicut ea, qua continua sunt, quæ vnicum per se terminum habent: vt duæ aquæ, & ligni partes.

Manifestum autem est.

Tex. XXVIII.

Quõ se habeat conse quẽter ese ad tan gere. COmparat consequenter esse, ad tãgere, ac dicit illud esse superius. Omne enim, quod tangit, consequenter se habet: at non omne, quod consequenter se habet, tangit. Nam in numeris est consequenter, non tamen tactus: ob id consequenter se habere est ponendum inter priora ratione, id est, inter vniuersaliora tactu.

Quõ se habeat conti nuum ad tangere. Comparat etiã continuum ad tactum dicit, quòd tangere superius est: nam omne continuum tangit, non tamen si tangit, continuum statim est: vnde insitio, & copulatio posterior est generatione, id est particularior tactu, cum quæ consita sint tangant, non è contra.

In his verbis manifestat non loqui de propria continuitate, sed de illa, quæ clauo, glutine vel insitione fit: in his enim tactus est, non autem in vera cõtinuitate. Nam tactus petit duo extrema, & terminos actu: in vera autem continuitate vnicus est terminus.

Quare si est punctum, & vnitas.

Tex. XXIX. & XXX.

Discrimen puncti, & vnitatis. EX hac differentia concludit vnum. Quòd quamuis si punctus, & vnitas separata realiter, vt aliqui voluerunt, adhuc non essent idem. Et ponit duplex discrimen. Alterũ est, quòd pũcto inest factus, vnitati autẽ tantum cõsequenter se habere. Alterum est, quòd inter puncta debet aliquid mediare, puta, linea: in cõtinuo enim duo puncta immediata esse nõ possunt: at inter vnitates nõ opus est, quod aliquid mediet, in numero. n. vnitas vni ita immediata est. Posteà in sequẽti tex tu epilogat. Quæ esse hæc vocabu a diuit

CAP. V I. IIII.

Vnus autem motus dicitur.

Tex XXXI.

De vnita te motuũ incipit age re Aristo. vnitas generica. POstquam de motus speciebus dixit, nunc de vnitate motuum differit. Cum autem vnum multipliciter dicatur, sic vt vnus motus multipliciter dicatur. Primò, dicitur vnus motus genere, qui est ad rem vnius prædicamenti. Vnde omnes alterationes, quæ ad qualitatem sunt, motus vnus genere dicuntur. Similiter omnes augmentationes, & omnes lationes, admitem tamẽ genere differunt, vt alteratio ab augmẽtatione, & augmentatio à latione, & deníque hi tres motus inter se.

Vnitas specifica. Secundò. Motus est vnus specie specialissima, puta, qui est ad terminum vnius speciei specialissimæ, quæ cũ sub vno genere sit iã amplius in species diuidi nequit. Et sic oẽs dealbationes sunt vnius speciei, alterius vero denigrationes, & calefactiones, & similes motus specie.

Vnitas secũdũ quid. Tertiò: est vnus motus specie secundũ quid, puta, cuius terminus est genus subalternum, partim genus, partim species vt disciplinatio, quæ est motus in sciẽtiã, sciẽtia verò est species habitus, genus verò scientiarũ. Similiter de loratio, & similes motus, q. ad genera subalterna sunt.

Denique terminus, ad quem est respiciẽdus, talisque erit vnitas motus, quales termini.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXXII.

Vnitas ex parte spacii. INtendit docere, præter dicta, adhuc in motu locali esse vnum inspiciendũ, nempe vnitatem spacij. Quamuis enim ad locũ A, sint diuersi motus, si tũ vnus p. circulũ, alter per rectum fiat, diuersi specie, & non vnus censendi sunt.

Dubium. Hoc autẽ docet, proponẽdo dubiũ cõtra prædicta. Dubium autem est. Si idẽ punctum, puta, mobile, moueretur ab A in B, an esset idẽ, & vnus motus semper. Quod si hoc est, sequeretur, q. circula-

X 2 tio,

tio,& motus rectus esset vnus specie motus, quia vterque potest esse ab A, in B.

An determinatum est.

Tex. XXXIII.

Solutio dubii.

RESpondet, non esse eundem specie motum, sed diuersum. Ex quo patet, non solum in motu locali inspiciendum esse terminum, sed etiam spaciũ ipsum, vt vtrunque sit vnius speciei, aut rectum, aut circulare. Supposita autem vnitate spacij, terminus inspiciendus est. Cum enim spacium specie differt, tunc nil prodest vnitas ipsius termini.

Simpliciter autem vnus.

Tex. XXXIIII.

Vnitas numerica.

ALium quartum vnitatis motus modum ponit, & hunc præcipuum, & simpliciter vnum vocat. Puta, quo vnus motus numero, & substantia dicitur, sicut singulares, & indiuidui motus.

Ad ostendendum autẽ, quis motus sic vnus dicatur, distinguit tria, quæ in motu sunt. Nempe, quando, id est, tẽpus, in quo fit motus: quod id est, mobile, quod mouetur: In quo id est, terminus, ad quẽ tendit motus. Reliqua puta, terminus à quo, & mouens prætermittũtur, quia nõ sunt necessaria pro præsenti vnitate numerica: quãuis possumus dicere per, In quo, intelligi vtrunque terminum à quo, & ad quem, in quibus fit motus.

Horum autem genere quidem,

Tex. XXXV.

Quid requiratur ad vnitatẽ genericã specificam, & numericã.

HIs tribus diuisis docet, ad vnitatem specificam & genericam sat esse, terminum inspicere, nec est necessaria vnitas temporis. Præterea, ad motus contiguitatem, sat esse vnitatem temporis: licet enim motus sint ad varias formas vnius mobilis, si tamen in vnico continuo tempore fiant, possunt esse contigui: vt paulo inferius dicemus. At ad vnitatem simpliciter, & numericam motus, omnia ista tria conuenire debent, & vnitas temporis, formæ, seu termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicẽs, quòd terminus debet esse vnus, & indiuisibilis, id est, vnus numero, nam vnitas numerica motus vnitatem etiam numericam termini ad quem petit. Tempus etiam debet esse vnum, id est, non interruptum: cum enim vel minimum motus cessat, iam vnus numero esse nequit. Similiter requiritur vnitas mobilis, quòd sit vnum mobile, vnum in quam per se, & particulariter. Vnde album, & Petrus non dicuntur vnum, quia subiecto, sed secundum accidens vnum sunt: similiter Petrus, & Paulus non sunt vnum, licèt sint eiusdem speciei, nec si vterque sanatur, nempe, ex lippis oculis acquireret sanitatem, esset eadem sanatio numero, sed specie. Ad vnitatem enim numericam, & vnicum numero, & per se debet esse mobile.

Socratem autem secundum eandem.

Tex. XXXVI.

De vnitate motus quæ prouenit ex vnitate tẽporis, q[d] hæc etiã ad numericã requiratur.

AD vnitatem temporis regreditur & dubium proponit. An si Socrates in hoc tempore sanetur, & iterũ alio tempore sanetur post aliam ægritudinẽ, sit eadẽ sanatio numero. Ad quòd respõdet, quòd si idem numero, postquàm corruptum est, redire potest, erit eadẽ sanatio numero. Si verò non potest redire eadem numero, sed specie, tunc erit illa sanatio non vna numero, sed eadẽ specie. Quasi dixisset, Non est eadem sanatio illa posterior; quia prior corrupta est. Quod autem corruptum est, non potest idẽ numero reparari, vt volebat Plato.

Habet autem dubitationem.

Tex. XXXVII.

Dubium Aristo. an eadẽ numero forma esse possit diuersis tẽporibus, idẽ nè terminus motus.

CVm de motu dubitasset, an idem & vnus numero esset, qui diuersis fit temporibus, dubitat modo de forma, & de termino, An sit eadem sanitas, quę diuersis est temporibus in eodem subiecto: similiter de alio quocunq; accidenti. Ex alia parte videtur, q non sit eadẽ: nã corpora subiecta mutantur secundùm tẽpora: non ergo sunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur esse eædẽ: nã si sanitas duraret per tres dies in vnico subiecto, absq; dubio esset eadẽ: ergo quãuis in die

in die medio fuerit destructa, & tertio die reparata, erit eadē sanitas: & ita erit motus, nec erit necessaria vnitas tēporis.

Eadem enim ratio erit.

Tex. XXXVIII.

Quod etiā si eadē forma, vel terminus idē esset, tamē motus nō esset idem numero diuersi tēporis.

Textus difficilis est apud expositores, tamen sine dubio sensus est iste. Neque animus edet eadē sanitas, & rediret idē terminus, motus tamen non esset vnus numero. Et dicit, quod si actus plures sint, non ob id habitus plures sunt. Potest enim vnus habitus plures actus producere: at si plures sunt habitus, tunc plures sunt actus. Ita motus est actus; terminus est vt habitus. Non valet quod si vnus sit terminus, ob id vnus sit motus, nam ad eundem plures motus repeti possunt. Bene tamen, si plures sunt termini, plures sunt motus. In quo docemur, vnitatē motus petere termini vnitatem, non tamen ita, vt existimemus e contra valere, si vnus est terminus, vnum esse motum.

Respōsio ad dubiū.

At de dubio, An sit eadem sanitas dicit, nō esse præsentis negocij id soluere. Sat est, pro præsenti scire, q̄ siue vnus sit, aut plures adhuc vnitas numerica motus non colligitur, nisi adsit vnitas tēporis. Et nota hanc expositionem.

Quoniam autem continuus omnis motus.

Tex. XXXIX.

Quod si motus est vnus numero, continuus & econtra.

Cum ostēdit, qui motus esset vnus numero, ostendit modo numero vnum motum esse continuū, & econtra, continuum esse vnū numero, & ad continuitatem requiri eadem, quæ ad vnitatē numericam, ac ob id proponit, motū continuum esse simpliciter vnum: & e cōtra simpliciter vnum esse continuum.

Oportet tamen motum esse continuū probat, quia diuisibilis est, puta, in partes quæ erant actu vnum, sicut diuiditur continuum.

Statim declarat, qui motus continui fiunt, illi nempe, qui extrema, & terminū eundem habent, ac illi continuari possunt, qui vnicum communem terminum habere possunt, sicut in alijs continuis.

Aliqua enim termino carent, ac ob id cōtinuari nequeunt, vt res incorporeæ. Aliqua terminos habent, sed ineptos ad cōtinuationem, vt linea, & deambulatio: & quæ æquiuoca, ac diuersæ rationis sūt. Quæ verò eiusdem sunt rationis, continuari possunt, ita etiam motus, qui eiusdem sunt rationis, ac communem vnum terminum habere possunt.

Contiguus igitur erunt.

Tex. XL.

Ad contiguitatē motus sat esse solā temporis vnitatē.

Ostendit, ad contiguitatem motuū, sat esse temporis vnitatem, quam uis sint diuersæ speciei, & generis. Vt si postquam quis cucurrerit, immediatè sane tur, hi motus contigui, & consequenter se habentes sunt: non tamen sunt continui, quia non habent vnum communem terminum. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis vnitatem, vnius termini communitas, quo continuetur motus.

Quapropter necesse est.

Tex. XLI.

Quot requiratur ad cōtinuitatē motus.

Concludit ad continuitatem motus requiri vnitatem specificam termini aliter enim non poterunt duo motus vnicum habere communem terminum. Opus etiam est, cum vnitati termini, & mobilis, vnitate etiam temporis. Hæc autem vnitas temporis est, vt non interrumpatur per aliquam quietem mediam. Cum enim mobile in medio motuum, vel minimum quiescit, & vacat à motu, impossibile est, q̄ ille duo motus vnū & continuū faciāt.

Eius verò, qui est in specie non vnus.

Ostendit etiam cum tempore vnitate esse opus vnitate termini specifica. Potest enim esse cum vnitate temporis motuū pluralitas. Quia igitur est v. 9 in specie, & tēpore, vnus simpliciter est, qui verò tātum habet vnitatem temporis, hunc, non est necesse, esse vnum simpliciter, id est, numero esse

Vnitatē numericā motus esse omniū maximā.

Ex oibus colligit vnitatē quartā motus numericā esse simpliciter vnitatē. Hæc n. oium aliarū, quę dictæ sūt maxima est.

Amplius autem dicitur vnus.

Tex. XLII.

De alia vnitate motus i. perfectionis.

ALiam vnitatem motus ponit, nempe, vt is, qui perfectus est, vnus dicatur siue in genere, siue in specie, siue numero. Idem enim est dicere, motũ vnũ, & totum, ac perfectum, sicut in alijs etiã rebus, quod perfectum est, vnum dicitur. Est autẽ motus perfectus, qui ad suum terminum peruenit, in quem ordinabatur.

At ne quis putaret, imperfectum motũ non esse vnum, nempe, eum qui ad terminum nondũ peruenit, addit esse vnũ, quamuis minus vnum: est autem, vnus, quia continuus est.

Not. ex D. Thom.

Not. benè. S. Tho, quòd dupliciter attenditur vnitas. Et in substãtia rei, & hæc penes formam: res enim vna per vnam formam est. Etiam in quantitate. vt res est vna, quæ continua est. Hæc etiam duplex vnitas est in motu, & in substantia ipsius, & hæc est per terminum ad quem, qui motus est forma: & hanc vnitatem habet motus perfectus. Vnitas etiã est in quantitate motus per continuationem, & hæc etiam in imperfecto reperitur: ac ob id motus imperfectus, & inconsummatus vnus dicitur.

Amplius autem aliter. Tex. XLIII.

Alia vnitas motus iã regularitas & vniformitas

ALiam ponit motus vnitatem, vt is dicatur vnus, qui est regularis, & vniformis. Irregularis enim aliqua ex parte videtur vnus motus, aliqua ex parte non vnus: differt tamen à regulari, secundùm magis, & minus: nẽpe, quia regularis est magis vnus, irregularis verò minus. Reperitur autem in quocunque genere, & specie motus regularitas, & irregularitas, & in alteratione, & in augmentatione, & in latione.

Nota hæc est vnitas in mõ motus.

Aduertendum verò, quòd ista vnitas non est in substantia motus, nec in continuitate, quia hęc sunt etiã in irregulari: sed in modo motus: nam regularis vno modo se habet in omnibus suis partibus at quoad velocitatem, & quoad spacium & irregularis diuersimodè se habet, dũ pars velocior altera est, aut diuerso fit spacio: ob id motus irregularis in textu diuisibilis dicitur, intellige, secundùm modum, quia partes habet difformes, ob id que non tam vnus dicitur.

Irregularitatis autem differentia.

Tex. XLIIII.

Duæ radices irregularitatis motus, spacium, & velocitas.

DVas radices ponit, ex quibus irregularitas procedit. Altera est spacium in motu locali, cum difforme est, vt si quid moueretur per lineam tortuosam & giratiuam, talis motus irregularis esset eo, quòd partes non sunt rationis eiusdem. Altera est, cum stante eodem tempore, & eodẽ termino, & spacio, est diuersa velocitas: eo q mobile velocius mouetur per vnã quàm per alterã partem spacij, vt lapis deorsum mouetur velocius in fine, quàm in principio: ob id irregularis est: esset regularis, si per totum spacium eandem seruaret velocitatem.

Nota velocitas & tarditas maior, vel minor, grauitas, vel leuitas nõ efficiũt motus specie differẽtes.

Ex his concludit duo. Alterum est, quòd esse velociorem, aut tardiorem, non sunt species motus, nec differentiæ specificæ, cum idem motus specie modo velocior, modo tardior, modo regularis, modo irregularis sit. Alterum est, quòd grauitas, & leuitas in eodẽ maior, vel minor, non faciunt motum differre specie: non enim differt motus plumbi deorsum à motu eiusdem, cum vnus est per aerem, alter per aquã, quãuis hic tardè, illic velociter feratur: nec differt similiter à motu lanæ, quæ maiori fertur grauitate.

Vnus igitur irregularis est.

Tex. XLV.

Irregularis motus est minus vnus, quã regularis

COncludit, irregularem motum vnũ dici, cum continuus sit, sed minus vnum, quàm regularem: vt patet de illo motu, qui per spacium obliquum, & irregulare fit. Cum autem sit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis, nam vbi est minus, ibi est aliquid contrarij, vt quod est minus albũ, habet aliquid nigri: ita motus irregularis, cum sit minus vnus, pluralitatem habet in modo, cum non sit vniformis secundùm suas omnes partes.

Dubium.

Dices, quomodo verũ habet, quòd si

aliquid est minus, ibi sit cōtrarium: nam contingit esse minus lumen sine contrario, lumen enim contrario caret.

Solutio. Responsio, per contrarium esse intelligendum, aut verum contrarium, aut saltem priuatiuum, & tale in lumine est, vbi enim est minus lumen, ibi sunt magis tenebræ.

Motus specie differentes nō possunt esse continui. Statim cōcludit Aristoteles, motus differentes specie non posse esse cōtinuos. Ratio est, quia omnis continuus aliquando esse regularis, aliquādo irregularis potest. at motus compositus ex duobus specie differentibus, vt ex latione, & sanatione, non potest esse vnquam regularis: ergo nec continuus: quod autem regularis esse nequeat, notum est: non enim possunt partes vniformes habere.

An vnitas specifica motus sit tantum à termino ad quem. Quæst. II.

Difficultas hæc est circa textum. 31. vbi Aristoteles vnitatem motus specificam ab vnitate termini ad quem specifica docet esse sumendam: contra quam sententiam vi dentur multa insurgere argumenta.

1. argumē. Primum est. Sequeretur, quòd motus ab albo in fuscum, & à nigro in idem fuscum essent eiusdem speciei: terminus enim ad quem puta, fuscum idem est specie. At, re vera, illi motus videntur specie differre, quia magis differt à motu ab albo in fuscum motus à nigro in fuscum, quàm differat alius motus similis ab albo in fuscum: sed hic differt numero: ergo ille differt specie.

Secundū. Secūdò. Sequitur, quòd augmentatio esset diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, est augmentatio. Iterū moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, est diminutio, idem tamen est terminus vtriusque motus ad quem, nempe, tripedale: erunt ergo eiusdem speciei, quod falsum est, cum sint contrarij.

Tertium. Tertiò. Eodem modo sequeretur, quòd duo motus locales essent eiusdē speciei, cum tamen sint contrarij. Patet: aer moueatur ad suam sphæram semel ex terra, & talis motus erit ascensus. Semel moueatur ab igne, hic erit descensus, & tamen ad eundem locum, & terminum ad quē: erunt ergo ascensus, & descēsus vnius speciei. Idem de aqua, quæ ascendit à terra, descendit ab igne.

Quartum. Quartò. Ascendat lapis motu violento vsque ad locum A, descendat iterum naturaliter vsque ad idem A isti motus sunt ad eundem terminum, alter tamen naturalis, alter violentus est, qui videntur specie differre.

Quintum. Quintò. Ascendat lapis vsque ad aerē, iterum proijciatur vsque ad ignem, sequitur, quòd isti motus differunt specie, quia termini ad quos, nempe ignis, & aer differunt specie. Quòd verò non differat, notum est, nam sequeretur, quòd motus qui est lapidis ad ignem, est compositus motibus specie differentibus: nam motus ille etiā fit per aerem, & ignem. Simile est, cum descendit ab igne vsque in terram: transit enim per loca specie differentia.

Sextum. Sexto. Item sequeretur, quòd motus ab albo in nigrum per fuscum, & alius per viride, & alius per aliud medium essent vnius speciei, cum omnes sint ad nigrū. Id autem videtur falsum, nam eodē modo sequeretur, quòd motus ad A, per circulum, & per rectum essét vnius speciei.

Septimum. Septimo. Moueatur aer vsque ad centrum, moueatur lapis vsque ad idē centrum. motum hi sunt ad eundem terminū, at vidētur differre specie, alter enim naturalis, alter violentus est.

1. sentētia Albert. de Saxo. Circa hanc difficultatem Alber. Saxo. q. 6. dicit, vnitatem specificam motus esse sumendā ex tribus simul, ita vt si vnum deficiat, motus, differant specie. Nēpe ex vnitate termini ad quem vltimati, & termini à quo, & medij formalis. ita vt cum termini à quibus sint differentes specie, motus sint speciei differentes, vt patet in quatuor argumētis propositis. Similiter cum media differunt, vt in sexto argumēto, concedit enim illos motus specie dif-

 ferre,

ferre, propter media diuersa: quod idem concedit Burleus, quāuis Paulus Venetus tex. 33. dicat, esse eiusdem speciei.

Nota. Vocat autem Albert. terminū vltimatum illum, in quem per se tendit motus, vt cum lapis mouetur deorsum, licet sistat in aere: tamen ex se in centrū tēdit, & per talem terminum est iudicādus motus. Vocat medium formale in motu locali, quod consideratur in ratione quanti, vt est rectum, vel circulare: quòd enim sit aer, vel aqua, non variet motum, dū vtrū que rectum, aut circulare sit.

2. Solutio. Alij propter argumentum septimum dicitur esse opus vnitate specifica mobilis: vnde ob id illi motus specie differūt, quia mobilia specie differunt. Intellige hos, cū mobilia differūt in ratione principij motus, puta, in ratione grauis, aut leuis. nam motus plumbi deorsum, & motus similiter deorsum lapidis non differunt specie, quia mobilia non censentur specie differre in ratione mobilium cū vtrunque secūdùm grauitatē moueatur.

3. authoris sententia. Hæc sunt quæ dixerunt alij potius cōnisti argumentis, quàm doctrina Aristotelis. Et quamuis aliqua benè dicta sint, tamen non Aristotelis verbis consona, & citra regulam aliquā. Ob id existimo ad difficultatem sic esse dicendum.

1. cōclusio. Sit igitur prima conclusio. Vnitas specifica motus à termino ad quem, non autem à termino à quo est sumenda.

Primo. Hæc satis est expressa Aristotelis. Et probatur. Quia terminus à quo, & terminus ad quē specie differūt: à duobus ergo specie differentibus nō potest vnius speciei vnitas sumi, non ergò à termino à quo, & ad quē est sumēda species motus.

Secūdo. Præterea, à quo sumitur definitio, & nomen rei, ab eo sumitur species: sed à termino ad quem nomen sumimus motui, & per ipsum definitur: ergo ab ipso sumitur species.

Tertio. Præterea. Quia motus in se non aliud est, quàm via, & processus ipsius termini ad quem: ab huius ergo vnitate sumi debet vnitas motus.

Quarto. Præterea. Quia dum motus crescit, recedit terminus à quo, & magis est terminus ad quem: motus ergo præcipuè in termino ad quem cōsistit. ab ipsius ergo vnitate vnitas motus sumetur.

2. cōclusio. Secunda conclusio. Vnitas termini ad quem formalis, nō autem materialis est inspicienda.

Not. quòd terminus ad quem sumatur acci pi formaliter nō materialiter. Aduertendum ergo, fieri posse, quòd re vnus sit terminus ad quem, tamen ratione sit duplex, si formaliter consideretur, puta, si comparetur ad suum terminum à quo, ad quem refertur. v. g. fuscum si ad album comparatur nigri rationem habet, si verò ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Aristotel. text. 6. ob id non est idem terminus ad quem in motu ab albo in fuscum & à nigro in fuscum, si terminus formaliter cōsideretur. Similiter locus aeris, re vnus est, tamen si ad ignem comparatur, deorsum est: si ad aquam, & terram, sursum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem.

Quòd autem terminus formaliter sit considerandus notum est, Nam, vt terminus est ad quem, refertur ad terminū à quo, & talis terminus ad quem ad talem terminū à quo. Huius consideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos à quibus in vnitate motus, cùm tamen non ab eis, sed à terminis ad quos, formalibus tamen, sumatur vnitas motus: & per hanc conclusionem soluuntur argumenta tria prima.

Ad primum enim concedimus, motus ad fuscum ex albo, & ad fuscum ex nigro specie differre, tamen negamus esse vnicum terminum ad quē formalem: fuscum enim rationem duorum habet. Ad. 1.

Similiter ad secundū. Tripedale enim habet rationē minoris quātitatis respectu quadrupedalis, & maioris respectu bipedalis, ob id non est idē terminus formaliter, cū & habeat rationē maioris, & minoris: ac ob id illi motꝰ specie differūt. Ad. 2.

Ad tertium. Quamuis aliqui velint, il- Ad. 3.

lum

illum ascensum aeris ab aqua, & descensum ab igne in suum locum, esse eiusdẽ speciei: mihi non placet: est enim vnius ascensus, alter descensus, qui magis differunt, quam duos ascensus, vel duo descẽsus eiusdem aeris.

Nota de motu elementorum. Igitur aduerte, quòd elementa media sicut non habent simplicẽ locũ, ita nec simplicem motum omnino. Ignis quidẽ habet locũ simpliciter sursum, & ideo motus eius simplex est. Similiter terra deorsum. At aqua, & aer, partim sursum, partim deorsum, partim grauia, partim leuia sunt. Ignis respectu aer grauis est, & deorsum, aquæ vero respectu leuis, & sursum. Similiter aqua respectu terræ, & aeris. Cum igitur mediæ naturæ sint, geminos habet motus, & sursum, & leuia, & deorsum, vt grauia, quàmuis secundum vnam rationem non habeant nisi vnicũ speciei motum. Descendit igitur aer ab igne, & aqua ab aere: ascendit tamẽ aer ab aqua, & aqua à terra. Et talis loci rationem habent duorum formaliter: sursum enim, & deorsum sunt, si ad diuersos terminos à quibus comparentur.

3. Conclu. Tertia cõclusio. Vnitas termini formalis, & vltimati est consideranda ad vnitatem hãc motus specificam.

Nota. duplex termi nus ad quẽ in motu, alter vltima tus, alter non vltimatus. Aduertendum ergo, vt diximus, quòd terminus duplex est, Alter vltimatus: alter non vltimatus. Vltimatus is est, quẽ motus secundum se attingere posset, nisi ab extrinseco impediretur, vt mouetur lapis deorsũ, vltimatus locus est centrũ, quàmuis impediatur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter. Vltimatus terminus est, vltin um, in quod naturaliter potest projci, nisi vires, aut aliud impedirent. Nõ vltimatus vero est, quẽ attingit ob impedimentum aliquod in quo aliàs non quiesceret, vt si lapides cadens sistat in cathedra.

Potest etiam fieri, quod aliquis sit vltimatus terminus alicuius motus, non autem alterius, vt si aer perueniat ad suum locum, similiter lapis. Isti motus non habent eundem vltimatum terminum, nã aeri suus locus est vltimatus terminus, quia est motus naturalis: at lapidi non. Cum enim sit motus violentus, vlterius posset procedere, & etiam inferius: qua vt motus violentus est, in certum terminum habet. Et vltimus terminus est, quẽ potest attingere de potentia naturali, nullo existente impedimento. Ad examinandum ergo vnitatem motus, termi nus vltimatus est inspiciendus.

Et per hoc soluitur argumẽtum quartum. cum enim lapis ascẽdit vsq; ad A, tunc non habet illum terminum vltimatum. Similiter cum naturaliter descendit, terminus vltimatus centrum est, quã uis etiam possemus dicere, quòd ille locus, a, ratione duplex est, est enim sursum, & deorsum respectu diuersorum. ad.4.

4. Conclu. Quarta conclusio, In locali motu me dij vnitas formalis est attendenda. Dico formalem, vt si vnum est rectum, vel circulare, alterum similiter sit. Hæc est expressa Arist. vt visum est in tex.

Not. mediũ tantum habetur rõin motu locali. Sed aduerte, quòd mediũ non debet attendi, nisi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus: & hoc est valde notandum, V.g. cũ per rectum peruenitur ad, a, & per circulum, a, non est vtrique vltimatus terminus: nam circulus, vt circulus, non habet finiri in, a, per se, cum terminum nõ habeat: & linea non habet secundum se, in, a, finiri, cum recta est: sed vltimatè vltra circulum procedit. Quòd ergo in, a, terminetur, hoc per accidens est: ob id ex medio sumenda est vnitas. At in alteratione, cũ ex albo procedit, siue per fuscum, siue per viride, per se tenditur in nigrũ, ob id hi motus sunt eiusdem speciei, & est Burlæi, & Albert. Saxo. & contra Albert, & sic soluitur argumentũ sextum. Nam quintum ex cõclusione præcedenti solutũ est. Ter minus enim vltimatus lapidis nõ est aer, licet in eo sistat: ob id, & quando vsq; ad aerem, & quando vsque ad ignem projicitur, motus eiusdem speciei propter vnitatem termini vltimati. alber.tra 3 c 8. ad.5.&.6.

§ Conclu. Quinta conclusio. Vnitas specifica ac cidentalis motus, etiam à mobili sumi debet, vt mobile est.

Aduerte itaq; dupliciter differre aliqua specie. Vno modo specie essentiali, cũ secundum substantiã duo differunt, vt homo, & leo. Altero modo specie accidentali, cum secundum accidẽtia specie differentia differunt: vt homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus. Motus enim duo specie essentiali differunt. Cũ in ratione motus differunt, puta, in terminis ad quos, vt motus sursum, & deorsum: accidentali verò differunt, cum per accidentia quomodo violentum, & naturale faciunt motus specie accidentali differre, nõ autem essentiali. Possunt enim duo motus vnius speciei esse, alter naturalis, alter violentus: hæc enim accidẽtia sunt motus, nõ differentiæ, sicut album, & nigrum respectu hominis: & ad talem differentiam cõducit mobile in ratione grauis, aut leuis.

Not. dupliciter aliqua differunt inter se specie.

Ad vltimũ Vnde ad vltimum argumentum dicitur, quòd motus aeris ad centrum, & motus lapidis eiusdem speciei sunt essentialis: nam violentum, & naturale tantùm non mutant speciem substãtialem, cum terminus ad quem vnus est specie. At specie accidentali differunt, quia alterũ mobile est graue, alterum leue, Aristot. autem dum de vnitate specifica loquitur de specie loquitur essentiali, ad quam vnitas termini ad quem est inspicienda, vt dictum est.

An vnitas numeralis motus sumatur ex tribus, videlicet ex vnitate numerica termini, mobilis, & temporis. Quæst. III

Difficultas est circa id, quòd Arist. docet ad vnitatem numeralem motus esse opus tribus, & vnitate numerica termini, & mobilis, & temporis: in quo occurrũt aliquot argumenta. Primum est. In textu enim. 35. dicitur, ad vnum numero motum, terminũ requiri vnum, & indiuisibilem, id est, vnũ numero. In textu autem. 41. dicitur, ad continuitatem opus esse vnitate speci fica termini: hæc videntur pugnare cum tex. 40. vbi dicitur, motum vnum numero esse continuum, & econtra. Est igitur argumentum. . dem est motus vnus numero, & continuus: ergo si ad continuationem terminus debet esse vnus specie, pariter ad vnitatem numericam, vel si ad istam debet esse vnus numero, etiam erit ad continuationem.

1. argum.

Secundò. Cõtra id, quod dicit, ad vnitatem, & continuationem motus debere esse vnicũ mobile. In primis videtur contra ipsum Arist. tex. 23. dicit. n. quòd motus primæ chordæ, & vltimæ in vnico tẽpore est continuus, & tamen mobilia diuersa sunt, puta diuersæ chordæ. Secundum

Præterea. Ratione. Descẽdat canis à media regione aeris incessanter, & in media via moriatur: tunc motus hic cõtinuus videtur: at mobilia specie differũt. Nam canis vnius est animatus, mortuus vero inanimatus. Idem argumentum est de gutta aquæ cadente, quæ in medio fit grãdo, & lapis.

Tertiò. Cõtra id, quod dicitur motus diuersæ speciei non posse continuari, videtur falsum. Nã res diuersæ speciei continuas experimur in multis: primò de virga vna, cuius medietas aruit, & vitam amisit, reliqua manet viridis, & alterius speciei, & tñ ibi est cõtinuitas. Præterea, de homini morienti sæpè, cuius pedes primò vita destituũtur, a caliam formam habens substantialem, & tamẽ cum partibus animatis continuãtur. Similiter de circulo, & circumferentia, & semicirculo, & chorda, quæ cõtinua sunt. curuũ aũt, & rectum, necnon linea, & superficies specie differunt. Præterea de lapide qui ascendit, & statim descendit: vbi videtur esse continuatio ascensus, & descensus differentium specie, Idem de pila, qua fit percussio, & repercussio. Tertium

Præterea, Ponatur, ꝙ sit spacium ab vna parte circũferentiæ terræ, vsque ad alteram per centrum, vt sit velut quoddã foramen. tunc proijcietur lapis, sine dubio descẽderet ad centrum, & ascẽderet

ex alia parte: tunc esset motus hic ascensus, & descensus, & tamen continuus: res igitur specie differentes continuari possunt.

Quartum Quarto, est argumentum. Motus accidens quoddam est: sed accidentia vnitatem numericam habent à subiecto: ergo vnitas motus tantum à mobili sumi debet, non à tempore, non à termino.

Quintum Quintò, Tempus vnicum est, & continuum, non interruptum nostris actionibus, cum sit in motu cœli, qui continuus est, non ergo opportet exprimere, ad vnitatē motus, opus esse vnitatē temporis, cum semper vnū sit, nec plura esse possit.

1. Funda. Aliud est motus esse continuos, aliud contiguos, aliud simul. Pro determinatione huius, sit primū fundamentū. Aliud est, motus esse simul: aliud esse contiguos, vel consequentes: aliud continuos. Vt duo motus simul dicantur, opus est, vt eadem prorsus temporis parte mensurentur, siue sint in diuersis mobilibus: siue in vno: vt si modò, quis deambulet, & modò quis calefiat, si uè idem: siuè alius, motus hi simul esse dicuntur.

Contigui veto dicuntur, qui sunt in tē pore continuo non interrupto aliqua quiete, tamen non vna parte mensurantur, sed vna vnus, altera alter, & hoc siuè in vno, siuè in diuersis mobilitas sit: vt si deambulem modò, & postea cessante ambulatione, calefiam, ita vt nullum sit tempus medium, in quo non ambulem, aut calefiā: tunc isti motus contigui, seu consequentes, seu deinceps dicūtur. Potest autem vnus plus temporis durare, quàm alius, cum non eadem tēporis parte mensurentur.

2. Funda. Nota. non requiritur vnitas motoris (neque spacii) ad vnitatē motus numericam At continuus motus non est, nisi cum vnus est terminus ad quem numero, & vnicum tempus, & vnicum mobile, vt dictum est supra textum.

Sit secundum fundamentum. Ad motus continuitatem, non opus esse vnitate motoris, nisi ex accidēti, cum motor, & mobile idem sunt: nec opus est ipsius spacij continuitate, Aliquādo enim motor, & mobile idem sunt, sicut cum aliquid se mouet: & tunc non potest vnicum esse mobile, quia, & motor vnus sit. Aliquando motor, & mobile diuersa sunt, sicut in his, quæ ab alio mouentur: tunc autē dicimus, motus vnitatem non cōsistere in vnitate motus Possunt enim plures esse, & motum vnum numero: vt de motu grani lato ab vna formica, & postea incessanter ab altera: & de motu illius facis, quæ ab vno postea ab altero fertur, vt dicimus tex. 40.

Ratio autem huius est, quia motus in mobili, vt mobile est, nō in motore, sub iectatur, ob id suam vnitatem numericā ab ipso sumitū

Diximus etiam vlterius: quod non opus est motus vnitati, & continuitati ipsa medij continuatione: vnde si lapis ab igne vsq; in terram caderet, profectò esset motus cōtinuus: at elementa, per quę transit, non sunt sibi continua.

Et huius ratio est: nam ad motum illa continuitas est necessaria, quæ sufficit ad vnitatem loci. Diximus autem, quod potest esse, duas esse superficies in se, & discontinuas, & in ratione loci esse vnū continuum: vt si baculus sit in aqua, & partim in aere, duo illa vnum sunt in ratione loci, quia quamlibet loca ti partē ambiunt, nulla relicta, aut intercepta.

Sit tertium fundamentum. Esse vnum nnmerum dupliciter contingit. Vno modo formaliter, & per identitatem, vt lignum hoc, & quælibet res singularis vna est numero. Altero modo extrinsecè, vt velut effectiuè, quia facit vnum numero quomodo duæ partes eiusdem continui dicuntur vnum numero, non quod sit vna altera, hoc enim esset, si essent vnum priori modo, sed quia faciunt vnum numero. 3. Funda. Dupliciter aliquid est idem numero.

Hæc duplex vnitas in motu attendenda est, & extrinseca, & formalis, & hęc vnitas est in ipso toto motu, aut in singulis partibus per se. Est etiam altera vnitas, secundum quam duæ distinctæ partes vnum numero dicuntur, quia vnicum continuum faciunt.

His

1. Conclu. His igitur suppositis, sit prima conclusio. Ad vnitatem intrinsecam motus, & formalem, opus est vnitate mobilis numerica omnimoda, ita vt sic hęc albedo est in tali subiecto, quo mutato, & destructo, iam non est illa eadem albedo: ita hic motus, qui in hoc subiecto est, nō potest esse in altero subiecto.

Probatio. Hæc conclusio nota est, quia cum motus sit accidens ipsius compositi, hoc destructo, pariter destruitur motus.

2. Conclu. Secunda conclusio. Ad vnitatem alteram motus, id est, vt dicatur vnus, quia vnum facit motum continuum, nō opus est omnimoda vnitate mobilis.

Declaro. Sicut duę partes motus diuersæ vnicum motum continuum faciunt, ita potest esse quod mobile non sit omnino idem, sed aliter sub vna parte motus, aliter sub altera se habet.

Imprimis enim, vt vnus sit motus, nō debent esse in diuersa supposita mobilia, cum diuersis materijs, sicut Petrus, & Paulus, impossibile enim est, quòd horū sit vnus motus continuus. At cum nō sint diuersa, quòd materia sit eadem, vt cum recedente forma Petri succedit forma cadaueris, profecto non video, cur nō possit esse vnus motus continuus, si adsit vnitas temporis, & termini ad quem.

Nec talem diuersitatem mobilis, vbi est materia vna, censuit Aristo. impedire continuationem. Solum enim hoc cōuincit, quod illa pars motus præcedētis mobilis non est pars motus sequentis, sed diuersa pars: tamen non ob id illæ duæ partes non erunt continuæ, cum sint eiusdem speciei, vt tempus vnum, & mobile licet nō idem vnam sui partem, quòd satis est vnum.

Multi tamen motum contiguum putant, vt est motus canis viui, & mortui, & guttæ cadentis, vt diximus in tertio argumento: & quamuis hoc probabile sit, mihi saltem probabilius videtur, illos motus continuari, propter vnicam eandem materiam, cui cum inhæreant accidentia ista materialia, vt diximus. 1. de gene ratione, fit, vt licet denominatiuè compositum sit quod mouetur, tamen dum manet eadem materia, licet mutetur compositum, non mutatur motus, sed id quod a motu denominabatur.

Et videtur ratio hunc facere: nā cum in hac eadem materia illo instanti, quo canis corrumpitur, sit verum dicere, nūc non est motus canis, & immediatè post hoc erit motus cadaueris, videtur, motus illos esse continuos, cum vnico termino communi copulentur. Adde, quòd in quocunque instanti, & in illo mutationis, est verum dicere, motus est: ergo motus ille continuatur: alter enim in instanti nō conceditur motus est, nisi quia continuatiuum motus tunc est.

Ad singula tamen argumenta respondere oportet.

Ad 1. Ad primum. Circa illos textus Arist. dicimus, quòd in textu. 4. loquitur de cōtinuatione facienda inter duos modos: & tunc dicit, vt duo motus continuentur debent habere terminos eiusdem speciei: imaginatur enim, ac si essent duæ, sicut duæ aquæ. Ita duo motus, & hi continuantur, cùm terminus à quo est eiusdem speciei cum termino ad quem alterius: nō enim continuantur. At tacta continuatione vnicus terminus numero manet & sic esse continuum, & vnum numero, idem est, & ad vtrunque vnus debet esse terminus numero ad quem.

Ad 2. Ad secundū respondetur, & primo ad illum locum Arist. dico, non esse intelligendum de motu, qui in chorda est: nam vnius chordæ motus discontinuus est ab altero alterius, sed de motu pulsantis: chorda enim, vt spacium consideratur. ad illud dē cane, iam diximus in posteriori conclusione.

Ad 3. Ad tertium, sunt Thomistæ, qui concedant, virge illius partes esse discontinuas tantum esse cōtiguas similiter partes mortuas hominis cum partibus viuis non esse continuas.

Sed ego non possum hoc mihi persuadere, cum manifestè contradicat, sensui, imò

imò & rationi: nam cum partes viuę paulatim moriantur, cõcedere debes, quòd mortuæ iterum continuantur cum mortuis, & sic sunt innumeræ cõtinuationes, & discontinuationes, quas ipsi possimt cadere, ego non possum.

Vnde dico illas esse cõtinuas, cum non differãt specie perfecta, sed imperfecta: vna enim est velut alteri⁹ priuatio, & præcessit cõtinuitas, & deinde sunt continua continuatione materiæ, licèt non continuatione formæ. Quod si est, Arist. dixit, res diuersarum specierum non posse continuari, id intelligi sic debet, q. cum duæ res diuersæ specie fuerint, discretæ, & disiunctæ, nequeunt continuari manẽtes sub suis speciebus. Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempe virgæ, & hominis, & linea recta cum circulari: sed hoc nihil facit ad probandum motũ esse continuum alteri diuersæ speciei, cum perfecta specie differant.

Not. valde de cõtinui rate eorum quæ differunt specie

Not. optimum sensũ Aristo.

Ad illud de lapide dicimus, quòd cum lapis sursum proijcitur, & descendit, parum quiescit in puncto descensus. Similiter de motu percussionis, & ratione illi' quietis tempus interrumpitur, & ita illi duo motus non sunt cõtinui, inter quos quies quantum vis minima intercessit.

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidẽ vltra centrum trãsiturum, quia ascẽsus, & descensus essent continui. Dico tamen, quòd dupliciter potest graue descendere. Vno modo naturaliter, cùm secundũ velocitatem suæ grauitatis descendit. Altero modo, violenter, cum impetus etiam ab extrinseco imprimitur: vt cum proijcitur ab aliquo deorsum, vel cadit ex magna distantia, tunc enim aliquid violentiæ quodãmodo acquirit, propter rationem quam alibi explicabimus.

Dico igitur, quòd cum naturali tantũ impetu descendit, quiescit in centro: at cũ violentè descendet, non dubium quin per aliquam distantiam vltra centrũ mouebitur, & postea regreditur, & tunc tales motus, nempè descensus vsq; ad centrum, & ascensus à centro, erunt cõtinui non tamen erunt diuersę speciei. Quia cum talis descensus sit violentus, debet ipsius terminus reputari non centrũ, sed locus in quem ob impetum fertur.

Nec est vllum inconueniens, ascẽsum & descensum aliquando continuari, non solum in casu allegato, sed etiã in alijs, V.g. proijcitur sursum lapis, aut pila, & dũ sursum ascendit, antequam quiescat ingens lapis deorsum cadens, ei obiat, nec sinit quiescere, tunc videtur continuus ascensus cum descensu.

Verum est, quòd si subtilitet hoc secũdum exemplum consideres, inuenies, q. non est ibi continuatio vera: nã pila, cũ ei occurrit lapis, quiescit in ipso lapide parum, id est, non mouetur motu ꝓprio sed motu per accidens, quatenus cum lapide ipso defertur: & sic non est descẽsus per se ipsius pilæ. Descensus aũt, & ascensus per se eiusdẽ continuari nequa[?] nisi vterq; sit aut violẽtus, aut vnus per se alter per accidẽs. Posset etiam dici, illos motus facto foramine continuari materialiter, i. secundum entitatem motus: sed non formaliter, vt motus sunt, quia secundũ hanc rationẽ formalẽ, vnus est sursum, alter deorsum: & ita ratio eorũ formalis est discontinua, licèt materialis ratio motus, & entitatis ipsius sit cõtinua. Nota.

Ad quartum respondetur, quòd non hic consideramus vnitatem numeralem extrinsecam motus, hęc enim à subiecto est, secundum quam accidentia etiã genere diuersa, si eidem insint, vnum numero dicuntur: sed considera mus vnitatem intrinsecam ipsius indiuidualem: & hæc à tribus sumitur, vt dictum est. Ad. 4.

Ad quintum dicimus, q. totum tempus continuum est in se, tamen disconti nuum vocamus, cùm quiete aliqua motus interruptus est. Cum igitur duæ partes temporis sumuntur, in quibus est motus ita, vt inter illa sit medium tempus, in quo quies fuit, illa plura tempora vocamus, & discontinua, licèt in ipso tempore intrinsece non sit descontinuatio. Ad. 5.

CAPVT, V.

Amplius autem determinandum est.

Tex. XLVI.

De cōtrarietate motuum.

Postquam de vnitate motus desseruit, nunc de eius contrarietate tractat, ac docet, qui motus cui motui, & quæ mutatio cui mutationi, & quæ quies cui quieti, & quę quies cui motui opponatur & contraria sint.

Quinque modi quibus posset imaginari motumesse contrariū motui.

A, motus tamen contrarietate incipit, quam diuiso argumento colligendam dicit, Facit ergo argumentum quinque partibus constans. Si motus contrariatur motui, tunc aut illi motus erunt contrarij, cuius terminus à quo unius est terminus ad quem alterius: vt motus à sanitate, & motus in sanitatem. Aut secundò
1
2 quorum termini à quibus sunt contrarij, vt motus à sanitate, & motus ab ægritudine. Aut tertiò, quorum termini ad
3 quos sunt contrarii, vt motus in sanitatem, & motus in ægritudinem. Aut quar
4 to, quorum terminus à quo vnius, est contrarius termino ad quem alterius, vt motus à sanitate, & motus in ægritudinem. Aut tandem quinto, quorum termini à
5 quibus, & ad quos inuicem sunt contrarij, vt motus à sanitate in ægritudinem, & motus ab ægritudine in sanitaté. Concludit, aut vnum, aut plures ex his modis habere contrarietatem: non enim aliter terminis secundum contrarietatem disponi possunt.

Est autem qui ex contrario ei.

Tex. XLVII

Excluditur quartus modus

Incipit excludere aliquos modos ex dictis, in quibus non est motuum contrarietas. Et primo excludit quartum, nempe cum terminus à quo, & terminus ad quem sunt contrarij. Et ratio est. Vnus & idem motus non potest sibi esse cōtrarius: at motus à contrario in contrarium vnus est, putà, motus ab albo in nigrum: non igitur est sibi contrarius. Declarat tamen, quòd quamuis vnus motus sit à contrario in contrarium, id est, re, ratione tamen diuersitatem aliquam habet, prout ille motus est acquisitio termini ad quē, & deperditio termini à quo: & est accessus ad vnū, recessus ab altero.

Neque qui est ex contrario.

Tex. XLVIII.

Excluditur modus secundus.

Excludit secundum modum, nempè cum termini à quibus sunt contrarij: & probat tripliciter in terminis à quibus non consistere motuum contrarietatem. Primò, quia possunt esse termini à quibus diuersi, & contrarij, & tamen vnus terminus ad quem: & ita motus illi propter terminum ad quem vnum erunt eiusdem speciei, & non contrarij, vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscū.

1. Ratio.

Nota.

At quia hoc argumentum nil concludebat, quia postea tex. 52. dicturus est, illos motus esse contrarios, & medium induere rationem duorum, remittit se ad dicenda: & iterum secūdò probat alio argumento, quòd potius in terminis ad quos contrarietas consistat, quam in terminis à quibus.

2. Ratio.

Argumentum est. In his magis cōtrarietas consistit, quæ magis vigent, dū motus fiunt, & sunt: at dum motus sunt, fit accessus ad terminos ad quos, & recedunt termini à quibus. magis ergo est contrarietas in terminis ad quos: alter. n. motus contrarii, dum magis tendunt, minus essent contrarii.

3. Ratio.

Probat tertiò. Quia à quo sumitur nomen, & definitio, debet & sumi species, & contrarietas: id aūt est terminus ad quem non ergo ex terminis à quibus cōtrarietas prouenit.

Qui motus contrarii nēpe 3. & 5. modo

Ex hoc colligit, duos modos cōtrarietatem habere. Nempe, tertium, & quintū ad terminos contrarios, & à terminis cōtrariis in terminos contrarios.

Nota.

Repetit autem motum à cōtrario in contrariū esse idem, & vnū re, ratione vero diuersum, vt dixit superius, & nos inferius examinabimus.

Quoniam autem differt mutatio.

Tex. XLIX.

Modus. 3. & 5. ad vnū modum redacutur cōtrarietatis.

Vult reducere ad vnum modum illos duos, puta tertiū ad quintū, & ostēdere, quòd motus illi sunt cōtrarii, qui sunt ex

ex contrariis in contrarios terminos.

Repetit autem differentiam motus, ac mutationis: quod mutatio non à contrario in contrarium procedit: motus vero id est.

Ex quo argumentum sumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit: ergo quæ sunt ad terminos cōtrarios, vere ex contrariis etiam procedunt. In his ergo cōtrarietas est, quià cōtrariis in contrarios terminos tēdunt: vt motus à sanitate in ægritudinem, & ab ægritudine in sanitatē contrarii sunt.

Manifestum est autem & ex inductione.

Tex. L.

Inductio per singula motuū genera. INductione per singula motus genera diuersorum motuum contrariorum exempla ponit. In alteratione.n. corporali, ægrotare, & sanari cōtrarij sunt motus. In alteratione secundum animā, discere, & ab alio decipi. Discere enim est acquirere scientiam ab alio, & huic opponitur decipi ab alio. Nam inuenire, qđ est scire per se, opponitur errare per se & à se. Similiter in motu locali, motus sursum motui deorsum cōtrarius est secundum longitudinem: motus ad dextram, motui ad sinistram secūdum latitudinē: motus antè, motui retro secundum profunditatem. Secundum enim cuiuslibet dimensionis terminos sumitur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notum etiam est.

Quæ autem est in contrarium solum.

Tex. LI.

De contrarietate mutationum. OStendit modo contrarietatem in mutationibus. Mutatio enim nō est à contrario in contrarium, sed in contrarium solum, qualis est mutatio accidētalis, vt ex non albo in album, vt in subiectum, vel non subiectum, cum non est contrarium, vt in mutatione substantiali.

Mutatio-num cōtrarietas sumi tur secūdū primū modū. In mutatione igitur cōtrarietas sumitur secundum primum modum dictum superius, de quo nihil dixerat puta cū terminus à quo vnius, est terminus ad quem alterius. vt generatio, quæ est à desse cōtraria est corruptioni, quæ est ab esse.

Non autem debet sumi penes non esse, quia id negatio est, in qua contrarietas non cōsistit: sed penes, esse quatenus vna mutatio est accessus ad esse, altera recessus ab eodem esse: vnde generatio ignis contraria est corruptioni ignis. Et contrarietas cōsistit in hoc, quod generatio accessus est ad ignem, ab eodē autem corruptio recessus est.

Qui autem ad medium motus sunt.

Tex. LII.

De cōtrarietate motuum à cōtrariis ter minis ad medium. DE eo, quod superius dixerat, nunc sermonem facit, putà, cum à termi nis contrariis tendītur ad terminum ad quem medium: ac docet illos motus esse contrarios, & medium tenere locum di uersorum contrariorum, si ad diuersa cō paratur: vt fuscum respectu albi nigrum est, ob id motus ab albo in fuscum est denigratio, at respectu nigri album est, ob id motus à nigro in fuscū dealbatio est. Sunt igitur motus contrarii etiam, qui ex contrariis ad medium sunt. Concludit motus esse contrarios, qui à terminis contrariis in contrarios tendunt. Atque hæc de motuum contrarietate.

An sint duo motus re, cum aliquid ex contrario in contrarium mouetur.

Quæst. IIII.

HAEc quæstio mouetur circa tex. 47. vbi motum à contrario in cōtrarium vnum re vocat, ratione tamen diuersum. Quo autem pacto sit in hoc intelligendum, varia est opinio. Primò D. Thom. & Albert. & Auer. super illum textum. Dicūt re esse plures motus à contrario in contrarium vt ab albo in nigrum: subiecto verò sunt vnū: alius enim est motus albi, alius motus nigri, at quia simul in eodem sunt subiecto, vnus dicuntur.

1. sententia D. Thom. Albert. Auerro.

Pro hac sententia est validissimū argumentum. Cum ex albo fit quid nigrū, ibi est fluxus albedinis, qui motus est, & fluxus nigredinis, qui motus est, sed albedo, & nigredo realiter distinguuntur: ergo sunt etiā motus realiter distincti: nā quique motus, & fluxus à suo termino, & for-

& forma non est aliter distinctus, ut dictum est.

Obiicitur contra hanc sententiam. Hæc sententia non mihi admodum placet. Primò, quia Aristoteles vnicum remotum dicit, & vnius speciei à cōtrario in contrarium; non igitur sunt duo motus: esset enim specie distincti, præterea, quia cum quis ex nigro fit albus, si essent duo motus, tunc quisq; ex contrario in contrarium procederet: at nō est nisi vnus qui ex contrario in cōtrarium procedat.

2. sententia. Altera opinio est Pauli Veneti super hunc textū. Distinguit enim, motum dupliciter sumi: Vno mō, materialiter pro ipsa forma: Altero modo, materialiter p̄ fluxu. Si priori modo cōsideretur, tunc duos esse motus fatetur re, cum sint duæ formæ contrariæ: at si posteriori modo pro fluxu tunc est vnicus motus.

1. Ratio. Probat suam sententiam. Primò: Vbi est vnus terminus ad quem, ibi vnicus est motus, at cū albedo deperditur, & nigredo acquiritur, quod fit in motu ab albo in nigrum, vnus est terminus ad quem; vtius ergo est re motus. Minor patet. Nā deperditio albedinis in nigredinem terminatur, sicut acquisitio nigredinis.

2. Ratio. Secundò. Si illi duo motus essent, sequeretur, quòd vnus motus haberet duos motus cōtrarios: quod falsū est. Sequela patet. Nam acquisitio albedinis habet pro contrario deperditionem albedinis, & acquisitionem nigredinis si duo sunt motus ex albo in nigrum.

3. Ratio. Tertiò: Sequeretur etiam, quòd vnū duobus motibus contrarijs moueretur, puta, deperditione albedinis, & acquisitione nigredinis. Quod autem hi motus contrarij sint, patet. Nam acquisitio nigredinis terminatur in nigredinē: deperditio vero albedinis in albedinē: sunt hi termini ad quos cōtrarii, ergo & ipsi motus. Cum autem hoc esse non possit, vnus erit motus ab albedine in nigredinē.

Reiicitur hæc secunda sententia. Hæc sententia non omnino mihi placet. Nam cū in motu ab albo in nigrum, fit recessus ipsius albedinis in se, & acquisitio ipsius nigredinis, re vera non potest intelligi, nisi quòd sint duo fluxus, nisi vocès fluxum vnum compositū ex illis duobus: non enim accidit esse duo distincta, quorum vtrunq; mutetur in tempore; nisi duos fluxus in illis intelligas.

3. sententia. Tertia est quorundam opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrū esse duas mutationes. Altera est termini à quo, secundum quam ex albo fit nō album: Altera est termini ad quem, secundū quam ex nō nigro fit nigrum: Altera est generatio, altera prior corruptio accidentalis. Motus ergo et vtraque mutatione cōstat: similiter in aliis contrariis: est ergo vnus motus à contrario in contrarium; duas vero habens mutationes.

Reiicitur sententia. Ista sententia non videtur admodum exacta. Nam tunc motus esset vnum per accidens, nempè aggregatum ex duplici mutatione specie diue. sa: quod re vera falsum est. Quicquit ergo dicatur, siue secundum hanc, siue secundum illam opinionem, videtur difficile ad sustinendū. Dicam, quod mihi conformius veritati, & Aristot. videtur.

4. authoris sententia. Aduerte igitur primò, q terminus à quo non est intrinsecus, nec de essentia, motus, sed solum terminus ad quem. Cū enim motus non sit aliud, quàm actus entis in potētia. i. processus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum, & consummatiue vera, motus de se nō dicit, nisi viam in terminū ad quem: ipse enim est, qui procedit: vnde motus ab albo in nigrum non est aliud, quam nigredinis processus, & via, quæ quidem intrinsecè incipit initiatiuè ab albedine.

1. Funda. terminus quo nō est intrinsecè de essencia motus, sed tertius ad quem.

1. Exēplū. Vt qui tendit in dum Petri, verè nō habet fluxum, & motū; nisi in spacio, quòd locum habet termini ad quem, Constat enim spaciū ex multis terminis ad quos non vltimatis: at terminus à quo est extrinsecus, putà, locus, à quo incipit via: at ille locus non est via, nec viæ pars, nec de essentia viæ, nisi quatenus finita est.

2. exēplum. Ita motus in nigrū non est alud, quam via, & processus in nigrum, qui processus est realiter in nigredine, & extrinsecè incipit

cipit ab albedine: non quòd talis terminus pars sit ipsius motus, quàmuis sine isto non fiat motus.

3. Ratio à posteriori. Et hæc est ratio, quare species, vnitas, contrarietas à termino ad quem sumatur, tanquam ab essentiali motus.

4 Aristo. te stimonium. Et quod est valde notandum, Aristo. primò dixit motus contrarios, quorū ter mini ad quos sunt contrarii, intelligens, hoc esse intrinsecum motui, puta termi num ad quem. Postea dixit, cum non fit esse in contrarium, nisi à cōtrario, motus à contrarijs in cōtraria sunt cōtrarij, quia si id esset per accidens, & contra, & nō ad naturam motus, vt motus est pertinens. & hæc doctrina est notanda.

2 fundamē tum in mo tu à cōtra rio in con trarium cū suscipiunt intensionē sunt. 3. motus & duæ muta tiones. Aduertendum secundò, quòd in motu à contrario in cōtrarium, cum extrema suscipiunt intensionem sunt tres motus, & duæ mutationes, & vnūquodq; ex his habet suos terminos distinctos. Prior mutatio est termini à quo, quę corruptio secundū quid est, vt in motu à nigro in album. mutatio est, ex nigro fit nō nigrū. Altera mutatio est termini ad quem, quę est generatio secundum quid: puta ex nō albo fit album.

Motus autē hi sunt. In termino à quo est motus remissionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini sunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, postquàm iā producta est aliqua pars, est motus intensionis à minus albo ad magis album.

Distinguuntur autem hi motus inter se & mutationes inter se realiter, sicut & ipsa contraria nigredo, & albedo: motus verò à mutationibus non nisi ratione.

Dicitur ab vno cōtra. rio in aliud At motus tertius est simpliciter ab ip so nigro in albū quo motu subiectum ip sum mutari dicitur ab vno contrario ad aliud: Et hic differt à motu intensionis ratione tātum: nam motus à nigro in album dicit ex se incipere extrinsecè à nigro, & est totus processus albedinis. at in tēsio per se, incipit solū ab aliquo gradu albedinis. & est via in perfectā albedinē. Nota igitur hos omnes motus, & muta-

tiones, & ipsorum terminos distinctos. 1. Conclō.

His suppositis, sit prima conclusio. Motus ab albo in nigrum & vniuersaliter à contrario in contrarium vnus est, sicut est vnus terminus ad quem.

Ratio. Hæc conclusio patet ex fundamento priori. Hic enim non est motus, nisi via ipsius termini ad quē, incipiens à termino à quo, necessariò quidē, sed extrinsecè, cum igitur vnus sit terminus ad quem vnus erit motus.

2. Conclō. Secunda conclusio. Iste motus, cum vnus sit, secū fert mutationes duas, & termini à quo, & termini ad quem.

Ratio. Hæc conclusio est nota, nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Nota quòd motus essentialiter sit hoc, est enim via in terminū ad quē, qui nō est sine hac mutatione.

Nota. Nota tamen, quòd motus non distinguitur realiter à mutatione termini ad quem, vt diximus, distinguitur tamē à termino à qu, & ipsius mutatione.

Ad argu. D. Tho. Et per hoc soluitur argumentum pro sancto Thoma, & alijs. Dicimus enim in motu ex contrario in contrarium esse duos fluxus, sed solùm termini ad quem esse motum: termini verò à quo fluxus mutatio quædam est.

3. Conclō. Tertia conclusio. Illa via termini ad quem, quæ motus dicitur, licèt re vnus sit, at ratione diuersam habet; est enim recessus à termino à quo, accessus verò ad terminum a d quē, & sic intelligendus est Aristoteles.

Nota. Notandum verò, quòd latitudo termini ad quem secūdum intensionem. I. extēsionem se habet, sicut spacium in motu locali in hoc, q; in illo est motus, non autem in termino à quo spacii.

Ad argumē ta. 2. Opinio nis, ad primum. Ad argumenta Pauli respondetur, Licèt enim pro nobis sit, tamen quia aliter intendit Paulus dicere, soluendi debent. Ad primū dico, quòd deperditio albedinis non est motus, sed mutatio, cuius terminus vltimus est, non album: extrinsecè. n. terminatur in nigrum. Ob id distinguitur à mutatione, quæ est acquisitio ni-

gredinis, quæ alium terminum habet.

Ad secundum. Ad aliud, uos fatemur illos non esse motus, sed mutationes.

Ad tertium. Ad tertium negamus acquisitionem albedinis, & deperditionem nigredinis esse motus cōtrarios, & pbatio est falsa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, sed in nō nigredinem: non nigredo autem, & albedo non opponuntur: ob id nec illæ mutationes, nec motus, quāuis motus esse fateamur, quod quidem non ita est.

Obiect. Sed posses replicare; Sumo intēsionē, & remissionem cum aliquid ex nigro fit album, tunc intensio terminatur in album, remissio in nigrū: ergo simul sunt contrarii motus.

Solutio. Dico, q intensio non in albū, sed in magis album terminatur, remissio verò non in nigrum, sed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis albū non sunt simpliciter contraria, sed minus nigrum magis nigro, magis albū minus albo opponuntur: ob id illi motus non sunt cōtrarii, hi autem sunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempe intensio, & remissio eiusdem formæ, & hi motus nunquam simul sunt. Diuersarum verò formarum non sunt contrarii, imò simul sunt, nec vnum absque altero fit.

CAPVT SEXTVM.

Quoniam autem motui. Tex. LII.

De cōtrarietate qui etum cum motu. Postquam dixit de cōtrarietate motuum, nunc de contrarietate quietis cum motu tractat. Primò tamē ostēdit, aliter motum motui, aliter quietem motui esse contrariam. Motus enim motui est contrarius simpliciter i. perfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiuè, priuatio autem quodammodo contraria dici potest.

Aliter motus motui, & aliter quies motui con traria.

Quies motui contraria debet esse in eodem genere. Supposito tamen quietem motui esse contrariam, dicit, non quietem quācunque, sed quæ est eiusdem generis opponi motui: vt quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur similiter in quantitate.

Hoc tamen est loqui in commu̅ni, & in vniuersali: adhuc n. restat examinandum, quæ quies in loco cui motui in loco opponatur: an quies in termino à quo motui ab illo termino: an quies in termino ad quem. Idē est dubium in alius motibus.

Et aduerte, q quiescere in aliquo, est ab illo, vel ad aliud nō moueri, sed in eo stare, vt esse albū, est quiescere in albo. Idem est in alus motuum generibus, & speciebus.

Nota quid sit quiescere in ali quo.

Manifestum est igitur quòd quia in duobus.

Tex. LIII.

Ostensurus, quæ quies motui opponatur, distinguit duos terminos in motu quolibet esse, ac consequēter duas quietes. Est terminus à quo, & quies in termino à quo: est terminus ad quē, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea, quæ est in termino à quo contrariatur ipsi motui, vt quiescere sub albo, opponitur motui ab albo in nigrum, nō autem quiescere sub nigro.

Duplex quies, & quę cuime tui fit con traria.

Consequenter, quietes sub terminis à quibus motuum contrariorum, sunt inuicem contrariæ, vt quies sub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrū, & quies sub nigro, quæ opponitur motui, à nigro in album. Quòd autem hæ quietes cōtrariæ sint, probat Quia inconueniens est, quòd motus sint contrarii, & nō quietes: Quasi dicat, quæcunq; sunt contraria cōtrariis, sibi inuicem sunt contraria, sed quietes terminorum à quibus sunt cōtrariæ motibus contrariis, ergo & ipsæ sunt contrariæ. Maxima est Topica illa maior. Vnde concludit, quòd quies in sanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui à sanitate in ægritudinem.

Quæ quies cui quieti sit cōtraria

Et autem, quæ est ex ægritudine in sanitatem.

Cum dixisset quietē in sanitate opponi motui à sanitate in ægritudinem dicit modò non opponi motui ab ægritudine in sanitatem, tunc enim esset iam quies in termino ad quē, est à bs-

Quies cui motui non opponitur.

que

que rationes quietem in tali termino ad quem motui opponi, & probat.

1. Ratio. Aristot. Ratio autem est. Motus ex se tendit in quietem termini ad quem, in quo stat & quiescit res: vnde motus, quietatio quędam. i. via in quietē dici potest, quæ par tim est cum ipso motu. Nam quod mouetur, partim quiescit sub parte termini ad quem: & partim ad reliquas mouetur partes, ergo non est contrarius ipsi quieti, non enim contrarium in suum contrarium tendit.

Dubium. Dices, Quamuis quies sub termino ad quem motus, non sit contraria motui, non ob id erit contraria quies sub termino à quo illius motui: sed quies in termino non alteri ... motus.

Solutio. Hoc autem reiicit Aristot. tanquàm manifeste falsum, Vnde cōcluditur, quietem sub termino a quo esse motus contrariam.

2. Ratio. Et possumus nos aliam rationem huius manifestiorem dare: Quia illa quies motui opponitur, qui ponit potentiā ad illum motū, est enim quies priuatio: sed quies in termino à quo ponit potētiam ad motum, tunc enim nōdum est motus factus: cum autem est quies termini ad quem, iam amplius motus non est, cū sit consummatus; illa ergo quies termini à quo motui opponitur. v. g. quod quiescit in albo est in potentia ad motum ab albo in nigrum, non autem quod quiescit sub nigro; Quod enim in actu est, nō est in potentia ad actum illum.

Quibus autem non sunt contraria, Tex. LV.

De contrarietate gētis cum mutatione. INtendit modò docere, an mutationi quies opponatur. Ac primò repetit, quæ mutatio mutationi opponatur, cū inquit, Mutatio fit in his, quæ non habēt contrarium. i. fit non inter contraria, tunc mutationum cōtrarietas est penes eundem terminum positiuum, quatenus vna est ab ipso, altera est ad ipsum mutatio: non autem est, sicut in ea mutatione quæ est ab ente in ens. i. à contrario in contrarium, quæ motus est.

Quæ mutatio cui mutationi opponitur

Ostendit secundò, quòd in mutatione non est propriè quies, sed immutatio: & dam: vt esse ignem est immutatio quędā opposita mutationi ab igne, in non ignē. Notatu mutatione nō est propriè quies.

Ostendit tertiò, quòd cum in mutatione detur vnum subiectum sub vtroq; termino contradictorio, puta materia, extremis enim vnum non est simpliciter negatio, sed priuatio ponens subiectū in potentia, tunc immutatio sub termino à quo, opponetur mutationi, sicut quies motui, vt esse non ignem opponitur mutationi à non igne in ignem, & esse igné mutationi ab igne in non ignem, Idem in mutatione accidentis. Quę mutatio cui quieti opponatur.

Pari ratione quietes terminorum à quibus, seu immutationes oppositæ sunt, vt immutatio sub ente immutationi sub nō ente: de in particularibus terminis. Quę quietes mutationi opponantur.

Si verò non esset aliquid id, quod non est.

CVm dixisset, illud non esse dicere subiectum aliquod; dubium ponit, Si illud esset pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente in immutationi opponeretur: nam non esset nō entis, & nihil immutatio. Dubium.

Hæc autem verba rationem indicant, propter quam non ens dicatur subiectum, quia ne mpè immutatio sub ente non haberet contrarium. & ob hoc Aristoteles nō soluit dubium, quia ipsius ratio est ad inconueniens ducens. Nota.

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum est, quòd illa immutatio non sit dicenda quies, si enim quies esset, tunc non omnis quies esset contraria motui, quod est contra communem sententiam. Id enim quiescit, quod moueri aptum est. Aut sequitur, quòd generatio esset motus, quod etiam falsum esse superius dictum est. Verum est, quòd licet quies non sit, habet se tamen sicut quies, qua vtraque priuatio est, hęc motus, illa mutationis.

Alterum, quod dixit, est, quod immutatio sub termino à quo opponitur muta-

 tioni

tioni,& hoc dicit,puta,quies, seu immutatio,quæ est sub ente opponitur mutationi sub non ente,aut nulli, si non ens, nihil est. Opponitur præterea corruptioni,quæ est ab ente, & non generationi. Rationem eandé dat,quia generatio tédit in ipsam immutationé sub ente,corruptio verò recedit ab ipsa:ergo talis immutatio sub ente corruptioni, quæ ab ente est,non autē generationi, contraria est: illa aūt est terminus à quo corruptionis.

Dubitabit autem aliquis. Tex. LVI.

Alius modus cōtrarietatis in motibus & quietibus scilicet penes violentum,& naturale.

Intendit alium modum cōtrarietatis in motibus,& quietibus cōstituere, nē pè secundum violentum,& naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nem pè quare in motibus secundum locum inueniuntur quidam secundum naturam, qui dam præter naturam,nō autē alijs hoc motibus inesse videtur. Quòd in motu locali id sit, notum est, quòd verò non in sit aliis motibus, inductione manifestat discurrendo per cōtrarios motus,& mutationes cuiusque generis, in quibus vterque motus contrarius secundū naturā in esse videtur. Et litera satis est nota: sunt enim exempla varia.

Dubium Aristot. in tex.

At si est,quod violenta sit. Tex. LVII.

Solutio Aristot.

Determinat dubium, dicens: quòd si præter naturam dicatur id, quod vi aliqua sit, puta, q̄ violentū dicitur, vtique accidit et à omnibus aliis motibus, & mutationibus violentum esse, & naturale:& sic quædam est corruptio violentā, quædā naturalis. Similiter in generatione & in augmētatione,& diminutione vt quæ augentur præter tempus, propter alimentū delicatius, dicuntur augeri violentè, quæ verò secundū tēpus debitum, naturaliter.

Nota.

Notādum est autem, q̄ corruptio, seu mors, si ad materiam nudam referatur, naturalis dicitur: at si ad dispositiones comparetur, quædam est naturalis, puta quæ ex defectu dispositionum se prouenit, vt est mors in senibus quædam violēta quæ ab extrinseco prouenit, vt interfectio,& hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto.

Tex. LVIII.

Idem esse in alterationibus docet. Est enim quædam violenta, quædā naturalis, vt sanari in diebus indicatoriis, & creticis, naturale est, at sanari in diebus non iudicatoriis, violentum est. Vocat enim dies iudicatorios, quibus morbus, & natura sensibiliter pugnat, non enim pugna continua est semper.

Concludit generationem contrariari corruptioni,& alteri generationi, quarū vna est naturalis, altera violenta, similiter de corruptione. Nec hoc est inconueniens, nam contrarietas secundū violentum,& naturale est, vt sc. i. secundùm qualitatem: at ea contrarietas, quę est inter generationem,& corruptionem, est secundùm speciem & substantiam, quòd suprà declarauimus.

Omnino igitur contrarii motus.

Tex. LIX.

Concludit sic, motus,& quietes contrarietatem habere: est enim contrarietas motuum secundùm specié, quę est penes terminos ad quos: Cum tamen vterque motus est naturalis, aut violentus,& tunc motus hi contrarii sunt diuersorum mobilium: vt motus ignis sursum, & terræ deorsum contrarii sunt. Et alia contrarietas motuū secundū violentū,& naturale,& sic duo motus contrarii eiusdem mobilis esse possunt, vt motus ignis sursū,& eiusdē deorsū. Similiter lapidis.

Et quietes etiam similiter. Tex. LX.

Quietes etiam cum motibus secūdùm violentum,& naturale opponi docet. Cum enim quies naturalis est,& motus violentus est, et vero quies violenta est, motus naturalis est, lo quendo de localí motu: vt quies lapidis deorsum naturalis est, eius cōtrarius motus à deorsum in sursum violentus. Vlterius, quies lapidis in aere violenta est, eius aūt contrarius motus in deorsum naturalis est. Similiter in aliis mobilibus.

Quietes enim cōtrarias esse secundū violentum & naturale.

Habet autem dubitationem.

Tex. LXI.

Dubia

1. Dubiũ, an quies violenta generẽ

DVbia aliquot proponit, quorũ primum est, An quies, quæ non semper est, qualis est violenta, generatur, & producatur. & quiescere sit idẽ, quod stare id est, supposito quòd quies in motus sit stare, & cessare, vt vere est.

Quod non 1. Ratio.

Si igitur quies, quæ non semper est generatur, quies violenta eius, quod violeter mouetur, generabitur: vt quies lapidis sursum. Sed quod hoc fieri non possit, probat. Si enim illa quies producitur, tunc producitur illo motu violento, quia non est alia productio. Et hoc est, quod dicit (quod sursum ferebatur violentia, stabat) id est, ille motus sursum violẽtus tendebat in statum, & quietem, sed hoc videtur falsũ, & probat duplici ratione.

Prior est: quod stat, id est, quod ad quietem fertur, velocius fertur in fine motus, quàm in principio, & medio: vt patet de his, quæ naturaliter mouentur in sua loca, impetu enim maiori feruntur, cũ propriùs loca sunt naturalia: at quod violentia fertur, remissius est in fine: ergo non propter quietem fertur: quies igitur violenta non producitur.

3. Ratio

Altera ratio est. Quia non dicitur propriè quiescere, nisi quod est in suo loco naturali; nec ergo motus tendit in quietem, nisi is, quo in proprium locũ fertur, aut proprio loco accedit.

Nota Aliter se habet qes in motu naturali, & aliter in violento

Aduertendum vero, quòd aliter se habet quies in motu naturali, aliter in violento. In natur. sic est intenta ab ipso motu per se, & à virtute ipsius, que per se attingit illam quietem, sicut calor calorẽ productum. At in violento non est intenta, nec per se prouenit ex aliqua virtute operante, sed potius deficiente, eo enim quod impetus impressus violenter, finitur, fit quies: impetus tamen, & virtus illa non per suam efficientiam, sed per sui deficientiam, quietem talem facit in naturali vero per eficientiam. Et hoc est quod hic docet, quòd quies violenta per accidens producatur: & argumentũ est: quia in fine motus, cum quies est, deficit, & remittitur virtus, quæ illam productura erat: quod non esset, si motus ille ex se in quietem tenderet.

Habet autem dubitationem.

Tex. LXII.

2. Dubiũ an quies termini à quo sit cõtraria motui,

ALterum dubium proponit contra id, quod dictum est, quietem termini à quo motui ipsi esse contrariam, Si enim hoc ita est, videtur duo contraria simul esse, Nã cũ mouetur aliquid in terminũ ad quẽ, manet aliquid in terminũ à quo, sub quo quiescit mobile. Nõ .n. in instãti totus terminus à quo abiicitur, vt dum motus est in album, manet mobile sub hoc. l. illo gradu nigredinis: sunt igitur duo contraria simul.

Solutio dubii. Epilog. dictorum.

Respondet, id non esse absurdum, q̃ contraria secũdum aliquid sui simul maneant, vt quis sub aliquo gradu nigredinis, & motus ad aliquem gradum albedinis. At duo motus contrarii secundum nullum gradum simul esse possunt, non enim simul ab albo in nigrum, & a nigro in album vnum moueri potest. Ex quo sequitur, quòd magis est contrarius motus motui, quam quies motui: hæc enim aliquo modo simul esse possunt, illa vero minime,

Et de motu quidem, & quiete.

Tex. LXIII.

EPilogat, se iã de motuũ vnitate, & cõtrarietate dixisse, simulter eĩ de quiete

Atque in multis codicibus Græcis hic est finis libri, ob id reliqua ab Argilopiro, & Vatablo non vertuntur; leguntur tamen a Simpli. quamuis ipse iudicet nõ esse Aristo. At quandoquidem à Boetio translata sunt, non erit inconueniens ipsa exponere. Nota

Dubitabit autem quis, & de ipso stare.

Tex. LXIIII

OMnes fere fatentur, Arist. hic iterum proponere dubium secundũ, an quies producatur, & hæc fuit causa, vt existimarentur, non esse hæc verba Aristo. Sed pace dicam, mihi videntur ista esse Arist. si non est alia causa, cur nõ sint nisi quia est repetitio eiusdem Constat

3. Dubium an maius violēti ter minentur in quiete si cut natura les. n. esse aliud dubium nouū, quod nō fuit propositū. Nempè, an motus violēti terminētur in quiete, sicut motus naturales ita vt etiam illis sit opposita quies, i. finis sit quies. Superius. n. dictum est non produci quietes violētas, in quo supponebatur ipsas esse: & sic exponit Albertus, & benè respōdet, esse tales q̃ etes violētas.

1. Ratio. Et probat dupliciter. Primò; q̃ a motus violentus manet, & finitur, cū violētia finiatur, ergo sequitur quies. Nā motus nō est finis motus: aliter motus motu produceretur; ex quo sequitur, q̃ cū illa quies sit, & non sit facta. i. per se, vt supra dictū est, q̃ aliquid erit quiescens, & non est factum quiescens, intellige per se.

2. Ratio. Secūdò probat: Quot modis vnū contrariū, tot etiā alterū dicitur: sed motus & secundū naturā, & pręter naturā est; ergo & quies opposita aliqua est secū dū naturam, aliqua præter naturā, & violenta.

Quoniā autē est quibusdam motus. Tex. LXV.

4. Dubiū de pluribus motib. q vi dentur sibi contrarii. Dubitat vltimò. Cū vnum videatur habere duos mot' positos. v. g. motus terræ sursum habet motū terræ deorsum, & motum etiam sui sursum, vter horum contrarius est? Respondet esse vtrūq;, sed differenter; nam motus terræ contrarius est, sed sicut naturale naturali; nā vterq; motus naturalis est, quanuis diuersorum mobilium: at motus eiusdem contrarius est, sicut violentum naturali.

Quasi dicat, potest vnus motus naturalis, habere duos cōtrarios, vnum naturalem pariter, sed diuersi mobilis, alterum violentum eiusdem mobilis.

Idem fit in quietibus. Nam quies terrę naturalis in cētro opponitur quieti naturali ignis in loco sursum, & quieti violentæ eiusdē terrę in loco etiam sursum: Ex quo colligitur duplex modus cōtrarietatis in motibus, quietibus, vt dictum est.

Fortè autem quieti motus.

3. Dubiū iterum propositus. Aec verba vltima existimo cū alijs esse omnino superflua, ob id nō esse Arist. proponitur enim dubiū tertium præcedens. Quòd si quies termini à quo motus, contraria est ipsi motui, tunc duo contraria simul erunt Soluit eiusdē verbis repetitis, & tādē epilogū eorū, quæ dicta sunt, puta contrarietatis, & vnitatis motuū, & quietū facit Sūma breuis eorū omniū, quæ circa vnitatē, & contrarietatē motui in hoc lib. sunt dicta. Atvt magis in prōptu habeantur, per aliquot conclusiones eadem repetemus.

Prima est, Motuum vnitas generica & specifica a b vnitate termini ad q̃ nē generica, aut specifica consideranda est. 1. Conclusio.

Secūda Motus vnitas numerica, & cōtinuatio ab vnitate numerica termini ad quem: ab vnitate etiā numerica, mobilis per se; & à tempore non interrupto per aliquam quietem peti debet. 2. Conclō.

Tertia. Motus contrarij secūdū specié sunt, qui à terminis à quibus cōtrarijs ad terminos ad quos cōtrarios tendunt. 3. Coclō.

Quarta. Quies sub termino à quo cōtraria est motui ab eodem termino: due verò quietes sub terminis à quibus motuum contrariorum contrariæ sunt. 4. Conclō.

Quinta, Duo motus cōtrarij diuersorū mobiliū possunt esse, quorū vterq; sit naturalis, vt motus terræ deorsum, & ignis sursum; aut quorū vterq; sit violentus, vt motus terræ sursum. ignis deorsum. 5. Conclō.

Sexta. Duo motus contrarij eiusdem mobilis sic se habent, vt si vnus naturalis est, alter violentus erit. 6. Conclō.

Septima Idem de quietibus inter se contrarijs: vtraq; enim potest esse naturalis diuersorū mobilium, vt quies ignis, & terræ in locis proprijs: aut vtraq; violenta, vt è conuerso terræ sursum, ignis deorsum: ei usdem mobilis, vna est naturalis, altera non. 7. Conclō.

Octaua, Si quies naturalis est, motus contrarius violentus est; si violenta, tunc motus naturalis. 8. Conclō.

Nota. Notandum autem, q̃ contrarietas secundùm violentum, & naturale est secūdùm qualitates motus: altera verò est secundum motus naturam, quæ in terminis consistit. Hæc de libro quinto.

FINIS LIBRI QVINTI.

IN LIBRVM

SEXTVM PHYSYCORVM,

CAPVT PRIMVM.

Si autem est continuum,& tangens. Tex. I.

Intentio Arist. de diuisione partium quantitatiuarũ, & earũ ordine.

QVID in hoc libro Aristoteles intendat, non est difficile comperire. tractat enim de diuisione partium quantitatiuarũ motuũ, quas habẽt à spacio, & tẽpore, quibus fiunt. Similiter de ordine harum partium.

1. Conclõ. celebris Arist. Nullũ continuũ cõponitur ex indiuisibilibus Suppositũ

Præmittit autem ante omnia conclusionẽ hanc. Nullũ continuum ex indiuisibilibus cõpositum esse, sed ex continuis, & iterum diuisibilibus.

Hanc aũt multipliciter probat, suppositis definitionibus traditis in libro quinto, continui, contigui, & consequenter. Sunt enim continua, cuius vltima sunt vnum. Contigua, quorum vltima sunt simul. Consequentia, inter quæ nihil mediat eiusdem generis.

1 Ratio Arist.

Ex definitione igitur continui, & cõtigui, probat continuũ non componi ex indiuisibilibus, sit. Si ex his cõponeretur cõtinuũ, tunc indiuisibile esset cõtinuũ cum altero indiuisibili, vel contiguum, sed nõ potest id esse. Probatur; Nã nõ habet vltimũ, quod indiuisibile est: quod. n. habet vltimum, habet partẽ, quæ non sit vltima nam relatiuũ est vltimum. quod igitur indiuisibile est in se, non habet vltimũ: nõ ergo alteri continuum est, aut contiguum.

Nota.

Nota, quòd ista ratio principaliter adducta est ad probandum indiuisibile nõ esse continuum indiuisibili. At quia probatio, nempè non habere vltimũ, etiã probat, non esse contiguum, ob id simul est vtrumque probatum sed non ex directa intentione.

Vnde etiam, quod dicitur de puncto respectu lineę, idẽ dici de linea respectu superficiei, & de hac respectu corporis.

Amplius necesse est, aut continuum.

Tex. II.

2. Ratio.

ALteram facit rationem ad eandẽ conclusionem probandam. Si continuum ex indiuisibilibus cõponitur, aut illa sunt inter se continua, aut contigua, aut consequentia, sed nihil ex his potest esse, Primùm, non possunt esse continua vt in præcedenti ratione probatum est. Quòd autem contigua, & se tangentia non sint, probatur. Omne, quod tãgit alterũ, aut tãgit, vt totũ totũ, aut vt pars totum, aut vt pars partem: sed nullo ex his modis punctum punctum, aut indiuisibile indiuisibile potest tangere, ita, vt continuum faciat,

Tamen illa maior est explicanda: tũc totũ totum tangit, cum vnum secundùm suas omnes partes simul est cum altero, quod non potest esse, nisi penetretur cũ ipso. Cum verò non secũdùm omnes sui partes, sed secundùm aliquas, tunc se tangunt, vt pars partẽ: Cũ verò aliqua vnius pars omnes alterius partes tãgit, & cũ eis penetratur, est sicut pars totũ. Modò est argumentum. Cum pũctum non habeat partes, magis inerit illi tactus, quo totum tangit totum: si ergo punctũ tangit punctum, vt totum totum, non potest continuum ex illis componi: nam continuum habet partem extra partẽ situ, & loco distantem: at cum totum totum tangit, nõ est situs, nec locus diuersus.

Indiuisibile additũ diuisibili non efficit maius.

Et nota hanc esse validissimam rationem, qua probatur, indiuisibile additum indiuisibili, non facere ipsum maius nec continuum.

Tertiam partem argumēti probat, q̄ non se habeant consequenter; Quia cū duo indiuisibilia non sint contigua, vt probatum est, erit medium, & ita non erunt consequentia.

Dubium Dices non sat est, esse medium, nisi sit eiusdem generis.

Solutio. Respondeo, q̄ bene procedit Aristoteles Nā si interduo indiuisibilia data mediat continuū, vt inter duo puncta, linea: cum in quolibet continuo sit indiuisibile, vt in qualibet linea punctum, erit profectò medium eiusdem generis. Vnde non est accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud sit inter medium, cum inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc sunt puncta.

Amplius autem diuideretur.

Tex. III.

3. Ratio. ex diuisiōe continui. Tertiam ponit rationem. Si continuum ex indiuisibilibus esset compositum, vtique in ipsa diuideretur. Nā res diuiditur in ea, ex quibus composita est, Si ergo continuum diuiditur in indiuisibilia, iam non diuiditur in semper diuisibilia, Hæc autem est continui definitio, puta, quod indiuisibilia semper diuisibile est.

Quod inter indiuisibilia mediet continuum. Statim interponit verba, quibus probat inter indiuisibilia mediare continuum, vt inter puncta lineam: vt exponit S. Thom, & probatio est. Cum inter indiuisibilia mediet aliquid, vel illud est diuisibile, vel non. Si non, erit indiuisibile, & ita erunt duo indiuisibilia mediata, Si diuisibile. Vel in semper diuisibilia vel non. Si non, peruenietur ad indiuisibilia, contra dictam definitionē: & præterea quia tunc indiuisibilia simul erunt, Si vero in semper diuisibilia diuisibile est, erit contiguum. Vnde inter duo indiuisibilia, continuum est medium. Quod autem continuum sit diuisibile semper in diuisibilia, probat. Quia si indiuisibilia non diuideretur ex diuisibilibus constaret: & ita indiuisibile tangere indiuisibile, quod est contra id, quod iam probatum est.

Eiusdem autem rationis est.

Tex. IIII.

Quod dixit de magnitudine, nempè non componi ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, idem de tempore, & de motu dicendum, censet. Sunt, n. omnia hæc eiusdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia constant ex indiuisibilibus, vel nullum ipsorum: non enim stat vnum constare, & non aliud. Quod sit eadē tō de tēpore, & motu, quæ de magnitudine.

Manifestum est autem ex his. Tex. V.

Motum diuisibilem, sicut magnitudinem, nunc probat, & esse eiusdē rationis: postea de tempore probabit. Cum enim motus magnitudini, & spacio correspondeat, pars motus parti spacij correspondebit, & æquabitur: si ergo magnitudo A, B, C, cōponitur ex indiuisibilibus, puta, A, & B, &, C, re vera, motus D, E, F, quo mobile P, mouetur, constabit ex indiuisibilibus, puta, D, & E, & F, ita vt singula singulis magnitudinis in diuisibilibus æquētur, & respōdeant, puta D, ipsi A, E, ipsi B, F, ipsi C, eadē igitur est ratio magnitudinis, & motus simul.

Si igitur præsente motu.

Tex. VI.

Quartam rationem intēdit cōficere ad eandem conclusionem superius propositā, quæ sumitur ex motu, ad quā supposuit fundamētū ex tribus duobus præcedentibus. Nēpe, si magnitudo ex indiuisibilibus cōponeretur, etiā motus cōponeretur, quod falsum probabit. 4 Ratio. ex motu. Suppositio 1.

Supponit tamen primò alterum fundamentum. Nempè, cum motus est, tūc rem moueri: & cum res mouetur motum esse: & si motus ex indiuisibilibus est, etiā ipsum moueri. Ex priori autē fundamento concludit: Cum aliquid mouetur per illam magnitudinem. A B C, motu D, E F. tunc per singulas partes illius magnitudinis mouebitur singulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, per C, motu F. Nam sicut motus totus toti spacio respondet, ita partes motus partibus spacij respondebunt: & vt quod mouetur per totum spacium toto moto mouetur, Suppositio. 2.

netur, ita per partem spacij parte motus monebitur. quod probat esse non posse.

Si igitur necessario est id, quod monetur.

Tex. VII.

QVòd per singulas magnitudinis partes indiuisibiles motus fieri nõ possit, probat. Id, quod mouetur, dum mouetur, nondum peruenit ad id, quo mouetur: & prius est in moueri, quàm motum esse. Sed quod indiuisibile est, nõ habet quo motus est, & vnde motus est: igitur quod per indiuisibile mouetur, simul motum est, & motũ est: simul est in eo, quo mouetur, & vnde mouetur: hoc autẽ impossibile est: ergo impossibile etiã est in partibus illis spacij aliquo modo motum esse.

Excludit responsionem quãdã. Quòd si dicas, quod per indiuisibile mouetur, non simul est, vnde est motus, & quo motus tẽdit: ex hoc iã sequitur profecto, ipsum esse diuisibile: oportet n. in ipso dare medium, in quo sit verum dicere, quòd nec quiescit, hoc enim est sub termino à quo, nec motũ est: hoc enim est, sub termino ad quẽ, sed mouetur: hęc autem repugnant indiuisibili, impossibile est ergo in partibus illis spacij datis motũ fieri, aut rem moueri: & tamẽ positum est in illis partibus motum esse: contingit ergo motum esse, & rem non moueri contra suppositionem.

Si verò per totum A B C.

Tex. VIII.

Excludit altera responsiõẽ, in qua feres plura icõuenienia. EXcludit, quod posset responderi, nempe, quòd mobile mouetur per totam magnitudinem A B C, non tamẽ per singulas eius partes, hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

1. Icõueniẽ Primum est. Si non est motus in singulis partibus, putà in A, nec in B, nec in C tunc motus ex nõ motibus componetur.

2. Icõueniẽ Quòd si hoc ita sit, infertur primũ inconueniẽs, quòd aliquid motũ est, quod nunquam motum fuit. Si enim per totũ simul magnitudinem motus est, in fine magnitudinis res est mota: & tamẽ in illa parte præcessit motus, est mota nullo præcedente motu: quod impossibile est. Similiter transiuit spacium nunquã transiens: & erit transiisse, non præcedente transitu.

Si igitur necesse est, omne aut quiescere.

Tex. IX.

3. Incõueniens. INfert tertium inconueniens. Si enim in singulis partibus non mouetur, quiescit, nam mobile, cùm non mouetur, quiescit: quòd si in omnibus quiescit partibus tunc dabitur, quòd idẽ simul quiescat, & continuo moueatur: nam per totam illam magnitudinem mouebatur simul, & quiescebat.

Obiectio & Solutio. Dices, Quiescebat secũdũ partes, mouebatur secundum totũ. Hoc reijcit: nã partes omnes totum sunt: si igitur secundum omnes partes quiescit, secundũ totum quiescit.

4. Incõueniens. Vltimum infert inconueniens, Vel in illo indiuisibili, in quo quiescit, est motus, vel non. Si non, motus ex non motibus est. Si verò est motus, est absurdum contra fundamentum, nempe, motu pręsente, res quiescit, & non mouetur.

Perinde autem necesse est.

Tex. X.

5. Ratio Aristo. ex tempore. ARgumentatur aliud à tempore sumit. Nempè, quòd si ex indiuisibilibus magnitudo constat, pariter, & tempus: at cum tempus non constet, nec magnitudo. Prius tamen assumit, quòd conuertantur in diuisibilitate, & indiuisibilitate tempus, & magnitudo, ita, vt si vnũ ex indiuisibilibus, & alterũ. Si verò non, nec alterum componatur.

Si tẽpus diuisibile sit, & magnitudo, & cõtra & alterum ex altero sequitur. Probat primum, quod si vnum sit diuisibile, sit & alterum. Demus magnitudinem ex diuisibilibus: si mobile vnũ ęquè velox transit tanto tempore illam, ipsius medietatem in medio transibit tempore: ergo si magnitudo diuisibilis est, etiam erit tempus. Econtrà, si in tanto tempore illud mobile transit magnitudinem, in medio transibit medietatem: ergo ex temporis diuisibilitate colligitur diuisibilitas magnitudinis in infinitum, id est, in partes diuisibiles.

CAPUT. II.

Quoniam autem omnis magnitudo.

Tex. XI.

Ntendit iterum ostendere, si magnitudo in magnitudines semper diuisibilis est, nec ex indiuisibilibus cōponitur vt probatū est ex eius continuatione quòd tempus pariter nec ex indiuisibilibus componitur, sed in partes iterum diuisibiles diuidatur. Est autem probatio notanda.

1. Fūdamē. Arist. seu suppositio tripartita. De veloci tate, & tar ditate mo bilis. Supponit tamē duo, quorum primum est, quod sequitur ex diuisione magnitudinis data, puta, velocius mobile in tempore æquali transire maius spaciū, & in minori aliquando maius, aliquādo æquale, quàm tardius mobile.

1. partis probatio Has tres partes ordine probat. Primo, quòd in æquali tempore velocius mobile transeat maius spaciū, quàm tardius. Sit mobile. A, velocius, sit mobile tardius B, sit spacium, per quod motus est. C D. Tunc est argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminū motus, quàm tardius: ergo in eo tempore, qua, A, velocius est in D, ipsum, B, quia tardius est, nondum peruenit ad D, sed est citra ipsum, quod est minus spacium: ergo in eodem tempore velocius trāsit maius quā tardius.

At verò, & in minori plus.

Tex. XII.

2. partis probatio. Olet tertio probat partem, quòd in minori tempore plus spacij transit velocius, quàm tardius. Probatio est. Signetur ex probatione præcedēti illud punctum, in quo B, tardius fuit, quādo A, velocius fuit in D, sit E, distās à aliquo spacij à D, cum enim B, fuit in E, tunc A, fuit in D, in eodē tempore F G. Sed inter hos duos terminos est spacij mediū, népe vltra terminum tardioris, in quo fuit ipsum A, qui terminus sit H, hoc spaciū erit maius, quàm spacium tardioris, cum sit aliquid plus, erit etiam minus spacio priori velocioris, cum sit aliquid minus: tempus ergo erit etiā minus, quàm præcedens. quòd erat æquale cū tēpore tardioris, ergo in minori tempore, quod sit C H, velocius transit plus spacij, quàm tardius.

Manifestum autem est.

Tex XIII.

3. partis probatio. Probat tertiam fundamenti partem nempè, quòd velocius mobile in minori tempore trāsit æquale spaciū, quod tardius mobile in maiori tempore transit. Supponit duo. Alterum, quod iā probatum est, quod in minori tēpore transit velocius maius, quàm tardius: Alterum, quod idem mobile secūdum se, id est, aut la facta ad alterum comparatione, secipsum solùm, siue sit tardum, siue sit velox in tanto tempore trāsit tātum spacium, in maiori maius, quàm in minori: & in minori minus spacium, quàm in maiori: & deducit hoc ad exemplum.

Nota. Vbi aduertendum, quòd ex superiori fundamento datur spacium maius, quod velocius transit, dum tardius transit suū spacium minus in tempore æquali. Vlterius in secunda parte fundamenti datur maius spacium, quod velocius transit in minori tempore, quàm sit illud spacium tardioris.

Spacium hoc velocioris vocatur L M, spacium minus tardioris. L. O, tēpus velocioris E, R, tempus tardioris, quod maius est Q Y.

1. Ratio Arist. Dicit igitur, quod velocius moueatur per L M, & L O, clarum est, quòd cum L M, sit maius quàm L O, tempus, quod velocius consumit in L M, erit maius, quàm quod consumit in L O, quod tempus dicatur Q S. Ex his argumentatur. Si tempus, Q, R. quod velocius consumebat in magnitudine, L M, est minus, quàm tempus, Q, Y, quod tardius consumebat in magnitudine minori, L O, & tempus Q, S, quòd velocius consumit in eadem L, O, est adhuc minus, quàm, quod consumebat in L, M, profectò tempus, Q S, minus multò erit, quam Q Y, tempus tardioris in eadē magnitudine: est enim tempus hoc minori minus. Hæc est litera Aristo.

Sed

Sensus rationis Aristo.

Sed sensus clarus hic est ex secũda parte fundamenti. Velocius trãsit maius spacium in minori tempore, quam tardius: ergo idem velocius transibit æquale adhuc in minori tempore: æquale enim est minus respectu illius, quod velocius transibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipsius, velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres: nam si leucã perambulabat in media hora, quæ minor erat tempore tardioris, tres partes solũ in minori, quàm media hora perambulabit: ergo æquale spacium percurrit velocius in minori tempore, quàm tardius.

Amplius autem si omne.

Tex. XIIII.

Altera ratio ad idẽ.

IDem alio argumento probat. Velocius transeat æquale spacium cum tardiori: peto, vel in eodem tempore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem: erit æquè velox, & non velocius iam. Si in maiori, erit tardius: debet ergo in minori, vt dictum est.

Quoniam autem omnis quidem.

Tex. XV.

2. Fũdam. Arist. velocius, & tardius in tẽpore accidere.

PRoposito priori fundamento, alterum constituit, nempe velocius, & tardius in tempore accidere: non enim constat absque tempore.

Hoc ideò ad probationem supponit, quia per velocius, & tardius temporis diuisionem ostensurus est.

Probat autem fundamentum in tertia figura. Omne, quod mouetur, in tempore mouetur: omne, quòd mouetur tardius, & velocius mouetur: tardius ergo, & velocius in tempore sunt, & per tempus mensurantur.

Ex his fundamentis infert, tẽpus continuũ esse, id est, in diuisibilia semper diuisibile, vt ipse explicat: quo autem modo sequatur ex præcedentibus, ipse deducit in textu sequenti.

Quoniam enim ostensum est.

Tex. XVI.

ARgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte, nempe, quòd velocius in minori tempore transit æquale spacium. Sit ergo A, mobile velocius, sit B, tardius: sit spacium, C D, & tempus, F G.

Concludit Arist. quod si tẽpus est semper diuisibile, et magnitudo.

1. Ratio

His suppositis, si B, mouetur per C D, in tempore F G, tunc A, cum sit velocius mouebitur per eandem magnitudinem in minori tempore, quia velocius transit æquale in minori tempore. Vlterius in illo minori tempore, quod sit F H, tardius mouebitur per minus spacium, quàm C D, & ita diuiditur magnitudo, & sit illa C K. Iterum idem velocius mouebitur per hanc in minori tempore: & ita diuidetur tempus, vnde per idem velocius, & tardius diuidetur vtrũque magnitudo, & tempus, quoties sumimus tardius, vt in argumento patet, diuidimus magnitudinem: quoties verò sumimus velocius, diuiditur tempus.

Vnde concludit, quòd cum sit ista conuersio semper à tardiori ad velocius, semper erit diuisio temporis, nec ad indiuisibile peruenietur: similiter in magnitudine: nam si ad magnitudinem indiuisibilem, & tempus perueniretur, tunc inter velocius, & tardius non esset differentia: imò non esset velox, aut tardum.

Hoc ergo est argumentum, quod tandem colligit Aristoteles, quamuis argumentum procedat, supposita magnitudinis diuisione ad tempus, & supposita posteà diuisione temporis ad diuisionem magnitudinis: at vtrunque debet admitti, & probari per velocioris, & tardioris naturas.

Similiter autem manifestum est.

Tex. XVII.

Idem alia rõne pbat

IN primis verbis textus colligit partem conclusionis illatæ ex argumento, vt expositũ est, posteà tertiũ argumentum ponit ad idẽ probandum, nempe. q. si magnitudo est continua, etiã erit tempus. Argumentum est: quia ita cõsuetum est dici apud eos, qui de hoc tractant: &

ratio-

rationem ipsorum ponit: quia eadé est vtrunque diuisio, intellige proportionaliter: & tantâ magnitudinem tâto per transit tépore, & dimidiâ in dimidia temporis, & tertiâ in tertia, & quartâ in quarte parte. est igitur æqua vtriusq; diuisio.

Et si alterum infinitum.

Tex. XVIII.

Altera cõclusio si magnitudo finita, vel infinita est pariter & têpus & cõsimili modo. Duplex infinitú actu, & potêtia, s. diuisione

CONstituit alteram conclusioné de tempore, & magnitudine, puta, si magnitudo finita est, vel infinita, pariter etiam têpus: & eo modo, quo finita, vel infinita est, etiam & têpus. Distinguit autem duplicem modum infiniti. Est infinitum actu, quod vocat infinitum ex termi nis, est infinitum potentia, quod vocat diuisione: & hæc ex super dictis patet. Vult ergo, quod si magnitudo, & spacium est infinitum actu similiter, & tempus infinitum actu. si verò potentia, etiã te mpus potentia, & diuisione erit infinitum: quod si vtroque modo, & actu, & diuisione, similiter etiam tempus.

Quapropter & Zenonis ratio.

Tex. XIX.

Soluitur arg. Zenonis quo cõtêdebat nihil mori.

EX hac distinctione soluit argumentum quoddam Zenonis, quo contendebat, nihil moueri. Argumentum erat: In quolibet spacio sunt infinita puncta, & partes, sed infinita non possunt transiri. ergo nullum spacium transitur. Minor probatur. Quia infinitum nõ pertransitur, nisi tépore infinito: at quodlibet tépus finitû est: nõ ergo in aliquo tempore contingit moueri per aliquam magnitudinem.

Hæc est ratio Zenonis, quam reprehêdit Aristoteles tanquam æquiuocã, nam sumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus verò infinitum actu, cû tamen non ita sumere oporteat, sed pari ratione vt unque. & tunc verum est, quod si magnitudo est potentia infinita, similiter, & tempus. vnde vtrunq; infinitû est, potentia tamen. Nec est inconueniens, magnitudine in potentia infinitam tempore actu finito transiri. hæc tamen duo fieri non possunt, quod magnitudo sit finita, & tempus infinitum, aut quòd magnitudo infinita, têpus vero finitum, sim pliciter finito, & infinito in actu.

Sit enim magnitudo finita.

Tex. XX.

Magnitudo finita nõ pôt per transiri in tépore infinito.

PRobat, finitam magnitudinem tempore infinito actu non posse pertransiri. Argumentum est. Detur magnitudo finita A B, & tempus sit infinitû C, & supponatur, quod æqualis magnitudo ab eo dem mobili in tempore æquali pertransitur. Tunc sumatur aliqua pars temporis finita puta, C D, & sit argumentum. In tempore finito C D, mobile transibit aliquam partem magnitudinis A B, & sit B E: ergo in æquali tempore finito transibit aliam partem tantam, & in alia aliam: finitæ autem partes mensurant, & complent totam magnitudinem A B: ergo & tempora illa finita partiû complent totum tempus totius magnitudinis, & sic finitum est, quia ex finitis finitè sumptis constat.

At quia illa pars magnitudinis sumpta poterat esse non aliquota, sed aliquoties sumpta, aut excederet, aut deficeret à toto, sicut quaternarius respectu nouenarij: subdit partum hoc referre: nam si non est aliquota illius magnitudinis, aut erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertransire.

Amplius autem, si non omnem magnitudinem.

Tex. XXI.

2. Ratio se rè eadem.

FErè idem argumentum, alia tamen via fortiori, proponit, vt vult Themist. Sumit enim . odo partem aliquotam totius magnitudinis finitæ, & facit argumentum. Non quælibet magnitudo eodem tempore transiri debet: ergo si totum infinito tempore, aliqua pars finito transibitur. Vlterius, hæc pars in tê pore finito transibitur, & finities sumpta facit totum finitum. ergo & tempus correspondens parti finitæ, cum sit æquale alijs temporibus partium æqualium, cû ipsis faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quod verò illam partê, quæ est totius magnitu-

magnitudinis, non transeat tempore in finito, probat: Quia ex vtraque parte tẽpus illi parti correspõdens, terminũ habet. Primò ex principio: quia sicut incœpit motus in ipsa, ita & tẽpus. At ex parte finis: & patet, quia plus tẽporis sequentis consumitur in tota, quàm in parte: habet ergo terminum ex vtraque parte, & ex principio cũ incœperit, & in fine, cũ cesset tempus correspõdẽs parti: & quod vlterius sequitur, sit totius.

Vt si eo ad Diui Petri, tempus correspondens viæ vsque Mineruam, finẽ habet: quod enim vlterius est, non illius parti, sed totius tempus est: ergo tẽpus partis finitum est.

Eadem autem demonstratio est.

Tex. XXII.

Infinita magnitudo nõ pot pertransiri tempore finito.

Odẽ modo docet posse probari, in finitam magnitudinem non posse transiri tempore finito. Sumam enim magnitudinem finitam, & dicam, huius tempus finitum est: ergo & alterius æqualis & alterius, & sic consumetur tempus finitum in magnitudine finita.

Alia rõne probat cõtinuũ non compo-ni ex indiuisibilibus

Colligit ex præ dictis omnibus, nullũ continuum ex indiuisibilibus componi.

Et per omnia posita argumenta vnũ aliud ponit, nempe, quod sequeretur indiuisibile esse diuisibile: quod impossibile est: consequentiã ostendit in text. sequenti.

Quoniam enim in omni tempore.

Tex XXIII.

Suppositio 1.

Ad probãdum sequelam ponit fundamentum certum: Quòd cum in æquali tempore velocius transeat maius spacium, quàm tardius, poterit transire spacium maius in quacunque proportione: nam maius vnum altero multipliciter euenit hoc autem vtile esse velox, transire maius in æquali tempore.

Suppo. 2.

Quod si ita est: detur spacium maius: quod velocius transit, sexquialterum ad spaciũ tardioris, tunc vnũ cõstabit ex tribus indiuisibilibus. A, B. B. C. C D. alterum, quod tardioris est ex duobus. E F. F G.

Suppo. 3.

Est modo argumentũ. Supposito etiã, quòd tempus, quod velocius cõsumitur, sit ex tribus alijs correspondentibus magnitudini, putà K L. L M. M N,

Nectitur ratio.

Tunc sic, in eo tempore, quo velocius transit magnitudinem illam ex tribus, tardũ trãsit ex duobus: sed velocius in tẽpore constanti ex tribus indiuisibilibus: ergo & tardum, Vlterius: In toto tempore ex tribus, tardum transit duo indiuisibilia: ergo vnum indiuisibile transibit in medio tempore: ergo oportet diuidere indiuisibile, aliter tria diuidi nequeunt: sit igitur indiuisibile diuisibile. Et vlterius, non in indiuisibili transibit indiuisibile, sed in maiori, putà, aut in duobus vnum, aut in vno cum dimidio: vtrũque absurdum est, & impossibile: ergo continuum nullũ ex indiuisibilibus est cõpositum, sed ex cõtinuis, id est, ex his, quæ iterũ atque iterũ diuidi possunt sine limite.

An continuum ex indiuisibilibus partibus componatur. Quæst. I.

Explicatur sensus qõnis.

Duerte circa quæstionis titulum, Non de quocunque indiuisibili loquimur, sed de eo, quod ad genus quantitatis pertinet quale punctũ, linea, nunc, & similia sunt. Nec loquimur de quacunque partiũ cõpositione, sed de integrali, quæ fit secundùm partes integrantes, quæ differunt valde à partibus substantiæ rei.

Not. quõ differãt inter se partes integrãtes & substantiales. 1. diferẽtia 2. diferẽ.

Primò partes integrantes sæpe similares sunt, vt quælibet pars ignis, ignis est, & aqua aqua: Dico sæpe, quia non semper: nam in viuentibus id non est. Non enim quælibet hominis pars, homo est. at partes substãtiæ dissimilares sunt semper: est. n. altera materia, altera forma.

Prima pars integralis nõ habet eũdẽ adæquatè locũ cum altera, nec pars est in toto loco totius: vt patet in vlna, vbi est medietas, adæquatè non est altera, & vna medietas non est in toto loco, vbi est totum. At partes substantiæ non sic, sed in quo loco adæquatè est materia, ibi est forma, & in toto loco, quo compositum est ibi, & materia, ibi for-ma

mæ etiam est.

3. Differ. Præterea partes integrantes possunt separatæ consistere, vt duæ ligni partes diuisæ per se sunt: at formæ per se, materia per se non sunt, nec esse possunt. Loquimur igitur in præsenti de cõpositione non ex partibus substãtiæ, sed ex partibus integralibus, & quærimus, An continui partes omnium primæ sint indiuisibiles.

Duplex modus indiuisibilis. Circa hoc sunt quatuor sententiæ. Est n. indiuisibile duplex. Quoddã simpliciter, & mathematicè, quod nõ habet partes, vt pũctũ. Quoddã secũdũ quid, qđ diuidi non põt actu in partes, quãuis illas habeat, qualia sunt minima naturalia.

1. sententia. Anaxagoræ. Et iuxta hoc fuit prima sententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, continuum cõponi ex infinitis indiuisibilibus secundum quid, quæ dicebãtur athomi.

2. sententia. Zenonis Secunda sententia fuit Zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Aristotelis continuum cõponi ex indiuisibilibus simpliciter: vt lineam ex pũctis, superficies ex lineis, & similia continua ex indiuisibilibus suis.

3. aliorum Tertia sententia fuit aliorũ, quos recitat Algazel, libro. 1. suæ Logicæ, qui continuum non componi dicunt, sed esse quid simplex, & incompositum.

4. sententia. Arist. Vltima sententia fuit Aristotelis continuum ex partibus etiam continuis, & diuisibilibus componi.

1. argumẽ. quo cõponatur ex indiuisibilis. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuisibilibus componi probatur. Primò: Numerus, & cõtinuum eiusdem sunt generis quãtitas: sed non repugnat numerum ex indiuisibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent, & cõponunt, ergo & continuum ex indiuisibilibus cõponetur & augebitur. Adde, quòd ex diuisione cõtinui numerus fit: sed numerus est ex indiuisibilibus: ergo & continuum in ipsa diuiditur.

2. argumẽ. Secũdò. Vnumquodque componitur ex his, per quæ definitur: sed linea definitur per pũcta: ergo conficitur ex punctis. Minor patet ex primo Posteri. cap. 4. Pũcta dicuntur substantia lineæ & præterea: quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

3. argumẽ. Tertiò. Si diuisio continui est in continuo semper, diuisio ipsius nunquam finitur: ergo continuum maius, & minus sunt æqualia: vtrunque enim in infinitũ est diuisibile. His argumentis probatur continuum ex indiuisibilibus componi.

1. cõclusio. At pro determinatione huius sit prima conclusio. Indiuisibilia sunt in re, quãuis nõ omnino à cõtinuo realiter distincta.

Hæc cõclusio duas habet partes. Altera est, esse in re pũcta, & lineam, & nũc, & reliqua indiuisibilia, nec esse tantũ in imaginatione. Altera est, q sicsunt in re, & in continuo, vt non sint prorsus ab illo distinctum, sicut res à re.

Prior pars probatur indiuisibilia esse in re pro mathematico & physico. Prior pars probari põt ex quatuor capitibus. Primũ est tactus Physicus. Duo enim corpora (vt experientia mõstrat,) se adæquatè tangunt, vel igitur in aliquo diuisibili. Et nõ cnõ, quia illa duo diuisibilia adhuc nõ se adæquatè tãgũt, ni si secundũ aliquid sui: ergo tactus est in indiuisibili, sed ille tactus est verus, & realis, igitur verè est indiuisibile reale, puta superficies, secũdũ quã est tactus corporũ.

2. Ex tactu mathematico. Alterũ est tactus mathematicus, tamen constitutus in corporibus Physicus quem quidem voco tactum Physicũ in præsenti, qui scilicet, fit inter duo corpora sensibilia, voco tactũ Mathematicum qui fit inter Mathematicas quãtitates, quamuis sumatur cũ corporibus naturalibus. Est igitur argumentũ. Nõ repugnat esse corpus pfectè sphæricũ, imo est cœlum ipsum, nec repugnat esse planũ perfectum. Tunc his datis, corpus sphæricũ tangeret planum in pũcto, vt Geometræ facillimum est demonstrare: ergo verè in continuo punctum est.

3. Ex continuatione. Tertium est ex continuatione. Duæ partes non possunt cõtinuari, nisi sit aliquid vtramq; connectens: hoc autẽ debet esse commune vtrique, alias nõ connecteret vtrunque: quod sĩ commune est indi-

indiuisibile est: nam si diuisibile esset, nõ esset commune, sed pars esset vnus, pars alterius partis continuatæ: & sic opus esset alio continuante: est ergo indiuisibile, cum autẽ verè, & realiter continuatio sit, realiter indiuisibile est.

4 ex terminatione.

Quartum caput est ex terminatione. Nam corpora terminãtur realiter: terminus ergo aut diuisibilis est, aut indiuisibilis. Si diuisibilis, non est terminus, nã vna medietas terminabitur per alterã, debet ergo esse indiuisibilis: est igitur indiuisibile in re. His rationibus constat, esse huiusmodi indiuisibilia, puta superficies, lineas, puncta.

Indiuisibilia vt pũcta nõ distinguuntur re à cõtinuo.

Sed non ita esse intelligas in cõtinuo, vt sint duo accidẽtia simul, puta, albedo & dulcedo in lacte, vt aliqui putãt, non enim sic distinguuntur, cùm non sint distincta à continuo re, nisi sicut pars cõtinui ab ipso toto: ita etiam indiuisibile à continuo: ac ob id dicitur in altera conclusionis parte, non esse omnino à continuo realiter distincta, quãuis in re sint. Et hoc fieri põt: est. n. realiter natura animalis in homine, sed non realiter distincta ab homine, quamuis maiorẽ habeant distinctionẽ indiuisibilia à continuo: sunt enim quodammodo sicut pars à toto continuo distincta, dico, quodam modo, quia non sunt partes.

2 cõclusio cõtinuũ nõ cõponitur ex talibus indiuisibilibus.

Secunda conclusio. Fieri non potest ex huiusmodi indiuisibilibus cõtinuum esse compositum.

Hæc cõclusio, præter argumenta Aristotelis, quæ in textu sunt exposita, quæ non est necesse repetere, adhuc alijs tribus probatur. Primum est ex motu sumptum. Si magnitudo ex indiuisibilibus esset cõposita, sequitur, ꝙ motus velocissimus, & motus tardissimus in eodẽ tẽpore per æqualia fiũt spacia, qđ est impossibile. Sequela probatur: Detur spaciũ decẽ indiuisibiliũ, per quod A, velocissimũ & B, tardissimũ moueãtur: tũc in quo tẽpore A, trãsit vnã partẽ, vnum videlicet indiuisibile spacij, in eodẽ B, transit eandẽ, & sic de singulis partibus: ergo in quo toto tempore A, transit totũ spacium, etiam & B. Consequentia est nota. Antecedens probatur. Nam singulæ partes sunt indiuisibiles, & dum velox illarum vnam transit, etiam & tardum.

Dices: non sic, sed dum tardum trãsit vnam, velox transit duas. Obiectio

1. confutatio.

Contra. Si dum velox duas transit, tardum vnam tantum, tunc dum velox vnã transit, tardum transibit dimidium, & diuidetur indiuisibile: quòd si nihil transit non mouebitur, contra suppositionẽ: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rursus sequitur, quòd si velox in vno puncto retro, tardum in altero puncto, & simul moueri inciperent, nunquam velox posset consequi tardum, quia dum velox vnam, tardus alteram trãsit æqualẽ partem, est enim vtraque indiuisibilis. Hæc autem sunt falsa, & contra experiẽtiam, non ergo magnitudo ex indiuisibilibus constat.

2. Ratio.

Secundò. Si ita esset, sequitur multas esse magnitudines, vt lineas, superficies, quæ in duas medietates diuidi non possent, quod quidẽ falsum est. Omne enim continuum duplam habet proportionẽ ad suã medietatẽ. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quæ ex imparibus indiuisibilibus cõstãt, puta ex tribus, ex quinque, & huiusmodi, quæ diuidi in duo æqualia nõ possũt absq; indiuisibilis diuisione, ostendit autem cõtrarium Euclydes demõstrãdo propositũ decima lineã datã in duas partes æquales secare.

3. Ratio.

Tertium sumitur argumentum ex rebus mathematicis: & est argumentũ Scoti. 2. sen. dist. 2. q. 9. & Gregorij ibidẽ q. 2. Primò sequeretur, quòd diameter quadrati, & eius costa essent æquales: quod est impossibile. Et ꝙ sequatur, patet. Nã tot pũcta habet vna, quã altera. Si enim à singulis punctis quadrati costæ deducãtur lineæ ad alteram costam, omnes illæ transibũt per omnia puncta diametri, nec habebit aliud punctum, nam lineæ illæ totũ spacium quadrati replent, vbi tantùm est diameter.

Vlte-

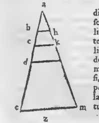

Vlterius sequitur, quod circulus maior, & circulus minor sunt æquales, & q; tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentri describantur, & vsq; ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipso centro: tunc omnes lineæ transibūt etiam per minorem: ergo tot pūcta vnus habet, quod alter.

Obiect. Dices, non ita, sed duæ lineæ maioris transeūt per vnum pūctum minoris.

Cōfutatio. Contra, sequitur ergo, quod illæ duæ lineæ maioris à centro vsque ad circulum, minores sunt vna linea tantùm, ab vno enim puncto in vnum rectæ tendunt: non potest autem à puncto in punctum, nisi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctū vsque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vsque ad circumferentiam à centro ductę.

Vlterius dicit, Gregorius sequitur, quod linea intra latera trianguli supra basim descripta esset maior ipsa basi, quod est impossibile. Sequela patet. Detur triangulus ex lateribus, quæ constent ex sex singula indiuisibilibus, & basis ex tribus, & deducantur à latere in latus lineæ: tunc ab ipso B in H, ad minus habebit duo, à C, in K, tria, à D, in L, quatuor, Vide igitur hāc maiorem esse basi, quæ tantum habet tria ex suppositione? His, & alijs multis constat continuum non posse ex indiuisibilibus cōponi.

Tertia conclusio. Continuum ex cōtinuis componitur. Aduerte, quòd dico, componitur, cōtra tertiam opinionem, est enim verè continuum compositum. 3 Conclu. cōtinuū cō ponitur ex continuis.

1. Ratio. Cum enim in re inuenimus esse pluralitatem, & diuersitatem aliquam cū vnitate, ibi damus compositionem in his rebus, cum autē in continuo inueniamus, quod vni parti inest, alteri non inesse, & quod illæ duæ vnum sunt, necessario damus compositionem.

Et notatu dignum est, quòd ratio partis nō cōsistit in separatione à toto imò in coniunctione, quod aliqui non aduertunt, dicentes esse partes in potētia, sed non actu in continuo, nisi cum separatę sunt, quod quidem falsum est: imo cum separantur, iam non actu partes, sed tota quædam dicuntur, dum in toto sunt, actu partes sunt. Nota. Partes in continuo actu sunt, l. non actu distinctæ

Dicitur autem in conclusione: quòd ista compositio ex continuis est. hoc autem ex dictis sequitur. Si enim partes cōtinui indiuisibiles esse non possunt, erūt diuisibiles, & continuæ: vnde ex diuisibilibus & cōtinuis componetur continuū.

Quarta conclusio Cum audis, continuum diuidi in infinitum, ne intelligas partes ipsius infinitas esse actu, sed quòd non in tot diuidetur partes, quin in plures semper tamen partes ex diuisione finitæ erunt, vt dictum est in libro tertio. Per hæc possumus ad argumenta superius proposita respondere. 4. cōclusio cōtinuū nō habet actu infinitas partes.

Ad 1. Ad primum dico, aliam esse rationem continui, & discreti. In continuo ob id negamus compositionem ex indiuisibilibus, nō quia quantitas est, sed quia partes habet inter se cōtinuitas loco, & situ distan-

distantes, secũdum quas motus fieri possint. Hæc enim omnia non possent esse, si ex indiuisibilibus componeretur: at numerus abstrahit à continuo, à loco, à situ, à motu, ob id ipsum ex indiuisibilibus componi nil repugnat.

Nota. Et non ex his componitur, vt indiuisibilia sunt in ratione continui, cum continuorum multorum etiam numerus sit, sed vt sunt indiuisibilia in ratione discreti, de quo locuti sumus in libro tertio.

Ad 2. Ad secundũ dico, q̃ Arist. puncta vocat substantiam lineæ secundum opinionem communẽ, quæ tunc vigebat: quia illic pro exemplo vsus erat secundũ rei veritatem, puncta non sunt partes, sed partium continuatiua.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd non valet ista consequentia, Tot partes habet hoc totũ, sicut & hoc: ergo hæc duo sunt æqualia, nisi sint etiam partes æquales: vnde in duas medietates diuiditur maius, & minus, sed medietates minoris sunt minores, quàm maioris: ob id non sequitur, quod ex diuisione partium æquali, quoad numerum sequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuisibilibus continuum componatur.

LIcèt quæstio hæc sufficiẽter à nobis fuerit disputata, tamen quoniã hæc de compositione continui veritas eiusmodi est, vt præclara etiã semper ingenia multum in ipsa, diuq; laborarint, conabor hic ad calcẽ antecedẽtis quæstionis, quo magis veritas elucescat, omnes, quas aduersus id potero, maioris momenti obiectiones, & dubia congerere, & diluere: & præsertim cum non desint nostra ætate, qui opinionẽ illam antiquorum Philosophorum veram arbitrentur.

1. Obiect. à diuisione continui, quę nõ pot esse infinita, cũ cõpositio nõ sit ex infinitis. Est ergo contra ea, quæ dicta sunt primum argumentum. Diuisio nulla potest in infinitum procedere, nisi præexistant partes diuidendæ infinitæ: sed in continuo non sunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuisio nõ potest in infinitum procedere. Consequentia satis est nota. Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedent finitæ: si sunt ergo finitæ partes, finita diuisione absoluentur, nec vlterius diuisio procedet, & sic non ibit in infinitum præcedunt ergo infinitæ. Respondebit quis, vt communiter respõderi solet ad hoc, & ad minorẽ illius syllogismi, quod præcedunt infinitæ potẽtia, sed actu finitæ. Sed contra hoc est argumẽtũ validum. Dicere, quod sunt infinitæ potentia, vel est, q̃ partes non sint actu in illo continuo, sed de nouo producantur: vel est, q̃ sunt illic infinitæ, sed nõ actu diuisæ inter se. Primũ est impossibile: quia diuisio quãtitatis est in partes, quæ insunt, vt inquit, Aristot. 5. Metha. c. 13. & præterea, quia plures essent partes diuisæ, quàm erant in toto, nec ei æquarentur: & præterea, quia tũc esset generatio noue substantiæ. Alterũ verò si dicas, quod ibi infinitæ sunt, sed non actu diuisæ, tunc sequitur primo, quod cum vna non sit penetret cum alia, sed distet ab ea, erũt infinitæ partes, quarum quælibet occupat locũ distinctã partem: & sic erit infinitum actu continuũ, habet enim infinitas partes, quarũ vna non est alia, & sunt æquales inter se. Nam si sunt infinitæ medietates maiores, hæ, minores illæ, in maioribus sunt æquales: maius, n. claudit æquale: erunt infinitæ æquales non communicantes. Quod enim non sint actu diuisæ, solũm prodest, vt non sit numerus actu infinitus, sed non, vt non sit continuum infinitum.

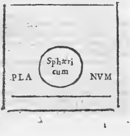
Vlterius, cũ singulæ adhuc partes, & medietates iterum sint diuisibiles, eadẽ ratione erunt infinitæ, & in quolibet cõtinuo erunt infinities infinita, quod est absurdissimum. 2. Obiect. à gtibus cõponẽtibus quarũ vide tur necessario debe re reperiri primam.

Secundum est. Vbi inueniuntur gradus plures, necesse est dare primum: sed in continuo sunt partes secundũ plures gradus, vt maiores, minores, posteriores priores: ergo oportet dare primas partes. Hæ diuisibiles nõ sunt: non enim pri

mæ essent, erunt ergo in diuisibiles ergo continuum tandē ad indiuisibilia reducitur. Discursus hic notissimus est, tamē illa maior, à quo totus pēdet, probatur: quia re vera, imaginabile videtur, quòd in cōtinuo saltē permanente dentur partes compositæ ex alijs, & aliæ ex alijs, & non dentur prima componentia, Et est argumentum. Destructo primo, nō stat secundum ab illo dependens, sed partes compositæ sunt secundę: ergo nisi primę sint, impossibile est, ipsas esse.

3. Obiectio à cognitione Dei, quæ debet cognoscere, oēs partes continui. Tertium est Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic simpliciter indagemus, licebit à quacunque facultate auxilium petere. Argumētū est. Vel Deus cognoscit distinctè oēs partes continui, vel non. Si non: absurdum fateris, cū Deus omnia cognoscat etiā infinita, si essent Qui enim omnia fecit, omnia cognoscit distinctè. Si ergo cognoscit oēs distinctè partes, peto, An singulæ harū, quę à Deo cognoscuntur sint diuisibiles, adhuc, an indiuisibiles, si diuisibiles, iam non erant illæ omnes cognitæ distinctè, sed confuse, vt in alijs includūtur: sicut nos cognoscimus, dū tres, aut quatuor partes continui cognoscimus, & in eis reliquas. Si vero indiuisibiles; ergo re vera ex indiuisibilibus primo componitur continuū. Cognoscit enim Deus, quod in rebus est.

4 obiectio à sphæra tāgēte planū in pūcto. Quartum est. Detur corpus perfectè sphæricum super planum tangens in pūcto, vt dictum est, & moueatur continuè.

Quod quidem duobus modis potest accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primò moueatur rotādo super planum: iam sic, perfectè sphæricum tangit perfectè planum solùm in puncto: ergo in toto illo motu semper tantùm tangit in puncto, & transit totum illud spacium: ergo totum illud spacium constat ex punctis Secūdo modo potest motus fieri, vt sphæricum sic tangens in pūcto, trahatur per totū planum. tunc tale punctum transibit totum spacium, nihil relicto, & semper tāgens punctum: ergo totum illud ex punctis constat.

Nec opus est ad hoc argumentum, recurrere ad corpus sphæricū perfectè, sed ad id, quod in omni corpore repetitur. Demus enim quodcunque mobile, signetur punctum in eo, cui respondeat punctum loci, tunc tale pūctum motu ipsius subiecti transit longitudinē spacij, & non nisi tangendo puncta, ergo illa longitudo ex punctis est.

Nec alio argumento probauit Aristoteles, tex. 89. indiuisibile moueri nō posse, nisi quia linea ex punctis componeretur, quia transiret semper tangendo puncta: vnde qui nostrum argumentum soluit, argumentum Arist. destruit.

Quintum est argumentum Zenonis allatum ab Arist. sed nō facilè solutū. Motus non potest esse per spaciū aliquod, nisi prius mobile transeat minus, quā maius, sed quacūque parte data, alia minor est, & hoc in infinitū: ergo nō potest motus fieri per spaciū. Infero ego aliud à Zenone, hic enim motū nō esse cōcludebat ego infero. Cū motus sit, non componetur, nec diuidetur spacium in infinitum. Respondet Arist. q; in spacio nō sunt nisi infinitę partes potētia. Sed hęc solutio videtur inintelligibilis: nam (vt diximus argumēto primo) cū istæ partes ibi sint, nec per diuisionem multiplicentur, impertinens est, q; diuisę non sint, nam nec duæ medietatis vnius continui diuisæ sunt, at motus per vnā prius, quàm per alteram 5. Obiectio argumētū Zenonis.

teram

teram fieri debet: q, si isto modo dat par tes infinitas, re vera, motus nunquam ad terminum perueniret.

6. obiectio de motu & tẽpore ab existētia ipsorum. Sextum argumentū est de motu, & te pore. De tẽpore nihil existit, nisi nunc nec de motu, nisi mutatū esse: ergo, re vera, tẽpus nō est aliud, quàm plura succedētia nūc. Quis. n. capit id fuisse, aut fore, de quo nec fuit vnquā verū dicere, modò est, nec erit verū etiam dicere, modo est? Similiter de motu, nihil nisi mutatio instātanea vel mutatū esse, perpetuo fit. Quod. n. dicūt in successiuis non existere, nisi indiuisibile, non alia videtur esse, quàm quòd successiua solùm ex similibus indiuisibilibus componantur.

Augetur vis in Aristotele. Et vt maior pateat in Aristotele difficultas, attende in textu octauo: Ipse sumit cōtrà alios hoc pro certo principio, impossibile esse, aliquid trāsire, quod nū quàm fuit transiēs, & motum fuisse, quod nūquā fuit, vt diceretur moueri. Ex hoc sumo argumētū; quomodo. n. motus, aut tempus erit, de quibus nūquàm fuit dicere, motus, tēpus vè existit? Nam quæ existunt, indiuisibilia sunt, quæ secundū ipsum, non sunt partes temporis, nec tempus, nec motus nec motus partes. Cum igitur ista non existant vnquam, nisi secundum indiuisibilia, nō aliud, quàm ex his composita videntur.

Confirmatur secūdo. Et cōfirmatur iterū: Sumo instās hoc & argumētor sic. Quid primò existit post istud nunc vel tempus, vel nunc aliud. Si nunc aliud: duo ergo nunc immediata. Si tēpus, cū tempus nō existat, nisi secundum nunc, & instans, erūt adhuc duo immediata instantia. Idem est argumentum de mutato esse, quod non sequitur motus, nisi per aliud mutatum esse: imò etiam in quolibet continuo argumētū hoc fieri potest.

7. obiectio ex duratione tēporis & motus. Septimum argumentū est. Videtur fieri qui, q nunquam motus, nec tempus absolui posit, nec peruenire ad vltimū nisi vel primum mutatum esse. Et attēde rationem: sit hora, & motus quidam æqualis, & quis proportionaliter diuideret in duas partes versus finem, nunquàm perueniret ad vltimū, nec diuisio finiretur: sed dum fluit tempus, & motus, fit diuisio talis quia semper medietas prius trāsit, ergo nunquam finirentur.

Octaua obiectio. Octauum, Sumo tempus aliquod, & dealbationem, quæ in eo fiat, peto. Vel in tali tẽpore sunt finita, vel infinita instantia. Si des finita, cum debeat esse in aliquo numero certo, sumam duo illorū quæ cum non sint immediata, habebūt inter se tempus, in quo erant instantia, & sic erūt plura, quàm asignata sunt. Necessariò ergo debes dare infinita instantia transacta in quolibet tẽpore. Ex hoc sequuntur duo impossibilia. Alterū est, quòd sunt transacta infinita numero ordine, quia vnum fuit post aliud. Alterum, cum in illo tempore sit albefactio, & in quolibet instanti sit mobile sub alio gradu, & gradu albedinis, vtique erit infinitè intēsa, & si esset motus secundum quātitatem, esset infinita quantitas.

9. Ex intersecatione lineæ à superficiebus immediatis, cōcaua & cōuexa. Nonum Dubium. Probatur lineam componi ex punctis, vnde motus, qui per illam lineam neret, cōponeretur ex mutatis esse, & tempus illius motus ex instātibus. Semper enim puncto spacij correspondet mutatum esse, & mutato esse instans. Vnde, si probatum fuerit lineā componi ex indiuisibilibus, probatum esset idem in omni genere cōtinui. Probatur autem. Imaginemur lineam à centro terræ duci ad aliquod pūctū extimæ superficiei primi mobilis, illam lineā secabunt omnes superficies cœlorū. Concipiamus ergo duas, cōuexam, videlicet Lunæ, & concauam Mercurij. & quoniā linea, quā superficies aliqua secat, in vno aliquo puncto secatur: complectamur animo duo illa puncta, in quibus talis linea secatur à dictis superficiebus. Tunc sic, vel illa sunt inter se mediata, vel immediata. Non mediata, quia si inter illa duo puncta mediaret aliqua linea, sequeretur inter duas illas superficies mediare aliquod spaciū, qđ proculdubio esset vacuum: ergo illa duo puncta sunt immediata,

diata, ex quo fuit ratio illa Arist. (vel se tangerent, vel non &c.) Et aduerte hoc argumentū eandem habere vim in qua cunque linea, quam imagineris duci à superficie locati, ad superficiem loci, sed proposuimus in cœlo, vt eius vis esset manifestior.

Nota.

Opinio Neoterico rū quorun dā circa cō tinui cōpo sitionē ex indiuisibili bus.

Decimum. Deinde non desunt (vt diximus) nostra ætate, qui opinionē illam antiquorum, quos impugnat Arist. probabilem putent, & conentur soluere rationes omnes contrarias Aristot. Quorum sententia, in his potissimum fundamentis consistit.

1. Fūdam.

Primum est, Esse duplices partes in quolibet continuo, & primas, & secundas partes. Primę sunt, quę sunt iam vltimę, nec in alias iterum secundū illud genus resolubiles sicut in nouenario sunt vnitates, & in quolibet numero. Secundæ sunt, quæ iterum resolubiles sunt, & diuisibiles, sicut ternarij, sunt nouenarij partes secundæ, & quidam numeri aliorum numerorum maiorum, partes secundæ sunt. Ita in continuo sunt partes primæ & hæ indiuisibilia sunt, vt in linea puncta, in superficie lineæ, in corpore superficies, in tempore instantia, in motu mutationes instantaneæ, quæ dicūtur mutata esse Partes verò secundæ sunt, quæ ex his indiuisibilibus tantum cōposita, iterum componunt magnitudines: ex pluribus enim indiuisibilibus magnitudo, vel continuum constat, quod iterum cū alio continuum aliud maius componit. Et quemadmodū in numero partes primæ nō sunt numerus formaliter: ita nec in continuo partes primæ continuæ dicuntur, vnde indiuisibile per se, non est magnitudo, nec instans, tempus: nec mutatum esse, motus: Non enim prima componentia eiusdem rationis, & denominationis sunt cum composito.

2. Fūdam.

Secundum est Quod iuxta hoc, dici potest tempus non esse aliud, quàm multæ morulæ, & durationes indiuisibiles sibi succedentes absque cessatione, & singula instantia, & nunc, dicuntur singulæ autem per se tēpus non sunt, sed tēporis partes primæ: multæ autē, quarū vna esset, altera sequitur, tempus sunt. Vnde benè dicitur: Tempus incipere, per vltimum non esse. Data enim hac prima morula temporis futuri, dicetur, Modo non est tempus, tamen immediatè post hoc erit tempus, quia erit altera morula, & in multarū numerabilitate cōsistit tempus. Similiter desinit per primū non esse, nam in vltimo nunc huius temporis, est verum dicere, non esse tale tēpus, sed immediatè ante hoc fuit, quia erat alterū instans, quod cum hoc vltimo tēpus facit. Hoc tamen est verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non solum prima, sed etiam secūda, minima. n ex duobus integratur nunc.

3. Fūdam.

Tertium est fundamentum. Idē dicēdū esse de motu. Est. n. motus plura mutata esse, & plures mutationes instantaneæ secūdū varias partes formæ, vel spacij quæ mutata esse fluūt, vno enim recedente alterū aduenit. Nec singula per se dicenda sunt motus, sed si plura sint, ac ideò motus successiuus est, sicut & tēpus, & incipit, & desinit, sicut & tēpus, habet que primas, & vltimas partes,

Nota.

Hoc tamen vnum aduertēdū erit, q cùm audis in continuo esse indiuisibilia, nō sic esse illic ista intelligas, quasi plura accidentia realiter distincta sic enim nō possent vniri inter se, sed quantitas continua est vnū accidens extensum, & vna actu entitas, in qua sunt ipsa indiuisibilia sed non in actu diuisa, nec distincta, sed vnum actu cum continuo faciētia quod quidem superius diximus, esse indiuisibilia re, sed nō realiter distincta, quod alij dicunt esse in potentia.

Sol. rōnum Arist. ex il lorū Neo tericorum sententia. 1. solu. con trà defini tionem cō tinui.

Ex his videntur posse solui argumēta Aristotelis, primò negādo illam quam supponit, continui definitionem, esse videlicet continuum, quorum vltima sunt vnū, qua probabat indiuisibilia nō posse componere cōtinuū, quia non habēt vltima. Nā oportet in definitione, & principij vtraq; pars conueniat, negare tigi tur

tur hæc opinio illam continui definitionem. Sed diceret continuum esse, cuius vna actu est quantitas, & sic duo indiuisibilia sunt continua, quia vnicã actu quantitatem faciunt.

Nota.

Quod si petas, quare ista quãtitas vna actu est, dicit, quia partes eius inter se nõ habent plures actu terminos, nam indiuisibile terminans vnam medietatẽ, nõ distinguitur re ab ipsa quantitate altera, nisi cum ab illa separatur, atque sic posset probabiliter, vt videtur solui argumẽtum primum Arist.

2. sol. contra id quod pũcta se tãgut per se tota.

Deinde ad id, quod puncta secundum se tota se tangunt, & ideo non possunt magnitudinem extensam facere: distinguendum, quæ se tangant secundum se tota, ita, vt se penetrent, nõ efficiẽt magnitudinem: at quæ ita se tangunt, vt nõ se penetrent, sed sint immediata, faciẽt magnitudinem. Esse autem sic possunt immediata, vt constat, in duabus lineis se tangentibus, in extremis punctis, & duabus superficiebus concaua, & conuexa orbium cœlestiũ, aliorumvè corporũ. Quod si in diuersis continuis quantitatibus esse sic possunt puncta immediatata, non se penetrantia, quid vetat, quominus esse possint in eodem continuo?

3. solu. contra id quod cõtinuum sit semper diuisibile.

Rursus tertiò, cum dicitur continuum esse diuisibile in semper diuisibilia, verũ id tantum esset quousque ad minimas partes esset ventum, sed vlterius non est diuisibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto non posse fieri, & componi quantum, nec ex non continuo, continuum; Negãdum quidem esset de primis, & minimis partibus, concedendum verò de secundis. Nam sicut ex non numero fit numerus, scilicet, ex vnitatibus, ita ex nõ quãtis componitur quantum, sicut etiam ex non igne ignis, ex materia, inquã & forma: quorum neutrum est ignis, postea tamen additur ignis igni, sicut continuum continuo.

4. solu. contra cõmensurationẽ tẽporis spacii, & motu.

Præterea reliqua argumenta, quę ex motu facit Aristoteles, & spacio, & tempore, omnia pendent ex duobus principijs, quæ ab aduersario negari possunt, videlicet, tempus, & spacium tot diuisionibus diuidi, & tempus, & motum similiter. Negari enim potest, in instanti vnicũ in indiuisibile spacij pertransiri, imò concedendum esset, multa indiuisibilia spacij vnico indiuisibili temporis pertransiri posse, si mobile præsertim sit velocissimum: nam & velocius mobile plura indiuisibilia pertransibit, quàm minus velox in eodem instãti: sic etiam in vno instanti, plura mutata esse fluent in motu velocissimo, quàm in minus veloci: & ita corruerent argumenta Aristotelis, vt videtur.

5. solu. contra id quod omne cõtinuum in duas partes possit diuidi.

Nec etiam esset admittẽdum, omne continuum in duas partes æquales diuidi posse, sicut neque omnem numerum: sed solùm illud; quod ex partibus indiuisibilibus constaret, non verò quod ex imparibus constat. aut certè ita diuidi posse in duas medietates, vt punctus medius vel pereat, vel maneat, vtrinque medietates diuidens, ipso non numerato, sed excluso. Hæc ergo sunt quæ maximè, videntur Aristotelicæ, & cõmuni ab omnibus receptæ doctrinæ repugnare.

Responsio ad obiectã

Nihilominus, licèt dubia hæc superius proposita magnam videantur afferre difficultatem, consistendum est in supradicta Aristotelis sententia, vt quę & communis sit, & veræ rationi conformis. Vt autem his dubijs plenius satisfiat proponã prius aliquod, quibus quasi iactis fundamentis, Aristotel. sententia sit manifestior.

1. Fũdam.

Primò ergo nota id, quod Aristotel. libro de lineis insec. cùm in has ipsas diuisionis continui salebras incidisset, egregiè obseruauit, Imbecillis, & ignari (ita ipse loquitur) ingenij esse, opinionem aliquam, quam euidens ratio persuadeat, propterea deserere, quòd alicui argumento non possis plenè satisfacere. Sunt enim apud nos tam falsa permista veris, vt ea sæpe mens nostra ægrè distinguat.

Quæ potissimũ rõnes demõstrent, cõtinuum non cõponi ex indiuisibilibus.

Certissimè igitur tenendum est continuum non componi ex indiuisibilibus, & propterea in infinitum esse diuisibile. Id euidenter, probant inter alia demõstrationes illæ. Prima, quòd indiuisibilia, si iungantur, maius non efficiunt: cuius rationem explicauimus ad initiũ sexti. Secunda, quòd diameter ex tot pũctis componeretur ex quot costa, & ita diameter esset æqualis costę. Tertia, quòd paruus circulus esset æqualis maiori, & tot haberet finita puncta numero, quot magnus, & quod intra triangulum lineæ parallelæ supra basim intra latera trianguli ductæ, essent maiores, quàm sit basis, vt ostendimus.

Quarta: quòd non omnis linea esset diuisibilis in æqualia, nępè illa, quæ constaret ex indiuisibilibus imparibus contra decimam propositionem primi Euclid. Sic etiam, nec omne tempus, vel motus, vel superficies, vel corpus nec omnis continua quantitas in duas posset diuidi medietates, quæ videlicet ex imparibus indiuisibilibus cõstaret. Quinta, nullæ lineæ essent inuicem commensurabiles: omnes enim communem haberent partem aliquotam, nempè punctũ: contra vltimam decimi, & plures alias Euclidis in eodem libro, vt omittam cęteras, quæ tamen omnes demonstrationes mathematicæ sunt, & propterea in primo gradu certitudinis.

2. Fũdam. Secundò pro solutione argumentorũ videndum est, quid sit, continuum esse diuisibile in infinitum. Non enim est habere infinitas partes simul actu, vt dici solet, categorematicè: nec est habere potentiam, vt per diuisioné procreentur. Diuisio enim nullam molem de nouo producit: sed est habere infinitas syncategorematicè, id est non tot, quin plures, quòd Arist. & alij dicunt infinitas in potentia, atque adeò est esse quandam molem, ex qua in infinitum semper poterit aliquid detrahi: ad quod non requirit, vt sit aliquod infinitum, nam ex finito semper auferri poterit, si semper minus, & minus auferatur, puta, pars eius partis, quæ supererat.

Pro quo aduerte: quòd si alicui finito fiat in infinitum adiectio alicuius finiti, nunquam prodibit infinitum, nisi infinitæ additiones finiantur æquales: quod esse non potest. v.g. assumamus binariũ, adijce vnitatem, erit ternarius, ternario adijce, erit quaternarius: denique licèt in infinitum addas ipsi vnitatem, nũquam facies infinitum. Et ratio est euidens: quia nullum finitum ex additione vnius vnitatis fit infinitum, & infinities infinitæ additiones fieri nunquam poterunt. Quare semper in quacunque parte huius addictionis erit numerus finitus. Et denique, quamuis numerus crescere posit infinitum, nihilo minus quicunque numerus, qui sumatur in illo augmento ac decursu, erit finitus. Nota.

Hoc ergo, quod dico de adiectione in numero, accipe etiã de detractione in cõtinuo. Poterit enim fieri in infinitũ detractio, & tamẽ nunquã erit detractũ infinitum, & eo amplius, quòd illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta, vnitatis: at in detractione, & diuisione in infinitum semper oportebit minores ac minores accipere, vt posit semper procedere diuisio, aliàs, si æquales acciperentur, finiretur diuisio. Nota.

Tertiò nota, Cùm dicimus diuisioné continui esse in infinitum, nos non intelligere de diuisione reali, nã cũ omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali, non enim reperitur quãtitas separata. Et cum omnia corpora naturalia terminentur ad minimũ, fit vt quo ad rem, reperiatur cõtinuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo libro. Sensus ergo est, nullam esse quantitaté, in qua non posimus intellectu concipere duas partes, & plures situ distinctas, & hoc in infinitum. 3. Fũdam.

Ex his facilè soluitur primũ dubiũ, dico enim non debere præexistere partes esse infinitas actu, sed potentia, non categorematicè, vt absolutè dicantur infinitæ, Ad. 1.

finitæ, sed syncategorematicè, (vt diximus) non tot, quin plures, atq; ideò nec est vltima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuisio posit terminari. Quare eodé modo sunt infinitæ, quomodo debet fieri diuisio in infinitum. Vnde cum hæc diuisio dicatur infinita, quia nullũ habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuisiones infinitæ aliquæ, ita etiã præcedunt partes tot, vt nullum habeat terminum intrinsecum, sed solùm terminentur extrinsecè ad infinitum, omnes autem sunt finitæ. Vnde concedimus, nihil ex diuisione produci: Item omnes partes esse distinctas situ: Tamen non sequi molem debere esse infinitam, aut infinitum spacium occupare, quia semper sunt minores, & minores, & ita occupãt minus, & minus spacium. Nec verò incõueniens est, & quod vltimò infertur, vt quælibet pars sic posit rursum in infinitum diuidi.

Ad.2. Ad secundam respondeo, quòd prima pars in continuo aliquo, potest vel simpliciter considerari respectu omniũ partium ipsius continui, & sic nec est prima pars, nec vltima continui secũdum se totum, quia (vt rectè ostendit Aristoteles) illius adhuc partis, pars est prior eius altera. Vel consideratur prima pars respectu non omnium partium continui; sed aliorum à seipsa in eodem continuo, & sic concedimus dari primam, & vltimã. Vt. v.g. diuidatur in decem partes, erit prima decima, & vltima decima, & sic nil concludit argumentum.

Nec maior vera est simpliciter, nisi cũ sint posteriores, & priores determinatę non verò indeterminatæ, vt in cõtinuo accidit ante diuisionem factam tantùm intellectu & ita similiter, nec potest reperiri maxima, nec minima respectu omnium & indeterminatè, sed solum respectu aliarum facta diuisione determinatarum, & certarum partium: Vt. v.g. si diuidatur in vnam medietaté, & duas alias quartas. vel in vnam quartam, & residuũ &c. nam tunc sicut asignãtur certæ quędam maiores, vel minores, ita asignabũtur quoque maximæ, vel minimæ illius determinatæ diuisionis.

Quòd si omnes partes aliquãdo fuissent diuinctæ, & post cõuenissent, vt cõponerent vnum totum, tunc simpliciter esset verũ, q si nulla esset pars prima, nulla fieret cõpositio, at res nõ ita se habet, vt sint, vel fuerint aliquando oẽs diuisæ, sed tota illa quantitas, tanquã quid vnũ fuit, & est coniuncta, quam nos imaginamur posteà, diuidi in infinitũ eo modo, quo superius explicauimus.

Vnde cum dicitur, destructo primo non stat secundum ex illo pendens, Respondemus, quòd si indeterminatas accipiat partes omnes continui, nec esse primas, nec secũdas &c. Si verò determinatas partes accipiat facta iam per intellectum diuisione, puta, in medietates, vel quartas &c. tunc concedamus, & primas esse, & postremas posse.

Ad tertium. Non est dubium non modò secundùm Theologiam sacram, sed etiam secundùm Aristotel. & omnes ferè veteres Peripateticos, quos aliàs attuli: Deum opt. cognoscere omne id, quod fuerit cognoscibile. Cũ ergo quæritur, an cognoscat distinctè partes continui, Respondeo habere duplicem sensum: cognoscit distinctè ex parte subiecti, id est, cognitione distincta, vel distinctè ex parte obiecti, id est esse distinctas, quæ duo non sunt idem. Ego enim video distinctè partes superficiei, quas non video esse distinctas. Deus ergo cognoscit omnes partes cognitione distinctissima, non tamen cognoscendo illas esse distinctas: primò cognoscit non esse distinctas, & hæc est distincta cognitio continui: cognoscit enim eas partes, vt sunt in ipso continuo, esse, inquam, infinitas sed potentia. Altera verò cognitio non modo non est distincta, sed esset falsa. Ad.3.

Ad quartum sphæra mota super planum, Respondeo ad primam illam difficultatem, si moueatur rotando, quòd Ad.4.

illa maior: perfectè sphæricum tangit planum in puncto, est vera de sphærico quiescente: & puncto quiescente. Aliud ergo est, considerate sphæricum quiescens, nam tunc in quiete tangit in puncto aliud sphæricum in motu: nam motum tangit in linea: vnde ista proportione sibi respondet punctus, & linea, Instans, & tempus, motus & mutatum esse. Dicimus itaque, quòd punctus tangit punctum in instanti, & in mutato esse, & lineam in immediatè post hoc, tempore, & in motu ipso: atque ita prima difficultas, cum sphæricum rotado mouetur, est dissoluta.

Ad alterã partẽ argumenti. Ad alteram difficultatem, cum trahitur sphæricum per planum, Respondent aliqui, quod punctus mobilis in hoc instanti est in hoc puncto, sed immediatè post hoc erit in alio puncto, sed nõ assignabili, nec in puncto immediato: nam immediatè post hoc, est tempus, in quo sunt infinita instantia, in quorum singulis fuit in alijs punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc solutio est multorum.

Reijcitur Solutio. Sed hæc perspicuè est contra Aristotelem. Nam ita etiam posset responderi argumento Aristotelis, quo probat, si punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens puncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non sunt, posset itaq; consimilis solutio Aristoteli dari.

2. solutio. probabilis. Burlæus aliter respondet: negat enim punctum illum proprio motu moueri, aut transire minus spacium prius, quàm maius, dum mouetur ad motum corporis, nõ enim mouetur sicut pars in toto, sed sicut accidens in subiecto, & ita non correspondet illi pars motus, nec pars spacij, sicut respondet parti mobilis, secus esse, si per se moueretur.

Hæc solutio est probabilis, & eidem addi posset, non quidem respondere illi puncto partem motus, nec partẽ spacij, sicut etiam nec partem tẽporis: sed respondere illi in tali motu mobilis ipsa puncta spacij illius, & mutata esse, & instantia temporis, ita vt in quouis instãti alio, & alio tangat alia, & alia puncta, & habeat aliud & aliud mutatum esse: motus verò fit mobilis ipsius. Atque ita vno verbo respondendum, punctum illud tangere solùm omnia, & singula pũcta in omnibus & singulis instãtibus: mobile verò moueri in tempore, & per spacium moueri.

Ac profectò ita videtur in cuiusuis mobilis motu: nam puncta eius pũcta spacij tangunt, & lineæ eius lineis spacij respõdent, & superficies eius superficiẽ spacij, & corpus corpus tandẽ ipsum mobile totum implet, & trãsit spacium, non verò punctus lineam, vel linea superficiẽ, vel superficies corpus, aut spacium.

Hæc itaq; satis est probabilis solutio, & defenditur sententia Aristote. punctũ scilicet non moueri per se, sed solùm coexistere punctis spacij, per singula temporis instantia.

Tertia solutio fortasse verior, quãuis 3. sol. præ non ad mẽte Arist. si dicamus indiuisibile posse moueri per se cum Scoto. 2. sen. d. 2. q. 9. ad. 3. & alijs, ac tunc ita dicendũ: punctum illum mobilis in quiete tangere punctum spacij tactu per se manentem in motu ipsum percurrere lineam, & successiuo tactu tangere lineam: quare in singulis instantibus erunt singula mutata esse, & erunt tactus puncti in singulis punctis spacij, sed immediatè post hoc erit tempus, & erit punctum moueri & ita successiuo tactu, & fluxu lineã tangere immediatè post hoc. stantibus.

Obiect. Solutio. Quòd si obijcias, impossibile esse, vt punctus lineam tangat, Respõdeo distinguendo de tactu. Tactus enim est duplex adæquatus, & inadæquatus, & permanẽs & successiuus. De tactu igitur adæquato & permanenti concedo, non posse tãgere lineam, sed alterum tãtum punctum: at inadæquato successiuè posse. Simile est, vt digitus vnus potest successiuè tangere totum spacium palmi, quod ex multis cõstat digitis, adæquato verò tactu, &

per-

permanenti tantùm potest alterum digitale spacium tangere. Sic tactu quidē permanenti adæquato non posset, nisi punctus punctum tangere, sed successiuè potest inadæquatè. Simile etiam esset de instanti, si vnum aliquod instans conseruaretur à Deo per annum sequētem, tunc toti anno idem illud instans coexisteret, & omnibus alijs illius anni instantibus: ita hic idem numero punctus in casu per totum spaciū lineale deducitur, & trahitur, sicut illic instans conseruaretur.

Ad 5. Ad quintum, iam est solutum partim suprà, partim ex fundamento suprà posito, tantùm enim concludit, sicut spaciū est diuisibile in infinitum, ita & motus, quia sic in illo spacio, at sicut spacium non habet partes infinitas actu, sed potentia, & syncategorematicè, nō tot, quin plures, vt dixi, ita nec motus. Præterea, sicut partium diuisio in infinitum tantùm est, secundum imaginationem, tantùm cōcludit illud mobile, quod vellet moueri, distinguendo prius per imaginationē omnes partes nunquam posse hic absoluere motum, at verò mobile sicut est integrum monetur.

Ad 6. Ad sextum respondetur, falsum esse putare de tempore non existere: nisi nūc nec de motu, nisi mutatum esse: nam tēpus ipsum, & motus existunt, & verè dicimus diem esse, & cursum, & ambulationem esse, tamen non immediatè secundùm se existunt, ita, vt partes simul sint, sed secundùm continuatiua suarum partium, quia hęc est natura successiuorum entium.

Simile etiam est in quātitate permanenti, nam signato quouis medio pūcto lineæ, possunt verè dicere, hic est linea, & hic, & hic, cum tamen demōstratio solùm fit puncti continuantis huius, vel alterius.

Ita etiam in loco cōtinuo similiter esse dicimus totum, demonstrando tantū particulam aliquam paruā loci eius, aut pūctum, vt dicimus, sphæram esse in plano, cum tamen tangat in puncto solùm, & sic etiam dicimus gēmā esse in annulo, cum ex infima solùm parte contingat, sic etiam crux in turri, aqua in vase, &c. & lignum transuersum supra alium, dices esse in altero inferius supposito, cum tamē per mediam solùm partem cōtingat, & extrema vtrinque in aera pēdeant. Sic etiam in hoc instanti verum est etiā dicere esse tempus, & motum, & deambulationem, & sonum, & quodcunque aliud similiter successiuum, dum fit, & succedit. Ad confirmationem ex dictis liquet solutio, immediatè post hoc instans, esse tempus, nec verò esse primum aliud instans immediatum.

Ad septimum respondeo, quòd tantùm probat quòd nunquam finietur, non absolutè, sed intra terminum ipsius diuisionis, & intra terminum illius temporis, quo fit diuisionum semper quacunque data diuisione, vlterior diuisio superest, sed non probat quòd illud tandem tempus totum non finietur, vel quòd ille motus, qui in eo sit, non finietur. Vnde argumentum hoc tunc probaret, non posse perueniri ad vltimam diuisionem, si partes assumerentur æquales semper motus vel temporis nam tunc & tempus & motus excresceret in infinitum. Et quidem simile argumentum hoc est illi Zenonis, quo probabat velocissimū in motu non posse consequi tardissimum, quod Aristoteles eodem modo soluit. Ad 7.

Præterea dicimus, quòd si essent omnes illæ partes diuisæ in eodem tēpore pertransirentur realiter, in quo modo pertranseuntur coniunctæ, licèt per imaginationem, nec si essent distinctæ, nec coniunctæ à nobis pertransirentur. Vnde in argumento est deceptio: ex eo enim quòd nunquam absoluet imaginatio nostra distinguentis distinctionem argumentatur ad trāsitionem realem, quæ, & si partes distinguantur, vel coniungantur, semper erit finita, vt dixi.

Ad octauum respondeo, non esse inconueniens, esse infinita puncta in qua- Ad 8.

uis parte lineæ, & infinita instantia in quauis parte tẽporis in potentia, & syn categorematicè, vt diximus, id est, non assignari posse, quin sint plura, sicut etiã infinitas diuisibiles esse partes cuiusũs continui esse concedimus. Nec impossibile est tale infinitum, quod tempore finito clauditur, vel magnitudine finita, sic pertransiri cùm ipsum sit finitum continuum, quod motu pertransitur, in quo illa sunt indiuisibilia instantia, vel puncta quæ nec spacium faciunt, nec tempus manus per se, cùm sint indiuisibilia: imò si nõ essent in continuo, sed per se, omnia simul, in vno instanti pertransirentur, modò verò per se, & propriè cõtinuum est, quod pertransitur, non indiuisibilia, cũ illis nulla pars, nec temporis, nec motus respondeat, sed partí mobilis.

Ad alterum inconueniens respõdeo, q nunquam erit albefactio, vel intensio albedinis infinita, sed erit semper maior, & maior quousque finietur terminus albefactionis. Vt v.g. à septimo gradu ad octauũ semper esse potest maior, & maior, vt septimo cum dimidio, & dimidio residui & alterius residui dimidio, &c. tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus. In singulis verò instantibus nõ acquiritur noua intensio, sed noua intẽsa esse, & noua albefacta esse, nam, vt sæpè diximus, hæc sibi inuicem correspondent, albefactionis motus, & tempus, & albefacta esse, & instantia.

Ad.9. Ad nouum respondeo, illas duas superficies secare lineam in vno, & eodem puncto. Et ratio est manifesta: quia cum se tangant, & sint indiuisibilia secundùm profunditatem, secundùm se tota debẽt se tangere, vnde secundùm se tota nõ attollunt maius: eadem ergo distantia est à centro terræ ad vtranque, & cum illa linea metiatur illam distantiam, erit eadem linea, quare in eodem puncto secabũt. Quo fit, vt si imagine mur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterum extendi vsq; ad illã sectionem, vt eodem ductu describantur duo circuli in illis duabus superficiebus. & hoc congruit Aristot. qui in 5. phys. tex. 21, definit illa se tangere, quorum vltima sunt simul, similiter illa esse cõtinua, vnde oportet, cum se tangant cœli, & sint continui, vt sua extrema simul habeant, quare duæ superficies se secabunt in eodem puncto: aliàs enim duo cœli non essent contigui sed potius se haberent consequenter, vt definitur ibi tex. 25.

Atque duo indiuisibilia esse consequẽter non possunt, vt idẽ ostendit: nec plus multa simul, quàm vnum solum spacium occupant, quandoquidem seorsim nullũ illorum aliquid spacij occupat, & quia se tangunt per se tota. Quare tãtùm vna superficies, ac duæ, occupabit secundùm latitudinem, id est, indiuisibiliter. atque hæc de tota quæstione dicta sufficiant.

Obiectio. At obijcies. Si illæ duæ superficies se penetrant: ergo & corpora, ac substãtiæ, quæ sub illis sunt superficiebus, se penetrabunt. non enim accidẽs est sine subiecto. Et hoc est impossibile, vt duæ substãtiæ extẽsæ, vel corpora, se penetrẽt. &c.

Solutio. Respondendum est, Superficies quidẽ sibi superpositas, seu in diuisibilia, quãuis inuicem superposita, non se propriè penetrare: quia penetrare propriè est corporũ, seu sunt simul secundùm se tota indiuisibiliter, vt ait Aristoteles, nisi hoc velis impropriè vocare penetrationẽ indiuisibilium, hanc, inquã, simul coexistẽtiam. Sed vtcunque voces, dicimus corpora illa se tangere, & esse solùm contigua, quorũ vltima, id est, superficies suæ sunt ita simul, vt diximus, secundũ se tota se, inquam, dicitur tangere ipsa corpora quia sunt immediatè post ipsam superficiẽ, & inter illa solum sunt mediæ superficies. Et est quidẽ superficies in corpore vt in subiecto, sed non respondet ei substantia superficialis, sicut nec puncto respondet pro subiecto substantia punctualis, quæ sit verè substãtia indiuisibilis, sed superficies, & quantitas est in substantia, & in corpore, & tangit per superficiẽ, sicut substantia agit, v.g. per calorem.

Ad.10. Ad decimum, ex dictis satis liquet, qđ sit dicendum, nempè, non esse vllas eiusmodi partes indiuisibiles, & commentũ esse, aliàs esse partes primas continui indiuisibiles, & aliàs esse secundas diuisibiles, in quantitate continua permanente, motu, vel tempore: sed planè esse hoc falsum, & fictum commẽtum. & quãuis ea ratione aliqua saluari possent, vt, de fine & initio temporis, & quędam alia, nõ tamen omnium incommoda, vt vidimus, eaque grauissima.

Ad.11. Adsolutiones rationum Aris. Ad solutiones verò rationem Aristotelis, ex dictis constat esse insufficientes: & negari nõ posse, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamen negabat, & negare cogebatur illa opinio: cũ sint à Mathematicis demõstrata, & à Philosophis præsentim post Aristotelem validissimis rationibus ostensa: atque idcirco ab omnibus iam recepta. Sed ad singulas solutiones confutandas particulatim accedamus.

Ad.1. solutioné. Ad primam illam igitur solutionem dicimus, quòd non debet negari illa continui definitio: continua sunt quorũ vltima sunt vnum: nam si negetur, non poterunt rationem reddere cõtinuitatis, aut quæ ipsa sit continuitatis essentia, & in quo consistat: aut cur potius illa puncta sint continua, quàm contigua, vel se tangentia, aut cur non discreta inter se, cũ nullo copulentur.

Ad.2. solutionem. Ad secundam similiter dicendum, ꝙ illa distinctio de punctis se tangentibus, nulla est, videlicet quæ secundúm se tota, se tangunt, si non se penetrent, quãtitatem facere, non verò si se penetrent, nulla, inquam, est, nam si secundũ se tota se tangunt, necesse est se tota penetrẽt, nec vnum sit extra alterum.

Secundò, nec possunt esse puncta cõsequenter immediata, in eodem continuo, vt ostensum est, aliàs essent cõtigua & oporteret prętereà assignari, per quid ipsa puncta continuãtur, & quid plus habent continua, quã cum sunt contigua: aut cur continuentur.

Tertiò. Sed nec si essent immediata, quantitatem augerent, aut locum maius occuparent, non enim duo pũcta plus loci, quàm vnum occupare possunt, cũ sint res indiuisibiles, & neutrum per se locum occupet imò omnia puncta simul, nullũ omnino locum extensum per se occupabunt, non magis quàm duo, vel plures angeli simul, plus loci quàm vnus angelus, aut quæcunque aliæ res indiuisibiles. quarum omnium eadem est ratio.

ad.3. solutionem. Ad tertiam similiter eorum solutionem negari non debet illud axioma: Indiuisibile additum indiuisibili, non facere maius. Nec concedendum contrà, nõ quanta quantitatem componere tanquam videlicet partes continuas integrante.

Nam quòd ex non igne componatur ignis scilicet ex materia, & forma, vt obijciebatur, nihil ad rem facit, cum nõ sint eius partes integrantes, sed Physicæ, & essentiales.

Nec verò solùm in quantitate, sed in 8
omnibus homogeneis de illorum integrantibus partibus id verum est, non, inquam, augeri aquam nisi addita aqua, & ignem non nisi addito igne, & carné addita carne, & ita cæteris omnibus homogenies. Sic etiam fatendum necessariò, non augeri quantitatem, nisi addita quantitate: cũ hæc sit partium integrantium continuarum compositio, nõ essentialium, aut discretarum.

Ad quartam. Primò gratis negatur ad.4. solutionem.
eiusmodi commensuratio spacij, motus,
& temporis: sed nec negari debet, nec 1
potest. nam aliàs assignari non potest, in quanto tempore pertransibitur illud indiuisibile spacij, vel in quanto tempore à velocissimo mobili, & in quanto à tardissimo, vel in quanto à mediocriter veloci pertransibitur, assignari, inquam non potest in hac re aliquid certi.

Setundò Deinde etiã, si pro libitu di 2
catur, à velocissimo mobili in vno instãti temporis puncta multa pertransiri, vt v.g, decem puncta spacij, eadẽ nihilomi-

mis

sus sequentur Aristotelis incómoda. Nã si ñ est, a minus veloci pauciora puncta pertransibuntur: & si decupla sit tarditatis proportio ad illud velocissimum mobile, quod v.g. decem indiuisibilia loci pertransibat in instanti, tunc ab illo tardio ri in decuplo, in instanti punctus vnus tãtùm pertransibitur, & si vlteriùs augere tur tarditatis proportio, etiam minus quàm punctus in instanti pertransiretur quæ sunt inconuenientia illata ab Aristotel., tum alijs.

3 Tertiò. Quod si è contra dixeris à velocissimo v.g. in instanti pertransiri illud indiuisibile spacij, & à tardissimo in decem, v.g. instantibus, vel in hora illud indiuisibile pertransiri, vel alia quauis proportione pro libitu: tunc iam redirent omnia argumenta Arist. facta ex commensuratione spacij, motus, & temporis, variata videlicet velocitate mobilis maiori, vel minori, vt ille demõstrat: quæ hic non repetuntur ob prolixitatẽ.

4 Quartò. Et præterea est impossibile, in eodem puncto spacij, per plura instantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidem diutius in eodẽ semper sistens puncto cum moueatur pluribus instanti bus permanere: nam sic simul esset verũ mobile quiescere, & moueri, in illo vno & eodem existens puncto. Quare necesse est, omnino, admittatur illa commensurabilitas spacij, loci, & motus, ab Aristotele posita.

ad. 5. solutionem. Ad quintam. Facilè ressellitur illa solutio, qua negatur illud axioma continuũ in duas partes æquales posse diuidi, cum Mathematici, vt Euclides, & alij simplici ter, & absolutè demonstrent, diuidi posse omnem finitam lineam, vel quantitatem continuam in duas partes æquales, idque demonstrent per se simpliciter, & in vniuersum; nullam quidem excipientes, quæ vel ex paribus, vel ex imparibus partibus constet.

In numeris verò non sic conceditur, in duas omnes numeros medietates posse diuidi, sed solùm numeros pares: quã parium, & imparium distinctionẽ in continua quantitate nõ faciunt, sed de quacunque in genere, in duas, vt diximus, medietates diuidi posse demonstrant. De his ergo dubijs, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac indiuisibilium, & partium continui compositione, dicta sint satis.

De dubijs quibusdam circa textum Arist. Vtrũ nunc, quod mouetur, tardius, & velocius moueri possit, &c. Quæst. II.

Propo ta est quæstio pro quibusdã alijs dubijs, quæ etiam ex textibus aliquibus oriuntur. 1. argum.

Est ergo primum argumentum contra textum secundũ, vbi dicitur; Cõtinuum non componi ex his, quæ secundùm se tota se tangunt. Mixtum componitur ex elementis, quæ corpora sunt: & tamen elementis secũdùm se tota in ipso se tangunt: Nam quælibet pars mixti, mixta est: & in ipsa quatuor elementa inueniuntur: ergo totum potest secũdũ se totum tangere.

Secundum est contra textum quartũ, vbi dicitur, eiusdem rationis esse tẽpus, motum, magnitudinem, quoad diuisionem. Videtur hoc falsum, illa enim tria differunt genere, ergo impossibile est eandem habere rationem. 2. argum.

Tertium est contra textum septimũ, vbi dicitur: Non esse simul fieri motum, & mutatum esse. Videtur falsum. Nam illuminatio motus est, & tamen simul sunt illuminatio, & illuminatum esse. Est enim illuminatio instantanea. Imò vlterius, de congelatione, quæ verus est motus, dicitur lib. de sensu, quòd tota cõgelatio fit simul: ergo simul erunt congelatio, & cõgelatum. 3. argu.

Quartum est contra eundem textum, dicitur. In indiuisibili non fieri motum. Est argumentum Signetur in magnitudine aliquod indiuisibile punctum, & moueatur mobile per illud spacium: tũc omnes partes mobilis transeunt per illud indiuisibile, ergo per indiuisibile est motus. 4. argu.

5. argum. Quintum est contra text. 15. circa quē est titulus quæstionis: dicitur. Omne mobile tardius, & velocius moueri. Videtur falsum: Primò de cælo: mouetur enim velociter, ita vt nec velocius, nec tardius moueri possit, cū motus ille necessarius sit. Vlterius: virtus motiua elementorum est determinata: ergo etiā motus, vt non possit esse velocior, aut tardior.

6. argu. Sextum est contra text. 18. vbi dicitur: Quòd si tempus infinitum est extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc nō ita esse, cum tempus secundùm Aristotelem sit infinitum a parte ante, & erit à parte post, & tamen spacium, circa quod fit motus cæli, quod temporis est causa, finitum est: imò in magnitudine circulari finiti non prohibet motum, & tempus fieri infinita.

Ad. 1. Solutio Iand. Ad hæc singula oportet respondere. Ad primum Iandu. q. 4. dicit, quod elementa in mixto non iunguntur, nec miscentur secundùm suas quantitates, sed secundùm suas formas substantiales. Imaginatur enim, quòd sunt partes diuersæ diuersorum elementorum, & quantitates singularum non penetrantur, sed quæq; suum occupat locum, tamen mixtio in hoc est, quod vnumquodque elemētum inducit, & producit in alio suam formā: vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis, stante forma aquæ, & iterū aqua producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducūt suas formas in alijs, & recipiunt ab alijs ipsorum formas: vnde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum, & hæc est mixtio.

Improbatio. Hæc sententia non mihi placet. Putat enim elementa manere in mixto secundùm suas formas substantiales, & q. substātia recipit magis, & minus, & quòd in eadem materia multæ simul esse formæ possunt substantiales, quæ improbāda sunt, cum de mixtione aliàs disputatio fiet.

Alij dicunt fieri diuisionem vsque ad minima tantùm elementorum, & ita nō se tangunt secundùm totum: quia illa minima sunt extensa.

Alij aiunt esse irregularem mixtionē vt cum aqua in vino infunditur, & nec sic se tangunt secundùm tota: quia semper elementa formaliter in mixto nō admittimus, facilius respondemus.

Solutio vera. Dico ad argumentum, quòd cum elementa ad mixtum conueniunt, suas formas substantiales amittunt, & pariter quantitatē m, & omnium ipsorum vna fit materia, in quam forma mixti inducitur & quantitas de nouo producta, vt enim formæ elementorum non manent, ita nec ipsorum dimēsiones. Et vt noua mixti forma substantialis educitur exponentia materiæ: ita etiam noua mixti quantitas. Hinc patet solutio, quòd nō est ibi contactus secundùm se tota, cum ipsorū dimensiones non maneant, sed vna omnium fiat materia.

Ad. 2. 1. Solutio. Ad secundùm respondeo, quòd cum dicitur, vnam esse rationem illorū triū, non oportet intelligere de vnitate speci fica, aut generica, sed de vnitate cōsequētiæ, vt dicit Iādu q. 5 ita vt valeat, si vnū diuisibile est, & etiam alind.

Altera solutio. Sed melius est dicere, quòd sit identitas proportionalis: Nempè, quòd sic se habet tempus ad suas partes, vt motus ad suas, & magnitudo ad suas: vt si vnum nō ex indiuisibilibus componitur, nec alterum componatur.

3. solutio. Vel similiter de identitate simultatis: Nam dum vnum diuiditur, etiam fit alterius diuisio, vt postea Aristoteles ostendit.

Ad. 3. Ad tertium dico, quòd Aristotel. loquitur de motu, qui fit à contrario in cōtrarium, qui successiuus est, nō autem de eo, qui non fit à contrario, & mutatio dicitur: hæc enim est instantanea, & simul sunt mutatio, & mutatum esse.

Nota 2 esse tū duas esse partes. Sed adhuc restat dubium de congelatione. Dico autem, quòd motus duas habet partes. Quandam à subiecto, quod mouetur: dum enim homo mouetur, partes ipsius pariter mouentur: & has partes simul

simul habet, & quantum ad has, totus simul est. & de his loquitur Aristoteles de congelatione, nempe, quod congelatur, simul quoad omnes suas partes congelatur. Alias habet partes à spacio, & forma quæ acquiritur, & hæ successiuæ sunt: & quãtum ad has totum motum esse simul est impossibile, nec cõgelatio tota simul sic est, sed paulatim fit. & in præsenti hoc pacto loquitur: puta, non esse simul motum, & mutatum est: non enim totus motus simul est.

Ad. 4. Ad quartum dico, quòd dupliciter possumus imaginari, motum fieri localẽ super indiuisibile. Vno modo per se, id est quòd sit spacium, in quo fit motus: & sic est impossibile, cũ in eo signari non possint terminus à quo, & terminus ad quem & isto modo procedit Aristoteles, quòd nullus motus supra indiuisibile fieri possit. Altero modo per accidens, quatenus est coniunctum cum continuo, in quo fit motus per se: & sic super indiuisibile motus est, non tamen super ipsum per se, sed cum continuo sumptum.

Ad. 5. Ad quintum non est idem respondendi modus. Auer. eodem com. citat duas sententias. Alteram Alex. & Eudemi dicentium, motum cœli posse esse velociorem, & tardiorem, pro voluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auerr., quia cum ille motus sit necessarius, nõ potest procedere à voluntate libera. Alterã citat aliorum, qui dicunt, motum cœli posse esse velociorem aut tardiorem, si in alio subiecto sumatur. Nec hoc recipit Auerr. quia motus vnius non potest accipi in subiecto altero.

1. Solutio. Alexand. contra Eudemi.

2. Solutio. Auerr. Tandem ipse dicit, quod motus dupliciter cõsideratur. Vno modo secundũ se, altero modo, vt huius, vel illius mobilis est. Si secundùm se consideretur, vt motus est, non est velox, aut tardus, quin velocior, aut tardior esse possit, & sic ab Aristotele consideratur. Vt sit huius, vel illius est, limitatus est, vt probat argumentum, & est exẽplum ipsius de quãtitate. Hæc enim potest secundùm se cõsiderari: & sic eius diuisio in infinitũ procedit: at, vt quantitas rei naturalis est, determinata est, vt nec maior, nec minor esse possit.

Improbatio. Hæc sententia non mihi omnino placet, propter duo. Alterum est, quòd putat accidentia, secundùm se, non habere determinatum gradum, nec quoad maximum, nec quoad minimum, quod est valde incertum. Alterum est, quod considerare motum secundùm se, non est speculatio metaphysica: Physicus enim de accidẽti, vt corpori naturali inest, tractat loquitur ergo Aristoteles hic de motu corporum naturalium, vt corporum est.

Defensio quorumdã. Respondent aliqui, quòd cum dicitur, quòd tractat de motu secundùm se, non oportet intelligere, quòd cõsideret motum abstractum, sed quod tractet de motu corporum, non tamen horum, vel illorum, sed abstrahendo à corporibus particularibus.

Reiicitur defensio. Ista definitio nulla est. Nam tunc nõ posset esse motus in infinitum velocior, aut tardior: non enim in vniuersali aliquid est, quod non reperiatur in aliquo singulari, at motus omnes naturales determinati sunt. est enim maximè velox motus primi cœli.

Vera solu. Ob id dico ad Aristotelem quòd sensus est, quòd omne mobile tardius, & velocius mouetur, id est, in quocunque genere motus datur tardior, & velocior, non tamẽ quòd in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior esse possit, & sic soluitur argumentum. Illa etiam Alexandri, & Eudemi solutio vera quidem est, cũ verè intelligẽtia cœlum mouens sit Angelus & agens liberũ quam si qui ad mentem Aris. esse dixerint, hos interpretes eius sequendo, profectò maximè inde argumentum pro libertate Dei secundum Arist. desumi posset: quandoquidem secundùm hoc intelligentia pro eius voluntate cœlum tardius, & velocius mouere posset.

Ad 6. argumentum Ad sextum dici potest primò, quòd loquatur de motu simplici, qualis est rectus aut

aut circularis quantum ad primam circulationem: nam cum plures circulationes cumulantur, iam quodammodo motus ille compositus, & geminatus est. Motus autem simplex, si infinitus fuerit secundum extrema, spacium etiam infinitum secundum extrema, & ita potest intelligi Aristoteles. Vel dici potest, quod circulus dici potest infinitus, cum careat actu extremis, vt dictum est in libro tertio.

CAPVT TERTIVM.

Necesse est autem, & ipsum nunc.

Tex. XXIIII.

De diuisione motus, ac primò Nunc temporis.

POstquam diuisiones magnitudinis & temporis ostendit, nunc diuisionem motus tractare aggreditur: ac primò probat, motum in tempore esse, hoc enim ad ipsius diuisionem conducit.

Quòd nũc temporis sit indiuisibile.

In hoc verò textu proponit ipsum, Nunc, esse indiuisibile, vt probet in ipso non esse motum, sed in tempore. Dicit ergo: Nunc, quod secundum se, terminus est, & non secundum aliud, est indiuisibile, & est in tempore vtroque, quod terminat, puta, præterito, & futuro, finis quidem preteriti, vltra quod nihil illius preteriti est, initium futuri, ante quod nihil illius futuri est. est enim vtriusque terminus.

Nota. Duobus modis post aliquid terminare.

Notandum autem, quod aliquid potest terminare dupliciter, sicut tangere, adæquatè, & inadæquatè. Id tangit inadæquatè, quod non secundum se totum tangit, sed secundũ aliquid sui, sicut vnus digitus tangit lignum inadæquatè, quia non secundũ se totum, sed secundũ vltimum sui. Illud autem vltimum, quod secundum se totum tangit, cum indiuisibilis superficies sit, adæquatè tangit. Ita similiter de termino. Aliquis est inadæquatus, qui non secundum se totum terminat. Alius adæquatus, & hic indiuisibilis est. Et hoc est, quod dicit: nunc, quod secundum se terminat, esse indiuisibile: vt. n. dictum est in libro quarto, nunc, etiam vocatur tempus proximum nunc præsenti, sed id non secundum se terminat, sed secundum suas partes, ob id tale non est indiuisibile.

Hoc autem demonstretur.

Tex. XXV.

Si sit idem Nunc, terminans vtrunque tempus, erit indiuisibile.

AD probandum, Nunc, esse indiuisibile, docet id facere, si probetur, vnum esse, & idem Nunc, quod secundum se, terminat vtrunque tempus. Si enim probatur, esse vnum, & idem, quod secundum futurum, & præteritum terminat, tunc indiuisibile esse constabit.

Necesse est igitur idem esse ipsum nunc.

Tex. XXVI.

1. Ratio. Idem nunc esse vtriusque temporis præteriti, & futuri.

PRobat, tale nunc vnum, & idem esse. Argumentum est. Si non est vnum nunc, quod finis præteriti, & initium futuri sit, erunt duo, vnum vnius, alterum alterius. Tunc, cum duo nunc sint indiuisibilia, & immediata esse non possint, non erunt absque medio: erit igitur medium tempus. Nam quod medium est inter fines alicuius continui est vniuocum, & rationis eiusdem cum eo, cuius fines sunt: vt inter fines lineæ mediat linea, inter fines corporis mediat corpus: ita inter fines temporis, qui sunt nunc, mediat tempus: Tunc, si mediat tempus, cum non sit præteritum, nec futurum, inter quæ est, erit nunc, & præsens copulans vtrumq;, & erit finis præteriti, & principium futuri.

Vlterius, Illud tempus est diuisibile. Omne enim tempus in præteritum, & futurum diuiditur. Si igitur illud nunc est in præterito, cum sit ipsius finis, iam aliquid futuri erit in præterito: similiter est in futuro, cum sit eius principium: ergo aliquid præteriti erit in futuro: nam in tali termino, cum diuisibilis sit, vtrumque reperitur, & secundum vtrumque terminabit: quod est impossibile. Non ergo sunt duo nunc, sed vnum, & idẽ: Si enim duo sunt, terminus erit diuisibilis.

Simul autem nec per se erit.

Tex. XXVII.

2. Ratio.

Probat adhuc terminum tale nõ esse tẽpus intermediũ, & diuisibile.

Quia

Quia non esset terminum per se, sed secundùm aliquid sui, puta, secundùm vnã partem vnius, secundùm alteram alteri. Hoc autem falsum est, quod alicuius finiti non sit terminus per se, & adæquatus, quòd si terminus est per se, indiuisibilis est: Non enim diuiditur id, quod per se terminus est.

3. Ratio. Adducit aliam rationem ad idẽ probandum, quòd non sit medium diuisibile. Nam cum diuisibilis alia sit pars præterita, alia futura, sequitur, quòd nõ erit idem præsens, & nunc vnquàm: quia tempus multipliciter diuiditur, & in illis partibus, alia nunc inueniuntur continuatiua, quæ recedunt, & alia adueniunt.

Vel melius potest sic exponi: Nunc vnum, & idem est in tota sua duratione: si igitur ex præterito, & futuro constat, non est idem in tota sua duratione, cum præteritum non sit futurum. Antecedẽs est per se notum: Nunc enim vocamus, quod totum est, & idem durationis præsens. Non igitur duo sunt termini, sed vnus.

Quare si impossibile est. Tex. XXVIII.

Concludit ex dictis illud nunc, esse indiuisibile.

Concludit, cum ista non possint isti. Nunc competere, puta, quòd sit diuisibile, quòd non sit per se terminus, quòd non sit totum simul, & idem. Reuera, vnum est, & idem, quod vtriusque temporis est terminus, quòd vnum est, & indiuisibile erit. Aliter enim sequentur prædicta inconuenientia: erit enim diuisibile & non secundùm terminos: & præteritũ in futuro, ac futurum in præterito erit. Nec erit idem nunc vnquam, quæ iam reprobata sunt.

Quòd igitur si aliquid in tempore indiuisibile. Tex. XXIX.

Quod nullus motus est in nunc indiuisibili, & in tempore.

Priora verba textus cõclusio sunt præcedentium, post quæ conclusionem intentam ponit, nempè: Nullus motus est in nunc indiuisibili, sed in tempore. Probat. Si enim motus in instanti fit, tũc & motus velox, & tardus in instanti fieri posset. Demus igitur spacium A, B, per hoc moueatur iam mobile velotius in instanti N, si in instanti velocius transit A, B, ergo tardum in eodem instanti trãsibit minus spacium, vt dictũ est, sit A, C, iterum hoc transit tardũ in instanti: ergo velox in minori transibit idem: & sic instans, & nunc erit diuisibile: quod esse non potest.

At verò neque quiescere. Tex. XXX.

Quod qes fit etiam in tempore non in nũc indiuisibili. 1. Ratio.

Alteram constituit conclusionem. Quies etiam in tempore fit, nõ autem in instanti. Hãc tripliciter probat. Primò, id quiescit, quod non mouetur, quando moueri poterat, & modo, & loco, quo poterat, & aptũ erat, vt diximus superius. sed in instanti non est quicquã aptum moueri, vt probatum fuit, ergo nec quiescere.

Amplius si idem nunc. Tex. XXXI.

2. Ratio. Secũdò probat idem, & supponit duo. Vnum est, quòd idem sit nunc continuatiuum temporis vtriusque, & præteriti, & futuri, vt iam probatum est. Alterũ, quòd dati alicuius temporis aliquid in tota medietate præterita moueatur, & in tota altera quiescat. Ex his sequitur, quòd motus, & quies sunt simul. Patet: Motus est in tota medietate prima: ergo etiã in nunc continuatiuo illius medietatis: est enim terminus intrinsecus ipsius. Vlterius: Quies est in tota altera medietate: ergo etiam in illo nunc, cum sit futuri etiam terminus intrinsecus, ergo in vno nunc simul aliquid quiescit, & mouetur, si quies in instanti esset, & motus, esset autem motus, si quies esset in nunc: vtriusque enim ratio est eadem.

Dubiũ cõtra rationẽ Arist. Contra hanc rationem Aristotelis dubitatur. Nam non videtur valere, quòd quies, & motus simul essent in vno nunc, sed quod illud vnum esset finis, extrinsecus tũ motus, vt dicatur in tali nunc non est motus, sed immediatè ante hoc fuit sic enim desinit motus. Similiter esset vltimum non esse quietis, puta, nunc nõ est quies, sed immediatè post hoc erit.

Solutio. Ad hoc respondetur, quòd si motus in instanti posset esse, tunc, reuera, nõ per vltimum non esse inciperet, sed per primum

mum esse, similiter & quies. Vnde cum illud instans præteriti sit ipsius præteriti in quo toto motus est, qui in instanti fieri posse supponitur, esset vtique in illo instanti: similiter & quies, & sic simul essent.

Dubium. 2 contra rationem Aristot.

Sed profectò adhuc non satis facit hnc. Nam quamuis in instanti fieret motus, & quies, adhuc simul esse non probatur, quia cum in cõtinuo tempore sit immediata mutatio vnius ad alterum, licèt sit instantanea, non potest vnicũ instans esse vtriusque intrinsecum.

Et declaro, & confirmo hoc euidẽter. Demus, quòd generatio, & corruptio substantiæ sint in instanti, quod verum est, demus modò, quòd in media prima hora materia sit sub forma ignis, & in tota alia media sub forma aquæ, per corruptionem vnius, & alterius generationem. Tunc argumẽtor, istæ mutationes in instanti sunt, sed in tota media prima ignis est, ergo etiam in vltimo nunc, in tota iterum media altera aqua est, ergo & in illo nunc, ergo simul aqua, & ignis.

Clarum est, quòd Aristoteles non admittet casum, sed dicet, postquàm datũ est, quòd in tota media hora sit aliqua forma, non oportet dare, quòd in tota altera continua sit altera, nã instans illud est intrinsecum vnius, extrinsecum alterius: est enim primum non esse ignis, primũ esse aquæ. Ita dicam de motu, & quiete, quàmuis admittantur esse in instanti, nõ nb id erunt simul, imò esset primum nõ esse motus, & primũ esse quietis, nec sua petitio est admittenda, ob id existimo, argumentum hoc esse probabile, nõ autem demonstratiuum.

Amplius autem quiescere quidem.

3. Ratio.

TErtiò probat idem ex definitione quiescentis. Id enim quiescit, quod ita se habet, sicut priùs, quod enim mouetur, in cõtinua est variatione. At quod quiescit inuariationem habet, vt sic modò se habeat, vt prius, at in nunc non est assignare prius, cum sit indiuisibile, ergo non est quies in solo nũc, quod ergo mouetur, & quod quiescit in tempore mouetur, & in tempnre quiescit.

Quod autem mutatur omne.

Tex. XXXII.

1. Ratio. Omne mobile necessario est diuisibile.

DIuisionem motus indagaturus, primò mobile diuisibile esse probat hac ratione. Omne, quod mutatur, partem habet sub termino à quo, partẽ sub termino ad quem, ergo omne, quod mutatur, est diuisibile. Antecedens probat: Quia cùm mobile est totum in termino à quo, vel totũ in termino ad quẽ quiescit, & non mouetur, cũ igitur mouetur, partim est in vno, partim in alio, dicere .n. quod in neutro est, est impossibile.

Dubium Aristot.

At quis dubitaret, cum aliquid Roma mouetur Neapolim, non est partim Romæ, partim Neapoli.

Solutio.

Respondet se non loqui de vltimis terminis, sed de proximis motus illius, puta, de his, in quibus fit primum mutatio, vt cum proximè mouetur in A, ex B, partim est in A, partim in B, sicut quod mouetur ex albo, pro proximo termino habet medium, puta fuscum, non tamen opus est, quòd sit simul in terminis primis, & remotis, sed in proximis opus est.

Circa intelligentiam Tex. 32. Aristotelis, An omne mutabile sit diuisibile. Et an mutatio esse posit in non tempore.

Quæstio. III.

Sẽsus quæstionis.

NOn hic quærimus, an indiuisibile moueri posit, hoc enim postea examinandum est inferiùs vbi Aristoteles id tradit, sed difficultas solùm est in intelligendo sensu Aristotelis in hoc textu. 32. vbi docet, omne mutabile esse diuisibile, in quo laborant interpretes adeò, vt dicat Auer. hanc esse eis quæstionem quasi insolubilem contra Aristntelem.

Ratio difficultatis cõtra Aristotelem.

Difficultas autem in hoc consistit, vt notat Auert. Aristoteles enim facit hoc argumẽtũ. Omne, quod partim est in termino à quo, partim in termino ad quem est diuisibile, omne mutabile partim est in termino à quo, partim in termino ad quẽ, ergo omne mutabile est diuisibile.

Pero, An in cõclusione loquatur de omni mutabili secũdùm generationem, & de mutabili in tempore, & in nõ tempore, uel non. Si non de omni loquatur, tunc est demonstratio particularis: nam præ dicatũ, Diuisibile, cõuenit omnibus mutabilibus: nam quæ in non tempore mutãtur, etiam diuisibilia sunt: ut patet de aere, qui in non tempore illuminatur. Similiter materia, in qua generatio fit, diuisibilis est.

Si autẽ de mutabili omni sermo fiat, tunc incidimus in aliud peius, minor. n. est falsa: nam quod in instanti mutatur, non est partim sub termino à quo, partim sub termino ad quem.

1. Sententia. Alex. Circa hanc difficultatem Auerroes, in huius loci digressione citat tres sentẽtias, & eas impugnat, tandem suam ponit quæ etiam mihi non probatur, ut postea ostendam. Prima est Alexã. qui nullam existimat esse mutationem in non tempore, sed omnes esse in tempore, aliquas tñ in tẽpore ita breui, ut lateat, ob id apud ipsum clarũ est, Arist. loqui de omni mutabili. Hanc reijcit Auerr. dupliciter. Primò, quia est contra Aristot. quem magnum, & famosum magistrum vocat, Aristoteles. 1 Phys. tex. 23. cõtra Parmen. dicit, mutationes aliquas esse in instanti. Secundò, quia est contra rationẽ: illuminatio enim, generatio, corruptio, & aliæ sunt mutationes, quę fiunt in instanti.

Reijcitur opin. Alexand.

2. Sententia Themist. Altera sententia est Themist. admittit enim Themist. esse mutationes aliquas in non tẽpore, similiter admittit, omne mutabile siue in tempore, siue in non tẽpore esse diuisibile: tamen dicit, ꝙ Arist. demonstratio procedit de mutabili in tẽpore, eò quòd mutabile in non tempore, per se notum est, esse diuisibile, nam ex definitione id notum fit. Id enim est in nõ tempore mutabile, quod totum & ipsius partes simul motæ sunt: vnde patet ipsum habere partes.

Reijcitur sententia Auerroes reijcit istam sententiã dupliciter. Primò, quia non est per se notũ, mutabile in nõ tempore habere partes, *Themist.* & esse diuisibile imò magis videtur ipsũ esse indiuisibile nam ut se habet mutabile in tempore ad mutationem in tẽpore, ita se habet mutabile in nõ tẽpore ad mutationem in non tẽpore, sed mutatio in tẽpore colligit ipsum mutabile diuisibile: ergo mutatio in non tẽpore, quæ indiuisibilis est, videbitur magis colligere, ipsum mutabile esse indiuisibile. non ergo per se notum est, diuisibile esse.

Secundò, quia tunc Arist. demonstratiõ nulla esset: daret enim non causam ꝓ causa, puta, habere partem in termino à quo, & partẽ in termino ad quem, & ob id diuisibile esse, constaret autẽ non esse id causam, nam mutabile in non tẽpore diuisibile est, & nõ habet partem in terminis à quo, & ad quem.

3. Sententia Auempace. Tertia sententia est Auempa. ist. n. duplicem distinguit mobilis diuisionẽ. *Nota duplex mobilis diuisio.* Vnam, secundùm quã diuisibile est secundum suam quantitatem, quam vocat diuisionem secundùm vltima. Alterã secũdùm quam diuiditur in formas cõtrarias, quas ex motu habet: quod enim mouetur, participat de termino à quo, & de termino ad quem, dum mouetur.

Existimat autẽ Arist. nõ loqui de priori diuisione, quia postea probat nõ esse mobile indiuisibile, sed de posteriori, & hoc in tribus speciebus motus, quę ex cõtrario in contrariũ fiunt. Tũc sensus est: Omne mobile, dum mouetur, participat terminum à quo, & ad quẽ: ob id diuisibile est in formas, ut quod dealbatur, partẽ habet albedinis, partem nigredinis, & sic in alijs, siue ipsum mobile sit in se diuisibile, siue indiuisibile, de hoc enim modo non est sermo.

Obiit Auerr. contra Auempac. Hanc sentẽtiã dicit Auerroes esse meliorem alijs, eo ꝙ nullum inconueniens ex prędictis in ea sequitur, atq; fatetur se multo tempore in ipsa fuisse. Sed modò reijcit, eo ꝙ diuisio se cũdùm formas accidentalis est subiecto, & de prædicato autẽ accidentali non fit demonstratio.

Sed ista ratio Auerrois est debilissima nam

Solnitur Auerroi. Obiectio. nã diuisin secundùm formas accidit quãto, vt quantum est: at vt mobile est, non ipsi accidit, sed valde per se est, & necessaria.

Altera obiectio D. Tho. Potior ratio est S. Tho. quia talis expositio non conuenit literæ Aristotelis vbi dicitur, quod mutatur, habere partẽ in vno termino, parte in altero: vbi de diuisione quãtitatiua mobilis sermo est.

Quarta sententia Auerr. Tandem Auerroes suam ponit sentẽtiam quartam, quam latuisse oẽs expositores dicit. Notat tamen primò aliqua.

Nota. 1. duplicem esse mutationem, per se, & per accidens. Primũ est, quòd mutatio est duplex. Altera per se; Altera non per se. Mutatio per se est, quæ ex quiete tendit in quietem, vt cum aliquid ex albo mutatur in nigrum: ex quiete enim albi tendit in quietem nigri. Similiter reliqui motus, qui ex cõtrario in contrarium tendunt. Mutatio verò non per se est, quæ ex motu tendit in quietẽ, & hæc nunquã est, quæ non est sola, nisi coniuncta motui alicui, tanquam ipsius terminus, vt generatio substantiæ, quæ sequitur alteratonẽ, illuminatio, quæ sequitur motũ localem illuminantis, & huiusmodi aliæ, quæ mutationes tãtùm, non motus dicuntur: ac ob id appellantur mutationes non per se, quasi nõ sint nisi alijs iunctæ.

Nota 2. Mutatio non per se à motu ad quietem duplex. Notat secũdò, quòd mutatio non per se, duplex est. Altera, quæ habet alterũ specie terminum a mutatione per se, vt generatio, quæ alterationi iungitur, sed illa in substantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ est cum motu locali. Altera est, quæ terminũ habet eundẽ, vt cũ motui ex nigro in album, est mutatio ex non albo in albũ.

Nota. 3. mutationes non per se sunt in instanti. Notat tertiò, quòd mutationes non per se sunt in instanti, quia sunt in termino præcedentis motus, qui terminus est instans, reliquæ in tempore sunt.

Sensus Aristot. secũdum Auerroem His suppositis, dicit, quòd cõclusio Aristotelis est vera in vniuersum, sed differẽter. Nam de mutatione non per se est vera, sed per accidens, quod est dicere: quod mutatur non per se, est diuisibile, non propter id, sed quia illud tale mutatur simul mutatione per se, à qua diuisibilitas prouenit. De mutatione vero per se, est vera per se, quod enim mutatione per se mutabile est, diuisibile est: & quia quod est per accidens, omittitur in demonstratione, ob id Arist. demonstratio in mutabilibus per se fit, per ipsa enim veritatẽ habet etiam in mutabilibus nõ per se.

Reiicitur sententia Auerrois. Ista sententia non mihi placet. Nam vel loquitur de diuisione secundùm formam. Et hoc non: esset enim incidere in sententiã Auemp. impugnatã ab ipso in hoc: vel loquitur de diuisibilitate secundũ vltimam. i. quãtitatẽ subiecti: & tũc minor non est proposito per se, sed per accidens. Nã alterabile, vt alterabile, nõ habet vnam partem in termino à quo, & alterã in termino ad quem, cũ in vna sola parte possit alteratio perfecta fieri: nec quod alteratur, opus est, vt sit quantum.

Defensio Auerrois à quibusdã. Quòd si dicas cũ quibusdã, quòd id, quod alteratur, nõ habet partem in vno, partẽ in altero termino, vt alteratur, nisi quia quòd alterabile est, mobile localiter est: & quod localiter mouetur, id habet.

Reiicitur responsio. Hæc respõsio nihil valet, nam etiam si id admittatur, iam alterabile nõ per se habet partẽ in vno, partem in altero termino, & ita nõ est minor de per se, sicut nec cõclusio de mutabili mutatione nõ per se: sicut ergo exclusit ipse Auerroes mutationem non per se, ita debuit eadẽ causa excludere alterationem. imò & augmentationẽ, quàuuis sint mutationes per se. Hoc argumentum validissimũ puto contra Anerroem, adeò vt discipuli ipsius fateantur, non constare sensum Auerrois in hoc. Relinquatur igitur hęc expositio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera.

5. Sententia D. Thom. Quinta sentẽtia est S. Tho. in præsenti, vult, quòd hic fiat sermo de diuisione quantitatiua mobilis, dicit tamen, quod verum habet ista demonstratio in omni mutabili, etiam secundùm generationem.

1. Ratio. Quòd mutatur enim est partim in ter-

 mino

mino à quo, partim in termino ad quem & de motu locali notum est, at de generatione substantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor sanctus. Quod mutatur in generatione substantiae est partim sub termino à quo, puta sub priuatione, partim sub termino ad quem, non quidem forma, sed sub aliquo formae, puta sub ipsius dispositione, nam cum forma est, priuatio non est.

De alteratione verò dicit, quòd id, quod alteratur, quamuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alterã alterat, vt vna mediatè alteret aliam, & vna extrinsecè alia intrinsecam, quia nõ omnes partes equaliter ab agente ad moto primum alterãtur, & sic alterabile diuisibile est.

Dubia contra sententiã D. Th. Ista sententia est S. Thom. quae licet sit melior caeteris, tamen mihi nõ plenè satis facit, primò, quia cum ipse fateatur

1 hic agi de diuisione secundũ partes mobilis, quomodo verum habet, quod dicit de generatione, iam enim recurrit ad partes secundum formas cũ Auempace.

2 Praeterea, quod dicit de alteratione non habet efficaciam, quia per accidẽs est, quòd pars alterata alteram alteret. illa enim saltem partis alteratio est vera alteratio, & tamen non fit secũdum diuersas partes, quarũ vna sit in termino à quo altera in termino ad quem.

3 Iand. q. 13. arguit etiã contra S. Tho. & probat, quòd necsecũdũ formarũ diuisionem locum habeat hoc in generatione: quia cum materia est sub priuatione, & sub dispositione formae, profectò non est sub parte formae, dispositio enim alterius est generis.

Sententia authoris. Praeterea, quia sunt formae, ad quas nulla est dispositionis motus praecedens, vt patet in lumine, nõ enim disponitur aer ad ipsum recipiendum.

Ob hoc igitur in tanta varietate opinionum mihi videtur, Arist. rationem esse de mobili localiter, de quo hactenus locutus est, quia talis motus cõmunis est omnibus naturalibus, reliqui enim particulares sunt, atque in alios libros dimittuntur, & tunc procedit de diuisione quãtitatiua mobilis, de hoc enim videntur loqui verba textus, aliter enim expositio Auempa. erat optima, quòd si Aristoteles loquitur, & cõcludit vniuersaliter de omni mutabili, id est, quia in omni mutabili, verum habet, sed non per se, sed quatenus quae alterantur, & augentur morũ localem praesupponunt, ad quem est necessaria mobilis diuiso.

Obiectio. Nec te moneat exemplum Aristot. de fusco, in quo videtur conformari sententia Auempa.

Solutio. Nam exemplum solũm est ad explicandum, quòd sit primum, & proximum, ad quòd peruenitur in motu, tale enim in quocũque motu reperitur.

Ad argumentum Auerro. Nec argumentum Auerro. in principio quicquam valet. Nam quamuis diuisibile alijs insit mobilibus, id tamen est mediatè, & per mobile localiter, & iuxta hoc dici potest, pcedere per causam rationem Arist. nam causa, quòd mobile localiter diuisibile sit, vt mobile est, ea est, quia partem in vno, partem in alio termino habet, de necessitate tamẽ, & veritate huius posteà latius dicetur, cũ examinauerimus, an indiuisibile moueri possit.

CAPVT QVARTVM.

Motus autem est diuisibilis.

Tex. XXXIII.

Motus duppliciter est diuisibilis ad diuisionem subiecti & ad diuisionem temporis. Diuisionem motus tractat, ipsum què dupliciter diuisibile esse dicit. Vno modo, ad diuisionẽ motuum partium subiecti. Altero modo, ad diuisionem temporis. Diuiditur ergo motus alicuius totius in motus partium illius totius mobilis. Hoc autẽ probat ex eo, quòd motus totius magnitudinis mobilis non est alius, quàm motus constans ex partiũ motibus, sic enim diuidetur in tales partes, at quòd motus totius constet ex motibus partium tripliciter probat.

Nota secundum Aristotel. Nota verò hoc, quòd argumenta nõ probant primò, motum esse diuisibilem, quod aliqui expositores putarunt: sed quòd motus.

motus totius mobilis sit coniunctus ex motibus partiũ, hinc enim est manifestũ diuisibilem ipsum esse in motus partium quia vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur.

1. Ratio. Aristotel. quod motus diuiditur ad diuisionem sub iecti mobilis. Argumentũ igitur primum est. Suma mus totũ, quod mouetur A C. quod si mo netur, ipsius duæ medietates mouebuntur dua bus partibus motus, quarũ vna nõ est alia: tunc sic partes mobilis mouẽtur partibus motus distinctis, ergo totũ mo bile toto integro motu ex vtraque parte constante.

Vis argumenti. Vis argumenti est. Ita se habent partes motus ad totum, vt partes mobilis ad ipsum mobile, sed partes mobilis sunt totum simul iunctæ, ergo & partes motus simul totus motus. Vlterius. Sicut partes mobilis ad partes motus, & totum mobile ad totum motum. est igitur motus totus totius mobilis cõpositus ex partibus motus partium mobilis, & ita est diuisibilis in tales partes.

Nota. Litteræ expositio. Considerãda litera. Nam per A.C. notat totum mobile, per A.B. vnam ipsius medietatem, per C.B. alteram. Itẽ per. D F. notat motum compositum ex motibus partium, per D E, motum prioris medietatis mobilis per E.F. motũ alterius medietatis eiusdem mobilis.

Amplius autem si omnis quidem.

Tex. XXXIIII.

2. Ratio. Aristotel. Secundò, idem probat deducendo ad inconuenies. Si motus ille compositus ex partibus, non est totius magnitudinis mobilis, tunc vel erit partium, i. alterius mobilis. Non partium, quia singulæ partes singulis partibus illius mouentur, non toto ipso. (Vide autem quòd loquitur de partibus per se, & non simul sumptis: hæ enim sunt totũ:) Nec talis motus potest esse alterius mobilis: quia si to tus ille motus esset alterius, partes etiã essent partium alterius mobilis: cuius enim totus est motus, & partes motus sunt, sed partes illius motus non sunt alterius, cum sint ipsius A C. nec pluriũ mobiliũ est vnus motus, ergo nec totus motus erit alterius mobilis. Ergo oportet dicere, quòd motus coniunctus ex motibus partium magnitudinis mobilis alicuius, sit ipsiusmet totius mobilis: & ita motus totius diuiditur in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem si est quidem totius.

Tex. XXXV.

3 Ratio. Arist. Tertium ponit argumentum, quo probat idem, puta, motum cõiunctum ex motibus partium mobilis esse totius ipsius mobilis, ante probauit esse ipsius mobilis, quia non poterat esse alterius mobilis, modo probat esse etiam ipsius totius, quia alius motus, præter illum, non potest esse illius mobilis.

Est igitur argumentum. Si motus cõpositus ex partibus, puta, D.F. non est illius totius mobilis, erit aliquis alius, detur ille, & sit. H, I. tũc ab isto oportet abscindere duas partes equales illis duobus motibus, quę erãt partiũ mobilis. Nisi. n. auferrentur, tunc partes mobilis haberent duos motus singulæ, vnum positum iam alterum ab isto, qui modo datur.

Ablatis igitur partibus à motu H. I. peto, vel superest aliquid ex illo motu, vel prorsus est ęqualis partibus ablatis, vel minor. Si sit ęqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi composito, de quo est argumentum. Quòd si illi æqualis est, profecto ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius speciei non sunt in vno. Si vero excedit, iste excessus nullius erit, nam non totius mobilis, cum sit minor, nõ partium, quia habent iam suum motum, non alterius subiecti, quia non esset motus continuus. Quòd si minor sit, quã partes simul sumptæ, tunc excessus partium nullius erit, est ergo motus æqualis partibus ablatis.

Vis argumenti Aristotelis. Aduerte itaque vim argumenti totã hanc esse. Si motus compositus ex motibus partium non esset motus totius, sed alius motus, ex eo esset, quòd non esset æqualis ipsi toti: Sed quicunque alius motus ponatur, erit necessariò æqualis isti motui composito, nõ maior, nec minor.

si debet esse totius mobilis,ergo præter motum cõpositum ex partibus nõ oportet ponere motum alium totius mobilis. Vnde cõcludit, hanc diuisionem motus esse, & necessarium esse, ipsam fore, quoties subiectum mobile partibile est.

Alia autem est secundum tempus.

Tex. XXXVI.

De diuisione motus secundum tempus ad nem: & temporis diuisione.

Lteram, cõstituit diuisionem motus, qui in successione consistit, & hanc habet secundum temporis diuisionem:& probat:Quia totus motus in toto tempore est minor motus in tempore minori, igitur motus ad diuisionem tẽporis diuiditur, ipsius enim partibus cõmensuratur, & correspondet, vt patet.

Quoniam autem omne, quod mouetur.

Tex. XXXVII.

De diuisione motus mobilis, & temporis, & termini ad quem eadem est se omnium istorum in diuisione proportio nem, licet non eadem sit diuisionis ratio. Motus. & temporis diuisiones se consequuntur.

Diuisionem motus, mobilis, & temporis etiã in alijs, quæ in motu sunt reperiri docet. Et constituit quinque, pu. Motus, Tẽpus, Moueri.i. motus in concreto, Mobile. In quo fit motus.i terminus ad quem, Hæc, inquit, omnia proportionaliter diuidi eodem modo docet in hoc, quòd diuiso vnius correspondeat diuisioni alterius.

Quamuis diuisionis ratio non omnibus sit eadem. Nam quantitates, ad quas est augmentatio, per se diuisibiles sunt, qualitates verò, ad quas alteratio est, per accidens diuiduntur ad quantitatis diuisionem.

Incipit autem ostendere, q̃ tempus, & motus se in diuisione consequantur. Primũ de motu, q̃ sequatur tẽpus sic: Totus motus est in toto tempore, in parte temporis pars motus, in dimidia dimidia, in tertia alia tertia:& sic consequenter: ergo ad temporis diuisionem motus diuiditur, è conuerso etiam totum tẽpus est mẽsura totius motus pars verò tẽporis partis motus:ergo tempus pariter diuiditur ad diuisionem motus.

Eodem autem modo, & ipsum moueri.

Tex. XXXVIII.

Ostendit modò, q̃ moueri etiam diuiditur motus diuisione, sic. Moueri totum est secundũ totũ motum, moueri minus secũdum minorem motum, maius secũdum maiorem. Tunc multum est res mota, cum motus magnus est; tũc parum, cum paruus est:ergo moueri diuiditur ad ad motus diuisionem. Est autem eadem argumentandi forma cum superiori.

Moueri dividitur diuisione motus,

Est autem & cum quis designauerit ipsum.

1. Expositio.

Sanctus Tho. exponit, modo Arist. è conuerso ostẽdere motus ad diuisionem moueri diuidi.

2. Expositio. quod partes moueri ipsius respõdẽt partibus motus.

Forsan tamen conformius litteræ dicemus, q̃ reijciat id, quod dici pot-, nempè, partes ipsius moueri correspondere partibus motus, sed non totum moueri toti motui; Quod est dicere; Totũ moueri non est compositum ex moueri partium, quod ante de motu dicebatur.

1. Ratio.

Hoc autem reijcit multipliciter. Primo; Signetur vtraque pars ipsius moueri D C, C E. tunc partes singulis motibus correspondent, ergo & totum toti motui composito. Nam si aliud moueri esset, tunc duo moueri ab vno motu essent. Vt enim probatum est iam, in mobili toto non est nisi vnus motus ex partibus constans:ergo, & vnum moueri.

2. Ratio.

Probat secundò, vt puto. Motus totius est ex motibus partium, vt dictum est, ergo, & ipsum moueri ex moueri partiũ; Et ita moueri totum respondet toti motui, sicut partes moueri partibus motus.

3. Ratio.

Item tertiò. Quia sicut ex vtroque motu vnus est compositus motus continuus, & æqualis toti mobili, ita ex vtroque moueri fit vnicum, & cõtinuum moueri, est igitur mutua correspondentia vtriusque.

Similiter autem demonstrabitur.

Tex. XXXIX.

Terminus ad quem diuiditur sicut motus.

Quod dictum est de motu, moueri, & tempore, quantũm ad diuisionẽ idem docet esse de termino ad quem, vt de longitudine in augmento, & de alijs aliorum motuum terminis, qui pariter sunt

sunt diuisibiles, quamuis quædam horũ fiut per accidens diuisibilia, puta penes ipsum mobile.

Item docet, hæc omnia non solùm se consequi quantum ad diuisionem, sed etiam quantum ad finitum, vel infinitũ, quod superius de spacio dictum est. Attẽde autem, q̃ hic spacium cũ termino ad quem coniungitur, Spacium enim est la titudo termini ad quẽ in locali motu.

Ex diuisibilitate mobilis omnium aliorum diuisibilitas procedit.

Vtrumque tamen, puta, diuisibile, & finitum, vel infinitum in his maximè ab ipso mobili procedit, eo enim, q̃ quãtum est, & secundum diuersas sui partes in vno loco succedit, facit in motu, & tempore diuisibilitatem, & quatenus termini in ipso sunt, diuisibiles redduntur.

Vnde vide, quomodo radix diuisibilitatis in illis omnibus. Primò à mobili quanto ortum habet, eo modo, quo dictus est, sic enim sunt partes mobilis sumendæ, puta, vt vni loco succedunt, nam sic diuidunt tempus, & motum effectiuè, vt dicit Aegidius: & non solùm diuisibilitas prouenit alijs à mobili, sed & finitum & infinitum, de quibus modo dicetur. Sunt enim hæc coniuncta: at mobili ista statim, & per se insunt, est enim ipsum aliorum primum.

CAPVT QVINTVM.

Quoniam autem omne quod mutatur.

Tex. XL.

De ordine partiũ motus & primum de ipsius principio & fine.

ORdinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipsius principio, ac fine differit prius. Constituit tamen duo fundamenta necessaria ad hæc, quorum alterum est in hoc textu. Nempè: quod mutatum est cum primùm mutatum est, est in eo, in quo primùm mutatum. Explicat hoc. Mouetur à nigro in album mobile aliquod, cum primum est iam mutatum, est sub albo, dico, cũ primũ mutatũ est, quia potest inde mutari à b illo albo: at tunc, cum primum mutatio est facta, vtiq; sub illo albo est.

1. Ratio.

Probat Arist, quod mutatur, relinquit terminum à quo, & mutari est relinquere aut saltem nõ est mutari, nisi sit relinquere terminum à quo: ergo mutatum esse erit reliquisse terminum à quo, vtriusq; enim eadem ratio, nempè, inter mutari & relinquere, & mutatum esse primùm, & reliquisse, Cum igitur, quod mutatum est reliquerit terminum à quo, erit tunc sub termino ad quẽ, recessus enim vnius accessus est alterius.

Quoniam ergo vna mutationum.

Tex. XLI.

2. Inductio, ac primo in generatione & corruptione.

QVòd id, quod mutatum est, postquam reliquit terminum à quo sit mutatum sub termino ad quẽ, ostendit per ipsas mutationes, & primò per generationem, & corruptionem: nihil enim clarius hoc est, o b id, quia earũ termini sunt contradictorij, puta, esse, non esse, quæ non habent medium, propterea recessus ab vno erit accessus ad alterum.

Dicit ergo, quod mutatum est, ex eo q̃ non est, in id, quod est, puta per generationem reliquit id, quod non est: erit ergo sub eo, quod est. E contra, in corruptione, mutata est res ex eo, q̃ est: igitur erit sub eo, quod non est: non enim est medium. Quod ergo mutatum est, cum primum mutatum est, sub termino ad quem in his mutationibus, quæ secundũ cõtradictionem fiunt, quòd si in his hoc est, erit etiam in alijs.

Amplius & per se vnam quamque.

Tex. XLII.

3. In alijs mutationibus idem ostendit.

NOn contentus probare id in mutatione secundum substantiã, ac per eam in alijs, etiam vult in alijs mutationibus hoc idem ostendere, & facit argumentum. Quòd mutatum est, cum mutatum, non est sub termino à quo, quia reliquit ipsum, ergo erit alicubi. i. in altero loco, si motus fuerit localis, vel in alio termino. Si alius fuerit motus, vt alteratio. l. augmentatio, tunc. l. est in hoc, in quo mutatum est. l. in alio, in alio esse non potest, erit ergo in eo, in quo est mutatum.

Probat, q̃ nõ in alio, & describit hoc literis,

literis. Sit aliquod mobile, quod est mutatum in B, ex alio termino motu continuo, si cum primum mutatum est in B, nō est in ipso: erit ergo in aliquo termino ante puta, C. Cum autem ista duo non sint contigua, & immediata, quia motus vsque ad B, continuus est, nec potest signari aliquid ipsi immediatum, quin detur medium. Tunc profectò ex C, mouebitur in B, & ita mouetur, & mutatur res ad id, in quo iam est mutata, tunc cū est mutata, quod est impossibile. Nam cum ego iam sum mutatus in hunc locum, eo met tempore impossibile est moueri ad eundem locum, vnde concludit intētum, & esse in B.

Manifestum igitur est. Tex. XLIII.

Conclusio primi fundamenti.

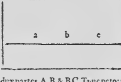
Concludit, quòd cum id, quod mutatum est, cū primū mutatū est, sit in termino ad quem, sequitur, quod factum est, cū primū factū est, esse, & quod corruptum est, cū primū corruptū est, nō esse. Dico, cum primùm, nā quod factum est, potest posteà non esse, sed non cū primū factum est. Et quod in generatione dicitur, etiam in omni alia mutatione verū est, licèt notius id sit in generatione, & corruptione propter rationem dictam. Ex his concludit fundamētum, quod mutatum est, cum primùm mutatum est, est sub eo, in quo mutatum est.

In quo autem primò mutatum est.
Tex. XLIIII.

2. Funda. Arist. Primū mutatum esse est indiuisibile temporis.

Alterum fundamentum, Id, in quo primo mutatum est, quod est mutatum indiuisibile est; Explicat autem, quid vocet mutari in aliquo primò. Nēpe, mutari in aliquo ratione sui, non autem ratione alicuius partis eius, vnde lectio est in hoc die, sed non primo, quia in diei parte est. Dicit ergo, q̄ id, in quo est primum mutatum esse, i. primum esse motus facti, est indiuisibile. Exponit Themist. & benè de tempore, q̄ primū mutatum esse est in indiuisibili temporis v.g. mouetur à nigro in albū aliquid in tempore, quoties est sub albo, finitus est motus. Dicit, q̄ illud primum in quo sub albo est, est indiuisibile temporis, & instans.

1. Ratio. Et probat. Nā si esset diuisibile tps, detur illud, & sit, A C. diuidatur per B. & erunt

duæ partes, A B, & B C. Tunc peto: Aut res est mutata in altera parte harum. l. vtraq; per se, aut in altera mutatur, in altera est mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata est, ergo iam non est illud totum, in quo primò mutata est, cum in parte, nisi detur prius primo, pars enim fuit prior toto.

Si verò in vtraque mutabatur, iam etiam in toto mutabatur contra suppositionem. Dicimus n. q̄ in illa sit mutata,

Si verò in vna mutatur, in altera est mutata; Sequitur idem inconueniens, quod ad primam partem; nempè, q̄ non erit totum primùm, in quo est motum, & mutatum esse, non ergo erit diuisibile id, in quo primo dicitur, res est mutata, & motus est factus.

Manifestum est igitur, quòd & id.
Tex. XLV.

Concludit

Infert ex dictis, quod id, quod generatum, & corruptum est, & mutatum; Id est Id, in quo motus finitur: vt sit verum dicere, nunc primò motus est factus, est indiuisibile instans.

His suppositis, distinguit, dupliciter dici, primùm mutatum esse Vno modo versus finem motus, vt sit primùm mutatum esse id, primùm, in quo absoluta est mutatio. Altero modo, versus principium, vt primùm mutatū sit, in quo incipit primo mutatio fieri. An tamen vtrumque in motu sit, explicat statim.

Quod igitur circa finem. Tex. XLVI.

Ostea.

Versus finẽ motus datur primum mutatum esse

Nota.

Ostendit versus finem motus, & mutationis dari primùm mutatum esse, id est, instans in quo sit verùm dicere, nũc primò mutatio facta est, antè enim mutatio erat nec erat motus finitus.

Notandum, quòd tale primum factũ, seu mutatum esse, non est motus, sed ipsius terminus, quod alij vocant, primum non esse motus. Nã in eo primò, in quo est iam verum dicere, motũ esse factum, est etiam verum dicere, nunc non est iã motus, sed immediata ante hoc erat, seu fuit, quod dicitur, primùm non esse.

In principio motus non datur primũ mutatum esse

Nota ex Themist.

Aristoteles autem probat, dari hoc instãs, quia datur mutatum esse, quod sit finis motus: Non enim mutatio in infininitum durat: at primùm mutarum esse, indiuisibile est: ergo revera datur primùm mutatum esse, cum in plura diuidi nequeat,

Duobus modis sumi potest principiũ, & finis motus.

Ad circa principinm motus, & mutationis dicit, non dari primũ mutatũ esse.

Notat hic Themist. quòd principium & finem motus dupliciter considerare possumus. Vno modo pro parte, vt id sit primùm mutationis, seu motus, quod est prima pars motus primò facta. Id vltimũ, seù finis, quod est vltima motus pars vltimo facta, & tunc vtriusque est ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuisibilitatem, ita nec datur vltima pars. Altero modo, finis motus potest cõsiderari pro vltimo instanti, in quo desinit motus, & principium pro instanti, in quo incipit: & tunc sicut datur finis, ita & principiũ. Finis enim est primùm non esse, puta nõ est motus, sed immediatè ante hoc fuit, principium verò vltimum non esse, nunc non est motus, sed immediatè post hoc erit. Hæc, quæ Themist. hucusque dicit, vera sunt.

Themistii interpretatio Arist.

Dicit tamen vlterius, quòd Aristote. aliter sumit finẽ motus hic, aliter principium: finem enim sumit pro vltimo instanti motus, in quo non est motus, sed primo res est mutata: & talis finis datur in mutatione: at principium sumit pro parte motus, & tunc non datur primùm motus, id est, non datur prima pars.

Reiicitur hæc interpretatio, & vera ponitur.

Hoc dictum Themist. nõ recipio, procedit enim cõtra Aristotelis sensum, vt patebit. Sẽsus enim Arist. hic est, quòd sicut in fine motus datur instans vltimũ, in quo dici potest, nunc primò res est mutata, non sic in principio datur vnũ mutatum esse, à quo incipiat motus, vel quod sit primum in motu. Prropterea subdit rationem in textu. Nam mutatum esse supponit mutationẽ, sed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior: ergo nec datur primũ mutatum esse, à quo incipit motus, sicut in fine, quem motus præcessit. Vnde quod non sit prima pars motus, adducitur in probationem huius, quòd non detur primùm motus: non ergo idem sunt, vt vult Themist.

Sit enim primum, in quo A D.

Probatur nõ dari primũ in motu nec mutationem primo ex tempore quo fit.

Probat quod assumpserat, Nẽpe nõ dari primam mutationis partem: & probat hoc primò per tempus, eo quòd non datur prima pars temporis, in quo mutatio fit. Argumentum est: Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars sit, & vocetur tempus A D. hoc, vel est diuisibile, vel indiuisibile: sed neutrum esse potest: ergo non datur primum tẽpus, & sic nec prima pars mutationis. Probatur primò, quòd non sit indiuisibile, putà nunc, dupliciter. Primò, quia sequeretur, duo nunc esse immediata, sed quòd sequatur, non ostẽdit.

Prima rationis pars quod nõ possit esse primũ indiuisibili temporis.

1. Ratio.

Puto autem sic ostẽdi: si enim in hoc instanti sit prima motus pars, cum proximè sequatur pars æqualis, & non minor, erit in instanti proximo, & essent duo instantia simul. Quòd si diceres, nõ sequi alteram partem, sed minorem, tũc esset in minori tempore, quàm nunc indiuisibile, quod tamen esse non potest. Si verò dicas esse maiorem: id esse nõ potest: nam in motu, quod minus est, prius est: sic mihi videtur probari illud.

2. Ratio.

Secundo probat. Demus, quòd in aliquo tẽpore quiescat toto, & A, tũc quiescet

 scet

fcet in A. Moueatur tunc:re vera, fi inftá ti eft primum motus, tunc erit motus in A,cum quiete:nam in proximo inftanti non poteft effe,cum duo non fint contigua: nunquam ergo datur vlla pars motus,quæ prima dicatur,quin alia, & alia prior fit.

Quoniam autem non eft impartibile.

Tex. XLVII.

2. pars rationis q. non pofsit ẽt effe illud primũ in tẽpore primo.

ALteram argumenti partem probat,quòd non detur prima pars tẽporis,in qua fic motus ex illa fit diuifibilis. Diuidatur ergo in duas partes: tunc vel in vtraque eft motus,vel in neutra.l. in altera tantum. Si in vtraque, igitur non eft illud totum primum, in quo eft motus,cum in parte etiam motus fit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus, contra fuppofitionem. Dictum enim eft,illud effe,in quo primò motus eft.Si in altera tantum,iam illud totum nõ eft primum.Cum igitur non detur primum tempus,in quo res dicatur moueri primum,diuiditur enim tempus in infinitũ, nec dabitur prima motus pars,& ita non eft primum mutatum effe. Motus enim præcedit mutatum effe:nulla autem eft prima motus pars: nullum ergo eft verfus principium mutatum effe primum.

Nec igitur eius,quod mutatum eft,

Tex. XLVIII.

2. Ratio Quod nõ detur prima pars motus ex mobili defumpta.

SEcundò idem probat,non dari primã motus partem verfus principium ex parte mobilis. Probatum enim eft,quòd mouetur,effe diuifibile:moueatur ergo lignum fupra vnum locum fecundũ partes fuccedentes vnam poteft alterã: vel calefiat fecundum partes extenfionis: Tunc argumentum eft. Quod mouetur, diuifibile eft : fit igitur motus primus in parte mobilis D F,& tempus motus N I fi tota pars in illo tempore mota eft: ergo in medio tẽporis media pars: & rurfus in alio medio alia media,& fic in infinitum:non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili,& fic nec primum mutatum effe verfus principium.

Explicatur. Tráfeat digitus meus per hũc locum, A fucceſsiuè, tunc quod tranfit,indiuifibile effe non poteft: erit ergo diuifibile. Prius ergo tranfit vna pars, quàm alia:fed nõ datur pars prima tranfiens,quin fuerit alia prior, cum fit diuifio in infinitum : ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatũ effe. Similiter cum per partes fucceſsiquid alteratur.

Quod igitur nec eius,quod mutatur.

Tex. XLIX.

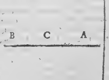
CVm nec ex parte temporis, in quo motus fit,nec ex parte mobilis primæ mutationis dari partẽ probaffet:nũc ex parte etiam termini,ad quem motus eft, non dari primam partem acquifitam,oftendit. 3. Rõ ad idẽ ex termino motus.

Dicit tamen, quòd quamuis ifta tria diuifibilia fint,puta, Tempus,Mobile, Terminus ad quem: non tamen femper eodem modo.

Nota verò,quod fpacium in motu locali reputatur pro termino ad quem:eft enim ficut latitudo,feu longitudo ipfius termini. Nota.

Diftinguitur dupliciter diuifibile. Vno modo per fe,& fic quantum, vt tempus mobile,fpacium per fe diuifibilia funt. Altero modo per accidens,quia nimirũ eft in quanto,ficut qualitates. Duplex diuifibile, per fe, & p accidẽs.

Probat autem, quòd non fit primum in magnitudine per fe diuifibili motus factũ. Sit fpacium A B, motus autem primus fit ex B, in C.

Tunc,

Tunc, vel C, est contiguū ipsi B, & sic erunt duo indiuisibilia simul: vel non est contiguum, sed mediat spacium: ergo in illo fuit primus motus. Et cum spaciū sit diuisibile in infinitum, non dabitur prima ipsius pars motu acquisita. Idē est in mutatione secundum quantitatē, id est, in augmentatione, quæ secundum conti nuam quantitatem fit. At in alteratio ne cū sit ad qualitatē, non datur iste pro cessus diuisibilitatis eodem modo, sed est ad qualitatem indiuisibilē per se diuisibilem per accidens.

Dupli cē succes sionē in al teratione secūdū. s. intēsionē, & exten sionem.

Aduerte autem duplicem successionē in alteratione. Vnam secundum intēsionem formæ, vel remissionem. Et quantū ad has partes diuisibilis est forma per se. Alterā quantum ad extensionē, secūdūm quam quātum paulatim alteratur.

Et de hac loquitur Aristoteles dum di cit esse diuisibilem per accidens, nec da ri primam partem, quia hæc notior est: Altera enim secūdū intensionē obscura est, & ad alios libros pertinet, cum nō se cundum quantitatem fit, quæ commune accidens est. An tamen etiam quoad intensionis partes, non detur prima, paulo post in loco id examinabimus.

CAPVT. VI.

Quoniam autem omne quod mutatur in tempore mutatur. Tex. L.

De ordi ne partiū motus.

DE ordine partium motus modo differit, atque duo docere intendit. Alterum, quòd ante quamli bet partem motus diuisi præcedit vnum mutatum esse: Et alterū, quòd ante quodlibet mutatum esse præcedit aliqua motus pars. Sunt enim mutata ef se, sicut puncta in linea: terminat enim motus partem.

Supposi tio Arist.

Ad probationem primi vnum præmit tit. Nempe, Omne, quod mutatur, in ali quo tempore primo mutari: id est, omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, id est, in aliquo toto tempore.

Distinguit tamen primo, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo nō primo, sed secundum alterū, vt q in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dici tur: vt quod in die hoc fit, dicitur tali an no fieri. Altero modo fit primo in tempore, & hoc est, quod in toto tēpore aliquo fit, & in vtraque eius parte. Quod au tem fieri in tēpore primo sit fieri in omni eius parte, vt pars motus parti tempo ris, & totus toti respondeat.

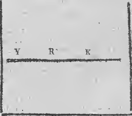
Primo, & natur.sup positio.

Probat ex definitione primi supra da ta. Id enim est primum, in quo secūdum se, non secundum alterum, putā secundū sui partem motus fit: & idem probat ra tione sequenti.

Sed & ex his manifestum est. Tex. LI.

Secundo eadē pro batur.

RAtione id probat, nempe, motum qui in tempore primō fit, fieri etiā in omnibus illius partibus. Sit tempus, quod primum ponitur Y K. & diuidatur R in duas partes, Y R, K R.

Tunc, vel in neutra mouetur, vel in vna, vel in vtraque. Si in neutra mouetur, vtique in illo toto quiescit, impossibile enim est moueri in aliquo tēpore, & non in vlla eius parte. Si verò in vna tantum mouetur, tunc iam non est primū, cū in eo ratione vnius partis motus fit. Si autē in vtraque, habetur intētū: er go necesse est, quod si aliquid in aliquo tempore primo mouetur, quod in quali bet eius parte moueatur. Cum autē omnis motus in tēpore fit, erit in tempore primo, nam quod in tempore primo nō est, ratione primi est, cuilibet enim motui tempus æquale respondet.

Hoc autem adenso. Tex. LII.

Ex

Ante omne moueri est mutatū esse si diui sio sumatur à fine versus principium motus.

Ex hoc principio sic ostenso concludit, ante quamlibet motus partem præcedere mutatum esse, sumpta diuisione a fine versus principium motus: probat hoc tripliciter.

1. Rō ex spacio, & tempore

Primo, ex spacio, & tempore. Detur tēpus primū, in quo est motus. Y R. detur magnitudo, & spacium K L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & spacij mutatum est. Iterum, si in dimidio mutatū est, ante motus medietatē præcessit mutatum per dimidium. Rursus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum esse, quod partem motus præcessit. Cum igitur sit diuisibile spacium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatum esse, sit finis præcedentis, quod sequens præcedit, vtique ante quamlibet motus partem præcedet aliquod mutatū esse, partem motum antecedentis terminās.

Verbigratia, mouetur ab A, in B, spacio, re vera, cum illud spacium sit diuisibile in infinitum, & per totum si motus: etiam motus diuidetur in infinitum. Et sicut in spacio ante spacium datur punctum, diuisione facta versus extremum: ita dabitur, ante quemlibet motum mutatum esse.

In medio tēporis est mutatū esse.

Quod autem in medio tēpore sit mutatum esse, probat subtiliter. Sumatur aliud mobile æquè velox, pæquale spacium, & simul moueatur cum illo mobili per dimidium tantum tunc hoc dicetur in illo mutatum. Si ergo hoc in medio tempore mutatū est in dimidio, cūre vera moueatur in eodem tempore, & æqualis sp acio: quamuis hoc vlterius moueatur, hoc enim nō impedit, quin in parte qualibet sit mutatū. Et sic de quacunque parte eisdem argumentum, quod sit mutatio: motum ergo præcedit mutatum esse.

Amplius autem si in toto tempore.

Tex. LIII.

2. Ratio.

Secundo idem probat. Ob id in illo toto tempore primo Y R, dicitur aliquid mutatum, quia est vnum nunc terminans tale tempus, in quo res mutata dicitur: sed quælibet pars tēporis suo nunc terminata est: ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum esse. Cum ergo pars partē præcedat propter ipsarum diuisibilitatē in infinitum, etiā mutatum esse, quod est in vna parte præcedet motum, qui est in alia: & sic motum semper antecedit mutatū esse, quòd est finis cuiusque partis.

Amplius autem si id.

Tex. LIIII.

3. Ratio.

Tertiò probat. Omne, quod continuè mouetur aliquo tempore (dicu autem, continuè moueatur, quia non est corruptum tale mobile: iam enim nō cōtinuè moueretur: nec cessauit à mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatū est in illo tempore: sed in nunc non mouetur: ergo in nunc est mutatū. Sed sunt infinita nunc in tempore, ergo sunt infinita mutata esse: ergo non dabitur pars motus, quā non antecedat aliquod mutatum esse in altero nunc, & instanti antecedenti.

Nota.

Aduerte igitur, quòd dicit (nisi sit cessatio à motu) quia mutatum esse, quod in fine totius motus est, non est ante motum. hic autē loquimur de intermedijs. Similiter, si in medio motu corrumpitur res, motus continuus est, vt diximus: sed illud mutatum esse, in quo res corrumpitur, non antecedit motum eiusdē rei, vt patet in cane, qui in descensu moritur.

Non solum autem id, quod mutatur.

Tex. LV.

Aute etiā mutatū esse præcede re motus.

Alterū, quod superius diximus, often dere aggreditur, nēpe, ante mutatū esse præcedere motum, & quod mutatum est, prius mutari.

Suppositio. Omne quod mouetur à cōtrario in cōtrariū in tēpore mouetur.

Ad cuius probationem præmittit vnū aliud principiū, putà: Omne, quod à quo dam in quidam, id est, à contrario in cōtrarium mutatur, in tempore mutari: & mutatum esse, id est, mutationem factā esse in tempore.

Hoc probat. Mutetur aliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A, in B, tunc si tes est mutata in eodem instanti, in quo

erat

erat sub A, puta, nigro, profectò simul erit sub albo, & nigro, & sub diuersis locis & formis secundum alios motus. Nã si facta est mutatio, res debet esse sub termino ad quẽ, vt dictum est, si verò in alio nunc, est sub termino ad quem, cum duo nunc immediata nõ sint, quin sit intermedium tempus, erit ille motus à cõtrario in contrarium factus in illo tẽpore. Non ergo est vllus transitus, aut mutatio ab vno contrario in alterum, nisi in tempore, quãuis sint in gradu remisso cõtraria: cum in eodem nunc duo termini motus simul non sint. Nam motus est accessus ad vnum, recessus ab altero. Si igitur in duobus, erit motus in tempore. Hęc ratio posterius examinabitur. Colligitur ergo principium, motus ab vno in aliud in tempore fit.

Quoniam igitur in tempore.

Tex. LVI.

1. Ratio Arist. Ex fundamẽto supposito colligit, antequodlibet mutatum esse præcessisse motum: & ratio est. Omne tempus diuisibile est in minores partes absque vllo termino, ita vt non detur nunc, quod nõ præcedat temporis pars: ergo & in motu, qui in tempore fit, idem erit. Si enim motus præcedit mutatum esse, & iterũ ille motus diuisibilis est, & terminatur pars per mutatum esse: hoc iterum præcedet illa motus particula, quæ iterum diuisibilis est, & sic in infinitum: ergo ante quodlibet mutatum esse datur motus antecedens.

Amplius autem in magnitudine.

Tex. LVII.

2. Idem in motu locali. Adducit alterum argumentum in motu locali, quod clarius rem conuincit, quia spacium est per se continuũ. Moueatur ergo aliquid à C, in D. Tunc, vel vterque terminus est cõtiguus: & hoc non, quia duo indiuisibilia simul erant: termini enim primi indiuisibiles sunt. Si ergo inter illa, C, D, medium diuisibile est, & continuum, erit diuisibile in infinitum: & inter terminum, & terminum dabitur medium, in quo fit motus: ergo ante quodlibet mutatum esse, quod in termino fit, præcedit aliqua motus pars, & quod mutatum est, mutatur prius.

Eodẽ enim demõstratio est. Tex. LVIII.

3. Idem in allis moti bus nõ cõtinuis. Idem, quod demonstratum est in motu locali, vbi spacium est per se continuum, ostendit etiam in alijs motibus non continuis, vt in generationibus, & alterationibus, quæ mais non sint harum termini quanti, nisi per accidens, tamen cognoscemus in his per tempus ipsum, sicut in motu locali per spacium.

Concludit. Ex quibus omnibus concludit, quòd mutatur mutatum fuisse, & quod est mutatum prius mutari, id est, ante motum mutatum esse, & ante ipsum mutatum esse quodlibet motum præcedere.

Nota. 1. Et omnia hæc probantur ex illo principio, quòd continuum nullum ex indiuisibilibus cõponitur, sed indiuisibilia semper diuisibile est.

Nota. 2. Aduerte autẽ, quòd alterationem, & generationem vocat non cõtinuos motus, id est, quorum termini à quo, & ad quem continui non sunt, cum sint contrarij species differentes: at in spacio termini continui sunt, ob id magis inest tali motui continuitas: tamen non ob hoc illi continui non sunt.

Nota. 3. Aduerte etiam q hic, vt dicit Auerr. per generationem, nõ præcisam substãtiæ mutationem intelligit, sed simul cũ præuia dispositione.

Manifestum est igitur. Tex. LIX.

4. Idem in omni mutatione in vniuersum. Insert in vniuersum, & in quacunq; mutatione cõtinua, & diuisibili, esse hoc verum, quòd ante quodcunque mutatũ esse, præcedit mutari, & ante mutari mutatum esse: & hoc ob id, quia non datur prima pars in vllo continuo propter diuisibilitatem in infinitum: & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus, factionibus, corruptionibus, & alijs, in quibus generari, seu fieri præcedit factum esse, & è contra.

Quamuis non fit idem prorsus, quod fit, fat est, quòd sit pars illius, vt cõtinuò domus fit, tamen modo fundamentum, postea

posteà reliqua:sic in alijs.Per generationes,intellige similiter mutationes, cum præuijs motibus,vt dictum est.

C A P V T VII.

Quoniam autem omne id.

Tex. LX.

Theoremata sex de infinitate, & finitate motus, magnitudinis & mobilis

Theoremata quædam de infinitate, seu finitate motus, magnitudinis, & mobilis constituit. Et quamuis superius de hoc etiam tractauerit, id tamen non ex professo fuit, sed vt motus diuisio,& aliorum magis innotesceret. Modo tamen ex professo id docet, & ob id vniuersaliùs,& distinctiùs loquitur.

1. Theorema in possibile est à trāsire magnitudinē finitam tē pore infinito.

Sex igitur Theoremata cōstituit, quorum primum est:magnitudinem finitam in tempore infinito impossibile est pertrāsire,ta in motu regulari, quando mobile vniformiter per totum spacium monētur,siue velociter siue tardè: quàm in motu irregulari,cum motus nō est in toto spacio vniformis, sed modò tardus, modò velox.

Limitatur primum.

1. Theorema.

Hoc Theorema limitat:vt notat. D. Thom.est enim intelligendum:Cū motus non sit sæpè per eandem magnitudinem,aut aliquam eius partē tunc enim, magnitudine finita existente, tēpus erit infinitum,vt in circulo : sed debet sumi vna magnitudo tota,in qua totus motus fiat,non repetito toto spacio,nec parte.

2

Fūdamētū probationis

Ad probatonē huius supponit: Quod mouetur,in tempore moueri:& in maiori tempore maius pertrāsiri spaciū:quod in motu regulari intelligi debet.

Probatio de motu regulari.

Hoc supposito,probat Theorema in motu regulari. Detur magnitudo hæc finita,& diuidatur in partes æquales,quarum vnaquæque erit finita in magnitudine,& omnes simul numero finitæ; tunc quæque istarum pertransibitur,in tēpore finito:vna enim in tanto finito,& alia inæquali,& iterum alia inæquali : ergo omnes oportebit transire in tempore finito,puta in tempore tanto, quantū est aggretum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis: quæ tempora pariter etiam in multitudine;seu numero,& magnitudine finita erāt:ac ob id totum non erit infinitum non enim finita finitè sumpta,infinitum complent.

Sed & si non æquè velociter.

Tex. LXI.

Probatio in irregulari.

Idem probat,cum motus est irregularis:hic enim maior est difficultas, eo quòd æquales partes non habent æqualè tempus propter difformitatē,& breuiter rō est ista. Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes,quæ sunt finitæ,puta,in decem:tūc tēpus in singulis coniumptum,quamuis nō sit vnum alteri æquale,tamen in singulis erit finitū, si enim infinitum esset;tunc tantum temporis in toto,quantum in parte consumeretur:quod est impossibile:igitur tēpus consumptum in tota magnitudine erit aggregatū ex finitis partibus in numero finito:ergo impossibile est totum esse infinitū.Nam infinitum nullā habet partem aliquotam,quę sumpta toties ipsum æquet, cum non sit in vlla proportione:ergo magnitudinem finitam non est possibile tempore infinito transire.

Explicat rō. Arist.

Aristoteles ergo: antequàm rationē hanc proponat,sumit per literas magnitudinē finitā,quæ sit A B,& tempus infinitum,quod sit C D.sumit statim fundamentum : Quòd priùs pertransitur vna pars,quam alia,& priùs est vna pars motus,quàm alia,cùm vna pars in priori tēporis,alia in posteriori sit:vlteriùs in maiori tēpore magis pertransitur, quàm in minori,siuè æqualis sit motus, siuè non vniformis. Et idē de mōtione, & quiete.

Hoc autem sic debet intelligi. Quòd si difformiter motū in tanto tēpore trāsit tantum spacium, idē difformiter motum in maiori tempore transibit vltra illud spacium,sicut etiam in vniformi, & regulari.

His suppotis, diuidit magnitudinem A B,in partes suas aliquotas,& mensurātes aquales, quarum singulæ dicuntur A F,& facit argumentum. Quælibet harū siuè æqualis,siuè inæqualis tempore finito mensuratur, cum debeat esse minus, quàm

quàm totius tempus: ergo totũ tempus finitum est. Nam infinitum non habet partes mensurantes, quæ finities sumptæ ipsum æquent.

Quòd enim partes finitæ infinities sumptæ faciant infinitum, fieri potest: quod etiam finitæ partes finities sumptæ faciant infinitum, impossibile est.

Idem infertur in quiete & generatione, & corruptio.

Concludit idem esse in quiete. Non enim est quies finita tempore infinito. Idem de generabili, & corruptibili. Nõ enim finitum generabile, potest generari infinito tempore, nec corrumpi.

Eadem autem ratio est.

Tex. LXII.

2. Theorema magnitudinẽ infinitã tpe finito nõ est ꝑtransire.

Probatio Theorematis.

SEcundum constituit Theorema. Magnitudinem infinitam tempore finito non est pertransire. Probat hoc, tempore finito diuiso in partes æquales finitas in numero, & magnitudine, cum sit finitum.

Et est argumentum. In qualibet parte huius temporis finitam transit magnitudinem: ergo in omnibus simul partibus transit finitas partes, quoad numerũ, & quoad magnitudinem: ergo magnitudo quam illo toto tempore transiuit, finita est. Finita enim finities sumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt, siue infinitum sit versus vnum extremum, vt si hinc linea versus hoc extremum protenderetur in infinitum, siue infinitũ sit ex vtroque extremo. Nullum enim finitũ fit ex finitis finities multiplicatis.

His autem demonstratis.

Tex. LXIII.

3. Theorema. Nullũ mobile finitũ põt pertrãsire infinitũ spacium in tẽpore infinito.

Probatio Theorematis.

TErtiũ Theorema constituit de mobili cum alijs. Nempe, nullum mobile finitum potest transire infinitũ spacium in tempore finito.

Nota vero, magnitudinem finitam in hoc textu vocari mobile infinitum: hoc enim fuit alijs occasio aliter exponẽdi, sed absque dubio sic est exponendum, vt ex contextu patet.

Hoc Theorema dicit patere ratione su praposita. Diuisio enim tempore æqualiter finitè, cum in qualibet parte transeat finitum spacium, in toto etiam tempore finitum transibit.

Quoniam autem finitum non transibit.

Tex. LXIIII.

4. Theorema mobile infinitũ nõ trãsibit magnitudinem infinitã tpe finito.

Probatio theorematis.

EX tertio Theoremate quartũ colligit, vbi manifestatur, illud fuisse tertium. Est igitur quartum. Mobile infinitum non transibit magnitudinẽ finitã tempore finito. Hoc ex præcedenti sequi, probat.

Et ratio profectò est subtilis. Imaginare ergo, quòd sit spaciũ infinitum, per quod moueatur tignũ cubitale: imaginare iterũ locũ, & spaciũ cubitale, ꝑ quod paulatim succedẽs moueatur infinitum tunc modo vtroque accidit infinitum transiri à finito: nã in priori mobile finitum trãsit infinitum, in posteriori spaciũ finitum trãsit quodãmodo ipsum mobile infinitũ: vt ergo repugnat tempore finito transiri infinitũ spacium, ita, & finitam magnitudinẽ tẽpore finito, illud à mobili finito, hoc à mobili infinito.

Duobus modis imaginari posse infinitũ transiri à finito.

Nec aliter posse infinitũ à finito transiri, docet: nisi ꝙ spacium sit finitum mobile infinitum: & hoc est, ꝙ finitũ vtatur infinito in mouendo, aut quòd spacium sit infinitum, mobile finitum, & hoc vocat finitum vti infinito, vt latione.

1 Quasi dicat: non aliter infinitum finitum transit, nisi duobus modis: aut quòd mobile sit finitum, spaciũ verò infinitum, aut è contra: neutrum autem fieri potest in tempore finito.

At verò neque infinitum.

Tex. LXV.

5. Theorema mobile infinitũ in tpe finito nõ põt trãsire spaciũ infinitum.

Probatur Theorema.

QVintũ cõstituit Theorema. Mobile infinitũ in tempore finito non potest transire spaciũ infinitũ.

Probat dupliciter. Quia infinitũ nõ potest trãsire aliquod spaciũ, nisi aliqua ipsius pars finita illud trãseat, & hoc vocat infinito inesse finitũ. Sed (vt probatum est) finitũ mobile nõ transit infinitũ tpe finito. ergo nec transibit mobile finitũ.

1. Probo

Idem dicit posse probari per tẽpus. Si enim

enim tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna temporis parte transeat finitum spaciũ, vtique in toto tempore transibit finitũ, vt superius diximus. Nam infinitum sic debet transire, nempe secũdum partem finitam iam Hunc crediderim esse sensum horum verborum, licèt Sanct. Tho. aliter exponat.

Quoniam autem neque finitum.

Tex. LXVI:

6. Theorema. Motus infinitus non pôt esse tẽpore finito. Probatio Theorematis. Illatioque dã ex prædictis.

EX his omnibus colligit sextum Theorema. Motus infinitus non potest esse tempore finito.

Proba, quia eadem est ratio magnitudinis, & motus, se enim consequũtur quãtum ad hoc: sed infinita magnitudo nõ transitur tempore finito: ergo nec motus infinitus est tempore finito.

Relinquitur ex his, magnitudinẽ infinitam in tempore infinito posse pertrãsiri à finito, vel infinito mobili, magnitudo enim, & tempus, & motus parem rationem, & coniunctam habent in hoc.

An detur primum, & vltimum in motu.

Quæst, IIII.

Colligentur ea quæ tradit Aristo. de 1. & vlti. in motu de quibus qõ instituitur. Primum

ARistoteles circa hanc difficultatem, vt in textu expositũ est, docuit aliqua. Primum est. In motu versus finem dari primum mutatum esse, id est, vnum instans, in quo esset verũ dicere, nunc primò motus est factus, & similiter, nunc non est motus, sed immediatè ante hoc fuit motus. At versus principium, nõ datur primum mutatum esse. quia cum mutatum esse præcedat motus. & motus sit diuisiuibilis in infinitum, non dabitur mutatum esse, ante quod non sit aliud, neupè, in medietate motus antecedentis illud mutatum esse. Namquælibet pars motus finitur in mutatum esse.

2 Alterum est: Quòd ante quãlibet motus particulam præcedit mutatum esse: & è contra, ante mutatum esse motũ, diuisione facta motus per partes proportionales, vt diximus in textu.

3 Tertium est: Quòd à contrario in contrarium nõ fit transitus, nisi in tempore.

Iam ergo, quòd detur primum, & vltimum in motu sunt aliquot argumenta. 1. argum. Quod detur. 1. & vlti. in motu

Primum est: Motus fit in aliquo tempore primò, & adæquato, puta, vna hora: sed in tali tempore datur vnum nunc terminans in fine, alterum in principio: ergo dabitur in motu ex vtraque parte mutatum esse, nempe, primum, & vltimum.

Præterea secũdò Motus fit adęquatè, per spacium aliquod, putà ab A, in B. sed huius spacij ex vtraq; parte datur punctũ ergo & in motu mutatum esse etiam ex principio, sicut ex fine. Sic enim sunt mutata esse in motu, vt puncta in linea, & nunc in tempore. 2. argum.

Tertiò. Omne finitũ ex vtraque parte habet principiũ, & finem: sed motus vnius horæ ex vtraque parte finitus est: vt ergo habet principiũ, & habet finem, 3. argum.

Quartò. Aristoteles versus finé dicit dari primum mutatum esse: videtur falsum. Mutatum esse versus finem est post multa mutata esse, quæ sunt in medio motus: ergo illud non debet primũ, sed potius vltimum dici, 4. argumé.

Quintò. Demus motũ diuisum in decem partes æquales: si ante quãlibet motus partem præcedit mutatum esse: ergo ante primam illarũ præcedit mutatum esse: & ante illam nõ est motus: ergo erit illud primũm mutatum esse in principio quod non præcedit motus, 5. argumé.

Sextò. Contra rationẽ in tex. 55. qua probat, ab albo in nigrum trãsiri in tempore, facit argumentum. Vel in vno nũc quo est sub albo est sub nigro. Et hoc nõ, quia simul nõ stat sub vtroque termino. Vel in alio, & tunc erit tempus medium, in quo sit factus motus. Hoc argumentũ videtur nihil valere: nam per ipsum etiam probaretur, generationem substantiæ esse in tempore, vt cum ex aqua fit aer: quod falsum est. Et illud patet. Nam cum non in eodem instanti materia sit sub vtraque forma, erit sub diuersis instantibus, & sic in tempore. 6. argumé.

Septi-

Septimo. Si calor, nigredo, & huiusmodi qualitates per motum acquirũtur semper: sequitur, quòd nunquam datur minimum in eis: nam cum per motum totæ acquirantur, non dabitur pars minima, sed minor, & minor fuit prius acqui sita. Hoc tamen videtur falsum. Cũ enim formæ substantiales habeant certam minimam quantitatem, etiam habebunt formæ accidentales, quæ in illas ordinát, vel ipsas consequantur.

2. Fundamentum Not. Dupliciter res quæ de nouo incipiũt acquirunt esse, vel & cum motu, vel per motum si- ne motu.

Pro huius declaratione aduertendũ primò, Res, quæ de nouo esse habent, du pliciter habere esse. Quædam acquirunt esse per motum, & cum motu: quædam, quàmuis per motum, non tamen cũ motu acquirunt esse. Id dicitur per motũ, & cũ motu esse, quod non solum per motũ fit, sed etiam ipsi motui ad æquatur: vt pars per partẽ motus, & totum per totũ motum acquiratur. Vt albedo habet esse per de albationẽ, & cum ipsa: quælibet enim de albationis pars in albedinis partem terminatur, & quæ huiusmodi sunt, eandem cum motu diuisionem patiũtur, fiuntque in tempore.

Illæ verò aliæ per motum, sed nõ cũ motu habent esse, quæ non in ipso motu sunt, sed instanti totum suum esse habent, quàmuis aliquis motus præcesserit: quales substantiæ generabiles, quæ fiunt in instanti, & in fine motus. Ad hoc genus rerum reducuntur ea omnia, quæ in instãti totum suum esse habent, & simul sunt secũdum se tota, vt Angelus à Deo productus. Similiter instantia singula, mu tata esse, & huiusmodi, quæ in indiuisibili consistunt.

3. Fundamentum. Quæ non cum motu acquirunt esse dupliciter se habent, vel cum contraria ex- pulsion. vel sine c

Aduertendum secundò, ista, quæ non cum motu habent esse acquisitum, dupliciter se habere. Quædam enim acquirunt esse cum contrarij expulsione: sicut forma substantialis: vna enim accedente expellitur altera: similiter assensus, cũ sequitur dissensum. Alia absque contrarij expulsione habẽt esse, vt instãs, quod modo est, & singula huiusmodi. Similiter assensus intellectus, cum sola intellectus operatio est, non precedente dissensu: si militer Angeli productio.

3. Fundamentum. Partes in rebus duplices intensionis & extensionis.

Aduertẽdum tertiò, quòd partes rei sunt in duplici differentia. Quædam sunt secundum extensionem, quales, quæ à magnitudine sumuntur: vt albedo habet partes extensionis à subiecti magnitudine, in quo est extensa. Quædam sunt partes secundum intensum, & remissum, qua les sunt gradus formæ suscipientis magis & minus, vt cum album fit magis, & magis album.

Sunt autem res, quæ vtrasque habent partes, vt albedo, calor, & huiusmodi: habent enim extensionis partes à subiecto, cui insunt, habent etiam intensionis par tes secundũ quas magis, aut minus actuãt subiectum idem.

Formæ verò substantiales, & aliquæ ac cidentales nõ recipientes magis, aut mi nus, habent solas extensionis partes, quã uis sint partes per accidens: non enim à se, sed à quantitate eas habent. Cõtingit autem quantum ad alias partes per motũ esse, siuè intẽsionis, vt cum albedo successiuè intenditur: siue extẽsionis, vt cũ successiuè per subiecti partes extẽditur, & hoc non repugnat formę substantiali, potest enim quantum ad extẽsionem in materia motum admittere.

4. Funda. dupliciter res incipiunt, & desinunt intrinsece, vel extrinsecè.

Aduertendum quartò, quòd sunt duo mo di, quibus res incipiunt esse duo etiã modi, quibus desinunt. Modi incipiendi sunt, vltimum non esse, & primum esse. Tunc res incipit per vltimum non esse, cũ data tur instans, in quo, qua muis nondum illa res sit, tamen statim post illud erit. Vnde vltimum non esse, est, quòd in hoc instan ti non sit res, tamẽ immediate post hoc, erit. Tunc autem incipit per primum esse, cũ datur instans, in quo primò res sit ita, vt immediate ante illud non fuerit. Prior modus dicitur extrinsecus, propte rea, quòd in illo, instanti inceptionis nõ dum sit res, posterior intrinsecus, quia in illo iam sires.

Modi autẽ desinendi sunt pariter duo. vnus extrinsecus, qui dicitur primũ non

esse,

esse, alter intrinsecus, qui dicitur vltimũ esse. Tunc res desinit per primum non esse, cum datur instans, in quo licet dicere, modo non est res, sed immediate ante hoc fuit. Tunc verò desinit per vltimũ esse cum datur instans, in quo licet dicere, nunc est res, sed immediate post hoc non erit. Horum omnium exactior paulò pòst reddetur ratio.

2. Cõclu. His suppositis sit prima conclusio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquisita, nec vltima vltimo tẽpore acquisita, hoc idem de re, quę cum motu habet esse, quãtũ ad eas partes, quas cum motu acquirit.

1. pars cõclusionis. Prima pars huius cõclusionis nota est ex textu. Cum enim motus & tempus, in quo fit motus, sint diuisibilia in infinitũ & successiua, non habentia partes simul pfectò neutris dabitur ita minima pars in principio, quin minor, & minor præcesserit, nec ita minima in fine, quin minor succedat, puta, illius medietas.

2. pars cõclusionis. Altera pars conclusionis est, esse idẽ de re, quæ cum motu incipit. Vt enim nõ datur minimum motus, ita nec erit minimum albedinis, & alterius formę, quę cũ motu acquiritur: & hoc est satis manifestum, Nam si daretur minimum formæ, non dato minimo motus, tunc illud motus, quod est vltra illud minimum, esset, sine forma, quod est impossibile, motus. n. non est sine forma, cum sint simul, & ipsius fluxus.

3. pars cõclusionis. Tertia pars conclusionis nempe, quãtum ad partes, quæ motu acquiruntur, duplici ex causa est posita.

Nota. 1. Altera est, vt intelligas nõ omnia quę motu acqrũtur, esse diuisibilia omninò, nisi secundum partes, quas per motum habent: vnde forma substantialis secundum partes extensionis motu acquisitas non habet minimum: alię formæ nec secundum extensionis, nec secundùm intẽsionis partes, minimum habent.

Nota. 2. Altera causa est, quia est grauis difficultas, an omnes partes extẽsionis, & intẽsionis motu acquirantur, tũc enim nõ daretur minimum naturale, nec in intẽsione, nec in extensione substantię, l. accidentis, de quo inferius dicemus: modò tamen generaliter dicimus, in his partibus, quæ motu acquiruntur, non dari minimum, sicut nec in motu.

2. Cõclu. Secunda conclusio. Motus, tempus, & res, quę cum motu, & tempore acquirit esse, incipiunt per vltimum non esse, & desinunt per primum non esse. Hæc conclusio sequitur ex præcedenti. Cum enim non detur prima pars horum, quę primò fit non dabitur instans, in quo dicatur, tunc primum ista esse, nec similiter vltimum, in quo postremò sint, sed extrinsecè incipit, & desinit ex his vnum quodque, signato instanti, in quo non sunt, sed immediate ante illud fuerũt. l. immediate post illud erunt.

Nota. ex D. Tho. Vbi nota cum. S. Tho. supra textũ. 55. quòd hoc nunc vnum est terminans præteritum. & incipiens futurum tempus: vnde post nũc immediate sequitur tempus, & ante nunc immediatũ est tempus, quæ per nunc continuantur. Sicut si sumas punctũ in media linea, ante ipsum enim, & post ipsum immediate est linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum nõ esse, est dicere, quòd in illo nunc non est, sed in tempore, quod illi nunc proximũ est, illa erit, similiter in definitione per primam non esse, hæc res non est nunc, sed immediato tempore ante hoc fuit

Et meritò ita fit, quia cum res hæ in instanti esse nõ possint, sed in tempore, in tempore autem nõ sit prima, nec vltima pars, initium suum, & finem ab extrinseco sumunt, perinde enim est dicere, ipsas sic incipere, ac desinere, quã quòd nõ habeant primam, nec vltimam partem propter earum diuisibilitatem in infinitum.

Tertia conclusio. In motu versus finẽ, datur primum mutatum esse, non tamẽ versus principium, in re similiter, quę motu acquiritur, datur totius primum esse, sed non primum esse partis.

Explico: Illud primum nõ est motus,

in fine,

in fine,in quo dicitur,nunc non est motus,sed immediatè ante hoc, fuit:illud, inquam,est primum,in quo est verum dicere,nūc primò factus,& perfectus est iste motus,& similiter nunc primo talis,& tāta forma acquisita est. & hoc est dicere, quòd in fine motus,datur primum mutatum esse,eodem modo in fine cuiusque partis motus.

At cum motus sit diuisibilis in infinitum versus principium,non dabitur primum mutatum esse,quia ante tale mutatum esse præcessit motus diuisibilis,vbi fuit aliud,& aliud,mutatum esse.

Et ob hoc nec datur primum esse omnium partium:nam ante illud prius, fuit minor pars formæ acquisitæ.

Nota discrimen in fine,& principio motus. Nec est eadem ratio in fine, & in principio motus,nam in fine datur mutatū esse,quia ante illud fuit motus:at in principio non potest dari primum mutatum esse,quia debet antecedere motus , qui cū diuisibilis sit semper,habet aliud & aliud mutatum esse prius.

Nota discrimen pūcti,& mutati esse. Non enim omnino mutatum esse simile est puncto,nam punctum non necessariò antecedit lineā,ideò datur primum:at mutatum esse necessariò præcedit motus.

4. Concl. Quarta conclusio. Res,quæ fine contrarij expulsione acquirunt esse,incipiūt per primum sui esse, desinunt per vltimū sui esse. Vnde,nunc,temporis , mutatum esse,motus,angelus,mundus, per primū esse inceperunt : nunc autem mutatum esse per vltimum esse desinit, reliqua. non cor rumpuntur.

5. Conclu. Quinta conclusio. Quæ cum abiectio ne contrarij corrumpuntur,l. generātur, incipiunt esse,per primum esse , desinūt per primum non esse. Vn cum ex aqua fit aer,aqua desinit per primum non esse, vt sit verum dicere,nunc non est, & immediatè ante hoc fuit aqua , aer verò incipit per primum esse , nempè , nunc est aer,& immediate ante hoc non fuit.

Probatur conclusio. Hæc conclusio est Aristotelis.8.Physic.tex.69.& huius ratio est notanda,Sæper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis,ratione cuius dispo nitur subiectum.vnde dū motus ille est, nondum est forma generata, quia dispōsitio non est perfecta:finito autem motu forma inducitur in eo instanti primo,in quo est primum mutatum esse in fine motus. Cum autem detur tale primum mutatum esse,datur etiam primum esse formæ productæ: Cum autem talis forma nondum sit cùm motus est , erit forma,quæ corrumpitur:non enim est materia sine forma,vnde sicut forma generanda non est,dum fit motus, ita forma corrumpenda est,quousque motus sit finitus.

Vnde sequitur,quòd desinente motu, tunc non erit forma corrupta , sed desinet,sicut motus, & desinet per primum non esse, & tunc erit forma generata.

Vt autem clarius intelligas. Fiat motus calefactionis aquæ,vt ex ipsa fiat ignis,dum fit calefactio,est aqua , & non ignis,facta calefactione,est ignis,non aqua:datur enim in fine motus vnum instans,in quo licet dicere. Modò primùm absoluta facta est calefactio , & hoc idē instans,est primum non esse motus , & primum non esse ipsius formæ aquæ , primum verò esse ignis,hæc enim omnia il li instanti insunt.

Per hæc patet solutio ad argumenta posita. Ad primum enim,& secundum ę qua est responsio , Non enim mutatum esse omnino simile est puncto,& nunc. De ratione enim puncti non est , quòd ipsum linea præcedat,at de ratione mu tati esse est,quod ante ipsum sit mutatio ob id non potest incipere motus à mutato esse,quia necesse est,quòd ipsum ante cedat motus:est enim mutationis finis. Ad primū & secūdū.

Nec inde sequitur , quòd motus non potest esse in tempore, aut spacio adæquatis:nam motus non sit nisi in tempore, & magnitudine, at nunc non est temporis pars,nec indiuisibile magnitudinis,

Ad tertium,non negamus motum habere Ad 3.

bere principium, dictum enim est, quod sicut non datur prima pars, ita nec vltima: at sicut datur vnum instans, in quo desinit motus, quod dicitur primum non esse motus, ita etiam datur aliud instās, in quo incipit, quod sit vltimum non esse ipsius.

Discrimen est, quòd instans finis dicitur mutatum esse, quia motus præcessit imò totus: in principio tamen non est mutatum esse, quia non precessit motus, tamen vtrunq; instans & vterq; terminus est extrinsecus, quia in eo nō est motus.

Ad.4. Ad quartum non sic est intelligenda illa comparatio: si enim mutatum esse, quod in fine est, absolutè ad alia mutata esse conferatur, quę in illo motu fuerunt ipsum vltimum dicetur: tamen non sic debet hoc intelligi, sed quod ipsum est primum post totum motum factū, & respectu temporis sequentis. Vt sit sensus, in hoc instanti omnium sequentium primò motus totus dicitur esse factus, & perfectus, ante enim non fuit totus factus, post verò fuit, sed non primò, nisi in tali instanti, in quo dicitur primum mutatum esse. (Nota.)

Ad.5. Ad quintum dicimus, non sic illam diuisionē motus fieri debere, sed proportionaliter versus principium, & tunc nō dabitur pars, quam non antecedat mutatum esse, vt dictum est.

Ad.6. Ad sextum dico, in generatione substantię esse aliam diuersam rationem: nam generatio substantiæ, & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cum autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno instanti fiunt illa quòd sit primum nō esse vnius, quàm esse alterius: tunc enim forma recedit cum motu, quo generatur res: at verò cū ex calido fit frigidū, cū nullus alius antecedat motus, ille transitus non fit in instanti, sed in tempore. Si enim diceretur, quòd instans vnum est, in quo frigidū primo est, & calidum non est: non videtur, quare in illo non sic calidum, cū nullus motus, aut mutatio præcesserit, qua expulsum sit: & ob hoc Aristot. nunquam admittit mutationes instantaneas, nisi adiunctas motibus. Sic puto esse respondendum secundum viam Aristotelis.

Ad septimū difficultas est magna, an detur minimum in formis accidentalibus in instanti productum, quòd nos tractabimus. 8. lib. tex. 23. Interim tamen dico, cum S. Thom. ibidem, quòd hic Aristoteles solùm loquitur vniuersaliter, nēpè, quęcunque forma motu acquiritur, non habet minimam partem primam illius, quod motu acquiritur: & hoc satis constat secundùm prędicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic disputabitur, quamuis, re vera, hoc Aristoteles videatur docere, sed posteà latius dicemus. Ad.7.

CAPVT VIII.

Quoniam autem omne, aut mouetur.

Tex. LXVII.

Qvæ de motu docuit, putà non dari primum idem de quiete, & de quietatione. i. motu quo quies acquiritur, docet: & tale moueri ad quietem verit Boetius (stare) quasi ad standum ire: posset id verbo non satis Latino, tamen rei energiam exprimente dici quietiari. Probat autem primò, quod, quietatio illa sit in tempore dupliciter. Primò, quia est motus, & quod stat. i. ad quietem mouetur, re vera mouetur: in hoc autem textu, tale stare motū esse probat, sic. Omne, quod aptum est moueri, & tempore, & loco, & modo, quibus aptum est moueri, aut mouetur, aut quiescit, sed stans (si sic licet dicere, quòd quietatur) est huiusmodi, & non quiescit, ergo mouetur. Non enim est sic dare medium. Quòd autem nō quiescat, probat. Quia quod stat tendit in quietem: quod autem in quietem tendit, nondum quiescit: ergo stans non quiescit. (De primo, & vltimo in quiete ead. rō quæ in motu.) (I. Funda. quietationē esse in tempore.)

Aduertenda est declaratio illarum particularum, quæ in maiori ponuntur. Non enim omne, quod non mouetur quiescit, sed quod aptum est natura moueri (Nota.)

ueri, vnde immobilia nó dicuntur quiescere propriè. Vlterius, non omne alicū moueri, cum non mouetur, quiescit, nisi sit tunc, cum aptum est moueri, vnde in instanti non mouetur, in instanti autem non quiescit res: Nec satis adhuc est, sed etiam requiritur ex parte loci, nam in puncto non est motus, etiam tempore, & mobili positis. Similiter non est motus, nec quiescit res à motu, quo non est apta moueri, vnde cœlum non mouetur rectè, tamen non quiescit à motu recto, non enim sic moueri est aptum. Cum igitur aliquid est aptum sic moueri & tali loco & tempore, & non mouetur, tunc quiescit. Quies enim priuatio nem dicit, quæ negatio est cum aptitudine, & circū stantijs illis.

Hoc autem demonstrato.

Tex. LXVIII. LXIX.

1. Ratio. HOc principio ostenso, quod stat.i. quod quietatur moueri, facit priorem ratione. Omnis motus, & quod mouetur, in tempore mouetur, at quod sic stat, mouetur, ergo quod stat, in tempore stat.

2. Ratio. Affert alterā ratione in altero textu: Velocius, & tardius in tempore fiunt: quod stat, velocius, & tardius stat, ergo quod stat in tempore stat: & vide per stare, intelligi motum in statum, & quietem, vt diximus iam, quam quietationem dicere possumus.

In quo autem tempore. Tex. LXX.

2. Funda. quod in ali quo tempo re primo stat, in qua libet parte illius stat. ALterum statuit simile principium, sicut in motu. Nempè quod in aliquo tempore primò stat, in qualibet parte illius temporis stat: & facit eādem rationem cum superiori. Diuidatur illud tempus primum: non enim esse potest in diuisibile, aliter enim nō esset in eo motus, diuidatur ergo in duas partes. Tunc non est dicendum, quòd in neutra stat, tunc enim non staret in toto. Similiter non est dicendum, quòd in altera tantū stat, tunc enim non esset illud totum primum, in quo stat, sed illius pars. Colligitur ergo, quòd in vtraq; stat, & sic de alijs ipsius partibus. Ex his cōcludit, quod intenderat: non omne non dari primum in statu, & motu isto sicut nec in motu vniuersaliter dicto datur.

Neque enim ipsius motus.

Tex. LXXI.

PRobat, non dari primum in statione hac. Si esset primum, vel esset in indiuisibili temporis. I. non: sed neutro modo esse potest, primò non potest esse in indiuisibili, sic enim nō esset motus: at dictum est, motam esse. Præterea, nec potest indiuisibili esse: si enim diuisibile est id tempus primum, erit immediatè motus ille, quia aliàs non esset in illo tēpore primo, & adæquatè, ergo illa medietas fuit prior: cumq; in temporis diuisione non perueniatur ad vnam partem omnium primam, cum illa adhuc diuisibilis sit, profectò nec in tali motu quietationis, quæ status dicitur, dabitur prima pars, sed semper erit alia, & alia, vt in tempore. Non dari primum in statione.

Neque igitur quiescens.

Tex. LXXII.

QVod de motu in quietem dixit id etiam de ipsa quiete tradit, puta, non dari primam ipsius partem. Id hoc probat: quia in tēpore quies est, & quod quiescit, in tempore quiescit, temporis autem cūm non detur prima pars, nec dabitur in quiete. Quod autem in tempore sit quies, dupliciter probat. Primo: Tunc res quiescit, cùm non mouetur, & moueri apta est: id in instanti non moueri apta, ergo nec quiescere, sed in tempore. Eadem rō de quiete quæ de motu in quiete.

1. Ratio.

Amplius autem & tunc dicimus.

Tex. LXXIII.

SEcundò idem probat ex descriptione quiescentis. Id enim quiescere dicimus, quod sic se habet modò, sicut antè quasi quies non dignoscatur, nisi per diuersa nunc, sed instans non habet modò & antè, ergo in tempore quiescens est. Vtraque ratio superius exposita est. Iam concludit hoc prouenire ex diuisione continui in infinitum, qua supposita, se- 2. Ratio.

quitur, non dari primum in motu, & similiter nec dari ultima m partem.

Quoniam autem omne, quod mouetur.

Tex. LXXIIII.

Aggredit. Arist. solvere argu. Zenonis. facit ad d primū fundamē-tum. Aristoteles præparans se ad soluen dum argumenta Zenonis, præmittit vnum in hoc textu; Nempè, cum aliquid mouetur in aliquo tempore primo & adæquato, non potest in aliqua parte illius temporis esse in vno loco æquali, aut in vno gradu sormæ secundum alios motus, sed semper mutat, & mutat locū æqualem, aut est sub alio, & alio gradu formæ.

Nota. 1. Quō sit intelligendū funda mentum Aristot. Attende, quòd dicit in tempore primo. Si enim sumas tempus non primum potest in vno loco esse in aliquo tempore, v g. ego dicor moueri in classe in hoc die, quia moueor in tempore huius horæ, finito isto notu possum manere in loco, in quo motus sum per horam aliam eiusdem diei, tamen in hac eadem hora in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in eodem loco æquali mihi, impossibile est.

Nota. 1. Attende etiam, quòd loquitur de loco æquali, in quo toto est mobile, nā intra totum spacium maius, intra quod totus fit motus, per tempus manet. At de illo loco, in quo adæquatè est ipsum locatum loquentes, dicimus, quòd dū mouetur, non permanet in vno per temporis particulam, minimam, sed mutat, & mutat loca alia, nec in eodem permanet dummodo moueatur secundum se totū, quòd si secundum partem mouetur, illa saltem pars nunquam in eodem loco æquali erit per aliquod tempus, quo mouetur.

Probatur fundamen. Probat hoc, quia si in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret, vtiq; quiesceret. Quiescere enim est eodem modo se habere in duobus nunc temporis continui, i. in aliquo tēpore, q̄ si quiesceret, iam non esset illud tempus primū motus.

Si verò non sic est, sed vno solo nunc,

Concludit, q̄ cum nō sit in vlla parte temporis in vno, & codē loco, q̄ in instanti erit in illo loco sibi æquali, & in alio instanti in alio, tamen in tempore semper mutat loca æqualia: nec propterea admitti debet, quod quiescat in illo. Nam sicut in instanti non est motus, ita nec quies, ob id in tempore primo to to mouetur, & in parte qualibet temporis locum æqualem alium, & alium mutat, nec quiescit, licèt per instans sit in vno, & eodem sibi æquali loco: instans enim tempus non est.

CAPVT NONVM.

Zeno autem malè ratiocinatur.

Tex. LXXV.

Argumen. rō contra motum. EX doctrina textus præcedentis soluit sophisma Zenonis, quo probabat, non esse motum. Dicebat sic:

Quòd in quolibet nunc temporis quiescit, non mouetur in illo tempore: sed id, quod moueri dicitur, puta sagitta in quolibet Nunc temporis quiescit, ergo nō mouetur: Probat minorem. Quia quod est in sibi æquali loco, non mouetur, sagitta in singulis Nunc, est in sibi æqualibus locis: ergo in illis non mouetur quòd si non mouetur, quiescit. Omne. n. in sibi æquali loco, aut mouetur, aut quiescit.

Hoc autem falsum est. Tex. LXXVI.

Solē Aristotelis. VOluit prædictam rationem, dicēs, q̄ tempus non componitur ex ipsis Nūc, sed ex diuisibilibus partibus: ideò non sit in omnibus: Nunc non mouetur, in toto non mouetur, uā in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc est solutio potissima. Hinc enim prouenit, q̄ non sit in nunc non moueri quiescere, non enim nunc est pars temporis. Quòd autem in omnibus partibus temporis in loco æquali non sit per aliquam tempo ris partem, dictum est in textu antecedenti.

Quatuor autem sunt rationes. Tex. LXXVII.

Quatuor argu. Zenonis contra motum. HVius occasione à principio incipit numerare quatuor rationes Zenonis, quibus contendebat, non esse motū quas

Primum. quas difficilis solutionis dicit. Prima ratio erat. Supposito, quòd si esset motus, esset à termino in terminũ alicuius spacij, & quòd spacium diuisibile est in infinitum, tunc est argumentum. Mobile nõ potest peruenire ad terminum per spacium, nisi prius transeat dimidium spacij, nec potest hoc transire, nisi prius aliud huius dimidium, nec hoc, nisi huius aliud dimidium. Sed sic est, quòd sunt infinita dimidia, quæ prius oportet transire, ergo nunquam continget moueri per spacium aliquod. Infiniti enim non est finis.

Solutio. De hac autem diuisione se locutum superius dicit. Vel potest esse sensus, quòd iã ista ratio soluta est, per distinctione m superius, puta, textu. 19. vbi dictum est, spacium non esse actu infin. tum, sed poten tia: vnde non opus est, quòd infinitæ partes sint, quas actu oporteat transire. Sed hoc postea in fine libri examinabimus magis.

Secundã autem ea, quæ vocatur.

Tex. LXXVIII.

Secundum PRoponit secundam rationem Zenonis, quam dicit vocari Achillem. Ratio autem erat, quia vtebatur exemplo Achillis, qui erat celerrimus, & sic exponunt Themist. Simpli. Psellus. Vnde male interpretes aliqui putant, dici Achillem, quia erat ratio validißima. Ratio autem ducit ad inconueniens, quòd velocißimum, puta, Achilles, nunquam apprehenderet tardißimum, puta testudinẽ. Probabat autem: quia semper erit aliquod spacium inter vnum, & alterum. Sed quomodo id probet, optime explicat Themist. Demus spacium, in quo sit motus. Sit miliare, quod octo stadijs cõstat, & Achilles incipiat moueri à principio primi stadij, & testudo à dimidio illius stadij. Sitque Achilles in decupla proportione velocior. Est argumẽtum. Dum Achilles transit illud medium stadij, testudo saltem transiuit decimã partem alterius dimidij, & sic nondum est apprehensa. Iterum dum Achilles transit illam decimam, testudo transibit aliã decimam illius decimæ. & dum hanc decimam decimæ Achilles, testudo aliam decimam decimæ alterius decimæ trãsibit: cumque sint infinitæ huiusmodi diuisiones, nunquam Achilles testitudinẽ motam consequetur.

Est autem & hæc ratio eadem.

Tex. LXXIX.

HAnc secundam rationem cùm primã comparat, ac dicit esse eãdem. Nempè, quia idem supponit cum ea, nõ tamen omnino eandem, quia alia aliter procedit. Supponit igitur idem, quia infinitum putatur spacium, nec ad terminum peruenire posse in vtraq; ratione. Sed non est idem modus, nam prima diuidit spacium semper in duas partes proportionaliter, at posterior non diuidit, nisi secundum proportionem, & rationem velocioris, & tardioris. Vnde quam uis diuerso modo procedant, adidem tẽdunt, eademque est vtriusque solutio. Quòd si in argumento secundo sumatur velocißimum, & tardißimum, fuit tr. gi co modo ad faciendum argumẽtum admirabile, sed non quòd nouam difficultatem faceret. Comparat Aristotel. 1. argumẽ. Zenonis cum 2.

Solutio ergo est, quòd velox non apprehendet tardum, dum non attingit ipsum, tamen attinget. Maius enim spaciũ transit velox in eodem tempore, quàm tardum, cum spacium finitum actu sit. Argumentum autem procedit, ibi esse infinitas actu partes, quòd falsum est. Solu. Arist.

Tertia autem, quæ nunc dicta est.

Tex. LXXX.

TErtiam rationem Zenonis dicit esse eam, quæ iam proposita est textu 85. Nempè, quòd si in quolibet instanti quiescit mobile, cum non mutet locũ, quòd in toto tempore quiescet. 3. Argum.

Et reperit solutionem eandem, qa innititur ratio in hoc, quòd tempus ex nũc componitur. Hoc autem negato, nihil

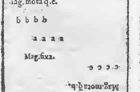
concludit. Dicetur enim, quòd in quali bet parte mutat locum, & mouetur, licèt in singulis instantibus sit in singulis locis, nec in illis motus sit, non tamen proptea dicendum est, mobile quiescere, vt dictum est. In instanti enim, nec quies, ne motus est.

Quarta autem ea, quę de iis est. Tex. LXXXI.

4. Ratio.

QVartam facit rationem Zenonis, quæ re vera difficilè colligi potest: aliqui enim eam sic cōstruūt vt nec minimā apparētiam faciat, quod credendum non est. Existimo, sic esse ꝓponendam, & in hoc magis accedo ad expositionem sancti Th. Zeno in hac ratione ducebat ad impossibile. Nempè si motus esset, tempus duplum esset æquale suo dimidio, nempè, vna hora æqualis mediæ. At hoc ostendendum sumebat hoc principium. Cum duo mobilia ęquè velocia æqualem magnitudinem percurrunt, tempora vtriusque motus sunt æqualia.

Ex hoc principio argumentabatur, & sumebat tres magnitudines æquales, singulas quatuor partium æqualium. Et primā ponebat immobilem, quę dicebatur AAAA. Alteram constituebat superiùs quæ inciperet ex media parte fixæ & immobilis, quæ dicebatur BBBB. Ita vt primum B, esset cum secundo A. Tertiā sumebat, q̄ dicebatur CCCC. & ponebat à principio immobilis, vt esset primum C, cū primo A, contra alterā magnitudinē, vt notum est in figura infrà descripta

Moueatur igitur tertia, quæ dicitur C per totam magnitudinem A, per horam ita vt cum perueniat ad secundum A, vbi incipiebat B, moueatur ipsū B, versus A. à quo incepit C. Tunc, quia non habet nisi duo A, pertranscunda, per mediam horam mouebitur, & in illa media ipsū C, transibit alia duo A. & nunc in fine medię horæ vltima omnium horum simul erunt, primum C, cum vltimo B, & A & primum B, cum vltimo C. & A, ac si essent iuxta posita.

In hoc igitur casu tempus ipsius C. est duplum ad tempus ipsius B, quia C, transiuit quatuor A, & B. non nisi duo. Quòd ante ista tempora sint æqualia, probatur. Ipsum B. in media hora transit per omnia quatuor C. vt notum est, quia in principio mediæ horæ est cū primo C, in fine cum vltimo, sed quatuor C. sunt æqualia quatuor A, ergo B, transit tantam magnitudinem, ergo per fundamētum tempora ipsorum B, & C, sunt ęqualia.

Solutio huius est, ꝗ illud fundamentum intelligi debet, ꝗ duo mobilia transeant æquales magnitudines fixas, nam cum vna est fixa, altera mouetur cōtra mobile, citius transitur mota, & ita errabat Zeno. — Solutio Arist.

Hic est sensus horum duorum textuū, & est notanda expositio. Ad literam deueniamus. Quartam rationem, dicit esse eam, in qua sumebat magnitudines ęquales cum aliis ęqualibus, & applicabat stadio vnam à principio alteram à medio, è contra, & per hoc probabat duplū tēpus æquale dimidio, sumpta duplici illa magnitudine mobili ęqualiter veloci. — Literæ Aristotelicæ 4. argumēti expositio.

Et attēde, ꝗ vna magnitudo ponitur in principio, altera in medio illius tertiæ, quæ dicitur stadium, & nō vtraque in medio, vt multi expositores ponunt, ideoq; vix intelliguntur. — Nota.

Fit autem deceptio in eo. Tex. LXXXII.

SOlutionem cauilli ponit in hoc, ꝗ falsitatem fundamenti aperit. Putat enim, ꝗ cum duo mobilia æquè velocia — Solutio.

mo-

moueantur per æqualem magnitudinem ita, vt vnum per fixam, alterũ per motã moueatur, quòd tempora sunt æqualia. Et hoc quidé falsum est: aut enim vtraque debet esse fixa, aut vtraque æqualiter mota.

Casus argu. Constituit autẽ casum argumenti. Sint tres magnitudines, prima fixa, AAAA, aliæ motæ, tamen æquales, & numero, & partium magnitudine, quarum vna BBBB, sit incipiens à secundo A, altera vero CCCC, à primo A, è contra; continget duas has simul coniungi cum vltimis A.

Nota. Sed intellige, q̃ C, incœpit moueri, nec B, motũ fuit, quousque ad ipsum peruenit C, vt diximus. Hoc casu posito, dicit, cũ B, transierit duo A, ipsum verò C, quatuor A, erit tempus B, dimidium ad tempus C, nam in singulis A æquale tẽpus consumptum est. Tunc vlterius sequitur, q̃ B, transiuit per omnia C. in illo medio tempore. Cunque tantũ temporis sit consumptum in C, quantum in A, vt ipse inquit, erunt tempora æqualia.

Nota. Et nota, quòd dicit, (vt ipse inquit) nã re vera, plus temporis cõsumit B, in vno A, quàm in vno C, imò dum duo, A trãsit, percurrit quatuor C in ãm A, fixũ est, C, verò cõtra ipsum mouetur. Et in hoc consistit deceptio, & cauillus Zenonis. Hæc est expositio clara textus huius difficilis.

At verò secundum eam, quæ in cõtradictione: Tex. LXXXIII.

Duo alia argu. cõtra motũ A Lia duo argumenta soluit, quibus motum esse negabatur, & quamuis multi ea esse Zenonis putent, mihi non placet, quia solùm quatuor rationes esse ipsius dixit, & præterea Psellus expositor Græcus, has nõ esse Zenonis, sed aliorum, dicit. Quicquid tamen sit, ratio proponitur, qua mutationem non esse, probatur: præsertim, eam quæ inter cõtradictoria fit, vt ex non albo in album.

1. Argum. Argumentum est. Dum res mutatur, nec est sub vno extremo, nec sub altero. Cum autẽ extrema sint contradictoria, dabitur, q̃ neutrum cõtra dictoriorum vni con. petat, vt nec sit album, nec nõ albũ.

Respondet Aristoteles hoc argumentũ nihil concludere: Nam tunc esset in con uenientes, si res in totum nec esset albũ, nec non albũ in mutatione. Sed hoc falsum est, nam cum mouetur, partim est albũ, partim non albũ, nam cũ albũ dicitur, aliquid nihil vetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur non albũ, quãuis habet partes aliquas albas. Fit. n. denominatio à pluribus, seu præcipuis partibus. Non ergo, propterea q̃ nõ sit sub albo, nec sub non albo, ob id inferri debet q̃ totum nõ sit albũ, & totum non sit non album: erit enim partem habens in albo, partem in non albo, idẽ q̃; dicetur de alijs extremis cõtradictorijs, vt de esse, & non esse in generatione. Solutio Aristot.

Hic aduerte q̃ Arist. loquitur hic de mutatione albi ex nõ albo, & de mutatione generationis, quibus fit albũ, vel fit aliquid secundum partes extensionis: tunc enim quandam partem sub vno, quancũ sub altero habet extremo. Non tamen loquitur de generatione, quæ in vnica parte, & de mutatione, quæ in instanti fit, tunc enim non est secundũ partes diuersas mobilis: sed dicendum est, quòd est sub termino ad quem. In mutationibus enim instãtaneis simul sunt mutatio, & mutatum esse, vt dicetur in lib. 8. Modo tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forsan non argumentabantur, sed de mutationibus, quæ successiuè secũdum extensionis partes fiũt, quamuis non omnes successiuè extensionem requirant, vt alibi dicetur. Nota.

Rursus in circulo. Tex. LXXXIIII.

A Lteram facit rationem ipsorum. Accidit id, quod moueri dicitur, non mutare locum, nec secundum totum, nec secundum partes in tempore: ergo non mouetur. Antecedens patet de sphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totum, nec partes locũ mutant, cum circa idem semper voluantur quòd si motus non est circularis, nec alius mo- 2. Argu.

tas vllus erit. Quod si dicatur, adhuc sphæram moueri, vtique motus, & quies simul erunt: quiescit, enim cum locum non mutet.

Primò namque partes.

Tex. LXXXV.

Solutio Arist. Soluit argumentum; Et primò negat, partes non mutare locum, mutant enim singulæ. Vt si cósideres partes octauæ sphæræ, quæ sub nona mouetur, partes nonæ sphæræ continentes octauam, non respondent semper eisdem partibus octauæ, imò vna octauæ succedit, vbi erat altera, & alia vbi erat illa. Secùdò negat etiam totum non mutare locum: imò mutat locum.

Nota, 1. Aduerte autem, quòd in aliquo circulo possumus multos circulos sumere, si incipiamus a varijs punctis illius circuli: tamen ij non sunt omnino distincti. Cum vnus sumatur in alio. Differût, sicut homo, & homo albus: vnum enim alterum includit. Ex quo sequitur, quod corpus circulare, quod mouetur intra suos terminos sit semper in alio, & alio circulo, & loco: & hoc pacto dicit Aristoteles etiam totum mutare locum, dummodo, in circumferentia sit, quæ incipit ab A, modo in ea, quæ incipit a B, modo in ea, quæ incipit a C, & sic in alijs.

Nota, 2. Aduerte præterea, quòd in nó circularibus etiam manemus loca, quorum vnus est alterius pars: Vt si ego sim in hoc loco, & parum discedam ita, vt non deseram totum: tunc locum alium habeo. Sed non omnino quia iste partê habet alterius. Corpus igitur illud circulare cum in quolibet tempore mutet locum, & ipsum, & ip sius partes non quiescent, sed mouebitur in illo tempore: & sic soluitur argumentum.

CAPVT. X.

Demonstratis autem his.

Tex. LXXXVI.

Quo apud Arist. an indiuisibile possit moueri. Transit Aristoteles, ad vnum Problema determinandum. Nempe an indiuisibile moueri posit. Explicat autem primò se de indiuisibili in quantitate loqui, vt de puncto, linea, superficie, non de alijs indiuisibilibus, puta, secundum formam, qualiter species vltima indiuisibilis est, cum in plures species diuidi nequeat: Vel de indiuisibili secundum indiuiduum, vt Petrus indiuisibilis dicitur in plura illius speciei singularia: de his non est sermo. sensus quæstionis.

Respôdet igitur, quòd indiuisibile moueri potest per accidens ad motû magnitudinis, in qua est sicut nauta mouetur ad motum nauis. At ne quis existimaret indiuisibile moueri per accidens, sicut pars ad motum totius: explicat, quòd nô sic mouetur, sed sicut accidens ad motû subiecti, vt exponit Sanct. Thom. & hoc significatur per Nautam in naui. Ratio ad quæ indiuisibile pôt moueri per accidens.

Mouetur autem pars ita in toto: quòd habeat aliam motû, ab ipso toto: alius enim est motus partium singularû, alius totius. Nam quælibet pars parte motus existente, in te mouetur, & inde potest separata moueri. At accidens non habet alium motum à motu totius, nec separatum posset moueri: & hæc assimulatur punctum. Aliter mouetur pars ac cidês pars altera accidés, & púctum.

Quòd autem partes singulæ suis motibus moueátur, dicit hoc ostendit in sphæra: Si enim partes profunditatis, côsiderentur, quæ propinquiores sunt centro tardiorem motum habent, cum breuiorem circulum describant, quàm remotiores maiorem describentes circulum. Non ob id intelligas, esse motus partium, & totius diuersos actu, sed potentia: actu enim vnus est motus continuus. Indiuisibile igitur mouetur per accidês, vt in subiecto accidens, per se autê nullo modo.

Mutetur enim ex AB. in B C. Tex. LXXXVII.

Indiuisibile nô pôt moueri se. I. Ratio à terminis. Triplici ratione probat, indiuisibile per se moueri non posse. Prima est. Detur, quod moueatur ab vno termino in alium, siue motu locali, siue quocunque alio, & sit tempus motus aliquod Tunc in hoc tempore, aut est in termino à quo, aut in termino ad quê, aut partem habet in vno, partem in alio. Si di-

cas

eas in aliquo esse termino : erit iam quies, cum sit illud tempus, Si dicas tertium erit iam diuisibile: Dicere, quòd nullo modo est in terminis, est impossibile: ergo tale indiuisibile, verbi gratia, non potest moueri per se solum.

Quare non contingit id.

Tex. LXXXVIII.

Reijcitur fuga qua, quis vti posit in 1. argumē.

VNum modum reprobat, quo quis posset affirmare, pūctum per se moueri. Puta, si tempus tantum ex instantibus componeretur, & tunc in quolibet instanti esset in aliquo indiuisibili. Hoc reijcit primò: quia tempus ex instātibus non componitur.

1

2 Secundò, quia tunc in quolibet instāti esset mobile mutatum, & tūc nō esset motus: nam motus non esset, nisi plura mutata esse. Hoc autem reprobatū est: nullum enim continuum ex indiuisibilibus componitur. Hoc enim supposito, illud esse non potest.

Amplius autem & ex his.

Tex. LXXXIX.

2. Ratio à partibus spacii.

ALteram facit rationē. Omne, quod mouetur per spacium maius se, debet prius transire minus, & æquale sibi, vt notum est. Si ergo punctum mouetur per spacium maius, transibit vtique prius per minus, aut æquale sibi. Per minus, nō potest, ergo per æquale. Si ergo totam lineam transit semper, & non nisi tangendo æqualia: ergo linea componitur ex punctis, cum mensuretur à puncto trāseunte per totam lineam. & non nisi per puncta. Illud autem impossibile est: ergo punctum per se moueri non potest. Idem intellige de linea, quæ per latitudinem, & de superficie, quæ per profunditatem, non possunt mouer, nisi magnitudo ex indiuisibilibus componatur.

Amplius autem si omne in tempore.

Tex. XC

3. Ratio à tempore.

TErtiam rationem facit, quæ ducit ad hoc inconueniens, quod esset tempus minus quocunque motu: quod est impossibile, cum motus, & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primò, quod omnis motus est in tēpore: & quodcunque tempus est diuisibile. Moueatur igitur, quod est indiuisibile, ab vno in alterum indiuisibile: cum iste sit motus, erit in aliquo tempore: hoc quidem diuisibile est: motus autem ille non, cum in vno puncto solo non sit motus: ergo medietas illius temporis erit tempus minus tali motu, qui minimus est. Quòd autē talis medietas sit tempus minus, patet: nā totum tempus erat æquale moti.

Ex hoc autem absurdo sequitur, quòd aliquid mouetur in tempore aliquo, & minori non potest minus moueri, nisi indiuisibile diuidatur. Aliud ēt infertur incōueniēs

Posset quis dicere, quòd à puncto in pūctum in instanti mouetur. Obiectio.

Hoc reijcit sicut superius, tunc enim ex mutatis componeretur motus, & ex indiuisibilibus quodlibet continuum, quod fieri non posse demonstratum est superiùs. Solutio

Mutatio autem nulla est infinita.

Tex. XCI.

EX his omnibus, quæ circa diuisionem mutationem dicta sunt, ne quis, infinitam esse mutationem arbitraretur, concludit tandem nullam esse mutationem actu infinitam, ita vt sit ad extrema infinitè distantia. Probat hac rōne. Omnis mutatio fit ab vno in alterū, siuè contrario, siuè cōtradictorio, sed talia extrema finitam habent inter se distantiam: ergo, & mutationes finitæ sunt: non enim vltra extrema sua singulę sunt. Nulla mutatio est actu infinita. 1. Rō de ōi motu in extremum.

Et in augmentatione, ac diminutione explicat, quæ sint extrema quia hic videbatur res obscurior, quia quantitas certū terminum non habet. Dicitq; illud esse extremum augmenti, puta, quātitatem, quam vnumquodque secundum suā naturam suam attingere potest. & huius remotio est terminus diminutionis. Vbi vides, res terminari certo termino magnitudinis, & paruitatis.

Latio autem sic quidem. Tex. XCII.

De motu locali, qui secundum volũtatem fit, non videtur certum, quo modo extrema sint determinata, propterea alia ratione ostendit, nec talem motum infinitum fieri posse. Impossibile est motum, seu mutationem esse, cuius mutatum esse est impossibile: sed secundum motum infinitum impossibile est esse motum, vel mutatum: ergo ille motus impossibilis est. Maior sub exemplo, seu inductione ponitur. Impossibile est diuidi, secũdum quod impossibile est esse diuisum: & generari, secũdum quod impossibile est, esse genitum: & mutari, secundum quod impossibile est esse mutatum.

2. ratio de motu locali, qui fit secũdum voluntatem.

At quia impossibile multipliciter dicitur, & quod nõ potest fieri, & quod difficulter fit dicit, se loqui de eo, quod non potest fieri. Ac propterea dixit, quod esse diuisum, est impossibile tale, vt non contingat, nec possit esse diuisum, hoc tale impossibile est diuidi.

Et attende literam, nam quidam infinitiui de præsenti, quidam de præterito sumendi sunt, vt exposui: quamuis in litera omnes sint de præsenti: ob id parum habet obscuritatis.

Si ergo id quod fertur. Tex. XCIII.

Concludit, in motu locali, cum non sit motus, nec moueatur aliquid, nisi possit secundum talem motũ, esse mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quæcunque alia mutatio erit finita.

Cõcludit, omnẽ motum & mutationẽ esse finitam.

Sed si esse possit sic, vt tempore sit. Tex. XCIIII.

Ostendit, quomodo in mutatione possit infinitas reperiri: in vna .n. per se, quæ ad determinata extrema tẽdit, non potest esse, vt dictum est: tamen in vna per accidens, puta, per contiguationem ratione tẽporis esse potest. Vt si alterationi succedat generatio, & generationi augmentatio, & huic latio, & huic iterum generatio, Hoc modo nihil prohibet. Non enim est vna mutatio secundum extrema: at in vnico continuo motu id non est, præter motum circularem, de quo, libro octauo dicetur: in eo enim sunt quodammodo plures motus, & circulares, quamuis propter continuitatem vnus dicantur. Et ita absoluit librum Aristoteles.

Quo mõ possit infinitas in motu reperiri.

FINIS LIBRI SEXTI.

IN LIBRVM

SEPTIMVM PHYSYCORVM.

CAPVT PRIMVM.

Omne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. Tex. I.

LICET ea, quæ ab Aristot. traduntur in hoc libro, rationibus tantum dialecticis comprobentur, eademq; posteà ab eodem Aristot. in 8. libro fusiùs, & accuratiùs pertractentur, adeo, vt liber hic Alex. nothus, & adiectitius visus fuerit, quam etiam ob causam, Eudemus, & Themistius, veteres Aristot. interpretes, eius expositionem omiserunt. Tamen quoniam Simplicio. D. Tho. alijsque grauissimis Peripateticis dignus visus est, quem ipsi interpretarentur, nos etiam non inutile fore arbitramur, si quæ in eo docet Aristot. breuiter mote nostro, & summatim prosequamur.

Institutum Aristotel. in hoc lib. est vt aliquot principio, seu Theoremata proponat, ex quibus causã efficiẽtem motus in 8 lib. postea ostendat.

Postquàm ergo de motu, quid sit, quæ ipsius species, quales ipsius partes, disseruit: nunc de ipso efficienti principio tractat, quod facit in octauo libro. At in præsenti aliquot statuit principia maxime ad id in dagnandem necessaria.

Diuiditurque in duas partes liber hic. In priori quędam Theoremata proponit circa motus principium. In posteriori de motuum comparatione loquitur, quoad velocitatem, & tarditatem.

1. Theore. Arist. omnem quod mouetur ab aliquo moueri.

Proponit igitur in textu primo Theorema hoc. Omne, quod mouetur, ab aliquo alio mouetur Hoc primò inductione quadã manifestat, posteà ratione demonstrat. Inductio est. Namque mouentur, aut à principio externo mouentur, vt proiecta: aut à principio ioterno, vt viuẽtia. Et loquitur de actiuo principio. In his quæ ab externo moueotur, satis constat ab alio moueri ipsa, in his, quę ab in-

Probatur inductione

terno, non ita constat. Sed etiam hæc ab alio mouentur: nam habent duas pattes, alteram, quæ mouetur, alteram, quæ mouet, & dum mouet, per accidens mouetur, sicut nauta in nauiũ. Nauim enim, quæ mouetur, nauta mouet, & simul mouetur motu nauis. Sicut igitur, quãuis nauis tota non moueatur ab aliquo extra nauiũ, non propterea dicetur moueri à se, ita oecilla, quæ ab intrinseco mouentur. Et qui dicit, ea à se moueri, nescit distinguere partem, quę mouet, & partem, quæ mouetur.

Hoc est, quod Aristoteles dicit. Sumatur, inquit, A B, quod mouetur secundũ se totum, & non quia pars mouetur, (hic enim loquimur de his, quæ moueri dicuntur, quia tota mouentur, & per A B, intelligit viuens, vel id, quod ab intrinseco mouetur.) Dicere, quòd A B. mutetur à se, quia totum videtur moueri, & non ab extrinseco, est simile, ac si esset vnicum totum D E F, motum, cuius vna pars E F, mouetur ab altera D E & ob id totum mouetur. Et quis propter ignorantiam duarum harum partium æstimaret moueri à se? Quasi dicat, illa talia mota ab intrinseco habere partem aliã mouentem, aliam motam. Et quia mouens mouetur per accidens ad motum partis motæ, totum mouetur; cumque non appareat extrinsecum mouens, existimatur à se moueri. Sed non ita est, vt ostendi io exemplo de naui, & nauta. Colligitur ergo, quę mouentur ab alio moueri.

Amplius id, quod à se ipso. Tex. II.

IDem modo demonstrare contendit. Sumit autem tria. Primum est. Quod

à

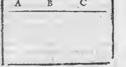
…uere …tiuus sup positis. à seipso mouetur, non desinet moueri quamuis quodcūque, aliud à se, quod mouetur, quiescat, & moueri desinat. Quasi dicat, motus eius, quòd à se ipso mouetur, non pendat ex alterius motu, ita vt si alterum cessat moueri, cesset & ipsum.

Primum

Secundū. Alterum principium ex hoc sequitur. Si quod mouetur, cessat moueri, quia aliud cessat moueri, tunc illud non à se ipso mouetur.

Tertium Tertium est, quod mouetur esse diuisibile.

Necitur ratio. Ex his est argumentum. Detur mobile, quod à se ipso moueri dicitur, (& attende, q loquimur de motu secūdū se totū,) hoc mobile A B, diuisibile erit per tertium principium. Diuidatur ergo in duas partes in B C, & A C.

Peto vel quiescēte vna parte, puta, B C, mouebitur, vel non. Si mouebitur totū, cum nō moueatur nisi ratione vnius partis A C, iam non totum primo mouebitur. De hoc enim sermo est. Si autem nō mouebitur, ergo desinet moueri, quia aliud, puta, pars mota quiescit, ergo per primum, & secundum principium, totū illud non à se ipso mouetur.

Potest autem tota ratio sic in forma ordnari. Omne, quod mouetur, cuius si aliqua pars quiescit, totum quiescit, non mouetur à se, sed ab alio: omne, qđ mouetur, est huiusmodi, vt quiescat, si eius aliqua pars quiescat: ergo omne, quod mouetur, non à se, sed ab alio mouetur, Ratio hęc in quęstione postea examinabitur cum alijs,

Quoniam autem omne, quod mouetur.

Tex. III.

EX hoc vniuersali theoremate infert secundum particulare. Quod localiter mouetur, ab alio mouetur. Et quamuis contingat vnum ab alio, & hoc ab altero, & hoc rursus ab alio moueri, nō tñ potest esse in infinitum processus, sed peruenire oportet ad vnū primū mouens, quod rursus nō ab alio mouetur. 2 Theore. Aris. quod localiter mouetur ab alio moueri.

Si enim non, sed in infinitum abibit.

Tex. IIII.

QVod omne motum localiter ab alio mouetur, non probat, quia in ratione præcedenti de quocunque motu vniuersaliter probatum est. Quòd verò in mouentibus nō sit processus in infinitum, modo demonstrat. 3 Theore. in mouētibus nō esse ꝓcessū in infinitū.

Exemplum ponit. Si A, mouetur à B, hoc rursus à C, & hoc C, rursus à D, non erit iste processus in infinitum, sed erit in aliquo vno status. Exemplū.

Statuit ad hoc aliquot principia. Primum est: Quod simul mouebitur A, & B, & aliorum vnūquodque. Ratio est, quia quod mouet, dum mouet, mouetur. Cū igitur A, mouet B, mouetur: sed dum B, mouet, mouetur ergo dum A, mouetur, etiam B, mouetur: & dū B, similiter etiā C, ob eandem rationem, & cæterorum vnumquodque. Supposi- tio prima.

Alterum principium est. Motus cuiusque horum finitus est, & vnus numero, vt motus, A, & motus, B, & motus, C, quāmuis enim infiniti omnes sint, vnusquisque tamen finitus est extremis: est enim ab vno loco in alium determinatum locum. Suppositio. 2.

Aut enim numero accidit.

Tex. V.

OCcasione illius, quod dixerat, singulos illos motus esse finitos, & quem- Motus tripliciter vnus.

quemque pro se vnum esse numero motum. Distinguitur, tripliciter dici motũ vnum. Numero, genere, specie. Vnus numero est, qui ab vno numero termino à quo, ad vnum numero terminum ad quẽ in vno numero, & non per quietem interrupto tempore fit: Vt ab hoc albo in hoc nigrum in hoc tempore. Vnus genere, qui est ad terminum vnius prędicamẽti, Vnus specie, qui ad terminum est vnius speciei. Quæ omnia satis exposita iam sunt in libro quinto.

Accipiatur igitur motus ipsius A.

Tex. VI.

Suppositio. 3. Motus finitus erit in tẽpore finito.

POnit tertium principium. Quòd cùm motus A, sit finitus, erit in tempore finito, & sit R. Ponit autem nomina motibus illis, motus A, dicitur E, motus B, dicitur F: motus C, est G, motus autem ipsius D, sit, H. Ex his omnibus colligit argumentum. Motus ipsius A, est in tempore R, finito: sed omnes reliqui motus sunt simul cum motu, A, vt dictum est in primo principio: ergo omnes illi mot⁹ sunt in tempore finito. At illi motus infiniti sunt: motus ergo infinitus est in tempore finito: quod impossibile est.

At quia posset quis dubitare, An motus A, & aliorum sint æquales: Respódet, parum hoc referre: siue enim ęquales, siue inæquales sint, motus totus infinitus est; tempus autem finitum est.

Si igitur videbitur demonstrari.

Tex. VII.

Obiectio Arist. contra rationem supra dictam.

OBijcit huic rationi. Non enim videtur demonstrare intentum. Nã motum infinitum, cum vnius est, repugnat esse in tempore finito. At cum plures sunt motus, mobilibus existentibus infinitis, nõ videtur repugnare: possunt.n. multa simul moueri. In præsenti autem casu ille motus non est vnus, cum mobilia sint multa, ob id nullum sequitur incõueniens.

Sed si id quod mouetur primò.

Tex. VIII.

Solutio.

EXcludit obiectionem supposito vnico fundamento. Quod secundum locum immediate mouetur ab altero mouente motu corporeo, necesse est illi esse contiguum per tactum, aut esse continuum. Ex hoc argumentatur. Cum illa mobilia saltem sint contigua, ponatur, quod continuentur. Non enim minus contigua, quàm continua occupant: nec minor motus est in illis, quàm in his. Sumatur igitur vt vna magnitudo, A B C D: & motus tunc vnus erit ex ipsis puta, E F G H. erit igitur iam motus vnus infinitus tempore finito: quod impossibile est, siue magnitudo, & mobile finitum sit, siue infinitum. Vtroque enim modo motus infinitus tempore finito esse nõ potest: ob id nihil refert, quòd mobile sit finitum, aut infinitum, si motus infinitus est, Ita hæc verba Simplicius exponit: & sic excluditur obiectio, & perficitur demonstratio.

Manifestum est igitur

Tex. IX.

Infertur conclusio supradicta non esse processum in infinitũ in mouentibus.

INfert conclusionem. Quod non erit processus infinitus in mouentibus: sed ad primum deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ sumpta sunt in textu præcedenti. Alterum est, quòd ponatur illa mobilia continuari. Posset quis dicere, rationem esse nullam, quæ ex suppositione procedit. Ad hoc respondet quòd licet suppositione vti, cum id, quod petitur, est possibile. Nam possibili posito in esse nullum sequitur inconueniẽs. Est igitur modus argumentandi iste ex vno possibili dato: puta, quòd illa continuentur: inferre vnum impossibile, nempe, quòd vnus motus infinitus esset in tẽpore finito, vt inde colligatur. Cùm hoc impossibile non sequatur ex hoc quòd continuetur (nam possibile non infert impossibile:) profecto sequetur ex eo quod infinita mobilia sunt: & ita hoc erit impossibile. Nam impossibile ex impossibili sequitur. Alterum declarat, quomodo, quod mouet, & quod mouetur, simul sunt. Dicit duo. Primum est, quòd

loquitur

loquitur demonente efficiente. Nam quod mouet, vt finis, potest distare à re, quę propter ipsum mouetur. Alterum Quòd omne simul mouēs, & motum est, quòd non sit inter ipsa medium, i. quòd se tangant.

An vtraque ratio Aristot. necessario concludat, qua probatur omne quod mouetur, ab alio moueri Quæst. I.

Prima obiectio Galeni contra primam rationem. PRIMA ratio, qua omne, quod mouetur, ab alio moueri, probatur, tripliciter impugnatur. Primò à Galeno, vt refert Simpli. Galenus enim dicebat, quod non bene infertur, illud mobile nō moueri per se, quia pars quiescat, & pars moueatur. Quod enim per partem suam mouetur, per se moueri dicitur: & sic Auerroes explicat argumentum Galeni.

Secūda obiectio aliorum. Secundò impugnatur ab alijs, vt refert Simplicius: quia ratio illa petit principium, nam petit partem quiescere, partem moueri & hoc idem est, totum non per se primò moueri. Nā quòd per se primò mouetur, secundum omnes partes mouetur.

Tertia Auicennæ. Tertio impugnatur ab Auicēna, quia petit vnum impossibile. Nam si totum per se primo mouetur, impossibile est, q pars ipsius aliqua quiescat: & ob id ratio nulla est, quia incompossibile supponit.

Obiectiones contra secundam rationem. Posterior ratio potest adhuc tripliciter impugnari. Primo, supponit, q cum vnum mouetur, reliqua simul mouētur. Prima. Hoc autem videtur falsum. Sat enim lapidem protectum moueri, quiescente proijciente, & elementa moueri, non existente generante.

Secunda. Secundo impugnatur. Quia ipse sumit motum infinitum ratione partium subiecti, & non ratione partium successionis. Motum autem infinitum sic non repugnat esse in tempore finito, nam secundùm tales partes nō diuiditur ad diuisionem temporis, sed subiecti.

Tertia. Tertio impugnatur. Quia existimat possibile, illa mouentia continuari: & tamen videtur impossibile: quia specie differentia impossibile est continuari, vt dictum est in quinto libro. Hæ igitur sunt obiectiones contra Arist. quæ iam sunt dissoluendæ.

Ad primā obiectionē Galeni. Prima ergo Galeni nulla est, & soluitur facile ab Auerroe. Nam per se moueri dupliciter dicitur, Vno modo, vt distinguitur contra per accidens: & sic etiam, quod ratione partis mouetur, per se mouetur: & hoc probat Galenus. Altero modo, vt distinguitur contra per accidens, & secundum partem, vt quod secundum se totū mouetur, per se moueri dicatur: & de hoc loquitur Arist. Constat autem q si vna pars quiescit, nō per se mouetur, hoc modo: vnde nulla est obiectio contra Arist.

Ad secundam, & tertiam solutio nes Auer. Circa secūdū, & tertiū argumentū, maior est difficultas. Auerroes dupliciter cōstituit demōstrationem Arist. Primo sic. Omne, quod quiescit ad quiete alterius, mouetur ab alio: sed quod mouetur, omne, quiescit ad alterius quietem ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Dicitq; hanc ratione confici ex maiori de necessario, & minori de possibili: ex quibus sequitur conclusio de necessario.

Obijcit tamen sibi. Nā minor vester impossibilis, siquidē singulares habet impossibiles, cœlū.n. mouetur, cuius aliquā partem quiescere, est impossibile. Respōdet, q cæli, quatenus corpus est, nō repugnat partē quiescere: & sic debet minor intelligi. quod mouetur, vt corpus est, nō repugnat, ipsius partem quiescere.

Reijcitur solutio Auerr. Primo. S. Th. merito reijcit hāc respōsionem propter duo, que dicit Auicenna. Primū q aliqua propositio impossibilis est, cum prædicatū repugnat subiecto ratione speciei, licet nō ratione generis: vt homo est irrationalis, est impossibilis, licet non ratione animalis, ita cæli partē quiescere. est impossibile. Alterū est, q eodē mo Secundo. do possemus dicere, Quod mouetur, p se quiescere, nō esse impossibile, quia quod per se mouetur, vt corpus est, quiescere potest. Et sic nullum esset impossibile, quod

fua ratione, ſcilicet, quod per ſe moueatur, quieſcere.

Qúo ſit cóſtruéda Ariſt. rõ. Vnde dico non eſſe illam rationẽ ſic conſtruendam. Nam Ariſto. non abſolutas, ſed conditionatas ſumit propoſitiones. Propterea etiam Auerroes aliter proponit rationẽ, vt diximus in textu Nempè, Omne, quod mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit, mouetur ab alio: omne motum eſt huiuſmodi: ergo omne motum, ſeu quod mouetur, ab alio mouetur.

Nota ex D.Th. conditionalẽ poſſe eſſe verã licet vtraque pars ſit impoſsibilis. Et notat S, Th. ꝙ cõditionalis propoſitio vera eſſe poteſt, quãuis vtraq; pars ſit impoſsibilis, ſi tamen vna ſequitur ex altera. Vnde impoſsibile eſt (vt dicebat Auicẽna) ꝙ pars illius, quod per ſe primo mouetur, quieſcat. Impoſsibile etiã eſt, ꝙ omne, quod mouetur, eius aliqua pars quieſcat: tamen hoc eſt neceſſarium, ꝙ ſi cuiuſq, mobilis per ſe aliqua pars quieſcat, totũ quieſcet: Et hoc ſumit Ariſtoteles ad probãdum: omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Soluitur 2.&. 3. obiectio ex D.Tho. Et ſic ſoluitur ratio Auicẽnę: quę erat tertia obiectio. ex hac doctrina D. Th. Non enim petit, quòd pars quieſcat, nec quòd totũ, ſed conditionali vſus eſt propoſitione. Vt ſenſus demõſtrationis clarus ſit iſte, Si aliquid moueret ſe per ſe primò, vtique motus eius à nullo alio penderet: ſed motus cuiuſque mobilis totius dependet ex partibus, & ipſarum motibus, cum ſi ipſæ quieſcerent, totum quieſceret: non autẽ è cõtra: nã põt vna pars moueri, non moto: toto ergo motus non ineſt alicui toti habenti partes à ſe primò. Eſt autẽ omne mobile partes habens: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & per partes ineſt ei motus.

Dubium Dubitat Auerroes, an ſit demonſtratio cauſæ. Et dicit, ꝙ eſt ſigni tantum. S. Thom. autem dicit eſſe per cauſam.

Solutio Auerro.

Solutio. D.Th. conciliatur vtraque ſolutio. Poſſemus vtrũque cõciliare. Auerroes enim conſiderauit terminos demonſtrationis, puta, quod mouetur moueri ab alio per hoc medium, quia quieſcit, alio quieſcente. Quies autẽ ſignum videtur quòd ab alio moueatur: nõ enim eſt cauſa motus. At S. Tho. profundius rẽ conſiderauit. Res enim hæc eſt. propterea mobile: ab alio moueri, quia motus ei ſ à partibus dependet: partes aũt ſicut ſunt cauſa totius quoad eſſe: ita motus partiũ cauſa ſunt motus totius: ipſum.n. componũt. Ob id per cauſam procedit, & ſic poteſt vtrumque cõciliari: loquimur autem de partibus etiam integrantibus.

Ad. 1o. obiectione ſecũdę rationis. At circa alteram demonſtrationem nõ minor eſt difficultas, quãuis argumentum primum facile ſit, de quo eſt pugna inter Galenum, & Auerroem. Galenus enim exiſtimat dictum Ariſtotelis, ſi p i mum mouetur, reliqua mouentur, etiam eſſe verũ de quiete. vt ſi primũ quieſcat, reliqua etiã quieſcãt, Vnde id erit principium motus primum, quo moto, reliqua mouentur: quo quieſcente, reliqua quieſcant. Hinc inſe t contra Ariſtotele ꝙ cor non eſt principium primũ motus animalium, quia ipſe inquit, ſe expertum fuiſſe, animalia moueri, corde ablato, vnde ceſſante corde, motus mẽbrorum non ceſſabat. Auerroes verò dictũ Ariſtotelis, de motu tantum intelligendum docet. Vt ſi primùm moueatur, etiam reli qua moueantur: nõ tamen ſe quiete. Poteſt enim primũ mouẽs quieſcere, alijs motum habentibus, vt patet in proijciente: Adfert etiam contra Galenum aliam experientiam, quòd ipſe vidit arietem ambulantem abſciſſo capite. non igitur cerebrum eſt principiũ motus, vt vult Galenus. Etiam docet Albertus, ſe vidiſſe cicadam abſciſſo capite ambulantem per dimidium milliare, & cantantem, ſicut prius.

Diſsidiũ inter Galenum, & Auerr.

Nota.

Nota.

Autheris ſentẽtia. In hac cõtrouerſia dico primo. Quod motus ſunt in duplici differẽtia. Quidã eſſentialiter ſubordinati, quidã vero accidẽtaliter. Illi ſunt eſſentialiter ſubordinati, cum mouẽs, & mobile ſic ordinantur, vt non ſit motus mobilis ſine motu mouentis: quomodo cœlorum motus, & elemẽtorũ ordinati ſunt. Non enim poſ

1. Notandũ, motus alii ſunt eſſentialiter ſubordinati, alii non

sunt elementa moueri, nisi existēte mo tu cœlorū. Illi sunt accidētaliter subordinati, qui licèt vnus ab altero procedat, non tamē dependet in esse semper sicut dictum est superius in causis, vbi ista distinctio data fuit. Si de priori motu sermo fiat, verum dicit Galenus. Si de posteriori, verū dicit Auerroes: & de hoc procedit argumentum. At in præsenti Aristo de motibus essentialiter ordinatis loquitur, alias omnia mobilia nō mouerentur simul.

2. Notādū contra A uer. & Gale. Dico secundò, quod neuter loquitur ad mentem Aristotelis. Ipsi enim sumūt primum, & supremum mouens: & dicūt, quod hoc motu inferiora mouentur: At Aristoteles non hoc, sed vltimum sumit puta, si vltimum mouetur, superiora mouentur, vt manifestè patet in textu. Dicit enim, si A, mouetur à B, & B, à C, & C, à D, quòd si A, mouetur, & reliqua supra ipsum mouentur.

3. Nota circa expositiones Galen. & Auerro. Dico tertiò, q nulla experiētia quicquam ostendit, nec pro vna, nec pro altera parte Nam cum cor, aut cerebrum moueant partes distantes medijs spiritibus, euenit, vt principio abscisso, per aliquod tempus maneat virtus à principio impressa spiritibus, per quam ille sit motus sicut in lapide proiecto manet ad huc impetus, quiescente proijciente. Et sic soluitur primum argumentum.

Solutio. 2. obiectio Circa secundum dubium, quod proponit Burleus, re vera, magnam habet vim contra rationem Aristotelis. Nam solùm concludit, quòd infinitum continuum secundùm omnes suas simul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil prohibet: nam motus partium, cum vnus non sit post alium, nihil prohibet esse simul. Repugnantia esset, si infinitum secundum omnes sui partes absolueret, & transiret spacium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Arist. Vnde dicerem, quòd intelligitur ratio Aristotelis, q si vna esset magnitudo infinita, tunc vnum continuum infinitum moueretur tēpore finito. Hoc autem impossibile est: quia continuum infinitum moueri non potest, nō solùm tempore finito, sed nec infinito, vt dem i stratum est in libro. 3. Physic.

Nota. Nota autem, quòd per istam rationē Aristoteles cōcludit, qd̄ deuenire oportet ad vnum primum, quod non moueatur ab alio extrinseco, siue ipsum moueatur à principio intrinseco, siue sit omnino immobile.

Ad 3. ex D. Tho. & Alber. Ad tertium respondent S. Tho. & Albertus, q quāuis in ratione specifica repugnet illa cōtinuari, tamē sub ratione cōmuni, qua quanta, & corpora mobilia sunt, non est impossibile continuari. Hic autem sub tali ratione communi consideratur, vt mobilia sunt.

Nota. Nec putes, quod ista potētia, per quam dicuntur posse cōtinuari, sit potētia physica, quæ ad actū reducetur: sed est potētia logica, secundum quā, quod fieri non repugnat, possibile, & fieri posse dicitur. Reliqua in textu dicta sunt.

CAPVT. II.

Quoniam autem tres sunt motus.

Tex. X.

Mouēs & mobile debere esse simul probatur in omni motu. QVia Aristoteles sumpsit in ratione præcedenti mouens, & motum esse simul & immediata, ob id non prohibere, continuari posse, id modo probat, & non solùm in aliquo motuum genere, sed in omni, verum id esse, ostendit, Ideoque triplicem motū distinguit, puta, Alterationem, Augmentationem, & diminutionem, & localem.

Incipit autem in locali motu id ostēdere tali ratione. Omne, quod localiter mouetur, aut ab intrinseco, aut ab extrinseco mouetur principio: sed in vtroque motu mouens, & motum simul sunt: ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro altera parte satis nota est. Quę enim ab intrinseco mouentur, simul habent, & quod mouet, & quod mouetur, cū vnius partes sint in his verò, quæ ab extrinseco mouētur, nō est ita notum, quare in his probabit idem.

Probatur 2. in latione quę fiat à principio interno. Quod autem ab alio mouetur.

Pro-

3. inlatio re, quæ stab extrene.

Probatur in his, quæ ab extrinseco mouentur, & qđ mouet, & quod mouetur, simul esse, hos motꝰ locales ab extrinseco principiis prius distinguit in quatuor, postea reducit ad duos, & in his illud ostendit.

Quatuor sunt species motus locales à principio externo.

Motus igitur ab extrinseco locales quatuor sunt; Pulsio, Tractio, Vectio, Vertigo. Pulsio est motus, quo aliquid. l. à se, l. ab alio in aliud pellitur. A se, vt cũ quis se proijcit in mare. l. deijcit se è turri: Ab alio: vt cũ liber proijcitur à manu quãuis etiã posset intelligi illud verbum (à se,) quod inferius dicitur in definitione pulsionis, vt sit sensus, Pulsio est motus, quo aliquid à se, vel ab alio remouetur aliquid.

Quid pulsio, & quæ eius species.

Huius pulsionis duplex ponitur species Impulsio, & Expulsio. Impulsio est, cùm quod pellit, nõ remouetur à pulso in toto motu. Expulsio vero cum deserit ipsum pulsum: Vt cum aliquid extra se mittit aliquid, licèt non sit semper simul cũ illo, quod mittitur.

Et adhuc huius ponitur species alia inferius, quæ est profectio. Cum quod pellit, relinquit quidẽ pulsum, sed imprimit ei motũ fortiorẽ, quã sua natura postulabat, vt qui lapidẽ etiã deorsum mittit vi maiori, quàm ipse descenderet.

Quid tractio, & qui motus ad tractionẽ reducitur.

Tractio est motus oppositus, cum aliquid ad se, vel ad aliud trahit aliquid, & hoc maiori motu, quàm res secundum se moueretur. Cũ est motus ad se, dicitur Attractio: cũ ad aliud, Extensio dicitur. Quod fit maiori motu, quia cum res suo motu fertur, Tractio non est.

Ad hos duos multos reduci dicit: nam inspiratio tractio quędam est, expiratio expulsio. Similiter operationes, quibus naturales virtutes, aut alimenta trahũt, aut excrementa propellunt. Similiter sputatio, & spatatio. i. diuulsio, aut dilaceratio: & radiatio. i. motus instrumẽti, quo tenent mulieres: & denique vocabulo communi tractiones, & congregationes dici possunt, quasi quod mouet, & quod mouetur, cõiungãtur: pulsiones ve ro disgregationes.

Vertigo est motus circularis, vt motus, quo trahitur rota.

Quid vectio, vertigo, &c. & ad quos motus reducantur.

Vectio vero quo pendera supra alia feruntur.

Inter hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Nam vectio nõ distinguitur ab alijs tribus. Ratio est, quia quod vehitur, nõ proprio motu fertur, sed alterius, supra quod. l. in quo est: ob id, si ipsum pellitur, trahitur, aut vertitur, similiter etiã & ipsum vectũ. Vlterius: vertigo non distinguitur à pulsione & tractione: est enim ex vtraq; cõposita: nã quod circulariter fertur, secundũ vnã partem recedit à mouente, & pulsio est: secũdum alterã accedit, & tractio est. Hi igitur motus ab extrinseco ad pulsionẽ, & tractionem reducuntur.

Quod si in his simul sunt mouens, & motũ, profecto in omni motu locali ab extrinseco, simul erunt quod mouet, & quod mouetur.

Est autẽ litera valde clara, quãuis ob maiorẽ dilucidationem, & claritatẽ harum specierum non seruauit eundẽ ordinem in exponendo, qui in textu est.

Proiectio autẽ quando velocior motus fit.

Difficultas maior erat in motu proiectionis. Id enim quod proijcit, non simul cũ eo, quod proijcitur, videtur simul esse: ob id in hoc ostẽdit, illud etiã esse, Definit aũt motũ proiectionis esse, cũ res fertur motu vehemẽtiori, q̃ sua po stulet natura: eo q̃ mouẽs maiorẽ impetũ imprimit, & maiori vi ipsam expellit. Tandiu autem durat iste motus, quãdiu durat illa vis, & expulsio. Per quod vult intelligere, vt dicit S. Tho. q̃ immediatè mouetur proiectũ ab aere cõtiguo pulsu cuius vi cessante, cessat proiectio. Ex quibus colligit vniuersaliter: quæ mouet, & mouentur locali motu, esse simul.

De motu proiectorũ quo mouẽs, & mobile sint simul.

At vero neque inter id, q̃ alterat. Tex. XI.

3. probatur ratio motuus, & mobile esse simul

Quod in motu locali docuerat, idem in alteratione ostendit magis tñ explicat propositionẽ in præsenti, nẽ pè quo quod mouet, & quod mouetur, si

 mul

mul sint. Dicit se loqui de alterante vltimo, & de alterato primo. Aliquando n. quod primò alterat, & quod vltimò alteratur, distant: vt cum ignis lignum à longe calefacit, & talia simul non sunt. Si tamen alterans vltimum sumamus: simul erit: est.n.aer ligno proximus, qui calefactus lignū calefacit: & hoc vltimum alterans dicitur. Potest etiā intelligi, cū aliquid alterat, & aliquid alteratur, non sunt simul secūdū se tota: sed secundū id, quod primo alteratur ex parte alterati: & quod vltimo alterat ex parte alterantis. Id est, vltima pars alterātis cū prima alterati est coniūcta: vt sit sensus. Quòd nunquam alteratio vlla cōtingit, nisi sit aliqs tactus alterātis, & alterati, qui secūdum extrema primò fit, vel secundùm proxima alterantia, & alterata.

In quibus accidat alteratio. Artificiose Aristo. hoc probat. Explicat tamen primò duo. Alterū est: in quibus accidat alteratio: Alterum, quæ dicantur alterari. Dicit igitur, quod quale alteratur, vt sensibile. i. secundū qualitates sensibiles alteratio accidit. Sunt autem sensibiles qualitates, quibus corpora cōmuniter differūt, vt albedo; nigredo, calor, humiditas, siccitas, & reliquæ, quæ sunt passiones subiectæ qualitatis, q̃ sunt termini passionū: subiectū enim terminū vocat. Per has autē qualitates differūt corpora dupliciter. Aut quia eiusdē magis, vel minus participāt: sunt enim quædā calidiora, quædā calidisima: & sic in alijs qualitatibus. Aut differūt, quia diuersas habēt qualitates.

Quę dicātur alterari. Explicat modò alterū. Quæ dicantur alterari. Et dicit, secūdū has omnes qualitates alterari corpora tā animata, quā inanimata, & partes animatorum inanimatę, vt pili, vngues, & aliæ huiusmodi, quæ anima carent. Hæc enim omnia calefiūt, frigefiūt, reliquasq; patiūtur alterationes secundū ales qualitates.

De alio alterationis genere, quæ est sēsatio. Atque etiam ipsi sensus alterantur.

Tex. XII.

Aliam peculiarem alterationem animalibus dat, puta, sentire, quæ nō est concessa alijs. Vnde quæ patiuntur inanimata, & patiuntur animalia, vt albefieri, calefieri, & alia, quæ sunt aliquando nobis non sentiētibus. Non.n. animalia omnes alterationes ipsorum sentiūt: mutantur enim ipsis non sentientibus sæpe, vt accidit in alterationibus interioribus corporis. Inanimata autem non omnes alterationes habent animalium, quia sensu carent. Quòd autem sentire alteratio sit, ostendit: quia non fit sensatio, nisi corpore patiēte, i. non sentimus, nisi in organo corporeo sensus recipiamus species sensibilium: & hoc alterari quoddam est, vt alibi dicetur.

Ex his rationem constituit ad probādum intentum. Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quæ obiecta sensui sunt: sed hæc agunt semper per medium illis contingunt: ergo inter alterans, & alteratum primum nullum est medium. Ostendit medij cōtiguitatem, nā corpori est contingens aer, similiter & visui: & sic lumen agit in corpus, & superficiem per aerem contiguum: & color similiter per aerem in visum. Similiter in alijs sensibus hoc idem est. cōstituitur rō Aristo.

Similiter autem & inanimatis.

Tex. XIII.

De augméto & diminutione id ostēdit. nec loquitur de ea, quæ fit in ipsis animatis. Cū enim ab intrinseco fiat, manifestum est simul esse, quod auget, & augetur: sed de ea, quæ in animatis est, quæ additio. l. ablatio dicitur, in quibus notum etiam est, augens, & auctum, diminuēs, vel auferētes, & ablatum, esse simul. Ex quibus, omnibus vniuersaliter concludit, primum moti, & vltimum mouentis simul esse, quia solùm immediatè duo se tangunt secundum vltimas superficies. Quartò idē probatur de augmentatione, & diminutione.

Amouens, & motum simul sunt.

Quæst. II.

In hac difficultate sunt aliquot argumenta, quibus mouens probatur agere in rem motam distantem absque eo, quod agat in medium. Sunt etiam argumenta, quibus attrahens non videtur:

videtur simul cum attracto: quæ duo sunt contra Arist. vt visum est in textu.

1. argumē. Primum argumentū est. Sol agit in ista inferiora calefaciendo, producendo metalla, & alia: tamen horum nihil patiūtur orbes intermedij, cū sint incorruptibiles, & impassibiles. Est aūt Sol in quarto cœlo: ergo aliquid agit in distās, & nō per medium.

Secundum Secūdo. Est pisciculus, qui Torpedo dicitur, qui facit obstupescere manus piscatoris, & tamē nō obstupesit rete: & dicit Plinius, q̃ si tangatur extremitate hastæ, manus tenētis hastā obstupesit.

Nota de Torpedi-nea Huius Torpedinis tanta est vis, q̃ narrat Albertus lib. 24. de animalibus quēdam extremitate digiti leuiter ipsum attigisse, & ipsius brachiū ita fuit obstupefactum, vt per dimidiū annū loturis calidis, & vnguētis vix sensum receperit. Similiter dicit, quòd pisces ipsum tāgentes obstupescunt. Idē dicit Arist. lib. 9. Histor. c. 37. Hic igitur piscis cū distantia etiam obstupescere faciat, videtur agere in mediata, & non agit in mediū.

Tertium. Tertiò. Dicit Auicenna, quòd homines sua imaginatione faciunt pluuias, & immutāt res extrinsecas, & nō p̃ mediū imò experimur imaginationem immutare partes corporis distantes. Similiter fascinatores nocent animalibus distantibus, nihil tamen in his videtur in medio esse.

Quartum Quartò. Magnes trahit ferrum distās, nec est simul cum illo, nec trahit aerem medium. Similiter electrum, seu ambra trahit distātes paleas. Et mēbra sibi trahunt cibum, in quibus non videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta.

1. Fūdam. Duplex agens alterū mediatū & remotū, alterū proximum & immediatum. Circa horum solutionē fit primū fundamentum: Quòd mouēs est duplex. Alterum mediatum, & remotum: Alterū immediatum, & proximum. Immediatum est, inter quod, & rem motam, non est aliud mouens medium, vt cum ignis sibi lignum proximum comburit: mediatū verò cū inter ipsum, & rē motā aliud mediat: vt cum ignis calefacit distantia, prius tamen calefaciendo mediū aerē.

Quid sit immediatio virtutis, & suppositi. Ista autē mediatio. i. immediatio dicitur suppositorū. Alia enim est immediatio. i. mediatio virtutis. Cū enim aliquid propria virtute agit, dicitur immediatum immediatione virtutis: cum verò agit virtute recepta, & dependente ab altero, agit mediatè mediatione virtutis. Vnde ignis cum manum calefacit per medium aerem, dicitur mediatum mediatione suppositi, tamen immediatum secūdùm virtutem, quia proprio calore agit. Aer verò licèt immediatus sit secundùm suppositum, tamen mediatus est in virtute, quia calore dependēti ab igne calefacit. Aliquādo etiā fit, q̃ simul sit mouēs immediatum, quantū ad vtrūque, vt cum aqua sibi manum adiunctam frigefacit, & ignis calefacit.

Nota. Hic autē attende, quòd ista virtus, quæ recipitur in medio à mouente mediato quantum ad suppositū, & immediato secundum virtutem, quāuis à tali mouente pendeat, tamen nō omnis ęqualiter. Est enim virtus, quæ per parum temporis durat in medio, vt calor receptus in aere: ob id fit idē effectus per illud tempus, etiā recedēte primo mouente, licèt non sit tam fortis motio. Quędā verò virtus nec per minimū tēpus manet, vt lumen in medio, & virtus magnetis in aere: semper enim dependent huiusmodi virtutes à mouente immediato secundū virtutem: vnde absque illo nihil agūt in in sibi proxima, & immediata, vt sensu notum est.

2. Fūdam. Sit secundum fundamētum ex Alex. 1. Metheor. com. 17. & etiam Themist. quem recitat Auerro. lib. 2. cœli. com. 42.

Agens q̃ agit in medium & extremū non semper idē vtrobique producit. Quando aliquid agit in mediū, & in aliquid distās, nō semper est idem effectus in medio, & in distāti obiecto. Pōt hoc exemplo manifestari, lignum per vitrū mediū calefacit cerā, tunc cera liquefit, nō tamen vitrū: & hoc vniuersaliter est verū, quòd idē accidens secundū varias dispositiones subiectorū, in quibus recipitur, potest varios effectus facere. v. g. calor in quibusdam albedinē; in quibus-

dam nigredinem facit: Solis lumen, hic aurum, illic argentum, illic plumbum facit: & ex hoc prouenit, quòd quãuis idem accidens sit receptum in medio, & in obiecto remoto, non semper idem sequatur in vtroque effectus. Et hoc maximè est obseruandum: nã ex hoc solutio pendet multorum.

[margin: 3. fundam. Attractio est quadruplex. Prima.]

Sit tertium fundamentũ. Quòd attractio est quadruplex. Prima, qua finis trahit ad se, quod ad finem est, & quod sic trahitur, nõ trahitur per virtutẽ aliquam receptam, & impressam ab ipso fine, sed sua virtute in proprium finem tẽdit. Vnde quia sic locus trahit locata, non recipiunt locata aliquam virtutem à loco, secundum quàm ferantur, vt benè notat hic S. Th. & Auerr. sed ipsa proprijs virtutibus in loca mouentur: nec de ista attractione loquitur hic Arist.

[margin: Secunda]

Alia est Attractio, quæ fit secundũ vacuũ, cuius meminit, Conciliator differẽtia. lj. quæ fit, cũ aliquid attrahitur, q. mouet illi cõtiguũ, quo ablato datur vacuũ, nisi illud tale corpus moueat: & sic p fistulam absorpto aere attrahitur aqua.

[margin: Tertia.]

Tertia attractio est, quam Auerroes com. 11. vocat æquiuocam, & impropriã cum id, quod trahit, manet immotum; quomodo magnes, & electrum trahunt ad se: ille ferrum, hoc verò paleas: nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrũ, quod ad se cibum trahit.

[margin: Discrimẽ inter primã, & secũdam attractionem.]

Est autem discrimen inter id, quod sic trahitur, & id, quod à loco trahi dicitur. Nam quod ad locum mouetur, non recipit virtutem à loco, secundùm quam fertur, sed à se habet, vel à generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit virtutem, qua fertur.

[margin: Nota de magnete ex D. Th. &c.]

Vnde est notandũ ex Alber. & S. Th. q sicut per grauitatem, aut leuitatem feruntur res in loca propria: ita ferrum, & palea feruntur ad magnetem, & electrũ per virtutẽ talem. Vnde fit, quod in his omnibus illa virtus sit instrumentũ actiuum motus illius: Cæterùm discrimen est, q grauia, & leuia non à loco, sed à generantibus receperunt virtutes illas: at ferrum, & paleæ à magnete, vel electro receperũt virtutes: ob id alterata prius ab ipsis, ad eadem feruntur.

[margin: Alterũ discrimen.]

Adde etiam tu aliud discrimen, quòd motus grauium, & leuium naturalis est ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non est talis motus naturalis, sed præcipuè violentus est: quãuis non omnino propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Ex hoc sequitur, quòd grauia, & leuia à loco finaliter: ista vero à magnete, electro. Similiter à virtute membrorum trahantur effectiuè.

[margin: 4. Attractio.]

Quarta attractio est. Cũ quod trahit, pariter mouetur, & suo motu mouet tractũ vehementiori motu, quã postulabat ipsius natura, vt dictum est in textu: & de hoc præcipuè loquitur Aristo. quãuis, etiã verum sit in omnibus tribus modis, in quibus contingit effectiuè trahere, vt dicemus.

[margin: 1. cõclusio Vbi nullũ est mouẽs immediatũ passio nulla eẽ põt. Rõ quare operatio sequitur esse &c.]

His suppositis, sit prior conclusio. Vbi nullum est mouens immediatum, passio nulla esse potest. Hoc est velut principiũ omnibus peripateticis. Nõ. n. intelligi potest, quomodo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per se, nec per aliud. Cum n. operatio sequatur esse, vbi res nõ est, nec ipsius operatio erit: cũm autem in medio non agit, quod est proximum obiecto distanti, tunc nullo modo est vbi illa res est, & sic nihil efficere potest: Imò hoc est vnum validum argumentum, quo Theologi ostendunt præsentiam Dei vbique, quia vbiq; operatur. Auicenn. autem lib. de anima par. 4. cap. 4. oppositum existimauit conuinctus argumento tertio, quod facilè soluetur à nobis posteà.

[margin: 2. cõclusio Mouẽs proximũ & mobile semp debent esse simul.]

Secũda cõclusio. Mouẽs proximũ & motũ semper simul, & immediata sunt, q si mouẽs primũ sit aliquãdo remotum secundũ suppositũ, tñ secundùm virtutẽ immediatũ est, & sic est intelligẽdus Arist. quasi velit dicere, nõ cõtingere motum,

quin

quin quod mouet, & mouetur sint simul: nō tñ q̄ omnia mouentia simul sint.

Ad. 1. Ad primum igitur argumentū patet solutio ex secundo fundamento, Sol.n. agit quidem in orbes medios, & in inferiora per lumen, & omnes suas virtutes: at lumen non eosdem vbiq; effectus facit, sed orbes illuminat, aerem calefacit, & in terra varios producit effectus.

Nota de actione solis in hęc inferiora.

Nec hoc impedit, cœlum esse incorruptibile, vt notat bene Alexā. loco citato, quia lumen non est qualitas destructiua, imò, (vt inquit,) luna, & astra, quæ eiusdem substantia sunt cum cœlo, lumē à Sole recipiunt.

Ad. 2. Torpedine. Per hoc idem respondetur ad secundū de Torpedine: est enim eadem qualitas & in manu, & in retibus, sed non idē operatur, manum enim obstupefacit, nō autem retia: & hoc fit etiam in alijs qualitibus, vt dictum est.

Ad. 3. de hominis imaginatione. Ad tertiū dico, quod homo per imaginationem sæpe se ipsum immutat, sed hoc non fit, nisi spiritibus in imaginationis organo existentibus immutatis, per quos fit celeris immutatio partium corporis.

De fascinatione. Quod autem dicitur se fascināte oculo, nō negamus, sed dicimus, vapores nociuos egredientes per oculos aerē offendere, & per noc[ere] alijs, sicut homines peste tacti alijs etiam dūtaxat nocēt, sed hoc nō fit, nisi per medij immutationē.

Quod autē dicitur de his, qui pluuias, & alia multa faciunt per imaginationē: id falsum est: sæpe enim prouenit arte Dęmonū, casu aliquo, vt dicit Iādu. Aliud est, cum miraculose accidunt effectus: ibi enim virtus diuina operatur.

Ad. 4. De magnete sententia Alexand. Ad quartum de magnete Alexā. lib. 2. quæst. naturalium. c. 23. recitatis aliorū sententijs, dicit moueri ferrum à magnete, tanquàm à fine propter conuenientiam, quam cum eo habet.

Impugnatio Alex. Primo. At ista sententia non est tenēda. Omissis autem multis, quibus poterat impugnari, id sat fit, quòd (vt notant, S. Tho. Alber. & Auers.) in quacunque distātia moueretur ferrum ad magnetem, sicut ignis ad suum locum. Præterea: quantumcunque magnum esset, traheretur, quæ tñ duo nō ita eueniūt. Præterea, q̄ si tingatur, seu vnguatur alijs ferrum, aut magnes non trahit, & similiter nisi motu cōprimatur lectrū, vt calefiat: quod vtiq; ostēdit magnetem agere in ferrū, vt diximus: vnde agit quidē in ferrū, sed non prius, nisi immutando medium.

Secundo

Tertio.

Sed hic sunt duo notanda. Alterum est, quòd Conciliat. differentia. 51. dicit, se expertum esse, magnetem vnctū allijs ferrum trahere: dicit tamen, quòd si magnes, aut ferrum per diem sanguine hircino intingeretur, non esset talis attractio: nec ego dubito, aliquando decipere illam experientiam de allijs.

Nota de magnete intincto allijs, & sanguine hircis.

Causa autem, quare allium talē virtutem habeat, existimo esse, quia calidum est, & calor eius mordax, & diuulsiuum partium subtiliorum, & ita appositū magneti diuertit partes calidiores, quæ magis actiuæ sunt, & ita impedit ab actione & hinc prouenit aliquando, quòd non impediat propter debilitatem caloris alliorum.

Alterum est, q̄ electrū ob id prius motu calefit, vt dicit Alber. vt fiat disgregatio partium, & facilius virtus possit agere, q̄ si calore ignis calefiat, non trahet, quia talis calor cōsumptiuus est virtutis. Et quamuis hoc verum sit, quantum ad hoc, quod est de ignis calore, existimo etiam calefactum attrahere, quia calor attractiuus est ex se, vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidū magis trahit minus, vt dicit Conciliator. Hæc de magnete, & cæteris satis sint dicta, nam eadem fusius persequi non est nostri muneris.

Cur electrum debeat calefieri vt attrahat paleas.

CAPVT III.

Quod autem ea, quæ alterantur.

Tex. XIIII.

Alteratio non fit nisi secūdū qualitates tertiæ speciei.

CVm alterans, & alteratum simul esse probauerit, idque solum in qualitatiuis tertię speciei ostenderit, nunc huius rationem reddit, docens altera-

tionem non esse, nisi secundũ tales qualitates: & quæ alterantur, non nisi secundum has alterari.

Nota.

Nota autẽ, quòd sunt qualitates quartæ speciei, quales sunt, figuræ, & formæ: sunt etiã primæ speciei, quales sunt habitus. Habitus autẽ sunt intriplici differentia, quidã corporis, vt robur, sanitas, & alia: quidã animæ appetitiuæ, quales sunt virtutes morales: quidã animæ intellectiuæ, vt scientia, prudentia ars, & similes. Hoc etiam intellige de habitibus oppositis. In omnibus his probat, non esse alterationem.

Nota.

Prætermittit autem secundam speciem. Nam, vt dicit S. Thom. talis qualitas, puta potentia, vel in potẽtia naturalis est, & non de nouo acquiritur, sed cũ ipsa generatione rei.

Aliorum enim maxime vtique.

Tex. XV.

Alteratio non est ad 4. speciem qualitatis, scilicet ad figuram.

PRimo de figuris probat, in quibus dicit maxime apparere, alterationẽ esse, cum fiat remotio, & acquisitio ipsarum, at vere alteratio non est ad ipsas primò, sed ad aliquid aliud, ex quo ipsæ sequuntur, vt dolatio tendit ad partium remotionem, actio pingendi ad partiũ, vel accidentium appositionem, vnde sequuntur figuræ, sicut dealbatio primo ad albedinem tendit, à qua sequitur similitudo ob id ad similitudinem nõ est alteratio per se, sic ad figuras. Materia enim & subiectum patitur alias alterationes, vt dẽsationem, rarefactionem, vel alias mutationes secundùm artem, & ex his consequuntur figuræ, ad has tamen non est per se alteratio. Hoc probat duplici ratione. Prior est. Quæ alterantur denominantur à qualitatibus, secundùm quas est alteratio, ita vt sit prædicatio æquiuoca, id est, æquæ vocis, nempe, quod alteratur secundum suam vocem prædicatur de qualitate, & e contra, at hoc non fit in figuris, ergo secundum eas non est alteratio. Maior patet. Dicimus enim, æs est humidum, homo est albus, & econtra, album est homo, humidum est æs, at

1. Ratio.

cum æs fit statua, non eadem voce dicitur, æs est statua, nec est statua æs, sed ærea; nec cathedra lignum, sed lignea, & hoc est non æquiuoce prædicari, id est, non æqua voce, sed mutata; nam nõ aurum, sed aureum prædicatur, non æs, sed æreum. Aliter enim æquiuoce sumitur hic, quàm in Prædicamentis.

Amplius & aliter inconueniens est.

Tex. XVI.

Ratio

ALteram rationem facit ad idẽ probandum. Res cum fit, non dicitur alterari: est enim alteratio rei iam factæ, & existentis: sed cum res accipit formam, seu figuram, fit: ergo per figuram vel formam non alteratur. Et hoc est, quod dicit: ridiculum esse, parietem, aut regulam esse domus alterationem, & domũ alterari, cum tegitur, aut parietibus clauditur: cum enim tunc non fit, sed fiat, non alteratur. Est enim alteratio perfectorum, & eorum, quæ iam sunt. Et sic est intelligenda ratio hæc, & non vt declarat Auerr. vt dicemus in quæstione.

Manifestum autem est. Tex. XVII.

VErba hæc priora cum superioribus copulantur, quibus dicit id, quod sumpserat, puta, quod fit, non alterari, esse manifestum, & dedimus nos rationem, quia nondum est res, cum fit.

Statim prosequitur declarare, non esse alterationem secundùm alias qualitates à tertia specie: & secundò ostendit de habitibus corporis, & facit argumentum. Omnis habitus, siue virtus, siue vitium sit, est ad aliquid: sed eorũ, quæ sunt ad aliq d, nõ est p se generatio, nec alteratio: ergo nec taliũ habituũ. Explicat, quo ad aliquid sint ista, & primo de sanitate. Sanitas en. est calidorũ, & frigidorum cõmensuratio, aut eorum, quæ sunt intra, aut quæ sunt ad continens.

Quod ad corporis habitus nõ fit alteratio.

Quod sic explicat Auer. vt per temperiem caloris, & frigiditatis intrinsecæ intelligit sanitatem animalis, per temperiẽ caloris, & frigiditatis cõtinẽtis sanitatẽ, quæ dicitur aeris. Laquæ, secũdũ

Explicatur rõnis Arist.

quam

quam aer temperatus. I. aqua sana dicuntur ipsis animalibus.

Probat Arist. q. alij corporis habitus sint ad aliquid, q. sunt dispositiones præstantis, & perfecti ad optimum.

Habitus & dispositio perfecti, ad optimum. Nota.

Vbi nota q. habitus superueniunt naturæ iam perfectæ, & potenti operari, sed adueniunt ad hoc, vt melius operetur. vnde habitus corporis supponunt naturam constitutã, & perfectam per sanitatẽ, & temperiẽ, & ipsam ad operationes perfectius disponunt, vt robur, & macies permaciem intelligit aptitudinẽ ad motus veloces, & cursus, quæ in obæsis non inest. Hi igitur etiam habitus ad aliquid sunt, vt sanitas, & hic est sensus illorũ verborum, q. habitus est dispositio perfecti ad optimum, vt explicat benè S. Thom. nec expositio Auerr. est ad rem.

Nota. Hic attende maximè vnum, q. dicere hos habitus esse ad aliquid, nõ est aliud, quàm consequantur ex habitudine multorum inter se. Vnde sanitas ad aliquid est, quia cõsurgit ex certa temperie qualitatum, & pulchritudo, quæ ex debita partiũ proportione, & dispositione procedit, & robur ex membrorum coaptatione. Vult ergo Aristol. q. alterationes terminentur in qualitates illas primò. I. in partes. I. in membra: & inde per accidens tales habitus sequantur. Vnde qui sanat, ipsas qualitates temperat, & secundùm has est alteratio, inde consurgit sanitas, Similiter in alijs corporis habitibus.

Neque igitur circa animæ virtutes.

Tex. XVIII

Tertiò idẽ ostendit, q. secundum virtutes non fit alteratio. 1. Ratio.

Tertiò idem ostendit in virtutibus moralibus, & facit duas rationes. alterã est, vt benè dicit Themist. & S. Th. similis secundæ rationi, quam fecerat de figura. Cum res perficitur, non alteratur sed homo per virtutes maximè perficitur, & consummatur ergo non est dicendus secundùm illas tunc alterari, quia nõdum est perfectus homo. Probat, q. homo perficiatur: Quia tunc quodq; maximè perficitur, cum attingit summã perfectionem suæ naturæ, vt circulus, cum maximè circulus est: sed homo per virtutes maximè est secundum naturã perfectus est; ergo per illas fit perfectus: non ergo illarum est alteratio, nec oppositarum, puta, vitiorũ, sed corruptiones potius sunt. Profectò magna est virtutis laus. Tunc dicitur completus homo cum virtutem habet, tunc diminutus, cum vitium,

Fit igitur cum alteratur. Tex. XIX.

2. Ratio.

Alteram rationem ponit similẽ ei, qua probauerat in habitibus corporis. Quia virtutes hæ ad aliquid sunt, & præsupponũt aliud in quo fit alteratio & quod ipsæ consequuntur. Vt autem explicet, quid est, quod præsupponant virtutes, dicit ipsas esse impassibilitates. I. passiuum sic, id est, passiones tẽperatas.

Nota expe ripateticis & Stoicis quid virtus sit.

Nota, quòd Stoici, tunc esse virtutem putabant, cùm nullus est in sensu appetitus motus, nec passionis vllius insultus, & ideò impassibilitates eas vocabant, qua si ex tali passionum negatione insurgerent virtutes. At peripatetici tunc virtutem esse existimãt, cum passiones, & motus sensuum secundum rationem frænari sunt: vnde licèt insurgant contra rationem, tamen à ratione superantur, & eas moderatur ratio.

At quia in præsenti nihil huius expro fesso determinabat, visus est distinctione etiam vt ostenderet, in quacunque opinione esse hoc certum, quòd virtus ad aliquid est, & insurgit, cum alteratio facta est in passionibus, secundùm quã domitæ sunt, & frenatæ, sicut dictum est de sanitate. Per victoriam enim, & superantiam passionum virtus aduenit,

Nota circa vniuersalẽ materiam virtutum.

Ad hoc autem ostendendum, dicit, virtutem totam moralem positã esse in voluptatibus, & tristitijs, id est, in domandis his passionibus appetitus. At voluptas, & tristitia sensus ipsius est: nam voluptas, & tristitia, aut in actu præsenti, aut in memoria, aut in spe posita sunt: hæc autem sensus sunt ipsis. Explicat hoc. Nã in memoria ob id est voluptas, aut tristitia, quia actus boni. I. mali præsentis recorda:

cordamur, in spe verò, quia similem præsenti speramus, quæ in sensibus sunt. In his igitur passionibus primò accidit alteratio, per accidens in virtutibus, quæ factas alterationes sequuntur.

At verò neque in intellectu. Tex. xx.

Idem ostenditur in habitibus intellectualibus. Quarto id in habitibus intellectiuis ostendit, & vtitur ratione eadem. Quia scientia est ad aliquid, nec est, nisi cum aliquid aliud alteratur, puta, sensus. Nam ex alteratione, quę in sensu fit, puta, cum experientia partium, & singlarū acquiritur, anima vniuersale colligit, & scit absque mutatione, seu alteratione per se, nisi ex sensus alteratione. Et hoc est, quod dicit, q cum sit scientia, nō est motus in nobis secundum aliquam animæ potentiam, sed tantùm per experientiā, quæ fit in sensibus. Particulariter tamē ostendit, quòd alteratio non sit scientiæ.

Nota. Est autem duplex scientia, & actus, q est iam in homine docto, & scienti, & alter etiam actus, qui est à principio, per quem fit doctus. Sunt enim actus antecedentes, & consequentes habitus. Dicit igitur de actu consequente, de quo dicit quod non est alteratio. Dicit modò, q nec ipsius est generatio. l. q sicut nec est alteratio, ita nec est generatio: quemadmodum visio, gustatio non sunt generationes. Sed melius puto intelligendum, quòd ipsius non fit generatio, quia non præcedit vlla alteratio ipsius in anima, & intellectu.

At de actibus primis hic videtur difficultas: ob id docet, quòd nec ipsorum est per se alteratio. l. generatio: sed consequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exēplo dormientiū, & ebriorum, etiam exemplo malè habentium. Hi omnes, postquam recesserunt ista impedimenta, per nullā aliā alterationem intelligunt: sed facta quiete humorum infestantium, nullo alio adueniente, facta est scientia, ita fit in pueris de nouo scientia: facta enim quiete, & humorum pacatione. l. per ætatem. l alijs causis, pu ta, disciplinis, & exercitio, accedit scientia, nulla in anima alteratione facta, sed solum in sensu, & corpore. non est igitur alteratio primò, nisi ad qualitates sensibiles, ad reliqua verò per accidens est.

An ad qualitates tantum tertiæ speciei sit alteratio. Quæstio, III.

Primū argumentū. Quæstio hæc tota erit posita in rationibus Arist. examinandis & declarandis, ideoque proponemus argumenta contra ipsas

Primum est vniuersale. Ipse enim ad qualitates aliarum specierum docet, nō esse alterationem, quia consequuntur alterationem factā in alio, quod si ita est, sequitur etiam, quòd ad multas qualitates etiam sensibiles non est alteratio, puta albedinem, nigredinem, & omnes colores, similiter raritatem, asperitatē, & alias omnes secundas, quia istæ non sunt, nisi ex antecedenti primarum alteratione, quia enim est alteratio secundum calorem, frigiditatem, & humiditatem, ac siccitatem, aliæ consequuntur, ergo illarum non est alteratio.

Secundū. Secundò, contra rationem primā, qua ad figuram non esse alteratione probat quia subiectum de ipsa non prædicatur, quod fit in alijs qualitatibus. Est argumētum. Vel sumit figurā in abstracto & tunc subiectum non prædicatur de ipsa, sicut etiam subiectum nō prædicatur de qualitate sensibili, vt enim non dicitur, cathedra est lignum, ita nec albedo est corpus. Vel sumit in concreto, & tunc prædicatur. vt enim dicitur, album est corpus, & corpus est albū, ita lignū est figuratum, & triangulare, & è contra, & ita licet simere nomina concreta aliarum figurarum, quāuis opus sit aliquando fingere ea.

Tertiū. Tertiò, contra alteram ratione, qua dicit, quòd domus sit, ob id non dicetur alterari. Si ista ratio valeret, & nec calidū, aut frigidum, cū fit calidum, aut frigidum, dicendum esset, alterari. Quod si dicatur subiectum, puta corpus alterari secundum illas qualitates: ita nos profectò dicemus, lignum, aut lapides secundùm

dùm tales figuras alterari. Vel ergo ratio nulla est, vel contra ipsum met probat.

Quartum. Quartò, contra id, quod dicitur, virtutes esse ad aliquid, habitus sunt absolutę qualitates distinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur: ergo profectò anima alteratur secundùm ipsas. Explico antecedens: Scientia nõ solùm est quies humorum, sed qualitas in intellectu. Similiter virtutes morales sunt qualitates, & non solùm quietes passionum. Similiter in corpore sanitas, & robur, ergo secũdùm has alteratio esse videtur.

Quintum. Quintò, contra id, quod dicitur, hominem perfici secundùm virtutem. Vel loquitur de perfectione essentiali: & hoc non, quia virtus est accidens, quod non perficit essentia liter substantiam. Vel de perfectione accidẽtali: & tunc quod libet corpus sensibile perficitur per accidentia, vnde secundùm illa non esset alteratio: quod falsum est.

Sextum. Sextò, contra vltimam rationem. Si homo in potentia scientiæ acquisitę haber se, sicut qui dormit, ergo sicut in dormiente, & ebrio scientia præsuit, sed erat impedita: ita etiam in puero. Quod si ita est, scire est reminisci, & de nouo non acquiritur scientia, quod est contra ipsum Arist. 1. Poste. c. 14. & 2. Post. c. vltimo, qui in hoc à Platone dissentit.

Septimum Septimò, Ibi est alteratio, vbi est vera contrarietas: at in habitibus, & huiusmodi actibus est contrarietas: sunt enim assensus contrarij, qui se mutuò expellũt vt habetur. 2. Periherme. cap. 4. & 1. Poster. cap. 12. sunt etiam vitia contraria: ergo secundùm hæc est alteratio.

Ad primũ. Dupliciter est alteratio ad aliquam formam, perse & per accidens. Ad primum aduerte: quod dupliciter ad aliquam formam est alteratio. Vno modo per se, altero per accidens: per se alteratio est ad illas formas, quæ sunt cõtrariæ, ac mutuam habent inter se pugnam inuicem agendo, & patiendo. Per accidens alteratio est, cum formæ non sunt contrariæ, nec inuicem agunt, aut patiuntur, sed tantum consequuntur ad eas, quæ contrariæ sunt, & inuicem agunt, quomodo alteratio dicitur esse per accidens ad similitudinem, quæ ex qualitate consurgit, similiter ad figuras quæ ex alijs formis oriuntur.

Alteratio per se ad aliquam formam est duplex, alte ra mediata, altera immediata. Alteratio autem per se duplex est, altera immediata, altera mediata, Immediata est ad qualitates, quæ contrariæ sunt, & per se ipsas agunt, & patiũtur, homini sunt solæ quatuor elementares qualitates, quæ primæ dicuntur, hę enim secundùm se agunt inuicem, ac immediatam habent contrarietatem: Mediata verò est secundùm qualitates cõtrarias quidem, sed quæ non secundùm se agunt, sed secundùm primas, ex quarum cõmixtione sunt, huiusmodi sunt omnes qualitates sensibiles, quæ secundæ dicuntur, vt colores, sapores, & odores, & aliæ huiusmodi. In his quidem vera est, & per se alteratio, cum contrariæ sint, & pugnẽt, quàmuis pugna sit medijs primis.

Solut. 1. Vnde soluitur argumentum. Est enim differentia inter figuram, & qualitates secundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ sunt, nec secundum se, nec secundum sui aliquid: non enim ex primis componuntur: At secundæ contrarietatem habent, & actionem, & passionem mutuã, vt ex primis sunt.

Ad secũdũ duplex est concretum alicuius accidentis. Ad secundum nota, quòd est duplex cõcretum. Vnum primum, quod ex sola inexistentia formæ in subiecto fit, vt album, calidum, dicunt enim ista solas qualitates in subiecto. Alterum secundùm, quod ab hoc deducitur, quòd propter formam in subiecto dicit mutationem subiecti secundùm illam formam, vt dealbatum, calefactum, denigratum. Huiusmodi duplex concretum in figuris reperitur, & primum, vt cathedra, dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua; & secundùm, quod mutationem subiecti notat, vt triangulare, & vt ita dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Solut. arg. Arist. ergo benè comparauit arcã, & tuam albo, & calido, quia vtraq; sunt con creta

creta prima. Nec sunt audiendi, qui arcam statuam: & similia, putant abstracta sicut albedinem, & calorem, hoc enim falsum est, dicunt materiam tanquã partem hoc etiam inuenitur in subiecto.

Est enim duplex concretum, & absolutũ vt ęs, aurum, & denominatiuum, vt æneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis absolutum prædicatur, vt calidum est corpus, terra, aut ignis: at in formis non sed denominatiuum, statua terrea, aurea, aut ærea dicitur, quæ nomina denotant mutationẽ factam prius, vt consequantur tales figuræ, vt dicitur. 7. Meta, tex. 26. in alijs verò non fit alia mutatio in subiecto, nisi secũdum tales qualitates, vt dictum est. Et sic soluitur argumentum, quo etiã pacto soluit Burle. hic enim fatetur illa esse concreta, sed prima, puta statuam, & similia.

Ad tertiũ. Rerum figurę magnam hẽnt proportionem cũ formis substãtialibus.

Ad tertium aduerte, vt alibi diximus quod rerum figuræ magnam habẽt proportionem cum formis substantialibus: vt enim propriæ formæ substãtiales res & species singulas sequuntur: ita etiã & figuræ illæ exteriores, adeò vt multi, nõ aliam esse substantialem rei formã quã istã exteriorem decepti existimauerint.

Ex quo fit, vt sicut ex forma, & materia substantialibus fit vnum per se compositum, ita etiam ex figura, & subiecto proportione quadam compositum fiat quodãmodo per se, ita vt in modo significandi, non differant voces significantes composita substantialia, vt homo, leo, capra, & voces significantes huiusmodi artificiata, vt statua, domus, lectus: immo aliquando sunt eædem voces, sculturas enim, & rerum picturas eisdem nominibus nominamus.

Explicatur vis rationis Arist.

Vide igitur, quàm benè procedat Arist. ex hac proportione. Sicut generatio non est alteratio eius, quod fit: sed productio in substantijs. Ita in figuratis, figuræ productio non est alteratio ipsius figurati, cũ. n. fit homo, nõ dicitur alterari, similiter etiã cũ fit statua nõ dicitur alterari.

Quòd si dicas, subiectum dicitur alterari, vt lignum. Respondetur, licèt obiectio sit bona, tamen iam in primo argumento probauit Arist. non alterari subiectum secundum figuram, sed secundùm accidens aliud prius, vnde sequitur figura. Et quia restabat. An saltem alteretur compositum figuratũ, ob id adiecit hoc secundum argumentum, quo illud alterari non dici probaret.

Vnde argumentum de albo nullum est. Nam quamuis totum album nõ alteretur, subiectum tamen alteratur: in figurata verò supposuit ex primo argumento, non alterari subiectum, & in secundo probat, quòd nec ipsum compositum, & sic concluditur, quòd nulla ex parte secundùm figuram per se alteratio est.

Ad quartũ. Nota quid sint habitus in potẽtiis tã animæ, quam corporis.

Ad quartum dico, quòd non est eadẽ ratio de sanitate, pulchritudine, & similibus ac de alijs habitibus animæ. Existimo enim habitus animæ, esse qualitates distinctas re, à passionibus sensus, & ab experientijs, & reliquis sensibilibus, quę qualitates existunt in potentijs ad faciẽdas eas promptiores, ac faciliores in suis operationibus. & hæc est cõmunis sententia. At in corporis habitibus existimo probabilius nõ esse re distinctos habitus ab ipsis sensibilibus. Volo dicere, quòd sanitas non est qualitas realiter distincta à qualitatibus primis, sed sunt ipsæ qualitates ad tẽperiẽ redactę, sicut harmonia, & cõsonantia nõ est vox distincta, nisi multæ proportionem habentes, similiter ipsa pulchritudo est perfectarum partium recta illa ordinatio.

Sol. argu.

Et sic patet, quomodo non est alteratio nisi ad qualitates primas, & ad partiũ constitutionem, Nam pulchritudo, & sanitas sola ratione separantur ab ipsis, cũ ordinem, & commensurationem superaddant. At de reliquis habitibus quomodo secundum ipsos alteratio non sit, cũ puræ qualitates sint, dicetur in solutione aliorum argumentorum.

Ad quintũ sol. Auer. Reiicitur So. Auer.

Ad quintũ Auerroes dicit, propterea id, quod perficitur, nõ alterari, quia alteratio

ratio est successiua. at quod perficitur, in instanti perficitur. Perfectio enim in indiuisibili consistit. Sed hoc mihi non placet. Primò, quia vt dicit S. Tho. licèt perfectio indiuisibilis sit, quia vltimus gradus rei est, qui in instanti acquiritur, tamen corruptio non est in indiuisibili, quia potest magis, & magis recedi à perfectione, vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, q. loquimur de perfectione secundum virtutem, & accidentia.

Præterea, quia vt dicit Aegid. perfectio latitudinem habet, est enim, & fit homo magis, & magis studiosus. Præterea, si dicas, quòd vltimum perfectionis in instanti est, ac ob id perfectio non est alteratio, profectò hoc idem posset in quolibet accidenti dici, summus enim gradus caloris, & albedinis in indiuisibili consistit.

Quomodo intelligēda sit ratio Arist. Non ergo sic est ratio intelligenda Aristote. sed, vt dixi in textu: ob id quod perficitur, non dicitur alterari, quia non est, dum perficitur, alterari autem est eius, quod iam est.

Obiectio. Sed manet argumentum quintum: cū enim sit perfectio accidentalis, idē posset dici de quocunque alio accidenti.

Solutio. Nota duplicē perfectionē accidentalem. Respondetur, quòd est perfectio accidentalis duplex. Altera propria, quę perficit rem, quantum ad operationes propriæ speciei, & talis est virtus in homine & scientia, & hæc perfectio videtur consummare hominem, vt homo est, vnde non verè alteratur homo secundū hanc. Alia est perfectio communis, quæ rem quidem perficit, sed non secūdum talem speciem, qualia cōmunia, accidentia, & secundum hæc alteratio est.

Nota. 2. Et nota, quòd non negat Aristo. aliquam alterationem secundum virtutes, sed tamen non est tam propria alteratio, qualis est secundum accidentia, nam per illas adhuc subiectum sub ratione particulari perficitur.

Ad sextū ex D Tho. Ad sextum mihi placet sententia S. Thom. & aliorum, quòd hic loquatur secundum sententiam Platonis, quæ communis erat. Plato enim ponebat habitus, & species insitas à natura hominibus cum intellectu ipso, impediebatur tamē ab operatione propter sensum, accedēte autem alteratione corporis, & sensus animæ operabatur, nulla facta in ea mutatione, & hoc significant illa exempla ebrij dormientis & infirmi, quæ Auerroes dicit esse secundum Platonem.

Nota sententiam Plat. & Arist circa habitus animæ. At verò alia est sententia Aristotel. quæ habetur in. 2. libro de anima à tex. 55. vsque ad. 59 vbi ponit à natura solum haberi nudā potentiam intellectus, quæ postea alteratur per habitus, acquirit enim de nouo species, & habitus, & his acquisitis est in proxima potētia ad actū & contemplationem. Vnde discrimen est inter ebrium doctum, & puerum, quā uis neuter contempletur, Puer enim nō perueniet ad actum, nisi prius acquirat habitum, at ebrius absque noua acquisitione per quietem vaporum perueniet ad actum, vbi clarè admittit, esse aliquā alterationem secundum habitus, sed vocat talem alterationem perfectiuā quæ impropriè alteratio est, præsertim cum sequatur post alterationem, quæ fit in sensibus, & in passionibus, quæ propria alteratio est. Ac propterea in præsenti etiā docet, non esse alterationem verā, sed coniungi cum altera, quæ vera est. Plato verò nullam prorsus esse alterationem censebat.

Ad septimum. Ad septimum respon. quòd non est vera contrarietas inter habitus, & actus, cū non sit actio vera physica, sed est quædā repugnantia, & compatibilitas, quæ contrarietas dicitur, & sic patet explicatio rationum Arist in textu.

CAPVT QVARTVM.

Dubitabit autem aliquis.

Tex. XXI.

TRes quæstiones determinauit iam Aristotel. & an omne quod mouetur, ab alio moueatur, & an quod localiter mouetur, à motore distincto moueatur: & an mouens, & motum simul sint: Nūc quartam

quartam aggreditur, nempè, An quicunque motus cuilibet motui sit comparabilis.

An quivis motus sit cuilibet motui comparabilis.

1. Ratio à parte negat.

Argumentatur autem à parte negatiua dupliciter. Primo, Si omnis mot⁹ omni motui comparabilis est, sequitur, quòd motus per circulum, & motus per rectũ erunt comparabiles: sed hoc esse nõ potest. Probatur, supposito, quod dictũ est, motus æquè veloces in tempore ęquali transire spacium æquale: tunc est argumentum, Si illi motus sunt comparabiles, possunt esse inuicem tardiores, & velociores, & æqualis velocitatis: in hoc enim comparatio fit: Si igitur ęquè velox est motus per circulum motui per rectũ: ergo in ęquali tempore trãsibit ęquale ergo iam datur curuũ, & circulare ęquale recto, quod tanquàm impossibile infert: non igitur quilibet motus cuilibet comparari potest in velocitate.

2. Ratio.

Alterum facit argumentum. Nã si motus omni motui cõparatur, latio, & alteratio essent æquales, puta si in æquali tẽpore mouerentur, sed impossibile est, ꝙ sint æquales: quod probatur. Nam ęquales motus in vno tẽpore transeunt ęquale, at qualitas non dicitur æqualis, spacio ergo alteratio in qualitatem non transibit ęquale: inest. n. quantitati ęqualitas.

In circulo autem, & recta. Tex. XXII.

Excludit solutionẽ quandam primæ rationis.

Excludit responsionem, quæ dari poterat ad argumentum primum. Nã dici poterat, ꝙ motus per circulũ, & motus per rectum sunt quidem comparabiles, non tamen æque veloces ambo, sed semper vnus altero velocior: hoc autem modò non sequitur, rectum æquale curuo. Excludit hoc dicens, ꝙ inconueniẽs est, quòd nunquàm contingat similiter moueri, & æquè velociter duo saltẽ, hoc per rectum, illud per curuum, sed quòd semper sit vnus motus velocior altero, quasi per circulum, & per rectum: moueri esset moueri per accliue, & decliue: frequentius enim motus decliuis velocior est.

Amplius nihil differt. Tex. XXIIII.

Iterum reijcit eandem solutioné.

Reijcit vlterius eandem responsionem. Dicens, quòd adhuc illa ratio manet in suo vigore. Nam quamuis detũ, ꝙ motus vnus sit velocior altero: adhuc sequitur, ꝙ sicut datur maior circularis & minor, quã recta, debeat etiam dari æquali. Et probatur. Demus vnum, quòd velocius moueatur per circulum B, alterum tardius, per rectum C, in vno tempore A. tunc per prædicta maius erit, quod transitur de B, quàm quod de C. Tunc vlterius, quod mouetur per B, in eodem tempore transit maius, quàm C, ergo per definitionem velocioris in minori tempore transibit de circulo æquale, ita vt quod mouetur per C. in toto tẽpore A, & quod mouetur per B, in minori tempore, transeant æquale. Sequitur igitur adhuc ęquale esse circulare recto. Perpende autem expositionem, hanc, quia alij aliter exponunt, sed præter sensum Arist.

Dubiũ an si detur maius, & minus dẽat dari ęquale.

Dubitabis hic, quia videtur Aristoteles dicere, quòd si datur maius, & minus, quòd debet dari æquale, hoc autem videtur falsum rationibus multis. Nam angulo semicirculi datur vnus rectilineus maior, puta, rectus, aut obtusus, datur etiam minor, puta, acutus tamen impossibile est, illi dare rectilineum ęqualem.

1. Ratio ꝙ non sit necesse.

Secũdò

Vlterius. Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius minor, sed nõ alius æqualis.

Tertiò.

Præterea. Circulo datur quadratũ maius, aliud minus, sed non æquale.

Quartò.

Præterea. Datur elementum maius aere, datur aliud minus, non tamen datur aliud æquale. Burleus, & alij, nescio qua distinctione ęqualitatis soluunt argumenta, sed quicquid sit, non est dubiũ, non valere consequentiã illam in omnibus, vt argumenta conuincunt, quorũ aliquaid demonstrant.

Solutio dubij.

Sed nota, quod Aristoteles non facit hoc argumentum absolutè, puta, datur maius, & minus, ergo datur æquale, sed quòd si illud mobile transit maius, & trãsit minus, quòd ex hoc probabitur, quòd

tran-

transeat æquale, & postea id probat argumento velocioris, quòd in minori tēpore transit æquale, vt diximus.

At verò si sunt comparabilia.

Tex. XXIIII.

Concludit, non esse omnes motus comparabiles inter se, & argumentatur ex opposito cōsequentis sic. Si quilibet motus cuilibet esset comparabilis, sequeretur, quòd linea recta, & circularis essent comparabiles, at non sunt: ergo nec ipsi motus omnes.

Leges eorum, quę debent in uicem comparari. Prima lex Non sit æquiuocum id in quo sit comparatio.

Incipit autem explicare leges eorum quæ comparari possunt, & prima est, q non sit æquiuocum id, in quo est comparatio.

Vnde non dicetur, gladius est acutior quàm vltima chorda lyræ, quia acutum æquiuocè dicitur de vtroque: esset tamē comparatio inter ipsas chordas, an vltima, an proxima acutior sit, similiter inter gladios, quia æquiuocatio non est, tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita similiter velox non est idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto, & in alteratione, ac latione multo minus, ob id inter se hi motus comparabiles non sunt.

An primum quidem. Tex. XXV.

Dubium an sufficiat esse vniuocum.

Aliam constituturus legem comparabilium, dubium proponit, an sufficiat, vt fiat comparatio in aliquo, quod non sit æquiuocum, ita vt in quocunque vniuoco comparatio fieri possit, & ponit argumentum, quo probat, non sufficere. Multum dicitur vniuocè de aqua, & aere, & tamen non comparantur aer, & aqua, ergo illa prior lex non sufficit.

Prima ratio, quod non sufficiat.

Sumitur autem hic, multum, vt distinguitur cōtra paucum. At quia posset quis negare de ipso multo propter vniuersalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum enim videtur vniuocè de aqua prędicari, & de aere, tamen inter se non cōparantur, qui aer non dicitur duplus ad aquam. Quòd autem duplum sit vniuocum, probat ex definitione: est enim bis vnū, id est, bis vnā quantitatē amplectēs.

Nota ex Simplicio dupliciter compararationem aeris, & aquę.

Aduertendum autem est, quòd dupliciter potest aqua aeri comparari, vt notat Simpli. Vno modo in quantitate, altero modo in facultate, & potentia. Cōparare in quantitate est ipsa conferre secundum quantitatem, quam actu habent in se, comparare verò secundùm facultatem, est conferre secundum quantitatem, quę est in ipsorum potentia, si aer fieret aqua, & si aqua aer.

Fit autem, vt non eadem sit ratio quantitatis, & facultatis, nam parua, & minor aqua secundum quantitatem potest multò maior esse, quàm aer secundum facultatem, & hinc prouenit, quòd non conferatur aer aquæ, sicut aer aeri. 1. aqua aquæ, in his enim vtriusque, & quantitatis, & facultatis simul collatio est: in illis verò non propterea absolutè non confertur: nisi aut secundum quantitatem per se, aut secundùm facultatem per se, simul tamen nulla est collatio.

An & in his eadem ratio.

Tex. XXVI.

Solutio ad rationē dubii.

Soluit dubium dupliciter. Primò dicit, illa esse æquiuoca, puta, multum, æquale, duplum, vnum. Nec obstat esse vnam definitionem, vt multum est tantum, & amplius, æquale, quod habet eandem mensuram, duplum quod bis se habet ad vnum, nam definitiones etiam æquiuocæ dicuntur, & non secundū eandem rationem de aqua, & aere propter rationem dictam, nam singula, aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non sunt, sicut nec acutum in voce & in gladio.

Nota.

Vbi nota non inconueniens esse analoga, seu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri, non enim hæ definitiones quiditatiuæ sunt.

Verùm propter quid alia.

Tex. XXVII.

Altera solutio.

Aliam solutionem inquirit, & dubitat: Admisso, quòd multum, & duplum sit vniuocum, & secundùm eandem naturam prædicetur de aqua, & aere: quare

quare non sunt comparabilia. Respondet quia non sunt in eodem susceptiuo primo, id est, non habent subiectum idem immediatum.

Secunda lex eorum quæ debet comparari, vt sit susceptiuum immediatum idem, eiusdem rationis.

Est enim hæc secunda lex eorum, quæ in aliquo accidenti comparatur, vt quæ uis sit vniuocum id, in quo comparatur, & ipsa diuersa sint, sit tamen susceptiuum immediatum idem, & eiusdem rationis in vtroq;. V. g. equus potest dici albior cane: non solùm quia album vniuocum est vtriq;, sed quia immediatũ susceptiuũ albedinis est eiusdem rationis in vtroq;, puta superficies, quamuis ipsa subiecta mediata sint diuersa non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur in aqua: nam in ipsa aqua ratione superficiei, in voce verò non huius ratione recipitur.

Nota.

Aduerte, quòd per albedinem claritatem significat: vocabulum enim grecum commune & claritati, & ipsi colori, qui albedo dicitur.

Ponit etiam exemplum Equus, & canis comparari etiam possunt secundum magnitudinem: habent enim idem receptiuum primum, puta materiam primã eiusdem rationis, quam sequitur quantitas.

Per hoc idem soluitur illud de aqua, & aere, quia non est idem susceptiuum primum: nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem, in altero dicunt quantitatem. & hoc modo non est comparatio.

An manifestum est. Tex. XXVIII.

Dubium, quod non sit satis esse susceptiuum, primum & eiusdem rationis.

Nota.

Aliam legem declaraturus subtiliter dubitat contra id, quod dictum est. Nempè, quòd non est comparatio in natura, quando diuersum est susceptiuũ primum, quasi natura illa iam esset multiplex facta. In hoc autem videtur insinuari distinctionem naturarum non esse, nisi per materiam, quod Plato dicebat. Hoc autem falsum est. Primò, quia sequitur, quòd dulce, album, æquale, secundùm se vna esset natura, solùm differrent in receptiuo, & sic esset omnia vnũ secundùm se facere.

Amplius susceptiuum. Tex. XXIX.

Secundò.

Secundò impugnat idem. Nam primum susceptiuum ex multiplex secundum receptorum multiplicitatem, id est quæq; forma habet proprium subiectũ, & materiam proximam: ergo & ipsæ formæ secũdùm se diuersæ sunt, aliter enim non essent receptiua propria pro proprijs formis.

Nota. Alia lex quòd forma, in qua fit comparatio, sit vna specie.

Nota artificium. Cum enim dixisset, formam, in qua futura est comparatio, debere esse vnam, seu vniuocam, & receptiuum vnum specie, & ratione, intendit, quòd præter hoc forma debet esse in se vna specie, nec sat est, quòd sit vniuoca: propterea dubitabit. An vnitas sit ex receptiuo. Si enim esset, non oporteret addere hanc legem. At quia non est, nam receptiuum potest esse vnum specie, & forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua est superficies, ob id adiunxit legem tertiam. Debet attendi, præter vniuocationem formæ, quòd non habeat differentias, sed sit vltima species, non solum quod, sed in quo, id est, non solum debet esse eadem specie ipsa forma, quæ dicitur, quod, sed ipsum receptiuum, quod dicitur, in quo. Vnde nõ comparabitur in colore, quia genus est: non enim dicitur, album est magis coloratum, quàm nigrũ sed comparatio debet esse in albedine, aut nigredine, aut in alia specie.

Ex his concludit, illos motus esse æquè veloces, qui in eodem tempore æquale spacium transeunt in hoc, id est, secundùm speciem, ac si dicat, motus eiusdem speciei comparandos esse.

Si autem aliud quidem. Tex. XXX.

Quòd latio & alteratione queunt comparari in velocitate nec circuitionis moti & rectus in æqualitate

Ad dubium modò respondet, quod in secundo argumento tetigerat, tex. 21 puta, An latio, & alteratio, quæ æquali tempore fiunt, dicantur æquales, & comparabiles sint. Respondet, non comparari posse, quia motus est genus quoddam, in quo non est comparatio. Vt enim al-

bum

bum non dicitur magis, aut æquè coloratum cum nigro, ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior, .l. minor alteratione.

Similiter etiam nec motus circularis, & rectus sunt æquè veloces, nisi circularis linea, & recta sint æquales: quod esse non potest.

Dubiū primum, cur motus rectus & circularis nequeant cōparari. Proponit statim duo dubia ad horum declarationem, Alterum est, cū dicitur, motum rectum, & circularem non comparari in motu, dubium est, an hoc sit, quia motus est genus, an quia linea, quæ est terminus ad quem, est genus. Respondet propter vtrūq; quia vnum sequitur aliud si enim motus genus est, & terminus motus vnus erit genere. Ac si clarius dixisset, motus circularis, & rectus nō sunt cōparabiles: quia esset non solùm comparare duos motus ad vnicum genus, sed etiam comparare duas lineas, puta, curuā & rectam ad vnum genus. Vt autem hæ duæ lineæ non comparantur sub linea in communi, nec etiam ipsi motus sub motu in communi locali.

Dubium secundum, An ad vnitatem motus speciticam, requiratur vnitas instrumentorum. Alterum dubium est. Si debet cōsiderari ad vnitatem specificam motus vnitas instrumentorum, vt si motus fiat pede, vt in progressu, an ala, vt in volatione an instrumento alio, vt in natatione. Respondet, omnes esse eiusdem speciei si per rectum fiant, aut per circulare: nā sola spacij diuersa figura impedit motus comparationem. Vnde concludit, motus esse æquè veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem specie, & sic ipsi sit idem specie, vt dictum est: secùs autē, cō parabiles non sunt.

Quatē hoc considerandum. TEX. XXXI.

Necesse est inquirere motuū differentias ad eorum compara tionem. AD motus comparationem necessarium esse docet, motuum inquirere differentias. Ex his enim cognoscetur, qui comparabiles sint, qui verò non. Differentias autem considerare oportet, quia re vera, in genere multa latent, vt qua muis in ipso vnitas appareat, tamen multa varietas in eo sit clausa. Et per genus vniuersale aliquod, & vocem communem intelligere oportet.

Tres sunt gradus æquiuocationis. Distinguit autem tres gradus æquiuocationis, qui sub communi voce concludi possunt. Primus est, quem remotum vocabeo, quòd sub eo prorsus diuersa cōtineātur, ita, vt non sit, nisi sola vox communis. Huiusmodi sunt æquiuoca à casu. Alter gradus est, qui analogiæ proportionis dicitur, cum res multæ sub aliqua voce sunt propter aliquam tamen similitudinem, sicut homo viuus, & pictus sub homine significatur. Tertius est proportionalitatis, cuiusdam autem conuenientiæ vnius genericæ naturæ, vt ridere de prato, & homine: gubernator de nauta, & duce, animal de leone, & equo: & in hoc tertio gradu est deceptio. Nam apparet vnicam esse naturam, quæ tamen multiplex est: ob id maximè prodest omnia hæc distinguere ad eliciendas specificas naturas, in quib' solis cōparatio est.

Quando forma dicitur diuersa specie. Statim, cum determinasset, non esse comparationē in diuersa forma specie, sed eadem, quærit, Quando forma dicetur diuersa specie, an quando fuerit in diuerso subiecto, vt in homine, & leone albedo, an quando, præter hoc, etiam est in se diuersa. Et quamuis non respōdeat; tamen hæc pars est sumenda, puta, quòd sit alia, & alia in se.

Quando definitio formæ indicat ea esse diuersam specie. Subiungit alteram quæstionem, quā do definitio formæ significabit illam esse diuersam à specie, an quando in alio, & alio subiecto illam significat, aut quando ipsam in se non eandē significat, sed diuersam ab alijs: & sumenda est hæc posterior pars.

Nota. Denique formarum diuersitas specifica, non solum in subiectis, sed in se ipsis est attendēda, nihil n. prodest sola specifica subiectorum distinctio.

De alteratione aūt quomodo est. TEX. XXXII.

An alteratio alterationi possit cōparari. COmparationem duarum alterationum inquirit. Et primò, eas cōparari posse probat nā duo eodem tempore sanari æquè possunt, si igitur sanatio alteratio est, altera alteri comparari potest.

Dubitatuę autem loquitur de sanatione, quam supra dictum est, ad sanitatem non esse per se alteratio nem: nam an argumentum adhuc sit in eo, in quo patest esse per se alteratio, vt in qualitatibus primis. possunt enim duo equaliter sanari, & etiam calefieri, vel humectari.

Ex altera parte argumentatur, & probat, quòd non sint equales illæ alterationes: Nam quæ alterata sunt, secundum qualitates, secundum quas alteratio est, nõ dicuntur æquales, sed similes, quod enim in quãtitate est æquale, in qualitate est simile: non ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed sit idem, quod mutatur in æquali.

Nota idem cõe esse vocabulũ ad simile & æquale.

ARistoteles subtiliter ad indagandum alterationum comparationẽ, se trãsfert ad vocabulum commune, ad æquale, & simile, vt notat Simpli. puta, Idem. Nam similia, & equalia communiter dicuntur eadem. Et dicit, quòd motus dicẽtur æquè veloces, qui sed secũdũ eundem terminum, siue sit similis, siue sit equalis: hoc enim supponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Quæstio prima, an cõparatio duarum alterationũ fit sumẽda penes qualitates, an penes subiectum.

Tunc autem est quæstio duplex in altertione. Prior est an comparatio duarum alterationum sit sumẽda penes qualitates, & passiones, quæ sunt termini ad quos, an penes partes æquales. I. inęquales subiectorum, quę alterantur.

Quæstio secunda. An sit sumenda pe nes spẽm, diuersam qualitatum an secũdũ gradus intentionis.

Altera est, Si penes qualitates sumatur, an oporteat respicere identitatẽ, & diuersitatem specificam qualitatum solam, an similiter etiam gradus intensionis formarum, vt illæ dicantur æquales alterationes, quæ sunt ad formas vnius speciei, & similiter se habentes, id est, equè intensas.

Et ad hoc posterius respondet, Ad cõparationem alterationum oportere respicere, q. formę sint eiusdem speciei. Cũ enim sint secundũ diuersas species cõparari non possunt: vt dealbatio, & sanatio. Sicut nec cõparantur in latione, circularis, & recta: Idcirco prodest alterationis species cognoscere, & distinguere, vt comparare, quis possit.

Ad secũdã quęstionẽ responsio.

Nota.

Statim regulam hoc cognoscẽdi ponit, nempe, quæ mouentur, id est, terminos ad quos est motus respicere, an idẽ specie, genere, numero ue sint. Qualis enim vnitas in termino, talis est in motu, Loquitur de termino per se, qui primò per talem motum habetur. Quæ omnia superius declarata sunt.

Sed verum oportet ad passiones.

Tex. XXXIII.

Ad primã quęstionẽ responsio.

Quomodo alteratio nisit similis vel æqualis.

ITerum quæstionem priorem proponit, & soluit. In alterationibus enim possumus duplicem identitatem cõsiderare, alteram similitudinis, alterã equalitatis. Ad similitudinem oportet, quòd sint termini eiusdem speciei, & eiusdem intensionis gradus: aliter erunt dissimiles, ad æqualitatem verò debemus respicere partes subiecti alterati, an sint equales: I. inæquales in eodem tempore.

Itaque alterationes dicentur similes, quæ in tempore æquali secundum gradus eosdem formarũ vnius speciei sunt. Vt si calefiat vnum in hora secundũ calorem, vt quatuor, & alterum in eodem tẽpore etiam vt quatuor. Secus vero sunt dissimiles. Illæ verò sunt æquales, secundũ quas subiecta eodem tempore alterata sunt secundum partes suas equales, secus verò, alterationes inæquales erũt, Et sic comparantur ipsæ alterationes.

Et in generatione quoque, & corruptione.

Tex. XXXIIII.

Decõparatione generationum.

COmparationem generationum facit, & hic sumit generationem, nõ solũ pro introductione pura formæ, sed etiam pro successione, qua partes præsertim viuentium paulatim formantur, In generatione autem non sumitur velocitas, ex parte æqualitatis, sicut in alteratione, quia substantia nõ est in subiecto, sed velocitas attenditur ex parte identitatis termini, vt equè veloces sint generationes, cũ in eodẽ tẽpore termini vnius speciei indiuisibilis sint secundum

idem.

idem producti. Vt cũ in mense vno vnus homo generatur secundum easdem partes: secundum quas alius. Sed non de alio animali, quod non sit eiusdem speciei, quasi non secundum easdem partes, tũc vna esset velocior altera.

Nota. Notat tamen, quòd desunt vocabula quibus explicemus hos gradus generabilium. Nam in alteratione sunt duo nomina, intensum, remissum, in quantitate, æquale, inæquale, maius, minus, in substantijs, nec est vnum nomen, nec multa nam homo imperfectus, & vnumquodque cum sic paulatim perficitur, non habet nomina distincta, & sic generationes distingui non videantur, sed omnes æquales. At non sine a hæ credenius sententiam Platonis, qui res ex numeris inæqualibus componebat, tunc per nomina numerorum possemus distinguere, vt diceretur, nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nunc ad quatuor, sed hoc non est. Sic igitur comparabiles sunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes aũt cũ localibus cõpurantur in vtrisq; enim quãtitas est.

De comparatione auguentationum.

An comparatio tantum fit in specie vltima.

Quæstio. IIII.

In quo cõsistat differentias quæstionis.

DVo in comparatione aliqua necessariò conueniunt, & ea, quæ comparantur, ac conferuntur, quæ plura sunt, & id, in quo comparatur. Dubium autem non est, ea, quæ conferuntur, posse esse diuersæ speciei, & generis. Lapis enim, & animal aliquod in albedine comparari possunt, cum diuersi sint generis. At difficultas est de eo in quo comparatio fit. Docet enim Aristoteles deberé esse vnius speciei vltimæ, ita vt cõparatio in specie specialissima fiat. Aduersus quod sunt aliquot argumenta.

Primũ argumentum. Primum est, ista comparatio est bona nigrior est coruus, quàm sit albus cignus, & tamen albedo, & nigredo specie differunt imò huiusmodi cõparationes sunt frequentes, dicitur enim, melior est vnus quã alter sit malus. Et dicitur in Euangelio, Filios huius seculi esse prudentiores in generatione sua, quã filij lucis sunt prudentes in sua, & tñ diuersa est vtraq; prudentia, non igitur, comparatio tantùm in specie fit.

Secundũ argumentum. Secundò. Hoc est commune axioma Geometrarum, quòd omnium linearũ ductarum ab vno puncto in aliud breuissima est recta, & tamen constat, reliquas esse arcuales. Aliter enim duci non possunt plures lineæ inter duo eadem puncta comparatur ergo linea recta curuis, cum sit harum breuissima.

Tertiũ argumentum. Tertiò, est argumétum cõtra id, quod dicitur in genere latere multa, atque ideo non esse in eo comparationē sicut species. Puta, homo dicit vnam naturã cõmunē multis vnius definitionis, & vni uocam, ita etiã genus dicit suam naturã vnius definitionis, & vniuocam multis speciebus, vt animal naturam sensitiuã: ergo sicut duo indiuidua comparantur in natura specifica, non obstante, quòd simul multa contineat. Ita etiã duæ species cõpararu poterunt in natura generica, quamuis ipsa multa contineat, ergo non tantum est comparatio in specie.

Quartum argumentũ. Quartò. Istæ sunt comparationēs rectæ, homo est perfectius animal, quã leo substantia est perfectius ens, quàm accidens, & tamen vna est secundùm genus, altera secundum analogum.

Quintũ argumentum. Quintò. Velocitas est accidens motus sicut albedo cõrporis, sed duo corpora etiam differentia possunt in albedine cõparari, ergo & duo motus, puta, rectus, & circularis in velocitate, nõ enim maior ratio vnius, quã alterius videtur esse.

Ad primũ. Ad singula horum respondeamus. In ipsorũ enim solutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, esse duplicem cõparationem Alteram simplicē alteram compositam.

Nota duplicē esse comparationē, simplicē & compositã. Simplex est, quæ secundùm vnam formam fit, quate: us magis, & minus, perfectè, & imperfectè, æqualiter, à multis participat, sicut in albedine, calore, grauitate, aut alio quouis aliqua cõferri accidit.

quam aliqui comparationem secũdùm proportionem vocant. Est enim proportio habitudo vna duorum numerorum inter se, vt habitudo quatuor, ad duo: & sex ad tria, aut cuiusuis numeri ad alterũ secundùm quam excedit, aut exceditur ab ipso.

Composita est, quæ fit inter duas formas, sicut in exemplis argumenti primi, quæ quidem dicitur comparatio secundùm proportionalitatẽ. Est enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum, vt dicimus, ita se habet quatuor ad duo, sicut sex ad tria, ita etiam fit comparatio inter formas diuersas.

Nota. Tamen si rectè aduertas, inuenies, quòd etiam hic comparatio fit virtualiter in vna forma. Dicere enim, hoc est nigrius quam illud sit album est dicere, hoc nigrum est intensius, quàm illud album: & sic in forma intensionis comparatio est.

Solutio primum argumentum. Dico igitur ad argumentũ, quòd Aristoteles loquitur de simplici, quia ipsa est potissima: & quia composita ad ipsam reducitur. Sed an simplex fiat in specie, hoc in solutione aliorum argumentorũ examinabitur.

Ad secundum solutio. Auer. Ad secundum respõdet Auerroes cõmen. 29 quòd illa est impropria comparatio. Non enim linea recta sub forma rectæ comparatur curuis, sed sub forma curuæ. Vt sit sensus: illa recta est breuissima omnium aliarum circularium, id est, si illa recta incuruetur, sicut aliæ, efficiet curuam aliarum breuissimam.

Obiectio. Dices tu, an maneat eadem linea, cũ ex recta fit curua.

Solutio. Respon. quòd manet secundùm subiectum, sed non secundum formam: sicut cùm album fit nigrum, subiectum manet sed non albedo: ita manet quantitas lineæ, sed recedit illa rectitudo, accedit

Alia solutio. curuitas eidem tamen quantitati, hæc enim qualitates sunt Sed melius respondebitur ibi comparationem esse in breuitate, & longitudine, quæ communis est rectis & curuis lineæ sunt, quæ longitudo mini-

ma in vna earum specie reperitur, scilicet in recta. Nam ex recta curuam facere, en curuas cuiuis comparare, non autẽ rectæ curuis.

Ad tertiu. Nota aliter Physicum considerare sua vniuersalia, aliter Logicũ, & Metaphysicum. Ad tertiũ. Maximè aduertẽdum est, quòd physicus aliter considerat sua vniuersalia, aliter logicus, & metaphysicus. Hi nã essentias puras, & abstractas speculantes considerant naturas, non cõsideratis ijs, quæ extra essentias ipsarũ sunt, vnde considerant animal, vt dicit purã naturã sensitiuã, & vnũquodq; vniuersale, vt præcisam dicit naturã. At physicus, cũ non ita puras essentias speculetur, nisi cõcretas cũ sensibilibus, non vtitur tanta abstractione: sed solũ à singularibus abstrahit. Vnde animal physicè dicit ipsa indiuidua sensibilia, non tamen determinatè hoc, aut illud.

Hinc infertur vnum: vt quod apud Logicũ, seu Metaphysicũ vnũ sit, puta genus quia abstractũ cõsideratur, apud physicũ multiplicitatẽ quandã habeat, quia concretè cõsideratur, quod optimè notauit Alber. tracta. 2. c. 2. & S. Tho. tex 26.

Ex hoc sequitur vlterius, quòd Logicus, & Metaphysicus comparant aliquando in genere, quia apud ipsos vna est natura, at Physicus non, quia non speculatur genus sub illa abstracta vnitate naturæ, sed sub multiplicate specierum, & in diuiduorum sensibilium.

Obiectio. Dices, ergo etiã ipsa species erit multiplex.

Solutio. Respon. quòd nõ sic multiplicatur species per indiuidua, sicut genus per species. Nam forma specifica vna est, & non multiplicatur nisi per materiam: vnde, putà rẽ sunt multi homines, non quia multæ formæ, sed quia multæ materiæ, ita vt si vna esset vnius tãtum corporis materia, vnus tãtum homo esset: ob hoc semper non ratione formæ specificæ, quæ vna tantùm esset, si vnum tãtum esset corpus, fit illa multiplicatio, sed ratione materiarũ. At species se ipsis multiplicatur, quia ex se diuersæ formæ sunt ita, vt vbi nulla est materia, sicut inter angelos, ibi diuersas species

ſpecies intelligimus, & ſunt. Genus ergo multitudinem ſpecierum dicens multiplicitatem formæ continet. ideoq; Philoſophus non in eo comparat: at in ſpecie comparationem facit, & ſic ſoluitur argumentum.

Ad quartum.

Ad quartum patet ſolutio partim. Nã comparationes, quæ fiunt in genere, vt in vnica natura, ſūt potiùs metaphyſicæ, quàm phyſicæ. De his autem Ariſtoteles loquitur.

Nota. Triplex é ſimplex cõparatio.

Aduerte autem, quòd vniuerſaliter loquendo, comparatio, vt notat Alber. tracta. 2. c. 2. eſt triplex, loquor de ſimplici. Quædam, quæ fit in ſpecie, & phyſica eſt, de qua Ariſtoteles hic loquitur. Altera quę in genere fit, quam metaphyſicam poſſumus vocare, ſeu logicam, cũ in forma generica comparatio fit: & in hac fit comparatio ſecundùm magis, & minus, aliquando ſecundum æquale. Dicitur enim duo eſſe æqualiter colorata: aut vnum magis, alterum minus, ſicut in ſpecie. Tertia comparatio eſt latè dicta, quæ fit in analogo, quæ fit ſecundũ quòd vnum magis, aut minus accedit. l. recedit ab vno primo, quod eſt in analogo. v. g. angelus eſt perfectior homine, quia magis accedit Deo, quàm homo, & homo, quàm brutum. Et in hac comparatione non eſt æquale, quia non eſt æqualis acceſſus, aut receſſus: & iſta comparatione conferimus ſpecies penes vnam, quæ nobiliſsima ſit ipſius generis. Et ſic ſubſtatia eſt perfectior accidente, cum magis accedat ſummo enti Deo, & per hæc ſoluitur argumentum.

Ad quintum.

Ad quintum dico, quòd quamuis velocitas non differat eſſentialiter in omni mobili, & motu localiter recto, & circulo, tamen quia non eſt idem modus mẽſurandi vtraſque velocitates, nec eadem regula, ideò non fit comparatio, ſicut fit in albedine. Aliter enim definimus definitione ab effectu velocitatis circularis & recti motus.

Nota. Aliud eſt

Vt autem hoc intelligas aduertendũ primò. Aliud eſt, motum eſſe breuiorem aut longiorem, aliud autem eſſe velociorem, & tardiorem, ſiuè ſit motus rectus, ſiuè circularis, ſiuè quicunq; alius. Is breuior eſt, qui citius ſuum terminum conſequitur, ſiuè ſit tardus, ſiuè velox. Vt ſi mouetur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria, ſi id, quod per milliare mouetur, citiùs abſoluit illud, tunc breuior dicitur, quamuis tardior ſit, ſi verò non ita citò, longior dicitur. Ita ſimiliter in motu circulari, cum duo æquè citò circulum faciunt, dicuntur æquè longi, aut breues, quamuis non ſit æqualis velocitas. Vt ſi ſint duo orbes vnus altero maior, ſi tamen vno, eodemque tempore ſuum motum compleãt, æquè breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur, qui maior eſt.

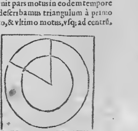
motum eſſe longiorem, vel breuiorem Aliud eſſe velociorẽ, & tardiorẽ

Note.

Hanc autem breuitatem, ſeù longitudinem motus circularis vocant alij velocitatem circulationis, & dicunt, quòd poſſunt eſſe æquè veloces circulationes cum tamen ſint nõ æquè veloces motus.

Quomodo cognoſcatur velocitas motus circularis.

Cognoſcitur autẽ, & menſuratur, hæc velocitas circularis penes angulos deſcriptos in centro. Vt ſi imaginemur vnum punctum in circunferentia vna, & aliud in alia alterius circuli, à quibus incipit motus, & imaginemur alia pũcta ad quæ peruenit pars motus in eodem tempore tunc deſcribamus triangulum à primo puncto, & vltimo motus, vſq; ad centrũ,

ſi angulos æquales facit in vno & altero circulares ſunt æquales: ſin autem, non ſunt. At de velocitate, ſeu tarditate motus, alia eſt ratio.

Aduerte igitur secundò, quòd velocitas recti vniformis sic sumitur. Nempè, supposita æqualitate temporis penes spacij proportionem, vt id sit velocius, quod æquali tempore maius transit spacium: si duplum, erit in duplo velocius, similiter in alia quauis proportione. Potest etiam sumi temporis variatione, non variato spacio, vt sit velocius, quod minori tempore æquale, aut vtroq; variato, putà, quod minori tempore maius transit spacium, at æquè velox eodem tempore æquale transit.

Quomodo cognoscitur velocitas motus vniformis.

At velocitas circularis motus non sic definitur, nec mensuratur, sed penes circulum descriptum à puncto maximè distanti à polis corporum illorum vt illud velocius moueatur, quòd maiorem circulum eodem tempore præscribit. v.g. primum mobile, & octaua sphæra, quãuis simul ab oriente in occidens moueãtur, tamen velocius mouetur primũ mobile, qa circulus descriptus à primo maior est, puta æquinoctialis. Dico autem quòd sit à puncto maximè distanti, nam si alios circulos sumas, sunt minores, quã octaua sphæra: sic igitur mensuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiectio.

Dices, nonnè, si formica moueatur p circulum, & vno tempore maiorem partem circuli transeat, & alio æquali tempore minorem, dicetur ille motus velocior penes spacium, sicut in motu recto? ergo eadem est ratio vtriusque.

Solutio.

Respon. ita se habere motus per circulum inter se, cum idem est, & rectos inter se: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionem habet, sicut recta pars ad rectũ spacium. At recta pars nullam habet ꝓportionem cum curuo, nec potest esse aliquota pars curuum recti, nec rectũ curui, ob id non habent vnam mensurã velocitatis, ac propterea comparabiles nõ sunt: Et hoc est, quod docet Aristoteles & hoc aduerte.

CAPVT QVINTVM,

Quoniam autem mouens.

Tex. XXXV.

Septem regulæ ad cognoscendã proportionem motuũ suppositæ.

CVm motus comparabiles esse ostẽdisset, & qui essent comparandi, nun quo modo comparandi sunt, tractat, ac septem regulas proportionũ motuum constituit, ante quas proponit, q̃d mouet, mouere aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod spacium: vnde conueniunt in motu ista quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouens, Resistentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobile. Tempus, & spacium, in quibus motiua virtus resistentiam mouet.

Prima regula.

Est igitur prima regula, si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod spacium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam resistentiã in eodem tempore per duplum spaciũ. v.g. si mouens potest portare quatuor põdera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

2. Regula.

Altera regula est. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet resistentiam aliquã per aliquod spacium: eadem aut æqualis virtus mouebit dimidiam resistentiã in dimidio tempore per æquale spaciũ. v.g. si in vna hora mouens potest portare decem libras per milliare, in media hora portabit quinque per idem milliare.

Ratio.

Harum regularum dat rationem, quia sic, inquit, seruatur eadẽ proportio, puta spacij ad tempus, & mobilis ad mouens.

Nota, vnde proueniat motus & eius proportio.

Pro quo aduerte, quòd motus prouenit ex excessu virtutis mouentis supra resistentiam mobilis. Nisi enim superet virtus, non erit motus. Vnde fit, quòd quanto superat virtus resistentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore. L. addi spacio, quia velocius in minori tẽpore transit æquale, aut in eodem maius spacium. Cum igitur in prima regula virtus sit dupla, & tempus sit idem, debuit spacium duplicari: in secunda verò cum spacium sit idem, debuit tempus diminui ad subduplum, nam secundum vtran

que

que regulam, virtus est dupla ad resistentiam.

Et si eadem potentia idem in hoc.

Tex. XXXVI.

Regula. Tertiam regulam constituit, quæ satis nota est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam aliquo tempore per aliquod spacium, eadem, aut æqualis virtus mouebit eandem resistentiam in dimidio illius temporis, per dimidium spacium.

Est notāda litera horum textuum, nā per A, virtus mouens, per B, mobile, & resistentia, per C, spacium; per D, tēpus intelligi debent.

4 Regula. Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet resistentiam B, per tēpus D, in spacio C, dimidium virtutis mouebit dimidium resistentiæ, in eodem tempore, per æquale spacium, vocat autem virtutis dimidium E, resistentiæ ve. ò dimidium F.

V. g. si mouens vt sex, mouet resistentiā vt quatuor, per milliare in hora: tunc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per milliare idem in eodem tempore.

Ratio. Rationem assignat: Quia eadem est proportio virtutis, & resistentiæ, seu gratia virtutis totius ad totam, & dimidiæ ad dimidiam resistentiam, erit ergo tempus æquale, similiter & spacium.

Et si ipsum E, ipsum F, mouet.

Tex. XXXVII

5. Regula. Quinta regula est negatiua, ex qua tamen sumetur affirmatiua. Regula est. Si virtus aliqua, puta, E, mouet resistentiam F, in aliquo tempore D, per aliquod spacium, nō est necessarium, quòd eadem virtus moueat duplam resistentiam in eodem tempore per dimidium spacium. Adde tu, nec quòd moueat in duplo tempore per idē spacium.

Verbi gratia si mouens, vt sex, mouet resistentiam, vt quatuor per horam, & per milliare, non est necessariū, quòd eadem virtus vt sex, moueat resistentiā vt octo, quæ dupla est ad priorem, nec per duas horam in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius est: quia à proportione minoris inæqualitatis non est actio, id est, nunquam æquale agit inæquali, sed in inæquale. Vnde actio, & passio est cùm virtus, & resistentia inæquales sunt, & vlterius, id, quod minus est, non agit per se in maius, sed maius in minus. Vnde minor virtus non potest mouere maiorem se resistentiam: quòd si hæc regula valeret, vtique minus ageret in maius, vt in ipso exemplo patet.

Nota. Ex quo sumi potest, quòd hæc regula valet: Cum dupla resistentia adhuc est minor, quàm sit virtus, verbi gratia virtus, vt decem, mouet resistentiam, vt quatuor, per horam, & per milliare: ergo virtus eadem vt decem mouebit resistentiam duplam puta, vt octo, in hora vna per dimidium milliare: aut per idem milliare duabus horis. Propterea Aristoteles non dixit, illam regulam non esse, sed non esse necessariam, quasi aliquando illud esset.

Si igitur ipsum A, ipsum B, mouebit.

6. Regula. Regulam sextam ponit etiam negatiuam, ex qua iterum affirmatiuam sumemus. Regula est. Si virtus A, mouet resistentiam B, in tempore D, per spacium C, non est necessarium, quòd dimidium virtutis, puta, E, moueat ipsum totum B, per dimidium spacium in toto tempore D, imo nec per vllam spacij partem, quæ sit in eadem proportione, & analogia, ad totum spacium, in quanta pars virtutis E, est ad totam virtutem A: ac si dicat, tertia pars virtutis non mouebit idem mobile per tertiam partem spacij, sicut nec dimidia virtus per dimidium spacium, nec quarta per quartam spacij. Denique pars virtutis non mouebit totam resistentiam nec quantouis tempore, nec quauis parte spacij, propter idem inconueniens.

V.g. si mouens, vt sex, mouet resistentiam, vt quatuor, per horam, & milliare, virtus, vt tria non mouebit eandem resistentiam vt quatuor, nec per minimam partem spatij in quouis tempore, qa minus non mouet maius.

Ratio ab exemplo. Ponit autem vnum inconueniens, qđ sequeretur ex hoc, puta, quòd vnus solus homo traberet nauim, v. g. si diuidatur virtus, & spacium sic. Centum homines trahant nauim per centum milliaria cētum horis. si regula esset vera, centesima pars virtutis, puta vnus homo, traheret totam nauim eodem tempore per cētesimam partem spacij, nempè per milliare, quod est impossibile.

Sophisma Zenonis soluitur. Ex hoc soluit sophisma Zenonis. Zeno enim dicebat quòd quælibet particula millij etiam minima facere sonum in aere, qua totus modius granorum simul facit sonum. Hoc non valet. quia quamuis cū toto modio faciat, id est, quia vincit resistentiā aeris, at per se non vincit.

Nota. 1. Vnde docet, quòd pars in toto facit aliquid, quod separata non faceret, quia dum est in toto, vnum facit actu cum ipso, nec per se est, nisi in potentia. Idē dici potest de pte quauis alterius corporis.

Nota. 2. Hinc potest sumi regula affirmatiua, quod in verum habet. Quando pars virtutis adhuc vincit totam resistentiā. v.g. si mouens, vt decem, mouet resistētiam vt quatuor, per horam, & per milliare, dimidium virtutis, vt quinque, mouebit eādem resistentiam, vt quatuor, eodem tēpore per dimidium, aut duplo tempore per idem milliare. Idem de alijs partibus secundùm quamlibet proportionem.

Si verò duo, & vtrumque. Tex. XXXVIII.

7. Regula. Septima regula est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam, per aliquod tempus, & per aliquod spacium, & iterum alia æqualis virtus æquali tempore, & spacio mouet æqualem resistētiā: tunc compositum ex duabus virtutibus mouebit compositum ex vtraque, resistētia per idem spacium eodem tempore.

V.g. Si virtus, vt tria, portat duo pōdera per horam, & per milliare, & altera similis virtus, vt tria, portat alia duo pondera æquali tempore, & spacio, tūc vtraque virtus, puta, vt sex, portabit vtranq; resistentiam, vt quatuor, per vnum milliare, & vna etiam hora.

Nam igitur sic est in alteratione.

Rugulæ se re eædem de alliismo tibus alterationis, & augmenta tionis. Quærit, an ita sit in alijs motibus, puta, augmentatione, & alteratione. Sūt enim in eis etiam quatuor, quod alterat, seu quod auget, & quod alteratur, seu augetur, tempus etiam in quo fit alteratio, & augmentatio, & loco spacij in augmento est ipsum quantum maius, aut minus, in alteratione autem magis, & minus formæ. Constituitque aliquot regulas ferè similes.

Prima. Prima est. Si aliquod alterans, vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore, in duplo tempore duplum alterabit, aut augebit, & hoc est, quod dicit, duplum in duplo.

Secunda. Secunda. Virtus dupla in æquali tempore alterabit, aut augebit duplum: & hoc est, quod dicit, aut duplum in duplo.

Tertia. Tertia est. Si virtus aliqua auget, aut alterat mobile in aliquo tempore. eadē virtus dimidium faciet in dimidio temporis: & hoc est, quod dicit, dimidium in dimidio.

Quarta. Quarta est. Si virtus alterat, aut auget mobile in aliquo tempore secundùm quantitatem, vel qualitatem aliquā. medium virtutis mouebit secundum dimidium quantitatis, aut qualitatis in eodē tempore, & hoc est, quod dicit, aut in dimidio dimidium.

6. & 7. Excludit etiam regulas duas negatiuas, sicut in motu locali. Si enim virtus dimidia sit, non mouebit, si fuerit minor quàm resistentia, tā in alteratione, quā in augmentatione, vt dictum est de ponderere in motu locali.

An regulæ hæ vniuersaliter habeant verum. Quæstio. V.

NOn est modica difficultas, quæ in examine harum regularum posita est: breuiter tamẽ attingam ea, per quæ ipsarum veritas appareat. Est autem in oppositum argumentum primum. Intelligẽtia mouetur cœlum tanto tempore, & tamen nõ potest sumi aliqua pars huius virtutis, quæ cœli partem moueat, eo quod virtus ista indiuisibilis est, cum sit incorporea, ergo non habet locum in huiusmodi virtutibus regula. *1. Argum.*

Secundo. Sequeretur, quòd id, quod non potest moueri per aliquod spacium moueretur per ipsum. Patet. Sit homo, qui per centum milliaria non potest moueri, potest tamẽ per vnum, & ferre vnã libram. Est argumẽtum. Itẽ vnã libram potest per vnum milliare portare: ergo cẽtesimam partẽ poterit per centũ milliaria portare. quod est impossibile. Prætereà. Non valet, quòd si per stadiũ põt aliquis lapidem iacere, quòd decimam illius partẽ possit per decẽ stadia iacere.

Tertio, contra primã regulam, secundum quam est verum: quòd si virtus, vt octo, potest quatuor põdera portare per stadium, quòd eadẽ virtus portabit duo per duo stadia eodẽ tempore: & sic erit motus in duplo velocior. Est contra hoc argumentum. Velocitas motus consistit in excessu virtutis supra resistentiam, ergo proportio velocitatis duorũ motuũ consistet in proportione excessuum, sed virtutis, vt octo, excessus supra quatuor est tantũ quatuor, excessus autem supra duo est, vt sex, sed hi excessus sunt in sexquialtera proportione, ergo & vnus illorum motus non in duplo, sed in sexquialtero erit velocior altero.

Ad 1. Solutio. Auerr. Circa argumentum primũ Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis, non autẽ in incorporeis, eo quòd in his non est proportio vnius ad alterã, quia sunt indiuisibiles: nec virtutis ad resistẽtiam, quia resistentia est in corpore At indiuisibile nõ est in proportione ad diuisibile. Quòd si quęras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet, quã altera, & in tanta proportione velocius, cum nulla sit proportio inter ipsas virtutes incorporeas? Respondet, quòd hoc est ex eo, quo vna virtus, & intelligẽtia est nobilior altera.

Sed mihi non placet ista sentẽtia. Primo. Quomodo vna est nobilior altera, nisi excedat illam in nobilitate? Quòd si excedit, iam aliqua profectò diuisibilitas est, puta, illius, in quo excedit, & illius in quo non. *Reiicitur solutio. Auerro. 1. Rõ contra Auer.*

Secunda Prætereà. Vbi est motus, & determinatus motus, ibi est virtutis, & resistẽtiæ aliqua proportio: at motus cœli ab intelligentia est determinatus, vt nõ possit esse velocior, ergo ibi est proportio inter mouens, & motum.

Tertia. Prætereà. Quia ibi est actio, & passio, ergo & proportio agentis, & patientis.

Solutio auctoris Respondetur ergo, quòd quantitas duplex est: Altera propria, quæ est molis, & dicitur quãtitas corporea, & dimẽsiua quæ tantum rebus inest corporeis, & secundum hanc sumitur proportio aliqua. Est alia quantitas virtutis, secundũ quã vnum est perfectius alio tanto plus, minusuè. Similiter vna qualitas alia est intensior, & remissior, & secundùm hanc etiam proportio est. Dicimus enim, calorem vnum duplo intensiorem altero, & huius generis quantitatem, diuisionẽ, ac proportionẽ etiam in substantijs indiuisibilibus finitis inuenire possumus: & secundum hanc etiam veritatem habent regulæ Arist. *Not. duplicẽ quantitatẽ molis & virtutis*

Nota tamen, quod non sic vna intelligentia, & substantia est perfectior alia, sicut calor intensus perfectior est remisso. Hi enim calores sunt speciei vnius: at illæ perfectionis nõ, sunt tamẽ vnius generis, & ita habẽt gradus in genere, & proportionem in genere, secundum quam vna est perfectior substantia quàm altera. Et sic soluitur argumentũ primũ. Sũt enim tales virtutes indiuisibiles mole sed non vigore, & perfectione graduali. *Nota in quo differat quãtitas virtutis, & perfectionis à quãtitate intẽsionis.*

Ad.2.

Ad secundum, omissis aliorum responsionibus, dico duo. Alterum est, quòd loquitur Aristoteles de virtute motiua sola, & similiter de resistentia. Declaro. Non est idem mouens, & virtus motiua pura: cũ.n. equus mouet pondera, equus non est virtus motiua pura, sed simul habet resistentiam. Nam corpus ipsius ei resistit, & non solùm pondus. Vnde fallacia est existimare, sola pondera esse resistentiam. Similiter cum iacitur lapis, non solus lapis est resistentia, sed aeris densitas, & raritas, quæ motiuæ virtuti resistunt. Vnde cum lapis multũ minuitur, crescit potius resistentia, nam minus ei cedit aer.

Debet igitur per mobile intelligi totã resistentiam, siue proueniat ex mouẽte, siue ex medij densitate, siue ex ipso pondere, & per mouens oportet etiã intelligere solam virtutem motiuam, nõ mixtam cũ resistentia, & per spacium solam quantitatem absque resistẽtia: & sic procedunt regulæ Aristo. nec argumentum quicquam facit contra ipsas.

Dico præterea alterum, quod adhuc supponit Arist. quòd medium secundùm solam distantiam non resistit, nisi ratione densitatis maioris, vel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & resistentia. Hoc autem pacto facile est intelligere rationes, & regulas hasce.

Ad.3.

Dubiũ vde petatur proportio in velocitate motuum.

Ad tertium argumẽtum petit difficultatem: in quo consistat proportio velocitatis motuum, vt in causa. Quod est dicere: cum cognoscatur, quãto vnus motus sit altero velocior. Quatuor enim modis possumus dubitare. Primò: an proportione velocitatis duorũ motuũ sit eadẽ proportio, quę est inter virtutes motiuas v.g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera; mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motus prior sit duplo velocior, quia virtus, vt octo, est dupla ad virtutẽ, vt quatuor. Dico non sic esse sumendam proportionem velocitatis motuum.

Primo ad sumitur penes proportionẽ virtutũ motiuarum.

Secundo: an penes proportionem resistentiam v.g. Virtus, vt octo, vnum mouet põdus, virtus, vt quatuor mouet duo pondera, an ille sit duplo velocior motus, quia resistentia est dupla ad resistentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec sic esse sumendam proportionem.

Secundo nec penes resistentiã.

Tertio. an penes proportionem excessuũ supra resistentias. v.g Virtus, vt octo mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnum pondus. Virtus, vt octo, excedit suam resistẽtiam in septẽ: virtus, vt quatuor, excedit in tribus: an ille motus sit velocior in tanta proportione, in quanta sunt excessus. septem enim ad tria est proportio dupla sexquitertia: dico nec sic esse sumendam proportionem.

Tertio nec penes proportionem excessus virtutis supra resistentiam.

Quartò verò modo sumitur penes proportionalitatẽ virtutum ad suas resistentias quod est dicere, vt clarè explicemus. Datis duobus motibus, considera in qua proportione virtutes excedant resistentias suas: iterum considera, quæ proportio sit inter illas duas proportiones: nam in hac erit vnus motus altero velocior.

Quarto, proportio in velocitate motuum sumitur penes, proportionalitatem proportionũ virtutũ ad suas resistentias.

V.g, Sit virtus, vt octo, mouens põdera quatuor: sit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo: prior virtus est in proportione dupla ad suam resistentiã: posterior verò in quadrupla, puta, octo ad duo. Quia ergo proportio quadrupla est dupla ad duplã, & iste motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: si tamen cognoscatur, in qua proportione sit vna ad aliã, & sic patet solutio argumenti. Non enim illo modo est sumenda proportio velocitatis motuum, puta, penes proportionem excessuum, sed modo qui dictus est. Hæc de lib. septimo.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

IN LIBRVM OCTAVVM PHYSYCORVM.

CAPVT PRIMVM.

Vtrum autem factus est aliquando motus. Tex. 1.

Institutũ Aristot, in hoc libro.

NVnc tandem Aristot. de primo motus principio tractat, ac qualis sit motus primus, motor primus, ac mobile primum differere aggreditur hoc vltimo Physicæ auscultationis libro. Prius tamen difficilem quãdam determinat quæstionem de motus sempiternitate, ex qua, quæ dicẽda sunt posteà, pendent.

Quæstio quã. i. tractat Arist. An motus habuerit principiũ.

In principio igitur quæstionẽ ipsam proponit, quæ talis est. An motus principium habuerit ita, vt nõ esset vllus ante motus: & finẽ similiter sit habiturus ita, vt aliquando nullus sit futurus motus: an non sic, sed semper fuerit, & semper futurus sit, nec sit generatus in totum, nec corrumpendus totus vnquam, qui quidem motus sit velut vita immortalis rebus hisce naturalibus, & mundo huic sensibili.

Motus est seu vita rerum.

Attende, quòd motum hunc dicit esse
veluti vitam, quia, vt notat Simpli. non
est prorsus vita, non enim omnia natura-
1 lia viuunt, sed quæ motus actiuũ habent
principium intrinsecũ, vt alias diximus.
Sed aliquo modo motus hic vita dicitur
quatenus intrinsecus est rebus naturalibus.

2 Adde etiam, quòd licet in particulari nõ sit vita huic, vel illi rei naturali: tamẽ toti mundo in generali est veluti vita, quatenus in eo sunt, & quę mouẽt, & quę mouentur. Non est tamen omnino vita, qnia mundus totus non est vnum compositum per se, vt animal quoddã, sed vnũ est ordinata aggregatione.

Dubiũ de quo motu hic quærat Arist. Sententia Auerr.

Circa hanc quæstionẽ Aristotelis, dubium est, de quo motu procedat. Auerroes enim in com. 1. citat Auic, Alphara. & Auempa. Arabes Hispanos dicentes, hic Aristotelem non loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo, sed in genere de motu ita, vt dubium sit, an motus semper fuerit, & semper futurus sit, siue sit vnus, & idem, siue alius, & alius motus, & mutatio.

Ratio Auer.

Auerroes vero hoc non recipit, sed ꝙ sermo sit de vno motu continuo, qualis est primus cœlorum motus. Ratio ipsius est: quia aliter rationes, quas inducit Aristoteles, essent diminutæ, quia nõ probant, quod sit motus sempiternus continuus, nisi id esset in quæstione suppositũ.

Reiicitur sentẽtia Auerro. Sententia cõis Simplicii D. Thom. & Auic.

At mihi non placet ista expositio. Vn-
de melior est sententia Arabũ, quæ qui-
dem est communis, & Simplicij expressa
& S Thomæ. Et ratio huic fauet. Primo
ex ipsamet quæstione, quę vniuersaliter
proposita est de motu omniũ naturaliũ.
Secundo ex ipsa prima ratione, qua pro
batur pars negatiua de pluribus moti-
bus, non de vno continuo. Tertio, quia 1. Ratio.
inferius per hoc principium commune 2
venit, ad probandũ in particulari vnum 3
esse motum, primũ sempiternũ. Quartò 4
qa hæc est methodus bona, vt ab vniuer
salibus ad particularia progressus fiat.

Ad rõnem Auerr.

Nec ratio Auerrois quicquam valet, nam ea his rationibus non concluditur, esse motum continuum sempiternũ: hoc enim alijs vijs inferius probatur.

Esse igitur motum, omnes affirmant.

Primum in quo ...

QVestione ꝓposita, aliorũ sẽtẽcias circa ipsam proponit, Ac primò ponit

nes naturales cōue niebāt cir ca quie. & motū esse. ponit id, in quo omnes conueniebant, postea id, in quo erāt discordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concordes erant, nempe motum esse. Quod duplici signo ostēdit. Primū est: quia mūdum faciant, id est, de mundi constitutio ne loquantur, sit ne in tempore, an non: quod quidem non petijssent, nisi motum esse existimassent. Alterum est: quia tractant de generationibus, & corruptionibus, quæ quidem fiunt sine motu, & alteratione præcedenti non sunt.

Nota. Attende, quòd dicit, hos Philosophos naturaliter loqui: quia qui motū negant vt diximus in libro primo, non fiunt Physici, nec naturales: quia natura est motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simplic. respondet tacitæ obiectioni, qua posset quis ipsum redarguere: quare de tempiternitate motus differat, & non primū statuat, motū esse. respōdet, id ab omnibus cōcessum esse. Sed mihi videtur, q hæc verba nulli obiectioni respondeāt. Iam enim libro tertio exclusa fuit obiectio talis. Postea verò proponit id, in quo Philosophi concordes nō erāt: quia, tametsi in motu non differant, varijtamen sunt in eius sempiternitate, proponit autem tres sententias. Philosophorū. Prima fuit eorum, qui infinitos posuerūt mūdos, quales fuerūt Democritus Leucip. Epicur. Hi enim motum sempiternū ponant, quod patet ex eo, quòd non simul mūdos ponebant, sed vnum generari ex alio ita, vt sit perpetua series mūdorum generationū: ex quo sequitur, q motus sit sempiternus. Nam generatio non est sine motu, & alteratione aliqua.

Id, de quo Philosophi dissidebant.

1. sententia infinitos fuisse mundos. & motum sempiternum.

Secunda opinio est eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debes addere, & semper fuisse, & forenā hæc litera manca videtur: & ita exponit Simpli. & Themist. Hæc sententia est Arist. qui vnum mundum, & eundem sempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simplicius, Platoni quoque tribuunt, sed verius est in contra ria eum fuisse opinione, vt aliâs asserūt.

2. Vnū fuisse mūdū, & illum æternum.

Tertia sententia est eorum, qui mundum vnum, sed non semper fuisse posuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles, & hi duo secūdum rationem de motu dixerunt, id est, quòd dicebant de mūdo, dicebāt de motu. Qui enim sempiternum vnum mundū dicūt, pariter etiā motum ponunt sempiternum: qui verò mundū nō sempiternū ponunt, pari etiā ratione motum non sempiternū ponūt.

3. Vnū mūdū, & non sepiternū.

Notandum verò quod Empedocles dicitur posuisse de nouo mundū, quia quāuis infinities generatum, & corruptum dixisset, tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cùm chaos durabat. At Democritus non ponebat nec instans, in quo non esset aliquis mundus.

Nota.

Præterea: iste diuersos mūdos dicebat substātia: Empedocles verò nō nisi vnū. Hæ igitur sunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri.

Tex. II.

Tertiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquando non esse posse dicitur: distinguit dupliciter accidere, motum aliquando non esse, sed incæpisse. Vno modo, vt dixit Anaxag. nempè, q mundus factus fuit de nouo, tamen præcesit chaos tempore infinito quiescēs, ex quo ipsa mēs, & Deus postea mundum, & motum fecit.

Dupliciter cōtingere pote rat mundū nō esse, & postea incœpisse. Primus.

Altero modo, vt dixit Empedocles, q motus incœpit esse, non sic, vt ante nullus fuerit: fuit enim alius, & alius motus: sed quod post lōgam quietē talis motus erat. Ponebat enim motum duplicē: & cum ex mūdo per amicitiā fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum, & cū per litem ex chao fiebat mundus, & ex vno multa fiebant, puta corpora ipsa natura lia. At quietem ponebat in spacijs inter medijs, puta, dum erat chaos, & dū erat mundus.

Allegat autem quædam ipsius carmina, quorum sensus hic est. Eatenus firmo tus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa

Carmina Emped.

multa fiunt, & mutantur, id est, ex chao & mundus, & ex mundo fit chaos: & sic res non habent firmitatem: at in hoc habēt constantiam, & firmitatem, q̄ nunquam prorsus pereunt, secundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Aristot. quòd ponebat quietem: nam dicere, (quatenus mutantur) denotatur, quòd ex vno in aliud est mutatio: & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio est.

Dices: cur qui motum de nouo factum ponunt, necesse est, aut cum Empedocle, aut cū Anaxagora dicere: nā datur aliud mediū, puta, quòd sic incœpit motus, quòd ne calius motus, nec quicquā, nec chaos præfuit, sed sola efficiēs causa, quod nos Christiani fatemur?

Respondeo, quòd hoc omisit Aristot. supponens vnum ab antiquis concessum, quod ex nihilo nihil fit, sed ex aliqua materia: & propter hoc deceptus fuit, vt pote à dicemus.

Considerandum igitur de hoc.

Tex. III.

Quantum fit vtilis cognitio huius quæstionis & ad res physicas, & metaphysicas. Propositis aliorum sententijs, dicit, esse admodum vtile, hoc discutere: & hoc maximè est vtile ad duo. Alterum est, ad scientiam naturalem. Alterū est, ad scientiā de primo principio, qui Deus est, quæ scientia pars est Metaphysicæ. Dices quomodo hoc est vtile ad philosophiam naturalem? Respondet Simpli. quia data motus sempiternitate, physicus colliget esse quoque quędam entia naturalia sempiterna, puta, cœlestia corpora, & quędam alia corruptibilia. Est etiā hoc vtile ad cognitionē primi principij quia motus est via maximè aptā ad indagandā sempiternitatē ipsius primæ causæ. Si enim motus æternus est, & ipsa causa erit sempiterna.

Incipiemus autem primum ex definitis.

Tex. IIII.

1. Rō pro æternitate motus eiꝰ fundamentum. Mob Motus æternitatem rationibus probare intendit. At pro prima præmittit vnum principium. puta, mobile secundum motū præcedit illū motū, quo mouetur: vt prius est, quod pōt deābulare, quàm fit deambulatio, prius combustibile, quàm q̄ cōburatur. Hoc autē principiū dupliciter ostēdit. Primò ex motus definitione, à qua probationis sumit exordium. Motus est actus mobilis, vt mobile est: ergo mobile debet existere ante actum ipsum, qui motus est. Vt enim actui præsupponitur potentia: ita motui, qui actus est, mobile præsupponitur, quod est in potentia. le debent præexistere motui.

Secundò probat ex communi cōsensu, etiam seclusa motus definitione: vt patet per species motus, & mobilis. Oportet enim præcedere alterabile, vt sit alteratio: & mobile localiter, vt moueatur: & combustile, vt comburatur: & sic de alijs. Mobile igitur semper motum præcedit.

Ergo & hæc necessarium est.

Tex. V.

Vis rationis Aristo. Ex hoc principio facit argumentum. Detur ille motus primus, qui erit, si incœpit esse motus: tunc mobile debuit illum præcedere. Peto, vel mobile illud fuit factū per aliā mutationē, vel nō, sed sempiterno præcessit, & postea motum fuit: nō enim datur mediū inter ista: sed neutrum dici potest, vt probabitur: ergo motus nullus est primus, nec incœpit.

Si igitur factum est. Tex. VI.

Mobile nō esse factum Reprobat priorem partem argumēti, & probat, quod non fit factū mobile. Si enim factum est, per aliquā mutationem factum est: hanc autē per principium debuit præcedere mobile, & mutabile, quod si factum est, erit alia mutatio, & de hac erit idem processus: & præterea iam ille motus primus non erit primus, cū sit prior alia mutatio, & motus.

Si autem quæ sunt, ante erant.

Tex. VII.

Mobile nō præcesisse sine motu æterno tē pore. Reprobat alteram partem, puta, q̄ præcessit mobile æternū sine motu. Dicit, q̄ hoc irrationabile videtur etiam ijs, qui nihil didicerunt, id est, etiā ijs, qui solo intellectu vtuntur absque habitu scientiæ, quia (vt dicit Simplicius) cum

cum sit mobile æternum, & etiam mouens, non poterit assignari ratio, quare modo, & non ante mouerit.

Si aũ motum facit ges, oportet assignare aliquam cãm illius quietis pri mo ex par te mobilis.

Vlterius probat Aristo. dicens, quòd (parum progressis) id est, qui tã aliquid dixicerunt, ratio contra hoc apparebit, puta, existente mouente primo, & mobili. Et si aliquando est quies, aliquãdo est motus, necesse est dare aliquam causam quietis, qua stante, non erit motus: ergo si ad motum posteà transitus sit, præcedet alia mutatio, qua aufertur causa quietis: ergo ante primum motum præcessit alius: & iterũ quæretur, quare ista mutatio modo est, & non ante: & sic erit semper processus infinitus. Quòd autem aliqua debeat remoueri causa, vt sit motus, probat. Nam quies est priuatio motus: at priuatio non est, nisi aliqua ex causa motum impediente.

Alia enim mouent singulariter.

Tex. VIII.

2. Ex parte mouentis nõ pot incipere mouere quod non mouebat nisi permutationem.

Cum ostendisset, non esse motum aliquando post quietem, nisi præcedente mutatione, & hoc probasset ex parte mobilis: nunc id ostendit ex parte mouentis, vt notat Simpli. Et probat, q. tam in mouentibus, quæ ad vnum determinata sunt, vt ignis ad calefaciendũ, & frigidum ad frigefaciendum, nunquàm accidit contraria fieri sine ipsorũ mutatione, quam etiam in ipsis, quæ ad cõtraria determinantur, qualia sunt agentia per intellectum, & scientiam. Nam sicut frigidum non calefacit, nisi per sui mutationẽ, puta, quia recedit & abest, & sciẽs non decipitur, nisi cõtrario modo se habeat, quàm secundũ scientiam: impossibile est igitur, quòd agens aliquod quietem illam faciat, & posteà motum, nisi mutetur: vt dicit Auerro. saltem ex concupiscentia vna in aliam, qua vult moue re: non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunque mouente. impossibile est, q. aliquid moueat, & aliquid moueatur, nisi sint sibiinuicem propinqua & proxima potentia: & si sic se habent, profectò fie ri etiam non potest, quin fit motus.

Si igitur non semper mouebatur.

Tex. IX.

Concludit tur tota. 1. Ratio.

Ex principio posito in fine textus concludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motum ab æterno, vel sic erant, vt essent in potentia propinqua, vt vnum moueret, alterum moueretur, vel non. Si sic, fuit motus æternus. Si verò non. ergo præcessit alia mutatio, per quam vñũ aut vtrunque sibi inuicẽ essent propinqua, sicut relatiua. Cum n. de nouo vnũ fit dupliũ ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroque, vt sic se habeant. ita in motiuo & mobili: quòd si processit mutatio, iã non fuit ille motus primus: & præterea, quia idem peti poterit de motiuo, & mobili secundũ illã mutationem.

Ad hæc autem prius, & posterius.

Tex. X.

2. Ratio ꝑ se ꝑpetuitate mot9 à tempore

Alterã facit ratione, qua motus sem piternitatẽ ostẽdit, quæ sumitur a tẽpore. Ponit autem vnum principium: q. vbi est prius & posterius, ibi est tẽ pus, & vbi tempus est, ibi motus est. Quia tẽpus, aut est motus, vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Tẽpus nõ incœpisse probatur primo au- ctoritate

Ex hoc fit argumentum. Tempus est çternũ, nec incœpit, nec desinet. ergo & motus est æternus. Cõsequẽtia enim certissima est. Antecedens vero dupliciter probat. Primo ex cõsensu omniũ Philosophorum præter vnicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incœpisse, ob id Democritus dicebat, impossibile esse omnia fuisse facta, quia saltẽ tẽpus nõ potuit fieri. At Plato dixit, factũ esse, quia dixit tempus simul esse cum cœlo, & similiter dixit, cœlum esse factum: consequitur ergo, q. tẽpus etiam sit factum. Aliqui volunt defendere Platonem interpretantes ipsum: sed parum refert nobis hoc. sequamur modo Aristotelẽ qui sic ipsum exponit, quiq; eius optimè mẽtem nouisse credendus est.

Si igitur impossibile est esse.

Tex. XI.

Idem

Tps non is cœpisse probatur ratione.

IDem probat ratione. Quodlibet nūc temporis est simul principium, & finis: sed impossibile est, quòd si incœpit, aut desinet tempus, quòd quodlibet sit principium, & finis: ergo tempus est æternum: quòd si tempus est æternum, etiam erit motus. Minorem probat. Nam cum tempus non existat nisi ratione ipsius nunc, si inciperet tempus, vtiq; illud nūc, quod incipit, non esset finis, quia nō præcessit aliud tēpus, cuius esset finis, sicut nec vltimum esset principium, si nō sequetur tēpus. Non enim respectu eiusdem principium est, & finis: quod si verum est, omne nunc esse huiusmodi, profecto non incœpit, nec desinet tempus.

Obiect. cōtra Aristo.

Dubitabis, Nam videtur petere principiū hæc ratio, debuit. n. probari, quodlibet nunc esse principium, & finem: posset enim hoc negari, & dicere, q̄ ita se habet nunc, vt punctum: in linea autem datur primum punctum, quod non sit finis, & vltimum, quod non sit principium.

Solutio Auerro.

Respondet Auerro. q̄ non est eadē ratio. Nam nunc nō potest sumi nisi in motu, sicut nec tempus: Vnde sicut ante quodlibet mutatū esse, datur motus: ita ante quodlibet nunc sumptū in illo motu, datur tempus. Nam nunc respondet mutato esse, tempus autem motui, cuius & illud mutatum esse.

Reiicitur Solutio Auerro.

Ista responsio non satisfacit, quia ex hoc non habetur, nisi quòd ante quodlibet nunc sumptum in motu, est tempus, & motus. Hoc tamen non sufficit facere motum, & tēpus æterna, nec incœpisse. Nam quāuis motus, & tempus finita sint, adhuc tamen ante quodlibet mutatum esse, est motus, & ante quodlibet nunc sumptum in mutatio esse, est motus.

Solutio D. Thom.

Propterea melius soluit D. Thomas, q̄ nunc omne esse principium, & finem ex eo probatur, quod vbi est prius & posterius, ibi est tempus, si ergo datur primum nunc, quod non esset finis, tunc prius illo nihil esset: ergo esset tempus, nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter, si daretur vltimum post illud seu posterius nihil esset, igitur iam tempus; nam post, & posterius dicunt tempus, & sic non potest esse nunc, quod non sit principium, & finis, id est, q̄ non antecedat tempus, & quod non sequatur tempus.

Eadem autem est ratio & de eo.

Tex. XII.

Motum nō habere finem.

QVia in priori ratione solum ostendebat, motum non incœpisse, quia semper dabitur motus, & mutatio prior motu primo, nunc ostendit eadem ratione posse probari, motum non habere finē, quia dabitur mutatio posterior vltima.

Suppositio.

Et ponit principium aliud. Nam sicut motum antecedit mobile, ita etiam post motum est mobile, vt post dealbationem manet corpus: & post combustionem combustibile, id est, subiectum mutationis. Similiter in actione, post motionem manet motiuum, & post actionē manet actiuum.

Et ipsum autem corruptibile.

Tex. XIII.

Necessitatio.

FAcit argumentum modo. Si post vltimum motum manet ipsum mobile, & motiuum, cum ista corruptibilia sint, alia mutatione corrumpentur, erit ergo mutatio posterior vltima. Iterū post hanc mutationem manebit mutabile, & sic alia corruptione corrumpetur, vt sit infinitus processus. Nec reprobat aliam partem, q̄ illud mobile sit incorruptibile, & duraturum sempiternum, quia esset tunc ponere motum. Nam cum mobile sit, & motiuum, erit aliquando motus, sicut à principio. Ex his cōcludit, q̄ motū dicere incœpisse, & desiniturum, est simile figmento, id est, dictum, & non ratione probatum.

CAPVT II.

Similiter autem, & dicere.

Tex. XIIII.

Cōtra Empedoclem.

CONVERTIT se contra Empedoclem dicens, esse etiam figmentum, quod dicit Empedocles, nempe, q̄ sit ista quies, & motus per litem, & amicitiam, quia sic res apta est fieri. Et hoc non probat,

sed sumit tanquam principium. Si enim, peteres: quare modo est quies, & non sit vel econtra? Dicebat, quia sic est natura rei: nec amplius causam reddebat. Hoc autem dicit Aristoteles esse figmentũ, & absque ratione assertum.

Fortassis autem, & unum principium,

Tex. XV.

Cõtra Anaxagoram.

POstquam refutauit Empedoclem, modo refutat Anaxagoram, & dicit, quòd fortasse isti, qui vnum principiũ ponunt, vt Anaxagoras, eadem ratione vtuntur, putà, quòd chaos fuit ab æterno, sed motus tẽpore factus est, non alia ratione, nisi quia talis est natura rei, vt sic fiat. Hoc reijcit Arist. duplici ratione. Prior est. Natura est causa ordinis, & rationis, ac proportionis: at q; chaos æternè quiescat, & post moueatur, nullus est ordo, nulla proportio: ergo impossibile est, q; tale sit natura rei. Maior est certa ipsa experientia, quæ naturam ordinate in suis operibus omnibus procedere ostẽdit: vt patet in cœlorum cursibus, in elementorum dispositionibus, in animalium cæterorum generationibus. Minor probatur: Quia infiniti ad finitum nulla est proportio, & ob id nec ordo.

Nota ex Auerr. melius assignari causã incœptionis mundi diuinã voluntatẽ.

Vbi Auerroes fatetur authores suæ legis Sarracenos meliùs dicere, quã Anaxagoram: quia non rei naturam, sed in diuinam referunt voluntatem, q; mundũ incœpit esse in tẽpore, qui operatur, vt vult: sed hoc examinabitur posteriùs.

Posterior ratio est. Opera naturæ, aut semper eueniũt, aut si aliquãdo deficiunt, id fit ob aliquã causam, vt notũ est. Diximus enim quòd effectus naturæ, aut sunt semper, aut frequẽter. At quòd motus tempore incœpit post infinitum trã sactum, non est huiusmodi: ergo non est opus naturæ: non ergo causa huius naturæ tribui potest.

Cõparatur sẽtẽtia Empedoclis cũ sentẽtia Anaxagoræ.

Quare melius est, vt Empedocles.

EMpedoclem comparat Anaxagoræ in hoc: dicitque melius dixisse Anaxagora ipsum Empedoclem. Hic enim ab æterno posuit mundum modo quieuisse, modo esse motum: & sic tali variatione semper se habuisse: in quo ordo quidã est, puta, q; tẽpore æquali sic motus, alio vero æquali quies: & sic semper. At etiã in hoc reprehendit ipsum vnica ratione. Philosophus nõ debet quicquã asserere, quod non demonstratione, aut saltem inductione ostendat: at Empedocle. illius, quod dicit, nec causam, nec inductionem aliquã adfert: ergo reprehensione dignus est, nec vt Philosophus procedit.

Minorem probat: Quia vtitur lite, & amicitia pro causis: hæ autem non sufficiunt. Nam litis, & amicitiæ est cõgregare, & disgregare. Et hoc quidẽ inductione potest ostendi. Nam homines amicitia congregantur, lite separantur: & ita in mundo. At q; tanto tempore sit congregatio, tanto disgregatio, hoc non in inductione colligitur, nec huius causa sufficiens est lis, & amicitia. Oportebat ergo causam huius assignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem existimare.

Excludit solũ quæ ad ferri posset.

EXcludit responsionem. Posset quis dicere: Eorum quæ semper sunt, nõ esse assignandam causam. Imo ita fecit Democritus, qui causas eorum, quæ aliquando sunt, dedit, eorum vero, quę semper sunt, noluit dare. Ad hoc respondet, quod non benè fecit. Nam quamuis aliqua causam non habent eorum, quę semper sunt, vt prima principia, siue incomplexa, vt Deus, siue complexa, vt propositiones immediatæ ¶ tamen multa sunt semper, & perpetua, quæ tamen causam habent: vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, semper est: at causam habet, & huiusmodi multa. Debuit igitur assignari illius, quamuis perpetui, causa, quod non est factum ab ipso Empedocle.

¶ Vide. 2. de gñatione animaliũ cap. 4.

Contraria autem his non difficile.

Tex. XVI.

Soluit Arist. rõnes quibus P

TRiplici via, vt notat Simplic. stabilitur aliquod problema. Prima est, ad ducere demonstrationes pro ipso. Altera

bari ſe mo tũ cœpiſſe. ra eſt aliorum ſententiam reprehendere, & inſufficientiæ arguere. Tertia eſt ipſorũ ſoluere rationes. Cum antẽ Ariſtoteles circa motus æternitatem duo priora præſtitiſſet: nũc tertiũ exquiritur. Ac tres rationes, quibus motũ incœpiſſe poterat probari, ſoluit, prius tamẽ ipſas
1. Ratio. proponit: quarũm prima eſt. Omnis mutatio eſt à contrario in contrariũ nulla mutatio, quæ à contrario in contrarium fit, infinita eſſe poteſt, cùm cõtraria finitè inter ſe diſtẽt: ergo nõ poteſt eſſe mutatio infinita, & ſic nec æterna.

Amplius videmus. Tex. XVII.

2 SEcunda ratio eſt experientia. Aliquid de nouo mouetur, cum tamen de nouo ſit motus in illo, & nõ ante fuerit: vt cum lapis, aut ignis mouetur: ergo poteſt etiã vniuerſum de nouo moueri, nullo in eo præcedente motu: non ergo ſi motus incipit, ſtatim dabitur motus prior primo. Quòd ſi nõ poteſt de nouo incipere motus in aliquo: ſequitur, quod quæ mouẽtur, ſemper mouentur, & quæ quieſcũt, ſemper quieſcũt: quod non eſt.

Multo autem magis quod tale eſt.

QVia reſpõſio in promptu erat ad argumentum ſecundum, puta, quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur, non tamen motus abſolutè incœpit eſſe: quia non mouetur niſi aliquo extrinſeco moto, cuius motus præceſſit,
3 quod in vniuerſo dici non poteſt. Ob id facit tertiam rationem magis apparentem in animalibus. Animalia enim mouentur à ſe, cum ante quieſcerent, & non moto aliquo extrinſeco: vnde non fuit alius motus præcedens in alio: ergo ita erit in toto mundo, quòd mouebitur à ſe poſt quietem non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animali accidit, hoc etiã accidet in mũdo magno, putã, ipſo vniuerſo. Hæ ſunt rationes cõtra motus ęternitatẽ. Addit, ꝙ ſi mũdus totus poteſt à ſe moueri, etiã infinitũ: ſi tamen infinitũ moueri poteſt.

Horum igitur id, quod primum dictum eſt.

Tex. XVIIII.

INcipit ſoluere rationes: & ad primã reſpondet primò. Et notat benè Simplic. quòd poſſet reſpondere facilè concedendo, quòd quamuis vna mutatio nõ Soluitur Prima.
poſsit eſſe infinita, tamen in genere poſſunt eſſe motus infiniti, vnus poſt alium: hoc enim in præſenti ſufficiebat. Tamẽ non dat hanc ſolutionem: ſed reſpondet, quòd etiam poteſt vnus motus continuus eſſe infinitus. Ob id dicit ad argumentum: quòd benè in hoc dicit, quòd vnus motus à contrario in contrarium non eſt infinitus, quãuis fortaſſe poſsit eſſe vnus infinitus hoc modo: ſi ab albo in nigrum, & iterum à nigro in album, & horum fiat perpetuus regreſſus in vnico ſubiecto, ſicut cũ chorda percutitur, tũc mouetur ſurſum, & deorſum, vel dextrũ, & ſiniſtrum multiplicando motus: quòd ſi hic eſt vnus motus, illud non eſt abſolutè verum. Tamen ſi iſti ſunt plures motus, nec ſufficit vnum ſubiectum, tunc benè procedit argumentum. Hoc tamen in præſenti non determinat, ſed dicit, quòd ſat nobis ſit, quod eſt aliquis motus æternus, puta, circularis, quia non fit inter contraria, vt dicetur poſtea. Et ita falſum eſt, omnem abſolutè motum eſſe inter contraria. De motu chordæ, & an motus reflexi continui ſint, poſteà diſſeremus.

Moueri autem id, quod non mouetur.

Tex. XIX.

REſpondet ad ſecundum, & dicit; Soluitur 2
Quod nihil prohibet in particulari moueri, quod ante non mouebatur, tamen hoc fit, quia aliud extrinſecũ priùs mouetur, vt dictum eſt.

At dubium eſt, quare cum ſit cauſa Dubium
motiua ſemper ſit, vt aliquando mouẽtur res, & aliquando non. Reſpondet, Solutio.
quod hæc quæſtio eſt eadẽ cum alia, puta, quare quæ mouẽtur, non ſemper mouentur, quæ quieſcunt, non ſemper quieſcant: quæ tractanda eſt in capite ſequẽti. Sat ſit modo argumento propoſito ſatisfeciſſe, puta, quod præceſsit motus in alio.

Maximè autem videbitur.

Tex. XX.

Solutio. 3 Soluit tertiam rationem, in qua magis apparere difficultatem docet, eo quod nullus videt ur motus exterior, q animaliu motus sit causa. Docet tñ, q verè est motus exterior, nam animalia mouentur eo, quod à cõtinente moueãtur. Continens autẽ, quod est aer, vel cœlum, vel exteriora ista, mouẽt ea, quæ in animali sunt, puta, corpus, appetitũ, aut phantasiã, quibus motis, animal mouet se, & ita re vera est. Si enim animal ambulat, prius appetitu alicuius exterioris est motũ, imo intra ipsum sunt mutatio nes neruorum, & aliorum, quæ non apparent, vnde non est ille motus primus, cum moueatur exterius localiter.

Et ponit exemplũ de dormiente, qui aliquando à se videtur vigilare, & non ita est, nisi alio motu interius facto, puta, q calor naturalis cõsumpsit vapores occludentes meatus neruorum, & impedientes motum spirituum in cerebro.

Dubiũ de animalibus, an sint principia actiua sui motus. Dicet quis, ergo iam animalia non sunt principia actiua cuiusque motus, cũ ab extrinseco moueantur. Respondet Aristoteles, verũ id esse, animalia enim augmenti, & localis motus habent actiuum principium, non tamen aliorũ omnium, imo ab istis rebus exterioribus patiuntur: calefiunt enim, & frigefiunt alimentum, cibum, & animalia recipiunt, similiter à rebus exterioribus species, & cognitionem capiunt.

Vnde patet, quod cum animal se mouet, licèt non appareat extrinsecus motor, tamen re vera est precedens alius, & alij motus, antequã animal se ipsum secundum locum moueat, & antequam se ipsum nutriat, & augeat.

An mundus cum motu, & tempore habuerit initium. Quæst. I.

Occasio quõnis. Quamuis ista difficultas nulla sit apud nos Christianos, qui fide certa, & quæ decipere non potest, tenemus, omnia facta à Deo in tempore, solumque ipsum esse æternum, tamen quia Aristoteles, & alij qui alij Philosophi errantes in hoc, diuersa senserunt, & à veritate inanibus argumentis depulsi sunt, oportebit hoc cõtra ipsos discutere, & ipsorum rationes fallaces ostẽdere. Nulla enim ratio, quæ contra fidem nostram adducitur, vera esse potest, quia vero veritas non repugnat. Quamuis & res fidei supra naturalem ordinem sint, non tamen sunt contra ipsum: & hoc quidẽ ostendemus nos in difficultate præsenti, Dei auxilio: q̃d quidem facere præcipit sacrum Concilium Lateranẽse tertium, Sessione octaua, sub Leone X. Nota. Nota.

Aduerte igitur imprimis, quòd Ethnici Philosophi circa præsens dubium in quatuor conueniant cum his, quę modo nos secundùm fidem fatemur. Primũ est: Aliquid præcessisse, & fuisse ab æterno, quicquid illud sit: & hoc euidenter probatur. Nam si nihil esset prorsus aliquando, impossibile profectò esset, aliquid postea esse. Nihil enim non facit, nec facere potest aliquid, nec idem se ipsum. Ethnici Philosophi in quatuor conueniebãt nobiscum. Aliquod ens fuisse ab æterno.

Secundò conueniũt: Causam efficiẽtem fuisse ab æterno. Non dico vnam, aut plures, sed absolutè, siue vna & eadem sit, siue alia & alia. Et hoc irrefragabiliter conuincitur, vt egregiè docet S. Thom. tex. 4. siue motus ab æterno ponatur, siue non. Si enim motus est æternus, & debet motor ab æterno præ existere. Si autem motus incœpit, non vtique incœpisset, nisi causa præexisteret effectiua ante tẽpus, & motũ: imo profectò melius probatur æternitas, & potestas efficientis, si mundus incœpisse ponatur quàm si nõ incœpit, vt alibi ostendemus. 2. Causam efficiẽtem fuisse ab æterno.

Tertiò cõueniunt: Non omnia, quæ facta sunt, esse in æternum destruenda. Dicunt enim duraturum mundum sempiterno. Et in hoc partim nobiscum consentiunt. Dicimus enim nos, mundum, duraturum in perpetuum, licet non cum motibus, & generationibus horum, sed secundùm partes principales, nępe cœlos. 3. Nõ omnia quæ sunt facta, sunt interitura.

los,& elemẽta. Similiter homines resur recturos,& in perpetuum duratoros.

4. Genitũ esse mundũ omnes ante Aristotelem dicebant.

Quarto: Mundum esse genitum omnes antiqui Philosophi ante ipsum Aristot. posuerũt, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Melissus, Plato cũ ceteris, sed ipse Arist. omniũ primus ingenitũ,& æternũ fecit: vt de seipsemet ait. 1. de cœlo tex. 102. Imo verò ab ipsomet Deo mundũ fuisse factũ asseruit Plato in Timæo vna cum tempore, & duraturũ perpetuo, sicut & nos: & ante illum quoque Anaxagoras, factum esse à mente dixit, & infinito ante tempore mentẽ antecessisse, & postea mundum fecisse, quã Deum haud dubiè esse intelligebat.

5. In quo à nobis dissident, dari aliquod æternum præter primum principium.

At in quinto differentia est non solũ nobiscum, sed inter se. Nam plerique eorum dicunt, non solùm principium esse æternum, puta, efficiens, sed etiam aliud præter ipsum. Anaxagoras enim chaos, & materiam æternam ponit, ex qua producatur mundus. Alij æternos ponunt athomos ex quibus generetur, vt Democritus. Alij vnum elementum. Alij plura elementa; vt Empedocles, &c. Aliqui etiã non vnũ, sed plures, & infinitos, aiũt genitos mundos, vnum post alterum, vt idem Democritus. Aristoteles autẽ (vt diximus) omnium primus, & qui illum sequuntur, mundum ingenitum, & ab æterno ponit. Sic ergo inter se differunt. At nostra fides soli Deo æternitatem concedit omnia facta cum tempore docet.

Radix errorũ Philosophorum alia æterna præter Deũ ponẽtiũ, qui nil putabãt fieri posse ex nihilo sed ex aliqua materia.

Radix autem errorum Philosophorũ illa alia æterna, præter Deum, ponentiũ fuit: quia nihil ex nihilo fieri posse putabant etiam à prima causa, sed ex aliqua materia. Ob id autem mũdum æternum, aut materiam æternam, ex qua mundus in tempore fieri posset, constituebãt, & ita fatetur Auerr. com. 4. vbi id ostendit, q̃ ex nihilo nihil fit: & dicit, vulgus existimare, q̃ aliquid potest ex nihilo fieri: qa decipitur in duobus. 1 Alterũ est, q̃ putat vulgus, nihil esse, quod nõ videt. Et quia aliquando experitur fieri aliquid visibile ex eo, quod non videt, putat, ex nihilo fieri: quod tamen falsum est.

Alterum est: quia putat esse potentiæ imperfectæ agere aliquid ex materia: cũ que Deus sit perfectissimus, nõ debet agere ex materia, sed ex nihilo. Et decipitur, (inquit) vulgus: quia agere ex materia, nõ est propter imperfectionẽ agentis, sed propter naturã motus, & mutationis, quæ necessario requirit subiectum. 2

Nota contra Auerr.

Sed profectò magis decipitur Auerr. Nam quamuis ex natura motus sit agere ex subiecto, tamẽ imperfectio est p̃ motum, & mutationem agere. Et perfectius est, in actione à nullo alio extra se pẽdere. Et potius ipse cum alijs Philosophis ideo sic existimarent, quòd viderent homines, & artifices non nisi ex aliqua materia aliquid facere, & ex nihilo nil posse facere: & ita de Deo idem stultè putarunt, præterquam q̃ ex nihilo, tanquam ex causa efficiente, verũ est, nil posse fieri, at existente causa efficiẽte, nõ fiũt simpliciter ex nihilo. f. sed ex aliquo, à Deo, quamuis non ex aliquo, tanquam ex materia. Denique ista fuit radix erroris omnium illorum Philosophorum Ethnicorum alia ponentium æterna.

Quæ & quot sunt faciẽda in hac quæstione.

At vt omnia ista explanentur, faciemus quatuor. Primum oportet rationes Philosophorũ præsertim Aristotelis, & sequaciũ p̃ponere p̃ suo errore. Secũdò, aperire, quid fides dicat, & Aristotelẽ ac alios male sentiẽtes Philosophos redarguere. Tertiò, ad quæstionẽ respondere. Quartò ipsorũ soluere rõnes fallaces.

I. pars quæstionis Aristo. & aliorum male sentiẽtium rõnes proponunt.

Hæc autem sunt fortissima argumenta ipsorum pro mundi æternitate, quæ partim ex Proculo, partim ex Auerroe collegimus, omissis alijs multis, quia hæc præcipua sunt.

I. arg. pro æternitate

Primò. Si Deus fuit ab æterno, & mundum non produxit, id petitur statim: Aut potuit, & voluit: aut nec potuit, nec voluit: aut voluit, sed non potuit: aut potuit, sed non voluit. Si primum detur: profectò mũdus fuit ab æterno. Si vero alterum, quòd nec potuit, tunc nec voluit, sequitur quòd nec postea vellet, nec

posset, & esset imperfectus, & perfectior postea. Si tertium, quod voluit, sed non potuit, pariter esset id imperfectionis, quæ repugnat primo principio. Si quartum, potuit sed non voluit, fuit inuidus: quia cũ posset bonũ cõmunicare, noluit id facere. Cũ igitur nihil ex his dici possit sequitur, quod mundus æternus fuit.

2 Secundo. Causa in actu, simul est cum effectu in actu: sed Deus ab æterno fuit causa in actu, ergo debuit esse effectus in actu, puta, mundus. Quod si neges minorem, sequitur, quod Deus sit in potentia causa, & potentia opifex ergo factus est in actu ab aliqua causa in actu, quia omne potẽtia tale, fit actu ab eo, quod est tale actu: & sic erit mutabilis. Et vlterius quæretur idẽ de illa alia causa, & dabitur processus in infinitum, nisi perueniatur ad aliquam actu ab æterno, qua posita, & mundus erit æternus.

3 Tertio. Deus est exemplar huius mundi. qui ad ipsius est productus similitudinem, sed exemplar est æternum: ergo & ipsum exemplatum, sunt enim correlatiua simul.

4 Quarto. Omne id, quod producit effectum modo, & non ante, aliam habuit proportionem modo ad effectum, quã non habuit ante. Si ergo Deus de nouo produxit mundum: ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quàm ante non habuit: ergo est mutatus, quod si non, secundùm locum, saltem secundùm concupiscentiam, & voluntatem quam de nouo habuit producendi mundum.

5 Quinto. Perfectiori modo se habet causa cũ est actu, quàm cũ est potentia: sed Deus est perfectißima causa ab æterno, ergo ab æterno fuit actu, & operãs: ergo & ipse mundus ab æterno fuit.

6 Sexto. Si mundus incœpit, pariter etiã tempus: sed hoc non potuit habere initium: ergo nec ipse mundus. Minor probatur: Incœpit tempus: ergo dabitur primum. Nũc, ante quod nõ fuit tẽpus. Tũc si cuilibet Nũc correspõdet mutatũ esse in motu, (non enim tempus est extra motum,) ergo illi primo Nunc respõdet mutatum esse in aliquo motu. At ante quodlibet mutatum esse, est motus, ergo etiam ante illud Nũc erit tempus, quod sit in illo motu. Et sic nunquàm dabitur primum Nunc, ante quod non sit tempus: nõ igitur principium habere potest.

Septimo. Si incœpit tempus, ergo aliquando non fuit. Desinet ergo aliquãdo non erit, At, aliquando, dicit tempus, & durationem, ergo erit tempus, cum non erit, & fuit tempus, cum non fuit, quod est impoßibile. 7

Octauo. Si incœpit esse mũdus, aliqua mutatione incœpit: at omnis mutatio subiectũ necessario supponit, ergo antequam mundus esset factus, fuit subiectũ; nõ ergo ex nihilo factus est. Nec potuit fieri, quia omnis mutatio fieri nõ potest sine subiecto: ergo si mundus esset generatus, vtique destrui posset Sed mundus est incorruptibilis: ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrũpi posset, maximè ab eo qui fecit eum: sed ab hoc nõ potest, ergo à nullo. Probatur minor. Si à Deo corrũpi potest, & id est, poßibile, ponatur inesse: tunc vel mundus erat perfectus, vel non. Si non: ergo nec causa fuit perfecta, quod absonũ est. Si autem perfectus fuit: ergo à Deo dissolui non potest, quia praui hominis est, & vitium, perfecta destruere. At Deus nullam potest committere prauitatẽ, & sic nec mundum destruere Hæc sunt argumẽta, quibus maximè innixi sunt Aristot. cum sequacibus ad mundi æternitatem sibi persuadendam, non solùm contra fidem militant, sed etiam cõtra omnes antiquos Philosophos mundum generantes. 8

Circa secundum aduerte, quod Christiani in hac parte quatuor tenemus. Primum est: Deum esse liberã causam ita, vt producat, & etiam poßit nõ producere mundum, & effectus omnes, qua in re quid senserit Aristo. inferius ostẽdemus. Aliqui certè veteres, liberũ esse, vt Plato, aliqui, vt Anaxagora, & Empedocles ipsum

2. pars questionis quid Fides sentiat Primum.

ipsum esse causam necessariã videbatur asserere: quia (vt diximus in textu) causam, quare modo esset mundus, & non ante, in naturam referre debant, & non in Dei liberam voluntatem, quamuis de Anaxag. non ita sit certum, cũ Arist. fortasse, ait, Anaxagoram eandem rationẽ redditurum, quam Emped.

2 Secundo, Fatemur nos, quòd ex nihilo produxit omnia, & mundum totum in tempore ita, vt si vellet, posset ante producere, & post, & non producere, prout ipsius voluntati diuinæ & liberrimæ placuisset. At Aristoteles dicit productum æternum mundum, ita vt aliter fieri non posset. Anaxagoras, tunc fuisse in tẽpore productũ, vt nõ ante, nec post posset.

3 Tertio. Fatemur, quamuis gloriosus Deus in tempore producit mundum, nõ tamen est mutatus in voluntate, qui ab æterno voluit mundum producere tũc, cùm illum produxit: sicut qui potest cœnare modo, & vult cœnare post tres horas. non ergo voluntas Dei mutata est, & innouata, sed ex voluntate æterna, & libera processit opus nouum, & in tempore. & hoc non potuerunt Philosophi intelligere, vt notat B. Augustinus lib. 11. Ciui, cap. 4. Quomodo, si de nouo mundus est productus, non fuit mutata Dei voluntas?

4 Quarto, Fatemur, quod ista mũdi productio est sine mutatione. Creatio enim non est mutatio, nã si mutatio esset, vtique esset aliquod præcedens subiectum. At nullum est, quia totus est factus mundus ex nihilo: ob id simplex productio est, nulla mutatione existente ipsius producti aut producentis. Nisi placet ipsum productum esse, quod simul incipit cum re, instantaneam dicere mutationẽ rei: quia fit primo res cum antea non fuerit, sicut etiã formæ sunt, cũ antea non sint, vt sit transitus de non esse ad esse, aliæ vero mutatiões sint trãsitus ab vno esse ad aliud: sed nos inferius dicemus de hac re

Redarguĩtur Arist. Sed iam, vt promisimus secũdo loco, ipsum Aristotelem redarguamus in suis dictis, & alios suos sequaces, Nam si causam necessariam, vt aliqui volunt, posuit Deum, simul etiam mundum æternum, & non esse ex nihilo productionem, sed cum subiecto aliquo, multa sequuntur, quæ implicant in ipsius doctrina. Primam. Ipse docet, numerum non posse esse infinitum, quia numerari non potest infinitum. Præterea. Docet, infinitum actu esse inconsumabile. Præterea. Infinitum nõ habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero: Sed hæc omnia destruuntur, si mundus ab æterno ponitur. Primo enim numerus datur infinitus: nam dies infiniti, & homines, & equi transacti sunt. Quod si dicatur, non sunt ista simul. Profecto ista euasio nullius est momenti. Nam cum numerus, vt numerus est, non dicat, nisi solam partium multiplicitatem, & ordinem, quod illæ partes existant, vel non, impertinens est ad numeri rationem, & naturam.

& ei consentientes philosophi ex cõtradictionibus, quæ sunt in Arist. si mũdus ponitur ab æterno. Prima implicatio.

Et probatur: Quòd illa non sint simul, vel est repugnantia propter numeri rationem. Et hoc non: quia (vt dixi) ratio numeri in multitudine consistit. Vel quia illorum omnium quantitates non possunt simul consistere. Et iã hoc nihil est: quia id nõ est ex parte numeri, sed ab extrinseco. Cum autem ipse numerum, vt numerum, esse infinitum non posse doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Præterea, quia tunc etiã sequerentur eadem inconueniẽtia, quæ ipse, & alij inferunt cõtra infinitũ. Nam numerus hominum, & Leonum, maior esset, quam hominum tantùm habere, ergo proportionem infinitum ad finitum. Et vlterius. Si tempus infinitum est transactum: ergo infinitum actu transactum est. Similiter de hominibus, & alijs omnibus, quæ cum infinita sint, at vnum post aliud transactum est.

Est secũda implicatio notanda. Deus, vel cognoscit omnes hos effectus in indiuiduo, vel non. Si dicas, quod nõ, profecto est argumentum, vel quia noluit, vel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, 2

 tuit,

tuit, quis hoc credet, q Deus, qui causa est horum, non possit vnum hominē distinctè cognoscere, quod est conceßum alteri homini? Et præterea, quia si voluit orbem, quomodo potest esse q non posit cognoscere singulas circulatiões?

Quòd si potuit cognoscere, vel cognouit (quia parum refert si de potentia, vel actu loquamur,) tunc peto, vel simul omnia cognouit, & potest cognoscere, vel successiuè modo hæc, modo illa. Si successiuè, iam Deus mutabilis est secundū suam scientiam, & de nouo potest cognitionem acquirere: & ita fateberis, quòd cognoscit has circulationes, & postea obliuiscitur harum, & alias cognoscit.

Deus in Arist. principiis infinitus, & liber euidenter côuincitur. Quòd si dicas, vt dicendū est, q omnia simul cognoscit, euidenter colligitur esse infinitæ potentiæ, & naturæ, quia actu infinitum non potest simul comprehendi nisi à potentia infinita: At que cognoscit infinita sunt: quòd si infinitæ naturæ est, & potētiæ, non est agens necessariū, quia ab agēte illimitatæ potētiæ necessario agēti nō procedit finitus effectus. Et vlterius, saltem potuisset mundus perfectior fieri, vel alia producta fuisse. Quare ergo producta nō sunt? Profectò non inuenietur causa, nisi recurras ad liberā actionem causæ.

Nota. Incôueniētia, quę côsequütur sententiā Arist. Attende igitur, in quas redigitur angustias philosophus. Nam aut debet côcedere, Deū ignorare ipsa quæ facit, aut mutari in scientijs, & cognitionibus suis: alias profectò infinitus euadet, & liber: Quòd si liber, vtique potuit mundū non ab æterno producere.

3 Est tertia magna impeditio. Nam, vel Deus est causa efficiens huius mūdi æterna, vel non. Si dicas, non esse causam efficientē Deum, & repugnans Aristote & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impossibile, nā mūdus hic finitus est, & limitatus, & perfectionis determinatæ: ergo necessariū est, q aliqua causa sit determinās, & tātā perfectionē, & nō maiorē comunicans: præsertim cum numerus horum finitus sit,

Præterea: Quia cœli nō haberent motum ab alio, nisi esse haberent ab alio: Quomodo enim si cœli sunt à se, nec ab alio esse accipiūt, suum motum ab alio haberent?

Qūo enitêter concludatur Deum esse efficiētem causā mundi. Quòd si dicas, Deum esse causam efficientem, sed tamen quæ ab æterno mundū produceret necessario, & ita sensisse Aristotelem, & alijs. Tunc si efficiens causa fuit, vtique produxit mundum. Nam impossibile est, q sit efficiens, aut agēs causa, nisi agat, & producat. Si ergo produxit, profectò ex nihilo produxit.

Qūo deducatur euidêter deū fecisse mundum ex nihilo. Dices, illa nō fuit nisi emanatio, quæ dam mūdi à primo principio. At vero hoc nō est aliud, quàm dicere, q fuit simplex productio absque mutatione, cum non præsuisset subiectū, & hoc est quod nos ipsi confitemur.

Nota. Emanatio nē quoad hoc, q ex nihilo produci, idē esse cū creatione. Attende ergo summopere: quòd dicere causam efficientem aut agētem Deū, est dicere, quòd mundum ex nihilo fecit. Illa enim simplex emanatio, creatio est & creatio ab æterno. Sed in hoc esset differentia solùm; quòd illa emanatio liberè à Deo esse, & non æterna ponere-tur: aut necessaria; & æterna, nō tamen ob hoc negari potest, quin sit ex nihilo productio, sicut qui inter nos docēt, Deū potuisse ab æterno mundū producere, profectò illam emanationē poneret, liberā tamē. Vide ergo quanta sit veritas nostræ fidei, q etiam Philosophi negantes ex nihilo fieri aliquid posse, nolētes, & non aduertentes idem fateātur, & hoc negare est dicere, Deum non esse causam mundi, vel nō causam omniū, quod est falsissimum.

Et multo magis hoc apparet in elemētis, & alijs naturis corruptibilibus. Si enim ista corruptibilia sunt secundū suas partes quaslibet, quis poterit sibi mentis compos persuadere, nō habuisse efficiētem causam æternam? Hoc etiam consi dera, quia multum pro veritate facit cōtra philosophos. Præterea. Nō minoris potentiæ est dare alicui esse ab æterno, quā dare ei esse in tēpore: Si ergo Deus

po-

potuit dare esse mundo ab æterno: ergo etiam potuit in tempore dare esse, quæ est ipsa mundi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio est in ratione Arist. quę fortissima habetur: Est igitur aduertendũ has obiectiones esse Philoponi, quas conatur Simpli. refellere, & similiter alterã Auerrois reprehẽdit, sed male, vt posteà ostẽdemus, ac rẽ vera vterque videtur, vel nõ intellexisse rationes Philoponi, vel si hoc non, quòd sint valde apertæ, obstinato animo noluisse cõuinci ab ipsa veritate: sunt. n. obiectiones eneruantes prorsus rationes Aristotelis, quę sunt cõtra illud principiũ tex. 4. quòd mobile debet esse ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus: tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile, nõ ergo est iam motus ab æterno. Quòd si dicas: motum finitum antecedit mobile non infinitum. Hoc est gratis dictũ, & petitio principij. Nam sicut ęternus motus est simul cum mobili, ita etiam esse potest finitus motus. Et cõtra, si motus finitus nõ potest simul esse cũ mobili: ergo nec infinitus, nec potest id iam ex definitione motus ostendi, vt Arist. ostendebat.

Prima obiectio contra primã rationem Aristot.

2. Obiect.

Altera obiectio est, Quòd põt simul res cũ motu produci: vt gutta æquæ, quæ tũc cùm in aere producitur, incipit moueri: & ignis fit in aere, & tunc ascendit: Ita similiter mundus productus incipit moueri secundum partes, & motus, tempus simul cum mobili produci possunt.

Solutio Auer.

Dicit Auerr. quòd gutta non tũc fuit, nam ante fuit aer, ex quo facta est. Sed quid hoc ad rem? Non enim aer est mobile illius motus deorsum, sed gutta.

Reiicitur Solutio Auer.

Præterea. Quia cum nos nõ dicamus, quòd mundus, qui cum motu simul productus est, fuit factus ex aliquo, sed ex nihilo, sic nihil concludit contra nos ratio Aristotelis, sed solùm probaret contra illos Philosophos, qui dicebãt mũdũ factum per motũ ex aliquo, contra quos ipse disputabat. Nec similiter altera ratio ipsius quicquam probat, vt dicemus in argumento septimo.

3. Pars quęstionis in qua respondetur ad quæst. 1. cõclusio

Circa tertiam quæstionis partẽ respõdetur ad quæstionem: & sit prima cõclusio. Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productum ponimus.

Est autem notandum, quòd modo loquimur de potentia: hoc enim magis ratione naturali cõperiri potest: de facto tamen, an ita fecerit, dicetur post. Conclusio hæc est contra Arist. & ferè cõtra omnes Philosophos Ethnicos: sed ꝓbatur fortissimè, ex duplici radice: Alterã est, ꝙ Deus est libera causa. altera est, ꝙ potest ex nihilo facere. Est igitur primũ argumentum: Deus est causa libera, nec vlla necessitate tenetur, quin possit non facere: ergo potuit nõ operari, & sic mũdus non fuisse potest ab æterno. Ista consequẽtia est indubitabilis: difficultas tota est in antecedẽti, quod multipliciter probatur.

I Rõ pro cõclusione

Nota de libertate Dei.

Primo. Deus est infinitæ virtutis, vt supra probatũ est: ergo non potest esse agens necessariũ. Probatur consequentia. Nam agens necessario, agit secundum vltimum suæ potentiæ, quod si Deus ageret secundùm vltimum suę potentiæ, vtique mundum perfectiore faceret, imo & infinitum. 1

Præterea secundò. Ab agente necessario vno, non, nisi vnũ, procederę potest: at mundus plures naturas, & diuersas cõtinet, quæ non nisi per accidens vnũ faciunt: ergo impossibile fuit ab vno agente, per se, necessario procedere primum eius effectũ, qui esset vnum per accidẽs, & non potius vnum per se. Nec valet dicere ꝙ diuersitas materiæ facit diuersitatem hanc, nam etiam materia, & omnia à Deo sunt. 2

Præterea tertio. Quia in mundo põt de nouo aliquid esse, vt species, quæ arte & industria fit, & mulus, & plantæ, & alia huiusmodi, quæ arte, & vi naturæ producuntur. Vel ergo Deus potuit ista facere ab æterno, vel nõ. Si nõ, manifeste falsum est, vt visum fuit. Si vero sic, & 3

non fecit, profecto non potest, nisi in liberam ipsius referri voluntatem, quia ita voluit.

4 Præterea quarto. Quia diuina volũtas est causa voluntatis humanæ: at ista est libera. ergo etiam diuina. Necessarium enim quomodo facit liberũ, & quod melius est, nẽpe Deus, cur liber nõ erit? Profecto satis liquet, & conuinci potest, liberum esse Deum circa mundi productionem. Imo vero ex principijs Arist. idem conuinci posset. Sed post ea quæremus circa Dei libertatẽ, quid senserit Arist. Satis nũc sit ex veritate conuicisse, Deũ esse liberum in suis operibus, atq; adeò in mundi productione.

Qũo probetur Deũ posse aliquid facere ex nihilo rõne naturali.

Alterum etiam probatur, quòd ex nihilo produci possit aliquid ab ipso, Primo. Ipse est infinitæ potentiæ: sed hæc non potest exercerı in effectu infinito, quia infinitũ nõ est factibile: ergo erit in modo, quia infinitè producit, quod non
1 est aliud, quàm ex nihilo producere.

2 Præterea secundo. Quia est causa efficiens, (vt diximus) vniuersi, ergo ex nihilo producit. Consequentia probata est satis clarè in superiori parte quæstionis.

3 Præterea tertio. Quia omnium principio primo danda est actio nobilissima omniũ naturalium: at omnes naturales sunt cũ mutatione, ergo prima erit sine mutatione, & sic sine subiecto, vnde errabant in hoc Aristo. & alii Philosophi. Non enim per actiones naturales debebant colligere similem esse actionem Dei, sed potius esse supra omnes illas.

4 Præterea. Vt natura est supra artẽ, ita & Deus supra naturam. Nam natura facit materiam arti, vt bene notat S. Th. quia facit lignum, & reliqua, ex quibus ars operatur. Ergo & Deus faciet materiã naturæ, & ita ex nihilo facientẽ, quia non est alia materia. Cũ igitur Deus ex nihilo possit operari, potest absq; dubio mundum in tempore facere: & est argumẽtum hoc potissimum. Addamus præterea alias rationes, ex D. Tho. contra gentes lib. 2. cap. 16. ex pluribus quas ibi adfert pulcherrimas. Sit ergo quinta rõ

Quãto aliqs effectus est vniuersaliter tanto habet propriam causam altiorẽ, 5
quia quãto causa est altior, tanto ad plura virtus eius extenditur: Esse autem est vniuersalius, quàm moueri, sunt enim quædam entia immobilia, vt etiam Philosohi tradunt, vt lapides, & huiusmodi: oportet ergo, q̃ supra causam, quæ non agit nisi mouẽdo, & trãsmutãdo, sit illa causa, quæ est primũ essendi principiũ. Hoc autem ostendimus esse Deũ. Deus igitur non agit tantummodo mouẽdo, & transmutando. Omne autẽ, quod non potest producere res in esse, nisi ex materia præiacente, agit solũ mouendo, & trãsmutãdo. Facere. n. aliquid ex materia, est per motũ, vel mutationẽ quãdã. Nõ ergo impossibile est p̃ducere res in esse sine materia pręiacẽte: p̃ducit igit̃ Deus res in esse sine materia pręiacẽte.

6 Præterea, quod agit tantũ per motũ, & mutationẽ, nõ cõpetit vniuersali causæ eius, qđ est esse. Non. n. per motũ, & mutationẽ fit ens ex non ente simpliciter, sed ens hoc ex nõ ente hoc. Deus autem est vniuersale essendi principiũ, vt ostensum est, nõ igitur sibi cõpetit agere tãtùm per motũ, aut per mutationẽ, neque igitur sibi competit indigere pręiacenti materia ad aliquid faciendum.

7 Amplius. Vnum quodque agens sibi simile agit quoquo modo: agit autẽ vnũquodque agẽs secundũm quòd actu est. Illius igitur agẽtis erit producere effectũ, causando aliquo modo formã materiæ inhærentẽ, quod est actu per formã sibi inhærentẽ, & non per totã substantiam: vnde Philosophus. 7. Metaph probat, q̃ res materiales habẽtes formas in materijs, generantur à materialibus agẽtibus habentibus formas in materia: nõ à formis per se existentibus. Deus autem non est ens actu per aliquid sibi inhærens, sed per totã suam substantiã, vt supra probatum est: igitur proprius modus suæ actionis est, vt producat rem subsistentem totam, nõ solùm rem inhęrentem,

tem, scilicet formã in materia. Per hunc autem modum agit omne agens, quod materiam in agẽdo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem nõ requirit in sua actione.

8 Amplius. Quoruncunque in rerũ natura est aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet vnum eorum esse ab alio, vel ambo ab aliquo tertio. Oportet. n. ordinem in vno constitui respondendo ad aliud, alias ordo vel proportio esset à casu, quem in primis rerum principijs ponere est impossibile: quia subsequeretur magis omnia alia esse a casu. Si igitur sit aliqua materia diuinæ actioni proportionata, oportet, vel ꝙ alterũ sit ab altero, vel vtrunq; à tertio. Sed cum Deus sit primũ ens, & prima causa, nõ potest esse effectus materiæ, nec potest esse ab aliqua tertia causa, relinquitur igitur si inuenitur aliqua materia proportionata diuinæ actioni, quòd illius ipse sit causa.

9 Adhuc: Quod est in entibus primum, oportet esse causam eorum quæ sunt, si enim non essent causata, non essẽt ab ipso ordinata, vt iam ostensum est. Inter actum & potentiam talis est ordo, quòd licèt in vno & eodẽ quod quandoque est potentia, quandoque actu, potentia sit prior tempore quàm actus, licèt actus sit prior natura: tamẽ simpliciter loquẽdo oportet actũ potentia priorẽ esse: quod patet ex hoc, quòd potẽtia nõ reducitur in actũ nisi per ens actu: Sed materia est ens in potẽtia: ergo oportet, quod Deus qui est actus primus, & purus, sit simpliciter ea prior, & per cõsequẽs causa ipsius: non ergo suæ actioni præsupponitur materia ex necessitate.

10 Item Materia prima aliquo modo est quia est ens in potentia, Deus autem est causa omnium quæ sunt, vt suprà ostensum est: Deus igitur est causa materiæ primæ, cui nulla præexistit: diuina igitur actio materiam præexistentem non requirit.

2a conclu. Secunda conclusio. Mundus à Deo cũ ipso motu, & tẽpore de nouo est factus. Mundus quidem esse genitum in vniuersum consensus est omnium antiquorum Philosophorum ante Aristot. vt diximus ex ipsius Arist. testimonio, ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt, & omnia ex Deo nulla m. teria, aut subiecto præsupposito esse facta & ipsam quoque materiam à Deo factã, vt postea dicemus quæstione sequenti. Sed nota ex alberto tract. 1. c. 13. quòd cũ audis, mundum de nouo productum, nõ sic intelligas, ꝙ præcesserunt inter Deũ, & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præcessit, nisi æternitas Dei, quæ semper eadem est, fuit, & erit. Et quãuis antè, & antè mundus esset factus, semper esset ęternitas, in qua esset Deus, & mũdus pod. Vnde non exspectauit Deus tempus, nec durationem aliam, vt mundum faceret, quia nõ est successio in eo. Hanc conclusionem, quæ de fide est, hoc loco non probamus rationibus, aut testimonijs, quòd sequenti quæstione manifesta futura sit, cum probatum fuerit, mũdum non posse esse ab æterno. Nota ex Alber.

His igitur constitutis, descẽdamus ad vltimam quæstionis partem, qua soluamus fallacia Philosophorum argumenta. Ad primum dico ꝙ Deus ab æterno potuit, & ab æterno voluit producere mundum. verùm non produceret ab ęterno, sed in tẽpore. Quod est dicere. Deus habuit hanc voluntatem æternam, volo producere mundum in tempore, vt dictum est iam. 4. Pars quæstionis. soluuntur Arist. & falsigrapherõnes. Ad primum.

Nec est inuidię ascribendum, ꝙ non antè fecerit, sed suæ diuinæ volũtati, quę causa prima est. Nam non facere bonũ, cùm possis, non est inuidiæ, debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem mundum in tempore facere, quia non oportebat creaturã esse suo creatori coæternam. Et vlteriùs ita factũ est, vt nobis ostenderet, Deum non egisse ipsum hoc mundo, sed mundum ipsius egere. Et vlterius, vt cognosceretur clarius ipsum authorem omnium, quod cognosci Cur voluit Deus mundũ potius in tempore facere, & id fuit melius quàm si ab ęterno.

vix posset, si mūdus esset cnæternus. Rursus, vt sic clarius cognosceretur esse creatorem. Item, vt sic cognosceretur meliùs & clariùs esse infinitæ virtuti, qui ex nihilo fecerit. Postremo, vt cognosceretur esse agens liberum, quia produxit, cū voluit. Demum, quia sic homines illum timeant, honorent, venerentur, cùm videant omnia ab ipso eius nutu, & potestate pendere, ac voluntate. Ob has ergo causas Deus meritò voluit, & ita fuit melius, mundum in tépore produci, quā ab æterno.

Ad.2. Ad secundum benè respondet Philo. argumento quarto conta Procul. Breuiter attende, quòd in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua perne nire ad actum secundū potest agens per uenire absque sui mutatione, vt ignis ex non calefaciente sit calefaciens absque sui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia vt ex Aristotele habes, ageos, vt agens, non mouetur, est .n. actio in passo. Ita Deus ex non producēte fit producens: nam productio in ipso non est, nisi in producto.

Obiectio. Dices, saltem mutatur secundum actū voluntatis, quo vult producere modò, & non antè. Id negamus, sed actus volūtatis, quo vult producere, est terminus, non vt producat ab æterno, sed vt producat in tempore.

Solutio.

Ad.3. Ad tertium dico, quòd ipsum exéplar fuit æternum, licèt relatio nō sit ab æterno; sicut homo potest esse, imò est ante filium, licet relationem simul cum ipso habeat. Ita similiter est ipse Deus, qui exemplar est, sed non refertur, nisi in tépore.

Obiectio. Solutio. Dices: ergo iam de nouo relationem acquirit. Respondeo, quod hę téporales relationes non sunt reales in Deo, sed in creatura, & per easdem denominatur Deus denomiuatione extrinseca: vt dicitur Deus dominus, & Creator noster, quia nos serui ipsius, & creaturæ sumus. Sicut columna dicitur dextera per mutatione tuā, qui ad illā te refers sinistrū, cū priùs ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina est ignorata ab Arist. nā in Metaphi. cap. 15. docet, scibile dici, non q referatur ad scientiā, sed quia scientia ad ipsum & huiusmodi esse relatiua.

Ad quartum dicitur, quòd agenti voluntario nō competit illud: nam positis omnibus requisitis ad operādum, potest non operari, si non vult, & iterum operari, si vult. Ita gloriosus Deus. Præterà, cū deus semper in eadem esset dispositione mundum tamen produxit in tépore, quia ita voluit voluntate æterna, volut autē merito ob causas superius dictas. Ad.4.

Ad quintum dico quòd deus ex parte sua semper fuit causa actum in se, quamuis mundus in tempore sit factus, nec ob id aliqua conuenit perfectio Deo. Ad.5.

Deinde distinguendum est de actu. Nam alius est actus perficiens operanté alius est actus perficiens non operātem, sed opus ipsum, quod fit, vt ait Aristotel, 6. Aethicorum. cap. 5. Discrimen ponés inter artem, & prudentiam, ait. Prudentiam perficere sua operatione appetitū & habentem, artem verò sua affectione non perficere appetitum, sed perficere ipsum opus factum. Et prudentiam cōsultare ad bonum ipsius operātis, & ad eius finem: Artem verò, non ita, sed ad finem ipsarum artium, & particularium rerum ipsarum, vnde fit, vt ibidé ait, quòd magis laudatur artifex, qui volés peccat quàm qui nolens, cōtrà verò in ipsa prudentia, plus vituperatur, qui volens peccet, quàm qui nolens, vnde artifex aliquis sit perfectus: non perficitur cū facit. v. g. annulum, vel serram, nec in perfectione ipse crescit, cùm sit in se perfectissimus, nec ideò operatur, vt se perficiat, sed perficit opus. Si ergo Deus perfectissimus artifex cùm sit, fabricando Mundū & res alias, non se, sed opera ipsa perfecit, res, inquam, ipsas factas. Vnde notandum etiam est, quòd potentia ad talem actum, quo quis non se, sed alia perficit, non dicit imperfectionem in agente, si

cut

cut nec ille ipse actus addit perfectionē ipsi agenti. Vnde sicut actus, ita & potentia est duplex. Vna ad perfectionem suā, & ad actum se perficientem, & hæc dicit imperfectionem, nempè, carere tali perfectione. Altera est potentia perfectæ iā rei, non ad se perficiendum, sed potestas ad perficiendum alios, & hæc non dicit imperfectionem, sed potius perfectionē intrinsecam rei, & cum agit exterius perficit exteriora, non se, vt cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipse, vt dicebamus, nec gemma applicata sanans, nec calor ipse vt octo, calefaciens.

Ad.6. Ad sextum dico, quod productio mundi fuit indiuisibilis, & non successiua, & illi productioni correspondit vnicum instans, quod instans fuit vltimum non esse motus, quia tunc non fuit motus, & immediate post fuit, & similiter vltimū nō esse temporis, quia immediatè post fuit tempus, & hoc est, si mundum simul cum cœlorum motu produxit.

Ad.7. Ad septimum respondet benè Philosop. ꝙ aliquando, dicitur vno modo positiuè, & sic tempus dicit. Altero modo negatiuè, & tunc dicit negationem perpetuitatis motus Vt cum dicitur, Aliquādo fuit hora matutina, non significat, ꝙ in aliquo alio tempore illa hora fuit, sed quòd non semper fuit. Ita cum dicitur, Aliquando non fuit, aliquando non erit tempus, significat, quòd tempus non est semper, nec erit semper, sed cessabit, & initium habuit. Imò hoc etiam possumus ex ipso Aristotele confirmare, Ipse dicit, extra cœlum non esse locum. Dicā ergo, si extra est; ergo locus ibi est. Respōdebit, quòd non valet, quia sensus est, nō esse locum infinitum, sed finem habere: Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore.

Ad.8. Ad octauum facilis est responsio. Negamus enim, ꝙ mūdus productus sit per motum, aut mutationem, tunc enim opus erat subiecto. At non est, nisi simplici productione, q̄ creatio dicitur, productus, & ita nō opus fuit subiecto. Deinde si illam simplicem productionem velis vocare mutationē, distinguimus de mutatione, & dicimus esse duplicem. Alteram ab esse ad esse alterum, & hanc dicimus requirere subiectum prius. Alteram à non esse ad esse, & hęc quidem, vel à non esse secundum quid, vel secundū partem, vt alteratio, & generatio à non esse forma ad formam, & hæc etiam requirit subiectum, vel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At altera est à non esse simpliciter totius, ad esse simpliciter totius, & hanc negamus requirere subiectum præ cedere, imo implicat, vt requirat prius subiectum, quia est à nō esse totius ipsius subiecti, ad esse illius. Quare hęc est quidem in subiecto ipso, qui fit, q̄ dicitur primo esse, & non fuisse.

Ad nonum dico, ꝙ mundus potest à Deo destrui, sicut est factus. Nec si destrueretur, ob id prauus esset: quia tunc destrueret propter aliquem rectum finem. Nec destruere perfectum, vitium est, cū iam nullius vsus est, sicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iā non vult pulsare. Ita Deus gloriosus posset benè ipsum dissoluere mundum: quia in tantum vsus ipsius est, in quantum ipsi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam valet. Nam illo probaretur, quod homo non posset dissolui, nec alia, quia perfecta sunt. Vnde attende, ꝙ mūdus, sicut in generabilis fuit, id est nō per generationem factus: ita est incorruptibilis, id est, nō corrūpi potest per mutationem: At sicut creabilis est, ita est à Deo anihilabilis: hæc enim inter se opponuntur. Ad.9.

Vltimo tandem ad hæc, & ad omnes alias Aristotelis, rationes, vt iis etiam satisfiat, qui putant esse demonstrationes, respondemus quod D. Thom. ait in summa Theologiæ, 1. p. q. 46. articul. 1. in corpore, sic dicens. Quod omnes rationes, quas inducit Aristotel. non sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secundum quid, scilicet, ad contradicendum rationibus Antiquorum ponentium Ad omnes simul ratio nes Arist.

nentium mundum incipere secundùm quosdã modos in veritate impossibiles Et hoc, ait, apparet ex tribus. Primo quidem: Quia tam in.8. Phys. quàm in.1. de Cœlo, præmittit quasdam opiniones vt Anaxag. Emped. & Platonis, cõtra quos rationes contradictorias inducit. Secũdò Quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia Antiquorum quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. Tertiò, Quia expresse dicit in.1. lib. Topicorum, q̃ quædam sunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, vt vtrum Mundus sit æternus. Hæc D. Thom.

Dicimus ergo, si subtilius considere-mus, omnes rationes Aristotelis nõ pugnare cum fide: sed rectè concludere, scilicet, per motum non fuisse productum mundum ex aliquo subiecto, quod sanè ipse Ari. intendebat contra Philosophos alios. Et hoc manifestè patet: quia semper in eis ex motu procedit. Intulit autem conclusionem latius patentem, quam rationes ipsæ probabant, quia forte non cognouit, vel non considerauit allium modum per creationem incipiendi. Certe contra hunc modum directè, & per se non disputauit, sed semper supposita materia, vel subiecto, & motu rationes ergo retinendæ, sed cõclusio moderanda, atque ita in paucis videbitur Aristoteles in hac re fidei repugnare. Impie verò agunt, qui talibus rationib' contra fidem, & veritatem creationis abutuntur, quod sanè non fecit Aristoteles. Atque hactenus de hac quæstione.

An potuerit mund:is esse ab æterno.

Quæstio. II.

Cur latius agendum sit de hac quæstione quę grauissima est, & dignissima

CVm teneamus mundũ in tẽpore, & cum tẽpore incipere potuisse, imo & incepisse: super est examinare, An ab æterno potuerit esse, ita vt mundus hic duratione esse potuerit æqualis cum ipsa prima causa: si enim hoc fieri nõ potuisset fuerit ostensum, maximè erit impugnata opinio Aristotelis, & sequacium. Vt enim ipsi mundum non incæpisse, nec potuisse incipere arbitrabantur, ita nos, & ipsorum opinionem non esse veram, nec potuisse esse veram probabimus: ac si ostenderimus non potuisse esse ab æterno, absque dubio etiam, constabit non fuisse. Est autem quæstio nimis grauis propter placita diuersa insignum Doctorum, & propter rationes validas ex vtraque parte, & propter rei ipsius magnitudinem. Imprimis est argumentum primum, quo probatur, mundum potuisse ab æterno fuisse tam omnipotens, sicut cùm produxit mũdum, ergo ab æterno potuit producere mundum. Consequentia certissima est, & antecedens verissimum. Et hoc argumentum est præcipuum pro hac sententia.

Rationes, quòd potuerit mũdus esse ab æterno. 1. Ratio.

2 Secundò, Deus ab æterno cognouit mundum, & voluit: ergo potuit mũdum producere, Probatur consequẽtia. Quia tantæ facilitatis est ipsi, mundum producere, quantæ cognoscere, & velle, imò solo cognitione, & voluntate producit res has.

3 Tertiò. Si ab æterno non potuisset mũdum producere, sequitur, quòd debuit ex spect are per æternitatem, vt mũdum posset producere. Aeternitas autem maior est quocunque tempore, & sic expectaret per multum temporis, quod absurdum est & impossibile.

4 Quartò. Si mundus non potuisset ab æterno esse, ex eo foret, quia non posset esse in vnico instanti simul causa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falsum est, vt colligitur ex his sensibilibus. Si enim Sol ab æterno esset, lumen ab æterno esset, & si pes, similiter vestigium. Attamen, & vestigium effectus sunt efficienter Solis, & pedis, potuit ergo cũ causa æterna effectus coæternus esse.

Huius sententiæ est S. Thom. Theologorum princ. p.1. q.46. art.2. & cum eo ipsius discipuli. Similiter Duran. 2. d.1. q.2. & Gregor. 2. Sen d.1. q.3. Quamuis Durandus nõ simpliciter id concesserit, sed cũ distinctione, de rebus tantùm permanẽ-

Doctores illius sententiæ.

tibus,

tibus, & incorruptibilibus esse posse ab aterno, non autem de corruptibilibus: in quo etiam D. Thomas ex infinitate animarũ ait eas nõ potuisse esse ab æterno.

Doctores contrariæ opinionis scholastici & facti, q non potuerit esse ab æterno.

At opposita pars sustinetur à Doctoribus magnæ authoritatis, puta, à Bona. 2. d. 1. q. 2, Enric. de Ganda. quodlibeto 1. q. 7. Mas fil. 2. sent. d. 1 art. 2. Adde, quòd est sententia Doctorum Græcorum. Ambros. lib. 1. Examer. c. 3, dicit, esse inconuenientes, putare, creationem posse esse coæternam creatori. Et Basili. dicit esse blasphemum. Damas. 1. lib. de Fide, cap. 9. id etiam negat. Præterea August. 12. de Ciui. cap. 15 dicit Angelos nõ potuisse esse coæternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib. 1. de sacramentis. cap. 10. hoc inquit: Fugit diuinam virtutem, quod aliquid sibi coæternum faciat. Hoc inter Philosophos asserit Philop. cap. 3. contra Procul. & solutionem argumenti primi, idem etiam Burl. Est autem argumentum primũ pro ist a sententia. Si mundus potuisset ab æterno esse, vtique essent transacti homines infiniti. sed quisque habet suam animã immortalem: ergo esset numerus animarũ actu infinitus quod est impossibile.

I. Ratio, q non potuerit esse ab æterno.

Hoc argumentum apud Philosophos, qui æternitatem mundi posuerunt tantum facessit negocium, vt in varia abfurda, eaque grauissima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui vt euaderent, vel animam mortalem impiè fecerunt, vt Alexander, vel eorum transmigrationem, vel circulum certo quodam tempore, vel vnicum intellectum tantum esse in omnibus hominibus, vt stultè pariter & impiè Auerr. aut non esse inconueniens infinitum in rebus incompletis concedere, qualis est anima, nõ verò in rebus omnino completis, & perfectis, vt Auicenna. Quæ omnia sunt contra rationem naturalem & nos id alibi ostendimus: sed probare hic non est præsentis loci. Satis sit, absurda, ad quæ eos cogit, indicasse.

Aliqui ex catholicis, vt Herueus, 2. sen. d. 1. q. 1. respondet ad hoc: quòd si mundus esset ab æterno, tunc animæ essent corruptibiles, vel vna plura corpora succesfiuè informaret Sed profectò hoc est nõ minus absurdum. Nam si anima ex se est incorruptibilis, non ideò fit corruptibilis quia esset mundus ab æterno. cùm nõ sit maioris potentiæ conseruare, quàm producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur nõ potuit etiam singulas conseruare?

Solutio, & eius confutatio.

Quòd si dicas, Hoc esse, ne sit infinitũ Profectò responsio nulla est, & petitur principium in responsione, hoc enim cõuincit argumentum, quòd posset tunc esse infinitum, vnde oportet negare infinita produci posse, & sic nec mundus fuit ab æterno.

S. Thom. 2. lib. Contra gen. c. 81. postquam attulit illas varias euasiones, & incommoda Philosophorum in quæ inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non esse inconueniens secundum Arist. esse infinitum actu in rebus spiritualibus ponere. Sed hoc non videtur satisfacere: nam numerus infinitus actu non repugnat esse nisi ab intrinseco, puta, vt numerus est, vt patet ex ratione Aristotelis: quia infinitum non est numerabile. Impertinens ergo est, quòd ipsæ vnitates sint spiritualia, aut corpora. In sũma verò Theologiæ re maturiùs considerata. 1. p. q. 46. art. 2. ad 8. responsiones illas afferens varias Philosophorum, qui æternitatẽ mũdi defenderent, cum videret eas non satisfacere, ait: Considerandum tamen, q hæc ratio est particularis, vnde quis posset dicere, quòd mundus, vel aliqua creatura posset esse ab æterno, vel Angelus, non tamen homo. Nos autem intendimus in vniuersali, quòd aliqua creatura fuerit ab æterno. hec ille. Vbi etiam ait Caietanus, quòd secundum D. Thomæ doctrinam, & mentem, qui sustinet animam immortalem, & sine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, unintelligibile esse, quòd generatio humana sit æterna, & iubet Thomistas esse cautiores, vt cum concedant mundum potuisse

potuisse esse ab æterno, non simpliciter concedant, sed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus secundum D. Thomam. hanc rationem cōcludere tum de hominibus, & eorum generatione non potuisse esse ab æterno, tum etiam ex consequenti nec mundum talem, qualis nunc est, & qualem repetit Aristoteles esse potuisse ab æterno nempè cum omnibus his suis speciebus perfectis.

Æternum cū futurum ſolutio cōcedentium infinitum in solis animabus. Præterea, est argumentum, quo probatur, non in solis animabus esse infinitum, sed etiam in alijs. Nam cum essent dies infiniti transacti, in singulis diebus potuit Deus lapidē vnū creare, & cōseruare, siuè cōtinuādo vnū alteri, siuè nō tunc profectò esset quāta infinita, nec potest benè intelligi, quo modo Deus non potuit in singulis diebus id facere. Nec valet dicere, quòd infinitum occuparet omnia, nec alijs locum relinqueret. Hoc enim nil valet: nam illud non esset infinitum secundum omnem dimensionem, sed secundum longitudinem. Et præterea, quia potest Deus facere, quòd vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri posse. Sed hoc videtur intellectu valde difficile, quòd sit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos prorsus: vnde argumentum profectò vim habet.

2. Ratio q non potuerit esse ab æterno. Secundum est. Si mundus potuisset esse ab æterno, vtique dies essent transacti infiniti, vnus post alium: esset ergo infinitum pertransibile: quod profectò est inintelligibile contra ipsum Arist. qui ait, infinitum esse impertransibile. 3. Physic. tex. 59. & 62. & 8. Physic. tex. 68.

Obiectio. Dicunt aliqui, quod infinitum est impertransibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ est infinitas distātia: at in diebus non datur primus dies omnium, à quo vsque in præsentem sint infiniti.

Solutio. Sed hoc primò videtur impossibile, si rectè aduertas. Nā istud tempus, & dies à Deo facta sunt, quomodo ergo potest comprehendi, quò sint dies à Deo, & ordine fluant, & nō cognoscat ipse quem primò produxit? Similiter, si homines creauit etiam ab æterno, profectò dicēdum est primum ipsum cognouisse, & probatur. Nam hæc propositio est falsa: Nullus homo immediatè factus est à Deo: Ergo eius contradictoria esset vera, aliquis homo immediatè factus est à Deo: ille ergo esset primus, & illum ipse, quem primò fecit, cognouisset. Ergo quamuis nos primum assignare non possumus, quia non omnes comprehendimus, tamen Deus ipse, qui primo fecit, & omnia comprehendit, poterit assignare, & negare esse primum iudicio meo, est negare esse à Deo productum, vt dicetur inferius.

Deinde: esto non posit assignari primum, non effugitur difficultas: nam semper verum est pertransita esse infinita, dies, inquam, & annos, & generationes infinitas, etiamsi non detur primum.

Præterea sic necessaria illatio est con uincimus, q nō præcesserit tempus infinitum: infinitiuè dies, aut anni, tēpus præteritum infinitum, nō est minus, quā tēpus futurum infinitum: neque futurū est maius quàm præteritum: Sed impossibile est, pertransiri tempus futurum infinitum, ergo impossibile fuit pertransiri tēpus præteritum infinitum. Sanè fateor hanc mihi videri demonstrationem.

Tertium est argumentum nostrum, quo puto demonstrari: hoc præsertim cōtra Aristotel. Si mūdus potuit esse ab æterno, vtique motus, & tempus potuerit esse ab æterno, quod ipse, & sequaces omnes concedunt. sed hoc est impossibile, ergo mundus nō potuit ab æterno esse. 3. Ratio q non potuerit esse ab æterno. Hoc antecedens probatur. Detur, quòd ignis, & stupa fuit ab æterno, quæro, an calefactio potuerit esse æterna. Manifestè patet, quod non, nam ignis in instanti est: at impossibile est intelligere, seu imaginari, quòd illud instans sit ignis & quòd tunc fit calefactio, nā motus non in in-

in instanti est, nec incipit per primum esse. Sig itur motus nō potest habere coæternitatē cum mobili, signum clarissimū est, non potuisse ab æterno fieri.

Corroboratur ratio. Idem dicitur de cœlo, & suo motu. Est enim necesse, q̄ detur instans cœli, & tūc adhuc non est motus: vnde motus nec potest coæternitatem habere cū ipso Deo, ergo nec mundus.

Et cōfirmatius fit, Nā mūdus, & mobile non excedit motū in duratione æterna, nisi per horam fortè, vel instans, aut aliquod tēpus finitū, quod nō pōt facere ex non æterno ęternū. Et in hoc rursus probatur consequentia illa posita. Nā si mobile esset æternū, & nō motus, esset profectò mobile sine motu, per spaciū ęternū, quod est impossibile, & contra ipsum Arist. at si fuit per finitam durationem, & ante motum, non fuit æternum.

Confirmatur ratio exemplo. Idem etiā confirmatur de muliere quę ab æterno fuit grauida. peto. n. de partu an sit æternus. Si n. hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, sicut mulier: quod est impossibile. Si verò nō: ergo nec mulier: nā per nouē menses distat à partu, nisi dicas, q̄ infinito tēpore maneat grauida. Colligimus ergo fortissimo argumento, non potuisse mundum ab æterno produci, sicut nec motus, & subinde tempus.

4. Ratio. Quartum est. Mundus non potuit esse nisi à Deo productus, & factus, at esse factum, & æternū implicat, ergo id est impossibile. Minor patet: nā maior est certa. Si mundus factus est, in aliquo instanti positiuo, & determinato saltem à Deo cognito, factus est: ad nullum est instans, in quo Deus primo, fit, quia non fuit primo, sed sine principio, ergo non potest mundus cum Deo habere coæternitatē. Vnde vix pōt intelligi, quomodo Deus sit efficiens causa mundi, & mūdus sit absque vllo principio alicuius durationis, sicut Deus. Quæ enim facta sunt, determinato instanti facta sunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores Sancti hoc noluerunt creaturæ posse concedi, vt creatura posset esse coæterna creatori, quia id est Deum tunc non creatorem facere, & factorem mundi esse negare.

Confirmatius fit, quia causa prior est effectu: ergo Deus prior fuit: igitur fuit propria duratione prior, nō aliena, Propria autem duratio Dei est æternitas, ergo ipsa æternitate Deus præcessit mundum, & ipsum tempus. Nam si fuit causa temporis, ergo fuit prior tempore; idq; alia duratione, videlicet æternitate. Nā implicat cōtradictionem vt antequā sit tempus, sit tempus. Nec Deus tempore mensuratur, sed æternitate, ergo necessariū est concedere, quòd Deus tota æternitate precessit tempus.

Quintum est. Sequitur, quòd tunc mūdus necessario pcederet à Deo; quod est impossibile. Probatur. Detur, q̄ sit coæternus, tunc non licet nec vnum instans cogitatione sumere, in quo sit Deus, in quo etiam non sit mundus. Si igitur liberè produxit mōdum: ergo potuit non producere. Tunc, vel in eo instanti in quo mundus est, potuit à Deo produci, vel antè, vel post. Non in eo, quia tūc est, & quod est, cum est, necesse est esse. Non pōst, quia semel productum necessario est productū. Ergo antè, & sic prius fuit Deus, vel necessario productus est mundus. 5. Ratio.

Ad hæc addendum hoc est: Quòd negare infinitum posse à Deo fieri, & cum hoc mundum posse æternum fuisse, vix potest capi. Videtur enim necessario sequi ex æternitate mundi actu infinitum esse possibile.

Præterea. Si mundus fuit factus ab æterno per emanationem, vel quocunq; alio modo voles quæro, cum emanauit, & factus est. v. g. Sol, aut factus est in Oriēte, aut in Occidēte, Septentrione, vel Meridie, aut in omnibus his simul locis, & positionibus, aut in nulla earum. Non in omnibus simul: quia implicat naturaliter rē esse simul in pluribus locis. Non in nulla earum positionum: quia etiam implicat hoc, & est inintelligibile, vt Sol esset, & nullibi esset: Ergo in aliqua posi- 6. Ratio.

positionē, & situ factus est, & emanauit.

Obiectio. Dices fortasse, te nescire vbi erat cū emanauit, vel non posse dari, vel assignari primam positionē loci, vbi fuerit Sol.

Solutio. At hæc fuga nulla est. Nam siuè fuerit prima, siuè non, nil curo, necesse tamen est concedere vel in aliqua positione factum esse, vel in nulla, vel in omnibus simul, aut cōcedere duas cōtradicētes esse simul veras, vel simul falsas, nam hæ contradicunt sibi in omni, & in aliqua non in nulla, & in aliqua sic. Oportet ergo aliquā illarū necessariò cōcedere. Et præterea, non erit verum, quia tu nescias.

Dices fortè, erat in Oriente perinde est autē si in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti. Quæro itaque, Aut mansit infinito tempore immotus. Et hoc nō quia esset contra naturam, & infinito tēpore violēta actio. Aut cæpit statim moueri ab æterno, Ac tunc quæro, quanto tempore motus est ab Oriente in occidens, aut infinito tempore, aut finito. Non infinito, tum quia ridiculum est dicere, infinito tempore tantum absoluisse semicirculationem vnam, tum quia in finito tempore infinitæ circulationes sūt transactæ nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriente ad occidens tempore finito. v.g. spacio duodecim horarum.

1 Iam, sic argumentor. Igitur supputando à fine illius semicirculationis, vsque ad initium, quo factus fuit Sol in Oriente, reperitur tempus finitum tantū duodecim horarum, atque adeò non fuit factus ab æterno, quia à certo dato postea termino, & instanti ascēdendo superius, non procedimus in infinitum, quod quidem oporteret, si ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim instans acceptum post æternum, oporteret infinita esse distantia vsq; ad ęternū.

2 Rursus supputando ab eo tēpore, quo fuit in Occidente vsque ad nos, peto, an fuerit etiam tempus finitum, an infinitū. Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus, postquam factus Sol esset, reperietur finitum: nam ab Occidentis positione ad nos esset per te finitum: & ab illa rursus vsque ad positionem in Oriente cùm fuit factus, esset finitum quoque. v.g. duodecim horarum: ergo finitum finito additum non faciet infinitum tēpus, sed finitum.

Si verò dixeris: infinitum tempus fluxisse ab eo tēpore, quo Sol fuerit in Occidente ad nos vsque: iam ergo sequitur aliud absurdum nō minus, imo & impossibile, videlicet, quod infinito posset fieri additio, versus illam partem, qua est infinitum quod implicat, Velut si accipias lineam infinitā, quæ ducatur à puncto hoc. v.g. in infinitum sursum versus, illi quidem lineæ posset fieri additio versus hoc extremum finitum, quæ terminatur in puncto, sed non secundùm alterum extremum, quod tendit in infinitū. Probatur autem illatio euidenter. Nam vltra æternū adderentur illæ duodecim horæ vsque dum Sol prius factus fuit in Oriente Item sequitur, quòd vtrunque fuisse ab æterno scilicet Oriente. & Occidente, & tamen alterum fuisset prius altero: igitur omnibus modis implicat. Solem factum fuisse ab æterno.

Et quod de Solis circulatione, & motu diximus, idem de omnibus rebus, quæ mouentur, vel corrumpuntur demōstrari, vt de illa combustione stuppæ vnà cū igne ab æterno creatæ, an finito tempore fieret, an infinito, & ita de cæteris omnibus mutationibus, generationibus, & corruptionibus eodem modo probari posset, esse nō potuisse ab æterno, quod quisque facilè poterit deducere.

Rursus septimum sit argumentum. Aeternitas est propria quædam Dei duratio, videlicet infinita, ab æterno sicut & sapientia infinita, & bonitas, & perfectio infinita. sed non potest alicui puræ creaturæ communicari sapientia infinita, nec bonitas infinita, vel perfectio infinita: ergo nec duratio æterna, & infinita. 7. Ratio.
Probo illationem. Nam tam æternitas est Dei proprietas, quàm sapientia infinita, vel bonitas, & omniū ęqua est ratio.

Dices

Obiectio. Dices, non communicari æternitatẽ mundo, sed æuum, vel tempus æternum, & ita alterius rationis mensuram, & durationem diuersam. Sed hoc facile confutatur, quia similiter diceretur communicari quidem posse creaturæ sapientiã alterius speciei à Dei sapientia, sed infinitam, nam & sapientiæ varia sunt genera, & species, sicut & durationis, vt v.g. ex phantasmatibus, & per discursum qualis est noster, & sine phantasmatibus, aut discursu per simplicem contemplationẽ & intelligentiam, vel per essentiam ipsam, qualis esset Dei, & bonitas similiter creaturis diuersa communicaretur, sed infinita, quamuis à Deo diuersa esset quæ est per essentiam bonitas. At hoc est impossibile, ergo etiam erit impossibile q communicetur duratio infinita ab æterno, etiam si alterius sit speciei à diuina æternitate, & denique impossibile est creaturam esse coæternã creatori.

Solutio.

8. Ratio. Atque hactenus videntur rationes, quas attulimus demonstratiuas. Sunt autem aliæ, quæ proximè accedunt, Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimento probemus, impossibile esse, generationes rerũ fuisse ab æterno. & probatur sic. Supposito, quod omnes medici, & Aristoteles consentiunt per cibum, seu alimentum non restaurari æquè bonum humidum radicale, & per consequens neque æquè bonum, & æquè vinidum calorem naturalem, quod in ipso humido conseruatur, vel est ipsummet, sed quotidie deterius ex alimento conuerso in naturam aliti, quàm id, quod quisque à pueritia accepit. Imò si æquè bonum restauraretur, animalia, & homo viuerent semper si humidum radicale ex alimento acquisitũ esset æquè bonũ, nisi fortè violẽter vel ex accidenti necaretur: Imò & cibus ipse, & alimentũ essẽt dissimile, & contrarium in initio nutritionis, & cõtrariẽ qualitatis, necesse est animalis virtutem aliquã ex parte debilitet quotidie magis ac magis, & præsertim cùm agens agendo repatiatur, & ita per totã vitam patiatur ab alimẽto ipsi animal, & eius virtus.

Igitur, eo supposito, manifestè sequitur, partem, & matrem generaturum filios cum peiori humido radicali quã ipsi fuerant, & præsertim cũ varijs etiã vitæ euẽtibus, contingat corpus hominis labefactari morbis, laboribus, vulneribus, fame, siti, & alijs innumeris. At vero semel labefactatum nunquam restituitur naturaliter in meliorem statũ, quàm fuerat. Iam, si ita est, cùm infinitæ generationes præcesserint, si mundus fuit ab æterno: ergo essentiam debilitate in infinitũ generatione, & vis generatiua & nutritiua omnino iam cessarent, & humidi naturalis virtus tota deperisset, si quidẽ in singulis generationibus per aliqua debilitabatur, & virtus humidi innati, & radicalis. A finita autem virtute, si infinitæ partes æquales adimantur, nil remanebit, imò etiam si infinitæ, ne dum finitæ.

9. Ratio. Nonum argumentum fit ex multiplicatione hominũ, quę quidem, si mundus fuit ab æterno, esset infinita, ita, vt nunc simul esse deberent infiniti homines actu viuentes. Probatur autem vno supposito. Quòd plures homines nascantur, quàm moriantur: quod sane videtur verum & ex fide, & experientia, & ratione. 1. Ex fide. Ex fide quidem, quia ex vno Adã, & Eua omnes multiplicati sunt, & post diluuiũ ex vno Noe cum tribus filijs, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuersum genus humanum, quod nunc videmus, est propagatum: Et ex vno Abraham, & Iacob totus populus Israel Hebræorũ. Experiẽtia etiam deprehẽditur. Nã in pluribus oppidulis deprehẽdetur, omnes penè illius opiduli ex vno atauo, vel proauo originẽ duxisse, & familiæ etiã plurimæ in ciuitatibus singulis multorum hominum, & numerosissimæ ex vno illius familiæ primo originem trahere, & quotidie videmus ex vno patre plurimos nasci filios: Imò aliquando referunt historię ad centũ & sexcẽtos, vt de Priamo, & alijs. 2. Experiẽtia.

3. Ratione. Ratio etiam idem suadet. Quia cùm homo

homo, si communem naturæ cursum spectemus, & communem vitam hominũ, viuat quinquaginta, & sexaginta annos, vel septuaginta certè, vel quadraginta, aut triginta, singulis haud dubiè annis potest generare cum ipse vnus tãtum sit & ita toto illo medio tempore ipse durat, nec moritur: & idem de cæteris dicẽdum. Si naturæ per se cursum spectemus suo etiam medio vitæ tempore communiter perdurant, igitur maior vera videtur, plures homines nasci, quàm mori.

Probatur illatio totius ratio-nis. 1 Iam vero ex hoc illatio est manifesta videlicet. Oportere nunc esse infinitos homines viuentes simul in mundo quòd est impossibile. Nam si ab æterno plures nascantur, quàm moriantur, ergo semper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm antea erant, & numerus cresceret. Cum ergo tempus præcesserit infinitum, & infinitæ generationes: ergo infiniti viuerent modo.

2 Præterea: Quia si infinitæ generationes præcesserũt, imò infinitæ ætates hominum, & ex singulis ætatibus saltem vnus homo plus quàm anteà, superesset nunc, iam infiniti simul essent homines.

3 Et è contrario rursus, sequitur: Cum verè modo sint finiti tantùm homines, sequitur inquam, q̃ nullus homo fuisset ab æterno: & probatur. Quia sint, v. g. nunc mille millia hominum, ante hanc ætatem essent pauciores, saltem vno minus, & ante duas ætates essent saltẽ duo minus, & sic perpetuo retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, scilicet, ætates mille millia, nullus fuisset homo, si semper plures nascantur, quam moriuntur. Nam quiuis finitus numerus, ablatione tandem facta, finitur.

Solutio. Dices: Quamuis plures nascẽtur, quã moriantur, tamẽ bello, & peste, ac fame, & terroribus, & similibus, contingit vt illi plures, qui nati erant simul omnes intereant vna dié fortè ducenta millia, & ita fit vt non sint plures quàm erant, nec simul infiniti. Confutatio solutionis. 1

Hæc solutio non aufert difficultatem Primò quidem, quia iam Philosophus hic diuinat, & dicit aliquid, cuius nulla potest reddere rationem nec probare, sed gratis id dicit: nempe bello, & peste, & similibus, tot interire, quot alias nati plures erant.

Secundo. Non est consentaneum rationi. Nã actio violenta, & contra naturam, non potest esse æqualis actioni naturali in vi, & virtute, vt quot illa efficiat hæc destruat. Semper naturalis actio, & id, quod est secundùm naturam, fortius, & præstantius est, pessimè ergo sic philosophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus nascebantur. 2

Tertio, Quia peto, Num quotidie sic fiat, vt tot violenter sic intereant, quot nascuntur. An intra hebdomadam tantum, vel intra mensem, vel intra annũ, vel decẽ, vel cẽtum, vel mille annos: An vero nullo seruato ordine id fiat, sed casu, vel fortuitu: an vero ex electione ab aliqua causa, puta, Deo, sic volẽte, ne homines crescerent in infinitum in mũdo. Nil horum philosophus certo respondere potest, sed irrationabiliter vnumquodque horum affirmaret, cui certam aliquam adferre non posset probationem. 3

Quartò. Quia natura non debet esse nec est erronea, & sibi cõtraria. Primũ, vt tot naturaliter superflue generet, quos, cũ sustinere non posit, cogatur postea perdere, & numero minuere. Hoc sanè esset stultitiæ, vt artifex, qui in ædificanda domo vellet plures parietes erigere, quàm sit necesse, quos postea diruet, relictis necessarijs. Deinde. Nec ipsa sibi debet habere violentas actiones in remediũ suarũ actionũ naturaliũ exorbitã- 4

tiũ

tium à recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales à debito suo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, q peste aut bello tot moriantur quot nascuntur, satis apertè manet confutata.

Igitur, cùm dici non possit, tot homines mori, quot nascuntur, dicendum erit aut quòd plures moriuntur, quam nascũtur, & sic iam omnes homines perijssent & nullus esset superstes, si semper numerus ab æterno minuitur. Aut ècontra: si plures nascuntur, quàm moriuntur, & sic essent actu viuentes infiniti homines, si numerus hominum sic ab æterno augetur.

10. Ratio. Decimo. Sequeretur quoddam absurdum valde graue, & paradoxon, imò & omnino incredibile. Sequeretur, inquã, si mundus fuit ab æterno, quòd tot præcesserint instantia, quot horæ, & tot horæ, quot dies, & tot dies, quot menses, & tot menses, quot anni, & tot anni quot secula. Id necessario consequitur. Nam essent hæc omnia infinita, quæ præcesserunt, & tamen vnum infinitum non est maius altero, etiam secundum Aristotelem.

11. Ratio. Est præterea non per exignum argumentum, sed satis probabile, quod sumitur ex decremento tũ vitæ hominis, tum staturæ ipsorum. Nam si fidẽ spectemus, certũ est ex Genesi, & ætate, & statuta, imminutos homines à vita mille annorũ vsq; ad septuaginta annos tempore Dauid, & nunc forte cõmuniter ad quinquaginta, vt nunc experientia comperimus. Nam si ita est, profectò mundus ab æterno, saltem homines esse non potuerunt. Consequentia est manifestißima. Antecedens probatur multipliciter. Primo enim in hac sententia est Plinius libr. 7. cap. 16. vbi hæc habet verba: In plenum autem cuncto mortalium generi, minorem in dies fieri staturam propemodum obseruatur, rarosque patribus proceriores, consumente vbertatem seminum exustione, &c. D. etiam Augustinus lib. 15. de Ciuitate Dei cap. 9 & sequẽtibus pluribus probat imminutam fuisse hominũ ætatem & statutam. quo etiam cap. 9. ait de molari dente humano, quem ipse vidit, cum alijs pluribus, qui si cõscinderetur in partes, centum dentes molares sui temporis efficerentur. Alibi etiam ait, se in sepulchris antiquis vidisse ossa tantæ magnitudinis, vt tibiæ solũ os equaretur cum integro crure sui tẽporis, à coxa ad pedem vsque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Genesim viii & rationes vsque varias affert. Conciliator etiam multa hac de re congerit in differentia. 9 & Petrus Crinitus idem ostendit. 7. de honesta disciplina. cap. 2. imò quod magis miremur Auerroes. 2. de generatione tex 85. id videtur fateri. Huc pertinet illud Virgilij. 12. Aeneidos, cum de lapide à turno facto loquitur.

Vix illam lecti bis sex ceruice subirẽt.
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Et primo Georgicorum.

Grandia, quæ effosis mirabitur ossa sepulchris De eodem Gellius lib. 3. cap. 10 Sanctus Cyprianus etiam de eodem multa affert contra Demetrianum. Quòd si vetustißimos consulimus, Homerus huius diminutionis conquerebatur sæpe, de quo Iuuenalis Satyra. 15.

Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero.
Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.

Id etiam ratione patet, tum quia hominum intẽperantia efficit, vt imbecilli patres liberos procreent imbecilliores: secundo, quia ex communi sententia Medicorum, vt antea diximus, certũ est humidum radicale semel amissum, nunquã posse per nutritionem perfectius, vel æquè perfectum instaurari, quo fiet, vt nũquam patentes per suam nutritionem æquè bonam materiam parare possint soboli, vt ipsi habebant: igitur hoc posito antecedenti, consequentia est mani-

fecta ab æterno homines esse non potuisse.

12 Ratio, ex consensu totius antiquitatis. Iam verò idé ostédamus ex consensu totius antiquitatis tũ Philosophorũ, tum Historiarũ, & gentiũ consensu. Est autē magnifaciendus hic cõsensus tot tẽporum, in rebus præsertim, quæ ex facto pendent. Et quia quo propiores fuerunt mundi origini, eò memoria recétior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetustissimis id solet accidere, vt quo propius ad originé accedas earum, fama reperiatur magis celebris.

Itaque cum de orbis conditione, & origine antiquissimo quæras, eò manifestiora reperies testimonia, quo Authoresilli fuerunt vetustiores, & maioris esse in hac re debebunt momẽtũ, & authoritatis, quo fuerint vetustiores.

Igitur primò, in hoc est consensus omnium antiquorum Philosophorum ante Aristotelem, genitum esse mundũ, Anaxagoræ, Democriti, Heracliti, Empedoclis, & cæterorum, quãuis de modo quo genitus esset, inter se differant, vt vidimus. Sed in illo genere, mundum esse genitum, omnes conueniebant, vt etiã expresse ait Aristotel.a. de Cœlo text. 102. omnes ante ipsum genuisse mundum, sicut antea diximus. Idem met Aristoteles idem ait lib. de mundo ad Alexã. sic dicens, Vetus fama est, & quidem hæreditaria, mortalium omniũ vniuersa à Deo & per Deum nobis esse constituta, imò verò aliqui eorũ ex nihilo productioné admiseruntin mũdi generatione, vt Plato in Timæo: qui non solùm mũdum, sed etiam tempus generat, teste etiam Aristotele, quare cùm nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tempus præfuisse, si tempus generat Plato: ergo omnia cũ tempore secũdum Platonem ortum habuere. Præterea ex eo probatur, quia Plato in Timæo. & 6. de Repub. Deũ patrē ait primò generare Deũ filiũ, non quidem ex materia, sed ex se, & deinde factam tertio loco animam mũdi, & quarto loco naturã, & postea dæmones, seu Angelos factos à Deo, & istis Deum dedisse ne corrumperentur. At verò iam hæc plato ex nihilo, & sola efficiẽte causa generabat, scilicet, Deo, & in tẽpore vt in eodem Timeo manifestum est. Et quamuis aliqui, vt Simplicius in 8. Phys. text. 10. conati fuerint trahere Platoné ad æternitatem, tamen id cæteris omnibus Platonicis reclamãtibus, & alijs grauissimis authoribus Plutarcho, Philone Iudæo, Attico imò & ipsomet Aristotele, qui optimè nouerat sui magistri sententiã, qui tamé asseruit, vt diximus, illũ mundum generasse, atque id manifestissimè ostédit Philoponus in solutione sex iti argumenti Procli à ca. 7. vsque ad. 29. & ex neotericis quoq; Marsilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platonis cap. primo igitur tum Plato, tum Platonica, & qui illum sequuntur, re ipsa, non solùm mundũ generant in tempore, sed etiam ex nihilo rerum dictarum productionem admittunt necessariò, nisi à magistro discedant.

Ante Platoné etiã Trismegistus ex nihilo videtur etiã mundum à solo causa efficiẽte generatum, affirmare, à quo vult omnia esse accepisse. Item Pythagoras ex vnitate, quam Deum esse putabat, tãquã primo principio generabat omnia.

Item Auicenna. 9. Metaph. vltro concessit creationem. Ait enim Deum creasse primũ substantiam separatam, & hãc rursum creasse secundam, & sic quodam ordine vsque ad vltimam. itaque non solum Deo creationem cõcessit, sed alijs quibusdam substantijs separatis à Deo. Item Simplicius concessit creationé verè esse, licèt ab æterno, & productioné ex nihilo mundi illam emanationem ab æterno: & ita materiam à Deo ex nihilo factam, in 3. digressione contra Philoponum lib. 8. Phys. & alibi.

Alij verò ex antiquis Philosophis, ex chao, vel materia, aut ex athomis indiuisibilibus, idque vel casu, & fortuito, vel à mente & intellectu, vel alijs causis & modis. Tamen in hoc omnes consentiebat, quod

quòd mundum generabant, vt vidimus, licet in eo differret quòd aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia Antiquorum scripta, tùm Historiographorum, tum Poetarū & antiquorum populorum id testantur, quæ quidem Augustinus Eugubinus diligentissime lib. 7. de perenni philosophia à c. 8. vsque ad 22. in vnum colligit Homeri, Hesiodi, Sophoclis, Phocilidis, Arati, Mercurij Trismegisti in Pimandro, & Orphæi asserentium mundum genitum fuisse, & cœpisse, inter quos Orphæus, que primum Theologum Græci vocant qui etiam pulchre addidit, res non verè dici posse factas ex nihilo, quoniā factæ sunt ex Dei Sapientia, in quo præerant omnia: quæ quidem nos ob prolixitatē non citabimus, quisque poterit apud illum videre.

Itaque omnium rerū agnoscimus initia, idque constat ex illis, qui scripserunt de rerum inuentoribus. Ergo Mundus non est æternus: imo idem ipse Aristoteles in Proœmio Metaphy. asserit esse inuentores artium & 19. Sectione Probl, Probl. 18. ait Mathematicas esse in Aegypto inuentas, quòd ibi genus sacerdotū aleretur è publico, & fuisse ante ipsum pueritia philosophiæ, & alia similia, quæ ostendunt mundum in tempore fuisse factum.

Item nulli sunt scriptores, qui explicent aliquid fuisse gestum ante fex, vel septem millia annorum, quod merito mirabatur Lucretius, sic dicens.

,, Præterea, si nulla fuit mundi genita lis origo.

,, Terrarum, & Cœli, semperque æterna fuere.

,, Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ.

,, Nō alij alias quoq; res cecinere poetæ? Nā quod aliquot confingunt, interie ctis quibusdam certis spacijs per combustiones, & inundationes abolerio mnes memorias rerum: Præter quam q per se ipsum est fictitium, sine vllo fundamento id dicitur, cum nulla veterum monimenta id afferant fuisse factū, & id etiā in argumento: ergo confutabim..s.

Ego igitur acquiesco sententiæ sacrorū Doctorū contra Auerroem asserentiū, creaturā non posse esse coæternam Creatori, & id demonstrari sufficienter arbitror superioribus rationibus, quarū etiā plures putamus esse veras demōstrationes. Cæterū alij fortasse aliud iudicabunt, non carere, inquā, probabilitate cōtrariam sententiam, aut etiam esse problema vtrinque, sicut putauit Scotus. 2. sent. d. j. q. 3. Quorum iudicio alijs relinquimus. Nos, certè putamus & prium id esse, & demonstrari, creaturam non posse esse coæternam Creatori. Conclus.

Sed argumenta opposita soluenda iā sunt, in quorum solutione adhuc magis hoc notificabitur. Ad primum: Concedo Deum esse omnipotentem ab æterno: & concedo, quod ab æterno potuit mundū producere: Sed dico, quod non potuit mundus æternus fieri: Quod est dicere: semper potuit mundus produci, ita, vt non sumatur instans aliquod imaginatione, quin Deus posset tunc mundū producere: tamen non ob id mundus esset coæternus; nā adhuc Deus excedit, & antecedit quodcunq; instans acceptū; quia vacat principio: hoc autem creaturæ repugnat. Solut. rationum. Ad. 1.

Vnde non est hoc impotētiæ Dei, sed quia res non est factibilis in se, nec talis, aut tantæ durationis capax qualis, & quātus est ipsemet Deus. Sicut facere rē absque productione, est impossibile: ita etiā producere rē & non in principio alicuius durationis eius: æternitas aūt non habet principium. Et nota solutionem, quam puto esse verissimam Nota.

Ad secundum dico: Quòd est diuersa ratio de cognitione Dei, & volitione, ac de mūdi productione. Illi enim actus est increatus, & est ipse Deus, ideoq; principium nō habet, sicut nec esse ipsius Dei: at mūdus, & eius productio est quid creatum, nec potuerunt esse nisi in aliquo prin- Ad. 2.

principio durationis.

Ad 3. Ad tertium dico: Quòd non expectat Deus succeßionem, sed semper, & sẽper creare potest: Aeternitas enim non est diuisibilis in se.

Ad 4. 1. Solutio. Ad quartum dico: Quòd impoßibile est, quòd causa efficiens, & effectus sint in vnico instanti primo. Vnde sicut vltima dispositio ignis, quæ inducitur cũ forma ignis, non est effectus ab illa forma, sed ab eo, quod generat, similiter vestigium simul cum pede incipiens, non fit à pede, sed ab eo, qui pedem fecit: & eodẽ modo de sole, & lumine dicendum: ita profectò, si in vnico primo instanti mundus, & Deus essent, impoßibile esset, mũdum esse factum à Deo, nisi ponatur aliquid, quod Deum cũ mundo fecit, quod est plusquàm impoßibile. Vnde hoc est argumentum potißimũ pro hac sententia, quia est in intelligibile, causam efficientẽ verã coæternã cũ effectu facere.

2. Solutio. Deinde secundò respondeo, quòd si causæ, & effectus eadem esset, & eiusdẽ speciei mensura, concedi tũc posset, effectũ posse esse coæqualem causæ, vt in diuinis personis dicimus in quibus communis est mensura ipsa æternitas Patris, & Filij, potuit alterũ ab altero generari, & non esse generante posterior, vt re ipsa est. Sic etiã, si vtriusque communis esset mensura tẽpus, vt Solis, & luminis, pedis, & vestigij, & cùm esset ab æterno tẽpus, etiam alterum posset esse ab æterno. At verò cùm illorum diuersa est natura, & ratio mensuræ, non ita, sicut sunt Deus, cuius propria mensura est æternitas, & res aliæ, quarum propria mensura sunt æuũ, vel tempus, est impoßibile, vt sint coæqualis durationis causa, & effectus. Atq; hactenus de hac quæstione.

An Deus sit causa libera, an verò agat ex necessitate naturæ. Quæst. III.

SVperius ad confutandam mundi æternitatem, obiter, quantum fuit satis, ostendimus, Deum esse liberam causam, ideò nunc diligentius id ostendendum erit, etiam secundum Aristotelem, sicut illic promisimus. Aliqui enim falsò asserunt, nec Aristotelem, nec peripateticos vllam primæ causæ libertatem concedere: sed contrà impiè affirmant, eam omnino agere ex neceßitate naturæ. 1. Ratio in oppositum.

Id autem probant ex aliquot locis. Primò. illa ratio Aristotelis in. 8. Physi. text. 7. & . 8. id videtur supponere. Ait enim: Si mouens non mouebat priùs, oportebat, vt postea moueret, auferri illud impedimẽtum, à quo prohibebatur. Quòd videtur supponere agere ex necessitate naturæ. Nam alias posset responderi, primum mouens esse liberum, atque ita sine aliquo impedimẽto prius non mouisse, quia noluit. 2

Secundò. Ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait esse absurdum, & simile figmento, Deum ab æterno non fecisse, & posteà fecisse. 3

Tertio. Ratio Aristotelis in tex. 79. etiam id supponit. Ait enim: Virtutem infinitam, quæ est in Deo, si esset in magnitudine motutam in non tempore. 4

Quartò. Cœlum est ingenerabile & incorruptibile secundum Aristotelem. 1 Cœli cap 10. & sequentibus. At si Deus secundum Aristotelem esset causa libera efficiens cœli & mundi, posset igitur cœlum & mundum corrumpere. 5

Quinto. Item lib. 9. Metaphy. text 17. & lib. 12. tex. 30. item lib. 2. Cœli. tex. 17. ait, Cœlum non posse non moueri, & Deum ac intelligentias non habere potentiam, vt nõ moueant, nec esse in potentia, sed esse actu semper mouentes. 6

Sexto. Ratio etiam hæc difficultatẽ facere videtur: Quia, si esset liber posset velle & nolle, ac facere & non facere, atque ita posset mutari Deus. est autẽ Deus immutabilis. 1. Conclu. Quod non constat in Arist. Deũ ex necessitate naturæ agere, imo, in plu

Loca hæc, & aliquos fortè similia multos induxerunt, vt Deo, secundùm Aristotelem, tolleret omnem libertatem. Vt autem aperiam quid sentiunt primò dico, non esse certum apud peripateticos, Deum nullo modo esse liberum Ari

in

ribus libere agere.

stotele. Deinde dico, posse pluribus locis ex principijs Aristotelis probari Deū in quibusdam rebus esse liberum, etiam secundum Aristotelem,

Quot viis probanda conclusio.

Ostendamus ergo primò ex testimonijs Aristotelis: deinde ex testimonijs. Interpretum eius. tertio, necessarijs rationibus ex principijs etiam ipsius Aristotelis desumptis,

1. Via. Ex testimoniis.

1. Testimonium.

Primo enim sunt hæc testimonia Aristotelis, Primo in 4. Top. cap. 5. loco. 64. ait Aristoteles, non debere dici calumniatorem, vel furem eum, qui possit talia agere, sed qui fecerit. Nam inquit, multa possunt facere & Deus, & homines, quę non faciunt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide etiam Alexādrum, qui benè explicat quomodo in Deo sit potentia ad facienda aliqua, quę non facit.

2. Testimonium.

Secundo. 10. Ethic cap. 8. Aristoteles ait, illos esse Deo charissimos, qui sint verè sapientes, & rationem ducem seqnētes, optimo animo sunt affecti. Vbi & curare Deum res humanas manifestè confitetur, & plurima istis beneficia conferre, qui tales sint, & delectari Deum optimis, & sibi similibus hominibus, & illos ei esse charissimos. Hæc ibi. Inclinari autē, & mouere se ad amandū, visa illorū sapientia, & virtute, necessitatis non est, sed libertatis, & proprię voluntatis.

Præterea; Curam habere rerum humanarū, & beneficia largiri eis velle, voluntatis est.

Rursus: Cum nomini in Aristotele liberum sit, vt in studia incumbat, & sapiēs sit, vel non sit, virtutem eligat, aut secus, profecto actus ille Dei, quo diligit sapiētem, & studiosum, non erit necessarius.

Obiectio & eius cōfutatio.

Est autem ridicula illorum expositio: qui, vt effugiāt, dicunt. Arist. illa in Ethicis populariter, minus verè dixisse, vt homines alliceret ad virtutem, tumquia nil tale ibidem ipse iudicat, & in vniuersis Ethicis serio agit, & eodem maxime loco verbis grauissimis tū quòd Eustratius Græcus auctor Ethicorum Aristot. præcipuus interpres longè aliter dicat, qui etiam eius rei rationem reddit, & in eo maximè ridendi sunt quòd non possint Aristotelem pro sua impietate defendere, nisi dicant illum sponte fuisse mendacem, & impostorem.

3. Testimonium.

Tertiò. Ex. 2. de Gener. tex. 59. omnia eo modo compleuit Deus, quo ipsorum naturæ debebatur. Item ex. 12. Metaph. tex. vltimo, res eo modo gubernantur, quo optimo possunt. Sed dātur entia cōtingentia, & libera, ergo contingenti, & libero modo gubernari debent, aliter non gubernarentur, neque complerentur secundùm suam naturam. Non possunt autem libero modo gubernari, nisi à causa libera: ergo, &c.

4. Testimonium.

Quarto. Aristoteles in. 8. Ethic. c. 7. & sæpe etiam alibi docet, Deū erga bonos habere amicitiam, non quidem vt inter æquales, sed ex supereminentia, quam ipse vocat, vt superioris ad inferiorem. Idē ait in cap. 12. & . ca. 14. & sæpe alibi tradit de honore debito & cultu ac laude Dei, Vno verò in testamento, quod condidit antequam excederet ex hac vita, quod extat in ipsius vita apud Laertium: Deū orat & aliqua fieri iubet religionis ipsius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuisse videretur, nisi Deum esse liberum putasset.

5. Testimonium.

Quinto. In libro de mundo ad Alexādrum, siuè is sit Aristot. siuè alterius, dignus sanè est, qui tribuatur Aristote. Postquam omnia dixerat Dei esse opera, cœlum, terram, animantia, atque omnibus dare vitam, & cuncta gubernare, ac regere tandem ait. Deus cum in re immobili collocetur, omnia, quo vult, mouet, arbitratuque suo, in diuersis rebus generibus, & naturis versat, &c. Atque hactenus ex Aristotelis quibusdam testimonijs: iam ex Interpretibus quoque eius, idem ostendamus.

2. Via. Ex testimoniis interpretum Aristotel.

Pręterea, ad id probandum suppetunt multa interpretū Aristotelis, & Peripateticorum testimonia ex Aristot. sententia sic arbitrantium. Primò enim apud

Theophrastum. Si intellectus agens est Deus, vt ipse putat, etiam secundum Aristotelem in libro de intellectu à cap. 17. qui immittit cogitationes hominibus, cũ ij intelligant contingenter, ipse contingenter immittet. Idẽ dixerim de Alexandro, cuius eadem fuit sententia de intellectu agente: secundũ etiam Aristotelẽ, vt patet ex suo. 1. de Anima cap. 25.

2 Secundo. Alexander expresse in lib. de Fato ad Antoniũ, & Seuerum Imperatores in epilogo, vbi profitetur se explicare sententiã Aristotelis ait. A Deo esse petendum, vt concedat beneficia, quoniã ipsi dandi, & non dandi, facultas est.

3 Tertio. Simplicius in. 2. Physi. tex. 77. ait: Deum vti natura, vt vult, & cuncta in æquitate dirigere.

4 Quarto. Idem in. 4. physi. in digressione de loco, paulò post initium, ait: Deũ in Cœlo Empireo illustrare mentes hominũ, & ostendere illis ea, quæ per se sunt spectabilia. Et super Epicthe. c. 54 & 27. ait, animas hominũ in reditu post corpus, bonas manere præmia, de quo vide orationem, quã habet ad Deũ, ad calcẽ illius operis in Epictetũ, quo ipsum precatur, vt mentes nostras illuminet. Idẽ etiam Simplicius, quod plus est, in physi. co: ait intelligentias posse monere Cœlũ, velocius vel minus velociter pro earũ voluntate, & ibi ita ipsum intelligit Aristotelem, vt superius citauimus.

5 Quinto. Philoponus præterea, Ammonius & alij ex veteribus, quorum attulit ad calcẽ primi Periherm. Themistius, Eustratius, psellus, & Magentinus cũ plerisque alijs, qui ponunt in Deo prouidẽtiam secundum Aristotelem, consequẽter libertatem confiteantur necesse est, secundum eundẽ: hęc enim non potest esse sine libertate, nec haberi de rebus liberis à causa omnino necessaria: atque hæc ex testimonijs, interpretum Arist.

3. Via. Ex necessariis rationibus. Sed, ex doctrina Arist. & ipsius principijs multa etiã deduci possũt argumẽta. Primo. In Aristotel. Homo est liber, vt patet ex. 2. physic. tex. 58. & 59. ait, homi nem agere, cætera agi. & in. 2. Aethica. 6. ait, in nobis esse virtutes, & vitia, quæ tamen versantur circa ea, quæ subdũtur nostræ electioni. Et in. 3. Aethic. c. 2. ait in brutis esse spontaneum, in solo homine electionem. Et ab Alexand. in libro de Fato cap. 8. & 9. id supponitur vt primum principium, in sententia Aristotelis. Idem Simplicius. 2. Physi. tex. 1. & 32. & sæpe alibi, vt alios omittam innumeros. Sed impossibile est causam secundã esse liberam, prima existente necessaria ergo, &c. Probatur minor. Quia alias secunda causa potest operari sine prima: quia posset efficere id, ad quod prima nõ posset cooperari: & præterea secunda tunc causa videretur domina primę, si pro eius arbitrio primam ad agendũ secũ traheret, vel reijceret, ac fieri demũ posset vt actionem necessariam primę causę secũda frustraret sua libertate, nollens operari. Quæ omnia sunt planè absurda. Præterea, ratio ipsa, qua probat. 2. Aethi. in homine esse libertatem, & voluntariũ, non verò in bruto, aut alijs rebus, est, qa valet intellectu, quo cognoscit finem, & media ad finem, & ea ad finem ordinat, & ita intellectum cõsequitur in appetitu voluntarium, & sensum cõsequitur in appetitu spontaneum tantum: At Deus intellectum habet, & mens est, secundum Aristotelem: ergo, &c. Et consequitur in eo voluntarium, ex Aristotelis ratione: & præsertim, cùm omnia ordinet Deus in finem vtpotè sapientissimus. ex principijs Arist. de sumptis 1.

2 Secundò. Secundum modum argumẽtandi, quo vtitur Aristoteles in. 2. de Anima tex. 8. quod etiam repetit. 3. Metaphysi, tex. 15. aduersus Empedoclem. Inepte facit, qui aliquam perfectionẽ, quæ verè perfectio sit, negat Deo. Sed libertas est perfectio: ergo, &c. Probatur minor: Quia solùm dicit in sua ratione esse dominũ suarũ operationum, & ita posse facere, vel nõ facere, vt velit, idque ex se ipso, nec alteri necessario subesse: At hoc perfectionis est, esse suarũ actionũ absolu

absolutum dominum, & non alteri subditum vel seruum, nec ab alio aliquo necessario pendere: ergo, &c.

3 Tertio. In innumeris rebus naturalibus nullam posset quis reddere, secundũ Aristotelem, rationẽ, nisi recurratur ad diuinam voluntatẽ, vt. v. g. in ordine circulationũ cœli, cur hæc prior, illa sit posterior, & non contra, cùm enim sint omnino similes, reddi ratio non potest, nisi sola Dei volũtas ordinantis: Cur non totus mundus sit inuersus, vt pars antartica sit vbi est artica, & ècõtra. Omnia enim eodem modo se haberent.

Ex pluribus quorũ reddi causa nõ põt, præter diuinam voluntatem.

1

2 Præterea, Cur motus cœli sit magis ab oriẽte in occidẽs, quàm ècõtra, de qua quæstione tam laborat Aristoteles in. 2. Cœli tex. 33. nulla enim inueniri potest, præter diuinam libertatem. Nam quod respondet, in oriente esse dextrũ, manifestè petit principiũ. Nã propterea ait esse dextrum in oriente, quoniã inde incipiebat motus. At vero eadem remanet difficultas, quia si esset in occidẽte, ibi esset dextrũ, quia inde inciperet motus: & ita videtur petitio principij. Quæro enim cur Deus posuisset dextrum in oriente potius quàm in occidente.

3 Præterea. Posita aliqua debita dispositione ad introducendam verbigratia, formam ignis, nulla potest reddi ratio præter diuinam voluntatem, cur hęc forma numero introducetur verbi gratia, bipedalis, & non alia ignis bipedalis. Nõ enim magis cõuenit hæc forma ignis numero, cum hoc loco, hoc tẽpore, ac numero dispositione, quã alia forma ignis bipedalis.

4 Item. Partes tẽporis inter se sunt omnino homogeneæ: Cur ergo tempus hesternum non fuit hodiernum, & ècõtra cur dies vel annus elapsus præcessit, & hic subsequitur, sed & infinitorũ instantium ordo cur ita fit? Et in partibus etiã motus Cœli idem poteris quærere, Neque vero ratio in his quæ satisfaciat, reddi potest, præter diuinam voluntatẽ, & sapientiã, sic in istis rebus indiuiduis ordinem cõstituẽté, quibus similia problemata facile poteris, sexcẽta excogitare.

5. Ratio Ad hæc, adddamus rationes quasdã D. Th. ex li. 2. Sũmæ contra gẽtes. c. 23. ex pluribus quas illic adfert Sanctus Doctor pulcherrimas. Sit ergo argumentũ.

Amplius secundũ philosophum 9. Metaphy. duplex est actio. Vna quæ manet in agente, & est perfectio ipsius, vt videre. Alia, quæ transit in exteriora, & est perfectio facti, sicut comburere in igne. Diuina autem actio non potest esse de genere illarum actionum, quæ non sunt in agente, cùm sua actio sit sua substantia, vt in primo ostẽsum est: oportet igitur, q̃ sit de genere illarũ actionum, quæ sunt in agẽte, & sunt quasi perfectio ipsius. Huius autẽ nõ sunt, nisi actiones cognoscentis, & appetentis: Deus igitur cognoscendo, & volendo agit, & operatur, non igitur per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis.

6. Ratio Adhuc. Deum agere propter finẽ ex hoc manifestum esse potest, q̃ vniuersus nõ est à casu, sed ad aliquod bonũ ordinatur: vt patet per Philosophum in. 12. Metaphy. Primũ autẽ agẽs propter finẽ oportet esse agens per intellectũ, & volũtatem: ea enim quæ intellectu carent, agũt propter finẽ, sicut in finẽ ab alio directa, q̃ quidẽ in artificialibus patet: nã sagittæ motus est ad determinatũ signũ ex directione sagittantis. Simile autem esse oportet in naturalibus. Ad hoc. n. q̃ aliquid directè in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipsius finis, & eius quod est ad finẽ, & debitæ proportionis inter vtrunque: quod solùm intelligentis est. Cùm igitur Deus sit primum agens, non agit per necessitatem naturæ, sed per intellectum, & voluntatem.

7. Ratio Itẽ. Voluntas habet pro obiecto bonũ secundũ rationẽ boni: Natura autem nõ attingit ad cõmunem rationẽ boni, sed ad hoc bonum, quod est sua perfectio. Cùm igitur omne agens agat secũdùm q̃ ad bonũ intẽdit, (quia finis mouet agẽtem) oportet q̃ agens per voluntatẽ ad

agens per necessitatem naturæ comparetur, sicut agens vniuersale ad agẽs particulare, agẽs autẽ particulare se habet ad agẽs vniuersale, sicut eo posterius, & sicut eius instrumentum: ergo oportet, ꝙ primum agens sit voluntarium, & non per necessitatem naturæ agens.

8. Ratio. Demum. Si Deus liber nõ esset, sequerentur multa absurda contra naturam, & contra ius, & debitũ naturæ: Vt, quòd non est orandus, cùm esset necessarium agens: nã stultum esset orare agentia necessaria, vt Solẽ, Lunã, ignem, vel aquã, quia flecti precibus non posset. Sic etiã nec timendus esset, nec reuerendus, imo nec colendus, nec in eo spes collocãda, ꝙ adiuuaret. l. eriperet ex malo, aut periculo, & sexcenta eiusmodi.

Hæc sanè argumenta omnia etiã in principijs Aristotelis, & in ratione naturali euidenter ostendunt, Deum nõ posse esse agẽs omnino necessarium, sed secundùm etiam Aristotelem, tum cum liberis causis medijs liberè coagere, tũ in indiuiduorum productione, & ordine liberè ea disponere, & præsertim cõcessa, vt concedi debet, secundum Aristotelẽ, prouidentia, de qua & nos alibi.

Solutio obiectionũ cõtrarium. 1. Solutio ad omnia simul in genere loca Aristo. Vt autẽ locis illis Aristotelis satisfiat, dici posset fortè ꝓbabiliter: Primo Aristotelem voluisse Deum esse agẽs necessarium circa ea, quæ pertinebant ad perfectionem vniuersi, vt videlicet circa species in vniuersali, & de motu in vniuersali, ac mundi cõseruationem, de quibus videntur procedere argumenta illa: at verò circa indiuidua (vt diximus) & res liberas, vt homines, nõ est dubiũ quin ipsum posuerit liberum.

Sed neque illud certo apud Aristotelẽ affirmari quis poterit, vt ostendimus, maximè cũ nullibi id expressè dixerit & hæc loco con conuincãt, sed optimè dissolui possunt, etiã de speciebus cœli, motu, & mundi cõseruatione, vt paulo post dissoluemus.

2. Solutio in genere. Secundò. Cùm illæ rationes Aristotelis, tam in tex. 8. & 9. quã in. 79. quas facit pro mundi æternitate, tam peccẽt in multis alijs, vt supra attigimus ex Philopo. & suo etiam loco erit manifestũ, non esset mirum si inter alia incõuenientia, in hoc etiam inciderent, vt illam libertatem adimerẽt Deo, quam in tam multis alijs locis ipsemet concedit Aristoteles, atque ita in genere responsum esset.

Sed tamẽ particularim singula accedamus, & ostendamus ex nulla certo cõstante Aristotelẽ ademisse Deo libertatem, etiam in Cœli motu, & speciebus, & mundi conseruatione. Ad singula testimonia Aristo.

Ad primum igitur respondemus, ibi Aristotelem ponere mouens fuisse non seorsim, sed simul cum mobili: & tũc ait, oportuisse esse aliquam causam quietis, si mouens nõ mouebat illud mobile: vt si poneretur. v. g. coæterna materia cum Deo, vel chaos, vel aliud aliquid, vt illi antiqui Philosophi ponebãt, cõtra quos disputabat. Ac tũc quidem rectè ait esse aliquã causam quietis debere: aliàs contra naturã esset illa talis quies, & violenta, imo nec fieret. Et quidẽ hoc semꝑ sequitur, siue mouẽs esset liberũ, siue necessariũ, nã nec ex electione, vel volũtate illa tũc quies esset sine causa, vel impedimẽto eligẽda: sicut nec à natura tũc sine causa, vel impedimento efficeretur, quare rõ Aristotelis simpliciter concludit & absolutè, nõ curãs quomodo mouẽs agat liberè ne, an necessario, sed abstrahẽdo. Ad. 1.

Ad secundum respondeo eodem modo, supposito mobili cum mouente, inferre Aristotelem contra Anaxagorã illo loco, qui ponebat mentem, & chaos infinito tẽpore præcessisse in quiete, & postea à Mẽtẽ inde omnia segregasse, & mouisse. Nã hoc cõtra rationem, ait, diceretur fuisse infinito tꝑe mouens, & mobile, nec tñ assignarẽ causam naturalẽ illius infinitæ quietis, & cur modo, & nõ prius: cuius rationẽ nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autẽ Aristotelis illatio, posito monẽte, & mobili simul & eodẽ modo, tũc sequeretur, siue illa Mens libera, siue necessario agẽs ab Anaxagora diceretur. Ad. 2.

retur. Nam illa quies mobilis infinita esset preter naturam, & sine ordine ad motum finitum, vt ait Aristoteles, & ita nec eligenda ab ipsa mente, etiam si libera esset. Sed, vt diximus. Aristoteles nil curat ibi, an mouens sit liberum, vel necessariũ, sed absolutè infert, & simpliciter. An verò rectè inferat, alia quæstio est. Nã posito mobili cũ mouente, rectè fortasse. Sed Mens illa Anaxagoræ fuit ab æterno sola. & libera, nõ ita. Nec cõtra hoc ibi disputauit Aristoteles. Posset. n. tunc assignari causa cur prius, & non antea, vt supra diximus.

Ad. 3. Ad tertium respõdeo: quòd si illa virtus esset in magnitudine, esset necessaria: quia esset omnino immensa materiæ, vt aliæ formæ corporeæ, secus autẽ si sit, vt est, etiam secundùm Aristotelẽ, à materia separata, & à magnitudine, uã sic est libera, vtpote intellectu, & volũtate prædita. Vel si adhuc quis dicat, manere liberã in magnitudine, & corpore existentẽ, sicut anima rationalis nostra: Tamen tũc in illius motus naturalis actione esset necessaria, velut etiã viuificãdo corpus, & dãdo ei esse, cũ in alijs actionibus, scilicet, volũtatis, & intellectus esset libera. Sicut ipsa etiam anima nostra in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmẽti, & decremẽti, & cęteris, est etiã agens naturale, sed in alijs voluntatis, & à voluntate imperatis, agit liberè.

Ad. 4. Ad quartum. Respõdemus primò, etiã si hoc concederemus secundùm Arist, in conseruatione cœli, & mũdi esse causam necessariam: non ideo concluderetur in omnibus alijs eius actionibus nullo modo esse liberam, scilicet, vel cum causis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt ostendimus.

Secundò. Dicimus etiam cum illa necessitate posse esse aliquam libertatẽ, videlicet complacẽtiæ, quæ scilicet spõtè, & delectabiliter mundũ cõseruare vult, & conseruat sua ipsa propria immutabili volũtate, sicut complacet in se ipso, & suis perfectionibus, & sui amore, Quare non excludi adhuc secũdũ Arist. etiã in mundi cõseruatione omnem libertatẽ.

Tertiò, dicimus, quòd Deus, etiã si posset corrumpere, non tamen corrumpet, ne opus suum destruat. Esse autẽ cœlũ incorruptibile ex se, quod careat materia & contrarijs, atque ideo nulla naturali causa posse corrũpi, & nil amplius concludere testimonium illud Arist.

Ad quintum respondeo idem, quod ad præcedens argumentum, primo, & secundo loco diximus, & tertio rursus addimus: ibi solũ dici, ex se cœlum, si naturam eius spectemus, non posse non moueri, & hoc suæ naturæ esse impossibile, & ei repugnare, quod postulat semp moueri: non vero Deo mouẽti ex se repugnare, aut intelligẽtiæ, quãuis & hæ quidem non intermittent motum, nõ quia non sint liberæ, aut quia ex se nõ possẽt, si solùm suam naturã spectemus, sed quia contra cœli naturã non agãt, nec volũt agere, ne etiam contra rationẽ sic agãt non mouendo. Ad. 5.

Dicimus præterea, non esse in potentias intelligẽtias ad motum cœli, vt possint nõ mouere, si spectemus naturalẽ ordinẽ rerum, & actionẽ naturalem: quia aliàs violenter agerent, & cõtra naturã cœlo inditam: non quin se absolutè non sint præditæ intellectu, & voluntate, atque adeò liberè agant.

Quãuis etiã Simplicius, posse intelligẽtias celeriùs cœlum mouere, & minus celeriter, concessit etiam secundũ Arist. supra in Phys. vbi ipse etiã Arist. idem videbatur insinuare.

Ad sextum. Et si Deus possit facere, & non facere: & velle, vel nolle, vt aliquid sit, vel fiat, nõ sequitur ipsum mutari, sed res ipsas factas. Et hoc etiam de prima causa cognouit Aristot. qui posuit primũ mouens immobile, mutat itaq; reliqua, ipso immoto permanẽte. Nec cùm dicimus illum posse velle, & nolle, habet diuersos in se actus volũtatis sibi succedentes, vt in nobis: nã & ipsum velle est ipsũ esse, sicut & intelligere est ipsum esse: Ad. 6.

non

non verò actus accidentales informãtes eius voluntatis potentiam, solùm ergo mutatur respectus rerum volitarum ad ipsum, quia aliter se habent ad ipsu voluntatem quàm antea: non vero ipse mutatur, aut aliter se habet ipse Deus. Deniq; quicquid vult, voluit ab æterno, sed libere vult, & nunc, & ab æterno: atque de hac quæstione sit satis.

CAPVT. III.

Principium considerationis id erit.

Tex. XXI.

Vt probet motus primi, & motoris primi æternitaté supponit aliquo seu per moueri, aliqua semp quiescere, aliqua quãdo que moueri, quando que quiescere.

MOotus æternitate constituta vniuersaliter, modo vnius motus primi æternitatem indagat, ac similiter vnius primi motoris, ac exordium sumit à quæstione proposita in text. 19. superiori: An, quæ mouētur, semper moueãtur: & quæ quiescunt, semper quiescant: ad cuius inquisitionem ponit vnam diuisionem cũ subdiuisione, & argumento colligit, esse aliqua, quæ semper mouētur, alia quæ semper non mouentur. Aliqua, quæ aliquando quiescunt, aliquando mouentur, & per hoc soluitur dubium, & similiter finitur speculatio de motu, quæ in his sex libris Physicorum suscepta fuit.

Diuisio eorũ, quæ mouentur & quiescunt.

Est igitur diuisio tripartita, Aut omnia mouentur semper, aut omnia quiescunt semper. Aut aliqua quiescunt, aliqua mouentur.

Subdiuisio.

Subdiuisio est huius tertij membri, ad huc etiam tripartita. Si aliqua mouētur, aliqua quiescunt, aut illa, quæ mouētur, semper mouentur, & illa, quæ quiescunt, semper quiescunt: Aut illa, quæ mouentur possunt quiescere: & illa, quæ quiescunt, possunt moueri, & tunc omnia moueri, & quiescere poterũt, & apta erunt: Aut tertio, alia mouentur semper, alia quiescunt semper, alia modo mouentur, modo quiescunt.

Nota.

Ita, vt sint tria entium genera: Quædã immobilia, quædã mobilia semper, quædã apta modò moueri, modo quiescere, quod membrũ verum esse ostendetur per aliorum exclusionem.

Integrè totius diuisionis partes quinque.

Est igitur vna integra diuisio, quinque
partibus cõstãs. Idem in primus duabus
fit diuisio solũ penes prædicata duo, sub
iecto non diuiso: Puta, aut omnia sem-
per mouentur, aut omnia semper quie-
scũt. Sumimus enim omnia entia in vtra
que parte. In tertia diuidimus vtrunque: 1
Puta, Aut alia semper mouētur, & alia 2
semper quiescunt. In quarta coniungi- 3
mus duplex prædicatũ in subiecto: Pu- 4
ta, Aut omnia sunt apta moueri, & quie
scere. In quinta sumimus vtriusque diui- 5
sionem simul cum diuisione aduerbij tem-
poris, Puta, aut alia semper mouentur,
alia quiescunt semper, alia modo quie-
scunt, modo mouentur.

Dicere igitur omnia quiescere.

Tex. XXII.

Excluditur illud membrũ, quo oĩa sem per quiescã.

INcipit partes excludere, at primo illam, quam prius sumpsit, puta, omnia quiescere semper, quod affirmabat Zeno. Quadrupliciter autem hoc reijcit. Primo, ex sensu, quo motum percipimus
in quo reprehenditur Zeno, quia relicta 1
sensus experientia, sequebatur rationẽ, quod dicit esse imbecillitatis intellectus: quia, vt dicit S. Tho. nesciens soluere rationes sophisticas, contra sensum, quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici esse ex imbecillitate intellectus, qa est nescire per se notum à non per se noto distinguere.

Secundò reprehendit: Quia ista sen 2
tentia non solam aufert vnam conclusionem particularem, aut vnam rem. sed potius omnes res naturales negat, in quibus motus est principium. Imo dicit, quòd omnes artes, & opiniones negat, quia omnes motu aliquo modo vtuntur, & indigent. Physica enim motum per se considerat, Metaphysica motum supponit, per quem, Deum esse, indagatur. Mathematica motum supponit, vt ab eo abstrahat, similiter etiam aliæ artes practicæ.

Tertio autem in hoc reprehenditur, 3
q etiam præter Physicam alia tollat.

Quartò reijcitur: Quia sicut eos, qui 4
instant,

instant, & principia negant Mathemati ca, nō est Mathematici redarguere: ita nec est Physici cōtra eos disputare, qui motum negant, cùm sit principium Physicum, naturam esse principium motus.

Ferè autem & omnia dicere moueri.

Tex. XXIII.

Reijcit alterā mē-brū q nos omnia sem per moueā tur.

Reijcit alteram partem diuisionis, puta omnia moueri, quod dicebat Heraclitus. Dicit autem, quod hoc est ferè simile cum prima opinione, quia est falsum, & etiam præter methodū, id est, non Physicè dictū. Quia sicut qui motū negat, non loquitur Physicè: ita etiā qui quietem. Nam natura principium est vtriusque, & motus, & quietis.

At minus præter Physicam loquitur, qui negat quietem. Nā Naturalis præcipuè in motu versatur eo, quòd plura mouentur, & quòd motus quid positiuum est: quies verò motus priuationem dicit. Et ita parum de quiete, multum de motu in Physica differitur: minus ergo negat Physicam, qui omnia semper moueri dicit, est autem hęc notanda expositio. Impugnaturus ergo hanc opinionem, tanquàm magis Physicā ipsam exponit. Isti enim dicunt, omnia moueri, nullo dempto, & semper moueri: tamen non semper motum hūc appatere: ob id quædā quiescere videtur, cū tamen moueantur.

Exponitur opin. Heracl.

At quamuis hi non explicent, quo motu cuncta moueātur semper, an vno, an pluribus: tamen Aristoteles de omnibus probat, ac dicit, facilè esse probare, omnia secūdùm nullū motum moueri semper. Et primò probat de augméto, & decremento sic. Secundùm augmentum, & crementum non potest quicquam continuè mouerì, quin detur interpolatio: ergo non possunt omnia secundùm talé motum semper moueri.

Primo probatur in Augméto, & Decreméto non semp cōtinuè moueri.

Hoc argumentum variè intelligitur ab Expositoribus. Themist. sumit vtrunque motum simul, vt sit sensus: Augeri, & decrescere, sicut ascendere, & descendere, non possunt esse absq; media quiete: ergo non possunt res semper moueri.

Not. tex. expōne. 1. Expō.

Quòd si dicas: debebat probare de altero per se: Dico, non oportebat: nā hoc sensus indicat, cùm res non semper augeri, sed aliquando decrescere sentiamus. Quod si istam admittamus expositioné à quæstione illa nos liberamus. Centédunt enim aliqui ex hoc loco, augmentum non esse motum continuum. Adde etiam quòd cū Themist. exponunt Simplic. & Psellus.

2. Expō. Alij verò cum S. Thom. & Auer. aliter exponunt, puta, quod nec augmentum continuum est per se, nec decremétum, sed quòd fit per minima, ita vt vnico instanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis, alio tempore, & instāti aliud minimum, & non cōtinuè, ita vt in singulis instantibus augeatur, esset. n. infinitum actu.

Vnde debes intelligere sic augmentū, quòd in hoc tempore disponatur alimétum tantum, & in fine dispositionis conuertatur, & nutritum fiat maius: & alio tempore disponatur, & postea augeatur nutritum semper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo cōtinuè augmétum fiat, ne detur infinitum. Idem de decremento: & sic explicant rationem Aristotelis.

Authoris senteтia.

At quicquid de hoc sit, melius est, admisso, quòd loquatur de augmentò per se, quod sit sensus, quod non semper res augeatur, id est, quamuis per viginti annos duret argmentum, non in hoc toto tempore continuè augmentum fit, sed aliquando cessatur. Hoc tamen non obstabit, quin augmentum saltè aliquo tépore sit continuum.

Inter has expositiones mihi magis placet vltima: nā verba, quæ sequūtur, huic videntur facere. Et Simplic. docet etiā nō solùm illos duos motus nō esse continuos, puta, augmenti, & decremēti inuicem, sed nec singulos per se. De cōtinuatione autem horum alibi disputabitur.

Est autem similis ratio illi, quæ est de eo.

Reijcitur similis sno.

Comparat hos, qui totum augmentum dicunt continuum, his qui dicerent,

quæ videri possint. cerent, excauationem lapidis à guttis esse continuam, ita, vt si tanto tempore tantū excauatur, in dimidio dimidiū excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte, etiam pars alia excauatur. Ita etiam de augmento: si enim augetur viginti annis, in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur, quamuis non semper notus sit motus, sicut excauatio à singulis guttis non est nota.

2 Similiter est aliud exemplum de arbore, quæ nascens iuxta lapidem, ipsum tādem scindit, dum crescit, videtur enim motus scissionis esse continuus.

Statim reijcit hoc Aristoteles dicens, quòd non ita est. Non enim quæuis gutta, & in qualibet parte tēporis cauat, sed omnes simul. Similiter, non in toto tempore, quo arbor nascitur, lapidē scindit, sed tempore quodā sicut qui nauim trahunt. Non enim quiuis per se aliquo tēpore trahit, sed omnes simul per totum tempus.

Ita sit augmentum. Non enim calor naturalis per quamlibet dispositionē cōtinuo tempore auget, sed aliquo tēpore disponit, & alterat, & post auget, similiter in diminutione. Vnde quamuis pars remota, excauataque diuisibilis sit, non tamen pars quælibet in parte qualibet tēporis remouetur. Similiter de augmento, & diminutione. Dices, quomodo gutta cauant lapidem, cum nulla per se? Respondet. S. T. quod primæ disponūt, vltimæ autem, dispositione præcedenti, excauant.

Solutio D. Thom.

Simplic. & Themist. hæc verba nō referunt ad augmentum, sed ad operationem ipsam illorum, qui dicit, motū esse, sed nō semper percipi: & tūc dicit, quòd hoc simile, ac si dicant, excauatione esse continuam, at non percipi: Quod quidē falsum ostendit: pēdet autem hæc expositio ex præcedenti ipsorum, & vtraq; est conueniens.

Concludit Aristoteles, quòd quamuis diminutio, & augmētum diuisibilia sint in infinitum, cùm per ea quātitas acquiratur, vel deperdatur, quæ diuisibilis est in infinitum, tamē non oportet, quòd in qualibet parte temporis cōtinue perdatur, aut acquiratur aliquod totum, id est, aliqua quantitas, vt dictum est. Et in hoc apparet, expositionē priorē magis conuenire literæ, quā posteriorē Simplicij.

Similiter autem, & in alteratione qualibet.

Cvm probasset secundum augmentum, vel decrementum, omnia non semper moueri eo, quòd augmentū non est cōtinuus motus: probat idem modo de alteratione: quod non mouea tur omnia alteratione semper. Et hoc tripliciter. Primo, quia non sit semper alteratio cōtinua, vt dictū est de augmēto: nō igitur semper res alteratur. Probat antecedens de congelatione, quæ alteratio quædā est, & in tempore sit: non tamē in qualibet particula temporis congelatur pars congelati, sed totum simul. vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ cōgelatione, de qua iam alibi dictum est.

Probatur idē in alteratione.

1. Ratio.

Probat secundo: quòd alteratur certo tempore, & in certum terminum mouetur. Vt quod ægrotat, ab ægritudine in sanitatē redit in tēpore aliquo, & non in instanti. ergo non semper est sanatio: aliàs nō esset tempore certo, nec in terminum certum. Vnde addit, q. hoc negare, est valde nota negare: & vocat continuo alterari semper, & incessanter alterari. Nota, q. addit illud verbum (non in termino temporis,) id est, instāti alterationē esse, quia aliàs, nisi esset in tempore, non videretur motus continuus.

Tertio probat experientia: Experimur enim multo tempore lapides in eadem duritie perseuerare, nec duriores, aut molliores fieri: quòd si alteratio esset secundùm duritiem, profectò tanto tēpore sentiretur notabiliter: quod non ita est.

3.

Et de ipso ferri mirabile est.

Tex. XXIIII.

Probat tertio de motu locali, q. non omnia semper moueātur motu locali. Et facit duas rationes. Altera est: quia motus

3. Probatur idē in motu locali.

motus localis est sensu perceptibilis: at sensu aliquando motum lapidis, aliquando quietē in terra percipimus: ergo non semper lapis mouetur: aliter mirum est, quòd lapis existens in terra, moueatur localiter, & sensu non percipiatur. Altera ratio est: Omne, quod in proprio loco est, quiescit, nisi violenter moueatur, at multa in suis locis existunt, nec violēter semper mouentur. ergo non omnia mouentur, sed aliquando quiescunt. Vnde ex his concludit, q̄ non omnia semper quiescunt, aut semper mouentur: Et hoc per has rationes, & alias similes non euadere potest.

At verò neque alia quidem contingit

Impugnatur. 3. rō divisionis, vt nihil sit, vel li cet ee, q̄ quando quiescat aliquando moueat. I. Ratio. 2

IMpugnat tertiam diuisionis partem, puta, aliqua quiescunt semper, aliqua mouentur semper, ita, vt nihil sit, quod aliquando quiescat, aliquando moueatur: & reijcit duplici ratione. Prior est, sicut præcedens. Quia est contra sensum. Experimur enim aliqua moueri, & eadem aliquando quiescere.

Posterior. Quia ex hac opinione aufertur augmentum, & motus violētus, & generatio ac corruptio, ac denique motus vniuersaliter. Aufertur quidē augmētum, quia: (vt dictum est,) non est continuum: Aufertur motus violentus, quia mouetur violenter quod ex quiete natu ralī in motum tendit præter naturā. Debuit ergo quiescere: nam motus naturalis violento non est continuus.

Aufertur generatio, & corruptio, & denique motus: quia omnis est ex quiete vnius termini in quietem alterius, vt cū ex albo fit nigrum, tūc quod quiescebat sub albo, mouetur in nigrū, similiter cū ex non homine fit homo, quod non homo erat, tendit vt fit homo. Aut in loco similiter, quod erat hic mouetur hinc, vt sit, & quiescat in alio. Auferre igitur quietem in his, quæ mouentur, est auferre, & destruere motum omnem.

Impugnatur quarta pars diui.

Quare manifestum est. Tex. XXV.

COncludit, q̄ alia quidē modo mouentur, modo quiescunt, quod est cōtra partē impugnatā: postea excludit quartā partē, q̄ omnia aliquādo moueantur, aliquādo quiescāt. Et dicit, hoc esse ascribendū rationibus superioribus. Intellige, q̄ est opinio. Empedoclis superiùs impugnata text. 15. Hic enim dixit omnia aliquo tempore quiescere, alio moueri. Simpli. aliter exponit: sed sic est bona expositio. Sonis; omnia aliquando quiescere aliquando moueri.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendum quintam diuisionis partem iterum velut resumit dicta, & syllogismum diuisiuum componit, partes omnes præter vnā, quā intendit, destruēs.

Aut enim omnia quiescūt, aut omnia mouētur.

Tex. XXVI.

Propanitur tota diuisio.

EST igitur diuisio. Aut omnia quiescūt, aut omnia mouentur, aut aliqua quiescunt, aliqua mouētur, & horum, aut omnia sunt apta quiescere, & moueri aliquādo, aut aliqua quiescunt semper, alia mouentur semper, alia modo mouentur, modo quiescunt, & prætermisit in hac diuisione tertiam partem superiorē, quia cum alijs intelligi potest.

Excluduntur aliquæ partes.

Statim partes excludit. Primo illam, omnia quiescunt & dicit, quod supponatur, ita esse, sicut Melissus dicebat, puta, ponens vnum, & immobile vniuersum, quamuis igitur non sit, non tamen negari potest, quin saltem aliqua moueri appareant, aliqua non tūc illa imaginatio & opinio, qua motus apprehenditur, & iudicatur, erit falsa, cum aliter res se habeat, & aliquādo est vera, cū res ita se habet. Ergo ex hoc, q̄ motū negāt, motus est. Nā imaginatio, & opinio falsa, & vera imo absolutè imaginatio, & opinio motus quidā est. Quo aūt mō imaginatio motus sit, ad libros pertinet de Aīa. Est. n. imaginatio motio potētiæ interioris à sensu in actu facta, vt cū q̄ sensibus percipimus, imagines intersus volumus. Opinio autē est assensus, & iudiciū sensus interioris: hi autem quidā motus sunt.

Non quærere rationem vbi &

At quia hæc res est per se nota, dicit, q̄ non oportet rationē quærere, cū habeamus sensum, qui notior est ratione.

experien-tia sensus, esse homi-nis non di-stinguen-tis inter melius, & peius. Quærere autem rationes, vbi sensus est, est hominis non distinguentis melius, & peius, per se notum, & non per se notum, vt diximus.

Excludun-tur aliæ partes. Alias partes duas diuisionis superius positas reijcit: & dicit, quod omnia semper moueatur, aut quod aliqua quiescāt semper, alia moueantur semper, similiter prima, quòd omnia quiescāt semper, vnica ratione reprobantur. Nā experientia ostendit, aliqua aliquando, quiescere, & eadem aliquando moueri, & hinc patet, quòd impossibile sit, omnia quiescere, aut omnia moueri continue, id est, semper, aut aliqua semper moueri, alia semper quiescere: & non esse aliud medium, puta, alia quando moueri, aliquando quiescere.

CAPVT QVARTVM.

Reliquum est igitur. Tex. XXVII.

Alijs diuisionis partibus refutatis, nunc suam sententiam deter minādam interrogatiuè propo nit sub disiunctione cum quarta Explicat suā senten tiā Arist. parte diuisionis, puta, an omnia sint aptα quandoque quiescere, quandoq; moueri, an potius nō sic, sed aliqua sint semper ia motu, alia semper absque motu, alia vero quandoque in motu, quandoque in quiete: atque hanc partem intendit demonstrare, ex hac enim colligitur vnicum esse perpetuum motum continuum, & vnum motorem immobilem.

An omne qđ moue-tur ab alio moueatur. Ad huius determinationem vnū aliud inquirit: An omne, quod mouetur ab alio moueatur, quod quidem in libro septimo disputauerat, sed nō similiter. Illic enim tractauit hoc vniuersaliter, & qua ratione ad motum pertinebat: hic vero particulariter, & ostendendo. quale sit id, à quo vnumquodque mouetur: & hoc, vt deducat nos ad primum motū, & primum motorem Vnde ex illo, quod dicitur in septimo, & hic, perfecta sit huius tractatio.

De quo motu & mouente Primo autem explicat de quo motu, & mouente sermo sit. Secundo, in quo præcipuè difficultas cōsistat, aperit, & id postea determinat. In hoc ergo textu triplicem diuisionem mouentium, & mobilium ponit, quarū prima est aliis dictaeo rum, quæ mouent, aut mouentur, quædā per accidens, quędam per se, aut mouēt, aut mouentur. Explicat priorem partē. Illa mouent per accidens, quæ mouent, quia insunt alijs, vt si ignis calefacit id, quod accidens est igni, dicitur per accidens calefacere, sicut albu n per accidēs ædificat, quia accidit artifici edificanti. Dicitur etiam alio modo per accidens mouere, quod ob id mouere dicitur, quia secundum sui partem mouet: vt quod manu, vel alia parte sola mouet aliquid, per accidens dicitur mouere. agatur hic Tres diuisiones mouentium 3 Quedā mouēt, & mouētur. per se, vel per accidēs.

Idem fit ex parte mobilis. Per accidens. n. mouetur aut id, quod accidit rei motæ, vt album calefit per accidens: aut quod per partem sanatur, vt per accidēs sanatur, quod tantūm secūdum oculum sanatur. Et no. quòd hic sumitur, per accidens vniuersaliter, vt comprehendit etiam secūdum partem mouer: nam in quinto libro particularius sumpsit. Quę mo-uentur per accidens.

Explicat autē posteriorem partē: puta, quæ per se mouent, aut mouentur. Et dicit, quòd ea, quæ non per accidens, id est, quæ mouent, non quia alij insint, nec quia secundum partem, illa mouent per se. Similiter illa per se mouētur, quæ mouentur, non quia alteri insint, aut secūdùm partem moueantur. Hæc autē nota sunt ex præcedentibus. Quę per se.

Secunda diuisio est subdiuisio eorum quæ per se mouentur. Horum enim quędam à se ipsis, id est, à principio actiuo in terno mouentur, vt animalia: Alia ab alio extrinseco mouētur, vt inanimata. 2 Quę per se mouetur eorū alia à principio intrinseco mouetur alia ab extrinseco.

Tertia diuisio est: Eorundem, quæ per se mouētur, tam à se, quàm ab alio, quędam secūdum naturam, quędam violētè mouentur. Explicat primo in his, quę à se ipsis mouentur. Et dicit, quòd totum animal mouetur naturaliter, si motus ipsi toti comparetur. Probat. Omne, quod in se habet motus principium, secūdum naturam mouetur, sed quæ à se ipsis mouen- 3

mentur, in se habent motus principium: ergo secundum naturam mouentur.

At si motus animaliū ipsi corpori cōparentur, tunc sunt quidam violenti, qui dam naturales. Violenti, qui sunt cōtra elementum prædominans in illo: vt cum animal sursum saltat, videtur violentus motus: cōtrà vero naturalis. Vnde oportet motuum positiones respicere, an sit sursum, aut deorsum: similiter qualitatē. Nō enim naturaliter alia vertigine mouentur, aut in terga: ob id motus hi violenti dicuntur corpori. Hoc idem in partibus animalis fit: motus enim partium sunt etiam violenti aliquando: vt motus pedū retro, & manus deorsum, quia sunt contra naturalem aptitudinem.

Explicat etiam, de his quæ ab alio mouentur. Nam violenter mouentur, puta, vt cùm lapis sursum, ignis deorsum feruntur: cùm autem opposito modo in propria feruntur loca, tunc nō violente, sed naturaliter mouentur.

Et maximè moueri ab aliquo.

Tex. XXVIII.

In quo difficultas illius problematis, an omne quod mouetur ab alio moueatur. Primum dictum. 2

EXplicat modo secūdum, puta, in quo difficultas illius problematis consistat: nam diuisiones præcedētes fuerūt ad hoc, vt intelligas, hic agi de mouentibus, & motis per se. Dicit igitur primò, quòd difficultas non est in his, quæ violētè mouentur, & nō à se ipsis. Nam clarū est, quòd in his ab alio est motus, puta ab extrinseco. Dicit secundo, quòd nec est difficultas in his, quæ à se ipsis mouētur, siue secundùm naturā, siue violentè, quia etiam in his notum est, ab alio moueri, quamuis non extrinseco.

In his tamen difficultas est distinguendi partem, quæ mouet, & partē, quæ mouetur, & quomodo dicitur se mouere, & moueri, & hoc breuiter explicat, dicēs: Quòd videtur in animali esse, sicut in naui. Nauis enim dicitur moueri, habetta men principium mouens distinctum à motu, puta, nautam: atque simul sunt duo hæc, totum dicitur se mouere: ita in animali. Quo autem modo hic textus sit intelligendus, magis in quæstione explicabitur.

Dicit tertiò: quòd difficultas est in his, quæ naturaliter mouentur, & non à se ipsis: vt cùm lapis deorsum, ignis sursum feruntur. Nam tunc non est ita clarum, quòd ab extrinseco moueantur, sicut cum violente mouentur. at quod ista ab alio moueantur, cùm naturaliter feruntur, patet ex diuisione. Vt enim quæ à se ipsis mouentur aliquando natura, aliquādo violentia feruntur, ita quæ ab alio, aliquando natura, aliquando violentia feruntur. Vnde cū violentia ferantur ab alio, sequitur oppositum membrum, quòd etiam natura ab alio ferantur. At hoc difficultatem maiorem habet, quomodo id fit. 5

A quo autem non adhuc.

Tex. XXIX.

Probat elemēta nō moueri à se ipsis. 1. Ratio.

QVatuor rationibus ostendit, quòd huiusmodi, cùm naturaliter ferantur, non à se ipsis, sed ab alio ferantur, quod est tertium, quod circa facit. Prima ratio est. A se moueri, viuere est: at huiusmodi non viuunt: ergo non mouentur à se. Maior relinquitur vt nota, quam nos lib 2. declarauimus satis.

2 Altera ratio est. Si huiusmodi à se haberent talem motum, vtique haberent facultatē quiescendi, at non eam habēt. Lapis enim quiescit extra locum ab extrinseco propter impedimentū: non ergo à se extra locum mouetur. Antecedens patet: Quia ob id animal habet potestatem ambulandi, & non deambulādi, quia mouetur à se.

3 Tertia est. Si à se ista mouerentur, vtique duos, & plures haberent motus, vt ignis sursum, & deorsum: quod falsum est. Probatur sequela: Quia si à se mouentur, non est vlla ratio, quo minus non habeant plures motus. Non enim ob aliam rationem id animalibus concedimus, puta, quòd secundùm varias moueantur positiones, nisi quia à se ipsis mouentur: & hoc est, quod dixit, (irrationabile esse.) id est, non est ratio cur negetur illa habere plures motus, si

à se ipsis moueantur, vt exponunt Alexand. & Simplic.

Amplius quomodo contingit.

Tex. XXX.

4 QVarta ratio est Nullum continuum à se ipso pati potest: at elemēta vere continua sunt, nullum ergo elementum à se ipso pati potest. Similiter etiã nullum aliud cõtinuum à se pati potest, at moueri pati est: non ergo continuum à se moueri potest. Maiorem probat. Quia actio, & passio inter ea est, quæ se tangunt, hæc autem discõtinua sunt, vnde cùm elementa, & inanimata violentè mouentur ab animatis, tunc ibi discõtinuatio, & tactus est: aliter nõ fieret motus. Ac ratio hæc declaratione indiget, ob id dubium interponetur.

Vtrum animal à se ipso moueatur.

Quæstio. IIII.

HAEC quæstio proponitur, vt magis sensus Aristotelis percipiatur in hac materia. Et est primum argumentum, nam in text. 20. dicit, quòd falsum est putare, animal non ab alio extrinseco moueri, si ergo hoc ita est, non à se mouetur. — 1. argumẽ. 2. argum.

Præterea à secundò, dicitur in text. 27. animal naturaliter se mouere, videtur falsum, Quod enim naturale est, necessariũ est, at animal nõ necessario, sed secundùm appetitũ mouetur, & homo libere mouetur, vt possit non mouere se, ergo non naturaliter mouet se animal. — 3. argumẽ.

Præterea à tertio, cõtra textum. 30, vbi dicit, continuum nõ agere in se: aqua calefacta est continua, & tamẽ partes calidiores agunt in minus calidas: imo animal cõtinuũ est, si ergo cõtinuũ non à se mouetur, vtique nec animal se moueret.

1. Notãdũ Non é motus nisi sit motor.

Circa hoc aduerte, quòd motus non est, nisi sit motor, & id, quod mouetur: cũ autem animal se moueat, oportet dare in ipso animali, & id quod mouet, & id quod mouetur:

Rõ difficultatis.

Difficultas in hoc stat, quid sit id quod mouet, & quid id quod mouetur in ipso animali.

Expositio multorũ.

Themist. Simplic. Alexan. & ferè alij exponunt id, quod mouet, esse animam id quod mouetur, esse corpus: ex vtroque autem conficitur essentialiter animal, & ex motore, & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Aristotelis.

Improbat primo.

Sed mihi non potuit placere ista sententia propter tria. Primum est. Moueri est eius quod est actu perfecto, loquor de motu locali: at corpus est potentia, est enim materia, non ergo est, quod mouetur, nec quod per se recipit motũ localẽ.

Solutio Iandu.

Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quòd corpus non dicit solam materiam, sed aliã formam substantialẽ, secundùm quam est mixtum, & hoc totum est, quòd ab anima mouetur.

Reiicitur hæc solu.

Sed hoc non placet. Primo, quia multiplicat formas substãtiales in vna materia, quòd supra reiecimus: & præterea, quia illud corpus mouetur, ab anima, nõ vt mixtum tantùm, sed vt corpus animalis est, organizatum, & dispositum, quod non habet à forma mixti, sed ab anima nõ ergo tale corpus est, quod mouetur.

2. Rõ contra illã expositionẽ.

Alterum est, ex textu. 28. quod mouet diuisum est ab eo, quod mouetur, at anima à corpore non est diuisa, ergo nõ est id quod mouet, nec corpus est, quod mouetur.

Solutio Alberti.

Albertus respõdet, quòd anima est diuisa secundùm definitionem, quia aliter definitur, quàm corpus, quamuis nõ omnis sit diuisa secundùm esse, sed sola rationalis, hæc enim præterquàm quod secũdùm definitionem diuisa est, etiam est secundùm esse, id est, in suo esse non dependet à corpore, & hoc dicit ex sententia quorundam Græcorum.

Reiicitur Solutio.

Sed hoc non valet, nam eodem modo forma quæuis inanimatorũ est diuisa secundùm definitionem à materia, possẽt ergo ista se mouere, & habere id, quod mouet, & id, qđ mouetur in se, quod non admittit Aristoteles. Ex hoc rursum cõuincitur, quòd non omnis anima dici potest motor, nec corpus mobile secũdùm Aristotelem.

Ter-

3.Ob con- tra expositioné. Tertium est tex.30.vbi fit hoc argumētum. Nullum continuum à se mouetur: at elemento,& inanimata cōtinua sunt non ergo à se mouentur, quod enim mouet, debet esse discontinuum ab eo, quod mouetur. Peto, si anima mouet, quomodo discontinua est à corpore?

Responsio Alexand. Reiicitur. Respondent Alex.& Simpl. quòd anima est discontinua, quia non est quāta, o bidque mouet, Si hoc ergo ita est, etiā forma quæuis discontinua, & mouebit, quod est contra Aristotelem, qui continua inanimata vocat: forma autē mixtorum,& animæ quantæ non sunt nisi per accidés: vnde vtriusque esset ratio vna.

Quòd si dicas: id, quod mouet, & id, quod mouetur, sunt discontinua, sicut duo composita,& duo entia per se, quorum vtrunque, aut alterum quantum quidem est tunc profectò corpus non est id, quod mouetur, nec anima, quod mouet.

1.Notādū presentem tia authoris, aliud est esse motorem, aliud é esse principiū actiuū motus. Existimo ergo aliter esse dicendum, Aduerte igitur primo, Aliud est, esse principium actiuum motus, aliud esse motorem. Aliud est, esse principium passiuū, & aliud mobile, sed quod mouetur. Esse principium actiuum motus esse id, quo aliquid mouet, vt calor est actiuum principium calefactionis, quia eo ignis calefacit: at esse motorem, est mouere. Non autem hæc idem sunt. Quod enim mouet, est compositum ex materia, & forma, aut aliquid per se habens esse, vt Angelus mouēs orbem: at quod est principium actiuum motus, non est aliquid per se, aut compositum, sed forma in eo existens. Similiter id, quod mouetur, compositum est, & ens per se: at principium passiuum motus est id, quod in eo est, quod quid incompletum esse potest, quale est materia, aut quid simile: ex quo sequitur, q; anima potest quidē esse actiuum motus principium: at motor esse non potest, quia non est per se, nec completa: similiter corpus, quia non est ens completum, non potest esse mobile, licet sit principium passiuum secundum aliquos.

2.Notādū Nota q; sit in animali motus & quod sit motor. Aduerte secūdo, q; in animali duo hæc insunt,& principium actiuum,& hoc est anima:& principium passiuū, & hoc corpus est, sicut materia disposita. Præter hæc est motor,& mobile: motor quidē est quædam cōposita pars corporis, seu animalis, cui anima potentiam actiuam mouendi communicat: mobile est reliquum animalis, quod a tali parte, puta, corde mouetur. Vnde hæc est causa, quare corpus anim. li. a heterogeneū est, & partes habens diuersæ rationis, vt altera mouere, altera moueri posset, si n. eiusdem essent rationis omnes, vtriq; anima non posset vni, non alteri potentiā actiuam communicare.

Et hoc est, quod dixit Aristoteles non habere in se inanimata, quod mouet, & quod mouetur, quia continua sunt, id est eiusdem & similaris rationis. Nā quod à se mouetur, debet nō solùm in se habere actiuum,& passiuum motus principiū, sed & id quod mouet, & id quod mouetur: quod soli inest viuenti, illa tñ pars quæ mouet, puta, neruus, aut cor, aut quæcunque sit, moueri debet ab anima, sicut instrumentum à causa principali, vnde finis mouētium sistit in principio actiuo, puta, anima.

3.Notādū Aduerte tertiò, quod Aristoteles nō hic solùm principium actiuum, aut passiuum motus inquirit, sed mouentia, & mobilia. Et sic cum dixit text.28. habere animalia, quod mouet,& quod mouetur in se, nō intelligi debet de anima & corpore, sed de parte mouenti,& parte mota,& hoc egregiè cōparauit nautæ,& naui: non autem anima est similis nautæ, cùm loquatur Aristoteles de quocūque animali: per nautam ergo in animali intellige partem compositam, quæ reliquas mouet: reliquū animalis naui simile est, sed cum discrimine: vnum enim totū est per accidés, alterū verò per se. Quare pessimè ex hoc loco quidam colligūt, animam rationalem esse tāquam nautam in naui, & ita assistentem secundùm Aristotelem, cùm deberēt idē de omni ani-

4.Notādū Quid Aristot. inquirat hic.

ma eadē ratione secundùm Aristotelē ex hoc ipso loco colligere: quod est per quam absurdum & manifeste falsum.

5. notādū. Animal dicitur se mouere, & à se moueri tamen rōne partiū. Aduerte quinto, q animal est, quod dicitur se mouere, & moueri: tamen ratione vnius partis, per se mouet: ratione alterius, per se mouetur: cum que vtræque sint in ipso, dicitur moueri à se.

Tamen vnum nota, q pars, quæ mouet, mouetur simul, dum mouet alteram: & inde prouenit, q totum animal secundùm omnem partē moueatur: & hoc dicitur lib 7, tex. 1. Dixit enim ibi, q dum vna pars mouet alterā, simul mouetur: & ob id totum mouetur. Ac cum totum moueatur, est difficile distinguere, quod per se monet, & quod per se mouetur. Ex his patet sensus, & declaratio multorum textuum in præsenti.

Ad. 1. Ad primum igitur argumentū respondetur. Ipse enim Aristoteles in eodem textu id declarat, videlicet, quod non cuiusque motus animal in se principiū habet, sed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinseco, puta, ab appetibili, vel à quouis alio: hoc autem nō impedit, quin postea localiter à se moueatur.

Ad. 2. Ad secundum dico cum Aegidio: q naturale duplex est. Alterum quod opponitur violento, & de hoc loquimur. Alterum, quod opponitur libero, seu secundum appetitum: & de hoc procedit argumentum.

Dubiū an motus localis animalis sit diccēdus violentus corpori. Corpus animalis duppliciter cōsideratur. Dubitabis, An motus localis animalis sit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt, quòd est mixtus: quia quod progreditur, modo leuat, modo deprimit pedes. Sed hoc nihil est. Vnde respondeo, quòd animalis corpus dupliciter considerat. Vno modo solùm in ratione grauis: & sic motus sursum illi est violentus, deorsum naturalis. Altero modo, vt corpus animalis est: & sic motus talis ab anima proueniens naturalis dici debet absolutè, licet habeat quid violēti: quia animal etiam graue est, & hinc prouenit de fatigatio.

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam violenti dicuntur alimali, vt animal est, cùm sunt cōtra institutionē, & dispositionem organorū: vt manibus ambulare, retrocedere & huiusmodi alij

Ad tertiū respondeo, q vt aliquid agat in alterum, sat est discontinuatio in qualitate, dummodo tamen quod agit, vel mouet, & mouetur, actu sint, & compositas: hoc autem quantum ad motum localem in partibus animalis inuenitur, non autem in inanimatis, tam mixtis, quàm elementorum, quæ partes eiusdē habēt rationis: ob id forma eandem potentiā eis cōmuicat. In animalibus vero propter variam dispositionem partium, cuidam mouere, alteri moueri inest: & sic patet determinatio quæstionis. Ad. 3.

Sed accidit & hæc ab aliquo.

Tex. XXXI.

Cum probasset, inanimata naturali motu non moueri à se, modo ab alio extrinseco moueri ea dicit. Vt autē hoc explicet, motus primo principia, & causas distinguit, puta, mouens, & mobile. Dicit igitur, quòd sicut mouens est duplex, & secundùm naturam, & præter naturam: ita etiam & mobile. Distinctio mobiliū, & mouentiū.

Mouens præter naturam est, cùm in se nō habet principium actiuum ad talē motum, sicut cum vecte mouemus lapides sursum, & separamus ab alijs: tūc vectis non est mouens secundùm naturam, quia grauis nō est talem motū efficere.

Mouens secundùm naturam est, cùm in se talis motus principiū habet, vt calidum secundùm naturam calefacit, & frigidum frigefacit.

Ita etiā de mobili. Id est, mobile secūdùm naturā, quod ad talem motū principium habet, nō de per accidēs vt calidū in potentia est mobile naturaliter secūdùm calefactionē, & frigidū in poteutia mobile secundùm frigefactionē.

Explicat autē, quare dixerit, non per accidens. Ratio huius est: quia accidit, q vnum sit quale, hoc est album, nigrum, vel quantū, vel alias patiatur denominationes: Notā.

tiones, sed nõ ob eas dicetur mobile naturaliter, nisi per accidẽs, v.g. accidit, quod album sit calefactibile, sed per accidens, quatenus, quod per se calefactibile est, album est. Huiusmodi sunt res artificiatę, quę per accidens sunt mobiles secundùm naturam, quatenus in naturali sub iecto fundantur.

Mobile verò præter naturam est, quod potentiam non habet ad talem motum vt cùm graue sursum, leue deorsum fertur, ita autem naturaliter feratur, cùm ad suos actus ex potentia naturali feruntur, vt cùm ignis sursum fertur, & graue deorsum, & reliqua ad proprios suos actus.

Quoniam autem, quod ex potentia, multipliciter dicitur. Tex. XXXII.

Duplicem esse potentiam, & duplicẽ actũ. Exẽplo declarat in scientiis.

CVm dixisset ducres naturaliter moueri, cùm ad proprios actus ex potẽtia feruntur, quia duplex erat potentia, & duplex actus, & sic dupliciter res moueri contingeret naturaliter. Distinguit hoc prius, nã ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoscendi, à quo ista moueantur.

Exemplo quodam scientis duplicem explicat potentiã, & actum. Dupliciter, inquit, aliquis dicitur sciens. Vno modo, sicut qui discit. Altero modo, sicut qui iã didicit, sed nõ cõtẽplatur actu, vterq; n. potentia sciens dicitur, sed aliter.

Nam qui discit est in potentia ad duo, puta ad habitum scientiæ, & ad contemplationem, quæ ex ipso prouenit, at qui iam didicit, alijs tamen vacat, est in potentia solum ad contemplationẽ. Vnde is, qui habitum habet, est in potẽtia qui dem sed non sicut prius, quĩ habitũ haberet, sed partim est actu, respectu prioris potentiæ, partim potentia respectu vlterioris actus.

Prætereà, is, qui est in potẽtia tali, id est, habitum habet, potest operari, & cõtemplari remoto impedimento, puta, si voluntatẽ applicat, & ab alijs vacat. Nisi enim operari posset per solam impedimentorũ ablationẽ, vtiq; nõ haberet habitum scientiæ, aut haberet cõtrarium habitum scientiæ. Et hoc est dicere, quod esset in contradictione, aut ignorantia. Qui enim sublato impedimento, non cõtemplatur, aut est, quia est in pura negatione, id est, non habet habitum, aut est in oppopposita dispositione, i. habet errorem oppositum. Potest igitur, qui est cum habitu, & sic est in potẽtia operari, sublato impedimento, at qui est in priori potentia, etiam sublato impedimento non contemplatur, nisi prius habitũ in se acquirat.

Hic nota, quòd prior potentia dicitur ab aliquibus remota, ab alijs essentialis, quia est ad formam: & actus illi respondens, dicitur actus primus. posterior potentia dicitur propinqua, ab alijs accidẽtalis, quia est ad operationem: & actus huic respondẽs, qui est operatio, dicitur actus secundus.

Nota quæ nã potẽtia sit, quæ vocari solet remota. I. essentialis propinqua. I. accidentalis.

Hoc igitur exemplum, quod in scientijs, & habitibus positum est, applicat rebus naturalibus, dicitque etiam duplici ter aliquid esse in potentia ad aliquem motũ. Vno modo in potentia remota, seu essentiali, vt recipiat formã, sicut quod est in potentia calidũ. Altero modo, quod est in potentia propinqua, quia iam recepit formam calidi, sed est potentia, vt vrat, & calefaciat.

Quæ dicta sunt de potentiis applicãtur rebus naturalibus.

Et aduerte, quòd actus secundus statim sequitur ad actum primum, nisi sit aliquod impedimentum, vt quod calidũ factum est, statim vrit, nisi quid prohibeat: sicut qui habitum habet statim cõtemplatur, nisi sit aliquod impedimẽtũ.

Nota.

Hæc, quæ dicta sunt applicat grauibus & leuibus, dicens quod est graue potentia, cũ nondũ accepit formã grauis, & leue cùm non accepit formam leuis, vt aqua est potẽtia leue, quousque fiat aer, vel ignis, cùm primùm autem formam hanc accipit, statim sequitur actus secundus, nisi sit aliquod impedimẽtum, quod sit, est in potentia proxima ad actũ, sicut qui habitum habet.

Quæ dictã sunt de potẽtiis applicantur grauibus & leuibus.

Hoc etiam fit in quantitate, & qualitate, vt patet, si aqua in vase infundatur, tunc

tunc vtique extendetur, & expãderetur aqua, nisi esset impedimentum vasis: sublato vero impedimento, statim expanditur. Similiter in qualitate, vt dictũ est, de scientia, & de calore.

Nota.

Quod si dicas, quare ex graui sequitur talis motus, & ex leui talis motus, & non alius: Respõdet Aristoteles eam esse rei naturã, nec huius alia est quærẽda causa.

Sententia Aristo. de motu grauium & leuium.

Ex his omnibus vult Aristot. responsum esse ad quæstionem, à quo inanimata moueantur, cum naturaliter mouentur, puta ab eodẽ moueri ad actus secundos ex proxima potẽtia, à quo mouẽtur ad actus primos ex remota potẽtia. v. g. qui ex aqua facit ignẽ, & reduxit ad actũ hunc idem reducit ad motũ sursum: quia cum ignis fit, vtique nisi esset impedimẽtum, statim moueretur. ablato ergo impedimento, sequitur ille motus.

Qui remouet prohibens partim mouet partim nõ.

Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet, partim non mouet, mouet enim per accidens, sed non per se, quia non dat mouendi virtutem, nisi generãs, sicut qui aufert lapidem, quo vter aere plenus sub aqua comprimebatur, statim mouet vtrem sursum, sed per accidens.

De pila repercussa & sagitta emissa.

Similiter cùm pila reflectitur à pariete, paries per accidens mouet, per se vero proijciẽs, qui impetũ impressit. Vides ergo, qualiter ista moueantur à generantibus, à quibus facta sunt.

Accipe exemplum clarum. Si aliqua sagitta emissa fortiter à sagittãte, sed quæ in principio non ita fortiter feratur ob impedimentum, hoc autem ablato, velocissimè feratur, quamuis mortuus sit iã sagittãs, profecto nemo non dicet, sagittam, cum velocissimè fertur, à sagittanti moueri.

Quo mõ se habeat generans ad motum grauiũ, & leuium.

Ita fit in his, generans enim dans formam grauibus, & leuibus, qualitates statim impressit, quibus absque mora ferrẽtur, in loca propria, & naturaliter, nisi esset impedimentum: hoc autem ablato, sequitur motus, qui esset à principio, quia illa virtus naturalis permanens est: per se ergo à generante mouentur imprimẽte virtutes, & formas: à remouente vero prohibens, per accidens. Ex quo fit, quod solùm, se habeant ista passiuè, id est, mobilia sint, mouentia verò extrinseca sint, & hic est sensus huius textus. Hanc autem quæstionem de grauium, & leuium motu copiosè disputauimus li. 2, q. 2. propterea modo ab hac supersedemus.

Si igitur omnia, quæ mouentur.

Tex XXXIII.

Omne quod mouetur ab alio mouetur.

Concludit tãdem illud problema: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur: Et facit inductionem quãdam ex prædictis. Omne, quod mouetur, aut secundùm naturam, aut violẽtè mouetur. Si violente mouetur, clarum est, ab alio moueri: Si verò secundùm naturam, aut à se ipsis, vt animalia, & hæc ab alio mouentur, licèt intrinseco, si non à se ipsis, vt inanimata, etiã ab alio mouentur, puta, à generante, vel à remouente prohibẽs. Cùm autem huiusmodi sint omnia, quæ mouentur, patet, omne quod mouetur, ab alio moueri.

Dubium à quo moueãtur grauia, & leuia postquam mortuus est generans.

Hic posset dubium esse: A quo dicenda sunt moueri ista inanimata, cum ipsa generantia non sunt? Aliqui dicũt, à cœlo moueri: Alij à loco naturali habenti virtutem attrahendi: Alij ab ipso medio. Sed in re clara perfecto mirum est, cur tot sint opiniones. Dico igitur cum Arist. quod à remouẽte prohibẽs per accidẽs, per se verò à generãte: quãuis enim non sit generãs, tũ manet virtus impressa in re, quæ fertur, vt notũ est in sagitta, quæ fertur impetu à sagittante impresso etiam ipso mortuo.

Dubiũ. 2. An sicut calidũ actiue calefacit ita graue actiuè se moueat.

Aliud dubium est. Nã dicitur in textu, quod sicut, qui rem facit calidam, dat etiã quod vrat: & qui dat habitum, dat etiam cõtemplationem: ita quod facit graue, aut leue, dat etiam motum. Ex hoc videtur, quod sicut ignis, seu calidum actiuè calefacit, & sciens actiuè contẽplatur, ita etiã inanimata actiuum in se habeant motus principium. Vlterius: quòd sicut iste motus inanimatorum tribuitur generãti, ita etiam sit tribuẽdum generãti cùm

ignis

ignis calefacit aquam: & magistro fit tribuenda discipuli contemplatio.

Solutio. Dico ad primum, q. nos nó negamus in inanimatis esse principia actiua instrumentalia illorum motuum: sed dicimus talia principia esse grauitatem, vel leuitatem, non autem formas substantiales: solū enim sunt passiua principia, at diximus in lib. 2. & in hoc similitudo tantum est. Nam non sola forma substantialis facit rem in actu primo, & potétia proxima ad motum hunc, nisi sit grauitas, & leuitas. At cum ignis calefacit, tūc forma substátialis actiuè est illius motus principium, quia non est in ipso igne: forma autem inanimati potest actiuè exercere motū circa alia, sed nó circa se: hoc enim reseruatum est viuentium formis. Et huiusmodi signum est. Si enim ipsorū formæ motuum suorū actiua essent principia, vtique in se haberent virtutem mouentem compositam, distinctam à parte mota: hæc autem non est, cum similia sint, & homogenea. Illud autem de scientia positum est pro exemplo, vt cognoscere tur duplex actus, & duplex potentia. At nō dubium est, quin homo intelligat, & contépletur per se actiuè, quia habitus non dant operationem, sed perfectioné in operatione: & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex se exercet, ob id simpliciter tribuitur contemplatio ipsi.

Ad aliud dico, quod non tribuitur generanti calefactio huius ignis: sicut motus localis: quia calefactionis, cum fit extra ipsum, potest esse ignis principium quod, sed non sui motus propter rationem dictam. Repete, si voles, quæstioné illam secundi libri.

CAPVT. V.

Hoc autem dupliciter aut enim non per se ipsum.

In omni motu deuenieda esse ad vnū primum. CVm determinasset illud problema quod mouetur, ab alio moueri: ad rem magis accedens, aliud determinare aggreditur, videlicet, in motu quolibet locali præsertim, deueniendum esse ad vnum primum, quod non ab alio extrinseco moueatur, sed si moueatur, per se ipsum moueatur. Ob id prius distinguit, duplex esse mouens. Alterum est, quod mouet, quia moueatur ab alio extrinseco mouente ipsum mouens: sicut baculus mouet lapidem, quia à manu mouetur. Alterum est, quod sic mouet, quòd non ab alio extrinseco moueatur, sed per se ipsum: sicut homo, cum lapidem mouet, non ab alio extrinseco motus. Duplex mouens.

Mouens per se sub diuiditur. Iterum subdiuiditur hoc, quod per se ipsum mouet. Est enim duplex: Alterū, quod mouet primum post vltimum motum, id est, quod per vnum medium mouet, sicut homo, qui manu mouet baculum, per medium enim vnum mouet vltimum, puta, per manum. Alterū est, quod per plura media mouet, nec est proximū primo post vltimum: sicut cū homo mouet manu baculum, & baculo lapidé, & lapide librum.

Hic autem est vnum motum tantum, puta, liber, sed non mouēs aliud. est etiā vnum mouens tantùm: sed non ab alio extrinseco motū: reliqua intermedia sunt mouentia. & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia mouean tpræter vltimum.

Comparantur ista inter se. Comparat autem ista, quæ mouēt, & præsertim vltimum mouens, qualis est lapis cum primo mouēte, puta homine, & dicit, magis mouet primum.

Similiter facta comparatione ad ea, quæ mota ab alio, mouent: magis primū mouet. Quòd dupliciter probatur. 1 Primo: quia primū mouet vltimum, sed vltimum non primum, id est, recipit vltimū à primo motum, sed non primū ab vltimo. 2 Præterea: quia vltimo mouēte ablato, etiam mouet primum: at oblato primo, non mouet vltimū: magis ergo motus à primo est: ob idque ipsum primum magis mouet.

Si ergo necesse est omne. Tex. XXXIIII.

Probatur in motibus deueniēdū esse. PRoponit modo rationes, quibus probat in motibus semper deueniri ad vnicū primum, quod non ab

alio moueatur extrinseco, sed à seipso.

adunũ primum quod nõ moueatur ab alio externo. Nota.

Vbi nota, quòd nõ intendit deducere per has rationes, quòd sit deueniendum ad vnum in quolibet motu, quòd à se nõ moueatur, sed ad vnum, quod non moueatur ab alio, siue sit immobile, siue mobile: quod si mobile fuerit, tunc mouebitur per se ipsum.

At quia Plato existimabat, omne mouens moueri, vt Simplic. & S. Thom. docent: ob id infert, quod illud primum à se ipso mouetur: tamen rationes hoc tantum concludunt, quòd nõ ab alio extrinseco moueatur.

1. Rõ ex parte mobilis.

Facit igitur rationem primam. Omne quod mouetur, aut mouetur ab eo, quod non ab alio extrinseco, mouetur, aut ab eo, quod ab alio mouetur. Sed vtroq; modo datur vnũ primum, quod non ab alio moueatur, sed per se ipsum. Si id mobile est, ergo in omni motu datur vnum quod non ab alio moueatur. Minorem probat. Si enim detur prior pars, quæ moueatur ab eo, quod non ab alio mouetur, tunc hoc erit primũ mouẽs: nec necesse est aliud vltra hoc quærere. Si vero detur posterior pars, quod moueatur ab eo, quod ab alio mouetur, tũc de hoc ipso petam, an moueatur ab alio, quod nõ, per se mouetur, quòd si iterum, atq; iterum detur, erit processus in infinitũ in mouentibus, qui esse non potest, nam nisi sit primum mouens, reliqua non mouebunt, vt dictum est. In infinito autem non est primum. Quod si non sit talis processus, sed perueniatur ad vnum primum, tunc habetur intentum: hoc enim non ab alio extrinseco mouebitur.

Not in quo Aristo. de mouẽtibus & motis essentialiter subordinatis.

Et aduerte, quòd loquitur de motibus essentialiter ordinatis, cùm vnus ab alio actualiter pendet, in his enim nõ est processus infinitus, sicut nec in causis, secus in alijs non ordinatis, nisi accidẽtaliter.

Amplius autem & sic ipsam hanc rationem.

2. Rõ ex parte mouentis. Nota.

Tex. XXXV.

Secunda ratio est ferè eadem cũ præcedenti, sed alia via proponitur, nã prima est ex parte eius, quod mouetur, hæc vero ex parte mouentis.

1. Suppositum.

Supponit autem tria. Primum est. In motu est, quod mouet, & quo mouetur.

2. Suppositum.

Alterum est, Quod mouet, aut se ipso, aut alio mouet, vt homo, aut se ipso mouet, aut baculo, & ventus mouet aliquid, aut se ipso, aut lapidem mouendo, & illo mouet aliud.

3. Suppositum.

Tertiũ est: Quo mouetur aliquid, non mouet absque eo, quod mouet per illud, vt baculus nõ mouet, nisi manus moueat nec manus nisi homo.

Ex his cõstruitur. 1. Ratio

Ex his constituit rationem. Si aliquid mouet, vel à se ipso mouet, vel alio per secundũ principium, & per primũ, tũc si se ipso mouet, non erit aliud mouens: & sic habetur intentum.

Obiectio

Dices tu, se ipso, id est; immediatè mouebit, sed tamen ab alio motum, vt baculus se ipso mouet lapidem, tamen mouetur ab alio.

Solutio.

Aduerte eodum, quod hoc non valet: nã tunc non est baculus, qui se ipso mouet, sed homo per baculum, quæritur enim de agẽti principali.

Quòd si des alterã partem, quod mouet per aliud, tunc oportet deuenire ad aliquod, quod se ipso moueat, & hoc nõ ab alio mouebitur, quod si non deueniatur, erit processus in infinitum, & sic nõ erit aliquid, quod se ipso moueat, quod si hoc non sit, nihil mouebitur per principium tertium.

Vis rõnis Arist.

Et nota, quod vis rationis in hoc cõsistit, quod si semper vnum ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil se ipso moueret, sed omnia essent instrumenta. Nã dato vno quod moueret, si hoc ab alio moueretur, iã nõ illud, sed hoc per illud moueret, & ita nõ esset, quod se ipso ageret, sed semper inferiora sunt instrumẽta superiorũ. Cũ autẽ debeat dari aliquid, quod se ipso moueat, siue tũc, vt cũ vẽtus l. homo mouet lapidẽ, aut post tria, aut quatuor, aut aliquod inter media, profecto in omni motu deuenire oportet ad vnũ, quod nõ ab extrinseco moueatur, & hic est sensus, & vis rõnis huius, quod inuenisse nõ est facile.

Postea

Postea autem, quæ dicta sunt.

Tex. XXXVI.

3. Ratio. TErtiam rationem ad idem ostendit, dum facit, & fuitit illam propositio nem. Omne, quod mouet, mouetur ab a lio extrinseco. Tunc vel est contingens, vel necessaria: sed nec veritatem habet contingentem, nec necessariam, ergo nō omne, quod mouet, mouetur ab alio.

Minoris priorem partem ostendit, q non sit contingens, vt quod mouet, moueatur. Si enim est contingens, ponatur quod mouet non moueri: nam possibile poni potest in esse. Tunc est argumentū contra istorum dicta. Quod mouet om ne non mouetur, ergo tunc nullus motus est. Consequentia est bona, vt statim dicam. Consequens est impossibile: nā necessario motus est: ergo antecedens non erat contingens. Quamuis enim esset falsum, at ex falso contingenti falsum quidem benè inferri potest, at non impossibile: ergo profectò non fuit illud contingens, Omne, quod mouetur, ab alio extrinseco mouetur.

Dubium. Sed dices: Vnde valet illa consequentia: si non mouetur mouens, esse ab alio, quòd non sit motus? Respondetur, quòd

Solutio. est valida: nam in his, quæ ab alio extrinseco mota mouent, non mouerent, nisi ab alio mouerentur, & qui ponit nō moueri, ponet non mouere.

Et rationabiliter hoc accidit.

Tex. XXXVII.

Mouens non necessario moue tur ab alio. PRobat rationabiliter dici, quòd mouens non mouetur ab alio necessario, & argumētum hoc est. In motu sunt, quod mouet, qd mouetur, quo motus est.

Horum trium, vltimum, puta, cùm homo baculo lapidem mouet: vltimum in quam, vt lapis, mouetur ab alio, sed non mouet aliud extrinsecum, medium autē scilicet, baculus, mouet quidem lapidem at mouetur ab alio, scilicet homine Cū enim tangat hominem mouentem, vtq; mouebitur, & motus mouebit, non autē immobilis existens. Oportet ergo, quòd primum, puta, homo, moueat, sed non moueatur ab alio extrinseco.

Sic enim seruabitur ratio medij ab extrema: Medium enim mouet, & mouetur ab extrinseco: vltimum mouetur, sed non mouet: primum ergo mouebit, sed non mouebitur ab alio.

Confirmat ex sententia Anaxagoræ. Hic enim Mentem, quæ prima causa motus erat, dixit localiter mouere, nō ab alio motam, & alterare immixtam, id est non alteratam.

At verò si non secundum accidens.

Tex. XXXVIII.

PRobat alteram argumenti partem, quæ erat posterior pars minoris, q non ex necessitate, quod mouet, moueatur. Dicitque, quòd si ex necessitate mouens moueretur ab alio, vtique non moueret, nisi moueretur: vnde quæ te nus mouetur, mouet. Tunc ergo est argumentū. Vel mouetur ab alio eadem specie motus, qua mouet: vt quod alterat, alteratur, quod fert, fertur: quod auget, augetur. Vel alia, puta, quod alterat, augetur: sed nec alia, nec eadem specie motus necesse est, quod mouet, vnum moueri ab alio: ego non necessario, quod mouet, ab altero extrinseco mouetur. — Mouens non necessario debet moueri.

Probatur minor: Si dicas, quòd eadē specie, tunc enim manifesta absurda sequuntur. Sumere enim debemus vsque ad species specialissimas, & vltimas: & sic qui docet Geometriam, docebitur ab alio, & quam propositionē docet, simul ab alio docebitur, & quod proijcit, simul proijcietur: & quomodo proijcit, proijcietur. quæ quidem impossibilia sunt. — Nō necessario debet moueri eadē spē motus.

Altera pars probatur, quòd non secū dum aliam speciem motus. Tunc enim oporteret multiplicare in infinitum species motus, cùm semper, quod mouetur ab alio, & hoc ab alio, moueatur sine limite secundum speciem aliam motus. — Nō necessario debet moueri alia spē motus.

Posset responderi, Quod non oporteret infinitas species motus facere, sed finitas transpositas sic: Quod localiter mouet aliquid, mouetur ab alio secundum alterationem, & hoc, quod alterat

ab alio augetur, & quod auget iterũ ab alio localiter fertur, & sic in infinitũ trãſponendo.

1 Hoc excludit Ariſtot. ratione. Quia ex hoc adhuc ſequitur, quòd res mouetur à mouente moto ſecundum eandem ſpeciem motus. Nam res magis mouetur à primo, quàm ab intermedio, vt ſi A, mouetur à B, & hoc à C, & hoc à D. magis A, mouetur à D, quàm ab alijs. Ita ergo, ſi motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto, & hoc iterũ à moto localiter, valet de primo ad vltimum, vt motum localiter moueat, & ſic de quocunque alio motu.

2 Idem alio argumento probat. Quòd ſequitur, quòd vnum erit motum à quocunque mouente, & quodcunque mouẽs erit quodcunque mobile, vt ſanatiuũ ſanabile, & etiam augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio eſt intelligenda. Sequela patet. Nam quamuis, ſi immediata mouentia, & mota reſpicias, hoc non appareat: tamen aſcendendo, & deſcendendo hoc inuenies. Nam ſi quod ſanatur, mouetur à ſanante, & hoc per ſe, & vt ſanans augetur, iam ſanatiuũ erit per ſe augmentabile. Et iterum inuenies, quòd augmentabile eſt ſanabile & etiam localiter mobile. Hoc autem figmentum eſt, & quòd omne, quod mouetur, impoſsibile. Si enim non eſt cõtingens, nec neceſſarium, erit impoſsibile: Et nota expoſitionem huius poſterioris rationis.

Non ergo neceſſe eſt ſemper moueri.

Tex. XXXIX.

Concludi-tur in genere, nõ eẽ mouẽs ab alio exter no debere moueri.

Concluſionẽ facit generalẽ rationũ præcedẽtiũ, puta, Non omne quod mouetur, ab alio extrinſeco moueri, ſed aut ab inmobili, aut ab eo, quod ſeipſũ mouet, ſi primum fuerit motum. Vbi vides, quod ſupra notauimus, ex his cõcludi ſolum deuenienduam ad vnum primũ in motu, quod non ab alio extrinſeco mouetur.

4. Ratio ad idem. Addit autem quartam rationem. Id debet eſſe principium motus, & mouẽs primũ, cui magis copetit mouere: at omnes concedunt, magis mouere id, quod per ſe mouet, & non ab extrinſeco mouetur, quàm quod ab extrinſeco mouetur, ergo tale erit motus principium potius, quam motum ab alio.

Quare hoc conſiderandum eſt. TeXt. XL.

Debere dari vnum principiũ motus omnino immobile.

Aliud principium vult modò Ariſt. conſtituere, puta, nõ ſolum in motu dandum eſſe principium, quod nõ ab alio extrinſeco moueatur, ſed à ſe, ſed etenim dandum eſſe principium, immò immobile per ſe, & quod nec à ſe, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem diſputat id, quomodo quod à ſe mouetur, moueri dicatur.

Quod mouetur debere eſſe diuiſibile.

Supponit autem ante omnia fundamentum. Quod mouetur, eſſe continuũ, & diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quod in libro. 6. oſtenſum eſt.

Aliquid cõtinuum mouere ſeipſum ſex modis poteſt contingere.

Aduerte autem aliquod continuũ ſeipſum mouere, ſex modis cõtingere poteſt. Primo, quòd totum ſecundum totũ moueat, ſeipſum totum, vt totũ ſit, quod primo mouet, & totum, quod primo mouetur. Aut quod pars moueat totũ. Aut quod totum moueat partem. Aut quod partes ſe inuicem per ſe moueant, & moueantur à ſe. Aut quod aliquæ partes totius ſingulæ, vel vna ſeipſas moueant. Aut tandem, quod vna moueat, ini nota, altera moueatur non mouens.

Horum modorum, ſolus ſextus & vltimus verus eſt, ac eligendus, reliqui reprobantur ab Ariſtotele, non tamen exprimit ſecundũ, & tertium, quia eadem triũ primorum ratio, vt dicetur.

Totũ ſecũdum ſe totum nõ poteſt mouere ſeipſum totum.

1. Ratio.

Probat ergo, quòd totum ſecũdum ſe totum, non moueat ſeipſum totũ, duplici ratione. Prior poteſt ſic componi. Mouens impoſsibile eſt moueri illo eodem motu, quo mouetur motum ab eo, at ſi totum ſe totum mouet, mouens eodem motu mouetur, quo motum, ergo impoſſibile eſt, totum ſecundum ſe totum mouere ſe totum primo. Maior explicatur. Baculus, ſeu homo mouet lapidẽ, & mouetur, ſed alius eſt motus lapidis, alius in homi-

homine, similiter in alijs omnibus. Minor nota est. Cùm enim idem sit totum mouens, & motum illo prorsus motu mouebit totum, quod mouetur, quod impossibile est. Nam pariter in alijs mouentibus id accidet, & eadem sanitate sana bitur quis, quo sanat aliud, & feretur, quo mou fert. Altera ratio est in secunda figura. Omne mobile, vt mobile, est imperfectum, nullum mouens, vt mouens, est imperfectum: ergo nihil, quod est mouens, est primo mobile. Maior probatur: Quia quod mouetur in potentia, nec actu habet id, ad quod mouetur: Est enim motus actus imperfectus, vt quod calefit, nondum est calidum perfectè. Minor patet. Nam mouēs, & agens actu habet ad quod mouet mobile: est enim actu calidum, quod calefacit.

2. Ratio.

Addit. Cùm mouens est causa vniuoca, nam cum est æquiuoca, non habet illam formam formaliter, nisi in virtute, vt Sol calida facit, at ipse formaliter nō est calidus. Cùm igitur idem secundum idem, non possit esse actu & potentia, profectò totum non potest secūdùm se, mouere se ipsum, benè quidem vna pars alteram.

Nota. Nota, quod hac ratione probari etiā potest, quod pars non moueat totum secundum se totum, similiter nec totum, vt totum, mouere partem. Nam si totum secundum se totum monet partem, totū est actu, pars verò potentia, sed quo modo totum actus est, si pars est potentia? cū enim totum est calidum, pars nō erit nō calida.

Pars non potest mouere totū secundum se totū nec totū secundum se totū potest mouere partem.

Similiter nec pars totum mouebit. Erit enim pars actu, totum verò potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet, totum secundum se totum, non erit in potentia: potest ergo pars mouere partem aliam, sed non totum secundum totum, nec totum secundum se, partem.

Quod autem non est ipsum se ipsum. TEX. XLI.

Non potest totum se ip- Excludit quartam partem illius argumentationis, puta, quòd totum se ipsum mouet, quia partes se inuicem mouent, altera alteram per se, hoc reprobat quatuor rationibus.

Prima esto. Vbi non datur primū, nō est motus: at si ita totum moueretur, nō esset primum mouens: nō ergo esset motus. Minor probatur. Quia cùm æqualiter hæc alteram, & altera illā per se moueat, neutra principium motus est.

1. Ratio.

Præterea, quia si principium esset vna, tunc totum esset magis propinquum vni parti, quàm alteri, puta, illi, quæ prima est & tunc vna alia magis per se moueretur, quàm altera, puta, quæ longius distat ab vltimo, quod à primo mouetur, cū igitur vna pars magis distet ab ipso toto, quod à primo mouetur, ipsa erit magis per se mouens: non ergo æqualiter partes se inuicem mouerent.

Secūda ratio est. Dato, quòd vna pars primò moueat, sicut & altera, tunc sumo vnam, & sit argumentum subtile. Ista mouet primo: de necessitate autem non est vt quod primo mouet, ab alio moueatur ergo poterit talis pars mouere totū absque eo, quòd ab altera moueatur. Ponatur ergo possibile in esse, sic iam habetur intentum: quòd in eo, quod à se mouetur, detur aliquid mouens, & non motum.

2. Ratio.

Tertia ratio est eodem ferè vtens principio, si ista pars primo mouet, ergo vel est immota, vel se ipsam mouet nam per accidens est, quòd ab alio moueatur. Si immota est, habetur intentum, si verò se ipsam mouere dicas, existimans, quòd nisi hoc ita fit, motus nō erit, vt diximus tex tu. 36. iam profectò totum non mouebit se ipsum, quia vtraque pars se inuicē mouet: quod est contra suppositum.

3. Ratio.

Quarta ratio est. Si se inuicem partes mouerent, vtique esset idem actu, & potentia. Probatur. Si hæc pars mouet puta, calefacit alteram, est actu, puta calida: quòd si mouetur ab altera, ergo est potentia, puta, calefit: similiter ergo est actu, & potentia secūdum idem: quod est impossibile.

4. Ratio.

At

At verò neque ipsius primò. Tex. XLII.

Non potest totum se mouere, quia eius partes seipsas mouent. Ratio.

Reijcit quintum modum puta quòd totum se ipsum moueat, quia vna, aut aliquæ ipsius partes seipsas moueat.

Hoc reprobat sic. Totum vel mouetur ipsum totum, vel non, sed eius pars ita vt motus sic tantùm in ea. Si detur hoc, iam non est totum, quod primùm se mouet, sed pars, in qua est motus, & ita sepa rata à toto seipsam mouebit, sed non to tum. Si ergo totum mouetur ita, vt motus sit in eo, & à se mouetur: ergo per accidens ad totum totum à se, quòd istæ partes, vel vna se ipsam moueat. Quòd si per accidens, ponatur in esse, iam dabitur in eo, quòd à se mouetur, aliquid immotum, quod intendimus.

Si totum se mouet o portet ali quam partem esse per se mouentem aliqua per se motam.

Vnde concludit sextum modum. Sic enim mouet aliquid seipsum, quia vna ipsius pars secundùm se immota, mouens est altera verò secundum se mota, sed nō mouens. Vnde cum totum à se moueatur, vt A B non est aliud dicere, quòd à se mouetur, quam quòd ab A, quæ est vna ipsius pars, alteram mouens, & iste est sensus vltimorum verborum huius textus, vt Simplic. exponit, quamuis alij aliter exponant, & Alexan. referente Simplicio.

Quoniam autem mouet aliud quidem.

Tex. XLIII.

Explicat Arist. quid sit illud, quod primo se ipsū mouet

Vnum proponit Aristot. quo explicat, quid sit id, quod primo seipsum mouet, dicēs: Quòd id quod seipsum mouet per se & ex necessitate, duplici parte constat: Altera, quæ mouet immota: altera, quæ mouetur, sed non mouet aliud.

Est enim duplex mouens, & quod mouet, sed mouetur ab alio: & quod mouet solum, & non mouetur. Similiter duplex mobile, & quod mouetur & mouet aliud & quod tantum mouetur.

Solùm ergo in mouente se ipsum duplex pars est necessaria, & quę mouet im mota, & quę mouetur non mouens aliud Quòd si acciderit, quòd id, quod mouetur etiam aliud moueat, tunc id per accidens est, nec necessarium ad id, quod se ipsum moueat.

Et hoc probat. Sumatur ergo tale mouens seipsum, in quo vna pars moué sit immota, puta, A, altera mota, & mouēs, puta, B, quod moueatur ab A, & moueat C, totum autem se ipsum mouens sit, A, B, C.

Est argumentum. Ablato C. magnitudo, quæ restat A, B, mouebit se ipsam, cū ex parte mouente, & mota constet: ergo iam illa magnitudo tota A, B, C, nō erat prima se ipsam mouēs, sed A. B. nā C. non mouebitur per se. ergo non fuit necessarium, quòd B, moueret, sed tantum moueretur. Vltetius auferatur A, & relinquatur, B C. non mouebit se ipsam nam B. non per se potest mouere, nisi mota: ergo necessarium est, quòd vt se moueat, aliquid sit A, & pars mouens.

Concluditur ergo ex vtroque, quòd ad hoc, vt aliquid seipsum moueat, tantum sit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quod si hęc fuerit etiam mouens, hoc quidem per accidens est. — Concludit suis rationibus.

Dicit autem, quòd tales duæ partes, se debent tangere, puta, mouens, & mota: aut vna saltem tangat alteram. Tunc se tangunt, cùm vtraque corpus est, vt neruus mouens, & caro mota. Tunc autem vnum alterum, cùm vnum non est corpus, puta, mouens, vt cum intelligentia mouet cœlum, non enim tangitur à cœlo, at ipsa tangit virtute sua.

Ex his concludit intentum: Cùm mobile continuum sit, non aliter esse dicēdum seipsum mouere, nisi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum est.

Dubitationem autem habet, si auferat aliquis.

Tex. XLIIII.

Cum dixisset, dari partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur in eo, quod se ipsum mouet, argumentum facit circa hoc. Demus talem magnitudinem puta, A B, & sic A, mouet, & B, mouetur: si igitur vtraque diuisibilis est, diuidatur A, — Obijcit cōtra se Aristotel.

tur A,&B,& sumatur magnitudo ex parte A,& ex parte ipsius B,composita: talis mouebit se ipsam:ergo A B, non erat prima,quæ se ipsam mouebat. Quòd aũt illa se ipsam moueat,patet. Nã si B. mota erat,quæ libet eius pars erat mota: similiter de A.

Quòd si dicas: A. cùm mouens sit, nõ necessario esse diuisibile, nam immatealia possunt mouere:saltem, quàmuis hoc verum sit,ipsum mobile diuidi poterit: & ratione huius non dabitur primum, quod se se ipsum moueat.

Sol. Aris. Ad hoc respondet Arist ot. quòd illæ partes,aut vna saltim,si altera nõ sit corpus,est quidem in potentia diuisibilis,at actu non:ita vt si diuidatur,iam non talis motus in ea pseuerabit,vt patet; Animal enim progreditur, & progressus est potentia diuisibilis secundum partes animalis progredientis,tamen si actu diuidas in duas partes,non permanebit motus. Ad hunc ergo sensum dicit Aristot. quod datur primum motũ in actu,vt nequeat pars mota actu diuidi,quin amittat motum,quamuis potentia diuisibilis semper sit.

Nota. Inest igitur in his diuisibilibus primũ actu,& ex tali primo conficitur de necessitate quod seipsum mouet. Idem dicendum de parte mouente,cum ipsa corpus est,& diuisionem habet,quòd datur prima in actu,quæ mouere possit.

Manifestum est igitur ex his.

In motu oportet deuenire ad aliquid, quod moueat im motum. Ex his concludit,quòd in motu deueniri oportet,ad aliquid immotum mouens. Nam quæ mouentur,aut statim ab immoto mouẽtur,sicut pars mota se habet in mouente se ipsum:vt corpus respectu animæ,si anima sit pars mouens,alia mouetur non à primo immoto,sed ab alio,quod mouetur. In his autem deueniri debemus ad aliquid,quod seipsũ moueat,in hoc autem deuenitur tandè ad immotum,ergo quocunque modo procedatur in motu,ad primum immobile deuenire oportet.

Dubium Dubium est,quæ sit ista pars mouens in mota,ad quam reducitur mouens seipsum,quod supra in quæstione tertia diximus. Si enim dicas,quòd est anima,profecto vix potest textibus istis quadrare, quoniam loquutus est semper. Aristoteles de partibus continui,nam superius dixit,omne mouens seipsum esse cõtinuũ: nec aliter se mouere,nisi qa est vna pars mouens,& altera mota,& multa alia dixit,quæ non nisi de integranti parte intelligi possunt. Ex alia parte videtur primum mouens esse anima ipsa. Nam quã uis sit pars integralis,quæ mouet,tamen adhuc ista mouetur,& nõ nisi ab anima. Ratio dubitationis.

Solutio. Respondeo,quòd intelligi potest Aristoteles,de vtroque. Anima enim est principium actiuum primum motus: Vnde absolute loquendo,ipsa est primum principium motus animalium. At Aristoteles in suis probationibus,de parte integrali procedit quæ mouet,non simpliciter immota, sed immota per se illo motu, quem in animali facit:vt cor,seu neruus seu quæcunque alia pars,quæ primo mouet animal,non mouetur per se illo motu,quo mouet animal,nisi per accidens, quatenus in eo est,quàmuis etiam moueatur alio motu neruus,vel talis pars,q referendus est in animam,vt in principium primum. Et hoc modo possemus intelligere per hoc principium primum animam,quæ per se immobilis est,mouet autem animal,vt actiuum principium.

CAPVT SEXTVM.

Quoniam autem oportet motum. Tex. XLV.

Vnum dari mouens immobile, & perpetuum. Vlterius Aristoteles accendens, vult constituere ex motus perpetuitate,vnicum esse mouens immobile,& perpetuum. Vt enim ex motu, quia ab aliquo fit, venatus est dandum esse in vno.quoque motu primũ mouens immobile:ita ex perpetua motum serie, quæ nunquam intermittitur, probare aggreditur,vnicum esse moués immobile,& perpetuum.

Vnumquodque igitur immobilium. Tex. XLVI.

Excludit dubium. Nota. Prætermittit quandam dubitationẽ quæ esse poterat. An omne mouens immo

immobile sit perpetuum, dicitque non esse præsentis loci determinare: Sat est modò probare, quòd aliquod sit mouens immobile perpetuum, quod quidem nul la mutatione moueatur, nec per se, nec per accidens.

Nota. Nota, quod Græcè habetur aliter, q; enim nos dicimus mouentium autem le git, non mouentium, & tunc de Ideis ser mo est, puta, immobilia non mouentia, an perpetua sint: non est modò discutie dum, sed solùm de immobili mouente.

At melius est sequi nostram literam: Et tunc est sensus: quòd non intendimus probare omnia immobilia mouentia es se perpetua, sed aliquod vnum: & hoc ma gis quadrat sequentibus.

Sit autem, si quis velit in quibusdam.

Argumētū quo posset probari, omnia immo bilia esse perpetua. Responsionem, quam aliqui dabant argumento, quo probari poterat, immobilia omnia esse perpetua, admit tit. Posset igitur hoc esse argumentum. Ea, quæ non generantur, nec corrumpun tur, perpetua sunt: nec aliquando sunt, a liquando non sunt: At immobilia non generantur, nec corrumpuntur: non er go aliquando sunt, aliquando non sunt.

Sol. quorū dam. Ad hoc aliqui negabāt maiorem: nā aliqua aliquando sunt, aliquando non sunt, quæ tamen sunt ingenerabilia qua lia sunt puncta: non enim per se generan tur, aut corrumpuntur: nō tamen id per petua sunt. Similiter ea, quæ in composi tis sunt, vt formæ. Ex quo sequitur, q; pos sunt principia immobilia non esse per petua: possunt enim esse mutabilia per accidens.

Sententia Arist. de il lo argumē to. Arist. ergo admittit hoc tanquā ne cessarium, quòd non omnia, quæ per se immobilia sunt, sunt perpetua: possunt esse quidē aliquando, & non esse absque generatione, vel corruptione per se: Ta men hoc docet Arist. esse necessarium, q; non omnia sint huiusmodi, sed sit ali quod mouens immobile perpetuum.

1. Rō qua probatur debere da Hoc autem dupliciter probat. Primò ex generatione, & corruptione perpe tua omniū inferiorum, etia m eorum que se mouent. Nam ea, quæ se mouent, ali quando sunt, aliquando non sunt, & cū hoc magnitudinem habēt: sunt ergo ge nerabilia & ad ipsorum generationem consurgunt principia mouentia in ipsis, puta, animæ. Tunc est argumentum. Ge nerationes, & mutationes hæ perpetuo sunt, nec vnquàm omnis cessat motus: er go oportet ponere vnum supremū per petuum mouens Probatur consequētia. Nam huius perpetuitatis, & continuæ mutationis, non potest esse causa vllam mouens ex his particularibus, quæ aliquā do sunt, aliquando non sunt: nec omnia simul: Ergo debet esse aliquod aliud per petuum, quod vnum illorum esse nō pos sit. Patet. Quia illud non est semper, at motus semper est. Similiter nec omnia; nam omnia infinita sunt, nec simul sunt. Si infinita, non possunt esse causa. Si nō simul sunt, quomodo possunt simul cau sare? ergo profectò ista continua, & inces sabilis successio mutationū causam mo uentem petit perpetuam, immobilem que, præter ista mouentia particularia. ri aliquod mouens im mobile per petuum.

Oportet dari aliquod fit cā perpetuita tis quæ re pericur in rebus.

Manifestum est igitur, quòd quamuis.

Tex. XLVII.

Infert, quòd simul non possunt illa mo uentia particularia esse causa perpe tuitatis. Dicitque, quamuis sint millia, & millia, & vnum moueret aliud, adhud nō sufficerent perpetuitatem & continua tionem in motu facere, nisi esset aliqua causa superior mouens & sub ie comple ctens omnes has, atque hæc continuam hanc successionem facit.

Mouentia particula ria simul si pta nō po sunt esse causa illius perpetuita tis.

Additque, quòd hæc causa mouet vnū puta, cœlum; hoc autē suo perpetuo mo tu hanc seriem perpetuam, & indefati gabilem seriem mutationū attacit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex. XLVIII.

Concludit, quòd si motus perpetuus debet esse, vnū etiam motor erit perpetuus: quod si vnus fuerit, erit vnus motor perpetuus: si verò fuerit plures motores, plures erunt perpetui.

Si motus è perpetuus esse debet vnus mo tor perpe tuus.

Dicit itaque quòd vnus est primus mo tor:

tor: cuius ratio est. Cùm effectus per finita principia fieri æquè benè possunt, nõ oportet infinita ponere: & cùm per vnũ æquè, sicut per plura, potius oportet vnũ ponere, quia natura semper ordinẽ maximè amplectitur, & quod frustra est abhorret: Sed omnes effectus, inferiores possunt benè consistere, vno existente principio: vnum ergo, non plura principia prima ponenda sunt.

Manifestum est ex hoc. Tex. XLIX.

2. Ratio ad idem. Alia ratione probat vnitatem principij, quia motus est semper, vt probatum est, est igitur argumentum. Motus semper est, sed non propriè motus semper esse dicitur, nisi esset motus cõtinuus est ergo continuus motus: Si continuus, ergo vnus. Quòd si vnus, vnum erit & mobile, & motor: erit ergo vnum principiũ.

Nota. Nota, ꝙ non dicit, ostensum esse motum esse continuum perpetuum. nã non est demonstratum, nisi de motu in communi, quòd semper oporteat, quod motus sit, quicunque fit. Sed dicit ostensum esse, quod motus sit semper, & modo addit, quod, re vera, non est proprie motus semper, nisi continuus sit: Nam motus cõsequenter se habentes non de necessitate sunt ita coniuncti, quin mediet quies, vt dicit Simplic. quòd si semper futurus est motus, conuenit maximè, vt is sit continuus, & hoc inferius probabit.

Et rursus cùm respexerit. Tex. L.

Alia rõ ad probãdam perpetuitatem primi motoris. Rationem vnam fecit, qua probauit vnum esse mouens perpetuum, sumptam ex perpetua serie mutationũ: nunc alteram rationem ad idem facit, quę sumitur ex principijs eorum, quæ se mouẽt. Ingeniosè autem repetit ea, quæ dicta sunt, vt ex eis rationem eliciat, & ea, quæ superius dixerat, quorum occasione multa disputauit, ostendat.

1. Fundamentum. Resumit autem tria ex his, quæ dicta sunt. Primum est: Esse aliqua, quæ eadem aliquando quiescunt, & aliquando mouentur, & hæc ostendunt falsitatem eorum, qui dicunt, omnia semper quiescere, aut omnia semper moueri, aũt quod omnium entium, alia semper quiescunt, aliæ semper mouentur. Omnes hæ sententiæ vnico isto conuincuntur argumẽto, quod aliqua modo quiescere, modo apparent moueri, & ad vtrunq; apta sunt tam motum, quàm quietem.

Alterum, quod repetit est, ꝙ ex his rebus, quæ notæ sunt, voluit ascẽdere ad constituendas duas rerum naturas, & quę semper mouentur, & quæ immobilia sẽper sunt: & ad hoc ostendendum, probatum est. Omne quod mouetur, ab aliquo moueri, & per distinctionem eorum quæ mouentur ab alio, & quæ mouentur à se, peruentum est ad hoc principiũ, ꝙ in omni motu dare oportet principium quod se ipsum moueat, & cũ hoc ad primum mouens immotum reducatur ad huc, absolutè in motu est principium primum immotum mouens. 2. Fundamentum.

Tertium est, ꝙ cùm videmus ea, quæ se ipsa mouent ad sensum, vt animalia, de nouo incipere motum post quietem, apparebat, imò hoc est sumptum pro argumento, ꝙ vniuersaliter motus omnis posset incipere ita, vt mundus esset, vt animal vnum, quod de nouo motum in se inciperet: & sic posset motus incipere. Tertium.

Hoc autem oportet accipere. Tex. LI.

Repetitur solutio cuiusdã dubij. Repetit solutionem dubij, quæ data fuit textu. 20. quod animalia nõ habent principium in se actiuum cuiusque motus, sed localis, & progressiui, & huius non propriè principium in se habent, quia prius mutantur alijs motibus extrinsecis, antequam ad illud perueniant, puta alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet ante priùs alia mutari. Sunt enim multi motus à continente circa ipsum animal, qui antecedunt illum localem motum: vnde dum quiescit, & dormit, decoquitur cibus, postea excitatur: præcessit etiam motus alimẽti: & alia etiam multa antequam ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici non potest. Nihil enim est extra continens totum mũdum.

Hinc

Hinc iam sequitur aliud: q aliàs non est sufficiens principium vt se continuo moueat. modò Aristoteles adiungit, puta, quod animal non est sufficiens principium, vt se continuò moueat, cum motus ipsius dependeat à motu extrinseco, cuius non habet in se actiuum principiũ.

Principiũ & pars qua se mouet animal, mouetur per accidens.

Vlterius addit: quòd animalis principium, & pars, quæ mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, augetur, simul etiã anima & pars mouens per accidens alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter se mouet: vt enim qui mouet vectem, simul cum vecte mouetur, & anima etiam corporis motiua, & partes mouẽtes per accidens, cum ipso corpore mouentur, omnia igitur ista principia eorum quæ se mouent, per accidens mouetur ab alio, & a se.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Concludit ex his omnibus ratio

COncludit ex omnibus his rationẽ secundam principalem impossibile est, vllum principium horum, quæ mouent mota, per accidens esse causam perpetuæ mutationis, & continuæ, cùm omnia ab alijs moueantur, nec motum suorum causæ sint, nisi ab alijs prius mota. Ergo oportet, aliud principiũ vltra hæc omnia facere, quod sit immobile etiam per accidens, & sicut illa, & hoc erit primum, à quo omnia pendeant, & tunc motus erit incessabilis, & totum ens, id est, mundus in se, & in sua vniuersali dispositione seruabitur. Cũ n. principiũ sẽper sit, & id, quod ab ipso pendet: & substentatur etiam perpetuitatem obseruabit.

Non est autem moueri secundum accidens.

Excluditur obiectio.

EXcludit obiectionem. Dictum enim est, quod quæ ab alijs mouentur per accidens, non habent perpetuitatẽ. Videtur hoc falsum. Nam intelligentiæ orbium inferiorum cum suis orbibus mouentur vltra suum motum à supremo orbe: at perpetua principia sunt. Ad hoc respondet, quod aliud est per accidens moueri à se, id est, in se. aliud ab alio, id est, in alio. Principia animalium mouentur per accidens in se, quia sunt partes ipsorum, quæ per se mouentur, at intelligentiæ non in se, sed in suis orbibus motum recipiunt, quia, vt inquit S. Tho. & Auerroes, non sunt formæ orbium sicut animæ, ob id motus orbium nullo modo eis inest. hoc autem non repugnat etiã perpetuis. Aliter Simplic. exponit, at hæc expositio sufficit.

At verò si aliquid est semper. Tex. LIII.

Primũ mobile q mouetur à primo mouente perpetuo debet esse vnum & perpetuũ

POstquam ostendit, vnum esse mouẽs primum immobile, & perpetuum, docet, quod mobile primum ab isto mouente motum, erit vnum, & perpetuum, similiter & motus vnus. Probat autem, quod sit tale mobile. Motum à primo mouente vnum, & immobile, eodemque modo se semper habens, non potest immediatè plura, ac contraria facere, at primum mouens est vnũ, & immobile, semperque eodem modo se habens: ergo nõ possunt hi effectus inferiores multiplices, & mutationes oppositæ ab eo immediatè: esse oportuit igitur, vnũ ab ipso solũ mobile, & motũ ponere, & hoc efficiet hanc diuersitatem in rebus, prout variè se habet in motu, & ita fit: Astra enim à solo Deo mouentur: at hæc mota in diuersis sitibus existentia modo generationum, modo corruptionum causa sunt: à principio tamen primo immediate vnũ prouenit, puta, motus huius corporis.

Conclusio omnium dictorum.

Ex his omnibus concludit, quæ superius dubitata fuerunt: sunt enim, quæ semper mouentur, puta, orbes immediatè à primo principio moti. Sunt, quæ semper non mouentur, puta, principium primũ, quod eodem modo se semper habet. Sũt quæ aliquando quiescunt, aliquando mouentur, puta. inferiora, quæ non à primo immobili immediatè mouentur, sed ab orbe, & ab alijs. Cumque hæc non eodẽ ac vno modo se semper habeant, fit, vt ea, quæ ab istis pendent, modò moueantur, modò quiescant, & sic manet absoluta illa dubitatio superius proposita, ex qua ostensum est, vnum esse mouens immobile, ac perpetuum.

An

An sit vnum primum mouens immobile.

Quæstio. V

1. Argum. EST argumentum aduersus text. 48 vbi dicitur, esse necessarium ponere vnum immobile mouens & perpetuum propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc esse falsum: nã singularum generationum causæ sunt singula agentia particularia, ergo omnium simul causæ erunt, omnia agentia, nec oportet aliud præter ista ponere.

2. Argum. Secundò contra eundem textum, vbi dicitur, vnum esse principium. Si vnum est, ergo vna est vniuersalis causa efficiẽs quòd si vna est causa omniũ, reliqua sunt ipsius effectus, ergo sempiterna secundũ Aristotelem, habent causam efficiẽtem: quod multi negant.

3 Tertiò contra textum. 52 vbi dicitur hoc principium esse immobile per accidens. Intelligentia mouens est in cœlo moto. sed moto eo, in quo res est, mouetur etiam & res, cum igitur cœlũ moueatur, in quo intelligentia est, profecto etiam ipsa mouebitur.

4 Quartò, cõtra textum. 53. vbi dicitur: opus esse ponere mobile perpetuũ vnũ, quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falsũ, præsertim secundum fidem nostram, nam Deus seipso multa producere potest.

Nota. Aduerte, quòd hanc quæstionem proponimus, vt quod hucusque Aristot. obscurè, & prolixè disputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Institutum Aristot. in hoc lib. In libro igitur hoc Aristoteles de primo motore disserit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius ostendit: puta esse vnum, immobilem perpetuum: impatibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demonstrauit: tota autem ipsorum demonstratio sex theorematibus continetur.

Primum Theorema ex sex quibus cõtinẽtur quę de primo motore tradit Aristot. in hoc libro: quòd motus est æternus. Quorum primum est. Necesse est motum ęternum esse, nec incæpisse ita, vt aliquando nullus fuisset motus, aut mutatio, nec desiturum ita, vt aliquando non sit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione ostenditur. Prior est. Si motus incæpit modo, nõ antè, ergo per aliquam nouam mutationem incepti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, vel motum mutatio: Ceterum quæram de ista, si modo, & non antè ergo per aliam præcedẽtem, & sic fiet processus in infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationẽ non ergo incæpit vniuersaliter mutatio. 1. Ratio.

2 Altera ratio est Tempus non potuit incipere, nec desinere potest: ergo nec motus. Est enim tempus passio motus. Antecedens patet. Nam si tempus incæpit, aliquando non fuit, si desinet, aliquãdo nõ erit, at qui. Aliquando dicit, tempus ponit, fuit ergo tempus, cùm non fuit. & erit cum non erit, quod est impossibile. De hoc Theoremate disputauimus in quæstione prima, & veritatem contra hoc ostendimus.

2. Theorema, Oẽ qd mouetur, ab alio mouetur. Secundũ Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio distincto mouetur Hoc duplici ratione monstratur. Altera est, Quod mouetur, aut à seipso mouetur, aut nõ à seipso, & vtroque modo, aut naturaliter, aut violente, sed omne tale ab alio mouetur. ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Maior satis est explicata in textu: Minor declaratur. Si enim à se ipso mouetur, partẽ habet mouentem, si ab alio, & violente, tunc clarum est, quòd à motore extrinseco mouetur: Si autem naturaliter, vt cùm naturaliter mouentur, inanimata, tunc à generãte mouentur, vt iam ostensum est. 1. Ratio.

2 Altera ratio est: Quod se ipsum mouet, non potest secundum se totum, mouere se totum, ergo ab alio mouetur. Vel vniuersaliter sic nihil seipsum secũdũ se totum, se mouet ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Probatur antecedens: Quia mouens est actu, mobile potentia: at idem secundum idem non potest esse actu, & potentia: ergo nec simul idem mouens, & motum.

3. Theorema. In motu Tertium Theorema est. In motu oportet

Oportet devenire ad vnumquod nō ab alio ab extrinseco moueatur. tet deuenire ad vnum, quod non ab alio extrinseco mouetur. Probatur vnica ratione. Vbi non datur primū aliquod, qđ moueat, nō potest esse motus: sed si omne, quod moueatur ab alio, mouetur extrinseco ita, vt in infinitum processus sit, non dabitur primū: ergo oportet, quòd deueniamus in motu quolibet ad aliqđ quod non ab alio moueatur.

4. Theorema. In motu oportet devenire ad vnum quod per se sit immobile. Quartū Theorema est. In motu oportet deuenire non solùm ad vnum, quod non ab alio mouetur, sed etiam ad vnū, quod mouet, & non mouetur per se. Hoc probatur vnica ratione: Quod mouetur aut mouetur à se ipso, aut ab eo, quod à se ipso mouetur, aut ab aliquo immoto: Si detur hoc tertium habetur intentum: Si verò secundum, & primum: Tunc cùm omne, quod à se ipso mouetur, à parte immota perse, moueatur, profectò quod mouetur omne, ab immoto per se mouetur. At quòd à se motum ab immoto moueatur: probatur. Nam à se toto moueri non potest, sed à parte aliqua quæ dicitur pars mouens, & corpus est. Cū aūt ipsa etiam moueatur per se, vt pnta, neruus aut musculus, qui mouent corpus, & mouentur, profectò debet reduci tandē in animam, quæ immota per se mouet: sicnim semper in partem corpoream referatur motus, cùm illa se moueat, & nō se cundū totam, erit secundam partem, & iterum de illa erit quæstio. Oportet ergo ad animam tādem deuenire, quæ immota mouet.

5. Theorema. Oportet devenire ad vnicum mouens perpetuum & immobile. 1. Ratio. Quintum Theorema est. In motu tādem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur dupliciratione. Prior est. Generationes sunt perpetuæ, & mutationes, sed nullū mouēs particulare pōt huius perpetuitatis esse causa: ergo vnum est mouens supremum. Minor patet. Nam particularia mouentia causæ sunt singula singularum per se mutationum: at perpetuitatis nullum est causa, cum non sit perpetuum.

Posterior est. Omnia mouentia particularia alijs motibus mouentur per accidens ab extrinseco: vt animalia alterātur, augenturque facto motu extrinseco ergo nullum est sufficiens principiū perpetuæ continuitatis in mutatione. Non enim illorū motuū principia actiua sunt: ergo vnū oportet supremū mouens constituere, quod nullo motu, nec per se, nec per accidens ab extrinseco moueatur.

6. Theorema. Oportet esse etiam vnum primum mobile perpetuum. Sextū Theorema est. Præter motorē hunc immobilē & perpetuum, oportet vnū mobile, motūque perpetuū cum eo constituere. Probatur vnica ratione: Quia quæ plura sunt, & diuersa nō dimanant ab vno eodē modo se semper habente, at res hæ inferiores variæ sunt, & diuersæ: ergo ab isto principio immediate non procedunt. Debet ergo poni vnū intermediū vniuersale mouens, & motū, quod suo motu, & varietate ista omnia efficiat: mouēs autē primū immobile hoc immediatè mouebit.

His sex addita. 7. Theorema. Hic primus motor tantum est vnus. 1. Ratio. His omnibus possumus addere septimū Theorema. Motor hic omnium primus vnus est. Hoc triplici ratione desumpta ex Arist. probari potest. Prima est vltimo textu Metaphy. quæ ex fine sumitur. Si. n. essent plura principia prima, essent plures fines: tunc, vel vnus in aliū ordinatur, vel non. Si nullus in aliū, sed omnes, sunt æquè primi: tunc nō posset vnitas in medijs conseruari, & sic dissolueretur mundus, dū quædā in hunc, quædā in aliū tendunt finē, quod impossibile est. Si verò omnes in vnū referuntur, iā is primum omnium esset.

2. Ratio. Altera ratio est lib. 12. Metaph. text. 49. Si plura essent principia, vel tunc essent æqualiter perfecta, vel non: sed vnū esset perfectissimū. Si hoc detur, habetur intentū. Si verò illud, tunc essent eiusdē speciei. At plura eiusdem speciei non sunt, nisi materiā habeant: essent ergo composita, & materialia: quod primis principijs repugnat.

3. Ratio. Tertia ratio est hoc libro textu. 48. quæ ex genere causæ efficientis. Frustra ponuntur plura principia, & causæ, cum vna

vna sufficit, at fat est vnum primum principium, est igitur vnum. Minor patet: Si enim sunt plura, tunc, vel quæ potest vnū potest aliud, vel non. Si sic: superfluum est, plura ponere. Si verò non, imperfectum est profectò principium quodque, & nullum erit primum.

Nota. Arist. nondū demōstrasse primum motore esse substātiam separatam. In omnibus his aduerte maximè, quod Aristoteles nondum demonstrauit hûc motorem esse substantiam separatam, & non animam corporis cœlestis, nā quæ dicta sunt hactenus ab Aristotele saluari possunt. Si dicatur, illud esse primum mouens, quod est anima corporis cœlestis, nec vllum alium motum habet, quā localem ratione illius corporis: At in sequentibus hoc demonstrabit, cùm probet esse infinitæ virtutis, & non esse virtutem in corpore.

Aduerte etiam, quòd hæc tria sic se habent, esse vnum primum, esse immobilē & esse perpetuum. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate nascitur perpetuitas.

Ad. 1. Ad primum argumentum respondētur, quòd non potest omnibus simul attribui perpetuitas, quia non sunt omnes simul, at causa cum effectu debet esse: nā causa particularis, vt dicit Auerroes, nō totaliter effectum producit, animal enim, & viuēs semē dat, & relinquit: quod nisi ab alia causa iuuaretur, disponeretur, & conseruaretur, non esset futura generatio.

Ad. 2. Ad secundum dico, quòd qui vellet effugere posset dicere, quòd ad rationem principij primi sufficit, quòd quorūdam sit finis, quorūdam sit efficiens. Antamē secundum Aristotelem omnium sit causa efficiens, quæstione sequenti discutiēdum relinquimus.

Ad. 3. Ad tertiū dico, quòd Aristoteles præcipuè intendebat dicere, quòd primum principium non mouetur per accidens motu facto ab alio, sicut mouetur principium mouens animalis: neque sicut dicūtur moueri inferiores intelligentiæ ratione orbium à supremo motorum. At an eo motu, quo orbē mouet, per accidens moueatur, nō ita ex professo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione, quòd nō sit anima. Et Alexan. in hoc loco credidit, moueri per accidens, quia existimauit, intelligentias esse animas cœlorum.

Nota. Dico tamen ad hoc, quòd cùm animæ non sint orbium, ipsos mouent, nec cum eis mouentur per accidens, quia orbes sē per secundum totos in vno manent loco. At si orbes locum mutarent ad dextram vel sinistram, vel aliam positionem, tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia alias non mouerent, cùm requiritur approximatio virtutis. At cum Deum infinitum, & vbique præsentem ponamus, nullo modo per accidēs moueretur motuquocunque orbis. Hoc autem an perceperit Aristoteles, alia quæstio est, at quia talis orbium motus impossibilis est naturaliter, ob id simpliciter sunt motores orbium immobiles per se, & per accidens.

Ad. 4. Ad quartum dico, quòd quamuis miraculosè & supernaturaliter, siue vlla causa media illa posset facere, at iuxta ordinē naturalem: naturaliter loquendo, nō possunt aliter fieri, nisi mediante orbis etiā motu. Vtq; ideò Arist. naturalem solùm ordinem sequens, dixit, aliter non posse fieri, intellige autem tu, naturaliter, vt ipsi loquebantur. Sed quicquid sit de Aristotele, secundum nostram veritatem dicimus, quòd licet Deus posset, voluit tamen rerum mobilium causam vnā vniuersalem mobilem ponere, vt omnia suauiter disponerentur, Arist. verò ex suis principijs Deum cōsiderat solum, vt diximus.

An Deus sit causa efficiens Mundi, etiā per Aristotelem. Quæstio. VI.

Plurimi sæculorum celeberrimi Aristotelis interpretes id asserentes. Superiori quæstione promisimus nos tractaturos, An Deus esset causa efficiens mundi, etiam secundum Aristotelem. Nam ex veritate satis iam cōstitit in primis istius libri octaui quæstionibus. Nunc tamen potissimum secundum Aristotelem, etiā si mundū ab æterno posuerit, videamus,

Id ergo probabimus tripartito. Primo ex ipsis Arist. Interpretibus celebrioribus. Secundo ex ipsius Aristot. testimonijs. Tertio rationibus validissimis, ac verissimis, ductis etiam ex eiusdem Aristotelis principijs.

Mundum fuisse factum à Deo, ex Arist. sententia, tenet ex Alexandro Simplicius in 1. Physic, text. vltimo vbi etiam probat verbis Alexandri, Deum esse efficiés quoniam est finis. Idem in. 2. Physi. 66. & in 2. Physic. 45. vbi id optimè deducit ex Arist. Idem etiam facit vberiùs in tex. 72 idem in. 8. Physic. in prima digressione contra Philop. & in tertia digressione concedit materiam secundum Aristotelem fuisse ex nihilo factam à Deo: Idem Ammonius in. 1. Periher. cap. vltimo. De eodem habes pulchrum locũ in Alexand. in. 8. Metaphysic. tex. vltimo, & denique hanc esse Aristotelis sententiam, præter Philop. in toto opere cõtra Proclum. D. Thom. Auicen. Themist. & Albert. qui sine vlla contradictione sic sentiunt. Sunt innumera etiam loca Auer. vt de substantia orbis. cap. 2. Syrianus etiam 3. Metaphysic vt asserit Simplic. in 8. Physi. 55. Macrobius etiã in. 2. de som. Scipionis, asserit, totam philosophiam, Deum posuisse authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem secundum Aristotelem optimè probant vt Cornelius lib. 2. de abditis rerum caussis, de quo vide Eugubinum. 4. de perenni philosophia, vt alios taceamus.

Ex testimoniis Aristotel.

Sed probatur etiam testimonijs Arist.
Primo. 1. Politicorum. c. 5. ait, Deum fecisse omnia propter hominem, cui vide
1 tur conuenire illud secundi Physicæ tex.
24. nos esse omnium finem, quod procul dubio non esset, nisi efficiens rerum illas ad nos ordinasset.

2 Secundò. In. 2. Rheto. cap. 23. ait, Dæmones etiam Dei opus.

Tertiò. In secundo de generatione.
3 59. ait, Deum omnia compleuisse, dando veram æternitatem illis, quæ habere poterant, cæteris verò continuum quandam successionem in diuersis indiuiduis.

Quartò. In. 2. de generatione. 51. ait, 4
tot principia requiri in rebus sempiternis, quot sunt in primis, id est, in elementis, nempe materiam, formam, & efficiés vbi vides expressè poni efficiens sempiternorum.

Quinto solet adduci locus ille ex. 2 Me 5
taphysic, tex. 4 vbi Arist. ait, primum in vno quoque genere esse causam cæterorum, quæ sunt in illo genere: Et tamen agit de principijs sempiternorum.

Sextò in lib. etiam de mundo ad Alex. 6
frequentissimè ait, omnia esse Dei opera, cœlum, terram, animantia, &c. & omnibus Deũ vitã dare, regere, & gubernare omnia, ac conseruare. qui quidem liber si non est Arist. certè grauissimi authoris, & dignus qui tribuatur Aristoteli.

Rationib. etiam desũptis ex principiis, Aristotel.

Sed iam idem probemus quoque rationibus desumptis ex principijs Arist. Primò. Si Deus non esset effector æternorum, in Aristotele maximè, quia ęterna non habent causas. Sed hoc est falsum
in Arist. Nam. 8. Metaphy. 15. reprehen 1
dit Democritũ, qui dicebat quædam nõ habere causam, quia erant æterna. In. 5. etiã Metaphysi. in text 6. ait, quædam necessaria habere causam suę necessitatis.

Secundò ex. 12. Metaphysi. 52. Deus est 2
causa ordinis vniuersi: ergo est causa naturarum, quæ in vniuerso sunt ordinatę. Probatur consequentia Quia cùm res secundum suam naturam sint ordinatæ, si Deus non causaret naturas, non posset causare ordinẽ, nec potest intelligi illũ naturarum ordinem causari à Deo, nisi causando naturas.

Adde, quòd alias ad minus dicendum esset, talem ordinem esse extrinsecũ & per accidens vel accidentalẽ ipsis rebus: qui tamen non est, sed secundum rerum naturam, imò & intrinsecus vnaquæque essentia suum habet gradum ordinis & mensuræ. Vnde cùm ordo sit bonum vniuersi, res aliàs intrinsecè non essent ordinatæ, & sine bono.

Tertiò ex. 2. Physi. Natura agit propter 3
finem

finem, sed finis non causat prout est in re vt fusè ostendunt Peripatetici, quoniam est vltimum in executione: ergo causat, vt cognitus. Et vt etiam asserit communis sententia, Tunc sic, vel vt cognitus à rebus ipsis; Et hoc non, quia multæ carēt cognitione: Vel vt cognitus à Deo, aquo inanimata reguntur in suis actionibus, vt ait Arist. in. 2. Physi. tex. 59. Tunc sic. Ergo Deus debet ordinare ad suos fines & producere in ipsis talē compulsum, & cooperari dirigendo rerum actiones, ergo debet causare res. Et hoc probat ipsum efficere omnia, quæ habent finem.

4. Ratio, multiplex. Quarto. Deus est causa in Arist. omniū rerū etiā incorruptibiliū, ergo est efficiens. Probatur primo antecedens & postea consequentia antecedens quidē ex. 12. Metaphy. tex. 38. vbi ait, ab hoc principio cœlū, & natura dependēt. Ex in. 36. & 37. ait, Deum respectu omniū intelligentiarū esse finē, qui præexistit, & mouere ipsas, vt amatū & desideratum; vnde Arist. ibi à tex. 37 sæpissimè vocat Deū principiū, & primā causam, ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idē esse primā formam, primum efficiens, & vltimum finem.

Hoc supposito, probatur consequentia: Deus est causa intelligentiarum in Aristotele; ergo vel vt materia, vel vt forma, vel vt finis, vel vt efficiens. Certum est non esse materiam, nec formam, omnes item concedunt esse finem, sed inde
1 probabimus esse efficiens.

Primo, vel intelligentia habet esse à se, vel à Deo. Si à Deo, habetur intētum Si à se, peto, circunscripto Deo, vel amitteret illud, vel non. Si amitteret, ergo non habebat à se, Si non: ergo non referebatur ad Deū, vt ad finē essentialem.
2 Secundo item. Modus operandi sequitur modum essendi: intelligētiæ in operando pendent à Deo: ergo in essendo.
3 Tertio: vel intelligentiæ omnes sunt æquè perfectæ, vel non. Si sunt: ergo omnes sunt dij & nulla est subordinatio, nec magis hæc refertur ad illam, quàm è contra. Adde, quòd si vnaquæque illarum esset ipsum esse inreceptum, nulla ratione possent plurificari. Sin autē sunt inæqualis perfectionis. ergo illæ imperfectiores non habent esse à se. quia si haberēt omnes esse à se, omnes essent æqualis perfectionis: nec posset reddi ratio, quare vna se fecit imperfectiorem, aut quare facta est imperfectior altera, & propterea, si sunt à se, essent ipsum esse, vnde essent perfectissimæ.

Quarto, quod habet esse à se, est propter se, intelligentiæ non sunt propter se, sed propter Deum: ergo, &c.

Alia argumenta his similia reperies apud Herueum. 2. Quolibeto. quæst. 1. apud Heliam Cretēsem in opusculo hac de re, penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores quos superius, quæ quidem volui paulo fusiús, & accuratius prosequi, ne quis falso putaret, non posse probari in Aristotele, Deum esse efficiens, cùm tamen quæ supra attulimus, id in Aristotele, & in lumine naturæ euidenter demonstreat.

CAPVT SEPTIMVM

At verò & alio facto principio.

Tex. LIIII.

CVM mouens primum motū immediate mouere docuisset, quis, & qualis is motus sit, nunc indagat. Hic autem motus debet esse primus, & continuus, & perpetuus, talis enim est motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an sit motus continuus, & primus, & quis sit. Cui enim hęc insunt, is erit motus primi motoris, si simul etiam motus perpetuus ille sit. Qualis ac primus motus inquirit.

Tribus autem existentibus motibus.

Tex. LV.

INcipit indagare, quis motus primus sit & hanc constituit conclusionem, Motus localis est omnium primus, quam multipliciter probat. Supposito vno, quod iā dictum est, motus species esse tres. Alterationem, quę ad passiones & qualitates est; Augmentationem, quæ ad magnitudinem, Lationem, quæ ad locum fit. Motus localis est primus omnium.

Ratio. Est igitur argumentum primum. Augmentatio omnis præsupponit alteratiõnem, alteratio motũ localem, ergo omnem motum antecedit motus localis. Probatur prior pars antecedentis. Augmentatio fit ex contrario, & dissimili illius, quod augetur. fit tamen ex eo, postquàm simile est factum, sed ex dissimili non fit simile, nisi per alterationem, ergo augmẽtationem præcedit alteratio. Maior explicatur; Cibus enim ex quo nutritur, & augetur aliquid, debet esse diuersum ab eo, quod augetur in principio vt tamen augeat, debet conuerti in simile, vt cibus conuertitur in carnem, vt augeat carnem, hoc autem absque cibi præcedenti alteratione non fit; quod magis in libris de generatione explicabitur.

Posterior pars antecedentis probatur. Agens, seu alterans educit in actũ rẽ ex potentia, vt facit cibum calidum actu ex potentia, sed ad omnem actionem huiusmodi loci approximatio necessaria est ita, vt aliquando fuerit, aliquando nõ fit nimesset semper approximatio, non fuisset in potentia alterabile. præsupponitur ergo localis motus. Cùm igitur sit motus perpetuus, erit motus localis perpetuus. Et cùm quidam sint priores, quidam posteriores, dabitur vnus primus.

Amplius autem omnium passionum.

2. Ratio ex sententia Antiquorũ. Secundum argumentum facit ex sententia Antiquorum, qui omnium qualitatum principia ponebant raritatem, & densitatem, & has per congregatione vel disgregationem præcedentium partium fieri, dicebant: hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & disgregatio talium præsupponat motum localem, motus hic antecedet alterationem. Vlterius de augmento patet: quia cùm non sit augmentum, vel diminutio sine partium, quæ locum habet acquisitione, vel de perditione, non erũt profectò absque motu locali, & sic omnem motum antecedit localis.

Amplius & hinc considerantibus.

Tex. LVI.

Prosequitur adhuc idem probare, ac modos, quibus aliquid prius alio dici tur, distinguit. Tripliciter vnum dicitur altero prius: Primo, quia hoc ablato, alterum aufertur, non tamen è contra, vt animal prius est homine, ablato enim animali, aufertur homo, non è contra. Est secundo modo prius tempore. Tertiò prius secundum substantiam, id est, perfectione. Omnibus his modis localẽ motum priorem probat. Tripliciter aliquid dicitur alterо prius.

3. Ratio. Est autem tertium argumentum de priori natura. Is motus, qui magis est cõtinuus, prior est natura, quàm is, qui minus at localis est huiusmodi, is igitur est prior natura. Maiorem explicat. Duplex est continuitas in motu, aut ratione solius temporis, quæ dicitur cõtiguitas, aut ratione ipsius spacij, & terminis simul cũ tempore, & hæc est propriè continuitas & motus huiusmodi dicitur continuus. Nam contigui, non continui, sed continuè fieri dicuntur. Clarum est, quod magis vnus est continuus, quàm contiguus, ob id prior est natura.

Remouetur obiectio prima. Dices, etiam alij motus sunt continui perpetuò, vel possunt esse: Ad hoc dicit, quod non possunt esse. Hoc tamen demonstrabitur posteà.

Remouetur obiectio. Dicet quis, quamuis solus motus localis perpetuò possit esse continuus, nõ tamen ob id sequitur, quod talis motus sit. Ad hoc respondet, quod in natura oportet ponere, quod melius est, cùm esse potest. Cũ igitur talis motus esse possit, nec vllum ex hoc sequatur absurdũ, imò perfectius hoc erit, oportet ipsum constituere.

4. Ratio. Quartum argumentum facit ad idem Quia quod localiter mouetur, non indiget necessario vt alterabile, aut augmẽtabile sit, at augmentatio, & alteratio præsupponunt motum hunc localem cœlorum, quo non existente, non erunt reliqui: igitur motus localis prior est natura, quàm alij sint motus.

Adhuc, tempore primum.

Tex. LVII.

Quin

5. Ratio. Quintum argumentum facit. Is motus primus est, qui rebus perpetuis solis inest, at talis est motu localis, inest enim corporibus cœlestibus, quæ perpetua sunt: motus ergo localis primus est tempore.

Obiectio. Aduersus hoc obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omniũ vltimus, nã prius res generatur, alteratur, & augetur, quàm sit motus localis, vt patet. Non enim localiter animalia mouentur, nisi postquàm generata sunt, & secundũ quantitatem perfecta, quod sine augmẽtatione, & alteratione præcedentibus non fit.

Solutio. Ad hoc respondet Aristoteles, q̃ quãuis in hoc indiuiduo ita sit, & in vno quoque, quòd motus localis sit vltimus, tamẽ ante illud præcessit aliquid localiter motum, quod fuit causa generationis eius, & ita in diuersis motus localis prior est, quamuis in eodem sit vltimus.

Obiectio. Dices tu, etiam hoc, quod antecessit, fuit generatum, & auctum, & alteratum ante motum localem.

Solutio. Ad hoc respondetur, quòd nõ semper illud, quod mouet, est generatum: non enim omnia sunt generabilia. Sed datur aliquod generationis causa, quod nõ sit generatum, tunc profectò illius motus localis antecedet omnes generationes. Quòd si antecedit generationes, antecedet etiam reliquos motus, qui post generationem sunt, puta, alterationem, augmentationem, corruptionem. Et cùm hoc non sit generabile, non erit augmẽtabile, nec alterabile. Motus igitur localis absolute omnem alium antecedit, & ille est cœlorum motus.

Omnino autem videtur id, quod fit.

Tex. LVIII.

6. Ratio la tio triplici ter superat alios motus in perfectione. Sextum facit argumentum de priori secundum perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere, pbat. Primò, subiecto. Quod generatur est imperfectum, quia nondũ est, similiter, quod augetur, quia ad terminum perfectũ nondũ venit, similiter, quòd alteratur, cùm ante augmentũ alteretur. Quod verò localiter mouetur, perfectum est ergo nobilius est subiectũ motus localis. Experientia etiam pbat: quia non mouentur, nisi perfecta vnde plantæ motu locali carẽt, cum reliquos habeant, quia imperfectiores sunt. Similiter, inter animalia sunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter, vt conchæ, spongiæ, & alia quæ instrumentis motiuis carent.

1. Ratione subiecti.

Et propter hæc, & quia minimè.

Tex. LIX LX.

2 Ratione effectus. Probat secundò perfectionem ex effectu. Quia reliqui motus mutationẽ in re ipsa ponunt, semper enim alij motus cum acquisitione, vel deperditione vel substantiæ, vel eorum, quæ substantiæ insunt, fiunt. At motus localis nihil substantiæ mutat, quia est ad locum qui est extra substantiam rei ipsius.

3 Ex principio motus. Tertio probat ex principio motus. Inter ea quæ mouentur, id, quod magis est principium motus, est quod se ipsum mouet, at quod se ipsum mouet, maximè se mouet secundum localem motum, is ergo est primus, quippe qui magis insit principio motus. Ex quibus omnibus probatum relinquitur, motum localẽ esse omnium primum.

Quòd igitur latio primus motuum sit.

Tex LXI.

Inquiritur quænam latio sit primus motus. Cum ostendisset, lationem, id est, localem motum esse primum, nunc quæ latio ista sit, inquirit. Nam sunt multæ species motuum localium. Dum autem hoc inquirit, simul etiam tractabitur, q̃ talis motus, sit perpetuus, & continuus. Nã ille motus localis inter alios primus erit, qui solus potest perpetuus esse, & continuus, ob id probat, nullum motum præter circularem posse esse perpetuo continuum, propterea ille solus omnium erit primus, & hoc motu mouebit primus motor.

Quòd igitur aliorũ motuũ cõtinuũ. Tex. LXII.

Probat nullum motum præter circularem localẽ posse esse perpetuo cõ tinuum,

Nullus motus præter locale pōt esse perpetuo continuus.

tinuum, simul etiam nullam mutationē. Argumentum est huiusmodi. Nullus motus qui est ab opposito in oppositum potest esse perpetuò continuus, omnes motus, præter circularem, sunt ab opposito in oppositum, nullus igitur continuus perpetuo esse potest. Minorem declarat: Nam mutatio est inter ens & non ens: alteratio inter contrarias qualitates, augmentatio, & diminutio inter perfectam & imperfectam viuentium magnitudinem, sic tamen, quòd contrarij motus ad contrarios ferantur terminos, vt generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens, calefactio ad calorem ex frigido, è contra frigefactio, & ita de alijs omnibus.

Nota.

Maiorem probat. Et nota, q̄ non sumit vnicum motum ab opposito in oppositum, vt calefactionem, quæ est à frigiditate in calorem: nam sic probatum est iam nullum motum vel mutationē posse esse infinitam, cùm sit distantia finita inter contraria, & sic non esse potest perpetua continuitas: Sed probat de motibus conuersis: vt à nigro in album, & iterum ab albo in nigrum: hoc enim modo debet esse perpetua continuitas inter hos motus, si esse posset. Ostendit autem quòd illi duo motus, vel mutationes conuersæ non sint inter se continuæ.

Et facit argumentum hoc. Sumo illū secundum motum conuersum ab albo in nigrum, & sic procedo. Omne quod ante aliquem motum exstitit, debet habere aliquam quietem sub contrario termino, à quo ille motus incipit, sed q̄d illo motu secundo mouetur ab albo in nigrum, existit ante illum motū, ergo quieuit sub albo. At quies est in tempore: ergo per aliquod tempus fuit sub albo.

Non ergo est iste motus continuus cū eo, qui est à nigro in album, nam tunc nō quiesceret in albo, sed cùm primum ad ipsum perueniret, statim inciperet per alium motum ab illo termino mutari absque vllo tempore quietis. Idem dicitur de alijs mutationibus oppositis, puta, generatione, & corruptione, quæ vniuersaliter opponuntur. Similiter in particularibus, vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt motum est.

Obiectio.

Dices, quòd inconueniens, si dicatur, quòd non quiescit in illo termino, puta, albo, per tēpus. Dicit Aristoteles quòd tunc simul moueretur motibus cōtrarijs quod est impossibile. Quod hoc sequatur, non explicat, tamen explicare possumus sic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur postquàm factum est album, vel dum fit. Non postquā factum est: quia tunc quiesceret, & esset tempus, in quo factum est album: ergo dum fit, simul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alij.

Solutio.

Quantam uim habeat hoc argumentū Aris.

Mihi non videtur hoc argumentum Aristotelis demonstrare, sed quandam probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus esset ad terminū vt per instans duraret in eo, at non ostēditur hoc non posse fieri. Nam potest esse, q̄ cum aliquid calefit à calido vt sex, accedat ad frigidum vt octo: ita vt in primo mutato esse caloris, vt sex, quod fuit primum non esse calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo, per vltimum nō esse, tunc enim ille gradus, vt sex, non durabit, nisi per instās, puta nunc est, & immediate ante hoc non fuit, quia inducitur in fine motus. Similiter nūc est, & immediatè post hoc nō erit, quia immediatè post hoc erit motus frigefactionis, cū incipiat per vltimū non esse. Erit igitur idem instans primum nō esse vnius motus præcedentis, & vltimum non esse sequentis: & erit primum esse illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimū esse eiusdē respectu posterioris. Et hæc sunt verissima.

Nihil enim differt contrarietas, aut non contrarietas.

Excluduntur tres obiectiones.

EXcludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima est: Quia dictum est, contrarios motus simul non esse; ac ob id non esse continuas duas 1

muta-

mutationes, possit quis dicere, q generatio, & corruptio non sunt contrariæ, ob id poterunt, simul esse. Respondet, q ratio ducit ad hoc absurdum, q duo opposita simul essent, siue illa sint contraria, siue priuatiua. Hoc enim parum conducit rationi. Sat est, q probet, q generatio, & corruptio essent simul, quæ nō possunt verè simul esse, siuè vocentur cōtraria, siue non.

2 Altera obiectio est: quia dictū est, q debet esse quies in termino, à quo est mutatio. Videtur falsum, quia quod generatur, non est. quiescit post generationem vel ante corruptionem, quia dictum est, quietem tantum opponi motui, Respōdet, quòd parum hoc refert. Nam ratio hoc contendit, q debet esse per aliquod tēpus in termino, à quo est motus, siue sit quies, siue non. Si enim datur tale tēpus, tunc illæ mutationes non erūt cōtinuæ, & hoc sufficit, & intēdimus pbare.

3 Tertia obiectio est. Nā primo diximus, motus esse contrarios, & postea vnum illorum incipere à quiete contraria. Vbi videtur, quòd vnū duo habeat cōtraria. Ad hoc respōdet, quòd siue quis illa duo contraria vocet, siue non ad rationem satis est, q opponatur motus, & quieti: & alteri motui, sicut medium duplici extremo opponitur. Quod vero sit perfecta contrarietas inter quietem, & motū parum hoc refert ad præsens. De hoc autem diximus libro quinto.

Amplius autem & in generatione.

Tex. LXIII.

ITerum probat, quòd nō sint duo motus illi continui per generationem. Vt enim nihil generatur, vt duret per instans: ita profecto fit in alijs motibus, nihil ad terminum mutabitur, vt per instās sit in eo, quia quod naturale est, in omni motu erit, at si illi motus essent continui, illud sequeretur, vt textu præcedenti probatum est. Non igitur sunt tales motus, quin sit media quies, saltem per aliquod breue tempus: hoc autem continuitatem illorum impedit.

Quòd autem contingit esse quendam.

Tex. LXIIII.

CVm probasset, nullum alium motum continuum perpetuo esse posse, nunc ad locales deuenit, & inter locales nullum, nisi circularem perpetuo continuum esse posse ostendit. Inter motus locales nullū præter circularē posse esse ppetuū.

Distinguit autem tres locales motus, rectum, circularem, & mixtū ex vtroque puta, quæ fit per chordā, & arcū. Dicit, q si probatur, vtrumque simplicem aut vnum non esse infinitum, etiam probatum erit, mixtum non esse infinitum, nā iste ex simplicibus componitur.

Probatur igitur de recto, quòd esse nō posit perpetuo continuus. Et nō sumit vnicum rectum simplicem, qui ab vno in aliud fit, nā notū est, non posse talem esse infinitum, sicut nec alios motus, qui sunt à contrario in cōtrarium, sed sumit rectum, & reflexum vt ab A. in B. & iterum à B. in A. De his. n. dubiū est. Ostēdit autem, q tales motus non sint continui, tali argumento. Motus cōtrarij non sunt continui: illi motus sunt contrarij inter se: non ergo sunt continui. 1. Ratio

Consequentia est certa. Maiorem probat ex his, quæ dicta sunt lib. 5. Vbi probatum est, ad motus cōtinuitatem debere esse tempus vnū, mobile vnum, & terminum vnum specie: at contraria non sunt vnius speciei: non ergo continuari possunt.

Minorem probat. Nam illi motus se inuicem impediunt: ergo sunt contrarij. Patet antecedēs. Moueatur aliquid ab A. in B. & aliud à B. in A. profecto ita se mutuo impedient, quominus motus suos peragant. Non sic autē, cum aliquid sursum, aliud ad latus mouetur: sunt ergo illi contrarij, ac ob id non erunt cōtinui.

Maximè autem manifestum est.

Tex. LXV.

ALterum argumentum facit ad idē probandum sic. Illi motus, inter quos mediat quies, non sunt continui: at inter motū rectum, & reflexum mediat quies: ergo illi non sunt continui. Addit,

quod non solùm inter rectum, & reflexum, sed etiam in circulo motus simplex, & reflexus quietem habet. Vt si per circulum procedat ab A, in B, & iterum à B, in A.

Explicat tamen, q ferri iterum ab ipso B, in A potest, aut continuando motũ per totum circulum: & hoc dicitur moueri per circulum: & hic motus continuus esse potest. Aut regrediendo per eandẽ partem circuli: & de hoc motu reflexo dicitur, q non est cum altero continuus. Minorem illam probat, q mediet quies. Et dicit, hoc sensu patere, & ratione. Sẽ su quidem, quia experimur aliquãdo in his reflexionibus mobilia retardari. Rationem autem adiungit.

Inter motũ rectũ, & reflexũ mediat quies. Obiectio.

Sed dices: si hoc sensu notũ est, vt quid ratione opus est, cum qui sensu probat, ratione ostendere superius reprehendit in textu. 16. Respondet Auerroes, quòd ratio ponitur vltra sensum in præsenti, quia illa quies non percipitur in omnibus reflexis. Nec similiter per sensum cognoscitur causa, at ratio probat in omnibus, & dat causam.

Solutio.

Principium autem hoc est.

Suppõ. In quanto sunt tria, principiũ, medium, & finis.

AD probandum id ratione, supponit duo. Alterũ est: Quòd in quãto sunt tria. Principium, medium, finis. & hæc sunt tam in spacio, quàm motu, & tempore. Mediũ autem habet rationem duorũ: respectu enim principii, finis est: respectu vero finis, principium.

Alterum est. In linea recta quodlibet punctum medium nõ est actu principiũ, aut finis, sed potentia. Vnde non actu dicitur, nisi cùm sumitur cum hac, aut cum illa parte. Et quo fit, quòd in motu facto per lineam, nunquam punctũ habeat rationem principii aut finis actu, nisi facta fuerit aliqua diuisio non per magnitudinis diuisionem, sed secundùm quietem.

Nota.

Vnde maxime aduerte, quòd hoc est discrimen in puncto lineæ, vt est mediũ tantùm, & vt est principiũ, vel finis motus: quòd vt est tantum medium, sufficit, quod sit potentia principium, vel finis, & tunc erit, cùm motus continuè fit per illam lineam. At si debeat esse finis actu, vel principiũ motus, tunc debet sumi cũ diuisione, ita vt cesset mobile in illo per aliquod tẽpus: sic enim fiet actu finis præcedentis, & actu principium sequẽtis motus. Et dicetur, quòd mobile ad illud accessit per motum primum, & per alterũ motum recessit, & abiuit de puncto vero absque vlla quiete.

Nec potest dici, q mobile fuit in illo, & recessit ab illo, quia, vel hoc esset in vnico instanti, vel in tempore. Nõ est dicendum, quòd in illo fuit in tẽpore: tunc enim esset quies. Nec in instanti, nam tunc peto, An in eodem recessit: Et hoc non. Vel in alio. & tunc intercederet tẽpus, & in hoc quiesceret. Et iterum peterem de vltimo instanti. An in alio recessit: & sic mobile nunquàm moueretur. Non ergo debemus dicere, quòd in puncto medio, aut instanti fuit & recessit, nisi ibi quiescat: q si res dicitur in instanti esse, est quia est in tempore, in quo illud instans est.

Ex his vult rationem hãc esse. Illi motus, qui habent actu finem, & principium non sunt continui: at simplex, & reflexus habent actu finem, & principium, cũ diuersi sunt: ergo est quies in vlto vltimo, reflexionis, alter enim esset illud, sicut punctum medium, quod est potentia, vnde nec ille primus motus haberet actu finem: quod falsum est.

Vim rationis.

Nota literas: per C, intelligitur vltimus pũctus: per B, medius, qui dicitur in potẽtia: per A, mobile. Dicit, q si A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit, tunc necesse erit illic quiescere. Nã sicut cogitatio, qua punctũ sumimus, respectu huius vel illius partis, facit vt dicatur actu principium, vel finis. Ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempe cũ recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A. & finis est, cum in aliquo, puta, C, steterit. Nam (vt dictum est) in principio motus non

Nota.

est

est primum: in vltimo vero est primum, in quo mutatum est. Et nota, quod modo per A, punctum, & signum, quod idē est, intelligit.

Quam habeat vim responsus Arist.

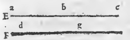
Hæc ratio Aristotelis, vt dixi tibi tex tu superiori, non est demonstratio: nam aliquando accidit, motum reflexum ratione tēporis, cōtinuitatē habere, vt patet de faba, quæ sursum ꝓiecta sine quie te trahitur à magno lapide cadente, de qua diximus lib 5. Verum est, quod Aristotel. dicit, cùm aliunde nō prouenit impedimentum, vt in casu posito satis manifestum est.

Quapropter & ad dubitationem, Tex. LXVI.

Dubium quoddā.

CVm dixisset, punctum medium non esse actu finem, aut principium motus nisi sit quies: nec mobile dicendū, ibi accedere, aut recedere: nunc per hoc respondet ad dubium quoddam, quod ex simili concessione suboriri poterat.

Sumantur duæ lineæ æquales: altera E, altera F. Et duo mobilia æquali velocitate mota per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & signētur duę partes ęquales: in linea E, signetur B C, in linea F, signetur F G.

Incipiat autem moueri A, à principio lineæ, vsque ad B, & cùm ibi sit, incipiat D. recedere ab F. vsque ad G. Tunc citius perueniet D. ad G. quàm A. ad C. ex B. & tamē magnitudines hæ duę ęquales erāt, & mobilia æquè velocia. Quod autem citiùs perueniat D, patet: quia cùm A, est in B. tūc D. recedit ab F. Nec poteris dicere, quòd tunc A, recedit à B, quia simul non est ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citiùs alterū peruenit, ita est intelligendum hoc.

Solutio.

Ad dubium, quod profecto in litera est valde obscurū: respondet Aristot. quòd non est concedendum, quòd dum D, recessit ab F, erat A, in B. Non enim A, in B, fuit, quia B, erat in medio motus: Nā, vt diximus A, incœpit motū ab E, quod erat ante B.

Nota.

Per hæc vult Aristoteles docere, quòd aliter se habet punctū in medio motus, aliter in principio motus, & fine. Nā in medio potentia est, nec ibi est quies: at in fine, seu principio actu est, & debet esse quies sub illo.

Vnde concludit ex hoc, quòd cùm in motu reflexo ibi sit actu finis præcedentis, & principiū sequētis motus, debet in eo quies esse: & ponit exemplū mutatis significationibus literarū: puta, si G. mobile feratur vsque ad D, punctum: & iterum reflectatur, quiescet ante reflexionem, quia illud actu est finis vnius, & principium alterius.

At verò, quæ olim allata fuit. Tex. LXVII.

Excluditur quædā responsio.

EXcludit quandam responsionē. Posset enim quis dicere, quòd in illo puncto lineæ vltimo, in quo fit reflexio, non sistit mobile, nec recedit: sed sicut se habet mediū pūctum motus recti, ita illud est medium recti, & reflexi. Hoc reijcit: nam illud punctum actu est finis, & principium, quia sunt illi diuersi motus, alius enim est sursum, reflexus deorsum, vel è contra. Vnde tale punctum nō potest censeri, sicut medium in motu eiusdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his potest sumi argumentum. Nā si non esset quies in illo puncto, tunc eodém modo se haberent duo illi motus diuersi, quo duæ motus eiusdem rationis partes, quod nō est, cùm illi actu sint diuersi motus. Partes autē vnius motus solùm distinctæ potentia, aliqua ergo inter illos mediat quies.

2. Ratio. Nota solutioné argumenti Zenonis

Statim per hanc doctrinā vult solutum esse duplex dubium. Alterum Zenonis libro 6. propositum, puta quòd non sit motus, quia oportet transire prius per dimidium: hæc autem infinita sunt, ac transiri

non possunt. Alterum dubium est ferè idem, sed alia vi propositum. Cum aliquid monetur, numeret ea dimidia simul, atq; mouetur, cùm hæc aūt sint infinita transacta in motu, accidet in aūtū esse numeratum: quod est impossibile.

In primis ergo de motu. Tex. LXVIII.

Nota, nō esse verū in Aristot. ad quę dictū est in 6. Phy. tex. 18 infinitū posse pertrāsiri in infinito tēpore.

Exclusit solutionem, quam dederat argumento Zenonis in lib. 6. text. 18. Illic enim dixerat, q quamuis in spacio sint infinita, tamē etiam in tēpore, quo pertransitur spacium, sunt infinita. Hanc solutionē dicit esse ad hominem, id est, quantum sufficiebat pro soluendo argumento. Zeno enim contēdebat, quòd si motus esset, infinitum transiretur tēpore finito, puta, magnitudo diuisibilis in infinitum per vnam horam. Ad hoc satis tunc fuit respondisse, quòd pariter tēpus erat infinitum. Est enim etiam diuisibile in infinitum.

Nota. Sed hæc solutio prorsus difficultatem non euacuat, nec veritatem ostendit. Nā dubium manet, quomodo tempus, cùm infinitas habeat partes, potest trāsiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modo dicta sunt, soluitur. Nō enim ista dimidia actu sunt in continuo, sed potentia: nam actu essent, si vnumquodque punctum fieret duo, vt cum hæc, vel illa sumeretur parte: aut si motus cessaret. Tunc autem facta diuisione, iam nō esset continuum. Et sic etiam patet de numeratē: qui. n. numerat diuersas partes facit, & bis punctum sumit cum duplici parte, ac duo puncta facit: hoc autem non se habet in cōtinuo sic. Vnde concludit, q infinita contingit transire potentia, sed non infinita actu. De hoc abundè diximus lib. 6. præsertim quęstione vltima. Vnde linea finita quidem est secundùm substantiā, & esse actu potentia autem, illa habet infinitatem.

Manifestum autem est, & quòd nisi aliquis. Tex. LXIX.

In tēpore infāti me- IN hoc textu ostendit, quod debet in tempore constitui instans medium, quod habet rationem duorum, & sit finis prioris, & principium posterioris, & hoc instans sit primum nō esse rei corruptæ. Et hoc est, quod dicit, q posteriùs debet sumi ad ipsam rem, id est, de oēt esse primum esse ipsius rei, quæ generatur post alterius corruptionem.

dū hēt ratione prioris, & posteris alias se quereretur vnā è duobus incōuenientibus.

V. g. ex aere generatur aqua, tunc datur in illo tempore instās, quod sit primū non esse aeris, & primū esse aquæ. Hoc autem instans re vnū est, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis ratione, duplex est.

Probat autem, q nisi sic distinguatur hoc instans, sequetur vnū ex duobus inconuenientibus, & impossibilibus. Aut q idem in vno instanti erit idem, & non idem: Aut quod factum est, non erit, vel vel quod corruptum est, erit.

Probat hoc, sumpto tempore A C B. puta, hora, & instans commune vtrique mediæ est, C. Prior enim media est A C. posterior est C B demus, quod aliquid sit album in vna media, & non album in altera, Si igitur est album in media hora priori, erit in illo instanti terminatiuo ipsius, Si est nō album in altera, erit etiā in instanti initiatiuo. Cumque istud instans vnum sit, erit in eo aliquid album, & nō album. Necesse est ergo dicere, q in illo instanti res, quæ corrumpitur, nō est, sed in tēpore priori, præter illud instans: & hic erit primum non esse præteritæ, & primum esse futuræ formæ.

Similiter, detur q in media hora sit res facta. in altera uon facta. Si in priori est nō facta: ergo in illo instanti C. Si vero in posteriori est facta. ergo et iam in illo erit: ergo res, quando nō est facta, & ècontra, & c notum. Oportet ergo diuersitatem hanc in illo instanti facere.

Et attende, quod per album, & non album debes formas substantiales intelligere. hæ enim sunt, quæ per primum esse incipiunt. Accidentia enim, quæ cū motu incipiunt, per vltimum non esse incipiunt, sicut motus ipse, vt iam declaratū est in libro. 6. Nota.

Si

Si verò, quod fuerit priùs non ens.

Tempus nō cōponi ex instanti bus.

Ostendit ex dictis, tempus non esse compositum tantum ex instantibus: Et ratio est. Detur, quòd aliquid fi. t ens ex non ente, puta ignis, aut albū ex non albo, vel non igne: cùm debeat dari instans, in quo primo est: detur illud, & sit B, in tempore A. Si in A, est: ergo ante fie bat, & non erat: ergo debuit esse generatio, & productio ante instãs, in quo est D. quod factum est: hæc autē non potest fieri in altero instanti immediato, & contiguo: quia detur illud, in eo res illa non est. Ergo, vt ex non esse veniat ad esse, debet esse aliquod intermedium: mediat ergo tempus, nec potest tunt duo immediata instantia esse.

Vis rationis Arist.

Breuiter ratio est. Dentur duo instãtia simul: tūc in vno res est, in altero est: ergo necessario debet mediare aliquid, in quo fit productio: nam in instanti esse non potest. Dicit tamen Aristoteles, quòd dubium nullum est apud se, qui tēpus ponit ante quodcunque instãs, ei immediatum.

Dices: Si generatio, vel res corrumpitur per aliquod tempus, & in vltimo instanti huius, non fit, quia desinit per primum non esse: videtur, quòd non fit in toto illo tempore. Respondet Aristot. quod in toto illo est: nam instans nihil diminuit, nec auget tempus, cùm fit indiuisibile.

Quibus igitur aliquis. Tex. LXX.

Rōnibus cōmunibus ostēdit sim plicem & reflexū nō esse conti nuos.

Postquàm rationibus proprijs, & ex propria materia sumptis probauit, motū simplicē, & reflexum non esse cōtinuos: modo rationibus cōmunibus, quas dialecticas vocat, id probat quarū prima est. Ille est terminus motus primus, & specificus, in quē motus continuè fertur, nisi impediatur, cū ergo motus est ab A. in B & iterū continue à B, in A, motus fertur ad A. terminum: illi ergo duo motus habēt vnū terminū, & spe cificū: erunt ergo vnius speciei. Hoc autē est falsum, cū sint contrarij, ergo te vera, non cōtinua est illi reflexio cum motu prioti.

Amplius autem, & ex his. Tex. LXXI.

Secunda ratio est, eadem cum superius posita tex. 62. Quod mouetur aliquo motu, qui non fuit prius, debet prius quiescere quiete opposita illi sed cùm fit illa reflexio motuum contrariorū. postea rior motus non fuit priùs, cùm alter erat aliter duo motus contrarij simul essent: ergo quod mouetur, quieuit sub termino ad quem prioris. Hæc enim quies est opposita motui posteriori (quia suppositum est, nō esse, nisi hos motus) nō ergo hi continui sunt: cùm media sit quies.

Amplius autem & hæc ratio.

Tex. LXXII.

Tertia ratio est ferè similis primæ, sed ad aliud incōueniēs ducens. Detur, q̄ ex non albo fiat album, & ex albo iterū cōtinuè non albū: erit ergo totus hic vnus motus, qui ex non albo tendit in nō album. Nam cùm ex non albo fit album, illic nō fuit vlla quies: per vuū ergo motū, & corrumpitur non albū, puta, cum fit album, & destructo albo, fit non album. Hæc enim tria illo motu fiūt. Ac absurdum est concedere, q̄ vno motu & destruitur vnum, & fit ipsum: erit ergo quies media in albo.

Quarta ratio est, Quia posit dici: quòd cum possint duo illi motus in con tinuo tempore fieri, erunt ipsi continui. Ad hoc addit rationem, quòd solùm tempus non sufficit, nisi fit vna forma: at duo contraria non possunt vnum facere: erunt ergo illi motus consequenter. 4

Vbi nota, quòd non negat Aristoteles posse absque tempore medio aliquā do motus illos fieri, sed solùm probat ab surdum esse vniuersaliter, & semper id fieri. Et quamuis aliquando ita fit, nō tamen illi continui dicendi sunt, propter terminorum diuersitatem. De inceptione, & definitione formarum, & motuum diximus libro sexto.

CAPVT OCTAVVM.

Qui autem super circularem sit.

Tex. LXXIII.

Cum

Motũ circulare esse perpetuũ. CVm motum localem, nec rectum, nec reflexum perpetuo continuũ fieri probasset: nunc motum circularem continuum esse posse ostendit, ac id duplici ratione probat. Prior est. Quia in

1. Ratio. tali motu non sunt illa, propter quæ negatum est, motũ rectũ, & reflexũ esse continuos. Hoc enim negabat: quia si ab ipso A. in B. motus sit, & iterũ à B. in A. per rectum, & per lineam eandem. tunc duo motus contrarij essent vnus, & idẽ: nam totum ille motus ab A. terminaretur ab A. At hoc in circulari motu non est, quia illi motus nõ sunt contrarij. Nã cum ab A. per B. circulariter regreditur ad A. iste regressus nõ est cõtrarius, quia A. & B. nõ sunt oppositi termini. Termini enim oppositi, & contrarij dicunt secundùm lineam rectam: at motus illi nõ sunt secundùm rectum.

Vnde, nõ omnis motus, qui est ad terminum aliquẽ opponitur motui, qui est à termino illo, nisi cùm est secundùm eandem lineam rectam. Imò hæc est natura circularis, quòd ab vno in idẽ redeat. Potest ergo motus circularis cõtinuè redire ad idem punctum, vnde ortus est, & secundùm idem propositum, & positionem. Nam qui per circulum semper ad idem procedit, semper seruat eandẽ positionem, sequens partem post partem: at qui ref.. ctitur, mutat positionẽ, & posteriores spacij partes, facit priores.

2 Altera ratio est. Ob id negabatur cõtinuitas in reflexo, quia per idẽ spacium regreditur ad idem punctum, siue per rectum, siue per semicirculum: at quod per circulum mouetur, regreditur per aliud spacium: nam per vnum semicirculũ tendit ab A. in B. & per alium semicirculũ regreditur ad A. Non igitur sunt motus contrarij, cùm non fiant secundum idẽ, & sic possunt esse continui. Motus ergo circularis continuus est, & sic potest habere perpetuitatẽ in continuitate, quia continuè redit ad idem punctum vnde profectus est.

Manifestum autem est. Tex. LXXIIII.

COncludit ex hoc, quòd modo dixerat, quòd reliqui etiam motus reflexi, puta, alterationes non possunt esse cõtinuæ, quia sunt per idem medium: vt ab albo in nigrum, & econtra. Similiter in augmentatione, & diminutione, & in alijs.

Quòd si dicas, esse aliquãdo multa media inter qualitates, & extrema. Respõdet, quòd nihil refert. Sat est, quod sæpe accidat esse per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas. vt ab albo in nigrum per fuscum, & iterum a nigro in album per idem fuscum, quamuis aliquando fit per viride. Attende, quòd generationem sumit hic coniunctam cum alteratione, & medium vocat dispositiones ipsas, quæ ad formam ipsam conueniunt. Ex quo reprehẽdit Philosophos, qui dicebant, omnia continuè moueri: præsertim enim loquuntur de alteratione, & hanc, nec vllum motum alium, præter circularem, possibile est esse continuum, vt ostensum est. Dubiũ Solutio.

Quòd autem lationum circulatio.

Tex. LXXV.

PRobatum est, circularem posse esse perpetuo continuum: nunc cum esse primum motum oportet probare. Nam vt sit motus primi motoris, vtrumq; debet habere. Cùm autẽ localis sit primus omnium aliorum motuũ, si probatur inter locales, circularem esse primum, absolutè probabitur omnium esse primũ. Præterea inter locales, rectus, & circularis sunt simplices, ob id priores sunt composito ex vtroque: solùm ergo probare oportet, q; circularis sit prior recto. Motũ circulare esse primum.

1. Ratio. Hoc autẽ multipliciter probatur. Primò. Ille motus prior est, qui est simplicior, & perfectior, motus circularis est huiusmodi, ergo est prior. Minor probatur. Nam suno rectum: Et tũc, vel est simplex absq; reflexione: & tũc terminatur, quia in infinitum protrahi nõ potest: Et tunc circularis est perfectior, quia potest in infinitũ protrahi. Est autẽ perfectius quod semper esse potest. Aut rectus sumitur,

tur cum reflexo,& iam iste motus est cõpositus,cùm ad idem punctum bis transeat idem spacium,& tunc circularis erit prior,quia simplicior.

2.Ratio. Probatur secundò. Ille motus est prior, qui potest esse perpetuus, at nullus motus potest esse perpetuus, nisi circularis, quia si alij sumantur cũ reflexione,necessario habent mediam quietem,& sic corrumpuntur,ergo ille prior est.

Rationabiliter autem accedit.

Tex. LXXVI.

Suppositio SVbdit,non esse absque ratione,circularem esse continuum , & nullum alium.Supponit autem, quòd in spacio, per quod fit motus, dantur principium, medium,& finis,sed differentet.Nam in recto illa actu sunt determinata,cùm linea terminos habeat:at in circulo ea nõ possunt determinata esse,cùm quodcunque sumatur,non est ratio, quare illud sit principium potius,quàm finis, aut medium,& illud potius,quàm aliud, cũ omnia æqualiter se habeant.Hinc est,quòd merito per circulum totum potest esse motus continuus semper, non auté per rectũ reflectendo,hoc enim habet determinata principium, medium & finẽ.

Vnde,quæ per illud mouẽtur, cũ sunt in vno,nõ sunt in alio:at in circulo mobile semper est in fine,simul etiã in medio,& in principio. Causam huius dat: quia linea circularis habet extra se medium,puta,centrum,quod est principiũ, & finis,& medium dici potest.Ob id igitur cõtinuo mouetur per circulum, quia nunquam mobile ad centrum peruenit. Et hinc sequitur, q̃ totus circulus quodammodo quiescit,cùm centrum nõ mutet,sed fixum maneat,similiter etiã mouetur cõtinuè ratione ipsius circũferẽtię quæ aliter,& aliter circa cẽtrũ se habet.

Accidit autem econuerso.

3 TErtio probat primitatem huius motus,quia est aliorum mensura,quamuis hoc argumentum sit cõuertibile.Nã, quia primus motus est,ob id aliorum est mensura,& si mensura,etiam primus est. Est autem mensura,nam (vt dictum est lib.4.) tempore, quo in circulo consistit mensura mus reliqua.

Quarto idẽ probat; Quia solus iste circularis regularis est,reliqui enim motus naturales,quo magis ad finẽ perueniunt, eo magis intenduntur,nec vniformitatẽ seruãt,At circularis vniformis est, cùm non habeat finem determinatum;est ergo iste prior, similiter finem habet extra se,puta, centrum. 4

Dubitatur,quæ sit causa,quare motus naturalis in fine intendatur. Albertus.4. Physic.tracta.1.cap.3.dicit,quòd mediũ prope extrema magis accedit ad naturã extremorum,vt aer prope ignem accedit magis naturæ ignis,prope tertiam accedit naturæ terræ;ob id motus naturales in fine sunt velociores, quia medium est eis magis naturale. Sed hoc non videtur valere. Dubium quare motus natura lis fit velocior in fine. 1.sententia. Alber.

Nam eadẽ est ratio huius velocitatis maioris versus finẽ,qua solet esse in motibus violẽtis versus mediũ: at in his non est propter talẽ causam,ergo nec in illis.

S.Tho.4.Physi.lect.12.dicit esse velociores,quia magis accedũt ad id,quod sibi naturale est,puta,proprium locũ.Aliqui addunt,quia virtus loci magis vrget in locis proximis,à qua talia trahuntur.

Sed omnia ista vnico argumento impugnantur, q̃ facit Burleus in præsenti. Demus,q̃ lapis deorsum per centum stadia cadat,& cõsideretur motus velocitas quæ fit per vltimum stadium. Iterũ per illud lapis deijciatur,vt solũ cadat à principio stadij,profecto multo minus velox erit motus huius,quàm cùm cadebat ex alto,& tamen idem stadiũ est æquè propinquum centro,ergo non est illa ratio velocitatis. Impugnatur ista sententia.

Vlterius sic impugnari potest. Signetur stadiũ in medio distãs à centro, & aliud prope cẽtrũ,& per id, q̃d est remotũ à cẽtro,moueatur lapis cadẽs ex altiori adhuc loco,& per id, quod est prope centrum,moueatur nõ ex altiori cadẽs. Profecto velocius per illud aliud mouetur,

non

non ergo facit quicquam loci naturalis propinquitas. Adde etiam, quod nihil acquirit in se mobile.

Authoris solutio.

Respondetur igitur cum Burlæo, quod in fine, & medio intenditur motus, quia sunt plures partes aeris, vel medij, quæ post mobile mouentur, & ipsum impellunt. Similiter partes anterioris medij plures mouentur versus locum illum, & excedunt: vt si lapis deorsum mouetur, anteriores aeris partes versus terram mouentur plures, dum motus longior est: & posteriores plures post se secum fert: & sic augetur motus excedentibus alijs, alijs propellentibus medij partibus. At differt motus violentus, quia in motu violento deficit vis impressa mobili: ob id remittitur vltra medium: in naturali verò seruatur eadem virtus per totũ motum, cùm sit permanens, ob id iste intenditur in fine. vterque tamen in medio intẽsior est, quàm in principio.

Quòd autem ea, quæ est secundum locum.

Tex. LXXVII.

Motũ localẽ et primũ probatur multis testimoniis.

VLtimo localem motum omnes antecedere probat ex sententia omnium Philosophorum. Primo ex Empedocle, qui litem, & amicitiam per congregationem, & segregationem operari primo dixit, illa autem sunt cum locali motu. Secundò ex Anaxagora, qui hanc etiam separationem rerum ponit factã à Mente. Tertio ex Democrito, qui non ponit causam efficientem, sed propter vacuum res fieri, & moueri dicit: at motus hic per vacuum, localis est. Quartò ex alijs, qui densitate, & raritate cuncta faciunt, vt qui vnum elementum principium ponunt. Hi enim motum localem ibi ponunt, vt densetur, aut rarefiat res. Quinto ex Platone, qui animã se ipsam mouentem principium mundi ponit: at quod seipsum mouet, maximè secũdùm locum mouet. Sexto ex sententia cõmuni, qui absolutè per motum absque limitatione prolatum, localem intelligunt, & hoc, quia is est omnium primus.

Empedo. Anaxago. Democri. Plato.

Ex his epilogat, quæ dicta sunt hoc libro, puta, quòd motus semper sit, & quod sit principiũ motus, & quis motus sit primus, & quis perpetuo continuus: & quòd primum mouens sit omnino immobile, motus autem, quo immediatè mouet, circularis est.

CAPVT. IX.

Quod autem hoc necesse est.

Tex. LXXVIII.

I. Motorẽ esse incorporeum inquiritur.

ALiud attributum primi motoris probare aggreditur. Nempe, quod sit incorporeus, & magnitudinis expers. Ad hoc autẽ probandũ vtitur hoc medio, quod tempore infinito mouet, ac duos facit syllogismos. Alter est. Nullum finitũ potest mouere tẽpore infinito, primus motor mouet tempore infinito, ergo primus motor non est finitus, erit ergo infinitus.

Alter syllogismus est. Nullum infinitũ habet magnitudinem, primus motor est infinitus, ergo non habet magnitudinẽ, ergo incorporeus est. Vtriusque syllogismi probat maiores, in hoc autem textu priorem.

Nota.

Nota autem, quòd sequor modo expositionem communiorẽ, nam in quæstione dicam exactiùs meã de hoc sententiã.

Rõ Arist. quæ probat, nullũ finitum posse mouere tẽpore infinito.

Dicit igitur, quòd ante illam conclusionẽ, quòd primus motor incorporeus sit oportet aliqua priora, id est, aliquas propositiones præmissas sumere. Quarũ vna est. Nullum finitum potest mouere tempore infinito.

Suppositiões quędã

Supponit autem duo ad probationem. Alterum est. Tria esse in motu, prout attinet ad negocium præsens, puta, Mouẽs Mobile, Tempus. Alterum est, quòd ista possunt penes finitum & infinitum quadrupliciter ordinari. Aut. n. oĩa tria sunt infinita, aut omnia finita, aut duo infinita, vnum finitum, aut è contra, duo finita, vnum infinitum.

Necessitur ratio.

Modò autem hoc probatur, quòd non possint esse duo finita, puta, mouens, & mobile, & tempus infinitum. Sit igitur in casu argumẽti. A. mouens. B. mobile finita. C. tempus infinitũ, & sumatur pars mouen-

mouentis, quæ sit D. pars mobilis, quæ sit E. & tempus, sit F. Est igitur argumentū D. pars mouentis tempore infinito mouet E, quæ est pars mobilis tempore infinito, mouet autē tēpore finito F. ergo totū A, mouet totū B, tēpore finito, nō ergo in tēpore infinito. Antecedēs probatur. Quia pars mouet minori tēpore, quàm totū, sed totū impositū est moue: e tēpore finito: ergo & pars, mouebit finito.

Consequentia probatur. Fiat additio partium ad D. & ad E, tūc etiam crescet tempus: cum autem finitū sit A, & B. tot partes addentur D, & E. quod adęquent ipsa A. & B, & ita consumantur, ablatis partibus ab eis, & additis D. & E. At tēpus non consumitur, cū infinitum sit, at cum debeat consumari, quia sicut D. & E. adæquant per additionē ipsum A. & B. ita etiā tempus adæquabit. Non autē posset, si illud esset infinitum: ergo finitū est tempus, quo A mouet B.

Obiect. Auic. contra resolutionē Arist. Aduersus hoc dubitat Auic. q. nō videtur, q. mobile, & mouēs diuidi tēmp poss sit. & sic dēmōstratio nō est vulnerabis.

Solutio. D. Thom. Respondet. S. Thom. q. non est opus hoc de diuisione reali intelligere, sed de ea quæ cogitatione fit, qua rei naturam ā crutamur.

Alterum dub. Dices: quo modo dicit Arist. quòd pars mouet partem in minori tempore? dictum enim est lib. 6. q. si mouens mouet mobile tanto tempore, dimidiū mouet dimidium æquali tempore? Hoc cum alijs grauioribus dubijs examinabitur in quæstione. Interim dico, quòd illud potest sic clarius probari Si totum A. mouet totū B tēpore infinito: totum A, mouebit partem B. tēpore finito; hoc. n. benè sequitur. Vlterius, adde partes æquales B. donec æquetur toti ipsi B. addes etiā tempori, sed non fiet infinitū, q. ad dendo finita finitē finito non fiet infinitum, ergo totum A, mouebit totum B. tempore finito. At quare Arist. non sic probauit hoc, cùm posset, dicā inferius.

Quod autem omnino non contingit.

Tex. LXXIX.

Probat alteram maiorē alterius syllogismi puta, virtus infinita non potest esse in aliqua magnitudine. Loquitur autem de magnitudine finita, tum quia alibi ostensum est, nō esse magnitudinē infinitam, tum etiā, quia eodem argumento potest probari, quòd nec esse possit in magnitudine infinita. Virtu: e in finitam nō posse esse in magnitudine.

Supponit aūt duo. Alterū est, q. illa est maior potentia, quæ potest æquale facere cū altera in minori tēpore: & quæ potētia minor est, in maiori tēpore, æquale facit, siue sit calefaciēdi virtus, siue, p. ijciēdi, quæcūq; sit illa. Alterū est, q. quod ab infinito mouet, patitur magis, quā si à quocunq; finito moueretur, atq; potentia infinita est, maior qu ecunque finita.

Ex his facit argumētū. Si esset virtus in finita in magnitudine, sequeretur quòd moueret in nō tempore: sed hoc est impossibile, ergo pariter impossibile est, q. sit magnitudo habens virtutē infinita. Probatur sequela. Si. n. infinita virtus nō mouet in non tēpore, mouebit in aliquo tēpore finito minori, quàm virtus finita mouet, sit illud A, puta, hora & tempus, quo finita mouet idē mobile, finitū sit A B. puta dies. Tūc argumentor. Addatur virtuti finitæ plus, minuetur tēpus: addatur vlterius, etiā minuetur. Tot ergo partes addentur, q. fiat tēpus vnius horæ: & tū illa virtus erit adhuc finita, quia ex additione finita finitū fit. Hæc ergo finita virtus mouebit æquali in tēpore cū infinita idē mobile, qđ est impossibile. Nulla ergo magnitudo finita potest habere infinitam virtutem. Idem est argumentum de infinita magnitudine, si esset. Rō Aris. quod virtus infinita posita in magnitudine moueret in non temp. re.

Neque igitur nec in infinito finitam.

Tex. LXXX.

Cùm ostendisset, virtutem infinitā nōn esse in magnitudine finita: ostendit, q. nec è contra, in magnitudine finita sit virtus finita. Virtus finita non est in magnitudine infinita.

Et supponit vnum: Quòd maior magnitudo maiorem habet virtutem. Nā quā mais aliquando accidat, minorē magnitudinē habe. e maiorem virtutē: vt

paruus ignis virtutis est maioris, quàm maior pars aeris: tñ si sit maior, & maior aer vincitur ignis, & semper per augmentũ magnitudinis crescit virtus in re.

1. Ratio. E hoc sit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habens virtutem finitã, & sit A B sumo ipsius aliquam partem, q̃ moueat D, mobile: hæc pars cùm alicuius sit potentiæ, mouebit aliquo tempore ipsum D. Sit tempus E F, & pars mouens B C. Tunc sumam aliam particulã, & reddam eam duplam: hæc mouebit ipsum D, in dimidio tempore. sit F H. Iterũ sumã aliã, & duplicabo: iterũ dimidiabitur tẽpus. Tũc sumã aliã, & iterũ dimidiabitur tẽpus. Sed cũ illa sit infinita magnitudo, semper & semper potero sumere, & sic absq; termino minuetur tẽpus, ita vt data quacunq; parte tẽporis, adhuc in minori. ergo illa erat virtus infinita: q̃a virtus, quæ vincit quamcunque temporis proportionem datam ita, vt in minori & minori, est virtus infinita, si enim esset finita perueniretur ad tempus, vt in minori non posset mouere: non ergo virtus nita est in magnitudine infinita.

Nota. Nota verbũ (secundũ conuersionẽ) significat, q̃ opposito modo se habẽt tẽpus, & magnitudo. vno enim aucto, alterum decrescit, vt in argumento patet.

Est autem & hoc sic demonstrare.

Tex. LXXXI.

2. Ratio ad idem. ALtero argumẽto idẽ probat. Sũpta magnitudine eiusdem generis cum infinita. Id est, sit magnitudo infinita habens virtutem finitam, ignis, v.g. Et sic virtus ista, cùm finita sit decem, aut cẽtum graduum. Tunc sumam vnum finitũ ignem alicuius gradus, qui sit pars aliquota illorum graduum, addam huic igni ignem; augebitur virtus. addam vlteriùs, augebitur magis. tot ergo addas partes aliquotas; vt hæc magnitudo adæquet totã illam virtutem centum graduum. At magnitudo ista finita erit, cum fiat ex finita additione: non ergo potest in magnitudine infinita virtus inesse finita. Ex hoc concluditur, quòd motor primus non sit virtus in magnitudine, quia aut esset finita, aut infinita: sed neutra potest: finita enim non mouet in non tempore infinito: infinita autem moueret in non tempore; quod est impossibile.

De his autem, quæ feruntur,

Tex. LXXXII.

3. Ratio primus motor sit incorporeus. DIfficulter percipitur sensus huius textus, non quòd obscurus sit admodũ: sed quòd cum præcedentibus non videatur cohærere: tamen (ni fallor,) noua est ratio, quàm Arist. ponit ad ostendendã primi motoris incorporeitatem. Vult enim ostendere, q̃ motus non esset regularis, nisi motor esset incorporeus: Probatque, q̃ irregularitas motuum prouenit ex pluralitate motorũ: aut ex vno, quod dum mouet, mouetur. Cum autem motus cœli sit regularissimus, eius motor qui vnus est, non debet moueri dum mouet, & ob id erit incorporeus.

Dubium de motu proiectorum. Ad explicandum autem primam irregularitatẽ, quæ ex diuersitate motorum prouenit circa idẽ mobile, dubiũ proponit de proiectis, quorum motus est irregularis ob motorum diuersitatem: scilicet, cùm omne quod non se mouet, moueatur ab alio, Proiecta, vt lapides, & similia, à quo mouentur, cum iam separata sunt à proijciente?

Excluditur prima responsio de motu proiectorum. Excludit quandã responsionẽ, quæ poterat dari. puta, q̃ qui mouet lapidẽ. v.g. mouet simul aliquã partẽ aeris lapidi circumstãs, & hic aer, velut vas fert lapidẽ ipsum mouens per totũ spaciũ. Hoc reijcit Aristoteles: quia est eadẽ difficultas de ipso aere, vel de alio simili, quodcunque sit, à quo mouetur, postquàm separatus est à proijciẽte: non enim à se mouetur: non ergo videtur, q̃ moueatur nisi à proijciẽte. Quòd si ab hoc solũ moueatur, profectò cessabit lapis, cùm cessabit proijciens, & mouebitur similiter cũ eo: quod falsum apparet. Vnde videtur, q̃ præter proijciens, aliud sit adhùc mouens.

Addit verba illa (quemadmodum lapis &c.) Sensus est: quòd cessabit proiectũ, sicut cessat lapis, cùm sumitur ab ali-

quo

quo ad mouendum aliud: cessaute enim manu mouentis, cessat instrumentum. Quod est dicere: proinde cessabit proiectum cessante proijciente, sicut cessat id quod non proijcitur, sed simul cum proijciente est coniunctum, cum cessat mouens: quod est falsum. Alij per lapidem intelligunt magnetem: sed est expositio valde aliena. Melior est hæc, & commodior. Hoc igitur est dubium propositũ.

Necesse est autem hoc quidem dicere.

Responsio Arist. de motu proiectorum.

ADhibet dubij solutionem, quæ talis est: Quod mouens primum mouet aliquam partem medij sibi proximã aeris, vel aquæ, vel alterius, quod sit aptum moueri, & mouere: & hæc mouet aliam sibi proximam, & illa aliam, & sic fertur lapis semper ab aliquo immediato, & coniuncto mouente: Tamen istæ partes medij motæ, quamuis moueãtur & moueant, non tamen simul desinunt: nam proijciẽs mouet partẽ aeris, & mota mouet alterã. tamen non est opus, cũ mouet alterã, q adhuc moueat mouens. Similiter de alijs.

Nota,

Est etiam notandum, quòd partes dum magis præcedunt, minus moueat: paulatim enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam, quæ mouetur tantum, & non mouet, & tunc deficit moueri proiectum. Cessante enim illo, quod mouetur, & non mouet, & cessante illo, quod talẽ motã partẽ mouit, cessat motus totus proiecti. Hæc intellige de partibus medij, quæ sunt versus latera proiecti, & sursum, & deorsum. Tales. n. partes motæ mouent lapidem, dũ mouẽt alias quæ mouent etiam lapidẽ, & sic fertur lapis, sicut lignum in aqua, vndarum impulsũ, vna aliam impellente. Ex quo patet, q semper est motor immediatus in his proiectis. De hoc paulo post dubitabimus.

Hic igitur in his, quæ possunt aliquando.

MOtum proiectorum non esse continuum ex his cõcludit: Dicit primò, q ex tali motu mouẽtur, quæ aliquãdo moueri, aliquando quiescere apta sunt, Nam diximus, q virtus decrescit in mouentibus, & hinc patet, quod non sit continuus, quamuis videatur: Nam non mouetur nisi à diuersis motoribus, qui se consequenter habẽt: id est, vnus est post alium, aut se tangunt: ac ideo fit in aqua, aut aere, aut simili, quia in rebus duris non possunt isti motores inueniri, quia si vna pars mouetur, reliquæ simul mouẽtur, Et idem de quiete. At in liquidis potest vna pars moueri, non alia mota: & sic possunt assignari plures motores: & in his etiã potest motus esse, qui dicitur circũobsistentia, seu antiparistasis. Is aũt motus est, qui fit, cũ partes aeris cito occurrũt ad replẽdũ locũ, quẽ post se relinquit ꝓiectũ, q solũ in his rebus fiur dis fit.

Conclusio de motu proiectorũ.

Concludit, q non est alius modus, quo fiat proiectionis motus, nisi iste. Si enim alius esset, esset antiparistasis illa, vt reliqui dicũt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locũ, impellunt proiectũ: sed talis non est causa, quia illa antiparistasis fit simul cum motu proiecti. Dum.n. lapis relinquit locum, occurrit ille motus: vnde simul cessant, & simul mouentur: cum autem lapis adhuc motum prosequatur, non erit motor: at debet esse, ergo oportet dicere, quod dictum est.

Nota.

Nota, q vocat illas partes aeris, vel aquæ consequentes, non q non sint cõtinuæ, sed q non simul moueantur, ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuersi motores censentur.

Dubium. Solutio.

Dubitabis. quomodo motus proiectorum non est continuus, cùm non videatur quies aliqua esse media. Respondeo, non esse mentẽ Arist. dicere, q nõ sit cõtinuus. i. sit media quies, quia hoc esse impossibile notũ est: sed q nõ sit regularis, & vniformis, cùm motores illi inæqualẽ necessario habeant virtutem: alias motus talis nunquam cessaret, sed esset perpetuus, vel per totum esset medium.

Quoniam autem in his, quæ sunt.

Tex. LXXXIII.

Com. primi mo-

COncludit ex his, q[illegible] dixit, quòd cũ motus perpetuus [illegible] continuus, debet esse vnum mouens, & [illegible] tus sit per

petrus, de bet eê vnū motiēs, & vnū mobile. Si enim non esset vnum mouens, non posset continuitas, & regularitas esse in motu.

So utio. Obiect. Posset quis dicere aliud esse in proiectis, aliud in hoc quia proiecta sunt magnitudines, at non sic in hoc motu. Hoc excludit dicens, quod etiā in hoc motu est magnitudo mota. Impossibile enim est, motum esse alicuius, nisi sit magnitudo, mobile. omne corpus est. Si ergo mouetur corpus, & ab vno, tunc peto ud, qđ mouet. I. mouetur. I non. Si mouetur, ab alio mouebitur I. à se. Et quocunque m.ō peruenietur ad id, qđ mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur.

Quod probat, nam si moueretur, dū mouet, vtique defatigaretur, nec posset vniformiter, nec semper mouere. Non enim defatigabile debet esse, quod mouet vniformiter semper. Vide ergo argumentū. Ex eo enim, q mouet vniformiter, debet esse indefatigabile: id autem, quod indefatigabile est, debet mouere, & non moueri. Nihil est autē, quod mouet, & non mouetur, nisi virtus extra corpus. Omnis enim virtus, & forma corporis mouet, & simul mouetur, primus ergo motor expers est corporis. Ex ppetui tate igitur continuitatis, & regularitatis colligit, q motor sit inuariabilis, & omnino immobilis, ac inde incorporeus.

Primus motor è omni no inuaria bilis, & im mobilis, vnde incor poreus.

Necesse est autem in medio. Tex. LXXXIII

De loco primi motoris. Dubitat, in qua parte cœli sit primus motor. Ac breuiter respondet, In circunferentia, nō autem in centro. Et ratio est, quia ibi æquum est, motorē esse, vbi velocior est motus. At motus velocissimus partium est versus conuexam circunferentiam, quia illæ partes maiores sunt, ibi ergo est motor primus: non quidem vt in loco, cùm sit incorporeus, sed per assistentiam.

Vtrum Deus sit vbique secūdū Aristotelem. Quæst. VII.

Hic disputari solet, An Deus sit vbique. Nam hic Arist. præbuit causam dubitandi, cùm ex operatione primi motoris, quæ maximè est in circunferentia, videtur deducere, ipsum esse in circunferentia, & non in centro.

Secundum veritatem, Deum esse vbique manifestum est ex his, quæ diximus in. 2. Physi. Cùm enim Dei operatio vbique sit, erit etiam Deus, & secundū Arist. Prima sententia est Auerrois disp. 14. Metaphysic. dubio vltimo, vbi ait satis impiè (vt sæpe solet, cùm de Deo loquitur.) Dicentes Deum esse vbique, & tangere omnē rem, esse pueros, & destruere ordinē causarū, & causatorū. Vnde plerique Auerroistæ illū sequentes dicunt, Theologos differre à Peripateticis, q illi ponant Deum vbique, hi in cœlo. Probatur ista sententia ex. 8. Physic. 84 vbi Arist. ait esse in circunferentia cœli. Secundò, in. 1. de cœlo, 22. vbi ait, Græcos, & Barbaros in hoc conuenire, vt Deus sit in cœlo. Tertiò, ex. 2. de Generatio 59. vbi ait. Hæc entia nostra, quoniā valde distant à primo principio, non posse esse æterna, igitur vult primū principium esse in cœlo. 1 Opin. Auerro. falsa.

Contrariæ verò sententiæ sunt plurimi, & celeberrimi Arist. Interpretes, tā Platonici, quàm Peripatici, Deum vide licet esse vbique, etiam secundū Aristo. & ex ipsius etiam Aristotelis testimonijs colligitur & rationibus, quod iam ostendamus. 2. Opi. alio rum vera. Arist. Interpretes in hac opi nione.

Primò, Alexander Aphrodisiin suo. 2. de anima. c. 23 ait, intellectum agentē, quem ipse ponit esse Deum, esse vbique. Idem ipsi tribuit Philoponus in. 1. de anima, text. 40. vbi ait Alexandrum, & eius sequaces Deum esse vbique dicere. 1. Alexan.

Secundò Simplicius in hoc 8. Physicorum. 84. luculenter digreditur de loco Dei, vbi ex sententia etiam Alexandri concludit, cùm Deus sit impartibilis, & separatus, vt per se perfectus à corpore mundano, rectè dicēdum est ipsum esse vbique & nullibi. Et inquit, Quando Pythagorei dicunt Deum esse in cētro, debet intelligi quo ad participationē boni tatis opificij, Cùm Arist. etiam ait, Deū esse in primo cœlo, debet intelligi modo 2. Simp.

do quodã eminẽtiori, quoniã primũ mobile est, quod primo participat motum opificij. Adde, quod Simplicius in digressione tex. 89. 8. Phy. dicit, Deum ex Arist. & Platone continere omnia vinculo suæ voluntatis, quod vinculũ firmius est, quàm natura earundem rerũ. In Epist. etiam cap 66. ait, Deum simul vbique adesse. & in. 8. Physic. 85. ait secundũ Aristotelem, Deũ nõ esse in vltimo cœlo, sed in aggregato omnium cœlorum.

Iamblicus. Tertio. Iamblicus de mysterijs Aegyptiorum cap. 6. fusissime probat, ex professo, Deum esse vbique.

Themistius. Quarto. Themistius in paraphrasi. 12. Metaphysic. agens de loco Dei, ait, Deũ vestire omnia, non vt vestis, quæ extrinsecus tantũ tangit rẽ, sed intrinsecus, vt totum tangat totum, ait tamẽ, primum mobile esse corpus nobilissimum, & eius animam esse primam. Intelligẽtiam, & quasi pro lege, atque propterea ibi magis elucescere maiestatem opificij.

Philoponus. Quinto. Philoponus in. 1. de anima tex. 4. id asserit: cuius extat locus pulcherrimus in primo Meteororum aliquanto post principium: vbi quærens rationem, cur cœlũ in orbẽ voluatur, affert ad verbũ rationẽ ex Plotino, quã & ipse probat Inquit enim. Quia vult imitari Deũ vnde cũ mens, & intellectus diuinus rerum omnium cõditor, & Architectus nullum locum substantiæ suæ habet cõstitutum: in omnibus autem partibus mundi lucis eius vis, ac summa potentia, æternaque ipsius actio reperitur, ac dominatur. Ita cœlum, quod cùm corpus sit, simul totùm vbique esse non potest, conatur secundũ suas partes esse in omnibus locis.

D. Thom. In eadem sententia est D. Thom. qui explicans hunc textum, & mouẽs hoc dubium, respondet, Dicendum esse, q; dicitur, principium mouens esse in aliqua parte sui mobilis, non per determinationem suæ substantiæ, sed per efficaciam motus q. a ex aliqua parte sui mobilis mo uere incipit: & ideo (ait) potius dicitur esse in cœlo quã in terra, & potius in Oriẽte, vnde incipit, quã in alijs partibus cœli. Hæc D. Thomas.

Quod si quis illum locum Aristot. text. 84. ita malè velit cum Auerroe interpretari, profectò incidit in hoc absurdũ, etiam Deum non esse in alijs cœlis, imò nec in primo ipso cœlo, sed in sola eius vltima superficie, hoc est in circumferẽtia, vt dixit Aristoteles. quod asserere esset perquàm ridiculum, & indigna sententia quæ tribueretur Aristoteli. Sed sensus hic est, quem cæteri grauissimi Interpretes, & D. Thomas voluerũt, quòd ibi potius esse dicatur, quia inde incipiat motus quo ad efficaciam scilicet motus, quia ibi magis operatur, nõ quoad determinationem substãtiæ, atque hactenus de Aristot. Interpretibus.

Ex Arist. testimonijs alijs idem probatur. Primo Auctor libelli de mundo, siue sit Arist, siue quis alius, qui tamen dignus est, qui tribuatur Aristot. c. 7. postquam late probat indecens esse, vt Deo aliqua particularis prouincia demandetur, concludit Dei vim esse, vt eius manus collocetur in toto mundo. Vnde ait hanc ipsius vim esse omnium tutricem, & continentẽ. Itẽ numẽ diuinũ, quoquo versus oĩa, permeare, & alia his similia. Ex aliis Arist. testimoniis primo

Secũdo. Est locus pulcherrimus in Aristot. 1. de partibus animalium, cap. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cùm quidam adijssent visendi gratia, eumque in casa quadã furnaria caloris gratia, sedẽtem reperijssent, se ipsos ab ingressu cohibuerẽt: ille ingredi eos fidẽter iussit, dicens, nec illi loco Deũ deesse immortalem.

Tertio. Cùm probatum sit, Deum mouere vt finem, & primum cœlum, & omnia, secũdùm Aristotelem, & influere immediatè in primum cœlum, & omnia vt causa efficiens: certe nõ est maior ratio cur sit in cœlo, quàm in cæteris mundi partibus, vnde vel erit nullibi, vel vbiq;

Quartò. Deus non potest constitui in loco circunscriptiuè per copulentiam, quã non habet: sed per operationem. Vnde Aristotel. in hoc. 84. ex operatione visus

est colligere locum Dei. Sèd ptobatum est (vt diximus) omnia fuisse efficienter à Deo secundũ Arist. ergo ex eodẽ principio manifestum est, ipsum esse vbique.

Hoc idem ex sententia Aristotel. aliqui etiam Neoterici viri nequaquam contemnendi fuse ostendunt, vt Fernelius libro de Abditis rerum causis. c. 2. Idẽ secũdùm Aristot. Eugubinus. 4. de Peremni philosophia. c. 7. Itẽ Marsilius Ficinus libro. 2. de Theologia Platonis. c. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipso reperies. Nicolaus etiã Leonicus in Bẽbo dialogo, siue de animorũ essentia, vbi fatet̃ oẽs asseruisse, Deum vbique esse, licet modum quo esset, non omnes satis intelligerent.

Antiquorum aliorum plura testimonia etiam ante Arist.

Neq; vero hoc Peripateticorũ inuẽtũ propriũ fuit, imò vt ex Eugubino, Leonico, & Marsilio, ex auctoribus ab eis citatis constat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegistro, eius Pimander refertus est hac re. Mũdũ esse vas plenum Deo. Dei spiritũ oĩa continere, &c. Idem ex Orpheo, Holoastro, Musæo, & alijs habes apud Eugubinũ. Itẽ ex Platone, & Plotino loca iã attuli, ex quorum etiam sentẽtia idẽ asserit Macrobius lib. 1. in somniũ Scipionis. Proclus itẽ in Thimæum paulo post initiũ, sic argumentatur: Deus est vbique, anima nõ: ergo anima nõ est Deus. Hinc illud Virgilij.

,, Iouis omnia plena. Hinc Lucanus.
,, Iupiter est quodcunque vides.

Empedocles etiam, cuius fit mentio in libro de mundo, vbi supra, omnia asserit esse plena Deo. Quæ loca pauca ꝓ multis, quæ afferri possunt, adducta sufficiãt, vt appareat contra Auerrois impietatẽ, nõ esse pueros q̃ sic opinãtur, sed ipsum potius impiũ, qui sic opinatus fuerit.

Ad. 1. & 2. Ad argumenta. Ad primum, & secundũ patet ex D. Thoma, Simplicio, Themistio, & libello de mũdo. Est enim in primo mobili modo quodã peculiari, quo ad efficaciãs, & initiũ motus, vt diximus.

Ad. 3. Ad tertium. Textus ille perperã ab aliquibus exponit̃. Nã putãt Arist. agere de distantia loci, qđ falsum est: nã materia prima tã distat a cœlo, quã eius formæ. Vnde si corruptio ꝓueniret ex distantia à Deo, etiã ipsa esset corruptibilis. Aĩa itẽ hominis incorruptibilis est secundũ Arist. quæ tamẽ iã distat à Deo, quã cæteræ res corruptibiles. Sẽsus ergo est, de distãtia in natura, quæ etian magis distãt, hoc mõ à Deo, magis sunt corruptibilia.

Sed obijcies: in genere substantiæ magis distat materia prima à Deo, quã eius forma, ergo si hic est sensus, oporteret ipsam esse corruptibilem. Dubium

Respõdetur, illud intelligi de entibus completis: at licet materia prima sit ens imperfectissimum, tamen est pars, & non est ens compositũ ex partibus potẽtibus dissolui. nam ab hoc prouenit corruptibilitas. Quæ enim magis à Deo distant, habent substantiæ suæ partes quæ facilius dissolui possunt, quàm ea, quæ propiora sunt Deo in natura. Hęc de q̃õne. Solutio.

Habet autem dubitationem, si contingat.

Tex. LXXXV.

DVbium proponit, ex quo determinat, nullum mouẽs motum perfectè continuum motum efficere. Dubiũ igitur est: An id quod motum mouet, possit mouere continuè, & non sicut qui impellit idẽ multoties. Hic enim nõ est motus perfectè continuus, sed multi consequenter se habẽtes. Respõdet, quod motum mouet, aut mouet impellendo, dum per spacium fert mobile suo impulsu immediato, aut mouet trahendo, aut vtroque modo, nempe secundum vertiginẽ: aut mouet proijciẽdo, tũc enim sunt plures motores. Non est autẽ alius modus, quo mouet id, quod mouetur. Omnibus autem his modis, quod mouet & mouetur, non mouet cõtinuè, & vniformiter primus ergo motor, cũ vniformiter moueat maximè, mouebit, & nõ mouebitur. Dubium proponit Aristot.

Determinatis autem his manifestum est.

Tex. LXXXVI.

COncludit tandem: quòd cùm primus motor moueat immotus, nullam habet magnitudinem. Repetit autẽ Conclusio, quòd primus mo-

epilo-

Ter nullam habeat magnitudinē. epilogans rationem factā. Si enim habe ret magnitudinem, aut ea esset infinita, aut finita. Non infinita: quia non datur infinitum quantum actu, vt probatū est 3. Physic. Non finita: quia non posset ha bere potentiam infinitam, quę necessa ria est, vt magnitudo moueat tēpore in finito. Finitū autē nō mouet tempore in finito. Cùm igitur primum mouens tem pore moueat infinito, & perpetuo, neces se est, q̄ sit indiuisibile, & magnitudinis, ac corporis cuiusque expers. Hæc Arist.

Dubium de motu proiectorum.

Dubium vnū est circa projectorū mo tum. Videtur enim Aristot. referre causam huius motus in mediū ipsum mo tū à causa principali primò: deinde cōle quenter partem à parte. Sed omissis alio rum placitis, existimo dicendum, q̄ me dium quidem eo modo, quo dicit Arist. confert ad motum proiectorū. Et hoc experientia patet. Nam non aliter proie cta in medio velocius, quā in principio feruntur, vt consideranti patet.

Medium aliquid cō fert ad mo tum proie ctorum.

Simul etiam existimo, quòd nō solùm medium est causa motus huius, sed quòd etiam virtus imprimitur ipsi proiecto se cundùm quam fertur: sicut graue pergra uitatem, licèt differant: quia vnus natura lis, alter violentus est motus.

Non solū mouentur à medio, sed à virtu te impressa.

I. Ratio. Et pro hoc facit ratio, & experientia. Ratio quidem, quia sicut proijciens im primit virtutē aeri primo, vt moueat la pidem, & per parum spacij moueatur ip se aer, non enim desinit statim esse per cussus aer, cum desinit moueri manus, vt ipse Aristoteles fatetur, quare etiam nō imprimetur virtus similis lapidi, vt mo ueatur. Est autē hoc validum argumentū, quod fecit dubitare Simplicium in hoc

2. Ex va riis experientiis. Præterea multum hoc patet experien tia. Primò: videmus enim, & sentimus, aerem fortiter à bōbarda impulsum nō deijcere hominem in terram, quamuis ipsum à facie percutiat, nec ipsum globu lum: quomodo ergo propellet ad tantā distantiā lapidem aut globulum ferreū? Similiter fortior videtur magnus vē tus, quàm ille qui excitatur ab arcu: sed magnus ventus vis poterit sagittam leua re à terra: ergo nec aer motus ab arcu.

3 Præterea quia aliquando est, magnū vētū lapidē iacere, nec credēdū est, q̄ so lus ventus tā fortiter regreditur, vt lapi dem moueat contra impetū totius vēti.

4 Præterea, sequitur, q̄ pluma velocius proijceretur, quia facilius ab aere sisti neri potest, quàm lapis: quod est falsum.

5 Præterea: in rota barbitonsoris, vbi videmus, cùm motus est remissus, & pro pè finem, motus contrarios exercere, nec in medium referri potest.

6 Præterea: quia tūc si hoc esset, dato va cuo non posset esse proiectio, quod cre dibile non est. Ob ista ergo mihi videtur, virtutem imprimi etiam ipsi proiecto.

An Deus sit virtutis infinitæ.

Quæst. VIII.

Quæstio hæc, si de re secundum seipsam agatur, nullam habet difficultatem: est enim comper tissimum, Deum esse in finitæ virtutis intensiuæ, vt etiam infe rius probabitur. Sed in Arist. est aliquan to difficile, tum ob interpretum senten tias, tum potissimum ob duos illos tex tus. 78. 79. ex quibus ad eam disputādam sumitur occasio.

Vnde aduerte primo, in quo consistat rei huius difficultas: in Aristotele, hic vir tutem pro vi, & robore in agēdo, & præ sertim in mouendo localiter accipimus. Dupliciter autem est virtus aliqua infini ta. Vno modo intensiuè, vt sit graduum infinitorū: sicut albedo esset infinitè in tēsa, si actu haberet gradus infinitos. Al tero modo est infinita duratiòne, puta, quæ finita quidem in gradu est: tamē po test durare in motu tempore infinito. I. Notād.

Iuxta hoc est duplex opinio de infini tate. Quidam dicunt, quòd Arist. loqui tur de infinita, vel finita virtute duratio ne: quidam verò, quòd de intensione.

Duplex opinio de infinitate Dei ex sen tētia Aris.

Et difficultas oīna in demōstratione fe cit sententias diuisas. Nam fecit Arist. duas consequentias. Prior est. Si mouet

Vnde sit orta dif ficultas.

Fundamen tempore infinito, non erit virtus finita
tum eorũ Altera est, si est virtus infinita, mouet in.
qui putãt non tempore.
agi de infi Quidam ergo considerantes, prioré
nitate du- non valere nisi de finito duratione, qa
rationis. ad mouendum tẽpore infinito, sat est in
finita virtus duratione: vt patet de Sole
qui agit tempore infinito secundũ Ari-
stotelem, & de inferioribus intelligen-
tijs, quæ non sunt æquales primæ. Ob id
dixerunt, esse hoc intelligendum de fini
tate, vel infinitate durationis.

Quidam alij respicientes posteriorem
Fũdamẽtũ consequentiam, dixerunt esse de infini-
eorũ putãt tate intensiua sermoné, quia aliter nõ va
agi de infi leret ꝙ moueret in nõ tẽpore. in vtraq;
nitate intẽ autẽ sentẽtia est vna difficultas. Quod
sionis. n. mouet hos, torquet illos. nec omni ex
Duplex parte hi, aut illi difficultaté absoluunt.
difficultas Est autẽ vtrisque duplex difficultas cõ
vt iusq; te munis, Altera est circa illud Aristo. ꝙ in
communis nõ tẽpore moueret, si esset in magnitu-
1 dine. Videtur hoc nihil esse. Nã si infini
ta virtus est quid refert, ꝙ sic in magnitu
dine, vel extra: semper. n. & quocunque
2 modo mouebit in nõ tempore, si infini-
ta est. Vel si non mouet in nõ tẽpore ex
tra magnitudiné, nec in ipsa mouebit.

Altera difficultas est circa maioré Ari
stotelis illius primi discursus. Dicit enim
ꝙ si totum mouet totum mobile tempo
re infinito, ꝙ pars mouebit parté mino-
ri tempore: videtur hoc manifestè cõtra
id, quod dicitur. 7. Physic. text. 36. si totũ
mouet totũ tãto tẽpore ꝑ tantũ spaciũ,
ꝙ dimidiũ mouebit dimidium eodem-
1. sentẽtia met tempore per æquale spacium. Hæ
sunt præcipuæ difficultates circa Aristo
telis discursum, in quo sunt tres sentẽtię.

Prima est quorundam, qui dicunt Ari
stotelem loqui de finitate, & infinitate
durationis: & maioré illius discursus sic
intelligunt: Si aliquod totum finitũ du-
ratione mouet mobile finitum duratio-
ne; pars illius mouentis finiti duratione
mouebit mobilis finiti duratione parté
minori tempore, quia cùm pars sit finiti
duratione, minus debet durare.

Ista sententia non est (vt censeo) dig-
na disputatione, qa talis maior syllogis Reficitur
mi ridicula esset: qui enim facit finitũ 1. sententia
duratione, dicit tẽpus, non ergo opus est
dicere, finitum duratione mouet tẽpore
finito. Præterea. Quia quamuis cõclude
ret, Deũ esse infinitũ duratiõe, tũc nõ so
luũtur difficultates, q̃ñ o virtꝰ infinita du
ratiõe moueret in nõ tpe. Profectò cõse
quẽtia esset nulla, nisi sermo sit de intẽsi
ua virtute.

Secunda sententia est Auerrois, & alio 2. sentẽtia
rum, ꝙ Deus nec est finitæ, nec infinitæ Auer.
virtutis, ac ob id est incorporeus quia fi-
nitum, & infinitum corporum passiones
sunt: ac id dicũt, probare Arist. ꝙ nec sit
virtutis finitæ intensiuæ id primo discur
su, nec infinitæ in secundo.

Hæc sentẽtia potius videtur fugere dif Reficitur
ficultatem, quàm aliquid decernere. Nã sententia
(vt alibi ostendimus) male in spirituali- Auerro.
bus negat reperiri finitum, vel infinitũ
aliquo modo. Est enim quantitas molis,
& perfectionis, & sic etiam finitum, vel
infinitum. Vnde profectò etiam patet,
ꝙ necesse est admittere, quòd intelligẽ
tiæ quædam sunt maioris, quædam mi-
noris ꝑfectionis, & ęqualitaté. l. inęqua-
litaté habere in perfectione, & virtute.

Non igitur possum non mirari Auer
roem, qui ad calcem digressionis in tex.
79. ait non posse intelligi vnam intelli-
gẽtiã maioré vim habere alia. Est enim
contra rationem omné. Nam si sunt in-
æquales in essentia, vt necessario sunt,
& ipsemet fatetur, quia ponit differre es
sentialiter, at essẽtiæ sunt sicut numeri:
etiam erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroistæ, vt
Ianduntus, qui licèt. 8. Physic. quæ-
stio. 12. secundum Aristotelem, &
Auerroem asserat, Deum nec esse fi-
nitum, nec infinitum: postea tamen vi
dens hanc sententiam esse valde ab-
surdam. in quæstio, 12. de substantia or-
bis, ait, Aristotelem, & Commentatoré
circa quæstionem hanc in nullo differ-
re à Fide Catholica.

Tertia

3. Sententia S. Tho. & aliorum. Tertia sententia est Sancti Thomæ, & omnium fere Græcorum, & aliorum, vt inferius probatur, quòd sit sermo de infinitate intensiua, & quòd Aristotel. oftẽdat in priori demonstratione, Deum esse infinitæ virtutis intẽsiuæ. At quia ista sententia est celeberrima, & scitu digna exponã eã primo ad mentẽ D. Thomæ.

1. Fundamentum D. Tho. Aduerte igitur primo ex ipso S. Tho. quòd motus ex duplici radice oritur Primo ex spacio, puta cũ vnum mobile per varias spacij partes vagatur. tunc oritur successio secundum plures spacij partes qui motus est ex spacio consequens Oritur secũdo ex ipso mobili, cùm opposito modo locus & spacium vnum est, tamen per ipsum transeunt diuersæ partes mobilis, tunc fit successio & motus consequens ipsum mobile ratione suarum partium penes eundem locum, & loci partẽ. Quòd si velis comparare istos motus ad mobile, magis intrinsecus & per se est ille, qui ex ipso prouenit, quàm qui ex spacio, & ratio est, quia hic ex ipsius partibus, ille ab extrinseco spacio ei prouenit.

2. Fundamentum D. Tho. Aduerte secundo: quòd cùm tempus consequatur motum, erit etiam duplex tempus. Alterum penes motum mobilis secundùm suas partes, Alterum, secundũ spacij partes. Et quemadmodum motus secundum partes mobilis est magis per se, & primus, ita etiam est ipsum tempus: Motus verò alius & tempus est velut per accidens ad istud. Vlterius, sicut tempus est duplex, ita etiã duplex erit infinitas temporis, & prioris, & posterioris. Prior autem infinitas est per se magis, & prima.

3. Fundamentum. Aduerte tertio, quòd prima causa, quę tempore infinito mouet, debet esse talis quæ possit facere motum, & tempus infinitum per se, & primum, puta, corpus infinitum monere. quia primæ causæ debetur infinitum tempus per se, reliquis vero infinitum per accidens, puta, motus infinitus corporis finiti multiplicatus. Cùm igitur prima causa debeat esse talis, quæ mouere possit corpus actu infinitum, debet esse infinitæ virtutis intensiuæ. Ad aliam motum infinitum per accidens, sat est infinita tantum virtus duratione.

Sensus demonstrationis Arist. secundum hanc opinionem. Vult igitur S. Thom. quòd demõstratio Aristotelis procedat de infinita virtute intensiua, & de tẽpore infinito per se ex parte mobilis & tunc nota sit solutio vltimæ difficultatis, puta, quomodo si totum mouet totum tanto tẽpore, pars mouebit partem in minori tempore, hoc clarũ fit de tẽpore ex parte mobilis Nam per vnam loci partem citius transit pars mobilis, quam totum, & citius minor pars, quàm maior.

Obiectio. Quòd si dicas, videtur vna demonstratio: quia non est tale corpus infinitum actu, nec esse potest. Respõdet S Thom. quod verum est, tamen Aristoteles procedit ex suppositione, vt sit sensus: Prima causa debet esse talis, vt si esset infinitũ actu, posset moueri ab ipsa per vnum locum successiuè, & similiter causa prima infinitatis temporis debet esse talis, vt ex sepositis esse causa infinitatis per se, & secundum mobilis partes Hæc est sententia S. Thom. declarata quoad potui, subtilis profectò in se, & digna S. Thom. sed videtur habere aliquot difficultates.

Solutio.

1. Difficultas contra D. Thom. Prima, quia Aristoteles non procedit ex impossibilibus, sed ex his quæ sunt. In superioribus enim probauit motum nullum alium infinitum esse, posse nisi circularem, & hunc tanquam proprium Deo tribuit. Modò consequenter ex talis infinitate motus eius indiuisibilitatem oftẽdit: nec apparet in litera talis distinctio temporum, quam hucusque Aristoteles non significauit.

Præterea: Quia S. Thom, non soluit difficultatem, quomodo si est infinitæ virtutis intensiuæ, non mouet in nõ tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret.

Respondet S. Thom, quia cùm est extra magnitudinem agit, intellectu, & ar-

te: non autem ita ageret in magnitudine, sed sicut ignis.

Solutio profectò non omnino satisfacit: nam primò si Aristoteles posuisset Deum agens necessarium, tantum ageret, quãtum posset, siue in magnitudine, siue extra.

Præterea, quia quid vetat, quo minus agat intellectu, licet sit in magnitudine? esset enim sicut homo quidem. At Aristoteles vult, quòd sit omninò corporis expers, non ergo videtur de mente Aristotelis ita esse dicendum.

1. Conclusio quòd sit infinitæ virtutis in tensiue.

Vt autem in quæst. hac aperiam quid sentiam, sit prima conclusio, Quicquid sit de vi istarum rationum Aristote. ipse voluit Deum esse infinitum intensiuè in vigore. Hãc conclusionem probabo primo ex ipso Aristot. Secundò ex eius interpretibus. Tertiò ex rationibus ductis ex principijs Aristotelis.

Probatur conclusio ex Arist. 1.

Ex Aristot. primò: quoniã in illo tex. 78. expressè ponit primum mouens esse virtutis infinitæ. Primò: quia ipsum esse infinitæ virtutis in duratione superius fuit demonstratum in text. 45. In hoc autem 78. cùm velit demonstrare ipsum esse incorporeum, tãquam quid hacusque non demonstratum, ait, se velle priùs demonstrare ipsum esse infinitum: & hoc supposito progreditur ad demonstrandum esse incorporeum, & separatum.

Secundò quia si Aristot. intelligebat de sola infinitate durationis, manifestè peteret principium in argumento. Nam certum est, id quod est, vel mouet infinito tempore: mouere, & esse infinito tempore. Quare manifestè esset nugatio, si solũ intellexit de virtute infinita in duratione, & esset riculum argumentum.

Tertiò: quia Aristot. sumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, est virtutis infinitæ. Quæ quidem illatio est ab infinitate durationis, & successiua motus, ad infinitatem intensiuam motoris, ex extensiua inferendo intensiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex se virtutem mouendi per vnum tantùm diem, v. g. esset alicuius virtutis: si per duos dies, esset induplà maioris virtutis. si per quatuor, esset in quadruplo maioris virtutis, & ita consequenter. Ergò si habet virtutem ex se mouendi infinito tẽpore, erit infiniti temporis: Aristot. in quam, virtute huius proportionis ex extensione infinita optimè sic colligit intensionem virtutis mouentis infinitam: aliter nil omnino infer. et, sed (vt diximus) principium peteret.

Obiect.

Dies: intelligentiæ mouent infinito tempore secundùm Aristot, ergo essent infinitæ virtutis. Respondeo, intelligentias non esse à se, nec à se ipsis habere suam virtutem, sed à prima causa, vt superius ostendimus. Deus autẽ est à se, & ex se suam habet virtutem, quare etiam si intelligentiæ durent infinito tempore, tamen non sine prima causa conseruante, & ideo primæ potius causæ illas conseruanti ad tribuendum erit, & illius inferretur virtus infinita, non ipsarum rerum conseruatarum. Atque ideo dicebamus in illa proportione, si quid haberet ex se virtutem mouendi infinito tempore tunc optimè sequi. Aristot. autem, sic etiã intellexisse ex eo constat, quod ibi de primo motore solùm agit, non de alijs, & de eo solo aggreditur demonstrare.

Solutio.

Quartò in tex. 79. ait hanc virtutem infinitam, si poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quod manifestè pertinet ad infinitam intensiuè.

Confirmatur ex solutione aduersariorũ

Nam quod quidem Auerroistæ dicunt sensum Aristo. esse, virtutem infinitam in duratione etiam moturam in non tempore, eò quòd non potest poni virtus infinita in duratione in materia, quin etiam sit infinita intensiuè: omnis enim virtus quæ finita esset, defatigaretur. Id potius est pro nobis. videntenim se non posse saluare discursum Aristotelis, nisi recurrant ad vim infinitam intensiuè.

Secun-

Ex interpretibus celeberrimis Arist. 1 Simplic.

Secundò. Idem probatur veterum testimonijs. Primò Simplicius in tex. 79. expressè in solutione cuiusdam dubij Philoponi, ait, Deum secundùm Aristot. aliquid esse infinitæ virtutis, posse intelligi dupliciter. Vel quoad durationem, & hoc inquit, competit etiam cœlo: Vel quoad quandam virtutem, quæ tota sit actu, & secundùm hanc, ait, Deum primum motorem esse actu infinita potestate preditũ. In tex. etiam. 86. idẽ ait.

2. Them.

Secundò. Themis. in tex. 78. ait, Postquam Aristotel. dixit, motorem esse sempiternum, nunc vult probare ipsum esse incorporeum: quod vt faciat, primò probat ipsum habere virtutem infinitã. (Ecce manifestè distinguit Themi, inter habere durationem infinitam, & virtutem infinitã,) primũ (ait,) demonstratũ secundum esse ex illo demonstrandum.

3. Ammonius.

Tertio, est locus pulcherrimus Ammonij ad initium capitis de substantia, in Præd. Aristot. Vbi ait, Aristot. in Phys. probare, Deum esse incorporeum, ex eo, quòd asserit illum pollere infinita vi. Adfert autem totum Aristot. discursum, inquiens: Quod habet infinitam vim, non potest esse corporeum. Nam vel corpus est infinitum, & tale supra in tertio Phisyc. probatum est non dari. Vel finitum, & tale certum est non habere virtutem infinitam, Nam imaginemur hoc corpus in tres partes esse diuisum, Tunc quæro, vnaquæq; illarum an habeat vim infinitam, vel finitam. Si infinitam: ergo totum tantundem valebit parti. Si finitum, ergo quod constat ex finitis, finitũ erit. Hęc Ammonius, quæ omnia vides intelligi de vi infinita intensiuè. Et confirmatius fit, Nam de infinita duratione nullum inconueniens est, imo potius est necessarium, partem tantundem durare, quàm totum.

4. Alexã. & alii.

Quartò, in eadem sententia fuit Alexãder, vt ei Vicom. & alij grauẽs authores hic tribuunt. Primò: quia quod Simplicius dicit vbi supra, semper videtur dicere ex sentẽtia Alexandri. Secundò, quia (vt alibi tetigimus) ipse ponit Deũ intellectum agentem quem vult omnia præsentia, præterita & futura in particulari simul intelligere, Vnde cum hæc sint infinita, non potest non habere infinitam vim intelligẽdi, quare & essendi, q̃a eadem est in Deo. Quod argumentũ idem concludit ex Theophrasto, Eustrathio, Psello, Magentino, & alijs Peripateticis quos attuli in primo Periher. in capite, De futuris contingentibus: imò verè & simpliciter cõcludit, vt posteà dicemus.

5. Philoponus.

Quinto est sentẽtia Philoponi, qui ex Peripateticorũ principijs id deducit in primo capite, eorum, quæ circunferũtur in opere ipsius contra Proclum.

Nota valde.

Et quod valde est notandum, Nemo istorum veterum affert, aliquem Peripateticum fuisse in opposita sententia: nec vertit in dubium, an hoc sit dicendum in Aristotele, sed quasi manifestum tradit.

Nota ex Simplicio.

Imò Simplicius contra Philoponum in illo. 79. vt illum adducat in maximũ inconueniens, ait, eum nesciuisse distinguere inter infinitatem durationis, & virtutis, vt illam, secundùm Aristotelem tribueret cœlis, hanc Deo.

6. D. Thoæ & Latinorum cõsor. 7. Auerro.

Sextò. Hæc est sententia D. Thomæ hoc loco, & communior Latinorũ. Septimo, imò ipsius Auerrois, qui hic ait se esse valdè dubium. & hoc esse maximũ dubium eorũ quæ sunt in philosophia: vnde attulit fugam illam potius quàm solutionem, de qua fusius egi. Post in 12. Metaphy. tex. 41. ait, motum cœli duos habere motores: Vnum finitæ motionis, & est anima existẽs in eo: Alterum infinitę motionis, & est potẽtia quæ nõ est in materia. Ac si dicat Deũ esse infinite virtutis, licet motor peculiariter addict⁹ primo mobili sit finitæ. Nõ. n. põt intelligi illa potẽtia infinita in abstracto, sed ĩ aliquo subiecto; nec de infinitate duratiõis, nã hęc cõpeteret ipsi aĩę orbis particulari motori, imo oĩbus motoribus orbium.

Scio Zimaram ibi confingere nescio quam solutionem, sed certè textus nullam

lam

Aduerte tertiò, quòd Aristoteles ex sensibilibus philosophiam deducens, nõ existimauit esse virtutẽ aliquam in corpore posse, quæ non moueretur, dũ mouet, & defatigaretur rtus a ta g' nimalis est. Cùm autem superius ostensum sit, in moto deueniendum esse ad aliquod, q̃d se ipsum moueat, nec possit sistere motũ in inanimatis: sequitur, quòd in motu cœli non sit deuenire, nisi ad viuẽs primum. At ne quis existimaret, hoc esse quoddã corporeum animal, seù animam in corpore: probat hoc non esse, sed debere esse substantiam viuentem sine corpore, quia si in corpore esset, defatigaretur, sicut quælibet anima, quæ moueretur saltem per accidens. & tunc ad mouẽdum tempore infinito indigeret virtute infinita intensiua quæ esse non potest.

Explicatur discursus Arist.

Ex his sequitur discursus Aristotelis notandus, & semper procedit de virtute quoad intensionem. In primo discursu probat, quòd nulla virtus corporea finita intensione posit mouere tempore infinito, sed si mouet, debet esse intensiuè infinita.

In secundo discursu probat, quòd virtus corporea infinita esse non posit, quia moueret in non tempore: ex vtroque ergo sequitur, primum mouens nõ esse corporeum, vt sit hoc totum argumentum. Omnis virtus corporea, vel est finita intẽsiuè, vel infinita: sed neutra potest mouere tempore infinito. Non finita, quia crescit virtus secundum tempus, vt dictũ est: Non infinita, quia moueret in non tẽpore. Cùm ergo primùm mouens tempore infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Dissoluuntur illæ supropositæ difficultates.

Ex his facile soluuntur omnia: & concordantur consequentiæ illæ, & soluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim soluitur. Ob id enim virtus in magnitudine non potest mouere tempore infinito quia tunc esset infinita intensiuè, quod esse non potest: moueret enim in non tempore.

Ad. 1.

Ad. 2.

Ad secundam difficultatem potest sic responderi: quòd pars mouentis debet sumi talis, vt sit maioris proportionis ad partem mobilis, quàm erat totum ad totum. v. g. totum ad totum erat duplum, pars mouentis sumatur, quę sit triplo maior, quàm pars mobilis, talis mouebit in minori tempore, quia magis vincit resistentiam. Et hoc optimè conuenit cum Aristotele, & veritatem habet. Nam in lib. 7. seruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem. & tunc idem debet esse tempus. 1. Solutio

2. Solutio

Possumus & aliter respondere, & forsam melius, quòd loquitur Aristotel. de virtute corporea pasibili, & tunc tempus est cum resistentia computatum: Et si totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem minori tempore, quæcunque sit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non sequitur, quòd dimidia fortitudine præditus homo moueat dimidium põdus per diem. Falsum enim hoc esse, experientia monstrat. Nam hoc modo probares, quòd infirmus homo per diem posset mouere talẽ partem breuem ponderis: quod non est verum, cùm absque pondere vix per horã moueri posset. Aristoteles autem lib. 7. loquebatur de virtute nuda motiua, & quę non repatitur, vt illic declarauimus. Hæc igitur satis sint de Aristotelis discursibus.

Alia explicatio reiicitur cuiusdam propositionis Arist.

Aliqui contrahunt illam propositionem, Si mouet infinito tempore, est infinitæ virtutis, ad virtutem solùm in magnitudine existentem, & operantem cũ resistentia, & aliter nolunt in vniuersum esse veram, nec eum fuisse sensum Aristotelis. At verò cùm Aristoteles illam absolutè, & sine restrictione sumat, & ita etiam defendi posit, vt diximus, quando res ex se habet eam mouendi virtutem independentem, vt illa proportionis calculatione deduximus: in hoc etiam sensu defendenda est.

Sed contra primam conclusionem sunt aliquot dubia, & rationes dissoluendæ eorum qui negant secundum Aristo.

Deum

D.Thomas & alij, multa sunt in natura, quæ quasi quoddam vestigium sunt illius infinitatis, vt infinitas instantium temporis, & infinitas punctorum, in linea, infinitas perfectionum indiuiduantium in vnoquoque indiuiduo diuersæ, q̃ sunt sub vnaquaque specie infinitas partium continui.

8. Ratio. Item. Intellectus noster, dato semper quouis, potest maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cùm vltra omne finitum nos posimus aliquid perfectius intelligere, euidẽter sequitur Deũ esse vltra omne finitum, nam aliàs possemus intelligere aliquid maius, & melius Deo.

9. Ratio. Adde: Quòd intellectus noster est insatiabilis appetitus. Nam postquàm quis fuit, plura scire semper vult. At hic appetitus, hęc ordinatio intellectus nostri ad infinitatem, vt in nullo finito, & in nulla finita veritate acquiescat, frustra esset, nisi daretur infinitum aliquod, infinitaque veritas, qua satiaretur. Et manifestè ostendit ipsum ad aliquid infinitam habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu volũtatis ad bonum ostendi potest, quia nũquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono satiatur, sed eo habito, plus desiderat.

10. Ratio. Hæc item sententia omnium Priscorum fuit, Nam, vt ait Aristotel. in. 3. Physicor. 25. omnes prisci tribuerunt infinitatem primo principio, licèt postea errarent in applicatione talis infinitatis: vnde, vt colligitur ex illis testibus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id asseuerabant Mercurius Trimegistus sæpe asserit in Pimandro, Deum esse infinitum, imò tota vetustas Deũ intelligebat hoc nomine, vt videre est apud Eugubinum. 3. lib. de perenni Philosophia. cap. 8. vbi multa adducit testimonia. Idem Auicẽ. in tract. 8. Metaph. cap. 4. & 5. Author etiam libro de causis idem videtur asserere.

2. Conclu. Secunda conclusio. Circa rationes istas Aristotelis certum est, non omnes esse demonstrationes. Satis fuerit si sint aliquæ, aut fortasse etiam omnes rationes probabiles. Hæc conclusio satis manifesta est ex eo, quòd nemo vnquam. Interpretum satis potius sententiam Aristotelis in his omnibus textibus ita commodè explicare, vt nullum sequeretur inconueniens. Potest tamen eas rationes probabiliter defendere altero duorum modorum, vel vt S. Thomas superius, vel secundò, pro quo hęc erunt aduertenda.

Primò. Quòd virtus maior, vel minor mouentis non solùm debet pensari penes pondus, & resistentiam, sed etiam penes tempus. Vnde non solùm illa est maior virtus, quæ æquali tempore maius põdus mouet: sed etiam, quæ idem pondus per maius tempus, & hoc non indiget ꝓbatione: sensus enim hoc indicat. Maioris enim est virtutis decem pondera mouere per horam continuam, quàm per dimidiam. Aliqui enim per dimidiam mouent, & deficiunt statim. Ex quo fit, quòd tempus etiam cum resistentia habeat computari. Multum enim, vel paucum tẽporis pondus secundùm resistentiam auget vel diminuit. 1. Fũdam.

Nota tamen, quòd hoc fundamentũ non est vniuersale, nisi in virtutibus, quæ patiuntur: & dum mouent, mouentur à motis, quales sũt corporeę. Virtus enim quæ non patitur dum mouet, solùm per pondus & resistentiam mensurari debet non per tempus. Nota.

Aduerte secundò: quòd omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore, similiter virtus in corpore infinita intẽsiuè debet esse: quia cũ talis, dũ mouet moueatur à moto resistenti, mẽsurabitur secundùm tẽpus etiam. Vnde si maior est quæ tẽpore maiori mouet, si proportione procedẽdo, quæ debet absq; fine mouere, infinita debet esse intensiuè. 2. Fundã.

Sicut si homo sustineret decem põdera ferri, sũ moueret per horam, esset alicuius virtutis, si per duas, maioris, si per tres, adhuc maioris, si ergo per infinitum infinitæ.

Aduerte.

Aduerte tertiò, quòd Aristoteles ex sensibilibus philosophiam deducens, nó existimauit esse virtutē aliquam in corpore posse, quæ non moueretur, dū mouet, & defatigaretur vt sit in animalibus. Cùm autem superius ostensum sit, in motu deueniendum esse ad aliquod, qđ se ipsum moueat, nec posset sistere motū in inanimatis: sequitur, quòd in motu cœli non sit deuenire, nisi ad viuēs primum. At ne quis existimaret, hoc esse quod dā corporeum animal, seu animam in corpore: probat hoc non esse, sed debere esse substantiam viuentem sine corpore, quia si in corpore esset, defatigaretur, sicut quælibet anima, quæ mouetur sal tem per accidens. & tunc ad mouēdum tempore infinito indigeret virtute infinita intensiua quæ esse non potest.

Explicatur discursus Arist. Ex his sequitur discursus Aristotelis notandus, & semper procedit de virtute quoad intensionem. In primo discursu probat, quòd nulla virtus corporea finita intensione possit mouere tempore in finito, sed si mouet, debet esse intensiuè infinita.

In secundo discursu probat, quòd virtus corporea infinita esse non posit, quia moueret in non tempore: ex vtroque ergo sequitur, primum mouens nō esse corporeum, vt sit hoc totum argumentum. Omnis virtus corporea, vel est finita intēsiuè, vel infinita: sed neutra potest mouere tempore infinito. Non finita, quia cresceret virtus secundum tempus, vt dictū est: Non infinita, quia moueret in non tē pore. Cùm ergo primùm mouens tempore infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Dissoluuntur illæ suppositæ difficultates. Ex his facile soluuntur omnia: & concordantur consequentiæ illæ, & soluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim soluitur. Ob id enim virtus in magnitudine non potest mouere tempore infinito quia tunc esset infinita intensiuè, quod esse non potest: moueret enim in non tempore,

Ad. 1.

Ad. 2. Ad secundam difficultatem potest sic responderi: quòd pars mouentis debet su mi talis, vt sit maioris proportionis ad partem mobilis, quàm erat totum ad totum. v. g. totum ad totum erat duplum, pars mouentis sumatur, quę sit tripla maior, quàm pars mobilis, talis mouebit in minori tempore, quia magis vincit resistentiam. Et hoc optimè conuenit cum Aristotele, & veritatem habet. Nam in lib. 7. seruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem: & tunc idem debet esse tempus. 1. Solutio

Possumus & aliter respondere, & forsam melius, quòd loquatur Aristotel. de virtute corporea passibili, & tunc tempus est cum resistentia computatum: Et si totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem minori tempore, quæcunque sit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non sequitur, quòd dimidia fortitudine præditus homo moueat dimidium pōdus per diem. Falsum enim hoc esse, experientia monstrat. Nam hoc modo probares, quòd infirmus homo per diem posset mouere talē partem breuem ponderis: quod non est verum, cùm absque pondere vix per horā moueri posset. Aristoteles autem lib. 7. loquebatur de virtute nuda motiua, & quę non repatitur, vt illic declarauimus. Hæc igitur satis sint de Aristotelis discursibus. 2. Solutio

Aliqui contra hunc illam propositionem, Si mouet infinito tempore, est infinitæ virtutis, ad virtutem solùm in magnitudine existentem, & operantem cū resistentia, & aliter nolunt in vniuersum esse veram, nec eam fuisse sensum Aristotelis. At verò cùm Aristoteles illam absolutè, & sine restrictione sumat, & ita etiam defendi posit, vt diximus, quando res ex se habet eam mouendi virtutem independentem, vt illa proportionis calculatione deduximus: in hoc etiam sensu defendenda est. Alia explicatio reiicitur cuiusdam propositionis Arist.

Sed contra primam conclusionem sunt aliquot dubia, & rationes dissoluendæ eorum qui negant secundum Aristo.

Deum

Deũ esse infinitæ virtutis, Sũt aũt hæc.

Dubiorum solutio, & rationũ cõtrariarum.

Primũ secũdum Arist. Deus, vt videtur, nihil potest facere ex nihilo ex. 1. Physi. 33. & 34. vbi ait ex nihilo nihil fieri: ergo non habet vim infinitam. Respondetur, sententiam Aristot. esse iuxta naturalem rerũ ordinẽ, & de naturali actione, de qua loquebatur, nihil ex nihilo posse fieri: atq; ita modo nihil creari ex nihilo: non negat tamẽ, quin omnia ex prima causa sint, & ab æterno productus fuerit, & emanauerit ex Deo mũdus cũ materia, vt superius probauimus. Secundò dicimus, q̃ quamuis nil putaret modo ex nihilo posse fieri, nihilominus tamẽ maneret infinita virtus, scilicet perpetuo mouendi in primo motore, quam ipse hoc loco tex. 78. probauit.

Virtus materialis agit in quantum potest secus quæ est extra materiam.

Secundum dubium. Si haberet virtutẽ infinitam, moueret in non tempore ex illo. 79. Respondetur, id esse verum, si illa virtus infinita esset materialis, aut in materia, & corpore: tunc enim ageret quantum posset, at modo est extra materiam, & ita non sequitur, nisi solũ, vt agat proportione ad ipsum mobile, & vt illius solum natura requirit. Secũdò: quia si esset causa omnino necessaria, agens sine cognitione, tunc ageret secundùm vltimũ potẽtiæ: at modò agit ex electione quãtũ videt cõuenire orbi, & mobili.

Tertium. Deus non potest facere aliũ mũdum: ex primo de Cœlo. 92. nec potest facere actu infinitũ, ergo non habet virtutẽ infinitã. Respondetur, multa non posse facere Deum, licet habeat vim infinitã: nõ quia desit potestas, sed ex eo, q̃ res ipsæ implicent, & nõ possint fieri. Talia autem sunt hæc secundùm Arist. Vnde Aristot. non probauit non posse esse plures mundos ex parte opificis, sed ex parte ipsius rei, quod tantũ deberet esse vnum centrum, & vna mareria, &c.

Quartum. In. 2. Cœli à tex. 67. videtur Arist. asserere, motores tam esse proportionatos mobilibus, vt si vnum astrũ alicui orbi adijceretur, non posset ab intelligentia moueri. Respõdetur, de hac re aliquod esse dubium: tamẽ loqui semper Arist. secundùm naturalem motum, & de naturali actione, non violẽta, aut miraculosa. Secundò prætereà, in genere loquutũ fuisse de intelligentijs motricibus, non de Deo. Et ratio huius est: quia intelligentiæ addictæ orbibus, habẽt limitatam virtutem, & orbi proportionatam: secus autem est de Deo, quem solũ fecit infinitæ virtutis.

Vltimum, Aristot. in. 3. Physic. & in. 1. de Cœlo, fusè probat non dari infinitum actu: ergo. Respõdetur, vt ibi adnotauimus, & aperte colligitur à tex. 35. vsque ad. 39. Arist. tantùm agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæstione hactenus, & de tota expositione librorum octo Arist de Physi. auditu. Sit laus Deo sempiternæ, à quo omnis perfectio & omne bonum procedit Amen.

FINIS.

38